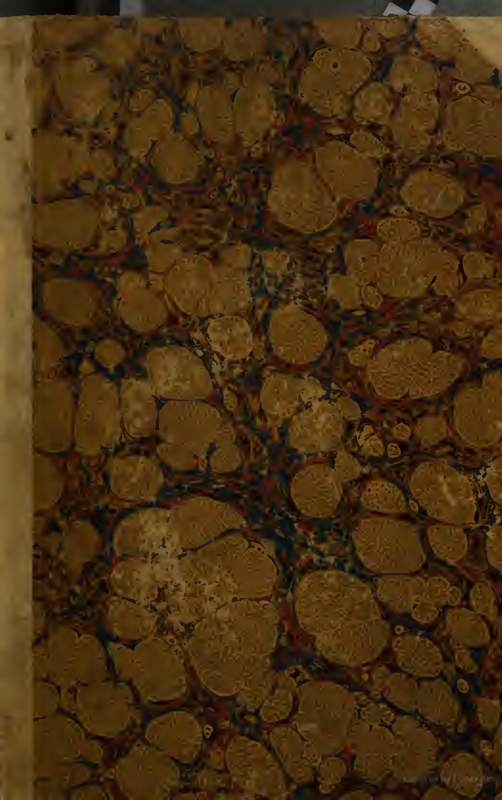
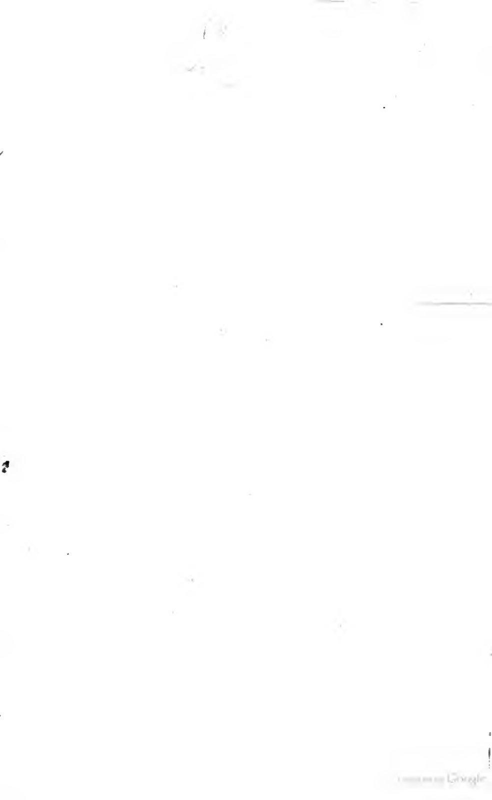

FR. SIXTI SENENSIS
BIBLIOTHECA SANCTA.

FR. SIXTI SENENSIS
ORDINIS PRAEDICATORUM
BIBLIOTHECA SANCTA
CRITICIS, AC THEOLOGICIS ANIMADVERSIONIBUS,

Nec non duplici adjecto Sacrorum Scriptorum Elencho

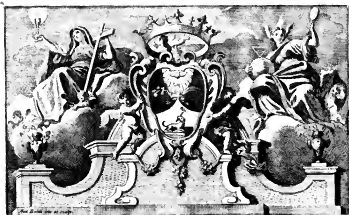
ADAUCTA ET INLUSTRATA

A FR. PIO-THOMA MILANTE

EJUSDEM ORDINIS

Ex-Vicario Generali Congregationis Sanctae Mariae Sanitatis, S. Th. Magistro, & in Regia Neapolitana Studiorum Universitate Primario Professore.

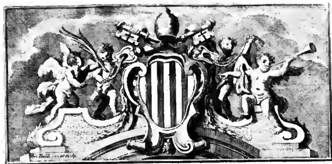
TOMUS PRIMUS.

NEAPOLI MDCCXLII.

EX TYPOGRAPHIA MUTIANA

SUPERIORUM PERMISSU.

SANCTISSIMO PONTIFICI
BENEDICTO XIV.

F. PIUS-THOMAS MILANTE
F. P. D.

Uod TUUM eſt, TIBIQUE ſummo jure debetur, Nomini TUO, SANCTISSIME PATER, maturo ſanoque conſilio, ſacrandum decrevi. *Bibliotheca Sancta* eſt, eaque inter plures principem certo certius obtinens locum, de Agiographis, Canonicisſque Scriptoribus, ac Voluminibus pertractans; nec non de ceteris ad Exegematicam ne dum, verum & ad Polemicam Theologiam pertinentibus, quibus ſacra dogmata propugnantur, & Divina Volumina, Orthodoxae fidei baſis ac fundamentum, diſcernun-

tur vindicantur aperiuntur. *Vero igitur Christi in terris Vicario*, (a) *Praesulum Vertici Apostolico*, (b) *Petrae divina virtute solidatae*, (c) *Rectori Domus Domini*, (d) *Principi & Doctori Orthodoxae fidei*, (e) *& Organo Spiritus Sancti* (f) dicandum erat Opus a nostro Sodale elaboratum ad Judaeorum perfidiam retundendam, ad heterodoxorum novitates ventilandas, ad repellendos tenebrionum cavillos, atque ad eruditionem in fideli populo dilatandam. Hoc, inquam, ex momento Angelicus Doctor S. Thomas *Continuum super Matthaeum* Urbano IV. P. M. sacrandum censuit, suamque ea de re aperuit mentem, dum illi suos dicavit labores. Veneratus namque illius dignitatem ac gloriam, nec non supremam ejus in diffiniendis, vindicandisque orthodoxae fidei articulis authoritatem, ei propterea Sacrosanctum Jesu Christi Evangelium dignis Commentariis inlustratum nuncupandum adseruit, ut nimirum Throno illi sisteretur divinum instrumentum expositione reseratum, unde legitima Bibliorum interpretatio promanat (g), ac juxta Salomonis sententiam: (h) *Ad locum, unde exeunt flumina, revertantur*.

A Xysto Senense, ut primum in vulgus edita fuit *Bibliotheca Sancta*, in obsequii tesseram, atque in perpetuae gratitudinis monimentum ab eodem nuncupata fuit SS. Pontifici Pio V. Fidei vindici optimo, e Bononia oriundo, atque ex nobili Ghislesiorum familia nato, e Praedicatorum familia ad Petri solium evecto, & Patri amantissimo, atque singulari ejusdem Patrono. Dum igitur impraesentiarum eadem *Bibliotheca* novo praelo commissa, criticis ac theologicis animadversionibus, duplicique adjecto sacrorum Scriptorum elencho adaucta & inlustrata vulgatur, cuinam, nisi TIBI SANCTISSIME PATER erat nuncupanda? TU enim ex nobilissima LAMBERTINORUM Bononiensi familia natus singulari gloria fulges. TU ab adolescentia super senes intelligens profecisti de virtute in virtutem. TU pro Ec-
clesiae

(a) Concil. Florentinum in decreto unionis.

(b) Synodus trium Provinciarum Africae ad Theodorum Papam.

(c) S. Leo M. Serm. II. in natal. SS. Apostolor. Petr. & Paul.

(d) Concil. Carthaginense Epist. ad Damasum.

(e) Sergius Episcopus Cypri Epistol. ad Theodorum probata in Concil. Lateranensi sub Martino I.

(f) Honorius Augustudunensis De Scrip. Ecclesf. in S. Gregorio M.

(g) S. Tho. Epist. nuncupator. ad Urb. IV.

(h) Ecclesiast. Cap. I. v. 7.

clesiae decore zelo Dei succensus, & non quae tua sunt, sed quae Jesu Christi quaerens, in diebus TUIS corroborasti Templum.

TU fidem, quam semper propugnasti, ad Petri solium evectus nobiliori studio promovisti, &, ut utar verbis ejusdem Angelici Aquinatis Urbanum IV. adloquentis, *Beati Petri fidei ac confessionis haeres legitimus, pro studio mens vestra invigilat, ut tantae sapientiae lux fidelium corda perfundat, & haereticorum confutet insanias, quae portis inferorum merito designantur*. TU, inquam, SANCTISSIME PATER, Praedicatorum Ordinis amantissimus, & dum Advocati munus exerceres, & dum Praelatitia dignitate fulgeres, & adhuc praeclarissimo Cardinalium coetui cooptatus, inter ejusdem Ordinis fratres, tuos velut inter agnatos, conversatus, illos fovisti, decorasti; ac tandem ad supremum fastigium evectus Dominicanos omnes benigno respicis vultu, paterno complecteris sinu, & Ordinem totum gratiis cumulare non desinis, ut TUAM erga nos, & nostram familiam primaevam haud quaquam variatam charitatem ostendas: qua & de caussa BENEDICTI XIV. nomen TIBI impositum voluisti in suprema Cathedra sedens, in memoriam videlicet BENEDICTI XIII. ex eodem Ordine ad Petri Solium exaltati, qui TE S. R. E. Cardinalem amplissimum pro merito creavit, ac successorem in Pontificio Throno designavit. TIBI ergo SANCTISSIME PATER nuncupanda erat ab alumno Praedicatorum Ordinis *Bibliotheca Sancta Xysti Senensis*, dum adaucta, & perpolita, novis typographicis formis edebatur in vulgus.

At quanta heinc mihi, & Authori gloria adcrescit! quam bene mihi, & illi consului! Neque enim, ut usuvenit, urbanitatis ergo vanum TIBI Moecenatis nomen adpingitur, qui, singulari gloria nitens, omnium ore laudandus omnium obsequia promereris. Frustra itidem generis TUI nobilitate utramque paginam implerem, ubi in TE nobiliora suspicienda supersunt; & quamvis ab adulatione remotissimus multa vere dicere possem, aliena tamen, non TUA, laudarem. TUA sunt praeclarissimae illae animi ingeniique dotes, quibus maximo Reipublicae beneficio Supremi Pontificatus apices patuere: TUA

sunt,

ſunt, ſapientiae illa monumenta TUAE in libris, quos *De Servorum Dei beatificatione, & de Beatorum Canonizatione* publici juris feciſti, aliiſque varii argumenti, quos ad plurium eruditionem, & profectum edidiſti. Qui puriſſimi Verbi Dei, Patrum, Conciliorumque latices? Quae ſacrae civiliſque prudentiae, nuſquam non ſuo loco jacta ſolida fundamenta? Quanta Eccleſiaſticae hiſtoriae, quanta Critices, quanta antiquitatum ſive ſacrarum, ſive profanarum, quanta Rituum, quanta celebriorum Authorum ſtupenda potius, quam imitanda ſeges? Quid ni de te, quod de Doctore Maximo Hieronymo dictum eſt, Caſſiani verbis non dicam: [a] *Catholicorum Magiſter, cujus ſcripta per univerſum Orbem, quaſi Divinae lampades rutilant?* Cum autem talia in Eccleſiaſticis ſtudiis praeſtiteris BEATISSIME PATER, magnae laudis mihi loco erit, ſi TIBI harumce rerum juſto Aeſtimatori, Judici, Magiſtro ſacrabuntur, quae ego in recudendo magni iſthoc nominis opere non indiligenter, & ſaepe aut adnotavi, aut ſupplevi, & quandoque etiam (abſit verbis invidia) quod tantum virum operis authorem ob ſeculi ruditatem latuit, nunc ſub clariori Coelo notum aperui, addidi, manifeſtavi. Sed quia non ideo ſtudiis inſenui, ut popularem auram captarem, ſed ut Militantis Eccleſiae non deſes, non inglorius miles haberer, magnum ab iis colligam fructum, ubi SANCTITAS TUA ea, qua ſolet, digna Chriſti Vicario [b] comiſſima manſuetudine, SIBI labores hoſce nuncupari non dedignabitur: itaut jamjam Xyſti Noſtri oboleſcens gloria, TE Patrono, apud Poſteros nominis ſui memoria perennet. Ceterum Qui TE in iſthoc ſummo rerum humanarum ad Eccleſiam gubernandam faſtigio collocavit, nobis diu ſoſpitem ſervet, ut praeſto pro Chriſtianae Reipublicae bono ſemper ſint, quae ad hanc uſque diem experta, & deinceps ſperari poſſunt ab Sanctitate eximia cum eximia doctrina conjuncta, quae duo ſunt, quae TE vere PONTIFICEM MAXIMUM conſtituunt, cujus ſupremo judicio, dum haec corrigenda propono, qua decet reverentia, corde ut poſſum, ſanctiſſimos exoſculor pedes. Vale.

LE-

(a) Johan. Caſſianus contr. Neſtorium de Verbi incarnation. Lib. VII.

(b) S. Bernardus Lib. II. de Conſiderat. Ad Eugen. cap. 7.

L E C T O R I
B E N E V O L O
F.PIUS·THOMAS MILANTE.

UUM N. Cl. Xyſti Senenſis Bibliothecam Sanctam ab omnibus, qui docti audiunt, commendatam, novis Typographicis formis demandandam, eamque Criticis, ac Theologicis animadverſionibus inluſtrandam ſuſcepi; eoque certe ex momento, quod Cl.Authorem N. ad eam primitus edendam impulit, nimirum, ut ingenui Adoleſcentes ſacris ſtudiis dediti primores delibarent purioris Theologiae latices, qui citra omnem dubitationis aleam ex limpido Scripturarum fonte promanant, plura mecum animo pervolvi, perpendique, quidve vel ex zelo, vel ex zelotipia, aliove ex momento poſſent, vel detractores objicere, vel Cenſores notate, adtentius mei ipſe met Cenſor effectus ſerio conſideravi, quae propterea Tibi Candide Lector aperienda ſtatui, ne te veritas lateret, utque re penitius adcuratiuſque perſpecta innoxium me diſcerneres ab criminationibus, ſive cenſuris eiſdem, nec non in mei vindiciam, ea, qua polles, comitate adſurgere poſſes: heinc loco Prologi Galeati cederet, quae ab Authoribus conſuevit operibus adponi, Praefatio, nec a me omittenda, hic praefigitur ad totius operis notitiam, & claritatem.

Primo quidem, & fortaſſe primum diſplicebit aliquibus, quod ea non impleverim promiſſa, quae in meis Exercitationibus Dogmatico-Moralibus extant (niſi forte, & verius ea dicas animi mei deſideria, & vota) de edendis in vulgus Tractatibus *De Incarnatione Verbi Divini*, *ejuſque converſatione in Mundo*, necnon *De Sacroſanctis Eccleſiae Symbolis*, quos utique Tractatus jam praelo paratos, eſto ad limam adhuc non revocatos, ibidem adſerui. Is quidem, non inficior, Amice Lector, mihi inſederat animus, hoc dubio procul erat in votis: verum, quia mihi hoc ſolemne, hoc praecipuum, hoc conſuetum, & fere divinum eſt, ut paream Amicis juſta petentibus, eorumque votis ac conſilio propriam voluntatem ſubmittam, animumque tacrem, ab ſtudio illo deſtiti, ut obtemperarem iis revera Sapientibus, ac litterario Orbi apprime notis, dum mihi ſuaſerunt, ut, omni alio omiſſo labore, hanc ſuſciperem ſpartam inluſtrandi Criticis animadverſionibus Xyſti Senenſis Bibliothecam; & quidem etiam conformiter ad aliorum votum, qui tam nobile opus ad umbelicum uſque perductum, juxta recentiorum Criticorum normam exoptabant: praeſertim vero, id conſulebant Amici, ne alius extra Praedicatorum Ordinem (ut fama pervolabat, percrebeſcebatque rumor) hanc ſibi adſumeret provinciam adjiciendi criticas notas Dominicano Authori. (Quo etiam ex momento ad tempus ab hoc eodem ſic incoepto ſtudio aliquantulum deſtiti, manumque e tabula retraxi, ut ſuadentibus ac jubentibus Amicis, ocius ederem *Vindicias Regularium*, quae dilationem non patiebantur, ut ex iis, quae ibi dixi, & ex operis argumento conſtat.) Vel ex eo igitur laudandus ero probis doctiſque, quia aliorum conſilio adquieſcens pro domo mea laborem ſuſcepi ſtudiumque adſumſi: praeſertim, ut ex commentariis iſtis Tyronibus non modicum adferrem lumen ad primora nobilioraque ſtudia capeſſenda. Num autem poſt hunc exantlatum laborem, poſt hoc editum opus, confeſtim ad limam revocavero, quos indigitavi Tractatus, ut eos praelo committam? Ut verum fatear, adſerere pro certo non poſſum. Suadent, inculcant Amici, quibus mea vota aperui, ut perficiam integrum Curſum Polemicum, eumque

perfectius elaboratum, a pluribus expetitum, a nonnullis suspiratum, sed nondum typis commissum (esto variis sparsim editis operibus, iisque elaboratissimis, & a viris summis publici juris factis non desit ditioribus integra Polemica Bibliotheca, quae tamen praesto non est pauperioribus, aliisque, qui e dissitis regionibus inibi impressa opera habere non possunt), vim etiam faciunt, ut sequens veterum Theologorum ductum, juxta tamen modernum Criterium, absolvam integrum Controversiarum Tractatum adversus praecipue recentiores Acatholicos, qui longe ab eorum Patriarchis in plurimis sentiunt: adduntque laudati Sapientes, ut huicce interseram ex parte saltem, quos composui Tractatus, quae vero ad Historiam, Disciplinam, & Exegiticam rem spectant, seorsim edantur. At num etiam hoc, quod illi suadent, re vera dignum opus aliquando, aut a me adsumetur, aut (si superis placet) adsumtum perfectumque typographicis formis committatur? ille solum novit, in cujus manu sunt hominum corda, ex quo pendent nostrae vitae momenta, salus, otium, praecipue vero divinum ejus auxilium, ad id genus opera perficienda unice necessarium. In provecta, etsi non devexa, sum aetate, laboribus attritus, pluribus ex superiori mandato implicitus curis negotiisque. D.O.M. igitur, quod de me decrevit, ipse solus novit, eique me totum commisi, ipsum in spiritu humilitatis enixe rogare non desino, ut ad id me praemoveat adjuvet perducatque, quod solum in ejus gloriam cedit.

Alterum, & forte fortuna gravius, quod improperabunt mihi non pauci, certe, ut reor, est operis ipsius argumentum, quod saltem audaciae speciem praeseferre videtur: quia, nimitum, tantillus ego quum sim, infimaeque notae Theologus, ausus fuerim Criticas, & Theologicas animadversiones adponere Bibliothecae Sanctae Xysti Senensis viri in Exegamatica re facillime Principis, Theologi primi nominis, Graece, & Hebraice doctissimi, quem propterea commendant suspiciuntque primi subsellii Scriptores. Verum si res in lance Sanctuarii adpendatur, & ad lydium lapidem conferatur cum argumento ejusdem generis, quod pertractarunt docti, aeque ac pii authores, inveniar certe innoxius; quinimo ex ipso met argumento commendabilis. Quod ut plenius dignoscatur eadem paritate utar, quam illi in parili caussa ad sui vindiciam usurparunt. Cum Gigante quidem pigmaeus contendere nequit, hic illi se comparare non potest; quod si fecerit risu excipietur audacia, & superbus pusio suste, & helleboro dignus ab omnibus existimabitur; at si Gigantis humeris insideat pigmaeus, quisnam audebit inficias ire homuncionem hunc plura eminus conspicere prae Gigante, hujusce procera statura elatum, proindeque in Gigantis gloriam redundare, quicquid pigmaeo facilius feliciusque accidit sic elevato? Plura, inquam, vidi ego, quae in nostro eximio Scriptore animadverto: at quomodo, nisi insidens humeris ejus? Ipse facem praestitit, ipse me, ut haec viderem evexit, & quae sub clariori Coelo nunc enitent, quid mirum si conspicua ea sint mihi, quae tantum virum in obscuriori Seculo latuerunt? vitio temporis, non Authoris, vertendum est certe: quinimmo, ut clarior fulgeret veritas olim sub caligine occultata, quis tenebras excussit primus, nisi tantus, tamquam insignis homo, qui apocrypha a certis, spuria a genuinis, falsa a veris discernere primum coepit, cunctis post se indigitata semita ad rem penitius examinandam? Ab eo igitur in praesentiarum elevor ad plura videnda, quae ipse, vel digito monstravit; in ejusque gloriam ac laudem vergit omnis animadversio, esto prima fronte, primoque adspectu in ejusdem veluti contumeliam, saltem indoctis, cedere videarur. Theologicas, quas addidi, notas ex ejus met doctrina hausi, tantumque ut eam inlustrarem in votis mihi fuit, qui ad Theologicas veritates clarificandas virorum inlustrium opera consului, nec minimum fere quid ea in re de propria penu depromsi: quapropter in me censoriam virgam extendere nequit nec lividus invidusque Aristarchus. Quid itidem mirum si post viam stratam, asperamque semitam in planam redditam, addat, qui postea per eam incedit, aliquid ad ornatum? Qui primus improbum suscepit laborem omnem promeretur laudem, ceu ille, qui iter impervium olim, facile reddidit ceteris, esto hi omissos in via lapides removeant, cespites neglectos evellant, scrobes non repleras cum tellure coaequent, delapsos removeant truncos, verbo dicam, perpoliant viam primitus ab alio factam. Facile quidem est, sicut inventis addere, ita laborioso jam peracto operi adjicere, quod deest, ad complementum or-

ornatum, & perfectionem. Quod in eo optarunt Critici haud ignobiles, esto nimium rigidi, Dupinius, videlicet, Simonius, aliique, (qui tamen ejusdem Xysti opus commendarunt, adhuc dum aliquos in eo naevos notarunt) ut potui, perfeci: ad lydium lapidem, & ad incudem revocatis gravioribus quibusdam controversiis, aliis autem magis magisque explicatis, roboratisque Orthodoxae Religionis articulis. Xysto igitur gloria sarta tecta custoditur, dum ejus operi novi adhibentur commentarii: nec quidem aliquid inde gloriae promeruisse me reor, qui ab aliis Eruditis pridem adnotata in medium produxi, collegique simul ad ornamentum ejusdem: strictim fere universim rem totam percensui, & integram messem generatim quasi in manipulos redegi, ut quae adnotanda erant non omitterem, & potius digito monstrarem, quam opere complerem, diatribam, quae aliis monimentis munimentisque haud egeret: quae operosius erant peragenda, notula explevi, ut vel ex animadversione novum reciperet lumen, qui feria studia capessere exoptat, adnotatis laudatisque propterea Selectioribus ea de re pertractantibus Authoribus, ut ex eis velut ex limpidis fontibus puros hauriret latices, qui pleno pectore bibere cupit: ad mantissam plura adjeci, ut copiosior evaderet Xystina seges ab omnibus commendata; quamvis in ea adhuc brevitatem servare contenderim, juxta regulam normamque ea in re tenendam a Sapientibus traditam, atque a viris doctis in parili caussa servatam. Et quamvis aliquando, nec saepe, excesserim mihi propositam metam, id factum scias necessitate cogente ad veritatem edisserendam; nec extra ordinem, & sensim volui adponere unam alteramve exercitationem, ne novitate addiramenti confusionem potius, quam claritatem, lumen, ac facilitatem praestarem legentibus eas. Prolixior certe in iis fui, quae majorem discussionem, & exactius requirebant examen: praesertim ad averruncandum scandalum pusillorum, quos facillime poterant in errorem inducere quidam minus instructi, simplicioresque Theologi, aut timidi quidam Critici, qui non semel trepidant aliqua excipere, quia ab Acatholicis traduntur, esto ab Orthodoxis quoque eadem doceantur, & rem ad incudem haud probantes facillime Novatorum inventis ac commentis adcensent etiam adiaphoras quaestiones, in quibus Apostolo testante, unusquisque potest in suo sensu abundare, ut S.Thomas expendit *Quodlibeto VIII. Qu.VI. Art.* 3. Quid enim ad rem, quid ad fidem, quod philologica quaestio, aut mera facti disquisitio sit primitus ab aliquo extra Romanam communionem degente peracta? fas hoc eis citra perfidiae culpam fuit, fas etiam est nobis in idem descendere, post eos, examen: quamvis, ut verum fateamur, omnes, aut fere omnes quotquot in praesentiarum agitantur Criticae quaestiones, primitus ab Orthodoxis intentatae fuerint, esto sub initium ex communi, aut errore, aut etiam ex opinione, qui primus hunc lapidem movit, non aufugerit aliorum censoriam virgam, licet qui temporis successu & easdem pertractarunt, atque ab aliis traditam, praeter aut contra vulgarem opinionem, sententiam vindicarunt, laudem promeruerint, pluresque habuerint suae sententiae vindices ac sectatores. Quia ergo in id genus rebus veritati velificandi mihi animus fuit, omnique praejudicio abacto, quod sentiebam, depromere, aperire, & clare adserere studui, omnes lustravi recentiores Criticos, cujuscumque forent conditionis, & non semel idcirco laudavi etiam exegreges a Romana, seu (ut rectius loquar) ab Orthodoxa Apostolica fide alienos, eaque in re Majorum inlustriumque de litteraria Republica, & de S.R.E. optime meritorum vestigia secutus, a veritate nec per volam nec per hilum declinare fategi.

Verum, Amice Lector, heinc certissime me carpent nonnulli habentes forrasse zelum, sed non secundum scientiam, quia, nimirum, quae ab recentioribus Acatholicis adseverantur, aliquando tenui, ex eisque doctiores non sine laude commendavi. Ex en, inquam, scrupulis addicti quidam, sed non bene instructi, me arguent, quasi piaculum foret Catholicis Criticis etiam Protestantes, & qui se Reformatos adpellant, adcensere, ac crimen contra Religionem in re mere adiaphora commendare viros, etsi doctos, haereseos tamen labe infectos. At quam abs re, & sine consilio id agent, si fortasse agant, bene nosti ex iis, quae in priori Tomo Exercitationum mearum *Epistola ad Lectorem* admonuit doctissimus Cyrus de Alteriis, innumeris ad fictitium crimen repellendum monumentis

adductis. Ut antem ii scrupulum deponant, ne illorum caespitatio aliquando trepidantem te reddat, quaeso, ut recte perpendas eisque insinues, quid ea in re egerint primores Ecclesiae Patres, qui etsi zelo Religionis exarserint, haud tamen dubitarunt ioter Patronos propriae adsertionis laudare desertores. Quid etiam si Gentium Apostolum consulant Poëtarum dicta non semel usorpantem ad veritatis munimeo? Quod si vero inde scandalum patiantur, quia cum laude percenseo illos, objice, quaeso, eis Viros summos, qui longe aote me id ipsum egissa commendantur. Hierooymus quippe, etsi Origenem haereseon footem notaverit, ejus tamen doctrinae haud detraxit, quin etiam illum *Epist. ad Pammach. & Ocean.* adpellavit *Magnum Virum*, & Latronianum secta Priscillianistam, ut ipse met confessus est *Lib. de Script. Eccles. Cap.* 127. non ambegit vocare *valde eruditum*; idque genus encomiis pluries nonoullos exornat doctos, quos perceoset, heterodoxos. Augustinus *Lib. de haeresibus* Tertullianum acatholicum dicit, sed *eloquentissimum* adpellat: quod longe ante eum egerat Cyprianus, qui etiam *Magistrum* nominare solebat. Vincentius Lirinensis de Tertulliaoo pariter loquens in *Commonitor. Cap.* 1. ita eum laudat: *Quid enim hoc viro doctius? quid in divinis, atque humanis exercitatius?* Julianus Eclaoensis Episcopus Pelagianorum signifer a V. Beda *Praefat. in Cantica* dicitur *Rhetor peritissimus*. Aeacius perfidus I. Nicaenae Synodi impugnator ab Hermia Sozomeno *Lib. III. Histor. cap.* 2. dicitur *copiosus in sententiis, & in dicendo elegans*. Et ne longum traham funem, sat est, vel obiter, lustrare Patres, ut eadem veritas plenius dignoscatur.

Ne autem quis cavilletur ex disparitate temporis, & ex discrimine Veteres inter ac novos Acatholicos, quasi haec possent obstare; ex eisque fas esset aliter interpretari divinum mandatum, ex quo juxta doctrioam Angelici 2.2. *Quaest. XI. art.* 4. tenemur etiam charitatis adfectu diligere fidei hostes, quorum tamen errores detestari debemus, aut licitum foret non servare justitiam, qua uoicuique jus suum servare tenemur, & concludenter oon debemus doctrinae (quae etiam in doemonibus residet) gloriam removere ab iis, qui etsi longe abierint a Romana communiooe, docti tameo fuerunt, reliquos dabo praeclarissimos nostrae sanctae communionis viros, qui etiam nuperos Acatholicos, laudem promerentes ex doctrina, laudare, & noo sine encomiis, haud detrectaruot. Card. Booa *Notit. Auctor.* Julium Caesarem Sealigerum dicit *eruditorum maximum*, & ibidem Johannem Gerardum Vossium adpellat *omni doctrinarum genere, atque omni eruditione mirabiliter excultum*, Johannes Morinus *Epist. LIV.* Patritium Junium salutavit *Clarissimum & eruditissimum*, Et *Epist. LXXI.* Johannem Buxtorfium *Virum Clarissimum*. Johannes Baptista Cotelerius *Tom. I. PP. Apost. in II. Clem. Epist.* Jacobum Usserium laudavit *Virum perdoctum*. A Petro de Marca Archiepiscopo Parisino *Lib. VIII. Concord. cap.* 8. *Vir eruditissimus* dicitur David Blondellus, & ab eodem de Marca Dissertatio de Constantinopolitaoi Patriarchatus institutione scripta legitur *Ad Clarissimum Calviniani Ritus Virum*. Johaones Seldenus *unus e maximis viris, quos unquam Anglica Gens habuerit*, dicitur ab Hadriano Baillet *Judic. Erud. Paris.* 1685. Claudius Salmasius ab Octavio Ferrario *Epist. ad Lector. de Re vestiar.* dicitur *vir omni litterarum genere eminentissimus, & sine controversia hujus aevi summus*. Jacobus le Long *praef. ad Bibliath. sacr.* Johannem Baptistam Ottium *eruditissimum* laudat. Richardus Simonius *Lib. III. Hist. Critic. Vet. Test. cap.* 14. cum plures laudet, cum Germanos, tum Anglos, tum Gallos *Protestantes* (ut universim ita eos adpellat) Johannem Mercerum prae ceteris ita commendat: *Johannes Mercerus ... inter Protestantes interpretes eruditissimus, & judicio praestantissimus plane extitit, qui magis adhuc commendatione, & laude dignus foret, ni avitam Religionem deserens in Calvini castra transfugisset*. Renatus Massuet *Praefat. in S. Irenaeum* Johannem Ernestum Grabbe *Eruditissimum* dicit. Hoooratus a S. Maria *T. I. Animad. Critic.* Johaonem Clericum dicit *egregium Protestantem*. Et ut missos faciam N. Serry, Dupinium, aliosque Orthodoxos, quibus id solemne fuit ad veritatis justitiae & charitatis custodiam: quibus encomiis non decorantur a Romana communione, & vera Jesu Christi Ecclesia segreges, sed re vera docti, Hugo Grotius (esto hic a Dionysio Petavio, & Philippo Brietio occultus Catholicus adstruatur) Samuel Bochartus, Guillelmus Beveregius, Petrus Justellus, Johannes Pearson, Antonius Vandale, Matthaeus Hillerus, Joseph

Bin-

Binghamus, Gaſpar Sagittarius, Johannes Albertus Fabricius, Henricus Hammondus, aliique eis eruditione pares? quibus itidem titulis eorum eruditio non commendatur ab Orthodoxis eruditis? Ille certe ſolus ignorat, qui in litteraria Republica plene hoſpes eſt & peregrinus. Ad rei veritatem, praeter ſupra laudatos Catholicos, conſuli poſſunt Cll. VV. Daniel Huetius, Johannes Fronto, N. Natalis Alexander, Johannes Mabillonius, Auguſtinus Calmet, Bernardus Lamy, Henricus Valeſius, &, ut innumeros omittam, pius juxta ac doctus Cardinalis Thomaſius, cujus memoria in benedictione eſt. Horumce igitur inluſtrium virorum exempla ſecutus laudavi doctos Heterodoxos, at eorum ſphalmata deteſtor, qui vivere exopto, & mori cupio in vera Jesu Chriſti Apoſtolica Romana Eccleſia, pro qua ſanguinem cum vita fundere paratus ſum, cujuſque judicio, ſicut & Romani Pontificis ſupremi Eccleſiae Hierarchae Petri ſucceſſoris & Chriſti Vicarii opera mea omnia ſubmitto.

Haec, inquam, praenotanda duxi ad mei vindiciam, & decorem. Ad novi tamen operis notitiam ſuſceptique laboris cognitionem, ſcias, velim, Candide Lector, quod in hac noviſſima editione ſelectiora, ac correctiora, variaque itidem Sixtinae Bibliothecae exemplaria, vetuſtiora praeſertim, adhibuerim, & quae Author primitus edidit, & quae poſtmodum, ſed ex ejus correctione, dum in vivis erat, fuerunt in vulgus edita: nimirum Veneram Anni MDLXXV. Lugdunenſem ejuſdem Anni, Colonienſem An. MDLXXVI. & Pariſienſem editionem cura Johannis Hayi Ann. MDCX. ut, quod in una deerat, ſupplerem ex alia, & mendum in una corrigeretur ex alia, quod facillime quilibet acu tanget, ſi fortaſſe otium ei aderit cuncta exemplaria luſtrandi conferendique ſimul.

Verum, quia inter Xyſtinae Bibliothecae editiones eam commendat Johannes Popeblount *Cenſ. celebr. Author.* quae prodiit Coloniae Anno MDCXXV. *reviſa, & ſcholiis illuſtrata a Johanne Hayo Societatis Jesu*, aliqua de hac editione adnotare non piget, ne quis fortaſſe ex eo me carpat, me criminetur, quia hanc ipſam non retinui, illiuſque ad amuſſim noviſſimam editionem omnibus numeris abſolutam, ut ajunt, efformandam haud ſuſceperim. Colonienſis haec a Popeblount laudata editio certe non fuit peracta ſtudio, & cura P. Hayi, qui longe ante fato ceſſerat, quum ex P. Alegambe in *Bibliot. Societ. Jeſ.* Ann. MDCVII. Hayus diem clauſerit extremum: fuit igitur illa Colonienſis laudata nova editio peracta ad formam Lugdunenſis Anni MDXCI. quae cura Johannis laudati fuit edita, cujus etiam ad exemplar fuit primum Pariſiis Anno MDCX. alia editio peracta, ut conſtat, praecipue ex epiſtola nuncupatoria ejuſdem P. de Hayo, & ex eadem Pariſienſi editione, quam apud me habeo. Num autem in Lugdunenſi Hayana editione ea offendantur ſphalmata, quae in Pariſina extant, praecipue in Graecanico textu ſpiritibus & accentibus plurimum deſtituto, & in Hebraico nimium inverſo, involuto, & mendis ſcatente? adſerere non poſſum, nec ex eo, vel eminus in Hayum extendere cenſoriam virgam, quia propriis oculis illam luſtrare nequivi; magnum tamen, vel ex eo laborem ſubii, quia Orientales textus recte efformaturus ſedulam adhibui operam, & ad limam perducere ſtudui, ne in re tanti momenti inreperet ſphalma; nec non quia ſine punctis Hebraicos characteres Xyſtus adhibuit, aliquando Latinis characteribus illos ſcribendos reddendoſque curavi. Quae autem in Hayo commendantur ab aliis, fortaſſe, quia corticem manu tangentes nucleum non ſunt perſcrutati, & in hac nova editione fuerunt a me omiſſa, elarificanda occurrunt; nec ea manifeſtare taedet ad mei vindiciam, & operis exiſtimationem. Scholiis ſe inluſtraſſe Sixtinam Bibliothecam gloriatur Hayus, & ex eo laudatur. At quidnam ſint haec ſcholia, ut ſcias Amice Lector, oportet. Non adnotationes, non obſervationes, non animadverſiones ea ſunt, ut ex nomine praefertur, ſed indiculi quidam marginales, iique breviter, & generatim indigitantes, quod in corpore, ſeu in textu Author habet, quodve ab initio, ex profeſſo, & ex inſtituto ibi tractat, ſecus autem, quod aliunde fortaſſe laudatur ad rem, de qua eſt ſermo. Scholia Hayana itidem ſunt Patrum, & Scripturae loca ab Xyſto in corpore notata, & ab Hayo in margine reſcripta. Num autem haec ſcholii nomen promereantur? judicent eruditi, quum mihi non inſideat animus carpendi tam celebrem virum, qui dumtaxat me innoxium oſtendere ſtudeo. Haec, inquam, Scholia, utpote inutilia libenter omiſi, quae

Xy-

Xystus adhibuit, summo zelo servavi, quae itidem opportuna erant, ad marginem statui, esto nec ab Hayo unquam excogitata, nec semel ea, quae magis rem ab Authore traditam inlustrant: quare in Catalogo Scriptorum plura id genus occurrunt, & quae non semel critica animadversione adnotanda erant, sed primis curis ab oculis evolarunt. Scripturae loca, quae non erant in corpore, in margine itidem adnotanda curavi, secus autem, quae erant plene expressa in opere Authoris: eaque reposui, quae Xystus omisit, & versiculos capitum, juxta praesentem consuetudinem, adpinxi per numeros arabicos, ad discrimen Sixtinae adnotationis, quae per litteram marginalem Bibliorum exprimitur; quinimo non semel loca Authorum a Xysto praetermissa ibidem adpinxi: quae omnia ille certe, & solus acu tanget, qui nostram editionem cum Hayana, ceterisque, aut prioribus, aut posterioribus conferet, & comparando perpendet non immodicum ea in re laborem, quem citra omnem dubitationis aleam despicient, aut saltem non adpendent alii, qui nulla conlatione facta, aut perfunctorie marginales notulas perspicient; aut esto serio, aliorum studio tribuent, quod propriae fuit industriae propriique laboris. Sedulam navavit operam Hayus, ut Vulgatae editionis correctior textus adponeretur in Sixtina Bibliotheca, & ille dubio procul, qui in nostra nunc habetur post correctiones a Xysto V. & Clemente VIII. adhibitas, eraso eo Vulgatae Bibliorum editionis textu, qui consuetus, ac obvius erat tempore Xysti Senensis. Verum, qui vel leviter est doctus, ea in re commendare non poterit studium hujusce Theologi, qui, ita corrigendo, autographum Xysti Senensis corrupit, ac labefactavit. Quotquot enim eruditi audiunt hoc unum inclamant, & universim sedulo servandum, sancteque custodiendum inculcant, nimirum, ut in nova Veterum editione syncere textus illorum typis mandetur, nec apice quidem immutato, nec variato jota: quod si vero aliquid corrigendum in eo occurrat, vel ad marginem adnotetur, vel etiam peculiari adjecto scholio ventiletur error, veritas edisseratur propugneturque. At variare textum, praesertim ubi nullus error in fide occurrit, piaculum esse Sapientes quique adserunt adfirmantque. Et nonne Patres, qui ante VI. Seculum scripserunt, dumtaxat Septuaginta viralem versionem Bibliorum, aut aliam ab Hieronymi versione interpretationem adhibuerunt? Nonne omnes, qui ante Tridentinam Synodum opera ediderunt, aut Italam veterem, aut Vulgatam pristinam usurparunt retinueruntque editionem? Notum est cunctis, luceque meridiana clarius innotescit. Quis autem unquam, aut in illius Vulgatae editionis textum, aut in istis Xystinam, Clementinamque correctiorem editionem collocare audebit eraso pristinae Scripturae textu tunc in Ecclesia recepto, illisque propterea consueto? Certe nemo. Hayus ergo, dum N. Authoris Bibliothecam Sanctam ita corrigere studuit, laudem non promeretur. Quapropter, ne rite me carperent Sapientes, autographum N. Xysti etiam, & praecipue in Divinis Scripturis sartum tectum custodivi, & ubi variatio ex nova Bibliorum editione occurrit, pro qualitate rei moderamen adhibui, ne, vel Lectorem ad taedium excitarem, vel debita notitia eundem privarem: ideoque pro rerum varietate, vel ad marginem nostrae Vulgatae textum recensui transcripsique, vel consulendam eam fore ad variationem dignoscendam, vel etiam aliquando asteriscum adposui ad indigitandam levioris momenti correctionem praesentis nostri textus; at ubi levissima ea foret, nec signo indigitavi.

Tandem ex eo Sixtinae Bibliothecae editor Hayus summopere a Possevino commendatur, quia IV. ejusdem Bibliothecae Libro hic plures addidit Exegematicos Scriptores, quibus illa adaucta, & inlustrata coruscat. Verum pace cinerum utriusque Cl. Viri dixerim, vel ex eo certe non est commendanda Hayana editio, quae a ceteris idcirco praefertur, quia non fuit bene perpensa. Et Possevinus, qui illam magnificavit, rem totam haud bene perpendit: Hayus vero, qui in ea exornanda adaugendaque insudavit, laborem (levem certe ex opere suo) subiit inutilem, rem totam involvit, & Nostri Authoris opus additione sua foedavit. In primis cur non seorsim, vel distincto charactere, aut discriminante nota quadam authores signavit, quos addendos ipse curavit? Id quidem semper praestitere viri eruditi omnes, qui aliorum opera inlustranda susceperunt, ut notum est iis etiam, qui vel a limine litterariam historiam salutarunt. Cur etiam Xysti Senensis non retinuit stylum in percensendis authoribus, quos adjecit, sed brevi epigra-

phe

phe Authoris nomen & opus potius digito monstravit, quam sermone distinxit? Longe abiit a praxi, & consuetudine eorum, qui id genus elenchos perficere curarunt. Verum haec leviora sunt: alia adnotanda supersunt, quae certe aliquam promerentur censuram, non quidem ad dedecus Cl.Scriptoris, quem veneror, sed ad notitiam operis, & novae hujusce editionis vindiciam: quapropter singillatim ea expendam ad notitiam, & criterium veritatis.

Fateor, & lubentissime quidem, in Xystina P.Hayi editione octoginta circiter adjectos legi Exegematicos Scriptores, quos in reliquis editionibus non est adinvenire, etsi Hayus omiserit Lucam Lossium a Xysto commemoratum. Verum ea ex additione censoriam virgam in eum extendere ex laudato momento fas est. I. Eos inter adcenset XVII. Viros, qui post Nostri Authoris obitum, aut floruerunt, aut exegematica opera ediderunt in vulgus, quos propterea non decebat adnumerare reliquis, quos N.Xystus omisit. II.Ex additis ab eo Authoribus eradendi sunt octo, ceu qui perperam, & strictim nimis repetiti sunt ab Hayo, quum eosdem Xystus in eodem Syllabo prius distinxerit, ac pro merito decorarit, eorumque opera clarissime recensuerit. Hi enim sunt in Hayana editione Augustinus Steuchus, Xysto *Augustinus Chisami Episcopus*, Benedictus Stendel, Xysto *Benedictus Stendal*, Petrus de Tarantasia, Xysto *Innocentius V.* antea Petrus de Tarantasia dictus, Jacobus de Lausana, Xysto *Jacobus Lausanensis*, Arnoldus Vesaluensis, Xysto *Arnoldus Haldrenius Vesaliensis*, Galfridus Clarae-Vallensis, qui Xysto est *Gaufredus Antisiodorensis*, & revera ipsissimus, ut omnes adnotarunt, atque ex eodem Xysto liquet; & quamvis Xystus non adnotaverit Commentarios ejus in Cantica, Hayus plura ejusdem Gaufridi, seu Galfridi, opera reticuit, nimirum commentarios in Apocalypsin a Xysto laudatos, in Orationem Dominicam, in illud Ecclesiastae *Memento Creatoris tui*, in illud Matth. *Ecce nos reliquimus omnia*, qui, olim Bernardo tributus, Gaufrido restituitur a Cl. Mabillonio, Tractatus de Vestibus Sacerdotalibus, & alia opera, quae distincte commendat Oudinus *Sec. XII. Tom.II. col.*1494. Humbertus de Leonardo, & Johannes Hayton, iidem met a Xysto recensiti. III. In laudato Catalogo Hayus commemorat Constantinum Fontium, quem certe laudare non debebat, utpote haereticum extra fidei communionem defunctum, cujus propterea cadaver S.Inquisitionis Tribunal ultricibus flammis addixit, ut legere est apud Nicolaum Antonium in *Bibliotheca Hispanica*. Similiter eosdem inter Scriptores percenset Alexandrum Setonum, Scotum, a fide Apostatam, quem inter Authores primae classis proscripsit Index Romanus, qui sub Clemente VIII. P.M. prodiit, & adnotavit etiam Possevinus. IV. Ibidem Hayus aliquot Scriptores enumerat, quos, vel ut dubios, vel ut nothos rejicere fas est. Commemorat namque Gilibertum quendam Anglum in Cantica Canticorum, cujus nomen, & opus, apud neminem de litteraria historia agentem, esto Anglum, occurrit, & certo certius ille Gilibertus est, quem commemorat Xystus, ille, inquam, qui S.Bernardi Commentariis imperfectis in Cantica complementum adjecit. In medium producit Johannem de Valeis Ord.Minorum, cujus nec nomen quidem in sua Bibliotheca Wadingus adpinxit. Ex uno Bertramo ejusdem Minorum Ordinis duos confecit, unum de Turre dictum, alterum vero Mediolanensem adpellatum, quum hic unus fuerit, ut idem Wadingus ostendit, & ego clarissime adnotabo in Auctario meo. Ex uno itidem Alexandro Cestriensi Episcopo duos fecit, ut ex ejusdem Hayi verbis fere innotescit. V. Eisdem Exegematicis Scriptoribus Hayus adcenset Chrystophorum Clavium virum aliunde doctum, sed qui de Mathesi solummodo pertractavit, nec eminus quidem in suis operibus Dei verbum scriptum digito monstravit. Adgregat etiam Petrum Canisium, sed ex nullo opere, quod ad rem praesentem poterat pertinere, ut ex eodem Hayo adnotante colligere est.

Hisce ergo momentis Hayanam Xystinae Bibliothecae editionem omnino praetermittendam animo duxi, retento autographo nostri Scriptoris, illoque, quod secundis curis ipse, dum adhuc in vivis erat, correxit adauxitque. Hisce editionibus, ad majorem operis perfectionem, scholia, animadversiones, & notas adjeci, sed minutiori charactere, ut quid meum, quid illius foret cunctis propatulum fieret. Et quamvis fortasse aliquis, aut severior Criticus, aut rigidior Theologus, alia exoptarit, quae ex incuria, vel ex toedio, aut ex oscitantia a me omissa existima-

ſtimavit: ut ulteriorem adjiciam vindiciam, & veraciter quidem abſque ullo fuco, omni excuſationis fraude ſemota, ſcito Candide Lector, id non caſu evenisſe, neque ex ſegnitie, ſed conſulto: ne tot tantiſque notis taedium ingererem legentibus plures omiſi, quas haud neceſſarias exiſtimavi; at quae opportuna cenſui non praeterivi, ibique firmius pedem fixi, ibi diutius ſum immoratus, ubi res agebatur majoris momenti difficilioriſque examinis, & bis praecipue, ut ſuperius dixi, ut ventilarem eos, qui fortaſſe Acatholicis eas adcenſent ſententias, quas primipili Romanae communionis recentiorea Theologi ultro libenterque ſequuntur: praeſertim quum Tyronibus conſulere optarim, quibus, quae de novo forent addenda, haud celare ſtudui.

Ut autem opus pleniſſime abſolveretur, nihilque vel ad ornatum, vel ad eruditionem, deeſſet, praeponendam duxi vitam Authoris noſtri, quamvis ex ſolo N. Jacobo Echardo tranſcriptam, nec non encomia Virorum inluſtrium, cum Romanae communionis, tum eorum, qui Proteſtantes audiunt, vel qui ſe Reformatos adpellant, ut magis magiſque Xyſti Senenſis gloria dilatetur; tandemque tranſcribere haud omiſi ejuſdem Authoris epiſtolam nuncupatoriam ſui operis ad S. Pium V. Pontificem Maximum ab eo dum in vivis erat datam. Gratanter ergo benevole Lector meos hoſce qualeſcunque labores excipe. Si quid boni in eis offenderis, D. O. M. bonorum omnium datori repende grates: ſi quid autem in eis inveneris, quod minus tibi rectum videtur, vel quomodocumque cenſoriam promeretur virgam, animum lauda, & compatere neſcienti meliora parare: pluribus quidem diſtractus, pluribuſque praepeditus ſeriis occupationibus, meliorem, quam fortaſſe exoptas, diligentiam, & curam adhibere nequivi: utque mihi, & Tibi proficere poſſis, Deum pro me ſupplex, & fervens exora. Vale in aevum Deo charus, quum nil ultra optare liceat, quam Deo placere.

JACOBUS ECHARD ORDINIS PRAEDICATORUM

Tom. II. Bibliothec. Script. Ordinis fol. 206.

FR. Sixtus Senenſis Etruſcus a patria ſic nuncupatus, quod Senis natus ſit Anno MDXX. Hebraeus genere, Judaeiſque parentibus ortus, ac Judaica ſuperſtitione a puero imbutus, a qua revocatus adoleſcens, atque ad Chriſti fidem converſus, Ordinis Minorum habitum, regulamque demum profeſſus eſt, ut in vita S. Pii Papae V. diligenter animadvertit Antonius de Fuen mayor *lib. I.* Ceterum, ut erat literis apprime inſtitutus, perſpicaciſſimi ingenii vir, acrioriſque judicii, ac linguarum ſacrarum peritus, ſacris etiam ſe deinceps terendis, exponendis, intelligendiſque Bibliis addixit. Quo in ſtudio primum ipſe nactus eſt praeceptorem Ambroſium Catharinum, de quo ſupra ad 1553. idque ipſe met teſtatur Sixtus *Bibliot. Sanct. lib. IV.* ſic loquens, *Ambroſius Catharinus Politus Minorenſis primum Epiſcopus, & poſtea Compſae Archiepiſcopus, natione Etruſcus, patria Senenſis, concivis meus, & mihi primus in divinis Scripturis praeceptor,* &c. Quo autem tempore Catharinum Sixtus audierit, certo nobis non liquet, at quantum conjecturis aſſequor, non quidem in patria, niſi forte puer adhuc XII. circiter Annorum, ſed ut veriſimilius videtur, in Galliis, ubi Catharinus ab Anno MDXXXIV. ad MDXLIII. fere haeſit variis in locis, Toloſae etiam docens, ac diutius Lugduni plura ibidem edens opuſcula. Ad aliquam igitur earum urbium ſe contulerit Sixtus, & ſi jam Minorum inſtitutum amplexatus fuerat, forte miſſus a Superioribus, quod tum ſolemne. Ut ut ſit clariſſimus evaſit Eccleſiaſtes, & ab Anno MDXL. ad MDL. a pluribus Italiae civitatibus certatim accitus. De quo ſic ille: *Hanc Ambroſii praeceptoris mei ſententiam* (duplicis videlicet praedeſtinatorum a Deo generis, unius quidem certo, & inevitabili decreto Dei, alterius vero conditionato, ac mutationi obnoxio) *ipſe olim adeo veram credidi, & adeo aptam exiſtimavi ad evellendas duras quaſdam, & atroces de praedeſtinatione opiniones, quibus haeretici noſtrorum temporum* (Calviniani, ſcilicet, & Lutherani) *animos ſimplicium deſperatione impleverant, ut eam ab anno aetatis meae XX. uſque ad XXX. in multis ac praecipuis Italiae urbibus pro concione explicaverim non ſine audientium plauſu, ac perturbatarum mentium fructu* (Quis fructus, ut id

id obiter notem, mendacio acquiescere?) *Sed cum postea animadvertissem hujusmodi assertionem difficultatibus, & angustiis non paucis premi, & ob id a plerisque doctis ac piis Theologis non probari, satius duxi ab ejus praedicatione desistere, quam pio eruditorum judicio improbata docere. Scripsit adversus hanc opinionem Dominicus Soto Segobiensis in Commentariis, quos edidit in Epist. ad Romanos Cap. IX.* Haec ipse Sixtus de suis annis ad Annum usque Christi MDL. Postea Deo procul dubio sic permittente, atque in melius disponente, in errores gravissimos; sed & haereses, de quibus postularus apud Supremum Romanae Inquisitionis generalis Tribunal, & apprehensus latam jam capitis, ac rogi sententiam pertinacibus debitam subiisset, ni F. Michaëlis Ghislerii, tum hujusce Tribunalis generalis Commissarii curis, & lacrymis ad saniorem mentem adductus fuisset, qui & vita donandum curavit, & obtinuit a S.P. Julio III. Sixtus tamen, seu vitae taedio, seu futurae, sibique superstiti hinc imminentis infamiae inter suos Minores timore perculsus, latae jam adversum se capitis sententiae revocationem respuebat, magis eligens vitam commerita mortis poena praecidere, quam infamem producere cum sociis. At Ghislerius Deo afflante, ceu futuri praescius, Sixtum aliquando fortissimum fore praevidens Ecclesiae columen, fideique pugilem, ut & has infamiae nubes abstergeret, vitaque nova, ac tranquilla deinceps vivere posset, pro voto illius mutato pristini Minorum instituti contubernio, suo illum cooptavit cum Apostolicae Sedis authoritate Praedicatorum Ordini, ipsumque propriis ipse manibus propria & veste donavit. Quibus sane alludit Sixtus praefixa Bibliothecae suae Sanctae epistola nuncupatoria Michaëli, tum Pio V. inscripta, quem sic alloquitur: *Ausus sum illud* (opus) *piissimo Beatitudinis tuae nomini consecrare, existimans nulli magis convenire Bibliothecam Sanctam dedicari, quam Tibi Sanctissimo Christianae Bibliothecae reparatori: atque a me uno praesertim, quem Tu olim ab inferis revocatum, & errorum tenebris erutum sincerae veritatis lumine lustrasti, & ad sublimioris disciplinae observantiam perductum, habitu sanctae professionis tuae, tuis ipse vestibus, tuis ipse manibus induisti, & in filium tuo renatum spiritu adoptasti, meque in hoc sacro Praedicatorum Ordine ita benignitate, ac liberalitate tua semper in hanc usque diem fovisti; ut nulli magis debeam in terris, quam Tibi* &c. Quae certe cum iis, quae Gabutius in Vita Pii V. *lib. I. cap.* 3. refert, optime cohaerent, dilucidiusque a citato *Antonio de Fuen mayor* explicantur. *En este officio* (commissarii, videlicet, sancti Officii generalis) *libro a Fray Sixto Senes hombre de gran tredito mas herege relapso y pertinaz, y condenato al ultimo castigo del fuego. Reduxelo primiero y tras la vida del alma, puesto a los piez de Julio III. que entonces presidia en la Iglesia, alcançole gracia de la del cuerpo, diziendo esperava trocada a quel hombre le avia Dios da hazer instrumento de la salud de muchos. Pero Fray Sixto de la Orden de los Menores despreciava la libertad de la vida, si era per estar afrentado entre sus Frayles: y el commissario le hizo admittir entra los suyos, dandole el habita con proprias manos y vestidos. Despues con insiñes trabajos este illustro la religion doctissimo interprete de los mos difficultosos lugares de la Escritura, con que eternizo su nombre y agradecimiento, contando a los venideros el beneficio recebido en la primera plana de sus obres* &c. Sixtus ergo Praedicatorum Ordini ascriptus, novusque jam factus homo novam induit vitam, haereticaeque juxta, & Judaicae perfidiae vindex acerrimus, & profligator, Ghislerii exemplo familiarique convictu, & consortio cultus, & eruditus, non inutilem eidem paulo post praestitit operam contra Judaeos, uti ipse met narrat *lib. 4. Biblioth.* ad calcem: *Pius V. P.M.*, inquit, *cum ante Pontificatum ei divinitus collatum amplissimo ac sacro totius inquisitionis Senatui praeesset, Anno videlicet humanae salutis MDLIX. misit me Cremonam ad abolendos Thalmudicos Hebraearum libros impiae ac prodigiosae doctrinae, quos Judaei ex omni ferme Italia in eam urbem tanquam in commune Judaicae nationis asylum convexerant. Cum igitur ea de causa coepissem diligenter evolvere universas ipsorum Bibliothecas, & Typographicas officinas omnium, quae tum in Italia erant, copiosissimas, reperi infinitum numerum Hebraicarum voluminum, inter alia vero* &c. Ex quibus aperte liquet ipsum mox, ut Praedicatorum Ordinem professus est, Ghislerio Commissario, ac deinde supremo Inquisitori Cardinali Alexandrino in profligandis Judaeis usui fuisse: Ordinem autem Praedicatorum ingressus est Sixtus inter MDLI., quo primum Ghisle-

rius Commiſſarius S.Officii inſtitutus eſt, & MDLV., quo ineunte nempe XXVIII. Martii obiit Julius, qui Sixtum morte liberavit. Ille ergo deinceps, juxta ſuſceptum Ordinis inſtitutum, ſaluti animarum totus incumbens, poſterioris hujus vitae innocentia, regulariſque diſciplinae cultu, ac illibata doctrina, fidei ſinceritate, & firmitate ſic illuxit, ut prioris labes omnes abſterſerit & infamiam, Chriſtique Eccleſiam variis ſuſceptis exantlatiſque pro ea laboribus, ſcriptiſque eruditis ornaverit, uno praeſerrim Bibliothecae ſuae Sanctae, quam ineunte Pii V. parentis optimi pontificatu Anno MDLXVI.exeunte publici juris fecit, & eidem inſcripſit: quo certe vix ullum reperire ſit utilius Chriſtianae Reipublicae opus, aut probatius. Tandem Coelo maturus Sixtus,licet praecocibus anuis,ſummo ſuorum, & Eccleſiae diſpendio raptus eſt aetatis ſuae Anno XLIX., ſalutis MDLXIX. in Conventu Januenſi S.Mariae de Caſtello, ſepultus ibidem, cujus & alumnus fuerat, ut aſſerit Pius noſter *P.II. Lib.IV.* ſub Vincentio Juſtiniano Magiſtro Ordinis: ubi & refert Sixtum lethaliter tandem decumbentem, quaecunque adhuc inedita ſcripſerat, forte non ſuo calculo praelo matura, ante obitum igni tradidiſſe. Atque haec una ratio, cur ex tot tantiſque, quae vir ille erudititiſſimus ediderat, operibus, quaeque ipſe a ſe ſcripta recenſet *Biblioth. lib.IV.* nullum aliud praeter Bibliothecam Sanctam poſteritati ſuperſit, quae una ſane Lectori pio, & erudito cuilibet infinitorum pene voluminum loco ſit,& opportunior. Haec autem ſunt, quae jam ante annum MDLXVI. ſcripſerat Sixtus ab ipſo recenſita.

1. *De uſu concordantiarum liber*.
2. *Quaeſtiones Aſtronomicae in varios Scripturae locos*.
3. *Quaeſtiones Geographicae in varios Scripturae locos*.
4. *Quaeſtiones Phyſicae in varios Scripturae locos*.
5. *Problematicae Epiſtolae in varios Scripturae locos*.
6. *Sophias Monoteſſeron, ſeu ex IV. libris Sapientialibus Proverbiorum, Eccleſiaſtis, Sapienciae, & Eccleſiaſtici liber unus Sapientiae*. Lipenius tamen hoc opus typis ait prodiſſe Lugduni 1575. & Coloniae 1626. in *fol.*
7. *Compendium ſcholaſticum in Epiſtolam ad Romanos.*
   Ad Jo:Baptiſtam S.Clementis Cardinalem.
   Idem Lipenius ait typis editum Pariſiis 1610. & 1615. in 4. penes quem fides.
8. *Quaeſtiones Scholaſticae in eandem epiſtolam ad Romanos. Ad eundem.*
9. *Homiliae Quadrageſimales in Evangelia, quas Genuae quatuor annis pro concione habuerat. Tom.IV.*
10. *Homiliae in Evangelia, quas in feſtis Pentecoſtes, & adventus per ſex annos Genuae pro concione recitaverat. Tom.VI.*
11. *Homiliae octo in Heptahemeron: Sex in priora Job capita tria: Sex in Pſalmum primum; Viginti in Pſalmum L. quem Genuae pro concione expoſuerat.*

Quae omnia proinde igne conſumta ſic auctore volente perierunt, ut ſupradiximus, nobiſque unum hoc e tantis mercibus ab incendio ſervatum eſt eximium opus, ſcilicet *Bibliotheca Sancta*: cujus hae proſtrant editiones.

I. Venetiis, Franciſci Senenſis 1566. in fol. Tom. duobus: Iterum ibidem auctior 1580. in 4.
II. Francofurti, Nicolai Baſſaei 1575. in fol. Item Lugduni ſumtibus Philippi Tinghi Florentini 1575. in fol. Tomis duobus.
III. Coloniae 1576. & 1586. in fol. Quae optimae editiones.

Ibidem hoc titulo: *Ars interpretandi Sacras Scripturas abſolutiſſima, cui coronidis inſtar acceſſerunt SS.Patrum regulae 234.& Canones 372.F.Franciſco Fruitio Valliſoletano, & P.Johanne Hoffmeiſtere collectoribus ad ſacras literas recte citoque perdiſcendas imprimis neceſſarii*. Typis Petri Horſt 1588. & antea 1577. in 8. ſed in hac editione profertur tantum Bibliothecae liber tertius, quod non monuit Poſſevinus.

Poſtea, ut dicitur in programmate, *Ab auctore antequam ex humanis excederet, recognita & aucta nova Chronographica Tabula ſecundum temporum collationem locupletata: nunc vero a Joanne Hayo Scoto, S.J. plurimis in locis a mendis expurgata, atque ſcholiis illuſtrata*. Lugduni, Sibyllae a Porta 1591. & 1593. in fol. Pariſiis, Rolini Theodorici 1610. in fol. Coloniae, Petri Cholin 1626. in 4.

Laudatur praeterea *Predica del modo per conſervar la Republica*, edita extat Romae in Barberina.

Quoad

Quoad Bibliothecam in octo libros ea dividitur.

I. *De divinis utriusque Testamenti voluminibus pertractans, singula ipsorum argumenta, auctores, auctoritatemque, rerumque ab ipsis auctoribus descriptarum tempora diligentissime exponit.*

II. *Scriptorum omnium, quorum in Sacris Voluminibus fit mentio, scripta universa, tam quae extant, quam quae non extant, tam vera, & indubitata, quam apocrypha, & pseudepigrapha recenset, ipsorumque argumenta ac multa in his obscura lucide explicat.*

III. *Artem exponendi Sancta Volumina complectens, sexaginta fere modos explanandi sancta scripta catholicis expositoribus usitatos ostendit aptissimis regulis, & exemplis.*

IV. *Catalogum eorum continens, qui divina volumina catholicis interpretationibus illustrarunt, comprehendit expositorum omnium, qui ab Anno CCC. ante Christum natum, usque ad Sixti Senensis tempora sanctos libros, recte, pieque exposuerunt, nomina, genus, dignitatem, seculum, commentariorum numerum, & varietatem, linguam, stylum, expositionis genus, exponendi methodum, & praesertim virorum illustrium varia de praecipuis expositoribus judicia. His accedunt appendicis loco, de Hebraeis divinorum voluminum expositoribus elenchus, itemque de falsarum inscriptionum caussis, & quibus conjecturis earum deprehendatur falsitas, brevis admonitio.*

V. *Censorium jus in expositores divinorum veteris Testamenti Voluminum sibi vendicans, habet annotationes, censuras, castigationes, observationes, & elucidationes eruditissimorum Ecclesiae Doctorum super variis locis, in explanationibus nobiliorum expositorum partim caute legendis, partim prorsus vitandis, partim pie interpretandis, aut saltem modeste excusandis.*

VI. *Eodem annotandi studio, & ordine censuras, & annotamenta in explanatores librorum novi Testamenti continet.*

VII. *Adversus eos decertans, qui libros novi Testamenti haeresibus suis obscurare tentarunt, omnes haereses, quae ab Ascensione Christi usque in hanc diem adversus singulas Novi Testamenti scripturas exortae sunt, cum ex ipsis divinis litteris, quam ex Veterum PP. scriptis acerrime confutat.*

VIII. *Iisdem armis cunctas haereses adversus singula veteris Testamenti volumina ab haereticis excitatas evertit.*

Opus sane, quod mirati fuot eruditi omnes, avide exceperunt, laudarunt impense, & nocturna diuroaque manu etiamnum versant. Criticen in eum suam fateor experiri voluit Possevinus, cujus summa eo tandem recidit, oam in singulis immorari, nec locus est, oec otium, oimirum, ut illi videbatur, Sixtum de auctoribus, quos recognoscit, oon absolutam, & ab omni parte perfectam pronunciasse censuram, multaque posteris addenda reliquisse. Sed quotus quisque est ab hinc post Sixtum sesqui seculo, qui in hujusmodi omnia dixerit? Quot Possevinus ipse, & quos laudat Bellarminus, & Barooius, viri sane celeberrimi, & ab his innumeri oostrorum temporum Critici, ipse severissimus δοκιμαστὴς Simonius *Hist. Crit. du vieux testam. lib. III. cap. 17. pag. 457.*, cui tamen, ut id obiter dicam, ex hujus eruditionis, & artis peritis, inter primos est Sixtus noster, quot, inquam, posteris reliquere discutienda? Sixto sat fuit de Scriptoribus a se receositis tantum notasse, quantum finae Bibliothecae ratio postulabat, viamque venturis complanasse: quibus solum parem, & qualem in Sixto agnoscis erga Romaoam Ecclesiam Summumque Pontificem reverenriam optes.

In rejiciendis larvati Petri a Valle-clausa objectis non est, quod Lectorem diutius morer, quae sola Bibliothecae Sanctae lectione abuode confutantur. Librum *Esther* ad primum veteris Testamenti Canonicorum ordinem spectare agnoscit Sixtus, cur tamen de eo nonnisi in secundo ordine agat, ratiooem reddit, io eoque nihil Synodi Tridentinae decretis adversum statuere se luculenter eviocit. Origenem non pluris facit, quam habueriot SS. Patres. Eusebium Caesareae Palestinae Episcopum sanctum vocasse futilissimum est Valclusini mendacium. Quod autem hoc eum elogio Usuardus ornarit io suo Martyrologio, alias in tota Occidentali Ecclesia usu recepta, an Ord. Praedicatorum iropingenda pluribus Seculis eo antiquior culpa, quam & ferunt in antiquissimo Hieronymi Martyrologio extare.

EGREGIA VIRORUM INLUSTRIUM TESTIMONIA DE SIXTO SENENSE, EJUSQUE BIBLIOTHECA SANCTA.

THOMAS STAPLETONUS DUACENUS, AC LOVANIENSIS DOCTOR, ET PROFESSOR

Relectione principiorum fidei doctrinalium.

SIxtus Senensis Doctorum Princeps, qui Sacras Scripturas accuratissime tractavit.

JOHANNES HAYUS SOCIETATIS JESU

In Epistola nuncupatoria praeposita editioni Xystinae.

SIxtus Senensis vir doctissimus, deque studiis Theologicis optime meritus.

ANTONIUS POSSEVINUS SOCIETATIS JESU

In Apparatu Sacro Tom.III.

SIxtus Senensis Ordinis Praedicatorum, & Praedicator Divini Verbi syncerus, quem & nos concionantem audivimus, Pio V. Pontifice Maximo ob varias disciplinas, & linguas Latinam, Graecam, Hebraicam, una cum zelo divini cultus, clarus, scripsit usque ad annum 1566., quo aetatis suae annum agebat quadragesimum sextum .... Praeterea (edidit) in totum Bibliorum corpus Bibliothecae Sanctae libros octo saepe jam in Italia, in Galliis, in Germania excusos, Quos quoniam alia ratione composuit, quam reliqui unquam ante ipsum catalogos confecerant, expedit de his aliqua hic praeloqui &c.

AUBERTUS MIRAEUS DECANUS ANTUERPIENSIS

De Scriptoribus Ecclesiasticis Sec.XVII.

SIxtus Senensis Ordinis Praedicatorum Theologus, & Concionator eximius, linguarum Orientalium peritissimus, ex praecipuis Ecclesiae Catholicae auctoribus Bibliothecam Sanctam in VIII. Libros digessit, & Pio V. dicatos Venetiis 1566. edidit.

HYPPOLITUS MARACCI, LUCENSIS, CONGREGATIONIS MATRIS DEI

Bibliothec. Marian. P.II.

SIxtus Senensis Ordinis Praedicatorum, natione Italus, ex patria sui cognominis oriundus, Vir, praeter singularem in Scholastica Theologia, & lectione SS.Patrum eruditionem, divini verbi Praedicator syncerus, & linguarum Latinae, Graecae, & Haebraicae peritissimus.

LUDOVICUS THOMASSINUS ORATORII DOMINI JESU

Theologiae Dogmatic. P.III. Tract.IV.

PIo V. P.M. Bibliothecam suam dicavit Sixtus, sacra eruditione tota refertissimam, variisque adversus Lutheri haereses jaculis instructam.

JO-

JOHANNES MABILLONIUS ORDINIS S.BENEDICTI

De studiis Monasticis.

SIxti Senensis Bibliotheca utilissima est iis, qui ad lectionem Sacrae Scripturae se accingunt. -- Ejusdem (Sixti) in varios Scripturae locos quaestiones astronomicae, geographicae, physicae, problematicae saepius excusae, &c.

NATALIS ALEXANDER ORDINIS PRAEDICATORUM DOCTOR SORBONICUS &c.

Histor. Ecclesiast. Sec. XVI. Cap. V.

SIxtus Senensis Ordinis Praedicatorum Theologus, & Concionator eximius, Hebraice, Graece, & Latine doctus, in Sacris libris multum versatus, de eisdem, ac de tota Ecclesia benemeritus est editis octo Bibliothecae Sanctae libris.

BERNARDUS LAMY CONGREGATIONIS ORATORII DOMINI JESU

Praefat. ad Apparatum Biblicum.

PAucis doceo quibus, & quot Libris constent Biblia. Quale sit cujusque Libri argumentum, a quibus, & qua Lingua scriptus: quae sit ejus auctoritas: Haec Sixtus Senensis copiose, & erudite prosecutus est in Bibliotheca sua Sancta.

RICHARDUS SIMONIUS CONGREGATIONIS ORATORII DOMINI JESU

Histor. Critic. Vet. Testamenti Cap. XVII.

SIxti Senensis opus, nomine Bibliothecae Sanctae, utilius multo ad Sacrorum librorum intelligentiam.

PETRUS ANNATUS PRAEPOSITUS GENERALIS CONGREGATIONIS DOCTRINAE CHRISTIANAE

Apparat. ad Theolog. Positivam Lib. II.

SIxtus Senensis, sic vulgo dictus, quia Senis in Italia natus, vir summae eruditionis, & professione Dominicanus, Ordinis habitu a S.Pio V. non dum Pontifice vestitus, Theologus, & Concionator eximius, Hebraicae, Graecae, & Latinae linguae peritus, & in Scripturis erudite versatus, qui praeter decem Concionum tomos, edidit insuper in totum Bibliorum corpus Bibliothecae Sanctae libros octo.

HYACINTHUS AMAT DE GRAVESON ORD. PRAEDICATORUM DOCTOR SORBONICUS, ET THEOLOGUS CASANATENSIS

Histor. Eccles. Sec. XVI. Colloqu. V.

SIxtus Senensis, quem inter Clarissimos Seculi decimi sexti Ordinis Praedicatorum Theologos retuli, Hebraice, Graece, Latineque doctus, multa in Scripturam Sacram edidit volumina, sed praesertim octo scripsit libros Bibliothecae Sanctae, ubi Sacros libros, eorum Authores, antiquas Scripturae Sacrae versiones, & Commentaria percenset, nec non Sanctorum Patrum, & Virorum Illustrium opera expendit, ac sincera a spuriis, & dubiis accurato criterio secernit.

LU-

LUDOVICUS HELIAS DU-PIN DOCTOR SORBONICUS

Biblioth. Auth. Sec. XVI.

FRanciscus (corrige *Frater*) Sixtus a patria Senensis dictus, ejuratis Judaeorum erroribus, ope Pii V. tunc temporis Dominicanae familiae Generalis (corrige *Commissarii Generalis S.Officii*) veritatem Evangelicam amplexus, ejusque Ordinis albo per eundem inscriptus est, & Verbi Dei preco, quoad vixit, fuit, quo quidem munere, ut optime fungeretur, strenuam in Biblicis studiis operam navavit, in eisque primas occupare facile fuit ob summam Graecae, Hebraicaeque linguae peritiam. Cum Annum sextum supra quadragesimum ageret, eximium Critices opus exegit, cui nomen Bibliothecae Sanctae dedit.... In eo quidem nihil est, quod exquisitam non redoleat eruditionem, itaut neminem, qui Biblicis studiis delectatur, pigeat eum legisse.

AUGUSTINUS CALMET ORDINIS S. BENEDICTI

Bibliothec. Sacr. praefix. Dictionario Biblico.

SIxtus Senensis Dominicanus e Judaeis parentibus natus Senis Anno 1520. opera S.Pii ad Christi fidem traductus, Bibliothecam edidit, opus communi suffragio probatum.

Et iterum ibidem P.III.

NEC sane opus aliud ceteris utilius praeponeretur, quam Bibliotheca Sixti Senensis, ita enim Author opus suum inscripsit, justo ille quidem titulo, neque enim ejus aetate aliud quidpiam ejus generis opus elaboratius paruerat.

Et iterum ibidem infra.

SIxti Senensis Bibliotheca opus est probatissimum, nec modice tyronibus conferens.

JOHANNES-PETRUS NICERON CONGREGATIONIS S.PAULI DECOLLATI

Tom.XL. memoriarum ad Historiam inservientium.

BIbliotheca Sixti Senensis utilis potest esse iis, qui se dedunt studio Sacrae Scripturae.

JACOBUS-AUGUSTUS THUANUS

Ad Annum MDLXIX.

SIxtus Senensis Vir eruditae diligentiae, qui a Pio V. e tenebris errorum (ut ipse dicere solebat) & quasi ab inferis revocatus, facrae militiae nomen dedit, & insigni opere libris octo distincto (quo facrorum librorum censuram fecit) gratum animum erga ipsum testatus est.

Hoc idem Thuani Testimonium de N. Xysto profert Abraham Bzovius Ordinis Praedicatorum *Tom.ultim. Annalium Ecclesiastic.*

ISAAC CASAUBONUS

Exercitat. in Annal. Baronii num.211.

SIxtus Senensis homo eruditus.

HEN-

HENRICUS SAVILIUS

Not. in S. Johan. Chrysostomum.

Sixtus Senensis doctissimus, ac sagacissimus veterum Scriptorum censor.

RICHARDUS MONTACUTIUS

Apparat. I. Sect. 62.

Sixtus Senensis Vir plane doctissimus, & si quis alius, in Patribus versatissimus.

Idem *Exercitatione V. Cap.* 3.

Sixtus Senensis immensi laboris Scriptor, diligentiae stupendae, lectionis variae, & eruditionis admirandae.

JOHANNES-HENRICUS HOTTINGERUS

Bibliothecar. Quadripartit. p. II.

Bibliotheca Sacra Sixti Senensis, ceteris, calculo meo, religionis suae sociis, ob variam Scriptorum copiam, & erectum in multis judicium, anteferenda.

JOHANNES RAINOLDUS

De libris Apocryphis.

Sixtus Senensis vir plurimae lectionis, & qui plurima aliorum scripta evolvit, tum eorum imprimis, qui ea tractarunt, quae ipse ex professo tractat.

JOHANNES POPEBLOUNT

Censur. Celebrior. Authorum.

Franciscus Sixtus Senensis Italus, ex Ordine Praedicatorum, obiit Anno Domini 1569. scripsit plurima; Bibliotheca Sancta maximo habetur loco apud eruditos.

Ex errore *Franciscus* pro Frater

FRANCISCUS BUDDEUS

Tom. I. Isagog. Historico-Theolog. ad Theologiam universalem ejusque partes. Cap. II. pag. 76. edit. Lipsiens.

AD eos itaque, ut accedamus, qui hujus loci sunt, primum quidem commemorandus nobis ex Romanensibus videtur Franciscus Sixtus Senensis, Seculi XVI. Scriptor, Jacobo Augusto Thuano ob eruditionem laudatus. *Hist. lib. XLVI. conf.* Hujus namque nota est, passimque celebratur Bibliotheca Sancta, ex praecipuis catholicae Ecclesiae auctoribus collecta, & in octo libros digesta, tum alias, tum & Coloniae Agrippinae Anno 1626. edita.

Idem error ac in Dupinio, & Popeblount circa nomen Xysti Senensis.

Epistola Nuncupatoria Xysti Senensis.

BEA-

BEATISSIMO PATRI, AC SUMMO CHRISTIANAE RELIGIONIS ANTISTITI, PIO V. PONT. MAX. F. SIXTUS SENENSIS EX ORDINE PRAEDIC. FELICITATEM.

MULTA quidem, ac prope inoumerabilia sunt, BEATISSIME PATER, a te praeclare gesta ante, quam ad summi Pontificatus fastigium divinae benignitatis munere, ingentique totius orbis applausu evectus esses: inter caetera vero piae sollicitudinis opera, quae pro tuenda Catholica religione adversus omnes hujus miserandi saeculi haereses decertando peregisti, longe admirabilior est illa tua vere divina providentia, qua universam Christianae Reipublicae Bibliothecam periculo ruinae ab haereticis intentatae liberasti: cum enim inter decem amplissimos Cardinales, apud quos sacrosanctae Romanae Inquisitioois suprema auctoritas erat, principem locum teneres, te auctore prodiit decretum illud sanctissimum, de reparanda totius Christianae ecclesiae Bibliotheca, quam perditissimi nostrorum temporum haeretici suis morbis, ac pestibus ita corruperant, ut nihil aliud, quam certissimum ejus exitium esset expectandum, nisi tu repente opem attulisses: primum enim toto Christianorum orbe conquiri nefariae doctrinae libros, & publice exuri jussisti: deinde expurgari, & emaculari curasti omnia Catholicorum Scriptorum, ac praecipue veterum Patrum scripta, haereticorum aetatis nostrae faecibus, contaminata, & venenis infecta: postremo Catalogum, vel Indicem edi mandasti auctorum, ac librorum omnium haeretici nominis, qui essent ab ecclesiastica Bibliotheca arcendi, & ab omnibus Christianis Lectoribus abjiciendi: Hoc ego pietatis tuae flagrantissimo studio incensus, octo BIBLIOTHECAE SANCTAE volumina collegi, quibus cuncta complexus sum, quae maxime pertinere videntur, tum ad legendos, & illustrandos auctores, ac libros omnes, quos tuo sapientissimo judicio comprobatos, Christiana Bibliotheca dignos declarasti: tum ad confutandos auctores, ac libros omnes, quos tuo justissimo decreto damnatos, eadem Christiana Bibliotheca indignos pronunciasti. Cum autem pii aliquot, ac eruditi viri judicaverint hoc, quicquid est operae meae, Sacrarum literarum studiosis non mediocriter profuturum, & ob id etiam hortati sint, ut in publicum emitterem: ausus sum illud piissimo Beatitudinis tuae nomini consecrare, existimans nulli magis convenire Bibliothecam Sanctam dedicari, quam tibi, SANCTISSIMO CHRISTIANAE BIBLIOTHECAE REPARATORI, atque a me uno praesertim, quem tu olim ab inferis revocatum, & errorum tenebris erutum, syncerae veritatis lumine illustrasti, & ad sublimioris disciplinae observantiam perductum, habitu sanctae professioois tuae, tuis ipse vestibus, tuis ipse manibus induisti; & in filium tuo renatum spiritu adoptasti; meque in hoc sacro Praedicatorum Ordioe ita benignitate, ac liberalitate tua semper in hanc usque diem fovisti, ut nulli magis debeam in terris, quam tibi, cui cum non liceat alia ratione testari animum, tot immortalium beneficiorum memorem, hunc qualemcunque laborem, non ingratae voluntatis meae testem, Beatitudini tuae nuncupandum putavi: quam, precor, ut Deus Opt. Max. dignitati, Apostolicae Sedis, & Reip. Christianae juvandae longo tempore servet incolumem, & omni felicitatis affluentia florentem. Venetiis, Anno a CHRISTI nativitate M. D. LXVI. Cal. Octobris.

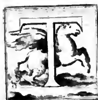
NUMERUS ET ORDO LIBRORUM, QUI HOC OPERE CONTINENTUR.

Horum utilitatem sequens totius Operis Praefatio demonstrabit.

FR.

FR.SIXTI SENENSIS
E X
ORDINE PRAEDICATORUM
IN OCTO
BIBLIOTHECAE SANCTAE
L I B R O S.

P R AE F A T I O.

ANTIS quidem ſunt mortales omnes ignorantiae nebulis circumfuſi, & errorum tenebris obruti, ut ſuis viribus nequeant caligantes animi oculos in illum fulgentiſſimum divinae lucis ſplendorem attollere, in cujus intuitu ſumma veraque hominis conſiſtit felicitas. Hanc adeo profundam humanae mentis caliginem miſeratus omnium conditor Deus, plurima caecitati noſtrae contulit remedia: in quibus maxime antecellit praeſtantiſſimum illud Chriſtianae ſapientiae lumen, in ſanctis divinorum oraculorum libris revelatum, cujus clariſſimi radii iter ad aeternam beatitudinem expeditum inter devios & obſcuros hujus vitae calles oſtendunt: &, ne ulla aut peregrini ſermonis, & ignotae linguae difficultas, aut abſtruſi ſenſus obſcuritas corruſcantem divinorum Voluminum fulgorem aliqua ex parte Lectoribus offuſcaret, accivit in Eccleſiam ſuam ex omnibus totius orbis nationibus interpretes, expoſitores, & doctores varios, ſaecularibus diſciplinis nobiliter imbutos, & Sacrarum rerum peritia divinitus afflatos; qui beatas utriuſque Teſtamenti Scripturas in praecipuas gentium linguas transfunderent, & abdita in eis my-

Bibliothecae ſanctae neceſſitas & utilitas.

mysteria non solum vivis verbis, & animato vocis sono reserarent, sed etiam calamo & atramento in paginis & codicibus diutius duraturis pie ac perspicue explicarent, relinquentes nobis in omnes, tam veteris, quam novi Instrumenti partes, varia Sacrarum explanationum Opera, hoc est, Translationes, Introductiones, Partitiones, Annotationes, Paraphrases, Enarrationes, Homilias, Conciones, Meditationes, Disputationes, Collationes, Coacervationes, Commentaria, Collectanea, Compendia, atque alia his similia interpretativi generis innumerabilia scripta, pro diversitate ingeniorum, ac temporum varietate digesta. Quibus tam egregiis literarum monumentis, ne vel hominum incuria, vel temporum nihil non obliterantium injuria interitum afferret, primum excitavit Deus non paucos Ecclesiae antistites & pastores, Evangelicae doctrinae, & Ecclesiasticae disciplinae ardore incensos, qui Sacrorum Auctorum sudores, & vigilias, toto orbe terrarum non sine magno labore, & ingenti expensa conquisitas, colligerent, magnaque fide, vel religione potius in codicibus emendatissimis describerent; deindeque ex iis Bibliothecas in summis Templis, in Collegiis Sacerdotum, & Monachorum coenobiis extruerent, preciosissimis Sanctorum Ecclesiae Doctorum lucubrationibus refertas: ut tam Divinae rei custodia penes eos esset, quorum maxime interest, omnem mortalem vitam in aeternae vitae studiis transigere, & in Dei legibus non (Psal. 1. 2) solum juxta Davidis sententiam diu noctuque meditari, sed alios quoque suae curae contraditos instituere, & Evangelicis, tum praeceptis, tum consiliis erudire: nihil enim ad erudiendam & docendam ecclesiasticam plebem utilius est, quam Divina librorum supellex, & nobilium Ecclesiae procerum scripta nihil non continentia coelestium & immortalium bonorum. Ex his etenim, veluti ex uberrimis & vernantissimis campis Hermonii montis rore perfusis, pascitur Christianus populus salubribus alimentis; auditorum sitis ceu de purissimis aquae vivae fontibus, & aeternis Paradisi flumini-

(Ecclesiast. librorum utilitas.)

bus

bus extinguitur ; & ſpiritualibus morbis , tanquam ex medicis hortis , praeſentiſſima herbarum , ac florum nullo ſenio intereuntium remedia colliguntur , ex his perinde, atque ex opulentiſſima divitiarum gaza inopum animarum egeſtas ditatur; nec aliter, quam ex confertiſſimis armamentis arma ſumuntur, unde infidelium inſaniae, & haereticorum furores proſternantur : ex his non ſecus, ac de ſchola & gymnaſio virtutum omnium univerſa Chriſtiani hominis vita, mores, & officia formantur; docentur indocti ; exercentur docti ; juvantur lapſi , ut ſurgant ; ſtantes , ne cadant ; armantur nudi ſpiritualibus armis; armati in praelium educuntur; animantur praeliantes, ne vincantur; admonentur vincentes, ne victoriam amittant: in ſumma, nihil eſt uſquam vel honeſtum, vel utile, vel jocundum, nihil magnum, aut rarum , quod in his ad Chriſtianam eruditionem, ad vitae pietatem, & ad veram felicitatem conſequendam optari queat.

VERUM, peccatis noſtris ita promerentibus, accidit, ut huic ſacro eccleſiaſticae Bibliothecae theſauro, quem Deus tanta majorum noſtrorum ſollicitudine in utilitatem Eccleſiae ſervari voluit, nunc , proh dolor! jacturam cladémque multis lacrymis deflendam attulerint, ignorantia ſimul & avaritia, temeritas, ambitio, & impietas multorum perditiſſimorum hujus improbi ſaeculi hominum : ex quibus typographi primum , & bibliopolae quidam , nihil praeter quaeſtum arte ſua quaerentes , novos quotidie librorum foetus emittunt adulterinos, ſuppoſiticios, pſeudepigraphos, & nothos, praepoſitis abſque ullo judicio & pudore in frontiſpiciis operum, quo ipſa & carius & citius vendant, falſis illuſtrium Auctorum inſcriptionibus . Hoc ſane artificio ſuppoſuerunt nobis, inter multos ſpurios partus, Quaeſtiones in Geneſim Philonis Judaei , Quaeſtiones Juſtini philoſophi & martyris ad gentes [a], Quaeſtiones

Bibliotheca ſancta ab improbis noſtri ſaeculi hominibus undecim iniurias paſſa eſt, quae numeris ſubjecto margini appoſitis indicantur.

 D.Atha-

(a) Quum N. Xyſtus Senenſis ſuppoſititiis S.Juſtini operibus adcenſeat etiam *Quaeſtiones ad Gentes*, cum certe librum denotat, qui ſub nomine S. Juſtini Martyris inſcribitur *Liber Chriſtianarum ad Graecos quaeſtionum , Graecarumque reſponſionum , & earum reſponſionum confutationis* . Hoc quidem opus jure merito ad ſpuria S.Martyris opuſcula ablegatur, quum non-

D. Athanasii ad Antiochum, Origenis Paraphrasin in Job, ejusdemque in eundem librum Commentarios, item Arnobii Rhetoris in Psalmos Commentaria, Eusebii Emeseni Homilias in Evangelia, Ambrosii in Apocalypsin Explanationes [(a)], Hieronymi in Proverbia Libros tres, & in Lamentationes Jeremiae Libros tres, Eucherii in Genesеos, & Regum historias Libros octo, & cum his alia plurima, sub nomine praesertim veterum Patrum asciticia opera; quorum dogmata, stylus, ac tempora magis ab ipsorum titulis & inscriptionibus distant, quam coelum a terra.

II. NEC dissimili, sed impudentiori fuco, iidem ipsi, ut adagio fertur, duos sibi generos ex unica filia parantes, quod unius tantum erat auctoris opus, saepenumero, & in eadem quoque officina excuderunt sub diversis duorum, vel trium auctorum titulis, exhibentes nobis (ut interim ex tam multis paucula quaedam in exemplum adducam) Homilias in Leviticum, semel Origenis nomine, & iterum easdem Cyrilli nomine, separatis voluminibus impressas; proferentes item commentaria eadem in epistolas Pauli, in aliis quidem codicibus Athanasio, in aliis vero Theophylacto inscriptas; similiter eandem in Ecclesiasten Paraphrasin publicantes, primum Gregorii Neocaesariensis, deinde sequenti

nonnisi ex errore ab indoctis quibusdam fuerit S.Justino adfictum. Prae ceteris enim (ut reliqua missa faciam) ejus Author non semel meminit haereseos Manichaeorum, quam impugnat, ex quo fucus acu tangitur; quum Justinus integro, & amplius Seculo anteverterit exordia haeresis Manichaeorum; ejusque operis stylus longe differat ab stylo Pseudo-Justini hujus operis Scriptoris, de qua re vide Photium *Bibliothec. Cod.* 125. Huicce suppositítio S.Martyris operi adde pariter, quae sub ejus nomine circumferuntur, *Quaestiones Graecanicae de incorporeo, & de Deo, & de reformatione mortuorum*: ejusdem quippe commatis, & Rectoris sunt, ac nuper explosae.

Num autem subdititiis S.Justini operibus pariter adnumerandus sit qui ab eo inscribitur ἔλεγχος, seu *Oratio ad Graecos*? dubium est inter Criticos. Adfirmant aliqui recentiores, nam etsi hujusce operis meminerint Eusebius Caesariensis, S.Hieronymus, & Photius, quibus ceteri universim adstipulantur, tamen ex eo recentiores Critici refragantur, & S.Justino eam ablegant Orationem, quia in eadem aliqua desunt hodie, quae ex veterum testimonio inibi laudantur. Disputasse ibi Justinum de doemonum natura Hieronymus tradit, sed ea de re in praesentiarum nec verbum est reperire. Similiter Leontius *lib. II. contra Nestorium, & Eutychetem* S.Justini *Orationis contra Gentes* fragmentum profert, quod nunc evanuit, sicut & disputatio contra Platonem *de morte, & immortalitate*. Vide editionem operum S.Justini M. Roberti Stephani, & novissime Parisiensem, nec non Casimirum Oudin *de Scriptor. Eccles. T. II. Sec. II.*

(a) Sapientissime Author abjudicat S.Ambrosio Mediolanensi Episcopo *Explanationes in Apocalypsin*, quem certe indigitat, dum absolute Ambrosium dicit. Sed nun abjudicandum est laudatum opus S.Ambrosio Authperto, seu Authero Gallo ex Archi-Cancellario Caroli Magni Imperatoris Monacho Benedictino primum, & deinde Abbati Monasterii S.Vincentii Martyris prope Vulturnum in Samnio siti. Vide prae ceteris Johannem Mabillonium *Secul. IV. Benedictin.* & NN. Natalem Alexandrum *Hist. Eccles. Sec. VIII. Art. 14.* & Hyacinthum Amat de Graveson *Histor. Eccles. Sec. IV.* Sed de hac re iterum infra.

ti anno Gregorii Nazianzeni inſcriptione praenotatam; vendentes Commentarios eoſdem in Proverbia, in primis Bedae, & mox Hieronymo aſſertos; evulgantes quoque eaſdem Commentationes in Job, in multis voluminibus, Philippi Presbyteri nomine, in pleriſque vero praenotatas Bedae Presbyteri titulo; ſub quo etiam emiſerunt Collectanea ejuſdem Bedae in Hexaemeron, eodem tempore ſub Junilii Afri appellatione excuſa; & eaſdem Pſalmorum explanationes, in priori editione Hugonis Carenſis inſcriptionem habentes, in poſteriore vero Alexandri Halenſis.

HIS LONGE majus & gravius detrimentum intulerunt divinae Bibliothecae impii noſtrorum temporum haeretici: qui, ut haereſibus ſuis fidem ex auctoritate inſignium auctorum conciliarent, libris nefariae doctrinae a ſe editis impoſuerunt gratioſa catholicorum Patrum nomina & cognomina; hoc nimirum impoſturae genere allicientes ad ſe avidos & incautos Lectores, quibus pro ambroſia & nectare faeces & excrementa, pro remediis & antidotis letifera venena melle praelita venditarent: ſic proximis annis pernicioſum Oecolampadii volumen adverſus Sacramentum Corporis Chriſti invulgarunt ſub titulo Bertrami Presbyteri De Corpore & Sanguine Domini ad Carolum Magnum; &, vice verſa, Caroloſtadii Opus contra cultores imaginum, cum inſcriptione Caroli Magni De cultu Imaginum ad ſextam Synodum, in Oriente congregatam: rurſuſque aliud Calvini Opus emiſerunt ſub nomine Alcuini, praeceptoris Caroli Magni, ad eundem Carolum Auguſtum: hunc in modum transformarunt Henrici Bulingeri librum contra viſibilem Eccleſiam in librum D. Athanaſii De vera & pura Eccleſia: ita Buceri Opuſculum adverſus merita bonorum operum in aliud Opuſculum immutarunt, mentita inſcriptione Joannis Epiſcopi Roſenſis De miſericordia Dei: conſimili fraude conciones Italicas Bernardini Ochini, apoſtatae & haeretici, verterunt in conciones Thomae Ordinis Praedicatorum, Epiſcopi Juſtinopolitani. III.

ET

IIII. ET QUASI haec deteſtanda Scriptorum metamorphoſis videretur Proteis, ac perſonatis hiſce hiſtrionibus, aut nullius, aut parvi admodum eſſe momenti; iterum longe peſtilentiori audacia irruerunt in labores orthodoxorum Patrum, uſurpantes ſibi in ſcriptis praecipue antiquorum tyrannicam quandam poteſtatem judicandi, cenſendi, in dubium revocandi, repudiandi, mutilandi, reſcindendi, & pro animi libidine ſubmovendi, ac penitus abolendi quaecunque ipſorum inſano guſtui non placerent. Ex his, ne ſingula recenſeam, ſatis ſint pro exemplo, Oecolampadius, Lutherus, & Eraſmus: quorum prior libros Ambroſii De Sacramentis [a], tanquam Ambroſio parente indignos, ex Ambroſianis

(a) Catholicae Religionis ab haereticorum fraudibus vindicandae zelo ſuccenſus pius juxta, ac doctus Author eos caſtigat Novatores, qui e ſyllabo operum Veterum Patrum aliqua non ſine dolo eraſerunt, &, quod magis dolendum eſt, ea (etſi aliis non ignobilibus Authoribus reſtituenda) contemnentes, ad quiſquilias relegarunt, ut omnem ab eis averterent vim, & authoritatem eliminarent; ſicque facilius fucum facerent orthodoxis dogmatibus, quae Patrum traditione firmata recte a nobis objiciuntur eiſdem. Verum abſque ulla labe poſſe aliqua id genus opera abjudicari iis Veteribus Patribus, quibus olim fuerunt adjudicata, & quorum nomine quidem olim fuerunt a nonnullis laudata, eaque idcirco reſtituenda fore iis, quorum ſunt genuini partus, ut veritas ſine fuco ſervetur, & exactae Critices regulae ſartae tectae cuſtodiantur, nemo, qui eruditus Theologus, nemo, qui ſapiens Catholicus audit, inficiatur. Spartam hanc viri de litteraria Republica, & de S. R. E. optime meriti non ſine improbo labore ſuſceperunt, nec ſine laude ſunt exſecuti, ut non ſemel ex Cl. VV. infra laudandis aperte conſtabit. Neque ex hoc catalogo eradendus eſt N. Xyſtus, qui, etſi in majori caligine vixerit, lyncaeo tamen oculo praeditus plura vidit, quae ceteri ante ipſum non obſervarunt, plura itidem ad lydium lapidem probata rejecit: hinc recentioribus Criticis non modicum adtulit lumen, qui proinde non ſine laude vera ab apocryphis, & ſpuria a genuinis Patrum operibus ſecernere potuerunt, nec non quae ſub aliorum Nomine proſtabant, authori proprio reſtituerunt: in eo quidem devitantes extraneorum quorundam audaciam, qui omnia ſimul confundentes fucum faciunt veritati, ſicut & naſutulorum quorumdam tricas, qui cavillis dediti quamplures movent in ſimplo fluctus, & nodum in ſcirpo quaerunt. Quia autem, ut ſuperius adnotavi, N. Xyſtus omnia non potuit ſuo aevo perſpicere, quia tunc non erant apprime obſervata, & poſteriori, eaque clariori, aetate innotuerunt, abſque injuria Authoris laudati fas erit nobis ejuſdem Criterium ad incudem revocare. Flagellat N. Xyſtus primipilos quoſdam Novatores, & primo quidem Oecolampadium S. Ambroſio ablegantem *libros de Sacramentis*, quod pariter egerunt ex poſterioribus Heterodoxis Marcus Antonius de Dominis, Andreas Rivetus, Edmundus Albertinus, Johannes Dallaeus, aliique a Romana communione ſegreges, qui, ut traducerent noſtra Sacroſancta ſymbola, & Romanae Eccleſiae fucum facerent, laudatos S. Ambroſii libros ad apocryphos amandarunt, & ſuppoſititiis adcenſuerunt: quapropter ſicut & nos eo ex momento non parcimus recentioribus hiſce Acatholicis, ita Xyſtus ſapienter pupugit horumce Patriarcham eadem ex cauſa praefatos libros nigro theta ſignantem, quum ex eiſdem (quicumque illorum ſit author, iſque dubio procul vetuſtus & ab Eccleſia receptus) rite, meritoque propugnentur avita invariataque Eccleſiae Romanae dogmata, quae nunc ſummo jure confitemur, & vindicamus. At ſecluſo ſphalmate, dolo abacto, haud nefas eſt ad examen revocare laudatum S. Ambroſii Mediolanenſis opus; quodve probis doctiſque viris hac de re fuerit judicium latum, ut veritas undequaque clareſcat, nec audeant Acatholici alio ex capite nos ventilare. Scripſiſſe quidem S. Ambroſium libros *de Sacramentis*, ſeu *de Philoſophia adverſus Platonem* nemo eſt qui inficias eat, & aperte teſtatur M. P. Auguſtinus, qui eos laudat *lib.* 2. *Retractat. cap.* 4. & *de doctrina Chriſtiana lib.* 2. *cap.* 28. eoſque ſibi mitti a Paulino petit *Epiſtola XXXIV*. At num qui hodie extant iidem ſint, quos Ambroſius edidit, & Veteres commendarunt? hic difficultatis eſt cardo. Sicut etiam num liber *de initiandis*, ſeu *de ſacris myſteriis*, qui univerſim ab Criticis Ambroſio vindicatur (quidquid ex adverſo ſentiat Caſimirus Oudin, qui hunc ceteris ſex libris adcenſens ſimul cum reliquis alteri ab Ambroſio reſtituendos fore contendit, de qua re tamen nimium dubitat Guillelmus Cave) pars ſit ejuſdem Tractatus

stianis operibus non alia de causa amovit, quam quod ii haeresim suam de Sacramento everterent: alter Opera Dionysii Areopagitae (a) nomine celebrata, & tot jam saeculis sub ejus auctoritate a magnis authoribus in testimonium gravissimarum rerum producta, omnia prorsus abjecit, offensus, ut ipse inquit, Platonicis somniis, & imperitis ac frigidis allegoriis, in quibus auctor ille perpetuo luderet: tertius vero, quem haeretici honoris gratia Censorem ecclesiasticae Bibliothecae appellare non verentur, tanta auctoritate, ne dicam temeritate, censoriam virgam arripuit in sacros magni nominis authores, ut ex ipsorum egregiis lucubrationibus magnam partem aut omnino sustulerit, aut in infimas vilium Scriptorum classes redegerit, adimens a Cypriano dimidiam pene laborum partem, Hieronymo quartam, Ambrosio ex quatuor Tomis unum, Chrysostomo

tus, seu Operis *de Sacramentis* ? in dubium revocatur ab Eruditis. Laudatos sex libros de Sacramentis, veluti peculiare opus a Tractatu *de initiandis* discretum, Ambrosio vindicant nedum Veteres omnes, sed & recentiores non pauci, praecipue Cardinales Baronius, & Bellarminus, Petrus Annatus, Antonius Possevinus, N. Natalis, aliique non pauci. At contra librum *de initiandis* partem esse integri operis *de Sacramentis*, quod nunc non extat, contendunt non ignobiles Orthodoxi Critici, qui proinde adserunt laudatos sex libros *de Sacramentis* alteri ab Ambrosio Mediolanense fore adjudicandos, Episcopo, videlicet, posteriosis aetatis, quod pluribus probant momentis. I. quia in eis Author non semel vulgata Bibliorum editione utitur, quae certe nec primas suas cunas Ambrosii aetate fuerat sortita, & diu post in Ecclesia locum habuit. II. quia longe distat ab Ambrosii stylo dictio & forma argumentorum. III. quia ibi Author plurima scribit, quae ad sequiorem Ambrosio spectant aetatem, & cum quamplurimos suo tempore commemoret infideles, Arianos haereticos nec digito monstrat. Et ita sentiunt Card. Bona *Rer. liturgic. lib. 1. cap. 7. §. 4.* Jacobus le Friche, & Nicolaus Noris Ord. S. Benedicti in *nova editione oper. S. Ambros.* quibus adde Heliam Dupin *Tom. II. Biblioth. latin.*, Godefridum Hermannum *in elucidatione vitae S. Ambros.* gallice conscript. *p.* 30. aliosque. Cui autem restituendi sint praefati libri posteriori retenta sententia ? dubium omnino est. Laudati San Mauraei Monachi simul cum Godefrido Hermanno illos tribuunt „ Venerio, aut „ alii cuidam Ambrosii discipulo, qui non mul„ to post ipsum praefuit Ecclesiae Mediolanensi„ Oudin existimat spectare illos ad aliquem Galliarum Episcopum; Alii restituunt eos S. Ambrosio Autperto, Johannes Mabillonius ex autographo, quod vidit, censuit eos spectare ad virum, qui mille ante annos floruit. Cujuscumque autem sint, nimium facere ad ventilandos errores Novatorum certum est, & Dupinius bene observavit; & similiter vel ex eo adversus eosdem sunt suspiciendi, quia recepti laudatique fuerunt ab inlustrioribus Patribus VIII. IX. & X. Seculorum. Videtis laudatos Criticos, & novissimum Theologum Carolum Vvitasse Doctorem Sorbonicum *Tom. ultim. de Sacram. Ord.* ubi eos acriter S. Ambrosio vindicat.

(a) Iterum jure summo N. Xystus censoriam virgam extendit in Lutherum primum, & deinde in reliquos utriusq; sectae gregales ad nugas & gerras amandantes, quae Dionysius vulgo *Areopagita* dictus tradidit, scripsitque, ut facilius, feliciusque (si superis placet) ex contemtu inlustris Authoris possent propria commenta tueri, & qui vel ex eo debebant laudare vulgatum Dionysium, quia commendatum ab Juvenale Episcopo Jerosolymitano, Leontio Bisantino, Sophronio Patriarcha Hierosolymitano, Gregorio M. Maximo Martyre, Nicolao I. R. P. Theodoro Presbytero, Photin, Elia Cretense, Joh. Damasceno, Euthymio Monacho, Thoma Aquinate, aliisque inlustribus viris, ut tamen adversus veritatem liberius starent, hunc, quem tanti existimarunt praefati Authores, ceu vilem despexerunt. An autem M. Dionysio tribuenda sint ea, quae nunc sub ejus nomine extant, opera ? infra expendetur, ubi ex professo N. Xystus de eo agit. Doctrinam impraesentiarum vindicasse ex laudatorum hominum judicio sufficiat, Criterium autem veri authoris eorum ibi adponere lubet.

mo unius Tomi dimidium, Augustino libros, sive Opuscula plus, quam sexaginta; quorum licet fatear aliqua non immerito fuisse expuncta, plurima tamen sunt indigne temereque explosa. Praetereo innumerabilia ac
V. fere infinita juris Pontificii, & Scholasticae Theologiae volumina, quae impius haereticorum furor è Sacris Bibliothecis tanquam tyrannica, barbara, & sophistica turpiter ejecit, ac publicis etiam flammarum incendiis exussit.

VI. OMITTO, brevitatis gratia, prophanos quosdam temeratores, qui velut lolium tritico, & faecem vino, commiscent scriptis Patrum suas nugas, naenias, & errores, tali mistione, atque compage, ut sine totius Operis jactura divelli non possint a veris authorum Operibus, & difficile etiam distingui: cujus generis sunt Praefationes, Argumenta, Coronides, Appendices, Corollaria, Summaria, Glossemata, Annotamenta, Scholia, Castigationes, Observationes, Censurae, Antidoti, milleque alia impudentissimae temeritatis parerga, ab Oecolampadio, & Luciano in Chrysostomum, a Beato Re-
VII. nano in Tertullianum, & ab Erasmo in Hilarium, Hieronymum, & Augustinum, collata, nuperque ex decreto Sanctae Romanae Ecclesiae damnata. Ac, ne Lectorem in re adeo manifesta diutius morer, taceo Sacrorum authorum translationes, & impressiones tam multis in locis de industria ab haereticis immutatas, depravatas, falsatas, & ad haereses ipsorum violenter detortas: venio autem ad beatos utriusque Testamenti Scriptores: quos cum maxime propter Divini verbi majestatem, & indubitatam fidei nostrae auctoritatem debuissent intactos servare, & intemeratos relinquere; in
VIII. nullos tamen efferatius, quam in eos debacchati sunt apri isti plus, quam sylvestres: ex quibus alii, ab ipsis Divinae Scripturae translationibus initium contentionis excitantes, sacrilega voce proclamant, omnes editiones, quas usque in hanc diem, ut veras & certas, venerata est fidelium Ecclesia, esse majori ex parte male versas, perperam descriptas, contaminatas, immutatas, mul-

tis

tis in locis falsatas, abrasas, superadditas, & modis omnibus pessime tractatas: proindeque opus esse ad sinceram Sanctorum Voluminum lectionem novis, veris, & emendatis versionibus: quales proximis annis emiserunt, Pellicanus, Zuinglius, Lutherus, Munsterus, Erasmus, Castalio, plurefque alii prophanarum novitatum auctores: qui ex Graeco & Hebraeo fonte Sancta Biblia in varias diversarum gentium linguas, juxta suorum dogmatum placita, transtulerunt, adjectis scholiis, glossematis, argumentis, summariis, titulis, & indicibus pestilentissimis: quibus Divinas Scripturas eloqui cogant quicquid impietatis commenti fuerint. [a]

ALII ab ipsa Divinarum literarum auctoritate sce- IX.
leratius, magisque impie bellum aggressi, numerum nobis utriusque Testamenti voluminum imminuunt, & ad minorem summam redigunt: inter quos Lutherus, & Zuinglius ex veteri primum Testamento eliminant libros Sapientiae, Ecclesiastici, Tobiae, Esther, Judith, Baruch, Machabaeorum, & Danielis partem, veluti apocrypha, & incertae auctoritatis ac fidei scripta. Ex novo autem Instrumento iidem nobis auferunt Epistolam Pauli ad Hebraeos, Epistolas Jacobi, & Judae, secundam Petri, & secundam ac tertiam Joannis epistolas, ut parum evangelicas, & apostolico nomine indignas. Calvinus ex Joannis evangelio mulieris adulterae historiam abscindit. Musculus ex evangelio Marci, de cujus auctore & inscriptione pridem addubitaverat Erasmus,

(a) Non semel Novatores aliquos in Bibliorum versione, praesertim ad propria commenta firmanda, Divinum originalem textum corrupisse, certo novit, qui eorum opera lustravit, idque adcurate nimis N. Xystus adnotavit, ne, videlicet, facilius lubentiusque, quam par est, eis fidem adhibeat qui non est apprime eruditus. Ex hoc autem stigmate exacerbati nimium qui Protestantes audiunt, dictu facile non est quam graviter conquerentur. Veluti de impacta eis calumnia dolent, exclamant, & Pontificios de falsa criminatione accusant; quinimo, ut se aut excusent, aut (si superis placet) purgent, vindicentque, fabam in nos recudere student; sed perperam quidem; ut notum est cunctis, qui vel leviter sunt eruditi, nec ullo sunt praejudicii vinculo adligati. Ut res autem acu tangatur, videantque omnes quam rite justeque, quantave fidelitate ac integritate fuerit a nobis semper custoditum servatumque Dei Testamentum; necnon quoties ex adverso fuerit ab Heterodoxis interpolatum, corruptum, vitiatumque, consuli prae ceteris possunt Cll. Fratres Vvalemburgici, qui pluries id genus vitilitigatores arguunt, eisque proprium objiciunt crimen, nec non ex testimonio aliorum Protestantium, quos haec dementia non cepit, quique sacrilegam eorum falsidiam castigant.

mus, detruncat postremum capitulum. Erasmus [a] Apocalypsin Joannis, prius a Luthero damnatam, a novo Testamento revellit: falsique eos pronunciat, qui eam esse credunt Joannis Evangelistae; de cujus etiam priore epistola recidit testimonium illud celebratissimum de Unitate Trinitatis ceu asciticium; & aliunde ab Ho-
x. mousianis intrusum. Fanatici furentesque Anabaptistae superbe jactant totum Divinae Scripturae corpus undequaque corruptum esse, praecipue vero in evangelicis & apostolicis literis, utpote in quibus multa fuerint ex Mo-

(a) Mirum non est, quod N. Xystus arriori, quam fas est, censura notaverit Desiderium Erasmum Roterodamum, virum non levis eruditionis, & Romanae communionis Theologum non despicabilem, summis Pontificibus Leoni X. Adriano VI. Clementi VIII. & Paulo III. propterea charum, ut prae ceteris adnotavit Cl. N. Natalis Alexander *Hist. Eccles. Sec. XVI.* Insedit quidem primitus cunctis fere Catholicis magna de Erasmo Lutheranizante suspicio ob necessitudinem, quae Erasmum inter & Lutherum diu viguit; qua de caussa ne dum priores Theologi, sed non pauci etiam ex posterioribus Erasmum inter acatholicos adnumerarunt, ejusque opera iratis diis sacrarunt, nimirum, Albertus Pius Carpensis, Julius Scaliger, Petrus Curtius, Sepulveda Hispanus, Jacobus Latomus Doctor Lovaniensis, Didacus Lopez Stunica Theologus Complutensis, Nicolaus Egmondanus Carmelita, Eduardus Leus Hispanus, Vincentius Lovaniensis Dominicanus, aliique ejusdem Ordinis Sodales, quos sibi semper infestos Erasmus conqueritur, Petrus Sutor Parisiensis Doctor, & Ordinis Carthusiensis Professor, Ludovicus Caravajalis, & Johannes Gacchus Franciscani, Johannes Faber, & Natalis Beda e Clero Seculari, Card. Bellarminus, Petrus Canisius, & Antonius Possevinus e Societate Jesu, aliique. Verum ab hac injuria se viriliter purgavit Erasmus cum in epistolis ad Card. Compegium datis, tum in Apologiis adversus Stunicam, & Bedam, tum denique in ceteris epistolis ad Lutherum, aliosque datis, quibus pseudo-Reformationem deridet impugnat evertit: quas epistolas non semel, nec sine laude commendavit Cl. Jacobus Benignus Bossuet Episcopus Meldensis in *Histor. Variat. Eccles. Protestant.* Quapropter re bene librata Erasmum vindicarunt, & inter Orthodoxos adcensuerunt alii adcuratiores Critici, Daniel Huetius Episcopus Abrincensis, Paulus Jovius Episcopus Comensis, Marcus Antonius Muretus, & Ludovicus Vives, Jacobus Marsollier Parisiensis, Cathedralis Ecclesiae Uzetiensis Praepositus, Dionysius Petavius, & Philippus Brietius e Societate Jesu, Augustinus Calmet Benedictinus, Jacobus le Long Oratorii Domini Jesu, N. Natalis Alexander, aliique non pauci.

In vindiciam vero Erasmianae editionis ejusque commentarii laudant Pontificias litteras Leonis X. ad Erasmum datas die 20. Septem. 1508. „Valde Nos delectarunt lucubrationes tuae in „Testamentum Novum jam pridem editae, non „tam, quia nostro nomini dicatae fuerant, „quam quod non vulgari, sed nova, & insi„gni quadam eruditione praestabant, omnium„que Doctorum calculo plurimum laudaban„tur. Quas nuper a Te recognitas, & pluribus „additis notationibus locupletatas, illustratasque „fuisse certiores facti, non mediocriter gavisi su„mus; ex prima illa editione, quae absolutis„sima videbatur, conjecturam facientes &c.„ Verum quia aliqua sunt in eo perpendenda ad rectum criterium servandum, ea omittere non decet. Nigro quidem carbone fuit Erasmus notatus, quia in priore editione ab Epistola S. Johannis erasit verba illa: *Tres sunt, qui testimonium dant in Coelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt*, de qua re olim fuit controversia, & aliqui sine haereseos nota in eandem Erasmi sententiam descenderunt, & quidem ex aliquibus codicibus, iisque veteribus, in quibus eadem verba deerant, & antequam a Tridentina Synodo judiciali decreto lis tota dirimeretur. At Erasmus ipse, qui ita pridem senserat, re postmodum adcuratius perpensa, & observato pervetusto Brittannico codice, in quo ea legebantur, in nova editione a Leone X. laudata, quae prius omiserat, integre restituit; purgavitque se ab haereseos Arianae labe (qua fuerat idcirco notatus) in Commentariis ejusdem Epistolae S. Johannis, ubi omnem diluit maculam dedecoris, qua ex aliorum suspicione prius fuerat infectus. Similiter longe ab Luthero ivisse Erasmum in expungenda e Catalogo Sacrorum Librorum Apocalypsi, vel ex eo dignoscitur, quia ante Tridentini decretum scripsit; sed nihilosecius adhuc dum adseruit nil sibi fore certum ea in re, judicio S. R. E. propriam submisit opinionem, quod proprium est Orthodoxi Scriptoris. Verum, quod ad Catholicum dogma spectat, circa authenticam quidditatem libri Apocalypseos, ex innumeris certe Patrum monumentis ostenditur, ex eoque certo certius dignoscitur, quia vel ipsi doctiores Acatholici adstipulantur, nec vel unus ex eis inficias ire in praesentiam pertentat. Videsis praesertim Guillelmum Cave, Casimirum Oudin, Samuelem Basnagium, Johannem Albertum Fabricium, aliosque.

Mosaicis & Propheticis libris testimonia temere falsoque a semi-judaeis Christianis inserta.

ALII è diverso, augere volentes sanctorum libro- XI.
rum numerum, proferunt sub nomine Divinorum Auctorum apocrypha quaedam scripta: qualia sunt Protoevangelium Jacobi, Evangelium Nazaraeorum, Evangelium Nicodemi, epistola Pauli ad Laodicenses, Esaiae visiones, & alia hujusmodi nuper haereticorum typis excusa, & scholiis illustrata. Talia quoque sunt Hebraicum Matthaei evangelium, Hebraica Pauli epistola ad Hebraeos, Tobiae, Judith, & Maccabaeorum Hebraica volumina, longe a nostra vulgata editione diversa; quae Munsterus [a] ex Latino in Hebraeum sermonem

(a) Munsterus (Sebastianus) Germanus Ingalhemensis ex Franciscano Apostata factus, & ex Catholico Calvinista, natus anno 1489 & peste defunctus anno 1552. Hebraice, & Chaldaice non mediocriter peritus, libros Hebraicos Veteris Testamenti, Tobiam, Matthaei Evangelium, & S. Pauli apistolam ad Hebraeos ax Hebraico idiomate in Latinum interpretatus est; & cuncta ex N. Pagnino carpsit, at non ita fidalitar, ut ille, rem totam perfecit. Munsteri versionem iratis diis factarunt quot quot primitus ax Orthodoxis da eadem verbum habuerunnt; duriusqua fortasse aliqui, dum Apostatae Vitilitigatoris castigantas personam rectam non adhibuera stateram. Haareseos quidem fuligine tinctus homo aliqua potuit scribere, quaa non promererentur spongiam eruditorum Romanae communionis: qua de caussa posteriores Orthodoxi, iique haod ignobiles, non ita acriter pupugerunt Novatorem, neque in omnibus stigmatizarunt non inaruditum transfugam, alio certe ex capite summo jure damnandum: Sapiantum ergo judicium lubet transcribere, ut quid in Munstero sit laudandum, quid vero in eodem sit nigro carbone signandum φυλακτέον dignoscat; etsi eo non egeaa Ecclasia melioribus redundans interpretibus, iisque Catholicis, ut optime adnotavit Card. Ballarminus *lib.* 2. *de Verbo Dei script. Cap.* 7.

De ao namque ita scribit Richardus Simonius Presbyter Oratorii Domini Jesu *Histor. Critic. Vet. Testam. lib.* 2. *Cap.* 21. *fol.* 116. „ Sebastianus „ Munsterus Basileae edidit An. 1534. novam „ Veteria Testamanti versionem ad Hebraeum „ exactam. Anno 1546. secundam editionem „ emisit, cui textum Hebraaum cum sua ver„ sione, adjectis aliquot notis, conjunxit. In „ praefationibus huic editioni praefixis suam „ methodum explicat, & palam se Rabinis fa„ vara, quorum commentaria evolvarat, prae„ dicat. Se a se ipso nihil adtulissa fatatur, si„ cubi erravarit, errorem Judaeis, quos solum „ exscripsit, adscribendum. Cavissa quidem „ pro virili, ut ea praecipua eligeret, quae ve„ ritati magis consentanea essent. Qua in re cen„ set sa Hieronymum imitatum esse; qui quo„ tidie Judaeos tanquam Oracula consulebat, & „ quibus maximam suaa versionis partem acce„ ptam referebat: Nova haec Munsteri versio „ Pagnini, & Montani, quippe qui sensum ne„ gligere solent ut Grammaticae religiose hae„ reant, versionibus longe melior videtur. „ Munsterus enim conatur pro viribus ne a sen„ su unquam discedat, atsi Grammaticam haud „ spernat. Nec propriam quarumquam vocum „ in se significationem solum adtandit, sed & „ rerum, & locorum circumstantias expendit. „ Utut pariter stylus ejus haud exacte purus sit, „ nil habet tamen, quod barbarum adeo videri „ queat. Intarim perfectior, & exactior ejua „ versio foret, siquidem Rabinis veteres grae„ cas, & latinas versiones adjunxisset; sic enim „ linguaa Habraicae cognitionem ampliorem ha„ buissat. Videtur tamen aliqua duci religione „ quominus ab veteribus illis discedat, uti cap. 1. „ Genes. ubi cum ipsis vocem Hebraeam *Rakia* „ reddidit *firmamentum*. Notat tamen cum Ra„ binis significare *expansum* — Cum porro ex „ professo recentes Judaeos sequatur, nimis ipso„ rum traditionibus credit, cum voces, qua„ rum significatio incerta, occurrunt. Nec sa„ ne video cur ibi Judaicas traditiones LXX. „ versionibus praetulerit, aot traditionibus Ju„ daeorum Hieronymi aavo. Vara methodua „ loca haec difficillima interpratandi est tam ve„ teres, quam novos consulere Interpretes, & „ ex Sermonis farie quid melius judicare — Pu„ re scribera potuisset, sad veritas est nimium „ a sensu grammatico recedere, nec satis vim „ vocum Hebraearum exprimere, ac reddete. „ Uno verbo: scopum, quem sibi proposuarat, „ feriit, & assecutus est. Ac nihil in eo impro„ barem, siquidem veteres consuluisset, qui „ interdum longe melius, quam moderni Ju„ daai, voces Hebraaas reddere solent. Fortas„ sis melius fecisset si Conradum Pellicanum se„ quutus asset suum in Hebraicis praeceptorem, „ qui & jure quidem putabat nil nisi Gramma„ ticam a Rabinis mutuandam esse, quod varo

„ sen-

partim a se versa, partim conficta sub praelum misit, & veluti ex antiquis Judaeorum archivis; & ex ipsis auctorum suorum archetypis fideliter excepta publicavit. Et, ne singula enumerans, Lectorem nimis longa Praefatione defatigem, haec tantum exempli gratia sufficiat indicasse: quae quidem una cum aliis hujus generis imposturis, a nobis in decursu praesentis Operis plane detegendis, sic preciosas Divinae Bibliothecae Opes susque deque jactarunt, & cum sordidis haereticorum purgamentis convolutas, in unum indivulsae mistionis chaos confuderunt, ut nihil jam difficilius sit; quam in tanta Scriptorum confusione, vera a falsis, pia ab impiis, pura ab impuris discernere, legitima vereque germana a spuriis distinguere, & impostorum depravamenta ab integris & incontaminatis auctorum scriptis separare.

HANC ipse tantam orthodoxae Bibliothecae calamitatem, non sine ingenti cordis tristitia, & assidua moerentis animi cogitatione considerans, existimavi rem neque omnino superfluam, neque huic jacturae sarciendae prorsus incommodam me facturum, si ex approbatissimis Scriptoribus praesens Opus contexerem, octo libris distinctum: quorum argumenta, ut ex his totius initi laboris materiam, utilitatem, ordinemque unico intuitu comprehendas, hunc in locum breviter proponam.

Librorum octo Bibliothecae Sanctae argumenta.

PRIMUS igitur liber, De Divinis utriusque Testamenti Voluminibus pertractans, singula ipsorum argumenta, auctores, auctoritatem, rerumque ab ipsis auctoribus descriptarum tempora diligentissime exponet.

SECUNDUS, Scriptorum omnium, quorum in Sacris Voluminibus fit mentio, scripta universa extantia,

„ sensum spectaret, indifferenter veteres, & no„ vos Interpretes esse consulendos „ &c. Idem de Munstero judicium tulit Jacobus le Long Parisiensis, Presbyter quoque Oratorii Domini Jesu in *Bibliotheca Sac. Tom. II. pag. mihi 685.* Daniel Huetius Abrincensis Episcopus *de Claris interpretibus pag. 144.* lenius etiam de Munstero sentit circa Hebraicam Grammaticam in Latina versione retentam; & tandem Augustinus Calmet Monachus Benedictinus in *sua Bibliotheca Sacra* de Munsteri versione ita loquitur. „ Editio pluries fuit recusa, ut su„ pra innuimus. Eruditorum omnium assensu „ constat neminem eo praestantius Hebraici „ Textus versionem concinnasse, quamquam „ in eo carpitur, quod studiose nimis Rabinis „ adhaeserit. „

tia, & non extantia; tam vera & indubitata, quam apocrypha & pseudepigrapha recensebit; ipsorumque argumenta, ac multa in his obscura lucide explicabit.

TERTIUS, Artem exponendi sancta Volumina complectens, sexaginta fere modos explanandi sancta scripta Catholicis expositoribus usitatos, ostendet, aptissimis regulis, & exemplis.

QUARTUS, Catalogum eorum continens, qui Divina Volumina Catholicis interpretationibus illustrarunt, comprehendet expositorum omnium, qui ab anno trecentesimo ante Christum natum, usque ad haec tempora sanctos libros recte pieque exposuerunt, nomina, genus, dignitatem, saeculum, commentariorum numerum, & varietatem, linguam, stylum, expositionis genus, exponendi methodum, & praesertim virorum illustrium varia de praecipuis expositoribus judicia: huic accedent, appendicis loco, De Hebraeis Divinorum Voluminum expositoribus Elenchus, itemque De falsarum inscriptionum caussis; & quibus conjecturis earum deprehendatur falsitas, brevis admonitio.

QUINTUS, Censorium jus in expositores Divinorum veteris Testamenti Voluminum sibi vendicans, habebit annotationes, censuras, castigationes, observationes, & elucidationes eruditissimorum Ecclesiae Doctorum super variis locis in explanationibus nobiliorum expositorum, partim caute legendis, partim prorsus vitandis, partim pie interpretandis, aut saltem modeste excusandis.

SEXTUS, Eodem annotandi studio, & ordine, censuras & annotamenta in explanatores librorum novi Testamenti continebit.

SEPTIMUS, Adversus eos decertans, qui libros novi Testamenti haeresibus suis obscurare tentarunt, omnes haereses, quae ab Ascensione Christi usque in hanc diem adversus singulas novi Testamenti Scripturas exortae sunt, tam ex ipsis divinis literis, quam ex veterum Patrum scriptis acerrime confutabit.

OCTAVUS, Iisdem armis cunctas haereses adver-

sus

ſus ſingula veteris Teſtamenti Volumina ab haereticis excitatas evertet.

HAEC itaque juxta propoſitum ordinem libris octo digeſta, non alia de cauſa collegimus, quam pio juvandi ſtudio in publicam omnium Sacras literas amantium, commoditatem; ut, detectis inſidiis, & ſemotis periculis, & obſtaculis pene omnibus, quae coeleſtis ſapientiae avidis haereticorum fraus oppoſuit, liceat Sanctarum Scripturarum ſtudioſis per amplos & amoenos Sacroſanctae Bibliothecae campos ſumma cum animi voluptate liberius, audentius, & inoffenſius expatiari. Quamobrem hortor pios Lectores, in quorum gratiam hunc qualemcunque laborem multis vigiliis, ſudoribus, & bonarum horarum diſpendiis ſuſcepimus, ut, ſi qua in ſcriptis meis invenerint, quae ad utilitatem legentium judicent pertinere, gratias agant optimis Eccleſiae auctoribus, ex quorum immortalibus monumentis mutuati ſumus, quicquid huc boni contulimus: ſi quid autem minus recte dictum, aut imprudenter aberratum deprehenderint: (nam & homines ſumus, & in multis,
Jac. 3. 2 ut inquit Apoſtolus, offendimus omnes) iterum eos obſecro, atque obteſtor, ne id aut arrogantiae, aut ma-
Auctoris obteſtatio. litiae, aut aliis privatis affectibus meis tribuant; ſed imbecillitati potius, ac tenuitati meae aſcribant, modeſte corrigentes, & ſincere emendantes, quaecunque ipſis caſtigatione digna videbuntur: ipſe enim abjectus homunculus, & infimae conditionis meae non ignarus, non ſolum, ut par eſt, Apoſtolico S. Rom. Eccleſiae judicio me, ſcriptaque mea omnia ſupplex offero, verum etiam cujuſque candidi Lectoris calculo eadem caſtiganda & emendanda volens libenſque ſubjicio: admonens eos, qui haec lecturi ſunt, ne a me exigant ornamenta verborum, & elocutionis elegantiam, quam nec profiteor; nec, ſi profitear, in tam varia & inaequali diverſorum Scriptorum collectione ſervare poſſim: ſed a me rerum veritatem, qua licuit, oratione & ordine expoſitam, benigne ſuſcipiant, pronamque animi mei voluntatem; atque ardens juvandi deſiderium, &

com-

communem bonorum omnium utilitatem impensum laborem toto pectore amplectantur, orantes Dominum nostrum Jesum Christum, ut ex sua largissima bonitate Operis nostri principio aspiret, & post initium prosperos usque ad finem successus largiatur. Nos vero jam designato Bibliothecae Sacrosanctae labori manus admovere incipiamus.

FR. SIXTI

FR. SIXTI SENENSIS
E X
ORDINE PRAEDICATORUM,
DE DIVINIS VOLUMINIBUS
BIBLIOTHECAE SANCTAE,
LIBER PRIMUS.

PRIMUM Sacroſanctae hujus Bibliothecae librum, in quo divinorum omnium voluminum enumerationem, ordinem, partitionem, auctoritatem, auctores, argumenta, rerumque in ipſis comprehenſarum tempora, tanquam prima totius futuri Operis fundamenta, poſuimus, diſtinctum eſſe volumus in Sectiones tres: quarum prima Scripturas, & Scriptores ſanctos, tam veteris, quam novi Teſtamenti in primo Sacri Canonis ordine collocatos continebit. Secunda Scripturas, & Scriptores ſanctos utriuſque Teſtamenti, pertinentes ad ſecundum Canonis ordinem, recenſebit. In tertiam & ultimam Sectionem Scripturas, & Scriptores apocryphos, variis tam veteris, quam novi Teſtamenti locis inſertas, relegabimus; univerſa haec tum ex ipſis Divinae Scripturae teſtimoniis, tum ex veterum Patrum monumentis, tum ex veriſimilibus argumentis, ſumma fide ac brevitate oſtendentes. Sed antequam propoſitae partitionis ordinem exponamus, docendi ratio exigere videtur, ut primum omnium explicemus, quid ſint & Canonicae, & Apocryphae ſcripturae, & quomodo inter ſe differant Canonica tam primi, quam ſecundi ordinis ſcripta.

DE SCRIPTURIS, ET SCRIPTORIBUS DIVINIS PRIMI ORDINIS,

SECTIO PRIMA.

Canonicae, & Apocryphae Scripturae, & Scriptores quid ſint.

DIVINAE ſive Canonicae ſcripturae (quas Graeci διαθηκόγραφα, hoc eſt, Teſtamentaria ſcripta vocant) illae ſunt, quae ſecundum majorum traditionem per ipſum Spiritum Sanctum, ad eruditionem noſtram divinitus inſpiratae creduntur: quarum auctoritas tanta eſt, ut de fide earum nephas ſit dubitare. DIVINI autem & Canonici Scriptores illi ſunt, qui, ſpiritu divino dictante, ſcripturas Canonicas tanta fidei conſtantia ſcripſerunt, ut eis non firmiſſime credere impium ſit: de quorum veneranda auctoritate Auguſtinus ad Hieronymum ſcribens [a] haec inquit: Ego ſolis eis Scriptoribus, qui canonici ap-

(a) S. Auguſtinus, invariata ſubſtantia, verbis modicum variatis, a N. Xyſto refertur, & quidem, ut fuit relatus ab Gratiano *Diſt. IX. Cap. Ego ſolis*. Textus autem genuinus S. Patris *Epiſtola* olim *XIX.* nunc vero *LXXXII.* hic eſt: „ Ego enim fateor caritati tuae ſolis eis Scripturarum libris, „ qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum Au-„ cto-

pellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum scribendo errasse firmissime teneam; at si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimem, quàm mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel me minimè intellexisse non ambigam: alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, doctrinave polleant, non ideo verum putem, quia ita senserunt, sed quia mihi per illos auctores canonicos, vel probabiles rationes, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Haec Augustinus. Porro libri canonici tam veteris, quàm novi Testamenti, duobus inter se ordinibus distinguuntur: quorum alter prior est, alter posterior; prior, inquam, ac posterior non auctoritate, aut certitudine, aut dignitate (nam uterque praestantiam, majestatemque suam ab eodem Spiritu Sancto accipit) sed cognitione, ac tempore: quibus duabus rebus fit, ut ordo alter praecedat, alter sequatur. (a)

CANONICI primi ordinis, quos Protocanonicos appellare libet, sunt indubitatae fidei libri; hoc est, de quorum auctoritate nulla unquam in Ecclesia Catholica fuit dubitatio, aut controversia; sed statim ab initio nascentis Ecclesiae communi omnium orthodoxorum Patrum consensu fuerunt recepti, & ad confirmandam fidei nostrae auctoritatem assumpti: quales sunt in veteri Testamento quinque libri Mosis, & in novo Testamento quatuor Evangelia, atque alii his similes suo loco numerandi.

CANONICI secundi ordinis (qui olim Ecclesiastici vocabantur, & nunc a nobis Deuterocanonici dicuntur) illi sunt, de quibus, quia non statim sub ipsis Apostolorum temporibus, sed longe post ad notitiam totius Ecclesiae pervenerunt, inter Catholicos fuit aliquando sententia anceps; veluti sunt in veteri Testamento libri Esther, Tobiae, Judith, & Baruch, epistola Jeremiae,

Sa-

„ ctorem scribendo aliquid errasse, firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assequutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, doctrinaque praepolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos Auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt.

(a) Richardus Simonius *Hist. Critic. Vet. Testam. lib. 3. Cap. 17.* ita loquitur de his, quae hic N. Xystus habet: „ Sixti Senensis opus nomine Bibliothecae Sanctae utilius multo ad perfectam Librorum Sacrorum intelligentiam. Consilium ejus est & scopus istorum Authores, Antiquas Versiones, & Commentarios indicare. Quamvis porro non plane in Critica Sacra exercitatus fuerit, in eo tamen opere plusquam in quovis alio, & summa eruditio, & subactum judicium, cum magna libertate conjuncta apparent. Primum quidem agit de authoritate Librorum Canonicorum, quos in duas classes distribuit, primi ordinis eos Canonicos vocans, qui semper pro Divinis in Ecclesia agniti fuere, alios vero secundi ordinis, de quorum authoritate olim dubitatum fuit, quique simpliciter Libri Ecclesiastici dicebantur. Dein docte differit de cujusque Libri authore, minus tamen accurate, quod Patrum vestigia, & aliorum opiniones sequatur. Estheram v.g. inter Canonicos secundi ordinis reponit, propter additamenta quaedam huic libro inserta, & à Graecis Patribus animadversa. Sed meo judicio Canonem Judaeorum, & Hieronymum consulere potius debuit, quam Graecos Patres, qui nonnisi de Graecis Codicibus loqui potuere, plurimum ab Autographo Hebraeo diversis. Juxta hanc regulam Hestera inter Canonicos primi Ordinis numeranda erit, etsi incertum sit quo Authore, quo tempore conscripta fuerit. „

Alius quippe est Judaeorum Canon, alius est apud eosdem Sacrorum librorum elenchus, ut constat ex Hieronymo in *Prologo Galeato*, & in *Epistola ad Paulinum*, nec non ex Josepho Hebraeo *lib. 1. contr. Apionem*, quem Canonem tamen N. Xystus adamussim non attendit, quamvis non omiserit variam Judaeorum sententiam, seu multiplicem eorum elenchum circa Canonicos libros, quod certe ad ejus vindiciam maximopere spectat. Et quamvis non una sit Doctorum sententia circa Canonem Hebraeorum, quia Serarius aliique duplicem adserunt, priorem, videlicet, ab Esdra conditum, posteriorem vero sequiori aetate compositum, in quo reliqui Sacri libri, quos prior continebat, fuere adnotati. Genebrardus vero triplicem adstruit Canonem in tribus distinctis Judaeorum Synodis conflatum, priorem, nempe, in magna Synodo, quam dicit Quintam, cui vel Esdras praefuit, aut saltem interfuit: alterum in VI. Synodo editum, in ea quippe & actum fuit de Sacris Codicibus ad Ptolomaeum Philadelphum mittendis, & de LXXII. Interpretibus grave eos redditu-ris, & veteri Canoni adjuncti fuerunt libri Tobiae, Judith, Ecclesiastici, & Sapientiae, & postremum denique in VII. Synodo coacta ad proscribendos Pharisaeos, quando & praecedens Canon fuit confirmatus, & eidem adscripti fuerunt duo priores Machabaeorum libri. N. Hyacinthus Amat de Graveson vero ad fabulas relegans tres ab Genebrardo laudatas Synodos, unicum, eumque ab Esdra editum, Canonem post laxatam Judaeorum captivitatem adstruit, eumque solum ante Christi adventum in Synagoga fuisse retentum. Quamvis, inquam, varia sit eruditorum sententia circa praefatum Judaeorum Canonem, tamen de eo ex professo agere nostrum non est, & rem ad umbilicum perducere; sed sufficit haec vel digito monstrasse, ut ad proprios Tractatores demandentur qui penitius rem hanc, & plene rimari exoptant: quum vero de singulis Canonicis libris seorsim agetur, quae ibi sunt adnotanda, non omittemus.

Sapientia Salomonis, Ecclesiasticus, Oratio Azariae, Hymnus trium Puerorum, Susannae historia, Belis Historia, Maccabaeorum liber primus, & secundus: similiter & in novo Testamento, Marci caput ultimum, Lucae historia de Sudore Christi sanguineo, & apparitione Angeli, Joannis historia de muliere adultera, epistola ad Hebraeos, Jacobi epistola, Petri epistola secunda, Joannis epistola secunda & tertia, Judae epistola, Joannis Apocalypsis, atque alii ejusdem generis libri, quos olim prisci Ecclesiae Patres, tanquam Apocryphos, & non Canonicos, habuerunt; eosque apud solos catechumenos, nondum canonicae lectionis capaces, ut in Synopsi testatur Athanasius, primum legi permiserunt: deinde procedente tempore, ut Rufinus in Symbolo scribit, apud omnes fideles recitari concesserunt, non ad dogmatum confirmationem, sed ad solam populi instructionem: & quia publice in Ecclesia legerentur, Ecclesiasticos nuncuparunt: demum vero inter Scripturas irrefragabilis auctoritatis assumi voluerunt.

APOCRYPHAE autem, id est, absconditae, occultae, vel dubiae scripturae, duobus modis dicuntur, vel quia ipsarum auctor incertus est: quo sane modo contingere potest etiam aliquos ex Canonicis libris esse Apocryphos; quia non omnino Ecclesiae certum est & compertum, quis hominum fuerit illorum Scriptor, cum tamen ipsa certissime credat illorum auctorem fuisse Spiritum Sanctum: vel alia ratione dicuntur apocryphae, hoc est, absconditae, ignotae, incertae, & obscurae auctoritatis, quia non certe sciverint, nec definire ausi erint Ecclesiastici Patres, an essent a Scriptoribus suis, afflatu Spiritus Sancti conscriptae: & ob id noluerunt eas vel ad confirmationem dogmatum Christianae fidei proferri, vel ad plebis aedificationem publice in Ecclesia legi, & in templis pronunciari, sed privatim, & domi tantum legi permiserunt: tales sunt tertius & quartus Esdrae libri, Maccabaeorum tertius & quartus liber, item Appendix libri Esther, Appendix libri Job, Appendix Psalterii, Appendix Paralipomenon, atque his affines Scripturae, quas in tertiam Sectionem rejecimus. Solet etiam in decretis Pontificum Apocryphi nomen ad interdicta, prorsusque damnata haereticorum scripta interdum transferri: qua quidem significatione idcirco in praesentia non utimur, quia in vulgatis catholicorum Bibliis nullam credamus partem esse, quam Apostolica Ecclesia vel haereticam pronunciaverit, vel Christianis interdixerit. Cum igitur universum, quod nunc apud catholicos extat, Bibliorum corpus triplici librorum discrimine distinguatur, videlicet Canonicis primi ordinis, Canonicis secundi ordinis, & Apocryphis: incipiemus ab enumeratione, ac multiplici partitione Canonicorum voluminum primi ordinis, quae in veteri Testamento tam apud nos, quam apud Hebraeos continentur, inidem postea facturi de libris primi ordinis, quos novi Testamenti Scriptura complectitur.

De variis supputationibus librorum Canonicorum veteris Testamenti, qui in primo Sacri Canonis ordine reponuntur.

PRimi ordinis volumina, quae sola apud Hebraeos in auctoritate habentur, Judaei triplici numerorum varietate supputare solent. Quidam, inter quos Josephus, & Philo, supputant Sacros libros juxta numerum Hebraicarum literarum: ut quemadmodum sunt apud Hebraeos duae & viginti literae, quibus omnia, quae dici scribique possunt, comprehenduntur; ita viginti duo volumina sint, quibus continentur omnia, quae de Divinis rebus sciri & enunciari queant: quam enumerationem sequuti sunt inter Christianos, Origenes, Epiphanius, Gregorius Theologus, Hieronymus, & Rufinus. Alii ex Judaeis, de quorum numero sunt Aben Ezra, & David Kimchi, viginti quatuor libros veteris Testamenti recensent, juxta eundem literarum numerum, ter tamen repetita litera Jod in honorem Divini nominis: solent enim Judaei nomen illud Dei quadriliterum, quod apud ipsos propter Dei reverentiam lingua & voce proferre nephas est, triplicata litera Jod, Chaldaico more conscribere hoc modo יי׳. Hanc partitionem nonnulli veterum Graecorum, quod aptissime conveniret numero viginti quatuor Graecarum literarum, susceperunt; & Latinorum plerique, tam prisci, quam re-

recentiores, pari studio complexi sunt, respicientes ad mysticum illum numerum
Apoc. 5. 6. viginti quatuor seniorum, quos Joannes in Apocalypsi induxit adorantes Agnum aperientem librum obsignatum septem sigillis, quem nemo aperire potuit, neque in coelo, neque in terra, & exclamantes, Dignus es Domine aperire librum, & solvere signacula ejus. Rursus Hebraeorum nonnulli viginti septem libros numerare consueverunt, juxta numerum viginti septem characterum Judaicorum, resultantem ex viginti duobus simplicibus elementis, quibus constat totum Hebraicum alphabetum, & ex quinque finalibus seu repetitis, seu duplicibus literis: quinque enim sunt apud Hebraeos geminatae, sive biformes literae, quae in fine dictionum aliter scribuntur, quam in principio & medio, videlicet כ caph, מ mem, נ nun, פ phe, צ zaddi: quae in fine dictionum his figuris notantur, ך caph, ם mem, ן nun, ף phe, ץ zaddi. Harum trium supputationum exempla haec sunt.

SUPPUTATIO PRIMA

Libros viginti duos veteris Testamenti, juxta numerum viginti duarum literarum Hebraici alphabeti enumerans, adjectis Judaicis librorum inscriptionibus.

1	א	Genesis בראשית Berescith, id est, in principio.	
2	ב	Exodus ואלה שמות Ve elle scemoth, idest, Et haec sunt nomina.	
3	ג	Leviticus ויקרא Va iikra, idest, Et vocavit.	
4	ד	Numeri וידבר Va jedaber, idest, Et locutus.	
5	ה	Deuteronomion אלה הדברים Elle addevarim, idest, Haec sunt verba.	
6	ו	Josue יהושע Jeoscua.	
7	ז	Judicum & Ruth שופטים ו רות Sciopthim, ve Ruth.	
8	ח	Regum 1. & 2. שמואל Scemuel.	(Oscea הושע
9	ט	Regum 3.& 4. מלכים Melachim.	(Joel יואל
10	י	Esaias ישעיהו Jescahiiau.	(Amos עמוס
11	כ	Jeremias ירמיהו Irmejau.	(Obadia עבדיה
12	ל	Ezechiel יחזקאל Jechezkel.	(Jona יונה
13	מ	XII. Prophetae min. תריעשר Thirehesser. ——	(Micha מיכה
14	נ	Liber Psalmorum ספר תהלים Sepher Theillim.	(Nachum נחום
			(Chavakkuk חבקוק
15	ס	Proverbia משלי Miscle.	(Zephania צפניה
16	ע	Job איוב Iiob.	(Chaggi חגי
17	פ	Daniel דניאל Daniel.	(Zecharia זכריה
18	צ	Ezra עזרא Ezra.	(Malachi מלאכי
19	ק	Paralipomenon דברי הימים Diure hajamim.	
20	ר	Esther אסתר Esther.	
21	ש	Ecclesiastes קהלת Koeleth.	
22	ת	Canticum Canticorum שיר השירים Scir hascirim.	

SUPPUTATIO SECUNDA

Juxta viginti quatuor Hebraica elementa, quae ex uno ac viginti characteribus Judaicis, & ex litera Jod ter propter reverentiam Divini nominis repetita, resultant: continet autem libros veteris testamenti viginti quatuor: quorum quidem numerus respondet etiam viginti quatuor literis alphabeti Graecorum, apud quos Graecanicae librorum inscriptiones hae sunt.

1	א	A	Genesis Γένεσις, id est, Generatio.
2	ב	B	Exodus Ἔξοδος, id est, Exitus, sive profectio.
3	ג	Γ	Leviticus Λευιτικὸν, id est, Leviticus.
4	ד	Δ	Numeri Ἀριθμοί.
5	ה	E	Deuteronomion Δευτερονόμιον, id est, secunda lex.
6	ו	Z	Jesus Nave Ἰησοῦς Ναυῆ.

7	ז	H	Judices Κριταί.
8	ח	Θ	Regum 1. & 2. Βασιλείων α. καὶ β.
9	ט	I	Regum 3. & 4. Βασιλείων γ. καὶ δ.
10	י	K	Efaias Ησαΐας.
11	י	Λ	Jeremias Ιερεμίας.
12	י	M	Ezechiel Ιεζεκιὴλ.
13	כ	N	Prophetae XII. Προφῆται ιβ.
14	ל	Ξ	Pfalterium Ψαλτήριον.
15	מ	O	Proverbia Salom. Παροιμίαι Σαλομ.
16	נ	Π	Job Ιώβ.
17	ס	P	Daniel Δανιὴλ.
18	ע	Σ	Efdras Εσδρας.
19	פ	T	Paralipomenon Παραλειπομένων, id eft, praetermifforum.
20	צ	Υ	Efther Εσθήρ.
21	ק	Φ	Ruth Ρύθ.
22	ר	X	Ecclefiaftes Εκκλησιαςής.
23	ש	Ψ	Canticum Canticorum Α'σμα ἀσμάτων.
24	ת	Ω	Lamentationes Jeremiae Θρῆνοι Ιερεμίε.

Prophetae XII:
(Ofee Ωσηὲ.
(Joel Ιωὴλ.
(Amos Αμώς.
(Abdiu Αβδιὺ.
(Jonas Ιωνᾶς.
(Michaeas Μιχαίας.
(Naum Ναούμ.
(Abbacum Αββακούμ.
(Sophonias Σοφονίας.
(Aggaeus Αγγαῖος.
(Zacharias Ζαχαρίας.
(Malachias Μαλαχίας.

SUPPUTATIO TERTIA

Juxta viginti feptem literas Hebraeas, nimirum vigintiduas fimplices literas, quae alphabetum Hebraicum conficiunt, & quinque duplices, feu repetitas literas, continent libros veteris Teftamenti viginti feptem.

1	א	Genefis
2	ב	Exodus
3	ג	Leviticus
4	ד	Numeri
5	ה	Deuteronomion
6	ו	Jofue
7	ז	Judicum
8	ח	Ruth
9	ט	Regum primus
10	י	Regum fecundus
11	כ	Regum tertius
12	ך	Regum quartus
13	ל	Paralipomenon primus
14	מ	Paralipomenon fecundus
15	ם	Efdras
16	נ	Nehemias
17	ן	Efther
18	ס	Job
19	ע	Pfalterium
20	פ	Proverbia
21	ף	Ecclefiaftes
22	צ	Canticum canticorum
23	ץ	Efaias
24	ק	Jeremias cum Threnis
25	ר	Ezechiel
26	ש	Daniel
27	ת	Duodecim Prophetae minores.

Atque haec de fupputationibus librorum veteris Teftamenti, qui in primo ordine Sacri Canonis ponuntur, dicta fint. Nunc in quot, & quales partitiones eadem Sacra Volumina tam a Graecis, quam a Latinis, & Hebraeis auctoribus diftribui foleant, breviter dicamus.

De

De varia partitione librorum Canonicorum veteris Testamenti, qui in primo Sacri Canonis ordine collocantur.

TRes, ut jam ostendimus, sunt modi supputandi Sancta veteris pacti Volumina apud Sacros Expositores: ex quibus illi, qui tertiam sequuntur supputationem, nulla, ut arbitror, ad distinguendos Divinos libros partitione utuntur. At, qui primam supputationem amplectuntur, duos & viginti jam enumeratos libros quatuor inter se diversis partitionibus discernunt. Illi vero, quibus secundum enumerationis genus magis placet, quatuor & viginti libros distribuunt in tres partitiones, alteram ab altera differentes: quarum prima tres classes librorum habet, secunda vero classes quatuor, & tertia similiter quatuor: quarum coordinationes hic per ordinem subnectuntur.

PARTITIO PRIMA

Duorum & viginti Voluminum veteris Testamenti in tres classes, hoc est in libros Legis, Prophetarum, & Psalmorum seu Carminum: qua quidem * (ut refert Lucas) usus est Dominus noster Jesus Christus post Resurrectionem suam, cum aperiens discipulis sensum Scripturarum, interpretatus est eis, quaecunque de ipso scripta erant in Lege, Prophetis, & Psalmis. Josephus quoque in primo libro adversus Apionem grammaticum eandem partitionem sequutus est.

* Luc. 4.

Legis libri quinque.

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomion.

Prophetarum libri tredecim.

6 Josue.
7 Judicum, & Ruth.
8 Samuel.
9 Melachim.
10 Paralipomenon.
11 Ezdras.
12 Esther.
13 Job.
14 Esaias.
15 Jeremias, & Threni.
16 Ezechiel.
17 Daniel.
18 XII. Prophetae minores.

Psalmorum, seu Hymnorum, vel Carminum, libri quatuor.

19 David.
20 Proverbia.
21 Ecclesiastes.
22 Canticum canticorum.

PARTITIO SECUNDA

Duorum & viginti Hebraicorum Voluminum, quam Epiphanius Salaminae Episc. in libro, cui titulus est, De partibus Divinae Scripturae, & Joan. Damascenus in 4. libro De orthodoxa fide digesserunt in quatuor Quinarios, videlicet Legalem, Agiographum, Carmineum, Propheticum, & praeter hos in Binarium unum.

Legalium Quinarius primus.

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomion.

Agiographōn Quinarius secundus.

6 Josue.
7 Judicum, & Ruth.
8 Regnorum primus cum secundo.
9 Regnorum tertius cum quarto.
10 Paralipomenon duo.

Carminum Quinarius tertius.

11 Job.
12 Psalterium.
13 Proverbia.
14 Ecclesiastes.
15 Cantica.

Prophetarum Quinarius quartus.

16 Prophetae minores duodecim.
17 Esaias.
18 Jeremias.
19 Ezechiel.
20 Daniel.

Binarius.

21 Esdras.
22 Esther.

PAR-

PARTITIO TERTIA

Duorum & viginti librorum veterum primi ordinis, in tres classes a Gregorio Theologo distributa, hoc est, in libros Historicos, Poëticos, & Propheticos.

Historici libri duodecim.

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomium.
6 Josue.
7 Judicum.
8 Ruth.
9 Regum primus, & secundus.
10 Regum tertius, & quartus.
11 Paralipomenon.
12 Esdras.

Poëtici, seu carminei libri quinque.

13 Job.
14 David.
15 Proverbia.
16 Ecclesiastes.
17 Cantica.

Prophetici libri quinque.

18 Prophetae duodecim minores.
19 Esaias.
20 Jeremias.
21 Ezechiel.
22 Daniel.

Hanc librorum seriem Gregorius Theologus in libro suorum carminum his Graecis hexametris, ac pentametris aliquot breviter complexus est.

Δέχνυσο τοῦτον ἐμεῖο τὸν ἔγκριτον ὦ φίλ' ἀριθμόν
ἱστορικαὶ μὲν ἔασι βίβλοι δυοκαίδεκα πᾶσαι.
τῆς ἀρχαιοτέρης ἑβραϊκῆς σοφίης.
πρωτίστη γένεσις, εἶτ' ἔξοδος, λευιτικόν τε
ἔπειτ' ἀριθμοί, εἶτα δεύτερος νόμος.
ἔπειτ' ἰησοῦς, καὶ κριταί, ῥοὺθ ὀγδόη,
ἡ δ' ἐνάτη δεκάτη τε βίβλοι πράξεις βασιλήων,
καὶ παραλειπόμεναι, ἔσχατον ἔσδραν ἔχεις
αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὧν πρῶτός γ' ἰώβ.
ἔπειτα δαυίδ. εἶτα τρεῖς σολομώντιαι
ἐκκλησιαστής. ἆσμα, καὶ παροιμίαι,
καὶ πένθ' ὁμοίως πνεύματος προφητικῶ.
μίαν μὲν εἰσιν ἐς γραφὴν οἱ δώδεκα
ὠσηέ, κ' ἀμώς, καὶ μιχαίας ὁ τρίτος.
ἔπειτ' ἰωήλ. εἶτ' ἰωνᾶς, ἀβδίας.
ναούμ τε, ἀββακούμ τε, καὶ σοφονίας.
ἀγγαῖος, εἶτα ζαχαρίας, μαλαχίας.
μία μὲν οἵδε, δευτέρα δ' ἠσαΐας,
ἔπειθ' ὁ κληθεὶς ἱερεμίας ἐκ βρέφους,
εἶτ' ἰεζεκιήλ. καὶ δανιήλου χάρις.
ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύω καὶ εἴκοσι βίβλους,
τοῖς τῶν ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.

Quae nos, utcunque sic vertimus.

Suscipe Sanctorum numerum, nomenque librorum,
Et primum historicos bis senos ordine: quorum
Primus adest Genesis, dein Exodus, atque Levites,
Et Numeri, Legisque iterum repetita voluntas.
Hos Jesus, Critaeque, & Ruth Moabita sequuntur.
Hinc nonus, decimusque tenent gesta inclyta Regum.
Undecimo Annales veniunt: est ultimus Esdra.
Sunt quoque carminei quinque, horum primus Job est.
Proximus est huic David rex, & tres Salomonis,
Scilicet Ecclesiastes, & Proverbia, Cantus.
Post hos sanctorum mox quinque volumina Vatum.
Ex quibus bis sex libro retinentur in uno,
Oseas, & Amos, Michas, Joelque, Jonasque,
Abdias, & Naum, Abacuch, & Sophonias,
Aggaeus laetus, Zacharias, & Malachias.
Hi primum librum, tenet Esaia secundum.
Post hos Irmejas matris de ventre vocatus.
Ezechiel domini robur, Danielque supremus.
Haec veteris septem, ac ter quinque volumina pacti
Bina & viginti Solymorum elementa figurant.

Nec mirum tibi videatur optime Lector, nullam a Gregorio fieri in hac partitione mentionem libri Esther, quem Hebraei in suo canone suscipiunt: nam & hunc Melito Sardensis Episcopus, in epistola ad Onesimum, canonicos libros enumerans, praetermittit; & D. Athanasius in Synopsi Divinae Scripturae a Canonicis Voluminibus nominatim resecat, quod nondum temporibus illis firma esset apud omnes Ecclesias libri hujus auctoritas, quam additiones quaedam, temere (ut postea indicabimus) libro insertae, suspectam fecerant.

PARTITIO QUARTA

Duorum & viginti Hebraicorum Voluminum, a veteribus Judaeis in tres classes distributa, hoc est, in Legalia, Prophetica, & Agiographa; quam Hieronymus in Praefatione libri Regum, & Isidorus in sexto Erymologiarum amplectuntur.

Legales libri quinque.

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomion.

Prophetici libri octo.

6 Josue.
7 Judicum, & Ruth.

8 Sa-

8 Samuel.
9 Melachim.
10 Esaias.
11 Jeremias cum Threnis.
12 Ezechiel.
13 Prophetae XII. minores.

Agiographi libri novem.

*14 Job.
15 Psalterium.
16 Proverbia.
17 Ecclesiastes.
18 Cantica.
19 Daniel.
20 Paralipomenon, sive Chronicon.
21 Esdras, & Nehemias.
22 Esther.

PARTITIO QUINTA

Quatuor & viginti librorum veteris Testamenti in tres classes, videlicet Legalem, Propheticam, & Agiographam, usitata apud priscos Latinos; cujus meminit Hierouymus in Praefatione libri Regum, & Danielis.

Legales libri quinque.

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomion.

Prophetici libri octo.

6 Josue.
7 Judicum.
8 Samuel.
9 Melachim.
10 Esaias.
11 Jeremias.
12 Ezechiel.
13 Prophetae duodecim minores.

Agiographi libri undecim.

14 Job.
15 Psalmi.
16 Proverbia.
17 Ecclesiastes.
18 Cantica.
19 Daniel.
20 Paralipomenon.
21 Esdrae duo.
22 Esther.
23 Ruth.
24 Cinoth, sive Lamentationes.

PARTITIO SEXTA

Qua receutiores Judaei עשרים ו ארבע Hesraim ve Arba, hoc est, viginti quatuor veteris Testamenri libros in quatuor series partiuntur, scilicet in תורה Thora, id est, Legem; in נביאים ראשונים Neuiim Risonim, id est, Prophetas priores; נביאים אחרנים Neviim Acharonim, id est, Prophetas posteriores; & in כתובים Cheruvim, id est, Scripturas, vel, ut Graeci dicunt, ἁγιόγραφα, id est, Sancta scripta.

תורה *Thora, hoc est, Legis; quae & חומשי Chomesci, id est, Quinarius, a numero voluminum dicitur, libri quinque.*

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomium.

נביאים ראשונים *Neviim Risonim, id est, Prophetarum priorum, libri quatuor.*

6 Josue.
7 Judicum.
8 Samuel.
9 Melachim.

נביאים אחרנים *Neviim Acharonim, id est, Prophetarum posteriorum, libri quatuor.*

10 Esaias.
11 Jeremias.
12 Ezechiel.
13 תרי עשר Thire Hasser, hoc est, Duodecim Prophetae minores.

כתובים *Chethuvim, id est, Scripturarum, libri undecim.*

14 Psalterium.
15 Proverbia.
16 Job.
17 Daniel.
18 Ezra.
19 Paralipomenon.
20 Ruth.
21 Esther.
22 Ecclesiastes.
23 Canticum canticorum.
24 Lamentationes.

PAR-

PARTITIO SEPTIMA

Quatuor & viginti Sanctorum veteris Testamenti librorum, a recentioribus Latinis in classes quatuor digesta, nimirum in Legalem, Historicam, Paraeneticam, & Propheticam.

Legales libri quinque.

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomion.

Historici libri novem.

6 Josue.
7 Judicum.
8 Ruth.
9 Regum primus, cum secundo.
10 Regum tertius, cum quarto.
11 Paralipomenon duo.
12 Esdras.
13 Esther.
14 Job.

Paraenetici libri tres.

15 Proverbia.
16 Ecclesiastes.
17 Cantica.

Prophetici libri septem.

18 David.
19 Esaias.
20 Jeremias.
21 Threni.
22 Ezechiel.
23 Daniel.
24 Prophetae duodecim minores.

DE ARGUMENTIS, AUCTORIBUS, AC TEMPORIBUS LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI, QUI IN PRIMO CANONIS ORDINE COMPUTANTUR.

HACTENUS diversas enumerationes, & partitiones varias librorum veterum primi ordinis, quos Hebraei recipiunt, & Hebraice scriptos legunt, generatim recensuimus: nunc singulorum auctores, argumenta, rerumque in eis descriptarum tempora particulatim explicabimus.

PENTATEUCHUS.

LIBER LEGIS Domini, seu volumen legis Mosis (nam utroque modo sacrae literae ipsum vocant) ab Hebraeis תורה Thora, hoc est, Lex, & a Graecis πεντατεῦχος, Pentateuchus, hoc est, Quintuplex volumen appellatur: hunc Moses, filius Amram, nepos Chaath, pronepos Levi patriarchae, Hebraeorum Dux, & legislator, conscripsit: quod & ipse sic testatur in libro Exodi, SCRI- Exod. 24.
PSIT autem Moyses universos sermones Domini; assumensque volumen foederis legit, audiente populo; & iterum in Deuteronomio addit: POSTQUAM scri- Deut. 31.
psit Moses verba legis hujus, atque complevit, praecepit Levitis, qui portabant arcam foederis Domini, dicens, Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcae foederis Domini Dei vestri. Quod autem in calce Deuteronomii additur de Deut. 34. b
morte, & sepultura Mosis usque ad calcem libri, Esdram nonnulli adjecisse credunt. Porro, qua ratione Moses universum hoc opus in partes digesserit, & inscripserit, non satis constat. Hebraei (ut Philo Judaeus in libro De mundo, & Josephus in primo libro contra Apionem referunt) in quinque libros totum volumen partiuntur, eosque ab inchoatione eorundem librorum inscribunt.

PRIMUS igitur liber, continens successionem humanae prosapiae usque ad mortem Joseph, hoc est, gesta annorum duorum millium trecentorum & octo, vocatur apud eos Beresith, hoc est, In principio; quia ab his vocibus liber ille incipiat. Secundus, contioens gesta annorum centum & quadraginta sex, a morte videlicet Joseph usque ad constructionem tabernaculi in deserto, vocatur Veelle semoth, id est, Haec sunt nomina. Tertius, unius mensis historiam continens, hoc est, ab erectione tabernaculi in deserto usque ad numerationem eorum, qui apti erant ad bellum, dicitur Vaiikra, id est, Et vocavit. Quartus, continens narrationem triginta octo annorum, mensium novem, & dierum vi-

ginti, hoc est, a prima die secundi mensis, anni secundi egressionis de AEgypto usque ad mansionem in campestribus Moab super Jordanem, ubi postea mortuus est Moses, dicitur Vajedaber, hoc est, Et locutus est. Quintus, enarrans facta mensium duorum novissimi anni vitae Mosis in campestribus Moab, vocatur Helle hadde varim, hoc est, Haec sunt verba. Graeci vero eandem partitionem sequentes libros longe aliter inscribunt. Primus enim apud eos appellatur Genesis, hoc est, generatio; quia exordium mundi & generatio saeculi in eo continentur. Secundus Exodus, id est, exitus, qui exitum populi Israëlitici de AEgypto narrat. Tertius Leviticus inscribitur, quod Levitarum ministeria, sacrificia, leges ritusque comprehendat. Quartus Arithmi, id est, Numeri, quod in eo egressae de AEgypto tribus dinumerantur, & quadraginta duarum per eremum mansionum numerus recensetur. Quintus Deuteronomion, hoc est, secunda lex inscribitur, quia in eo repetitio legis iterum fiat. Philo Judaeus putat Mosem harum posteriorum inscriptionum fuisse auctorem, ita in libro De mundo scribens: MOSES genitum, & incorruptibilem asseruit mundum in sacris libris: sunt autem quinque, quorum ipse primum Genesim inscripsit, qui hoc modo incipit; In principio fecit Deus coelum & terram: & in libro De migratione Abrahae: Recte, ait, sacer vates Moses unum integrum legis librum Exodum intitulavit nomine conveniente contextis in ipso oraculis. Haec ille. Mihi tamen verosimilius videtur non Mosem, sed septuaginta interpretes, utpote Graecos, has novas & Graecas librorum inscriptiones excogitasse. Collegit autem Moses hisce libris historiam ab initio mundi usque ad annum centesimum ac vigesimum vitae suae: in quo nec motis dentibus, neque caligantibus oculis integro corpore mortalitatem exuit, hoc est, usque ad annum post orbem conditum bis millesimum quadringentesimum nonagesimum secundum, & ante Christum natum, millesimum quadringentesimum & septuagesimum, juxta Hebraicam Sanctarum Scripturarum, atque Philonis Judaei supputationem. Reliquos vero

Deut. 34. octo versus ab eo videlicet loco, ET MORTUUS EST MOYSES, usque in finem totius voluminis, Josue post mortem Mosis supplevisse creditur: tametsi Josephus asserat, quod Moses, mox moriturus, se ipsum in Sacris Voluminibus mortuum scripserit, veritus ne propter excellentes virtutes suas Judaei se a Deo raptum praedicarent.

HEBRAEI totum Pentateuchum dividunt in distinctiones, sive titulos duos & quinquaginta, hoc est, Genesim in undecim, Exodum in undecim, Leviticum in decem, Numeros in decem, Deuteronomion in decem: quas etiam distinctiones inscribunt a distinctionibus ipsarum initialibus, appellantes primam בראשית bereschith, hoc est, In principio; secundam נח Noach, sive Noe; tertiam לך לך lec leca, id est, egrediens egredere; & sic deinceps alias usque ad ultimam. Omnes autem Pesukim, hoc est, versus, in quos Judaei universum partiuntur Pentateuchum, sunt quinque millia octingenti & triginta.

SCRIPSIT idem Moses, ut in epistola ad Cyprianum testatur Hieronymus(c), prae-

(c) S.Hieronymus in *epistola ad Cyprianum Presbyterum*, quae juxta editionem Mariani Victorii est CXXXIX. extatque Tom. III.

Fuisse autem Moysen authorem Pentateuchi nemo, qui Orthodoxus audit, inficiatur, quum id universim Patres adstruant, & apertissime ex Verbo Dei Scripto colligatur: quapropter pessume delirarunt maleferiati quidam Critici aliter oggannientes, videlicet Thomas Hobbes in libro, cui titulus; *Leviathan*, Eduvartus Herbertus Anglo-Calvinianus homo in libro *de veritate*, Atheo-Politicus Benedictus Spinosa *Tract. Theologic. Politic.*, & author insulsi systematis *Prae-Adamitarum* Peyrerius denegantes Moysi hanc peractam spartam, alterique adjudicantes Pentateuchum. Erravit etiam, & crasse nimium hallucinatus est, vir alioquin eruditus & catholicus, Richardus Simonius supra laudatus dum in *Histor. Critic. Vet. Testam. lib.* 1. *cap.* 2. in mediam quandam, sed singularem & ab se primitus inventam sententiam descendit dicens: „ Verosimillimum ergo etiam Moysis aetate tales Prophetas extitisse: quo posito, in quinque libris „ Legis, quaecumque à Moyse scripta sunt, ab iis, „ quae ab istis *Prophetis*, aut *Scribis* publicis, di„ stinguemus; Jura, & leges populo latas Mosi, „ potissimam vero Historiae partem *Scribis* istis ad„ scribemus. Quicquid ad leges pertinet quatenus „ legislator erat, scripsisse Mosen dicemus. *Scribis* „ vero, aut *Prophetis* res gestas, & praecipua tempo„ rum acta scribendi potestatem fecit, ut omnia me„ moriae mandarentur, & posteritati consignaren„ tur. Inde factum est ut *Scribarum*, & *Propheta„ rum* voces apud Chaldaeum Paraphrastem Synoni„ mae fiot. „ Ex Divino quippe eloquio praesertim Deuteron. XXXI. & Actorum XV. Moysen fuisse totius Pentateuchi Authorem certissime evincitur: Nullus etiam, sive prioris, sive mediae, sive etiam posterioris aetatis Pater, Theologorum nemo unquam inficias ivit. Ethnici quinimo Scriptores, iique non pauci, nec ignobilis conditionis huicce veritati adstipu-

praeter hos quinque libros (quos Philo Chaldaica lingua ab auctore conscriptos refert) etiam Psalmos undecim, hoc est, a Psalmo nonagesimo, cui titulus est ORATIO Mosis servi DEI, usque ad Psalmum centesimum, qui praenotatur IN Confessione. Composuit quoque, ut Rabbini Judaeorum tradunt, librum Job: quanquam vulgata Graecorum editio in fine ejusdem voluminis asserat Mosem transtulisse historiam Job ex Syro sermone in Hebraicam linguam. Feruntur & alia sub Mosis nomine scripta, de quibus in sequenti libro dicendum est.

JOSUE.

JOSUE liber (quem Hebraei יהושע Jeoscua [a], Graeci Jesum Nave appellant) nomen accepit ab Osee, filio Num, quem Moses, commutato nomine, Josua appellavit, duce tam belli, quam pacis gloria clarissimo; qui, ut legitur in capite ultimo hujus libri, scripsit post mortem Mosis omnia verba, quae loquutus est ad eum Dominus in volumine legis Domini, adjungens illi historiam, De transitu filiorum Israël per Jordanem, De subversione impiorum regnorum, De divisione terrae promissionis, Deque caeteris dictis factisque memorabilibus a morte Mosis usque ad annum decimum septimum ducatus sui: in quo, teste Josepho, mortuus est vir armis, & religione inclytus, annum agens aetatis centesimum ac vigesimum, hoc est, anno ab orbe condito bis millesimo quingentesimo decimo, & ante Christi adventum millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo. Caetera, quae a morte Josue usque ad finem libri hujus scripta sunt, Esdram adjecisse fama est. Theodoretus [b] tamen censet etiam totum librum longe post mortem Josue fuisse collectum ex antiquo commentario, cui titulus fuit LIBER JUSTORUM, adductus auctoritate verborum, quae in decimo hujus voluminis capite habentur, videlicet, *Nonne haec* (haud dubium, quin gesta Josue) *scripta sunt in libro justorum?* Continet liber hic apud Judaeos versus sex mille quadraginta quinque.

JUDICUM, ET RUTH.

JUDICUM liber (qui a Judaeis שופטים Sciopbtim [c], a Graecis κριταί dicitur) sic appellatus est, quia in eo continentur gesta judicum, & principum Israël; qui populo in terra sancta post Josue praefuerunt, usque ad initium regni Hebraeorum, in quo regnarunt reges. Dicitur autem Samuelem hunc librum collegisse, eique adjecisse Ruth Moabitidis historiam: sunt qui Ezechiam, & qui Esdram putent utriusque voluminis auctores. Continent autem hi duo libri successiones annorum trecentorum ac decem & septem a morte videlicet Josue usque ad

pulantur: qua de caussa summo jure N.Sixtus Moysi totum Pentateuchum adjudicavit. Videsis tamen ad pleniorem vindiciam, & cognitionem veritatis Cll. VV. Danielem Huetium *Demonstrat. Evangelic. Propos. IV. cap.* 1. Augustinum Calmet *in Pentateuch.* & in *diction*ar. NN.Natalem Alexandrum *Hist.Vet. Testam.*& Hyacinthum Amat de Graveson *de Sacr.Scriptur.* aliosque eruditos, sed prae ceteris Heliam Dupin *Dissert. Praeliminar. de Auctoribus Libror. Scripturae*, ubi ex professo scribit adversus Richardum Simonium. Sed eadem de re alibi sermo erit.

(a) In nostris Bibliis Vulgatis habetur JEHOSUA S. Hieronymus in *Prologo Galeato* „ Secundum ordinem Prophetarum faciunt (Hebraei)& incipiunt à Jesu Filio Nave qui apud eos יהושע בן נון Jehosue ben Nun dicitur. „

(b) Utique Theodoretus *Qu. XVI. in Josue* ita sentit, at non ita universim reliqui Patres, ceterique celebres Theologi, & Interpretes sentiunt. Richardus Simonius *ubi supra* librum Josue *Scribis* tribuit. Masius Josue imperante librum hunc vel ab Esdra, vel ab aliis ejusdem eruditionis & pietatis viris fuisse conscriptum asserit. Incerti authoris opus esse docet N. Natalis *Hist.Vet. Test. Dissert.XVI.* At N. Gravesonius cum aliis Josue eum adjudicat, & quae post ejus mortem inibi scripta leguntur, Esdrae tribuenda censet. Quinimo probabilissimum est ab ipso met Josue editum fuisse laudatum librum *Justorum*, esto ejus editor Josue recentior fuerit, quia cum Josue librum suum in devexa jam aetate scripsisset illum, esto Juvenem, potuit memorare; neque aliud certe fuit liber ille *justorum*, quam carmen epiniclum post reportatam de Gabaonitis victoriam editum, & inter Hebraeos promulgatum. Sicut eodem ex momento quia jam grandaevus Josue librum scripsit, potuit uti ea temporis notatione *usque ad praesentem diem*, non secus ac Matthaeus Cap. XXVII. inquit: *Propter hoc vocatus est ager ille Haceldama, hoc est, ager Sanguinis usque in hodiernum diem*. Et ita sentiunt post Isidorum *lib. VI. Originum*, Junilium, & vulgatum Dorothaeum Franciscus Vatablus, Johannes Driedo, Card.Bellarminus, & alii. Thalmudistæ itidem in *Baba-Batra cap.* 1. eandem amplectuntur sententiam. Videsis Augustinum Calmet *Praefat. in Josue*, Dupinum ubi supra, & ceteros recentiores.

(c) In nostris Bibliis legitur SOPHETIM, & ita legit etiam S. Hieronymus.

ad primum annum principatus Heli, qui coepit judicare Israël anno ab orbe condito bis millesimo octingentesimo decimo, hoc est, ante Christum millesimo centesimo quinquagesimo secundo: Judaei dividunt volumen Judicum in versus sexcentos, librum vero Ruth in octoginta quinque.

REGUM PRIMUS, ET SECUNDUS.

LIBER Samuelis (quem Hebraei שמואל Scemuel [a], Graeci, & Latini primum, & secundum Regum dicunt) partim a Samuele propheta, partim a Nathan, & Gad prophetis creditur esse conscriptus. Samuel enim collegit facta Heli, Saulis, Davidis, ac ipsius gesta; quae in primo Regum usque ad mortem suam, hoc est, usque ad caput vigesimum quintum referuntur, Nathan vero, & Gad prophetae scripserunt libros Regum a morte Samuelis usque in finem libri secundi: quod satis aperte indicare videtur primus liber Paralipomenon: in cujus calce
1. Par. 29. 8 haec verba leguntur; GESTA David priora, & novissima scripta sunt in libro Samuelis videntis, & in libro Nathan prophetae, & in volumine Gad. Et quanquam posterior pars hujus primi voluminis a vigesimo quinto capite usque ad finem libri secundi Regum comprehendat Saulis, ac Davidis historiam: tota tamen ad Samuelem refertur, & de nomine ejus inscribitur; quia ipse Saulem primum regem in regno constituit, & David in regem futurum elegit, & unxit. Hanc tamen Isidorus Hispalensis episcopus arbitratur Davidem regem scripsisse usque ad initium terrii libri, hoc est, usque ad annum ab orbe condito bis millesimum nongentesimum ac trigesimum, & ad annum ante Christi ortum millesimum ac trigesimum secundum. Habet apud Hebraeos liber primus Regum versus septingentos nonaginta septem, secundus autem versus sexcentos septuaginta novem: uterque vero complectitur historiam annorum ferme centum & viginti.

REGUM TERTIUS, ET QUARTUS.

REGUM tertius, & quartus liber (quem Hebraei מלכים Melachim [b], nuncupant, quia in his Regum Judae, & Israël gesta per ordinem digerantur) a quo scriptus sit, non satis constat: alii Esdram, alii, inter quos Procopius Gazensis, & Rabbi Moses Kimchi, & Isidorus, Jeremiam hoc Opus in unum volumen collegisse tradunt: quod & propius vero mihi videtur, quia postremum caput libri Regum, cum ultimo capite libri Jeremiae, stylo, verbis, ac narratione conveniat. Apparet hoc volumen per compendium fuisse collectum, partim ex libris Dierum Regum Juda, & Israël, partim ex Nathan prophetae, Ahiae Silonitis, Addo Videntis, & Semejae, Hozai, Jehu, & Esaiae prophetarum scriptis saepissime in tertio, & quarto libro Regum citatis. Continet autem praesens Opus historiam annorum quingentorum triginta septem, hoc est, ab ultima senectute Davidis usque ad excidium Hierosolymitanae urbis, quod contigit anno post orbem conditum ter millesimo trecentesimo quadragesimo septimo, & ante Christum sexcentesimo decimo quinto. Habet apud Hebraeos liber tertius Regum versus octingentos novem; quartus vero versus septingentos duodecim.

PARALIPOMENON LIBRI DUO.

HOS duos libros (quos Hebraei דברי הימים Diure hajamim [c], appellant, hoc est, Verba dierum, sive Annales, vel Chronica) Graeci vocant, παραλειπομένων, Paralipomenon, hoc est, Praetermissorum, quia ea, quae vel in Pentateucho, vel in libris Josue, Judicum, & Regum, aut omissa, aut non plene descripta sunt, breviter & summatim explicant. Hi nullum certum habent auctorem: scribunt tamen Rabbi Salomon, & Rabbi Moses Kimchi ex sententia seniorum, Esdram utriusque fuisse auctorem, collegisse in eis Epitomen, & Chronicon

(a) S. Hieronymus ibidem legit SAMUEL.
(b) In nostris Bibliis legitur MALACHIM.
(c) In Nostris Bibliis Vulgatis jussu Xysti V. Clementis VIII. aliorumque Pontificum editis legitur DIBRE HAIMIM.

nicon omnium praecedentium librorum, a principio scilicet divinae Scripturae usque in finem quarti Regum. Apud Hebraeos praesens historia unico tantum libro continetur, qui tam a Graecis, quam Latinis, propter magnitudinem voluminis in duos libros divisus est: quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis dialogo fecerunt, distinguentes eum in tres partes. Continent igitur hi duo libri summam annorum trium millium trecentorum & quadraginra septem.

ESDRAE LIBRI DUO.

ESDRAS, sive עזרא Ezra [a] (quem primus Paralipomenon liber Josedech Sacerdotem appellat, & Hebraei Malachiam ultimum prophetarum esse putant) filius Sarajae, filii Azariae ab Aaron Sacerdote magno duodecimi, scriba Legis Domioi ingeniosus, & velox, edidit librum sui nominis titulo praenotatum Hebraicis quidem literis, & a se primum repertis, sed Chaldaico sermone digestum: io quo conscripsit reditum Israëlitici populi ex captivitate Babylonica in Judaeam, urbisque Hierusalem instaurationem, & novi templi extructionem. Alterum vero librum, qui Secundus Esdrae inscribitur, & eandem historiam pertractat, scripsit Nehemias, filius Helchiae, Sacerdos, & in captivitate pincerna regis Artaxersis: unde & Praefatio libri ejus est, *Verba Nehemiae, filii Helchiae*: qui & in omnibus ferme libri sui capitulis de se per primam personam loquitur. Sortitur autem hic liber nomen Esdrae ob causas duas; primum, quod ea continet, quae simul ab Esdra & Nehemia gesta sunt: deinde, quod utrique libri, tam apud Hebraeos, quam apud Graecos, in unum connectuntur volumen, apud Latinos in duo divisum. Dissident tamen a nobis hac in parte Graeci Patres; quia quem nos tertium Esdrae librum inscribimus, & inter Apocrypha scripta rejicimus; illi in Sacro Canone collocant, & primum in ordine librorum Esdrae statuunr, quod ea, quae in eo narrantur, gesta sint ante ea, quae Esdrae & Nehemiae libris continentur: qui vero apud nos primus, & secundus sunt, illi utrunque sub secundo volumine Esdrae comprehendunt: quapropter apud eos primi Esdrae initium sic habet; καὶ ἤγαγεν ἰωσίας τὸ πάσχα ἐν ἱερουσαλὴμ: id est: *Et fecit Josias Pascha in Hierusalem*: & dividitur in capita centum & novem. Secundus vero sic incipit; καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει Κύρου βασιλέως περσῶν: id est: *Et in primo anno Cyri regis Persarum*: & secatur in capita octoginta. Feruntur & alia sub nomine Esdrae volumina, quae in secundo hujus Operis libro reperies. Claruit Esdras una cum Nehemia, urbem ac templum instaurans, anno ab orbe condito, ter millesimo quadringentesimo vigesimo primo; qui fuir Judaicae liberationis tertius, & ante Christum quingentesimus quadringentesimus primus: & mortuus est in extrema senectute, postquam omnes pene divinas Scripturas in excidio Hierosolymitano a Chaldaeis incensas memoriter, & non sine divinitatis numine fidelissime, ut prius erant, restituisset, novis ac promptioribus ad scribendum repertis literis, ne cum Samaritanis, qui ex gentibus in Judaeam venerant, Judaei miscerentur; qui prius ad illud usque tempus alias literas, a Mose videlicet traditas, cum Samaritanis communes habebant: quibus nunc literis, figura taotum a Samaritanicis, sive Mosaicis, discrepantibus utunrur Judaei. 1. Par. 6. b

ESTHER.

LIBER אסתר Esther, quanquam juxta ordinem Hebraici Canonis, & Hieronymianae partitionis hoc loco recensendus esset: raoien quia Melito Sardensis Episcopus, D.Athanasius, & Gregorius Theologus, propter apocrypha [b] quae-

(a) S. Hieronymus in Prologo Galeato legit עזרא *Esdras*.

(b) Dum N. Xystus adserit *ex aliquorum temeritate* apocrypha in libro Estheris fuisse inserta, certe non ex proprio marte, sed ex monumentis authorum, quos laudat, in eam descendit opinionem, qua & de caussa ex Catalogo Proto-Canonicorum, seu ex priore Judaeorum Canone illum erasit, quod pariter egerunt sequioris epochae, iique haud ineruditi Scriptores, Lyranus, Hugo, & Cajetanus Cardinales, aliique. Verum summo jure Estheris librum fore vindicandum restituendumque Agiographis Canonicisque adversus Anabaptistas, aliosque e Lutheri schola temere calumniantes commentitiam esse Estheris historiam ostendunt viri summi, invictisque probant argumentis. Semper quidem fuisse in Hebraeorum Canone reten-

quaedam additamenta, ut jam superius admonuimus, ipsum a caeteris Testamentariis scriptis nominarim separarunt; nos quoque eum in sequenti Sectione inter scripta, ad secundum canonis ordinem pertinentia, primo statim loco describemus.

JOB.

LIBRI איוב Job, existimant nonnulli auctorem esse ipsum Job, filium Zareth, de filiis Esau, quintum ab Abraham, quartum ab Esau, qui post felicem exitum aerumnarum suarum, per se ipsum victorias suas scribendo implevit:
Job 19. d Quod maxime in calamitate sua optaverat, dicens: QUIS mihi tribuat, ut exarentur sermones mei in libro, aut stylo ferreo, & plumbea lamina, & celte, ut
Job 31. c in perpetuum sint, excindantur in saxo? & alio in loco, QUIS mihi tribuat, ut desiderium meum audiat omnipotens, & librum scribat ipse, qui judicat; ut in humero meo illum portem; & circumdem illum, quasi coronam mihi; & per singulos gradus meos pronunciem illum, & quasi principi offeram eum? Sunt qui vel ab amicis Job, vel ab aliquo prophetarum id ipsum scriptum esse arbitrentur. Origenes [a], cui etiam Rabbini Judaeorum assentiunt, inquit, quod Moses hanc san-

teneum laudatum Hesteris librum apertissime constat ex Josepho Hebraeo: quum non semel hic protestetur se ea narrare, quae in Sacris Hebraeorum Codicibus continentur, clarissime inter Canonicos recensuit Hesteris historiam, quam inseruit *Lib.XI. Antiquitatum Cap.VI.* Constat pariter ex versione LXXII. Interpretum, qui nonnisi libros in Hebraeorum Canone signatos graece reddiderunt. Constat etiam ex solemnibus diebus *Phurim* in Hesteris historia memoratis, quos Hebraei religiose servarunt in posterum, ut patet ex Lib. II. Machabaeorum Cap. XV. & ex Codice Theodosiano *L. Judaeor Tit.de Judaeis:* quum enim praefati solemnes dies tanta religione fuerint ab Judaeis retenti, & anniversaria celebritate sanctificati, quis, vel rationis mica pollens, sibi persuaserit unquam eos ex figmento, & Tragicomaedia originem fuisse sortitos? Corroboratur quoque ejusdem libri authentica conditio ex concordi traditione Patrum, Pontificum decretis, & diffinitionibus Conciliorum, nimirum ex Origene *in exposit. Psalm. I.* apud Eusebium *lib. VI. Histor. Ecclesiast. Cap. 25.* & *Epistol. ad Julium Africanum.* S.Cyrillo Hierosolymitano *Catechesi IV.* S. Johanne Chrysostomo *Homil. III. ad Popul. Antioch.* S. Epiphanio *lib. de mensuris, & ponderib. Cap. 25.* S. Johanne Damasceno *lib. IV. de Fide Orthodoxa cap. 18.* S.Hilario *Praefat. in Psalm.* S.Augustino *Lib.II.de doctrin.Christ.cap.8.* S.Hieronymo in *Prolog. Galeat.* & in *Epist.ad Paulin.* nec non *Praefat. in Lib. Hester.* Rufino *in Symbolo*, aliisque. Ex Concilio Laodicaeno *Can. ultim.* Carthaginensi III.*Can.XLVII.*(quibus adde posterioris aetatis Synodos, praecipue Tridentinam) Ex S. Innocentio I. *epistol. ad Exuperium Tholosan. Episcop.* S. Gelasio in Synodo Romana, & Eugenio IV. *in Instruct. Graecor. & Armen.*

Neque ullum facessit negotium authoritas Melitonis Sardensis apud Eusebium *Lib. IV. Hist. Eccl. Cap.26.* Gregorii Nanzianzeni in *Carmine de Scripturis*, & M. Athanasii in *Synopsi Veteris, & Novi Testamenti*, quum notum sit haud refragari traditioni unius aut alterius Patris inficiantis sententiam, verum ex concordi illorum sensu invariata successione retento traditionem optime firmari; cujus vero sit momenti authoritas Pseudo-Athanasii notum est eruditis cunctis, qui universim laudatam *Synopsin* ablegant M. Athanasio Alexandrino Episcopo, inter Spuria opera relegant, & alteri, sed incerto posterioris aetatis scriptori adjudicant: quod vel ex eo clarissimè evincitur, quia S. Athanasius *in Epistola XXXIX. Festali* Librum Baruch Divinis scripturis adcenset; e contra vero Author Synopsis eundem librum nec ἀντιλεγομένων adlectum apocryphis sub finem adnumerat. Ceterum alia, quae huc faciunt, infra expendam, ne aut actum iterum agam, aut ex opportuno loco necessariam eliminem criticam notam. Videsis autem Criticos Natalem, Dupinium, Simonium, Gravesonium, & ceteros Orthodoxos, utque acu tangas rem hanc omnino indubiam fore consule ex Acatholicis Drusium, Grotium, Wolferum, Schickardum, Seldenum, Cavium, Oudinum, aliosque idipsum adserentes.

(a) Origenes hic inducitur testis sententiae, qua Jobi liber Moysi, veluti ejusdem libri Scriptori, adjudicatur; & quidem Origenes *lib.VI. contr. Celsum* id non absolute statuit, sed vel Moysi, vel ejus amicis, quod etiam adstruunt S.Gregorius M.*Lib.1. in Job*, & Suidas V. Ἰώβ. Quod vero liber hic à Jobo ejusve amicis scriptus Arabice, & à Moyse hebraice fuerit redditus censet author *Commentariorum in Job* sub nomine Origenis. Sed notum est Criticis emunctae naris commentarios hosce ablegandos fore Origeni Adamantio, & restituendos alteri posterioris aetatis, & certe Ariana labe infecto, qui ibidem suggillavit ὁμοούσιον. Videsis laudatos Criticos, & Danielem Huetium. At cujusnam reapse tanquam certi Scriptoris dicendus sit genuinus partus Jobi liber, & qua aetate scriptus? Incertum omnino est, & sub Judice adhuc lis est. S. Gregorius Nanzianzenus eum adscribit Salomoni, ut refert Polichronius *Caten. in Job*. Philippus Codurcus *Praefat. in Job* censet eum foetum esse cujusdam Idumaei Prophetae; & deinde in eam sententiam descendit, quae Isaiae illum adcenset ex variis, quas refert, conjecturis, quae apud ipsum legi possunt. Fridericus Spanhemius *Histor. Job Cap.XIII.* contendit a Jobo, ejusve amicis fuisse conscriptum librum, seu editas Jobi adversitates, charactere quidem & sermone Arabico, seu veteri Syriaca lingua, sed ab Hebraeo quodam tempore Davidis, aut Solomonis fuisse consutum, quem in praesentiarum habemus Jobi librum, cujus tamen levissimas conjecturas robuste retundit Cl. Daniel Huetius. Rabbini Nonnulli opinantur sub Assuero, & Esther imperantibus floruisse Jobum, & quidam antequam Babylonem asportarentur, Palestinae, Tiberiadis Gymnasio praefuisse opinantur, ut videre est in *Tract. Baba-batra*. Plerique tandem Moysen authorem hujusce libri agnoscunt, ab eoque conscriptum adserunt ad solamen suorum Aegyptiaca servitute detentorum, itaut Historia Jobi inter Genesim Exodumque media statua-

sanctam historiam prius, vel a Job, vel ab amicis ejus conscriptam, ex Syro eloquio in Hebraicum sermonem rranstulit, ad consolarionem Hebraeorum, qui in AEgypto captivi a Pharaone indigna servitute opprimebantur: ut legentes beati viri vehementes ac terribiles illos dolores, invicem se consolarentur; & cum patientia, & gratiarum actione mala, quae eos circundederant, sufferrent; & ut optimam remunerationem, quam Deus beato Job post tolerantiam largitus est, audientes, etiam ipsi liberationem sperarent, & beneficia beatae mercedis laborum suorum expectarent. Scriptus est liber hic, ut Hieronymus testatur, Hebraica lingua, intermistis interdum Arabicis, & Syriacis sermonibus, qui a principio voluminis usque ad initium tertii capitis apud Hebraeos soluta oratione progreditur: ab initio autem tertii capitis usque ad initium quadragesimi secundi capitis hexametris versibus labitur: ex quo loco usque ad finem libri prosa concluditur. Rabbi Levi Ben Gerson in Commentariis super Job scribit fuisse olim, qui undecim posteriora hujus libri capita, hoc est, a trigesimo secundo usque ad ultimum rejicerent ceu adscititia; propterea quod in fine trigesimi primi capitis in Hebraeis codicibus scriptum inveniatur חמו דברי איוב thammu diure Job, hoc est, Finita sunt verba Job: quorum sententiam idem Rabbi Levi improbat, inquiens, versiculum illum referendum esse non ad finem simpliciter omnium sermonum Job, sed ad finem duntaxat disputationum, quas Job cum tribus amicis, Job 31. Elipha, Baldad, & Sophar habuerat: post quas etiam disputationes sequuntur statim ejusdem Job cum Eliu amicorum quarto colloquia. Scripsit autem Job praesentem librum circa annum orbis conditi bis millesimum ac trecentesimum(a), omnes in eo spiritualis militiae suae pugnas, victorias, ac triumphos, eruditissimo, disertissimoque sermone complexus. Passus est autem, Athanasio teste, cum annorum septuaginta natus esset: itaut omnes ipsius anni fuerint ducenti quadraginta: post acceptas enim plagas, annos adhuc vixit centum septuaginta: tametsi Hebraica veritas testetur, eum a recuperata sanitate centum & quadraginta duntaxat vixisse annos. Graeci volumen dividunt in capita duo & triginta,

La-

enatur. Ita quidem sentiunt aliqui Thalmudistae in *Baba-Batra Cap. I.* R. David Kimchi, Author posterioris *Commentarii in Job* sub nomine Origenis, Methodius apud Photium *Codice CCXXXV.* Polichronius, & Julianus Halicarnassaeus apud Nicaetam *Catena in Jobum*, quibus adstipulantur ex Recentioribus Card. Bellarminus *de Script. Eccles.* NN. Natalis *in Hist. Veteris Test.* & Graveson *de Sacr. Script.* Daniel Huetius *Demonstr. Evangelic. Propos. IV.* alisque plures. Vide Calmetum, Pineda, & alios. De eo autem adnotare non piget quod sapienter nimium adnotavit S. Gregorius M. *Praefat. in Job Cap. I.* „ Quis haec scripserit valde superflue quaeritur, quum Author libri Spiritus Sanctus facile credatur. Ipse haec scripsit, qui haec scribenda dictavit: ipse scripsit, qui & illius operis inspirator extitit, & quae scribentis vocem imitanda ad nos ejus verba transmisit. „

Ex quo ventilatur audacia nebulonum quorumdam oggannientium Jobum fictitium scenicumque hominem fuisse, ejusque historiam ad fabulas fore amandandam, nimirum Maimonidis in *More Novachim* R. Sem Tobiae Filii, Isaac Siptut Judaei *in Job*, Theodori Mopsuesteni in V. Synodo damnati, Lutheri in *Convivali Serm. de Patriarchis & Prophetis*, & Anabaptistarum sic temere & ignoranter nimium effutientium. Jobum quidem fuisse virum Sanctum Deoque charum, ejusque historiam inter veras recensendam fore Sacrae litterae aperte testantur, perhibentque Canonici Scriptores, qui etiam ex ejus operibus sententias depromentes Agiographis adnumerant librum ejusdem, ut legere est apud Ezechielem *Cap. XIV.* Tobiam Cap. II. & Jacobum Apostolum Cap. IV. S. Jobi festum celebrat, & inter Sanctos eum colit utraque Ecclesia Orientalis, videlicet, & Occidentalis. Ejus Acta commendant, & inter Canonicos ejus librum suspiciunt Ecclesiae Patres Origenes *Homil. IV. in Ezechielem*, Tertullianus *lib. de Patient. Cap. XIV.* S. Cyprianus *de bono Patientiae*, S. Basilius *Homil. IV. de gratiarum actione*, S. Johannes Chrysostomus *Homil. V. ad Popul. Antiochen. & serm. 1. de justo & B. Job.* S. Hieronymus *Epistola CIII.* S. Augustinus *Serm. LXXXI. de verbis Evangelii secundum Matth. & Serm. XCI.* & alibi, S. Ambrosius *lib. de Paradiso*, S. Gregorius M. *Praefat. in Job*, ceterique universim PP. posterioris aetatis, Polemici, & Interpretes omnes: Quid ultra? universim etiam Judaei & Protestantes viriliores, nimirum, Aristheas, Manasses Ben Israël & alii: Hugo Grotius *Prolog. in Job*, Fridericus Spanhemius *Hist. Job Cap. I.* & alii. De eo autem libro in calce operis redibit sermo.

(a) Prudenter quidem N. Xystus haud statum certumque definit tempus, quo S. Job floruit, quoque librum conscripsit, sed circa Annum Mundi 2300. hunc editum adstruit, quia probabilior ea est Judaeorum sententia, quae Jobi natalem componit cum priore Patrum suorum in Aegyptum ingressu, ut ex Thalmud *Tract. Baba-Batra Cap. I.* Juchasim *Olam Rabba*, aliisque ostendit Cl. Augustinus Calmet *Praef. in Job*, estque itidem sententia inlustriorum Romanae communionis Theologorum, & Sacrae Scripturae interpretum, nimirum Genebrardi, Tostati, Pineda, Saliani, Tornielli, Cornelii à Lapide, Card. Bellarmini, N. Natalis, aliorumque multorum, qui N. Sixto adstipulantes Jobum statuunt Patriarchis coaevum, & Moyse vetustiorem. At res ita certa non est, ut citra omnem dubietatis aleam firmari queat, variaque sit aliorum hac de re opinio. Quod autem N. Sixtus addit de tempore quo afflictus fuit Jobus, nec non de annis ejus, nullo certo monumento potest firmari, praecipue quum M. Athanasius, qui ab eo inducitur testis, non sit author *Synopseos*, quae sub ejus nomine laudatur, & ex qua testimonium producitur a Xysto.

Latini in duo & quadraginta: sunt & qui apud Graecos id ipsum in viginti colloquia distribuant hoc ordine:

DEI ad Diabolum, unum.
JOB ad amicos, novem.
ELIPHAE ad Job, tria.
SOPHAR ad Job, duo.
BALDAD ad Job, tria.
ELII ad Job, unum.
DEI ad Job, unum.

PSALTERIUM.

DE AUCTORE voluminis Psalmorum (quod Hebraice ספר תהלים Sepher theillim, id est, Liber Hymnorum; Graece vero ψαλτήριον dicitur.) duplex est opinio. Chrysostomus, & Augustinus [a] censent Davidem regem ac prophetam auctorem fuisse omnium Psalmorum, ex quibus ipse quosdam ore proprio cecinit; caeterorum vero psalmorum sola argumenta edidit: eaque tradidit cantoribus, in templo Dei ab ipso ordinatis, qui accepta argumenta carminibus descripserunt, & ad varios cantus, & organa musica accomodarunt, eaque propriis nominibus inscripserunt. Deducta videtur haec sententia ex libris Regum, & Pa-
1. Reg. 23. a ralipomenon: in quibus legitur, Davidem fuisse egregium psaltem Israël, qui ore proprio cecinit Domino psalmos aliquot, veluti Psalmum decimum septimum,
2. Reg. 22. c cum liberasset eum Dominus de manu Saul, & omnium inimicorum suorum; &
1. Par. 16. b Psalmum centesimum quartum, cum reduceretur arca Domini. Idemque constituit in templo quatuor millia psaltes, canentes Domino in organis; inter quos
1. Par. 23. a praecipui erant tres, qui juxta eum in templo canerent cantica in citharis, psalte-
1. Par. 16. d riis, & cymbalis, videlicet Eman, Idithum, & Asaph; quem Esdras testatur
Esd. 3. e laudasse Deum per manus Davidis regis, hoc est, psalmis manu David regis conscriptis. At Hieronymus in epistolis ad Sophronium, & Cyprianum, sequens Athanasii sententiam, decernit errare eos, qui omnes psalmos Davidis esse arbitrantur, & non eorum, quorum nominibus inscripri sunt, scilicet Asaph, Idithum, filiorum Corhe, Eman Ezraithae, Mosis, & Salomonis, & reliquorum,
1. Par. 15. b quos Esdras primo volumine Paralipomenon comprehendit. Erunt itaque juxta hanc sententiam decem hujus voluminis auctores: quorum nomina in titulis psalmorum ponuntur, videlicet David, Salomon, Moses, Asaph, Ethan Ezrachi, Eman Ezraita, Idithum, & tres filii Corhe: ex quibus

DAVID, filius Isai Bethlehemitae, Rex Hierusalem, & Propheta, edidit psalmos septuaginta tres, ejus nomine in Hebraicis exemplaribus praenotatos, videlicet

III.	XIX.	XXXV.	LX.	CXXII.
IIII.	XX.	XXXVI.	LXI.	CXXIIII.
V.	XXI.	XXXVII.	LXII.	CXXXI.
VI.	XXII.	XXXVIII.	LXIII.	CXXXII.
VII.	XXIII.	XL.	LXIIII.	CXXXIII.
VIII.	XXIIII.	XLI.	LXV.	CXXXVIII.
IX.	XXV.	LI.	LXVIII.	CXXXIX.
XI.	XXVI.	LII.	LXIX.	CXL.
XII.	XXVII.	LIII.	LXX.	CXLI.
XIII.	XXVIII.	LIIII.	LXXXVI.	CXLII.
XIIII.	XXIX.	LV.	CI.	CXLIII.
XV.	XXX.	LVI.	CIII.	CXLIIII.
XVI.	XXXI.	LVII.	CVIII.	CXLV.
XVII.	XXXII.	LVIII.	CIX.	
XVIII.	XXXIIII.	LIX.	CX.	

Con-

(a) Hanc quidem sententiam Davidi adjudicantem omnes Psalmos amplecti videtur Chrysostomus *in exposit. Psalm.* 11. estque ea recepta ab aliis Ecclesiae Patribus, nimirum Euthymio, Cassiodoro, & praecipue à Philastrio Brixiense Episcopo, qui *haeresi CXXVI.* in numerum haereticorum eos refert, qui de hac veritate, vel ambigere ausi fuerint. At M.P. Augustinus in *Lib. Advers. haeres. Haeres. XXVI.* oppositum directe docet, probabilioremque adstruit opinionem, quae non omnes Psalmos Davidi adjudicat, eique adhaerent ne dum author *Synopseos*, sed Hieronymus, Origenes, & Hilarius Pictaviensis. Consule Criticos, & Interpretes supra laudatos.

Condidit etiam praeter hos & alios novem & triginta Psalmos anepigraphos, hoc est, qui sine alicujus nomine in Psalterio collocantur, scilicet

I.	CII.	CXIIII.	CXXIII.	CXXXV.
II.	CIIII.	CXV.	CXXV.	CXXXVII.
X.	CV.	CXVI.	CXXVI.	CXLVI.
XXXIII.	CVI.	CXVII.	CXXVII.	CXLVII.
XLIII.	CVII.	CXVIII.	CXXVIII.	CXLVIII.
LXVI.	CXI.	CXIX.	CXXIX.	CXLIX.
LXVII.	CXII.	CXX.	CXXX.	CL.
LXXI.	CXIII.	CXXI.	CXXXIIII.	

Ex quibus septem sub nomine Davidis citantur in divinis scripturis, videlicet.

PSALMUS secundus in libro Actuum cap.XIII.

PSALMUS decimus septimus in secundo Regum cap.XXII.

PSALMUS centesimus quartus in primo Paralipomenon cap.XVI.

PSALMUS centesimus quintus. Esd. 3. c

PSALMUS centesimus sextus.

PSALMUS centesimus decimus septimus.

PSALMUS centesimus trigesimus quintus, de quibus in primo Esdrae volumine fit mentio.

SALOMON, filius David Regis, scripsit Psalmum unum, nempe septuagesimum secundum, qui incipit, DEUS judicium tuum regi da, quem nonnulli existimant a Davide pro Salomone filio editum. Athanasius in Synopsi praeter hunc Psalmum etiam duos alios Salomoni attribuit, hoc est, sexagesimum sextum, cujus initium est, Deus misereatur nostri, & benedicat nobis; & centesimum vigesimum septimum, qui incipit, NISI Dominus aedificaverit domum. Origenes in tertio libro περὶ Ἀρχῶν, refert non defuisse, qui dicerent, psalmos, qui CANTICA GRADUUM inscribuntur, a Salomone compositos: apud Hebraeos tamen solus septuagesimus secundus psalmus Salomoni inscribitur.

MOSES, vir Dei (quem Aben Ezra Judaeus putat unum fuisse de cantoribus David. Hieronymus vero in explanatione psalmi nonagesimi ad Cyprianum, asserit esse Mosem divinae legis scriptorem, & Hebraeorum ducem) scripsit psalmos undecim, hoc est a psalmo XC. cui titulus est, ORATIO MOSI VIRI DEI, & cui initium est, DOMINUS refugium factus es nobis, usque ad centesimum, qui inscribitur, IN CONFESSIONE, & incipit, JUBILATE Deo omnis terra. Et quoniam ipsius sententiae videtur adversari quod legitur in psalmo XCVIII.de Samuele Propheta, qui multis post Mosem natus est saeculis, ait nomen Samuelis propter ejus meriti excellentiam a Mose prophetici spiritus instinctu praevisum, & in literis annotatum.

ASAPH, filius Barachiae, princeps cantorum praesonantium cymbalis aeneis, ac laudantium Dominum, & ministrantium in conspectu arcae, composuit psalmos duodecim, videlicet.

L.	LXXV.	LXXVIII.	LXXXI.
LXXIII.	LXXVI.	LXXIX.	LXXXII.
LXXIIII.	LXXVII.	LXXX.	LXXXIII.

EMAN Ezraita, sive, ut Graeci legunt, Heman Israëlita, cantor, filius Joel, de filiis Cath, cymbalis & tuba peritissimus, ipsique Ethan eruditione & sapientia quodammodo par, composuit Psalmum unum, scilicet octogesimum octavum: cujus initium est DOMINE Deus salutis meae: quem quia filiis Corhe cantandum praebuit, tam suo, quam ipsorum nomine inscripsit. Philo tamen, in libro De temporibus (a), tradit hunc Psalmum longe postea editum in captivitate Babylonis, & decantatum assidue per septem annos; quibus Joakim, rex

(a) Philoni hoc opus subditum fuisse, quod N. Xystus sub ejus nomine laudat, nemo, qui eruditus audit, in praesentiarum inficiatur; lubet tantummodo hic Card. Bellarmini *Lib. de Script. Ecclesiast. in Philone* verba referre. „Circumfertur nomine Philonis Breviarium temporum; sed ab „omnibus rejicitur, ut etiam alii historici, qui in „eo Breviario editi sunt.„

Judaeorum, carceribus Babylonis injuste fuit oppressus.

ETHAN Ezrachi, filius Assajae, de filiis Merari, cymbalis aeneis concrepans, tanta sapientia praeditus, ut, quemadmodum tertius liber Regum testatur, nemo unquam mortalium, excepto uno Salomone, fuerit ipso sapientior, edidit Psalmum unum, videlicet LXXXIX. cujus titulus est ERUDITIO ETHAN, initium vero, MISERICORDIAS Domini in aeternum cantabo: quem Psalmum idem Philo in libro paulo antea citato scribit post multos annos editum ad gratiarum actionem, quando Evilmerodach, rex Assyriorum, Joakim regem de carcere eductum apud se in honore habere coepit.

3. Reg. 4.

Psalm 89.

FILII tres Korach, sive Corhe, quorum in primo Paralipomenon recensentur nomina, videlicet Asir, Elkana, & Abiasaph, hi tres communi studio conscripserunt Psalmos undecim; hoc est,

1. Par. 9.

XLII.	XLVI.	XLIX.	LXXXVII.
XLIIII.	XLVII.	LXXXIIII.	LXXXVIII.
XLV.	XLVIII.	LXXXV.	

IDITHUM, cantor eximius, qui in cithara prophetabat super confitentes, & laudantes Dominum, modulatus est Psalmum unum, qui est numero trigesimus nonus, & incipit, DIXI, Custodiam vias meas.

ATQUE hi sunt totius Psalterii auctores in frontibus Psalmorum juxta Hebraicam veritatem inscripti: praeter quos etiam alii quidam in Graecis codicibus ad initia Psalmorum ponuntur, veluti.

EZECHIEL, ET JEREMIAS, quibus adscribitur Psalmus sexagesimus quintus, TE decet hymnus Deus in Syon.

FILII JONADAB, quorum nomine inscribitur Psalmus septuagesimus primus, IN te Domine speravi non confundar in aeternum.

JEREMIAS Propheta, cui ascribitur Psalmus CXXXVII. SUPER flumina Babylonis.

AGGAEUS, ET ZACHARIAS Prophetae, quorum nominibus inscribuntur infrascripti Psalmi, videlicet.

CXXXVIII.	CONFITEBOR tibi Domine.
CXXXIIII.	DOMINE probasti me.
CXLVI.	LAUDA anima mea Dominum.
CXLVIII.	LAUDA Hierusalem Dominum.
CXLIX.	LAUDATE Dominum de coelis.

HACTENUS de auctoribus libri Hymnorum, quem Hieronymus variis carminum generibus apud Hebraeos constare affirmat, non aliter, quam poëmata Pindari apud Graecos, & Horatii apud Latinos. Docet Rabbi David Kimchi hanc Hebraeis poëtis esse consuetudinem, ut carmina, quibus illustria quaedam argumenta tractantur, juxta seriem Hebraici alphabeti disponant, ut facilius memoriae imprimantur, & impressa tenacius haereant: quo quidem ordine septem, sicut etiam Cajetanus Cardinalis ostendit, praestantiores hujus voluminis Psalmi compositi sunt, videlicet.

XXV.	CUJUS initium est, AD te Domine levavi.
XXXIIII.	QUI incipit, BENEDICAM Dominum.
XXXVII.	NOLI aemulari: qui interpolato alphabeto progreditur.
CXI.	CONFITEBOR tibi Domine.
CXII.	BEATUS vir qui timet Dominum.
CXLV.	EXALTABO te Deus: qui simplici alphabeto continetur.
CXVIII.	BEATI immaculati in via: qui octaplis constat alphabetis,

octonis semper versibus ab eadem litera incipientibus: Hieronymus tamen in epistola ad Paulam Urbicam scribit quinque tantum Psalmos inveniri alphabetice dispositos, fallique eos, qui plures existimant. Epiphanius in libro De ponderibus & mensuris scribit Psalmorum volumen in quinque parvos libellos, seu incisa, vel sectiones apud Judaeos distingui: quarum prima incipit a primo usque ad septuagesimum primum, tertia a septuagesimo secundo usque ad octogesimum octavum, quarta ab octogesimo nono usque ad centesimum quintum, quinta a centesimo sexto usque ad ultimum: in quarum omnium fine duplex Amen,

quod

quod LXX. verterunt Fiat, fiat, positum est. Chrysostomus existimat Esdram post captivitatem Babylonicam hos Psalmos hinc inde dispersos in hoc, quod nunc habemus, volumen collegisse. Athanasius vero in sua Synopsi id ante captivitatem ab amicis regis Ezechiae factum scribit, asserens eos ex Psalmis Davidis, quos ipse tria millia fuisse affirmat, centum & quinquaginta tantum collegisse, reliquis absconditis, ne ad omnium manus pervenirent. Claruerunt omnes praedicti decem Psalmographi iisdem fere temporibus circa annum videlicet orbis condiri bis millesimum nongentesimum quadragesimum, ante Christum vero millesimum quadringentesimum. Feruntur & alia sub nomine Davidis scripta, quae sequenti volumine recensentur.

LIBRI TRES SALOMONIS.

SALOMON, sive שלמה Scelomo, qui & ידידיה Jedidia, & קהלת Koeleth in sactis literis appellatur, Davidis regis filius, & rex Hierusalem, cui similem nec ante, nec postea fuisse, neque deinceps futurum Deus ipse testatus est, conscripsit juxta numerum nominum suorum tres libros; quorum primum Hebraei משלי Misle, Graeci Παροιμίας, Latini Proverbia vocant, quia in eo adagia, similitudines, & vulgatae quaedam sententiae de variis humanarum rerum eventibus ad vitae institutionem necessariae referantur: cujus posteriorem partem, a capite scilicet vigesimo quinto usque in finem, Sebna, atque caeteri scribae Ezechiae regis Juda ex aliis voluminibus collegerunt. Continet autem Proverbiorum liber, ut auctor quaestionum Hebraicarum super tertio libro Regum scribit, versus nongentos & quindecim; in quibus tria millia parabolarum comprehenduntur, nimirum, illae, de quibus in tertio volumine Regum scriptum est, LOCUTUS est autem Salomon tria millia parabolarum. 3 Reg. 4. d

SECUNDUM librum ipse Salomon קהלת Coheleth inscripsit, Graeci Ἐκκλησιαστὴν Ecclesiasten, nos Concionatorem appellare possumus, eo quod sermo ejus, ut Hieronymus ait, non ad unum specialiter, sicut in Proverbiis, sed ad universos generaliter dirigatur, docens omnia, quae in mundo sunt, caduca esse, & brevia, & ob hoc minime appetenda. Hebraei vero, paulo aliter sentientes, volunt tam Salomonem, quam librum hunc קהלת Koeleth dici, propter admirabilem sapientiam, quae copiose in Salomone, & in hoc volumine fuit congregata.

TERTIUS שיר השירים Scit hascirim ab Hebraeis, a Graecis Ἆσμα ᾀσμάτων, a nobis Canticum Canticorum appellatur, quia caeteris tam Salomonis, quam aliorum auctorum canticis excellentius & illustrius sit, continens sub metaphora sponsi, & sponsae admiranda mysteria, & ineffabilem Dei erga animam hominis philantropiam. Hunc una cum exordio libri Geneseos, & initio ac fine Ezechielis prisci Hebraei propter arcanos sensus tanta veneratione prosecuti sunt, ut noluerint legi, nisi post trigesimum aetatis annum. (Hieron. in praef. comm. Ezechielis.) Inrer Christianos vero plerique non contemnendi nominis expositores, eadem reverentia adducti, existimarunt explanationem libelli hujus non esse in juventute attingendam, sed in solatium Christianae senectutis, ac sanctae migrationis viaticum reservandam, exemplo sanctorum virorum Bernardi Claraevallensis, Gilberti Hollandi, Thomae Aquinatis, & Joannis Gersonii; quibus in meditatione, & expositione hujus operis feliciter mortalitatem exuere contigit. Sunt qui dicant sententias horum trium librorum ab Esaia Propheta fuisse collectas ex variis libris Canticorum & Proverbiorum, quos divina scriprura commemorat a Salomone compositos, & Spiritus Sancti instinctu reservatas, tanquam caeteris utiliores, atque his tribus libellis coarctatas: quas Isidorus ex Josepho, & Hieronymo affirmat hexametris, & pentametris versibus a Salomone conscriptas, & extremam partem libri Proverbiorum concludi alphabeto, quod trimetro jambico supputatur. Constat Salomonem praeter hos libros alia quoque scripsisse volumina, inter quae liber Sapientiae computatur. Sed de his sequenti volumine dicemus. Obiit Salomon anno ab orbe condito bis millesimo nongentesimo septuagesimo, ante Christi nativitatem anno nongentesimo nonagesimo secundo.

ESAIAS.

JESCAEJAHU ישעיהו, vel, ut nos dicimus, Isaias, sive Esaias, vel Jesaias, qui Salus Domini interpretatur, Propheta, filius Amoz, civis Hierosolymitanus, genere nobilis, de tribu Juda, scripsit librum prophetiarum suarum; quas, Spiritu Sancto illustrante, sub quatuor regibus Juda sibi invicem succedentibus, Ozia, videlicet, Joatham, Achaz, & Ezechia, pronunciavit contra Judaeam, & Hierusalem, & contra gentes praecipue Babylonias, Philistaeas, Damascenas, AEgyptias, Idumaeas, ac Tyrias: in quo quidem libro, ut Hieronymus ait, quicquid de Physicis, Ethicis, Logicis, & quicquid de sanctarum scripturarum mysteriis potest humana lingua, & mortalium sensus accipere, complexus est summa prae caeteris Prophetis venustate sermonis, & urbanae dictionis elegantia. Narratio totius libri prosa est, per cola, & commata distincta, & numeris omnibus absoluta, exceptis tribus canticis, Vineae, scilicet, urbis Syon, & Ezechiae regis; quae una cum oratione Esaiae hexametris, ac pentametris versibus incedere Isidorus testatur. Protulit autem Esaias de Christi servatoris nostri adventu, incarnatione, miraculis, praedicatione, vita, passione, morte, resurrectione, & gloria tot ac tam magnifica, & aperta testimonia; ut non de futuris ejus eventibus vaticinari videatur, sed magis de praeteritis ejus gestis historiam scribere, & Evangelistae potius, quam Prophetae partes implere. Atque hinc arbitror Dominum nostrum JESUM Christum hunc unum inter omnes Prophetas delegisse sibi, quem primum in synagoga patriae suae publice legeret, & exponeret. Moritur Esaias sub impiissimo rege Manasse, jussu ejus in duas partes dissectus (a), quia optimates regiae domus principes Sodomorum vocasset, atque dixisset se vidisse Deum in sublimi solio sedentem: sepultusque est sub quercu Rogel in Beniaminia tribu, circa annum ab orbe condito ter millesimum ducentesimum quadragesimum, & ante Christi ortum septingentesimum vigesimum octavum. Scripsisse dicitur praeter haec etiam alia, quae in proxime sequenti libro annotabimus.

JEREMIAS.

IRMEJAHU ירמיהו, vel, sicut nos dicimus, Jeremias, id est, Excelsus, Propheta & Sacerdos, ex Anathot viculo tribus ab Hierusalem milliaribus, filius Helchiae Sacerdotis magni, qui octavo anno Josiae regis Juda invenit in domo Domini librum legis divinae, multis jam annis praecedentium regum negligentia deperditum, coepit admodum adolescens prophetare, ac vaticinia literis mandare sermone quidem inculto, & pene subrustico, sed sensuum majestate sublimi. Scripsit autem, excipiente ex ore ipsius Baruch Neeriae filio, librum prophetiarum ac visionum; quas de clade Judaeorum, & de futura Christi ecclesia divinitus per annos duos & quadraginta accepit, hoc est, ab anno tertio decimo regis Josiae usque ad urbis excidium, & transmigrationem reliquiarum Juda in AEgyptum: cui volumini Baruch adjecit ultimum caput ex fine quarti libri Regum, iisdem pene verbis mutuatum, ut ex commemoratione cladis Hierosolymitanae, quae in eo capite refertur, viam sterneret lectoribus ad proxime sequentem איכה Eca, sive קינות Kinoth, hoc est, Lamentationum librum: in quo Jeremias Propheta lamentabilem urbis eversionem, & populi captivitatem lugubri carmine deflevit; digestis in ordinem alphabeticum versibus ea ratione, ut primus ab Aleph inciperet, secundus a Beth, tertius a Ghimel, & sic deinceps usque in finem; imitatus in hoc Davidem, ac Salomonem; quorum hic plurimam Proverbiorum partem, ille Psalmos septem metricis alphabetis composuere. Habentur autem in his Lamentationibus quatuor alphabeta; quorum duo priora, ut testatur Hieronymus, conscripta sunt versu a metro Sapphico non multum dissimili; quia tres versiculos, qui sibi connexi sunt, & ab una litera incipiunt,

(a) Constans, & communis est haec Haebraeorum traditio testimoniis Tertulliani, Hieronymi, Basilii, aliorumque firmata.

cipiunt, heroici carminis comma concludit. Tertium vero alphabetum trimetro alphabeto conrextum est, & a ternis literis, sed eisdem, trini versus incipiunt. Quartum alphabetum simile est primo, & secundo. Rabbi Salomon existimat hunc Lamentationum librum eum esse, quem, ut habes apud Jeremiam cap. trigesimo sexto, profanus rex Joachim, lecto ejus initio, projecit in ignem, & in odium prophetiae combussit. Jeremias vero iterum, ac cito Baruch scriba, jussu Dei dictavit, adjecitque quartum alphabetum, triplicata serie literarum; cum in priori exemplari tria tantum alphabeta simplicia collocasset. Vixit Jeremias sub regibus Josia, Joachim, & Sedechia usque ad transmigrarionem reliquiarum Juda in AEgyptum; quo & ipse a Joanne, filio Careheae, translatus est: occubuitque in Thaaphnes, a plebe sua lapidibus obrutus, atque ibidem sepultus circa annum ab orbe condito ter millesimum treecentesimum quinquagesimum: tamersi diversum opinentur Victorinus Martyr (a), ac plerique alii vetustissimi Patres; qui docuerunt illum adhuc vivere, & una cum Helia in ultima saeculi aetate ab Antichristo perimendum. Feruntur & alia quaedam sub nomine ejus scripta, de quibus in sequenti libro dicemus.

EZECHIEL.

JECHIEZKEL יחזקאל, seu Ezechiel, qui robur vel imperium Domini interpretatur, Propheta & Sacerdos, filius Buzi Sacerdotis, & ipse Sacerdos de terra Sarera, scripsit librum Propheticum de visionibus & oraculis, sibi intra viginti annorum spatium a Deo revelatis; hoc est, a quinto anno transmigrationis regis Jeconiae, eum quo ipse ductus est in Chaldaeam, coepitque prophetare ad amnem Chobar, usque ad annum vigesimum quintum ejusdem transmigrationis, quae fuit prima Judae captivitas, quando stillavit ira Dei super Hierusalem. Stylus ejus nec satis disertus, nec admodum rusticus est, sed ex utroque temperatus: porro narrationis ejus mysteria tantis obvolvuntur obscuritatibus, ut apud Hebraeos Rabbinos traditione cautum sit, ne quis unquam audeat primum libri capitulum explieare, nec finem, hoc est octo posteriora capita, nisi trigesimum aetatis annum impleverit. Hieronymus, qui primus omnium expositorum ausus est commentaria in totum Ezechielem conscribere, abstrusissimam hujus libri difficultatem aptissima Cretensis labyrinthi similitudine his Virgilii versibus expressit:

Hic labor, illa domus, & inextricabilis error,
Ut quondam Creta fertur labyrinthus in alta
Parietibus textum coecis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum, quo signa sequentum
Falleret indeprensus, & irremeabilis error.
Spiritus ipse dolos tecti, ambagesque resolvat
Coeca, precor, nobis vestigia, te duce, Christe.

Mo-

(a) Victorinus Martyr, etsi non origine Graecus, in Graeciae saltem confinio natus, S.Cypriano aut coaevus, aut suppar, Pictabonienfis, sive Petavionensis in superiori Pannonia Episcopus, *Cap. XI. Comment. in Apocalypsin* adserit Jeremiam adhuc superstitem esse; Sed „ Victorinum egregie „ refellit Ambrosius Autpertus Commentar. in Apo„ calypsin „ inquit N.Natalis *Hist. Ecclef. Vet. Test.* De eodem Victorino ita scribit Card. Bellarminus *de Scriptoribus Ecclesiasticis* „ Nunc solum extat Com„ mentarius in Apocalypsim, & de hoc ipso dubium „ est an sit Victorini opus? Scribit enim S.Hierony„ mus in epistola praefixa Commentario Victorini in „ Apocalypsim, Victorinum in isto suo Commenta„ rio secutum esse errorem Chiliastarum, quod etiam „ scripsit in libro de Script. Eccles. in Papia: qua „ de causa Gelasius Papa Victorini opera inter apo„ crypha numeravit. At Commentarium, quod nunc „ extat sub nomine Victorini, non solum hoc erro„ re caret, sed contra hunc errorem etiam pugnat „ quod pariter adserit Guillelmus Cave *in Hist. litter. ad an.* 290. Quum autem hujusce sententiae de adhuc superstite Jeremia Patronos alios, eosque vetustissimos, suppresso licet nomine, laudarit N. Xystus, eos certe indigitavit, quos S.Hilarius *Cap. XX. Matth.* etiam non expresso nomine memoravit dicens: „ li„ cet variae vel de Henoch, vel de Jeremia plurimo„ rum extiterint opiniones, quod alterum eorum, „ sicut Heliam mori oporteat: „ At nunquam Hilarius eis adhaesit, quia, ut optime adnotant PP. Benedictini in nova S.Hilarii operum editione, in laudatis verbis „ satis indicat se solos Enoch, & Eliam „ à nobis sine morte translatos existimasse. „ Ceterum Jeremiam lapidibus obrutum Taphnis ab Hebraeis diem clausisse extremum testes sunt Ecclesiae Patres Tertullianus *adversus Gnosticos*, S. Hieronymus *contra Jovinianum*, Pseudo-Epiphanius, & Pseudo-Dorothaeus *de vita, & morte Prophetarum*, S.Johannes Chrysostomus *Homil.LXVI.in Cap.XXIII. Matthaei*, S.Thomas *in Epistol. ad Hebr. XI.* ejusque memoria celebratur in Martyrologiis Bedae, Adonis, Nokteri, Vvandelberti, Usuardi, in Romano Martyrolog. *ad diem 1. Maii*, nec non in Monologio Graeco Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, & in Typico S. Sabae. Videsis Baron. *in Martyrolog.* Nat. Alexandr. *Hist. Vet. Testam.* Card. Bellarmin *De Script. Ecclesiastic.*

Moritur Ezechiel in Chaldaea, a duce gentis suae, quem ipse de cultu idolorum reprehenderat, obtruncatus: sepultusque est in terra Spyriorum in agro Maur in monumento Sem, & Arphaxad, progenitorum Abrahae, circa annum ab orbe condito ter millesimum trecentesimum sexagesimum: Josephus in decimo Antiquitatum refert Ezechielem praeter hunc librum aliud quoque composuisse vaticiniorum volumen: de quo vide in libro, qui hunc proxime sequitur.

DANIEL,

DANIEL דניאל, id est Judicatus a Domino, propheta ex tribu Juda, ex regiis optimatibus in Bethebero superiore, non procul ab Hierosolymis natus, cum adhuc esset puer, abductus est in Babylone cum Joakim rege Juda anno tertio regni ejus, factusque est eunuchus regis Chaldaeorum, ut impleretur in eo vaticinium Esaiae, quod protulit super Ezechiam regem, dicens:
Isa. 39. d DE filiis tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Hic prophetiae suae librum edidit, in quo de omnibus totius mundi regnis, ac praesertim de glorioso & aeterno Christi regno praeclara ac certissima vaticinia comprehendit, omnesque omnium gentium historias, quae post sua tempora scriptae sunt, eodem volumine coarctavit: ad cujus exactam cognitionem admonet Hieronymus necessariam esse multiplicem Chaldaeorum, Graecorum, & Latinorum historiam, Suctorii, videlicet, Callinici, Diodori, Hieronymi, Polibii, Posidonii, Claudii, Theonis, Andronici, Josephi, & eorum, quos ponit Josephus, praecipue vero Titi Livii, Trogi Pompeji, atque Justini; qui omnem extremae visionis Danielis narrant historiam, & post Alexandrum usque ad Caesarem Augustum, Syriae & AEgypti, id est Seleuci, & Antiochi, & Ptolemaeorum bella describunt. Observandum est autem quatuor partibus totum hunc librum absolvi: quarum prima, hoc est ab initio usque ad ea verba secundi capitis, videlicet, RESPONDERUNT CHALDAEI REGI SYRIACE, Hebraico narratur sermone: secunda, quae inde progreditur usque ad visionem anni tertii Balthasar, hoc est, usque ad finem septimi capituli, Hebraicis quidem literis, sed lingua scripta est Syriaca, hoc est Chaldaica: tertia usque ad finem duodecimi capitis iterum Hebraico eloquio scribitur: quarta ac postrema de Susanna, & Belo graece descripta est ex editione Graeca Theodotionis Ephesii, qui & orationem Azariae, & hymnum trium puerorum a se graece editos inseruit tertio ejusdem libri capitulo. Incipit item liber hic tam apud nos, quam apud Hebraeos sic, *Anno tertio regni Joachim regis Juda venit Nabuchodonosor rex Babylonis &c.* Vulgata vero Graecorum editio, atque ipsa Athanasii Synopsis, in qua omnium sacrorum voluminum initia referuntur, principium libri idcirco sumunt ab historia Susannae, quod ea Daniele adhuc puero contigerit, in haec verba, καὶ ἦν ἀνὴρ οἰκῶν ἐν βαβυλῶνι καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἰωαχεὶμ: id est, *Et erat vir habitans in Babylone, & nomen ejus Joachim, &c.* usque ad finem ejusdem historiae, quae & in nostris codicibus capite quarto decimo continetur: qua expleta sequuntur statim ea verba; *Anno tertio regni Joachim*, unde nostra simul cum Hebraeis exemplaria ordiuntur. Definit autem hic idem liber juxta Hebraicam veritatem in verbis illis, *Tu autem Daniel vade ad praefinitum, & requiesces, & stabis in sorte tua in fine dierum*: quae apud nos in calce duodecimi capitis leguntur, Graeci vero una nobiscum finiunt praesentem librum in verbis illis historiae Beli & draconis, καὶ κατεβρώθησαν παραχρῆμα ἐνώπιον αὐτοῦ: hoc est, *Et devorati sunt in momento coram eo*. Vixit Daniel in captivitate Babylonis, Assyriorum regibus gratissimus, defunctusque est Cyri Persarum regis temporibus in Babylone, ibique magnis honoribus sepultus circa annum ab orbe condito ter millesimum quadringentesimum: cujus librum una cum volumine Ezechielis censet Isidorus a viris sapientibus Hebraeorum fuisse conscriptum. Graeci totum volumen partiuntur in visiones duodecim, quarum prima continet historiam Susannae, ultima interitum Draconis, & Abakuk raptum.

OSEA.

OSEA.

HOSCEA הושע, hoc eſt, Salvator, filius Beeri, ex oppido Belometh, in tribu Iſachar ortus, ſcripſit librum commatice, & quaſi per ſententias digeſtum de prophetiis, a ſe contra decem tribus Iſraël ſub nomine Ephraim, Samariae, & domus Joſeph editis, in quo prae caeteris prophetis, de vocatione gentium, & reprobatione Hebraeorum vaticinatus eſt. Vixit ſub Ozia, Joathan, Achaz, & Ezechia regibus Juda, Eſaiae prophetae ſynchronos: mortuuſque eſt, ac ſepultus in patria ſua circa annum ab orbe condito ter milleſimum & trecenteſimum quadrageſimum.

JOËL.

JOËL יואל, id eſt Incipiens, filius Pethuel, ex agro Bethor, de tribu Ruben oriundus, conſcripſit propheticarum praenotionum libellum, in quo praedixit, quanta mala orbi imminerent, & praeſertim duabus tribubus, quae vocantur Juda, & Hieruſalem, & Jacob, propter multa & gravia ejus ſcelera, praenuncians quoque myſteria de regno Chriſti, & miſſione Spiritus Sancti. Claruit ſub rege Joram, filio Achab regis Iſraël: cujus temporibus magnam famem in terra futuram & praevidit, & expertus eſt: deceſſitque paulo poſt ex hac vita, cum gloria & honore ſepultus in Bether circa annum ab orbe condito ter milleſimum quinquageſimum, ante Chriſtum vero nongenteſimum octavum.

AMOS.

AMOS עמוס, id eſt Portans, ex oppido Thecue, quod Epiphanius collocat in tribu Zabulonia, Hieronymus vero tradit abeſſe ſex millibus ad meridianam plagam a Sancta Bethlehem, in tribu Juda, cum non eſſet propheta, neque prophetae filius, ſed homo plebejus, & paſtor, ruborum mora vellicans, ſubito & divino miraculo vocatus in ordinem prophetarum prophetavit contra decem tribus Iſraël, nonnulla etiam contra gentes vicinas terrae Iſraël, & contra regnum Juda, atque templum ipſum praedicans, ſuaque vaticinia unico volumine ad poſteros tranſmiſit. Claruit ſub Ozia rege Juda, & Jeroboam filio Joas rege Iſraël, a quo, & a filio Amaſiae Sacerdotis Bethel, quem ipſe de duobus virulis aureis reprehenderat, clavo circa tempora transfixus occubuit circa annum ab orbe condito ter milleſimum centeſimum decimum.

ABDIAS.

OVADIA עבדיה, ſive Abdias, hoc eſt Cultor Dei, natus eſt, quemadmodum ſcribit Epiphanius, in Sichera, in agro Leththacmar: hic ante, quam prophetare coepiſſet, Semicenturionis, ſeu Quinquagenarii dignitatem geſſit apud Ochoziam regem Iſraël: a quo cum poſt duos quinquagenarios coeleſti igne abſumptos miſſus eſſet ad comprehendendum Heliam prophetam, deſerto rege ipſi adhaeſit, & diſcipulus ejus factus eſt (a). Hieronymus autem arbitratur eum fuiſſe virum illum, qui, ut in tertio Regum libro legitur, temporibus Achab, & Jezabelis centum prophetas ſpeluncis abditos pavit. Quidam ex Rabbinis exiſtimant eum fuiſſe proſelytum ex AEdomea, eo quod libellus prophetiae ipſius contra AEdomeos, hoc eſt Chaldaeos, ac gentes, quae afflixerunt Iſraël, potiſſimum conſcriptus ſit. Vixit circa annnum ab orbe condito ter milleſi-

(a) Quae de genere militari & dignitate ſemicenturiali Abdiae (idem eſto judicium de eo, quod infra tradit de Jona Propheta) Author noſter habet, exſcripſit ab Epiphanio, & Dorothaeo *lib. de vit. & mort. Prophetarum*, ex quibus pariter idipſum hauſerunt Card. Bellarminus *lib. de Script. Eccleſ. Vet. Teſtam.* Antonius Poſſevinus *in Apparatu Sac.* T. 1. & Garſias Galarza *lib. Evangelicar. Inſtitutionum*. Verum utrumque opus ſpurium eſſe & ablegandum Epiphanio, & Dorothaeo oſtendunt emunctae naris Critici, praeſertim N. Natalis, Dupinius, Cavius, aliique: heinc ad fabulas quoque amandandum eſt quod de laudatis Prophetis tradunt vulgati Epiphanius, & Dorothaeus.

leſimum ſexageſimum: cujus ſepulchrum temporibus Hieronymi una cum mauſoleo Heliſei prophetae, & Joannis Baptiſtae in Sebaſte, quae olim fuit Samaria, viſebatur.

JONA.

3. Reg. JONA יונה, cujus nomen ſignificat Columbam, ut habetur in tertio Regum volumine, filius fuit Amithai prophetae ex regione Opher, ex viculo Geth, qui temporibus Hieronymi Diocaeſarea vocabatur, ſecundo a Sephorim milliario verſus Tyberiadem ſitus in tribu Aſer: hunc tamen Epiphanius tradit natum in Gath, ſeu in Chavathamaum, in tribu Dan, haud longe ab Azoto urbe Palaeſtinorum, mari vicina, fuiſſeque filium viduae Sareptanae, quem Helias propheta in Sarepta Sidoniae mortuum ſuſcitavit, matre poſtea dicente ad
3. Reg. 14. eum, NUNC cognovi, quia vir Dei es tu, & veritas in ore tuo: & ob hanc cauſam puerum vocatum filium Amithai: hoc eſt veritatis, eo quod verum dicente Helia propheta iterum in hanc lucem editus ſit. Hic, cum ad virilem aetatem perveniſſet, prophetavit primum de reſtitutione Damaſci, & Hemath, & terminorum regni Iſraëlitici facta per Hieroboam regem Iſraël: deinde miſſus in Ninivem, Aſſyriorum metropolim, juxta Lycum fluvium a Nino rege conditam, utbem ſua praedicatione ad poenitentiam converrit: & hanc hiſtoriam, in qua mors, & reſurrectio Chriſti figuratur, exiguo libello mandavit. Vixit temporibus Oſeae, Amos, & Eſaiae: & mortuus eſt in terra Saar, ibidemque ſepultus in ſpecu Ceneſaei judicis, circiter annum ab orbe condito ter milleſimum ducenteſimum quadrageſimum.

MICHAEAS.

MICHEA מיכה, id eſt, Humilitas, propheta, ortus in Moraſtite (qui juxta Eleuteropolim Paleſtinae in tribu Ephraim haud grandis eſt viculus: vel, ut Jonathan Chaldaeus tradit, ex urbe Mareſa, quae eſt in tribu Juda) ſcripſit librum vaticiniorum, quae in diebus Joarham, Achaz, & Ezechiae, regum Juda, pronunciavit ſuper Samariam, & Hieruſalem, vaticinatus contra reges, judices, ſacerdotes, & prophetas falſos, qui verbum Domini abjecerant, & impietatem ſecuti fuerant; adventum quoque ſervatoris Chriſti, & locum nativitatis ejus aperte praedixit. Moritur ex alto loco praecipitatus: & ſepultus eſt in Moraſti patria ſua prope Polyandrium, anno ab orbe condito ferme ter milleſimo ducenteſimo quadrageſimo.

NAHUM.

NACHUM נחום, ſive Nahum, id eſt Conſolator, ut Epiphanius aſſerit, natus in oppido Elkeſei trans Jordanem fluvium verſus Begabar, de tribu Simeon, vel, ut Hieronymo placet, ex Helcheſei, qui viculus erat in Galilaea dirutus, poſt Jonam prophetam vaticinatus eſt contra Ninivitas, qui poſt veniam a Deo conſecutam iterum graviora crimina perpetraſſent; concluſitque exiguo volumine prophetiam ſuam De ſubverſione Ninive, atque totius regni Aſſyriorum, quae poſtea facta putatur a Nabuchodonoſor anno primo imperii ſui. Moritur ſub impio rege Manaſſe, & ſepultus eſt in Bagabar circa annum ab orbe condito ter milleſimum quadrageſimum quintum.

ABACUCH.

CHAVAKKUK חבקוק, ſeu Abacuch, id eſt Luctator, propheta ex agro Bezocchar, ex tribu Simeon oriundus, jubente Deo, quemadmodum in ſecundo capite ipſius prophetiae ſcriptum eſt, exaravit librum vaticiniorum adverſus Babylonem, & Nabuchodonoſor, regem Chaldaeorum, qui Hieruſalem templumque ſubvertit, ac tanta mala intulit regno Judaeorum,
quan-

quanta a nullo tyranno unquam perpessi fuerant. Vixit aetate Babylonicae captivitatis: quo etiam tempore ad Danielem, clausum in lacu Leonum, cum prandin asportatus est ab Angelo in Chaldaeam: & ex hac vita decessit duobus annis ante reditum populi Judaici de Babylone: & magnis honoribus in agro suo humatus est anno ab orbe condito ter millesimo quadringentesimo ac sexto decimo. Numeratur & aliud Apocryphum Abacuch scriptum in sequenti volumine.

SOPHONIAS.

ZEPHANIA צפניה, vel Sophonias, hoc est Arcanus Domini, propheta Sarabathides, sive a Sarabatha monte, Chusi filius, Gedaliae nepos, Amariae pronepos, Ezechiae abnepos, composuit librum unum, in quo vaticinia a se edita de eversione Hierusalem, & devastatione totius regni Judaeorum mira & luculenta brevitate perstrinxit. Claruit sub Josia rege Juda, Jeremiae prophetae synchronos, anno ab orbe condito ter millesimo trecentesimo ac trigesimo.

AGGAEUS.

CHAGGI חגי, sive Aggaeus, hoc est Festivus & Laetus, admodum juvenis ex Babylone in Judaeam reversus, populum vaticiniis impulit ad reaedificationem templi Dei, minitans eis, nisi extructioni instarent, mala innumera; viditque oculis suis structuram templi completam; & ibi primus omnium in laudem Dei ALLELUJA cecinit; & hilares Prophetias suas de reversione populi, de reaedificatione templi, & hostilium gentium eversione brevi admodum libro digestas reliquit: Moritur Hierosolymis annis quinquaginta post reditum de Babylone, anno ab orbe condito ter millesimo quadringentesimo sexagesimo nono.

ZACHARIAS.

ZECHARIA זכריה, id est, Memor Domini, propheta & filius Batachiae, nepos Iddo, ex terra Chaldaeorum, scripsit librum prae aliis duodecim prophetis longissimum, & obscurissimum, idem ferme cum Aggaeo habens argumentum, de templi reaedificatione, fusius tamen de civitate Hierusalem, quam de templo pertractans, & visiones valde obscuras continens, a visionibus Danielis haud absimiles: in quibus explicandis multa praeclara tam Judaeorum, quam Christianorum sudarunt ingenia. Decessit longo senio confectus in Judaea, & proxime cum Aggaeo propheta humatus est circa annum ab orbe condito ter millesimum quadringentesimum sexagesimum.

MALACHIAS.

MALACHI מלאכי, vel Malachias, hoc est, Angelus, vel Nuncius meus, putatur a quibusdam fuisse Angelus, qui de coelo veniens, assumpserit corpus, ut Israëli, quae a Deo mandata fuerant, vaticinaretur: quam opinionem Hieronymus Origeni impingit. Epiphanius vero scribit, eum natum esse in oppido Sopha, in tribu Zabulon, sortitumque fuisse nomen Angeli, quia esset forma praestanti, & moribus inculpatissimis praeditus: Jonathan Chaldaeus, & caeteri Hebraei sentiunt eum fuisse Esdram scribam, & sacerdotem; quia omnia, quae in libro ejus continentur, etiam hic propheta commemorat, dicens: LABIA sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, Mal. 2. b
quia Angelus Domini est. Sed quisquis ille fuerit, qui librum sub nomine Malachiae scripsit, parum refert, cum libri ejus auctoritas nulla laboret suspicione, sed ab Evangelistis in testimonium veritatis citetur (a). Claruit Malachias circa an-

(a) Dum N. Xystus inquit „: quisquis ille fuerit, qui librum sub nomine Malachiae scripsit: „ certe vel nullimode de hujusce libri authore dubitavit, quem primitus Malachiae vindicavit, & solum ut declinaret criticam quaestionem id ait; vel si aliquomodo caespitavit, caussa dubitandi fuit S. Hieronymi sententia. Hic quidem *Prooemio in Malachiam* non obscure comprobare videtur opinionem ve-

num ab orbe condito ter millesimum quadringentesimum, anno ante Christum fere quingentesimo; scripsitque librum hunc adversus impuram vitam populi sui, ac sacerdotum praesertim suorum improbos mores, qui post reditum ex Babylone, & instauratum templum rursus ad pristinas foeditates reversi, oblationes ac divina sacrificia, contaminatis animis & corporibus, offerre coeperant.

Appendix ex Libro viarum Linguae Sanctae Rabbi Mosis Kimchi: in qua juxta Rabbinorum traditionem brevissime perstringuntur Scriptores Sanctorum librorum primi Ordinis, qui soli apud Hebraeos in auctoritate sunt.

MOSES, vir Dei, scripsit quinque quinarios Legis, hoc est, Pentateuchum, praeter octo versus, ab his verbis: ET MORTUUS EST MOSES, &c. usque ad finem legis; & librum Job.

JEHOSCUA scripsit librum suum, & octo versus de lege.

SAMUEL scripsit librum suum, id est, primum & secundum Regum, ut nos vocamus, & librum Judicum, & Ruth.

ISAIAS scripsit librum suum, & librum Proverbiorum, & librum Cantici Canticorum, & librum Ecclesiastis.

JEREMIAS scripsit librum suum, & librum Regum, & librum Threnorum.

VIRI SYNAGOGAE MAJORIS scripserunt librum Jehezkel, & librum Duodecim, hoc est, Duodecim Prophetarum minorum, & librum Danielis, & volumen Esther.

DAVID, ET DECEM PROPHETAE scripserunt librum Hymnorum, id est, Psalmorum.

EZRAS scripsit librum suum, genealogias verborum Dierum, id est, Paralipomenon, usque ad ea verba: ET FUERUNT SIBI FRATRES FILII JOSAPHAT.

NUMERUS versuum Legis, quinque millia & octingenti, & quadraginta quinque.

PROPHETARUM, novem millia ducenti & nonaginta quatuor.

AGIOGRAPHORUM, octo millia & sexaginta quatuor.

INVENITUR itaque summa omnium versuum lectionis Bibliae, viginti tria millia ducenti & tres versus.

DE SCRIPTURIS, ET SCRIPTORIBUS NOVI TESTAMENTI, QUI IN PRIMO CANONIS ORDINE DINUMERANTUR.

EXpleris variis supputationibus, ac diversis partitionibus Scripturarum, ac Scriptorum veteris Testamenti Protocanonicorum, qui in primo Canonis ordine collocantur; nunc pergendum est ad libros ejusdem ordinis, qui in novo Testamento habentur; quorum certissimus, & per omnes Catholicorum patrum successiones indubitatus & approbarissimus index hic est,

1	Ματθαῖος.	Matthaeus.
2	Μάρκος.	Marcus.
3	Λουκᾶς.	Lucas.
4	Ἰωάννης.	Joannes.
5	Πράξεις τῶν ἀποστόλων.	Acta Apostolorum.
	Παύλου ἐπιστολαὶ ιγ.	Pauli epistolae XIII. videlicet.
6	Πρὸς τοὺς Ῥωμαίους.	Ad Romanos.

7 Πρὸς

veterum Hebraeorum, & Jonathanis Chaldaei Paraphrastis adserentium Malachiam ipsum esse Esdram. Communis tamen Patrum, ac Interpretum sententia est Malachiam alterum esse ab Esdra, eumque inter XII. Prophetas Minores sibi vindicare locum, Esdrae autem coaevum fuisse; constatque itidem ex elencho Sacrorum librorum, quem Concilia, praesertim Tridentinum, percensent. Videsis Eruditos, Calmetum, NN. Natalem, & Gravesonium, necnon Dupinium, aliosque.

7	Πρὸς τοὺς Κορινθίους α.	Ad Corinthios prima.
8	Πρὸς τοὺς Κορινθίους β.	Ad Corinthios secunda.
9	Πρὸς τοὺς Γαλάτας.	Ad Galatas.
10	Πρὸς τοὺς Ἐφεσίους.	Ad Ephesios.
11	Πρὸς τοὺς Φιλιππησίους.	Ad Philippenses.
12	Πρὸς τοὺς Κολοσσεῖς.	Ad Colossenses.
13	Πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς α.	Ad Thessalonicenses prima.
14	Πρὸς τοὺς Θεσσαλον β.	Ad Thessalonicenses secunda.
15	Πρὸς τὸν Τιμόθεον α.	Ad Timotheum prima.
16	Πρὸς τὸν Τιμόθεον β.	Ad Timotheum secunda.
17	Πρὸς τὸν Τίτον.	Ad Titum.
18	Πρὸς τὸν Φιλήμονα.	Ad Philemonem.
19	Πέτρου ἐπιστολὴ α.	Petri epistola prima.
20	Ἰωάννου ἐπιστολὴ α.	Joannis epistola prima.

MATTHAEUS.

MATTHAEUS, qui & Levi, ex publicano Apostolus, primus omnium in Judaea propter eos, qui ex circumcisione crediderunt, Evangelium Christi, teste Irenaeo, Hebraicis literis, verbisque composuit: quod quis postea primus in Graecum transtulerit, non satis certum est. Porro ipsum auctoris Hebraicum exemplar testatur Hieronymus temporibus suis asservatum fuisse in Bibliotheca Caesariensi; quam Pamphilus Martyr extruxerat, seque ejus describendi facultatem obtinuisse a Nazaraeis, qui in Beroëa, urbe Syriae, commorantes consimili Hebraeo volumine utebantur. Hinc est, quod, cum Matthaeus Hebraice scripserit, in producendis veteris Scripturae testimoniis non sequitur Septuaginta interpretum editionem, ab aliis Evangelistis citatam; sed juxta Hebraicam veritatem singula profert testimonia. Dividitur hoc Evangelium a vetustioribus Latinis, secundum Hilarii partitionem, in Canones 33. & secundum Christiani Drutmani sectionem in Canones 67. apud recentiores vero Latinos in octo capita, apud Graecos autem juxta Euthymium, vel Oecumenium, in capita 68. juxta Suidam vero in titulos 68. capita autem 355. Ammonius similiter, & Eusebius, in capita 355. Scriptum est hoc Evangelium, ut Eusebius refert, anno tertio Caji Caligulae Imperatoris, hoc est, anno a Christi ascensione octavo: cujus auctor Matthaeus in AEthiopiam ad Christi praedicationem profectus, & inde reversus, in Hiera civitate Parthiae obdormivit; ibique sepultus est, anno ab ortu Christi quinquagesimo. Fertur & alia quaedam scripsisse, de quibus in sequenti libro dicetur.

MARCUS.

MARCUS, Alexandriae Episcopus, & Evangelista, cui nomen fuit Joannes, matrem habuit Mariam, quae in domo sua Apostolos benigne excipiebat, sicut Lucas in Actis Apostolicis ita testatur; CONSIDERANS autem Petrus, venit ad domum Mariae, matris Joannis, qui cognominatus est Marcus; ubi erant multi congregati, & orantes. (Act. 12. c) Hic primum, ut Origenes ait, ante Dominicam passionem Christum inter septuaginta duos discipulos secutus est: deinde post Christi ascensionem conjunctus est Barnabae avunculo suo, & Paulo, quemadmodum Lucas eodem libro commemorat, & Paulus in epistola ad Colossenses, & in secunda ad Timotheum ejus mentionem faciens indicat: postremo, ut Papias in primo libro Dominicorum verborum, & Clemens in sexto ὑποτυπώσεων libro scribunt, Petro Apostolorum principi se comitem, discipulum, & interpretem dedit: (Colo. 4. b; 2. Timot. 4. c) quod & prior Petri epistola demonstrat, in qua ipse filium suum juxta Spiritum, Marcum appellavit. Rogatus ergo Romae a fratribus juxta id, quod Petrum referentem audierat, breve Graeco sermone scripsit Evangelium, ita in omnibus conveniens cum his, quae paulo antea scripserat Matthaeus, ut ejus videretur esse pedissequus & abbreviator: hoc cum Petrus audivisset, proba-

vit, & Ecclesiae legendum sua auctoritate tradidit: unde & a quibusdam Petri Evangelium appellatum est. Marcus vero, suo assumpto Evangelio, in AEgyptum perrexit, & ibi primus omnium Alexandriae Christum annuncians, constituit Ecclesiam tantae doctrinae & vitae continentia, ut Philo, Judaeorum disertissimus, de ea librum laudatissimum scripserit. Mortuus est octavo Neronis anno, relicto Evangelii codice, quem post decimum a Salvatoris assumptione annum, ut ait Chrysostomus, in AEgypto evulgaverat. Partiuntur nostrates hoc Evangelium in capita 16. Graeci apud Suidam in titulos 48. & capita 56. apud Ammonium, & Eusebium, in capita 235. apud Oecumenium, & Euthymium in capita 48. quorum ultimum, DE PETITIONE CORPORIS DOMINI praenotatum, definit in his verbis, *Invaserat eas tremor, & pavor: & nemini quicquam dixerunt: timebant enim:* reliqua vero, quae sequuntur, usque in finem, non enumerant. Dicitur, nonnulla praeter haec a Marco fuisse conscripta, quae sequenti volumine annotantur.

Mar. 16. b

LUCAS.

Rom. 16. d LUCAS Evangelista, quem Paulus, ad Romanos scribens, Lucium appellavit, patria Antiochenus, professione Medicus, Graeci sermonis peritissimus, primum, ut scribit Origenes, Christo cum aliis septuaginta discipulis adhaesit, & ab eo pietatis semina suscepit: postea vero Pauli sectator, & omnis peregrinationis ejus comes individuus factus, scripsit post quindecim annos ab assumptione Servatoris, permissu Pauli ad Theophilum fidelissimum, Deique amantissimum, Graeca lingua Evangelium: de quo idem Paulus, Misimus, inquit, cum illo, fratrem nostrum, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias: & ad Colossenses, Salutat vos Lucas Medicus, charissimus: & ad Timotheum, Lucas est mecum solus. Sunt tamen qui putent, Lucam cum Domino in carne non fuisse, & non secundum ea, quae viderat, scripsisse, sed sicut a Paulo, & caeteris Apostolis, didicerat: quod ipse in Praefatione sic ostendisse videtur: SICUT tradiderunt nobis, qui a principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Chrysostomus existimat, quotiescunque Paulus in epistolis suis dicit, JUXTA EVANGELIUM MEUM, Lucae significare volumen: Origenes vero in dialogo De recta in Deum fide, scribit, Paulum a Luca, & Marco, Evangelicae historiae narrationem didicisse. Vixit Lucas octoginta & quatuor annis, uxorem non habens: & cum Alexandrinis, universaeque regioni, quae illi adjacet, usque ad Pentapolim praedicasset Evangelium, Alexandriae mortuus est, ibique sepultus in Bucolis cum Ictare, qui primus in Lycia Martyr fuit; quem Alexander Episcopus transtulit, posuitque, ubi omnes sepulti sunt Episcopi: ejus ossa vigesimo Constantii anno Constantinopolim translata sunt. Scripsit ejus vitam Graece Simon Metaphrastes. Oecumenius, & Euthymius hoc Evangelium in octogintatria capita distribuunt; Ammonius, & Eusebius in capita trecenta quadragintatria; Ambrosius in titulos centum sexaginta quatuor; Beda in capita nonagintatria; Latini autem recentiores in viginti quatuor capita dissecant.

2. Cor. 8. c

Collos 4. c

2. Timot. 4. c

Luc. 1. a

2. Timot. 2. a

JOANNES.

JOANNES Apostolus, & Evangelista, frater Jacobi majoris, filius Zebedaei, a vico Bethsaida regionis Galilaeae; arte piscator, nec ante, nec post vocationem suam literas didicit: sed cum in coena super pectus Domini recumberet, talem hausit scientiam, qualem mortalium nullus unquam sortitus est. Hic igitur novissimus omnium multis annis post captam Hierosolymam scripsit Graeco sermone Evangelium, rogatus ab Asiae Episcopis, adversus Cerinthum, aliosque haereticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens; qui asserebant Christum ante Mariam non fuisse, unde & compulsus est divinam ejus nativitatem edicere. Sed & aliam causam hujus scripturae ferunt, quod, cum legisset Matthaei, Marci, & Lucae volumina, probaverit quidem textum historiae, & vera eos dixisse firmaverit, sed unius tantum anni, in quo & passus est,

Joan. 13 c

post

post carcerem Joannis historiam texuisse. Praetermisso itaque anno, cujus acta a tribus exposita fuerant, superioris temporis ante, quam Joannes clauderetur in carcerem, gesta narravit, sicut manifestum esse poterit his, qui diligenter quatuor Evangeliorum volumina legerint. Quae res etiam tollit dissonantiam, quae videtur esse inter alios Evangelistas, & Joannis Evangelium. Hoc nostri in 21. capita distinguunt. Oecumenius, & Euthymius, non enumerato titulo de muliere in adulterio deprehensa, in 18. capita, seu titulos distribuunt. Ammonius, & Eusebius, eodem titulo praetermisso, dividunt in capita 232. Vixit annos prope centum, ex quibus fere quadraginta Ephesi transegit usque ad Domitianum, a quo in Pathmos insulam relegatus est: eo interfecto, & decretis ejus rescissis, sub Nerva reversus est Ephesum: ibique usque ad Trajanum perseverans, totas Asiae fundavit, rexitque ecclesias: & senio confectus anno sexagesimo octavo post passionem Domini mortuus, juxta eandem urbem sepultus est, quem multi veterum Graecorum adhuc vivere arbitrantur propter ea verba, quae Dominus dixit, SUNT de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno: &, SIC eum volo manere, donec veniam; quid ad te? Scripsit vitam ipsius Simon Metaphrastes, Graecus auctor: Josephus Judaeus Tyberious Comes, ejus Evangelium, in Hebraicum sermonem ab incerto auctore translatum, in gazophylacio Tyberiadis invenit, & ecclesiae tradidit, anno ab ortu Christi trecentesimo septuagesimo. De reliquis vero scriptis, si qua sub nomine ejus edita sunt, in secundo hujus Operis volumine dicemus. Mat. 16. a Joan. 21. d

ACTUS APOSTOLORUM.

LIBRUM, cui titulus est πράξεις ἀποστόλων, hoc est, Actus Apostolorum, Lucas Evangelista ad Theophilum, virum perfectissimum, post Evangelium absolutum Graeco sermone conscripsit: qui, quanquam Acta Apostolorum inscriptus sit, potissimum tamen acta conitoer Spiritus Sancti: ut quemadmodum Evangelia actiones Christi comprehendunt: ita liber hic actiones enarrat, quae Spiritus Sanctus per Apostolos egit postea quam in eos descendit, vaticinium illud explens, quod Christus in Evangelio promiserat, dicens; AMEN dico vobis, qui credit in me, opera, quae ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet: quod quidem hic liber completum esse testatur in Apostolis, quorum lingua totum orbem terrarum ad verum Dei cultum convertit; & quorum ipsa corporis umbra, & semicinctia miracula inaudita ediderunt. Porro maxima pars eorum, quae hic tractantur, Pauli acta sunt, qui plus omnibus laboravit, & majora prae caeteris subiit pericula: quae Lucas exacte noscens, utpote qui simul cum eo peregrinatus fuerat, atque una convixerat, diligentissime scripsit ab initio conversionis ejus usque ad Pauli Romae commorantis biennium, id est, usque ad quartum Neronis annum, qui fuit ab ortu Christi sexagesimus primus. Hunc librum Josephus Judaeus Tyberinus Comes, in Hebraicam linguam translatum, in gazophylacio Judaeorum Tyberiadis reperit anno a Christo nato trecentesimo septuagesimo. Graeci distinguunt volumen hoc in capita quadragiota, Latini vero 28 capita viginti octo. Fama est nonnulla ultra haec scripsisse Lucam sequenti libro annotanda. Joan. 14. c

PAULI EPISTOLAE.

PAULUS Apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Beniamin, ex oppido Judaeae Gischalis, in Tarso Ciliciae educatus, Hierosolymis a Gamaliele in lege eruditus, & a Christo ad fidem inopinata revelatione compulsus, scripsit tredecim infrascriptas epistolas.

AD ROMANOS unam ex Corintho missam per Phoeben ministram Ecclesiae Cenchrensis; in qua adnititur revocare ad mutuam concordiam Romanos nuper ex Judaeis, & gentibus conversos; qui de dignitate, ac meritis eorum, qui ad Christianam religionem admittendi, & ad Ecclesiastica ministeria eligendi

erant,

erant, gravi ac periculosa inter se altercatione contendebant. Dividitur haec epistola apud Graecos in capita viginti, apud recentiores Latinos in capita sexdecim, apud veteres vero Latinos, ut ex Ambrosii commentariis apparet, in capita quinquaginta.

AD CORINTHIOS duas; quarum priorem scripsit ex Epheso per Stephanum, & Fortunatum, studens sedare eorum dissidia, ac diversas factiones, quas potissimum circa Evangelii praedicatores, circa divina Sacramenta, & Sacramentorum ministros, arrogantes quidam mundanae sapientiae professores excitaverant. Habet apud Graecos capita novem, apud juniores Latinos sexdecim, apud veteres septuaginta tria.

POSTERIOREM ex Philippis Macedoniae misit per Titum & Lucam, admonens eos, ut sinceros Evangelii ministros, & Sacramentorum dispensatores sequantur, falsos vero ac malos rejiciant. Distinguitur a Graecis in capita decem, a neotericis Latinis in tredecim, ab antiquis in viginti septem.

AD GALATAS unam è Roma; qua Galatas per falsos Apostolos ad Judaismum retractos graviter objurgat, & a legis Mosaycae servitute, in quam relapsi fuerant, ad Evangelicam libertatem revocat. Continet apud Graecos capita duodecim, apud Latinos sex.

AD EPHESIOS unam a Roma per Tychicum ex carceribus; in qua formam Christianae vitae, quam ab eo Ephesi, jam in fide extructi, flagitaverant, breviter praescribit. Habet apud Graecos capita decem, apud Latinos sex.

AD PHILIPPENSES unam ex carceribus Romanae urbis per Epaphroditum, adhortans clerum Philippensium ad mutuam concordiam, & ad tuendam Ecclesiasticam unitatem adversus Pseudoapostolos Judaismum ingerentes, & divisionem Ecclesiae molientes. Graeci dividunt in octo capita, Latini in quatuor.

AD COLOSSENSES unam scriptam ab Epheso ex vinculis per Tychicum; qua Colossenses, multis adhuc Judaicis & Graecanicis superstitionibus implicitos, corrigit, ostendens, non esse aliunde accessum ad Deum, quam per Christum. Graece dividitur in capita decem, Latine in quatuor.

AD THESSALONICENSES duas; quarum priorem scripsit ab Athenis per Tychicum, animans eos, ut sicut in fide semel accepta perstiterunt, ita illatas pro Christo persecutiones alacri & infracto animo perferant. Habet apud Graecos capita septem, apud Latinos quinque.

POSTERIOREM ex eodem loco, atque per eundem scripsit, iterum eorum animos confirmans ad afflictiones propter Christum viriliter tolerandas, promittens, nec ipsis defuturum praemium, nec adversariis vindictam. Habet apud Graecos capita quinque, apud Latinos tria.

AD TIMOTHEUM duas; quarum primam ex Laodicea Phrygiae per Tychicum diaconum misit, instruens eum, quae magistrum ac pastorem Ecclesiae deceant. Habet apud Graecos capita decem & octo, sex vero apud Latinos.

SECUNDAM vero è Roma ex vinculis, confirmans eum in ecclesia detentum; simul & ipsum admonens, ne persecutionum procellis dejiciatur, sed suo exemplo animum ad martyrium praeparet. Graeci partiuntur in capita novem, Latini in quatuor.

AD TITUM unam; ex Nicopoli Macedoniae, instituens eum, quomodo, ordinatis ecclesiae ministris, & explosis falsis apostolis, oves sibi concreditas gubernet. Graecorum capita sunt quatuor, Latinorum tria.

AD PHILEMONEM Phrygem unam ex vinculis Romanae urbis per Onesimum; in qua eundem Onesimum, servum Philemonis fugitivum, & compilatorem, haero suo reconciliat, domini erga servum, & servi erga dominum officia demonstrans. Graeci in duo capita dividunt, Latini in nullum.

MORITUR PAULUS Apostolus in urbe Roma, postea quam ab Hierosolyma usque in Hispaniam (a) triginta & quinque annis praedicasset, capite detrun-

catus

(a) Quod de praedicatione Pauli in Hispania Author tradit, mutuatus certe fuit ex veteribus Patribus Athanasio *Epist. ad Dracontium*, Cyrillo Hierosolymitano *Catechesi XVII.* Epiphanio Haeresi XXVIII. Chrysostomo in *Epist. ad Hebraeos*, *Comment. in Matthaeum*, & *de laudibus Pauli*, Theodoreto *in Epist. ad Timotheum*, Hieronymo in *Cap. II. Isaiae*, Gregorio M. *Lib. III. Moral.* Isidoro, Beda, Adone,

eatus tertiodecimo Neronis anno, hoc est, septuagesimo ab adventu Salvatoris anno, die vicesima nona mensis Julii: ferturque etiam praeter haec scripsisse plurima, quae secundo hujus Operis libro recensentur.

EPISTOLA CATHOLICA PETRI.

SIMON PETRUS, filius Joannis, provinciae Galilaeae, vico Bethsaida, frater Andreae Apostoli, & princeps Apostolorum, post episcopatum Antiochenum, Romanae ecclesiae episcopus, & totius ecclesiae Christianae Pontifex primus, scripsit per Sylvanum, fidelem fratrem, epistolam unam, quae Catholica nominatur, ad Christianos dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, & Bithyniae; qui nuper ex Judaismo ad fidem Christi venerant, confirmans eos in fide, admonensque, ut, praeterita vita relicta, novam aggrediantur, &, tanquam advenae ac peregrini, a carnalibus desideriis abstineant, parati de omnibus rationem reddere in die judicii. Hanc Latini in quatuor, Graeci vero in octo capita dividunt. Moritur Romae, cum annis viginti quinque cathedram Pontificiam tenuisset, ultimo anno Neronis, a quo cruci affixus est, capite ad terram verso, & pedibus in sublime elevatis, asserens se indignum, ut sic crucifigeretur, ut Dominus suus: sepultusque est Romae in Vaticano, juxta viam triumphalem, anno ab ortu Christi septuagesimo. Citantur a vetustis Patribus sub Petri nomine varii generis scripta, a nobis in libro sequenti annotata.

EPISTOLA CATHOLICA JOANNIS.

JOANNES Apostolus, & Evangelista, quem Dominus noster Jesus Christus amavit plurimum, conscripsit epistolam unam, quae Catholica nuncupatur, ad omnem Christianorum aetatem, pueros, adolescentes, ac senes: in qua Theologice tractat de Verbo aeterno, docens causas adventus, & manifestationis ejus: & de charitate Dei erga nos, & dilectione mutua inter nos exercenda copiosissime disserit. Dividitur apud nos in capita quinque, a Graecis vero in capita septem. Divus Augustinus in secundo Evangelicarum quaestionum volumine indicare videtur, a Joanne hanc epistolam missam fuisse ad Parthos, ita scribens: DICTUM est a Joanne in epistola ad Parthos. DILECTISSIMI nunc filii Dei sumus; & nondum apparuit, quod erimus: scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est: quae sane verba in tertio hujus epistolae capite leguntur. Hoc ipsum insinuat Higinus [a], septimus post Petrum 1. Joan. 3. 2

ne, aliisque, quibus propterea victas dederunt manus inlustres Viri, praecipue veteres, eosque inter Eminentissimus Annalium Parens C. Baronius ad *An. Christi LXI.* & in *Martyrol. Roman.* nonnullique itidem recentiores, praesertim Honoratus à S. Maria, Cornelius à Lapide, aliique.

At è contra Paulum nunquam Hispanias vidisse, & in Epistola *ad Romanos* Cap. XV. solummodo desiderium suum ultimam Hesperiam lustrandi explanasse, quod tamen impeditus implere nequivit, tradiderunt Innocentius I. *Epistola* ad *Decentium*, & Gelasius in Concilio Romano, quem laudat Gratianus Causa XXII. Cap. *Beatur*, & ex eo Baronius ubi supra, nec non S. Thomas *Comm. in Epist. ad Rom. Cap. XV.* quibus adhaerent quamplures inlustres viri, cum veteres, tum recentiores, qui propterea asserunt nullum facessere negotium monumenta Patrum ex adverso laudatorum, quum ii longe post Pauli excessum scripserint: Qui pro hac negativa sententia possunt laudari sunt N. Dominicus Soto, Guillelmus Estius, Petrus de Marca, Augustinus Calmet, Sebastianus Tillemontius, Antonius Pagius, Elias Du-Pin, N. Natalis Alexander, aliique, quos solum indi itasse sufficiat, quum nullus mihi insideat animus inlustribus Nationibus detrahendi, sed dumtaxat historicam notitiam tradendi, & Criticas controversias saltem digito monstrandi. Qui tamen rem maturius examinare exoptat consulat laudatos Auctores, apud quos pro & contra monumenta & momenta offendet.

(a) Hygini Epistola decretalis ex Veterum Sententia laudatur: at non esse genuinum ejusdem Pontificis foetum concors est Eruditorum sententia; quare nullum ex ea suppeditatur momentum veritatis, velut ex venerando Romani Pontificis, primorisque aetatis, invicto monumento, esto promereatur laudem ex posterioris aetatis VII. vel VIII. Seculi Scriptore. Ex aliis verò Patribus, quorum sententia non potest in dubium revocari, evidentissime colligitur versiculum illum: „ Tres sunt, qui testimonium „ dant in Coelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt „ qui nunc extat in Canonica I. Epistola S. Johannis, pertinere ad integritatem genuini textus, nec esse laciniam adsutam, ut comminiscuntur Sociniani mali pulli ovorum Macedoniani, Arianique. Ita enim rem hanc firmant Ecclesiae Patres, qui eundem versiculum uti portionem praefati Capitis Epistolae Johannis laudarunt, & traditionem certissimam firmarunt, nimirum Tertullianus *lib. contra Praxeam. cap.* 25. S. Cyprianus *lib. de Unitate Ecclesiae*, & *Epistola LXXIII.* S. Fulgentius *lib. contra decem objectiones Arianorum*, Idacius Clarus *lib. I. de Trinitate*, Eugenius Carthaginensis Episcopus in solemni fidei professione, quam no-

trum Romanae ecclesiae Pontifex, in epistola prima ad omnes Christifideles: ubi
1. Joan. 5. 8 haec habet: ET ITERUM ipse Joannes Evangelista ad Parthos, TRES SUNT, inquir, qui restimonium dant in coelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt. Quae verba capite quinto hujus epistolae continentur.

DE SCRIPTURIS, ET SCRIPTORIBUS DIVINIS UTRIUSQUE TESTAMENTI, AD SECUNDUM CANONIS ORDINEM PERTINENTIBUS.

SECTIO SECUNDA.

CUM in prima hujus Operis Sectione auctores Protocanonicos librorum utriusque Testamenri, qui ad Primum Sacri Canonis ordinem pertinent, enumeraverimus; consequens est, ut in hac secunda Sectione Scriptores Deuterocanonicos librorum tam veteris, quam novi Testamenti, qui in Secundo ejusdem Canonis ordine collocanrur, breviter designemus, incipienres a libris veteris Testamenti, de quibus olim orthodoxi Patres addubirarunt, & quos Hebraei, excepto libro Esther, inter divina scripra non recipiunt: horum index hic est.

1	אסתר	Ἐσθήρ,	Esther,
2	טובית	Τωβίτ,	Tobias,
3	יהודית	Ἰουδίθ,	Judith,
4	ברוך	Βαρούχ,	Baruch,
5	Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου,		Epistola Jeremiae,
6	Σοφία Σαλομῶντος,		Sapienria Salomonis,
7	Σοφία Σειράχ,		Sapienria Sirach, sive Ecclesiasticus,
8	*Danielis supplementum, hoc est*	(Προσευχὴ Ἀζαρίου,	Oratio Azariae,)
		(Ὠδὴ τριῶν παίδων,	Hymnus rrium puerorum,)
		(Σωσάννης Ἱστορία,	Sosannae historia,)
		(Περὶ Δράκοντος τοῦ Βὴλ,	De Dracone Belis,)
9	Μακκαβαίων α.		Maccabaeorum primus,
10	Μακκαβαίων β.		Maccabaeorum secundus.

ESTER.

nomine 400. Episcoporum obtulit Hunnerico Wandalorum Regi, quaeque refertur ab Victore Vitensi *lib. III.* Author *Praefationis in VII. Epistolas Canonicas*, qui Author certe ex judicio Criticorum (si unum Richardum Simonium excipias, de quo infra) est S.Hieronymus: Quod si alteri idem opus adjudicare libeat, is certe VII. Seculo recentior non est, quum VIII. Seculo inter Hieronymi opera adnumeratum reperiatur, Vigilius Tapsensis *lib.I. contra Varimadum Arianum cap. 5.* Graecus, & vetustus Auctor *disputationis cum Ario*, quae à pluribus S. Athanasio adscribitur. Non inficias eo in aliquibus Bibliis desiderari laudatum versiculum, at fuisse omissum ex oscitantia Notariorum, qui facillime ex id genus similibus sequentibus ibidem verbis hallucinati eundem versiculum omiserunt: manifestum est autem ex aliis, iisque emendatioribus Bibliis, ex quibus id ipsum adstruunt Latini pariter ac Graeci, nec non heterodoxi ipsi re penitius inspecta. Ex Graecis namque Codicibus si veritas exquiratur: Amalotus Oratorii Presbyter adfirmat haec verba extitisse in Vaticano Graeco codice omnium vetustissimo, & reapse extat etiam in Graecanico Lectionario, ut confitetur idem met Auctor *Historiae Criticae cap.* 18. inferius corrigendus. Ex Latinis autem Monachi Benedictini ejusmodi rerum peritissimi testantur eadem verba reperiri in quamplutibus vetustissimis Codicibus, praesertim in perantiquo Corbiensi: Theologi Lovanienses, qui infinitam propemodum Codicum multitudinem consuluerunt ad adornandam, & adcurandam Vulgatam editionem in nonnullis antiquissimis eundem versiculum invenerunt. Idem adnotatum offenditur *in Correctorio Bibliae* edito circa X.Seculum. Robertus Stephanus adserit ex sexdecim exemplaribus venerandae antiquitatis, quibus ipse usus est, septem dumtaxat invenisse, in quibus versiculus ille desiderabatur. Cardinalis Ximenius, qui undequaque exempiaria omnium vetustissima, & praesertim ex Vaticana Bibliotheca conquisierat, hanc Johannis sententiam ex eorum fide edidit. Erasmus ipse, qui prius deceptus hunc versiculum eraserat, postea eundem restituit ex Anglicano Codice longe antiquissimo. Quid ultra? Theodorus Beza, qui optimae notae codices se habuisse gloriatur, hunc eundem versiculum in eis adinvenit: Johannes Fellus in *notis ad S. Cyprianum de Unitate Ecclesiae* eundem versiculum S. Johanni vindicat ex innumeris selectisque codicibus; & tandem Johannes Calvinus perhibet aetate sua in melioribus emendatioribusque Graecis codicibus eandem sententiam adfuisse. Quam ergo graviter corrigendus est Richardus Simonius, qui adhuc post tot monumenta sic pura, & testimonia tam luculenta, etiam Acatholicorum, aliter sentire, & revera desipere est ausus. Si autem addas caussam expunctionis praefati versiculi ab quamplurimis exemplaribus fuisse fraudem, & iniquitatem Arianorum, fas tibi sit: id docent Auctor *Prologi* supra laudatus. S. Thomas Aquinas, & Card. Ximenius, quibus etiam adhaerent Fromundus, & Beza. Videsis etiam Fratres Walemburgicos *controv. Fid. pag. 695. & seq.* apud quos etiam alia Biblia Acatholicorum eundem versiculum habentia reperies.

ESTHER.

ESTHER אסתר librum, ut Isidorus autumat, Esdras conscripsit. Eusebius in chronicis arbitratur libri hujus auctorem fuisse Esdra posteriorem; & historiam, quae in hoc libro describitur, post Esdrae mortem contigisse: eo quod verisimile non sit Esdram praetermisisse tam celebrem historiam, si temporibus suis contigisset. Philo Judaeus in volumine suae chronographiae asserit libri hujus scriptorem fuisse Joachim, Pontificem Hebraeorum, Jesu Sacerdotis magni filium: qui, adhortante eum per literas Mardochaeo Hebraeo, patre adoptivo ipsius Esther, historiam hanc literis mandavit; instituitque solemnitatem פורים Purim, hoc est, Sortium, in memoriam Judaicae liberationis; quam praesens historia consilio, ac precibus Esther factam esse commemorat. Esth. 9. a Plerique Latinorum tradunt volumen hoc a Mardochaeo Hebraice conscriptum, quibus etiam favere videntur verba illa noni capitis hujus libri. SCRIPSIT itaque Mardochaeus omnia, & literis comprehensa misit ad Judaeos: & paulo infra, SUSCEPERUNTQUE Judaei ea, quae Mardochaeus literis facienda mandaverat ... & cuncta gesta, quae epistolae, id est, libri hujus volumine, continentur. Esth. 9. b Scripsit autem Mardochaeus omnia, quae habentur a principio libri usque ad ea verba, quae in principio decimi capitis ponuntur in hunc modum: *Mardochaeus Judaici generis fuit a rege Assuera secundus, & magnus apud Judaeos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quaerens bona populo suo, & loquens ea, quae ad pacem seminis sui pertinerent.* Caetera vero sex capitula usque in finem libri ab incerto Graeco scriptore addita sunt ex diversis historiis, praecipue vero ex undecimo libro Antiquitatum Josephi: ex quo exemplum literarum Aman, & exemplum epistolae regis Artaxerxis, quae tertiodecimo & sextodecimo hujus libri capite recitantur, ad verbum desumptae sunt. Initium hujus libri juxta Hebraicam veritatem, & nostram vulgatam editionem sic habet: *In diebus Assueri regis, qui regnavit ab India usque Aethiopiam, &c.* in vulgata vero Graecorum translatione sic: Ἔτους δευτέρου, βασιλεύοντος Ἀρταξέρξου τοῦ μεγάλου, τῇ μιᾷ τοῦ Νισὰν, ἐνύπνιον εἶδε Μαρδοχαῖος: hoc est, *Anno secunda, regnante Artaxerxe magno, una die mensis Nisan, somnium vidit Mardochaeus, &c.* quae in nostris codicibus toto undecimo & duodecimo capite continentur: post quae statim subnectuntur jam praemissa verba, *In diebus Assueri regis, qui regnavit ab India.* Finis autem hujus libri apud Hebraeos concluditur in illa sententia, *Quaerens bona populo suo, & loquens ea, quae ad pacem seminis sui pertinerent.* Quae quidem sententia in exemplaribus nostris principium decimi capitis est: apud Graecos vero finem accipit liber hic ubi caput undecimum nostrae editionis incipit, videlicet in verbis illis, *Anno quarto regnantibus Ptolemaeo & Cleopatra, &c.* usque ad, *Filium in Jerusalem.* Nostri autem codices ab hoc loco usque ad finem voluminis sex capitula interponunt. Accidit autem, ut propter has appendicum lacinias, hinc inde quorundam scriptorum temeritate (a) insertas, liber hic, quamvis Hebraicus, & Hebraeis receptus, sero ad-

Cur aliquando liber Esther non fuerit ab omnibus Catholicis receptus.

(a) Ne dum Xysti Sanensis, verum etiam & aliorum error fuit septem posteriora Capita Estheris historiae aliena manu fuisse adjuncta: in eum quippe errorem descenderunt, antequam Tridentina Synodus cogeretur, Nicolaus de Lyra, N. Hugo de S. Charo, & S. Dionysius Carthusianus. Post decretum autem Tridentini Concilii Hugo Grotius, aliique ab Romana Communione segreges; ideoque N. Xystus secutus opinionem Hugonis, Lyrani, &c. ac fortasse immemor Tridentini decreti, adseruit quorumdam temeritate adsutas Estheris historiae lacinias. Verum ejus aliorumque hujusce opinionis error ventilatur ex laudata Oecumenicae Synodi diffinitione, qua decernitur, & statuitur suscipiendos fore omnes inibi enumeratos Cannonicos libros una cum eorum partibus „ prout in Ecclesia legi solent, & in Vulgata „ latina editione habentur. „ In Latina quippe Vulgata editione ea septem capita extant, & Fer. IV, post Dominicam II. Quadragesimae in Ecclesia solemniter legitur Historia Estheris ex XIII. Capitulo depromta. De hisce igitur Capitibus expressum edidit decretum Synodus Tridentina. Verum lauda- ta septem capita ad Genuinam Estheris Historiam pertinere constans est Patrum traditio, Origenis, nimirum, in *Epistola ad Julium Africanum*, & *Tom. II. in Johan.* Basilii *lib. II. contra Eunomium*, Chrysostomi *Homil. III. ad Popul. Antiochen.* Augustini *Epistola* olim *CXCIX.* nunc *CCLXXII. ad Esdiciam*, Hieronymi *in Esther*, ubi adserit priora quidem novem Capita ex Hebraeo transtulisse, posteriora autem septem ex Graeco LXX., & ex prisca Vulgata editione, quibus dubio procul usi sunt Priores Orientalis, ac Occidentalis Ecclesiae Patres, qui ejusdem Estheris librum laudarunt, & inter Canonicos adnumerarunt, praesertim PP. Laodicaenae Synodi *cap.* 59. & Carthaginensis III. *Can.* 47. Eusebius *Lib. III. Hist.*

admodum apud Christianos canonicam auctoritatem receperit: unde nec ipsum Melito Sardensis episcopus, nec Gregorius Nanzianzenus inter sacros libros enumerarunt: & Athanasius de catalogo canonicorum voluminum tanquam nothum nominatim abjecit: quem denique concilium Carthaginense tertium inter sacra volumina computavit. Claruit Mardochaeus una cum Joachim, Jesu sacerdotis magni filio, sub Artaxerxe, rege Persarum ac Medorum: mortuusque est anno centesimo nonagesimo octavo vitae suae, circa annum ab orbe condito ter millesimum sexcentesimum.

TOBIAS.

TOBIA טוביה, qui sonat apud nos Bonitas domini, filius Tobiel, nepos Hannanaël, de tribu & civitate Nephthalim, quae est in Galilaea ad terminum occidentalem, ut habetur ex ejus historia, quae Hebraico sermone edita circumfertur, jubente Raphaële Archangelo, qui eum a caecitate curavit, scripsit Chaldaica lingua librum suum, in quo calamitates, & divinas consolationes digessit, quas cum omni familia sua captivus in Ninive expertus est, tempore Salmanassar regis Assyriorum; qui anno nono Oseae regis Israël, & anno sexto Ezechiae regis Juda, capta Samaria, transtulit Israël in Assyrios, posuitque eos in Haylam, & in Abor juxta fluvium Gozam in civitatibus Medorum. Transtulit hunc librum divus Hieronymus ex Chaldaeo sermone in Latinum unius diei labore: quem Concilium Carthaginense tertium, cui Augustinus circa annum Domini CCCCX. interfuit, in canone sanctarum scripturarum recepit: quanquam & longe antea usi fuerint ipsius testimoniis ad comprobanda fidei nostrae dogmata sanctissimi Pontifices Clemens primus Romanus, Anacletus, & Alexander [a]. Vidimus superioribus annis sub TOBIAE nomine librum, Hebraicis literis & lingua scriptum, ex urbe Constantinopolitana advectum; in quo Tobias ipse, de se ipso in prima persona a principio usque ad finem voluminis loquens, suam ipsius

Hist. Cap. 25. Cyrillus *Catechef. IV.* & Damascenus *Lib. IV. Cap.* 18. S. Innocentius I. *Epistol.* 3. S. Hilarius in *I. Psalmum*, Rufinus in *Symbolo*, & alii. Eadem quoque septem posteriora Capita, quae nostra Vulgata habet, habentur apud Josephum Historicum, & Josippum Gerionis Filium. Videsis C. Bellarminum *Lib. I. de Verbo Dei Cap.* 7. Cornelium à Lapid. *in Cap. X. Esth.* Franciscum Feu-ardentium ibidem, & N. Natalem Alexandrum *T. II. Hist. Vet. Test. Art. V. Prop. I. de Hist. Esth.*

(a) Dum N. Xystus laudat Epistolas Decretales Alexandri I. aliorumque prioris aetatis RR. Pontificum certo certius priscis Theologis, quibus nondum illuxerat Critice, auxiliares manus porrexit, eorumque testimonio tretus genuinis operibus quamplura spuria monumenta adgregavit. Verum praelatas Decretales RR.PP. epistolas, esto nulla haereticos fuligine adspersas (ut comminiscuntur Heterodoxi) universim hodie rejiciunt eruditi Critici, ne dum qui extra Romanam communionem sunt, Blondellus, Cavius, Oudin, Basnagius, Pearsonius, Casaubonus, aliique non ignobiles ejusdem Scholae, verum & insigniores Romanae Communionis, ac de literaria Republica optime meriti Scriptores, Cardinales Baronius, Bona, Perronius, & N. Gotti, Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis, Antonius Augustinus Tarraconensis Episcopus, Jacobus Sirmoudus, Dionysius Petavius, Philippus Labbeus, Christianus Lupus, Emmanuel Schelstrate, & ex Nostris Natalis Alexander, Hyacinthus Serry, Johannes Nicolai, Michael Lequien, Hiacynthus Amat de Graveson, aliique universim eruditi Catholici. Quapropter ad criterium rectum servandum laudati Critici ad spurias amandant quinque decretales Epistolas Clementis I. tres Anacleti, duas Evaristi, tres Alexandri I. duas Xysti I. unicam Heleuterii, quatuor Victoris, duas Zephyrini, duas Callisti I. unicam Urbani I. duas Pontiani, unicam Anteri, tres Cornelii, quarum una inscribitur: *Charissimis, atque dilectissimis Fratribus S. Dei Ecclesiae filiis, & omnibus in Domino recta fide famulantibus*, Altera *Rufo Coëpiscopo*, Tertia Lupicino *Episcopo Viennensi*, unicam Lucii, duas Stephani I. duas Xysti II. duas Dionysii, duas Xysti II. tres Felicis I. unicam Caji, duas Marcellini, duas Marcelli I. tres Eusebii, unam Melchiadis, unam Sylvestri, unam Marci, duas Felicis II. illam Hygini, de qua supra egimus, pluresque alias Damaso tributas, quas plagiarius quidam, ad fidem suis dictis vindicandam, ex pluribus Patrum monumentis septem Damasi epistolas consarcinavit. Constatque insuper suppositiitias eas esse ex invictis momentis, cum quia in eis adsunt sparsim contexta monumenta Patrum, qui diu post laudatos RR. PP. floruerunt, tum quia in eisdem laudatur Divinum eloquium juxta vulgatam editionem, quae nonnisi VI. Seculo coepit in Ecclesia legi: cum etiam quia styli similitudo in eisdem epistolis semper servati unum eundemque declarat earundem authorem, qui itidem non semel se despicabilem reddit ex anachronismi vitio in eisdem epistolis deprehenso. Quum autem hoc sit eruditorum judicium de praelatis Epistolis; longe tamen diversum est de Epistolis S. Cornelii Papae, quae extant inter Opera S. Cypriani, S. Julii I. quae referuntur à S. Athanasio *Apologia II.* Liberii, quae à S. Hilario *in fragmentis* recensentur, S. Damasi ad *Illyrici Episcopos*, quam Theodoretus *Lib. II. Histor. Eccles. Cap.* 2. excripsit, & aliis, quae S. Hieronymi operibus sunt insertae: sicut & illis aliorum PP. quas Eusebius in *Historia Ecclesiastica* percenset. Sicut etiam de Epistola I. S. Clementis I. *ad Corinthios* aliud est Criticorum judicium, Videsis praecipue Cl. Johannem Baptistam Cotelerium *PP. Apostolic.* Tom. I.

sius narrabat historiam, eratque ejus initium hujusmodi: זה ספר טובי בן טוביאל בן חננאל בן אריאל בן גבאל בן עשאל, id est, *Hic est liber Tobi, filii Tobiel, filii Hannanel, filii Ariel, filii Gabeel, filii Hasaël, &c.* quem cum perlegissemus, invenimus multa in eo redundare, quae io nostro canonico Tobiae libro non sunt, & longe plura in eo deesse, quae apud nos habentur. Videtur hebraeus hic liber aliquam habere similitudinem cum graeco Tobiae volumine; in quo Tobias, de se ipso recta narratiooe loquens, per multa capita inducitur, & exordium historiae eadem habet verba in huoc modum conscripta: Βίβλος λόγων Τωβὶτ τοῦ Τωβιὴλ, τοῦ Ἀνανιὴλ, τοῦ Ἀδουὴλ, τοῦ Γαβαὴλ, τοῦ Ἀσαὴλ: id est, *Liber sermonum Tobi, filii Tobielis, &c.* ut supra. Vixit Tobias juxta vulgatam Latinorum editionem annis CII. secundum vero Graecorum translationem annis CLVIII. mortuus ac sepultus honorifice io Nioive circa annum ab orbe condito ter millesimum trecentesimum septuagesimum: io cujus volumine ea, quae de morte & sepultura ejus leguntur, a Tobia filio Tobiae superaddita creduntur, & in exemplari hebraeo non habentur. Dividunt Graeci praesentem librum in capita nongenta tria, Latini in quatuordecim.

JUDITH.

JEHUDITH יהודית, librum Philo Judaeus in volumine Chronographiae suae scriptum asserit a Joachim, sacerdote magno, Jesu sacerdotis magni filio; qui in eo descripsit Jehudith Bethulianae ex tribu Ruben, rarae & incomparabilis foemioae, victoriam, & obsessae patriae liberationem; quae per ipsam facta est aooo tertiodecimo Artaxerxis prisci; qui Assuerus, & Nabuchodonosor in scriptura divina cogoominatur; quique cum collega suo Cyro primus Medis, Persis, & Assyriis imperavit, ut in primo Esdrae libro, & in Danielis volumioe legitur. Huoc librum Hieronymus ex Chaldaeo Latinum fecit; quem antea graece ab incerto interprete editum sacrosancta Nicaena Synodus in canooe sanctarum scripturarum asciverat circa annum Domini CCCXXIIII. Vixit Judith, Philooe teste, anoos centum viginti quinque: ex quibus centum & quinque annis post liberatam a se patriam in sancta viduitate perseveravit, decedens ex humanis circa annum ab orbe condito ter millesimum quingentesimum & sexagesimum: cui Joachim sacerdos, ejus historiae scriptor, paulo post supervixisse creditur. Initium hujus libri, quod apud nos est, *Arphaxat quoque rex Medorum subjugaverat multas gentes imperio suo:* io vulgatis Graecorum codicibus incipit in haec verba: Ἔτους δωδεκάτου τῆς βασιλείας Ναβουχοδονόσορ, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν Νινευῇ τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ, ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀρφαξὰδ, ὃς ἐβασίλευσεν Μήδων ἐν Ἐκβατάνοις: hoc est, *Anno duodecimo regni Nabuchodonosor, qui in Assyria regnavit in Ninive civitate magna in diebus Arphaxad, qui regnavit in Ecbatanis, &c.* Multa quoque io eisdem Graecis exemplaribus sparsim habentur; quae nostra vulgata editio non agnoscit: Graeci librum hunc secant io capita sexaginta, Latini in sexdecim.

BARUCH.

BARUCH ברוך, id est, Benedictus, propheta, Neeriae filius, Maasiae nepos, Sedechiae pronepos, Sedei abnepos, Jeremiae prophetae discipulus, & scriba, cum post eversam urbem ex AEgypto, quo cum Jeremia fuerat abductus, venisset io Babylonem, scripsit Hebraico sermone librum propheticum; in quo calamitatem Chaldaicae captivitatis, & ejusdem calamitatis causas, incredulitatem scilicet, & ingratitudioem populi Judaici deflevit, iotermissis vaticiniis de felici Judaeorum in patriam reditu, de pollicitatiooe Testamenti Novi, & de adventu filii Dei io carnem: quem librum eum ipse, audiente ac flente universo populo, qui erat in Babylooe captivus, coram rege Jeconia, & optimatibus ejus legisset, placuit omnibus, ut liber una cum pecuniis in Hierusalem, sive potius io ruinis jam incensae Hierusalem mitteretur ad Joachim, filium Helchiae, & ad caeteros sacerdotes, qui de reliquiis captivitatis in urbe superant, ut pro salute populi captivi, & pro iocolumitate Nabuchodonosor regis

regis Deum assiduis orationibus deprecarentur. Liber editus, lectus, & missus fuit in Hierusalem anno quinto Hierosolymitanae devastationis, & Babylonicae captivitatis mense primo, septima die mensis: quem concilium Florentinum, & concilium Tridentinum in catalogo canonico enumerant. Cyrillus item Hierosolymorum episcopus, ante mille ac ducentos annos eundem inter scripta divinae irrefragabilis auctoritatis recenset, oratione ex iis, quae inter ejus catecheses habetur, quarta. Hilarius lib. quarto de Trinit. citat hujus libri testimonia sub nomine Hieremiae, quod & alii veterum facere solent, id scilicet, quod discipuli est, magistro tribuentes.

JEREMIAE EPISTOLA II.

LIBELLUM, sive admonitionem, sive epistolam secundam Jeremiae prophetae, quae Baruch volumini in vulgata editione annectitur, Jeremias, excipiente Baruch ipsius scriba, dictavit, & post urbis eversionem tradidit illum populo, mox in captivitatem a Chaldaeis abducendo; ut hoc scripto admoneret eum, ne ingressus Babylonem, cum deos aureos ejus regionis videret, cultum Dei sui desereret, & idola Chaldaeorum adoraret. Meminit scripturae hujus au-
2. Mac. 2. ctor secundi libri Maccabaeorum capite 2. his verbis: INVENITUR in descriptionibus Jeremiae prophetae, quod jussit eos, qui transmigrabant, ignem accipere: & dedit illis legem, ne obliviscerentur praecepta Domini, & ne errarent mentibus, videntes simulacra aurea & argentea, & alia ornamenta eorum. Numeratur & hic inter caetera Testamentaria scripta.

SAPIENTIA SALOMONIS.

LIBRI Sapientiae auctorem fuisse Salomonem constat ex his, quae ipsemet auctor nono hujus voluminis capite de se ipso scripsit, inquiens; TU AUTEM DOMINE elegisti me regem populo tuo, & judicem filiorum, & filiarum tuarum: & dixisti me aedificare templum in monte sancto tuo, & in civitate altare, similitudinem tabernaculi tui, quod praeparasti ab initio. Apparet quoque hujus libri sententias, quanquam a Salomone conditas, tamen a graeco scriptore fuisse collectas, & in hoc volumine graece conscriptas. Augustinus existimavit aliquando scriptorem hujus libri fuisse Jesum, filium Syrach: quod postea diligentius inquirens, in secundo Retractationum volumine retractavit. Sunt qui putent opus esse Philonis Judaei junioris, viri graeca eloquentia celeberrimi; qui pro gente sua ad Cajum imperatorem legatione functus est: alii arbitrantur id ipsum alterius esse Philonis Judaei senioris; qui annis fere centum & septuaginta ante Servatoris nostri adventum floruit, Oniae sacerdotis magni temporibus. Quorum sententiis non solum praedicta hujus voluminis verba repugnare videntur, sed & ipse Josephus apertissime reclamat, dum in primo adversus Apionem libro seniorem Philonem non inter Judaeos, sed inter ethnicos historicos, & eos praesertim, qui nunquam sacros legerunt libros, recenset. Caeterum de hac re fusius in octavo hujus operis libro, Deo approbante, a nobis dicetur. Synodus tertia Carthaginensis, Concilium magnum Lateranense, & Gelasius Papa in ordine canonicorum voluminum coaptarunt.

ECCLESIASTICUS.

SAPIENTIA Syrach ideo Ecclesiasticus inscribitur, quia, ut ait Augustinus, in auctoritatem Ecclesiae recipi meruerit, & inter propheticos libros numerari; a Graecis vero Παναρέτος, ab omni, quae in eo continetur, virtute appellatus est. Hunc Jesus, filius Syrach, Hierosolymitanus, Hebraica lingua scripsit: & Hieronymus eum se Hebraice scriptum reperisse testatur in praefatione Proverbiorum ad Chromatium: sed nepos ejus, vocatus & ipse Jesus, &, ut Damascenus in quarto Fidei orthodoxae tradit, patrem habens Syrach, volumen ex hebraeo in Graecum vertit. Isidorus in sexto Etymologiarum censet libri hujus interpretem, qui se in praefatione nepotem Jesu, sacerdotis magni, viventis Aggaei, & Zachariae temporibus: quod quidem plerisque absurdum videtur, quia inter hunc & illum intercesserint anni treceni: claruit enim praesentis operis inter-

ter-

terpres, nepos Jesu, regnante Ptolemaeo Evergete rege AEgypti, anno ab orbe condito ter millesimo septingentesimo. Concilium Carthaginense tertium capite 43. praesens volumen inter canonica scripta recepit, sub nomine tamen ac titulo SALOMONIS, ita fortasse illud inscribens, vel quia, ut Augustinus libro De civitate Dei annotavit, illorum temporum consuetudo obtinuit, ut Salomonis appellatione vocaretur; vel quod ipsum volumen, aut ex Salomonis sententiis collectum esset, aut saltem Salomone videretur non indignum. Hujus concilii decreto subscribentes beatissimi Pontifices, Innocentius, & Gelasius, eundem librum canonicis inseruerunt scripturis.

DANIELIS SUPPLEMENTUM.

DANIELIS libri supplementum, quod in Hebraeo non habetur, sed ex Graeca Theodotionis editione ab Hieronymo transcriptum est, quatuor continet, nempe orationem Azariae, Hymnum trium puerorum (quae apud nos in tertio Danielis capite leguntur) Susannae historiam (quam Graeci in principio libri Danielis ponunt) & Belis narrationem, tam in nostris, quam in Graecis codicibus, in fine voluminis positam. De his olim apud summos Ecclesiae proceres ingens fuit altercatio. Athanasius in Synopsi docet totam hanc appendicem ab ipsomet Propheta Daniele conscriptam, & inter Canonicas scripturas receptam. Origenes tractatu 31. in Matthaeum testatur eandem antiquitus in Ecclesia cum summa veneratione retentam. Eusebius, & Apollinarius junior arbitrantur id ipsum ad prophetiam & gesta Danielis Prophetae de tribu Juda, quae in sacro Canone habentur, nihil prorsus pertinere, sed partem esse cujusdam historiae, seu prophetiae, quam de alio quodam Daniele sacerdote, filio Abdae, scripsit Abakuk, filius Juda de tribu Levi, diversus ab eo, qui inter duodecim Prophetas annumeratur. Quam rem confirmant ex titulo & initio historiae Belis, quod apud LXX. interpretes ponitur ad eum, qui sequitur, modum: Προφητεία τῦ Ἀββακὺμ, ὑιῦ τῦ Ἰϰδᾶ, ἐκ φυλῆς Λευὶ: id est, *Prophetia Abakum, filii Juda, de tribu Levi*. Post quem titulum libri exordium sic incipit: ἄνθρωπός τις ἦν ἱερεὺς ὀνόματι Δανιὴλ, ὑιὸς τῦ Ἀβδᾶ, συμπότης τῦ βασιλέως τῆς βαβυλῶνος: hoc est, *Homo quidam fuit sacerdos, nomine Daniel, conviva regis Babylonis*. Julius Africanus hanc partem conjicit esse Graeci scriptoris commentum, propter verba, quae in Susannae historia continentur, respondente Daniele ad presbyteros, ἀπὸ τῦ σχίνυ σχίσαι, ἀπὸ τῦ πρίνυ πρίσαι: quae etymologiae ita Graeco sermoni cohaerent, ut Hebraeo eloquio accomodari non possint. Caeterum de hujusmodi controversia in quinto & octavo hujus Operis libro satis superque disseruimus. Ecclesia catholica ab Apostolorum temporibus usque adhuc hymnum trium puerorum quotidie inter divinas laudes decantans, & orationem Azariae una cum historia Susannae, & Belis, atque Abakuk discophori singulis annis in Sacris quadragenarii jejunii mysteriis repetens, huic appendici Canonicam auctoritatem promeruit. Conficta quoque sunt nonnulla, sub DANIELIS titulo scripta, sequenti volumine recensenda.

Lib. 5. annotatione 243. & lib. 8. haeresi 6.

MACCABAEORUM LIBER I. ET II.

HISTORIA Maccabaeorum, quos Judaei חשמונאי Chasmonai, hoc est, Asamoneo genitos vocant, duobus voluminibus comprehensa, a tribus diversis auctoribus videtur conscripta. Primum ejus librum esse Hebraei auctoris, & Hebraice scriptum, phrasis ipsa indicat: & Hieronymus in Praefatione Regum eum se Hebraica lingua scriptum legisse confirmat. Secundum librum, qui, dempto primo ejus capite, ac dimidio secundi, sic incipit. *De Juda Maccabaeo, & fratribus ejus, &c.* usque in finem totius Operis, Graecus scriptor ex quinque libris Jasonis Cyrenaei in epitomen contraxit: quod ipsemet in Praefatione fatetur, inquiens: AB Jasone Cyrenaeo quinque comprehensos libros tentavimus uno volumine breviare. Hunc abbreviatorem Hieronymus in secundo adversus Pelagianos volumine Josephum, Mathathiae filium, fuisse existimat. Honorius vero, Augustudunensis presbyter, in libro De Ecclesiasticis scriptoribus Philonem Judaeum arbitratur. Tertiam hujus historiae partem, quae ab initio secundi libri,

usque

usque ad dimidium secundi capituli, duabus epiniciis epistolis coarctatur, Senatus Hierosolymitanus conscripsit; una harum epistolarum ad Judaeos AEgypti incolas missa, altera ad Aristobulum AEgyptii Regis praeceptorem: quae, quoniam victorias perstringerent duobus Maccabaeorum libris descriptas, merito a Patribus post finem prioris, & ante initium posterioris voluminis collocatae sunt, tanquam ad utrunque ex aequo spectantes. Hos libros tam primum, quam secundum annis abhinc mille ducentis fuisse ab Ecclesia Dei in sacrum Canonem receptos, asserit Augustinus in 18. de Civitate Dei. MACCABAEORUM, ait, libros non Judaei, sed Ecclesia pro Canonicis accipit, propter quorundam Martyrum passiones vehementes atque mirabiles; qui ante, quam Christus venisset in carnem, usque ad mortem pro lege Dei certaverunt, & mala gravissima atque horribilia pertulerunt. Haec ille. Josephus tamen in calce libri, quem de Maccabaeis inscripsit, constantissime affirmat Eleazari senis, & septem cum matre filiorum martyria, secundo hujus historiae volumine comprehensa, etiam apud Hebraeos inter sacras literas haberi. Continet autem primus Maccabaeorum liber bella, quae adversus impias gentes pro populo Dei quatuor fortissimi duces Hebraeorum, nempe Mathathias sacerdos, Asamonei sacerdotis pronepos, & subinde tres filii ejus, Judas, Jonathas, & Simon, alter post alterum per duos & quadraginta continuos annos gesserunt, ab anno videlicet orbis conditi, ter millesimo septingentesimo & octogesimo octavo; qui est annus CLXXIIII. ante Christum, & CXXXVII. regni Graecorum in principio hujus libri annoratus, usque ad annum ab orbe condito, ter millesimum octingentesimum atque trigesimum; qui est annus ante Christi ortum, centesimus trigesimus secundus, & centesimus septuagesimus octavus regni Graecorum: in quo fraude Ptolomaei occisus est Simon, in cujus morte omnis Canonica Maccabaeorum historia concluditur: nam ea, quae in posteriore libro narratur, historia fere nihil aliud est, quam latior atque fusior repetitio rerum a Juda Maccabaeo, sub duobus Antiochis, patre & filio, usque ad annum primum Demetrii regis, & caedem Nicanoris gestarum, quae in prioribus septem capitibus primi Maccabaeorum narrantur. Caeterum, quia haec duo volumina ab illustri Maccabaeorum cognomine titulum accepere; libet hic breviter subnectere, quae de origine hujus cognominis ipse legi in commentariis Rabbi Isaac benschola, id ita se habet: JUDAS, Mathathiae filius, cum adversus Antiochum, Judaeorum hostem, esset praelium initurus, dedit militibus suis, ceu belli tesseram, sententiam illam Mosis Exodi cap. 15. מי כמוך באלים יהוה, Mi chemocha baelim Jehova, hoc est, Quis sicut tu in fortibus Domine? jussitque eam singulis ordinum vexillis, tanquam certae victoriae omen, inscribi per quatuor has literas, *מ*כ*ב*י hoc est, M, C, B, I, quae initiales sunt praedictarum quatuor dictionum, & earum sensum ex מ כ ב י integro significant. Sed cum vulgus militum quatuor has literas brevitatis gratia pronunciare coepisset, non juxta integram, quam referunt, sententiam, sed secundum unicam duntaxat dictionem, quae primum ex earum combinatione resultat, videlicet MACCABAEI: paulatim militaris consuetudo obtinuit, ut hujus tesserae auctor Judas, & eorum posteri, MACCABAEI cognomine appellarentur.

Maccabaei unde nomen acceperint.

SUMMA itaque omnium librorum veteris Testamenti complectitur numerum annorum trium millium octingentorum triginta, hoc est.

AB initio Geneseos usque ad mortem Mosis, in fine Pentateuchi descriptam, annos bis mille quadringentos nonaginta duos.

INDE usque ad primi templi constructionem, quae habetur in tertio Regum capite sexto, annos quadringentos quadraginta.

HINC ad secundi templi instaurationem, quae in Esdrae volumine legitur, annos 125.

INDE usque ad Christum, juxta hebdomadarum Danielis supputationem, sunt anni quadringenti nonaginta, hoc est, a secundi templi instauratione, usque ad mortem Simonis, quae Canonicis prisci Testamenti scriptis finem imponit, anni trecenti quinquaginta octo; a morte vero Simonis ad Christum, anni centum triginta duo.

SUNT itaque ab orbe condito usque ad Christum anni ter mille nongenti sexaginta duo.

DE

DE SECUNDO ORDINE SCRIPTURARUM NOVI TESTAMENTI.

HACTENUS de secundo ordine Scripturarum veteris Testamenti, quas Judaei rejiciunt; sequitur nunc Secundus ordo Scripturarum novi Testamenti, de quibus aliquando inter orthodoxos Christianos controversia fuit: harum catalogus hic est.

1 Marci caput ultimum.
2 Lucae historia de sudore Christi sanguineo, & angelica ad ipsum consolatione; quae vigesimo secundo ejusdem Evangelii capite continetur.
3 Joannis historia de muliere in adulterio deprehensa; quae octavo ejusdem Evangelii capite legitur.
4 Pauli epistola ad Hebraeos.
5 Jacobi epistola.
6 Petri epistola secunda.
7 Joannis epistola secunda.
8 Joannis epistola tertia.
9 Judae epistola.
10 Apocalypsis, id est, Revelatio Joannis.

MARCI FINIS.

MARCI finis, hoc est, postremum ejus Evangelii capitulum, ab eo videlicet loco, SURGENS AUTEM JESUS MANE PRIMA SABBATI, usque ad ultimum, in quo apparitio Christi ad Magdalenam, & ejusdem in coelum ascensio narratur, sicut ex monumentis veterum apparet, non statim ab exordio nascentis Ecclesiae fuit inter Canonicas scripturas receptus. Hieronymus quaestione tertia ad Hedibiam dissolvens contradictionem, quae esse videtur inter Matthaeum, dicentem, Christum vespere sabbati surrexisse, & Marcum dicentem, Jesum una sabbati mane surrexisse, sic scribit: HUJUS quaestionis duplex est solutio: aut enim non recipimus Marci testimonium, quod in raris fertur Evangeliis, omnibus Graeciae libris pene hoc capitulum in fine non habentibus, praesertim cum diversa atque contraria Evangelistis caeteris narrare videatur: aut hoc respondendum, quod uterque verum dicit: Matthaeus; quando Dominus surrexerit, vespere sabbati ostendens; Marcus vero; quando eum viderit Magdalena. Haec Hieronymus: cui subscribens Euthymius in explanatione ejusdem capitis, statim post illa verba Marci, NEMINI QUICQUAM DIXERUNT: TIMEBANT ENIM, &c. sic loquitur: QUIDAM interpretum asserunt hoc in loco completum esse Marci Evangelium: quae vero sequuntur, recentiorem esse additionem: oportet tamen hanc explanare, cum veritati nihil repugnet. Arbitror fuisse aliquando hoc ultimum capitulum nonnullis Patribus suspectum propter quasdam apocryphas periodos temere ab incerto auctore insertas; ex quibus Hieronymus in secundo adversus Pelagianos dialogo verba quaedam citat in hunc modum. IN QUIBUSDAM, inquit, exemplaribus, & maxime in Graecis codicibus juxta Marcum in fine ejus Evangelii scribitur: POSTEA, *cum accubuissent undecim, apparuit eis JESUS, & exprobravit incredulitatem, & duritiam cordis eorum, quia his, qui viderant eum resurgentem, non crediderant: & illi satis faciebant, dicentes, SAECULUM istud iniquitatis, & incredulitatis substantia est, quae non sinit per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem: idcirco jam nunc revela justitiam tuam, &c.* Quod quidem additamentum, quia Manichaeorum dogma redoleat, ab omnibus tam Graecis, quam Latinis exemplaribus merito resectum ac rejectum est. Augustinus libro tertio de consensu Evageliftarum praesens capitulum ab initio usque ad finem eadem veneratione suscipit,

ſcipit, qua & totum Marci Evangelium, & ſub nomine Marci Evangeliſtae id ipſum cum caeteris Evangeliſtarum dictis concordat. Beda ſub finem libri quarti commentariorum in Marcum hoc extremum capitulum ex auctoritate totius Eccleſiae, ut proprium & germanum Marci Evangeliſtae recognoſcens, & exponens, haec ait: NOTANDUM eſt, quod Evangelium ſuum Marcus quanto tardius caeteris inchoavit, tanto in longiora ſcribendo tempora porrexit: nam neque de nativitate ipſius Domini, aut praecurſoris ejus, neque de infantia, vel pueritia ſcribens, ab initio Evangelicae praedicationis, quod per Joannem factum eſt, coepit, & ad illud uſque tempus narrando pervenit, quo Apoſtoli idem Evangelii verbum totum praedicando diſſeminavere per orbem. His patribus omnis ante & poſt ipſos Latinorum patrum chorus ſine ulla haeſitatione aſſentitur; & univerſa Chriſtianorum Eccleſia quotannis in feſtis Dominicae aſſumptionis tam aperta voce pronunciat, & decantat illud eſſe Marci Evangeliſtae, ut de ejus tam auctore, quam auctoritate nemo, niſi impius, poſſit dubitare.

HISTORIA DE SUDORE CHRISTI SANGUINEO, ET DE ANGELI AD IPSUM CONSOLATIONE, EX LUCAE EVANGELIO, CAP. XXII.

HISTORIA De ſudore Chriſti ſanguineo, & de Angelica ad ipſum conſolatione, quam Lucas Evangelii ſui cap. 22. deſcribit, idcirco in ſecundo canonicarum ſcripturarum ordine collocatur, quod de ea nonnulli ex veteribus aliquando addubitaverint, & quod multi pervetuſti Catholicorum codices ipſam non habuerint, quemadmodum Hilarius decimo De Trinitate teſtatur his verbis: NEC ſane ignorandum nobis eſt, & in Graecis, & in Latinis codicibus compluribus vel de adveniente Angelo, vel de ſudore Chriſti ſanguineo nihil ſcriptum reperiri: ambigentibus igitur, utrum haec in libris variis aut deſint, aut ſuperflua ſint, incertum hoc nobis relinquitur de diverſitate librorum. Hoc & Hieronymus in ſecundo adverſus Pelagianos dialogo indicare videtur, ſic inquiens: IN quibuſdam codicibus tam Graecis, quam Latinis invenitur, ſcribente Luca, Apparuit ei Angelus de coelo confortans eum: haud dubium, quin Dominum Salvatorem: qua quidem locutionis forma innuit divus Hieronymus non omnes codices ea verba habuiſſe. Suſpicor vero hanc hiſtoriam olim a quibuſdam orthodoxis pio quidem, ſed ſimplici zelo rejectam, quod favere videretur Arrianis haereticis; qui ex hoc, & huic ſimilibus Teſtimoniis aſtruebant filium Dei in eadem impaſſibilis Dei natura cum patre non eſſe: nam & aliud Teſtimonium de fletu Chriſti huic ſimile, fuiſſe a Catholicis nonnullis hac de cauſa ex Lucae Evangelio ſublatum, Epiphanius in libro Anchorato plane oſtendit, haec ſcribens: FLEVIT etiam Chriſtus, velut in Evangelio ſecundum Lucam habetur in exemplaribus incorruptis: & utitur eo teſtimonio Sanctus Irenaeus in opere contra haereſes adverſus eos, qui Chriſtum in apparentia apparuiſſe dicunt: verum orthodoxi quidam ſuſtulerunt verbum, timentes, & non intelligentes ipſius finem, ac vim, & robur: conſtitutus enim Chriſtus in anxietate ſudavit; & fuit ſudor ipſius velut guttae ſanguinis: & conſpectus eſt Angelus confortans ipſum. Haec Epiphanius. Conſtat hanc hiſtoriam, quam Dionyſius Areopagita in libro de coeleſti hierarchia citat, & approbat, communi totius Eccleſiae conſenſu in canonem ſacrorum voluminum receptam, & Eccleſiaſtica ſanctione ſub anathematis poena cautum, ne quis ejus auctoritatem contemnere audeat: unde & inter alios Eccleſiaſticos anathematiſmos, qui ab Athanaſio in ſexto De beatitudine filii Dei volumine enumerantur, hic quoque recenſetur: SI QUIS NEGAVERIT VERUM HOMINEM, QUEM FILIUS DEI ASSUMPSIT, SANGUINEM SUDASSE, ANATHEMA ILLI. (a)

PARS

(a) Seu liber VI. *ad Theophilum*, qui inſcribitur *de Beatitudine Filii Dei*, inter genuina S. Athanaſii opera haud adnumeratur ab eruditis Criticis. Ad firmitatem autem dogmatis adde genuina loca PP. nimirum Epiphanii *in Ancborato*, & Auguſtini *Lib. III. de conſenſu Evangeliſtarum*.

PARS PRIOR OCTAVI CAPITIS EVANGELII SECUNDUM JOANNEM.

MULIERIS in adulterio deprehensae historiam, quae Joannis octavo capite habetur, Ecclesia multis annis post Evangelium Joaonis in canone recepit, & partem esse Evaogelii Joannis declaravit, cum antea in multis Graecorum & Latinorum exemplaribus non extaret; sicut Hierooymus in secundo adversus Pelagianos volumine scribit, & Euthymius in commentariis ejusdem capitis testatum reliquit his verbis: SCIRE autem oportet, quod ea, quae ab hoc loco habentur, usque ad eum, quo dicitur, ITERUM ERGO LOCUTUS EST ILLIS JESUS, DICENS, EGO SUM LUX MUNDI, in exactioribus exemplaribus aut noo inveniuntur, aut obelo confossa sunt, eo quod illegitima videantur, & addita: & hujus argumeotum est, quod nullus ea sit interpretatus: nobis tamen animus est etiam haec declarare, quod utilitate non careant, sicut & caput de muliere in adulterio deprehensa, quod inter haec ponitur. Haec ille. Existimant autem quidam ex vetustioribus praesentem historiam huc fuisse translatam ex Evangelio quodam Apocrypho secundum Hebraeos; in quo narrationem talem fuisse descriptam Eusebius in tertio Ecclesiasticae historiae ex Testimonio Papiae indicat his verbis: PAPIAS simul & historiam quandam subjuogit de muliere adultera, quae accusata est a Judaeis apud Dominum: habetur autem haec in Evangelio, quod dicitur SECUNDUM HEBRAEOS, scripta parabola. Caeterum sacrosancta Ecclesia hanc historiam singulis aonis tempore quadragesimalis jejunii in Sacris mysteriis, sub nomine Joanois Evangelistae decantans, parem ei auctoritatem detulit cum caeteris ejusdem Evangelii capitulis: & divus Ambrosius in secunda ad Studium epistola haoc ipsam asserit celebrem semper in Ecclesia fuisse, & tanquam Evangelicam Joannis scripturam fidelium omnium ore decantatam.

Joan. 8. b

EPISTOLA AD HEBRAEOS.

EPISTOLA ad Hebraeos duo potissimum efficit: primum adversus Hebraeos quosdam nuper conversos, qui legis observantiam putabant cum Evangelio miscendam, ostendit ex adventu Christi cessasse umbras Mosaicae legis, & in locum veteris Testamenti novum longe praestantius successisse: consolatur deinde eos, qui propter fidem Christi persecutiones, & afflictiones varias perferebant. De hujus epistolae, tam auctore, quam auctoritate, fuit olim inter Graecos & Latinos Patres non levis controversia, asserentibus plerisque Latinorum eam noo esse Pauli, & propter hoc ipsam inter Canonicas scripturas oon recipientibus; sicut ex scriptis Hieronymi apparet, qui de auctoritate ejus mentionem faciens io sextum Esaiae caput sic ioquit: PAULUS in epistola ad Hebraeos, quam Latioa consuetudo non recipit; &c. & in caput Esaiae octavum, BEATUS Apostolus in epistola, quae ad Hebraeos scribitur, licet eam Latina consuetudo inter Canonicas scripturas non recipiat,&c. De auctore quoque idem Hieronymus in Catalogo virorum illustrium sic scribit: EPISTOLA, quae fertur ad Hebraeos, usque hodie non esse Pauli creditur, propter styli sermonisque distantiam, sed vel Barnabae, juxta Tertullianum, vel Lucae Evaogelistae, juxta quosdam etiam Clemeotis urbis Romae. Scieodum tamen est vetustissimos, tam Latinae, quam Graecae Ecclesiae proceres hanc epistolam, tanquam Pauli scripturam, fuisse veneratos, quemadmodum Hieronymus in epistola ad Dardanum fatetur his verbis: EPISTOLA, quae inscribitur ad Hebraeos, non solum ab Ecclesiis Orientis, sed omnibus Graeci sermonis Scriptoribus, quasi Pauli Apostoli recipitur: licet plerique eam vel Barnabae, vel Clemeotis arbitrentur: verum nihil interest cujus sit, cum sit Ecclesiastici viri, & quotidie Ecclesiarum lectione celebretur, quod si eam Latinorum consuetudo noo recipit; nec Graecorum quidem Ecclesiae Apocalypsim Joannis eadem libertate recipiunt; & tamen oos utrunque suscipimus, nequaquam hujus temporis consuetudinem, sed veterum Scriptorum auctorita-

tem sequentes; qui plerunque ejus utuntur Testimoniis, non ut interdum de Apocryphis solent, sed quasi Ecclesiasticis, & Canonicis. Haec Hieronymus de auctore & auctoritate hujus epistolae, de qua nos in septimo hujus Operis libro copiosissime differemus. Scripsit igitur, sive dictavit hanc epistolam Paulus Hebraico sermone; Lucas autem Evangelista, vel Clemens Romanus Pontifex Graeco eam sermone, non tamen sensibus exornarunt. Hanc sacratissima Nicaena Synodus, tanquam a Paulo Apostolo scriptam, inter sacra volumina recepit; & Concilium Laodicenum, Carthaginense tertium, & Concilium Arausicanum in sacrum Catalogum retulere. Missa est ab urbe Roma ex vinculis per Timotheum: dividiturque apud Latinos in capita tredecim, apud Graecos vero in capita viginti duo.

JACOBI EPISTOLA.

JACOBUS Apostolus, Alphaei filius, cognomento Justus (quem Paulus, ad Galatas scribens, fratrem Domini appellat, & Marcus minorem vocat) primus fuit Hierosolymae episcopus: hunc Epiphanius putat Josephi sponsi Mariae virginis fuisse filium; Hieronymus vero ex Maria sorore matris Domini, & Alphaei uxore, genitum. Hic scripsit ad duodecim Tribus dispersionis tum primum ad Christum conversas epistolam unam, De tentationum varietate, De fide ex operibus justificante, De his, quae tam divites, quam pauperes deceant, De patientiae utilitate, ac, De sacerdotibus super infirmos adducendis: quam epistolam neque statim sub ipsis Apostolorum temporibus Jacobi Apostoli creditam, neque inter Canonica scripta assumptam, Eusebius in secundo historiae Ecclesiasticae volumine, & Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum affirmant; sed longe post annumerata est inter Canonicos libros a sacrosanctis Laodiceno, Carthaginensi, & aliis sequentibus Conciliis. Hanc Latini in capita quinque, Graeci in capita septem distinxere. Moritur Jacobus Apostolus è summo templi Hierosolymitani fastigio praecipitatus, anno septimo Neronis, cum praefuisset Ecclesiae annis triginta: sepultusque est juxta templum, ubi fuerat praecipitatus, anno ab ortu nostri Salvatoris sexagesimo tertio. Hieronymus in caput decimum septimum Esaiae indicat, nonnullos ex vetustis auctoribus hunc Jacobum fratrem Domini de numero duodecim apostolorum, quos primum Christus elegit, exemisse, eumque tertiumdecimum Apostolum, sicut & Paulum quartum decimum appellasse. Extant sub nomine hujus Apostoli diversa scripta, quae proxime sequenti libro referentur.

PETRI EPISTOLA SECUNDA.

SIMON PETRUS, auctor ejus Epistolae, quae in priore canonis ordine posita est, scripsit & aliam ad eos, qui nuper crediderant, Hebraeos epistolam De fide Christi a prophetis per Spiritum Sanctum praenunciata, De seductoribus evitandis, De tempore non negligenter transigendo, de praeparatione ad imminentem judicii diem: cujus epistolae ipsemet Petrus argumentum & ordinem explicans in tertio ejusdem capite sic inquit: HANC ecce vobis charissimi secundam scribo epistolam; in qua excitamus vestram in commonitione sinceram mentem, ut memores sitis eorum, quae praedicta sunt verborum a sanctis prophetis, & praecepti nostri, qui sumus Apostoli Domini, & caetera, quae sequuntur. De hujus epistolae auctore, & auctoritate Origenes, Eusebius, & Hieronymus dubitatum aliquando fuisse tradunt: sacrosancta Laodicena Synodus, & Carthaginense Concilium canonicis voluminibus sub Petri nomine inserendam censuere. Latini eam in tria, Graeci in quatuor capita dissecarunt.

JOANNIS EPISTOLA SECUNDA, ET TERTIA.

JOANNES Apostolus, & Evangelista, praeter primam illam ab omnibus semper Ecclesiis probatam epistolam, scripsit etiam alias duas epistolas, alteram De recta fide servanda, & haereticis vitandis ad Gajum; alteram De hospitalitate

talitate ad Electam; quam, ut Hieronymus indicat, quidam ex orthodoxis existimarunt esse alterius cujusdam Joannis presbyteri, cujus sepulchrum in urbe Ephesо monstrabatur, eo quod in his presbyterum scribat se ipsum, & ad unam mulierem, & ad unicum Gajum scribat contra consuetudinem epistolarum catholicarum; quae idcirco catholicae, id est universales, sive orbiculares dicuntur, quod non distinctae uni personae, genti, aut civitati, sed universaliter omnibus fidelibus scriptae sint. Utranque tamen praedicta sacratissima Concilia tanquam Joannis in canone acceperunt: ex quibus Graeci priorem dividunt in capita duo, posteriorem in tria.

JUDAE EPISTOLA.

JUDAS Apostolus, qui & Thaddaeus, sive Lebaeus, frater, ut ipse in salutatione epistolae suae testatur, Jacobi minoris, idemque, ut Matthaeus scribit, frater Domini nostri Jesu Christi, ex Alphaeo & Maria Cleophae, sorore Mariae virginis, natus, parvam quandam ad eos, qui jam crediderant, scripsit epistolam De suscepta fide viriliter tuenda, & De fugiendis seductoribus, quibus grande immineret supplicium: quam, quia ejus auctor de libro Enoch apocrypho testimonium assumeret, & de alio quodam obscuro volumine, quod Ascensio Mosis inscribitur, historiam Michaëlis disceptantis cum diabolo de corpore Mosis proferret, plerique veterum, ut Hieronymus, & Eusebius testantur, è canone rejecerunt: sed auctoritatem vetustate, & usu usque ad tempora Hieronymi meruit, & inter sanctas scripturas a praedictis sanctis Synodis computata est. Eam Graeci in capita tria distinguunt, Latini in nullum. Obiit hic Apostolus Berythi, & ibi sepultus est anno Domini LX. postquam multo tempore Edesenis; & universae Mesopotamiae Evangelium praedicavit.

APOCALYPSIS.

APOCALYPSIN, hoc est Revelationem, Joannis Evangelistae, quae de futuris Ecclesiae tribulationibus ab exordio nascentis Ecclesiae usque ad finem saeculi prophetiam continet, quidam ex pervetustis Graecorum patrum tanquam alienam a dictione, & lingua Joannis Evangelistae de canone abjiciendam putarunt, ipsam referentes ad Joannem presbyterum, qui Ephesi non longe a Joannis Evangelistae sepulchro monumentum obtinuit: hanc tamen inter legitima, & germana Joannis Apostoli scripta connumerarunt Dionysius Areopagita, Papias, Justinus, Irenaeus, Dionysius Corinthiorum episcopus, Basilius, Epiphanius, Gregorius Theologus, & cum his universus Latinorum patrum consessus; & praedicta sacratissima Concilia inter canonica volumina recensuerunt. Andreas, Cesareae, Cappadociae Archiepiscopus, librum juxta mysterium quatuor & viginti seniorum, qui in eo describuntur, in quatuor & viginti partes dissecuit; & harum quamlibet ad honorem beatissimae Triadis in 3. capitula discrevit; ut sit summa omnium capitum LXXII. quae apud Latinos capita 22. comprehendit. Eusebius in chronicis annotavit Apocalypsin editam esse anno quartodecimo Domitiani Imperatoris, a quo Joannes Apostolus, in Pathmon insulam relegatus, revelationes hoc libro descriptas vidit, anno ab ortu Christi, nonagesimo septimo. Andreas tamen, & Arethas, Caesarienses episcopi, sequentes Tertulliani, & Epiphanii sententiam, tradunt Apocalypsin scriptam esse ante hoc tempus, annis fere octo ac triginta, sub Nerone (cujus imperii anno secundo, Joannes post martyrium Petri, & Pauli, in Pathmon asportatus est) multasque in hoc volumine visiones, ac vaticinia de futuro Hierosolymorum excidio, & Judaicae nationis sempiterna abjectione contineri.

DE SCRIPTIS APOCRYPHIS DIVINAE SCRIPTURAE INSERTIS.

SECTIO TERTIA.

PERSTRINXIMUS duabus praecedentibus Sectionibus omnia,tam primi,quam secundi ordinis Canonica scripta, quae Graeci Διαθηκόγραφα, hoc est, Testamentaria appellant, quaeque omnes Catholici Doctores vera, nativa, ac germana esse profitentur: reliquum est, ut in tertia & ultima hujus libri Sectione percurram scripturas quasdam Apocryphas, id est, obscuri auctoris, & ambiguae auctoritatis; quas, ceu illegitimas, & ab incertis Scriptoribus inter Sacra volumina permistas, multi ex antiquis Patribus reprobatunt: harum catalogus hic est.

1 Libri secundi Paralipomenon Accessio.
2 Esdrae liber tertius.
3 Esdrae liber quartus.
4 Libri Esther Appendix.
5 Libri Job Appendix.
6 Psalterii Auctarium.
7 Libri Ecclesiastici Additamentum.
8 Lamentationum Jeremiae Praefatiuncula.
9 Maccabaeorum liber tertius.
10 Maccabaeorum liber quartus.

LIBRI SECUNDI PARALIPOMENON APPENDIX.

APPENDIX libri secundi Paralipomenon, quam nonnulli ex libris Hozai, vetustissimi scriptoris, descriptam putant, continet orationem Manassae regis Hierosolymitani, cum detineretur in Babylone captivus: quae nec in Hebraicis, nec in Graecis vulgatis exemplaribus habetur: certissime tamen constat hunc regem in vinculis Babylonis orationem ex intimo corde obtulisse Deo, testante
2.Par.33.c hoc divina Scriptura in posteriore volumine annalium his verbis: PRINCIPES regis Assyriorum ceperunt Manassem; & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem: qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum, & egit poenitentiam valde coram Deo Patrum suorum: deprecatusque est eum, & obsecravit intente: & exaudivit Deus orationem ejus: & paulo post, Oratio autem ejus, & exauditio scriptae sunt in sermonibus Hozai: tametsi Graeca editio loco Hozai habeat, ἐπὶ τῶν λόγων τῶν ὁρώντων, hoc est, In sermonibus videntium. Caeterum, sive hanc, sive aliam orationem protulerit Manasses, nihil certi habetur. Latini Patres eam inter sancta scripta receperunt, &, quemadmodum ex glossa ordinaria apparet, adhibitis annotationibus illustrarunt. Dicitur orationem hanc Graece extare in Bibliis Bibliothecae Victorinae Parisiorum.

LIBRI ESTHER APPENDIX.

APPENDIX libri Esther, quae septem posteriora capitula, hoc est, ab initio fere decimi capitis usque in finem libri complectitur, variis laciniis, & centonibus texitur; ex quibus in exemplaribus Hebraeorum nihil prorsus extat: in Graecis vero haec habentur, videlicet.

EPISTOLA, SEU EDICTUM ARTAXERXIS DE PERDENDA NATIONE JUDAEORUM: quod nostra editio ex capite Graeci codicis juxta nostram supputationem tertio, in caput terrium decimum transtulit.

ORATIO MARDOCHAEI, PLANCTUS ESTHER, ET EJUSDEM PERTERRITAE INGRESSUS AD REGEM: quae apud nos habentur capite tertiodecimo, decimo quarto, & decimo quinto: in Graecis codicibus habentur sub finem

nem quarti capitis, statim post illa verba, Καὶ βαδίσας Μαρδοχαῖος ἐποίησεν: id est, *Et vadens Mardochaeus fecit omnia, quae praeceperat ei Esther*.

ITEM EDICTUM ARTAXERXIS PRO LIBERATIONE JUDAEORUM: quod nostri codices referunt capite decimo sexto, in Graecis exemplaribus ponitur paulo ante finem octavi capitis, statim post illa verba, *Summa autem epistolae haec erat*.

ITEM SOMNIUM MARDOCHAEI DE EXIGUO FONTE CRESCENTE IN MAGNUM FLUVIUM: quod apud nos capite decimo continetur, & caetera usque ad ea verba capitis undecimi, *Anno secundo regnante Artaxerxe, &c.* habentur apud Graecos in fine totius voluminis.

SOMNIUM QUOQUE DUORUM DRACONUM: quod ab initio fere undecimi capitis, hoc est ab illis verbis, *Anno secundo regnante Artaxerxe* usque in finem capitis duodecimi narratur, ex primo capite Graecae editionis mutuatum est.

JOSEPHUS in undecimo libro Hebraicarum Antiquitatum capite sexto duas praedictas regis Artaxerxis epistolas, sive edicta iisdem verbis a capite usque ad calcem ita fideliter recitat, ut incertum nobis sit, utrum ipse a vulgara editione Graecorum haec acceperit, vel utrum editionis Graecae auctor eadem ex Josepho descripserit.

SED VENIT HOC LOCO in mentem simul admonere, & adhortari pium ac benevolum Lectorem, ne me temeritatis arguat, quod haec septem postrema capita, a canonicis scriptis avulsa, in hunc ultimum Apocryphorum ordinem redegerim, ac si oblitus sim decreti Sanctae synodi Tridentinae, quod sub anathematis interminatione recipi jubet omnes libros integros, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur: est enim canon ille intelligendus de veris ac germanis partibus, quae ad librorum integritatem spectant, non autem de laceris quibusdam Appendicibus, & pannosis additamentis, a quovis incognito auctore temere appositis, & utcumque insutis: qualia sane sunt hujusmodi ultima capitula, quae non solum Hugo Cardinalis, Nicolaus Lyrensis, Dionysius Carthusianus, caeterique recentiores interpretes negant esse canonica, sed & D. Hieronymus a toto Esther volumine resecat ceu vitiatam partem, & laciniosis, ut ipsius dictis utar, verborum finibus confictam ex his, quae ex tempore dici, & audiri poterant: sicut solitum est scholaribus discipulis sumpto themate excogitare: quibus verbis uti potuit qui injuriam passus est, vel qui injuriam fecit. Origenes quoque in epistola ad Julium Africanum haec eadem additamenta explodit.

ESDRAE LIBER III. ET IIII.

LIBER tertius Esdrae, in quo eadem fere omnia reperiuntur, quae in primo, & secundo volumine Esdrae narrata sunt; apud Hebraeos non habetur, sed tantum apud Graecos extat in capita, sive titulos centum & novem distinctus. Quartus vero liber, complectens visiones & nocturna potissimum somnia ipsius Esdrae, nec apud Graecos, nec apud Hebraeos est. Hieronymus in praefatione ejusdem operis, utrunque inter Apocrypha tam obscuri auctoris, quam incertae auctoritatis scripta rejicit, &, quae in eis narrantur, somnia vocat. Graeci vero tertium librum non solum in sacro canone recipiunt, sed & ipsum ante duo legitima & indubitata Esdrae, & Nehemiae volumina ob causam, quae superius dicta est, & in catalogo divinae scripturae collocant: inter quos Athanasius contra Arrianos librum tertium scribens, testimonium Zotobabelis, tertio hujus voluminis capite annotatum, tanquam de scriptura solidae auctoritatis inducit adversus Arrii sectatores. Inter Latinos autem Augustinus hunc ipsum tertium librum, ut Esdrae germanum agnoscens, ita in decimo octavo de civitate Dei scribit: PER IDEM tempus liberationis populi ex Babylonica servitute scripsit etiam Esdras; qui magis rerum gestarum scriptor habitus, quam propheta, nisi forte in eo prophetasse intelligendus est, quod inter juvenes quosdam orta quaestione, quid amplius valeret in rebus? cum REGES unus dixisset, alter VINUM, tertius

MU-

MULIERES, quae plerumque regibus imperarent: idem tamen tertius veritatem super omnia demonstravit esse victricem: consulto autem Evangelio Christum cognoscimus esse veritatem. Divus Ambrosius etiam quartum librum putat editum ab ipso Esdra non sine divina revelatione, asserens Paulum apostolum secutum esse Esdrae sententiam in his, quae prope finem prioris epistolae ad Corinthios de diversis ordinibus claritatis & gloriae electorum resurgentium scripserat: quam quidem sententiam Ambrosius ipse, tanquam testimonium gravissimae auctoritatis ad confirmandum dogma de habitaculis sanctarum animarum post corporis separationem, accepit, sic in libro De bono mortis scribens: ANIMARUM autem esse habitacula, scripturae testimoniis valde probatur: siquidem & in Esdrae libris legimus, quia, cum venerit judicii dies, reddet terra corpora defunctorum; & habitacula reddent animas, quae his commendatae sunt: hae sunt habitationes, de quibus dicit dominus multas mansiones esse apud patrem suum: sed & Esdrae usus sum scriptis, ut cognoscant Gentiles ea, quae in philosophiae libris mirantur; translata esse de nostris. Et infra addit: QUIS utique prior Esdras, an Plato? nam Paulus Esdrae, non Platonis, secutus est dicta. Esdras enim revelavit secundum collatam in se revelationem justos cum Christo futuros, futuros & cum sanctis: hinc & Socrates ille festinare se dicit ad illos Deos: nostra sunt utique, quae in philosophorum literis praestant. Non vereamur igitur illum debitum omnibus finem, in quo Esdras remunerationem suae devotionis invenit, dicente ei Domino, TU enim recipieris cum hominibus, & conversaberis residuum cum filio meo, & cum similibus tuis. Haec Ambrosius; qui etiam secundo in Lucam commentario allegat ex septimo hujus libri capite prophetiam de tempore adventus Christi, ac mortis ejus, deque futura mundi conversione ad Christum. Vaticinii autem verba haec sunt: REVELABITUR filius meus Jesus, cum iis, qui cum eo jucundabuntur; qui relicti sunt in annis quadringentis: & erit post annos hos, & morietur filius meus Christus, & convertetur saeculum. Demum in epistola ad Horontianum, quae est numero vigesima prima, suadet librum quartum Esdrae legendum esse, quia in ipso anima coelestis esse substantiae demonstretur, & philosophorum nugae de ipsius substantia confutentur. Ex his apparet, quantae apud Ambrosium auctoritatis fuerit hic liber; ex quo ante multos annos divus Cyprianus sumpsisse videtur quod adversus Demetrianum scripsit, nempe mundum senescere, & ad finem jam imminentem properare, idque ex decremento rerum omnium facile deprehendi, cum elementorum, plantarum, & animalium vires imminutae, ac debilitatae sint; & minora praeterrim, ac debiliora nunc sint hominum corpora, quam olim fuerint. Quam quidem sententiam dubium non est Cyprianum hausisse ex quinto hujus libri capite, ubi haec verba leguntur: MUNDUS jam senectuti appropinquat: interroga eam, quae parit, Quare quos peperisti, nunc non sunt similes his, qui ante te, sed minores statura? & dicet tibi ipsa, Alii sunt, qui in virtute juventutis nati sunt, & alii, qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati. Considera ergo & tu, quoniam minori statura estis prae his, qui ante vos, & qui post vos minori, quam vos quasi jam senescentes creaturae, & fortitudinem juventutis praetereuntes. Veneratur etiam hunc librum catholica Ecclesia, quae singulo quoque anno in tertia feria Pentecostes sacrosancta missae mysteria orditur ab ea sententia, quae in secundo capite hujus voluminis legitur: ACCIPITE jucunditatem gloriae vestrae, gratias agentes Deo, qui vos ad coelestia regna vocavit: & in solennitatibus martyrum de praemiis eorum, qui fortiter pro Christo occubuerunt, ex eodem capite decantat illud, MODO coronantur, & accipiunt palmam. Ex horum itaque testium ac testimoniorum auctoritate accidisse arbitror, ut divinis scripturis conjungeretur liber hic, quem postea diligentius perspectum communis fere omnium patrum consensus inter Apocryphos habendum censuit, idque, ut puto, propter quaedam suspecta dogmata in ipso tradita, quae regulis orthodoxae fidei aperte contradicere videntur; qualia haec sunt.

IN CAPITE quarto ait, animas sanctorum detineri quibusdam abditis promptuariis in inferno, donec impleatur numerus omnium electorum, veniatque supremi judicii dies, in qua omnes simul inde educentur: & capite quinto eandem

sen-

sententiam prosecutus, assimilat ultimi judicii ac retributionis diem coronae, in qua sicut neque primum est, neque postremum, sed simul omnia; ita in retributione aeternae felicitatis priorum animarum velocitas novissimarum tarditatem non praeveniet, sed omnes simul, & eodem tempore expectatam beatitudinem consequentur. Quam sententiam quamvis divus Ambrosius in libro jam citato visus sit approbasse; posteriores tamen Patres in concilio Florentino reprobarunt.

ITEM capite sexto refert, Deum quinta die inter caetera animantia creasse duo maxima animalia, alterum Henoch, alterum Leviathan appellata: quorum immensas corporum moles cum nec septima quidem terrae pars simul associatas capere posset, Deus utrunque loco disjunxit; & Henochum collocavit in una ex septem partibus terrae, in qua sunt montes Mille; Leviathan vero posuit in altera ex septem partibus terrae, in qua sunt omnes aquae, quas Deus tertia die jussit congregari in locum unum: ibique ipsum asservat, ut ex eo paret cibum quibus voluerit, & quando voluerit. Quae quidem narratio videtur habere affinitatem cum ea fabula Judaeorum, quam me olim legisse recolo in libris Thalmudicis ordine quarto, tractatu tertio: in quo Rabbini scribunt, Deum quinta die creasse pisces duos magnitudinis pene interminatae, Leviathan appellatos; quorum corporum vastitatem cum ipse secum animo perpenderet, veritus, ne omne piscium genus a tam magnis belvis deglutiretur, & ne ab ipsis mare universum navigiis invium redderetur, sicque humani generis commercia penitus tollerentur, si ex iis proles propagaretur, occidit foemellam, & ex ejus salitis carnibus salsamenta delicatissima paravit justis, & electis suis post hanc vitam comedenda; masculum vero sibi vivum reservavit, ut cum eo succisivis diei horis quotidie luderet, juxta illam Psalmi centesimi secundi sententiam, DRACO iste, quem formasti ad illudendum ei: pro quo Hebraei legunt, לויתן זה יצרת ל שחקבו Levijathan ze jazaretha la sachekuo: id est Levijathan iste, quem creasti, ut cum eo luderes.

ITEM capite quarto decimo docens quo tempore mundus finem sit habiturus, tradit adesse ultimam saeculi senectutem, ac finem mundanae durationis; cujus universum tempus divisum est in duodecim partes: ex quibus cum jam praeterierint partes decem, ac undecimae partis dimidium; nihil superest ultra, nisi quod restat post dimidium undecimae, hoc est residuum undecimae partis cum parte duodecima omnium postrema. Quae si vera sint, oportuerat mundum jam desiisse annis ab hinc mille quingentis: nam si tempus, quod a creatione mundi usque ad Esdram intercessit, juxta divinae scripturae supputationem continet annos circiter ter mille quadringentos septuaginta, & haec annorum summa complectitur decem partes, & dimidiam ex duodecim partibus totius mundanae aetatis: consequens est; ut residuum temporis ab Esdra ad finem saeculi quingentorum annorum numerum non excedat; cum tamen ab Esdra usque in praesentem annum M. D. LX. quo haec scribimus, fluxerint anni fere bis mille. Praeter haec Hieronymus in declamatione adversus Vigilantium, objicit ipsi Vigilantio, quod in confirmationem suae haereseos protulerit librum quendam Esdrae Apocryphum, in quo scriptum esset, quod post mortem nullus pro alio audeat deprecari. Suspicor librum a Vigilantio citatum esse hunc ipsum, quod in eo referatur sententia quaedam non omnino dissimilis ab altera sententia Joannis in sexto capite Apocalypseos, ex qua Vigilantius, ut testatur Hieronymus, astruere nitebatur, quod nullius post mortem pro alio exaudienda esset oratio, praesertim asserente Joanne, quod animae sanctorum Martyrum sub altare Dei constitutae, nec pro se ipsis quidem impetrare potuerint judicium, & retributionem quam obnixe petebant, clamantes voce magna, USQUE QUO Domine non judicas, & vindicas sanguinem nostrum? & dictum est illis, ut expectarent, donec impleretur numerus conservorum suorum: cui loco plane persimilis est locus alter sexti capitis hujus libri, in quo narratur, quemadmodum animae sanctorum, seclusae in promptuariis suis, judicii, & retributionis diem a Deo efflagitant, dicentes, USQUE QUO Domine speramus sic? & quando veniet fructus mercedis nostrae? & respondetur eis, ut expectent, donec impleatur numerus electorum in eis, & impleatur mensura temporum totius saeculi, ante cujus impletio-

pletionem ipsarum corpora non sunt excitanda. Verisimile est Vigilantium hoc testimonium praedictae Joannis auctoritati copulasse, & utrunque ad institutum suum detorsisse. His igitur de causis crediderim a Patribus rejectum hunc librum, quem etiam aliqui existimant esse alterius Esdrae ab illo, qui primi libri est auctor: quoniam hic in principio libri hujus scribat, se descendisse ab Aaron per decem & novem generationes: ille vero in capite septimo libri sui scribat, se progenitum ex Aaron per quindecim tantum generationes.

APPENDIX LIBRI JOB.

LIBER Job in omnibus, tam vetustis, quam recentibus Graecorum exemplaribus in ipso fine statim post ultimam voluminis periodum habet annexam ex editione Septuaginta interpretum genealogiam quandam Job, & amicorum ejus, nonnihil alludentem ad genealogiam filiorum Esau, in libro Geneseos descriptam; quae nec in Hebraeis, nec in Latinis codicibus legitur: cujus verba haec sunt: Γέγραπται δὲ αὐτὸν πάλιν ἀναστήσεσθαι μεθ' ὧν ὁ κύριος ἀνίστησιν. οὗτος ἑρμηνεύεται ἐκ τῆς συριακῆς βίβλου, ἐν μὲν γῇ κατοικῶν τῇ Αὐσίτιδι, ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Ἰδουμαίας, καὶ Ἀραβίας· προϋπῆρχεν δὲ αὐτῷ ὄνομα Ἰωβάβ· λαβὼν δὲ γυναῖκα Ἀράβισσαν, γεννᾷ υἱὸν, ᾧ ὄνομα Ἐννών· ἦν δὲ αὐτὸς πατρὸς μὲν Ζαρὲ τῶν Ἡσαῦ υἱὸς, μητρὸς δὲ Βοσόρρας· ὥστε εἶναι αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ· καὶ οὗτοι οἱ βασιλεῖς οἱ βασιλεύσαντες ἐν Ἐδὼμ· ἧς καὶ αὐτὸς ἦρξε χώρας· πρῶτος Βαλὰκ ὁ τοῦ Βεώρ· καὶ ὄνομα τῇ πόλει αὐτοῦ Δενναβά· μετὰ δὲ τὸν Βαλὰκ Ἰωβὰβ ὁ καλούμενος Ἰώβ· μετὰ δὲ τοῦτον Ἀσὼμ, ὁ ὑπάρχων ἡγεμὼν τῆς Θαιμανίτιδος χώρας, μετὰ δὲ τοῦτον Ἀδὰδ υἱὸς Βαράδ, ὁ ἐκκόψας Μαδιὰν ἐν τῷ πεδίῳ Μωάβ· καὶ ὄνομα τῇ πόλει αὐτοῦ Γεθθαίμ· οἱ δὲ ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν φίλοι, Ἐλιφὰζ τῶν Ἡσαῦ υἱῶν, Θαιμανῶν βασιλεύς: Βαλδὰδ ὁ Σαυχαίων τύραννος· Σωφὰρ ὁ Μιναίων βασιλεύς. cujus narrationis sensus, ut verbum verbo reddam, hic est: *Scriptum est autem, eum rursus resurrecturum esse cum his, quos Dominus suscitavit: hic interpretatus est ex Syriaco libro, habitons quidem in regione Ausitide, in finibus Idumaeae, & Arabiae: erat autem ei prius nomen Jobab: accepta igitur uxore Arabissa, genuit filium nomen Ennon: erat autem ipse patris quidem Zare, Esau filiorum filius; matris autem Bosorae: ita est ipse quintus ab Abrahamo: atque hi reges sunt, qui regnaverunt in Edom: cui etiam regioni ipse praefuit primus Balach, Beor filius; & nomen civitatis ejus Dennaba: post autem Balach, Jobab, qui vocatur Job: post hos autem Ason, qui erat dux Thaemanitis regionis: post hunc Adad, filius Badad qui percussit Madian in regione Moab; & nomen civitatis ejus Getthaim, qui autem ad eum venerunt amici, Eliphaz de filiis Esau Thaemanitarum rex; Baldad Sauchaeorum tyrannus; Sophar Mynaeorum rex.* Quae sane verba, quanquam nec apud Hebraeos, nec apud Latinos extent: omnes tamen Graeci Patres summa veneratione recipiunt, & plerique etiam diligenter exponunt. Leguntur adhuc in catena Graeca explanationum in Job, quam in Bibliotheca mea, manu conscriptam, servo, variae in hanc genealogiam annotationes Origenis, Chrysostomi, Juliani, Severi, Evagrii, & Olympiodori.

ORIGENES in finem commentariorum in Job, quos nuper Bibliotheca regia Gallorum emisit in lucem, post praedictum genealogiae contextum aliam subnectit additionem ex 33. capite Geneseos, iisdem pene verbis desumptam, eamque brevi annotatiuncula exponit. Additionis verba haec sunt: Ἀπέθανε δὲ Ἀδὰδ, καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ Σαμαδὰ ἐκ Μασεκκάς, ἀπέθανε δὲ Σαμαδὰ, καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ Σαοὺλ· ἐκ Ῥοωβὼθ τῆς παρὰ ποταμὸν, ἀπέθανε δὲ Σαοὺλ, καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ Βαλλαενὼν υἱὸς Ἀχοβώρ· ἀπέθανε δὲ Βαλλαενὼν υἱὸς Ἀχοβὼρ, καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ Ἀρὰδ υἱὸς Βαράδ, καὶ ὄνομα τῇ πόλει αὐτοῦ Φογώρ· ὄνομα δὲ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Μετεβεὴλ, θυγάτηρ Ματραὶθ υἱοῦ Μαιζοώβ. hoc est, *Mortuus est Adad, & regnavit pro eo Samado ex Masseca, & regnavit pro eo Saul ex Roboottb, quae est ad ad flumen: mortuus est autem Saul, & regnavit pro pro eo Ballaenon filius Achobor: quo defuncto, regnavit pro eo Arad filius Barad: nomenque urbis ejus Phogor, & appellabatur uxor ejus Metebeel, filia Motroith, filii Maezoob.* Deinde sequuntur & haec: Θαιμὰν υἱὸς Ἐλιφὰζ ἡγεμόνος Ἰδουμαίας, οὗτος ἑρμηνεύεται ἐκ τῆς Συριακῆς βίβλου, ἐν μὲν γῇ κατοικῶν Αὐσίτιδι, ἐν πέρασι τοῦ Εὐφράτου: προϋπῆρχεν δὲ αὐ-

τῷ

τῷ ὄνομα Ἰώβ· καὶ ἦν αὐτῷ πατὴρ Ζαρὲ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου. hoc est, *Theman, filius Eliphaz, dux Idumaeae: hic interpretatur ex Syriaco libro, habitans in terra Husitide, in finibus Euphratis: erat ei prius nomen Job, & erat pater ejus Zaret ab ortu Solis*. Hactenus Additio genealogiae Job, quam Hieronymus, tanquam incertam, & ab Hebraica veritate alienam, rejicit, sic in quaestionibus super Genesim scribens: PRIMOGENITUS Nachor, fratris Abraham, de Melcha uxore ejus filia natus est Huz: de cujus stirpe Job descendit, sicut scriptum est in exordio voluminis ejus; VIR fuit in terra Huz, nomine Job. Male igitur quidam existimant Job de genere esse Esau: siquidem illud, quod in fine libri ipsius habetur, id est, quod de Syro sermone translatus sit, & quartus sit ab Esau, & reliqua, quae ibi continentur, in Hebraeis voluminibus non habentur. Haec ille.

EXTAT etiam in quibusdam antiquis Latinorum, & in omnibus Graecorum Bibliis oratiuncula quaedam uxoris Job, a cunctis fere Graecis interpretibus exposita; quam Origenes in epistola ad Julium Africanum negat ad Hebraicae scripturae veritatem pertinere: ea capite secundo hujus libri continentur in haec verba: χρόνου δὲ πολλοῦ προβεβηκότος, εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μέχρι τίνος καρτερήσεις λέγων, ἰδοὺ, ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν, προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου· ἰδοὺ γὰρ, ἠφάνισταί σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς· υἱοὶ καὶ θυγατέρες, ἐμῆς κοιλίας ὠδῖνες καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων· σύτε αὐτὸς ἐν σαπρίᾳ σκωλήκων κάθησαι, διανυκτερεύων αἴθριος· κἀγὼ πλανῆτις καὶ λάτρις, τόπον ἐκ τόπου περιερχομένη, καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας, προσδεχομένη τὸν ἥλιον, πότε δύσεται· ἵνα ἀναπαύσωμαι τῶν μόχθων μου, καὶ τῶν ὀδυνῶν, αἵ με νῦν συνέχουσιν· ἀλλὰ εἰπὲ τι ῥῆμα πρὸς κύριον, καὶ τελεύτα. hoc est, *Tempore vero multa praeeunte dixit ei uxor sua: Usquequo perseverabis, dicens, Ecce expecto parvum adhuc tempus, accipiens spem salutis meae: ecce enim deletum est tuum monumentum a terra: filii & filiae, mei uteri dolores & labores, quos in vacuum laboriose eduxi cum molestiis; tuque ipse in foetore vermium consides, pernoctans sub aere: & ego erratrix & cultrix locum ex loco circumiens, & domum ex domo, expectans Solem, quando occidet, ut requiescam a laboribus meis & doloribus, quae me nunc comprehendunt, sed dic quoddam verbum ad Dominum, & morere*.

PSALTERII APPENDIX.

EXTAT in Graecis Psalteriis juxta septuaginta interpretum editionem statim post finem Psalmus extra numerum centum & quinquaginta Psalmorum Davidi inscriptus; cujus apud neminem, sive Graecum, sive Hebraeum, sive Latinum, divinae Scripturae explanatorem, mentionem aliquam adhuc invenire potui, nisi apud unum D. Athanasium, qui in Synopsi divinae Scripturae Psalmum hunc nominatim inter Canonica scripta recensens, sic scribit: CONTRA GOLIATH PSALMUS CLI. Psalmus hic peculiariter Davidi, & extra numerum reliquorum inscriptus est, cum singulari certamine Goliath stravisset. Idemque in fine ejusdem Operis, citato testimonio libri Paralipomenon, addit Davidem tria millia Psalmorum edidisse: ex quibus amici Ezechiae regis dumtaxat centum & quinquaginta selegerunt, caeteros vero abscondiderunt: & possibile est hunc esse ex illis unum, quem, quod brevis sit, libuit hic tam Graece, quam Latine inserere una cum sua inscriptione.

Οὗτος ὁ Ψαλμὸς ἰδιόγραφος τοῦ Δαβὶδ ἐστι, καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα Ψαλμῶν, ὅτε ἐμονομάχησε πρὸς τὸν Γολιάθ.

Μικρὸς ἤμην ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου καὶ νεώτερος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου, ἐποίμαινον τὰ πρόβατα τοῦ πατρός μου.
Αἱ χεῖρές μου ἐποίησαν ὄργανον· καὶ οἱ δάκτυλοί μου ἥρμοσαν ψαλτήριον.
Καὶ τίς ἀναγγελεῖ τῷ κυρίῳ μου; αὐτὸς κύριος αὐτὸς εἰσακούει.
Αὐτὸς ἐξαπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἦρέ με ἐκ τῶν προβάτων τοῦ πατρός μου, καὶ ἔχρισέ με ἐν τῷ ἐλαίῳ τῆς χρίσεως αὐτοῦ.
Οἱ ἀδελφοί μου καλοὶ, καὶ μεγάλοι, καὶ οὐκ εὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς ὁ κύριος.
Ἐξῆλθον εἰς συνάντησιν τῷ ἀλλοφύλῳ, καὶ ἐπικατηράσατό με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτοῦ.
Ἐγὼ δὲ σπασάμενος τὴν παρ' αὐτοῦ μάχαιραν, ἀπεκεφάλισα αὐτὸν, καὶ ἦρα ὄνειδος ἐξ υἱῶν Ἰσραήλ.

TRANSLATIO.

Psalmus hic ab ipso Davide conscriptus est, extra numerum centum & quinquagiota, quum singulari certamine cum Goliath coogressus esset.

PARVUS eram inter fratres meos, & adolescentior in domo patris mei, pascens oves patris mei.
MANUS meae construxerunt organum, & digiti mei concinnaverunt Psalterium.
ET QUIS annunciabit Domino meo? ipse Dominus, ipse exaudit.
IPSE emisit angelum suum, & assumpsit me ex ovibus patris mei: & unxit me oleo unctionis suae.
FRATRES mei pulchri, & magni: & Dominus in eis non sibi bene complacuit.
EXIVI in occursum alienigenae illi: & ipse me execratus est in idolis suis.
EGO autem extorquens ab eo gladium ipsius, decollavi eum; & abstuli opprobrium ex filiis Israël.

EUTHYMIUS Psalmum hunc iu Praefatione commentariorum iu Psalmos obiter attigit.

SAPIENTIAE SYRACH APPENDIX.

INVENITUR in omnibus fere Latinis codicibus post finem Sapientiae Syrach, sive Ecclesiastici, oratio quaedam Salomonis, quae nihil aliud est, quam fragmentum, seu prior pars ejus orationis, quam Salomon in dedicatione templi edidit, ex octavo capitulo tertii libri Regum ad verbum descripta: quae licet certum & irrefragabilis fidei habeat auctorem, & apocrypha non sit; tamen, quoniam inde veluti membrum de proprio corpore ab incerto auctore truncatim recisa sit, & praeter fidem Hebraeorum & Graecorum exemplarium hunc in locum superflue temereque adjecta, libuit eam inter apocrypha additamenta rejicere. Verisimile est hujus fragmenti adjectorem, quisquis ille fuerit, tot lineas ex praedicta oratione Salomonis huic volumini addidisse, quot satis essent ad explendum spacium, quod in postrema, ut plerunque accidit, libri pagina vacuum remanserat: quae postea ex imprudentia eorum, qui sine ullo discrimine omnia, quaecunque illa sint, describunt, in caeteros Latinos codices diffusae sunt.

LAMENTATIONUM JEREMIAE PRAEFATIUNCULA.

PRAEFATIUNCULA Threnorum, quam Latini codices in principio Lamentationum Jeremiae praeferunt, non est apud Hebraeos; qui librum hunc, quadruplici alphabeto conscriptum, ordiuntur a dictione אכה Eca, id est, Quomodo, incipiente ab א Aleph, prima litera Hebraici Alphabeti; & ab hac dictione librum appellant אכה Eca: caetera vero, quae ante hanc vocem leguntur, verba, ut a multis creditur, LXX. interpretes addiderunt, volentes connectere Lamentationem devastatae urbis, cum narratione devastationis ejusdem urbis, quae in calce libri Jeremiae describitur. Sunt autem haec verba Praefationis hujus apud LXX. interpretes: Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι τὸν Ἰσραὴλ, καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐρημωθῆναι, ἐκάθισεν Ἱερεμίας κλαίων, καὶ ἐθρήνησε τὸν θρῆνον τοῦτον ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ εἶπεν. hoc est: *Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israël, & Hierusalem deserta est, sedit Jeremias flens, & planxit Lamentationem hanc super Hierusalem, & dixit.* Hebraei hoc argumentum non recipiunt, quod non ipsis videatur verisimile Jeremiam scripsisse, vel vidisse in Spiritu hos Threnos, post destructionem Hierusalem, sed ante destructionem: Prophetia enim est: unde etiam tradunt, quod rex Joachim ante urbis excidium hos Threnos legerit; &, lectis ex his nonnullis versibus, librum in ignem abjecerit: quem Propheta paulo post multo copiosius rescripsit, quemadmodum ipsemet testatur prophetiae suae capite trigesimo sexto.

MAC-

MACCABAEORUM LIBER III.

MACCABAEORUM liber tertius, cujus argumentum est admiranda ac semper memorabilis liberatio Judaeorum, quos turmatim catenis vinctos Ptolemaeus Philopater, quartus AEgypti Rex, exposuit in Ippodromo Alexandrinae urbis efferatis Elephantis proterendos, ab Hebraeis prorsus ignoratur: quanquam Josephus in secundo adversus Apionem volumine hujus historiae summam obiter atque admodum breviter perstrinxerit: habetur tamen passim in omnibus fere Graecorum codicibus, & in plerisque etiam Latinorum voluminibus. Meminit libri hujus Athanasius in Synopsi, & Eusebius in chronicis: quem Clemens tertius post Petrum Romanus Pontifex in libro Apostolicorum Canonum, canone 84. inter Canonicos libros longe antea numeraverat. Sunt qui existiment eum ab Josepho editum ex styli similitudine. Quae vero in ipso narrantur, gesta sunt ante ea, quae in primo, & secundo Maccabaeorum libris referuntur, annis fere quinquaginta, hoc est sub Antiocho magno, Judaeis amicissimo, circa annum ab orbe condito ter millesimum septingentesimum trigesimum octavum: & ad Maccabaeorum historiam, tametsi ejus praeferant inscriptionem, nihil attinent. Libri initium est, Ο' δὲ Φιλοπάτωρ μαθὼν παρὰ τῶν ἀνακομιθέντων τὴν γενομένην τῶν ὑπ' αὐτῷ κρατουμένων τόπων ἀφαίρεσιν ὑπὸ Ἀντιόχου. id est, *At Philopater cognoscens ex his, qui redierant, locos, quos ipse tenuerat, Antiochum abstulisse.*

MACCABAEORUM LIBER IIII.

QUARTUS Maccabaeorum, quem Synopsis Athanasii inter Apocrypha scripta recenset, historiam continet unius ac triginta annorum, hoc est, gesta Joannis Maccabaei, qui a devicto Hyrcano cognomen Hyrcani accepit: hic post Simonem patrem, fraude Ptolemaei obtruncatum, gentis suae pontificatum una cum principatu obtulit; statimque adversus patris percussorem eduxit exercitum: deinde cum Antiocho, rege Syriae, foedus junxit: quo defuncto, multas Syriae urbes vi cepit. Primus omnium Judaeorum ducum stipendiis suis militem externum conduxit: tria millia talenta ex Davidis sepulchro effodit: cum Romanis foedus, jam a patre initum, renovavit: Antiochum Cyzigenum, Syriae regem, bello victum fugavit: Samariam, Hierosolymitanae urbis aemulam, post integrum oppugnationis annum captam, solo aequavit; inductisque in ea torrentibus, ipsas quoque deletae urbis ruinas, & vestigia cuncta aquarum alluvione substulit: muros Hierosolymitanos vetustate collapsos instauravit. Quibus rebus feliciter exactis moritur imperii sui anno trigesimo primo, vir triplici nomine, hoc est, sacerdotio, principatu, & prophetia clarissimus, anno scilicet ante Christi ortum centesimo: in quo quartus & ultimus Maccabaeorum desinit liber: cujus initium ex Graeco codice, quem Lugduni in Bibliotheca Sanctis Pagnini viri doctissimi apud Praedicatores legimus manu scriptum, sic habet: Καὶ μετὰ τὸ ἀποκτανθῆναι τὸν Σίμωνα, ἐγενήθη Ἰωάννης υἱὸς αὐτοῦ ἀρχιερεὺς ἀντ' αὐτοῦ. hoc est, *Et postquam occisus est Simon, factus est Joannes filius ejus summus sacerdos pro eo.* Historiae series & narratio eadem fere est, quae apud Josephum libro Antiquitatum decimotertio; sed stylus, Hebraicis idiotismis abundans, longe dispar. Verisimile est hunc ab incerto interprete translatum ex libro dierum sacerdotii Joannis, de quo in calce primi Maccabaeorum ita scriptum est: CAETERA sermonum Joannis, & bellorum ejus, & bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & aedificii murorum, quos extruxit, & rerum gestarum ejus, ecce haec scripta sunt in libro dierum sacerdotii, & principatus ipsius.

Ex his non obscure colligitur falli eos, qui putant quartum Maccabaeorum librum esse illum quo Josephus agonem matris Maccabaeae, ac septem filiorum descripsit, qui etiam in nonnullis Graecorum Bibliis habetur, cum inscriptione Ἰωσήππου εἰς τοὺς Μακκαβαίους.

RECAPITULATIO OMNIUM VOLUMINUM UTRIUSQUE TESTAMENTI.

PERACTO hoc primo libro, quem de Divinis voluminibus, sive de Scriptis, & Scriptoribus sanctis, scribendum assumpsimus, tandem exhibemus tibi tres Partitiones omnium scripturarum utriusque Testamenti, & ordinis, primam D.Augustini, secundam recentium Scholasticorum, tertiam vero, quae nostra est.

PARTITIO PRIMA

Librorum omnium Divinoe Scripturae, tom ad primum, quam ad secundum ordinem sacri Canonis pertinentium, a divo Augustino libro secundo De doctrina Christiana in duas Sectiones dissecta, alteram veteris, alteram novi Testamenti: quarum prior continet quatuor & quadraginta libros veteres, duabus classibus, hoc est, Historica, & Prophetica, distinctos; posterior continet libros octo novi Testamenti.

LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI

SECTIO PRIMA.

Historici libri XXII.		*Prophetici, id est, eorum, qui proprie Prophetoe sunt appellati, libri XXII.*	
1	Genesis.	23	David.
2	Exodus.	24	Proverbia.
3	Leviticus.	25	Ecclesiastes.
4	Numeri.	26	Cantica.
5	Deuteronomion.	27	Sapientia.
6	Josue.	28	Ecclesiasticus.
7	Judicum.	29	Esaias.
8	Ruth.	30	Jeremias cum Threnis.
9	Regum primus.	31	Ezechiel.
10	Regum secundus.	32	Daniel.
11	Regum tertius.	33	Osee.
12	Regum quartus.	34	Joël.
13	Paralipomenon primus.	35	Amos.
14	Paralipomenon secundus.	36	Abdias.
15	Job.	37	Jonas.
16	Tobias.	38	Michaeas.
17	Esther.	39	Nahum.
18	Judith.	40	Abacuch.
19	Esdrae primus.	41	Sophonias.
20	Esdrae secundus.	42	Aggaeus.
21	Maccabaeorum primus.	43	Zacharias.
22	Maccabaeorum secundus.	44	Malachias.

LIBRORUM NOVI TESTAMENTI

SECTIO SECUNDA.

EVANGELIORUM, Matthaei, Marci, Lucae, & Joannis, libri quatuor.
EPISTOLARUM Pauli quatuordecim liber unus.
APOSTOLICORUM actuum liber unus.
CATHOLICARUM epistolarum, hoc est, II.Petri, III.Joannis, Jacobi I. & Judae I. liber unus.

APO-

APOCALYPSEOS Joannis Evangelistae liber unus.

QUOS quidem novi Testamenti libros, omisso Apocalypseos volumine, Gregorius Theologus aliquot annis ante Augustinum eodem, quem supra citavimus, loco non ineleganter his carminibus cecinit:

Ἤδη ἀρίθμει καὶ νέου μυστηρίου.
Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν Ἑβραίοις θαύματα Χριστοῦ.
Μάρκος δ' Ἰταλίῃ· Λουκᾶς ἀχαιάδι.
Πᾶσι δ' Ἰωάννης κήρυξ μέγας, οὐρανοφοίτης.
Ἔπειτα πράξεις τῶν σοφῶν Ἀποστόλων.
Δέκα δὲ Παύλου τέσσαρες τ' ἐπιστολαί.
Ἑπτὰ δὲ Καθολικαί, ὧν Ἰακώβου μία.
Δύω δὲ Πέτρου, τρεῖς δὲ Ἰωάννου πάλιν.
Ἰούδα δ' ἐστὶν ἑβδόμη· πάσας ἔχεις.
Εἴ τι δὲ τούτων ἐκτός· οὐκ ἐν γνησίαις.

quae sic verti possunt:

Jam vero percurre novae mysteria legis.
Matthaeus dedit Hebraeis miracula Christi,
Italiae Marcus, scripsit tibi, Graecia, Lucas:
Coelivagus sparsit cunctis sua scripta Joannes.
Juncta & Apostolica his mox cernes inclyta facta.
Deinceps bis septem Pauli numerato libellos,
Catholicas septem: inter quas est prima Jacobi,
Et geminae Petri: subeunt tres deinde Joannis:
Septima post istas succedit epistola Judae.
Legitima haud fuerint, si qua extra haec scripta feruntur.

PARTITIO SECUNDA

Omnium librorum Sacrae Scripturae, tam ad primum, quam ad secundum ordinem Sacri Canonis pertinentium, a Scholasticis in duas Sectiones, alteram veteris, alteram novi Testamenti, distincta: quarum utraque in quatuor voluminum classes digeritur, hoc est, in libros Legales, Historiales, Sapientiales, & Prophetales.

LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI

SECTIO PRIMA.

	Legales libri quinque.		*Sapientiales libri quinque.*
1	Genesis.	23	Proverbia.
2	Exodus.	24	Ecclesiastes.
3	Leviticus.	25	Cantica.
4	Numeri.	26	Sapientia.
5	Deuteronomion.	27	Ecclesiasticus.
	Historiales libri XVII.		*Prophetales libri XVII.*
6	Josue.	28	David.
7	Judicum.	29	Esaias.
8	Ruth.	30	Jeremias cum Threnis, & Baruch.
9	Regum primus.	31	Ezechiel.
10	Regum secundus.	32	Daniel.
11	Regum tertius.	33	Oseas.
12	Regum quartus.	34	Joël.
13	Paralipomenon primus.	35	Amos.
14	Paralipomenon secundus.	36	Abdias.
15	Esdras primus.	37	Jonas.
16	Esdras secundus.	38	Michaeas.
17	Tobias.	39	Nahum.
18	Judith.	40	Abacuch.
19	Esther.	41	Sophonias.
20	Job.	42	Aggaeus.
21	Maccabaeorum primus.	43	Zacharias.
22	Maccabaeorum secundus.	44	Malachias.

SECTIO SECUNDA

Omnium librorum novi Testamenti in easdem quatuor Classes digesta.

LEGALES, LIBRI QUATUOR, id est
Matthaeus.

MAR-

Marcus.
Lucas.
Joanoes.

HISTORIALES, LIBER UNUS, id est
Actus Apostolorum.

SAPIENTIALES, LIBRI DUO, id est
Pauli Apostoli epistolae quatuordecim.
Catholicae epistolae septem.

PROPHETALES, LIBER UNUS, id est
Apocalypsis Joannis.

PARTITIO TERTIA

Βιβλιογραφων, hoc est, Biblicarum Scripturarum, in tres sectiones a nobis distributa; quarum prima continet Πρωτοκανονικὰ, id est, Canonica primi Ordinis scripta: secunda Δευτεροκανονικὰ, id est, Canonicas secundi Ordinis scripturas: tertia Ἀπόκρυφα, sive omnia incertae auctoritatis Scripturarum additamenta.

Πρωτοκανονικων, id est, Scripturarum Canonicarum primi Ordinis,

SECTIO PRIMA.

Ex veteri Testamento.

1 Genesis.
2 Exodus.
3 Leviticus.
4 Numeri.
5 Deuteronomion.
6 Josue.
7 Judicum, & Ruth.
8 Samuelis primus, & secundus.
9 Melachim primus, & secundus.
10 Paralipomeoon libri duo.
11 Esdrae duo libri.
12 Job.
13 Psalterium.
14 Proverbia.
15 Ecclesiastes.
16 Cantica.
17 Esaias.
18 Jeremias cum Threnis.
19 Ezechiel.
20 Daniel.
21 Prophetae duodecim.

Ex novo Testamento.

1 Matthaeus.
2 Marcus.
3 Lucas.
4 Joannes.
5 Actus Apostolorum.
6 Ad Romanos.
7 Ad Corinthios prima.
8 Ad Corinthios secunda.
9 Ad Galatas.
10 Ad Ephesios.
11 Ad Philippenses.
12 Ad Colossenses.
13 Ad Thessalonicenses prima.
14 Ad Thessalonicenses secunda.
15 Ad Timotheum prima.
16 Ad Timotheum secunda.
17 Ad Titum.
18 Ad Philemonem.
19 Petri epistola prima.
20 Joannis epistola prima.

Δευ-

Δευτεροκανονικῶν, id est, Canonicarum secundi ordinis Scripturarum,

SECTIO SECUNDA.

Ex veteri Testamento.

1 Esther.
2 Tobias.
3 Judith.
4 Baruch.
5 Jeremiae epistola,
6 Sapientia.
7 Ecclesiasticus.
8 Additio Danielis, id est- {Oratio Azariae. Hymnus triū puerorū. Susannae historia. Belis historia.
9 Maccabaeorum primus.
10 Maccabeorum secundus.

Ex novo Testamento.

1. Marci caput ultimum.
2 Historia de Christi agonia, & Angeli consolatione.
3 Joannis de muliere adultera historia.
4 Epistola ad Hebraeos.
5 Epistola Jacobi.
6 Epistola Petri secunda.
7 Epistola Joannis secunda.
8 Epistola Joannis tertia.
9 Epistola Judae.
10 Apocalypsis.

Ἀποκρύφων, hoc est, occulti, & incerti generis Scripturarum,

SECTIO TERTIA.

1 Libri secundi Paralipomenon Appendix.
2 Esdrae liber tertius.
3 Esdrae liber quartus.
4 Libri Esther Appendix.
5 Libri Job Accessio.
6 Psalterii Appendix.
7 Lamentationum Praefatio.
8 Ecclesiastici Appendix.
9 Maccabaeorum tertius.
10 Maccabaeorum quartus.

HAEC in universum habuimus, quae de Scripturis sanctis, vulgato Bibliorum Codice comprehensis, diceremus: deinceps in sequenti libro narrabimus Scriptores & scripta, quae a divinis Sacrorum voluminum auctoribus citantur, de quibus Origenes Homilia prima in Canticum Canticorum sic scribit: OPEROSUM est, si velimus inquirere, quam multorum librorum Commemoratio fiat in Scripturis divinis, quorum lectio nulla vobis omnino est tradita, sed neque apud Judaeos quidem usum hujusmodi reperimus lectionum, quae sive propterea, quod aliqua supra humanam intelligentiam continebant, placuit Spiritui Sancto ferre de medio, sive quod essent de scripturis his, quae vocantur Apocryphae, pro eo quod multa in eis corrupta, & contra fidem veram inveniuntur a majoribus tradita, non placuit eis dari locum, nec admitti ad auctoritatem: supra nos est pronunciare de talibus. Illud tamen palam est, multa vel ab Apostolis, vel ab Evangelistis, exempla esse prolata, & novo Testamento inserta, quae in his Scripturis, quas Canonicas habemus, nunquam legimus: in Apocryphis tamen inveniuntur, & evidenter ex ipsis ostenduntur assumpta. Hactenus Origenis verba, in quibus praesenti libro finem libet imponere.

PRIMI LIBRI FINIS.

FR. SI-

FR. SIXTI SENENSIS
EX
ORDINE PRAEDICATORUM,
DE LIBRIS, SCRIPTORIBUS, ET SCRIPTIS, QUORUM IN SACRIS VOLUMINIBUS FIT MENTIO,
BIBLIOTHECAE SANCTAE,
LIBER SECUNDUS.

PRAEFATIO.

PRIMO hujus Operis volumine, omnium divinae Scripturae librorum numerum, ordinem, partitionem, auctoritatem, auctores, & argumenta, recensuimus: nunc in secundo hoc libro collecturi sumus volumina, libros, scriptores, & scripturas omnes extantes, & non extantes, tum indubitatas, tum dubias & incertas; quae passim ab auctoribus in sacrosanctis Bibliis commemorantur: hae autem triplici inter se discrimine distinguuntur, collectione, intelligentia, auctoritate. Ac primum juxta divisionem, quae ex collectione, hoc est, ex variis colligendi modis exoritur, omnes, quas huc congessimus, Scripturae dividuntur, in Transcriptas, Abbreviatas, & Allegatas.

TRANSCRIPTAE sunt, quae ex aliis vetustioribus scripturis fideliter sunt descriptae; & sicut ab auctoribus ipsarum olim editae fuerant, in Sacris literis de verbo ad verbum insertae, ut sunt epistolae multae regum & principum Assyriorum, Medorum, Persarum, AEgyptiorum, Graecorum, Romanorum, Judaeorum, & aliarum gentium; quae ad complementum sacrosanctae historiae divinis voluminibus permistae sunt.

ABBREVIATAE Scripturae dicuntur, quae cum prius essent ab auctoribus suis profusa orationis copia conscriptae, ac multis voluminibus extensae, a divinis postea Scriptoribus in compendium contractae sunt, & inter Sanctos libros coaptatae: tales esse constat Canticorum Salomonis libros quinque millia, ejusdem Parabolarum libros tria millia, & ipsius quoque Naturalium disputationum Opus immensum, Psalmorum Davidis tria millia; quae D. Athanasius in Paralipomenon libris citari affirmat; Esdrae libros quatuor & ducentos; Nehemiae Commentaria; Volumina historiarum Samuelis, & Nathan, & Gad Prophetarum; Divinationes Ahiae Silonitis; Vaticinia Iddo Prophetae; Sermones Chozai, & Semejae, & Hieu Prophetarum; Libros dierum regum Juda, & Israël; Descriptiones Jeremiae; Commentaria Judae Maccabaei; Ephemeridas sacerdotii Joannis; Jasonis Cyrenaei historiarum libros quinque, atque alia complura hujus generis volumina; ex quorum praecipue fontibus maxima pars eorum, quae nunc in sacrosanctis literis habentur, hausta creditur.

ALLEGATAE Scripturae vocantur, quarum in divinis libris, aut sola auctorum nomina, aut inscriptiones tantum librorum commemorantur; aut sola Operum argumenta quam brevissime perstringuntur; aut aliqua duntaxat ex his Testimonia citantur, atque allegantur: ceu sunt, Liber Henoch, Liber bellorum Domini, Liber Justorum, Liber verborum Veterum, Annales regum Persarum, & Me-

Medorum, Commentaria Assueri, Commentaria Cyri, Libri sancti Spartanorum, Phenomaena Arati, Callimachi poëmata, Epimenidis de oraculis, Menandri comica, atque alia permulta his similia, antiquissimae vetustatis monumenta; quae omnia simul cum aliis innumerabilibus variarum Gentium scriptis, partim temporis absumpsit injuria, partim barbarorum incursiones, ac tyrannorum vesania perdiderunt in Regnorum eversionibus, & in ipso potissimum Sanctae urbis excidio; in quo tot millia sacrosanctae illius Hierosolymitanae Bibliothecae volumina ab Assyriis primum, a Graecis deinde, a Romanis postremo exusta fuere.

CAETERUM SECUNDA Scripturarum divisio, ex earum intelligentia & sensu desumpta, duas continet scripturarum varietates, nempe Historicas, & Mysticas, sive Symbolicas.

HISTORICAE nuncupantur, quae solum rerum gestarum aut scriptarum ordinem significant, vel in quibus praeter historicam notitiam nihil propter ipsarum intelligentiam secretioris aut symbolici sensus perscrutari necessarium est. Ex harum numero sunt permultae principum & regum Chaldaeorum, AEgyptiorum, Judaeorum, & Romanorum epistolae, sacris libris insertae, in quibus exterior tantum literae sensus spectandus est.

MYSTICAE & Symbolicae sunt, quae sub visibilibus, aut imaginariis librorum, voluminum, codicum, & scripturarum quarumcunque symbolicis simulacris, & ostensionibus occulta, sublimiaque mysteria repraesentant: veluti Liber signatus, Liber involutus, Liber volans, Liber vitae, Liber vitae agni, Liber septem sigillorum, Volumen libri scriptum intus & foris, Liber devoratus, Liber monumenti, Liber divini repudii, Liber mortis, Scriptura duorum lignorum, Litera occidens, Chirographum decreti, Scriptura Adamantina, Epistola Christi, Scriptura domus Israël, multaque alia hujusmodi scripta, in quibus nisi mysticos & latentes sensus introspexeris, nihil prorsus intelliges.

TERTIA scripturarum divisio in Indubitata, Apocrypha, Pseudepigrapha scripta distribuitur.

INDUBITATA sunt, quae certissime constat eorum esse, quorum nominibus ac titulis praenotantur, ut Scriptura Ezechiae regis, Aguris Propheria, Lamuelis Instituta, Concilii Apostolici Epistola, & pleraque talia, quae praefixis auctorum nominibus sacris voluminibus immissa sunt.

APOCRYPHA, id est obscura & ambigua sunt, de quorum auctoribus & auctoritate dubitatur, vel de quibus ambigitur, an scriptoribus, qui in sacris literis memorantur, tribuenda sint: veluti Hebraeorum Evangelium, Barptolemaei Evangelium, Jacobi apostoli Missa, Hermae libri tres, hoc est Pastor, Ecclesia, Similitudines, Barnabae epistola, Heldad & Medad vaticinia, Clementis epistolae, Joseph oratio, Apostolorum canones, Testamentum duodecim Patriarcharum, Petri praedicatio, Jasonis, & Papisci altercatio, & alia quamplurima hujus generis volumina, viris illustribus in divina scriptura celebratis inscripta, quae etiam Ecclesiastica appellantur ob id scilicet, quod in exordio nascentis Ecclesiae in Templis & in communibus Christianorum conventibus publice ad plebis aedificationem legebantur, & in scriptis veterum doctorum ad morum institutionem, & interdum quoque ad fidei confirmationem assumebantur.

PSEUDEPIGRAPHA, hoc est falso inscripta, ea sunt, quae diversi haeretici sub nomine virorum tam illustrium, quam obscurorum, quos passim divinae literae nominant, malitiose finxerunt, ut ex eorum ementitis titulis fidem auctoritatemque erroribus suis conciliarent: qualia sunt Libri Seth filii Nohe, scriptura Cham filii Nohe, Abrahae revelatio, Mosis ascensio, Jamnes & Mambres volumen, Heliae Apocalypsis, Esaiae ascensus, Salomonis incantationes, Jesu Christi de occulta sapientia ad Petrum & Paulum libri, Pauli raptus, Pilati acta, Judae Iscariotis Evangelium, caeteraque hujusmodi execrandae impietatis commenta. Haec igitur omnia scriptorum, & scripturarum genera praesenti volumine sub alphabetico literarum ordine (quando nulla commodior aptandi Operis ratio occurrit) coaptare institui, & singularum cujuscunque generis scripturarum auctores, argumenta, occasiones, ac tempora indicare, ac loca plurima in his obscura lucide ac breviter, quoad fieri poterit, explicare.

A.

A, KAI Ω Alpha, & Omega est unum ex sacris cognominibus Domini nostri Jesu Christi, quo quidem ipsemet seipsum appellat in principio & fine Revelationum Joannis, dicens: Ἐγώ εἰμι τὸ Α, καὶ τὸ Ω, id est EGO sum ipsum Alpha, & ipsum Omega. Tertullianus in libro De haereticorum praescriptionibus refert Marcum, & Colarbasium, haereticos, cepisse ex hoc loco ansam excogitandi novam haeresim super Graecorum alphabeto: hi enim dixerunt nullam veritatem sine his literis inveniri, immo totam plenitudinem, & perfectionem veritatis in numeris, quos hae literae significant, esse dispositam; & propter hanc etiam causam affirmaverunt pronunciasse Christum, EGO sum α & ω, ut nos hoc dicto provocaret ad perscrutanda mysteria abditissima divinarum rerum; quae in singulis alphabeti literis, & literarum numeris concluduntur. Epiphanius in libro Anchoraro existimat ex figuris harum literarum significari geminam Christi naturam, nimirum per α, quae inferne aperitur, naturam humanam, per ω vero, quod superne apertum est, divinum Verbum. Origenes Tomo primo in Joannem super utriusque literae mystica significatione multa scribit, quae brevitati consulens praetereo. Vera hujus nominis interpretatio est, quam ipsemet Christus ibidem affert, inquiens: EGO sum α & ω, principium & finis: his enim literis se ipsum comparat, vel exprimit; quia sicut α initium est elementorum omnium, & ω finis ac terminus; ita solus ipse initium est, quem nullus praecedit; & finis sine fine, cui nullus finis succedit; principium quoque universorum, a quo omnia: & finis, propter quem omnia condita sunt; idemque terminus, quo tendunt, & aspirant omnia, & in quem demum universa quiescunt. (a)

ABAKUK Apocryphum recenset in Synopsi Athanasius, indicans, nisi fallor, prophetiam quandam absconditam, cujus etiam meminit Epiphanius in vita Abakuk, aut forte historiam, quam Abakuk, non is, qui inter duodecim prophetas ponitur, sed alter ex tribu Levi, filius Juda, scripsit de Daniele sacerdote, filio Abdae. Vide supra librum 1. in Danielis prophetae Appendice.

ABRAHAE Apocalypsin Sethiani haeretici, ut in primo Panarii scribit Epiphanius, invenerunt. Origenes homilia 35. in Lucam assumit testimonium de scriptura quadam Abrahae Apocrypha; in qua inducuntur Angeli iniquitatis, & justitiae, de salute, & interitu Abrahae disceptantes: in Synopsi Athanasii liber, qui ASSUMPTIO ABRAHAE dicitur, inter libros rejectos enumeratur. Fertur apud Hebraeos liber sub nomine Abrahae patriarchae, cujus est inscriptio יצירה Jezira, id est DE CREATIONE; quem non parum literati assignant Rabbi Akibae.

3. Reg. 9. ACHIAS SILONITES, sive אחיה השלוני Achija Asceloni, de tribu Juda, oriundus ex Silo, ubi quondam fuerat tabernaculum & arca Domini, ille idem propheta est, qui egredienti Jeroboam praefecto Salomonis de Hierusalem occurrit in itinere, &, discisso pallio novo, quo vates ipse indutus incedebat, datisque ex his decem partibus ad Jeroboam, vaticinatus est non multo post eventurum, ut regnum Salomonis, qui, deserto Deo suo, idola meretricum suarum adoraverat, in duodecim tribus scinderetur: è quibus decem, abjecto imperio Roboam filii Salomonis, Jeroboam sibi asciturae essent in regem; cujus post aliquot annos Deus omnem familiam, universamque progeniem ob ipsius peccata funditus erat eversurus. Scripsit itaque vates hic de rebus a rege Salomone gestis librum unum; cujus mentionem facit secundus liber sacrorum annalium capite nono. Vixit autem in Silo; ibique diem suum obiit; & haud procul ab ingenti quercu, quae eo in loco erat, sepulchrum obtinuit, anno ab orbe condito bis millesimo nongentesimo nonagesimo. Hunc Hebraei maxime longaevum fuisse tradunt, atque unum esse dicunt ex septem viris totius humanae vitae continuatoribus: qua de re vide infra in Helia.

ADAE Genealogia, sive ספר תולדת אדם Sepher Tholdoth Adam, hoc est Liber
Gen. 5. a generationum Adam, sive, ut septuaginta interpretes verterunt, Βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων, id est Liber generationis hominum, idem est, quod enumeratio, sive catalogus posteritatis Adae, a Mose in quinto Geneseos capitulo posita: in qua

(a) Vide Epistolam ad Lectorem.

qua duo observabis: primum, quod in ea generationes, quae sunt ab Adam per Cayn usque ad Nohe, taceutur uti reprobae & indignae, quae sacris voluminibus inscribantur, & in hominum memoria conserventur. Adam vero per Seth usque ad Nohe genealogia integre describitur; quia ex hac sancta prosapia descendunt Abraham, Isaac, & Jacob, Christi Jesu, qui totius scripturae finis est, progenitores. Secundo notabis, translationem LXX. interpretum, in supputandis annis eorum, qui in hoc catalogo continentur, scripturae Hebraicae adversari: in qua cum Moses ab Adam usque ad diluvium numeret annos duntaxat 1656. Septuaginta interpretes superaddunt annos 786. ut sit summa annorum ab Adam usque ad diluvium 2242. Ex qua supputationum diversitate orta est controversia de computatione annorum mundi inter Hebraeos, & Graecos. Hebraei enim ab orbe condito usque ad Christum numerant annos 3954. Graeci vero, & Latini annos 5199. Sed de hoc aliquanto fusius loquemur in quinto hujus Operis libro, cum ad annotationes quinti capitis libri Geneseos devenerimus.

ADAE Revelationem, quam ipse Adam vidit, quando Deus immisit soporem in illum, Gnostici haeretici primi omnium excogitarunt, ut auctor est Epiphanius in primo Panarii. Augustinus contra Faustum scribit Manichaeos effinxisse librum de Genealogia, vel filiis, & filiabus Adae, quem Gelasius distinctione quintadecima una cum alio libro, qui Adae poenitentia dicitur, inter damnatas scripturas enumerat.

ADAMANTINA Scriptura: de hac loquitur Jeremias his verbis: PECCATUM Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super tabulam cordis eorum, & in cornibus altarium. Irremissibile peccatum, de quo hic propheta loquitur, non tantum idololatria est, sed mors Christi, & fugatio Apostolorum: quod peccatum neque in hoc, neque in futuro saeculo condonatum est, quantum attinet ad praefractos quosdam pharisaeos. Dicitur autem Scriptum esse tripliciter, primo in corde Judaeorum, quia peccatum illud odii adversus Christum & crucem ejus valde profunde insidet in corde ipsorum tenacissimo, duro, & impoenitente: usque enim in hodiernum diem crux est Judaeis scandalo, & maledicunt ei, approbantes peccatum patrum suorum. Secundo dicitur Scriptum in cornibus altaris, quia peccatum idololatriae usque adeo insederat cordibus Judaeorum, ut quoties astarent altaribus, exasperarent Deum: adhuc enim insidebat eorum mentibus amor idolorum, & excelsorum, & solo metu ab eis colendis abstinebant, optabantque vanis potius idolis, quam Deo vero servire: ita & nunc in synagogis suis, & sacris in cornibus altarium est peccatum, eo quod grata occisi Christi memoria, & nativum adhuc odium haeret animo, & velut recens in manu est; & recolendo pristinas patrum abominationes sese oblectant, blasphemantes Christum in orationibus suis, & Christianis diras execrationes, tametsi varias & sine ullo effectu, imprecantes. Tertio Scriptum est in ungue adamantino, hoc est, in aeterna Dei memoria indelebili scripturae genere exaratum, & ipsius peccati supplicium in immobili divinae voluntatis determinatione perenni sculptura incisum.

AEGYPTIORUM Evangelium, vel Secundum AEgyptios, in usu fuit apud Valentinos Haereticos. Clemens Alexandrinus in tertio Stromaton diluit testimonia quaedam, quae ex hoc opere Julius Cassianus, atque alii Valentini sectatores ad confirmationem suorum dogmatum adducebant. Epiphanius libro secundo Panarii testatur Sabellianos ex hoc Evangelio conatos astruere eandem esse Patris, Filii, & Spiritus Sancti personam.

AEGYPTIORUM Sapientia, Hebraice חכמת מצריים Chochemath Mizriim, Act. 7. b Graece Σοφία Αἰγυπτίων, hanc Stephanus prothomartyr in Actibus Apostolorum pro magno encomio Mosi, Judaeorum duci, attribuit, dicens: Et ERUDITUS fuit Moses in omni sapientia AEgyptiorum, & erat potens in operibus & sermonibus. AEgyptiorum Sapientiam Diodorus, Diogenes Laërtius, Jamblicus, Philo Judaeus, & Eusebius Caesariensis indicant fuisse divisam in partes quatuor, nempe in Mathematicam, Naturalem, Divinam, & Moralem. Porro Mathematicam, quae in Geometriam, Astronomiam, Arithmeticam, & Musicam distincta est, plurimum veteres AEgyptii exercuerunt: nam Geometriam necessitate ex-

excoluerunt; quippe qua in primis egebant, cum, turbatis increscente Nilo agrorum finibus, postquam amnis in suum alveum redierat, sua cuique essent restituenda; nec alia ratione constare posset agrorum dimensio, nisi adhibita, quae ex certis coalita principiis fallere peritos mensores nequirent. Geometria igitur est nominata quasi terrae mensio. Astronomiae vero sese dediderunt commoditate: ut, qui serenas semper haberent noctes, aspicerentque tractum coeli late patentem, nullis nubibus, nullis nebulis turbatum, facile ortus, occasus, progressus, regressusque siderum animadvertere potuerunt: quae res & ad cognitionem erat jucundissima, & ad vitam fructuosissima, & humani ingenii exercitatione digna. His duabus Geometriae, & Astronomiae artibus addita est Arithmetica, numerorum cognitio, veluti utrisque deserviens, & cujus ministerio hae carere non possunt. Musicae vero tantum degustarunt, quantum illis satis videretur ad decantandas deorum, atque regum, & heroum laudes.

ALTERA AEgyptiacae Sapientiae pars, quae principia, causas, elementa, & opera naturalium rerum pertractat, Physica appellata, non multum a Peripatetica philosophia differt: nam & Materiam ponunt principium esse rerum omnium, & ex ea deinceps discreta quatuor elementa: ex quibus mista omnia & animantia oriuntur; Coelum esse ad sphaerae similitudinem rotundum; Stellas omnes calorem quasi igneum habere, cujus temperatis commistionibus cuncta super terram nascantur; Planetas, sive errantia sidera, suas habere animas; Pluvias ex aëris mutationibus fieri; itemque alia plurima his similia.

TERTIA hujus Sapientiae pars, divina complectens, quae Theologia dicitur, diversa habet dogmata, nempe Mundum genitum esse, atque suapte natura mortalem; Homines in prima rerum omnium origine primum in AEgypto productos, partim propter coeli temperiem, partim propter Nilum (nam nec hybernis frigoribus, nec aestivi Solis ardoribus regio premitur, & terra irrigatione Nili sic fecunda est, ut alimentorum ad usum hominum nulla terra feracior sit) Humanam animam esse perennem, eamque ex corpore in corpus immigrare; Deum unum esse deorum omnium patrem ac principem, ab hoc vero deos alios; Solem, & Lunam deos esse, alterumque Osirim, alteram Isim appellatos; Templa insuper & statuas diis diversis imaginibus fabricandas, quia vera deorum imago ignoratur; Multos ex diis fuisse primum mortales homines: deinde vero ob virtutes suas, & egregia in homines collata beneficia divinitatem consecutos, & ab hominibus divinis honoribus honoratos; Imagines animalium ab AEgyptiorum ducibus, & imperatoribus, galeis & clypeis insculptas, ferri solitas in praelio adversus hostes: parta deinde victoria, ea animalia, quorum effigies victoriosi duces gestatunt, quasi offensionem belli ipsa in hostes repulissent, in deos retulerunt.

HABUERUNT etiam AEgyptiorum Theologi peculiare quoddam scripturae genus, mysticum & arcanum, quo sublimiora Theologiae ac divini cultus mysteria, quae potissimum evulgari nollent, occultabant: qua de re Clemens in quinto libro Stromatum loquens, universam AEgyptiacae scripturae summam triplici discrimine distinguit, nimirum in Ἐπιστολογραφικὴν, hoc est Epistolarem, ad scribendas communes epistolas aptam; in Ἱερογραμματικὴν, hoc est Sacerdotalem, qua utuntur qui de rebus sacris scribunt; & in Ἱερογλυφικὴν, id est Sacram, quae insculpitur, scripturam: cujus quidem duae sunt species, una Κυριολογικὴ, id est Proprie loquens; quae per literas ipsas, & Alphabetica elementa, sed mysticis, & figuratis verbis scribitur: ut, exempli gratia, Ibis a Scarabeo Accipitris pulchritudinem participat: id est Luna a Sole Dei pulchirudinem participat, nempe lucem, quae imago est divinae pulchritudinis. Altera vero συμβολικὴ, id est Symbolica, sive per signa significans: quae triplex est, nempe Imitativa, Tropica, & Aenigmatica; quarum Imitativa dicitur, quae res per characteres rebus ipsis persimiles designat: ut qui Solem volunt scribere, circulum delineant; & Lunam volentes significare, duorum lunarium cornuum imaginem pingunt. Tropica, sive Translativa est, quae varias diversarum rerum, praesertim animalium, formas figurasque transfert, ad significandum vel deorum, vel hominum dignitates, fortunas, mores, virtutes, vitia, affectiones, & actiones: secundum quam significationem apud AEgyptios Theologos Accipitris imago significat Deum, Scarabei

figura

figura Solem, Ibicis picta Lunam, Hominis forma prudentiam & solertiam, Leo fortitudinem, Equus libertatem, Crocodilus impudentiam, Piscis odium. Aenigmatica est, quae ex conjunctione & mutua permistione harum imaginum resultat: quo quidem modo Sphinx, ex humano capite, & Leonis corpore composita imago, templis, altaribus, aliisque sacris rebus insculpitur ad significandum, quod nobis divina omnia sint aenigmatica & obscura. Sol in Crocodilo, qui in aqua non minus, quam in terra nutritur, impressus, significat Solem ad similitudinem Crocodili, partim ex aqua, partim ex terra alimentum rebus ministeris assumere. Sceptrum regium, cujus vertici oculus & auris superstant, Deum significat moderantem, videntem, audientem omnia. Ferunt hoc symbolico scripturae genere Scythas quoque delectatos; quorum rex Idanthuras, ut refert Pherecydes Syrius, cum Darius rex, trajecto Istro fluvio, bellum per literas & regionis vastitatem minitaret, nisi ei Scythae parerent, symbolum ei pro literis remisit, murem, ranam, avem, jaculum, aratrum: cum autem de his, ut erat consentaneum, exorta esset dubitatio; Orootopagas, tribunus militum, dicebat eos Dario tradituros imperium, conjectans ex mure quidem habitationes, ex rana aquas, ex ave aërem, ex jaculo arma, ex aratro agros. Xyphodres autem, contra interpretatus, dicebat, Nisi protinus, tanquam aves, evolaverimus; aut, tanquam mures, terram, vel, tanquam ranae, aquam subjerimus: illorum jacula non effugiemus, sed eorum agros aut caesi impinguabimus, aut capti & sub jugum missi aratro scindemus. AEnigma Scythicum.

QUARTA, ac postrema AEgyptiacae Sapientiae pars spectat ad mores ac politicam vivendi rationem; cujus leges, & instituta Laërtius in Mercurium refert; quem Graeci Trismegistum, hoc est Ter maximum, appellarunt, quoniam & philosophus maximus, & sacerdos maximus, & rex maximus fuerit: sub cujus nomine nunc extant Dialogi duo, Pimander, & Asclepius; in quibus tot admiratione digna de Deo, de Trinitate, de adventu Christi, de ultimo judicio oracula protulit, ut non philosophus tantum, sed propheta futurorum praescius videatur. Jamblicus in libro De mysteriis AEgyptiorum refert, hunc Mercurium non solum philosophiae, sed & totius AEgyptiacae Sapientiae fuisse auctorem ac principem; producitque testimonium Seleuci, & Menoëti, veterum auctorum, asserentium scripsisse eum de universa AEgyptiorum sapientia libros triginta sex millia & quingentos viginti quinque; in quibus particulatim recensentur De diis empyreis libri centum, De diis aethereis libri centum, De diis coelestibus libri mille: quorum pleri que ex lingua AEgyptiaca in Graecam translati sunt a viris philosophiae non imperitis: & ob id stylo Graeco videntur conscripti: ex his Clemens in sexto Stromatum scribit aetate sua apud AEgyptios extitisse infrascriptos libros, hoc est, De universa AEgyptiorum philosophia libros triginta tres, De medicina libros sex, De sacerdotalibus libros decem, De astrologia libros quatuor. Mercurii Trismegisti libri de sapientia AEgyptiorum.

ATQUE haec dicta sint de AEgyptiorum Sapientia; in qua Mosem plenissime institutum affirmat Philo in primo de vita Mosis libro, sic scribens: MOSES itaque numeros, & geometriam, universamque musicam, rythmicam, harmonicam, metricam, sive contemplativam, sive per voces, instrumentaque promentem se modis variis, accepit ab AEgyptiis doctoribus, maxime vero occultam philosophiam descriptam literis, ut vocant, hieroglyphicis, hoc est, notis animalium, quae ipsi venerantur pro numinibus: ex propinquis autem regionibus evocati Chaldaei docuerunt sideralem scientiam: hanc & ab AEgyptiis didicit. Justinus philosophus & martyr, aliquantulum a Philone dissentiens, in libro Quaestionum a gentibus positarum, asseverat Mosem, omisso studio omnium Mathematicarum, quae tum in AEgypto vulgares erant, & viles, adjecisse animum ad solas hieroglyphicas disciplinas, quae tum apud AEgyptios solae in honore, & pretio erant, & non quibuslibet, sed praecipuis & approbatissimis viris, & in abditis locis secreto tradebantur: has cum didicisset Moses; nihil tamen unquam secundum eas aut dixit, aut egit, quod contrarium esset unius veri Dei cultui: quod enim Stephanus statim post illa verba, ERAT MOSES ERUDITUS IN OMNI SAPIENTIA AEGYPTIORUM, addit, ET ERAT POTENS IN OPERIBUS, ET SERMONIBUS, non ita intelligendum est, ut credamus Mosem ex

vi

vi AEgyptiacae sapientiae aliqua miracula operatum, sed ex sola veri Dei virtutute miranda opera peregisse. Clemens in quinto Stromatum scribit, Mosem juxta hanc hieroglyphicae doctrinae consuetudinem multa sub tropicis ac mysticis animalium symbolis vitae moralis praecepta occulte tradidisse, solis divinae legis amatoribus pervia: qualia sunt, NEQUE PORCO, NEQUE AQUILA, NEQUE ACCIPITRE, NEQUE CORVO VESCENDUM: nam Porcus, quia est animal voluptari deditum & immundum, symbolum est ingluviei, & libidinis, significans ciborum cupiditatem, & salacem in re venerea intemperantiam, & inquinatam vitam in coeno vitiorum jacentem, quae ad caedem & interitum saginatur. Aquilae vero, Accipitris, & Corvi interdicto ostendit eos non esse imitandos, qui labore & virtute nec sciunt, nec volunt sibi parare victum; sed rapina vivunt, & iniquitate. Aquila enim rapinam, Accipiter injustitiam, Corvus avaritiam significant.

Levit. 11. a. b.

Animalia quaedam cur Judaeis a Mose prohibita?

Prover. 30.

AGUR Judaeus, filius Jake, hortatu amicorum suorum Ithiel, & Vehal, edidit prophetiam quandam paraeneticam De duobus a Deo expetendis, De quatuor generibus hominum pessimorum, De quatuor difficilibus, De quatuor minimis animantibus eximia sapientia praeditis, De quatuor animalibus bene incedentibus: quorum summa trigesimo Proverbiorum capite refertur. Aben Ezra putat hunc Agurem fuisse virum quendam integrae vitae, & magnae sapientiae, cujus dicta & sententias Salomon transtulit in librum Proverbiorum suorum. Kubenaki commentarius Hebraeorum existimat hunc fuisse Salomonem ipsum. אגור Agur enim sonat Congregatorem. Salomon autem congregavit verba Sapientiae, & deprompsit ea: id quod יקה Jake significat: dixitque eam prophetiam propter איתיאל Ithiel, id est Uxores, quas plurimas habuit. אכל Uchal autem significat Potero: praesumpsit enim multa Salomon, & potuit. Atque huic sententiae favere videtur nostra vulgata editio, quae pro eo, quod in Hebraeo legitur דברי אגור בן יקה המשא נאם הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואכל diure Agur ben Jake amassa neum aghever le Ithiel le Ithiel ve Uchal, hoc est Verba Agur, filii Jake, prophetia, quam dixit vir ille Ithieli, Ithieli, inquam, & Uchal, sic transtulit: *Verba congregantis filii vomentis, visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus ait.* Et hanc sententiam Hieronymus, seu potius Beda, in commentariis Proverbiorum sequitur. Lyranus addit quosdam esse inter Judaeos, qui putant hanc esse prophetiam Salomonis poenitentis, postquam resipuit ab errore, in quem jam senex amore concubinarum suarum prolapsus est: quorum opiniones idem Lyranus multis confutat argumentis.

Prover. 30.

Macc. 1. a.

ALEXANDER, Macedonum rex, cognomine magnus, cujus gesta in principio libri Maccabaeorum brevissime perstringuntur, non minus accuratam, quam gratam in scribendis ad amicos epistolis dedit operam: in quibus tamen, ut Plutarchus in Phocione scribit, post devictum a se Darium, & susceptum Magni cognomen, nulli mortalium Salutem dixit, praeterquam Phocioni Atheniensi, & Antipatro Macedoni: quos duos honoris causa initio literarum salvere jubebat. Plutarchus in Alexandro infrascriptas Alexandri Epistolas recenset.

AD ANTIPATRUM Macedonem de rebus a se in Asia & India gestis epistolas plurimas, quibus, veluti commentariis, usi sunt Alexandreae historiae scriptores.

AD DARIUM, Persarum regem, quem ad se blande invitabat, epistolas duas.

AD PHOCIONEM, dona sua recusantem, lamentatoriam epistolam.

AD PHILOXENUM, classis suae praefectum, praeposterae libidinis studiosum, objurgatoriam epistolam.

AD LEONIDAM, paedagogum suum, epistolam.

AD OLIMPIADEM, matrem suam, de occultis Hammonis oraculis & vaticiniis epistolam.

AD ATHENIENSES epistolam unam.

AD PEUCESTEM epistolam unam.

AD EPHESTIONEM epistolam unam.

AD MEGABYZUM, ne cui ad sacras aedes confugienti vim afferret, epistolam.

AD ATTALUM, & Alcetam de conjuratione Hermolai epistolam.

AD

AD ALEXIPPUM medicum eucharisticam epistolam.
AD PAUSANIAM medicum epistolam unam.
AD ARISTOTELEM, praeceptorem suum, de libris Metaphysices ab ipso evulgatis, epistolam, cujus hoc extat exemplum.

ALEXANDER ARISTOTELI FELICITATEM.

HAUD abs te recte factum est, quod speculativas edidisti disciplinas: qua enim in re caeteris jam nos praecellemus; si ea, quibus eruditi sumus, studia omnibus coeperint esse communia? mallem enim singulari disciplina, quam potestate, praestare. Vale.

HANC gloriae cupiditatem ita consolatus est Aristoteles, ut libros excusaret perinde editos, ac si non essent editi. Cyprianus in tractatu de idolorum vanitate refert Alexandrum ad matrem suam scripsisse insigne volumen; quo significabat sibi a sacerdote quopiam revelatum, quemadmodum dii gentium homines fuerint. Augustinus libro 8. & 12. de civitate Dei meminit epistolae Alexandri ad Olympiadem: in qua narratio recitatur cujusdam AEgyptiorum sacrorum antistitis; qui inter caetera, quae de occultis deorum mysteriis protulit ex arcanis AEgyptiorum literis, illud quoque de regnorum temporibus patefecit, videlicet Assyriorum regnum praecedere Persarum regnum quinque millibus annis; Persarum vero & Macedonum imperium usque ad Alexandrum, cui sacerdos loquebatur, constitisse per annos plusquam octo millia. Quam narrationem esse fabulosam & falsam non ex sacris literis tantum, sed ex gentium quoque historiis ibidem ostendit Augustinus. Moritur Alexander anno aetatis suae trigesimo primo, ante Christi autem ortum 323. die 28. mensis Junii circa Solis occasum. 1 Macc. 10.

ALEXANDER Rex, Antiochi regis Syriae filius, scripsit pro ineundo foedere cum Judaeis ad Jonathan, Hierosolymitanum pontificem, epistolam unam; cujus exemplum habes 1. Maccab. 10.

ANDREAE Apostoli Acta, a Gelasio in distinctione quintadecima reprobata, ut Innocentius in epistola decretali ad Exuperium scribit, Nexocharidas & Leonidas philosophi ementiti sunt. Philastrius in catalogo haereseon capite 48. HABENT, inquit, Manichaei apocrypha B. Andreae Apostoli, id est actus, quos fecit veniens de Ponto in Graeciam; quos conscripserunt tunc discipuli, sequentes Apostolum. Augustinus in libro de fide contra Manichaeos narrat Leucium Manichaeum Actiones quasdam Andreae literis mandasse, in quibus de Andrea apostolo, & Maximilla, uxore Egeae, multa risu digna legerentur, quae ibi, si ociosus sis, videre poteris capite 38. Eusebius in 3. historiae Ecclesiasticae capite 25. ANDREAE, inquit, & aliorum Apostolorum Actus nusquam prorsus in scriptis veterum, qui Apostolis successerunt, aliqua mentio habetur: in quibus & ipse stylus multum ab Ecclesiastica consuetudine deprehenditur esse diversus: sensus quoque ipse, & omnia, quae his inseruntur, longe ab apostolica dissonant fide: ex quo figmenta esse pravitatis haereticae comprobantur: unde nec inter illa quidem scripta, de quibus dubitari diximus, collocanda sunt, sed, ut aliena penitus, & a pietatis regula discrepantia, propellenda. Haec Eusebius.

ANTIOCHUS, cognomento Epiphanes, id est illustris, vel nobilis, Syriae & Asiae rex octavus, postquam violato foedere, quod cum Judaeis inierat, urbem sanctam divitiis, & templum donariis, & ornamentis omnibus expoliavit, libros in Judaeam misit a se editos, De cultu Judaico in Graecam religionem transferendo; coëgitque omnes Judaeos vivere secundum praescriptas in eis leges: quarum praecipua capita, ex libris Maccabaeorum, & Josephi a nobis collecta, haec erant. 1 Macc. 1.

Antiochi praecepta Judaeis tradita.

I. JUDAEI OMNES, abjurato Dei sui cultu, Graecorum deinceps numina colant; &, abjectis patrum suorum legibus, institutisque, ad leges, ritus, moresque Graecorum sese transferant: qui secus fecerint, ultimis maximisque suppliciis afficiuntor.

II. VOLUMINA Judaicae legis ubicunque reperta fuerint, una cum his, apud quos ea inveniri contigerit, flammis exuruntur.

III. TEM-

III. TEMPLUM, quod in Hierosolymis est, Jovi Olympio dedicetur, & ipsius nomine appelletur: quod vero in Garizitano Samariae monte situm est templum, Jovis hospitalis dedicationem, & appellationem suscipiat.

1. Macc. 6 IIII. HOLOCAUSTA, placationes, caeteraque Judaeorum sacrificia, Sabbata quoque, & alia ipsorum sive menstrua, sive annua festa penitus abrogentur.

V. ARA in medio Hierosolymitani templi ponatur; &, Jovis Olympii simulacro super ipsam erecto, sacrificia porcina, a superstitione Judaica alienissima, quotidie in ea offerantur.

VI. EXTRUCTIS oppidatim per omnem Judaeam templis, atque altaribus, Graecorum numinum statuas sustinentibus, suillae in his victimae singulis diebus mactentur.

VII. SI QUI SEU viri, seu foeminae infantes suos circumcidere post haec fuerint ausi, durissimis excruciati tormentis, vivi adhuc, & spirantes crucibus suffigantur; liberique ipsorum strangulati, a parentum cervicibus suspendantur.

IDEM ANTIOCHUS cum ob injuste afflictam Judaeorum gentem intolerabili morbo divinitus cruciaretur, scripsit paulo ante mortem ad Judaeos supplicem epistolam; qua cum omni verborum submissione eos deprecabatur, ut memores beneficiorum, quae olim ab Asiae regibus acceperant, Antiocho regi filio, ac successori suo inviolatam fidem, & obedientiam servarent: qua scripta, inter horribiles cruciatus, manantibus toto corpore vermibus, misere periit, anno ante Christum natum 162.

ANTIOCHUS Eupator, Antiochi Epiphanis filius, Syriae & Asiae rex nonus, scripsit epistolas duas, unam ad Lysiam, procuratorem ac praepositum negociorum suorum; alteram ad senatum Judaeorum: quibus Dei cultum, templi usum, ac patriae legis observantiam, a patre suo sublata, Judaeorum genti magnifice restituit, anno ante Christum natum 161. Utriusque exemplum legitur libro secundo Maccabaeorum capite undecimo.

ANTIOCHUS Sedetes, tertius decimus Syriae & Asiae rex, qui a Demetrio fratre adoptatus in filium, ei successit in regnum, scripsit ad Simonem sacerdotem magnum, & ad senatum Judaeorum epistolam unam, petens in ea, ut liceret sibi exercitum adversus hostes suos per regiones Judaeorum sine ullo maleficio deducere, anno ante Christum natum 137.

APOSTOLORUM duodecim scripta varia tam recepta, quam rejecta citantur apud veteres auctores; ex quibus, quae nunc memoriae nostrae occurrunt; haec sunt.

APOSTOLORUM epistola, ex concilio Hierosolymitano tertio scripta ad fratres Antiochiae, Syriae,& Ciliciae, habetur apud Lucam actuum capite 15. Vide infra literam C. sub dictione Concilium.

APOSTOLORUM, Sive omnium discipulorum vitae obsignatio scriptura est honorandae vetustatis, quam Cyrillus Hierosolymae episcopus catechesi quarta nominatim inter Scripta canonica novi testamenti recenset: sunt qui putent obsignationem hanc nihil aliud esse quam apostolorum Symbolum de quo mox dicemus.

APOSTOLORUM Canones aliquot per Clementem editos Joannes Damascenus libro quarto de fide cap. 18. collocat in catalogo divinarum Scripturarum novi Testamenti.

APOSTOLORUM Canones quinquaginta, a Clemente conscriptos, quorum primus est, EPISCOPUS a duobus, aut tribus episcopis ordinetur, Leo Papa nonus contra epistolam Niceti Abbatis recipit inter scripta orthodoxae fidei; Isidorus vero in praefatione Conciliorum inter apocrypha rejicit. Vide infra in Clemente.

APOSTOLORUM Canones sexaginta approbat Zepherinus Papa in prima sua epistola his verbis: SEXAGINTA sententias apostoli praescripserunt cum aliis quamplurimis episcopis, quas servandas esse censuerunt.

APOSTOLORUM Canones octoginta quinque confirmat & ratos esse vult concilium tertium Constantinopolitanum, quod Sexta Synodus appellatur, capite secundo.

APO-

APOSTOLORUM Coostitutiones & traditiones scripto proditas crebro allegar Epiphanius, praesertim in terrio libro Panarii; ubi parriculatim ipse tres canones recitat, primum de Paschate noo celebrando in quartadecima Luna: secundum, quo sub anathematis poena interdicitur Jejunium diei Dominicae; tertium, quo vetaotur Sacerdotes resecare barbam. Vide in Audianis,& Massilianis.

APOSTOLORUM SYMBOLUM, quod Erasmus in praefatione Paraphrasis in Matthaeum apertissime dicit se ignorare, num ab Apostolis proditum sit, omnes orthodoxi Patres affirmant ab ipsis Apostolis conditum, inter caeteros autem Rufinus, Aquilejae presbyter, io Praefatiooe expositiooîs in Symbolum Apostolorum a se editae, hac de re ita scribit: TRADUNT majores nostri, quod post ascensionem Domini, cum per adventum Spiritus sancti supra singulos quosque Apostolos igneae linguae sedissent, ut loquelis diversis loquerentur, praeceptum eis hoc a Domino datum, ad praedicandum Dei verbum, ad singulas quemque proficisci nationes. Discessuri itaque ab iovicem normam sibi prius futurae praedicationis in commune cooftituant, ne forte alii alio adducti diversum aliquid his, qui ad fidem Christi invitabantur, exponerent: omoes igitur in uno positi, & Spiritu sancto repleti breve istud futurae sibi, ut diximus, praedicationis judicium, in unum conferendo, quod sentiebat nnusquisque, componunt: atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & justissimis ex causis appellari voluerunt. Haec Rufinus. Saoctus vero Augustinus in sermone secundo dominicae Palmarum [a] explicans, quam singuli quioque Apostoli partem Symboli contulerint, huoc in modum loquitur: QUOD Graece Symbolum dicitur, Latine Collatio nomioatur. Collatio itaque dicitur, quia collata in unum totius catholicae legis fides Symboli colligitur brevitate, cujus textum vobis modo, Deo annuente, dicemus.

PETRUS dixit, Credo io Deum patrem omnipoteotem.

JOANNES dixit, Creatorem caeli & terrae.

JACOBUS dixit, Credo & io Jesum Christum, filium ejus unicum, Dominum nostrum.

ANDREAS dixit,Qui conceptus est de Spiritu Saocto,natus ex Maria virgine.

PHILIPPUS ait, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

THOMAS ait, Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis.

BARTOLOMAEUS, Ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

MATTHAEUS dixit, Inde venturus est judicare vivos & mortuos.

JACOBUS Alphaei, Credo & io Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam.

SIMON Zelotes dixit, Saoctorum communiooem, remissionem peccatorum.

JUDAS Jacobi dixit, Carnis resurrectionem.

MATTHIAS complevit, Vitam aeternam, Amen.

APOSTOLORUM librum,quem ipsi in Hierusalem simul congregati scripserunt, Christiani aethiopes aethiopica lingua translatum pari cum divinis voluminibus honore veneraotur. Testis est Franciscus Alvarezius in aethiopico itinerario cap. 81.

APOSTOLICARUM Constitutionum libros octo, graecè scriptos, nuper invenit in Crera Carolus Capellius Venetus, & ipsorum Graecam epitomen latine vertit; quae primo romo Conciliorum inserta est:. totos aurem ac iotegros libros transtulir Joaones, Ostunieosis episcopus, vir pietate atque eruditione insignis.[b]

APOSTOLORUM Canones quosdam ab haereticis editos reprobat Gelasius

 in

(a) Sub nomine M. P. Augustini fuit olim ab antiquis non apprime Criticis laudatus Sermo quidam ejus oomen praeseferens, quem laudat Author, eratque primitus dictus *de tempore CXV.* nunc autem in Appendicem rejectua Tom. V. ordine *CCXLI.* Verum haud esse Augustini genuinum opus, sed incerti Authoris, qui post Augustini e vivis excessum floruit, Critici omnes emunctae naris advertunt. Praesto sunt tamen, eaque plura, & genuina monumenta Patrum ad vindicandam Apostolicam editionem Symboli, quae praecipue consuli possunt apud NN. Natalem Alexandrum *Hist. Eccles. Sec. I. Dissert.* 12. & Card.Gotti T.I.*de Veritate Relig.Christ.Cap.IV.* Verum, quod singuli Apostoli singulos ediderint articulos, ut tradit N. Xystus, & longe ante eum docuit Hincmarus, non probatur à Criticis,praecipue à nostris hic laudatis, quos consulas.

(b) Vide infra in *Clemente*.

iu Decretis distinct. quintadecima, & Isidorus in decr. dist. sextadecima. (a)

APOSTOLORUM Actiones quasdam scripsisse Clementem testatur canon octogesimus quartus, qui sub nomine Clementis in principio primi tomi Conciliorum habetur.

APOSTOLORUM Actus juxta Ebionem errore & impietate refertos recenset Epiphanius inter scripta Ebionitarum lib. 1. adversus haereses.

APOSTOLORUM Actus, a Leucio Manichaeo excogitatos, refellit Augustinus in libro de fide contra Manichaeos.

APOSTOLORUM Actus sub nomine Lucae confinxit fabulis plenos presbyter quidam Asianus, Pauli studiosus; quem de fraude convictum Hieronymus in libro de viris illustribus refert. Vide infra in Paulo.

APOSTOLORUM Doctrina rejicitur ab Athanasio in Synopsi, & ab Eusebio in 3. hist. Eccl. cap. 25.

APOSTOLORUM Evangelium, sive Evangelium, quod inscribitur Juxta XII. Apostolos, Origenes hom. 1. in Lucam enumerat inter Apocrypha. Hieronymus lib. 3. adversus Pelagianos indicat Evangelium Secundum Apostolos idem esse, quod Nazaraenorum, sive Hebraeorum Evangelium.

APOSTOLORUM Itinerarium repudiatur in quinta Actione secundi Concilii Nicaeni.

APOSTOLORUM Memoria opus fuit Priscillianistis haereticis admodum familiare; cujus meminit Orosius in epistola ad Augustinum de erroribus Priscillianistarum.

APOSTOLORUM Sortes reprobantur in Decretis, distinct. quintadecima, causa vigesima sexta, quest. septima, capite, NON OBSERVETIS.

APOSTOLORUM Scripta a Dictinnio haeretico ementita, damnantur in Concilio Bracarensi Canone decimo septimo.

APOSTOLORUM duodecim Vitae: has, ut referunt Jacobus, Archiepiscopus Genuensis, in lib. annuarum solemnitatum, & Petrus episcopus Equilinus, lib. 9. catalogi Sanctorum, Hebraïce scripsit Abdias, primus Babylonis episcopus, ab ipsis Apostolis ordinarus; quas Eutropius, Abdiae discipulus, transtulit ex Hebraeo in Graecum, & Julius Africanus in Latinum: verum, ut opinor, Julius non Latine, sed Graece scripsit. Nuper ex Germania sub titulo hujus Abdiae prodiere libri 10. de historia certaminis apostolici, Oporini typis excusi; quos, ut fide indignos, Paulus Papa IIII. inter scripta a se damnata rejecit.

APOSTOLI Magni Revelationes: de hoc Opere Gajus, Origenis discipulus, in Dialogo disputationum suarum, ita scribit: CERINTHUS per revelationes quasdam, quas velut ab Apostolo Magno conscriptas, & per Angelos ei revelatas putaret, falsa quaedam portenta nobis inducit; Post resurrectionem terrenum futurum esse regnum Christi in Hierusalem, & homines in carne iterum concupiscentiis, & vitiis subjectam conversationem habituros: contra fidem quoque scripturarum quosdam mille annos designat, in quibus multa quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarum festivitates dicit futuras, ad eos, qui libidini sunt dediti, decipiendos.

APOSTOLICUS Liber volumen est a Marcione haeretico, ex testimoniis epistolarum Pauli, adulteratis multis, mutilatisque collectum: cujus exemplar ab Epiphanio inseritur, in lib. 1. adversus haereses, in confutatione Marcionis. Epiphanius, & Theodoretus memoriae prodiderunt Manem, sive Manichaeum Persen, qui se paracletum esse dixit, duodecim sibi assumpsisse discipulos, quos Apostolos nuncupavit, singulis unum ex Apostolorum Christi nominibus imponens: hi cum multa doctrinae suae volumina praefixis ipsorum nominibus divulgassent; facile obtinuerunt, ut ipsorum scripta sanctorum Apostolorum esse crederentur.

ARAE Atheniensis inscriptio: fuit olim Athenis Ara quaedam cum inscriptione, ut Oecumenius refert, hujusmodi: Θεοῖς Ἀσίας, καὶ Εὐρώπης, καὶ Λιβύης, θεῷ ἀγνώστῳ, καὶ ξένῳ: id est, *Diis Asiae, & Europae, & Libyae, Deo ignoto, & peregrino*. Ex hac Paulus Apostolus, cum ad Athenienses in Marris Curia pro concione locuturus esset, argumentum orationis suae artificiosissime deduxit, his verbis,

Acto. 17. c

(a) Vide quae ibidem adnotabuntur in *Clemente*.

bis, ut Lucas in Actis Apoſtolicis ſcribit, exorſus: VIRI Athenienſes, per omnia, quaſi ſuperſtitioſos vos video, praeteriens enim, & videns ſimulacra veſtra, inveni & aram, in qua ſcriptum erat, IGNOTO DEO, quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis. Deus, qui fecit mundum, & omnia, quae in eo ſunt, &c.quibus verbis Paulus colore & aſtu quodam maxime rhetorico oſtendit, ſe nihil aliud eis ſuadere, quam ut facerent, quod jam ſponte faciebant: hoc eſt, ut colerent Deum, quem jam colebant, & in ara, ſub Ignoti nomine praenotaverant. Duas autem cauſas refert Oecumenius, cur ea inſcriptio haberet, ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ, IGNOTO DEO: alteram, quod, cum Athenienſes nuncios miſiſſent ad Lacedaemonios oratum, ut venirent ipſis auxilio adverſus exercitum Perſarum, Graeciam invadentem, ſpectrum Panis juxta Parthenium nunciis apparuit, accuſans Athenienſes, quod, ſe neglecto, alios deos colerent; & ſe pro ſua erga eos benevolentia auxilio futurum promiſit. Cum itaque victoria potiti eſſent Athenienſes, templum illi erexerunt, aramque aedificarunt: & tanquam obſervantes, ne idem ſane, vel aliud ſimile ipſis accideret, ſi quemquam ignotum ſibi Deum praetermitterent, aram illam erexerunt, inſcribentes, IGNOTO DEO, ac ſi dicerent, ſi quis adhuc alius Deus eſt nobis ignotus, in ejus honorem hanc aram erigimus, ut nobis propitius ſit, licet, cum ignoretur, non colatur. Alteram vero cauſam affert talem. Laborabant quondam graviſſima peſte Athenienſes: & cum deorum omnium, quos ipſi colerent, opem multis votis, precibus, ac ſacrificiis imploraſſent; nihil adjumenti ſenſerunt, intelligentes igitur quemdam fortaſſis eſſe Deum, quem ipſi abſque honore reliquiſſent, qui iratus peſtem immitteret, novam extruxerunt aram, eamque inſcripſerunt, IGNOTO DEO; quo facto, ſtatim peſtis ceſſavit. Hanc igitur inſcriptionem Paulus, fortuito a ſe conſpectam, tor-

In vulgata legitur ſuperſtitioſiores.

(a) Quod Oecumenius tradit, ad lydium lapidem probatum, alienum invenitur à veritate authoritateque; neque poſſumus adhibere fidem Oecumenio, ceu viro contemporaneo, aut ſuppari, quum diu poſt ac res evenit is fuerit in vivis: quapropter primum lubet ex Ethnicis depromere quae Athenienſibus conſueta fuerunt, & ab antiquis traditam hiſtoriam ad examen revocare; deinde quid circa hanc rem tradiderint Critici, re plenius perpenſa & examinata, adſtruere. Fuiſſe quidem Athenis poſitam aram Europae, Aſiae, & Africae diis (iis tamen ignotis) Sacram, cui haec erat adjecta inſcriptio:

Θεοῖς Ἀσίας ϗ Εὐρώπης
ϗ Λιβύης
Θεοῖς ἀγνώστοις
ϗ
Ξένοις

nemo eſt, qui inficias ire pertentet. Legimus enim apud Pauſaniam *Lib. V. pag.* 290.(qui anno 139. poſt Chriſtum floruit.) „ De Maxima quidem Ara, quae „ dici opus fuit, paulo ſuperius à me dicta ſunt. „ Vocatur ea ſane Jovis Olympii: Adjacet ei igno„ torum Deorum Ara „. Ex quo certo certius evincitur Athenis in cumulanda ſuperſtitione cunctas Graeciae Urbes ſuperemiuentibus Aram diis etiam incognitis fuiſſe erectam ſacratamque. Num autem haec Ara, quam modo laudavimus, & Pauſanias retulit, eadem fuerit, quam Paulus expreſſit, & Apoſtolorum Acta commemorant? dubium exoritur, idque neceſſario extricandum ad veritatis notitiam, & hiſtoriae cognitionem. Author Commentarii *Epiſtolae ad Titum* ſub nomine Hieronymi ita de Gentium Doctore ſentit ibidem *Cap. I.* „ Nec mirum „ ſi pro opportunitate temporis Gentilium Poëtarum „ verſibus abutatur; cum etiam de inſcriptione Arae „ aliqua commutans, ad Athenienſes locutus ſit. „ Pertranſiens enim, inquit, & contemplans cul„ turas veſtras, inveni & Aram, in qua ſuperſcri„ ptum eſt Ignoto Deo... Inſcriptio autem Arae „ non ita erat, ut Paulus aſſeruit: Ignoto Deo; „ Sed ita; Diis Aſiae, & Europae, & Africae, „ Diis ignotis & peregrinis. Verum quia Paulus „ non pluribus Diis egebat ignotis, ſed uno tantum „ ignoto Deo, ſingulari verbo uſus eſt. „ At quum ita ſiniſtre ſentiat, ita peſſume de Gentium Sanctiſſimo doctore praefatus Author oggauniat: quis vel mica rationis pollens ſibi ſuadebit unquam Hieronymum Doctorum Maximum illius ſceleſti operis fuiſſe Authorem? Samuel Basnagius ex conſueta ſibi petulantia traducere non ambigit, nec carpere timet Hieronymum dum praefatum textum refert. Ad *An.Chriſti LI. pag.* 635. „ Intoleranda tamen nobis eſt Hie„ ronymi petulantia, quod pace cinerum ejus dica„ tur, qui pene falſi dicam ſcribit Apoſtolo. „ Certe vel ex eo major eſt ejus petulantia & ignorantia, quia omnis, qui Sapiens Criticus audit, ſive Romanae communionis is ſit, ſive ex exegregium coetu, praefatum Commentarium Hieronymo abjudicat, reſtituitque illum vel Pelagio, vel Pelagiano cuidam inepto petulantique ſcriptori. Ita enim docent Cardinales Bellarminus,& Noriſius. Alphonſus Salmeronius, Antonius Poſſevinus, Marianus Victorius, Benedictus Pererius, Antonius Pagi, Auguſtinus Calmet, Helias Du-Pin, & alii. Ex Noſtris Ambroſius Catharinus, Xyſtus Senenſis, Natalis Alexander, & plures alii. Ex Acatholicis Cornelius Scultingius, Gerardus-Johannes Voſſius, Andreas Rivetus, Caſimirus Oudin, Guillelmus Cave, cujus Judicio ſubſcribit Johannes Popeblount. Non igitur mentitus eſt Paulus oculatus & αὐτόπτης teſtis dum ignotum Deum ab Athenienſibus adoratum inquit; ſed, ut vidit, ut legit, ita repetiit: nec aliter quidem poterat ſcientibus videntibus ac legentibus enunciare. Ait quidem: „ Praeteriens enim, „ & videns ſimulacra veſtra inveni & Aram, in „ qua ſcriptum erat: ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ, IGNOTO „ DEO. „ & conſequenter altera ab enunciata a Pauſania erat Ara, quam nominavit Gentium Doctor, altera erat inſcriptio ab illa, quae proſtabat Athenis: praecipue quum notum ſit Eruditis non unicam id genus apud Ethnicos fuiſſe Aram, ſed apud Graecos pariter ac Latinos fuiſſe Aras IGNOTO DEO ſacratas. De Ara quidem ſubterranea juxta Circum maximum Romae poſitam, in qua Conſualia-

torsit in argumentum Evangelicae praedicationis, usus artificio ejus loci, quem Rhetores locum a Fortuitis vocant; cum scilicet fortuitos quosdam eventus convertunt in argumentum eorum, de quibus dicturi sunt, sicut de Leone Byzantio Sophista scribit Philostratus in Sophistis: qui cum obeso ac praepingui, ut erat corpore, prodiisset ad populm Atheniensem, suasurus concordiam, statimque populus, enormi crassitudine hominis conspecta, ridere coepisset; ille nihil commotus, Ridetis? inquit: est mihi uxor me crassior, & cum ad haec populus majorem risum sustulisset; protinus addidit; Et tamen unus lectulus nos tales capit concordes, discordes ne tota quidem domus, atque ita fortuitum risum vertit in argumentum suadendae concordiae.

Factum, & acutum dictum Leonis Byzantii.

ARA-

lia celebrabantur, haec habet Dionysius *Antiquit. Romanar. lib. II.* „ Illam vero Aram subterraneam „ Deo cuidam ignoto consiliorum occultorum Prae- „ sidi, & custodi postea fuisse consecratam „ Lucianus, sive alius is sit Author *Philopatris* haec habet: *Ημεῖς δὲ ἐν τῷ ἐν Αθήναις ἄγνωστον εὑρόντες*. „ Nos autem illum Athenis ignotum, inventum „ adorantes, & manus ad Coelum tollentes, gra- „ tias agamus „ Hanc ergo Aram IGNOTO DEO Sacram Athenis reperit Paulus: de hac verbum habuit: quare Clemens Alexandrinus vetustissimus Ecclesiae Pater *Lib. V. Stromat. pag. 429.* „ Restat uti- „ que ut divina Gratia, & solo, quod ab eo profi- „ ciscitur, verbo, id, quod est ignotum, intelli- „ gamus, quomodo Lucas quoque in Actis Aposto- „ lorum Paulum dicere commemorat... Inveni, „ inquit, Aram, in qua scriptum erat Ignoto Deo. „ Idem habent Origenes, aliique PP. Hac igitur veritate contra impostorem laudati Commentarii Authorem firmata, caussam hujusce erectae Arae cum eadem inscriptione edisserere lubet.

N. Xystus duas ab Oecumenio (qui inscriptionem ab Authore Commentarii jam ventilato exscripsit) adsignatas caussas memorat, quas pariter alii assignant. Alii autem ex Diogene Laertio (qui An. post Christum natum CLX. floruit) sic exscriptam repetunt, quam ille adsignat, caussam. „ Cum „ Athenienses corripuisset pestis, respondit Pithia, „ ut Urbem expiarent. Illi vero navem una cum „ Nicia, Nicerati filio, in Cretam ad accersendum „ Epimenidem miserunt, qui cum advenisset Olym- „ piade 46. Urbem expiavit, effecitque hoc modo, „ ut pestis cessaret. Acceptas oves nigras, & albas, „ ad Areopagum duxit, & illinc abire permisit quo- „ cumque libuisset, addito iis, qui eas insequebantur, mandato, ut ubi quievissent, Deo, qui „ conveniret, sacrificarent. Ita igitur malum illud „ ajunt desiisse, & hinc factum, ut Atheniensium „ vicis, Arae nullo inscripto nomine inveniantur „ At conjectura haec neque historiae congruit, neque Apostoli verbo. Vel enim Ara, quam Paulus commemorat, epigraphe caruisset, vel illam praetulisset, quam Epimenides subindicarat. *τῷ προσήκοντι Θεῷ*, At Paulus inscriptionem in ea offendit, & illam dubio procul, quam, nec apice immutato, nominavit *ἀγνώστῳ Θεῷ*: longe igitur ab commemorato eventu illa erecta Athenis Ara, quam Paulus invenit. Praeterea Numen, cui victimas immolandas Epimenides jussit, citra omnem dubietatis aleam, infame fuisset idolum, qua de caussa hujusce *Ignoti Dei* titulum illam praeferentem Aram nec nominasset Paulus, qui hanc occasionem Veri Dei enunciandi adsumsit; & quem, ut colerent Athenienses, ex eorum monumento praedicavit, edixitque. Adde: quod si hoc numen Doctor Gentium laudasset, quod Laertius indigitat, & Epimenidas veneratione dignum inquit, Athenienses Paulo adclamassent, non secus ac Lycaonenses cum tauris adductis sacrificare eidem velut Mercurio contendebant.

Caussam quippe veram hujusce erecti sacratique Altaris Card. Baronius cum aliis pene multis Eruditis adsignat, eamque ait fuisse, ut Deo vero, quem ignorabant Athenienses, cultum, extructa Ara, praestarent. At, quod ex Trismegisto, & Sybillis notum Gentilibus adserit, ad incudem revocatum subsistere nequit: praecipue, quia, ut infra ostendetur, & Mercurii Trismegisti scripta, & Sybillina oracula fictitia sunt, quae propterea ab eruditis Criticis ad fabulas amandantur. Ut ergo res clarius innotescat praenotandum est ad rei firmitatem, quod M. P. Augustinus tradit *lib. I. contr. Crescontum cap. 29.* Athenienses, nimirum, sub Ignoti Dei nomine Verum Supremumque Numen adorasse, non secus ac extra Ecclesiam Schismatici agunt: quare ex eodem M. P. haec fuit Apostoli mens, „ ut eundem Deum, quem „ praeter Ecclesiam ignoranter, atque inutiliter, „ colebant, in Ecclesia sapienter, & utiliter cole- „ rent. „ Inutiliter quidem & ignoranter Deum verum, seu Deum Hebreorum colebant Athenienses, quia simul cum ceteris eorum Pseudo-Numinibus adorabant, non secus ac Samaritani cum ceteris Diis יהוה *Jehova* colebant, & Alexander Severus in suo Larario Christum, Abrahamum, Orphaeum, ceterosque id genus Deos, quos coleret, retinabat. Nec quidem alium eis Paulus praedicavit; quandoquidem nisi hunc יהוה seu Graecis *Τετραγράμματον Tetragrammaton* annunciasset, dum hunc eundem eis ignotum, sed ab eis cultum adseruit, obtorto collo solemnem Arae inscriptionem ad verum nomen probandum traxisset; nec de peregrina religione praedicata promeritas poenas evasisset. Hebraeorum ergo Deus, qui ignotus Gentilibus erat, seu cujus quidditatem, & essentiam illi ignorabant, reboavit in eorum ditione ex conversatione cum Hebraeis, quare nec huic cultum denegarunt Pagani: extatque insigne hujusce rei monumentum apud Tacitum *Lib. II. Hist. Cap. 55.*, ubi memoratur Deus *Carmel*, qui certe ab Judaeorum Deo diversus non est. „ Est Ju- „ daeam inter Syriamque Carmelus; ita vocant mon- „ tem, Deumque. Nec simulacrum Deo, aut Tem- „ plum, sic tradidare Majores, Ara tantum & re- „ verentia. „ Multiplex vero, eaque solida hujusce tituli *ἀγνώστου incogniti* ab Atheniensibus veri Dei caussa praesto est. I. quidem quia Sapientes illi, qui eruditione, philosophiaque sua superbiebant, tam crassa Numinis ignorantia laborabant, ut nec vel primis quidem lineis deprehenderint quid esset Deus. Ait enim Plutarchus *Conv. Sap. p. 153.*: „ Quid est „ antiquissimum? Deus, inquit Thales; ortu enim „ caret. Quid maximum? Locus; reliqua enim „ mundus continet, & ab hoc continetur. Quid „ pulcherrimum? Mundus; omnes ejus partes or- „ dine aptae sunt. Quid sapientissimum? Tempus. „ Id enim alia invenit, reliqua vero inveniet. „ Et ut ex Catholicis iisque vetustis Ecclesiae Patribus id ipsum scrutemur, ita loquitur de Gentilibus Clemens Alexandrinus *Lib. VI. Stromatum*: „ Non enim „ de Deo dicunt aliquid Philosophi, sed suas affe- „ ctiones Deo attribuentes exponunt. „

II. Quia ignotus erat Ethnicis verus Deus, quem Synagoga colebat; hinc optime Regius vates ait: *Notus in Judaea Deus*: Judaeis siquidem ex Divina revelatione innotescebat D. O. M. qui Paganis ex praefato momento *incertum incognitumque* numen

erat,

ARATUS, Poëta eruditissimus, & Antigoni Macedonum regis Medicus, ex Solis, urbe Ciliciae, (quae a Solone, Lindii filio, nomen accepit, & postea Pompejopolis appellata est) ex Athenodoro, vel, ut quibusdam placet, Mnaseo patre, & Leonodora matre natus est; ac sub Dionysio Heracleote, Aristotero mathematico, & Persio poëta in urbe Athenarum liberalibus studiis indulsit. Fratres quoque habuit tres, Mirin, Calondam, & Athenodorum; qui primus Zoilo, qui contra Homeri poësim scripsit, contradixisse dicitur. Ipse vero inter varia studiorum suorum Opera librum edidit Astronomicum φαινόμενα, hoc est, APPARENTIA praenotatum, in quo constitutionem totius Sphaerae coelestis, imagines, figuras, ortus, & occasus omnium stellarum inerrantium, heroïcis versibus elegantissime cecinit, hunc in Latinum sermonem & hexametro carmine transtulerunt, M. T. Cicero, Germanicus Caesar, Octavii Augusti filius, Sex. Avienus Ruffus, D. Hieronymo synchronos, ac plerique alii, quos enumerare longum esset. Ex hoc Paulus Apostolus, quemadmodum in decimo septimo capite Actuum Apostolicorum legitur, cum in Areopago, quae est Atheniensium Curia, concionaretur ad populum, Testimonium sumpsit, quod omnes ex Deo simus, inquiens:

IN'

erat, & ita quoque vocabatur ab eis: quapropter in *Legatione Philonis* Cajus inquit: „ Vos ne estis „ illi Diis invisi, qui me omnium confessione Deum „ declaratum, soli aspernamini, mavultisque ve„ strum innominatum colere. „ extatque disertissimus in hanc rem locus Trebellii Pollionis *in Claudio* „ Etiam illud addentes, Mosen solum, Dei, ut Ju„ daeorum libri loquuntur, familiarem 125. Annis „ vixisse, qui cum quereretur quod juvenis interi„ ret, responsum ei ab Incerto ferunt Numine, ne„ minem plus esse victurum. „ Et tandem Lucanus *Lib. II. Pharsal.* disertissime incertum vocat Judaeorum Deum. „ Cappadoces mea signa timent, & de„ dita sacris Incerti Judea Dei. „

III. Tandem vel ex eo *Ignotus* dicebatur D. O. M. quem Israel agnoscebat & venerabatur, quia huic Hebraeorum Deo nomen ineffabile יהוה respondebat, quod in aurea lamina insculptum è Sacerdotum fronte pendebat, & in divino Eloquio scriptum conspiciebatur; at nemini voce illud exprimere fas erat, qua de caussa dum illud nominandi necessitas occurrebat, praecipue in expositione Bibliorum non quidem יהוה usurpabant, sed vel אל *El*, vel אלוה *Eloah*, ve אלהים *Eloim*, vel אדני *Adonai* &c. Refertque Joseph Hebraeus *Lib. II. Antiquit. Cap. XII. v. 4.* Hoc ineffabile nomen Patriarchis pridem ignotum solummodo Moysi in Rubo, fuisse a Deo primitus reseratum: „ Tum Deus nomen suum „ ei enunciat, hominibus non antea patefactum: „ quod effari mihi nefas est „ Hocque proprie nomen, quod nulli a Deo competere potest. De quare consuli possunt Divini Verbi Interpretes, eruditique Theologi, & praesertim N. Xantes Pagninus *in Lexico Hebraico*. At Gentilium Numinibus ab initio proprium inditum fuit nomen, quod cunctis scribere effarique licebat; nec aliud sonabat, quam privatam personam opere & nomine despicabilem. Dum igitur IGNOTO DEO Aram statuerunt Athenienses, nonnisi incerto innominato, sed vero D. O. M. quem Hebraei colebant, sacrarunt Altare.

Quod si ulterius caussam quaeras quo ex momento huicce Judaeorum Deo Athenienses sacraverint Aram? Sufficere quidem posset superius adsignatum motivum, nimirum, ad superstitionem dilatandam etiam Hebraeorum numen ceteris Diis adgregare voluisse, etsi ignotus eis foret excelsus omnium conditor, quem adorabant. Verum ad majorem firmitatem nostrae adsertionis, qua statuimus ex eo Hebraeorum Deum fuisse ignotum, occultum, incertumque Graecis quia ineffabile erat יהוה, adnotare lubet quod Flavius Josephus de Alexandro Macedonum Rege narrat, ut ex facto hujusce Regis, qui יהוה adoravit, sed effari non posse adseruit, cujusque dicti ac facti res tota innotuit Graecis, conjectura non levis firmetur de caussa sacrandi Hebraeorum Deo aram Athenis. Sic enim scribit laudatus historicus *Lib. XI. Antiquit. Cap. 8. n. 5.* „ Alexan„ der enim procul adhuc conspicatus multitudinem „ in albis vestibus, & Sacerdotes praecedentes in „ byssinis tunicis, & Pontificem in hyacinthina ve„ ste, & auro distincta, atque thiaram in capite „ gerentem & auream in ea laminam, in qua Dei „ nomen inscriptum erat: solus accessit, & nomen „ veneratus est, priorque Pontificem salutavit. Ju„ daeis autem omnibus una voce Alexandrum salu„ tantibus, & in orbem cingentibus, Reges quidem „ Syriae, reliquique obstupuerunt, & Regem men„ tis impotem esse sunt suspicati. Parmenione ve„ ro solo eum aggresso, & percontato, qui fa„ ctum sit, ut omnibus eum adorantibus, ipse „ Judaeorum Pontificem adorarit; non hunc, „ inquit, adoravi, sed eum, cujus ille sum„ mo Sacerdotio decoratus est. Hunc enim secun„ dum quietem vidi in hoc habitu, cum essem in „ Dio in Macedonia; ac cogitantem me apud me „ ipsum, quonam pacto potiri possem Asia, horta„ tus est, ne cunctarer, sed confidenter trajice„ rem; se se enim exercitui meo praeiturum, mihi„ que Persarum imperium traditurum. Itaque cum „ alium nullum in tali veste viderim, & nunc con„ spicatus hunc, & illius in quiete visi & cohor„ tationis recordatus sim, puto me divino missu fa„ cta expeditione, Dario superiorem fore, & Per„ sarum potestatem abolitururum, atque omnia, quae „ mihi sunt in animo successura. Haec locutus ad „ Parmenionem, dataque Pontifici dextra, Sacer„ dotibus eum cursu comitantibus in Urbem venit; „ & in Templum ascendit, ac Deo ad sacerdotis „ praescriptum sacrificavit, ipsumque Pontificem, „ & Sacerdotes magnifice honoravit. „ Ex quo enim Alexander veneratus est Dei nomen in lamina Pontificis inscriptum, יהוה, nimirum, quem nec nominavit, sed tectum in Templo adoravit, & Sacrificio sibi indicto coluit, facile fieri potuit ut Athenienses, ad quorum notitiam res tota pervenit, huicce ineffabili Deo, seu *ignoto*, vel *incerto*, seu *occulto* sacraverint Aram. Quae vero tradunt alii de hac Ara IGNOTO DEO ab Dionysio Areopagita primum erecta dum Solis eclypsim in morte Redemptoris vidit, ut Deum in Carne passum obscura epigraphe indigitaret, ad fabulas sunt amandanda, sicut & alia id genus, quae repetere taedet, quum jam dicta sufficiant ad nostri operis intentum, & scopum. Cetera qui scire exoptat eruditos Interpretes consulat, quum non pauci ea de re ex professo tractarint.

IN IPSO vivimus, movemur, & sumus, sicut & quidam vestrorum poëtarum dixerunt.

τῦ γαρ καὶ γένος ἐσμέν. id est, *Ipsius & genus sumus.*

QUOD quidem hemistichium in Praefatione Phaenomenon poëta de Jove protulit, nam cum Opus inchoasset ab eo versu, ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, paulo post intulit, Ipsius & genus sumus, quod Paulus animadvertens Jovi perverse, & omnino injuste attribui, ipse Deo vero justissime restituit. Claruit Aratus tempore Ptolomaei Philadelphi, vixitque illustris in Regia Antigoni, Demetrii filii; qui imperium Macedonum suscepit Olympiade centesima quinta.

2. Macc. 1. ARISTOBULUS, Sacerdos & Philosophus, genere Judaeus, ad quem extat epistola Senatus Hierosolymitani, quae in principio secundi libri Maccabaeorum legitur, scripsit ad Ptolomaeum Philometorem, discipulum suum, Commentarios in Mosen eruditissimos (quorum recordatur Eusebius in Chronicis) & librum ad eumdem de membris Dei; ex quo Testimonium profert Eusebius libro octavo praeparationis Evangelicae. Vide hoc ipsum latius libro quarto, in dictione Aristobulus Junior.

ASSUERUS, quem Graeci Artaxerxen, Josephus Cyrum, Xerxis filium, tradit, varia scripsit; de quibus in Sacris voluminibus citantur.

DIVINARUM Actionum Commentarii. Esther 12.

AD PRAEFECTOS centum viginti septem Provinciarum imperii sui, de extinguenda penitus Judaeorum gente, epistola una. Esther 8. & 13. Josephus libro 11. Antiq. cap. 6.

AD EOSDEM pro salute & securitate totius Judaïcae nationis, epistola altera, prioris revocatoria, primo Esurae 8. & 16. Josephus ibidem.

B

Num. 22. BALAAM, filius Beor, ex regione Amonitide, professione divinator & hariolus, cujus vaticinia Moses in libro Numerorum conscripsit, libros divinationum suarum creditur posteris suis reliquisse, de quibus Origenes Homilia decimatertia in Numeros ita scribit: SI A MOSE prophetiae Balaam Sacris insertae sunt voluminibus; quanto magis descriptae sunt ab his, qui habitabant tunc Mesopotamiam; apud quos magnificus habebatur Balaam, quosque artis ejus constat fuisse discipulos? Ex illo denique fertur Magorum genus, & institutio in partibus Orientis vigere: qui descripta habentes apud se omnia, quae prophetaverat Balaam, etiam hoc habuerunt scriptum, quod Orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israël. Haec scripta habebant Magi apud semetipsos: & ideo, quando natus est Jesus, agnoverunt stellam, & intellexerunt adimpleri prophetiam magis ipsi, quam populus Israël; qui sanctorum Prophetarum audire verba contempsit: illi ergo ex his tantum, quae Balaam scripta reliquerat, agnoscentes adesse tempus, venerunt; & requirentes eum statim adoraverunt. Author Operis imperfecti in Matthaeum, cap. 2. Origeni subscribens, LEGI, inquit, apud aliquem, Magos istos ex libris Balaam divinatoris apparitutae hujus stellae scientiam accepisse; cujus divinatio posita est in veteri Testamento: ORIETUR STELLA EX JACOB, ET EXURGET HOMO EX ISRAEL, ET DOMINABITUR OMNIUM GENTIUM. (a)

BA-

(a) Non una est omnium Patrum ac Interpretum de Balaamo sententia. S.Hieronymus *Quaest Hebraic. in Genesim* cum Hebraeis sentire videtur Balaamum Veri Dei notitiam habuisse, cui aras erexit, fuisseque verum Prophetam, esto pluribus obnoxium sceleribus. S. Ambrosius *Epistola I. primae classis non. editionis* Balaamum Caiphae comparat, qui imprudens Prophetam egit. Non pauci autem divini Verbi expositores Balaamum statuunt Ariolum idolis sacrum: quare S. Thomas 2. 2. *qu. CLXXII. Art. VI. in argum. sed contra* ita scribit: „dicit quaedam „Glossa, quod *Balaam divinus erat, daemonum scilicet ministerio, & arte magica nonnumquam futura praecognoscens*. Sed ipse multa praenunciavit „vera, sicut est illud, quod habetur Num. 24. „*Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israel.* „Ergo etiam prophetae Daemonum pronunciant „vera: „Cujus autem sit haec glossa quam laudat Angelicus, optime adnotavit N. Johannes Nicolai *in nota marginali* ibidem: „Quae in veteri manuscripta „editione nullo nomine praenotatur, sed in moderna ex Rabano, qui & *Lib. 3. in Numeros cap. VI.* „sic eam habet. Quiddam etiam tale, licet serie „non eadem, ex Origene in eum locum *Homilia* „*XIII.* sparsim colligi potest, & fortasse Rabanus inde sumpsit.„ Ex Origene etiam ibidem idipsum mutuatus est N. Xystus, quod pariter docuerunt Theodoretus *qu. 39. & 40. in Numeros*, & S. Cyrillus Alexandrinus *Lib. IV. & VI. de adoratione in Spiritu & Veritate*. Verum Origenes tunc solum prophetasse Balaamum asserit, quum Dominus eum assumsit, & in os ejus ea posuit verba, quae futurum Messiam enunciarent. Nec certe aliam in eo Angelicus veram prophetiam dignoscit, quam nuper

d.

BALAAM Doctrina citatur in secundo capite Apocalypsis, haec, ut quidam falso existimant, non est scriptura quaedam occulta, sed consilium improbum, quo ipse admonuir regem Balac; ut, si vellet Judaeorum gentem perdere, pertraherer filios Israël ad scortationem, & idolorum cultum, mittens ad eos formosissimas mulieres, quae eos ad libidinem inescarent, & accenderent; atque hoc pacto inescatos ad titus gentiles inducerent. Vide hanc historiam Numer. cap. 24.

BARNABAS Cyprius (qui & Joseph Levites) de septuaginta duobus discipulis Domini, cum Paulo gentium Apostolus ordinatus, & postea propter Joannem discipulum, qui & Marcus vocabatur, a Paulo separatus, Evangelicae praedicationis injunctum sibi opus usque ad septimum Neronis annum exercuit; in quo a Cypriis suis Martyrio coronatus occubuit. Clemens, Romanus Pontifex, in primo Recognitionum libro scribit, eum in Italiam venisse, & Dorothaeus, Tyri Episcopus, in Synopsi (b) testatur eum Mediolanensis urbis primum fuisse Episcopum. Hic unam ad aedificationem Ecclesiae pertinentem scripsit epistolam, ex qua in Stromatibus Clementis Alexandrini haec fragmenta, sive testimonia passim dispersa reperi. Act. 15. 39.

Epistolae, quae Barnabae tribuitur, fragmenta.

SIMPLICIUS vobis scribo, ut intelligatis. Deus, qui est universi mundi Dominus, det etiam nobis sapientiam, & intelligentiam, scientiam, cognitionem justificationum ejus, & tolerantiam. Ante, quam nos Deo crederemus, erat nostri cordis habitaculum, interitui obnoxium & imbecillum, vere templum manu aedificatum, quia erat quidem plenum cultu idolorum, & erat domus daemonum, quod faceret, quaecunque Deo sunt contraria. Attendite, ut templum Domini gloriose aedificetur: discite vos accepisse remissionem peccatorum, & sperasse in nomen; quare in nostro habitaculo Deus inhabitat, in nobis est verbum fidei, vocatio ejus promissionis, sapientia justificationum, & mandata doctrinae. Cum fide ergo vestra perfectam etiam habeatis cognitionem: fidei coadjutores sint timor, & tolerantia, quae autem opem ferunt his, sunt longanimitas, continentia; quibus caste manentibus, una cum eis laetatur sapientia, scientia, intelligentia, cognitio.

HAEC EX CLEMENTE, cujus discipulus Origenes in tertio Periarchon libro sic scribit: BARNABAS in epistola sua declarar, duas esse vias, unam lucis, alteram tenebrarum, quibus & praeesse dicit certos quosque angelos; viae quidem lucis angelos Dei, tenebratum autem viae angelos Sathanae. Haec de Barnabae epistola, praerer quam Tertullianus etiam eam, quae sub nomine Pauli ad Hebraeos inscribitur, existimat ab ipso fuisse compositam. Transtulit quoque ex Hebraeo in Graecum Matthaei Evangelium; de quo Theodorus Lector collectaneorum

dictam de eodem Servatore Christo nasciturο ex semine Jacob: Et ita similiter plane alii non pauci adserunt de Verbo Dei in carne nasciturο ex Virgine Matre, Sole, nempe, de Stella proditurο, ut peregregie Bernardus ait. „ Angelus consilii natus est „ de Virgine, Sol de Stella „ quem propterea nova stella foret Gentibus demonstratura. At quae ita Origenes, ex eoque Author *Operis imperfecti*, aliique plures mutuantur ad designandam reapse stellam, quae Magos ad Christi praesepe duxit, ita indubia non sunt, ut suos quoque non patiantur manes. Dubium est enim imprimis unde nam venerint Magi, quos ab Oriente venisse Evangelista percenset: & probabilior certe est eorum opinio, qui adstruunt eos fuisse Persas ex Perside properantes ad Christi primordia veneranda, & magnificandum muneribus immaculatum Virginis partum. Sed etiam dato, quod Magi ex Mesopotamia Jerosolymam venerint, & inde Bethleemum perrexerint pupulum Jesum adoraturi, ut Origenes & Basilius adserunt, quid ad fides Balaami vaticinium nuper laudatum? Etsi enim Balaamus in Mesopotamia natus fuerit, non tamen in Mesopotamia, sed in Moab, quo fuerat a Balae adscitus, oracula fudit de Christi adventu, & de admirabili ejus ortu vaticinium protulit; neque unquam ad proprios rediit lares, neque suis laudatum oraculum commendavit, unde posset ad Magos Christi praesepis adoratores vaticinium pertrahi, quin potius scelestibus addictus Balaam ad finem usque extra Mesopotamiam perseveravit in malo. Mesopotamas itidem Astrologiae studio vacasse, nemo est, qui memoriae tradiderit. Quid insuper si addas non longe ab Judaea Mesopotamiam distasse? Haud ergo haec fuit Magorum Patria, quos ab Oriente venisse Evangelista commemorat.

(b) Neque Dorothaeus Tyri Episcopus, neque Athanasius Alexandrinus Praesul authores sunt *Synopseos*, quam saepius N. Xystus laudat, de qua re consuli possunt Critici, quos itidem saepius laudo. At circa Epistolam Barnabae varia est Criticorum sententia. Esse quidem genuinum ejus partum praefatam Epistolam olim à pluribus desideratam, & ab Hugone Menardo, & Isaaco Vossio editam persensent plene plures, & ex Origene, Clemente Alexandrino, & Hieronymo probant. Abjudicant autem eidem laudatam Epistolam ex testimonio Eusebii Caesariensis, aliisque ex momentis alii itidem emunctae naris Authores: ut rem tamen acu tangas, quum nimium foret hic protrahere moras ad dubium extricandum, consule Cl. V. Johannem Baptistam Cotelerium *Patres Apostolici* Tom. II.

rum lib. 2. in hunc modum meminit: RELIQUIAE Barnabae Apostoli inventae sunt in Cypro sub arbore ceratea, habentes sub pectore Evangelium Matthaei, maou ipsius Barnabae scriptum, qua occasione Cyprii victores evaserunt, ut metropolis ipsorum liberum habeat episcopatum, oec Antiocheni episcopi jurisdictioni subdatur. Evangelium autem illud Zenon Augustus io Palatio suo reservavit: Est & aliud subnomine Barnabae Evangelium, quod a Gelasio distinct. 15. inter Apocrypha computatur.

BARPTOLOMAEUS Apostolus, qui Matthaei Evangelium, Hebraïcis scriptum literis, Indis, qui Fortunati dicuntur, tradidit, putatur scripsisse Evangelium; & ex eo Dionysium Areopagitam in principio mysticae Theologiae testimooium protulisse, his verbis: SI IGITUR divinus Barptolomaeus ait, & multam Theologiam esse, & minimam, & Evaogelium latum, & magnum, & iterum angustum: mihi quidem videtur supernaturaliter intelligens: quia & multiloqua est oprima omnium causa, & breviloqua simul, & sine verbo. Gelasius distinct. 15. una cum caeteris apocryphis scriptis hoc Evangelium caveodum decernit.

Num. 21. 14. 15. BELLORUM Domini liber, Hebraïce ספר מלחמת יהוה Sepher Milchamorh Jeova appellatus, citatur in libro Num. cap. 21. profertque ex eo Moses testimonium ad demonstrandum, quae gerenda fuerant in torrentibos Aroon, in finibus Moabitarum, his verbis: UNDE dicitur in libro Bellorum Domioi, Sicur fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrenrium inclinati sunt, ut requiescerent in Aroon, & recumberent in finibus Moabitarum. Hunc librum Rabbi Menachem dicit fuisse oarrationem Dei, quae revelata erat Mosi, cui maoifestaverat se eadem facturum in torrentibus, quae olim fecerat ad mare rubrum. Aben Ezra putat esse librum Judicum, quia in eo multa bella adversus Amorrhaeos coofecta legantur. Sunt etiam qui inter Judaeos existiment hunc esse idipsum librum Numerorum, quia ספר sepher, quod noster iuterpres transtulit librum, etiam Numerationem sigoificat, sicut Lyranus ait appellatum, quia in eo narrentur bella a Domino per manus Hebraeorum gesta. Augustinus, Chisamensis episcopus, censet librum Bellorum Domini non esse volumen aliquod, in quo bella coofcripta sint, sed oarrationem quandam, quae tum apud Hebraeos communi omnium ore, ac voce oarrabatur, quia quod Hieronymus vertit librum, Hebraïce ספר sepher dicitur. quod non tam librum significat, quam narrationem, & connumerationem, a verbo ספר sipher, id est, narravit, numeravit, & verbum illud, *Dicitur*, quod apud nos ponitur in praeseoti, apud Hebraeos pooitur in futuro יאמר ieamar, id est, *Dicetur*, indicat Mosem loqui noo de re jam conscripta, sed de re in posterum narranda, ita ut sensus verborum ejus sit, Unde dicetur in libro Bellorum Domini, hoc est, cum bella Dei recensebuntur a posteris, hoc quoque dicetur, quod sicut fecit Deus in mari rubro, ita fecit io torrentibus Aroon. Verum D. Augustinus in lib. 18. de civitate Dei dicit, non esse oegandum hunc librum cum plerisque aliis etiam ante tempora Mosis fuisse conscriptum.

Isaiae 30. 8. BUXEUS LIBER, sive Scriptura in buxea tabula exarata commemoratur ab ipsomet Deo; qui apud Esaiam cap. 30. prophetae sic praecipit: SCRIBE eis super buxum, & in libro diligenter exara illud; & erit in die novissimo in testimonium usque in aeternum. In quibus verbis pro eo, quod io Hebraeo est על לוח אתם, al luth itam; LXX. interpretes transtulerunt, ἐπὶ πυξίυ, id est, In buxo; Symmachus ἐπὶ πτυχί, hoc est, Super latissima tabula; Pagninus, In tabula cum eis; quidam verò, In tabulis eorum, & hi existimant his verbis neque tabulas buxeas, neque alterius ligni significari, sed per periphrasim & idiotismum Hebraicae linguae hunc sacrum prophetiarum Esaïae librum circunscribi. Hieronymus tamen credit Deum praecepisse prophetae, ut scriberet in tabulis, & his potissimum buxeis, quod buxus arbor sit perpetua coma virens: cujus lignum ob firmissimam soliditatem peoe sit imputribile, multisque saeculis permanens: ut io his sempiterno tempore extarent divioae praedictiones, quibus Deus perpetuum & irreparabile excidium comminabatur ingratis, & incredulis Judaeis, qui bene monentes prophetas audire nolebant, & ipsorum vaticinia contemnebant: voluit enim Deus eas aeterno tempore scriptas permanere, ut postquam expletae essent,

eſſent, Judaei ſuo magno malo ſentirent tandem ea vera fuiſſe oracula, quae ipſe in tabulis, ſeu codicibus prophetarum ſuorum ſcribi mandaverat. Nec te lateat hoc praeceptum de tabulis conſcribendis a diverſis expoſitoribus diverſis modis exponi: alii hoc exiſtimant Eſaiae prophetae, ingredienti ad populum ſuum, a Deo fuiſſe mandatum: alii, & Hebraei potiſſimum, arbitrantur hoc eſſe Dei praeceptum ad Jeremiam, ut cum ingreſſus fuerit AEgyptum cum caeteris concaptivis, haec ſcribat: &, ne cui abſurdum videatur Deum loqui ad Jeremiam, qui nondum natus erat, ajunt ante Deum (qui vocat ea, quae non ſunt, tanquam ea, quae ſunt, & ante quem omnia juncta ſunt tempora) etiam Jeremiam, cum nondum eſſet, fuiſſe praeſentem. Sed, utcunque id ſit, non magni refert, cum unus idemque ſit mandati ſpiritus ac ſenſus, ad utrumvis horum prophetarum accommodatus.

C

CALCULUS, ſive Lapillus candidus, novo nomine inſcriptus: de hoc Jesus Chriſtus, Dei filius, in ſecundo capite Apocalypſis, VINCENTI, inquit, dabo calculum candidum, & in calculo nomen novum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Quae verba exponens Arethas, Caeſarienſis epiſcopus, in commentariis Apocalypſis ſic ſcribit: VINCENTI autem diabolum pollicetur Deus calculum candidum, hoc eſt, mercedem honore & fama fulgentem. Poſuit autem hoc loco calculum candidum, quod is notus eſſet his, qui in theatris, ac ſtadiis certabant, & vincentibus tradebatur. Nomen vero novum aeternae beatitudinis praemium eſt; quod in praeſenti vita ignoratur: ſiquidem ea bona, quae praeparavit Deus diligentibus ſe, oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt: nova autem ſunt nobis, cum ad eorum poſſeſſionem poſt hanc vitam ingredimur. Haec Arethas. Conſtat etiam apud veteres Ethnicos victoriarum dies, publicis faſtorum tabulis inſculptos, conſueviſſe candido lapillo praenotari, quo clarius a caeteris diebus diſcernerentur: ad quem morem alludens Zoënzonius, poëta Chriſtianus, triumphalem Servatoris noſtri diem hoc hendecaſyllabo cecinit:

Apocal. 2. 17.

Victoriarum dies publicis faſtorum inſcripti tabulis conſueverunt candido lapillo praenotari.

O diem feſtum populis, diemque
Candidum, qui nos rediens beatos
Reddis, hunc ſigna niveo quotannis
Muſa lapillo.

CALLIMACHUS Cyrenaeus, inter Graecos poëtas nobilis, qui apud Ptolomaeum Philadelphum uſque ad Evergeten vixit, omne poëmatis genus attigit: in adverſarium poëma acerbiſſimum ſcripſit; quem ficto nomine IBIN appellavit: unde Ovidius poëta nomen, & argumentum operis in Ibin mutuatus eſt: edidit elegias, epigrammata, & hymnos in deos: laudes Jovis decantans, Cretenſes accuſat, &, tanquam vanos & mendaces, redarguit, quod Jovis, qui Deus immortalis eſt, ſepulchrum apud ſe eſſe jactent. Horum verſuum ſententiam, ut teſtis eſt Origenes, Paulus adverſus Cretenſes in epiſtola ad Titum detorſit. Vide infra in Epimenide.

CAMBYSES, quem Eſdras Aſſuerum & Artaxerxem nominat, Cyri Perſarum regis filius, ſcripſit ad Rheum Beeltheem, & caeteros Samariae praefectos epiſtolam, qua jubebat aedificationem Judaïci templi omnino impediri. Vide librum primum Eſdrae capite quarto.

CHALDAEORUM Sapientia, Hebraice חכמת כשדים Chochemath Chaſeddim, quae & Aramaea, & Aſſyria, & Syriaca, & Babylonica dicitur, in hac Daniel propheta ſe una cum tribus pueris ſodalibus ſuis fuiſſe apud Babylonios eruditum ſcribit his verbis: ET PRAECEPIT rex ipſi Aſphanez, ut introduceret de filiis Iſraël, & de ſemine regio pueros, in quibus nulla eſſet macula, decoros forma, & erudibiles in omni ſapientia, & dociles in omni ſapientia, & dociles in omni diſciplina, ut doceret eos literas, & linguam Chaldaeorum: & poſt pauca addit, PUERIS autem his dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro & ſapientia: & omne verbum ſapientiae, & intellectus, quod ſciſcitatus eſt ab eis rex, invenit in eis decuplum ſuper cunctos hariolos & magos, qui erant in univerſo regno ſuo. Haec Daniel, qui in eodem volumine teſtatur fuiſſe tunc apud Babylonios plures ſapientum diverſitates, easque omnes a regibus Nabuchodonoſore, & Balthaſſare ad interpretationem ſomniorum difficilium accitas re-

Dan 13. 4. In Vulgata legitur Et ait Rex Aſphenez praepoſito Eunuchorum, ut introduceret de filiis Iſraël, & de ſemine regis, & Tyrannorum pueros, in quibus nulla eſſet macula, decoros forma, & eruditos omni ſapientia, cautos ſcientia, &c.

Dan. 2. a refert, dicens. PRAECEPIT ergo rex Nabuchodonosor, ut convocarentur harioli, magi, malefici, & Chaldaei, ut indicarent regi somnia sua: & infra, TUNC ingrediebantur ad regem Nabuchodonosor harioli, magi, Chaldaei, & aruspices: & capite 5. EXCLAMAVIT itaque rex Balthassar fortiter, ut introducerent magos, Chaldaeos, & aruspices. Ex quibus verbis apparet sapientiam Assyriorum, sive Chaldaeorum eo tempore fuisse distinctam in quinque ordines sapientum; quorum nomina in libro Danielis Chaldaice conscripta haec sunt, כשדים Chasceddim, id est Chaldaei; אשפים Asaphim, id est Magi, חרטומים Chartummim, hoc est Harioli; מכשפים Mecasphim, hoc est Malefici; גזרים Gazarim, id est Augures, sive Aruspices. De quibus ea, quae apud varios scriptores legi, hic annectenda putavi.

Dan. 4. a

Dan. 5. a

CHASCEDDIM, id est Chaldaeorum nomen (sub cujus interdum appellatione vel omnes, vel singulae Babyloniorum sapientum sectae designantur) proprie, & apud Danielem particulariter, ut inquit Hieronymus, significat genus hominum, quos vulgus Mathematicos & Genethliacos appellat: hos Plinius ait initium habuisse a Belo Jove, Nini Assyriorum regis patre, primo sideralis scientiae inventore: hi coelorum motus diligentissime spectarunt; & circa astronomiae rationes, & praedictiones, quae ex astrorum observatione fiunt, occupabantur: horum Philo in libro de Abraham meminit in hunc modum: CHALDAEI, cum primis exercitati siderali scientia, omnia tribuebant stellarum motibus; a quibus credebant dispensari mundi potentias, quae constant ex numeris, earumque proportionibus. Venerabantur isti res visibiles, non percipientes invisibilia & intelligibilia, scrutantes illarum tantum ordinem: atque ita è Solis, Lunae, stellarum erraticarum, fixarumque circuitibus, & anni in quatuor tempora distincti vicibus, consensuque rerum coelestium, ac terrestrium mundum ipsum existimabant esse Deum, profana opinione creaturam facientes creatori similem. Haec Philo de Chaldaeis; quos Hieronymus in epistola ad Hebraeos ait, asseruisse materiam visibilis hujus mundi sempiternam esse, & a nullo productam.

ASAPHIM, qui a vetusto Latinae editionis interprete Philosophi, a LXX. interpretibus μάγοι, & a Hieronymo similiter Magi appellantur, de omnium, tam divinarum, quam humanarum rerum causis philosophati sunt. Horum auctorem Origenes fuisse putat Balaamum, filium Beor; quem Balac, rex Moab, accersiit, ut diris & imprecationibus suis Hebraeorum populum execraretur: cujus etiam vaticiniorum scripturis post multa saecula admoniti Magi, ex Oriente in Judaeam profecti sunt Christum adoraturi. Diogenes Laërtius in primo De philosophis libro scribit, Zoroastrem Persen fuisse Magorum principem, Magos vero, utpote sacerdotes, deorum vacasse cultui; & preces illis, votaque, & sacrificia, quasi soli ab iis exaudirentur, offerre solitos. Erat his vestis candida, lectus humus, esca olus, caseus, & panis: arundine pro baculo utebantur; cujus in summitate praefixum caseum ori applicantes edebant. Dogmata vero, & ipsorum placita haec erant; in primis, Unum esse Deum primum omnium & sempiternum: hoc autem docuisse Zoroastrem, Eusebius libro 1. Evangelicae praeparationis asseverat, his verbis: ZOROASTRES Magus in libro sacro, in quo res Persicas collegit, haec ad verbum scribit; DEUS incorruptibilium primus est, sempiternus, ingenitus, expers partium, sibi ipsi simillimus, bonorum omnium origo, munera non expectans, optimus, prudentissimus, pater juris, sine doctrina justitiam perdoctus, natura perfectus, sapiens, sacrae naturae unicus inventor. Haec Eusebius. Posuerunt quoque & alios deos secundos, sive genios; quorum substantiam vel igneam, vel aqueam, vel terream dixerunt. Signa & statuas deorum reprehendebant; atque eorum errorem; qui mares ac foeminas dicunt esse deos, improbabant. Animas esse post hanc vitam immortales, & omnia, quae hic sunt, illorum precationibus durare dicebant; & homines iterum resurrecturos; atque iniquum & impium defunctorum hominum corpora flammis exurere. De justitia etiam, caeterisque virtutibus multa disseruerunt. Auri & argenti usum interdixerunt. Philo in libro De specialibus legibus sic de Magorum sapientia loquitur: VERAM quidem illam Magiam, hoc est, speculativam scientiam, per quam naturae opera cernuntur clarius, ut honestam expeten-

tendamque non plebeji solum sectantur, sed etiam reges regum maximi, praesertim Persici, tam curiosi harum artium, ut regnare non liceat, nisi cum Magis versato familiariter. Cui subscribens Hieronymus in interpretatione hujus loci, inquit: MAGI sunt, qui de singulis philosophantur. Consuetudo autem communis Magos pro maleficis accipit; qui aliter habeotur apud gentem suam, eo quod sint philosophi Chaldaeorum: & ad artis hujus scientiam reges quoque & principes ejusdem gentis omnia faciunt: unde & ipsi primum in nativitate Domini Salvatoris primi ortum intellexerunt, & venientes in Bethlehem adoraverunt.

CHARTUMMIM, qui a LXX. interpretibus ἐπαοιδοί, hoc est, Incantatores, & ab Hieronymo Arioli nuncupantur, daemonum excantationibus dediti, originem duxerunt, ut Plinius, Justinus, & Augustinus tradunt, a Zoroastre, altero Bactrianorum rege, & Mago, primo verae Magiae corruptore; qui solus inter omnes mortales eadem, qua natus est, die risit; eique cerebrum ita palpiravit, ut impositam repelleret manum, praesagio videlicet futurae insaniae, qua admirabilem illam Magorum sapientiam, a majoribus suis acceptam, primus ad incantationum deliramenta deduxit: unde & justo Dei judicio a Nino, Assyriorum rege, bello victus est, & regno expulsus. Qui igitur illum secuti sunt, duo, ut refert Laërtius, posuerunt principia, unum bonum, alterum malum: numen bonum Deum esse coeli, a quo omnia bona proficiscerentur; malum vero inferorum Deum, unde omnia mala arbitrati sunt: quod postea dogma primi inter Christianos Manichaei invulgarunt. Aëra dixerunt plenum esse daemonibus, qui tenuiter, & veluti evaporationes quaedam ipsis apparerent: divinationes, & praedictiones ex daemonum colloquiis profitebantur: justum, matri ac filiae misceri, putabant.

MECASPHIM, qui a LXX. interpretibus φαρμακοί, hoc est, Venefici appellantur, Maleficos vocat Hieronymus: putatque eos esse, qui sanguine utuntur & victimis, & saepe contingunt corpora mortuorum, & ex his divinant.

GAZARIM, quod LXX. interpretes verterunt γαζαρηνούς, id est, Gazarenos, Hieronymus Aruspices, sunt qui intestinis hostiarum inspectis divinant. Alii per Gazarim Augures intelligunt, nimirum eos, qui aut ex volatu & ex cantu, aut ex pastu avium futura praedicunt.

HAE IGITUR erant sub rege Nabuchodonosore Babylonicae Sapientiae partes, ac species: in quibus etsi propheta Daniel a Babylonicis praeceptoribus fuit pleoissime instructus, sicut & olim Moses in omni AEgyptiorum sapientia fuerat eruditus; tamen, ut Justinus Martyr in libro quaestionum a gentibus objectarum recte admonet, neque his uoquam usus est, neque approbavit unquam; sed quatuor potissimum hujus sapientiae partes exhorruit, ut contrarias legibus Dei sui; pro quo oon dubitavit leonibus semel atque iterum objici. Fuit & alia apud Chaldaeos divinitus infusa sapientia, cujus munere Sibylla Cumaea, Berosi sacerdotis Babylonii filia, multa prophetica oracula de futuris temporum eventibus, & de Christo Servatore nostro potissimum edidit: de qua habes infra in dictione Sibylla.

CHAM, filii Nohe, Scriptura est opus impietatis prodigiosae atque maleficae, continens elementa ac praxim artis necromanticae. Meminit hujus voluminis Ciccus Asculanus in Commenrariis, quos edidit in Sphaeram: quod sine ullo dubio ab iniquissimis hominibus confictum est, & ab iisdem inscriptum & evulgatum sub titulo Scripturae Cham, sumpta occasione ex his, quae Serenus Abbas de magicis artibus, a Cham ioventis & scriptis, refert apud Joannem Cassianum in octava Collatione capite vigesimo primo his verbis. SCIENTIAM omnium naturarum per successiones generationum semen Seth ex paterna usque ab ipso Adam traditione suscipiens, donec divisum a sacrilega propagioe Cham perduravit, quemadmodum sancte perceperat, ita etiam vel ad Dei cultum, vel ad utilitatem vitae communis exercuit: cum vero fuisset impiae generationi permistum, ad res prophanas ac noxias, quae pie didicerat, instinctu quidem daemonum derivavit; curiosasque ex ea maleficiorum artes, atque praestigias, ac magicas superstitiones audacter instituit, docens posteros suos, ut, sacra illa cultura divini nominis derelicta, vel elementa haec, vel ignem, vel aëreos daemones venerarentur, & colerent. Haec igitur curiosarum rerum notitia, quomodo diluvio non

perierit, ac supervenientibus saeculis innotuerit, perstringendum breviter puto. Quantum itaque antiquae traditiones feruntur, Cham, filius Nohe, qui superstitionibus istis, & sacrilegis fuit artibus infectus, sciens nullum se posse super his memorialem librum in arcam prorsus inferre, in qua erat una cum patre justo, ac sanctis fratribus ingressurus, scelestas artes, ac prophana commenta diversorum metallorum laminis, quae scilicet aquarum non corrumperentur injuria, & durissimis lapidibus insculpsit: quae diluvio peracto, eadem, qua ille celaverat, curiositate perquirens, sacrilegiorum ac perpetuae nequitiae seminarium transmisit in posteros. Hac itaque ratione illa opinio vulgi, qua credunt angelos maleficia hominibus tradidisse, in veritate completa est. Hactenus Cassiani verba. Petrus Comestor in historia scholastica scribit Cham, filium Nohe, quem ab antiquis Zoroastrem putat fuisse nuncupatum, cum regnaret in Thracia, invenisse artem magicam, & septem liberales artes, quas in quatuordecim columnis scripsit, septem aeneis adversus aquarum alluviones, septem vero latericiis contra ignis incendia. Fuit olim & aliud opus, praenotarum PROPHETIA CHAM, ex quo Isidorum, Basilidis discipulum, accepisse testimonia Clemens in sexto Stromatum auctor est. Vide infra in dictione Seth.

CHARACTER Bestiae habetur in Apocalypsis capite tertiodecimo sub his verbis: ET FACIET omnes parvos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos, ut habeant characteres in dextra manu sua, aut super frontem suam, ut nemo possit emere, aut vendere, nisi habeat characterem bestiae: & capite quarto decimo, NON habent requiem die ac nocte, qui adorant bestiam, & imaginem ejus, & quicunque accipit characterem nominis ejus: & capite sextodecimo, FACTUM est ulcus malum in homines, qui habebant characterem bestiae: & Apocalipsis vigesimo, QUI non acceperunt characterem bestiae in fronte, & in manu sua, vixerunt; & regnaverunt cum Christo. Arethas, Caesariensis episcopus, haec exponens, inquit: BESTIA diabolus est; Imago bestiae est Antichristus; Character bestiae est nota, signum, & demonstratio imitationis diaboli, & Antichristi in reprobis hominibus; qualem non habent hi, qui habent signum Dei vivi in frontibus suis; quique facies habent signatas lumine divini vultus. Quod autem impii characterem bestiae, manibus & frontibus impressum, gerunt; significat manus eorum plenas esse malis operibus; frontem vero, quae oculis imminet, caligine tenebrisque circunfusam: ut nihil, quod rectum & honestum sit, videant. Vel Character bestiae in manibus, actiones eorum diabolicas designat; in fronte vero improbam ipsorum impudentiam, dum sine ulla occultatione & pudore palam ostentant, quales nam ipsi sint, peccata sua praedicantes, & iniquitatem gloriam & laudem existimantes.

Aliquantulũ varius textus habetur in nostra Vulgata, quam consulas.

CHIROGRAPHUM Decreti, sive, ut in Graecis exemplaribus legitur, χειρόγραφον τοῖς δόγμασι, id est, Chirographum dogmatum placitorum, sive decretorum, recensetur a Paulo in epistola ad Colossenses his verbis: ET vos, cum essetis mortui in delictis, & praeputio carnis vestrae, convivificavit cum illo; condonans vobis omnia delicta, delens, quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus, & potestates traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso. Est autem hujusmodi Chirographum quo ad Judaeos attinet, pollicitatio illa celebris, qua Judaicus populus olim se obstrinxerat Deo in perpetuae servitutis cultum: cum enim Deus in monte Sinai proponeret populo legem, polliceretur que se suscepturum Hebraeorum gentem in proprium peculium prae caeteris gentibus terrae, si eam legem & accipere, & servare vellet: acclamavit universa multitudo filiorum Israël, OMNIA, quae praecepit nobis Deus, faciemus: quae quidem acclamatio communi omnium consensu emissa veluti ex syngrapha Judaeos reddidit debitores totius legis servandae: quam syngrapham ne quando in posterum Judaeorum gens suam esse negaret, annotata est ea non semel in decretis divinae legis, praesertim vero in libro Exodi capite 19. & capite 24. Rursus & aliud Chirographum longe antiquius est, & omne mortalium genus obstringens, videlicet vetus illud decretum, quod Deus fecerat ad Adam, & in corde ejus scripserat, DE LIGNO SCIENTIAE BONI ET MALI NE COMEDAS:

Coloss. 2. c

Chirographum decreti quid?

Exod. 24.

Gen. 2.

DAS: IN QUACUNQUE ENIM DIE COMEDERIS, MORTE MORIERIS. Hoc decretum cum Adam inobedientia sua violasset; se ipsum, omnemque posteritatem suam peccato, & morti obnoxium fecit. Diabolus autem ex hoc chirographo universum genus mortalium urgebat, & reos ostendebat sempiterni supplicii, proferens adversus nos divini decreti chirographum, manu Dei in corde primi nostri parentis conscriptum. Christus ergo, miseratus calamitatem nostram, quicquid ex hoc chirographo poterat a nobis exigi, id ipse dependit in cruce; in qua ipse pro nobis supplicio affectus discidit, ac dilaceravit, quod adversus nos erat, chirographum; &, ne ullam in nos deinceps potestatem haberet, penitus de medio sustulit, & Sathanam, qui nos per hoc chirographum Legis reos agebat, mortemque intentabat, ne quid ultra accusationes minasque ejus timeremus, destruxit in cruce moriens; & omnes satellites ejus, principatus, ac potestates tartareas fudit, fregitque, palam de illis triumphans, & opima spolia referens: ex quibus magnificum trophaeum perpetuum victoriae suae monumentum suspendit in cruce, quo magis esset omnibus è sublimi conspicuum. Chrysostomus, hunc locum Pauli aliquanto diversius exponens, sic legit: ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, hoc est, *Obliterato, quod adversus nos erat, chirographo*: & deinde, apposita virgula, addit, τοῖς δόγμασιν, id est, *Decretis*, innuens hac distinctione, quod Christus chirographum illud vetus disciderit, novis promulgatis decretis, videlicet, Evangelicis pactis ac promissis, quae nobis remissionem peccatorum, & coelestis regni haereditatem conferrent. Observabis etiam illud, quod Graece legitur in dativo casu, χειρόγραφον τοῖς δόγμασι, hoc est, *Chirographum decretis*, transferendum esse, *Chirographum decretorum*, in genitivo casu: est enim idiotismus Hebraeis consuetus, ut frequenter dativo pro genitivo utantur: sicut in inscriptionibus Psalmorum, in quibus ponunt מזמור לדוד, hoc est, PSALMUS IPSI DAVIDI, pro, PSALMUS DAVIDIS; & sicut in secunda ad Corinthios capite 2. ubi Paulus dixit, ἐδόθη μοὶ σκόλοψ τῇ σαρκί, id est, *Datus est mihi stimulus carni*, pro, *Carnis*. Hanc phrasin etiam a Catone usurpatam invenio: qui in libris De re rustica saepe scripsit, Ornamenta bobus, pro, Ornamenta boum; & Instrumenta rusticis, pro, Instrumenta rusticorum.

Mizmor lo David Psalmus ipsi Davidi.

CENSUS, sive Liber Census filiorum Israël, catalogus est, quem Nehemias in Hierusalem invenit, continentem in se nomina, cognomina, & numerum eorum, qui primi de captivitate Babylonis dimissi a Cyro rege, reversi sunt duce Zorobabele in Judaeam; quos constat fuisse portiunculam ex duabus tribubus Juda, & Beniamin, praeter Sacerdotes & Levitas, qui his erant admisti. Observabis autem nomina duodecim primatum, qui in hoc catalogo populum reduxisse narrantur, paulo diversius recenseri in catalogo, qui habetur 1. Esdrae capite 2. sed eadem tamen sunt: nam qui hic nominantur Azarias, Raamias, Belsar, Mespharath, Beggoni, & Naum; in catalogo Esdrae appellantur Saraia, Rahelia, Belsan, Mesphar, Begnai, Reum. Naamin vero, qui hic inter duodecim numeratur, ab Esdra, qui undecim duntaxat recensuit, excluditur. Caeterum in ea, quae sequitur, familiarum enumeratione, & capitum censu tanta & nominum, & calculi diversitas, ut fatendum sit, vel Nehemiae catalogum esse ab Esdrae catalogo diversum; vel, si idem sit, vehementer fuisse corruptum incuria & imperitia librariorum: quod & in aliis divinae Scripturae catalogis evenisse crebro conqueritur Origenes. Vide catalogum Nehemiae capite 7.

CEPHAS, qui & Martialis episcopus Lemovicensis, & Galliarum Apostolus: hunc Clemens Alexandrinus in quarto dispositionum libro dicit fuisse unum de septuaginta discipulis, cognomen habentem idem cum Petro Apostolo: asseritque hunc illum esse Cepham, de quo Paulus ad Galatas scribens, inquit: CUM autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Gal. 2. Hic fertur esse auctor duarum epistolarum, quae nuper, Domino revelante, repertae sunt in sacrario basilicae Sancti Petri in urbe Lemovica, ubi hactenus latuerant, defossae in arca saxea sub terra, quae prae nimia vetustate vix legi poterunt: harum una est ad Burdegalenses, altera ad Tolosanos, utraque venerandae antiquitatis pietatem redolens. Caeterum, an hic Cephas ille sit a Paulo reprehensus? vide infra libro sexto, in annotationibus capituli secundi, epistolae ad Galatas.

CHO-

CHOZAI חוזי, Hebraicarum antiquitatum scriptor fidelissimus, scripsit de sceleribus, resipiscentia, & liberatione Manassis, Hierosolymitani regis, librum unum: recordatur hujus Operis auctor sacrorum annalium libro secundo, capite 33. sic scribens: RELIQUA autem gestorum Manasse, oratio quoque ejus, & exauditio, & cuncta peccata, atque contemptus, loca etiam, in quibus aedificavit excelsa, & fecit lucos, & statuas ante, quam ageret poenitentiam, scripta sunt in sermonibus Chozai. Superest adhuc ex monumentis hujus Prophetae exiguum fragmentum, orationem Manasse regis continens; quod in quibusdam Bibliis statim post duos libros Paralipomenon apponi consuevit; Auctor annotationum in Paralipomenon, quae Hieronymo tribuuntur, refert, a quibusdam memoriae proditum esse, hunc Prophetam Chozai fuisse Esaiam ipsum; qui, immutato nomine, Chozai, hoc est, Visio mea, fuerit appellatus.

2. Par. 33. d

Confer textum nostrae Vulgatae.

CLAUDIUS Caesar, sub cujus imperio Lucas in Actibus refert magnam illam famem fuisse ab Agabo Propheta praedictam, & paucis post annis omnes Judaeos ipsius jussu Roma pulsos, scripsit Graeco sermone.

Act. 28. a

HISTORIARUM libros viginti octo, hoc est, Tyrrheniacon libros viginti, Carchedoniacon libros octo: quorum causa veteri Alexandriae Musaeo novum additum est ex ipsius nomine; institutumque, ut quotannis in altero Tyrrheniacon libri, in altero Carchedoniacon diebus statutis, velut in auditorio publico, recitarentur toti a singulis per vices.

SCRIPSIT etiam Latino eloquio libros XLIII. hoc est, de rebus a caede Caesaris usque ad pacem civilem volumina duo, a pace civili usque ad sua tempora libros unum & quadraginta.

COMPOSUIT etiam de vita sua volumina octo magis inepte, quam ineleganter.

ITEM CICERONIS defensionem adversus Asinii Galli libros satis eruditam.

DE TRIBUS literis, Latino alphabeto a se additis, librum unum.

DE ARTE Aleatoria librum unum. Suetonius in Claudio.

CLAUDIUS LYSIAS, Romanae militiae in Hierusalem Tribunus, scripsit ad Felicem, Judaeae praesidem, apologeticam pro Apostolo Paulo epistolam: Vide Acta Apostolorum capite 23.

CLEMENS (de quo Apostolus, ad Philippenses scribens, ait: CUM Clemente, & caeteris cooperatoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro Vitae) patria fuit Romanus, Faustini filius, ex regione Coelii montis. Hic cum primum Sardicae factus esset episcopus, & postea cathedram apostolicam secundus, vel, ut quibusdam placet, quartus post Petrum annis novem tenuisset; tandem post exilii relegationem martyrio coronatus occubuit Trajani Imperatoris anno tertio, hoc est anno ab adventu Christi Servatoris nostri centesimo tertio: ejus autem scripta haec esse dicuntur:

Phil. 4. a

In nostra Vulgata legitur: adjutoribus meis.

EPISTOLA canonica ad Corinthios, prima.
EPISTOLA canonica secunda.
AD JACOBUM, fratrem Domini, epistola prima.
AD JACOBUM, fratrem Domini, epistola secunda.
AD OMNES coëpiscopos epistola una.
AD JULIUM, & Julianum epistola una.
AD FRATRES Hierosolymae, cum Jacobo habitantes, epistola una.
EPISTOLAE Pauli ad Hebraeos, ex Hebraeo in Graecum translatio.
APOSTOLICAE Liturgiae liber unus.
APOSTOLICORUM canonum liber unus.
RECOGNITIONUM priorum ad Jacobum, fratrem Domini, libri decem.
RECOGNITIONUM posteriorum ad Jacobum, fratrem Domini, libri decem.
ITINERARII Clementis libri decem.
PRAECEPTIONUM episcopalium libri octo.
DISPUTATIONUM Petri cum Apione liber unus.
RESPONSIONUM Petri ad interrogationes Tripolitanorum libri plures.
HISTORIARUM libri sex.
PRAEDICATIONUM, & Actuum Petri liber unus.

ACTIONUM apostolicarum liber unus.
VITAE CLEMENTIS liber unus.

HAEC apud diversos auctores, CLEMENTIS nomine inscripta, reperi; de quibus quid nos sentiamus, quam brevissime poterimus, indicabimus.

CLEMENTIS Epistolam canonicam primam ad Corinthios, quanquam ea temporibus nostris lateat, haud dubium tamen est Clementis esse, qui eam ex persona Romanae Ecclesiae scripserit, attestantibus id Hieronymo, Damaso, ac praesertim Irenaeo; qui in tertio adversus haereses libro occasionem & argumentum epistolae explicat his verbis: IGITUR sub Clemente dissensione non modica inter eos, qui Corinthi essent, fratres facta, scripsit, quae est Romae Ecclesia, potentissimas literas Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuncians, quam in recenti ab Apostolis receperat traditionem, annunciantem unum Deum omnipotentem, factorem coeli & terrae, plasmatorem hominis, qui induxit cataclysmum, & advocaverit Abraham; qui eduxit populum de terra AEgypti; qui collocutus sit Mosi; qui legem dispofuerit, & prophetas miserit; qui ignem praeparaverit diabolo, & angelis ejus; & hunc esse patrem Domini nostri Jesu Christi, &c. Eusebius libro 4. historiae Ecclesiasticae capite 38. refert Clementem in hac epistola mentionem fecisse epistolae Pauli ad Hebraeos, & ejus quoque testimoniis usum. Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum stylum indicans hujus epistolae haec addit: SCRIPSIT Clemens ex persona Romanae Ecclesiae ad Ecclesiam Corinthiorum valde utilem epistolam; quae mihi videtur charactéri epistolae, quae sub nomine Pauli ad Hebraeos fertur, convenire: sed & multis de eadem epistola sensibus etiam juxta verborum ordinem abutitur: omnino grandis in utraque similitudo est. Idem quoque in commentariis quarti capitis epistolae ad Ephesios citans ex hac epistola testimonium, ait: MELIUS est, si vinctum Domini, vinctum in Christi charitate dicamus: cujus rei & Clemens ad Corinthios testis est, scribens, VINCULUM charitatis Dei quis poterit enarrare? Clemens Alexandrinus in primo, quarto, & sexto volumine Stromatum multa recitat hujus epistolae fragmenta.

CLEMENTIS Canonica secunda: hanc post primam canonicam epistolam fuisse a Clemente scriptam, testatur Damasus Papa in libro Pontificali. HIC, inquit, fecit epistolas duas, quae Canonicae appellantur. Epiphanius quoque, adversus Ebionaeos scribens, in primo Panarii volumine tradit non unam tantum, sed plures scripsisse epistolas encyclicas, hoc est, orbiculares, sive universales, quae in sanctis Ecclesiis suo tempore legebantur: tametsi Eusebius in libro, quem paulo ante citavimus, referat secundam Clementis epistolam sibi fuisse ignotam; & Hieronymus id ipsum affirmet a veteribus reprobatam. Suspicor Hieronymum aut ex hac, aut ex superiori epistola protulisse illam de pluralitate mundorum Clementis sententiam, cum in secundo libro commentariorum epistolae ad Ephesios ita scripserit: QUAERIMUS, quid sit, quod ait Paulus, SECUNDUM SAECULUM MUNDI HUJUS: utrum nam & aliud saeculum sit, quod non pertineat ad mundum istum, sed ad mundos alios; de quibus & Clemens in epistola sua sic scribit, OCEANUS & mundi, qui trans ipsum sunt, &c. Quam quidem sententiam Origenes longe ante Hieronymum non minus pie, quam erudite explicavit, in secundo Periarchon libro his verbis: MEMINIT sane Clemens, Apostolorum discipulus, eorum, quos ἀντίχθονας Graeci nominant, atque illius partis orbis terrae, ad quas neque nostrorum quisquam accedere potest, neque ex illis, qui ibi sunt, quisquam transire ad nos: quos & ipsos mundos appellavit, cum ait, OCEANUS intransibilis est hominibus, & hi, qui trans ipsum sunt, mundi, qui his eisdem dominatoris Dei dispensationibus gubernantur. De hac item, atque superiore epistola arbitror sensisse Hieronymum, cum in primo adversus Jovinianum libro dixit: CLEMENS, successor Apostoli Petri, cujus Paulus Apostolus meminit, scribit epistolas, omnemque pene sermonem de virginitatis puritate contexuit.

CLEMENTIS Epistolam primam ad Jacobum, fratrem Domini, commemorat Damasus in libro Pontificali in vita Clementis, non indicato tamen ejus auctoris nomine. Anacletus Papa, allegans ex ea testimonium, auctorem ejus esse dicit Clementem antecessorem suum. De ipsa tamen dubitatum est a multis, quia

quia absurdum videretur, quod in ea scriptum est de Clemente, nimirum suscepisse illum a Petro Romani episcopatus sedem, ante quem constat Linum, & Cletum Romanae urbis fuisse episcopos: quam inconsonantiam tollere volens Rufinus, hujus epistolae interpres, in praefatione Recognitionum Clementis ad Gaudentium ita scripsit: QUIDAM requirunt, quomodo cum Linus, & Cletus in urbe Roma ante Clementem fuerint episcopi, ipse Clemens, ad Jacobum scribens, sibi dicat a Petro docendi cathedram traditam: cujus rei hanc accepimus esse rationem, quod Linus & Cletus fuerunt quidem ante Clementem episcopi in urbe Roma, sed superstite Petro; videlicet ut illi episcopatus curam gererent, ipse vero apostolatus impleret officium: sicut invenitur etiam apud Caesaream fecisse: ubi cum ipse esset praesens, Zachaeum tamen a se ordinatum habebat episcopum: & hoc modo utrunque verum videbitur, ut & illi ante Clementem numerentur episcopi, & Clemens tamen post obitum Petri docendi susceperit sedem. Haec Rufinus. Joannes, patriarcha Antiochenus, in libro De potestate generalis concilii supra Papam conatur ostendere, quod Romanus pontifex etiam extra causam schismatis, & haeresis ab universali Ecclesia possit deponi, allegans verba Clementis: qui in hac epistola inducit Petrum ad se ita loquentem: SI ENIM mundanis curis fueris occupatus; & te ipsum decipies, & eos, qui te audiunt: non enim poteris ea, quae ad salutem pertinent, plenius quibuscunque distinguere: & ex eo fit, ut tu, tanquam qui non docueris, quae ad salutem hominum pertinent, deponaris. His verbis occurrens Joannes Turrecremensis, presbyter Cardinalis, in secundo Ecclesiasticae summae volumine capite CX. rejicit omnem prorsus epistolae hujus auctoritatem, ut obscuram & dubiam, negans omnino fieri posse, ut Clemens epistolam hanc, post mortem Petri editam, scripserit ad Jacobum, fratrem domini, quem Eusebius in chronicis testatur decem fere annis ante obitum Petri occubuisse a Judaeis lapidatum: addit quoque perperam haberi in hac epistola verbum illud, Deponaris, pro quo legendum sit: Puniaris; ita tamen ut intelligas Pontificem non ab hominibus, sed a solo Deo puniendum.

CLEMENTIS Epistolae quatuor: de his nihil est, quod hic lectorem admoneam, nisi quod ex ea, quae est ad Jacobum secunda, & ea, quae ad coëpiscopos directa est, & ex ultima, quae ad Hierosolymae habitatores inscribitur, multa de verbo ad verbum in decretis Pontificum excerpta sunt, praecipue in distinctionibus secunda, quinta, vigesima tertia, & trigesima octava; & in causis secunda, quaestione prima & septima: & in undecima, quaestione tertia; & in duodecima, quaestione prima; & in sextadecima*, quaestione septima: quod sane antiquitatis harum epistolarum non parvum indicium est.

CLEMENTIS Translationem epistolae ad Hebraeos recenset Eusebius libro 4. historiae Ecclesiasticae capite 38. his verbis: CONSTAT, quod Apostolus epistolam ad Hebraeos, tanquam Hebraeis mittendam, patrio sermone conscripserit; &, ut quidam tradunt, Lucam Evangelistam, alii autem hunc ipsum Clementem interpretatum esse. Quod & magis verum est: quia & stylus ipse epistolae Clementis cum hoc concordat, & sensus nimirum utriusque scripturae plurimam similitudinem ferunt. Haec Eusebius. Clemens Alexandrinus libro quarto Stromatum fragmentum ex epistola Clementis ad Corinthios recitat, non dissimile ab his, quae in undecimo capite epistolae ad Hebraeos habentur.

CLEMENTIS Apostolica Liturgia: de hac Proclus, archiepiscopus Constantinopolitanus, in libello De traditione divinae Missae haec verba exaravit: MULTI quidem, & alii divini pastores, qui Apostolis successerunt, ac Ecclesiae doctores, sacrorum illius divinae Missae mysteriorum rationem explicantes, scriptis mandatam Ecclesiae tradiderunt: in quibus primus & clarissimus est beatus Clemens summi illius apostolorum discipulus ac successor: qui sacrosancta illa mysteria, a sanctis apostolis sibi revelata, in lucem edidit. Nicolaus, Methonensis episcopus, in libro De veritate Corporis Christi in sacramento altaris, profert ex hac Liturgia precationem quandam, qua Graeci utuntur ad consecrationem Sacramenti Eucharistiae; in qua post illa verba dominica, HOC EST CORPUS MEUM, ET HIC EST CALIX, &c. quibus Latina Ecclesia credit panem & vinum transmutari in Corpus & Sanguinem Christi, adduntur haec verba deprecatoria, TU,

QUI

QUI NULLIUS INDIGES, DEUS, MITTERE DIGNERIS SANCTUM SPIRITUM TUUM SUPER HOC SACRIFICIUM, UT EFFICIAT PANEM HUNC CORPUS CHRISTI TUI, ET CALICEM HUNC SANGUINEM CHRISTI TUI. AMEN. Quae verba Marcus, episcopus Ephesious, in libro De sanctificatione divinorum dooorum, & Nicolaus Cabasilas in libro De interpretatiooe missae ita voluerunt esse ad formam coosecrationis necessaria, ut sine eis verba Christi, a sacerdote prolata, nihil ad sacramenti consecrationem proficerent: quibus occurrens Bessarion, patriarcha Constantinopolitanus, io libro De Sacramento Eucharistiae inquit, quod verborum Clementis auctoritas facile posset eludi, ut ex apocrypha scriptura deducta; non esse tamen spernendam, quia eisdem verbis usi sunt in suis Liturgiis Jacobus, frater Domini, Basilius, & praesertim Chrysostomus, qui post dominica transmutationis verba, a sacerdote recitata, addit, FAC PANEM ISTUM PRECIOSUM CORPUS CHRISTI TUI, ET, QUOD EST IN CALICE ISTO, PRECIOSUM SANGUINEM CHRISTI TUI, PERMUTANS SANCTO SPIRITU TUO. AMEN. Quae sane verba formam ac vim continere videntur transmutandi panem & vinum in Corpus & Sanguinem Christi: ob id igitur, ut talis tollatur haesitatio, Sciendum est, inquit, corpus dominicum duplex esse, verum scilicet, atque mysticum; & illud quidem ipsius domini verbis, cujus corpus est, confici, hoc vero, quod ipsi sumus, superadditis vel Clemeotis, vel Basilii, vel Chrysostomi verbis, precibusque compleri: quibus post consecrationem mysterii sacerdotes supplices oraot, ut per dignam Eucharistiae sumptionem idem cum Christo Corpus efficiamur. Quod facile est intelligere, si quis missas, a praedictis patribus editas, diligenter animadvertat. Haec Bessarion: cujus sentenriam confirmans Chrysostomus in homilia de Juda proditore manifeste fatetur panem verti in corpus Dominicum virtute sermoois Christi, HOC EST CORPUS MEUM, a sacerdote prolati. Habes haec uberius explicata Libro VI. Annot. CXI.

CLEMENTIS Canones Apostolici: ex his quidem alii sunt sub falso Clementis titulo ab haereticis incerto auctore conficti; quos Gelasius Papa in decretis distinctione 15. prorsus rejicit: alii vero sunt oumero 84. quos Clemens ab Apostolis acceptos Graece scripsit, in haec verba incipientes, ἐπίσκοπος χειροτονείσθω, id est, *Episcopus ordinetur*. Hos Dionysius quidam vetustus interpres, precibus Laurentii fratris adductus, ad Stephanum Papam latinos fecit. De his quaeritur apud juris pootificii peritos, utrum ne canonici sint, vel apocryphi? Gratianus distinctione 16. varias proferens super hac re sententias, nihil certi statuit: ait enim Adriani secundi sententia approbatos in epistola ad Tharasium Constantinopolitaoum: cujus tamen rei in ea epistola non meminit Adrianus; nam in quarta Actiooe septimae Synodi illa verba, quibus commendatur sexta Synodus, & ejus canones, sunt Tharasii, & non Adriani: in fine tamen praedictae quartae actionis confirmatur a Concilio, & legatis Adriani Papae ipsa quarta actio, per quam approbantur canones sextae Synodi; in quorum secundo recipiuntur 85. canones Apostolorum. Quaestio igitur hic bipartita est: altera pars auctoritatem horum Canonum, altera numerum concernit. Prioris autem assertionis pars est certissima, videlicet Canonum Apostolorum auctoritatem receptam esse, & indubitatam. Athanasius enim inter agiographa eos enumerat: & Joannes Damascenus libro quarto orthodoxae fidei illos in Canone divinarum scripturarum ponit: Epiphaoius libro tertio adversus haereses, Audianos confutans, institutionem Apostolorum citat, dum agit de Paschae celebratione: tametsi hic caoon non invenitur ioter illos, quos habemus. Tertullianus adversus Praxeam dicit hos Canones Apostolorum esse per maous traditos: sed & Imperator Justinianus saepissime in Novellis mentionem horum introducit, & secuodum illos profitetur se leges condere, & expressis verbis CANONES APOSTOLORUM vocat. Hacteous de eorum auctoritate, nunc de numero est dicendum.

ISIDORUS tantum quinquaginta receoset; sexta Synodus canone secundo probat 85. tametsi oon siot nisi 84. sed duodecimus latinus est in codice graeco in duos divisus. Zephirious, quiogentis annis quinta Synodo prior, sexaginta tantum Canones admittit. Leo noous, treceotis & quinquaginta fere annis posterior

rior sexta Synodo, in epistola ad Michaëlem patriarcham totidem enumerat. In ultimo Apostolorum Canone recipitur Joannis Evangelium, quod scriptum fuit sub Nerva. Canones vero, vivente Petro, qui longe antea sub Nerone occisus est, dicuntur editi, sicut ex vigesimo octavo Canone elicitur; in quo scriptum est, A ME PETRO. Hoc autem valde videtur absurdum, nisi dicamus particulam illam de approbatione Evangelii Joannis ex libri margine, cui ab aliquo sciolo addita fuerat, inrepsisse in textum. Sunt etiam in his sanctionibus quaedam, quae cum praesentibus Ecclesiae dogmatibus non conveniant, veluti canone 62. quo jubetur, comedentes carnes cum sanguine deponi: & canone 56. quo jejunium tam dominicae, quam sabbati prohibetur. Sunt qui arbitrentur hos canones a Nicolaitis Haereticis contaminatos, & aliis multis apocryphis respersos.

CLEMENTIS Recognitiones, quae graece inscribuntur ἀνάγνωσις, sive ἀναγνώσεις, id est Recognitio, vel ἀναθεώρησις, quod est Revisio, quidam duplici partitione distinguunt, nempe in decem Priores libros, & decem Posteriores libros: in prioribus, qui nunc a nobis desiderantur, Clemens ex praecepto Petri collegit, quaecunque Petrus apud Caesaream Palaestinae tribus continuis mensibus disseruit, & ad Jacobum, fratrem Domini, transmisit. Horum argumenta singula in tertio posteriorum recognitionum, quae nunc habentur, volumine his plane verbis scripta leguntur.

PRIMUS Recognitionum liber agit de vero propheta, & de proprietate intelligentiae legis secundum id, quod Mosis traditio docet.

SECUNDUS de principio, utrum unum sit, an multa? & quod non ignoret Hebraeorum lex, quid sit immensitas.

TERTIUS de Deo, & de his, quae ab eo instituta sunt.

QUARTUS, quod cum multi dicantur dii, unus tantum sit verus Deus secundum testimonia scripturarum.

QUINTUS, quod duo sunt coeli: quorum unum sit hoc visibile firmamentum, quod & transibit; aliud vero aeternum, & invisibile.

SEXTUS de bono & malo, & quod bono cuncta subjiciantur a Patre: malum autem qua re, quo modo, & unde sit; & quod cooperetur quidem bono, sed non proposito bono; & quae signa boni, quae vero mali; & quae sit differentia dualitatis, & conjugationis.

SEPTIMUS, quae profecti sunt duodecim Apostoli apud populum in Templo.

OCTAVUS, de verbis Domini, quae sibi videntur esse contraria, & non sunt; & quae sit horum absolutio.

NONUS, quia lex a Deo posita est justa, & perfecta, & quae sola possit facere pacem.

DECIMUS, de nativitate hominum carnalium, & de generatione, quae est per baptismum; & quae sit in homine carnalis seminis successio; & quae animae ejus ratio; & quomodo in ipsa est libertas arbitrii: quae quoniam non est ingenita, sed facta est, immobilis a bono esse non poterat.

HAEC igitur sunt argumenta Recognitionum, quae Clemens refert, se in urbe Caesarea scripsisse, de his, quae a Petro in eadem urbe disserta sunt. Hos libros magna ex parte fuisse ab haereticis contaminatos; testis est Rufinus; qui in Apologia Origenis haec scripta reliquit: CLEMENS, Apostolorum discipulus, libros edidit, quae Graece appellantur ἀναγνώσεις, id est, Recognitio; in quibus cum ex persona Petri Apostoli doctrina, quasi vere Apostolica, in quamplurimis exponatur, in aliquibus ita Eunomii dogma scribitur, ut nihil aliud, quam ipse Eunomius disputare credatur, Filium Dei creatum ex nullis extantibus asseverans: tum etiam illud adulterii inseritur genus, ut naturam diaboli, caeterorumque daemonum non propositi voluntatisque malitia, sed excepta ac separata cratura produxerit qualitas: sunt & alia nonnulla libris ejus inserta, quae Ecclesiastica regula omnino non recipit: quae perversi homines ad assertionem dogmatum suorum, sub virorum Sanctorum nomine, tanquam facilius credenda inseruerunt: quae ille nec sensisse, nec scripsisse, credendus est. Haec Rufinus.

CLEMENTIS Recognitionum libri decem Posteriores, quos nunc habemus sub titulo, RECOGNITIONUM CLEMENTIS AD JACOBUM, FRATREM DO-

DOMINI, & quorum initium est, EGO CLEMENS IN URBE ROMA NATUS, creduntur esse illi, quos Gennadius testatur translatos a Rufino; cujus etiam Praefatio habetur in principio totius Operis, in qua sive Rufinus, sive alius quispiam sub nomine Rufini ita de ratione translationis suae ad Gaudentium Episcopum scribit: AEQUUM est sane tibi, qui haec etiam Graece legeris, ne forte in aliquibus minus a nobis servatum translationis ordinem putes, interpretationis nostrae indicare consilium. Puto, quod non te lateat, & Clementis hujus in Graeco ejusdem Operis ἀναγνωρισμῶν, hoc est, Recognitionum, duas editiones haberi, & duo corpora esse librorum, in aliquantis quidem diversa, in multis tamen ejusdem narrationis: denique pars ultima hujus Operis, in qua de transformatione Simonis refertur, in uno corpore habetur, in alio penitus non habetur; sunt autem & quaedam in utroque corpore de ingenito Deo, genitoque disserta, & de aliis nonnullis; quae, ut nihil amplius dicam, excesserunt intelligentiam nostram. Haec ergo, tanquam quae supra vires meas essent, aliis reservare malui, quam minus plena proferre: in caeteris autem, quantum potuimus, operam dedimus, non solum a sententiis, sed ne a sermonibus quidem satis, elocutionibusque discedere: quae res, quamvis minus ornatum, magis tamen fidele narrationis reddit eloquium. Haec Rufinus de editione horum voluminum; quorum argumenta hic libet subscribere, ut ex collatione ipsorum cum superioribus Priorum Recognitionum argumentis appareat, quantum sit utriusque Operis discrimen.

PRIMUS itaque liber continet educationem Clementis in urbe Roma, ac veritatis studium; Barnabae adventum ex Judaea in Urbem; Clementis cum Barnaba initam societatem; utriusque navigationem in Palaestinam, & utriusque ingressum in Caesaream ad Petrum Apostolum; Petri item cum Clemente colloquium: in quo paucula quaedam de vero Propheta testatur Clemens se ex Petro audivisse, eaque literis unico volumine mandasse: additur in fine brevis decursus historiarum veteris Testamenti.

SECUNDUS, referente Niceta, narrat Simonis Magi sapientiam, eloquentiam, miracula, genus, parentes, item aliquâ de potestate daemonum in homines, tum etiam primam Petri disputationem cum Simone in eadem urbe habitam; in qua paucis admodum verbis ostenditur, unum esse Deum mundi auctorem, & non plures.

TERTIUS refert secundum Petri cum Simone eadem in urbe congressum; in quo nonnulla de libero arbitrio disseruntur: quaeritur quoque, cur Deus non fecerit hominem impeccabilem; cur coelum factum sit; quod igne resolvendum sit; utrum mundi corde Deum videbunt, & utrum anima immortalis sit? denique Simonis a suis desertionem, fugamque ipsius ex Caesarea in Syriam describit.

QUARTUS profectionem Petri, & Clementis, ex Caesarea in Doram, Ptolemaidam, Tyrum, Sidonem, Berythum, eorumque ingressum in Tripolim: qua in urbe Petrus hyemavit: recitat etiam Petri concionem in eadem urbe habitam; in qua brevis est decursus aetatum mundi ab ejus creatione usque ad Christum.

QUINTUS habet concionem aliam Petri in eadem urbe.

SEXTUS similiter aliam in eadem urbe Petri concionem.

SEPTIMUS egressum Petri ex Tripoli, & profectionem ejus primum in Hortosiadam, deinde Antaradum, deinde ad insulam Aradum, ad videndas columnas vitreas immensae magnitudinis: refert quoque matrem Clementis in eadem insula a Petro repertam, & tum primum a filio Clemente agnitam: enavigat iterum Petrus ex insula Aradum in Antaradum: inde pedestri itinere Balaneas se confert: deinde Pathon, & Gabalam pertransit: denique Laodiceam devenit, ubi primum Clemens Faustum, & Faustinianum, fratres suos, recognoscit.

IN OCTAVO libro Petrus in loco secretiori portus Laodiceae disputat adversus senem quendam mathematicum, asserentem omnia fato regi.

NONUS eandem prosequitur disputationem adversus mathematicos, qui dicunt, omnia stellarum impulsibus evenire.

DECIMUS narrat transmutationem Simonis Magi in Faustinianum, fratrem Clementis: deinde nonnulla addit de genealogia deorum gentilium: postremo digerit discessum Petri ex Laodicea, & adventum ejus in Antiochiam: qua in urbe

populus ei cathedram tradidit docendi.

TOT IGITUR sunt Posteriorum Recognitionum volumina: de quibus, ut libere pronunciem, quid sentiam, suspicor non esse Clementis: nam praeterquam quod multa in ipsis sub persona Petri Apostoli ex intima Platonis & Aristotelis philosophia referuntur, duo quoque integra folia recitantur ex persona Petri, in nono libro hujus Operis, ad verbum transcripta ex libro De fato adversus Abydam astronomum Bardesanis Syri; qui, teste Epiphanio, claruit sub Marco Imperatore annis septuaginta post mortem Clementis: quam etiam Bardesanis scripturam Eusebius in sexto libro, De Evangelica praeparatione, iisdem plane verbis recitat, nec una quidem immutata dictione. Sunt quoque in his libris pleraque incerta, multa fabulosa, nonnulla insuper Catholicis dogmatibus adversantia: ex quibus Jacobus, archiepiscopus Genuensis, nonnulla annoravit in vita Clementis, a se in libro annuarum festivitatum inserta. Beda tamen in opusculo de ratione temporum exponens principium Geneseos, ex verbis quae in 6. harum recognitionum volumine continentur, appellat hoc opus, libros historiarum S. Clementis Romani Pontificis, & ex harum 6. volumine eam se expositionem fatetur accipere.

CLEMENTIS Odeporicon, sive Itinerarium, Athanasius in Synopsi, & Leo Papa in epistola contra Niceten scriptis apocryphis annumerant; & Gelasius distinctione 15. inter libros recenset ab ecclesia reprobatos, inquiens: ITINERARIUM Petri Apostoli sub nomine Clementis Libri Octo apocryphum est: hoc Tritemius partitur in libros decem, quorum initium est, CUM IN URBE ROMA, &c. Suspicor hoc Opus illud idem esse, quod apud aliquos auctores Peregrinationes, sive Circuitiones, vel Circuitus Petri inscribitur: de quibus Epiphanius libro 1. Panatii haeresin Ebionis confutans, haec ait: UTUNTUR Ebionaei & aliis libris, nimirum CIRCUITIONIBUS PETRI appellatis, per Clementem scriptis, multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes; velut ipse Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis, quas scripsit, encyclicis, quae in sanctis Ecclesiis leguntur; quia alium habet characterem fides ipsius, & sermo ab his, quae ab illis sub nomine ipsius in Circuitionibus corrupta sunt. Haec Epiphanius de Circuitionibus, sive Itinerario: quod quidem, nisi me mea fallit opinio, id ipsum est supra memoratum RECOGNITIONIS POSTERIORIS Opus, tali titulo a librariis exornatum, & Rufini Praefatione aut conficta, aut aliunde petita, transformatum; ut hoc fuco volumen, sub Itinerarii nomine damnatum, commendabile redderent apud emptores, tam ex RECOGNITIONUM gratiori inscriptione, quam ex interpretis Rufini auctoritate. Facit autem, ut id facile credam, ipse numerus, & contextus librorum; in quibus a capite usque ad calcem nihil fere aliud enarratur, quam Petri & Clementis peregrinatio ex Italia in Palaestinam, & ex Palaestina usque in Antiochiam per singulas urbes, & loca, quae inter Caesaream Palaestinae, & Antiochiam sunt: huc accedit, quod Jacobus, archiepiscopus Genuensis, qui hanc ipsam peregrinationem in vita Clementis conscripsit, restatur se eam summatim collegisse ex Itinerario Clementis apocrypho: quod sane indicat libros Recognitionum, & Itinerarium Clementis idem esse Opus. Hoc proximis annis S. Romanae Inquisitionis Senatus in Indice damnatorum ab Ecclesia voluminum adscribi jussit.

CLEMENTIS, De Petri adversus Apionem disputatione librum citat Hieronymus in catalogo, inquiens: FERTUR & disputatio Petri, & Apionis, longo sermone conscripta; quam Eusebius in 3. historiae Ecclesiasticae volumine coarguit. Habetur autem hic locus ab Hieronymo citatus, apud Eusebium capite 38. libri 3. his verbis: SED & alia Opuscula Clementis non minima a nonnullis haberi perhibentur, velut Petri & Apionis Disputatio; quae in usu a veteribus habita minime reperitur; quia nec pura in eis; & incorrupta apostolicae fidei regula mansisse deprehenditur.

CLEMENTIS Historiarum libri sex: de his Beda presbyter, in libro, De temporum ratione testimonium citat in haec verba: SANCTUS Clemens, Apostolorum discipulus, & Romanae ecclesiae III. post Petrum episcopus, in 6. historiarum suarum libro ita scribit: IN principio fecit Deus coelum & terram. Spiritus

tus autem jussu Dei, quasi ipsa conditoris manu, lucem separavit a tenebris, & post invisibile coelum, istud visibile produxit; ut superiora quidem habitacula faceret angelis, inferiora vero hominibus.

CLEMENTIS Praeceptiones episcopales: de his ita in fine canonum Clementis, ubi & liber ACTUS APOSTOLORUM, ab eodem auctore editus, commemoratur, scriptum reperi: Διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ βίβλοις προσπεφωνημέναι, ἃς οὐ δεῖ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων, διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά: hoc est, *Praeceptiones vobis Episcopis, per me Clementem in octo libris nuncupatae, has non oportet omnibus evulgare ob ea, quae in ipsis arcana continentur*. Hos octo Apostolicarum Praeceptionum, sive Constitutionum, libros nuper Latine vertit, & scholiis illustravit Joannes Ostuniensis episcopus, omni Doctrinarum genere praeditus.

CLEMENTIS Opus de Responsionibus Petri ad interrogata Tripolitanorum: de hoc nihil habeo, quod certi referam, nisi quod in quinto Posteriorum Recognitionum volumine scriptum est, Clementem pluribus libris hujusmodi interrogationes una cum Petri responsionibus collegisse.

CLEMENTIS Epitome κηρυγμάτων τοῦ Πέτρου, hoc est, *Praedicationum Petri Apostoli*: hujus Operis recordantur Clemens Alexandrinus in 6. libro Stromatum, & Origenes ejus discipulus Tomo 13. in Evangelium Joannis, proferentes ex ipso fragmenta aliqnot, quae infra videre poteris in Petro.

CLEMENTIS Vita: de hac nihil habeo perspectum, praeter id, quod Jacobus archiepiscopus Genuensis, in vita Clementis a se edita affirmat, Clementis vitam in ITINERARIO, quod sub ejus nomine fertur, contineri. (a)

COE-

(a) N. Xystus non semel laudat aliquos inferioris aetatis Historicos, quos sua aetas nimium commendabat, praesertim Petrum de Natalibus, Episcopum Exquilinum, & N. Jacobum de Varagine, Archiepiscopum Januensem. Verum, ut compertum est Criticis emunctae naris, laudati Scriptores, etsi alio ex capite commendabiles, plura in eorum historicis operibus inseruerunt, quae spongia eruditorum egent; quaeque aliquando Idem Xystus, esto sub obscuriori Coelo scribens, castigavit: aut enim aliqua exceperunt, quae simpliciores alii primitus, re bene non pensata, sed ex vulgi relatione tradita, scripserunt: vel impostores alii personati larva illustrium virorum commenta spargentes in vulgus ediderunt; hinc factum est, quod non semel primipili haereticorum Sanctis ac Coelitibus adcenseantur: fabellae, quisquiliae & gerrae veris historiis adcenseantur, ut notum est etiam iis, qui summis labiis Historiae latices delibarunt.

Idem alio ex momento esto judicium de Simeone Metaphraste, quem etiam non semel laudat Xystus, & diu ante laudaverant ceteri, qui de eo sermonem habuerunt, ac rem penitius haud fuerant rimati, quam hic aperire fas est. Quum enim Graecus ille Author, qui X. Ecclesiae Seculo floruit, Sanctorum Acta diu ante conscripta undique conquisisset, & conquisita recensuisset in elegantiorem formam, vulgare saregit, ut legentibus gratiora forent: neque ulla ex suis verbis mutatio in iis irrepsit, sed solum quae rudius erant scripta nitidiori stylo, eoque uniformi, fuerunt ab eo reddita, & publici juris facta: quare ex ea methodo ab Simeone servata dictus est ipse *Metaphrastes*. Ea eo autem studio, eoque ex opere certe nullum, aut saltem leve in eo est notare piaculum: verum quia alia SS. Acta proprio marte procudit, qui sincera vetustioraque ad manus non habuit, quae in elegantiorem formam redigeret, censoriam promeruit virgam; utque adcuratiori oculo Acta ab eo conscripta lustrarentur oportuit; ad discriminanda, nimirum, priora quae alii quidem scripserunt, sed ipse in meliorem formam redegit, ab iis, quae graece fidei author conscripsit. Nec dum finis. Eius exemplo ausi sunt alii nova itidem conscribere Sanctorum Acta, eaque proprio marte procusa; utque majorem sibi adsciscerent fidem, Metaphrasti adjudicarunt quamplura, quae vel ab impostoribus vitilitigatoribusque ad fucum veritati faciendum fuerunt venditata, vel a crassioris minervae hominibus fuerunt in vulgus edita, & a simplicioribus excepta: ex quo factum est, quod non semel in eis monstra potius, quam facta occurrant, falsa miracula jactentur, ac plura in eis commenta igne purganda conspiciantur. Ne autem aurum plumbo admixtum remaneret Cl. Leo Allatius spartam sibi adsumsit secernendi priores SS. Vitas ab Metaphraste solum perpolitas, & historica rei veritate non laesa, unica dicendi methodo conscriptas, ab iis, quas vel idem Simeon proprio marte conscripsit, vel nebulones alii sub nomine Metaphrastis ediderunt in vulgus, remque feliciter absolvit, ut etiam Guilielmus Cave *Hist. Litterar. An. 901.* adnotavit. Ne igitur aliquis in re historica erret, ne commenta pro veritate excipiat, hanc in Metaphrastis lectione normam debet servare; quaeque excepit Allatius ipse recipere debet, rejectis repulsisque ceteris, quae commentitia sunt, spuria, & suppositiia: quod nos occasione data animadvertere non omittemus.

Isidorum, dictum *Mercatorem*, vel (ut ex Codicibus sequioris aetatis) *Peccatorem* dictum veluti genuinum quendam, sincerumque Authorem Collectionis Conciliorum, & RR. PP. Decretalium Epistolarum, cui proinde fides indubia possit adhiberi, laudat N. Xystus, Majorum suorum vestigia secutus. Verum Epistolas illas priorum RR. Pontificum (de quibus alibi verbum habuimus) pia fraude confictas fuisse, ut Card. Bona adfirmat, vel aperto commento consarcinatas editasque fuisse, ut Stephanus Baluzius adserit, suppositicias esse nemo, qui eruditus audit, inficias ire audet. Et Pseudo-Isidorum hunc fuisse virum despicabilem, cui nulla proinde fides est adhibenda, ne dum Acatholici, verum & sapientiores Ortodoxi Critici una voce fatentur. Sed quisnam fuerit hic, qui Isidori larva personatus corruptas hasce merces venditarit? dubium nimis est apud Eruditos. Certo certius quicumque ille fuerit sub dimidium IX. seculi vixit. De qua re consuli possunt qui litterariam historiam scripserunt, quum post eorum scripta alia addere sit post Homerum Iliadem scribere.

Por-

COELI & terrae generatio, sive Liber generationis coeli & terrae: quanquam de hoc libro nulla sit in Sacris Hebraeorum codicibus mentio: tamen ubi in secundo Geneseos capitulo Hebraïca veritas habet, אלה תולדות השמים והארץ, Elle tholdnth hasciamaim ve haarez, hoc est, *Istae sunt generationes coeli & terrae*; LXX. interpretes verterunt, Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ, καὶ γῆς, videlicet, *Hic liber est generationis coeli & terrae*. Quam quidem versionem omnes Graeci expositores hoc loco sequuntur, & exponunt. Philo Judaeus ait, Mosen his verbis indicasse, qualem vellet esse inscriptionem primi voluminis totius Pentateuchi: quod approbans Chrysostomus, inquit, non esse mirandum, si Moses ita librum inscripserit, quamvis praeter generationem coeli & terrae tam multa in eo contineantur de vitis virorum illustrium, deque aliis plurimis rebus; quia sub hac generali appellatione generationis coeli & terrae omnes creaturas, tam coelestes, quam terrestres, una cum ipsarum operationibus, & eventibus comprehendere voluit. Rabbini Hebraeorum inquirentes causam, cur hoc loco vocabulum תולדות tholdoth, id est, Generationes, perfecte scribatur, hoc est, per sex literas, cum ubique in divinis voluminibus imperfecte, hoc est, per quinque tantum literas תולדת
Ruth.4.d scribatur, praeterquam in genealogia Davidis, in fine libri Ruth; respondent, quod per hoc mystice significatur, mundum a principio perfecte productum fuisse a Domino, sed Adae peccato corruptum multipliciter, restaurandum autem per Messiam filium David: in cujus genealogia, ut jam dictum est, haec dictio, Tholdoth, in pristinum literarum numerum redintegratur. Alii Judaeorum credunt Mosen per sex literas hujus dictionis exprimere voluisse numerum sex dierum mundanae generationis.

Acto. 15. d CONCILII Hierosolymitani tertii epistola: cum Christiani ex Judaeis & gentibus nuper ad fidem conversi graviter super legalium observatione contenderent, asserentibus Judaeis una cum Evangelio Mosaicam legem necessario servandam, gentibus contra ipsam prorsus rejiciendam; Apostoli ac Seniores, in Concilio Hierosolymis tertio congregati, scripserunt ad fratres Antiochiae, Syriae, & Ciliciae ex gentibus ad fidem conversos epistolam; qua eos ab omni legalium observatione liberos pronunciabant, his tamen quatuor exceptis, hoc est, idolothytis, sanguine, & suffocato, & fornicarione: a quibus eos abstinere decreverunt. Hoc Apostolorum decretum dupliciter exponunt interpretes Chrysostomus, & Oecumenius; quia in nova lege nusquam legalium observatio praecipi invenitur, putant per Suffocatum & Sanguinem humani sanguinis effusionem, & qualecunque homicidium prohiberi. Augustinus vero in libro 12. contra Faustum, utraque intelligit juxta ritum Judaicum, hoc est, de sanguine, quem Moses Levitici septimo capite edi vetat, inquiens: SANGUINEM NULLIUS ANI-

MA-

Porro quae sub nomine S. Clementis I. Rom. Pontificis circumferuntur, omnia supposititia sunt, si duas dumtaxat Epistolas demas, de quibus tamen non eadem est ratio, nec par Criticorum sententia. Priorem namque à S.Clemente nomine Romanae Ecclesiae ad Corinthios datam occasione gravissimi scandali in Corinthiorum Ecclesia grassantis, adstruunt vindicantque Critici, qui sapiunt, ex testimonio Irenaei, Eusebii, Hieronymi, aliorumque veterum Patrum. Circa posteriorem (seu potius fragmentum) II. etiam ad Corinthios scriptam Epistolam, seu potius Homiliam, quae continet admonitionem, & institutionem melioris vitae, non est una Eruditorum sententia, nec par eorum judicium, quum alii eam Clem. I. adjudicent, eliminent vero alii; nullumque extat de ea veterum Patrum dilucidum monumentum. Videsis quos saepe laudavimus Criticos, sed prae ceteris Joh. Baptistam Cotelerium *ubi supra*.

Circa Canones Apostolicos itidem aliud est Criticorum judicium, & longum nimis foret hic funem trahere ad rem hanc vel digito monstrandam: quare vel hoc unum adnotare satis est: illos fuisse dictos *Apostolicos*, non quia ab Apostolis editi fuerunt, sed quia Apostolicam continent doctrinam, vel ab Apostolicis viris procusi fuerunt, & primum II. labente seculo collecti videntur ex variis Episcoporum decretis; dubiumque non leve est num primum fuerint collecti à Clemente Alexandrino, περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν, ut fidem faciunt Eusebius *lib. VI.* Histor. Eccles. cap. 12. Hieronymus *De Scriptoribus Ecclesiasticis Cap. 15.* & Photius *Codice CXI.* Hos Canones invicte vindicavit Guillelmus Beveregius adversus Johannem Dallaeum. Verum circa Constitutiones Apostolicas etiam sub nomine Clementis Romani editas, esto non eadem sit Eruditorum sententia, nec desint Viri eruditissimi, qui eas adstruant primum editas Seculo IV. certum est tamen non esse opus laudati Clementis, qui eas reapse ab Apostolis firmatas ediderit in vulgus; quod vel ex eo manifestissime constat, quia Author ea percenset, quae ad Apostolicum Seculum haud spectant, & ad longe posteriorem pertinent aetatem. De qua re erudite nimis disserunt Franciscus Turrianus, Fronto Ducaeus, & Philippus Labbe è societate Jesu: NN. Natalis, & Graveson; Helias Du-Pin, aliique: & ex Protestantibus praecipue Guillelmus Beveregius vir certe eruditus, quem tamen opponere procacibus quibusdam Novatoribus lubet. Sed de hac re alibi etiam.

Tandem hic adnotandum occurrit, quod liber *Pontificalis* sub nomine S. Damasi a N.Xysto aliisque laudatus non sit ejusdem Romani Pontificis genuinum opus, sed subdititium, quum plura contineat S. Damaso indigna, alia vero quae ad sequiorem spectant aetatem. De qua re consule Criticos.

MALIS COMEDETIS, ET DE ESU CARNIUM, EX QUIBUS SANGUIS NON ESSET EFFUSUS. Haec enim, etsi post Christi resurrectionem, non a gentibus solum, sed a Judaeis quoque licite poteraut edi; interdicta tamen sunt ab Apostolis, ne hac occasione tolleretur in illa primitiva ecclesia pax & convictus gentium cum Judaeis, qui ex inveterata legis consuetudine harum rerum esum abhorrebant: crescente deinde Evangelicae praedicationis splendore, abrogata est hujusmodi legalium observatio, quam ad breve tempus pro mutua utriusque populi concordia Apostoli praeceperant. Prohibitio vero fornicationis, quam gentes peccatum non existimabant, inconcussa permansit; quia ex Dei jussu longe antea in decalogo fuerat interdicta. Neque hic praetereundum est, quod Ambrosius in Commentariis epistolae ad Galatas [a] arbitratur hunc locum esse corruptum, inquiens, ab Apostolis tria duntaxat praecepta fuisse, hoc est, abstinentiam ab idolothytis, scortationem, & sanguinem; quartum vero de suffocato additum a quibusdam temeratoribus Graecis. Vide librum sextum. Scripta est haec epistola anno quartodecimo Conversionis Pauli, hoc est, Claudii Caesaris anno quarto, ab Ascensione vero Christi decimo octavo.

CORINTHIORUM Ecclesia, intestinis agitata seditionibus, propter nonnullos divites, ac potentes, qui plebem a doctrina Pauli avocabant ad philosophorum doctrinam, tanquam ad eos, qui praestantiora docerent, quam Apostolus, scripsit ad Paulum per Fortunatum, & Stephanum, & Achaicum, epistolam unam, de periculo & causa propriae seditionis, simul & ipsum consulens de nuptiis & delectu ciborum: hoc est, utrum oporteret matrimonio abstinere, & num devitandus esset usus ciborum, qui idolis fuissent immolati? Ad haec Paulus abunde respondit, in prima ad Corinthios epistola: in cujus septimo capite meminit hujus a Corinthiis epistolae.

CURIOSARUM Artium libri, sive βίβλοι περίεργοι, hoc est, *Libri Curiosi*, de his in Actibus Apostolorum legitur, quod Paulo apud Ephesum daemonia ex obsessis corporibus ejiciente, multi ex his, qui curiosas artes exercuerant, comportatos libros exusserunt coram omnibus; &, supputatis preciis eorum, invenerunt argenti quinquaginta millia. Chrysostomus, Augustinus, Oecumenius, & Beda per libros Curiosarum artium intelligunt scripta pertinentia ad artes magicas, non quascunque, sed ad eas duntaxat, quae tam divinis, quam humanis legibus prohibentur: est enim duplex Magiae genus, verum, & falsum. Vera magia est, quae ex cognitione, & mutua applicatione naturalium virtutum, invicem agentium & patientium, docet res admirabiles, quae naturae miracula appellantur, operari: de hac Philo in libro, De specialibus legibus, VERAM, inquit, Magiam, hoc est, Perspectivam scientiam, per quam naturae opera cernuntur clarius, ut honestam expetendamque non plebeji solum sectantur, sed etiam reges regum maximi, praesertim Persici, tam curiosi harum artium, ut regnare non liceat, nisi cum Magis versato familiariter. Hieronymus in caput Danielis secundum, MAGI, ait, sunt, qui de singulis philosophantur, nec malefici sunt, sed philosophi Chaldaeorum: & ad artis hujus scientiam reges quoque, & principes ejusdem gentis omnia faciunt: unde & Magi in Salvatoris nativitate primi ortum ejus intellexerunt: & venientes in Bethlehem, adoraverunt eum. Justinus Martyr in libro Quaestionum a gentibus positarum, qu.24.& 26.asseverat, Apollonium Tyanaeum magum, ex peritia verae magiae multa admiranda operatum, sic scribens: APOLLONIUS quidem, vir scientia naturalium facultatum praeditus, consensionumque, & contrariatum affectionum, quae in eis insunt, ex ea arte operationes edebat, propter quod in omnibus operationibus ei necessaria erat materiae accomodatae assumptio; qua adjutrice id, quod absolvebatur, explebat. Haec de vera Magia. Magia autem falsa, & omnium artium fraudulentissima est, quae ex daemonum commercio, aut vere, aut apparenter operatur: hujus auctorem Augustinus refert fuisse Zoroastrem, Bactrianorem regem. Plinius Zoroastrem Persen, qui vicies centum millia versuum de tota hac arte diligentissime scripsit. Philo ejus originem deducit ex vera magia, a maleficis hominibus adulterata,

Quid sit magia, & a quo inventa.

(a) Commentarii in Epistolas Paulinas sub nomine S. Ambrosii olim editi restituendi sunt Hilario Sardo Romanae Ecclesiae Diacono, qui IV. Ecclesiae Seculo vixit, & Luciferianorum Schismati adhaesit.

terata, ae depravata. Plinius censet eam ex tribus artibus, quas etiam in se ipsam redegit, enatam, hoc est, ex medicina, ex mathesi, sive astrologia divinatoria, & religione: enumerat quoque ex Hosthane, qui temporibus Alexandri Magni scripsit, magiae species plures, nempe eam, quae umbrarum, inferorumque colloquia promittit; & eam, quae ex aqua, ex sphaeris, ex aëre, stellis, pelvi, lucernis, securibus, multisque aliis modis divinare docet. Augustinus libro decimo, de civitate Dei, capite nono, magiam hanc ex sententia Porphyrii distinguit in Theurgiam, & Goëtiam. Theurgia est, invocatio daemonum beneficorum ad aliquod bonum conficiendum; quae per quasdam consecrationes, & sacrificia fit. Goëtia vero, quae & Necromantia, fit per coactionem mortuorum, etiam invocatione: haec enim dicta sic est, a planctu, qui fit circa sepulchrum. Philo in libro superius citato addit his & tertiam speciem, quae Pharmacia appellatur: haec autem fit, cum aliquid alicui porrigitur sumendum ore, quod certis incantamentis amorem, vel odium, vel insaniam, vel mortem sit allaturum. Haec omnia non solum divinis edictis damnata sunt, sed legibus quoque antiquissimis Romanorum; apud quos multi sunt de Magia postulari; ut Apollonius Tyanaeus apud Domitianum Caesarem, & Apulejus apud Claudium Maximum, Africae praefectum. Sunt qui per hos libros Curiosarum artium non solum magicos intelligant libros, sed omnia judiciariae astrologiae volumina, quae in primitiva ecclesia non minus verita fuere, quam magica: inducuntque hujus rei testes, Epiphanium, & Augustinum: quorum ille in libro, De ponderibus & mensuris scribit, Aquilam, primum Scripturae divinae interpretem, non alia de causa fuisse a patribus ex ecclesia pulsum, nisi ob eam, quod geniturarum inspectionibus, & nativitatum divinationibus vacaret: hic vero, ut in calce enarrationis ejus, super Psalmo 61. apparet, Mathematicum in ecclesia non recipit, nisi publica & solemni poenitentia praemissa. Monemur demum hoc exemplo, vetustum esse morem apud Christianos exurendi libros nefariae doctrinae, nec recens inventum esse, sicut inique nostrorum temporum haeretici conqueruntur: nam & hoc idem caeteris gentibus fuisse in usu, testes sunt Graecorum & Latinorum historiae: in quibus invenitur, ut de caeteris sileam, libros Diagorae, & Protagorae, qui nullos deos esse docerent, publice ab Atheniensibus combustos; itidemque factum a Romanis de libris Numae, in agro Petilii repertis, quod Romanorum numinum cultus dissolvere viderentur. Vide infra in dictione Sennacherib, hujus libri, & libro quarto in Juliano, episcopo Celanensi, & in libri sexti Annotationibus: ubi plura habes de non legendis haereticorum libris.

3. Esd. 3. CUSTODUM Darii regis Schedulae. Esdras in 3. libro refert has scripturas, verba, & verborum occasionem habuisse hujusmodi. Cum Darius, Hystaspis filius, post brevem in lecto quietem excitatus, non posset somnum revocare, proposuit tribus corporis sui custodibus quaestionem, Quid nam inter omnes humanas res maxime vigeret? quam qui prudentius solveret, praemium obtineret secundam a rege dignitatem. Tum illi, cum inter se aliquantulum taciti deliberassent, solutiones suas regi obtulerunt, tribus separatis schedulis breviter annotatas.

PRIMA FUIT, ΥΠΕΡΙΣΧΥΕΙ Ο ΟΙΝΟΣ, hoc est, PRAEPOLLET VINUM.

SECUNDA, ΥΠΕΡΙΣΧΥΕΙ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ, id est, PRAEPOLLET REX.

TERTIA, ΥΠΕΡΙΣΧΥΟΥΣΙΝ αἱ γυναῖκες, ὑπὲρ δὲ πάντα νικᾷ ἡ ἀλήθεια, hoc est, PRAEVALENT OMNIBUS MULIERES; SUPER OMNIA VERO VINCIT VERITAS: quam Zorobabel, regio inter Judaeos genere ortus, scripserat.

HAS CUM REX coram sapientibus suis in sequenti luce legisset, acclamatum est ab omnibus praestare caeteris Zorobabelis sententiam; quae Veritatem praeferret solam inter omnes mortales res immortalem atque perpetuam, nullisque aut temporum injuriis, aut fortunae mutationibus obnoxiam. Zorobabeli vero tradita est potestas regiae proxima, simul etiam facultas reducendi reliquias Judaïcae captivitatis in Judaeam, & reaedificandi sanctam urbem, & templum. Lege Esdram libro 3. capite 3. & Josephum libro 5. Antiqu. capite 3.

CY-

CYRUS, Persarum rex primus, haec scripsisse dicitur, Diurnarum actionum commentarios; (in quibus Esdras testatur inventum esse a Dario rege edictum de reducendis Judaeis in Palaestinam) Ad omnes Asiae urbes pro liberatione gentis Judaicae, & sanctae urbis instauratione edictum; Ad Sisenem, & Sarabasanam, Syriae satrapas, ejusdem argumenti epistolam unam, cujus exemplum affert Josephus libro undecimo Antiquitatum capite primo.

D

DANIELIS Prophetae Somnialia, hoc est Scripta, in quibus traditur superstitiosa somniorum interpretatio, qualis ea est, quam Artemidorus, Graecus auctor, scripsit, Christianis interdicuntur in decretis Pontificiis causa vigesima sexta, quaestione septima, capite NE OBSERVETIS. Divus Athanasius in Synopsi Danielis Prophetae apocryphum librum sine nomine reprobat: quem alii hanc ipsam somniorum interpretandi artem esse putant; alii vero Danielis supplementum, hoc est Hymnum trium puerorum, Susannae historiam, & draconis Belei narrationem, reclamante tamen ipso Athanasio; qui auctarium illud inter canonicas scripturas collocat, ac nominarim recenset. Superstitiosa somniorum interpretatio Christianis prohibita.

DARIUS, Hystaspis filius, Persarum & Medorum rex, scripsit ad Tatanain, 1. Mac. 12. & Strabuzanam de instaurando Judaeorum templo epistolam unam; quae habetur 1. Esdrae 6. Ad Tangaram, & Sambabam, magistros equitum apud Samariam, epistolam unam ejusdem argumenti. Josephus libro undecimo.

DARIUS, sive, ut Josephus legit, Arius, Lacedaemoniorum rex, ad Oniarem, Simonis Magni filium, sacerdotem Hierosolymitanum, epistolas scripsit pro ineunda cum Judaeis societate; de quibus in epistola Jonathae ad SPARTANOS, quae habetur primo Maccabaeorum capite 12. sic legitur: JAM PRIDEM missae erant epistolae ad Oniam, summum sacerdotem, ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut scriptum continet, quod subjectum est, &c. Quale autem fuerit scriptum hoc, sive epistolae exemplar, ex historia Maccabaeorum non habetur, sed extat apud Josephum libro 12. Antiquitatum capite 5. in haec verba.

Rex Lacedaemoniorum Arius Oniae salutem.

INCIDIMUS in quandam scripturam antiquam, in qua invenimus cognationem intercessisse inter nostras origines, & nostrum quoque genus non esse alienum a posteris Abrahae: aequum igitur est, ut, cum fratres nostri sitis, petatis a nobis quaecunque libuerit: idem nos quoque faciemus; & res vestras, tanquam nostras, existimabimus, nostras item vobiscum communes habituri. Demoteles est, qui has vobis reddit literas, in pagina quadrangula scripras, & obsignatas Aquilae sigillo, draconem tenentis unguibus. Valete. Olympiade 144.

DAVID, Isai Bethlehemitae filius, rex Hierusalem, Psalmorum auctor, alia quoque scripra emisit, de quibus in divinis literis infra scripta habentur.

DESCRIPTIO TEMPLI, Hebraice חבנית חיכל, Thaunirh hecal, Graece vero juxta LXX. interpretum editionem τὸ παράδειγμα τοῦ ναοῦ, hoc est Exemplar Templi: hoc quidem opere David, Spiritus Sancti illustratione instructus, omnem structuram templi Hierosolymitani, quod Deo Maximo voverat, Salomoni filio suo miro ordine, & divino prorsus artificio descripsit: testis est hujus voluminis auctor sacrorum annalium, haec in 28. capite prioris libri scribens: DEDIT autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & coenaculi, & cubiculorum in aditis, & domus propitiationis, nec non & omnium, quae cogitaverat atriorum, &c. & paulo post, OMNIA haec venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris. Hujus descriptionis summa refertur tertio Regum sexto, & secundo Paralipomenon tertio & quarto capite. 3. Reg. 6.

LAMENTATIO Davidis, sive Lugubre carmen fuit super Saul, primum regem Hebraeorum, & Jonathan, filium ejus; qui, in bello adversus Palaestinos acriter decertantes, infelicissime ceciderunt: initium carminis est, CONSIDERA 2. Reg. 1.

O ISRAËL PRO HIS, QUI MORTUI SUNT, &c. habetur etiam in 2. Samuelis capite primo.

EPISTOLA David regis ad Joab de nece Uriae Ethei, viri fortissimi, ac bel-
2. Reg. 11. lo inclyti: cujus cum rex uxorem Bersabeam furtivo concubitu gravidam reddidisset, veritus, ne maritus crimen resciret, misit eum cum epistola diligenter obsignata ad Joab, totius militiae praefectum, qui tum in palaestinos regias copias eduxerat: summa vero epistolae erat, ut instructo quamprimum adversus hostes exercitu, Uriam ea in parte agminis collocaret, qua nosset acriorem pugnam instare, & fortissimum quemque hostium ex adverso dimicare: ibique eum, revocatis ac statim reductis militibus, Palaestinorum agminibus obtruncandum desereret. Quod & Joab, perlectis literis, subito executus est, non sine sanguine cladeque suorum; qui una cum Uria strenue pugnantes occubuerunt: sicque David, vir alioqui integerrimus, unius epistolae dolo proditionem, caedemque viri innocentissimi, ac de se potissimum benemeriti turpi adulterio superaddidit; stragem militibus suis, fidissimis & nihil unquam tale commeritis, intulit; primogenitum suum ex Bersabee perdidit; omnemque exactae vitae gloriam proditionis, caedis, & adulterii labe deturpavit.

2.Reg 24. 8 DESCRIPTIO totius populi Hebraeorum, jussu Davidis habita a Duce Joab: haec est illa memorabilis descriptio Israëlitici populi clade nobilitata: cum enim Deus ulcisci vellet rebelles Israëlitas, (qui, rejecto Davide rege optimo, desciverant ad Sebam, filium Bocri, perditissimum hominem, qui seditionem & arma adversus regem commoverat) permisit Sathanae, ut Davidis animum superbiae stimulis incitaret ad recensendam multitudinem populi sibi subditam. Misit igitur David ad id muneris obeundum Joab, principem militiae; qui post decimum fere mensem reversus attulit librum descriptionis universarum tribuum a Dan usque Bersabee: in quo descripta erant mille millia & quingenta septuaginta millia capita virorum fortium, bello aptissima: hoc est, ex tribubus Israël mille millia & centum millia, & de tribu Juda quadringenta & septuaginta millia: quanquam secundus liber Samuelis multo minorem summam annotaverit, quam haec sit in primo annalium volumine collecta, referens supputationem hujus census fuisse mille millia & tercenta millia capita pugnatorum, videlicet octingenta millia ex Israël, & quingenta millia ex Juda. Censent Rabbini Hebraeorum Joab ducem, quod invitus ad hunc censum, ut secundus liber Regum testatur, missus fuerit a Rege, majorem summam, nimirum illam, quae in libris Annalium scribitur, verissime collegisse, & alteram minorem summam, quam liber Samuelis commemorat, de industria regi obtulisse; ut ipsi, jam in superbiam elato, minorem praeberet intumescendi occasionem. Post hanc igitur descriptinnem Deus, gravi ira commotus, sustulit peste subita ex his, qui descripti fuerant, septuaginta millia virorum, omnes una die ab exoriente Sole usque in vesperum: ultusque est hujusmodi vindictae genere tam seditiosi populi injustam defectionem, quam superbam regis arrogantiam; qui in ostentationem amplitudinis regni sui, ac multitudinis gentium, quas consilio suo, & virtute bellica sibi subegerat, stulta quadam vanitate adductus praeceperit censeri capita omnium, qui suo imperio parerent. Hoc in loco nescio, quid in mentem venerit Lyrano, viro in sacris literis exercitatissimo, ut assereret Deum succensuisse Davidi non tam ob animi elationem, quam quod jusserit haberi censum ritu & ordine plane diverso ab eo, quem divina lex sanxerat, jubens recensionem hanc fieri non per capitum & nominum enumerationem, & singulorum virorum descriptionem, sicut fecit Joab, sed per oblationem publicam pecuniae deputandae in usum tabernaculi; in qua quidem oblatione offerrent Deo singuli tam divites, quam pauperes singulos dimidios siclos; quos cum Levitae in unum redactos numerassent, deprehendebant numerum virorum esse duplum ad numerum siclorum, qui oblati fuerant. Videtur Lyranus hanc suam sententiam colligere ex lege Mosis de recensendo populo conscripta in trigesimo capite Exodi: cujus quidem verba, ut arbitror, sensum habent sententiae Lyrani ex diametro pugnantem: haec enim sunt: QUANDO tuleris summam filiorum Israël juxta numerum, dabunt singuli precium pro animabus suis Domino; & non erit plaga in eis: hoc autem dabit omnis, qui transit ad nomen suum

Nostra Vulgata habet & non erit plaga in eis cum fuerint recensiti.

dan-

dandum. Quibus verbis liquidum est Mosem non praecipere, ut ex oblationum collecta numerus filiorum Israël colligatur, praetermissis eorum nominibus, ac particularibus descriptionibus, quae per capita viritim, & nominatim fieri solent: imma jubet, ut prius, quam sicli exigantur, censores colligant nomina singulorum tam propria, quam familiae, ac patriae; eaque particulariter annotent, sicut in principio Numerorum idem Moses mandat his verbis: TOLLITE summam universae congregationis filiorum Israël per cognationes, & domos suas, & nomina singulorum virorum fortium a vigesimo anno, & supra: & paulo post, RECENSUERUNT eos per cognationes, & domos, & familias, & capita, & nomina singulorum, sicut praeceperat Moses. Num. 1.

AD HAEC Athanasius in Synopsi affirmat, Davidem scripsisse Psalmorum tria millia, ex quibus amici regis Ezechiae solos quinquaginta & centum collegere, caeteris absconditis, ne ad vulgi notitiam pervenirent.

DEMETRIUS Sother, Seleuci filius, rex Syriae & Asiae undecimus, scripsit epistolas quinque sacris insertas voluminibus, videlicet.

AD NICANOREM, exercitus sui in Palaestina praefectum, epistolam unam. 2. Maccabaeorum 14.

AD JONATHAN, Judaeorum pontificem, epistolam unam: 1. Maccab. 10.

AD UNIVERSAM Judaeorum rempublicam, epistolam unam: 1. Maccab. 10.

AD JONATHAN Judaeorum pontificem, & Judaeorum senatum, epistolam unam: primo Maccab. undecimo.

AD LASTHENEM, cognatum suum, epistolam unam: 1. Maccab. 11.

CLARUIT anno ante Christum natum centesimo quadragesimo quarto.

DEVORATUS Liber, sive τὸ βιβλαρίδιον ἀνεῳγμένον, id est Libellus apertus, quem Graeci quidam enarratores τὸ βίβλον κατεφαγόμενον, hoc est Librum devoratum vocant, Joannes in decimo Apocalypseos capite describit his verbis: ET VIDI alium angelum fortem, descendentem de coelo, amictum nube; & Iris in capite ejus, & facies ejus, sicut Sol: & habebat in manu sua librum: & clamavit voce magna, & locuta sunt septem tonitrua: & vox, quam audivi de coelo, dixit mihi, ABI, & accipe libellum apertum de manu angeli: & abii ad angelum: dixique illi, ut daret mihi libellum: & ait mihi, ACCIPE, & devora illum, & faciet amaricari ventrem tuum: sed in ore tuo erit dulce, tanquam mel: & accepi libellum de manu angeli, & devoravi illum: eratque in ore meo, tanquam mel, dulcis: &, cum devorassem illum, amaricatus est venter meus, &c. Quae quidem juxta Arethae sententiam sic exponuntur. Angelus fortis est Christus magni consilii angelus, nube carnis nostrae indutus; Irim habens in capite, perpetuum divinae placationis testimonium; & faciem instar Solis, quia splendore gratiae, & fulgore evangelicae lucis totius orbis tenebras discusserit, & omnium mortalium mentes lumine gloriae suae illustraverit. Liber est infallibilis, & exactissima omnium impiorum in mente Dei notitia, singula iniquorum nomina, actiones, scelera, supplicia, & statuta suppliciis tempora conspiciens: hunc jubetur Joannes petere, & accipere de manu angeli, ut cognitionem & ipse accipiat aerumnarum, & dolorum, impiis ecclesiae Christi persecutoribus imminentium: nec jubetur simpliciter accipere, sed devorare, hoc est, plenam rei cognitionem sumere, & in visceribus cordis inscribere. Est autem dulcis in ore ejus propter adeptionem cognitionis futurarum rerum: quae sicut ab omnibus magno studio affectatur, & quaeritur; ita, dum primum acquiritur, magnam affert in principio delectationem: sed amarescit postea, cum in ventre digeritur: quia dum animo recogitat retributionem scelerum, quae improbis, praesertim suae gentis, hominibus reservatur, misericordia erga eos, qui sua sunt perituri culpa, afficitur: sic Paulus Apostolus flebilem Judaeorum lapsum mente revolvens, dicebat: TRISTITIA mihi est magna, & continuus dolor cordi meo: optabam enim ego ipse anathema fieri pro fratribus meis, tantum ne illi interirent, & a divina gratia exciderent. Aliter juxta Bedam, Liber apertus revelationem prophetiae, quam Joannes accepit, significat, haec fuit in ore ejus dulcis: quia dum eam perciperet, divini colloquii dulcedinem gustavit, sed in amaritudinem versa est, dum praedicare, quae audierat, & ob praedicationem tribulationes pati coepit: quamvis enim praedicatio illi fue-

fuerit ex amore dulcis, fuit tamen ex tolerantia persecutionis amara. Aliter secundum Ambrosium, Liber apertus est divinae Scripturae volumen: quod cum prius esset septem sigillis obsignatum; nunc per gratiam Christi doctoribus ecclesiae apertum est. Hic igitur liber, dum devoratur, ut mel dulce, describitur: quia divina Scriptura dum auditur, legitur, & attenta meditatione tractatur, melle dulcior in cogitatione efficitur; sed tunc primum amaritudo ejus sentitur, cum opere explere incipimus, quod didicimus: quanto enim amplius meditationi divinae Scripturae dediti sumus, quantoque ejus meditatio nostrae menti dulcior est, tanto majorem amaritudinem carni nostrae exhibere debemus, affligentes eam jejuniis, vigiliis, & abstinentia vitiorum.

DEUS Optimus Maximus, pater D. N. Jesu Christi, & universi conditor, postquam eduxit populum Hebraeorum de AEgypto in solitudinem Arabiae, accersivit ad se Mosem in vertice montis Sina: quo in loco dedit ei per angelos compendium, & summarium legum omnium, tam ad divinum cultum, quam ad humanam conversationem pertinentium, decem capitibus distinctum, & in duabus lapideis tabulis manu sua extructis, digito suo vivo ex utraque parte hinc & inde, in fronte & a tergo conscriptum: has cum Moses accepisset, de monte Sina descendit: & cum jam castris Hebraeorum appropinquans, vidisset populum sacrificantem vitulo aureo, execratus rei indignitatem, tabulas, quas in manu habebat, prae nimia indignatione solo illisit, ac confregit: deinde jussu Dei alias duas tabulas lapideas, prioribus persimiles, aptavit: quas cum iterum conscenso monte Sina ad Deum attulisset, Deus rescripsit in eis eadem legis capita, quae in prioribus tabulis fuerant, praecipiens Mosi, ut eas in arca foederis reponeret: quod & Moses fecit, collocans, ut ait Paulus, una cum ipsis in eadem arca urnam auream manna repletam, & virgam Aaronis, quae olim fronduerat; ut his tribus potissima Judaïcae ingratitudinis monumenta conservaret; nimirum, ut per manna transmitteret ad posteros insatiabilem Judaeorum ingluviem: qui cum olim Manna in deserto alerentur, adversus Deum murmurarunt, eumque exacerbarunt: per Aaronis autem Virgam innotesceret futuris saeculis, qua animi insolentia, & contumacia Summo Pontifici divinitus electo obstitissent: per Tabulas vero legis, Judaeos in perpetuum coargueret infidelitatis, & inconstantiae; ob quorum execrabilem vituli adorationem priores tabulae, illis posterioribus tabulis consimiles, fuerant a Mose irato attritae. Caeterum post mortem Mosis, amotis ex arca Aaronis virga & mannae urna, eisdemque in tabernaculum una cum volumine legis Mosaicae reconditis, solae in ea tabulae remanserunt: nam, cum arca a Salomone induceretur in templum, solas tabulas in ea fuisse, tertius liber Regum testatur his verbis: IN ARCA autem non erant nisi duae tabulae lapideae, quas posuit in ea Moses in Oreb, quando pepigit foedus cum filiis Israël. Has tabulas mille fere & quadringentis annis, postquam conditae fuerant, Jeremias Propheta, quemadmodum in secundo volumine Maccabaeorum refertur, in devastatione Hierosolymitanae urbis divinitus admonitus, de templo apprehendit, & una cum ipsa arca, asportari jussit in montem Nebo, è regione urbis Hierico, in quo Moses moriturus ascendit, ibique eam in profunda spelunca, nulli hominum cognita, abdidit; praedicens tabulas illas iterum sub finem saeculi reducendas in lucem, cum universus populus Judaeorum convertetur ad Christum. Tradunt quidam has tabulas tempore ultimi Hierosolymitani excidii, sub Romanis Imperatoribus in templo Dei fuisse, indeque a Tito Augusto inter caetera captae urbis spolia in triumphum allatas: quibus astipulatur simulacrum Judaïci triumphi, Romae in arcu marmoreo Titi imperatoris exculptum: ubi inter alia gestantium fercula geminae legis tabulae una cum arca foederis, & aureo candelabro spectantur. At Josephus, qui pompam illius triumphi luculenter descripsit, tantum meminit candelabri aurei, mensae aureae, & voluminis Mosaicae legis; tabularum vero nihil prorsus. Philo, & Josephus tradunt in utraque harum tabularum quina legum capita fuisse inscripta.

Exod. 32. c; Exod. 34. a; 2. Par. 5. b; Hebr. 9. a; 3. Reg. 8. a; 2. Mac. 2. a

IN PRIMA erant praecepta quinque potiora, & nobiliora.

Exod. 20. Deuter. 5.

QUORUM PRIMUM fuit, De monarchia unius Dei, sive de uno tantum Deo colendo; quod incipit, EGO SUM DEUS TUUS.

SE-

SECUNDUM De statuis, simulacris, & id genus manufactis operibus omnino rejiciendis.
TERTIUM De non assumendo in vanum Dei nomine.
QUARTUM De religiosa observatione diei septimae.
QUINTUM De parentibus honorandis.

SECUNDA vero tabula, alterum quinarium rerum interdictarum continebat.
QUARUM PRIMA juxta Philonem erat, NON MOECHANDUM; sed juxta Josephum, & Hebraïcam veritatem prima erat, NON OCCIDENDUM.
SECUNDA juxta Hebraïcam veritatem erat, NON MOECHANDUM; juxta Philonem NON OCCIDENDUM.
TERTIA fures cohibet.
QUARTA falsos testes vetat.
QUINTA reprimit concupiscentiam, malorum omnium fontem.

CHRISTIANI vero harum tabularum praecepta alio ordine dividunt: nam Origenes homilia octava in Exodum, & Athanasius in Synopsi putant in prima tabula fuisse quatuor tantum praecepta, ad divinum cultum spectantia: hoc est, primum De adoratione unius Dei, secundum De imaginibus non habendis, tertium De nomine Dei non aburendo, quartum De Sabbato. In secunda vero tabula reliqua sex praecepta ad dilectionem proximi necessaria. Rursum Augustinus, & aliqui ex latinis Patribus haec utriusque tabulae praecepta partiuntur in trinarium, & septenarium numerum: affirmantque in prima quidem tabula fuisse ante omnia praecepta praepositum breve totius legis prooemium, nempe illud, EGO SUM DEUS TUUS: quod Hebraei primum esse legis praeceptum putant: cui prooemio haec tria praecepta subnectunt, ad cultum Dei pertinentia: Exod. 20. a

QUORUM PRIMUM est, Non habebis deos alienos.
SECUNDUM, Non assumes nomen Dei in vanum.
TERTIUM, De Sabbato.

IN SECUNDA vero tabula digerunt haec septem praecepta:
QUORUM PRIMUM est De honore parentum.
SECUNDUM De homicidio vitando.
TERTIUM vetat adulterium.
QUARTUM prohibet furtum.
QUINTUM testes falsos.

SEXTUM, quod omnem concupiscentiam prohibet, quodque apud Hebraeos unum tantum est, & decimum locum in Decalogo continet, Augustinus in duo distinguit, hoc est; in Interdictum prohibens concupiscentiam divitiarum, quod quidem est sextum praeceptum, & in Interdictum concupiscentiae carnis, quod septimo & ultimo loco numeratur. Exod. 23.

APPELLAVIT autem Moses has tabulas לחת העדת Luchoth hahedoth, hoc est Tabulas testimonii; & Paulus similiter τὰς πλάκας τῆς διαθήκης, id est, *Tabulas testamenti, vel pacti*, quia scripsisset eas Deus in testimonium sempiternum pacti illius celeberrimi, quod secum inierat Hebraeorum gens in monte Sinai, quando coram universa multitudine Judaeorum pollicenti Deo, quod ex omnibus gentibus terrae habiturus esset populum Israël in proprium peculium, & in regnum sacerdotale, & in gentem sanctam sibi uni maxime commendatam, si vocem ejus audirent, & propositae legis pacta servarent, respondit omnis populus unanimi clamore: CUNCTA, QUAE LOCUTUS EST DOMINUS, FACIEMUS. Tunc, praestito utrinque consensu, & pactis ex utraque parte confirmatis, conditiones initi foederis lapideis tabulis ad perpetuam facti memoriam Deus Optimus Maximus digito suo vivo insculpsit anno ab orbe condito bis millesimo quadringentesimo & quinquagesimo quarto, ante Christi vero adventum millesimo quingentesimo septimo. (Heb. 9.; Exod. 19. b)

DEUTERONOMION Altari insculptum, cujus mentio est in octavo capite libri Josue, hac occasione scriptum fuit. Cum populus Judaeorum adhuc esset in campestribus Moab trans Jordanem, primum praecepit ei Moses, ut, cum ingressus esset in terram promissam, aedificaret in monte Ebal altare ex saxis magnis, integris, informibus, & impolitis, quae ferrum non attigisset, calce invicem

cem conjunctis: deinde pulchre & deligenter in ipsis sculperet omnia verba decalogi, adjectis undecim maledictionibus, quae vigesimo septimo capite Deuteronomii leguntur, quibus conscriptis, mandavit idem, ut Levitae alra voce maledictiones illas intonarent, & universus populus, ad singulas respondens, clamaret, AMEN. Cum igitur Josue, transgressus Jordanem, terram Chananaeorum occupasset, anno quinto post mortem Mosis, extruxit altare Domino in monte Ebal: scripsitque in lapidibus altaris, משנה תורה, Miscne Thora, hoc est, Summarium illud legis; quod LXX. interpretes verterunt Δευτερονόμιον, id est, Secundam legem, seu repetitionem legis: atque una cum hoc summario maledictiones illas, ut Josephus testatur, conscriptas reliquit, anno ab orbe condito, bis millesimo quadringentresimo nonagesimo septimo.

1. Esd. 6. a DIARIUS regum Mediae, & Persiae, seu ספר דברי הימים למלכי מדי ו פרס, Sepher diurehaiamim lemalche Medai u Phares, id est, Liber verborum dierum regum Medorum, & Persarum, significat annales, in quibus acta diurna regum, servata temporum ratione, breviter annotabantur, & apud Babylonios in publica urbis Ecbathanae bibliotheca servabantur: in his testatur Esdras studio Darii, Persarum regis, inventum esse decretum quoddam Cyri, regis Persarum, de reducendo populo Judaïco in Judaeam, & reaedificando templo Hierosolymitano sumpribus & expensis ex regia Persarum regum paratis. In his etiam refert auctor libri Esthêr fuisse descripta Assueri, sive Artaxerxis regis Persarum gesta, praecipue vero ejus erga Judaïcam gentem immortale beneficium; quo universum Hebraeorum genus, per omnes urbes regni sui una die trucidandum magnifice liberavit, sumpta ultione de inimicis ipsius.

DIONYSIUS, cognomento Areopagita (quem Lucas Actuum 17. capite scribit Paulo, in Areopago Athenarum concionanti, una cum muliere Damari, ac plerisque aliis, credidisse) ecclesiae Atheniensis, ut Eusebius libro tertio historiae scribit, summum sacerdotium obtinuit; ut autem Beda in Commentariis Apostolicorum actuum refert, Corinthi episcopus fuit. Hic divinae, & in mysteriis absconditae sapientiae admiranda volumina Graeco & sublimi eloquio doctissime conscripsit: de quibus, quae Graece & Latine extant, haec sunt:

DE Coelesti, sive angelica hierarchia ad compresbyterum Timotheum, liber unus.

DE Ecclesiastica, sive sacerdotali hierarchia ad compresbyterum Timotheum, liber unus.

DE Divinis nominibus ad compresbyterum Timotheum, liber unus.

DE Mystica theologia ad Timotheum compresbyterum, liber unus.

AD Cajum Monachum, epistolae quatuor.

AD Dorotheum ministrum, epistola una.

AD Sosipatrum sacerdotem, epistola una.

AD Polycarpum summum sacerdotem, epistola una.

AD Demophilum Monachum, epistola una.

AD Titum summum sacerdotem, epistola una; quam Tritemius recenset sub titulo libri DE SYMBOLICA THEOLOGIA.

AD Joannem Apostolum & Evangelistam, epistola una.

AD Apollophanem philosophum, epistola una.

QUAE vero nunc desiderantur, ab ipso Dionysio in supradictis lucubrationibus commemorata, Opera haec sunt:

LIBER Divinorum hymnorum, allegatus capite 7. coelestis hierarchiae.

LIBER Symbolicae Theologiae, citatus capite 15. coelestis hierarchiae, & capitae 1. & 13. divinorum nominum, & capite 3. mysticae Theologiae, & 9. epistola ad Titum.

LIBER De intelligibilibus & sensilibus, citatus capite primo & secundo Ecclesiasticae hierarchiae.

LIBER De legali, sive sacerdotali hierarchia, citatus capite 3. eccles. hier.

LIBER Theologicarum hypotiposeon, citatus capite 1. & 2. divinorum nominum, & capite 3. Mysticae Theologiae.

LIBER De angelicis proprietatibus, citatus capite 4. divinorum nominum.

LI-

LIBER De anima, citatus capite 4. divinorum nominum.

LIBER De divino justoque judicio, citatus capite 4. divinorum nominum.

HIS addit Tritemius, De obitu Pauli, ad Timotheum epistolam unam; cujus exemplar a Jacobo, archiepiscopo Genuensi, in vita Pauli recitatur.

THOMAS, presbyter cardinalis S.Xysti, in Commentariis Actuum Apostolorum, & tertii libri Regum opinatur Dionysium Areopagitam nihil omnino ex supra memoratis scriptis reliquisse, inductus aliquot, ut ipse judicat, non levibus conjecturis: quibus cum longe ante ipsum per alios adductis, plenissime satisfecerint Anastasius Bibliothecarius, Joannes Scotus, Joannes Saracenus, Dionysius Charthusianus, Ambrosius Camaldulensis, Marsilius Ficinus, ac plerique alii eruditissimi viri; superfluum esset, eandem rursus telam retexere. Agnovit, ac venerata est praedicta Opera, tanquam veros ac proprios Dionysii foetus, Concilium tertium Constantinopolitanum, annis abhinc supra nongentis; in cujus Actis horum testimonia sub nomine sanctissimi Dionysii Areopagitae, pluries ad confutandos haereticos inducuntur. (a)

DO-

(a) Quamvis alibi de Dionysio Areopagita verbum fecerim, quia tamen hic, velut in propria sede, criticam animadversionem collocare (ut etiam in *not. ad praef. N. Xysti* spopondi) opportunum est, consequenter quae hic N. Author tradit, ad lydium lapidem revocare oportet. Non inficias eo quamplures PP. quos praecipue in praefata adnotatione laudavi, Dionysio Areopagitae Pauli Apostoli discipulo adjudicasse opera, quae ejus nomine insignita circumferuntur, & praecipue postquam eadem opera tempore Caroli M. reperta fuerunt, & ab Hilduino non sine pompa divulgata: Commentarios etiam eidem (saltem primoribus) veluti in religionia tesseram adposuerunt S. Maximus M. S. Thomas Aquinas, B. Albertus M. S. Dionysius Carthosianus, aliique plures. Tanto itidem plausu fuerunt ea omnia, veluti insignia ad fidem sacrosanctam tartam tectam custodiendam, excepta ab omnibus XIII. Seculi, & posterioris quoque aetatis scriptoribus, ut qui vel de iis caespitare ausus fuerit censoriam non effugerit virgam, & facillime Heterodoxis fuerit adnumeratus: quam infelicem sortem prae ceteris subierunt Laurentius Valla, & Desiderius Erasmus Roterodamus. Quid ultra? adhuc sub clariori Coelo qui etiam criticeo colebant ita pro genuinis venditarunt vindicaruntque laudati Dionysii opera, ut pro aris & focis ea propugnarint, praesertim tres insignes S. R. E. Cardinales Baronius, Bellarminus, & Cozza, N. Natalis Alexander, Petrus Arcudius, Emmanuel Schelstrate, Petrus Annatus, N. Johannes Nicolai, Honoratus à S. Maria, aliique: quinimo ex eis non defuerunt qui iterum iratis diis devoverint aliter sentientes; quos etiam sectariorum labe pollutos, aut ex eorum lacunis pleno pectore & incaute bibentes adserere non dubitarunt. Verum re bene perpensa, exactoque adhibito criterio, Magno Dionysio abjudicarunt, quae universim ejus nomine inscripta laudantur, opera, & alteri posterioris aetatis (sed enimam, vel cujus seculi Anthori? Nondum pro comperto est apud eruditos) restituenda curarunt: & praeter sogreges à Romana communione, sed doctos Criticos (quos hac in re laudare nullum est crimen, ut ex professo in monito ad Lectorem ostendi) Casaubonum, Usserium, Cavium, Fabricium, Rivetum, Pearsonium, Scultetum, Oudinum, Binghamum, aliosque, ita sentiunt praeclarissimi Scriptores Orthodoxi Card. Bona, Johannes Launojus, Petrus-Franciscus Chiffletius, Christianus Lupus, Johannes Morinus, Ludovicus-Elliens Du-Pin, Philippus Brietius Ex NN. Card. Cajetanus, Jacobus Echard, Michaël Lequien, Jacobus-Hyacinthus Serry, Hyacinthus Amat de Graveson, innumerique alii, cum exteri, tum Nostrates. Et quidem vel ex eo (ut rem digito monstrem) evincunt laudata opera fore M. Dionysiuo abjudicanda I. quia nullus veterum ea laudavit, & tunc praesertim, cum caussa opportuna non semel adfuit adversus Arianos, Nestorianos, aliosque: silentium de iis, & quidem altum est apud primores, qui de Ecclesiasticis Scriptoribus catalogum texuerunt, Eusebium, nimirum, & Hieronymum: qua de caussa dum Severiani adversus Catholicos in collatione habita Anno DXXXIII. laudassent Areopagitae opera, conclamarunt Orthodoxi:
„ Illa enim testimonia, quae vos Dionysii Areopa-
„ gitae dicitis, unde potestis ostendere vera esse si-
„ cut suspicamini? Si enim ejus erant non potuis-
„ sent latere B. Cyrillum. Quid autem de B. Cyril-
„ lo dico? quando & B. Athanasius, si pro certo
„ scisset ejus fuisse, ante omnia in Nicaeno Conci-
„ lio de consubstantiali Trinitate eadem testimonia
„ protulisset adversus Arii diversae substantiae blas-
„ phemias. Si autem nullus ex antiquis recordatus
„ est ea, unde nunc potestis ostendere quia illius
„ sint? Nescio. „ *Tom. IV. Concil. pag. 1767.* II. Stylus Anthoris longe abit ab Apostolico Seculo. III. Ea habet, quae in posterioribus Scriptoribus offenduntur. IV. Illorum operum author se Presbyterum duntaxat, & nullatenus Episcopum esse aperte fatetur, quum ex adverso Dionysius Areopagita ab Apostolo Paulo fuerit Episcopus ordinatus. V. memorat Templa Monasteria, Monachos, ritus varios circa Sacramenta, ac Ministrorum ordinationes, variosque Ecclesiae gradus, & cetera id genus pluta, quae ante IV. Seculum non est in Ecclesiastica Historia adinvenire. Alia itidem in eo plura castigavit N. Michael Lequien in *Dissert. Damascen.* quae omnino spuria esse Areopagitae opera ejus nomine inscripta ostendunt. Ad rei plenam notitiam consule Authores laudatos, quum in ea immorandi otium non suppetat; & solum addidisse sufficiat, neminem, ait, fere neminem inpraesentiarum, qui Eruditus, qui Criticus audit, ab hac negativa sententia, cui adhaereo, procul abire.

At circa Episcopatum Dionysii non levior est inter recentiores controversia. Fuisse illum Atheniensium Episcopum à S. Paulo ordinatum habetur ex S. Dionysio Corinthiorum Episcopo (cujus monumentum refert Eusebius *Lib. III. Hist. Eccles. cap. 4.*) & ex Graecis Monologiis, Latinisque Martyrologiis: num vero fuerit Corinthiorum Episcopus? Incertum. De ejus autem adventu in Gallias, & de ejusdem Parisiensi Episcopatu acrior est inter Gallos etiam, ne dicam alios Criticos, controversia. Similiter quo obierit Anno? nondum apud Historicos est exploratum. Legesis Cardinalem Baronium *Tom. I. Annal.* N Natalem, *Hist. Eccles. I. Seculi*, Honoratum à S. Maria *Tom. II. Animadv. Critic.* N. Card. Gotti *Tom. V. De Verit. Christian. Relig.* Hadrianum Baillet aliosque Criticos.

DOMINI Liber, Hebraice ספר יהוה Sepher Jehova, citatur ab Esaia capite 34. his verbis: REQUIRITE diligenter in Libro Domini, & legite: unum ex eis non defuit, alter ad alterum non quaesivit: quia quod ex ore ipsius procedit, ille mandavit; & spiritus ejus ipse congregabit ea. Per hunc librum quidam intelligunt librum Mosi, quidam librum naturae: sed sanior sensus est, quod Esaias per librum Domini prophetiarum suarum librum intelligit, quasi dicat: Commendatus sit vobis liber hic; & cum evenerint vobis, quae ventura praenuncio, quaerite, & occurrent vobis omnia in hoc libro, jussu Domini, ex spiritu oris ejus excepta. Colligunt quidam ex verbis illis mysterium Trinitatis. Filius enim significatur per os; Pater vero, cum additur ipsius, quod Hebraice scribitur, הוא, & apud Rabbinos nomen Dei excellentissimum reputatur: at Spiritus Sanctus exprimitur per ipsam Spiritus dictionem.

Mysterium SS. Trinitatis.

DOMUS Israël Scriptura, catalogum, & canonem sanctarum Scripturarum designat, in quo vaticinia, & scripturae falsorum prophetarum non habent locum, sicut aperte Deus per Ezechielem testatur capite 13. inquiens: ET ERIT manus mea super prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium: in concilio populi mei non erunt; & in scriptura domus Israël non scribentur. Vel alio modo, Scriptura domus Israël est catalogus electorum, apud Deum in libro sempiternae praedestinationis digestus, in quo nullus scribitur impius, ac reprobus.

E

EPIMENIDES Cretensis, patria Gnossius, philosophus & poëta vetustissimus, templi Mithrae, sive Solis in Creta sacerdos, scripsit librum περὶ τῶν χρησμῶν, hoc est, ORACULORUM, titulo praenotarum; in quo de oraculis & responsis, futura praenunciantibus disseruit: ex hoc Apostolus Paulus contra falsos Cretensium doctores sumpsit testimonium ut eos proprii doctoris auctoritate convinceret, sic ad Titum, Cretae episcopum, scribens: HUJUS REI gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas... Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, maxime qui de circumcisione sunt; quos oportet redargui; qui universas domos subvertunt, docentes, quae non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta:

Tit. 1. b

ΚΡΗΤΕΣ ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες, ἀργαί. hoc est,
CRETENSES semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri.

Testimonium hoc verum est: ob quam causam increpa illos acriter. Haec Paulus. Hieronymus de hoc hexametro carmine in Commentariis epistolae ad Titum sic loquitur: SUNT QUI putent hunc versum de Callimacho Cyrenensi poëta sumptum: & aliqua ex parte non errant: siquidem & ipse, in laudibus Jovis adversus Cretenses scriptitans, qui sepulchrum ejus se ostendere gloriabantur, ait; CRETENSES semper mendaces, qui & sepulchrum ejus sacrilega mente fabricati sunt. Verum, ut supra diximus, integer versus de Epimenide poëta ab Apostolo sumptus est: & ejus Callimachus in suo poëmate usus est exordio. Haec Hieronymus: cui Augustinus in libro 2. contra adverſ. leg. & proph. subscribit, eundem versum Epimenidi attribuens. Chrysostomus vero, fusius explicans hujus carminis occasionem, in Sermone 3. epistolae ad Titum haec scribit: QUIS ILLE, & unde fuerit, qui hoc dixerit, necessario ad vos dicendum est. Epimenides hic est, qui hoc protulit, Cretensis & ipse: ea est autem hujus dicti occasio. Cretenses sepulchrum habent Jovis ita inscriptum:

Ἐνθάδε κεῖται ὃν Δία ἐπικαλοῦσι: hoc est,
Hic jacet, quem Jovem appellant.

Propter hanc igitur inscriptionem poëta, eos mendacii perstringens, ait:

ΚΡΗΤΕΣ ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί,
Τάφον, ἄνα, σεῖο κρῆτες ἐτεκτήναντο:
Σὺ δὲ οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ ἀεί. hoc est,
Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri.
Etenim sepulchrum, o rex, Cretenses fabricati sunt tuum:
Tu autem minime obiisti: semper enim vivis.

CELSUS Epicureus in libris veridici sermonis, quos edidit, contra Christianos

nos dixit ea, quae Cretenses de Jovis apud ipsos sepulchro narrant, mysterium continere, & juxta allegoriam oportere intelligi: cui contradicens Origenes in 3. adversus eum volumine simul & hos versus Callimacho, aliquibus suppetadditis, attribuens, haec scribit: CALLIMACHUS Cyrenaeus, cum infinita poëmata perlegisset, percurrissetque Graecam fere omnem historiam, nihilque prorsus de Jove, & ejus sepulchro mystice dictum intellexisset; Cretenses disticho quodam, quod in Jovis laudem scripsit, incusat, sic inquiens:

O Juppiter, te quidem in Idoeis montibus natum homines ferunt:
Te, inquam, & in Arcadia ortum dixere plerique:
Utrinam istorum, o pater, mentiuntur?
Cretenses, semper mendaces, sepulchrum tibi, o rex, condiderunt:
Tu vero mortem nondum objisti: es enim aeterne permansurus.

Distichon, cujus hic meminit Origenes apud Callimachum in hymno Apollinis, sic habet.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι, καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο.
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.
Cretenses semper vani struxere sepulchrum
Cretenses rex alme tuum, succumbere morti
Sed nunquam poteras, qui cuncta in secula vivis.

EPIPHANIUS libro 1. Panarii asserit omnes hos versus esse Epimenidis, sed ex his Callimachum sibi postremos duos usurpasse, veluti approbatum adversus Cretenses testimonium. Hieronymus occurrens quibusdam, qui hujus testimonii gratia Paulum calumniabantur, in loco jam citato haec addit: PUTANT quidam Apostolum reprehendendum, quod imprudenter lapsus sit; & , dum falsos doctores arguit, illum versiculum comprobarit; quod propterea Cretenses dicunt esse fallaces, quod Jovis sepulchrum inane construxerint. Si enim, inquiunt, Epimenides, sive Callimachus, propterea Cretenses fallaces, & malas bestias arguunt, & ventres pigros, quod divina non sentiant; & Jovem, qui regnet in coelo, in sua insula fingant sepultum; & hoc, quod illi dixerunt esse verum, Apostoli sententia comprobatur: sequitur, Jovem non mortuum esse, sed vivum. Imperite igitur Paulus, idololatriae destructor, dum adversus perversos doctores agit, deos, quos impugnabat, asseruit. Quibus breviter respondendum est, Sicut in eo, quod ait, CORRUMPUNT MORES BONOS COLLOQUIA PRAVA, & in illo, IPSIUS ENIM ET GENUS SUMUS, non statim totam Menandri comoediam, & Arati librum probavit: sed opportunitate versiculi abusus est: ita & in praesenti loco non totum opus Callimachi, sive Epimenidis (quorum alter laudes Jovis canit, alter de oraculis scriptitat) per unum versiculum confirmavit; sed Cretenses tantum mendaces vitio gentis increpavit; non ob illam opinionem, qua sunt arguti a poëtis, sed ob ingenitam mentiendi facilitatem de proprio eos gentis auctore confutavit; & ut sciamus Apostolum, non fortuito & transitorie, sed considerate, & circumspecte, & ex omni parte se protegentem adversus Cretenses locutum, TESTIMONIUM, inquit, HOC VERUM EST, non totum carmen, de quo testimonium sumptum est, non universum opus, sed hoc tantum testimonium, hic tantum versiculus, quo mendaces vocantur. Haec Hieronymus.

CELEBRIS factus est hic versus in scholis dialecticorum ex syllogismo, qui vocatur, ψευδόμενος, id est Mentiens: in cujus exemplum hic versus a sophistis adducitur hoc modo: Aut Epimenidis carmen verum est, aut falsum: si verum; Cretenses ergo non sunt mendaces, quia Epimenides, auctor carminis, Cretensis fuit: si falsum; igitur Cretenses mendaces non sunt.

DIOGENES Laërtius scribit Epimenidem hunc, cum adhuc invenis esset, missum aliquando a patre, ut ovem è rure deferret; & cum meridiano tempore ex itinere in speluncam diverrisset, quinquaginta & septem annos ibi perpetuo somno quievit: deinde excitatus, cum parum se dormiisse putaret, ovem iterum quaesivit: quam cum non invenisset, in agrum rediit: ubi cum rerum omnium faciem immutatam cerneret, stupore attonitus & cunctabundus reversus est in oppidum: ibi cum domum suam vellet ingredi, quis nam esset interrogatus, vixque agnitus a juniore fratre, jam sene, omnem ex illo didicit rei veritatem. Porro

Epimenides LVII. Annos cõtinuos dormivit.

illius fama per Graeciam volante, diis charissimus existimatus est, firmoque semper apud Athenienses in honore vixit usque ad annum aetatis suae centesimum quinquagesimum septimum; migravitque è vita olimpiade quinquagesima, hoc est anno ante Christi ortum 750.

ESAIAS, filius Amoz, Propheta, scripsit librum de gestis ab Ozia rege Hierosolymitano; cujus habetur mentio in vigesimo sexto capite posterioris libri Paralipomenon: in cujus etiam 32. capite commemoratur Visio quaedam Esaiae, continens sermones & misericordias Ezechiae, regis Juda: quam quidem haud dubium est eam esse, quae in libro Esaiae a trigesimo sexto usque ad quadragesimum caput longo sermone describitur.

IDEM QUOQUE Esaias, ut Rabbi Moses Kimchi ex sententia Judaeorum annotavit in libro Viarum linguae sanctae, scripsisse fertur librum Proverbiorum, Ecclesiasten, & Cantica canticorum, quae sub nomine Salomonis in divinis scripturis habentur.

HAERETICI sub nomine Esaiae librum commenti sunt, qui inscribitur ANAVASIS, id est Ascensus; cujus mentionem facit Epiphanius in secundo Panarii his verbis: HIERAX, multa nugans de Melchisedech, quem dicit esse Spiritum Sanctum, nititur id confirmare ex Ascensione Esaiae, nimirum, velut in ASCENSORIO appellato volumine ille dixit, nempe, OSTENDIT mihi angelus obambulans coram me, & mihi dixit, Quis est ille ad dexteram Dei? & dixi, Tu nosti Domine: & ait: Hic est unigenitus ille dilectus: &, Quis est alter similis ei a sinistris? & dixi, Tu cognoscis: hic est Sanctus Spiritus, qui loquitur in te, & in prophetis: & erat similis unigenito. Et ex hoc testimonio confirmat Melchisedech esse Spiritum Sanctum, quia, ut ait Paulus, assimilatus filio Dei manet sacerdos in aeternum. Haec eadem scriptura apud Archonticos Haereticos fuisse in usu idem testatur Epiphanius libro primo Panarii, Hieronymus in caput Esaiae 64. edisserens illud Esaiae, A SECULO NON AUDIERUNT, NEQUE ACCEPERUNT, ET C. ait: ASCENSIO Esaiae, & Apocalypsis Heliae hoc habent testimonium, & per hanc occasionem Lusitaniae deceptae sunt mulierculae, oneratae peccatis. Origenes in Matthaei caput 13. citat Esaiae Apocryphum, in quo narratur Esaiam a populo suo in partes crudeliter dissectum interiisse.

EXTAT Visio quaedam, titulo Esaiae, Venetiis impressa, cujus haec est inscriptio, VISIO admirabilis Esaiae Prophetae in raptu mentis, quae divinae Trinitatis arcana, & lapsi generis humani redemptionem continet.

4. Esdr. 14. ESDRAS, qui in primo sacrorum annalium volumine Josedech sacerdos appellatur, & ab Hebraeis Malachias, ultimus prophetarum esse putatur: hic cum esset de captivitate Babylonis reversus, afflante Spiritu Dei, dictavit de his, quae in sacrosanctis scripturis in excidio Hierosolymitano incensis continebantur, libros quatuor & ducentos; quos ab ore ejus quinque velocissimi scribae, per continuos quadraginta dies excipientes, in tabellis buxeis descripserunt: ex his Esdras centum & viginti sex passim evulgavit; reliquos vero, secretiore sapientia, & sublimiore scientia elaboratos, solis sapientibus, ac doctoribus legis peritis majori cura, & solertiori studio occulte legendos reservavit. Meminit horum librorum ipsemet Esdras in quarto suarum visionum volumine, capite quattodecimo his verbis: QUONIAM, O DOMINE, lex tua incensa est, & propter hoc nemo scit, quae a te facta sunt: si inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum Sanctum, ut scribam omne, quod factum est in saeculo ab initio, quae erant in lege tua scripta. Et respondit ad me, & dixit, VADE, & congrega populum, & dices ad eos, ut non quaerant te diebus quadraginta. Tu autem praepara tibi buxeos multos, & accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, & Asiel, quinque hos, qui parati sunt ad scribendum velociter; & venias huc; & ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quae non extinguetur quoadusque finiantur, quae incipias scribere: & tunc perfectis, quaedam palam facies, quaedam sapientibus absconse trades.... Et accepi quinque viros, sicut mandavit mihi Dominus; & profecti sumus in campum, & mansimus ibi: & factus sum in crastinum; & ecce vox vocavit me, dicens, ESDRA aperi os tuum, & bibe, quo te potavero. Et aperui os meum; & ecce calix plenus porrigebatur mihi: hoc erat plenum, sicut

aqua;

aqua; & color, ut ignis: & accepi, & bibi: &, cum bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increscebat sapientia: nam Spiritus meus conservabatur memoria. Et apertum est os meum, & non est clausum amplius. Altissimus dedit intellectum quinque viris, & scripserunt, quae dicebantur, excessiones noctis, quas non sciebant. Nocte autem manducabant panem: ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam. Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor: &, cum completi essent quadraginta dies, dixit ad me altissimus: PRIORA, quae scripsisti, in palam pone, & legant digni & indigni: novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo: in his enim est vena intellectus, & sapientiae fons, & scientiae flumen. Et feci sic.

PICUS, Mirandulae comes, Apologiae suae quaestione quinta asserit his septuaginta posterioribus libris contineri universam illam secretiorem divinae legis expositionem, quae a Judaeis קבלה KABALA, hoc est Receptio appellatur: est autem Kabala secretior divinae legis expositio, ex ore Dei a Mose recepta, & ex ore Mosis a patribus per continuas successiones, non quidem scripto, sed viva voce suscepta; quae similitudinem habet ejus expositionis, quam nos Anagogicam nominamus, caeteris idcirco sublimiorem, quia sursum nos ducat a terrenis ad coelestia, a sensibilibus ad intelligibilia, a temporalibus ad aeterna, a corporeis ad spiritualia, ab humanis ad divina. Horum itaque septuaginta voluminum originem & occasionem idem Picus ex sententia Rabbi Mosis AEgyptii refert his pene verbis: CUM MOSES montem Sina conscendisset, duplicem a Deo legem accepit, unam literalem, quam ipse literis exaratam ex praecepto Dei omnibus Judaeis evulgavit; alteram spiritualem, quam, ita jubente Deo, non scripsit: sed solis septuaginta sapientibus, quos ipse sibi ad custodiam legis delegerat, occulte communicavit: eisque itidem praecepit, ne eam scripto proderent, sed successoribus suis viva voce revelarent; tum & illi posteris suis, eodem in perpetuum servato ordine, aperirent. Quod autem Deus Mosi praeter legem scriptam aliam legem spiritualem, sive mysticam ejusdem legis scriptae expositionem separatim revelaverit; testes sunt Esdras, Paulus, Origenes, & Hilarius: ex quibus Esdras libro quarto in principio quarti decimi capitis introducit Deum sic ad se loquentem: REVELANS revelatus sum Mosi super rubum, quando populus meus serviebat in AEgypto; & adduxi eum super montem Sinai, & detinebam eum apud me diebus multis: & enarravi ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem: & praecepi ei, dicens, HAEC in palam facies verba, & haec abscondes. Esdrae subscribens Origenes, cum exponeret illud ad Romanos, QUIA CREDITA SUNT ILLIS ELOQUIA DEI, dicit Judaeis a Deo non solum creditas fuisse literas, sed & eloquia Dei. Ex quo Origenis dicto indicatur praeter literalem legem aliud quid traditum fuisse Judaeis, quod hic vocat Paulus Eloquia Dei: sed & Hilarius in expositione psalmi secundi hoc idem apertius testatur, inquiens: ERAT autem jam a Mose ante institutum in omni synagoga septuaginta esse doctores: nam idem Moses quamvis veteris testamenti verba in literis condidisset; tamen separatim quaedam ex occultis legis secretiora mysteria septuaginta senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimaverat: cujus doctrinae etiam Dominus in Evangelio meminit, dicens, SUPER cathedram Mosi sederunt scribae & Pharisaei: omnia ergo, quaecunque dixerint vobis, servate, & facite: secundum autem opera eorum nolite facere. Doctrina ergo horum mansit in posterum; quae, ab ipso scriptore legis accepta, in hoc seniorum numero & servitio conservata est. Haec Hilarius. Cum igitur usque ad tempus Babylonicae captivitatis nihil de hac secretiori expositione scriptum esset; Esdras post urbis reaedificationem, & legem a se restauratam voluit hujusmodi kabalisticam explanationem literarum monumentis mandari, ne forte perderetur propter captivitates, & dispersiones Judaïcas; in quibus servari non poterat ordo, & prisca consuetudo tradendi Kabalam per manus: accitis ergo ad se fidissimis notariis, redegit omnia Kabalae mysteria in libros LXX. juxta numerum septuaginta seniorum Synagogae, solis sapientibus in posterum communicandas. Hos ergo libros, summa impensa mihi coëmptos, cum diligenter perlegerem; inveni in eis multa, immo pene omnia consona fidei nostrae, quibus Christiani Judaeos suis telis confodiant: apud

Kabala quidnam sit?

Rom. 3.

Matt. 23.

quos auctoritas Kabalistarum in magno honore, & reverentia est. Haec igitur Kabala est, de qua credo me primum apud Latinos explicitam fecisse mentionem. Hucusque Picus.

Duplex genus Kabalae.

CAETERUM, quia ex decreto sanctae Romanae Inquisitionis omnes libri, ad Kabalam pertinentes, nuper damnati sunt; sciendum est, duplicem esse Kabalam, alteram veram, alteram falsam. Vera & pia est, quae, ut jam diximus, arcana sacrae legis mysteria juxta anagogen elucidat: quam quidem in tertio hujus operis volumine ostendemus necessariam ad divinae scripturae interpretationem, producentes aliquos ex illustribus tam Graecis, quam Latinis expositoribus, qui ea in explanationibus suis utuntur, hanc ergo nunquam damnavit Ecclesia. Falsa atque impia Kabala est ementitum quoddam Judaïcae traditionis genus, quod improbi quidam Judaei a Mose ex patribus usque ad ipsos emanasse dicunt, innumeris vanitatibus ac falsitatibus refertum, nihil, aut parum a Necromantia distans: explicat enim secreta quaedam Dei nomina, ipsorumque virtutes occultas; quibus ad ligandos daemones, & ad praestigia facienda Necromantici nonnulli apud Judaeos utuntur, asserentes Christum nostrum hujus artis ope omnia sua miracula edidisse. Hoc igitur superstitionis genus, Kabalam improprie appellatum, Ecclesia proximis annis merito damnavit. (a)

ESDRAE Pentateuchus, unica & oblonga membrana ipsius, ut Hebraei credunt, Esdrae manu conscriptus absque ullis vocalibus punctis, servatur summa veneratione in coenobio nostro Praedicatorum Bononiae.

ESDRAE Somnium & vaticinium de fatis monarchiae Romanae est liber ab Haereticis nostrorum temporum confictus; quem sacrosanctae Romanae Inquisitionis Senatus nominatim inter damnatas scripturas haberi voluit.

ESTHER, Artaxerxis, sive Assueri regis Persarum uxor, scripsit ad Judaeos, sub mariti imperio viventes, epistolas duas de solemnitate Purim, hoc est Sortium, in perpetuum celebranda: has Lysimachus, Ptolemaei filius, ex Persica lingua in Graecam vertit. Esth. cap. 9. & 11.

EZECHIAE regis Juda scriptura, pro qua in Hebraeo habetur מכתב Michtau, hoc est Scriptura; apud septuaginta interpretes προσευχὴ Ἐζεκίου, id est Oratio Ezechiae; apud alios vero Gratulatio, sive Gratiarum actio in scriptura: hanc rex Ezechias cum post redditam divinitus sanitatem consurgeret, conscripsit rem memoratu dignam, hoc est beneficium prorogatae vitae ad posteros transmittens; describit autem primum morbi acerbitatem, deinde restitutae a Deo valetudinis beneficium. Vide Esaiam capite trigesimo octavo. Idem scripsit, De festo paschatis extra tempus in lege institutum, hoc est, quartadecima die mensis secundi, celebrando epistolam unam; cujus mentio fit 2. Paralipomenon 30. scripsit item, ut quidam putant, historiam libri Judicum.

EZECHIELIS Prophetae liber Apocryphus citatur ab Athanasio in Synopsi; qui forte alter est è duobus vaticiniorum, & oraculorum libris, quos Josephus in quinto capite decimi libri Antiquitatum refert ab Ezechiele conscriptos.

F

FOEDERIS Judaeorum scriptura habetur in Nehemiae capite nono; quo in loco narratur, quemadmodum populus Israël, reversus de captivitate Babylonis, foedus percussit cum Deo, promittens se deinceps servaturum legem ejus, addita publica scriptura, & juramento ad foederis confirmationem. Signarunt autem scripturam; eique nomine totius populi subscripserunt Principes, Sacerdotes, & Levitae omnes Judaeorum.

Varius est Textus nostrae Vulgatae, quem consule.

FOEDERIS Volumen, Hebraice ספר ה ברית Sepher ha berith, pro quo septuaginta interpretes verterunt τὸ βιβλίον διαθήκης, hoc est Liber testamenti, commemoratus Exodi vigesimo quarto capite his verbis: SCRIPSIT autem Moses universos sermones Domini, & aedificavit altare... & obtulerunt holocausta immolaveruntque vitulos duodecim: tulitque Moses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare: assumensque volumen

(a) Consule N. Card. Gotti *Tom. II. Verit. Religion. Christianae pag.* 41. *num.* 48. ubi plene de Kabalis verbum habet Eminentissimus Scriptor.

men foederis, legit audiente populo: qui dixerunt, OMNIA, quae locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum, & ait, HIC est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum super sermonibus his. Quod quidem foedus Paulus, aliquot superadditis ritibus, in capite nono epistolae ad Hebraeos ita expressit: PRIMUM QUIDEM testamentum non sine sanguine dedicatum est: postquam enim legit Moses omne mandatum legis universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & hysopo, ipsum quoque librum, & populum aspersit, dicens, HIC est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Haec in divinis literis habemus de Volumine Foederis: quod ideo sic appellatum est, quia esset, veluti chirographum initi foederis inter Deum & populum Israël continens in se promissa Dei ad populum, & populi ad Deum: ea enim fuit Dei benignitas, ut, cum ab omni lege & pactione liber esset, voluerit tamen se veluti ex instrumento & contractu obligare; ut vel sic certiores redderet Hebraeos, se nunquam defuturum promissis; & ipsi arctius se devinctos agnoscerent ad exequendum, quod sponte in hoc Foederis volumine veluti ex syngrapha promiserant. Voluit etiam pollicitationes hujus foederis, utrinque factas, effusione sanguinis, & animalium caede confirmari juxta vulgatum omnium gentium morem; quae mactatis pecudibus, & victimarum sanguine mutua inter se foedera jungebant: quem morem usque ad Albanos & Romanos reges ex vetustissima consuetudine dimanasse, Virgilius his versibus ostendit:

Post iidem inter se posito certamine reges AEneid. 8
Armati Jovis ante aras: paterasque tenentes
Stabant, & caesa jungebant foedera porca. & alibi,
Talibus inter se firmabant foedera dictis, AEneid. 12.
Conspectu in medio procerum: tum rite sacratas
In flammam jugulant pecudes, & viscera vivis
Eripiunt.

DE scriptura vero hujus voluminis triplex est sententia: Judaei interpretes, in quibus Rabbi Salomon, volumen fuisse dicunt decursum totius Mosaicae narrationis ab initio Geneseos usque ad finem 19. capitis libri Exodi; in quo habentur foedera & pacta omnia, quae Deus sanxit cum patribus eorum Abraham, Isaac, & Jacob, una cum caeteris Israëlitici populi gestis usque ad traditionem Legis; quam vigesimum Exodi caput post scripturam hujus voluminis conditam refert. Augustinus existimat in hoc volumine solas fuisse justificationes, hoc est judicialia, & caeremonialia mandata; quae a vigesimo usque ad vigesimum quartum caput Exodi recitantur, exceptis decem moralibus decalogi praeceptis: quae quanquam Moses in capite 20. Exodi recensuerit, servata anticipationis regula apud divinos scriptores usitata; ostendit tamen postea in 24. capite decalogum a Deo in tabulis lapideis fuisse conscriptum post ejus voluminis editionem. Thomas Cajetanus censet praesenti volumine in primis & ante omnia comprehendi decem moralia mandata, ac deinde caeteras judiciorum & caeremoniarum leges ante promulgationem legis in tabulis, a Mose promulgatas: idque suadet ex ipso, quod volumini tribuitur, foederis cognomine. Summa enim & caput totius foederis inter Deum & populum in decem praeceptorum obligatione consistit: unde & tabulas, quibus ipsa decem praecepta continentur, Tabulas foederis nuncupavit Moses: cui cum nondum revelasset Deus scripturum se aliquando in tabulis leges decalogi; oportuit eum in initio hujus voluminis decem praecepta jam ex ore Dei prodita conscribere, ut integra & absoluta esset pacti scriptura, quae sanguinis aspersione firmabatur; & integrum quoque esset foedus, quo populus praeter tim per decalogi obligationem Deo jungebatur.

G

GAD Propheta, Hebraice גד הנביא חזה דוד, GAD annavi Choze David, hoc est Gad Propheta Videns Davidis, (quem Dominus misit ad regem Davidem, ut ei propter facinus numerati populi unum offerret ex tribus suppliciis eligendum, hoc est aut famem septennem, aut persecutionem ab hostibus trimestrem, 1. Par. ul. 29.

aut

aut pestilentiam triduanam) composuit copiosissimam de vita Davidis regis, ac de rebus ipsius tempore ubique terrarum gestis universalem historiam; quae in fine prioris libri Paralipomenon recensetur his verbis: GESTA autem David regis priora & novissima scripta sunt in volumine Samuelis Videntis, & in libro Nathan Prophetae, atque Gad Videntis, universique regni ejus & fortitudinis, & temporum, quae transierunt sub eo, sive in Israël, sive in cunctis regnis terrarum.

Rom. 16. GAJUS, dilectus apostolorum hospes, (de quo Paulus ad Romanos scribens, dicit: SALUTAT vos Gajus Hospes meus) fuit, ut in Synopsi testatur Dorotheus Tyrius, Ephesinae Ecclesiae post Titum Pauli discipulum episcopus: hunc Athanasius in Synopsi tradit scripsisse apud Ephesum ex ore Joannis Apostoli Evangelium, quod nunc Secundum Joannem inscribitur: at Simon Metaphrastes in vita Joannis Evangelistae memoriae prodidit Prochorum, apostolicum diaconum, hoc ipsum Evangelium in insula Pathmos, dictante Joanne, literis mandasse.

Evangelium Joannis a quo scriptum

1. Tim. 1. Tit. 3. GENEALOGIAE Infinitae: de his Paulus in priore ad Timotheum epistola, NE INTENDAS, inquit, Genealogiis interminatis, quae quaestiones magis praestant, quam edificationem, & in epistola ad Titum, GENEALOGIAS, ait, & pugnas devita. Hieronymus in commentariis epistolae ad Titum, & in tertio commentario Esaiae dicit has esse constitutiones quasdam Judaeorum a Graecis δευτερώσεις appellatas, quas primum literis mandarunt Akibas, Mayr, Joannam, & Heliezer Hebraei. Augustinus in secundo libro contra adversarium legis capite primo refert has deuteroses apud Judaeos non esse scriptas, sed memoriter teneri, & ab altero in alterum loquendo transfundi; in quibus Judaei tradunt Deum primo homini duas creasse mulieres, ex quibus postea infinitas texunt genealogias.

Esa. 8. GRANDIS Liber, Hebraice גליון גדול, Ghillaion gadol, quod septuaginta interpretes verterunt τόμον καινὸν μέγαν, hoc est Volumen novum magnum, est charta, sive pagina magna instar spirae in se ipsam circumvolubilis, notariorum vulgo Rotulum appellata; in qua Deus majoribus literis jussit ab Esaia scribi quatuor has Hebraicas dictiones מהר שלל חש בז Maher salal, chas baz: hoc est Accelera ad praedam, festina ad direptionem: pro quo editio nostra vulgata legit, Velociter spolia detrahe, cito praedare: septuaginta interpretes vero habent τοῦ ὀξέως προνομὴν ποιῆσαι σκύλων: id est Ut velociter depraedationem faciat spoliorum: quidam vero habent, Voca nomen ejus CELERISPOLIUM, VELOCIPRAEDAM: alii autem, Velocem praedatorem, festinum spoliatorem. Ostendebat autem scriptura haec nomen, quod Esaias divino jussu imponere debebat filio suo; quem mox, ut Chrysostomus ait, ex uxore sua prophetissa habiturus esset: voluit enim Deus hoc nomine portendere imminentem Israëlitici regni depraedationem, qua paulo post, ante quam infans ille nuper editus lallare inciperet, rex Assyriorum Damascum & Samariam, Israëlis metropolim, depraedatus est; sicut Esaias testatur his verbis: ET DIXIT Dominus ad me, Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis, VELOCITER SPOLIA DETRAHE, CITO PRAEDARE. Et adhibui mihi testes fideles Uriam sacerdotem, & Zachariam, filium Barachiae: & accessi ad prophetissam; & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me, Voca nomen ejus, ACCELERA, SPOLIA DETRAHE, FESTINA PRAEDARI: quia ante, quam sciat vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariae coram rege Assyriorum, &c.

SUNT QUI existimant haec verba non esse intelligenda de filio Esaiae Prophetae; quoniam verisimile non sit Prophetam, summa modestia & honestate praeditum, fuisse inducturum testes, qui se cum conjuge sua coëuntem observarent, atque eos praesertim testes; quorum alter, nempe Zacharias, filius Barachiae, nondum natus esset; alter vero, scilicet Urias sacerdos, auctoritate ac nomine testis, praecipue vero in divinis mysteriis, omnino indignus: quippe qui in-
4. Reg. 19. 10. 11. fidelis erat; &, ut quartus Regum liber refert, aram extruxerat assimilem altari urbis Damasci; in qua victimas & holocausta una cum rege impio Achaz diis gentium offerebat: quem etiam Uriam, si secum introduxisset propheta, non tamen appellasset eum testem fidelem, dicens, ADHIBUI MIHI TESTES FIDELES.

LES. Deinde neque aetas infantis conveoire videtur tempori Samariticae direptionis; quam propheta futuram praedixerat ante, quam puer eloqui inciperet: ea enim, ut quartus liber Regum testis est, contigit anno sexto Ezechiae, regis Judae, & anno nono Oseae regis Judae: quo quidem tempore puer jam ad decimum & octavum suae aetatis annum perveoerat: nam tot anni fluxerunt ab anno quarto Achaz, in quo natus est puer, & scriptus est liber, usque ad annum sextum Ezechiae regis Judae, & annum nonum Oseae, regnaotis super Israël in Samaria; quando Salmanassar rex Assyriorum, devastavit Samariam, & transtulit Israëlitas in Assyrios; posuitque eos in Hailam, & in Habor juxta fluvium Gozan in civitatibus Medorum, sicut in quarto libro Regum narratur. Sed his facile occurrimus, dicentes Esaiam adduxisse secum testes illos non ad spectaculum carnalis concubitus, sed ad intuendam & audiendam scripturam voluminis: assumpsit autem secum Zachariam, Barachiae filium, non illum quidem, qui nondum erat inter vivos editus, sed alium ejusdem nominis & cognominis Zachariam eodem tempore viventem. Uriam quoque sacerdotem accivit tanquam testem fidelem: & fidelem appellavit, non cultu & religione erga Deum, quem ipse non colebat, sed fidelitate & obsequio erga regem Achaz, apud quem Urias fidissimus habebatur: & hunc potissimum adesse voluit Esaias; ut homo idololatra, & prophetis Dei infensus, inspecta prophetiae scriptura, statim rem totam in odium prophetiae ad regem idololatram deferret. Depopulatio vero, cujus hic vaticinium scribitur, non est illa, in qua Salmanassar transtulit Israël in Mediam anno sexto Ezechiae, & nono Oseae; sed alia, quae quindecim fere annis antea facta est circa sextum, septimum, & octavum annum Achaz regis Judae, quando Phaceas, filius Romeliae, & Rasin rex Syriae, & Teglatphalassar rex Assyriorum, vastaruut Israël & Juda, & praedam ingentem asporrarunt una cum omnibus vasis, & ornamentis templi: quae rex Achaz Teglatphalassar regi Assyriorum tradidit, quemadmodum in secundo Paralipomenon cap. 18. scriptum est. 4. Reg. 18.

1 SUNT item qui & argute, & pie hunc locum mystice interpretentur, asserentes rem hanc non ut corporaliter, sed ut spiritualiter gestam a propheta narrari; ac proinde testium introductionem, prophetae concubitum, & infantis nativitatem sic esse juxta allegoriam exponenda, ut per prophetissam, Virginem Dei, ac Domini nostri Jesu Christi matrem: per Uriam intelligamus non sacerdotem illum impium regis Achaz, sed Uriam prophetam filium Semei, Jeremiae Prophetae synchronon, quem Jeremias in nomine Domini prophetasse scribit; per Zachariam vero eundem illum, qui inter duodecim Prophetas undecimus numeratur. Denique in infante, cujus nomen est ACCELERA AD PRAEDAM, FESTINA AD DIREPTIONEM, agnoscamus Leonem illum de tribu Juda; cui multis saeculis antea dixerat Jacob, AD PRAEDAM ascendisti fili mi: manus tuae in cervicibus inimicorum tuorum, hoc est Christum Jesum servatorem nostrum ex tribu Juda secundum carnem; qui, devicto mundo, destructo regno peccati, dejecto Sathana, expoliato inferno, occisa morte, & omnibus hostibus suis debellatis, fusis, ac prostratis, victor ac triumphans ascendit in coelum, spoliis inimicorum suorum onustus, captivam ducens captivitatem, adducens secum ab inferis redempta captivorum patrum agmina, exultantia coram eo, sicut exulrant victores, capta praeda, quando dividunt spolia. Epiphanius, Salaminae episcopus, libro primo adversus haereses, tomo 2. docet hunc Librum Grandem esse Mariae Virginis uterum, magnum merito appellatum, quod incomprehensibilem comprehenderit, quem coelum & terra capere non possunt. Basilius in commentariis in Esaiam de hoc libro juxta allegoriam sic scribit: FORTASSE Tomus hic, volumen, sive liber novus & magnus adumbratio quaedam est, ac figura novi & magni Testamenti, stylo hominis descripti, quod Evangelii verba humana locutione, sive charactere descripta sint, ut a quovis facile exaudiantur: in quo quidem scriptum est, ut velox fieret depraedatio spoliorum. Evangelii siquidem doctrina, fulgetra quavis pernicior, ad extremos usque limites terrae habitabilis pertingit, spolians principem saeculi hujus; & ad obedientiam Christo redhibendam eos traducens, quos ille praedo detinebat captivos. Gen. 49. Esa. 9.

HE-

H

HEBRAEORUM Evangelium, quod SECUNDUM HEBRAEOS, sive SYROS inscribitur, ut ex veterum monumentis apparet, non unum fuit, sed plura: ex quibus tria potissimum sunt, quae appellantur Nazaraenorum, Hebionitarum, & Encratitarum.

PORRO Evangelium Hebionitarum Secundum Hebraeos illud idem est, quod Hebraicum Matthaei Evangelium, sed ab haereticis Hebioois sectatoribus adulteratum, immutatum, & multis in locis mutilatum, ac recisum: ex quo Epiphanius libro primo adversus haereses, contra Hebiooitarum haeresim disputaos, longum fragmentum inserit, ita scribens: PRINCIPIUM EVANGELII, quod Hebraicum appellatur, apud ipsos sic se habet: Factum est in diebus Herodis regis Judaeae, & Caiphae pontificis, venit quidam Joannes, nomioe baptizans baptismum poenitentiae in Jordane fluvio, qui dicebatur esse ex genere Aaron sacerdotis, filius Zachariae, & Helizabeth: & egrediebantur ad ipsum omnes: & veoit vir quidam, nomine JESUS, annorum circiter triginta; & baptizatus est a Joanne: & ut ascendit ab aqua, aperti sunt coeli, & vidit Spiritum Dei io specie columbae descendentis, & ingredientis in ipsum: & vox facta est de coelo, dicens, TU ES FILIUS MEUS DILECTUS, IN QUO MIHI BENE COMPLACITUM EST: EGO HODIE GENUI TE. Et statim circumfulxit illum lux magna: quem ubi vidisset Joannes, dicit ad ipsum: Tu quis es Domine? & rursus vox de coelo ad ipsum, HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS, IN QUO MIHI BENE COMPLACUI: & tunc prolapsus Joannes ante ipsum dicebat; Rogo te, Domine, tu me baptiza: ille vero prohibuit ipsum, dicens: Dimitte, quia sic est decorum omnia impleri: & veniens Jesus, qui elegit nos, in Capernaum, ingressus est io domum Simonis, appellati Petri: & aperto ore suo praeteriens stagnum Tyberiadis, dixit: Elegi Joannem, & Jacobum, filios Zebedaei, & Simonem, & Andream, & Philippum, & Barptolemaeum, & Judam, & Thaddaeum, & Thomam, & Simonem Zelotem, & Judam Iscarioten, & te Matthaeum sedentem in teloneo vocavi, & secutus es me. Vos igitur volo esse duodecim Apostolos in testimonium Israël, &c. Haec de Evangelio Hebionitarum.

ALTERUM ENCRATITARUM EVANGELIUM, ipsis olim Encratitis usitatum, idem Epiphanius libro primo haeresi. 46. tradit a Tariano Syro, Encratitanae sectae auctore, ex quatuor Evaogelistis fuisse collectum, & in unam continuae narrationis consonantiam, quam Diatessaron, id est Unum ex quatuor, appellavit, digestum. Theodoretus, Cyrensis episcopus, libro primo haereticarum fabularum de hoc Evangelio ita scriptum reliquit: TATIANUS composuit etiam Evangelium, quod dicitur Diatessaron, id est Ex quatuor unum, amputatis genealogiis, & aliis, quaecunque ostendunt Dominum natum esse ex Davide secundum carnem: eo autem usi sunt non solum qui sunt illius sectae, sed hi etiam, qui dogmata apostolica sequuntur, compositionis fraudem non agnoscentes, sed simplicius eo, tanquam libro compendioso, utentes. Ego quoque inveni plus, quam ducentos hujusmodi libros, qui in honore habebantur in nostris Ecclesiis: quos cum omnes simul coëgissem, deposui, & in loco eorum reposui quatuor Evangelistarum Evangelia. Haec Theodoretus de Tariani Evaogelio; quod ounc una cum ipsa Christi genealogia extat, olim a Victore, Capuano episcopo, translatum: ejusque initium est, QUONIAM QUIDEM MULTI CONATI SUNT.

EVANGELIUM NAZARAENORUM sic appellatum est, quod in usu fuerit apud Nazaraenos, qui una cum Evangelica Christi doctrina etiam Mosaicas caeremonias servandas credebant. Ex hoc loci quidam, ac sententiae in sacra quatuor, quae nunc habemus, Evangelia existimantur a vetustissimis patribus transfusa;
Matth. 9. qualis illa sententia est apud Matthaeum, DILIGES PROXIMUM TUUM SICUT TE IPSUM: quam Origeoes ex hoc Evangelio desumptam putat: & tractatu in Matthaeum octavo locum quendam hujus Evangelii, unde hoc testimonium acceptum est, adducens, ita scribit: QUOD ait, DILIGES PROXIMUM TUUM, SICUT TE IPSUM, suspicari possumus, oon a Domino positum in hoc loco, sed
Marci 10. ab aliquo nescio quo, non intelligente additum esse: hoc autem adjectum esse
Lucae 18. comprobat, quod ipsum locum Marcus & Lucas exponentes, neuter addidit: nun-

nunquam enim Marcus & Lucas capitale & maximum hoc praeceptum praetermisissent: sed hoc scriptum est in Evangelio, quod dicitur SECUNDUM HEBRAEOS, si tamen placet alicui suscipere illud. Dixit ad eum alter divitum: Magister, quid bonum faciens vivam? dixit ei, Homo, leges, & prophetas fac: respondit ad eum, Feci: dixit ei, Vade, vende omnia, quae possides, & divide pauperibus; & veni, sequere me. Coepit autem dives scalpere caput suum, & non placuit ei, & dixit ad eum Dominus: Quomodo dicis, Legem feci, & Prophetas, quoniam Scriptum est in lege, DILIGES PROXIMUM TUUM SICUT TE IPSUM: & ecce mihi fratres tui, filii Abrahae, amicti sunt stercore, morientes prae fame; & domus tua plena est bonis, & non egreditur aliquid ex ea ad eos. Et conversus dixit Simoni discipulo suo, sedenti apud se, SIMON, FILI JOANNE, FACILIUS EST CAMELUM INTRARE PER FORAMEN ACUS, QUAM DIVITEM IN REGNUM COELORUM: Eusebius libro tertio historiae Ecclesiasticae indicat ex hoc Evangelio desumptam esse historiam illam, quae nunc habetur in Evangelio Joannis capite octavo de muliere, in adulterio deprehensa; quam Euthymius Zigabenus in vetustis exemplaribus fuisse negat. Fuit hoc ipsum Evangelium apud veteres patres inter alias venerandas scripturas ad aedificationem Ecclesiae susceptum: & quanquam Eusebius scribat illi fuisse aliquando in Ecclesia contradictum: Beda tamen in principio commentariorum in Lucam de ipso sic loquitur: NOTANDUM est, quod dicit Evangelium Juxta Hebraeos, quo utuntur Nazaraei, non inter apocryphas, sed inter Ecclesiasticas numerandum historias: nam & ipsi Sacrae Scripturae interpreti Hieronymo visum est ex eo pleraque testimonia sumere,& ipsum in Latinum Graecumque sermonem transferre: quae Bedae verba vera esse ostendunt varia loca in operibus Hieronymi; qui in Catalogo virorum illustrium testimonium pro Jacobo, fratre Domini, assumens ex hoc Evangelio, haec inquit: EVANGELIUM, quod appellatur SECUNDUM HEBRAEOS, a me nuper in Graecum Latinumque sermonem translatum, quo Origenes saepe utitur, post resurrectionem Salvatoris de Jacobo sic refert: DOMINUS autem cum dedisset sindonem servo sacerdotis, ivit ad Jacobum, & apparuit ei: juraverat enim Jacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini donec videret eum resurgentem a mortuis: *Rursusque post paululum,* AFFERTE, ait Dominus, mensam & panem, *statimque additur,* Tulit panem,& benedixit, ac fregit, & dedit Jacobo Justo; & dixit ei, Frater mi comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis a dormientibus. Haec Hieronymus; qui in eodem libro de Ignatio loquens, inquit. IGNATIUS unam ad Smyrnaeos scripsit epistolam: in qua de Evangelio, quod nuper a me translatum est, super persona Christi ponit testimonium, dicens, Ego vero & post resurrectionem eum in carne vidi; & credo, quia sit: & quando venit ad Petrum, & ad eos, qui cum Petro erant, dixit eis, ECCE palpate, quia daemonium non sum incorporale: & statim tetigerunt eum, & crediderunt. Rursum libro tertio adversus Pelagianos, IN EVANGELIO, inquit, juxta Hebraeos, quod Chaldaico Syroque sermone, sed Hebraicis literis, scriptum est; (quo utuntur usque hodie Nazareni Secundum Apostolos, sive, ut plerique autumant, Juxta Matthaeum) & in Caesariensi bibliotheca habetur, narrat historia: ET ECCE mater Domini, & fratres ejus dicebant ei, Joannes Baptista baptizat in remissionem peccatorum, eamus, & baptizemur ab eo. Dixit autem eis, Quid peccavi, ut vadam & baptizer ab eo? Recipit quoque scripturae hujus auctoritatem Origenis praeceptor, Clemens Alexandrinus; qui cum in secundo Stromaton libro vellet astruere admirationem esse primum gradum ad perfectam Dei cognitionem, hinc dicti sui confirmationem accepit, inquiens: HAC RATIONE scriptum est in Evangelio Secundum Hebraeos, QUI admiratus fuerit, regnabit; &, qui regnabit, requiescet. Citatur ex hoc Evangelio ab Origene in secundo Tomo in Joannem alia quoque sententia in haec verba: DIXIT Christus, Modo accepit me mater mea, Spiritus Sanctus, uno capillorum, & me in montem magnum Thabor portavit. Quae quidem sententia nisi candide consideretur, videtur continere haeresim Gnosticorum, & Valentinorum, asserentium Spiritum Sanctum esse matrem Christi. Proinde Origenes loco jam citato inquit, hoc ita interpretandum esse, ut dicamus, Spiritum San-

Historia mulieris adulterae in Evangelio secundum Hebraeos.

ctum appellari matrem Christi non natura, & generatione, sed maternae pietatis imitatione; id est, quia Spiritus Sanctus semper facit voluntatem patris: ET OMNIS, ait Christus, QUI FACIT VOLUNTATEM PATRIS MEI, QUI EST IN COELIS, HIC PATER MEUS, ET MATER MEA EST. Hegesippum, qui vicinus fuit Apostolorum temporibus, multa ex hoc Evangelio enarrasse Eusebius in quarto Ecclesiasticae historiae restis est.

HELDAD, ET MEDAD Prophetae, (super quos, ut in XI. Numerorum capite legitur, requievit Spiritus Domini) cum in solitudine Arabiae in castris Israël prophetarent; Josue veritus, ne ipsorum apud populum existimatio Mosis auctoritatem aliquo modo imminueret, admonuit Mosen, ut eis prophetandi munus inhiberet: cui Moses, nihil alienis honoribus offensus, placide respondit: QUID tu pro me aemularis? quis tribuat, ut omnis populus prophetet, & det ei Dominus Spiritum suum? Horum igitur vaticinia ab incerto auctore unico libro comprehensa sunt; ex quo Hermas, Pauli discipulus, in 1. libro Pastoris capite secundo testimonium sumpsit, his verbis: PROPE est Dominus his, qui se ad eum convertunt, sicut scriptum est in Heldad, & Medad; qui vaticinati sunt in solitudine populo. Auctor Hebraicarum Traditionum, quae HIERONYMI titulo praenotantur, scribit Heldad, & Medad eosdem esse, quos prior annalium liber capite quarto appellat Epher, & Jalon de tribu Levi, filios Ezrae, qui & Amran dictus est, & Mosis pater fuit. Moses enim, post acceptam legem in eremo, matri injunxit, ut patrem Amram dimitteret, eo quod illius amita esset: filia enim fuit Levi, post cujus diffidium Amram aliam duxit uxorem; ex qua suscepit duos hos filios Heldad, & Medad. Athanasius in Synopsi hunc librum inter Apocryphos numerat.

HELIAS Propheta ex Thesbis Arabum oppido fuit, de tribu Aaron Levita, habitator regionis Galaad, vir Dei, zelo ardens; qui ter ignem è coelo deduxit, imbrem sua lingua gestavit, mortuos suscitavit, & in coelum denique in turbine ignis assumptus est. Hic, cum Joramus, Hierosolymae rex, adigeret populum conscendere lucos, in editis montibus sitos, ibique aliena colere numina, scripsit ad eum epistolam, qua illi inevitabilem Dei vindictam ideo minabatur, quod, contempto patrum suorum exemplo, ad sectandam Israëliticorum regum
2. Par. 21. impietatem se contulisset; neque hoc contentus, etiam Judae tribum, & Hierosolymorum cives impulisset, relicta patria religione, ad externos ritus desciscere: ad haec, quod fratres, & alios viros bonos ac justos interemisset: pro quibus sceleribus poenam, quae illi imminebat, eadem epistola significavit; hoc est, quod hostes in populum ipsius, ac domesticam familiam desaevirent, nec liberis parcentes, nec uxoribus; ipsum quoque, lento ventris profluvio vexatum, intestinis paulatim effluentibus, & sero ex his cruciatibus culpam suam agnoscentem, ac Dei opem nequicquam implorantem, miserabilem animam efflaturum. Argumentum hujus epistolae spectare licet in secundo Annalium capite vigesimo primo.

FERTUR & liber quidam sub nomine Heliae, qui Ascensio, vel Assumptio, vel Apocalypsis, vel Secreta Heliae inscribitur; de quo Origenes existimat, Paulum in prima epistola ad Corinthios accepisse testimonium illud, *Quod oculus non*
1 Ad Cor. 2. *vidit &c.* sic enim scribit tractatu in Matthaeum trigesimo quinto: APOSTOLUS scripturas quasdam secretas profert, sicut dicit alicubi, Quod oculus non vidit, nec auris audivit: in nullo enim canonico libro hoc positum invenitur, nisi in Secretis Heliae Prophetae. Haec Origenes. Hieronymus in caput 64. Esaiae edisserens verba illa ex eodem capite, *A saeculo non audierunt, neque acceperunt, &c.* APOCALYPSIS, inquit, Esaiae hoc habet testimonium, & per hanc occasionem Lusitaniae mulierculae deceptae sunt. Citantur in Synopsi Athanasii inter libros rejectae auctoritatis Apocryphi Heliae Prophetae.

STRATONICUS, Cumarum episcopus (a) in Collectaneis suis citat ex libro Traditionum Heliae Prophetae praedictionem quandam de mundi consumatione, quae futura sit anno sex millesimo ab ejus creatione. Arbitror hanc esse traditionem illam, quae in Thalmudicis Hebraeorum voluminibus

(a) Certum est Stratonici opera a N. Sixto laudata supposititia esse, sed de eo infra plenius disseretur.

bus legitur in Tractatu SANEDRIM, Capite Helech, his plane verbis: שתא אלפי שני להוי עלמא : וחד חרב : ב אלפים תהו : ב אלפים תורה : ב אלפים ומות המשיח : Scitta alphe fene leheve alma, vechad chareb, be alaphim tohu, be alaphim tora, be alaphim vemot hamafciach: *quae hoc fane modo interpretari possumus*: Sex millia annorum erit mundus, & iterum destruetur: duo millia inanitatis, duo millia legis, duo millia dierum Messiae. Nec praetereundum hoc loco arbitror Heliam ab Hebraeis appellari septimum aetatis humanae continuatorem: septem enim viris omnem a mundi principio usque in finem vitam humanam continuatam asserunt. Primus homo Adam; hunc vidit Matusalem, aetasque primi hominis usque in Matusalem se porrexit; Matusalem vidit Seem, filium Nohe; Seem pervenit usque ad Jacobum; Jacob usque ad Hamram, patrem Mosis; Hamram pervenit usque ad Ahiam Silonitem; Ahias autem usque ad Heliam; Helias vero usque ad finem mundi.

HENOC, sive חנוך Cheoôc, ab Adam septimus, filius Jared, nepos Maaelalel, pronepos Keoan, abnepos Enos, nepotis Adam, vir suo saeculo justissimus, & Deum summa religione coleos, scripsit quemadmodum in ultima super Numeris homilia testatur Origenes, plures propheticos libellos; ex quibus Judas Apostolus in epistola sua catholica adversus impios seductores formidabile de extremo judicio testimonium accepit, sic loquens: PROPHETAVIT autem & de his septimus ab Adam Henoc, dicens, Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere judicium contra omnes & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quae locuti sunt contra Deum peccatores impii. Augustinus de hoc volumine in 18. de civit. Dei sic dicit: HENOC septimus ad Adam in canonica Apostoli Judae prophetasse praedicatur: cujus scripta, ut apud Judaeos, & apud nos in auctoritate non essent, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur esse suspecta, ne proferrentur falsa pro veris: nam & proferuntur quaedam, quae ipsorum esse dicuntur ab eis, qui pro suo sensu passim, quod volunt, credunt; sed castitas canonis non recepit: non quod eorum hominum, qui Deo placuerunt, reprobetur auctoritas; sed quod ista esse non credantur ipsorum. Haec Augustinus. Hieronymus in catalogo scriptorum ecclesiae docet epistolam Judae propter testimonium ex hoc Apocrypho libro desumptum, olim a plerisque Ecclesiasticis patribus fuisse rejectam: & in commentariis epistolae ad Titum addit, Judam Apostolum non totum hunc librum probasse, sed hoc tantum testimonium de judicio adversus impios; cujus auctoritatem in epistola sua recepit. Quale autem fuerit libri hujus argumentum, ignotum est: apparet tamen ex Patrum monumentis fuisse in eo capita quaedam De numero, ac nominibus stellarum, & ipsarum secretis virtutibus, De descensu filiorum Dei ad filias hominum, De gigantibus ex angelorum coïtu progenitis, De extremo judicio Dei erga impios; de quo praesens Judae testimonium prolatum est: siquidem Origenes, de his capitulis verba faciens, in 28. homilia libri Numerorum sic scribit: QUI fecit multitudinem stellarum, ut ait propheta, omnibus eis nomina vocat: de quibus quidem nominibus plurima in libellis, qui appellantur HENOC, secreta continentur, & arcana: sed quia libelli ipsi non videntur apud Hebraeos in auctoritate haberi; ea, quae ibi nominantur, in exemplum vocare differamus. Idem in commentariis super Joannem tomo sexto, de descensu animarum in corpora loquens, ait: IN HENOC scriptum est, (si modo quispiam eum, ut sanctum librum, probare velit) IN diebus descensus filiorum Dei ad hominum filias: quem quidem descensum nonnulli obscure significare existimaverunt animorum in corpora descensum, quod filias hominum obscure & tropice terreum tabernaculum dici existimaverint. Augustinus autem in 15. libro de civit. Dei, capite 23. de gigantibus loquens, sic inquit: SCRIPSISSE quidem nonnulla divina Henoc illum, septimum ab Adam, negare non possumus, cum hoc in epistola canonica Judas Apostolus dicat; sed non sunt in canone scripturarum: unde illae, quae sub ejus nomine proferuntur, & continent fabulas illas de gigantibus, quod non habuerunt homines patres, recte a prudentibus judicantur non ipsius esse credenda. Haec Augustinus. In vetustissimo autem volumine, cui titulus est TESTAMENTUM DUODECIM PATRIARCHARUM, quod saepe Ori-

Judae ep. 1.14

genes & Procopius citant: multa ex libro Henoc inseruntur vaticinia, videlicet, De his, quae eventura fuerant filiis, ac nepotibus duodecim Patriarcharum, De futuris Hebraeorum sceleribus, & poenis, De mundi salvatore ab Hebraeis occidendo, De Hebraeorum eversione, captivitate, & dispersione inter gentes perpetua. Joannes Annius in commentariis super Berosum scribit in eodem Henoc volumine fuisse celebre vaticinium de geminis totius terrae cladibus, altera per inundationem, altera per incendium futuris: additque hoc ipsum vaticinium,
Henochi vaticinium de geminis totius terrae cladibus. ab Henoch in duabus columnis, altera lapidea, altera latericia insculptum, ad perennem posteritatis commonitionem; ut si latericiam diluvio deleri contingeret, lapidea superstes commendatam sibi scripturam conservaret. Meminit utriusque columnae Josephus in primo Antiquitatum, affirmans quoque lapideam temporibus suis in Syria extitisse. Tertullianus in libro de habitu mulierum, occurrens iis, qui dicunt, librum hunc, si ante diluvium ipse fuisset ab Henoc scriptus, post diluvium ad posteros salvum pervenire non potuisse, ostendit, non esse id incredibile, vel, quia ipsum Nohe in arca servaverit, vel, quod ipsum, inundatione diluvii abolitum, aliquis, Spiritu Sancto illustratus, restituerit; sicut per Esdram sacra volumina post captivitatem instaurata sunt. Proinde censet, non esse rejiciendam ipsius Scripturae auctoritatem.

VIXIT HENOC, versatus in hoc nostrae mortalitatis exilio, annis trecentis & sexaginta quinque, hoc est, usque ad annum orbis conditi, millesimum decimum quintum:
Genes. 5. 22. quibus expletis annis, ambulavit, ut inquit Moses, cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus. Quomodo autem, & quem in locum tulerit eum Deus, non aeque apud omnes Sacrarum literarum expositores certum est. Aven Ezra, & aliqui Judaeorum verbum illud, TULIT EUM DEUS, interpretantur, Mortuus est, & quidem ante tempus, ne malitia immutaret cor ejus: quod is loquendi Scripturarum mos sit, ut eum tolli dicant, qui de vita tollitur, juxta
3. Reg. 19. 4. Job 32. 22. illud Heliae, Tolle animam meam; & Job, Post modicum tollet me. Philo Judaeus in libro de vita sapientis, secutus translationem Septuaginta, qui hunc locum verterunt, ὅτι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός, hoc est, *Quia transtulit eum Deus*, dicit, Deum transtulisse Henoc non per mortem, sed per separationem a consortio, & frequentia improborum hominum ad virtutis secessum vulgo ignotum, & vix paucis, iisdemque praestantissimis viris cognitum. Procopius Sophista in Genesim innuere videtur Henoc translationem fuisse non mortem, sed immutationem quandam ex mortali ad immortale corpus. Augustinus libro nono in Genesim, & in libro de peccatorum meritis, negat Henoc immutatum esse in illam spiritualem qualitatem corporis, quae in resurrectione promittitur: putatque iterum ipsum rediturum ad hanc vitam, & moriturum, ut corpus animale in spirituale mutetur; interim vero, aut sine cibo a Deo sustentari, sicut Helias quadraginta dies sine cibo vixit; aut, si cibo opus habet, in paradiso fortasse pasci, sicut Adam de ligno vitae, & inde contra vetustatem vitae stabilitatem accipere. Irenaeus libro quinto adversus haereses Valentini asserit eum una cum Helia vivere in eodem paradiso, in quo primus homo a Deo positus fuit. Hieronymus in primo libro adversus Jovinianum, forte ex memoriae lapsu, hanc translationem attribuit non Henoc, sed Enos, cujus Henoc fuit abnepos, inquiens: SI AUTEM transfertur Enos; non reor idcirco translatum Enos, quod uxorem habuerit, sed quod primus invocaverit Deum. Chrysostomus & Theodoretus ajunt, non esse curiosius investigandum, quo translatus sit, & num usque ad praesens vivat, & quomodo nunc agat; sed hoc esse satis, ut credamus, & quod Deus eum transtulerit, & quod viventem transtulerit, & quod mortem non sit expertus, sicut &
Hebr. 11. 5. Paulus ad Hebraeos testatur, dicens: FIDE Henoc translatus est, ne videret mortem: & non inveniebatur, quia transtulit illum Deus. Gregorius Theologus in 2. libro de Theologia, HENOC, inquit, quanquam hinc translatus est; nondum tamen constat, comprehenderit ne Dei naturam, an adhuc sit comprehensurus.

Rom. 16. 14. HERMAS, Pauli Apostoli discipulus (cujus ipse, ad Romanos scribens, meminit, dicens: SALUTATE Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eo fratres sunt) Opus Graeco sermone edidit, tribus libris distinctum: quo-

quorum primus ECCLESIA inscribitur, quia in eo quatuor visiones ecclesiae narrantur: secundus PASTOR praenotatur, quod in ipso Angelus, pastor, protector, & custos ipsius Hermae, qui & Angelus poenitentiae nuncius dicitur, duodecim praecepta vitae bene agendae proponit: tertius, quia decem similitudines ab eodem Pastore explicatas continet, SIMILITUDINUM appellatur: consuetudo tamen postea obtinuit, ut totum Opus PASTORIS, sive PASTORALIS titulo vocaretur. Hoc olim in quibusdam Graeciae ecclesiis publice legebatur ad institutionem eorum, qui primis ad fidei institutionem instruebantur elementis: multique veterum ipsius testimoniis ad dogmatum confirmationem usi fuot; veluti Clemens Alexandrinus in sexto libro Stromatum, Origenes Homilia octava in Numeros, homilia 10. in Josue, homilia 35. in Lucam, & libro primo, secundo, & quarto Periarchon; Athanasius in libro de incarnatione Christi, Irenaeus libro primo adversus haereses, Joannes Cassianus collatione 13. capite duodecimo; ac plerique alii pervetusti auctores: post quorum tempora auctoritas libri hujus paulatim defecit, & a Gelasio demum inter Scripturas dubiae fidei rejecta est, ut arbitror, ad haereticorum subversionem, qui inde execrabilium dogmatum praesidia assumebant: nam, ut de caeteris taceam, Ariani, teste Athanasio, in epistola ad episcopos Africae, astruebant filium Dei creatum esse a patre ex non existentibus, sive ex nihilo; quia in primo praecepto secundi libri Pastoralis scriptum est: PRIMUM omnium crede unum esse Deum, qui omnia creavit, & consummavit, & ex nihilo omnia fecit. Citatur tamen interdum a Gratiano in Collectaneis decretorum, & a Petro Lombardo in Collectaneis sententiarum ad comprobationem Ecclesiasticarum sanctionum. Eusebius libro tertio Ecclesiasticae historiae capite tertio, LIBELLUS, inquit, Hermae, qui dicitur Ποιμὴν, id est, PASTOR, cujus Paulus in epistolis suis meminit, a plurimis non est receptus: ab aliis autem necessarius judicatus est propter eos, qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur: unde & in nonnullis Ecclesiis legitur, & multi veterum usi sunt testimoniis ejus. Rufinus in explanatione Symboli, Pastoris volumen inter Ecclesiastica scripta una cum libris Tobiae, Judith, & Maccabaeorum enumerat. Ex prima narratione libri hujus apparet Herman vixisse Romae: at Dorotheus, Tyri episcopus, in Synopsi scribit eum Philippopoleos fuisse episcopum. Damasus in Catalogo pontificum tradit hunc Herman fuisse fratrem Pii Papae ejus nominis primi, eumque exarasse Pastoris opus temporibus Antonini Pii imperatoris anno Domini 149. At Origenes libro decimo in epistolam ad Romanos existimat eum fuisse Paulo synchronon, ita scribens: PUTO, quod Hermas iste sit scriptor libelli illius, qui PASTOR appellatur: quae scriptura valde mihi utilis videtur, & , ut puto, divinitus inspirata. Quod vero Paulus ei nihil laudis ascripserit; illa est causa, quia videtur, sicut scriptura illa declarat, post multa peccata ad poenitentiam fuisse conversum: & ideo nec opprobrium ei aliquod scripsit: didicerat enim scripturam, NON improperare homini se convertenti a peccato: neque laudis aliquid tribuit, quia positus erat adhuc sub angelo poenitentiae, a quo, tempore opportuno, Christo tutius deberet offerri. (a)

HIRAMUS, Tyriorum rex, (quem tertius liber Regum testatur misisse ligna cedrina ad aedificationem templi Hierosolymitani) scripsit ad Salomonem, Hebraeorum regem, epistolas plurimas: in quibus diversas quaestiones partim Salomoni solvendas proposuit, partim sibi a Salomone propositas dissolvit: harum meminit Dius in Phoeniciis historiis, & post eum Josephus in primo adversus Apionem volumine his verbis: HYRAMUS, Tyriorum rex, amicus erat regis nostri Salomonis: hanc autem amicitiam amor sapientiae conciliaverat: problemata enim solvenda alterutris dirigebant; & melior in his Salomon erat, & sapientior apparebat. Hactenus vero servantur apud Tyrios epistolae multae, quas illi scripsere adinvicem. 3. Reg. 5.

HIEROSOLYMITANUS senatus scripsit epistolas duas, alteram ad Judaeos dispersos, alteram ad Aristobulum, Ptolemaei regis AEgypti praeceptorem: utriusque exempla habentur 2. Maccab. 1.

JA-

(a) Quum de Herma verbum fecerint innumeri eruditique recentiores Critici, Dupinius, N. Natalis, Cavius, aliique, legesis praecipue Cl. Johannem Baptistam Cotelerium *PP. Apostolici* supra laudatum.

I

Gen. 28. 1 JACOB Patriarchae Scala, volumen fuit Ebionaeis haereticis familiare: in quo Jacob introducebatur, veluti exponens insomnium scalae, a se per quietem visae, adversus Judaeos, & templum, & eorum sacrificia. Epiphanius primo Panarii in confutatione Ebionitarum hujus rei testis est. Circumfertur etiam typis excusum Jacob Patriarchae Testamentum, quod Gelasius distinctione quintadecima inter libros apocryphae auctoritatis computat. Citatur a Stratonico in collectaneis Titulus a Jacob Patriarcha scriptus in Bethel Luzae: verum an titulus ille scriptura fuerit in lapide excisa, an lapis absque ulla scriptura erectus ad perpetuam conspectae visionis memoriam, non satis profecto est manifestum.

JACOBUS, frater Domini secundum carnem, auctor ejus epistolae, quae inter septem catholicas connumeratur, pleraque magnae sanctitatis scripta reliquit: in quibus excellit Evangelium, quod a quibusdam JACOBI, a quibusdam SECUNDUM Hebraeos inscribitur: cujus saepe meminit Origenes; & cui Hieronymus, qui illud ex Hebraeo Graece, & Latine transtulit, egregium praebet testimonium in catalogo scriptorum illustrium: de quo etiam nos sub titulo Evangelii Secundum Hebraeos abunde locuti sumus. Athanasius in Synopsi scribit Jacobum in Evangelium Matthaei, Hebraice scriptum, interpretationem & expositionem primum omnium adhibuisse. Extat nunc scriptura quaedam, ab haereticis nostrorum temporum typis excusa, quae Protevangelium Jacobi, sive Sermo historicus de nativitate Deiparae inscribitur, continens historiam nativitatis Mariae usque ad adventum Magorum: in quo inter caeteras ambiguae fidei narrationes illud etiam adjicitur absurdissimum, nempe Josephum & Mariam, stupri & sacrilegii accusatos, ex decreto sacerdotum simul fuisse adactos ad bibendum poculum redargutionis, quo Moses explorari jussit innocentiam foeminae de adulterio suspectae: Fertur, & in usu est apud Graecos, Liturgia, sive divina Missa sub nomine hujus Apostoli, cujus initium est, PECCATORUM MULTITUDINE INQUINATUM: quam, ut veram, & germanam Jacobi scripturam, agnoscit, & accipit Proclus, Constantinopolitanus archiepiscopus; qui in Synodo Ephesina adversus Nestorium fortiter dimicavit: sed & Concilium universale (a) cognomento in Trullo, sub Justiniano celebratum, refellit ex hac Missa haereticos, qui vino tantum in mysteriis utebantur, sic in 32. canone pronuncians: NAM ET Jacobus, Jesu Christi Domini nostri secundum carnem frater, cui primum Hierosolymitanae ecclesiae thronus creditus, & Basilius, Caesareae archiepiscopus, cujus gloria omnem terrarum orbem pervasit, mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, peragendum in sacro mysterio ex aqua & vino sacrum poculum ediderunt, &c.

JANNES, & Jambres Liber, βίβλος Ιαννῆς καὶ Ιαμβρῆς, vel, sicut editio nostra legit, Jamnes & Mambres: ex hoc Paulus in posteriore epistola ad Timotheum accepit nomina Magorum, qui cum Mose in AEgypto decertarunt, inquiens:
2. Tim. 3. 8. QUEMADMODUM enim Jamnes, & Jambres resistebant Mosi; ita & hi resistunt veritati. Quae verba expendens Origenes tractatu 35. in Matthaeum, sic inquit: QUOD ait Paulus, Sicut Jamnes & Mambres restiterunt Mosi, non invenitur in publicis scripturis, sed in libro secreto, qui supra scribitur, JAMNES, ET MAMBRES LIBER: unde ausi sunt quidam epistolam ad Timotheum repellere, quasi habentem in se textum alicujus secreti; sed non potuerunt: nam & primam epistolam ad Corinthios propter hoc aliquem refutasse, quasi adulterinam, ad aures meas nunquam pervenit. Haec Origenes, alludens ad Menandri versiculum, qui
1. Cor. 15. in capite 15. prioris ad Corinthios legitur: id est, CORRUMPUNT BONOS MORES COLLOQUIA MALA. Attestatur auctoritati hujus voluminis Numenius Apamaeus, professione Pythagoricus, in tertio libro, De bono: ubi singillatim Magorum, qui Mosi restiterunt, nomina refert his verbis: JAMNES, & Jambres

(a) Concilium Trullanum sub Justiniano Juniore An. DCCLIV. coactum, & vulgo *Quini-Sextum*, non fuit Oecumenicum, sed Nationale Graecorum, nunquam ab Ecclesia receptum, quinimo in pluribus rejectum, & reprobatum. Ab Authore dicitur universale, seu plenarium, fortasse quia ad illud ex universo Oriente confluxerunt Episcopi numero CCCVIII.; quapropter reapse dicendum est Pseudo-Septimum Universale Concilium, ut etiam memoriae tradidit Theophanes. Consule praeceteris M. Annalium Parentem Card. Baronium ad *An.* 754.

bres AEgyptii erant, viri magicis artibus adeo praepotentes, ut Musaeo, Judaeorum duci, viro Deo conjunctissimo, soli resistere posse a cunctis AEgyptiis judicati sint: multas enim calamitates, quas Musaeus AEgypto intulit, solvere visi sunt. Haec Numenii verba sunt ab Eusebio ex 9. evangelicae praeparationis transscripta. Gelasius, ut habetur in decretis distinctione decima quinta, librum hunc inter Apocryphos rejicit, secutus nimirum D. Ambrosii judicium; qui in explanatione horum verborum Pauli inquit: EXEMPLUM hoc de Apocryphis est. Jamnes enim & Mambres fratres erant magi, vel venefici AEgyptiorum; &c.

JASON CYRENAEUS, oatione Judaeus, verax & disertus historiarum scriptor, scripsit Graeca & copiosa dicendi ubertate de gestis Maccabaeorum principum libros quinque; quos ob eximiam narrationis fidelitatem senatus populusque Hierosolymitanus jussit in parvam redigi epitomen, quae nunc inter caeteros divinae Scripturae libros annumeratur, parique cum eis veneratione suscipitur, & SECUNDUS MACCABAEORUM inscribitur: in cujus initio haec verba legun- 2. Mac. 2. tur: ITAQUE ab Jasone Cyrenaeo quinque libris comprehensa tentavimus uno parvo volumine breviare: & nobis quidem ipsis, qui hoc Opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, imo vero negotium plenum vigiliarum, & sudoris assumpsimus, &c. Claruit Jason sub Ptolemaeo Philometore, sexto rege AEgypti, Olympiade CLI. hoc est, anno ante Christum natum centesimo trigesimo.

JASON Thessalonicensia (cujus Paulus ad Romanos meminit, inquiens: SALU- Rom 16. 4 TAT vos Jason: & de quo etiam in Actibus Apostolorum scribitur, quod tur- Acto. 17. b bis Thessalonicae pro Paulo & Sila, seditionem commoventibus, semet ipsum dederit, ut Apostolo fugiendi facultatem faceret) dicitur esse auctor ejus libri, qui ALTERCATIO JASONIS, ET PAPISCI inscribitur, cujus auctoritatem, a Celso Epicureo philosopho oppugnatam, Origenes in quarto adversus eundem Celsum libro, defendens, ita inquit: QUOD si quia aequiore animo Jasonis, & Papisci scripta perlegerit: profecto comperiet non irridendum esse hunc librum, in quo Christianus ex Judaïcia scriptionibus cum Judaeo describitur disputans, & plane demonstrans, quae de Christo extant vaticinia, Jesu ipsi congruere. Hieronymua in principio Quaestionum in Genesim ait perperam affirmari in hoc libro, quod in exordio Geneseos Hebraice scriptum sit, IN filio creavit Deus coelum & terram; cum Septuaginta interpretes, & Symmachus, & Theodotion, in principio transtulerint, & in Hebraeo scriptum sit, Berescith: quod in principio interpretantur omnes; & non In filio. Dorotheus Tyrius in Synopsi tradit, hunc Jasonem fuisse primum Troadis episcopum.

IDDO HACHOZE עדו החוזה id est, Iddo Videns, sive Vates spiritu Dei plenus, conscripsit Chazoth, hoc est, de visionibus, sive divinationibus adversus Je- 2. Par. 9. roboam, regem Israël, volumen unum; in quo multa de rebus, a rege Salomone gestis, immiscuit; item de his, quae a Roboam, rege Hierosolymitano, tam bello, quam pace facta sunt, volumen alterum: ad haec etiam addidit מדרש Midrasc, hoc est, Commentarios de factis dictisque memorabilibus Abiae, regis Juda, accuratissima diligentia digestos. Vixit a temporibus Salomonis usque ad tempora Asa, regis Juda. Citantur haec volumina in 2. Paralipomenon cap. 9. 12. & 13.

JEREMIAS Propheta & Sacerdos, praeter eos libros, qui nunc inter Sacros extant, hoc est, librum Prophetiarum, librum Lamentationum, & duas epistolas ad Hebraeoa in Babylone captivos, quarum altera Jeremiae cap. 29. habetur, altera Baruch sexto, scripsit etiam libros alios, in Sacris literis citatos, quorum inscriptiones & argumenta haec sunt.

קינות KINOTH, sive Epicedion, hoc est, Lamentatio, vel Lugubre carmen, in funere Josiae, regis Juda; qui, dimicans adversus Necaum, regem AEgypti, sagitta vulneratus interiit. Meminit hujus carminis 2. Annalium liber capite 35. his vis: MORTUUSQUE est Josias, & sepultus in mausoleo Patrum suorum: & 2. Par 35 d universus Juda, & Hierusalem, luxerunt eum, Jeremiaa maxime; cujua omnes cantores, atque cantatrices, usque in praesentem diem lamentationes super Josiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israël, Ecce scriptum fertur in lamentationibus. Hieronymus, & quidam ex Judaeis, inter quos Rabbi Salomon, arbitrantur hanc

la-

lamentationem esse postremam partem libri Threnorum, sub quarto & ultimo alphabeto comprehensam, existimantes de morte Josiae intelligendum esse, quod ibi scriptum est, SPIRITUS oris nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus, In umbra tua vivemus in gentibus. Quod tamen magis convenire videtur Sedechiae regi, quem Chaldaei catenis vinctum, & exoculatum in Babylonem duxerunt, statim post urbis Sanctae devastationem: quae toto ejusdem alphabeti metro una cum regis ac populi captivitate defletur: & ideo lamentationem hanc in Josiam minime superesse crediderim: tametsi Josephus libro 10. Antiquitatum testatus sit Epicedion Jeremiae in Josiam temporibus suis extitisse.

Thren. 4.

SCRIPSIT quoque Jeremias, De furore & indignatione Domini adversus Judam, & Hierusalem librum unum, in quo, excipiente Baruch notario, praenunciavit templi eversionem, urbis excidium, regni vastitatem, regis ac totius populi captivitatem, caeterasque extremas calamitates Judaeis, nisi resipiscerent, imminentes. Hunc librum rex impius Joakim, cum ad se perlatum legere incepisset, execratus horribiles prophetiae comminationes, cultro scriptorio discidit, & in arulam ignis, cui per hyemem assidebat, combussit, jubens Jeremiam, domi suae latentem, una cum Baruch derrudi in carcerem: quod audiens Jeremias, iterum jubente Deo, per manus Baruch librum rescripsit, multo etiam graviora adversus regem ac regnum ejus vaticinia superaddens. Meminit Jeremias prophetiae suae capite 36. hujus voluminis; quod Rabbi Salomon putat esse librum Threnorum, quem cum Jeremias jam exustum rescriberet, quarto adauxit alphabeto, quod in priori volumine non posuerat.

CONSCRIPTI sunt etiam, jubente Jeremia, Emptionis & Venditionis libri duo; alter apertus, alter clausus, & sigillis obsignatus: cum enim rex Assyriorum jam jam adventaret, occupaturus regnum Hierosolymitanum; Hannanaël, filius patrui Jeremiae, venit ad ipsum, in carcere regio detentum, offerens ultro venditionem agri sui, quem possidebat in Anathot villa: quod cum Propheta jussu Dei fieri cognosceret, quamvis captivus esset; & risu dignum videretur in ea regione campos emere, quam ipse mox vastandam credebat, & constantissime praedicabat: tamen numerato argento agrum emit: &, ut omnis emptionis, ac translatae possessionis jura servarentur, jussit hujus contractus schedas, sive instrumenta, quae Judaei Libros vocant, per notarios publicos, adhibitis testibus & sigillis, judicum auctoritate conscribi. Fiebant autem in his contractibus, ut tradit Rabbi Salomon, duae potissimum schedae; altera sigillis testium communita & clausa, quae tutissimo loco in publicis notariorum carthophylaciis reservabatur: altera ad illius exemplum bona fide descripta, & judicum calculo comprobata, quae aperta apud emptorem remanebat: utranque igitur Jeremias recondi jussit a Baruch, scriba suo, in urnam fictilem, ut esset posteris monumentum ac testimonium vaticinii, quo Propheta praedixerat Judaeos post septuagesimum Babylonicae captivitatis annum remigraturos in proprias sedes, ibique iterum villas, agros, & vineas empturos. David Kimchi existimat hos fuisse tres libros, primum Emptionis; secundum Exemplum ejusdem integra fide extractum; tertium, qui mysterium & rationem contineret hujus emptionis, quae stulta in oculis impiorum videbatur; & hos duos posteriores in urnam conjectos. Lege Jeremiam cap. 32.

Ritus contractuum emptionis & venditionis apud Hebraeos.

SCRIPSIT item, De Babylonis devastatione librum unum, quem saxo alligatum jussit per Saraiam, principem prophetiae, quem Sedechias ad salutandum regem Babylonis miserat, in Eufratem fluvium coram Judaeis demergi, in praesagium perpetuae demersionis, quae Babylonicae urbi imminebat. De libro ipso haec apud Jeremiam capite 51. leguntur: SCRIPSIT Jeremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem in libro uno: & dixit ad Saraiam, Cum veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba haec; dices, Domine tu locutus es contra locum istum, ut disperderes eum, ne sit, qui in eo habitet, ab homine usque ad pecus, & sit perpetua solitudo. Cumque compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & projicies illum in medium Euphratem; & dices, Sic submergetur Babylon, & non consurget a facie afflictionis, quam ego adduco super eam, & dissolvetur. Hactenus verba Jeremiae, qui hoc visibile signum dictis suis addere voluit, quo promulgati vaticinii memoria foret diuturnior;

turnior; ut si verba praetervolarent, factum saltem coram prae oculis gestum imis spectantium animis infixum perduraret. Superest adhuc magna hujus voluminis pars apud eundem prophetam capite 50. & 51. ab ipso Jeremia descripta.

CITANTUR etiam in secundo Maccabaeorum capite 2. Commentarii, sive Descriptiones Jeremiae Prophetae; quibus ipse conscripsit ea, quae statim post eversam urbem evenerunt ante, quam populus captivus in Babylonem adduceretur; hoc est, De legibus, quas Jeremias populo, in Babylone commoraturo, praescripsit; De igne perpetuo, quem sacerdotes de altari sublatum, in ignotum puteum absconderunt; De tabernaculo, arca foederis, & altari incensi in specu montis Nebo, jussu Dei abditis; ac de rebus aliis, quae initio transmigrationis Babylonicae contigerunt. Sunt qui hos Commentarios una cum initio secundi libri Maccabaeorum, ex his commentariis desumpto, tanquam apocryphos & incertae fidei, rejiciant: quos tamen Epiphanius in vita Jeremiae Prophetae, ac plerique Ecclesiastici Patres approbant.

FERTUR & aliud volumen sub nomine Jeremiae prorsus apocryphum: ex quo Origenes a Matthaeo sumptum existimat vaticinium illud, Appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Hoc olim usos fuisse Nazaraeos, Hieronymus in caput Matthaei 27. refert.

JEHU rex Israël, scripsit ad Senatum Samariae epistolas duas; quibus occidi jussit septuaginta filios regis Achab, Samaritanorum educationi, atque eruditioni traditos. 4. Reg. 10.

JEHU Propheta, Chanani Prophetae filius (qui Baasa, regi Israël, suam ac suorum omnium extremam cladem ex praecepto Dei praedixit, & post multos annos increpavit Josaphat regem Judae, ob initum foedus cum impio Achab rege Israël) scripsit de gestis regum Judae, & Israël, qui usque ad Joram, filium Josaphat regis Judae, regnaverunt, accuratissimam historiam: cujus secundus liber Paralipomenon mentionem facit, his verbis: RELIQUA autem gestorum Josaphat priorum & novissimorum scripta sunt in verbis Jehu, filii Chanani, quae digessit in libro Regum Israël. Et ne cui forte videatur impossibile Jehu conscripsisse historiam usque ad Joram, filium regis Josaphat, quia in tertio Regum legatur, hunc Jehu supra quadraginta annos ante mortem Josaphat a Baasa, rege Israël, fuisse obtruncatum; sciendum est, quod ea, quae in tertio Regum capite sextodecimo nostrae vulgatae editionis, De caede Jehu, referuntur, in Hebraicis exemplaribus non habentur; in quibus haec tantum verba leguntur: CUM autem in manu Jehu, filii Chanani Prophetae, verbum Domini factum esset contra Baasa, & contra domum ejus, & contra omne malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam: ob hanc causam occidit eum: quod vero in editione Latina statim additur, HOC EST, JEHU, FILIUM CHANANI, PROPHETAM, Hebraica lectio non habet, sed est, nisi fallor, annotatiuncula quaedam, margini primum adjecta ab incerto expositore, qui locum hunc sibi, non intellectum, illustrare voluit; deinde, ut saepe accidit, scriptorum audacia in contextum translata. 2. Par. 20.

JESU CHRISTI Digitea scriptura. Etsi Christus, magister noster, nihil per se ipsum literarum monumentis mandaverit; quippe qui praestantiori scribendi forma legem amoris sui scripturus advenerat, non in paginis, & emortuis membranis, ac libris, sed in vivis & animatis humanorum cordium tabulis: legitur tamen aliquando scripsisse quaedam in lapideo pavimento Hierosolymitani templi, non calamo, aut stylo, sed eo ipso digito, quo olim divina praecepta lapideis tabulis inscripserat: hujus scripturae occasionem Joannes in octavo sui Evangelii capite refert, his verbis; ADDUXERUNT ad Jesum Scribae & Pharisaei mulierem, in adulterio deprehensam; & statuentes eam in medio, dixerunt ei, Magister, haec mulier modo deprehensa est in adulterio: in lege autem Moses mandavit hujusmodi lapidare: tu vero quid dicis? Hoc autem dicebant, tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem, inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum autem perseverarent interrogantes, erexit se, & dixit eis, Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat: & iterum se inclinans, scribebat in terram. Haec Joannes. Caeterum, quid Christus primo

ſe in terram inclinans ſcripſerit, & quid ſecundo; neque Evangeliſta aperit, ne-
que promptum eſt cuiquam definire. Ambroſius tamen in duabus ad Studium epi-
ſtolis ſuſpicatur, Chriſtum primo ioclinatum exaraſſe in pavimeoto ſententiam
Jer. 22. quandam Jeremiae, videlicet, TERRA SCRIBE HOS VIROS ABDICATOS;
ut his verbis oſtenderet tentatores illos jam eſſe a Deo abjectos, & ioter re-
probos, quorum nomioa noo in coelo; ſed in terra ſcribuntur, computata.
In ſecunda vero inclinatione conjicit, Chriſtum ſcripſiſſe illam a ſe alias prae-
Matth. 7. a dicatam ſententiam, FESTUCAM, QUAE IN OCULO EST FRATRIS TUI,
VIDES; TRABEM AUTEM, QUAE IN OCULO TUO EST, NON VIDES.
Beda putat, eum ſemel atque iterum ſcripſiſſe eandem illam ſententiam, quam
tunc ore protulerat, nempe, QUI SINE PECCATO EST, PRIMUS IN EAM
LAPIDEM MITTAT: ac ſi diceret, Puniatur peccatrix, ſed non a praevaricato-
ribus legis. Haymo exiſtimat eum notas quaſdam in ſolo delineaſſe, quibus quiſ-
que accuſantium ſuis oculis propria cooſpiciebat ſcelera, & menti objecta ceroe-
bat. Euthymius, qui ſolus de Gtaecis mulieris adulterae hiſtoriam explanavit,
nihil arbitratur ſcriptum a Chriſto, ſed duntaxat ab eo ſimulatum ſcribentis ge-
ſtum & actionem: quod frequenter facere ſolent, qui reſpondere oolunt impor-
tuoa indignaque rogantibus: cogoita enim illorum machinatiooe, fiogebat ſe in
terra ſcribere, oec his attendere, quae dicebaotur; ut, dum ipſe io eos noo reſpi-
ceret, erubeſcerent lenius redarguti; utque ita in ſcribendo occupato, liceret eis
ſenſim abſcedere ante, quam manifeſtius condemnarentur: nam ſua ſumma beni-
goitate etiam ipſis parcebat. Rabanus ait, voluiſſe Chriſtum hoc ſcribendi geſtu
ſignificare eos, qui foeminam accuſabant, digoos eſſe, ut in terra ſcriberentur
una cum his, de quibus dicit Jeremias capite 17. DOMINE omnes a te receden-
tes, io terra ſcribentur: impii enim non ſcribuorur io coelo ſcriptura ſempiterna,
ſed in pulvere pavimenti; ut cito ſcriptura & memoria ipſorum pedibus praete-
reuntium protrita evaneſcat.

JESU CHRISTI Epiſtola animata: de hac Paulus Apoſtolus Corinthios in po-
2. Cor. 3. a ſteriore ad ipſos epiſtola ſic alloquitur: EPISTOLA eſtis Chriſti miniſtrata
a nobis, & ſcripta oon atramento, ſed ſpiritu Dei vivi, oon in tabulis lapi-
deis, ſed in tabulis cordis carnalibus: qua ſententia Paulus Corinthios vocat epi-
ſtolam Chriſti, quos proxime praecedentibus verbis ſuam ipſius epiſtolam oun-
cupaverat, inquiens: EPISTOLA noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus ooſtris, quae
ſcitur, & legitur ab omoibus. Appellat autem eos Paulus & ſuam, & Chriſti epi-
ſtolam, quia ſicut epiſtolae commendaticiae, quae in commendationem alicujus
ſcribi ſolent, virtutem ac dignitatem ejus, cujus gratia ſcriptae ſunt, verbis ma-
oifeſtant: ita Corinthii ſinceritate fidei, & vita vere evangelica & Chriſtiana
Chriſti gloriam illuſtrabant, & Pauli magiſterium, qui eos io Chriſto ioſtruxerat,
declarabant: & quemadmodum in literis commeodaticiis, qui eas legunt, agno-
ſcuot virtutem eorum, qui io eis commendantur: ita qui Coriothiorum vitam
intuebaotur, ſtatim cogooſcebaot Chriſti, quem illi profitebaotur, praeſtantiam
ſublimem, & apoſtolatus Pauli, qui eos ad Chriſtum adduxerat, dignitatem.
Uſus eſt autem Paulus hac epiſtolae metaphora, ut oſtenderet, ſibi oon eſſe opus
commendaticiis epiſtolis, quas circunferebant pſeudoapoſtoli, vel ab aliis ad Co-
rinthios, vel a Corinthiis ad alios impetratis: quod & ipſe aperte indicavit, in-
2. Cor. 3. 1. quieos: NUNQUID egemus, ſicut quidam, commendaticiis epiſtolis ad vos, aut
ex vobis? ac ſi diceret, Quid opus epiſtolarum commendatiooe, ubi res ipſa com-
mendat hominem? nihil moramur ejuſmodi literas: epiſtola eoim viva, & effi-
cax commendatio noſtra eſtis vos, qui ex ſublimitate virtutis veſtrae cunctis ho-
minibus commendabilem redditis miniſterii noſtri dignitatem: quicquid illud eſt,
quod feciſſeot epiſtolae, nos commendaotes, nobiſque reverentiaor conciliantes,
hoc vos facitis, dum & videor vos, & de vobis audiuot omnes: propterea quod
diſcipulorum virtus praeceptorem ornare ſolet, & commendare plus quam ulla
poſſit epiſtola. Vos igitur, inquit, eſtis epiſtola noſtra ſcripta in cordibus noſtris;
quia pietatem & charitatem veſtram ſemper in animo habemus, corde geſtamus,
ubique nobiſcum circuoferimus, & apud omoes veſtra benefacta celebramus: eſtis
item non noſtra tantum, ſed Chriſti quoque epiſtola, cum per vitae veſtrae ſan-
cti-

ſtimoniam auctorem ſalutis veſtrae Chriſtum, omnibus gentibus ſuſcipiendum, exhibetis: tunc enim vera eſtis ac viva Chriſti epiſtola, ab illo quidem ſcripta, ſed noſtro miniſterio; ſcripta vero non atramento delebili, quales ſunt, quas pſeudoapoſtoli ad vos emendicatas afferunt; neque rurſus inſcripta ſaxeis tabulis, quemadmodum lex illa vetus, de qua tantopere gloriantur Judaei, ſed in tabulis cordis carneis ac mollibus: corda enim veſtra, quibus Chriſti doctrinam impreſſimus, nobis membranae vice fuerunt: lingua noſtra calamus, ſed Chriſtus ipſe per Spiritum dictavit, quae in cordibus veſtris ſcriberemus.

JESU CHRISTI, reſpondentis ad Abgarum Edeſſenorum regulum, epiſtola: hanc Euſebius libro primo hiſtoriae Eccleſiaſticae capite 15. teſtatur, ſe in publicis archivis Edeſſenae urbis reperiſſe, una cum epiſtola ipſius Abgari Syriace conſcriptam: quarum exempla haec ſunt.

Abgarus, Uchaniae filius, Toparcha, JESU, ſalvatori bono, qui apparuit in locis Hieroſolymorum, S.

AUDITUM mihi eſt de te, & de ſanitatibus, quas facis; quod ſine medicamentis, aut herbis fiant iſta per te; & quod verbo tantum caecos facis videre, & claudos ambulare; & leproſos mundas; & immundos Spiritus, ac daemones ejicis; & eos, qui longis aegritudinibus affliċtantur, curas, & ſanas; mortuos quoque ſuſcitas: quibus omnibus auditis de te, ſtatui in animo meo, unum eſſe è duobus; aut quia tu ſis Deus, & deſcenderis de coelo, ut haec facias: aut quod filius Dei ſis, qui haec facis: propterea ego ſcribens rogaverim te, ut digneris uſque ad me fatigari, & aegritudinem meam, qua jamdiu laboro, curare: nam & illud comperi, quod Judaei murmurant adverſum te, & volunt tibi inſidiari: eſt autem civitas mihi parva quidem, ſed honeſta, quae ſufficiat utriſque.

Jeſus Nazaraenus Abgaro Toparchae.

BEATUS es, quia credidiſti in me, cum ipſe non videris: ſcriptum eſt enim de me, quia hi, qui me vident, non credent in me; & qui non vident me, ipſi credent, & vivent. De eo autem, quod ſcripſiſti mihi, ut veniam ad te; oportet me omnia, propter quae miſſus ſum, hic explere; & poſtea quam complevero, recipi me ad eum, a quo miſſus ſum. Cum ergo fuero aſſumptus, mittam tibi aliquem ex diſcipulis meis, ut curet agritudinem tuam; & vitam tibi, atque his, qui tecum ſunt, praeſtet.

HANC epiſtolam Gelaſius Papa primus inter Apocryphas rejicit ſcripturas. Joannes Damaſcenus libro quarto, De fide orthodoxa, capite 17. ſcribit, D. N. Jeſum vultus ſui effigiem huic Abgaro, eam anxie efflagitanti, miſiſſe. Evagrius libro quarto hiſtoriae Eccleſiaſticae narrat, Edeſſam urbem hujus ſacrae imaginis virtute ab oppugnatione Perſarum, & incendio flammarum per eos excitato mirum in modum liberatam: idem quoque refertur in quinta actione ſecundi Concilii Nicaeni. Gelaſius diſtinct. 15. utranque epiſtolam in Apocryphis numerat. (a)

(a) Non eſt una eademque Criticorum opinio de Epiſtolis Abgari, vel Agbari, ſeu Abagari, ad Chriſtum, & Chriſti viciſſim ad Abgarum Edeſſae in Syria Regem. Poſt Card. Baronium, alioſque etiam recentiores Criticos praeſertim Abbatem Faidit, Guilielmum Cave &c. binas haſce Epiſtolas vindicantes, viriliter eas propugnat N. Cl. Jacobus-Hyacinthus Serry *Exercitatione XLVI. de Chriſto, & Deipara* ex teſtimonio Euſebii Caeſerienſis *Lib. I. Hiſt. Eccleſ. Cap. XIII.* juxta editionem Chriſtophorſoni, ex S. Ephreemo Syro Edeſſenae Eccleſiae Diacono in Libro, cui titulus *Teſtamentum Ephrem*, ex Procopio *Lib. II. de Bello Perſico Cap. 12.* Evagrio *Lib. IV. Hiſt. Cap. 26.* Nicephoro Callixto *Lib. 2. Cap. 7.* S. Theodoro Studite *Epiſtola ad Paſchalem Rom. Pont.* & Cedreno *in Compend. Hiſtoriar.* impavide quoque rejicit confutatque nonnulla oppoſitae ſententiae momenta, adſtruitque propterea nullimode obeſſe ſententiam Gelaſii Romani Pontificis, qui inter apocrypha binas haſce epiſtolas rejecit: quandoquidem (ut etiam Card. Baronius contendit) inter ea apocrypha Gelaſius utramque epiſtolam recenſuit, quae Agiographa non ſunt; ſecus autem inter ea, quae ſpuria, & ſuppoſititia denotant monumenta. Nec dumtaxat laudati Authores ita ſentiunt, viriliterque propugnant praefatas Epiſtolas; verum & quamplures alii de litteraria Republica bene meriti Scriptores Card. Bellarminus ubi *infra*, Antonius Poſſevinus in *Apparatu*, Honoratus à S. Maria in *Regulis Critic. Tom. II.* Sebaſtianus Tillemontius *in not. ad Act. S. Thom.* Philippus Brietius *in Annalibus*, Henricus Valeſius in *not. ad Euſeb.* Antonius Sandinus *Hiſt. S. Famil. Cap. XX.* aliique.

que. Quinimo Heterodoxi non ineruditi in eandem descendunt sententiam, aut saltem non rejiciunt. Admittit namque eam Ernestus Grabius *in Spicileg. Patr.* Guillelmus Cave *in Histor. Litterar.* non audet eam rejicere ab Eusebio relatam historiam, Richardus Montacutius *in Baron.* etsi non obsistat aliorum sententiae, adseris tamen laudata hujusque monumenta digna fore, quae accipiantur, nihilque occurrere in laudatis Epistolis, quod sit rejiciendum. At ex adverso alii non ignobiles Critici, cum Romanae Communionis, tum extra illam, vel nimium suspectas habent praefatas ab Eusebio laudatas Epistolas, ut praecipue tenet N. Card. Gotti *Veritat. Christ. Religiou. Tom. I.* vel omnino rejiciunt illas ad suppositicia monumenta ablegantes, ut Elias Du-Pin *Tom. I. Bibliothecae*, Daniel Huetius *de Clar. Interpret. p.* 128. & aa NN. Melchior Canus in generali thesi *Lib. V. Theol. Loc. Cap.* 6. Natalis Alexander *Hist. Ecclesiast. Sec. I. Dissert.* 3. Hyacinthus Amat de Graveson *de Myster. & Annis Christi*, Polifichius modo laudandus, aliique, quibus utroque pollice subscribo. Ex Acatholicis autem Samuel Basnagius, Spanhemius Junior, Andreas Riverus, Isaac Casaubonus, aliique plures manibus ac pedibus in eandem hanc negativam eunt opinionem.

Momenta vero, quibus innituntur, sunt. I. Silentium omnium Ecclesiae Patrum quinque priorum Seculorum (si Eusebium dumtaxat, & Ephreemum excipias, de quibus post pauca sermo redibit.) Et Hieronymus qui eas dubio procul percensere debuisset, alto silentio pressit; quinimo si vel ex ipsius mente rem hanc rimari velimus, oppositum certe claret ex eo, quod habet super *Cap. XLIV. Ezechielis*, „Salvatorem nullum volumen doctrinae suae proprias „ dereliquisse, quod in plerisque apocryphorum de„ liramenta confingunt.„ Et quamvis brevis illa ad Abgarum Epistola ad volumen non pertineat, quae potius chartula dicenda est, debebat saltem eam excipere, qui ceteras à Christo peractas, aut relictas suae doctrinae scripturas abegit. Et mirum certe est, quod res tanti momenti non fuerit ab aliis prioris aetatis Patribus memorata: & quamvis de illis fama pervolarit, nonne ut vulgi rumor ab eruditis fuit existimata historia, quae reboabat alicubi V. Ecclesiae Seculo? Ut vulgarem traditionem eam retulit Darius Comes *in Epistola ad Augustinum* data, nec Augustinus ullum de ea verbum habuit. Quinimo adhuc sub dimidium IX. Seculi Haymo Halberstatensis Episcopus in *Epitome Histor. Eccles. Euseb. lib. II. cap.* 4. de hac historia dubius nimium haesit. II. Quia ex doctrina M. Patris *lib. I. de Consensu Evangelistarum* Et Angelici Doctoris *III. P. Qu. XLII. Art.* 4. Christus numquam aliquid scripsit, nec unquam atramento propriam doctrinam signavit, solumque digito in pulvere scripsit dum adulterae accusatores confudit; quomodo autem adstrui potest Christi Servatoris ad Abgarum data epistola? III. Quia inter Canonicas Scripturas dubio procul Ecclesia ab Ipso Apostolico aevo retulisset, & saltem venerationis ergo, etsi brevem epistolam, inter agiographa percensuisset: quum ergo nec vestigium ejus reperiatur apud eosdem, recte inter apocrypha monumenta est reponenda: sicut reapse ea inter, seu inter vere supposititia opera, reposuit Gelasius Papa in Concilio Romano, ut constat ex id genus similibus scripturis ab eodem ad commenta demandatis. IV. Quis unquam sanae mentis homo, nisi prorsus sit obesae naris, poterit sibi facile persuadere tam insigne facinus in contestationem Divinitatis Verbi in carne fuisse ab Evangelistis, Apostolisque omissum, quum id genus, & minoris certe momenti, Acta fuerint ab eis memoriae commendata? Saltem ad conversionem infidelium, vel ad confusionem haereticorum, etsi non ad Christi Divinitatem comprobandam, eam percensuissent Apostoli, Apostolicive homines. V. Ephreemi testimonium falsitatis nota non aspungitur, sed quod genuina fuerit scriptura in Tabulario Edessae reperta? hic punctus hic labor est. Potuit à nebulone quodam ibi clam reponi abscondique, ut postea reperta utraque conficta epistola sibi fidem ex fraude promereretur, quae primitus in vulgus edita fuisset explosa: & in hujus rei confirmationem innumera praesto sunt ejusdem conditionis conficta monumenta ab impostoribus hoc modo vulgata, eaque propatula sunt cunctis, praecipue novissimis hisce temporibus laminae plumbeae, membranaeque absconditae in antro Granatensi, & tempore Innoc. X. repertae, quae sub nomine Jacobi Apostoli, vel catholicas, vel pias sententias Alcorani doctrina permixtas praeseferebant, nec non vita B. Johannis Calà in Bibliotheca Vaticana ab impio Sycophanta recondita, & à S. Sede damnata, utpote hominis mere chymerici Acta penitus commenticia. De Eusebio Caesariense judicium recte vel est ex sententia Polifichii formandum, vel ad summum dicendum est eum non revocasse ad incudem monumentum, quod accuratius examinare debebat; praecipue cum ex ejusmet computo anacronismus occurrat in facto, ex quo, vel solo, Eusebii narratio spongia Eruditorum eget. VI. Et quidem dum factum hoc ad lancem sanctuarii adpenditur, acu tangitur fidem Abgari spuriam esse & rem totam longe abire a vero, si Thaddaei ad curandum Regulum istum missi historia attente libretur. Ex Dione namque, imperante Trajano Caesare, Edessam Syriae Urbem regebat Toparcha quidam, seu Regulus à Christianae Religionis institutis alienus, qui filium suum Arbundem barbarico more saltantem induit, & ob speciositatem vultus, ut eidem infami paedicatori Trajano in nefariis deliciis foret, ultro permisit. Hic autem Arbundes, ut ex computo liquet, aut Patrem, aut Antecessorem habuit Abgarum, qui ad Christum scripsit obtenturus ab eo salutem: illum, inquam, ad quem Thaddaeus post Servatoris in Coelum adscensionem, juxta promissum, fuit missus, ut curaret, & reapse, ut adseruot, fuit ab eodem Apostolo pristinae redditus sanitati, baptismate lustratus, & in fida munitus. At credibile ne est sic statim evolasse fidem ex Aula, in quam ex fama miraculorum Christi, & ex prodigiis Thaddaei fuerat invecta? Ut silentio praeteream nimis longe ab Servatoris consuetudine ire adsertam salutis dilationem per Apostolum suum indulgendae post triumphalem adscensionem, quum consueverit Dominus confestim sanare infirmos, eosque praesertim, qui magna fide recurrebant ad eum, ut ex Evangelio constat. Non consonat itidem Historiae Apostolicae actutum Christi discipulos commigrasse ad Paganos: qua de caussa Petrus Apostolorum vertex, ut ad Gentilem accederet, coelesti fuit visione instructus. Quod si ex Christi promisso id innotuit Thaddaeo, quomodo latuit Petrum? Si itidem tam celabre factum cunctis perspicuum erat, cur non fuit ab Evangelistis memoriae proditum, quando & Centurionis fidem à Christo commendatam, ob idque protinus ejus puerum sanitate donatum, in Evangelio legimus promulgata, ut cetera id genus Acta silentio premam? Dubio procul hisce momentis convictus in negativam sententiam ultro libenterque descendo, quum ita ad incudem revocando historiam, eam fabellis à capite ad calcem usque scatentem invenio. Reliqua qui exoptat consulat nostrae sententiae Patronos, qui etiam oppositae argumenta dissolvunt: quum eos sufficiat indigitasse.

Quod tamen me prorsus impellit ad utramque Epistolam fabulis adcensendam, illud certe, ex plurimis, quae sunt in utraque Epistola libranda, est, quod gemina Epistola ab Eusebio relata simul conlata, atque ad lydium Theologicum lapidem probata, offenditur spuria & adulterina; utraque simul in statera Sanctuarii adpensa invenitur minus habens; quapropter, vel eo ex momento, adhuc qui Theologiam à limine salutavit, ut utramque respuat, ac a Catholicis Gymnasiis expellat, oportet. Sit er-

go conlatio. Abgarus ita de Christi divinitate sentit. ,, Quas cum omnia de te audirem, sic in animum meum induxi, aut re revera Deum esse, qui ,, de Coelo delapsus haec efficias, aut certe Dei filium ,,. Christus ita laudat ac commendat Abgari confessionem. ,, Beatus es Abgare, qui in me ,, credideris, quem non vidisti. De me enim scriptum ,, est, eos, qui me viderint, non credituros in me, ,, ut ii, qui me non viderint, credentes vitam accipiant.,, Igitur Abgarus vel Deum verum, vel creaturam Deo charam, Christum confessus est, & hanc fidem Christus calculo suo probans beatum Abgarum dixit. At quaeso qui fieri potuit, ut tam inepta fidei confessio, quae sub disjunctione, ac caespitatione fuit expressa, divino commendaretur encomio, & aeterna vita digna diceretur? Non erat quippe ex divina revelatione, alioquin Abgarus verum Deum fassus esset Christum, & absolute Verbum ὁμοούσιον Patri fuisset effatus: quomodo ergo, ut beatus praedicaretur, Abgarus promeruit, qui ita erronee loquebatur; etsi (ut Patroni oppositae sententiae adstruunt) credere coepisset? Quia Petrus absolute, sine dubitatione, sed coelesti inradiatus lumine Christum confessus est Filium Dei Patri consubstantialem, audivit à Domino ,, Beatus es Simon ,, *Ba-Jona*, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in Coelis est.,, E contra vero Evangelicus Regulus, etsi Christum sanare potentem, adeoque eum divina virtute fretum indubie credidisset, quia tamen praesentiam illius ad sanitatem conferendam requisivit (ut S. Gregorius M. expendit *Homil. XXVIII. in Evangel.*) non commendatus fuit ex fide, sed objurgatus ex infidelitate fuit ,, Nisi signa & prodigia videritis non creditis ,, (*Joh. IV.*) Quomodo, inquam, vita aeterna dignus, & quidem juxta Scripturas, fuit à Christo Abgarus declaratus, quando ex divino propatulo indubioque Christi Servatoris testimonio (*Joh. XVII.*) ,, Haec ,, est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum ,, Deum, & quem misisti Jesum Christum.,, cui innumera id genus Novi Foederis consonant monumenta? Ergone fidei initio (ut Theologi adversantes adstruunt) quod est à sola gratia excitante, imo nec plene excitante, vita aeterna veluti merces & corona respondet? Nemo, qui Theologus audit, id potest adseverare. Patres Tridentinae Synodi, dum de justificatione loquuntur dispositionem utique requirunt ad eam praeviam, & hanc statuunt in vera supernaturali fide in D. O. M. & in hunc, utpote supernaturalem provisorem, atque in Jesum Christum Servatorem; nec non in timore itidem supernaturali, ac timore illo, quo justitiae fontem diligere incipiunt peccata detestantes cum spe in propitiatorem Deum, & cum voluntate servandi mandata. (*Sess. 6. c. 6.*) Sed numquid ex eo justum declarant hominem ita dispositum? Minime gentium. ,, Hanc dispositio- ,, nem (subdunt. *Cap. VII.*) seu praeparationem ju- ,, stificatio ipsa consequitur, quae non est sola pec- ,, catorum remissio, sed & sanctificatio, & renova- ,, tio interioris hominis per voluntariam susceptio- ,, nem gratiae & donorum .... id tamen in hac ,, impii justificatione fit, dum ejusdem Sanctissimae ,, Passionis merito per Spiritum Sanctum Charitas ,, Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justifican- ,, tur, atque ipsis inhaeret: in ipsa justificatione ,, cum remissione peccatorum haec omnia simul in- ,, fusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseri- ,, tur, fidem, spem, & charitatem.,, Haec omnia reperiant (si Superis placet) in Abgaro, & tunc eum dicant Christi elogio commendatum: quod cum non repererint, uti reapse in eo offendi haud potest, nobiscum sentiant, adhaereant nobis.

Non taedet tamen ad uberiorem adnotationem praeterire opinionem cujusdam recentioris Critici in libello ejusdem argumenti, cujus proprius author est N. F. Jordanus Polisicchio (qui est etiam author alterius opusculi *de Tortoribus Christi*) natione Calaber, non ignobilis litteraturae, Vir acrioris ingenii, sed moribus conspicuus, qui jam excessit e vivis: Laudatus quidem Polisicchio quum utramque epistolam Abgari ad Christum, videlicet, & Christi ad Abgarum commentitiam adstruat, ut detegat utriusque authorem, banc sibi adsumsit spartam, probandi, nimirum, utramque fuisse ab Eusebio Caesariense proprio marte procusam, ut Arianismum subdola arte, magnaque fraude promoveret; qua de caussa utramque sic ab se editam & in Tabulario Edessae clam absertam, nova arte promulgandam curavit, veluti fortuito repertum monumentum ab antiquis retro temporibus repositum, quod ceteris fuerat occultum. Hunc ergo libellum, in quo cuncta utriusque Epistolae verba in Sanctuarii lance librantur, evolvere haud inutile est, quum non modicum adferat lumen ad criterium veritatis, & ex argumenti novitate laudem promereatur.

Quod vero N. Xystus tradit de imagine Christi ab eodem Servatore ad Abgarum missa, eamque probatam in VII. Synodo contendit, universim ab Criticis, etiam Orthodoxis, in praesentiarum fabulis adcensetur: praesertim quia nullo veterum Patrum monumento firmatur. Non inficias eo S. Johannem Damascenum hanc retulisse fabellam veluti spectabilem historiam ab Evagrio traditam *Lib. IV. Hist. Cap. 27.*, ex eoque factum esse, ut fidem Damasceno praestantes quamplures, Graeci primum, deinde Latini, iique haud ignobiles Theologi, cum veteres, tum recentiores, piaculum existimarint, aut latum unguem, aut transversam paleam à Damasceni relatione procul ire, quos inter enumerantur Haymo Halberstadiensis Episcopus *de Christo rer. memor. lib. 1. cap. 5.* Simeon Metaphrastes *in Vit. Constantin. M.* Nicephorus *Lib. II. Hist. Cap. 7.* Gregor. II. Epist. ad Leon. Isauric. *Tom. VII. Concil. Labbaei p. 14.* Card. Baronius *ad An. Christ. XXX.* n. 60. ubi etiam plura PP. monumenta depromit. Card. Bellarminus *Cap. X. de imaginib. SS. Lib. II.* Laurentius Surius *ad diem XV. Novemb.* Guillelmus Estius *Lib. III. Sent. dist. 9.* Antonius Possevinus *in Appar. V. Abgarus*. Honoratus à S. Maria *Lib. IV. Animadvers. in Regul. ad usum Crit. D. §. 2.* Antonius Boucat. *Dissert. V. de cultu SS.* Gretserus, aliique. Quid ergo mirum, quod N. Xystus in eam descenderit sententiam, quam pridem novit PP. testimonio probatam, à suis contemporaneis propugnatam, quum Recentiores Theologi, iique posteriori clariorique aetate scribentes idipsum adseruerint? Universim tamen hodie Critici adcuratiores, qui ad incudem & limam priora Acta revocarunt, fundamentum hujusce fabellae enervarunt. Ut enim prae ceteris observat N. Michaël Lequien, Evagrius, à quo Damascenus historiam hanc transcripsit, falso laudavit Procopium, velut hujusce rei authorem; hinc vel inde corruit venditata fabella. Ait enim *in not. ad S. Joh. Damascen. Lib. IV. de fide Orthodox. Cap. XVI. pag. 281.* ,, Primus Scriptorum Ecclesiasticorum, qui extant, ,, imaginis Edessenae meminit Evagrius lib. 4. Hi- ,, stor. cap. 27. ubi Procopium citat, qui epistola- ,, rum dumtaxat Abgari ad Christum, & Christi ad ,, Abgarum mentionem facit lib. 2. de bellis cap. 12. ,, Damasceni narrationem nova commenta sequiores ,, Graeci auxerunt.,, Et quidem si Damasceni verba bene librentur, nec ipse uti certum adstruit, quod ex Evagrio narrat; sed rem certe dubiam, aliorum testimonio, & veluti vulgari traditione delatam. Ait enim ibidem *Φέρεται καὶ τις ἱστορία Fertur autem historia* &c. Ideoque in praesentiarum laudati adcuratiores Critici eam uti fabulam universim exsufflant, nimirum Hadrianus Bailletus *Histor. de Fest. Mobil. Tom. I. de Reliq. Dom. N. Art. 12.* L. Helias Dupinius *Biblioth. Tom. I.* Henricus Valesius in *Evagrii loc. cit.* Sebastianus Tillemontius *Tom. I. Art. de S. Thom. vers. fin.* aliique innumeri, quibus adde Partheno-

JESU CHRISTI Generatio, sive Liber generationis Jesu Christi (qui in Hebraico Matthaei Evangelio appellarur ספר תלדות ישוע המשיח Sepher tholdoth Jescua Hamasciach, hoc est, Liber generationum Jesu Messiae) occasionem praebuit Sactis interpretibus inquirendi, num hic titulus, Liber generationis Jesu Christi, totum hujus evangelii Opus significaret, aut solam hanc Salvatoris genealogiam, in principio evangelii positam, indicaret, juxta Mosis consuetudioem, qui genealogiam primi parentis nostri Librum generationis Adam appellavit. Chrysostomus existimat Matthaeum hoc titulo noluisse complecti summam totius historiae evangelicae, quemadmodum multi scriptores suis titulis inregra Operum argumenta comprehendere consueverunt, sed initium duntaxat, & fontem, ex quo reliqua historia evangelica nascitur, quae a carnali Christi generatione in hac genealogia descripta principium sumit. Quidam vero affirmant hoc titulo concludi summam & argumeotum universum totius evangelii: quod Matthaeus ideo Librum generatioois Jesu Christi appellavit, quia, cum ipse Hebraeus esset; & Hebraeis Hebraice scriberet, visum est illi historiam suam inscribere a Christi generatione, quam in principio voluminis enarrabat, servata in hoc Hebraeorum consuetudine, qui libros suos plerunque ab his rebus, quae in exordiis referuntur, nomina imponunt, Mosem imitati, qui, ut Philo Judaeus in libro, De mundo testis est, primum Pentateuchi volumen inscripsit Librum Geneseos, hoc est, generationis; quia ejus initium mundi generationem contineret. Mihi autem videtur Matthaeum non solum Hebraeorum more, sed etiam juxta caeterorum scriptorum consuetudinem complexum fuisse hoc titulo non tantum carnalem Christi generationem, sed & omnem ipsius vitam, praedicationem, miracula, passionem, mortem, resurrectionem, caeteraque ejus gesta omoia, atque eventus; quoniam dictio illa התולדות Hattholdoth, id est, Generationum, quae in titulo ponitur, apud Hebraeos duo significet; hoc est, generationes, & eventus, unde Hebraeorum Rabbini quoties exponunt locos illos ex divinis Scripturis, HIC EST LIBER GENERATIONIS ADAM, &, ISTAE SUNT GENERATIONES ABRAHAM, & his similes locos, ajunt: UBICUNQUE inveneris vocabulum תולדות tholdoth, hoc est, Generationum, locus ille docet de nativitatibus, & de eventibus, & actionibus illius, cujus illic fit mentio: erit ergo LIBER GENERATIONUM JESU CHRISTI titulus comprehendens omnes Christi operationes, & eventus, ab incarnatiooe ipsius usque ad ascensionem, quae toto hoc evangelio describuntur. Faustus, Manichaeorum episcopus, ut refert Augustinus in libris adversus illum editis, multis variisque cavillationibus oppugnavit hunc titulum; asserens illum, neque ad totum corpus evangelii, neque ad ullam ejus partem pertinere; sed eo tantum indicari carnalem quandam Christi genealogiam, quam ipse ab omoi prorsus evangelio rescindendam putabat, ceu falso confictam, & Matthaei evangelio temere, & ab incerto auctore, veluti equinum caput humano collo impositam. Hujus insanas blasphemias in septioio hujus Operis libro

ex

thenopaeum Canonicum Infulatum Nicolaum-Julium de Torno *in not. Estii III. Sentent. Dist. IX.* §. 3. Ex Nostris autem Melchior Canus, Natalis Alexander, & Hyacinthus Amat de Graveson ubi supra, Jacobus-Hyacinthus Serry *Exercit. XLVI. de Christo, & Deipara*. Michaël Lequien *loc. cit.* & alii.

Neque ullum facessit negotium, quod praefata Historia de Edessena Christi Imagine *Acheropoeta* dicta, quia non manufacta, in II. Nicaena Synodo veluti probata legatur, quum nullum ea de re Conciliare decretum legatur ibidem; sed dumtaxat juxta meritum historiae, qualiscumque ea foret, relata legatur. Ut contra Iconomachos dogma de Imaginum cultu ex traditione firmaretur quamplurima monumenta in medium fuere prolata, quae tamen omnia nec ipsimet Concilii Patres ad incudem revocare potuerunt, ut secernerent a supposititiis genuina; nil ergo mirum, quod tot inter testimonia, eaque ex humana fide pendentia, nonnulla fuerint admixta, quae ex vulgari traditione decantata pridem uti vera, postmodum recto adhibito criterio, fuerunt ad fabulas amandata, ut concors est sapientum Criticorum de Litteraria Republica, & S. R. E. bene meritorum opinio: Quapropter esto aliqua id genus non faciant ad Ecclesiae consuetudinem & disciplinam firmandam circa licitum usum imaginum, imo & circa dogma de religioso earum cultu, faciunt tamen alia; sed praecipue ad veritatem hanc adstruendum utriusque Divini Foederis, & Patrum monumenta, ut notum est iis, qui vel a limine Theologiam salutarunt. Utque ea in re recta proferatur sententia, dicendum est, quod etsi aliqua id genus monumenta in laudata Synodo, vel recepta, vel commendata legantur, haud tamen, ut indubia & certo Synodali decreto probata fuerunt; non secus ac in eadem Synodo aliquorum opinio de corporeitate Angelorum, aut non rejecta, ad minus, etsi non recepta, legitur, quae tamen ex decreto Lateranensis III. Concilii exploditur exsufflaturque. Nisi etiam dicas cum Eminentissimo N. C. Gotti. *Vera Eccles. T. II. P. II.* quod avitus ille fidelium cultus erga laudatam imaginem optime firmabat disciplinam & dogma adversus Iconomachos, qui proinde bene fuit in Concilio probatus.

ex Augustini sententiis fortissime confutavimus.

JESU CHRISTI Infantia, sive, De infantia Salvatoris liber. Vide infra in dictione Matthaeus.

JESU CHRISTI Magia: plures ab haereticis & impostoribus libros, sub titulo Servatoris nostri Jesu fuisse editos, non solum Hieronymus in tertiodecimo Ezechielis Commentario testis est, sed & Augustinus in primo libro, De consensu Evangelistarum affirmat, fuisse gentiles quosdam temporibus suis, qui jactarent se vidisse, ac legisse libros aliquot Christi ad Petrum, & Paulum, in quibus scripta esset summa totius artis Magicae: ex cujus peritia Christus, dum viveret, tot tantaque miracula edidisset: quorum insaniam Augustinus quatuor argumentis eodem in loco breviter refellit. Primo, quod hi, qui tales se legisse libros, affirmant, nunquam talia miracula, quamvis anxie conati, facere potuerint, qualia Christum de libris talibus fecisse dicunt. Secundo, quod isti divino judicio sic errent, ut eosdem libros asserant ad Petrum, & Paulum, tanquam epistolari titulo praenotatos, forte in talem errorem prolapsi, quod pluribus in locis simul eos cum Christo depictos viderint; cum tamen etiam pueris notum sit, Paulum, quandiu Christus in carne mortali vixit, neque Christo fuisse discipulum, neque familiarem: non igitur potuit libros, quos ante mortem eum scripsisse dicunt, ad Paulum, tanquam familiarissimum, scribere, qui post Ascensionem Domini coepit tunc primum ejus esse discipulus. Tertio, quod qui putant Christum magicis artibus tanta potuisse, & universum terrarum orbem in se unum convertisse, non animadvertunt per magicas artes nequaquam fieri potuisse, ut Christus ante, quam nasceretur, tot Prophetas divino Spiritu impleret; qui talia eum facturum praenunciarent, qualia in orbe terrarum praesentia nunc videmus: nam etsi magicis artibus fecisset, ut coleretur etiam mortuus; magus tamen esse non poterat ante, quam natus. Quarto, quia stulte credunt Christum composuisse libros, qui nihil unquam scripserit, sed tantum aliis de se scribenda reliquerit, ita exigente ipsius doctrinae praestantissima sublimitate: quam non decebat atramento delebili in caducis chartarum foliis, vel in tabulis, sensu carentibus, scribi, sed in vivis & sempiternis discipulorum suorum mentibus, stylo divini Spiritus perpetuo duraturam insculpi: unde etiam apud ethnicos nobilissimi philosophi, Pythagoras, & Socrates, nihil literarum monumentis mandarunt, existimantes, invenisse se perfectissimum docendi modum, si praecepta bene beateque vivendi non in paginis scripta, sed in animis auditorum suorum impressa relinquerent. Plerique nobilissimi Philosophi nullum scriptū monumētum reliquerunt.

JESU CHRISTI Sacerdotium, sive Liber de legali Jesu Christi sacerdotio, extat in Graeco Suidae lexico, in dictione JESUS, libellus quidam integre insertus, De legali Jesu Christi sacerdotio, repertus in archivis urbis Tyberiadis, tempore Justiniani Imperatoris a Theodosio, Judaeorum principe, & Philippo Argentario Christiano: in quo diffuse narratur, Christum, tam ob vitae sanctimoniam, quam ob generis nobilitatem ex duabus Tribubus Juda & Levi invicem permistis deductam, fuisse ab omnibus Levitis judicatum sacerdotii Mosaici honore dignum, & sic demum a sacerdotibus in collegium sacerdotum receptum. Apponitur autem sub finem libri Apologia, quae ejusdem libelli auctoritatem defendit, & Christum legali sacerdotio functum ostendit, tum ex Josephi testimonio, tum ex variis utriusque testamenti locis. Hieronymus Hentennius libri hujus, qui proximis annis magno legentium plausu Lutetiae, & Basileae ter fuerat excusus, confutationem conscripsit, & Paulus Papa IIII. in indice damnatorum voluminum poni jussit.

JEZABELA, Achabi regis Israël uxor, cum animadvertisset maritum vehementer desiderare villam Nabuthi Israëlitae, regiis fundis contiguam, neque illam vel pretio, vel precibus a Nabutho impetrari posse, scripsit ad Israëlis praecipuos secretas epistolas, quibus jubebat, ut, indicto jejunio, concionem advocarent, & in ea primum locum Nabutho propter illustre genus attribuerent: deinde, subornatis tribus viris, nihil non ausuris, horum testimonio convictum, eum blasphemiae in Deum ac regem, populo lapidandum objicerent, atque hoc modo de medio tollerent. Nabutho igitur per hunc modum contra jus fasque saxis obruto, Jezabela occisi villam marito tradidit possidendam: pro quo tam impio 3. Reg. 21.

pio

pio scelere ipsa non multo post occisa est, & a canibus eo loco devorata, ubi canes Nabuthi cadaver absumpserant. Vide librum tertium Regum cap. 21.

Job 2. 9. Job 1. 5. Job 11. 1.

ANNOTABIS autem in his Jezabelae epistolis verbum illud, BENEDIXIT DEO ET REGI, intelligendum esse contrario sensu pro Maledixit; sicut & illa verba uxoris Job execrabilia, BENEDIC DEO, ET MORERE, id est Maledic; & illud item ipsius Job dicentis, NE forte peccaverint filii mei, benedicentes Deo in cordibus suis; & illud Sathanae ad Deum de Job, NISI in faciem benedixerit tibi: est enim verbum Benedic apud Hebraeos de numero illarum dictionum, quae tam in bonam, quam in malam partem accipiuntur; sicut apud Graecos Anathema, quod & donarium Deo in templo appensum, & extremam detestationem significat: & apud Latinos Sacer, & Sacrum in malam partem interdum accipiuntur pro execrando & detestabili: juxta quam significationem dixit Virgilius:

Anathema quid apud Graecos significet.

Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? & Juvenalis, *Intestabilis, & sacer esto,*

Sunt & qui dicant Judaeis usqueadeo fuisse invisum maledictionis & blasphemiae nomen, ut illud propria voce exprimere non audentes, per contrariam benedictionis vocem significaverint.

Apocal. 19. 11 Consule nostram Vulgatam ob variam lectionem.

INSCRIPTIO Equitis, insidentis equo albo, duplex est; alia visibilis in vestimento, super femore sedentis exarata; altera incomprehensibilis, quam nemo novit, nisi ipse eques: quarum Joannes in Apocalypsi mentionem facit his verbis: ECCE equus albus, & qui sedebat super eum fidelis, & verax, habens nomen scriptum, quod nemo novit, nisi ipse: & vestitus erat veste tincta sanguine, & vocatur nomen ejus ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, id est Verbum Dei: & habet super vestimentum, & super femur suum nomen scriptum Βασιλεὺς βασιλέων, καὶ Κύριος κυρίων, id est Rex regum, & Dominus dominorum. Haec Joannes de gemina equitis inscriptione: quarum quae visibilis est, in femore impressa, juxta Arethae Caesariensis interpretationem sic exponitur. Vestimentum quidem carnem Christi designat; femur vero naturam carnis, quod vere humana sit, & non phantastica: nam ad hujus designationem femur accipitur in divina scriptura. Sermonis igitur scopus est per hoc significare, quod cum Verbum hypostatice sit unitum naturae humanae, & humanam carnem vere susceperit de Virgine; nihilominus omnipotens est, utpote coelestium Rex, & Dominus terrestrium ac subterraneorum: quam imperii omnipotentiam, humanitati filii Dei communicatam, volens exprimere Paulus in epistola ad Philippenses, dixit: PROPTER quod Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine JESU omne genu flectatur coelestium, terrestrium, & infernorum.

Phil. 2. 9.

Prov. 30. 4

ALTERA invisibilis inscriptio, continens nomen, quod nemo novit praeter ipsum, significat incomprehensibilitatem infinitae, & ob id incognoscibilis & ineffabilis substantiae filii Dei: de qua Salomon inquit: QUOD est nomen ejus, & nomen filii ejus, si nosti? Quanquam enim ex variis creaturarum similitudinibus emendicemus appellationes quasdam, quibus Deum, quatenus ipsum per speculum, & in aenigmate cognoscimus, nominemus vel per affirmativa nomina, qualia sunt Sapiens, Bonus, Sol, Lux, Vita, Rex, Dominus; vel per negativa, ut sunt Invisibilis, Immutabilis, Incorporeus: essentia tamen ipsa, ut in se est, nec verbis explicari, nec scriptis exprimi, neque ulla potest cogitatione comprehendi: solus enim ille, qui infinitus est, seque solus comprehendit, hanc nominis sui incognoscibilis, hoc est essentiae suae, quae per nomen incognoscibile significatur, notitiam sibi reservavit, nemini ejus incomprehensibilem immensitatem revelans; sicut ipse ad Mosem testatus est, inquiens: EGO Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, & Jacob in Deo omnipotente, & nomen meum יהוה JEHOVA non indicavi eis. Dicitur autem hoc nomen nemini fuisse revelatum, non quod vox ipsa Jehova aut ignota sit, aut lingua exprimi non possit, cum & certis literis scripta sit, & a Pharaone impurissimo homine expressa fuerit; sed quod Dei natura, maxime per ipsum nomen significata, a nulla creatura exprimi possit, cum sit infinita; & ob id distincte, aperte, & exacte a nullo possit agnosci, & nominari. Sunt qui existiment hoc loco per nomen, quod nemo novit, nisi ipse, intelligendum esse

Exod. 6. 3

Nomen יהוה cur Ineffabile?

esse nomen hoc Jehova propter similitudinem significationis, quam habet cum epithetis, quae Joannes attribuit sedenti super equum, appellans eum fidelem & veracem: dicitur autem fidelis & verax, qui perstat in sententia, servat promissa, & opere complet pollicitationes suas: quam quidem significationem retinet ipsa vox Jehova, deducta a radice היה haia, quae significat Fuit, & Esse fecit: unde Jehova significat eum, qui est, & aliquid esse facit: juxta quem sensum dixit Deus ad Mosem: NOMEN meum Jehova non indicavi eis: hoc est, Ego nondum me revelavi per impletionem earum rerum, quas pollicitus sum Abrahae, Isaac, & Jacob: nunc vero revelabo me nomine Jehova; hoc est, praesenti & manifesta impletione promissionum mearum, & juxta significationem nominis mei Jehova faciam esse quod promisi: promisi autem me daturum terram Chanaam filiis Israël: hanc mox exhibens, manifestabo nomen Jehova, ea nunc esse faciens, quae ego verax & fidelis pollicitus sum. Habes de hac re infra in Pontificalis vestimenti inscriptione, litera P. & libro tertio in Expositione elementaria.

Unde radicem habeat יהוה

INVOLUTUS LIBER, Graece βιβλίον εἱλισσόμενον, hoc est, Liber, qui voluitur, sive convolubilis, commemoratur in Apocalypsis capite sexto: ubi Joannes postremum totius orbis excidium praedicens, inquit: SOL factus est niger, tanquam saccus cilicinus; & Luna tota facta est sicut sanguis; & stellae de coelo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cum a vento magno movetur; & coelum recessit sicut Liber involutus: & Esaias, iisdem pene verbis idem argumentum pertractans, de hoc libro sic scribit: TABESCET omnis militia coelorum, & complicabuntur sicut Liber coeli; & omnis militia eorum defluet, sicut defluunt folia de vinea, & de ficu. Obscura profecto est haec Hebraica libri metaphora, & tam Graecis, quam Latinis auribus insueta ac dura: proinde sciendum est, quod apud Hebraeos, ex antiqua consuetudine libri, praesertim Sacri, alterius sunt formae, quam sint libri nostri, ex multis foliis compaginati: habent enim unum duntaxat folium, sive membranam oblongam, quae circa cylindrum, sive axem ligneum circumvertitur instar lineae telae, radio textorio circumvolutae. Videntur autem hujusmodi libri aliquam praeseferre coelorum imaginem: quia sicut axem illum ligneum, qui in medio voluminis est, plures ipsius membranae, sive orbes, sive spirae altera super alteram ambiunt, & concludunt: ita hanc terram, quae medium totius universi axem tenet, plures coelestes orbes, alter super alterum collocati, orbiculariter circundant, & claudunt. Quomodo autem, & qua de causa coelum sit in suprema saeculi die instar libri juxta Esaiam complicandum, vel juxta Joannem, instar libri recessurum, duplex est Patrum sententia, utraque, ut arbitror, orta ex ambiguitate verbi Hebraici נגלו nagolu; quod in hoc Esaiae loco anceps est, & tam circumvolvere, quam evolvere, sive tam complicare, quam explicare, significat. Qui ergo hanc vocem נגלו nagolu, in sensu evolvendi & explicandi accipiunt, hunc locum legunt sic: Explicabuntur tanquam liber coeli: asserunt autem coelum, quod nunc obvolutum est, in fine mundi evolvendum & aperiendum esse, ut manifestentur nobis omnia consummatae illius gloriae praemia, quae nunc ab oculis nostris remota sunt. Ita quoque hunc locum exposuit Arethas, Caesareae episcopus, in Commentariis Apocalypseos, inquiens: ARBITRAMUR veteri consuetudine usum fuisse Apostolum. Hebraeus enim ea re, quae circum evolvitur, usus est, sicut fieri solet in libris, qui apud nos sunt; quorum evolutio non obscurationem, sed eorum, quae scripta sunt, manifestationem efficere solet. Clemens item Romanus post Petrum Pontifex, in secundo & tertio libro Recognitionum, hunc locum fusius enarrans, sic scribit: DUO SUNT coeli, unum superius ambiens visibile firmamentum; & illud est perpetuum & aeternum cum his, qui habitant ibi: alterum hoc visibile inferius, quod in consummatione saeculi resolvetur, & transibit, ut illud coelum, quod est antiquius & excelsius, appareat: cum enim expletus fuerit numerus animarum, quae praedestinatae sunt, & mundi hujus tempora ad finem pervenerint; tunc istud visibile coelum evolvetur, ut liber: ut illud, quod superius est, appareat; & animae beatorum, corporibus suis redditae, inducantur in lucem: propter hanc enim praesentem hominum vitam factum est istud visibile coelum, ut esset interjectio quaedam & divisio; ne quis forte indignus habitationem coelestium, & Dei ip-

Esa. 34.

ſius ſedem videret; quae his ſolis, qui mundi ſunt corde, videnda praeparantur nunc enim, id eſt, agonis tempore, inviſibilia eſſe placuit ea, quae vincentibus ad praemium deſtinata ſunt: ſicut enim texta ovorum, quamvis ea pulchre facta; & diligenter formata videatur, neceſſe eſt frangi, & reſolvi, ut inde pullus procedat, & illud, pro quo totius ovi forma expreſſa videtur, appareat: ita & hujus mundi neceſſe eſt tranſire ſtatum, ut ſtatus ille regni coeleſtis effulgeat. Hactenus Clemens: cui Juſtinus Philoſophus & Martyr, in libro Quaeſtionum a gentibus poſitarum iiſdem fere verbis ſubſeribit. Qui vero huic voci נגלו nagolu ſignificationem attribuunt Convolvendi, & complicandi, coelos ajunt ob varias cauſas complicandos. Andreas, Caeſarienſis epiſcopus, in expoſitione Apocalypſis, putat per hanc circumvolutionem intelligi hyperbolicos, moeſtitiam coeleſtium virtutum, qua in die illa condolebunt ſuper his, qui a fide Chriſti exciderunt: ſicut enim alibi legimus coelum extentum ſicut tabernaculum; ita nunc prae amaritudine dicitur Circumvolutum ſicut liber. Origenes in Tomis libri Geneſeos, quemadmodum refert Euſebius lib. 6. De praeparatione evangelica, dixit, univerſum coelum eſſe quaſi librum quendam apertum, ſignificationes omnium futurarum rerum & humanorum eventuum; ſed abſque ulla humanae libertatis coactione, continentem, dicente Moſe: POSUIT Deus ſtellas in firmamento, ut
Gen. 1. 14. ſint in ſigna: hoc eſt, ut ſignificent rationes futuratum rerum, a divina providentia ordinatas. Cum ergo adimpleta fuerint, & evenerint omnia, quae ſtellae humano generi divinitus ordinata denunciant; tunc coeli complicabuntur ut liber; hoc eſt, a denunciatione futurarum rerum ceſſabunt, neque ultra venturos ſucceſſus ſignificabunt. Hieronymus autem ait coelos in die judicii complicandos, ut poſt diem illam non ultra ſcribantur in coelis peccata malorum. Thomas Aquinas [a] praeſentem locum pertractans, inquit, hunc eſſe prophetae ſenſum, quod ſicut in libro complicato aliquid legi non poteſt; ita nec in coelo poterunt Judaeorum aſtrologi & augures, praevidere calamitates, quae ab Aſſyriis, & Chaldaeis, & aliis gentibus Judaïcus populus accepturus eſt. Ambroſius [b] in Commentariis Apocalypſis juxta allegoriam explanans illud Joannis, COELUM RE-
Apoc. 6. 14. CESSIT TANQUAM LIBER INVOLUTUS, per, Coelum, vetus Teſtamentum interpretatur, quod Judaeis eſt tanquam liber involutus: quia ſpiritalem intelligentiam, quae Chriſtum in veteri Teſtamento demonſtrat, intelligere nolunt. Coelum itaque, ſicut liber involutus, receſſit; quia vetus Teſtamentum Judaeos dereliquit, & ad gentes tranſivit. Ticonius Afer coelum allegorice pro eccleſia accipit: quoniam ſicut liber involutus myſteria quidem intus, ſed foris non apparentia, continet; ſic eccleſia in illa ſuprema Antichriſti perſecutione, ſuis tantum cognita, & extraneis abdita, recedet ab oculis impiorum, cladem illius perſecutionis prudenter evitans, ac latenter.

JOANNIS Apoſtoli ad ſeptem eccleſiarum epiſcopos epiſtolae ſeptem, juſſu Chriſti conſcriptae, videlicet, ad epiſcopos eccleſiarum Epheſi, Smyrnae, Pergami, Tyatirae, Sardis, Philadelphiae, & Laodiceae: quarum argumenta leguntur in ſecundo & tertio capite Apocalypſeos, ut in Commentariis ejuſdem loci Victorinus Martyr annotavit. Origenes Homilia vigeſima in Numeros, & Homilia 13. in Lucam, exiſtimat hoſce ſeptem epiſcopos, ad quos Joannes ſcribens,

(a) Commentarius in Apocalypſim ſub nomine S. Thomae Aquinatis abjudicandus eſt S. Thomae Angelico Doctori, ſed cuinam reſtituendus ſit? ut verum ſatear, ignoro, & lubet ſequi judicium Cl. N. Jacobi Echard, qui ita ſcribit *T. I. Script. Ord. fol. 110. n. I.* „ Hujus verus author ignoratur, certe „ non eſt S. Thomae „ Ab aliquibus adjudicatur N. Thomae Jorz, ſeu Jorſio *Anglico* A Clem. V. Lugduni Anno 1305. creato Cardinali Presbytero Tituli S. Sabinae, ex quo ſaepe irrepſit error in operibus N. Sixti, ut laudatus Echardus ibidem adnotavit; ſed hoc certe non conſtat.

(b) Similiter *Commentarius in Apocalypſim* olim S. Ambroſio Epiſcopo Mediolanenſi adjudicatus, ex communi Criticorum calculo reſtituendus eſt alteri ſequioris aetatis Scriptori: quum praeſertim non ſemel in eo S. Gregorii M. monumenta legantur. Sed quiſnam hujuſce operis ſit author? infra expendetur Lib. IV. ubi ex profeſſo N. Xyſtus agit de S. Ambroſio Mediolanenſe. Verum hic praetereundum non eſt, quod quum ibi N. Author hoc idem opus abjudicet S. Ambroſio, quod hic S. Ambroſio adſcribit, ne enim memoriae lapſum paſſum, contraria ſcripſiſſe dicamus, certo certius adſerendum eſt ibi indigitaſſe S. Ambroſium Autpertum Ord. S. Benedicti, natione Gallum, Abbatem S. Vincentii ad Vulturnum VIII. Seculo clarum ſub Deſiderio Longobardorum Principe, cujus meminit in calce Commentarii in Apocalipſin. Et quamvis Labbeus, & Poſſevinus hunc Ambroſium authorem Commentarii in Apocalypſin ſtatuant ſub Lothario, errant, quum poſterior Ambroſius IX. Seculo clarus fuerit Abbas Montis Caſini.

bens, Angelos appellat, fuisse vere angelos, non tantum nomine, & officio, sed etiam natura.

JOANNIS Apostoli, & Evangelistae epistola ad Parthos: hujus mentionem faciens Augustinus in secundo libro Quaestionum evangelicarum quaest. 39. [a] ait: DICTUM est a Joanne in epistola ad Parthos, DILECTISSIMI nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus: scimus, quia, cum apparuerit, similes ei erimus; quia videbimus eum, sicuti est. Hoc quidem testimonium, utrum Augustinus ex prima Catholica Joannis, ubi ad literam hoc idem integre legitur, citaverit; vel, an ex alia quapiam epistola, ad Parthos scripta, adduxerit: non satis perspectum habeo. Vide librum primum in Joannis epistola.

JOANNIS Actus memorat Philastrius in Catalogo haereseon capite 54. inquiens: HABENT Manichaei Joannis Evangelistae Actus, & Petri, & Pauli, similiter ab ecclesia reprobatos; quia in his signa & prodigia magna Apostolos fecisse narrent, ita, ut pecudes, & bestiae, & canes loquerentur; & animas hominum, velut canum & pecudum, esse dicant. Jacobus, Genuensis archiepiscopus, in libro Annuarum festivitatum profert librum quendam apocryphum Joannis Evangelistae, De transitu & assumptione Mariae Virginis: ex quo etiam ejusdem solemnitatis historiam summarie collectam recitat: sed arguit ipsius Operis vanitatem, Augustinus in Sermone 35. de Sanctis [b]: ubi de corporali morte Mariae Virginis loquens, sic ait: SED nec invenitur apud Latinos aliquis tractatorum de Mariae morte quippiam dixisse aperte: & quid de his dico, cum nec is, qui hanc accepit ante crucem Domini in suam, id est, Joannes Evangelista, de hoc aliquid posteris retinendum, scriptis mandaverit? nullus enim fidelius narrare potuit (si illud Deus manifestare voluisset) quam ille utique, qui hanc nutriendam suscepit. Restat ergo, ut homo mendaciter non fingat apertum, quod Deus voluit manere occultum. Vide infra in Maria.

JOANNIS Apocalypsin Alogiani haeretici non a Joanne Apostolo, sed a Cerintho haeret co editam crediderunt: & propter hoc ipsam, ut Opus pestilentissimi nebulonis, vitandam censuere. Epiphanius libro secundo adversus haereses. Vide infra libro septimo Haeresi X.

JOANNIS Apocalypsis juxta Cerinthum: de hoc Opere Gajus [c], Origenis discipulus, in Dialogo disputationum suarum, ita scribit: CERINTHUS per revelationes quasdam, quas velut ab Apostolo magno conscriptas, & per Angelos ei revelatas putaret, talia quaedam portenta nobis inducit; Post resurrectionem terrenum futurum esse regnum Christi in Hierusalem, & homines in carne iterum concupiscentiis & vitiis subjectam conversationem habituros: contra fidem quoque Scripturarum quosdam mille annos designat; in quibus multa quidem & alia corruptionis Opera, & Nuptiarum festivitates dicit futuras, ad eos, qui libidini sunt dediti, decipiendos.

JOANNIS MACCABAEI, summi Pontificis, Commentarius, sive Liber dierum sacerdotii Joannis: ex hoc auctor primi libri Maccabaeorum gesta aliquot Joanois, Mathathiae filii, excerpsit; cujus postremum capur primi Maccabaeorum meminit, his verbis: CAETERA sermonum Joannis, & bellorum ejus, & bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & aedificii murorum, quos extruxit, & rerum gestarum ejus, ecce haec scripta sunt in libro dierum principatus & fa- 1 Mac. ult.

(a) Ne dum Augustinus, sed & alii veteres S. Johannis epistolam dixerunt scriptam *ad Parthos*, quo nomine veniunt Persae, & aliae plures Orientis nationes, apud quas erant plurimi Judaei, aliique Simonis, Cerinthi, & Ebionis discipuli, ex falso dogmate Antichristi, quos Apostolus ibi refellit.

(b) Sermo olim XXXV. nunc *in Appendice* nov. editionis CCVIII. non est M. P. Augustini, sed Authoris longe posterioris: laudat quippe S. Isidorum Hispalensem Episcopum. A Lovaniensibus autem tribuitur Fulberto Carnotensi, qui sub initium XI. Seculi floruit. De hisce autem Sermonibus M.P. fusius suo loco agetur.

(c) Cajos, vel Gajos, Vir disertissimus Romanae Ecclesiae Presbyter, & Gentium Episcopus ordinatus, teste Photio *Codice* 48., idest ad id Episcopus ordinatus, ut Gentiles in solo Barbarico constitutos ad Christi fidem converteret, non fuit Origenis discipulus; ne dum, quia Latinus homo, qui Romae juventam transegit; sed etiam quia Origenem aetate praeivit, etsi ei contemporaneus. Claruit enim Romae Anno CCX. sub Zephyrino Rom. Pontifice, & celebrem cum Proclo Cataphrygarum haereseos propugnatore disputationem habuit, quam postea in Dialogi formam redactam scripto consignavit, quae ab Eusebio vocatur *βιβλίον διαλέξεως*. Alia, quae edidit Gajus, opera, eaque primum recensita ab Eusebio *Lib. II. Histor. Eccles. cap.* 25. & *Lib.* 3. *cap.* 28. Theodoreto *Haeretic. Fabul. l.* 2. *cap.* 5. Photio *ubi sup.* aliisque, consule apud Valesium, Du-Pinium, Caveum, N. Natalem, aliosque.

sacerdotii ejus. Extat hoc Opus Graecum Lugduni in Bibliotheca, quae fuerat Sanctis Pagnini, viri trium linguarum peritissimi, sub titulo, LIBRI QUARTI MACCABAEORUM. Vide supra libro primo, in sectione Apocryphorum.

JONATHAS, Pontifex, & dux Judaeorum, scripsit pro ineundo foedere cum Lacedaemoniis ad Spartanos epistolam, quae habetur 1. Maccabaeorum 12.

JOSEPH Oratio, sive Sermo, vel Narratio, vel Disputatio Josephi, filii Jacob Patriarchae, Scriptura fuit apud veteres, tam Hebraeos, quam Christianos non parum habens auctoritatis: quam Origenes non contemnendam Scripturam appellavit, forte, quod quaedam in ea legisset placitis suis congruentia: nam in secundo Tomo explanationis in Joannem, hujus praecipue testimoniis utitur, ad confirmandam assertionem de incarnatione quorundam angelorum, quos ipse credit ad imitationem Servatoris nostri humanam animam & corpus assumpsisse, ita scribens: QUOD SI QUIS approbat etiam mysticam illam, quae apud Hebraeos habetur, Joseph orationem; is illinc simile huic dogma accipiet, scilicet quosdam ex angelorum natura in hominum naturam descendisse: ait enim in hac oratione Jacob, EGO enim, qui vobiscum loquor, Jacob & Israël, Dei sum angelus, & Spiritus principalis; & Abraham & Isaac ante omne Opus creati sunt: ego autem Jacob non ab hominibus Jacob vocatus, sed Israël est nomen meum; vocatusque sum Israël a Deo, Vir videns Deum: ego enim sum primogenitus omnis animalis, quod a Deo vitae usum accipit: & cum venirem ex Mesopotamia Syriae, exivit Uriel, Dei angelus; meque in terram descendisse dixit, & inter homines habitavisse, atque appellari Jacob nomine; me porro aemulatus est, ac mecum pugnavit, & luctatus est, dicens fore, ut nomen suum meo nomini, atque ei, quod omne evangelium anteiret, anteponeretur: eique nomen suum expressi, principatumque in Dei filiis obtinet: nam tu Uriel es, a me octavus: ego quoque sum Israël, exercitus Domini archangelus, sumque in Dei filiis praefectus mille militum; nonne sum ille Israël in Dei conspectu primus minister? & Deum meum nomine immortali invocavi. Sed longius a proposito aberravimus, assumpta de Jacob disputatione, testeque nobis producta non contemnenda Scriptura. Haec Origenes, qui in Tomis explanationum in Genesim ostendens, ex hac eadem narratione, quod in astris coeli, veluti in libris, omnes humanorum eventuum praenotiones legi possint a peritis siderum inspectoribus, sic inquit: UNIVERSUM coelum est, quasi liber quidam apertus, omnia futura in se conscripta continens: idcirco in oratione Joseph sic intelligi potest, quod a Jacob ad filios dicitur; Legi in tabulis coeli quaecunque contingent vobis & filiis vestris. Haec eadem verba, ex hac ipsa Scriptura nominatim desumpta, referunt Eusebius libro 6. Evangelicae praeparationis, & Procopius Gazaeus in expositione primi capitis libri Geneseos. Athanasius in sua Synopsi totam hanc narrationem rejicit inter Apocrypha scripta. (a)

Uriel Angelus commentitius est, non probatus in sacro eloquio, sicut & commentitia est incarnatio Angelorum.

CICCUS Esculanus in commentariis super Ptolemaei centiloquio de his tabulis coeli mentionem inferens ita scriptum reliquit. Sententia communis sapientum Astrologorum est, quod non solum octava sphaera, sed etiam nona, & decima sint tanquam tabulae variis configurationibus, imaginibus, & notis depictae: nam in signo arietis est imago juvenis formosi, & in signo virginis imago virginis gestantis puerum, & in ceteris signis & partibus coeli sunt diversae effigies, & characte-

res,

(a) Commentitium, ad marginem, & jure merito, dixi Angelum Urielem, esto ex nomine id significet, quod gratum aliquibus fuit, nimirum, ignem Dei, sicut Raphaël dicitur Medicina Dei; quod ut clarissime pateat, ex Ecclesiae decretis ostendere lubet. Quum enim in Concilio Romano II. contra Adelbertum, & Clementem haereticos coacto Anno DCCXLV. lecta fuisset oratio Adelberti ad SS. Angelos: „ Precor vos, & conjuro vos, & supplico me ad vos Angelus Uriel, Angelus Raguel, „ Angelus Tubuel, Angelus Michaël, Angelus „ Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, „ Angelus Simiel. „ Zacharias R. P. dixit: „ haec „ nomina, praeter Michaelis, omnia sunt nomina doe„ monum. Quid aliud agendum, nisi ut omnia, „ quae lecta sunt, igni concrementur? „ annueruntque omnes Episcopi dicentes: „ non plusquam trium „ Angelorum nomina agnoscimus, idest Gabriel, „ Michael, Raphael. „ Ex quo colligit Cl. Card. Baronius librum IV. Esdrae nomine vulgatum, in quo frequens est mentio Angeli Uriel, ab Ecclesia Romana proscriptum penitusque rejectum. Idem etiam decretum legitur in Concilio Aurelianensi *cap. 3.* „ Ne falsa Angelorum nomina colant, sed „ ea tantum, quae Prophetica, & Evangelica do„ cet scriptura, idest Michael, Gabriel, Raphael. „ Procul ergo abigantur Rabbinorum deliria, quibus incauti quidam simplicioresque Christiani olim adhaeserunt.

res, & literae demonstrantes nobis causas horum inferiorum, de quibus intelligenda est illa sententia Patriarchae Jacob LEGI in tabulis coeli quaecunque contingent vobis: hae autem figurae non sunt ociosae, sed influunt diversos effectus in hunc mundum. Et idcirco dicit Ptolemaeus in hac parte centiloquii: VULTUS hujus seculi subjecti sunt vultibus corporum superiorum, id est, figurationibus & aspectibus imaginum, quae insunt corporibus coelestibus. Et quanquam istae figurae non possint ab omnibus indifferenter videri, tamen ab his, qui acutissimum visum & purgatissimum animum habent certis temporibus & in clarissima noctis serenitate conspici possunt. Unde ex horum observatione collecta fuit a sapientibus ars illa quae Notoria appellatur, cujus virtute iidem sapientes multa miranda experimenta fecerunt ad hominum utilitatem, sculpebant enim vel in metallis vel in lapidibus electis, vel in gummi, vel in cera, vel argilla imprimebant notas figurarum coelestium, quas in tabulis coeli viderant, & nomina angelorum addebant, quos Deo revelante cognoverant praeesse figuris illis; & sic ex horum sculptura, & impressione multos admirabiles effectus ad laudem Dei, & beneficium hominum operabantur: Sed postea quidam corruptores hujus artis adjecerunt ei quasdam figuras, & notas infernales, quas in regione damnatorum invenire dicebant, & nomina daemonum, ex quibus diabolo suadente formabant imagines ad inducendum libidines, discordias, homicidia, furta, aegritudines, fascinationes, veneficia, maleficia &c. Et ideo propter hanc corruptionem accidit tandem ut ars per se bona, propter superadditam malitiam fuerit damnata, & prohibita. Hucusque CICCUS, innuens his dictis priorem hujus artis partem non esse improbandam, nec ab ejus sententia multum abesse videtur Thomas Cajetanus qui super secunda secundae, Divi Thomae exponens Art. 2. quaest. 96. acri studio contendit imagines astrorum, ac coelestium signorum astronomico artificio metallis impressas eorundem Sydetum viribus affici, verbi causa, leonis figuram, quae horoscopum tenente Leone insculpta fuerit auro, acciperet ab astro leonis vim quandam proficuam, maximeque salubrem iis, quibus leoninae constellationis influxus moderatur: ego vero ut ingenue promam quod mihi inest animo utranque partem arbitror jure optimo explodendam, & omnino abjiciendam, primum quidem ut inanem, ac superstitiosam fallaciam nulla vel ratione vel auctoritate innixam: posteriorem vero ut certam, & apertam detestandae infidelitatis impietatem. Damnantur ambae a D.Thoma in secunda secundae quaestione 96. & ab Oecumenica Synodo Tridentina in Indice rejectorum voluminum.

Ars Notoria quaenam sit?

JOTA & Apex in Hebraico Matthaei Evangelio appellantur יוד או עוקץ Jod, o Okez, id est, Jod, vel Apex; in Graeco vero ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία, hoc est, Jota unum, aut unus Apex: de his Christus apud Matthaeum obiter loquens, ait: AMEN dico vobis, donec transeat coelum & terra, jota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant: volens his verbis vehementer exprimere perfectam totius legis observationem in se ipso usque ad minima & levissima praecepta implendam: haec enim Jod, & apices, minimae legis particulae significabant. Cum enim duo sint in lege praeceptorum genera, Morale alterum, alterum Caeremoniale; Christus utrunque implevit: nam caeremonialia, quae nihil erant nisi umbrae & figurae venturi Christi, Christus ipse adventus sui fulgore obscuravit. Moralia vero solus ipse in se ipso, & a se ipso, juxta voluntatem legislatoris Dei, perfectissime adimplevit, quia solus innocens fuit, & absque peccato: deinde & haec eadem nobis Spiritu gratiae suae concessit implere. Verum, quoniam Apicis nomine tam apud Graecos, quam apud Latinos duo significantur, puncta videlicet, ac supremae literarum summitates; occasionem praebuit hic locus inquirendi, quid Apex nunc significet, punctane, an literarum summitates? Christianus Druthmanus in Commentariis super Matthaeum hac de re ita scribit: APEX titulata dicitur, quae apud antiquos super quibusdam literis ponebatur, sive differentiae causa, sive ut ostenderetur geminandam esse literam. Verbi gratia, Populus quando gentem significabat, non ponebatur: quando vero Populus arborem significabat; tunc ponebatur apex desuper, ut admoneret Lectorem, ab usitato intellectu recedendum, & longam esse syllabam. Geminationis quoque causa ponebatur, ut in Alleluja, quia duo LL ibi esse debent, scribe-

Matth. 5. 18.

bebatur unum L, & apex desuper: exinde intelligebatur geminandam esse literam L: in syllaba quoque IA similiter super I apex ponebatur, ut ostenderet, geminandum esse illud I. Ostendit ergo Dominus tales differentias non praetereundas in Scriptura divina: quia, si negligerentur, sensus quoque una interiret. Haec ille. Alii ex Latinis autumant per Apices hic intelligi oportere puncta illa, quae passim in codicibus Hebraicis scribuntur ad formandos vocalium literarum sonos: asseruntque horum punctorum notas non solum Christi temporibus, sed etiam longe antea fuisse, attestantibus id multis Hebraeorum doctoribus: ex quibus aliqui inventionem vocalium punctorum referunt ad viros Synagogae magnae; in qua fuerunt Aggaeus, Zacharias, Malachias, Daniel, Hananias, Azarias, Ezras, & Nehemia: alii vero censent, inventionem hanc esse a Deo, qui legem tradidit Mosi in monte Synai, una cum literis & vocalibus punctis. Horum sententiae major doctorum virorum pars repugnat; de quorum numero Augustinus in 1. libro De sermone Domini in monte per Apices exponit particulas in summo literarum positas. Isidorus Apices dicit esse lineolas in cacuminibus literarum; Euthymius lineas obliquas; Thomas vocat virgulas in summitate literarum ductas, quae assimiles Hebraicarum literarum figuras distinguunt: quam quidem sententiam verissimam existimo, quia vox illa Syra, sive Chaldaica עוקץ Okez, magis fastigium rei, quam punctum significet: tum quia satis constet temporibus Christi, & longe post Hebraeorum literas caruisse vocalibus punctis; quos, ut scribit Elias in Praefatione libri Masoreth Hammasoreth, Rabbini urbis Tyberiadis, prae caeteris in lingua sancta exercitatiores, invenerunt, ac legi addiderunt, anno ab ultima templi devastatione 436. hoc est, anno Christi 476. cujus etiam rei argumenta sunt, quod nec Epiphanius, nec Hieronymus ullam prorsus horum punctorum fecerunt mentionem; quanquam saepe occasionem & necessitatem habuerint loquendi de ipsis, si tunc temporis illa fuissent: & vetustissimi Hebraeorum codices etiam si nunc puncta habeant, aliquando tamen ea non habuisse, tum ex atramenti dissimilitudine, tum ex situ ipsorum deprehenduntur. Utebantur autem veteres Judaei in scribendo solis fere semper, ut alias dictum est, consonantibus; quas ex vulgata loquendi consuetudine, juxta varietatem regionum pronunciabant. Testatur hoc in epistola ad Evagrium Hieronymus; qui differens, an ubi in Genesi dicitur, MELCHISEDEK, REX SALEM, Legendum sit Salem, vel, Salim, sic ait: NON refert, utrum Salem, vel, Salim, legas, cum vocalibus in medio literis perraro utantur Hebraei; & pro voluntate Lectorum, atque diversitate regionum eadem verba diversis sonis, atque accentibus proferant. Vide hac de re libro tertio, in expositione Elementaria.

Puncta, seu vocales quando primum locum habuerint in Hebraeorū Scripturis.

Gen. 14. d.

JUDICIALES LIBRI, sive Libri in judicio aperti: de his inquit Daniel, capite septimo: JUDICIUM sedit, & libri aperti sunt. Librorum apertio, significat apertionem cordium, & humanarum mentium, quae nunc nobis inscrutabiles sunt, in die judicii futuram; quando ante tribunal Dei in omnium conspectu cujusque opera, sive bona, sive mala, patefient. Cum autem Deus libros apud se clausos esse vult usque ad supremam illam diem: hoc exemplo nos admonet, ne occultas & incompertas fratrum nostrorum mentes, atque cogitationes, quas Deus mortalibus in hoc saeculo occultari voluit, temere judicemus; sed illi judicandas relinquamus, qui solus novit hominum corda, juxta Pauli praeceptum, dicentis: ITAQUE nolite ante tempus judicare, quousque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique a Deo.

1. Cor. 4. a

JUDAE ISCARIOTIS Evangelium Caiani haeretici maxime venerati sunt: in quo quidem laudatur magnifice Judas, quod Christum, magistrum suum, tradiderit Judaeis juxta eam, quam habebat, divinae determinationis notitiam: noverat enim Judas, quod per mortem Christi redimeretur mundus, & regnum Sathanae everteretur: & ob id festinavit tradere Christum, ut nobis per crucem ejus salutem pararet. Epiphanius libro primo Panarii adversus Caianos, & Theodoretus libro primo haereticarum fabularum, testes sunt.

JUDAS MACCABAEUS collegit Commentarios belli Sacri, quod Mathathias pater adversus reges Asiae pro patria libertate, ac divinis legibus susceperit, & ipse

ipse post pattem gloriose confecit: hos non obscure subindicat auctor secundi libri Maccabaeorum, capite 2. his verbis: JUDAS ea, quae didicerat per bellum, quod nobis acciderat, collegit omnia, & sunt apud nos: quae si desideratis legere; mittite qui ad vos deferant.

JUSTORUM LIBER (quem Sacrae literae appellant ספר הישר Sepher chaiasciar, & LXX. ubique verterunt βιβλίον τοῦ εὐθοῦς, hoc est, Librum justi) magnae fuit apud divinos Scriptores auctoritatis: ex quo in libro Josue producitur testimonium de miraculo Solis stantis in medio coeli, his verbis: NONNE scriptum est hoc in libro Justorum, Steteruntque Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis? & libro Regum secundo, capite 1. habetur: PRAECEPIT David, ut docerent filios Juda arcum; sicut scriptum est in libro Justorum. Quidam existimant hunc esse librum sempiternae praedestinationis, in quo scripti sunt omnes justi, quos Deus in aeterna praescientia praenovit esse salvandos; testante id Psalmo 68. in quo legitur, DELEANTUR de libro justorum, & cum justis non scribantur. Hieronymus in Quaestionibus super libris Regum (si tamen Opus illud Hieronymi est) tradit hunc esse librum Samuelis, id est, primum & secundum volumen Regum, quod in eo scribantur gesta Justorum, Samuelis videlicet, David, Nathan, Gad, & aliorum Justorum. Quidam Hebraeorum, quibus non videtur verisimile, ut idem liber in testimonium propriae sententiae adducat se ipsum, existimant, hunc esse librum duodecim Prophetarum, quia verba citata in libro Josue scripta sint in oratione Abacuch, in hunc modum: SOL & Luna steterunt in habitaculo suo: quae quidem sententia vera esse non potest, eo quod liber duodecim Prophetarum scriptus sit post tempora Josue fere annis mille. Proinde Rabbi Salomon docet hunc esse volumen totius legis, in quo scripta sunt gesta justorum, Abraham, Isaac, Jacob, & Mosis; praesertim vero admonitio illa ad filios Israël, ut se in arte bellica, in qua tunc praecipuum locum tenebant, arcus & sagittae se exercerent, memores illius praecepti, MANUS TUAE IN CERVICIBUS INIMICORUM TUORUM; quod in Genesis continetur volumine. Sunt etiam qui credant hunc esse librum Exodi, quia in eo dixerit Deus ad Mosem: SCRIBE hoc ob monumentum; & trade auribus Josue; quoniam delebo memoriam Amalech de sub coelo. Theodoretus, Cyrensis episcopus, in Quaestionibus in Jesum Nave, autumat hunc esse vetustissimum Commentarium, ex quo historia libri Josue ab incerto auctore per compendium collecta fuerit.

Jos. 10.
Abac. 3. 11.
Gen. 49. 8.
Exod. 17. 14.

L

LAMUEL, rex Hebraeus, scripsit bipartitam quandam instructionem, quae in ultimo Proverbiorum capite recitatur: cujus prior pars brevem regis institutionem habet; posterior vero continet institutionem matrisfamilias, viginti duobus carminibus comprehensam, juxta ordinem videlicet ac numerum Hebraicarum literarum; ita ut singuli versus a singulis literis incipiant. Judaei arbitrantur, hunc Lamuelem fuisse Salomonem, idcirco למואל Lamuel, hoc est, Apud nos Deus, appellatum, quia in diebus ejus fuerit Deus cum Israëlitis, seclusa omni cultura idolorum, praesertim tempore juventutis ejus, quando magno zelo templum Deo maximo erexit, & divinum cultum propagavit.

LEX Cordi inscripta (quam Deus per Jeremiam fidelibus suis pollicitus est, inquiens: POST dies illos dabo legem meam in visceribus eorum scribam eam) est lex Evangelicae gratiae, hoc est, divini amoris viva & ardens experientia, scripta non in tabulis lapideis, quemadmodum lex illa vetus, de qua tantopere Judaei gloriantur, neque in paginis caducis atramento delebili, sed in tabulis cordis carneis ac mollibus; non calamo, sed digito Dei vivo, hoc est, Spiritu Sancto; qui praecepta amoris fidelium cordibus ita impressit, ut qui hanc legem tenet, omnia, ut inquit Paulus, legis mandata impleat; nec opus habeat longis adhortationibus, quibus ad bene beateque vivendum accendatur: charitas enim per se ardens, & perpetuo erga Deum & proximum dilectionis incendio exaestuans, nescit esse otiosa, sed in opera sancta sponte sua prorumpit. Chrysostomus, hoc idem fere sentiens, ait, conscriptionem hanc legis, de qua propheta loquitur, esse instaurationem, & lucidiorem expressionem illius antiquissimae ac pri-

Jerem. 31. 33. In nostra Vulgata legitur. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam.
Ad Rom. 13. S. 9.

primae omnium legis, quam Deus in primo humani generis saeculo, sine ullo scripto electis suis tradidit, cum enim perbeati illi viri, Adam, Abel, Henoc, Noe, Abraham, Job, integerrima vita pollerent; nullis indigebant libris, aut scriptis; sed corda librorum vice illis erant; & pro paginis, ac membranis, erant iis animi, atque mentes incorruptae; in quibus Deus non atramento, sed illustrationis suae gratia leges suas, tanquam in vivis & animatis libris, scribebat, omnia suggerens, quae forent ad piam sanctamque vitam necessaria: sed postquam progressu temporis humanum genus in vitiorum barathrum delapsum est, omnem divini Spiritus conscriptionem de corde abolevit: unde & tabulae, & libri, postea in locum abolitae legis subrogati sunt; ut per eos ad reminiscentiam deperditae disciplinae homines excitarentur: sed, cum ea parum profuissent, advenit tandem Legifer noster Christus, qui legem Dei, ab exordio mundi, sine Scripturis traditam, iterum juxta Jeremiae vaticinium, humanis cordibus per Spiritum Sanctum insculperet.

LIBER Desideratus a Job: hujus recordatur ipse Job capite decimo nono, inquiens: QUIS mihi tribuat, ut exarentur sermones mei in libro vel stylo ferreo, & plumbea lamina, vel celte sculpantur in silice? & iterum capite trigesimo primo, idem aliis verbis repetens, addit: QUIS mihi tribuat, ut desiderium meum audiat omnipotens, & librum scribat ipse, qui judicat; ut in humero meo illum portem, & circumdem illum, quasi coronam mihi, & per singulos gradus meos pronunciem illum, & quasi principi offeram eum? Liber hic, tantopere a beato Job expetitus, nihil aliud significat, nisi apertam innocentiae suae demonstrationem; quam ipse optat a Deo, rerum omnium inspectore, patefieri: cum enim anniteretur ostendere, se non pro admissis flagitiis torqueri, sed ad probationem virtutis, & examen patientiae tribulationibus exerceri; neque id incredulis amicis persuadere posset, qui eum, ut hypocritam, justo Dei judicio plecti asseverabant; librum a Deo scribi desiderat: hoc est Apologiam & Justificationem integritatis suae, Deo revelante, literis mandari, & ad memoriam posteritatis transmitti precatur, non ad gloriae ostentationem, sed ad consolationem piorum; ut, his auditis, agnoscant saepe Deum electis suis adversitates ad exercitium pietatis immittere. Notandum est autem, quod ad phrasin attinet, plumbi laminam non ita referri ad stylum, ut sit sensus, stylo ferri & plumbi, sive ferreo & plumbeo stylo literas sculpi in silice (siquidem stylo plumbeo lapides excindi non possunt) sed est sensus, stylo ferreo insculpi literas, mox plumbea lamina in lapide efformandas: qui enim literas marmori inscribit, primum celte, vel ferreo stylo eas excavat; deinde laminis plumbeis, aut aeneis, vacua literarum spacia replet, ut earum notas magis reddat conspicuas; sicut Romae spectari potest in inscriptione M. Agrippae tertium consulis; quae adhuc in frontispicio templi Pantheon visitur.

LIBER Legis, ab Helchia repertus, de quo scribitur in quarto libro Regum capite 22. & in secundo Paralipomenon capite 34. hac occasione inventus est. Cum Manasses, impius rex, qui Hierosolymitano regno quinquaginta quinque annis praefuit, penitus abolevisset libros legis Domini, & occidisset Prophetas & Sacerdotes, qui eam docebant, ac caeteros pios viros, qui impietatem suam sequi noluerant: vir quidam, zelo Sanctarum legum incensus, abdidit exemplar legis divinae in penetrabilibus templi: cum autem Josias, rex piissimus, anno aetatis suae 26. regni autem 18. misisset ad Helchiam Pontificem, patrem Jeremiae Prophetae, ut pecuniam, quae erat in abditis templi, proferret ad instaurandas ruinas templi: ille aurum diligenter perquirens, librum quoque legis Sacrae invenit, & ad regem misit: qui cum divinas comminationes, & imminentes urbi calamitates, quae in illo descriptae erant, audisset; scissa veste jussit ire Helchiam Pontificem, & Sapham scribam ad consulendum Oldam prophetissam, si quo consilio, aut auxilio, ea clades effugi posset. Sunt qui existimant hunc librum non fuisse codicem Mosaicae legis, sed aliud quoddam propheticum volumen: quia cum Manasses post poenitentiam suam, & libertatem adeptam, ex Babylonica captivitate reversus esset in regnum; templum purgavit, idola abjecit, & cultum Dei restituit, quemadmodum in secundo Paralipomenon legimus: nec ve-

verisimile est eum non instaurasse legem Domini, quae caput est & fons totius divini cultus: credibile est etiam Josiam, utpote virum religiosissimum, legem, jam a Manasse instauratam, frequenter non solum audisse & legisse, sed etiam probe nosse: quapropter si liber nuper inventus, & ante eum lectus continuisset legem Mosaicam, cujus lectioni jam assueverat rex, non oportuerat eum ad verba libri, veluti ad rem inopinatam, & tum primum auditam, adeo vehementer perturbari, ut vestem disrumperet, & ad Oldam prophetissam mitteret sciscitatum de sensu ejus Scripturae. Chrysostomus Homil. 9. in Matthaeum, & Rabbi Salomon putant hunc fuisse librum Deuteronomii, quem Manasses, senio gravatus, & morte praeventus, invenire non potuit: cujus narrationem, tum primum audiens Josias, cum pervenisset ad verba capite 28. quae praedicebant Judaeis supremum excidium, & diuturnam captivitatem, si quando Deum dereliquissent; tanto animi dolore correptus est, ut cum fletu & lacrymis vestem scinderet, & omnem populum cogeret juramentum praebere, se deinceps omnia praecepta ejus libri integre servaturum. Inventus est itaque liber Deuteronomii, multis antea annis absconditus, anno ab orbe condito 3358. quem cum rursus temporum injuriae perdidissent, demum Christiani invenere luto obrutum, paulo ante Chrysostomi aetatem: quod & ipse Homilia septima in priorem ad Corinthios annotavit.

LIGNORUM duorum scriptura: de hac legitur apud Ezechielem capite trigesimo septimo, in hunc modum: FILI hominis, sume tibi lignum unum, & scribe super illud Judae, & filiorum Israël sociorum ejus: & tolle lignum alterum, & scribe super illud Joseph, Ephraim, & cunctarum domus Israël, ac sociorum ejus: & adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum: & erunt in unionem in manu tua. Scriptura haec Symbolum fuit conjunctionis totius populi Hebraei inter se discordantis, & dispersi & avulsi sub uno rege Messia. Historia nota est, quod sub Roboam, filio Salomonis, decem Tribus ad Jeroboam, filium Nabath, de tribu Ephraim, filii Joseph, concesserint, sicut scriptum est in tertio Regum capite 12. & post haec populi duo extiterunt, Juda videlicet, & socii ejus Tribus Beniamin, & decem Tribus, quae Joseph, vel Ephraim vocabatur: & hae duae gentes post regem Josiam dispersae sunt inter gentes: & post Sedechiam utrunque regnum exterminatum fuit. Ex hac igitur duorum lignorum imagine praedicit Propheta populos hos duos non solum liberandos, sed iterum conjungendos in unum regnum Messiae, & coituros consensu summo in unum regem legitimum, ut prorsus unum sceptrum videatur, & sit: ex ligno enim sceptrum regni Symbolum fiebat: priore ligno inscribitur Juda & socii, id est Beniamin: inscriptio alterius erat Ephraim. Voluit autem Propheta verbo Dei adjungere hoc signum, ut aures per conspectum oculorum commoveret efficacius. Visa enim attentionem impetrant orationi loquentis: sic in lege veteri multae caeremoniae adhibebantur, ut his ritibus simplices, & pueri commoti interrogarent, quid ea sibi vellent, & intelligerent: sic & caeremoniae multae in Ecclesia institutae sunt, ut ex his interiorem, & abditam Dei voluntatem imbecillitas ingenii nostri cognoscat. Volunt aliqui haec duo ligna miraculo in unum coaluisse: quod si recipitur; parabola erit efficacior. Significabat hoc Symbolum unionis duorum lignorum per unionem duorum lignorum crucis Christi coituros in unam Ecclesiam sub uno rege Christo duos populos, Gentilem, & Judaeum summo animorum consensu: unde Paulus, FECIT, inquit, utraque unum, reconcilians inimicitias in semet ipso, pacem his, qui erant prope, &c. Ephe. 2. 8 Nostra Vulgata habet: interficiens inimicitias.

LINUS, de septuaginta duobus Christi discipulis unus, cujus nomine Paulus Timotheum in posteriore ad ipsum epistola salutat, primus post Petrum Romanae Ecclesiae Pontifex, natione Hetruscus, scripsit Graeco sermone De Petri, & Pauli agone libros duos, itemque epistolas aliquot. Moritur Romae sub Galba Imperatore, anno Christi septuagesimo, post expletos Pontificatus sui annos undecim, menses tres, dies duodecim.[a]

(a) Esto non leve dissidium inter Historicos, nedum Acatholicos, praecipue Johannem Pearson, & Henricum Dodvvellum, sed etiam Catholicos, praecipue Card. Baronium, & Antonium Pagi, occurrat de tempore mortis S. Lini P. M. quo anno, nempe, & sub quo Caesare ad Superos martyrio coronatus

[2. Cor. 3. b] LITERA Occidens (de qua Paulus in posteriore ad Corinthios epistola scribens, ait: LITERA occidit, Spiritus autem vivificat) est lex Mosis, cui passim ascribit Apostolus non solum, quod animam occidat, sed etiam quod concupiscentiae fomitem excitet ad peccandum; quod abundantiam pariat peccatorum; quod iram & indignationem inducat, mortemque inferat, & damnationem ministret: [Rom. 7. b] sic enim scribens ad Romanos, inquit: OCCASIONE accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam: & iterum, Lex iram operatur: ubi enim non est lex, nec praevaricatio: &, Lex subintravit, [Rom. 4. c 5. d, & 7. c] ut abundaret delictum: item, Peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit: item, Mandatum operatum est mihi mortem, [Consule nostram Vulgatam.] ut fiat supra modum peccans peccatum: & in secunda ad Corinthios vocat eam ministram mortis, & ministrationem damnationis: [2. Cor. 5. b] & in epistola ad Galatas [Gal. 3. a] Scripturam maledictionis appellat, non ob id, quod lex mala sit, ac suapte natura noxia, vel auctoris sui malignitate mortifera, quemadmodum olim Manichaei, legis destructores, dicebant; sed propter alias longe diversas causas, quas orthodoxi Patres ex Pauli doctrina didicerunt. Origenes inquit per literam, quae occidit, intelligendam esse omnem tropicam & figuratam divinae scripturae locutionem, omnemque umbratilem veterum caeremoniarum praeceptionem, juxta nudum literae sensum intellectam, sicut ipsa ejus verba sonant: quo sane modo litera eos occidit, qui, spiritalem sensum in eis latentem spernentes, solam externam & carnalem intelligentiam sectantur: quoniam, ut ait Paulus, in octavo capite epistolae ad Romanos, [Rom. 8. a] sapere secundum carnem mors est; sapere autem secundum Spiritum, vita & pax: veluti si quispiam omnia, quae scripta sunt in Cantico canticorum carnaliter accipiat juxta libidinosam carnalis amoris concupiscentiam, & non secundum casti ac divini amoris affectum; hic ex perversa literae intelligentia occiditur. Vel si quis circuncisionem, sacrificia, caeterasque legis umbras, quas Deus foedere sempiterno servari jubet, adhuc juxta literam credat esse facienda, & non magis secundum Spiritum implenda: is a Christi gratia in Judaïsmum labitur, & se ipsum interimit. Est autem, ut idem inquit Origenes homilia 7. in Leviticum, non solum in veteri testamento, sed etiam in novo testamento hujusmodi occidens litera; quae occidit eum, qui non spiritualiter, quae dicuntur, advertit. Si enim secundum literam sequaris hoc ipsum, quod dictum est: [Luc. 22. d] qui non habet gladium, vendat tunicam suam, & emat gladium: ecce & haec litera Evangelii est; sed occidit: si vero spiritualiter eam suscipias; non occidit: sed est in ea Spiritus vivificans. Chr sostomus ait literae occidentis vocabulo significari legem Mosaicam; Spiritus vero vivificantis nomine, gratiam, quae per baptismum confertur: quia lex delinquentes damnat ac punit: gratia vero peccatores absolvit, & justificat: lex si prehenderit homicidam; tollit eum è vivis: gratia si acceperit homicidam; illuminat, ac vivificat: ligna Sabbato colligentem litera legis occidens lapidat: innumerabiles homicidas, ac latrones reci-

pit

tus (ut Ecclesia sentit) evolaverit, necnon quomodo, seu quem locum in successione Apostolica tenuerit, quum obscurus nimium sit Irenaei locus *Lib. III. adversus haereses*, & varius etiam sit annorum computus ab Eusebio in Chronico, & in Ecclesiastica historia servatus, de qua re praesertim consuli potest recentior adcuratissimus Criticus Sebastianus Tillemontius *in Histor. Eccles. Comment. T. II. in notis ad S. Clementem*, ad quem etiam adpellat in re tam ardua Cl. Renatus Massuet *not. in S. Irenaeum loc. cit.* Nemo tamen, qui eruditus audit, cujuscumque sit ille communionis, audet S. Lino adjudicare Decretales Epistolas, quae sub ejus nomine circumferuntur, & de quibus supra verbum habuimus. Ablegant quoque ab eo quaecumque alia opera ejus nomine conscripta; & quamvis Segebertus Monachus Gemblacensis sub initium XII. Saeculi clarus *de Scriptor. Ecclesiast. Cap. V.* tradat Linum graece scripsisse libros duos *de Passione SS. Petri & Pauli*, ex quo eosdem laudarunt sequioris epochae Scriptores, praesertim N. Xystus, qui itidem vel ex eo praefatos libros laudavit, quia extant in Bibliotheca Veterum Patrum: tamen bene norant Eruditi quique nullius firmitatis esse Segeberti monumentum, quum sit testimonium viri, qui longe post Apostolicos Scriptores vixit, nulloque venerandae antiquitatis monumento fulciatur: nil autem mirum, quod fuerit in Bibliotheca Veterum Patrum repositum spurium opus, quum alia id genus ibidem quoque prostent, & qui eam conflavit Theologus fuerit infimae aetatis. Opus autem istud certe ab aliquo barbarico Scriptore fuit editum, &, ut censet Gerardus Vossius *Lib. 2. de Historic. Graecis* a Monacho obscuri Seculi; & quod pejus est, ab alio posterioris aetatis nebulone corruptum, quum in eo Manichaeismum carpat Card. Baronius ad *An. Christ. 69. §. 6.* ac universim eruditi Critici haereseos fuligine adspersum spurium supposititiumque S. Lini opus adserant, Bellarminus, Labbeus, Possevinus, Cavius, aliique ex NN. Natalis, Graveson, Card. Gotti, & alii plures, sed praeceteris N. Johannes Maria Brasichelianus in Indice Romano a se confecto illud notavit.

pit gratia vivificantis Spiritus, & baptizatos servat. Lex è vivo reddit mortuum: quem capit gratia, è mortuo facit vivum, inquiens, VENITE AD ME OMNES, QUI LABORATIS, ET ONERATI ESTIS: ET EGO REFICIAM VOS: non dixit, Puniam vos, sed Reficiam vos: nam in baptismo delentur peccata, delentur priora, vivificatur homo; & in corde ejus, velut in tabula, scribitur omnis gratia. Augustinus in libro De spiritu & litera, in quo hanc Pauli sententiam copiosissime tractat, per legem intelligit ipsam praecipue Decalogi legem: quae quanquam justa & optima sit; occidere tamen, & iram, & peccatum, & maledictionem operari dicitur: quia dum peccatum ostendit & prohibet, occasionem praebet spiritualis interitus duobus potissimum modis; hoc est, peccandi desiderium augendo, & peccati praevaricationem aggravando. Primo enim cum lex vetat peccatum, ex hac prohibitione auget concupiscentiam, malorum omnium fontem; quae suapte natura nititur in vetitum semper, cupitque negata: nam quemadmodum aquae impetus, si in eam partem, ad quam sua violentia rapitur, non cesset influere, vehementior fit obice opposito; cujus cum molem evicerit, majore cumulo praecipitatus, per prona provolvitur: ita hoc ipsum, quod concupiscitur, ardentius desideratur, dum vetatur; acrius torquet, dum non habetur; & jocundius fit, cum obtinetur: & hoc est, quod Paulus indicare voluit, cum dixit: OCCASIONE accepta, peccatum operatum est in me omnem concupiscentiam: & iterum, Peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & occidit. Deinde lex perpetrati sceleris gravitatem cumulat & exaggerat, propterea quod multo sit gravius in peccatum decidisse, ubi lex peccatum ostendit, atque prohibuit, quam antea: quia ubi lex non est, ibi nec praevaricatio est, ut inquit Apostolus: at cum per legem cognitio peccati patefacta est; tunc ejus, qui sciens volensque peccat, majus & gravius crimen existimatur: & ob hanc causam dixit Paulus: LEX subintravit, ut abundaret delictum: & per mandatum fit supra modum peccans peccatum. His igitur de causis non immerito lex litera occidens dicitur; Spiritus vero gratiae merito vivificans dicitur: quia concupiscentiam, quam lex auget, minuit: peccandi desiderium extinguit: & contrarium huic benefaciendi desiderium per fidem inspirat, & per charitatem, in cordibus nostris diffusam, desiderium bonum bonis operibus explet.

[Matth. 11. — Rom. 7. b — Nostra Vulgata habet: peccatum per mandatum operatum est in me, &c. consule illam — Rom. 5. d]

LYSIAE, Antiochi regis Syriae familiaris & comitis, epistola ad populum Judaeorum habetur in secundo Maccabaeorum cap. 11.

LUCAS Evangelista, Evangelii, & Actuum Apostolicorum Scriptor, a plerisque veterum creditus est auctor epistolae, quae nomine Pauli Apostoli ad Hebraeos inscribitur; inter quos praecipuum fuisse Tertullianum, Hieronymus in catalogo Scriptorum Ecclesiae testatur: quam sententiam prorsus falsam ostendemus in septimo hujus operis volumine. Tertullianus memoriae prodidit, presbyterum quendam Asianum, Pauli studiosum, pio quidem, sed mendaci zelo finxisse Actus quosdam Pauli, & Teclae falso Lucae titulo inscriptos, eumque, cum de falsitate in judicio convinceretur, confessum id se amore Pauli inductum fecisse. Dicitur etiam Lucas post scriptam a se Christi Servatoris vitam, etiam imaginem ipsius, ac matris ejusdem pennicillo & coloribus pinxisse, & utriusque icones Antiochenae Ecclesiae reliquisse (a): cujus rei mentionem faciens Simon Metaphrastes in

(a) Lucam Evangelistam pingendi artem calluisse, & Christi Deiparaeque imagines pennicillo coloribusque in tabulis efformasse tradiderunt olim Historici, Theologique nonnulli ex testimonio Simeonis Metaphrastis, qui vel ex eo praesertim laudatos viros decepit, quia S. Germanum Constantinopolitanum Patriarcham ita sentientem falso induxit; foediusque Jodocus Clichtoveus S. Johannis Damasceni commentator erravit dum S. Augustinum *in lib. de Doctrina Christiana* pro hac sententia laudavit. Nec finis: adaucta fraus fuit ab Nicephoro Callixto, qui, ut fabellam hanc facilius venditaret, excerpta ex Theodoro Lectore Secul. VI. Scriptore in medium protulit, quibus adserebatur, quod Pulcheria Augusta ex Antiochia delatam Deiparae imaginem a S. Luca depictam in Ecclesia Constantinopoli ab eadem erecta collocarit: quare factum est, ut etiam primi nominis Theologi, ad lydium lapidem haud revocantes historiam, S. Lucam Pictorem conclamarint. Quid ergo mirum, quod N. Xystus in eam descenderit sententiam, quum praecipue non dum Critice suam obtinuerit in litteraria Republica sedem? Magnus itidem Annalium Parens eisdem permotus monumentis pro S. Lucae arte pictoria stetit ad *An. Chr. 726.* & alibi: steterunt Card. Toletus *Annot. VI. in Praefat. Luc.* & Card. Bellarminus, qui etsi in *lib. de Script. Ecclesiast.* Lucam Medicum solummodo dicat, tamen in *Controvers. de Imaginibus SS.* percenset imagines Deiparae a S. Luca depictas juxta Theodori Lectoris, & Nicephori testimonium, sicut etiam Antonius Possevinus *in Apparatu*, pluresque alii Historici, & Polemici de Litteraria Republica

in vita D. Lucae sic scribit: HOC autem inter caetera gratissimum est, quod ipsum quoque assumptum typum humanitatis Christi, ac signum ejus, quae illum peperit, Lucas primus omnium cera & lineamentis pingens, ut ad haec usque tempora in imagine honorarentur, tradidit, tanquam non satis esse existimans mente & spiritu cum his esse, quos desiderabat, nisi etiam per imaginem ac typum versaretur cum eis: quod ferventissimi amoris indicium est. Hactenus ille. Nicephorus Callisti Ecclesiasticae historiae libro 14. & 15. de imagine Deiparae Virginis, a Luca depicta, loquitur in hunc modum: PULCHERIA Augusta templum in urbe Constantinopolitana extruxit, τῶν ὁδηγῶν, hoc est, Viae ducum, appellatum: ubi ex Antiochia transmissam matris Dei imaginem dedicavit; quam D. Apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit, illa adhuc vivente, & tabulam ipsam vidente, gratiamque adeo illi formae suae immittente. Haec imago primum in eo loco, qui Tribunal dicitur, fuit: ubi ea, quae nunc quoque fiunt, miracula peracta sunt. Haec Nicephorus. Vidimus olim Venetiis in aedibus Titiani, celebratissimi nostrorum temporum pictoris, exemplar hujus sacrae picturae, ex archetypo D. Lucae, ut credebatur, exceptum: in quo spectabantur omnes illae notae, quas idem Nicephorus expressit in secundo ejusdem historiae volumine: ubi staturam, formamque sanctissimae Virginis ex Epiphanii sententia describens, haec affert: MARIA Virgo statura fuit mediocri, quamvis sint, qui eam aliquantulum staturam mediocrem excessisse dicant, colore fuit frumentum referente, capillo flavo, oculis acribus, subflavas & tanquam oleae colore pupillas in eis habens: supercilia ei erant inflexa, & decenter nigra; nasus longior; labia florida, & verborum suavitate plena; facies non rotunda, vel acuta, sed aliquanto longior; manus simul & digiti longiores: erat denique fastus omnis expers, simplex, minimeque vultum fingens: vestimentis nativi coloris contenta fuit: id quod etiam sanctum capitis ejus velamen ostendit.

MAR-

blica optime meriti dum adversus nuperos Iconomachos scripserunt. At viri emunctae naris, qui rectum efformarunt criterium, iique etiam Orthodoxi, praesertim Augustinus Calmet *in Dictionar. Sac. Script.* & alibi, Sebastianus Tillemont *Vit. S. Lucae*, Bollandistae *T. I. Maii pag.* 46. t. Henricus Valesius *not. ad Euseb. Lib. III. Cap.* 4. Elias Dupin *in Bibliotheca*, N. Hyacinthus Serry *XLVII. Exercit. de Christ. & Deipar.* aliique innumeri pictoriam artem ab Evangelista Luca eliminarunt, & quae sub ejus nomine sacrae imagines, seu ab eo efformatae, circumferuntur, ad fabulas amandarunt: Nec certe refragatur Johannes Maldonatus, qui *Praefat. in Luc.* vel sententiam de sola scientia, non vero de professione, pictoria Lucae, vulgarem dicit nixam testimonio Simeonis Metaphrastis, & Nicephori Callixti. Momenta autem eorum plura sunt, I. quia Paulus dumtaxat *Medicum* Lucam dicit *Ad Colossenses ultim.* „ Salutat vos Lucas Medicus charissimus. „ II. quia Patres, ex quibus ad nos Apostolorum, Apostolicorumque Virorum Acta pervenire potuerunt, universim pictoriam Lucae artem, aut scientiam omnino tacuerunt, & qui ejus professionem declararunt, non Pictorem, sed Medicum (contra deliria Calvini etiam id denegantis) eum solummodo dixerunt, ut constat ex Hieronymo *Catalog. de Script. Illustr.* Chrysostomo, Beda, Thoma Aquinate *in Epist. ad Coloss.* aliisque; nec refragantur innumeri, iique docti Protestantes, qui etsi adstruant Lucam Medicum contra Calvinum, pictorem omnino inficiantur: eos tamen hic laudare non decet, quum nonnulli ex iis, vel ex eo sint suspecti, quia contra Sacrarum imaginum cultum & usum dimicant, & dumtaxat Hugonem Grotium ea in re haud suspectum ceteris Orthodoxis adnumerare lubet. III. Quia, quae ab Nicephoro, & Simeone Metaphraste referuntur, nullam promerentur fidem, utpote ab authoribus longe posterioris aetatis tradita, & reapse quae veluti ab Theodoro Lectore, VI. Seculo claro, exarantur, authentica non sunt (jam diu quidem perierunt illius scripta) quibus proinde indubiam adhibere fidem non est prudentis, neque sapientis Critici: praesertim quia silentibus omnibus quinque Seculorum Patribus, quomodo id ab uno Theodoro Lectore poterat indubie adfirmari? Et quamvis Pulcheria Augusta Deiparae imaginem, ut ab Luca efformatam, recepisset, nonne ex vulgari traditione, eaque deipicienda, processit adsertum? IV. vel ex eo tandem supposititia dicenda est adserta pictoria scientia, vel professio S. Lucae, quia PP. II. Concilii Nicaeni contra Iconoclastas coacti quum omnem movissent lapidem, ut ne dum ex S. Scripturae monumentis, sed etiam ex variis, omnique studio selectis, historicis actis sacrarum imaginum usum & cultum probarent, nec verbum habuerunt de id genus iconibus a S. Luca efformatis. Quid insuper si addas S. Lucam ab Apostolo Paulo ad fidem conversum post triumphalem Christi adscensionem non potuisse Christum in Carne videre? Quidquid ergo vel ex adverso opponatur, vel aliter explicetur, non facit ad rem: quare, ut sapienter prudenterque sentiamus, S. Lucae hanc pingendi artem vel scientiam adserere non debemus, nec ab eodem efformatas imagines vindicare. Quae ulterius addi possunt consulantur apud laudatos Criticos, quum haec sufficiat adnotasse.

M

MARCUS, Alexandriae episcopus, atque Evangelista, (quem Lucas in Actis Apostolicis capite duodecimo Joannem nominat, Mariae filium) [a] post Evangelium, a se ex ore Petri Apostoli, cujus comes & interpres fuit, collectum, scripsit brevi volumine Barnabae Apostoli, & consobrini sui vitam; quam Beda presbyter ex Graeco eloquio in Latinum sermonem transtulisse creditur. Meminit hujus operis Jacobus, archiepiscopus Genuensis, in libro Annuarum festivitatum. Sunt & qui eum alia literarum monumentis mandasse referant; quorum nec ipsi titulos recensent, nec nos alicubi annotatos invenimus. [b]

MANUS in pariete Babylonicae regiae apparentis scriptura, tria duntaxat habuit Chaldaica verba, eaque infaustissimi ominis nuncia, videlicet. Nostra Vulgata habet: Mane, Thecel, Phares.

מנא MENE, id est Numeravit, vel, ut Graeci legunt, ἐμέτρησε Mensus est.

תקל THEKEL, quod est Appendit.

פרס PHERES, hoc est Divisit.

HARUM conscriptionis occasionem, & interpretationem simul, Daniel in quinto sui voluminis capite refert fuisse talem. Cum intra Babylonem Balthassar, Assyriorum rex a Cyro Persarum & Dario Medorum regibus obsideretur; ipse, prorsus neglectis hostibus, in aula quadam ampla coenans, magno apparatu discumbebat, accumbentibus simul concubinis, & purpuratorum praecipuis: cumque jam mero incaluisset, jussit afferri sancta vasa, quae Nabuchodonosor ex templo Hierosolymitano in suum templum reposuerat: & cum in eis una cum pellicibus suis potaret, multaque in Deum contumeliosa verba jactaret; repente ex adverso pariete manus prominere visa est, cujus digiti praedicta verba, in eo paulatim descripta, relinquebant. Quo portento maxime perterritus rex, cum a Magis & divinatoribus suis scripturae sensum diu multumque perquisisset, neque invenire potuisset; tandem, accito Daniele, luctuosam ab eo verborum interpretationem assecutus est, in hunc modum. QUANDOQUIDEM, inquit Daniel, o rex, Deum omnium maximum, qui te ad tanti regni fastigium evexit, superbe contempsisti, & adversus eum impias voces ore sacrilego profudisti, & in sacris ejus vasis una cum pellicibus tuis bibere non es veritus; ob haec iratus Deus denunciat tibi hoc scripto, qualem sis habiturus regni vitaeque exitum. Sic enim singula ejus verba interpretanda sunt:

MENE, id est Numeravit, significat numerasse Deum dies tam vitae, quam regni tui; & utriusque finem mox adesse.

THEKEL, hoc est Appendit, significat appendisse Deum in libra justitiae suae opera tua; & in altera quidem librae lance, quae depressior erat, apparuisse pondus enorme superbiae, luxus, blasphemiae, & tyrannidis tuae: in altera vero, quae levissima erat, apparuisse te minus habere pietatis erga Deum, & justitiae

(a) Quia nonnulli veteres, praesertim Alexander Graecus, saepius ab Simeone Metaphraste laudatus, & Nicephorus Calixtus *Lib. 2. Histor. cap. 15.* (quorum certo certius duces fuerunt Origenes, Pseudo-Papias, & Pseudo-Clemens, quos N. Xystus laudavit supra *lib. I.*) existimarunt Marcum Evangelistam eundem esse, quem Apostolorum Acta dicunt Johannem Marcum, mirum non est, quod horumce opinioni subscripserit N. Xystus. Verum Evangelistam Marcum alium esse ab Johanne Marco concors est Criticorum sententia: Tum quia hic absolute Marcus, ille autem Johannes Marcus in Divino eloquio nuncupatur: Tum etiam quia Evangelista a Petro ad fidem vocatus, ab eoque baptizatus (hinc ab eodem Apostolorum Vertice ejus filius adpellatur) Romae Petro adhaesit; at Johannes Marcus eodem tempore Hierosolymis cum Paulo, & Barnaba mansit, quod praeceteris ad discrimen statuendum etiam S. Isidorus *Lib. de vit. & obit. Sanctorum* adnotavit; aliaque plura occurrunt momenta a PP. suppeditata, quae Marcum Evangelistam alium omnino esse a Johanne Marco manifestant. An autem Johannes Marcus idem sit ac Barnabae consobrinus, qui in Epistola ad *Colossenses* laudatur? dubium est inter Criticos. Indubium tamen est Evangelistam Marcum non fuisse unum ex LXXII. Domini discipulis. Vide Baronium *ad An. Christi 45.* Calmetum in *Nov. Testam.* Dupinium *in Biblioth. Nova*, Cornelium a Lapide *Comment. in XII. Act. Apost.* Cavium in *histor. litteraria*, aliosque, praesertim N. Card. Gotti *Verit. Christ. Relig. Tom. V.*

(b) Jacobus Archiepiscopus Genuensis, quem N. Author laudat, est N. Jacobus de Voragine, Ligur, ad Januensem Ecclesiam evectus Anno 1292. vir certe piissimus & doctus, qui *Legendas Sanctorum* in unum volumen redegit, compilavitque illas ex Historia Ecclesiastica, Historia Scholastica, & Tripartita, aliisque Chronicis. Verum quia hic eo scripsit Seculo, quo plura spuria, & commenticia venditabantur impune, & monumenta, quae transcripsit, non erant plene purgata, multa tradidit, quae viris eruditis merito displicuerunt, ut adnotavit N. Jacobus Echard *Scriptor. Ordin. p. 456. T. I.* qui etiam retulit Scriptores, a quibus ea fuerunt ventilata, nimirum Ludovicum Vives, NN. Melchiorem Cano, & Berengarium de Landora XIII. Magistrum N. Ordinis. Sed, quae in vindiciam laudati Jacobi cedunt, haud omisit r legesis eum.

ftitiae erga homines, quam par foret regi, eique potiffimum regi, quem Deus tot regnis, populifque praefecerat.

PHERES, quod eft Divifit, fignificat divififfe Deum cunctas opulentiffimi regni tui opes, & jam eas per partes in Medos & Perfas diftribuiffe. Atque haec fuit fcripturae hujus occafio, & recta interpretatio: quam quidem fuiffe veriffimam, ipfe praedictionis eventus ftatim proxime fequenti nocte comprobavit: dum enim Balthaffar, partim prodigii horrore perculfus, partim fomno vinoque oppreffus, jaceret; a cubiculariis fuis, qui jam antea in ejus necem confpiraverant, obtruncatus eft; & urbs per proditionem Medis, ac Perfis tradita.

Kabalifticae expofitionis fpecies.

NON praetereundum hoc loco arbitror, quod Hebraeorum Rabbini ex hujus fcripturae interpretatione anfam acceperunt excogitandi novum quoddam in facras literas expofitionis genus, kabalifticum ab illis appellatum: quo non folum fententias, & integras divinae fcripturae orationes explanant, fed & fyllabas, & fingulas quafque literas feparatim expendentes examinant, & variis tam hiftoricis, quam myfticis fenfibus exponunt, fumpto hinc argumento, quod quemadmodum licuit Danieli fingulas dictiones per fingulas integras orationes explicare; ita caeteris Synagogae Rabbinis licitum eft confimili exemplo fyllabas, & ipfas quoque dictionum literas, alteram ab altera divulfas, interpretari per aliquas dictiones, quas literae illae fignificant. Sed de hoc interpretandi genere fatis fuperque fcripfimus infra in libro de modis exponendi fanctas fcripturas, dum elementariae expofitionis Methodum tractatemus: ad quem locum Lectorem, harum rerum curiofum, remittimus.

MARIA, Virgo beatiffima, Domini ac Dei noftri Jesu Chrifti mater, fcripfiffe fertur breviffimam quandam epiftolam ad Ignatium martyrem, Joannis Apoftoli difcipulum, & tertium poft Petrum Antiochenae Ecclefiae epifcopum: is enim cum ardore incredibili teneretur vifendi, & coram alloquendi matrem Domini, fcripfit ad illam fatis brevem epiftolam in hunc modum.

Chriftiferae Mariae fuus Ignatius.

ME, neophytum, Joannifque tui difcipulum, confortati, & confolari debueras: de Jesu enim tuo percepi innumera dictu, & ftupefactus fum ex auditu: a te autem, quae femper ei fuifti familiaris, & conjuncta, & fecretorum ejus confcia, defidero animo fieri certior de auditis: fcripfi tibi etiam alias, & rogavi. Valeas: & neophyti, qui mecum funt, ex te, & per te, & in te confortentur. Amen.

Cui epiftolae mater Dei hac refponfione fatisfecit.

Ignatio, dilecto difcipulo, humilis ancilla Chrifti Jesu.

DE JESU, quae a Joanne audifti, ac didicifti, vera funt: illa credas, illis inhaereas, & Chriftianitatis votum firmiter teneas, & mores, & vitam voto conformes. Veniam autem una cum Joanne, te, & qui tecum funt, videre: fta, & in fide viriliter age: nec te commoveat perfecutionis aufteritas; fed valeat; & exultet Spiritus tuus in Deo falutari tuo. Amen.

MEMINIT Ignatii epiftolae D.Bernardus in pfalmum nonagefimum fermone feptimo his verbis: MAGNUS ille Ignatius, auditor difcipuli, quem diligebat Jesus, martyr nofter, cujus preciofis reliquiis noftra eft ditata paupertas, Mariam quidem in pluribus, quas ad eam fcripfit, epiftolis CHRISTIFERAM confalutat: egregius plane titulus dignitatis, id eft, commendatio honoris immenfi. Dionyfius Carthufianus in Commentariis, quos edidit in librum Dionyfii Areopagitae De divinis nominibus, ita fcribit de epiftola Ignatii: SANCTUS Ignatius in una epiftolarum fuarum ad Sacratiffimam Virginem fervide rogat eandem, ut pro confolatione & confortatione fui, & plurium neophytorum dignetur venire ad fe. Utriufque vero epiftolae Marcus Michaël, presbyter Cortonenfis; in libro de viris illuftribus recordatur hunc in modum: SCRIPSIT Ignatius ad diverfos epiftolas quatuor, primam ad Ephefios: fecundam ad Magnefios, tertiam ad Coloffenfes. quartam ad Romanos. Extant & epiftolae ejus ad Joannem Evangeliftam, praeceptorem fuum, & ad Mariam beatiffimam Virginem, & Domini noftri Salvatoris humillimam matrem; ad quem & ipfa refponfivam & brevem epi-

epistolam reddere humiliter non dedignata est. (a)

MARIAE Interrogationes magnae, & ejusdem Interrogationes parvae, libri sunt execrandis impietatibus & blasphemiis a Gnosticis & Stratioticis haereticis repleti: in quibus inter alia detestandae foeditatis mysteria ritus traditur Coenae dominicae tanta apud eosdem haereticos abominatione celebratus, ut animus eloqui horreat, & manus refugiat scribere: sed, ut ex hoc appareat, in quantum prodigiosae caecitatis profundum, & diabolicae dementiae barathrum ruant qui Gnosticos, sic ab omnium rerum, quam profitebantur, notitia dictos, imitantur, hoc est qui suo ingenio & sapientia freti, ab ecclesiastica disciplina, & sanctorum patrum traditionibus recedunt; non gravabor breviter referre quae de hoc Epiphanius in primo Panarii scribit adversus Gnosticos. Hi ergo in praedicto Magnarum interrogationum volumine habent, Dominum Jesum Christum revelasse Mariae virgini ritum synaxeos, & dominicae communionis, a Gnosticis postea observatum in hunc modum. Conveniebant omnes in idem coenaculum viri & foeminae: ibi cum large & opipare coenassent; mariti, abjecta omni verecundia, uxores suas in publicum exponebant, invitabatque alter alterum in uxoris suae complexum his verbis: Surge frater, & fac dilectionem cum fratre tuo: cum autem invitatus oblatae foeminae commiscueretur; uterque propriis manibus virilis seminis fluxum excipiebat: mox id ipsum expansis palmis, & protentis more supplicantium manibus, Deo offerebat, adjecta hac praecatiuncula, Offerimus tibi hoc donum, corpus scilicet Christi: statimque semen ipsum ore assumentes; & edentes addebant: Hoc est enim Corpus Christi, & hoc est Pascha, id est passio: ideo patiuntur corpora nostra, & confitentur hoc modo passionem Christi. Eodem quoque modo, ubi contigisset foeminam in sanguinis fluxu esse, collectum ab ea menstruum Deo offerebant; & mox edentes dicebant: Et hic est Sanguis Christi. Utebantur autem ad hujus turpissimae feritatis confirmationem non solum praedictis Interrogationum voluminibus, sed, quod vix credi potest, etiam divinarum scripturarum testimoniis; ita permittente Deo, ne leviter credamus iis, qui dogmata sua, Ecclesiae traditionibus adversa, ex divinis literis utcunque detortis annituntur astruere, exemplo Gnosticorum, qui de hac prodigiosa turpitudine interpretabantur, quod dictum est a Christo, CUM videritis filium hominis redeuntem, ubi erat prius: hoc est, defluxum humani seminis eo revertentem, unde exierat: itemque illud, NISI manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem: hoc est, in humano semine, & sanguine menstruo: eodem referebant quod Salomon dixit, BIBE aquam de cisternis tuis: & quod habetur in Psalmo primo, TANQUAM lignum plantarum secus decursus aquarum fructum dabit tempore suo, exponebant de membro genitali, quod in defluxu seminis dat fructum voluptatis: & illud, FOLIUM ejus non defluet, idcirco additum dicebant, ne sinerent seminis guttas in terram defluere; sed ut collectum ederent: similiter quod in Apocalypsi legitur de arbore ferente duodecim fructus in anno per menses singulos, quae est lignum vitae, figurate interpretabantur de sanguine

[Margin: Gnosticorum, & Stratioticorum scelera.]

[Margin: Nostra Vulgata habet: Ascendentem ubi erat prius. Joan. 6.]

[Margin: Prov. 5. e]

[Margin: Psal. 1.]

[Margin: Apocal. 22. a]

(a) Epistolae Deiparae Virginis ad Ignatium Apostolorum discipulum, & hujusce ad Sanctissimam Dei genitricem ea communi Criticorum calculo spuriae sunt, atque omnino supposititiae, non secus ac plures aliae, quae eidem Ignatio perperam fuerunt adjudicatae. Ex communi quidem Eruditorum judicio genuinae Ignatianae Epistolae septem dumtaxat enumerantur, nimirum, Ad Ephesios: Ad Magnesianos: Ad Trallianos: Ad Romanos: Ad Philadelphienses: Ad Smyrnaeos: & Ad Polycarpum; reliquae autem, quae sub ejus nomine circumferuntur, & vel ea oscitantia, aut ignorantia, vel etiam ex impostura sub ejus nomine aut procusae, aut laudatae fuerunt, ad supposititia & spuria monumenta sunt amandanda. Legens Eruditos, Cotelerium, Dupinium, Mabillonium, N. Natalem, aliosque Orthodoxos, & ea Acatholicis Hammondum, Pearsonium, Cavium, Usserium, aliosque. Nil autem mirum, quod S. Bernardus laudatam Pseudo-Ignatii Epistolam ad Deiparam datam in medium protulerit, commendaveritque, quia monumentum suo tempore vulgo probatum referre opportunum ei erat, qui Criticum non agebat. Nec tamen displicet hic subdere Judicium Cl. Johannis Mabillonii in *nova editione Operum S. Bernardi*, qui ibidem advertit ab Clarae-Vallensi Abbate non laudari epistolam Pseudo-Ignatianam ad Mariam Deiparam datam, sed ad alteram Mariam *Cassabolitam* dictam, esto & haec quoque epistola, utpote supposititia, etiam sit ableganda Ignatio. Sic enim ibi loquitur Mabillonius: „ *Mariam* absolute habent editi, etiam antiquiores: *quamdam* addunt scripti, „ & recte quidem, cum hoc loco non agatur de Maria Deipara Sanctissima, sed de alia quadam, nempe, Cassabolita, seu Castabolite, ad quam duae extant epistolae S. Ignatio Martyri adscriptae, in „ quibus *Christifera* salutatur. Quamquam eamdem „ etiam salutationem praefert alia vulgata ejusdem „ Ignatii nomine epistola ad Mariam Deiparam. Verum hic sermo est de Maria illa, ad quam *plures* „ circumferebantur epistolae pro Ignatianis habitae. „

ne mulieris menstruo, singulis mensibus fluente. Haec Epiphanius. Augustinus vero in libro de haeresibus ad QuodvultDeum scribit, Manichaeos aetate sua, apud Carthaginem huic execrabili superstitioni addictos, consuevisse Eucharistiam sumere ex farina, & humano concumbentium semine conspersam.

MARIAE Stirps, vel Prosapia, ut loco superius citato refert Epiphanius, liber est apud Gnosticos celebris, horrendam & perniciosam doctrinam continens: in quo inter caetera portenta narratur, Zachariam sacerdotem in penetralibus templi ingressum, ut incensum coram Deo adoleret, vidisse formam quandam asinino capite praeditam: quam visionem cum revelare vellet, & populum admonere, ne asinum adoraret; is, qui visus est, vocis & linguae usum illi ademit, sed ademptum paucis post diebus restituit: eo recepto, Zacharias visionem prodidit Judaeis: illi indignati ipsum obtruncarunt. Hac de causa commotus Hebraeorum legislator, sacerdori praecepit, ut ingrediens ad sacra peragenda, tintinnabula vestimento appensa gerat: quo sonitu admonitus asininus ille Deus se occultet, ne forma ejus, intempestive conspecta, interitum afferat spectatori. Serapion, Thmuenus episcopus, in libro adversus Manichaeos affirmat ex hujus libri occasione Christianos olim accusatos ab Ethnicis, quod Judaeis permisti, asinum, Judaeorum numen, colerent. Tertullianus tamen in Apologetico autumat Gentiles venisse in hanc suspicionem ex scriptis Cornelii Taciti: qui in quinto historiarum libro referens originem Hebraicae religionis ait, Judaeos ex AEgypto pulsos, cum in vasta Arabiae solitudine siti macerarentur, ab asinis sylvestribus, qui forte de pastu ad potum perebant, aquarum fontes, didicisse; & beneficii memores, bestiam divinis honoribus coluisse; ejusque effigiem postea in templo consecrasse; atque inde praesumptum a gentibus, Christianos, ut Judaicae religioni propinquos, asinum pro deo venerari: unde & quidam jumentorum locator ausus est Tertulliani temporibus apud Carthaginem ante stabulum jumentorum, velut suae artis insigne, appendere tabulam, in qua depictus esset homo togatus, dextera librum tenens; de cujus capite asininae prominerent aures: in pedibus vero asini ungues spectarentur cum hac inscriptione, DEUS CHRISTIANORUM ONONYCHITIS, id est asinjunguius.

Christiani cur olim accusati de cultu asinino nō secus ac pridem infamati Hebraei.

MARIAE Transitus, sive Liber de transitu S.Mariae, a Gelasio inter Apocrypha scripta rejicitur: Jacobus, archiepiscopus Genuae, in libro Annuarum festivitatum refert se incidisse in volumen quoddam apocryphum ejusdem argumenti & tituli, divo Joanni Evangelistae ascriptum: in quo scriptum esset, Mariam virginem anno vigesimo quarto ab ascensione filii sui ex hac vita migrasse, & omnes Apostolos, momento temporis per aëra raptos, morienti affuisse; atque ejus cadaver, publico funere, & solemnibus exequiis elatum, lapideo monumento condidisse; eamque post diem tertium revixisse; & integro corpore, deducentibus Angelis, in coelum evolasse; Thomam vero, cum abfuisset, & rediens credere recularet, zonam, qua corpus virginis praecinctum erat, è sublimi demissam, accepisse resurrectionis, & corporeae in coelum assumptionis argumentum. Augustinus sermone 35. De sanctis, hujus operis inscriptionem, narrationem, & auctoritatem refellit his verbis: VIRGO MARIA quo ordine hinc ad suprema transierit, nulla catholica narrat historia: non solum autem respuere apocrypha, verum etiam ignorare dicitur haec Ecclesia: siquidem sunt nonnulla sine auctoris nomine de ejus assumptione conscripta; quae, ut dixi, ita caventur, ut ad confirmandam rei veritatem minime legi permittantur: hinc sane pulsantur nonnulli, quia nec corpus ejus in terra reperitur, nec assumptio ejus cum carne, ut in apocrypha legitur, in catholica reperitur historia: sed dignum non est de corporis ejus notitia sollicitum quempiam esse, quam non dubitat super coelos elatam cum Christo regnare: sed nec invenitur apud Latinos aliquis tractatorum de ejus morte quippiam dixisse aperte. Et quid de his loquor, cum nec ipse, qui hanc accepit ante crucem Domini in sua, id est Joannes Evangelista, de hoc posteris aliquid scriptis retinendum mandaverit? nullus enim hoc fidelius narrare potuit, si illud Deus manifestari voluisset. Restat ergo, ut homo mendaciter non fingat apertum, quod Deus voluit manere occultum. Vera autem de ejus assumptione sententia est, ut secundum Apostolum sive in corpore, sive extra corpus ignorantes assum-

assumptam, super Angelos eam esse credamus. Haec de transitu, & assumptione Mariae Augustinus: qui ab hac sententia palam dissentire videtur in libello De assumptione Mariae, qui sub ejus nomine inter scripta noni tomi computatur [a]. Hieronymus, sive Hieronymi comes Sophronius in sermone De assumptione Virginis [b], libri hujus mentionem faciens, ita scribit: SI VENERIT in manus vestras illud apocryphum De transitu Mariae Virginis, dubia pro certis non recipiaris; quod multi Latinorum pietatis amore, & studio legendi charius amplectuntur: monstratur autem sepulchrum ejus usque ad praesens in vallis Josaphat medio. Haec idcirco dixerim, quia multi nostrorum dubitant, utrum assumpta fuerit simul cum corpore, an abierit relicto corpore: quomodo autem, vel quo tempore, aut a quibus personis sanctissimum corpus ejus inde ablatum fuerit, vel ubi trasspositum: utrum ne resurrexerit, nescitur: quamvis nonnulli astruere velint eam jam resuscitatam, & beata cum Christo immortalitate in coelestibus vestiri: veruntamen, quid horum verius censeatur, ambigimus: melius tamen Deo totum, cui nihil impossibile est, committimus, quam ut aliquid temere definire velimus auctoritate nostra: sed, & utrum redierit in pulverem terrae, certum non habemus. Tritemius in catalogo recenset librum De transitu Sanctae Mariae inter opera Melitonis, Sardensis episcopi, cujus initium est, MELITO, CHRISTI SERVUS, quem tamen Hieronymus, enumerans Melitonis scripta, praetermisit. [c]

BEDA presbyter de hoc libro in Retractationibus Apostolicorum actuum exponens illud, *Omnes dispersi erant per regiones Judeae, & Samariae, praeter Apostolos*, ita scriptum reliquit: SI, dispersa Ecclesia, Apostoli remanserunt in Hierusalem, ut Lucas ait; constar, quia mendacium scripsit ille, qui ex persona Melitonis, episcopi Asiae, librum componens de obitu beatae genitricis Dei, dicit, quod secundo post ascensionem Domini anno Apostoli fuerint omnes toto orbe ad praedicandum in suam quisque provinciam divisi: qui universi, appropinquante obitu Beatae Mariae, de locis, in quibus praedicabant verbum Dei, elevati in nubibus rapti sunt Hierosolymam, ac depositi ante ostium domus ejus; inter quos etiam Paulus, nuper ex persecutore ad fidem Christi conversus, qui assumptus est cum Barnaba in ministerium gentium. Quae scriptura etiam specialiter de Joanne Apostolo refert, quod eo tempore Ephesi praedicaverit: quae cuncta verbis beati Lucae contradicunt, quibus narrat Apostolos, caeteris fidelibus ab Hierosolymis propulsis, remansisse ibidem, & praedicasse per omnia, donec Ecclesia per totam Judaeam, & Samariam, & Galilaeam pacem haberet, quod in uno anno perfici potuisse nulli dubium est. Qui etiam manifeste insinuat Paulum non secundo post ascensionem Domini anno, sed longo post tempore in ministerium gentium cum Barnaba ordinatum. Absit autem, ut credamus beatum Joannem Apostolum, cui Dominus in cruce matrem Virginem virgini commendavit, post unum annum recessisse, & eam reliquisse solam: ac tanto tempore dejectam,

Act. 8. 1

(a) Sermo de *Assumptione Virginis* extra omnem dubitationis aleam non est genuinus S. P. Augustini foetus, sed Scriptoris longe posterioris aetatis, utpote qui laudat Isidorum in *lib. de Vit. & obit. Sanctor.* PP.Benedictini hunc sermonem ordine CCVIII. in Appendicem rejectum nulli certo Authori adscribunt, sed incerti Scriptoris esse dicunt; quamvis ex pluribus Manuscriptis, ut iidem San-Mauraei advertunt, Fulberto Carnotensi Episcopo adscribatur.

(b) Alius itidem sermo *de Assumptione Virginis* Hieronymo quodam adjudicatus apprime ab Authore Nostro sub dubio laudatur, eademque caespitatione manente, aut Hieronymo, aut Sophronio tribuitur. Sed cujusnam Sophronii sit opus? quia tres ejusdem nominis Scriptores in Historia litteraria occurrant, unus, nimirum, sub finem IV. Seculi clarus, duo VI. Seculo inlustres, e quibus postremus fuit Patriarcha Hierosolymitanus, quem non exprimat Xystus, expendendum est hic. Non esse duorum posteriorum opus ex Criticorum censura, eorumdemque PP. scriptis liquido constat; quapropter facilius tribuendus est laudatus sermo priori Sophronio S. Hieronymi familiari, viro apprime erudito, ut ipse Hieronymus tradit in *Catalog. Viror. Illustr. cap.* 134. & ita censet Erasmus, sicut eidem Sophronio adjudicanda sunt aliqua alia sub Hieronymi nomine vulgata opuscula.

(c) Liber *de transitu S. Mariae* perperam ab Trithemio, aliisque adjudicatur Melitoni. Plura quidem scripsit laudatus Melito Sardensis Episcopus, quae enumerant Eusebius *Lib. IV. Histor. Ecclesiast. cap.* 25. Hieronymus *Catal. Vir. Illustr.* Gennadius *de Dogmat. Eccles.* Anastasius Sinaita ὁδηγ cap. 13. aliique veteres, extantque eorundem operum fragmenta apud Eusebium, & Anastasium; at librum *de transitu S. Mariae* nec somniavit Melito, nec ullus veterum ei adscripsit: & quamvis in Bibliotheca Veterum PP. *T. II.* sub nomine Melitonis ille prostet, indignum tamen est opus, quod tanto Viro adjudicetur, ut etiam Card. Bellarminus *De Scriptorib. Ecclesiasticis* adnotavit; indeque jure optime eradendus est, aut corrigendus est, obliterato nomine Melitonis; & ideo Sapienter Xystus in medium profert judicium V. Bedae.

ut etiam corpus suum defunctae timeret ab hostibus esse comburendum; eamque, propter quam raptus est in nubibus, ad se rediisse velut obitum sive incuriosum sui sollicita precaretur, dicens: ROGO te, fili Joannes, ut memor sis verbi magistri tui, Domini mei Jesu Christi, qui me commendavit tibi: ecce enim vocata ingrediar viam universae terrae: audivi autem consilia Judaeorum, dicentium, Expectemus diem, quando moriatur, quae portavit Jesum Nazaraeum, & corpus ejus comburamus: nunc ergo fili curam habeto exequiarum mearum. Haec ideo commemorare curavi, quia nonnullos novi praefato volumini contra auctoritatem beati Lucae incauta temeritate assensum praebere. Hactenus Beda.

MATTHAEUS Evangelista fingitur esse auctor duorum librorum, quorum alter, De ortu, sive stirpe Mariae, alter, De infantia Salvatoris, inscribitur: qui Valentinorum, & Gnosticorum commenta sunt: his libris inepti quidam auctoritatem asserere cupientes, praefationes addiderunt sub nomine Chromatii, & Heliodori episcoporum ad Hieronymum, & Hieronymi ad ipsos confictas; quae utrunque Opus restarentur a Hieronymo in gratiam eorundem episcoporum ex Hebraico Matthaei volumine translatum, & ab haereticorum falsationibus expurgatum: sed cum in his libris eaedem nunc extent aniles fabulae, quas Irenaeus in primo adversus Valentinorum haereses, & Epiphanius primo Panarii sectione tertia, ex iisdem voluminibus refellunt, palam apparet impostorum deceptio. Gelasius distinctione 15. inter libros ab Ecclesia damnatos utrunque abjicit.

MATTHIAE Apostoli Evangelium inter alia non canonica Evangelia enumerat Origenes Homilia prima in Lucam: ejusdem Traditiones Clemens in secundo libro Stromatum citat: & in septimo ejusdem Operis libro scribit Marcionem, & Basilidem ex harum auctoritate haereses suas firmasse. Eusebius in tertio libro historiae Ecclesiasticae capite 25. inter libros ab haereticis confictos recenset Matthiae Evangelium.

MEMORIALIS Liber, sive Monumenti, Hebraice ספר זכרון Sepher ziccaron: hujus Propheta Malachias capite tertio recordatur, inquiens: ATTENDIT Dominus, & audivit, & scripsitque librum coram se timentibus Dominum, & cogitantibus nomen ejus. Liber hic significat particularem memoriam, & considerationem, quam Deus habet de electis suis. Impii videntes eos affligi, putant illos Deo esse in oblivionem: at Propheta ait, quod Deus tantam curam gerit eorum, & attendit, & audit, ut numeret, ac scribat omnes gemitus suorum, ne in oblivionem veniant: librumque semper ante oculos habet; ut quando tempus opportunum venerit, non opus sit aliquo suggerente: sicut & apud Esaiam in manibus scripsisse dicit. Proinde nemini in afflictionibus desperandum: diabolus enim tentat nos, sicut amici Job, dicens, quod Deus nostri oblitus est, nec nostra considerat: unde dicunt, Usque quo oblivisceris in finem? quibus respondet Deus se habere librum memorialem sempiternae recordationis, quem nulla unquam delebit oblivio.

Isai. 44 5.

MENANDER, inter antiquos Graeciae comicos poëta celebratissimus (cujus aliquot fabulas, praesertim vero Andriam, & Perinthiam Terentius se Latinas fecisse fatetur) scripsit, ut Athenaeus in Dypnosophistis testis est, comoedias quadraginta novem: è quarum una Paulus Apostolus, ut Hieronymus ad Magnum Oratorem scribens testatur, cum Corinthios a colloquiis seductorum dehortaretur in priore, quam ad eos conscripsit, epistola, versum jambicum senarium accepit hujusmodi:

1. Cor 15. φθείρουσιν ἤθη χρησθ' ὁμιλίαι κακαί: hoc est,

Corrumpunt bonos mores colloquia mala.

CLARUIT Olympiade CXV. cujus anno primo primam fabulam, cognomento Orgen, publice exibuit: moriturque anno primo Olympiadis CXXII.

Apoc. 17. 3. MERETRICIS magnae inscriptio (de qua Joannes in Apocalypsi dicit: VIDI mulierem sedentem super bestiam, & super frontem ejus nomen scriptum, BABYLON, MAGNA MATER FORNICATIONUM, ET ABOMINATIONUM TERRAE) significat veterem Romam, cum adhuc idolorum immunditiis & abominationibus deserviret, impudentissime & absque ullo rubore scelera execranda per-

perpetrasse; & inter alia sanguinem quoque Martyrum, qui eam objurgabant, quo liber us deorum suorum fornicationibus frueretur, crudeliter effudisse. Haec Roma Ethnica Babylon. Arethas, Caesariensis episcopus, in Apocalypsis Commentariis. Ob eandem causam Papias, Hieronymus, Oecumenius, & Beda existimant Petrum in fine prioris epistolae Romam Babylonis nomine appellasse cum diceret, salutat vos Ecclesia, quae est in Babylone collecta.

MORTIS Liber est certissima & immobilis Dei notitia, eos agnoscens, & innumerato habens, quos divina justitia occulto, sed tamen justissimo judicio ab aeterno & in aeternum reprobavit, & ad poenam aeternam non sine praecedenti demerito damnavit: in quo quidem volumine scripti sunt omnes mali ac reprobi, quos Deus praescivit extra charitatem & gratiam, sine poenitentia morituros: quem tamen librum licet divinae Scripturae nudis & apertis verbis non expresserint, & aliquae Theologorum scholae non recipiant: ex multis tamen locis necessitatem ejus latenter indicarunt. Cum enim Sacrae literae passim doceant extare apud Deum, cujus oculis omnia nuda & aperta sunt, librum vitae, hoc est, perspicuam & infallibilem praedestinationis, atque praedestinatorum scientiam, & conscriptionem; necesse est etiam, cum oppositorum eadem sit cognitio, esse in Deo, quem nihil latere potest, reprobationis ac reprobatorum omnium claram notitiam, certamque conscriptionem; & haec Liber mortis appellatur: in quo numeratim descripta sunt nomina, & mala merita, atque peccata reproborum omnium; quos Deus ita promeritos perpetuae damnationi addixit: de quibus Augustinus in 28. cap. Soliloquiorum [a] sic Deum alloquitur: MORS peccatorum pessima, illorum, inquam, quos ante, quam faceres coelum & terram, secundum abyssum multam judiciorum tuorum occultorum, semper autem justorum praescivisti ad mortem aeternam: quorum dinumeratio nominum & meritorum pravorum apud te est, qui numerum arenae maris dinumerasti, & dimensus es profundum abyssi. JOANNES quoque in sua revelatione testatur nomina reproborum in divina praescientia numerari, cum de impiis loquens dixit: ET Apoc. 11. 13. occisi sunt in terremotu nomina virorum septem millia: unde & divus Hieronymus in commentariis Esaiae explicans illud, COMPLICABUNTUR COELI, UT Esa. 34. 4 LIBER, dixit coelos in die judicii fore instar libri complicandos, ut non ultro scribantur in eis peccata malorum: & quemadmodum Servator noster, inquiens, GAUDETE, QUONIAM NOMINA VESTRA SCRIPTA SUNT IN COELIS, Luc. 10. e intelligere voluit eos, quorum nomina scripta sunt in libro vitae: ita Jeremias eos, qui scripti sunt in libro mortis, significare voluit per illos, quos asseruit scriptos esse in terra, cum dixit: DOMINE, omnes, recedentes a te, in terra describentur. Jer. 17. 13. Utrum autem ex hoc libro mortis quidam deleri possint, ut serventur; & iterum rescribi, ut damnentur: non levis est apud Theologos praecipue scholasticos difficultas: quae facile dissolvitur, si, quemadmodum alias diximus, in libro vitae aliquos scriptos esse intus, aliquos foris, ita & nunc dicamus, librum mortis scriptum esse intus, & foris; & aliquos in eo scriptos esse intus & foris, aliquos vero exterius tantum. Illi intus & foris conscripti sunt, quos Deus secundum aeternam & firmam sapientiam praescivit vel in malo perseveraturos usque ad finem, vel saltem in iniquitatibus ex hac vita decessuros: quos secundum praescientiam sempiternae damnationis, & secundum propositum perpetuae miseriae ab aeterno irrevocabiliter rejecit, & indelebili proscriptione proscripsit; ut Cain, Judas, Esau, Pharao, Antiochus, atque alii reprobi; qui quidem ex intima hujus libri scriptura deleri minime possunt: nam licet aliquando ex extrinseca libri circumscriptione aut ad tempus deleantur, aut deleri videantur, dum temporalem quandam praesentis justitiae gratiam utcunque exercent, cum Cain sacrificia offerentes, cum Juda Christum in statu altissimae perfectionis sequentes, cum Esau, & Antiocho poenitentes, & misericordiam multis cum lacrymis obsecrantes: intus tamen indelebiliter scripti permanent. Illi autem in hoc libro extrinsecus tantum scripti sunt, quos Deus praescivit aliquando & ad tempus in sceleribus permansuros, sed postea per poenitentiam fore salvandos, quemadmodum Paulus, Petrus, & Augustinus: qui quanquam essent in libro mortis, & ad tempus circumscripti, & ex

(a) Liber hic non est S. P. Augustini, sed alterius incerti posterioris Authoris.

& ex libro vitae exterius deleti ob lethale ac mortiferum infidelitatis crimen; non tamen erant intus in libro mortis in aeternum indelebiliterque conscripti, & ex intimis libri vitae paginis deleri; sed erant in interiori parte ejusdem libri vitae ascripti, & annumerati inter illos, qui, ut Augustinus ait, nequaquam perire possunt; quibus omnia cooperantur in bonum: & ipsa etiam peccata: qui cum

Psal. 36. 24. cadunt, non colliduntur; quia Deus supponit manum suam, custodiens ossa eorum, ut unum ex his non conteratur: non quod eorum peccata, peccata non sint, & morte, atque aeterna damnatione digna; sed quod ipsi, post lapsum, sceleris gravitatem, & virium suarum imbecillitatem agnoscentes, facilius surrexerunt, acrius poenituerunt, cautius incesserunt, & ardentiori studio, ac validiori conatu regnum Dei quasi violenter rapere annisi sunt. Mentionem faciunt Judaei hujus, de quo nunc diximus, Libri mortis in secundo ordine Thalmudicorum voluminum, tractatu octavo: ubi fabulantur Deum quolibet anno decem primis Lunae Septembris diebus scribere bonos in libro vitae, malos vero in libro mortis.

Jud. 1. 9. MOSIS Ascensio, Graece ἀνάβασις τοῦ μωσέως, liber est, de quo dicitur Judam Apostolum in sua catholica epistola sumpsisse testimonium Archangeli Michaëlis, altercantis cum Sathana de cadavere Mosis. Recordatur scripturae hujus Origenes libro 3. Periarchon [a] capite 2. his verbis: PRIMO quidem in Genesi serpens Evam seduxisse describitur: de quo in Ascensione Mosis (cujus libelli meminit in epistola sua Apostolus Judas) Michaël Archangelus, cum diabolo disputans de corpore Mosis, ait diabolo, inspiratum serpentem causam extitisse praevaricationis Adae, & Evae. Haec ille. Inscribitur autem, ut arbitror, hic liber ASCENSIO Mosis, quia contineat ascensum Mosis de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga, contra Jericho; item colloquia Mosis jam jam morituri cum Deo peracta, & ejusdem sepulchrum angelorum manibus in occulto loco effossum; disceptationem quoque Michaëlis & diaboli, de qua Oecumenius in commentariis epistolae Judae sic scribit: DICITUR Michaël Archangelus ministerium praebuisse in sepeliendo Mose: id non ferebat diabolus, sed accusationem afferebat propter caedem AEgyptii, quasi Moses ipsius esset: & propterea non permittebat, ut ille honorificam consequeretur sepulturam: cum autem in hac controversia haberet Michaël occasionem, ut diabolum maledicto impeteret propter illius impudentiam, non hoc fecit, sed id tantum in eum intulit, INCREPET TE DEUS, O DIABOLE. Hactenus Oecumenii verba. Hieronymus in commentariis epistolae ad Titum de libro ambigens, unde hoc Apostolus accepit, DE QUIBUS, inquit, scriptutis Judas testimonium hoc assumpserit, non facile parer: sed tamen sciendum, quia simile his aliquid in Zacharia Propheta reperimus:

Zach. 3. 1 ipse etenim dicit: QUIA ostendit mihi Dominus Jesus sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini; & Sathan stabat a dexteris ejus, ut adversaretur ei: & dixit Dominus, INCREPET DOMINUS IN TE, SATHAN. Haec ille. Origenes homilia 35. in Lucam citat librum quendam secretiorem ejusdem ferme argumenti: in quo introducuntur justitiae & iniquitatis Angeli, super Abrahae interitu & salute disceptantes, dum utraeque turmae suo eum nolunt coetui vindicare. Clemens in sexto Stromatum allegat ex Assumptione Mosis visionem quandam Josue, & Caleph, qui Mosem, dum assumeretur, viderunt inter Angelos gloria illustratum. Athanasius in Synopsi hanc Mosis Ascensionem una cum alia huic affini Scriptura, cui titulus est, TESTAMENTUM MOSIS, inter Apocrypha

(a) Libri περὶ ἀρχῶν, seu *de Principiis*, ab Origene conscripti ante Annum CCXXXIII. difficillimi plane sunt, nimiumque obscuri; & qui nunc extant latine redditi ex Rufini versione, pessima fide confecti deprehenduntur: pluribus namque omissis, multisque interpolatis, ac in melius commutati conspiciuntur, quod nec Rufinus ipse dissimulavit: quapropter Hieronymus sincere vertit eosdem libros περὶ ἀρχῶν, quorum versionem curavit, ut Origenis errores, & Rufini fraudes detegeret; at laudata Hieronymi versio temporum injuria periit. Quot autem in iisdem libris περὶ ἀρχῶν errores, haereses, & commenta lateant prostentque, accurate adnotarunt Basilius, Hieronymus, aliique universim Ecclesiae Patres, qui propterea bene adverterunt caute nimium eos fore legendos, & veluti inter aspides ambulandum. Ob praefatos siquidem libros fuisse Origenem ab Demetrio excommunicatum improbabile non est; sed certum, ac luce meridiana clarius est eosdem libros fuisse a V. Synodo diris devotos. „ Utilissimi „ fuissent laudati *Principiorum* libri, si satis habuis„ set Origenes Religionis principia ex Scriptura, & „ traditione explicare, imaginationes suas philoso„ phicas non admiscendo „ inquit Helias Dupin *Biblioth. nov. Script. Eccles. T. I.* Dum autem praefati libri περὶ ἀρχῶν a N. Syxto percensentur, ex eisque nonulla laudantur, sale adhibito, & criterio haud omisso, ea sunt excipienda.

pha rejicit. Alios quoque libros, nomine MOSIS, fuisse ab haereticis, qui Setiani dicuntur, confictos, testis est Epiphanius in primo Panarii Sethianorum haeresim confutans: ubi etiam adversus eos inducit auctoritatem voluminis cujusdam pervetusti, quod JOBELEUS, vel GENESIS EXACTIUS EXPLICATA inscribitur, prosapiam & genealogias filiorum Adami longo sermone exponens. Fertur & liber quidam Mosis appellatione a Georgio Cedrenio citatus cui titulus est λεπτογένεσις, id est, parva genesis, hunc esse apochriphum illud, quod nuper Synodus Tridentina sub nomine flosculorum Bibliae damnavit, satis indicant narrationes aliquot, quas idem Cedrenius ex hoc opere videtur in suas historias transfudisse.

N

NATHAN Propheta, Spiritu Dei sancto afflatus, ex tribu fuit, & prosapia Thock, urbe Gabath Galilaeae oriundus: hic, ut Epiphanius in Vitis Prophetarum tradit, pridie, quam David cum Bersabee, uxore Uriae, peccaret, II. Reg. 11. 4.
flagitium illud praescivit, statimque Hierosolymam versus iter arripuit, regem ab ea foeditate abstracturus: sed, cum in via hominem nuper exanimatum offendisset, neque pati posset inhumatum cadaver bestiis dilaniandum relinquere, effossa humo illud sepeliit: in quo pio officio, cum dies jam advesperascens, illum oppressisset, nocte eadem David ardorem conceptae libidinis explevit: Propheta autem, re agnita, moerens ac dolens, unde venerat, rediit: ubi vero David Uriam, Bersabeae maritum, dolo malo peremit, iterum jussu Dei Hierosolymam contendit; ibique conficto eleganti apologo de divite, agnam vicini pauperis rapiente, regem in agnitionem admissi piaculi deduxit, graviter objurgavit, & ad II. Reg. 11. 17.
poenitentiam convertit: nec multo post in patriam suam reversus, ibi diu vixit; ibique tandem longo senio confectus decessit, relictis ad posteros duobus historiae voluminibus: quorum priore Davidis regis Hierosolymitani gesta, posteriore vero Salomonis Hierosolymorum regis acta conscripserat. Meminit horum voluminum primus liber Paralipomenon, capite ultimo, & 2. Paralipomen. capite 9.

NECHEMIA CHECALEIA נחמיה חכליה sive Nehemias, Necelìae filius, genere Judaeus, Artaxerxis, Persarum ac Medorum regis, pincerna, praeter eum 2. Mac. 2.
librum, qui inter divina scripta recensetur sub titulo SECUNDI ESDRAE, scripsit Commentariorum ac descriptionum librum unum: in quo diligentissime ea omnia complexus est, quae Judaeis, ex captivitate Chaldaica redeuntibus, contigere; praecipue vero inventionem ignis sacri, quem sacerdotes, excisa urbe sancta, in profundissimum puteum defoderant, & bibliothecae a se extructae apparatum, ac librorum omnium, tam sacrorum, quam profanorum locupletissimam copiam in ea congregatam. Meminit horum Commentariorum liber secundus Maccabaeorum capite secundo.

NICODEMUS Pharisaeus, & in Israël magister, qui ad audiendum Christum noctu accedebat, dicitur scripsisse Evangelium de Passione & Resurrectione Joan. 7. 5
Domini; quod a sancta Ecclesia reprobatur: ejus initium est, ANNAS, ET CAIPHAS.

NICOLAITAE, Sectatores Nicolai Anthiocheni diaconi Apostolici [a], quorum facta pessima Joannes in Apocalypsi detestatur, libros quosdam per- Apocal. 2. 6
ni-

(a) Nicolaitae ab Anthore N. dicuntur Nicolai Sectatores, sed fortasse ex solo nomine laudati Antiocheni Diaconi. Num autem ad rem vereque, an perperam, & per fucum talem sibi adscripserint Coriphaeum & primipilum iniquitatis Magistrum? dubium nimis est inter Criticos, & praecipue inter Veteres Ecclesiae Patres: Ex quibus Irenaeus *lib. I. advers. haeres.* cap. 27. Epiphanius *lib. 1. Haeres. XXV.* Hilarius in Cap. XXV. *Matth.* Hieronymus *epist. L. XLVIII.*, *& in Dialog. contra Luciferianos*, Tertullianus *de Praescript. cap. 46.* Philastrius *de Haeresib. cap. 5.* Cassianus *Collat.* 18. & alii Nicolaum Authorem infamis sectae constituunt, quibus Recentiores nonulli Critici adhaerent. Probabile tamen est, & verosimile nimis per fucum & fraudem nebulones sibi adscivisse in ducem spurcissimae sectae Nicolaum Diaconum advenam Antiochenum, quem Scriptura Actorum VI. adnumerat „ viris boni testimonii, & „ plenis Spiritu Sancto, & Sapientia „ aliis nempe sex Diaconibus, quos Apostoli orantes, imponentesque eis manus, inaugurarunt; idque praecipue ostendit Eminentissimus Annalium Parens ex S. Ignatio Martyre in *Epistola ad Trallianos* dicente: „ Fugiamus quoque impuros Nicolaitas falsum sibi no„ men sumentes, voluptatum amatores, & Syco„ phantas „. Clemens Alexandrinus itidem ab hac injuria purgat vindicatque Nicolaum Diaconum Antiochenum *lib. 2. Stromat. pag. 301. & lib. 3. p. 318.* Propendunt quoque in hanc sententiam Eusebius *Lib. III. Hist. Eccles. cap. 29.* Theodoretus *Lib. III. Haeret. Fabulor. cap. 23.* Vulgatus Victorinus Petabionensis *Comment. in Apocalyps.* quibus universim ce-

niciosae superstitionis scripserunt, sub nomine JALDABOTH, efformantes in ipsis nomenclaturas infinitas & barbaras principum, & potestatum in unoquoque coelo habitantium. Epiphanius libro 1. Panarii haeresi 25. ac Gelasius distinctione 15. ipsius Nicolai scripta cum damnatis scripturis annumerant.

Apocal. 3. 12. NOMEN DEI, frontibus sanctorum inscriptum, commemoratur a Joanne in Apocalypsi his verbis: QUI vicerit, scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei, novae Hierusalem, & nomen meum novum: & rursum alio in loco, ET vidi, & ecce agnus stabat in monte Sion, & cum eo numerus centum quadraginta quatuor millium, habentium nomen ejus, & nomen patris ejus scriptum in frontibus suis: & iterum in eodem volumine, THRONUS Dei, & agni in illa erit; & servi ejus servient illi; & videbunt faciem ejus, & nomen ejus in frontibus ipsorum. Nomen Dei, electorum frontibus inscriptum, juxta Arethae Caesariensis explanationem duplex est: unum, quod cordibus sanctorum in praesenti vita imprimitur, significans cognitionem, & imitationem eorum, quae Dei nomine significantur, hoc est, notitiam divinae bonitatis, ac justitiae, meditationem quoque eorum, quae Deus in coelesti Hierusalem praeparavit diligentibus se: illi igitur, qui in hoc saeculo Dei, ac supernae Hierusalem immortalia bona indelebili memoria retinent, nomen Dei & Hierusalem, cordi & animo insculptum, gestant, & futurae gloriae pignus possident. Alterum nomen est, quod etiam novum appellatur, sanctorum frontibus in alia vita superadditum, hoc est, divinae visionis merces, & lumen divini splendoris, a beata & gloriosa trium personarum essentia in animis, & ex animis in corpora sanctorum diffusum, afferens secum incorruptibilem felicitatem, omnium delectationum affluentia redundantem. Illi igitur nomen agni, & nomen patris ejus in frontibus descriptum gerunt, qui beata luce ipsius divini vultus in coelesti patria obsignantur.

Apocal. 14. 1.

Apocal. 22. 3.

Apoc. 13. 17. NOMEN, & Numerus nominis bestiae: de hoc Joannes in Apocalypsi capite 13. ET FACIT, inquit, ut nemo possit emere, aut vendere, nisi habeat characterem, aut nomen bestiae, aut numerum nominis ejus. Hic sapientia est: qui habet intellectum, computet numerum bestiae: numerus enim hominis est, & numerus ejus sexaginta sex. Character bestiae, Nomen bestiae, & Numerus nominis ejus, unum & idem sunt: quicunque autem bestiae, hoc est, diaboli, vel Antichristi operibus communicat characterem, notam, nomen, & numerum nominis ejus in se ipso gestat impressa. Ut autem scias, quid significet Numerus nominis bestiae, quae Antichristum hoc loco denotat; animadvertendum est, quod Graeci ex literis alphabeti numerum suum conficiunt, unde quaelibet Graeca dictio totidem numeris, quot literis constat: cognitis igitur numeris alicujus Graecae vocis, literas quoque, ex quibus ipsa vox componitur, facile cognoscitur: cum itaque numerus nominis Antichristi sit 666. literae, includentes hunc numerum, continebunt in se numerum Antichristi. Quales autem hae literae sint, & quae ex ipsis resultent nomina, pro comperto haberi non potest: veteres tamen auctores exercitii gratia varia ex his nomina collegerunt; quae huc adscribere non intempestivum est.

NOMEN Antichristi secundum Irenaeum, & Hippolytum, est TEITAN, id est, Gigas; cujus literae hunc numerum reddunt: T, 300. E, 5. I, 10. T, 300. A, 1. N. 50. summa vero erit 666.

SECUNDUM Ticonium, nomen Antichristi est, ΑΑΜΠΕΤΙΣ, id est, Illustris: literae vero numerales, quae nomen conficiunt, hae sunt; Λ, 30. Α, 1. Μ, 40. Π, 80. Ε, 5. Τ, 300. Ι, 10. Σ, 200. summa 666.

JUXTA Aretham, nomen ejus est, ΛΑΤΕΙΝΟΣ, id est, Lateinus: cujus literae hos habent numeros: Λ, 30. Α, 1. Τ, 300. Ε, 5. Ι, 10. Ν, 50. Ο, 70. Σ, 200. summa 666.

EX sententia Primasii Nomen ejusdem Antichristi est, ANTEMOS: elementa

Ex recentioribus consule Lindanum lib. 3. Dubitantii Sanderum lib. 8. de visibili Monarch. Eccles. cap. 8. Genebrardum lib. ult. Chronolog. & Bellarminum de Rom. Pontif. lib. 3. c. 10.

celebriores Critici in praesentiarum subscribunt. Videsis praecipue ex Catholicis N. Natalem ita sentientem *T. I. Hist. Eccles. Dissert. 9.* & ex Acatholicis Basnagium *in Annal. Polit. Ecclesiast. ad Ann. Dom. 83.* Vide etiam quae scribit N. Card. Gotti *Veritas Relig. Christ. T. VII. P. I. c. 3.* qui tamen dubius haeret, sed plura in medium profert. Dubitant itidem alii, ut Augustinus Calmetus, Cornelius a Lapide, aliique, quos consulas.

ta vero numerorum haec: A, 1. N, 50. T, 300. E, 5. M, 40. O, 70. S, 200. summa 666.

O

OCTAVIUS AUGUSTUS, a quo tradit Lucas Evangelista in capite secundo exiisse edictum, ut describeretur universus orbis, multa varii generis opuscula composuit: ex quibus sunt: Luc. 2. 1.

RESCRIPTA Bruti de Catone.

HORTATIONES ad philosophiam.

DE vita sua, vel de rebus Cantabricorenus bello a se gestis, libri tredecim.

HEROICI carminis, cujus argumentum & titulus est, SICILIA.

EPIGRAMMATON extemporalium, liber unus.

TRAGOEDIA, cui titulus est, AJAX; quam cum magno impetu incepisset, postea, non succedente stylo, abolevit: quaerentibusque amicis, quidnam ageret Ajax? respondit, Ajacem suum in spongiam incubuisse.

RELIQUIT item familiarium epistolarum volumen.

SED & librorum, qui ad Romanam religionem pertinebant, ita fuit diligens indagator, & conservator, ut fatidicorum librorum Graeci Latinique generis, qui nullis, vel parum idoneis auctoribus vulgo ferebantur, supra duo millia undique contracta cremaverit, solis Sibyllarum libris ab incendio reservatis; ex his quoque delectu habito, & iis, qui nothi videbantur, exustis: residuos condidit duobus forulis auratis sub palatini Apollinis basi. Haec Suetonius in Augusto.

CELEBRATUR quoque apud Christianos auctores Inscriptio, & titulus ab eodem Augusto in ara Capitolina insculptus; quam ipse, primus omnium, Servatori nostro Christo, quamvis eum ignorans, erexit: cujus rei mentionem facit Nicephorus libro 1. historiae Ecclesiasticae capite 17. in haec verba: CAESAR AUGUSTUS, quamplurimis praeclare feliciterque gestis rebus clarus, primusque ipse Monarcha renunciatus, provectiore jam aetate ad oraculum Pythii Apollinis venit: &, sacrificio omnium maximo, quod Hecatombe dicitur, daemoni oblato, quaesivit, Quisnam post se Romanum administraturus esset imperium? At cum nullum redderetur responsum; alterum quoque adjecit sacrificium, denuoque rogavit, Quid ita oraculum, pluribus verbis uti solitum, nunc tandem obticuisset? Tum illud, parva interposita mora, ad hunc modum respondit:

Παῖς Ἑβραῖος κέλεταί με, Θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων
Τὸν δὲ δόμον προλιπόντι, καὶ αὖθις ἀΐδος ἱκέσθαι.
Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων. hoc est,
Me puer Hebraeus, divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

TALI responso accepto, Caesar Romam est reversus, atque ibi in Capitolio aram maximam extruxit cum ejusmodi Larina inscriptione, ARA PRIMOGENITI DEI. Refert hoc idem Suidas in Augusto. (a)

(a) Quod N. Sixtus de Apollinaei Oraculi silentio tradit, multorum certe animos pervalit, qui proinde illud velut indubium monumentum posterorum memoriae commendarunt; id ipsum prae ceteris Cl. Annalium Parens Baronius tradidit *in Apparatu n.* 25. ex testimonio Nicephori *Lib. I. Histor. c.* 17. & Suidae in Hist. *V. Augustus*, Cedreno *in Compendio*, aliorumque, quibus fidem adhibuerunt nonnulli veteres Theologi. Verum hanc esse puram putamque gerram à Graeculo quodam fabulas venditante primitus adinventam, nemo, qui Criticus audit, ignorat; idque propterea ad commenta forenamandandum ex validis variisque momentis, ac monumentis luce meridiana clarius illucescit. Sive enim ante Christi natalem Oraculorum defectum, sive post ejus mortem illorum pretium, & voces animadvertas, utrumque acu tanges longe ire ab eo, quod graecae fidei Scriptores primum tradiderunt, & deinde aliqui plus aequo creduli exceperunt. Delphicum namque Oraculum Ciceronis aetate, sexaginta nimirum ante Christi ortum annis, quinimo & longe prius in minori pretio haberi coepisse, ex eo quod falsa responsa daret, Cicero ipse tradit *Lib. I. de Divinatione*: „ Nunquam illud Oraculum delphis tam „ celebre, & tam clarum fuisset, nisi omnis aetas „ Oraculorum illorum veritatem fuisset experta. „ Jam diu idem non facit. Ut igitur nunc minore „ gloria est, quia minus Oraculorum veritas excellit; sic tunc, nisi summa veritate, in tanta gloria non fuisset: „ Et *lib.* 2. dum refellens sententiam Quinti existimantis fatidicam vim eo in Oraculo languisse ex loci vetustate, caussam itidem adsignat cur contemtui foret, nempe quia carmine responsa non daret. „ Pyrrhi temporibus jam Apollo „ versus facere desierat..... Cur isto modo jam „ oracula delphis non eduntur, non modo nostra „ aetate, sed jamdiu, ut nihil possit esse contemtius? „ Pyrrhus autem 270. annos ante Christi nativitatem denatus est. De suo tempore non solum, sed & de ipsum antecedentibus testatur quoque Plutar-

OG

OG regis Basan Liber, cujus Moses meminit in voluminibus Numerorum, capite 21. & Deuteronomii capite 3. enumeratur a Gelasio distinctione 15. inter damnatas scripturas.

ONIAS, Lacedaemoniorum rex, scripsit epistolas duas de amicitia & societate cum Judaeis ineunda; unam ad Jonathan, Summum Pontificem Judaeorum; cujus exemplum extat primo Maccabaeorum capite undecimo: alteram ad Simonem, Summum Sacerdotem Judaeorum, quae habetur primo Maccabaeorum capite decimoquarto.

P

PALAESTINAE Chorographiam, sive Descriptionem terrae Sanctae citra Jordanem, cujus meminit historia Josue, capite decimo octavo, conscripserunt unus ac viginti viri Judaei; quos Josue quartodecimo anno post ingressum filiorum Israël in terram promissionis misit ex singulis septem tribubus, quae sine possessione remanserant, tres ad perambulandum & describendum omnes regiones Chananaeorum, quae sunt citra Jordanem a monte Libano usque ad terminos AEgypti, quae nondum divisae fuerunt: (nam usque ad id tempus solae quinque tribus possessiones suas acceperant, nempe, Tribus Ruben, Tribus Gad, & dimidia Tribus Manasse trans Jordanem; Juda vero, & Ephraim, & dimidia Tribus Manasse citra Jordanem) illi igitur unus & viginti viri, cum essent agri mensores, & terrarum aestimatores peritissimi, descripserunt omnem provinciam cum suis

tarchus (qui Trajano imperante floruit, annis centum & amplius post Christi natalem) nimirum, adhuc suo tempore Apollinis Oraculum Delphis sua responsa dare: ita enim in *Lib. de Oraculorum Defectu* ait: „ Postquam Dei voluntati Graecia urbibus crevit, „ & locus Apollinis frequentari hominum copia „ coepit, duabus usi sunt Vatibus, quae per vices „ ad cortinas sederent; eratque etiam tertia desi„ gnata, tanquam assidens iis. Nunc unica est An„ tistita: neque incusamus, cum ejus opera Con„ sultoribus sufficiat. Non igitur incusandus est „ Apollo: divinatio enim, quae reliqua est, omni„ bus sufficit, & unumquemque adeptum, quod „ voluit, dimittit „ Et Tractatu sequenti, ubi peculiariter egit de inscriptione Templi Delphici foribus adscripta, ita habet: „ Apollo noster, cum dif„ ficultates vitae incidentes sublevet, atque dissol„ vat, edendis Oraculorum responsis; eas tamen, „ quae circa doctrinam sunt, relinquit, & propo„ nit excutiendas ei animi facultati, quae studio „ sapientiam sectatur. „ Quum ergo & post Christi mortem non siluerit Delphicum Apollinis Oraculum, & diu ante illius Nativitatem, carmine responsa dare cessaverit, quis unquam, vel mica rationis pollens, sibi persuadebit ad genuina monumenta fore revocandum oraculum illud, quod strepente tuba a Graecis fuit editum in vulgus? Quis emunctae naris homo illud extentis ulnis excipiet, quod nullus veterum Patrum, ea iis praesertim, qui adversus Gentes scripserunt, memoriae tradidit, quando & rei gravitas exigebat, nec omiserunt Evangelistae adnotare, quod e multis exeuntes daemones adclamarint Christo inferorum debellatori? Accedit quoque historiolae falsitas ad exclusionem confi[illegible] oracoli, quod Augustus ita fuit Romanorum Diis addictus, & Quiritium superstitioni deditus, ut omnino fuerit aversatus exterarum Religionum Sacra, praesertim vero Judaicos ritus, Judaeorumque cultum. De eo quidem ita scribit Suetonius in *Augusto c. 93.* „ Peregrinarum caeremoniarum, sicut & ve„ teres, ac praeceptas, reverentissime coluit, ita „ & ceteras contemptui habuit.... At non modo „ in Ægypto paulo deflectere ad videndum Apim „ supersedit: Sed & Cajum nepotem, quod Judaeam „ praetervehens apud Hierosolymam non supplicas„ set, collaudavit: „ qui ergo fieri potuit, ut vero Deo, quem Judaea colebat, & quem Judaeorum Oracula Primogenitum Dei undique resonabant, quemque Apollo Delphicus dicit *Puerum haebreum Deum divos ipsos gubernantem* coluisset erecta Romae in Capitolio *Ara Primogeniti Dei*? Dum etiam a Graecia redux Romam permeabat Augustus non solum ab Asiaticis urbibus sibi ut Templa erigerentur ac sacrarentur permisit, sed ut & ludi Sacri celebrarentur, indulsit, ut legere est apud Tacitum, & Dionem Cassium *Lib. XV.* quinimo Romam reversus, ut ob ejus felicem reditum *Fortunae reduci* consacraretur ara, permisit; nec non ipsemet *Marti Ultori* Templum, quod in itinere suo decreverat, perfecit in Capitolio, ubi & *Jovi Tonanti* Templum exstruxerat. Quis ergo tam levis est corde, ut credat superstitiosissimum Caesarem oraculum ab Pythia excepisse Delphis de Primogenito Dei in carne venturo, cui aram erexit, quando etiam post illud sibi litandum indulsit, & Diis Gentium Aras, & Templa in Capitolio extruxit? Dubio procul nullam merentur fidem haec, & similia, quae obscuriori aetate fuerunt jactata in vulgus, spuria monumenta.

Quid insuper si attendas tempus, quo confictum Apollinis Oraculum laudatur? Acu procul dubio tanges a capite ad calcem fabulis narratiunculam scatere. Non quidem id evenit, dum primo Augustum Graeciam petiisse adseverant ejusdem Patroni; quia tunc Romam redux sibi litandum est passus, & Quiritum diis nova religiosae superstitionis obsequia impendit: non iterum diu post, ut comminiscuntur Graeculi; quia devexa tunc erat aetate; quandoquidem Senex etiam erat dum primo (ex eorum placito) rediit Romam; XIX. nimirum, ante Christi natalem Anno, & XXXIV. ante ejusdem Caesaris mortem; quomodo igitur Graeciam iterum petere poterat Augustus? quaenam itidem caussa Delphos iterato adeundi urgebat, ut secundam profectionem hanc adstruamus? Ethnici Scriptores omnino silent, nullus eam memorat. Semel igitur Graeciam peragravit Augustus, atque inde redux Quiritum Diis aras & Templa extruxit: nullum ergo ex Apolline oraculum excepit de puero hebraeo Divos Deo ipso regente, nec proinde eidem Primogenito Dei in Capitolio aram exstruxit. Consule clariores Criticos de hac re fusius agentes praesertim ex Catholicis N. Hyacinthum Serry *Exercit. XXXII. de Christo, & Deipara*, ex Acatholicis vero Antonium Vandale *de Oraculis Ethnicorum Dissert. II. Cap. 3.*

suis urbibus, oppidis, montibus, vallibus, caeterisque planis locis in volumine geographico satis amplo, quod juxta numerum septem Tribuum divisere in septem tabulas, sive portiones magnitudine quidem inaequales, sed fructuum ac proventuum summa, & pretii aestimatione pares: unde & Beniaminia Tribus, quae regionem obtinuit omnium angustissimam, pulchtitudine tamen, & soli ubertate, atque urbium nobilitate potiorem habuit, ut Josephus testis est, caeteris aequalem. Reversi igitur aestimatores terrae post septimum mensem, librum descriptinnis ad Jesum attulerunt: qui, eo diligenter inspecto, universam illam provinciam inter septem illas Tribus sorte distribuit, anno ab orbe condito, bis millesimo octingentesimo trigesimo quarto.

PATRIARCHARUM duodecim filiorum Jacob testamentum est liber pervetustus, quem, ex Hebraeo in Graecum translatum, Latine vertit Robertus, Lincolineosis episcopus. Narrantur in eo plurima, tum prophetica oracula, tum adhortamenta ad virtutem, ac Dei cultum, quae singuli Patriarcharum in extremo vitae die, advocatis ad se filiis suis, ac nepotibus, elocuti sunt; multa quoque ex libro Henoch inseruntur in ipso vaticinia, De his, quae eventura fuerant filiis, ac oepotibus duodecim Patriarcharum: De futuris Hebraenrum sceleribus, & poenis: De mundi Salvatore ab Hebraeis occidendo: De Hebraeorum eversione, captivitate, ac dispersione inter gentrs perpetua. Meminit hujus Operis Origenes Homilia 15. in Josue, & Procopius Gazaeus in Commentariis 38. capituli Geneseos.

PAULUS APOSTOLUS praeter quatuordecim epistolas, in Sacro canone receptas, & a oobis in superiori volumine enumeratas, dicitur etiam reliquisse infra notatas Scripturas, videlicet.

EVANGELIUM.

AD Laodicenses epistolam uoam.

AD Corinthios epistolam tertiam.

AD Thessalonicenses epistolam tertiam.

AD Lucium Annaeum Senecam epistolas sex.

APOCALYPSEOS, hoc est, Revelationis, vel Anavaseos, id est, Ascensionis, vel, De suo ipsius raptu, librum unum.

DE suis actibus librum unum.

PAULI & Teclae actus librum unum.

DE quibus quidem Scripturis, quae apud vetustos auctores inveoi, haec sunt.

PAULI Evangelium: de hoc ipse Paulus in posteriore epistola ad Timotheum scribit: MEMOR esto, Dominum Jesum resurrexisse a mortuis ex semine David, (2. ad Tim. 2. 8.) secundum Evangelium meum, in quo laboro: quae verba plerique veterum sic exponunt, ut putent Paulum, quotiescunque in epistolis suis dixerit, Juxta Evangelium meum, de Lucae significare Evangelio, quod ipsum Lucas, Paulo docente, didicerit. Existimant alii, Paulum evangelium appellasse suum, ut ipsum discerneret a multis falsis evangeliis pseudo-Apostolorum, quae sine ulla certa auctoritate circunferebantur: a quibus nnn immerito suum discernit verum, indubitatum, & in Concilio Hierosolymitano ab Apostolis approbarum: nec desunt, qui dicaut, Apostolum per Evangelium suum nihil aliud intellexisse, quam Evangelicam doctrinam, a se vivae vocis oraculo praedicatam.

PAULI ad Laodicenses epistola: hanc Apostolus Colossensibus commendat, ita scribens in calce epistolae, quam ad ipsos dedit: SALUTATE frarres, qui sunt Laodiceae: & cum lecta fuerit apud vos epistola haec, facite, ut & in Laodicensium ecclesia legatur; & ea, quae Laodicensium est, vobis legatur. (Colos. 4. d) Divus Thomas affirmat auctorem hujus epistolae fuisse Paulum, qui eam ad Laodicenses miserit; & hanc non fuisse ab Ecclesia in Canone divinarum Scripturarum receptam vel quod de ejus auctoritate non plane constaret, vel quod ea esset ab haereticis depravata, vel, quod temporis injuria periisset, vel, quod ipsa eadem contineret, quae in aliis Pauli epistolis haberentur. Chrysostomus arbitratur hanc non esse epistolam, quam Paulus Laodicensibus miserit, sed quam Laodicenses Paulo miserint, eo quod non dixerit Apostolus: Ea, quae ad Laodicenses, vobis legatur, sed *καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας*, hoc est, Et illam, quae ex Laodicea scripta est, legatur. Theophylactus putat hanc esse priorem epistolam Pauli ad Timotheum, quae, ut Grae-

ea exemplaria testantur, missa est per Tychicum Diaconum, ex Laodicea, metropoli Phrygiae Pacatianae. Epiphanius, Salaminae episcopus, libro primo adversus haereses, asserit hanc epistolam non esse Pauli; producitque testimonium, a Marcione haeretico ex epistola ad Laodicenses citatum, in haec verba: UNUS Deus, una fides, unum baptisma: unus Deus, & pater omnium; qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus. Quod quidem testimonium iisdem ac totidem verbis apud nos habetur in epistola ad Ephesios capite quarto. Tertullianus in libro adversus Marcionem quinto, indicat: Marcionem ipsum fuisse in hac sententia, ut crederet epistolam, quae juxta nos inscribitur AD EPHESIOS, fuisse a Paulo non Ephesiis, sed Laodicensibus scriptam, & inscriptam. Philastrius in Catalogo haereseon, capite octogesimo nono, tradit epistolam a quibusdam, ut Pauli, receptam, sed in Ecclesiis non fuisse consuetudinem, ut apud populum publice legeretur, propter sententias quasdam ambiguas temere a quibusdam insertas. Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, LEGUNT, inquit, quidam & ad Laodicenses epistolam, sed ab omnibus exploditur. Extat, ut audivimus, epistola haec Lutetiae in pervetusto codice Bibliothecae Sorbonicae: ipse quoque eam vidi Patavii in Bibliotheca D. Joannis a Viridario: ex qua etiam subjectum exemplar descripsi.

Ephes. 4. 5.

PAULUS Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, fratribus, qui estis Laodiceae, gratia vobis, & pax a Deo patre nostro, & Domino Jesu Christo. GRATIAS ago Christo per omnem orationem meam, quod permanentes estis & perseverantes in operibus bonis, promissionem expectantes in die judicii: neque disturbent vos quorundam vaniloquia insimulantium veritatem, ut vos avertant a veritate Evangelii, quod a me praedicatur: & nunc faciet Deus, ut qui sunt ex me, ad perfectum veritatis Evangelii sint deservientes, & benignitatem operum facientes, quae sunt Salutis vitae aeternae: & nunc palam sunt vincula mea, quae patior in Christo, in quibus laetor & gaudeo: & hoc mihi est ad salutem perpetuam, quod factum est orationibus vestris, administrante Spiritu Sancto, sive per vitam, sive per mortem: est mihi vivere vita in Christo, & mori gaudium: & ipse in nobis faciet misericordiam suam, ut eandem dilectionem habeatis, & sitis unanimes. Ergo dilectissimi, ut audistis praesentiam Domini, ita sentite, & facite in timore: & erit vobis vita in aeternum (est enim Deus, qui operatur in vobis) & facite sine peccato quaecunque facitis: &, quod optimum est, dilectissimi, gaudete in Domino Jesu Christo; & cavete omnes sordes in omni lucro: omnes petitiones vestrae sint palam apud Deum: estote firmi in sensu Christi; &, quae integra, & vera, & pudica, & casta, & justa, & amabilia sunt, facite; &, quae audistis, & accepistis, in corde retinete: & erit vobis pax. Salutant vos omnes Sancti. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum Spiritu vestro. Amen. Hanc facite legi Colossensibus, & eam, quae est Colossensium, vobis.

HOC igitur est epistolae ad Laodicenses exemplar: quod an ipsius Pauli sit, dubitare me facit, tum praedictum testimonium ab Epiphanio ex libro Marcionis citatum, quod in hac epistola non habetur; tum etiam, quod quicquid est in hac Laodicensium epistola, idem in epistola ad Colossenses habetur, & copiosius: quare non oportebat Paulum praecipere Colossensibus, ut haec quoque apud illos legeretur. Suspicor hoc exemplar illud idem esse, de quo Theodoretus in Commentariis epistolae ad Colossenses ita scripsit: QUIDAM existimant Paulum etiam scripsisse ad Laodicenses epistolam: itaque fictam etiam epistolam proferunt: divinus autem Apostolus non dixit, Eam, quae est ad Laodicenses; sed, Eam, quae est ex Laodicea: illi enim de aliquibus rebus ad eum scripserant. Verisimile est autem, eos vel accusasse, quae fiebant Colossis; vel eodem morbo etiam laborasse: & ideo dixit, hanc quoque epistolam eis esse legendam. (a)

PAU-

(a) Epistolam Pauli ad Laodicenses olim circumlatam, & ab aliquibus ex seculi obscuritate receptam, rejiciunt universim Critici, ne dum quia in Canone Ecclesiae descripta non invenitur: quum in eo dumtaxat XIV. receptae, & novissime a Tridentino definitae legantur; verum etiam quia nullus Veterum PP. ejus meminit; quinimo omnes, qui de illa verbum habuerunt, suppositiciam declararunt. S. Epiphanius *Haeres.* 42. dum redarguit Marcionitas ex eadem Epistola sibi patrocinium quaeritan-

PAULI ad Corinthios epistola tertia: sunt qui existiment, Paulum praeter duas epistolas ad Corinthios, quae in Canone habentur, aliam quoque ad eosdem scripsisse epistolam, inter Canonicas non enumeratam; argumento sumpto ex eo, quod Paulus in quinto capite prioris ad Corinthios dicit: SCRIPSI vobis in epistola, Ne commisceamini fornicariis: non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis jam ex hoc mundo exisse: nunc autem scripsi vobis non commisceri, &c. Chrysostomus arbitratur Paulum hic non aliam quaudam epistolam ab hac diversam, sed hanc ipsam nominasse epistolam, volens his verbis corrigere, quod paulo ante in ea scripserat, cum dixisset: OMNINO auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes; ita, ut uxorem patris sui aliquis habeat: & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit: & deinde, NESCITIS, quod modicum fermentum totam massam corrumpit: expurgate vetus fermentum, &c. Credibile igitur erat, Corinthios suspicari, vitandos esse omnes fornicarios, non solum eos, qui corporeae libidinis foeditate contaminantur, sed illos etiam, qui spiritualem fornicationem sectantur, quae fit, quotiescunque anima recedit a Deo per qualecunque peccatum, sive illud infidelitas sit, sive avaritia, sive ebrietas. Hanc igitur vanam eorum suspicionem excludens Paulus, ait: SCRIPSI vobis in epistola, Ne commisceamini fornicariis, &c. ac si diceret, Ne quid erretis in eo, quod hic paulo supra jussérim, a vobis fugere consuetudinem infami libidine contaminatorum: non hoc sentio, quod postulavi, ut universos mundi hujus, tam corporales, quam spirituales fornicarios vitetis; neque cum ullo spiritualiter fornicante, hoc est, idololatriae, aut avaritiae, quae est idolorum cultus, servienti, consuetudinem habeatis: nec enim, si conemini, tota vobis Graecia, imo totus orbis, relinquendus fuerit; cum istiusmodi fornicarii nusquam non occurrant: quanquam id quoque cupiam, si liceat: nunc, quod fieri non potest, non exigo: illud autem nunc scripsi, & in hac epistola vobis scribo; ut, si quis Christianus palam hujusmodi vitiis infectus sit, quae plurimum absunt ab instituto Christiano, ut puta scortatione, avaritia, simulacrorum cultu, maledicentia, temulentia, rapacitate, adeo vitetis hominis familiaritatem, ut ne cibum quidem cum illo capere dignemini, donec resipiscat. (a) 1. Cor. 5. 11

PAULI ad Thessalonicenses epistola tertia. Origenes in epistola, quam, teste Rufino, ad amicos suos in Alexandria scripsit, sic loquitur: NIHIL mirum mihi videtur, si adulteratur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli Apostoli: quidam enim sub nomine Pauli Apostoli falsam epistolam scripserunt, ut conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, & seducerent eos: propter hanc epistolam in secunda epistola, quam ad Thessalonicenses scripsit, haec dixit: ROGAMUS autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & per vestram congregationem in ipsum, ut non moveamini cito a sensu vestro, neque terreamini, neque per spiritum, neque per verbum, neque per epistolam, tanquam 2. Thess. 2.

tantes aperte dicit, quod ea „ nusquam apud Apostolum legitur. „ S. Hieronymus *Catalog. Script. Illustr.* quem etiam Xystus laudat, ait: „ Legunt „ quidam, & ad Laodicenses, sed ab omnibus ex- „ ploditur. „ Epiphanius Diaconus in Nicaeno II. *Tom. V. Act. 6.* Gregorium pro Iconomachis agentem ex testimonio praefatae ad Laodicenses epistolae ita redarguit: „ D. Apostoli ad Laodicenses fertur „ ficta epistola in quibusdam libris Apostoli jacere, „ quam Patres nostri reprobavere ut alienam ab „ ipso. „ Stylus itidem adsertae epistolae Paulinae longe distat ab Apostoli stylo; tam brevis est, & praecepta quaedam sine ullo ordine congesta ex aliis genuinis Apostoli Epistolis collecta, praesertim ex ea, quae est ad Philippenses data, exhibet, ut primo intuitu adpareat conficta, & Apostolo supposita. Quare optime N. Xystus de ea nimium dubitat; sed longe cautius prudentiusque alii rejiciunt illam. Quod vero de Angelico dicit Idem Author, ulterius expendendum est ex Cl. N. Johanne Nicolai *not. margin. in Comment. S. Thom. in Epist. I. ad Corinth. Cap. V. Lect. 3.* nimirum S. Thomam dubium haesisse de praefata Epistola, & aliquantulum in eam inclinasse ex testimonio Haymonis, adscititii Commentarii S. Ambrosii, & Glossae apud M. Sententiarum Petrum Lombardum, cui fidem praestitit S. Doctor: sed quia fraudem, vel commenta in ea subodoratus fuit Angelicus, momenta dubitandi exposuit: quia vero eadem ad Laodicenses Pseudo-Paulina epistola in Canonem non erat redacta, Angelicus Doctor non adnumeravit eam agiographis.

(a) Qui adstruunt Tertiam ab Apostolo scriptam fuisse ad Corinthios Epistolam, & suppresso nomine a N. Sixto laudantur, ii procul dubio sunt, quos nuper retuli, ex quorum testimonio aliqui inter genuinas Pauli Epistolas, etsi non inter Canonicas scripturas, eam adnumerarunt. Ceterum supposititiam eam esse, nemo qui Criticus, nemo qui Sapiens audit, inficiatur.

per nos missam, quasi instet dies Domini, Nemo vos seducat ullo modo. Hucusque Origenes. [a]

PAULI ad Senecam, & Senecae ad Paulum epistolae: de his apud varios probatae fidei auctores scriptum inveni, quod Lucius Annaeus Seneca Cordubensis, Stoïcae sectae philosophus, Photini Stoïci discipulus, patruus Lucani poëtae, vir vitae continentissimae, quem Hieronymus in catalogo sanctorum enumerat, scripsit epistolas octo ad Paulum Apostolum, sibi amicissimum; ante cujus martyrium biennio fere ipse quoque a Nerone crudelissimo discipulo suo occisus est. Huic Paulus rescripsit sermone, ut creditur, latino epistolas sex parvas ac familiares, scribens ad eum non ut ad regeneratum, & ut plane fidelem, sed ut amicum, & qui Christianos non odio, sed benevolentia prosequeretur, & qui disciplinam probaret eorum. Videtur autem Seneca stylum suum aliquantulum in his epistolis obumbrasse de industria, & dissimulasse; ut, si forte in alienas manus epistolae venissent, etsi inscriptae nomine Senecae, potuissent nihilominus in periculo non videri Senecae: periculum enim erat, & contra Imperatoris tunc edictum, Christiani, aut Judaei familiaritate uti. Attestantur his epistolis nonnulli ex vetustissimis patribus; in primis vero Linus, secundus post Petrum Pontifex, qui in principio libri De passione Pauli, loquens de amicitia Pauli, & Senecae sic ait: CONCURSUS de domo Caesaris fiebant ad eum: sed & institutor Imperatoris adeo fuit illi amicitia copulatus, videns in eo divinam scientiam, ut se a colloquio illius temperare vix posset, quo minus, si ore ad os illum alloqui non valeret, frequentibus datis & acceptis epistolis, ipsius dulcedine, & amicabili colloquio, atque consilio frueretur: & divus Hieronymus in libro De viris illustribus Senecam inter Ecclesiasticos scriptores enumerans, inquit: SENECAM non ponerem in catalogo sanctorum, nisi me illae epistolae provocarent, quae leguntur a plurimis Pauli ad Senecam, & Senecae ad Paulum, in quibus cum esset Neronis magister, & illius temporis potentissimus, optare se dicit ejus esse loci apud suos, cujus sit Paulus apud Christianos: & Augustinus in epistola ad Macedonium 53. harum epistolarum mentionem faciens, ait: MERITO ait Seneca, (qui temporibus Apostolorum fuit, cujus etiam quaedam ad Paulum Apostolum leguntur epistolae) OMNES ODIT QUI MALOS ODIT. Haec illi de Senecae, & Pauli epistolis; quae quoniam breves admodum sunt, & paucis cognitae; non abs re futurum arbitror, si eas hoc loco ascribam.

Paulo Annaeus Seneca salutem.

CREDO tibi, Paule, nunciatum, quod heri cum Lucillo nostro de apocrisi, & aliis rebus habuimus: erant enim quidam disciplinarum tuarum comites mecum: nam in hortos Salustianos secesseramus; quo in loco occasione nostra alio tendentes hi, de quibus dixi, nobis adjuncti sunt. Certe quod tui praesentiam optamus: & hoc scias volo; libello tuo lecto, id est de plurimis literis aliquas epistolas, quas ad aliquam civitatem, seu caput provinciae direxisti, mira exhortatione vitam moralem continentes, usque refecti sumus. Quos sensus non puto ex te dictos, sed per te, certe aliquando ex te, & per te: tanta enim majestas earum est rerum, tantaque generositate clarent, ut vix suffecturas putem aetates ho-

(a) Quae ex Origene adseritur Pauli III. ad Thessalonicenses Epistola, futili stramineoque argumento munitur. Non ergo quod Gentium Doctor *II. ad Thessalonicenses Cap.* 2. scribit, nimirum, haud fore adhibendam fidem Pseudo-Apostolis quibusdam, qui obtentu cujusdam prophetiae, seu divinae revelationis, aut quasi a Paulo conscriptae Epistolae, imminentem jam Domini adventum, extremique judicii diem praedicabant, fas est inferre aliam fuisse ab Apostolo scriptam ad Thessalonicenses epistolam; quin potius ex adverso concludendum est hanc tertiam omnino subditam, & commentitiam esse: quum ibidem Paulus obtestetur eos, ut nullo pacto conturbentur ex momento venditatae a nebulonibus revelationis praefatae, seu epistolae a se conscriptae, in qua ea adserebatur prophetia; ideoque nedum phanaticorum commentum exsibilat de in vulgus edita revelatione conficta, sed etiam ventilat sub ejus nomine epistolam ab impostoribus confictam, aut indigitatam. Id ergo solummodo ibidem Apostolus insinuavit ut certum teneretur, & fide crederetur, quod, nimirum, traditum erat Ecclesiae, & per Ecclesiam erat concreditum fidelibus, idque Galatis repetiit *Cap. I.* „ Sed licet nos aut Angelus de Coelo evangelizet „ vobis, praeterquam quod Evangelizamus vobis, „ anathema sit: „ Erravit ergo Origenes dum hanc III. ad Thessalonicenses datam Paulinam epistolam adseruit, & errarunt etiam quotquot Origeni adstipulati sunt, ut observarunt Cll. Theologi, Criticique adcuratiores Estius, Baronius, Calmetus, Simonius, N. Graveson, aliique plures saepius laudati.

hominum, quibus institui perficique possint. Bene te valere frater eupio, Vale.

Paulus Senecae salutem.

LITERAS tuas hilaris heri accepi: ad quas rescribere statim potui, si praesentiam juvenis, quem ad te missurus eram, habuissem; scis enim, quando, & per quem, & quo tempore, & cui quid dari committique debeat. Rogo ergo ne te putes neglectum, dum personae qualitatem inspicio: sed quod literis meis vos refectos scribis; felicem me arbitror tanti viri judicio: neque enim diceris Censor, Sophista, ac magister tanti principis, & etiam omnium, nisi quia vera dicis. Opto te diu bene Valere.

Paulo Annaeus Seneca salutem.

QUAEDAM volumina ordinavi, & divisionibus suis statum eis dedi: ea quoque legere Caesari sum destinatus: & si modo fors prospere annuerit, eris forsitan & tu praesens: sin alias, reddam tibi diem; ut invicem hoc opus inspiciamus. Decreveram non prius edere ei hanc scripturam, nisi prius tecum conferrem, si modo impune hoc fieri potuisset: ut scires & te non praeteriri. Vale Paule charissime.

Paulus Senecae salutem.

QUOTIESCUNQUE literas tuas audio, praesentiam tui cogito; nec aliud existimo, quam omni tempore te nobiscum esse: cum primum itaque venire coeperis, invicem nos & de proximo videbimus. Bene te valere opto.

Paulo Annaeus Seneca salutem.

NIMIO tuo angimur secessu: quid est, vel quae res te remoratum faciunt? si indignatio Domini, quod a ritu & secta veteri recesseris, & alios rursus convertetis: erit postulandi locus, ut ratione factum, non levitate, hoc existimet. Vale.

Paulus Senecae, & Lucillo salutem.

DE his, quibus, vel quae mihi scripsistis, non licet harundine, & atramento eloqui: quarum altera res notat, & designat aliquid; altera evidenter ostendit, praecipue cum sciam inter vos esse, sicut apud nos, & in nobis, qui me intelligunt. Honor habendus est omnibus, & tanto magis his, qui indignandi occasionem captant: quibus si patientiam ostendemus; omni modo eos ex quacunque parte vincemus: si modo hi sunt, qui poenitentiam sui gerant. Bene valete.

Paulo Annaeus Seneca salutem.

PROFITEOR bene me acceptum in lectione literarum tuarum, quas Galatis, Corinthiis, & Achaeis misisti: Spiritus enim Sanctus in te, & supra te excelsos, subliniores, valdeque venerabiles sensus exprimit: vellem itaque, cum res eximias proferas, ut majestati earum cultus sermonis non desit: &, ne quid tibi, frater, surripiam, aut conscientiae meae debeam, confiteor Augustum sensibus tuis permotum: cui, lecto literarum tuarum exordio, haec vox fuit: Mirari eum posse, ut qui non legitime imbutus sit, taliter sentiat. Cui ego respondi, Solere deos ore innocentium effari; addens ei exemplum Vaticani hominis rusticuli: cui cum duo viri apparuissent in agro Reatino, qui Castor, & Pollux sunt nominati, divinitus instructus fuit. Vale.

Paulus Senecae salutem.

LICET non ignorem Caesarem nostrarum rerum admiratorem & amatorem esse: permittes tamen te non laedi, sed admoneri: puto enim te graviter fecisse, quod in notitiam proferre voluisti, quod ritui & disciplinae ejus sit contrarium: cum & ille gentium deos colat. Quid tibi visum sit, ut hoc eum scire velles, non video: sed nimio amore meo facere te hoc existimo: rogo te de futuro, ne id agas: cavendum est enim, ne, dum me diligis, offensam domino facias: cujus quidem offensa, nec oberit, si perseveraverit; neque, si non sit, proderit: si est regina; non indignabitur: si mulier est; offendetur. Bene Vale.

Pau-

Paulo Annaeus Seneca salutem.

SCITO te non tam mei causa commotum literis, quas ad te de editione epistolarum tuarum Caesari feci, quam natura rerum, quae ita mentes hominum ab omnibus artibus & moribus revocat, ut non hodie admiret: quippe ut is, qui multis documentis hoc jam notissimum habeam: igitur nove agamus: tu, siquid facile in praeteritum actum est, veniam irrogabis. Misi tibi librum de verborum copia. Vale Paule charissime.

Paulus Senecae salutem.

QUOTIES tibi scribo, & nomen meum tibi praefero, gravem & sectae meae incongruam rem facio: debeo enim, ut saepe professus sum, cum omnibus omnia esse; & idem observare in tuam personam, quod lex Romana honori senatus concesserit, scilicet in epistola ultimum locum eligere, ne cum aporia & dedecore cupiam efficere, quod mei arbitrii fuerit. Vale devotissime Magister. Data quinto Kal. Julii Nerone quarto, & Messala Consulibus.

Paulo Annaeus Seneca salutem.

AVE MI Paule charissime: si mihi, nominique meo vir tantus & dilectus omnibus modis, non dico fueris junctus, sed necessario mixtus, apte actum erit de Seneca tuo: cum sis igitur vertex & altissimorum omnium montium cacumen, haud te indignum in prima facie epistolarum nominandum censeas, ne tam tentare me, quam ludere, videaris; quippe cum scias civem esse te Romanum: nam qui meus, tuus apud te locus; qui tuus, velim ut meus. Vale Paule charissime. Data x. Kal. Aprilis, Apriano & Capitone Consulibus.

Paulo Annaeus Seneca salutem.

AVE MI Paule charissime. Putas ne me haud contristari, & non luctuosum esse, quod de innocentia vestra subinde sumatur supplicium? de hinc, quod tam obnoxios vos reatui omnis populus judicet, putans a vobis effici, quod in urbe contrarium fit? sed feramus aequo animo, & utamur foro, quod sors concessit, donec invicta felicitas finem malis imponat. Tulit & priscorum aetas Macedonem Philippi filium, & Dionysium; nostra quoque Cajum Caesarem: quibus quicquid libuit, licuit: incendium urbs Romana unde saepe patiatur manifeste constat: sed si effari humilitas humana potuisset, & impune his tenebris loqui liceret, jam omnes omnia viderent. Christiani, & Judaei quasi machinatores incendii supplicio affici solent. Grassator iste, quisquis est, cui voluptas carnificina est, & mendacium velamentum, tempori suo destinatus est: & sicut optimi cujusque caput pro uno donatur capite; ita unum pro multis dabitur caput, & hic devotus pro omnibus igni cremabitur: centum triginta duae domus, Insulae quatuor sex diebus arsere: septimus pausam dedit. Bene te valere opto. Data quinto Kal. Aprilis, Frigio, & Basso Consulibus.

Paulo Annaeus Seneca salutem.

AVE MI Paule charissime. Allegorice, & aenigmatice multa a te usquequaque opera conduntur: & ideo rerum tanta vis & muneris tibi tributa, non ornamento verborum, sed cultu quodam decoranda est: saepius te dixisse retineo, multos, qui talia affectent, sensus corrumpere, & rerum virtutes evirare: caeterum hoc mihi concedas velim: latinitati morem gere, honestis vocibus speciem adhibe, ut generosi muneris concessio digne a te possit expediri. Bene Vale. Data V. nonas Julii, Leone, & Savino Consulibus.

Paulus Senecae salutem.

PERPENDENTI tibi ea sunt revelata, quae paucis divinitas concessit: certus igitur ego in agro jam fertili semen fortissimum sero, non quidem materiam, quae corrumpi videtur, sed verbum stabile Dei, derivamentum crescentis, & manentis in aeternum. Quod prudentia tua assecuta est, indeficiens fore debebit: Ethnicorum, Israëlitarumque observationes censeo vitandas. Quae propemodum ade-

adeptus es, regi temporali, ejusque domesticis, atque fidis amicis insinuabis: quibus etsi aspera & incaptibilis erit persuasio tua, cum plerique eorum minime flectantur insinuationibus tuis: sermo tamen Dei illis instillatus, novum in his hominem pariet ad Deum hinc properantem. Vale Seneca charissime nobis. Data Kal. Augusti, Leone, & Savino Consulibus. (a)

SCRIPSIT in has epistolas breves commentariolos Jacobus Faber, Viennensis episcopus.

PAULI Raptus sive Apocal psis. Epiphanius in primo libro Panarii Cajanorum

(a) Pauli ad Senecam, & Senecae vicissim ad Paulum Epistolae, quae apud N. Xystum prustant, quasque post eum vindicarunt Alphonsus Salmeronius in *Cap. IV. Epistol. ad Philippenses*, Margarinus Bignaeus *Tom. VII. Biblioth. Vet. PP.* aliique, spuriae supposititiaeque mox dignoscuntur, dum recta lance librantur. Non quidem stylum aut Pauli, aut Senecae respective proferunt, nec Apostoli sanctitatem redolent, nec insuper, qui ex industria retentus ab Seneca humilior stylus adseritur, ullo potest argumento monstrari; praesertim quum nullus Veterum PP. eas vel digito monstrarit. Plura itidem in eis extant, quae anachronismum continent, & eas spurias plene evincunt. In eisdem quippe adnotatur ab Apostolo tempus, quo ad Senecam scribit, nimirum: „ IV. Kalend. Jul. Nerone IV. & Messala Coss. „ quum tamen juxta Consulares Fastos indubium sit Neronem non IV. sed III. dumtaxat Consulatum gessisse. Alienum quoque ab omni fide, omnique prudenti judicio est Paulum in eadem Urbe commorantem Consulum Epocham adnotare voluisse. In Senecae itidem Epistolis non leve sphalma notandum occurrit: Scribit ille sub Nerone Consules Frigium, Leonem, & Savinum, quum tamen nulli sub Nerone hujus nominis Consules in laudatis Consularibus Fastis legantur. Similiter ab vero longe nimium abit haec temporis adnotatio, quae occurrit in VI. Senecae Epistola „ X. Kalend. Aprilis Apronio, & „ Capitone Coss. „ Fontejus Capito enim una cum Julio Rufo, secus vero cum Apronio Consul fuit creatus Anno Domini LXVII. biennio post Senecae mortem. Pariformiter Senecam fuisse Christianum I. Paulinae Epistolae salutatio indigitat: „ Bene te „ valere Frater cupio: „ quod falsissimum esse ex Tacito constat, qui *Lib. Annal. XV.* de Seneca extremum ducente spiritum loquens, idololatram eum diserte enunciat: quandoquidem adserit, quod Seneca „ ubi stagnum calidae aquae introiit, respergens proximos servorum addita voce, ait, libare „ se liquorem illum Jovi Liberatori. „ Et quamvis aliquibus visum fuerit Tertullianum Patronum fuisse Christianismi Senecae, quia *Lib. de Anima* inquit: „ Seneca saepe noster: „ tamen & falluntur qui ita existimant, & nullum nobis facessit negotium Quinti Florentis monumentum; quinimo vel ex eodem oppositum directe evincitur. Si quidem absolute Tertullianus dixisset *Seneca noster*, apertum de Senecae fide testimonium perhibuisset, at quia *saepe noster* inquit, Ethnicum eum pronunciavit, esto in pluribus Christianae fidei articulis, iis nimirum, quae naturali lumine ostendi possunt, Dei videlicet existentia, Providentia, et ceteris id genus nobiscum sensisse, quod etiam nos ex aliis Ethnicorum dictis adversus Atheos, Polytheos, vel quomodocumque errantes idololattas, blasphemos &c. demonstramus ad ventilandam insaniam delirantium. At quis unquam vel aliquem ex praefatis Pagania aut Hebraeum, aut Christianum fuisse censet? Neque unquam Hieroeymus, qui in Catalogo Virorum inlustrium, & inter Ecclesiasticos Scriptores Senecam adnumeravit, baptismate lustratum eum adseruit. Et quamvis S. Doctor eundem Senecam Christianis Scriptoribus adcenseat ex momento praefatarum epistolarum, non tamen eas idcirco Lucio Annaeo vindicat ut indubias, ab eoque certo scriptas, sed quia de eo ita sentiunt aliqui, in Syllabo Scriptorum Ecclesiasticorum Senecae nomen depingit „ quem non po„ nerem in Catalogo Sanctorum, nisi me illae episto„ lae provocarent, quae leguntur a plurimis ad Pau„ lum. „ Quare Erasmus in *Scholiis ad Hieronym.* dum ea verba S. Doctoris, *quae leguntur a plurimis*, expendit, ita ad rem loquitur. „ Tacite indicat eru„ dito Lectori quid sentiat. Nempe eas epistolas „ falso inscribit Paulo, & Senecae, cum nihil illic „ sit neque Paulo dignum, neque Seneca; quem„ admodum admonuimus in Senecae operibus a no„ bis utcumque emendatis „ &c.

Neque iterum Augustinus loco ab Authore laudato pro Senecae genuinis ad Paulum Epistolis decertat dum ait *quaedam leguntur*, seu a quibusdam in medium proferuntur, quia vulgi testimonium solummodo protulit, nullo efformato criterio ex proprio sensu: propriam autem sententiam Augustinus adversam huicce vulgari opinioni expressit *Lib. VI. de Civitate Dei Cap. II.* Et tandem, quae deprompta Xystus refert ex Lino *Lib. de Passione Pauli*, spuria omnino esse supra ubertim ostendimus, ubi de Lino verbum fecimus. Quapropter ad commentitia monumenta fore amandandas Epistolas hasce sentiunt universim Eruditi Catholici, & Protestantes, praecipue C. Baronius ad *An. Christ. LXVI. n. 12.* Johannes Saresberiensis *Lib. VIII. Policrat. c. 13.* Justus Lipsius in *Vit. L. Annaei Senecae*, Antonius Possevinus *Apparat. Sacr. in Seneca*, Ludovicus Vives in *Cap. XI. Lib. VI. de Civitate Dei*. Daniel Huetius *Demonstrat. Evangel. Prop. I.* Augustinus Calmet *Praefat. in Pauli Epistolas*, Ludovicus E. Dupin *Biblioth. nov. p. 36.* & alii: vidi sis praecipue *Bibliothec. Ecclesiast.* Johannis Alberti Fabricii. Ex nostris autem praesertim ita sentiunt Natalis Alexander *Hist. Eccles. I. Sec. Cap. XII. Art. 5.* Hyacinthus Amat de Graveson *De Sac. Scriptur.* & Card. Gotti *T. I. Verit. Christ. Religionis*.

An autem reapse aliquando Paulus ad Senecam, & hic vicissim ad illum epistolas dederit, etsi subditis adgregemus eas, quas N. Sixtus laudat? Dubitant aliqui. NN. Natalis, & Gotti adfirmant, & videtur ad hoc facere dictum Senecae, quod Augustinus commendat. Verum Ceteri universim Critici adstruunt nullimode Paulum ad Senecam e vinculis epistolas dedisse, nec credibile fore Senecam ad Paulum in carcere detentum tunc scripsisse, qui certo certius se magno commisisset periculo in tali circumstantia scribendo ad Apostolum sub Nerone in vinculis detentum. Suadetque insuper a vero longe abire conjecturam de praefatis epistolis silentium omnium Veterum Patrum, quos certe non latuissent monumenta praefata. Silent autem Ignatius, Irenaeus, Clemens Alexandrinus, Eusebius, Tertullianus, Origenes, aliique omnes ad V. Seculum usque Patres, qui res sub Apostolis gestas memoriae tradiderunt: quomodo ergo fidem id genus epistolis praestare possumus quarum nec vestigium adparet in iis, qui dubio procul & eas laudare debebant, & certo certius commendassent? Eodem igitur argumento, quo ad spurias amandamus a Sixto laudatas Pauli ad Senecam, & Senecae ad Paulum Epistolas, subditis adcensemus quascumque alias sub horumce nomine adsertas.

rum haeresin refellens, RURSUS, inquit, Cajani alium libellum finxerunt ex nomine Pauli, nefariis actionibus refertum; quo etiam Gnostici appellati utuntur; quem ASCENSUM PAULI vocant, occasione inventa ab eo, quod Apostolus dicit, se ascendisse usque ad tertium coelum, & audivisse arcana verba, quae non licet homini loqui: & haec inquiunt sunt arcana verba. Augustinus tractatu nonagesimo octavo in Joannem confurans horum insaniam, haec addit: QUIDAM spiritualium ad ea pervenerunt, quae non licet homini loqui, qua occasione vani quidam Apocalypsin Pauli, quam sana non recipit Ecclesia, nescio quibus fabulis plenam, stultissima praesumptione finxerunt, dicentes hanc esse, unde dixerat raptum se fuisse in tertium coelum, & illic audisse ineffabilia verba, quae non licet homini loqui. Utcunque illorum tolerabilis esset audacia, si se audisse dixisset, QUAE adhuc non licet homini loqui: cum vero dixerit, QUAE non licet homini loqui; isti, qui sunt, qui haec audeant impudentes, & infeliciter loqui? Nicephorus libro duodecimo ecclesiasticae historiae, mentionem intulit hujus Apocalypseos hunc in modum. Rursum eam, quae Pauli Apostoli dicta est Apocalypsis, quam ex priscis hominibus nemo vidit, monachi plures cum veneratione admirantur. Fama quidem increbuit hoc ipso imperantis Theodosii tempore, revelatione divina repertum esse librum eum in patria, paternaque domo Pauli Tarsi Ciliciae in arca marmorea repositum, & in terra defossum, quod sane falsum esse presbyter quidam ecclesiae Tarsensis grandevus admodum: nam id canities testatur, confessus est, nihil in ejusmodi suo tempore evenisse confirmavit. Quod cum asseveraret, admiratus est, si non ab haereticis fama ea conficta esset; id quod in multis etiam aliis libris factum esse antea diximus.

2. Cor. 12. 4

PAULI Actuum recordatur Eusebius in tertio historiae Ecclesiasticae capite vigesimo quinto. POST HAEC, ait, canonica volumina scriptura est, quae dicitur ACTUS PAULI; & libellus, qui appellatur PASTORIS; de quibus quammaxime dubitatur. Clemens Alexandrinus in sexto volumine Stromatum, ex ignota quadam Pauli scriptura tale profert testimonium: HOC Paulus Apostolus declarat, dicens, Libros quoque Graecos sumite, agnoscite Sibyllas, quomodo unum Deum significent, & ea, quae sunt futura; & Hystapen sumite, & legite, & invenietis Dei filium, multo clarius & apertius scriptum, & quemadmodum adversus Christum multi reges instruent aciem, qui habent odio, &c. (a)

PAULI, & Teclae Actus. Gelatius distinctione 15. recenset inter reprobas scripturas Actus Pauli, & Teclae: suspicor hanc esse scripturam, de qua Hieronymus in catalogo scriptorum sub titulo LUCAE haec habet: IGITUR periodos Pauli, & Teclae, & totam baptizati Leonis fabulam inter apocryphas scripturas computamus: quale enim est, ut Lucas, individuus comes Apostoli, inter caeteras ejus res hoc solum ignoraverit? Sed & Tertullianus, vicinus Apostolorum temporibus, refert presbyterum quendam in Asia σπουδαστὴν Apostoli Pauli convictum apud Joannem, quod auctor esset libri; & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse. Fuit hujus libri argumentum, ut ex tertio libro Epiphanii adversus haereses, ex libro secundo Ambrosii de virginibus, & ex octavo libro historiarum Vincentii, episcopi Belvacensis, conjicitur hujusmodi. Paulo apud Iconium praedicante, virgo Tecla, audita ejus de Virginitate concione, repente nuptiis exolvitur; & sponsum suum, juvenem, urbis primarium, forma & divitiis inclytum, relinquit: & Paulo adhaerens, ei se comitem peregrinationis dedit: in qua cum a persecutoribus gravia mortis discrimina subire cogeretur; nunc aquis immersa, nunc in ignes dejecta; nunc feris objecta, tandem his omnibus, Paulo protegente, liberata, simul cum ipso Romam incolumis pervenit. (b)

PE-

(a) De hac re infra redibit sermo, ubi ex professo sibyllinis oraculis agetur.

(b) Acta Theclae, & Pauli conficta apocrypha & commentitia esse iterum, iterumque adfirmamus cum Eusebio *Lib. III. Histor. Eccles. Cap. 3.* Gelasio R. P. in Concilio Romano, Hieronymo in *Catal. Script. Eccles. in Luca*; quinimo cum Tertulliano *Lib. de Baptismo* dicimus a Vitilitigatore quodam ea fuisse edita ad fucum veritati faciendum. Nihilosecius dum ita sentimus, dum ita testamur, haud fabulis adcensemur quae de eadem feminarum Protomartyre enunciant Acta syncera, nimirum ab Apostolo Paulo Theclam ad fidem fuisse vocatam, virginitatem martyrii laurea decorasse, multiplicique poena fortiter tolerata victoriae palmam coelo retulisse; quinimo illam eisdem extollimus encomiis, quibus eam decorarunt Graeci, & Latini Patres, nimirum, S. Gregorius Nyssenus *Orat. XIV. in Cantic.*

& ad

PETRUS APOSTOLUS praeter duas catholicas epistolas, in sacro canone receptas, scripsisse fertur Christianae doctrinae libros quinque ex his ut ex Hieronymo refert Sophronius.

PRIMUS Κήρυγμα, hoc est PRAEDICATIO inscribitur.
SECUNDUS Εὐαγγέλιον, EVANGELIUM.
TERTIUS Πράξεις, id est ACTUS.
QUARTUS Ἀποκάλυψις, id est REVELATIO.
QUINTUS Κρίσις, id est JUDICIUM.

EX his primum duntaxat, & quintum apud veteres in auctoritate fuisse reperi: quippe quorum testimoniis usi sunt vetustissimi patres, praesertim Clemens Alexandrinus, & Origenes; quorum ille in 6. Stromaton fragmentum citat, ex quo habere possis aliquod specimen hujus libri in his verbis: PETRUS IN PRAEDICATIONE dicit, Cognoscite unum esse Deum, qui fecit omnium principium, & finis habet potestatem, & qui non cadit sub aspectum; qui omnia videt; qui cum capi non possit, omnia capit; nullius indigens, ipsius indigent omnia, & per quem sunt omnia; qui comprehendi non potest, aeternus, ab interitu alienus, non factus; qui omnia fecit verbo virtutis suae, hoc est filio: hunc Deum colite, non ut Graeci, ut pote quod eundem, quem nos, colunt Deum; qui sunt viri probi apud Graecos, sed non perfecta & absoluta agnitione, ut qui a filio datam non didicerunt: quoniam dum feruntur ignorantia, & Deum nesciunt, ut nos perfecta cognitione, cum potestate, quam dedit eis ad usum, forment ligna, & lapides, & ferrum, & aurum, & argentum: & ex ipsorum materia factos deos colunt: &, quae eis dedit in cibum, volucres aëris, & maris natatilia, & terrae serpentes, & feras, cum agri pecoribus, & quadrupedibus, hominibus sacrificant, & mortua mortuis afferentes, tanquam diis, in Deum sunt ingrati: neque colite, ut Judaei: etenim illi soli se Deum nosse putantes, nesciunt se adorare Angelos, & Archangelos, menses & Lunam; & nisi Luna apparuerit, non agunt Sabbatum, quod dicitur primum, neque neomeniam, neque azima, neque magnum diem: Quare vos quoque sancte & juste quae vobis tradimus, discentes, servate, novum Deum per Christum colentes: invenimus enim in scripturis, sicut dicit Dominus, Ecce facio vobis testamentum novum, non ut feci patribus vestris in monte Horeb: nobis enim dedit novum testamentum: quae enim Judaeorum & Graecorum, sunt vetera, nos vero, qui nove ipsum tertio genere colimus, sumus Christiani. Hactenus Petri verba: quae quidem Origenes tomo decimo tertio in Joannem, per epilogum resumens, apertius exponit: inquirendum tamen esse dicit de libro hoc, verus ne sit, an suppositirius, an mistus. (a)

& *ad Virgin. exhort.* S. Epiphanius *Haeresi LXXVII.* S. Johannes Chrysostomus *Homil. XXV. in Act. Apostol.* & *Homil. XXII. ad Popul. Antioch.* S. Cyprianus *Orat. pro Martyr.* S. Ambrosius *Lib. II. de Virgin.* S. Augustinus *Lib. XXX. contra Faust. c. 4.* S. Hieronymus *Epist. XXII. ad Eustochium*, Sulpicius Severus in Vita *S. Martini*, aliique non pauci. Quapropter ex Actis S. Theclae eradimus fabulam Leonis baptizati: commentum de Thecla virili habitu induta sequente Paulum peregrinantem: quisquilias de ejusdem virginis praedicatione, ac de liberatione Falconillae infidelis e gehennalibus flammis; & tandem quod de eadem comminiscitur Graeculus quidam consarcinator, videlicet, quod Thecla mortua non sit, sed viva subsidens in terram fuerit ingressa, quae, Deo ita volente, se illi aperuit eo in loco, quo sacrae Liturgiae mensa aperta est, aliaque id genus, quae ibidem leguntur. Haec, inquam, solum, & dumtaxat rejicimus, cetera vero, quae apud laudatos Patres, & emunctae naris Scriptores exstant, extentis ulnis recipimus; praesertim quia haec eadem, quae illi laudant, Romana Ecclesia Ecclesiarum omnium Mater & Magistra in Breviario Romano reformato adprobat, & in sacris precibus commemorat. Neque ullum facessit negotium, quod haec eadem quae probamus, in eisdem Apocryphis Actis legantur: notum quidem est Eruditis omnibus non semel in commentitiis spuriisque Actis ea laudari, quae genuina sunt, indubiaeque fidei, praesertim quum haec fuerit ars & fraus impostorum, ut ad fidem commentis adsciscendam vera falsis admiscuerint. Ad rem hanc plene rimandam videsis praesertim Theodorici Ruinar *Acta Syncera Martyrum*, Francisci Florentinii *Martyrologium Ecclesiae Occidentalis*, & N. Natalem *Sec. I. Histor. Eccles. Cap. 22.* sed praecipue Card. Baronium in *notis ad Martyrolog. Rom. ad diem 23. Septembris*, nec non *Acta Sanctorum Pauli & Theclae*, quae Johannes Ernestus Grabe Graece, & Latine edenda curavit in *Spicileg. SS. PP. & Hereticor. Sec. I. II. & III. Eccles.*

(a) Etsi Veteres aliqui meminerint hujusce operis, cui titulus *Praedicatio Petri*, nimirum Clemens Alexandrinus (apud quem etiam prostat fragmentum ejus, quod N. Xystus laudat) & Origenes ab eodem N. Authore relatus, Gregorius Nanzianzenus *Orat. XVI.* & epist. priori *ad Caesarium*, Damascenus *in Parallelis Sacris*, Maximus Taurinensis *Serm. 62. de consuetudine*, necnon vetustus Author *Lib. de rebaptizandis haereticis* Cypriano coaevus, qui inter opera Cyprianica extat. (Quare cum Henrico Valesio, & Guillelmo Cave nimium mirari subit quomodo Eusebius *Lib. VI. Hist. Eccles. Cap. 12.* ubi librum *de Praedicatione Petri* ut supposititium rejicit, adserat a nemine Veterum fuisse laudatum) & non-

nulli

DE opere autem, cui titulus est JUDICIUM PETRI, Rufinus in explanatione Symboli ad Laurentium sic scribit: IN NOVO vero testamento libellus, qui dicitur PASTORIS, sive HERMATIS, & JUDICIUM SECUNDUM PETRUM, omnia quidem patres legi in Ecclesiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam.

DE Evangelio Petri Serapion, qui anno Domini ducentesimo Antiochiae fuit episcopus, particularem librum conscripsit ad fratres Rhosi Ciliciae, per occasionem hujus scripturae in haeresin declinantes: in quo arguens quaedam falsa in ipso contenta, sic loquitur: NOS ENIM fratres & Petrum, & alios Apostolos recipimus, sicut & Christum: quae autem sub eorum nomine falsa ab aliis conscripta sunt, velut gnari eorum sensus ac sententiae declinamus, scientes, quod talia nobis non sunt tradita: ego enim, cum essem apud vos, putabam omnes rectae fidei esse inter vos; & nondum decurso libello, qui mihi offerebatur, in quo nomine Petri conscriptum Evangelium ferebatur, dixi: Si hoc est solum, quod inter vos inimicitiam, simultatemque videtur inferre, legatur codex: nunc autem comperto, quod hi, qui codicem illum legi debere asserunt, prospectu cujusdam occultae haereseos hoc fieri poposcerunt, sicut mihi dictum est; festinabo iterum venire ad vos: horum enim cujus haereseos fuit Martianus, qui etiam sibi ipsi contrarius extitit, non intelligens quae loqueretur, quae etiam vos intelligetis, ab his, qui hoc ipsum Evangelium secundum illius traditionem didicerunt, & successores extiterunt sententiae ejus, quos nos *δοκητάς*, hoc est Opinatores, vocamus. Haec Serapionis verba ex Eusebio collecta.

DE ACTIBUS Petri, & caeteris ejus libris Eusebius in tertio historiae Ecclesiasticae, capite tertio sic habet: ILLE vero libellus, qui dicitur ACTUS PETRI, & quod nominis ejus EVANGELIUM nuncupatur, sed & quae dicitur ejus PRAEDICATIO, & ejus APOCALYPSIS, in scripturis canonicis non habentur; sed nec aliquis quidem veterum uri eorum testimoniis invenitur: & libro tertio capite vigesimo quinto. POST HAEC, inquit, divina volumina scriptura est, quae dicitur Actus Pauli, & libellus, qui appellatur Pastoris, & Petri Apocalypsis: de quibus maxime dubitatur. Nicephorus item in libro 12. referens apocalypsim Petri in ecclesiis Palestinae consuevisse legi: eam (inquit) quae dicitur Petri Apocalypsim, ut subditiriam, & illegitimam a veteribus judicatam apud Palestinos in ecclesiis quibusdam semel quotannis in die parasceves aliquandiu legi solitam fuisse invenimus, qua die populus magna cum religione & contritione ob salutiferae passionis Christi memoriam jejunat.

CAETERUM Origenes, a quo citatur testimonium ex Actibus Petri Tomo vigesimo in Joannem, idem in libro primo Periarchon meminit alterius libri, qui DOCTRINA PETRI inscribitur, hunc in modum: si quis velit nobis proferre ex illo libello, qui Petri doctrina appellatur, quod Salvator videtur ad discipulos dicere, NON SIT DAEMONIUM INCORPOREUM: respondendum est ei, quod liber ille inter Ecclesiasticos non habetur; & ostendendum, quia neque Petri est ipsa scriptura, neque alterius cujusdam, qui Spiritu Dei fuerit inspiratus.

PETRI ITINERARIUM, sub nomine Clementis editum, Gelasius distinctione 15. inter libros suspectae fidei collocat.

PETRI, ET PAULI martyrium Linus Papa duobus voluminibus conscripsit. (a)

PHY-

nulli etiam illum adjudicent S. Clementi I. Rom. Pontifici; suppositititium tamen, ac spurium opus esse, atque ad haereticorum commenta fore demandandum nemo, qui Sapiens Criticus audit, inficiatur: quare illum rejecerunt cum Veteres, praesertim Eusebius ubi supra, & apud eum Serapion, S. Hieronymus *Catal. Script. Ecclesiast. in Petro*, aliique: tum recentiores, praecipue Franciscus Turrianus *Tom. I. Concil. edit. Rom. f. 33.* Henricus Valesius *in Euseb.* NN. Natalis Alexand. *Sec. I. Hist. Eccles.* Graveson *de Sac. Script.* & Card. Gotti *Tom. I. Verit. Relig.* Ex Acatholicis autem Jacobus Usserius *Not. in epist. S. Ignat. ad Smyrnaeos*, Johannes Pearson *P. II. Vindic. Ignat.* Guillelmus Cave *Hist. Litterar. Sec. I.* Johannes Albertus Fabricius *Bibliot. Ecclesiast. f. 2.* aliique plures.

(a) Mirari sane desinet eruditus quisque dum conspiciens ab Authore N. laudatum sub nomine Lini spurium opus, cui titulus praefigitur: *Petri & Pauli martyrium*, simul mente revolver ab Veteribus, iisque haud ignobilibus Scriptoribus (quibus fidem praestitit Xystus) eodem modo fuisse laudatum, praesertim ab Odorico Vitali Monacho Uticensi O. B. Seculo XII. Claro, Segeberto Gemblacensi, & Johanne Tritemio *de Script. Ecclesiasticis* (Quamvis autem Franciscus Florentinius *in Indic. Apostol. pag.* 111.

PHYLACTERIA Angelorum inter damnatas numerantur scripturas a Gelasio distinctione quinta decima his verbis: PHYLACTERIA omnia, quae non ab Angelis, ut haeretici confingunt, sed magis sunt a daemone conscripta, Apocrypha sunt: quae sane verba intelligi possunt de magicis amuletis; quae adversus excantationes, hostium incursus, fulminum casus, & alia hujusmodi discrimina superstitiosi quidam collo appensa gestant: haec enim veteres aliquando Phylacteria nuncupasse testis est Epiphanius libro primo adversus haereses: de his extat decretum Gregorii Papae apud Burchardum, episcopum Vormaciensem, libro decimo capite 23. in haec verba: SI QUIS HARIOLOS, HARUSPICES, VEL INCANTATORES OBSERVAVERIT, AUT PHYLACTERIIS USUS FUERIT, ANATHEMA SIT.

PHYLACTERIA Scribarum, & Pharisaeorum, quae in Hebraico Matthaei Evangelio vocantur טוטפות Totaphot, Rabbini Hebraeorum תפלין Thephilin appellant, Graeci φυλακτήρια, hoc est Conservatoria, sic dicta ἀπὸ τοῦ φυλάττειν, eo quod memoriam ab oblivione servarent; Hieronymus vero Pictariola, id est albas tabellulas, brevissimis sententiolis inscribendis accommodatas nuncupat. Erant autem Phylacteria haec, de quibus Christus ambitiosam pharisaeorum, & scribarum Phylacteria dilatantium hypocrisim taxat, chartulae, seu membranae, seu libelli quidam perexigui, verbis divinae legis conscripti, quos pharisaei, & scribae in fronte gestabant. Cum enim, ut inquit Chrysostomus, Judaei facile obliviscerentur mandatorum Dei, jussit Deus ea in tabellis describi, & fronti manibusque appendi, inquiens, Ligate ea in signum in manu vestra, & sint ut frontalia ante oculos vestros: nam quemadmodum matres obliviosis pueris filo digitum alligantes, reducunt eos in memoriam eorum, quae illis mandata sunt: sic Deus Judaeis, tanquam infantulis, jussit haec manibus & fronti alligari; volens hoc modo admonere, ut in lege Domini diu noctuque meditarentur, & mandata ejus opere complerent. Caeterum Pharisaei, hoc perperam interpretantes putabant, sicut & nunc putant, satis esse ad assiduam legis observationem, si capiti & brachiis hosce Thephilin alligarent: sic enim de continua observantia totius legis scribit Rabbi David Kimki in Psalmum primum, exponens sententiam illam, ET IN LEGE DOMINI MEDITABITUR DIE, AC NOCTE, inquiens, MEDITABITUR die ac nocte, id est occupatus semper erit in studio legis. Quod si objicias, Qui fieri potest, ut quis dies & noctes totus sit in meditanda lege; quod cum fiat, non superest locus, quando quis reliqua opera, quae sunt curae domesticae, procuret? Respondent sapientes Hebraeorum in hunc modum: Quicunque servat praeceptum de applicandis Thephilin, huic scriptura tantum tribuit, ac si discerer dies ac noctes. Hieronymus in commentariis in Matthaeum scribit, hunc morem gestandi Thephilin etiam temporibus suis viguisse apud Babylonios, Persas, & Indos: in quorum locum refert Chrysostomus homilia septuagesima tertia in Matthaeum, multas ex Christianis foeminis suo saeculo consuevisse Evangelium, ex collo dependens, praeferre, quo facilius Evangelica praecepta sibi in memoriam revocarent. Porro, quidnam in hisce phylacteriis scribi soleret, diversa est Christianorum, & Hebraeorum sententia. Hieronymus, Chrysostomus, & Theophylactus asserunt decalogum legis, sive decem duarum tabularum praecepta in his conscribi consuevisse. Lyranus ex sententia Rabbinorum testatur esse Judaeorum sanctionem, ut in Thephilin exarentur duodecim pasuch, id est versus, sive sententiae ex libro Deuteronomii; quinque videlicet ex sexto capite, & septem

Margin notes: Matth. 23. — Deut 11 18. Nostra Vulgata habet suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocate. — Psalm. 1.

411. adserat ab Segeberto & Tritemio opus hoc adjudicari Marcello Simonis Magi discipulo, & non Lino, re vera tamen hac in re erravit Vir Praeclarissimus) nec non pro certo habebit spurium hoc opus haud fuisse a N. Xysto lustratum. Procul dubio quidem si talis tantusque vir eo non fuisset praejudicio detentus, & librum hunc quisquiliarum propriis oculis lustrasset, in tam crassum non descendisset errorem, sed protinus ad spuria & commentitia id genus opera demandasset. Narrat quidem illius Martyrii author (sive Marcellus is sit, sive alius de grege nebulonum) S. Petrum ab Agrippa Urbis Praefecto, inscio invitoque Nerone, fuisse morti addictum, & cruci suffixum, qua de caussa adserit Praefectum in ordinem fuisse redactum. Refert itidem a Petro Xandippen Albini uxorem & viri sui consortio, & thoro contra fas & jus fuisse avulsam, aliaque id genus commenta profert, quae vel digito monstrare pudet. Quare rejiciunt ventilantque praefatum opus Critici omnes, praecipue C. Baronius *ad An. 69.* qui etiam advertit Manichaeorum erroris fuligine opus illud esse adspersum, Franciscus Florentinius *ubi supra*, Gerardus Vossius *Lib. 2. de Historicis Graecis cap. 9.* aliique Critici saepius laudati, cum qui Orthodoxi, cum qui extra Romanam communionem docti audiunt.

ex undecimo ejusdem voluminis capite; quae sunt hae.

Ex Deuteronomii capite sexto.

1 AUDI Israël, Dominus Deus noster, Deus unus est: & diliges Dominum
Deum tuum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota fortitudine
tua.
2 Et erunt verba ista, quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo.
3 ET repetes ea filiis tuis, & loqueris cum eis, quando sedebis in domo tua, &
quando ambulabis per viam, & quando accumbes; & quando surges.
4 ET ligabis ea in signum in manu tua; & erunt: ut frontalia in oculis tuis.
5 ET scribes ea in postibus domus tuae, & in portis tuis.

Consule Vulgatam nostram, in qua varia est editio, et io idem omnino se illus verborum utriusq; capitis.

Ex Deuteronomii capite undecimo.

1 ET erit, si obediendo obedieritis praeceptis meis, quae praecipio vobis, ut
diligatis Dominum Deum vestrum in toto corde vestro, & tota anima
vestra.
2 DABO pluviam vestram tempore suo temporaneam, & serotinam: & colliges
frumentum tuum, & vinum tuum, & oleum tuum.
3 ET dabo herbam in agro tuo pro jumentis tuis: & comedes, & saturaberis.
4 CAVETE vobis, ne forte seducatur cor vestrum, & recedatis, & colatis deos
alienos, & incurveris vos eis.
5 ET irascatur furor Domini in vos, & restringat coelos, & non sit pluvia, &
terra non det fructum suum: & pereatis cito de terra bona, quam Domi-
nus dat vobis.
6 ET ponite verba mea ista in corde vestro, & ligate ea, tanquam signum in
manu vestra: & sint, ut frontalia, in oculis vestris.
7 ET docere ea filiis vestris, ut loquantur de eis, quando sedebis in domo tua,
& quando ambulabis per viam, & quando accumbes, & quando surges:
& scribes ea in postibus domus tuae, & in portis tuis.

Ritus Hebraeorum in conficiendis Phylacteriis.

HAEC de scriptura Thephilin. De modo autem & ritu, quo haec scribi debeant, Rabbioi multa praecipiunt: de quibus, ne quid legentium curiositati desit, pauca quaedam adducam, quae olim in ordine Thalmudicorum voluminum legi in tractatu ראשה שנה Roscha sciana: ex quibus si nihil aliud boni lector hauriet, saltem ridiculas Judaeorum ineptias discet prorsus contemnere: sunt autem haec. Tutaphoth, sive Thephilin, hoc est Phylacteria, vel Conservatoria sunt membranulae, in quibus scribuntur sententiae quaedam Biblicae: & necesse est, ut fiant de jumento, aut fera munda: sicut dicit Scriptura, ut sit lex Domini in ore tuo: *oportet etiam scribere manu sua dextera, etiam si possit uti utraque manu sua. Quod si manu sinistra tantum uti possit, illi erit loco dexterae, & qui non valet rectam facere lineam absque tracta linea, licitum est, ut lineam trahat, super quam scribat. Debet autem membranula esse integra sine foramine, ne atramentum fluat per eam: & si aboleatur una literarum, & puer indoctus, qui non est stolidus, possit legere ipsam; idonea erit: si non; inepta fuerit. Nec oportet, quod spacium relinquatur sursum, nisi quod sufficiat pro erectione ל lamed, infra vero fiat juxta mensuram longitudinis ק kof, & ן nun. Porro scripturam ipsam non scribant nisi ex eo latere membranae, ubi carnem tetigit. Oportet etiam includere scripturas quatuor lineis per circuitum schedae: at non est opus, ut inter scriptas lineas fiant lineae, & non debet homo ire per coemeterium, quando habet Thephilin in capite suo, neque ad illud accedere per spacium quatuor cubitorum. Locus in quo sunt Thephilin, aut etiam liber legis, prohibitum est in eo dare operam Veneri, nisi prius ea exportaverit, aut reposuerit ea intra vas aliquod, & rursum vas illud reposuerit intra vas aliud: & cum sic vas reposuerit intra vas, licebit ea quoque reponere sub cervicali inter stratum & pulvinar. Haec Judaei juxta mortuam literam interpretantes, tali superstitione praeceptum Domini observant; cum potior & ve-

rior

rior ejus feosus sit, ut legem Dei corde & animo servent, eamque manibus & opere compleant. Epiphanius libro primo Panarii haeresi 15. asserit Phylacteria Pharisaeorum, de quibus in Evangelio loquitur Christus, nullum esse scripturae genus, sed latas quasdam purpurae notas, conspicuis palliorum locis praetextas, quod & ipsa Evangelii phrasis indicat, dicens: DILATANT enim phylacteria sua, & fimbrias palliorum magnificant: per fimbrias intelligens oras & margines palliorum; per phylacteria vero ipsorum purpureas notas, quales & in pectore, & a tergo Dalmaticarum apponuntur. Matth. 23.

PHILIPPUS Apostolus Evangeliom sortitus est a Gnosticis haereticis, appellatione sua confictum: de quo Epiphanius in primo Panarii haec habet: PROFERUNT autem Gnostici in nomine Philippi Sancti Apostoli confictum Evangelium, in quo scriptum est, Quoniam revelavit mihi Dominus, quid oporreat animam dicere, in eo, quod ascendit ad coelum, & quomodo singulis supernis virtutibus respondere; nam cognovi me ipsam, & collegi me ipsam undequaque, & non seminavi liberos principi, sed radicavi radices ipsius, & collegi membra dispersa, & novi te, qui es: ego enim ex supernis sum, &c. Gelasius distinctione 15. Actus Philippi refert in catalogo Apocryphorum.

POPULORUM scriptura; de hac juxta septuaginta editionem in psalmo 86. legitur: DOMINUS narrabit ἐν γραφῇ, id est in scriptura populorum, & principum horum, qui generati sunt in ea. Euthymius, hunc locum exponens, Ex PROPHETARUM, inquit, scripturis Christus docebit, quae ad se pertinent: ait enim Lucas, Et traditus est ei liber Esaiae Prophetae, &, explicato libro, invenit locum, ubi scriptum erat. Spiritus Domini super me, & caetera: hujusmodi igitur prophetarum scripturam populorum scriptutam appellat, & scripturam principum eorum, veluti quae & Judaeorum populis, & eorum principibus data erat, & illorum propria erat possessio, qui in ea generati sunt, hoc est nati in Syon. Haec ille. Juxta Hebraicam veritatem sic legitur: DOMINUS numeravit scribens populos, ipse natus est in ea semper: quod Judaei sic exponunt. Tanta erit populorum multitudo in futura Hierusalem, ut solus Messias, in cujus scientia scriptus est omnium Judaeorum numerus, eam dinumerare possit; utpote qui in ea urbe natus est ad regnandum in ipsa semper, & sine fine. Luc. 4. 17. Esai. 61. 1.

PONTIFICALIS Vestimenti inscriptio triplex erat, scilicet in capite, in humeris, & in pectore. Prima spectabatur in lamina aurea, mitrae sive diademati Pontificis super frontem praefixa; cui erat inscriptum nomen Dei quatuor Hebraicis literis י jod, ה he, ו vau, ה he; quod Hebraeis ineffabile reputatur. Secundam scripturam continebant duo ingentes smaragdi, quos Pontifex in utroque humero singulos gestabat auro inclusos & astrictos: in quorum dextro erant insculpta sena majorum Patriarcharum nomina, hoc est Juda, Ruben, Gad, Aser, Nephthalim, Dan. In sinistro vero alia sena posteriorum Patriarcharum nomina, videlicet Simeon, Isachar, Zabuloo, Manasse, Ephrain, Beniamin. Tertiam scripturam prae se ferebat Ponrifex ante pectus in quadrato quodam monili, ex auro & quatuor coloribus intertexto; quod Rationale vocabatur: cui inserti erant duodecim diversi coloris lapides mirae magoitudinis ac precii per quatuor ordines; ita ut in singulis versiculis terni collocarentur lapides, & in singulis lapidibus singula duodecim patriarcharum nomina, secundum aetates ipsorum scripta erant. Harum inscriptionum causas & mysticas significationes auctor libri Sapientiae paucissimis verbis perstringens, IN VESTE, inquit, poderis, quam habebat Aaron, totus erat orbis terrarum; & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta: & magnificentia Dei in diademate capitis illius scripta erat. Philo in tertio libro De vita Mosis, & in libro De monarchia secundo, Josephus Antiquitatum libro tertio, & Hieronymus in epistola ad Fabiolam paulo altius exordientes, & rem latius explicantes, tradunt harum ioscriptiooum occasiones, & significata esse hujusmodi. Exod. 28. Sap. 18. 24.

UNIVERSUS Pontificis vestitus sex coostabat ornamentis; hoc est duabus tunicis, thorace, monili, zona, & diademate: porro ex duabus Tunicis interior erat linea ex candidissimo bysso, exterior tota hyacinthina, tintinnabulis, & malogranatis aureis circa infimam ipsius oram appensis. Thorax, sive superhumerale

rale ex quatuor coloribus, scilicet hyacintho, bysso, cocco, purpura, & auro fuit intextus. Monile, quod & Rationale dictum est, duodecim gemmis distinctum de collo Pontificis ante pectus pendebat. Diadema, sive Thiara, aurea lamina ornatum, & nomine Dei inscriptum, imponebatur capiti Pontificis: cujus thoracem Zona circa pectus usque ad talos demissa stringebat. Hic fuit Pontificis amictus. Quod autem significat, tam integer, quam per partes, hoc est. Totum indumentum, totius refert mundi similitudinem: ut Pontifex, totius universi orbis imaginem portans in vestibus, sciat se esse totius mundi mediatorem apud Deum; & non tantum pro familiaribus amicis, civibusque suis rem divinam faciat; sed pro toto humano genere, & pro omnibus naturae partibus, coelo, atque elementis; aut gratiarum agat actiones, aut supplicationes offerat Deo omnium conditori: praeterea ut studeat vita, doctrina, & virtutibus mundi totius ordinem, ornatum, atque concentum nulla ratione carentem exprimere: fiatque quodammodo microcosmos, hoc est, parvus mundus, ita majoris mundi speciem repraesentans in moribus, sicut ipsam gestat in vestibus. At partes singulae vestimenti singulas orbis partes repraesentant. Byssina Tunica, quia byssus ex terra gignitur, terram ostendit. Hyacinthina Tunica aërem, a lunari orbe usque ad terras protensum, propter coloris similitudinem demonstrat. Tintinnabulorum ex ipsa pendentium sonitus, & aureus fulgor indicant fulgura, & tonitrua in aëre progenita. Thoracis ornatus, gemmis refulgens, coeli syderei pulchritudinem figurat: nam duo orbiculares smaragdi in singulis humeris singuli Solis Lunaeque, alterius diurni, alterius nocturni syderis typum gerunt. In Rationali duodecim gemmae discolores, ternae distributae in quatuor ordines, signiferum circulum nobis innuunt, in quatuor partes ternis signis constantes, divisum. Zona exemplar habet aequinoctialis circuli, quem mundi cingulum astronomi nuncupant. Diadema vero, quod regium insigne est, in summo totius corporis fastigio positum, & Dei nomen in lamina aurea continens, coelum empyreum, ac Dei sedem subindicat, omni creaturarum ambitu sublimiorem; ex qua rex regum, omnibus praesidens, cuncta, quae infra sunt, sapientissime moderatur. Significat etiam Diadema omnem Pontificis ornatum supereminens, quod summi sacerdotii potestas & honor non solum privatis hominibus est eminentior, verum etiam cunctis regibus & mundi Imperatoribus. Haec sunt, quae sub Pontificali veste latent, aenigmata: nunc, quid sibi velint ipsius inscriptiones, videamus.

Quare nomen יהוה ineffabile dicatur.

NOMEN DEI, aureae laminae insculptum (quod Graeci τετραγράμματον, hoc est, Quadriliterum vocant, quia his quatuor literis scribatur, ה, ו, ה, י) apud Hebraeos existimatur ineffabile, vel quod literae, quae nomen componunt, insonae sint, & nullam per se ipsae articulatam vocem possint exprimere; vel propter divinae majestatis reverentiam, cujus propriissimum nomen neque audire, neque nominare fas putant: unde quoties in Sacris literis illud legere contigerit, per aliud nomen, hoc est, Adonai, quod Dominus interpretatur, pronunciant. Clemens Alexandrinus libro quinto Stromaton Hebraicam hujus nominis יהוה prolationem esse dicit JEHOVA; quod etiam secundum ipsum exponitur, Qui est, & qui futurus est. Theodoretus quaestione 15. in Exodum ejusdem nominis expressionem esse dicit apud Samaritanos Jave, apud Judaeos vero Ja. Hieronymus in expositione Psalmi 8. hoc ipsum nomen explicat per dictionem Jaho. Philo autem asserit hoc ipsum nomen Jehova, quod Ens, vel, Qui est, significat, Deo justissime tribui; quia nulla vox rationabilius ac verius Deo conveniat, quam Esse: sic enim se ipsum ipsemet appellavit, quando interroganti Mosi, Quod est nomen tuum? respondit, Ego sum, qui sum; vel, ut Hebraeus habet אני אהיה אשר אהיה Ani eheieh, ascer eheieh: id est, Ego ero, qui ero: quod idem est apud Hebraeos, quibus proprium est futura pro praesentibus usurpare. Atque ex hoc loco natum censet Augustinus, Chisamensis episcopus, nomen Tetragrammaton, quo se Divinitas ipsa ab essendo nominavit, quia primam vocem verbi substantivi, Est, Hebraei sic scribunt, היה haia; hoc est, Fuit; cui in futuro tertiae personae additur jod, fitque יהיה iheieh, id est, Erit: atque hoc ipsum est nomen quadriliterum, duntaxat protracta jod, ut fiat vau: putatque idem episcopus loco ejus, quod nunc est vau, fuisse jod; quia facilis sit a jod ad vau transitus, propter maximam simi-

ſimilium literarum affinitatem. Indicat igitur Entis nomen, io aurea lamina ſculptum, ſupremum illud maximumque omnium Ens, principium eſſe & vinculum rerum omnium, quatum Pontifex imagines induit, contioens & conſtringens partes omnes univerſi, nec ſinens eas diſſolui, dilabique; nihilque eſſe in mundo, quod ſine auxilio ejus poſſit eſſe, qui eſt omnis eſſentiae, omniſque vitae plenitudo; a quo omnia vivunt, moventur, & ſunt ab eo profecta; quique totum in ſe eſſe complectitur, quaſi quoddam eſſentiae pelagus iofioitum & immenſum; quod fuit quidem ſemper, eſtque, & erit ſemper, imo vero ſemper eſt: nam Fuit, aut Erit, diviſiones ſunt fluxae naturae, & temporis; Deus vero & naturae, & temporis rationem tranſcendit: quod & veteres illi AEgyptii, quanquam Ethnici, agnoſcentes, his verbis, ut Euſebius in 11. libro de Praeparatione evangelica teſtis eſt, Deum in templis ſuis deſcripſerunt: EGO SUM QUOD FUIT, QUOD EST, QUODQUE FUTURUM EST: VELUM MEUM NEMO UNQUAM REVELAVIT: hoc itaque Dei nomen lamioae impreſſum ſignificabat. Caeterum, nomina duodecim filiorum Iſraël, duodecim gemmis ante pectus in rationali, & iterum duobus ſmaragdis ſuper humeros Pontificis erant ioſculpra, ut Moſes inquit, ob recordatiooem; hoc eſt, ut ſummus Sacerdos, ingrediens Sancta ſanctorum, recordetur ſe peccata praeſertim populi ſui ferre in humeris; & pro ipſo primum, deinde pro aliis oationibus expiationes, & ſacrificia faciat. Rurſus haec eadem nomina, ſcripta in aoteriori parte Thoracis, qui coelum deſignat, myſtice demonſtrant ſola filiorum Iſraël nomina, & eorum, qui ab illis non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum, promiſſiooem, & fidei haereditatem deſcendunt, ſcripta eſſe in coelis, & ad ipſos tantum pertinere gratiſſimam illam Salvatoris aonuociationem, GAUDETE, ET EXULTATE, QUIA NOMINA VESTRA SCRIPTA SUNT IN COELIS: & hoc eſt, quod Salomon dixit, MAGNALIA parentum fuiſſe in Rationali deſcripta: hoc eſt magnifica & illuſtria Patriarcharum, & ipſorum ſpiritualis poſteritatis facta fuiſſe ſcripta in coelis, quorum Rationale erat exemplar, noo atramento, oeque ut homines ſcribere ſolent, ſed apud ſempiternam Dei memoriam, eo modo, quo Deus conſuevit eos ſcribere in libro Vitae, quos voluit eſſe cives conſcriptos aeteroae civitatis. Sed nomina ſena Patriarcharum, exarata in ſingulis utriuſque humeri ſmaragdis, Solem, & Lunam ſigoificantibus, aeternitatem indicant Iſraëlitici ſeminis tam diu duraturi, quam diu Solis, ac Lunae ſempiterna ſydera permanebunt. Vide, quae de Pontificali veſtitu annoravimus libro tertio in Methodo divinae ſcripturae ſciographica, ubi & picturam poſuimus ſingularum pontificii oroatus partium.

Quomodo ab AEgyptiis deſcriptus ſit Deus.

Luc. 10. 20.

Sap. 18. 24.

PONTIUS PILATUS, Judaeae praeſes, cum Salvatorem noſtrum, indicta cauſa, in gratiam Judaeorum damnaſſet, cupiens oſteodere, ſe id pro magna cauſa, & extra ordinem juris juſtiſſime feciſſe, ritulum & cauſam damnationis Chriſti cervici ejus appoſuit, quatuor verbis Hebraice, Graece, & Latine quambreviſſime expreſſam, ad hunc modum:

יהושע הנצרי מלך היהודים:

ΙΗΣΟΥΣ ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

JESUS NAZARAENUS REX JUDAEORUM. Joan. 19. 19.

HUNC titulum Pilatus, ſuo quidem judicio ignominioſiſſimum, re autem vera glorioſiſſimum, in excuſarionem ac defeoſionem deteſtandae ſententiae in Jeſum a ſe prolatae excogitavit, veluti apologiam injuſtitiae ſuae ad omoes totius orbis nationes tribus linguis conſcriptam; confidens ſe apud omnes tueri poſſe, quaſi ſeditioſum regnique affectatorem, ac Romaoi imperii hoſtem occidiſſet. Caeterum longe aliud intendebat Spiritus Sanctus, qui Pilatum ad hanc ſcriptiooem adegerat, nempe ſignificare per hunc titulum oomen & regni titulum, quod Chriſtus per crucem ſuam mox erat accepturus ſuper omnes Judaeos, hoc eſt juxta nominis Judaïci interpretationem, ſuper omnes confitentes, qui Deum ve-

verum toto terrarum orbe confitentur, & colunt; & quod illae potissimum gentes sub imperio Christi essent iturae, quarum linguae in titulo regni ipsius includerentur: unde & annitentibus Judaeis immutare titulum, Pilatus inquiens, QUOD SCRIPSI, SCRIPSI, fortiter restitit; ita volente Deo, qui titulum regni Christi decreverat immutabilem & incorruptum permanere in perpetuum. Hunc titulum post trecentos & triginta annos adhuc integrum, una cum dominica cruce ab Helena Constantini matre in ruinis Hierosolymitanae urbis inventum, scribit Rufinus in decimo libro Ecclesiasticae historiae capite octavo.

Joan. 19. 22.

Crux Christi, quando fuit reperta.

FERUNTUR & alia quaedam sub nomine Pilati scripta, in quibus primum locum tenent ACTA PILATI: quae, ut Eusebius in nono libro historiae Ecclesiasticae c.4.narrat,ab inimicis Christiani nominis conficta sunt,studio & opera Maximini Imperatoris, qui cum vellet videri justis de causis persequi Christianos, evulgari jussit Acta quaedam veluti ad Pilatum de Salvatore nostro habita; in quibus adversus Christum omne blasphemiarum genus congestum esset: quae acta per omnes regni sui provincias, praelato edicto, mitti praecepit, & per urbes singulas, per vicos, per agros etiam proponi, praeceptoribus quoque puerorum tradi jussit, ut pro his, quae ad meditandum, vel ediscendum dictare solent, haec traderent pueris memoriae commendanda, & per totam diem in scholis recitanda, & in triviis decantanda. Hoc tam impudens figmentum Eusebius in primo ejusdem historiae cap.9.facile confutat ex temporum ratione:quarto nanque consulatu Tyberii,qui consulatus septimo anno imperii ejus fuit,piaculi in Salvatorem commissi tempus, falsa haec Pilati Acta perscribunt: quo in tempore evidenter ostendit, ne missum quidem ad Judaeae procurationem fuisse Pilatum; testante id Josepho, probatissimo historico, qui planissime designat duodecimo anno Tyberii Caesaris Judaeae procurationem suscepisse Pilatum: quod & cum Evangelio Lucae consonat.

Acta Pilati quaenam sint, & a quo conficta.

Luc. 3. 1.

FUISSE etiam Actus quosdam Pilati, docet Epiphanius in secundo Panarii; quibus Quartadecimani haeretici usi sunt, astruentes ex his Pascha semper celebrandum esse quartadecima die Lunae mensis Martii: quia in iisdem Actibus scriptum sit Salvatorem nostrum passum esse die vigesimo quatto Martii. Eusebius in secundo historiae Ecclesiasticae tradit Pilatum post resurrectionem Domini scripsisse ad Tyberium Imperatorem, quae de resurrectione Christi, deque ejus miraculis, atque ejus divinitatis opinione felix fama per omnem Syriam divulgabat: cujus epistolae exemplum, ab Eusebio praetermissum, & a nobis in vetustis bibliothecae Vaticanae monumentis repertum, hoc est.

Pontius Pilatus Cl. Tyberio Neroni Imp. S.

NUPER contigit, cujus rei ipse testis esse possum, Judaeos sese ipsos, posterioresque suos universos per invidiam crudeli damnatione perdidisse. Cum enim ex oraculorum promissis, majorum ipsorum auctoritate receptis, hoc expectarent, ut Deus illorum per virginem juvenculam mitteret, qui jure rex eorum diceretur; hunc me praesente misit in Judaeam. Is, quod omnibus notum est, coecis visum restituebat, leprosos mundabat, resolutos nervis curabat: viderunt quoque ipsum daemonia abegisse, atque obsessos spiritibus immundis liberasse: mortuos item ex sepulcris ipsis resuscitavit: obediebant ipsi ventorum turbines, siccis pedibus mare inambulabat: fecit alia quoque permulta miracula, ut vulgo etiam inter Judaeos, & plebem, Dei filius diceretur. Principes vero sacerdotum, aemulatione & livore instincti, adversabantur illi; captumque illum mihi tradiderunt, ementitis sceleribus eum reum facientes: magum appellabant, atque legis eorum desertorem, & contradictorem. Quibus persuasionibus seductus ipse, fidem querelis eorum adhibui, flagellatumque ipsis tradidi, ut pro arbitrio in eum animadverterent. Crucifixerunt igitur illum, & sepulcro, quo conditus erat, custodes adhibuerunt; inter quos etiam ex meis militibus nonnulli erant, qui tertio die ipsum a mortuis resurgentem viderunt. Nequitia autem Judaeorum magis hoc facto exarsit: numeraruntque magnam pecuniarum vim ipsis militibus, quatenus discipulos ipsius noctu corpus rapuisse praedicarent: acceperuntque hi quidem pecunias: nihilominus tamen publice ubique professi sunt, atque testantur se visiones

An-

Angelorum vidisse, ac Jesum illum a mortuis vere resurrexisse. Haec autem ideo scripsi, ne quis nugis, ac mendaciis Judaeorum, si de re gesta aliter loquantur, fidem adhibeat. Vale. (a)

TERTULLIANUS in Apologetico scribit Tyberium Imperatorem, cum haec de Christi miraculis ex Syria audivisset, detulisse ad Senatum cum praerogativa suffragii sui, ut Christus inter deos Romanorum reciperetur: quod cum Se-

(a) Epistolam Pilati ad Tiberium a Pseudo-Hegesippo *Anacephalaeot. de excid. Urb. Jerosalym.* (sive a Marcello) prius relatam, & paulo variam ab ea, quam e Vaticanis pluteis erutam N. Sixtus publici juris fecit, uti genuinam commendarunt aliqui, praesertim Antonius Possevinus *in Appar. Sac. in Pontio Pilat.* veluti ab Tertulliano *in Apologetico* enunciatam, nec non Marianus Victorius *in Indic. Catal. S. Hieron.* aliique: suspectam tamen jure merito eam dixit Annalium Parens ad *Annum Christi XXXIV.*, dubiusque de eadem haesit Franciscus Florentinius *ubi sup.* sed citra omnem dubietatis aleam rectius adcuratiusque spuriam eam declararunt emunctae naris Critici, praesertim Elias Du-Pin in *Biblioth. nov. T. I.* Augustinus Calmet in *Dictionar. Bibl. V. Pilatus*, Honoratus a S. Maria *T. 3. animad. Critic.* Antonius Sandinus *Hist. Sac. Famil. p. 457.* aliique. Ex NN. autem praecipue Serry *Exercit. LXIV.* & Card. Gotti *Tom. IV. P. II. Religion. Christ.* aliique. Ex Acatholicis vero Joh. Albertus Fabricius *P. III. Cod. Apocryph. N. T. pag. 457.* Guillelmus Cave *Hist. Litter. Sec. Apostol.* Antonius Vandale *de Actis Pilati*, Samuel Basnagius *T. I. Annal. Polit. Eccles.* & alii. Ratio autem cur utraque epistola, praesertim Sixtina (de qua nunc ago) ad spuria monumenta sit demandanda, multiplex quippe est. I. Quia nimirum Pilatus vir Romanus a Romano Imperatore constitutus Judaeae Praeses ad Caesarem scribens nunquam poterat dicere, quod Jesus *Judaeorum Rex jure eo merito diceretur*, quum alium Judaeis Regem Tiberius constituisset, &, Tetrarchia jam statuta, alienum erat a viro Ethnico, & Romano simile effatum. II. Quia Sixtina Pilati epistola vernat floribus, quos Pilati aevo Latinitas non afferebat. III. Epigraphe illius epistolae ex eo commentitia dignoscitur: *Tiberius Claudius* fuit hic Caesar, ad quem Pilatus epistolam dedit, & ab infantia sic dictus; quinimo & *Tiberius Claudius Nero*, unde & vulgatum scomma a Svetonio fertur pro *Tiberio Biberius*, pro *Claudio Caldius*, pro *Nerone Mero*: Sixtina vero Epistola inversam habet inscriptionem *Claudio Tiberio Imperatori*, quae res nunquam fuit consueta tempore, quo Pilatus scribebat: & multo minus inscriptio epistolae, quae extat in Chronico Martini Poloni, ubi simpliciter Claudii nomen exprimitur: *Pontius Pilatus Claudio Imperatori*. IV. Quia in commentitia ea Epistola Pilatus enunciat Jesum fuisse Messiam ex Virgine natum, quem juxta Prophetarum Oracula a Deo mittendum Judaei praestolabantur. At quaeso: unde nam hoc poterat Pilato viro Ethnico innotescere, qui nec Scripturas legerat, nec documenta Scribarum exceperat, nec a Christi Parentibus fuerat tanti mysterii, etiam tenebrarum Principi occultati, certior factus: Nec de Christo Jesu hoc unquam in Judaea reboaverat, quem itidem Judaei filium Fabri concrepabant, ut ex Evangelio constant. V. Pilatus detegit ibidem fraudes Judaeorum, & mendacia militum ad sepulchri Christi custodiam delectorum, qui pecunia accepta a Judaeis dixerunt quod, dormientibus ipsis, discipuli venerunt, & subripuerunt corpus Jesu: at dum haec enunciat, fatetur itidem milites suos ad meliorem frugem reversos ingenue fuisse rei veritatem confessos, nimirum se vidisse Angelorum visionem, & redivivum e sepulchro Christum. Confessio autem ista militum e diametro adversatur Evangelio, in quo & Judaeorum fraus, & malitia custodum aperte denunciatur; sed ea persisteus adhuc nec dum detecta in tota Judaea dum Matthaeus scripsit, Anno nimirum Christi circiter XLVIII. & post Tiberii necem anno circiter VII. si dumtaxat Christi discipulos excipias, qui & redivivum & triumphantem viderunt Redemtorem, a quo itidem plene fuerunt instructi. Sic enim Matthaeus Cap. XXVIII. ait: „ Ecce quidam de custodibus venerunt in Civitatem & nunciaverunt Principibus Sacerdotum omnia, quae facta fuerant, & congregati cum Senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus: & si hoc auditum fuerit a Preside, nos suadebimus eum, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti; & divulgatum est verbum istud apud Judaeos usque in hodiernum diem. „

Alia itidem extant in pervulgata a Martino Polono Pilati epistola, quam taedet expungere, quum ex jam dictis impostoris fraus dignoscatur, & commentum peraperte clarescat, praesertim quum in ea Pilatus inducatur ad Tiberium scribens IV. Nonas Aprilis longe ante Spiritus Paracleti in discipulos adventum, & tamen horumce miracula indigitem, quae certe Apostoli nonnisi post adventum Spiritus Sancti in Judaea patrarunt, & tunc solum potuerunt Pilato innotescere. Sicut etiam otium non superest referendi, aut exsufflandi duplex aliud exemplar Pilati epistolae ad Tiberium quoque datae: unum, nempe, quod prostat apud laudatum Florentinium, & alterum, quod refert Cardinalis Xevier.

At dum diris commentitque devoveo confictam epistolam, cujuscumque illa sit editionis, nec non ea refello Acta Pilati, quae N. Xystus pariter refellit, ea tamen Acta non repudio, quae a PP. percensentur, & nunc perierunt. Fuisse enim a Pilato Caesarem monitum de mirabilibus & innocentia Christi, ex quibus obsequium & apotheosin promerebatur mundi Salvator, pro comperto est apud omnes; & quamvis haec omnia in dubium vertat Tinaquillus Faber Salmuriensis Minister, ex quo rem totam mutuatus est Samuel Basnagius ex eodem coetu aristarchus, & novissime Johannes Clericus, qui dubitat an aliquando genuina extiterint Acta Pilati, tamen infelicem adsumsisse spartam asperioris intemperantiorisque Critices viros universim, qui veri Critici & sapientes audiunt, aperte fatentur; ventilantque itidem audaciam vitilitigatorum ii met, qui non sunt de Romana communione doctiores Critici, Isaac Casaubonus *Exercit. XVI. in Baron.* Guillelmus Cave *ubi supra*, Joh. Pearson *lect. IV. in Act. Apostol.* Hugo Grotius *de Verit. Christ. Relig. Lib. 2. §. 2.* Isaac Vossius *Tract. de Sibyllis pag. 54.* Antonius Vandale *ubi supra, & de Orac. Ethnic.* aliique. Ex Catholicis autem, iisque certo certius doctissimis & adcuratioribus Criticis, nemo est (si dumtaxat unum Dupinium caespitantem demas) qui eandem veritatem aperte non fateatur, & invicte demonstret ex PP. Tertulliano in *Apologetico cap. 5. & 21.* Justino in *Apolog. II. ad Antonin.* Eusebio Caesariense *Lib. II. Hist. Eccles. Cap. 2.* Chrysostomo *Homil. XXVI. in II. ad Corinth.* Paulo Orosio *Lib. VII. Hist. Cap. 4.* Gregorio Turonense *Lib. I. Hist. Cap. 24.* aliisque: ex quibus itidem constat, quod Christiani non semel idcirco ad Pilati acta adpellabant, eaque Gentilibus objiciebant, ut adversus eos Christi Servatoris divinitatem comprobarent. Videsis laudatos Scriptores, praesertim N. Serry, & Honoratum a S. Maria.

natus non probarèt; Caesar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum. (a)

PETRUS COMESTOR in historia scholastica refert Pilatum de injusta Judaeorum caede, & sacri Hierosolymitani thesauri, qui Corban dicitur, accusatum apud Caesarem, & ab eo relegatum Lugduni, quae urbs ei natalis erat: ut ibi in odium & ignominiam generis sui inglorius moreretur.

Act. 6. b PROCHORUS, unus de septem diaconis, quos Lucas in actibus refert ab Apostolis electos, scripsisse dicitur Joannis Evangelium in insula Pathmos: testatur hoc Simon Metaphrastes in vita Joannis his verbis: JOANNES unum quendam è septem diaconis se sequi jubet, Prochorus hic erat: & montis verticem capessit; & more Samuelis rectus erigitur; & sicut Moses manibus elevatis effiguratur, & mentem a sensibus abstrahit: tunc horrenda tonitrua, terrores, & ful-
Joan. 1. a gura his similia, quae antea Mosi legem recipienti contigerant, facta sunt: ad extremum tonitrua in vocem exprimuntur, & dilucide resonant, In principio erat verbum, &c. Quae Prochorus, qui prius quidem, veluti exanimis, prae timore ceciderat, represso paululum metu, subtremula manu ex ore & voce Joannis Theologi, quae ipsum erat tonitru, verba ejus coepit scribere, sic prosequens, donec totum compleret Evangelium. Caeterum Athanasius in Synopsi Joannis Evangelium Ephesi a Gajo scriptum putat. (b)

PTO-

(a) Quod Tertullianus ibidem tradit, Eusebius, & ceteri Patres nuper laudati una voce fatentur, sicut & ceteri sequioris Epochae Scriptores, praesertim Graeci Zonaras, Nicephorus, & alii. At nuper relati duo Acatholici Tinaquillus Faber, & Samuel Basnagius, ut rem hanc indubiam eusufflent, etiam in simpulo fluctus movent, & nodum in scirpo quaerunt, vario tamen ea momentu. Tanaquillus Faber namque praesertim ex eo inficiatur Tiberium optasse Christo Apotheosim, quia in Actis Pilati, quae Epiphanius carpit, & universim ceteri PP. ac recentiores Critici fabulis adcensent, Tiberii votum percensetur. Samuel Basnagius vero commentitiam hanc apotheosim ab Tiberio praemeditatam dicit, quia ea Svetonio in *Tiberio cap. 36.* & Josepho *Lib. XVIII. c. 15.* Tiberius infensus nimium erat Judaeis, quapropter omnem fidem excedit desiderium Apotheosis Christo sacrandae, quod eidem Tiberio adjudicatur, idque etiam Tanaquillus observarat. Verum ab ostio errasse utrumque Scriptorem apertissime convincitur ea monumentis nuper laudatis, & ex calculo insigniorum Criticorum, ne dum N. Sixti, Baronii, aliorumque ejusdem aetatis, aut supparum non ignobilium Scriptorum; sed etiam recentiorum, & qui emunctae naris Critici audiunt, praecipue Honorati, & Serry *ubi nuper*, Danielis Huetii *Demonstr. Evangel. Propos. III.* N. Hyacinthi Amat de Graveson *de Myster. & Ann. Christi Dissert. XIV.* aliorumque plurium: quinimo adversus eosdem Fabrum, & Basnagium iidem stant Acatholici, quos paulo ante retulimus. Et quidem Fabri scrupulus vel ex eo evanescit, & in fumum abscedit, quia, ut notum est cunctis, qui vel a limine Historiam Ecclesiasticam salutarunt, non omnia, quae in spuriis operibus prostant ad fabulas sunt amandanda, ne eo ea momento etiam Evangelicam historiam apologis adnumeremus, quum in eisdem suppositiciis libris, & Evangelica Historia non semel, & cetera id genus divina monumenta sint inserta. Quid ergo mirum quod in commentitiis illis Pilati Actis Tiberii votum percenseatur? elumbe nimis ficulneumque proculdubio conspicitur Fabri momentum.

Ad reliqua momenta Tanaquilli, quae recoxit Basnagius, facillima est responsio. Quandoquidem nullum facessit negotium, quod ex Flavio Josepho opponit; quum hic de Tiberio verbum faciens solummodo percenseat hunc Caesarem deliciis ac genethliacis deditum, saevum, atque in regimine morosum: Verum de ejus ingenio alieno ab Judaeis Christianisque, aut de illius odio in hosce, horumque Religionem, nec vel obiter verbum facit. Quod itidem ex Svetonio reponunt ad elevandam a Tiberio praeconceptam Christi apotheosim nil certe ad fides; Fuerit Tiberius exoticarum Religionum apertissimus hostis, quum tamen fuerit Ethnicus & Romanus, majorum suorum vestigia proterens, non fuit retardatus certe ab eodem more, adscribendi, nimirum, ceteris numinibus, quos veneratione dignos existimabat. Certe nec Christo, nec ejus Religioni fuit addictus Adrianus Caesar, & tamen teste Aelio Lampridio *in ejus vita* „ Templa sine simulacris jusserat fieri, „ quae ille ad hoc parasse dicebatur, ut Christo Je„ su consecraret, nisi Sacrorum consultores deter„ ruissent „ Alexander Severus etiam nec Christo unquam nomen dedit, aut animum sacravit, sed nihilosecius idem Lampridius scribit „ Christo tem„ plum facere, eumque inter Deos recipere voluis„ se „. Quid ergo simile quidpiam pertentasse Tiberium a veritate procul abire dicendum erit? Quod tandem adserunt ad veri speciem objiciendam, videlicet, nunquam fuisse Senatum eidem Caesari saevo refragatum, si fortasse Christi apotheosim proposuisset, tam dissonum est, ut pudeat vel in eis simile argumentum ostendere. Ea quippe animi moderatione Tiberius erat, ut nec quidem aegre tulerit Senatus repulsam. Sic enim de eo Svetonius scribit „ Quaedam adversus sententiam suam decerni, ne „ questus quidem sit „: facillime igitur Senatus Romanus a Christi fide & persona nimium aversus hujusce Apotheosim potuit Tiberio denegare: nisi forte cum Vossio dicas gratanter Tiberium excepisse Senatus repulsam, quippe quae in ejusdem Caesaris gloriam resultans ab eodem Senatu non sine ostentatione adhibita fuit. Quum enim Tiberius suimet Apotheosim a Senatu oblatam recusasset, ut eidem adsentaretur Senatus, nec Christum inter Divos adgregandum existimavit. In quodcumque ergo latus se vertant oppositores se impingere in montem experientur dum nova meditantes veritatem obfuscare pertentant. Legesis tamen laudatos a nobis hujusce adsertionis Patronos ad quemcumque alium scrupulum averruncandum, legesis itidem ad pleniorem notitiam Carolum Daubuz *Pro Testimonio Flavii Josephi de Christo Jesu*.

(b) Quae de Prochoro (qui S. Stephani Protomartyris dicitur consobrinus) scribit Simeon Metaphrastes, commenticia sunt, quum nullus Veterum ea percenseat. Et quam Cajo adjudicat Pseudo-Athanasius Evangelii, & Apocalypseos conscriptionem falsam & fabulosam esse universim Critici adfirmant: quum nunquam inveniamus in Ecclesiastica Historia eum fuisse Johannis Evangelistae amanuensem. Quis insuper fuerit iste Cajus, prorsus ignotum.

PTOLEMAEUS PHILOPATER, AEgypti rex quartus scripsit ad regni sui praefectos epistolas duas, alteram adversus Judaeos, alteram pro Judaeis: quarum exempla extant in tertio Maccabaeorum cap. 3. & 7.

PUGILLAR Zachariae, hujus mentionem faciens Lucas, dixit: ET postulans Pugillarem scripsit, dicens, Joannes est nomen ejus: est autem Pugillar, quem Graeci πινακίδιον appellant, tabella caera illita, in qua stylo scribitur. Prudentius in Peristephanon describens martyrium Cassiani, qui pugillaribus & stylis discipulorum suorum minutatim excarnificatus interiit, pugillaris & styli, quo pugillares annotabantur, formam usumque his versibus expressit: Luc. 1. 6

Innumeri circum pueri, miserabile visu,
Confossa parvis membra figebant stylis.
Unde pugillares, soliti praecurrere caeras,
Scholare murmur adnotantes scripserant.
Conjiciunt alii lapides, inque ora tabellas
Frangunt: relisa fronte lignum dissilit.
Buxa crepant caerata, genis impacta cruentis,
Rubetque ab ictu curta tumens pagina.
Inde alii stimulos, & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis caera sulcis scribitur,
Et qua secti apices abolentur, & aequoris hirti
Rursus nitescens innovatur area.

SUNT qui Pugillarem hunc a Zacharia postulatum, fuisse puteot codicem publicum a scribis & sacerdotibus in Synagoga diligenter asservatum: in quo nomina, tribus, & parentes infantium circumcisorum una cum anno, mense, & die circumcisionis annotabantur, ad certitudinem & fidem originis & aetatis cujusque retinendam: qui mos adhuc in multis Italiae urbibus servatur, ut nomina & tempora baptizatorum infantium a Parochis, qui eos baptizarunt, in volumine parociae authentico scribantur. Nec ab horum sententia multum abest, quod ex Julio Africano refert Eusebius in primo Ecclesiasticae historiae c. 7. hoc est, consuevisse Hebraeos publice in archivis templi secretioribus habere libros quosdam; in quibus quorumcunque Judaeorum, etiam ex alienigenis descendentium, continebantur origines, & familiarum omnium prosapiae, & genealogiae: quos Herodes, ratus ex his generis sui ignobilitatem coargui, flammis exussit: sed eos prorsus abolere non potuit; cum multi, & praecipue illi, quos demissa a proavis nobilitas commonebat, hujusmodi libros domi descriptos conservarent: in quibus & Servatoris nostri Jesu genealogia his, quae in Evangelio habentur, consimilis inventa est.

R

REGUM Liber, ספר המלכים Sepher hamelachim, citatur in secundo Paralipomenon capite 24. hunc non esse opus illud, quod sub nomine Quatuor librorum Regum in sacris Bibliis continetur, satis aperte ostendit ultima ejusdem capitis periodus, sic habens. PORRO filii Joas, & summa pecuniae, quae adunata fuerat sub eo, & instauratio domus Dei scripta sunt diligentius in libro Regum. Quae certe verba referri nequeunt ad historiam Regum, canonicis scripturis insertam, in qua tantum abest, ut ea, quae praesenti Paralipomenon capite narrantur, fusius & exactius referantur, ut nonnulla etiam in ipsa praetermissa sint ex his, quae in hoc capite vel commemorantur, vel saltem indicantur. Est igitur, ut arbitror, liber hic a canonicis Regum libris plane diversus: quod & sentire videtur auctor tertii voluminis Esdrae, qui hunc ab illis manifesto discrimine distinguens, ita in primo capite operis sui scribit. HAEC autem praescripta sunt in libro historiarum regum Judae; & singula gesta actusque Josiae, & ejus gloria, & intellectus ejus in lege Domini; quaeque gesta fuor ab eo, & quae non sunt scripta in libro Regum Judae, & Israël. Citatur autem liber hic tam in duobus posterioribus Regum voluminibus, quam in posteriore Paralipomenon libro, in singulis pene capitibus, semel atque iterum, & variatis aliquantulum inscriptionis vocibus; aliquando Liber verborum, sive sermonum, sive dierum regum Juda appellatur: aliquando Liber sermonum dierum Regum Israël: interdum quoque, II. Par. 24. 27.

conjuncta simul utriusque inscriptionis appellatione, vocatur Liber Regum Juda & Israël: in quo latiori narratione luculentius universa ac singula gesta Regum Judae, & Israël digesta fuerant a diligentissimo auctore; cujus tam nomen, quam opus tempus edax rerum absumpsit, relictis tantum ad posteritatis memoriam, quae in secundo Paralipomenon, & in secundo & tertio Regum libris ab incerto abbreviatore, quem alii Jeremiam, alii Esdram esse putant, brevi compendio collecta sunt.

REPUDII Liber, matri Judaeorum a Deo traditus, est divinae reprobationis adversus Judaïcam Synagogam executio, de qua olim Judaei cum propter scelera nefanda essent a Deo repudiati, & in servitutem barbararum gentium dati, solebant populari quodam querelae genere sub parabola libri repudii, Deum, ut varium, mutabilem, & sibi ipsi minime constantem, accusare, quod matrem, & Synagogam Judaïcam, sibi matrimonio junctam, & longo tempore ardentissime adamatam, repente mutata animi sententia repudiasset, atque abjecisset; idque nulla ipsius culpa lacessitus, aut provocatus; sed ex solo ac mero novae voluntatis arbitrio, instar carnalis viri, qui uxorem ardenti desiderio expetitam, & diu retentam ultro dimittit, nulla alia de causa, quam quod diuturna & assidua ejus consuetudo & copia satietatem sibi & fastidium conjugalis vitae induxerit.

Esai. 50. a A quibus tam iniquis accusationibus Deus sese per Esaiam expurgans, QUIS est, inquit, liber repudii matris vestrae, quo dimisi eam? Ecce enim in sceleribus vestris dimisi matrem vestram, & in iniquitatibus vestris venundati estis: quia veni, & non erat vir: vocavi, & non erat qui responderet: nimirum his verbis ostendens, occasiones & causas Hebraicae reprobationis ac repudii non esse referendas in ipsum divinae voluntatis beneplacitum, sed in perfidam potius adulterae Synagogae ingratitudinem; quae violata fide maritalis thori, abjectoque cultu Dei sponsi sui, prostituisset se diis adulterinis omnium gentium, ac Deum pene invitum, suarum fornicationum turpitudine, ad librum repudii protraxisset: quod

Jer. 3. c etiam per Jeremiam Deus confirmans ait: PRO EO quod moechata est adversatrix Israël, dimisi eam, & dedi ei libellum repudii, & non timuit uxor ejus Juda:

Os. 2. a & abiit, & fornicata est: & iterum per Oseam iisdem repetens, inquit: JUDICATE matrem vestram, judicate, quoniam ipsa non uxor mea est; ideo & ego non non vir ejus sum: & rursum apud Esaiam, exprobans filiis Israël impudicae matris

Esa. 57. a & b adulteria, inquit: ACCEDITE huc filii auguratricis, semen adulterae, & fornicariae, audite: & paulo post eodem capite, ad matrem ipsorum converso sermone, subdit: SUPER montem excelsum & sublimem posuisti cubile tuum, & illuc ascendisti, ut immolares hostias: & post hostium, & retro postem posuisti memoriale tuum: & juxta me discooperuisti, & suscepisti adulteros, dilatasti cubile tuum, & pepegisti cum eis foedus: dilexisti stratum eorum manu aperta, & ornasti te regio unguento, & multiplicasti pigmenta tua, misisti legatos tuos procul, & mei oblita es. Quibus verbis aperte demonstrat Deus, se non sine causa, nec ex sola sui animi sententia, sed ex Judaïcae turpitudinis ignominia Synagogam, male de se meritam, abjecisse. Deus enim neminem prorsus reprobat, nisi prius in eo culpa praecesserit: neque prius ipse est ultor, quam aliquis sit peccator.

In Nostra Vulgata loco mei oblita es, legitur: & humiliata es usque ad inferos.

SED his, quae ab istis Prophetis de occasione & causa Judaïcae repudiationis ac reprobationis dicuntur, Paulus Apostolus non parum repugnare videtur, qui in epistola ad Romanos de hac ipsa reprobatione nationis Judaïcae disserens, causam hujus abjectionis refert non in scelera ac mala Judaeorum merita, sed in ipsum divinae voluntatis ita volentis beneplacitum; quae, nullis inspectis humanae justitiae aut injustitiae meritis, ut illi magis collibitum fuerit, citra ullum discrimen alios eligit, alios repudiat, alios diligit, alios odit: quod & Apostolus dilucide manifestat exemplo Esau: de quo, cum nondum ipse natus esset, neque aliquid mali egisset, non ex malis operibus ejus, sed ex proposito & persona Dei

Rom. 9. 13. pronunciatum fuit illud, ESAU ODIO HABUI; ac subinde statutum, ut ipse

Ibid. 21. Esau, natu prior serviret Jacob, minori fratri, contra leges primogeniturae. Hoc idem Paulus exemplo figuli astruit; qui ex eadem massa luti, nulla habita partium ipsius ratione, aut ullo considerato merito, fingit aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam: sic & Deus ex eadem hominum multitudine, nulla habita me-

meritorum ratione, citra ullam vitiorum, aut virtutum inspectionem, quos vult, & ut vult, in gratiam recipit; & quos vult, & ut vult, odit, rejicit, ac repudiat, etiam immeritos. Quae quidem sententia cum supra positis Propherarum dictis ex diametro pugnat.

RURSUS idem Paulus in alio loco ejusdem epistolae non solum ipsam causam Judaïcae reprobationis, sed & ipsam Judaïeae gentis reprobationem penitus sustulisse videtur, dum ita locutus est: DICO ergo, nunquid Deus repulit populum suum? absit: nam & ego Israëlita sum de Tribu Beniamin: non enim repulit Deus plebem suam, quam praescivit: quasi diceret, Immutabilis est Deus, nec amplius retractat, quod semel decrevit. Rom. 11. 1.

CUM igitur secundum aeternam praescientiam elegerit sibi Hebraeorum nationem in peculium, fieri non potest, ut illam Deus repudiet & abjiciat: quod & ipse Deus apud Jeremiam, sumpto argumento ex impossibilibus, constantissime confirmat his verbis: HAEC dicit Dominus, Si mensurari potuerint coeli sursum, & investigari fundamenta terrae deorsum; & ego abjiciam universum semen Israël propter omnia, quae fecerunt. Haec dicit Dominus, qui dat Solem in lumine diei, & ordinem Lunae, & stellarum in lumine noctis: Si defecerint leges istae coram me; tunc & semen Israël deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus. Et quod etiam multo admirabilius est, Deus ipse per Oseam affirmat, se tantum abesse ab hac Judaïcae nationis repudiatione, ut etiam spondeat se illam sibi in perpetuam conjugem asciturum, dicens: DESPONSABO te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in fide, & in justitia, & judicio, & in misericordia, & miserationibus. Quae sane verba firmissime astruere videntur Hebraeorum gentem, nec ullo unquam tempore fuisse repudiatam, nec deinceps quoque repudiandam fore. Jer. 31. 37. Ose 2. 4.

AD HUJUS controversiae solutionem opus est, ut sciatur, duplicem esse divinam reprobationem, sive repudium; aeternum scilicet, & temporale. AEternum repudium est ordo ac dispositio divinae providentiae circa eos, quos Deus praescivit, a nuptiis coelestis agni, & a consortio & sempiterna fruitione divini sponsi fore in perpetuum excludendos. Temporale repudium est rejectio, qua Deus aliquos tam de numero salvandorum, quam de numero damnandorum ad tempus repudiat, & a participatione bonorum suorum sive spiritualium, sive corporalium temporaliter excludit, & ejicit. De temporali spiritualium bonorum ejectione conquerebatur Jonas, cum diceret: ABJECTUS sum a conspectu oculorum tuorum: & David, eandem abjectionem reformidans, dicebat: NE PROJICIAS me a facie tua; & Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me: & in alio Psalmo, EGO dixi in excessu mentis meae: Projectus sum a facie oculorum tuorum. De repudio a temporalibus bonis, idem David ait: QUARE me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? & Jeremias in Threnis utrunque repudium tam aeternum, quam temporale unica sententia complectens, ait: NON repellet in sempiternum Dominus: & si abjecit, etiam miserebitur. Joan. 2. 5. Psalm. 50. 13. Psalm. 30. 23. Psalm. 42. 2. Thr. 3. 31. 32.

CUM igitur geminum sit repudium, de unoquoque ipsorum duo particulariter investigari possunt, videlicet an ad omne Judaeorum genus utriusque repudii poena pervenerit; & quaenam fuerint utriusque repudii causae.

PRIMO loco si quaerimus, utrum universa Judaïca natio sempiterno repudio abjecta sit: respondet Paulus: absit: quasi dicat, quanquam ex Judaeis innumerabilis multitudo, ut Prophetae passim testantur, sempiterna reprobatione repudiata sit a Deo: absit tamen, ut credam universum semen Israël sempiterni repudii poena damnatum: nam & ego Israëlita sum de Tribu Beniamin: non enim repulit Deus plebem suam, quam praescivit. Si vero quis interroget, an temporale repudium omnem prorsus Judaïcam multitudinem a Deo excludat, aut aliquando excluserit: respondendum est, temporale repudium, quantum ad ejectionem a temporalibus bonis, quae Deus, veluti dotem, Synagogae concesserat, universam Judaeorum gentem comprehendere: omnes enim tam bonos, quam malos, tam electos, quam reprobos temporaliter Deus abjecit; & de Synagoga, de templo, de regno, & terrae promissae possessione, in captivitatem & servitutem ejecit. Quantum autem ad spiritualia bona, & ad gratiam praesentis justitiae, non omnes repudiati sunt. Rom. 11. 2.

SE-

SECUNDO loco si desideramus scire, quid fuerit in causa, cur major Judaeorum pars perpetuo repudio abjecta sit: considerare nos oportet, quod in toto Judaïcae repudiationis progressu gradus quidam sunt priores, & aeterni: quidam vero posteriores, & temporales: sive quod idem est, in toto ejusdem repudii opere initium & complementum spectanda sunt. Si consideremus initium, sive priores & sempiternos gradus, qui sunt odium, rejectio, & repudiatio, dilectioni, electioni, & praedestinationi privativo modo oppositi: respondet Paulus causam, cur Judaei sint in sempiternum abjecti, nullam esse, praeter divinae voluntatis placitum: probatque id exemplo reprobationis Esau, de quo ante, quam nasceretur, aut quicquam mali egisset, non ex malis operibus praevisis, sed ex suae
Rom. 9. 13. voluntatis arbitrio dixit Deus: ESAU odio habui: & ipse natu major fratri minori serviet. Si autem inspicimus ad posteriores temporales gradus, & ultimum sempiternae repudiationis complementum, quod in aeterna damnatione concluditur; hujus postremi exitus causa in Judaeis est, nempe ipsorum incredulitas, arrogantia, ingratitudo, & obstinatio; ex quibus in damnationem perpetuae perditio-
Ose. 13. 9. nis ceciderunt, dicente ad eos Deo per Oseam Prophetam, PERDITIO TUA EX TE ISRAEL, TANTUMMODO EX ME AUXILIUM TUUM: quod idem Paulus demonstravit, cum proponens illam quaestionem, Cur Israël justificari non
Rom. 9. 30. meruisset, inquit: QUID ergo dicemus? quod Israël, sectando legem justitiae, in legem justitiae non pervenit. Quare? *Et respondens adjecit*: Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis,& petram scandali, quia non crediderunt justificari posse per Christum, qui est petra offensionis; in quam illi ob suam incredulitatem impegerunt: & ob id repudiati sunt in aeternum.

DENIQUE si quaeratur, unde sit causa temporalis repudii Judaeorum, hoc est, cur Deus dimiserit a se Judaicum genus, & abjecerit in in furore suo universum semen Israël, dederitque illud in praedam & in direptionem cunctis genti-
Jer. 3. c bus: respondet ipsemet Deus per Jeremiam: Pro eo quod moechata est adversatrix Israël, dimisi eam: & dedi ei libellum repudii: & rursum per Esaiam, IN
Isa. 50. a sceleribus vestris dimisi matrem vestram; & in iniquitatibus vestris venundati estis quia veni, & non erat vir; & vocavi, & non fuit qui responderet. Venit utique sponsus ipse, & vocavit adulteram Synagogam, beneficiis provocavit, blanditiis invitavit, precibus exoravit, minis deterruit, flagellis exstimulavit, ut, relicto adultero, reverteretur ad se. Preces praemisit, cum ex ore Jeremiae, &
Jer. 3. 1. Oseae loquens dixit: VULGO dicitur in proverbium, Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid revertetur ad eum ultra? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus; & desponsabo te mihi in sempiternum, & in misericordia, & miserationibus. Comminationes addidit, quando ad ipsam per Oseam ad filios ejus
Ose 2. d locutus est, dicens. JUDICATE matrem vestram, quoniam ipsa non uxor mea,
Ose. 2. a & ego non vir ejus: auferat fornicationes a facie sua, & adulterium de medio uberum suorum, ne forte expoliem eam nudam, & statuam eam secundum diem nativitatis suae, & ponam eam, quasi solitudinem; & statuam eam velut terram inviam, & interficiam siti: & filiorum ejus non miserebor, quoniam filii fornicationis sunt; quoniam fornicata est mater eorum. Flagella denique apposuit, cum eam variis captivitatibus afflixit, sed cum nec dulcibus, nec amaris adduci potuerit unquam, ut, relictis omnino adulteris, Deo sponso suo perseveranter adhaereret, tandem merito ingratitudinis suae, temporali repudio a sponso suo in perpetuum tempus abjecta est.

REPUDII Humani Libellus, Hebraice ספר כריתת Sepher cherithuth, Graece vero juxta septuaginta interpretes, βιβλίον ἀποστασίου, liber est, quem maritus uxori, mox dimittendae, porrigere tenebatur ex lege, quam Moses in vigesimo quarto capite Deuteronomii promulgavit his verbis: SI ACCEPERIT homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam foeditatem; scribet libellum, & dabit ei in manu, & dimittet eam de domo sua: cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, deditque ei libellum repudii, & dimiserit eam de domo sua, vel mortuus fuerit; non poterit prior maritus recipere eam in uxorem; quia polluta est, & abomina-

bilis

bilis facta est coram Domino. Haec Moses. Hunc libellum Rabbini Hebraeorum vocant גט ghet, quia sit veluti testis repudii, in quo maritus resignat omne jus, quod habuit in uxorem. Utuntur autem Hebraei nostrorum temporum in conscribendis hujusmodi libellis formula quadam, desumpta ex libro praeceptorum Rabbi Mosis de Cozi his ferme verbis: Ritus Hebraeorum in conscribendis libellis repudii.

IN SEXTA SABBATI, in duodecima mensis Adar, anno a creatione mundi quinquies millesimo tercentesimo sexto, in urbe Cremona, juxta fluvium Padum, in Italia. Ego Samuel Carmin, filius Rabbi Daniel Sapharadi, sponte mea, & ex animo, ac citra ullam coactionem dimitto a me Rachel, filiam Rabbi Ezra Parizol; & concedo ei licentiam & potestatem, ut ad arbitrium suum abeat, quo ei visum fuerit; ducique possit ab omni viro: nec eam quisquam prohibere praesumat. In cujus rei testimonium dedi ei hunc librum repudii, & schedam dimissionis, atque signaculum divortii, juxta constitutionem Mosi, & Israel, praesentibus testibus infrascriptis.

MARDOCHAI Gabirol,
HELIA Chaphet,
MANUEL Pandin,

SIC IGITUR Judaei legem de libello repudii se recte intelligere, & pie servare credunt, existimantes Mosem praecepisse maritis, ut quacunque de causa uxores infensas dimittant, & alteram ducant: sed Christus non sic intelligendam esse legem hanc ostendit, cum apud Matthaeum decimonono capite interrogantibus Pharisaeis, utrum liceret homini quacunque de causa dimittere uxorem suam, respondit, non licere homini separare eos, quos Deus in unam carnem conjunxisset: & rursum objicientibus Pharisaeis, quod Moses jussisset dare libellum, & dimittere uxorem, protinus addidit: MOSES propter duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic: dico autem vobis, quia quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & alteram duxerit, moechatur; & qui dimissam duxerit, moechatur: volens, ut inquit Augustinus, his verbis declarare non totam hanc legem esse praeceptum, sed alteram ejus partem, nimirum eam, quae ad repudium pertinet, esse permissionem: alteram vero, quae de libello repudii loquitur, esse jussionem & mandatum: non enim dixit Moses, Quicunque voluerit, dimittat uxorem: quod contrarium legi Dei erat: sed inquit, si quis dimiserit, non dimittat, nisi prius dato libello repudii; ut scilicet, interposita mora, animus, in dissidium & separationem praeceps, libelli conscriptione refractus, absisteret; &, quid mali esset uxorem dimittere, cogitaret; praesertim quia, ut perhibent, apud Hebraeos scribere sanctas literas, hoc est Hebraeas, nulli fas erat, nisi scribis solis, cum excellentiorem profiterentur sapientiam. Ad hos igitur scribas & judices, sapientia & justitia praeditos, lex mittebat; ut ipsorum persuasionibus maritus ad conjugalem concordiam revocaretur: quod si tantum intercederet odium; ut extingui emendatique non posset; tunc permisit fieri divortium, & aliam ducere, non tanquam aliquod licitum, sed tanquam remedium ad evitationem majoris mali paratum; ne maritus, taedio ac desperatione inseparabilis conjugii, ad caedem uxoris verteretur: semper enim malum fuit ob quamcumque causam repudiare uxorem, & alteram accipere, immo contra ipsam inseparabilem matrimonii naturam ab initio generis humani conditam; cujus lex est, PROPTER hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhaerebit uxori suae: & erunt duo in carne una. Non igitur praeceptum fuit Judaeis uxorem dimittere, & aliam ducere, sed tantummodo permissum: nobis Christianis neque praeceptum, neque id ulla ex parte permissum, dicente Paulo: HIS, qui in conjugio sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: tametsi libellum repudii & divortii a toro & cohabitatione solum, & in sola fornicationis causa, & his tantum, qui fornicationis expertes sunt, dare permissum sit, atque etiam aliquando justum; cum scilicet adultera incorrigibilis est, ne in illam sententiam Proverbiorum incidamus, QUI TENET ADULTERAM STULTUS, ET IMPIUS EST. Tractat hoc argumentum divus Augustinus libro primo de sermone Domini in monte, libro primo Retracta-

Doctrina Christi de permissione repudii.

Matth. 19. 8.

Deut. 24.

Gen. 2. d

1. Cor. 7.

Prov. 18. d
*Nostra Vulgata habet & insipiens.

ſtationum capite decimo nono, & libro decimo nono contra Fauſtum capite vigeſimo ſexto; copioſiſſime vero in duobus libris De adulterinis conjugiis ad Pollentium, religioſiſſimum virum; qui, magis humana quadam maritorum commiſeratione adductus, quam ſolidis rationibus, putabat non eſſe illicitum Chriſtiano viro in cauſa fornicationis dare libellum repudii adulterae uxori, & aliam ducere, ne maritus infelix, qui continenter vivere nequeat, aut explendae humanae fragilitatis, & habendae prolis neceſſitate cum adultera cubare cogeretur: aut ad interficiendam adulteram ſine ulla miſeratione compelleretur, ſi, ea vivente, non liceret ei juxta Romanorum leges alteram ducere uxorem. Permiſerunt autem veteres Romani uxorum repudia tanta libertate, ut, florente adhuc Republica, liceret cuique, & quacunque de cauſa etiam occulta, uxorem miſſo libello ejicere: unde cum Paulus AEmylius repudiaſſet uxorem ſuam Papyriam, Muſonis viri conſularis filiam, qua cum longo tempore vixerat, & ex qua nobiliſſimam ſobolem ſuſtulerat, inclytum illum ac maximum Scipionem AEmilianum, nullam divortii cauſam indicare voluit; ſed abunde ſe ſatisfacere percontantibus exiſtimavit, ſi, porrecto pede, reſponderet, Hic calceus novus eſt, & pulcher: at nemo veſtrum novit, qua pedem meum torqueat. Hanc tam effraenem repudiorum licentiam, poſteriores Romanorum Imperatores, ut in quinto libro Codicis, titulo decimo ſeptimo apparet, nonnullis fraenis inhibuerunt, editis legibus ne ſine apertis ac deſignatis cauſis cuique fas eſſet propriam repudiare conjugem, neque ullo modo expellere, niſi adulteram, aut homicidam, aut plagiariam, aut veneficam, aut ſepulcrorum diſſolutricem, aut ſacrilegam, aut laeſae majeſtatis ream, aut alio his ſimilibus ſcelere obnoxiam. Formula vero libelli repudii, quam Romani breviſſimis admodum verbis concludebant, haec fuit: PAPYRIA, MUSONIS FILIA, RES TUAS CURATO, RES TIBI TUAS HABETO.

Apud Veteres Romanos permiſſa uxorum repudia.

Formula repudii apud Romanos.

TEMPORIBUS noſtris Thomas, epiſcopus Cajetanus, idemque presbyter cardinalis, in commentariis ſuper Matthaeum, & Ambroſius, archiepiſcopus Compſae, libro de hac re ſeparatim edito, conati ſunt multis aſtruere argumentis, licere marito uxorem adulterii ream ejicere, & aliam ſibi uxorem accipere: quorum ſententiam in ſexto hujus operis libro diſcutiendam relinquo.

RHEUM BEELTHEEM, quem Joſephus Rathymum vocat, ſcripſit ad Cambyſem, Perſarum regem, epiſtolam unam; qua inſtaurationem templi Hieroſolymitani prohiberi petebat. Vide primum librum Eſdrae capite quarto.

ROMANORUM ſenatus populuſque varia in gratiam Judaeorum ſcripta emiſerunt: de quibus in ſacris literis haec habentur.

SENATUSCONSULTUM de amicitia & ſocietate cum Juda Maccabaeo, & Judaeis inita, aereis tabulis in capitolio conſcriptum: cujus exemplar in Judaeam miſſum habetur primo Maccabaeorum capite octavo, & apud Joſephum libro duodecimo Antiquit. capite decimo ſeptimo.

EPISTOLA ad Demetrium, Syriae regem, ne Judaeos bello laceſſat primo Maccabaeorum octavo.

EPISTOLA per T. Manlium, & Q. Memium ad ſenatum Judaeorum ſcripta; qua eis ſecundum patrias leges libere vivere conceditur. 2. Maccabaeorum 11.

EPISTOLAE commendaticiae ad reges Europae & Aſiae, ut tutum reditum in patriam Judaeorum legatis, ab Jonatha Romam miſſis, concedant primo Maccabaeorum duodecimo.

SENATUSCONSULTUM de foedere & ſocietate cum Simone Maccabaeo Judaeorum duce inſtauratis, aeneis tabulis inſculptum, & in monumentis Romanorum ſervatum; cujus exemplar Simon in tabulis aereis in veſtibulo templi collocavit; ejuſque autographum in aerario Hieroſolymitano repoſuit. 1. Maccabaeorum 14.

EPISTOLAE commendaticiae ad reges, & liberos populos, ut legatos Simonis Maccabaei ex Roma in Paleſtinam tuto reverti permittant. 1. Maccab. 14.

S

SALOMON, Hieroſolymitanus rex, praeter tres illos libros, qui in primo ſacri canonis ordine ponuntur, videlicet Proverbia, Eccleſiaſten, librum Canti-

ticorum, & duos Pſalmos, id eſt ſeptuageſimum ſecundum, & centeſimum vigeſimum ſeprimum, ac praeter librum Sapientiae, qui inter volumina canonica ſecundi ordinis numeratur, infinirum pene librnrum numerum edidit: de quibus in ſacris litetis infraſcripti citantur.

משלי MISCLE, hoc eſt Parabolatum libri tria millia; de quibus in calce libri Eccleſiaſtis Salomon ipſe ſic loquitur: CUMQUE eſſet ſapientiſſimus Eccle- Eccl. 12. c ſiaſtes, docuit populum, & enarravit quae fecerat; & inveſtigans cnmpoſuit parabolas multas: quaeſivit verba utilia, & conſcripſit ſermones rectiſſimos, ac veritate plenos: quod in tertio Regum volumine latius explicarur his verbis: DE- 3. Reg. 4. 29. 30. 31. 32. DIT Deus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis quaſi arenam, quae eſt in litore maris: & praecedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium Orientalium, & AEgyptiorum, & erat ſapientiot cunctis hominibus: & locutus eſt tria millia parabolas, &c. quae verba explicans auctot libri Hebraicarum quaeſtionum, ſive ille Hieronymus, ſive alius quiſpiam fuerit, ait: hoc Opus trium millium parabolatum eſſe librum Proverbiorum, in quo ſunt peſuchim, ſeu verſus nongenti & quindecim; in quibus tria millia parabolarum continentur. At Joſephus in octavo Antiquitatum, aliter hunc locum enartans, ſcribit Salomonem parabolatum atque ſimilitudinum feciſſe libros tria millia; quos Rabbini Judaeorum tradunt in devaſtatione urbis Sanctae, una cum libris legis combuſtos fuiſſe a Nabuzardan, militiae Chaldaeorum ptaefecto, nec poſtea pntuiſſe ab Eſdra reparari.

SCRIPSIT item Salomon השרים Haſcirim, hoc eſt, Canticorum, vel Carminum quinque millia; quemadmodum idem tertius Regum teſtatur; ſive, ut Joſe- 3. Reg. 4. 32. phus exponit, Carminum libros quinque millia: ex quibus unus tantum liber, qui שירהשרים Scir Haſcirim, hoc eſt, CANTICUM CANTICORUM inſcribitur, remanſit, caeteris incendio Hieroſolymorum abſumptis.

EDIDIT etiam דברי חטבע diure hateva, hoc eſt, Verborum naturae, ſive, Naturalium diſputationum Opus ingens, admirabili rerum omnium ſapientia refertum: cujus recordarur tertius liber Regum, jam citaro loco, in hunc modum: DISPUTAVIT Salomon ſuper lignis, a cedro, quae eſt in Libano, uſque ad Hy- 3. Reg. 4. 33. ſopum, quae egreditur de pariete: & diſſeruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus: hoc eſt, ut Hieronymus air, de vi, naturis, & moribus illorum, & quo tempore naſcuntur, & cur non omnia in unaquaque terra naſcantur: quod Opus eodem cum caeteris libris incendio deflagravit. Georgius Cedraenus in compendio hiſtoriarum, narrat Graecos jatro ſophiſtas ſuffuratos eſſe materiam, & argumenta artis medices ex hoc opere, quod quidem Ezechias Hieroſolymitanus Rex de medio ſubſtulit offenſus, ut idem ſcribit auctor, negligentia judaïci populi, quae morborum remedia ex his ſcriptis petens ſanationem eorum a Deo flagitare negligeret.

SCRIPSIT quoque מכתב היכל Micethau Ecal, hoc eſt, Scripturam templi, ſive, Deſcriptionem templi Hieroſolymitani; in qua ad imitationem patris ſui Davidis, aedificandi templi exemplar copioſiſſime expreſſit; oſtendens formam, ſitum, menſuram, ac prerium ſingularum templi partium; itemque explicans diſpoſitiones, atque officia ſingula Sacerdotum, Levitarum, Janitorum, Cantorum, aliorumque miniſtrornm, quae in templo peragenda eſſent. Meminit hujus Ope- 2. Par. 35. 14. ris liber ſecundus ſacrorum Annalium. Rabanus arbitratur hunc librum eundem eſſe cum eo, quem Davidem de eodem argumento ſcripſiſſe, primus Annalium 1. Par. 28. 11. commemorat: ſed ſecundus liber Annalium reclamat, alterum ab altero diſtin- 2. Par. 35. 4. guens, his verbis: PRAEPARATE vos per domos, & cognationes veſtras in diviſionibus ſingulorum; ſicut eſt ב כתב bi Cethau, hoc eſt, in ſcripto David, regis Israël; & ב מכתב be Micetthau, hoc eſt, in ſcriptura Salomonis, filii ejus, uterque autem in excidio urbis interiit.

EDITA eſt etiam ab eo Oratio ad Deum pro dedicatione templi; quam ipſe flexis genibus coram altari, & manibus in coelum ſublatis obtulit Deo, inquiens: DOMINE Deus Israël, &c. quae toto ſexto capite ſecundi Patalipomenon ſcripta ſunt.

CITATUR etiam in 3. libro Regum capite 11. ספר דברי שלמה Sepher diure

Scelemo, hoc est, Liber verborum Salomonis: in quo ipsemet, vel, ut alii putant, Ozai Propheta conscripsit vitam, atque omnia gesta Salomonis: quem librum Chaldaei una cum aliis sanctis Scripturis combusserunt.

ATQUE haec sunt Salomonis scripta; quorum mentio fit in Sacris literis, ultra quae, etiam alia quaedam fertur scripsisse, de quibus haec sunt:

Alii libri suppositi Salomoni. PRECATIONUM, sive Praecantationum ad leniendas aegritudines liber unus: cujus recordatur Josephus in octavo Antiquitatum libro.

EXORCISMORUM, sive Conjurationum, ad effugandos malos daemones, liber unus. De his Josephus libro octavo Antiquitatum haec scribit: PRAESTITIT etiam Deus Salomoni, ut contra daemones artem ad utilitatem hominum, & eorum curam edisceret: unde & incantationes instituit, quibus aegritudioes soleant mitigati: modum etiam conjunctionum, quibus obstricti daemones ne denuo redeant, postquam effugati sunt, invenit: & haec cura hactenus apud nos multum praevalere dignoscitur: vidi ete oim quendam Eleazarum de gente nostra, praesente Vespasiano, & ejus filiis, & Tribunis, alioque simul exercitu, curantem eos, qui a daemonibus vexabantur: modus autem medicinae fuit hujusmodi. Intulit naribus ejus, qui a daemonio vexabatur, anulum habentem sub signaculo radicem a Salomooe monstratam: deinde daemonium per nares odoraotis abstraxit: & repente cecidit homo: postea conjuravit eum, adjurationes objiciens Salomonis, ne ad eum denuo remearet, id est, Caotica, quae ille composuit super eum dicenda. Volens autem satisfacere, atque probare praesentibus Eleazarus hanc se habere virtutem, ponebat ante eos aut calicem, aut pelvim aqua plenum; & daemonio imperabat, ut haec egressus ab homine everteret, & videntibus praeberet indicium, quod hominem reliquisset: quo facto, sapientia Salomonis cunctis innotuit. Haec Josephus. Origenes tractatu in Matthaeum 35. indicans aetate sua non defuisse, qui ex his libris adjurarent daemonia, sic scribit: ADJURARE daemonia Judaïcum est: quod si aliquando a oostris tale aliquid fit: simile est ei, quod a Salomone scriptis adjurationibus solent daemooes adjurari. Sed ipsi, qui utuntur adjurationibus illis, aliquoties nec idoneis constitutis libris utuntur: quibusdam autem & de Hebraeo acceptis, adjurant daemonia.

COMMEMORANTUR quoque apud vetustos probatae fidei auctores Epistolae aenigmaticae Salomonis ad Hyramum, Tyriorum regem, & Hyrami ad Salomooem; de quibus Josephus in primo contra Apionem volumine, scribit in hunc modum: HYRAMUS, Tyriorum rex, amicus erat regi nostro Salomoni; amicitiam vero praecipue amor sapientiae conciliaverat. Problemata enim solvenda alterutris dirigebant; & melior in his Salomoo erat, & sapientior apparebat. Hactenus vero servantur apud Tyrios epistolae multae, quas illi scripsere ad invicem. Quod autem non fingam de Tyriorum literis; testem producam Dium, qui in Phoenicum historiis integerrimus approbatus est. Is igitur in Phoeoicum historiis hoc modo scribit: REGEM Salomonem misisse dicunt ad Hyramum regem aenigmata, & poposcisse ab eo, adjecto, ut, qui non posset discernere, pecuniam solventi persolveret; confessumque Hyramum, se non posse solvere propositas quaestiones, multis pecuniis mulctatum: deinde Abdemonum quendam, virum Tyrium, propositas solvisse quaestiones; ipsumque alias proposuisse, quas si non solveret Salomon, multas rursus pecunias Hyramo regi conferret. Haec Josephus: cui Theophilus, Sextus Antiochiae Episcopus, in tertio ad Autolycum libro, iisdem pene verbis subscribit. (a)

(a) Quae ex Flavio Josepho, & Theophilo. N. Xystus refert, apud eosdem vere prostant, sed quomodo reapse vocetur Tyriorum Rex, ad quem Salomon scripsisse dicitur, non leve est dissidium. *Hyramum* dixit N. Author, qui Josephi Latinam versionem fortasse legit non lustrato originali Graeco textu, de qua re pauca subdere lubet. In Græco-Latina versione Basileensi Josephi edita Anno 1633. quae, ut praefertur, concordat cum editione Graecorum Palatinae manuscriptorum Codicum, in textu Graeco habetur Εἵρωμος, sed in Latina versione legitur *Hiromus*, fortasse ex oscitantia Typographorum, qui ο commutarunt in α, & loco *Hiromi* posuerant *Hiramum*, At in purgatissima, eaque optima, Flavii Josephi editione Graeco-Latina Segeberti Havercampi Amstelodami 1726. Graece legitur. Εἵρωμος, & Latine *Hiromus* recte cum Greco concordans. Similiter in textu Originali graeco Theophyli ad Autolycum ex editione Parisina 1636., & Coloniensi 1686. legitur Ἱέρωμος, & ibidem Latina versio, cum Graeco texto concordans habet *Hieromus*. Fortasse sicut Salomon dictus est etiam Solomon, aliique innumeri variationem in nomine vario ex momento subjerunt, ita pariter *Hyramus*, *Hiramus*, *Hiromus*, & *Hiero-*

FER-

FERTUR & liber alius Salomonis, SAPIENTIA inſcriptus, ab eo diverſus, quem in Canone habemus: de quo Joannes Picus in Praefatione ſuae Eptapli ſic ſcriptum reliquit: EXTAT apud Hebraeos Salomonis illius cognomento ſapientiſſimi liber, cui SAPIENTIA titulus; non qui nunc in manibus eſt Philonis Opus, ſed alter Hieroſolyma, quam vocant, ſecretiore lingua compoſitus: in quo vir naturae rerum, ſicuti putatur, interpres, omnem ſe ejus libri diſciplinam fatetur de Moſaicae legis penetralibus accepiſſe.

RECENSETUR etiam in Decreto Gelaſii Pontificis inter damnata ſcripta liber quidam, falſiſſime Salomoni aſcriptus, qui CLAVICULA Salomonis praenotatur; quem olim a quibuſdam impoſtoribus vidimus circumferri, continentem genus ſuperſtitionis prodigioſae, atque maleficae.

ITEM & liber alius, SALOMONIS CONTRADICTIO nuncupatus, in eodem Gelaſii Decreto enumeratur; quem mihi nondum videre contigit.

ALLEGAT ſaepenumero Ciccus Aſculanus in commentariis ſphaerae librum quendam Salomonis de umbris idearum, in quo nomine appellationes ſignificationes ac definitiones axium polorum, circulorum atque aliarum aſtronomicae ſphaerae partium ad explicanda magicae impietatis myſteria transferuntur.

SAMARITANORUM Pentateuchus, qui olim Samaritanis in uſu fuit, quinque libros Moſi Hebraica lingua conſcriptos continebat, ſed literarum figuris, & apicibus plane diverſis ab his characteribus, quibus nunc Judaei utuntur, ab Eſdra inventis poſt captam Hieroſolymam: quanquam ante ejus excidium Samaritanorum atque Hebraeorum characteres, ut Hieronymus in Praefatione Regum reſtatur, iidem erant. Meminit hujus Pentateuchi frequenter Hieronymus, admonens aliqua ex eo in noſtram vulgatam editionem irrepſiſſe: quale illud eſt in libro Geneſeos, EGREDIAMUR FORAS; quod in Hebraeo non habetur. Geneſ. 4. 18.

SAMUEL Ephraïtes Propheta ſcripſit ספר משפט המלוכה Sepher Miſcphat Hammeluca, pro quo Septuaginta transtulerunt, *Βιβλίον τῶ δικαιώματος τῆς βασιλείας*, hoc eſt, Libri juſtificationis, ſive Judaïci regni, vel, Legis regni: in quo Propheta poſtquam conſtituit Saulem primum regem Hebraeorum, ſcripſit inſtitutionem regiae politiae, ac certas leges, quibus ea moderatione regni gubernacula tractarentur: ut neque rex tyrannidem in populum exerceret, neque populus pro ſua libidine regis imperia contemneret: reconditque volumen ipſum in arca foederis ad perpetuam regni inſtructionem. Mentio fit hujus libri in primo Regum volumine capite decimo in haec verba: LOCUTUS eſt autem Samuel ad populum legem Regni: & ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino. Scripſit item de prioribus geſtis Davidis, regis Hieroſolymitani, librum unum; de quo in fine prioris libri Paralipomenon ſic legitur: GESTA autem David regis priora & noviſſima ſcripta ſunt in libro Samuelis Videntis, & in libro Nathan Prophetae, & in volumine Gad Videntis. Hunc librum Rabbi Moſes Kimki, dicit eſſe priorem partem voluminis, quod a nobis ſub nomine PRIMI REGUM, ab Hebraeis vero ſub titulo SAMUELIS inter ſcripturas veteris Teſtamenti recenſetur: aſſeritque eundem Samuelem fuiſſe ſcriptorem libri Judicum, & Ruth. 1. Par. ult.

SCEMAHEJA Hannechelami שמעיה הנהלמי, ſive Semejas Nehelamites, falſus vates, & a ſe ipſo injuſſu Dei miſſus, de numero eorum, qui una cum impio rege Joakim abducti ſunt in Babylonem, ſcripſit ceu ex Dei nomine ad Sophoniam Pontificem, & ad omnem ſenatum populumque Hieroſolymitanum, accuſatorium librum adverſus Jeremiam Prophetam, inſimulans eum, quod arreptitio ac maligno ſpiritu correptus, omnem tranſmigratorum multitudinem deſperatione compleſſet, miſſa ad illos epiſtola, qua diuturnam fore ipſorum in Babylone captivitatem, tanquam ex Dei verbis praedixerat. Proinde efflagitabat, ut in carcerem conjiceretur, & more majorum puniretur. Mortuus eſt autem men- Jer. 29. 5

romus dictus eſt hic Tyriorum Rex, ad quem epiſtolas dediſſe Salomon aſſeritur; At, quae Salomoni abſcribuntur carmina incantatoria, ſpuria & commentitia ſunt, conficta ab impoſtoribus quibuſdam, vel ab ariolis & magicae arti addictis, ut fucum facerent ſimplicioribus, & crimen facilius ſuaderent ineptis, quae omnia ab Eccleſia nigro fuerunt theta ſignata, & inter ſuperſtitioſa adnumerata, eaque diris devota: quae inter praecipua eſt *clavicula Salomonis* ab circulatoribus quibuſdam Rabbinis, aliiſque ejuſdem furfuris nebulonibus venditata. Similiter quae vulgo circumferuntur Problemata, & aenigmata Salomonis, feſtiva nimium ſunt, & riſu excipienda, quaeque nonniſi ad nugivendos poſſunt amandari. Videſis Criticos & eruditos Scriptores.

dax hic Semejas oon longe post, una cum omni familia sua in Babylone captivus; ita voleote Deo, qui hanc ipsi poenam ob temere usurpatum prophetiae munus, per os Jeremiae Prophetae denuociaverat.

SCEMAHEJA שמעיה sive Semejas, Propheta Domini sanctissimus, genere Judaeus (qui jussu Dei Roboam, regem Juda, io Hierusalem anno quinto regoi ejus adjens, vaticinatus est ei direptionem templi, & urbis a Sesaco, rege AEgypti, mox fiendam) edidit de vita & gestis Roboam, regis Juda, librum uoum, de quo in secuodo volumine sacrorum Annalium capite duodecimo, ita scriptum
2. Par. 12. 15. est: OPERA vero Roboam prima & oovissima scripta suot io libris Semejae Prophetae, & Addo Videntis, & diligeoter exposita.

SCRIBARUM nomine, quod toties io Evaogelio iocul catur, putant ooooulli sigoificari geous hominum, cui soli apud Judaeos potestas esset coosc ribendi Sacros divioae legis libros; ne pro cujusque arbitrio ac libidine scripti depravarentur: nam & Augustinus in libro primo de sermone Domioi in monte, refert, nulli fas fuisse literas Sanctas apud Hebraeos scribere, oisi Scribis solis; quod excellentiorem prae caeteris profiterentur sapientiam. Sunt qui tradant, Scribas fuisse primarios, summaeque auctoritatis viros ac sapieotissimos, quorum officium esset: ut quemadmodum olim apud Romanos io rebus dubiis ex Sibyllarum voluminibus per haruspices responsa petebantur; ita hi de rebus arduis ac perplexis coosulti, ex sanctis libris, & Prophetarum oraculis respooderent: quos & Hero-
Matth. 2. dem in adventu magorum de ortu Messiae consuluisse refert Matthaeus. Epiphanius libro primo Panarii narrat, eos fuisse expositores divinae Scripturae, indeque Scribarum nomen sortitos; consuevisse autem interpretari Scripturas juxta quatuor expositiones: quarum prior Mosis Prophetae diceretur; altera Achibae; tertia Ammani, sive Idae; quarta filiorum Asamooaei.

SENNACHERIB, sive Sancherib, Assyriorum rex, cum Ezechiam, Judaeorum regem, iotra Hierosolymitanae urbis moenia validissimo obsedisset exercitu, misit ad eum epistolam; in qua stultum eum dicebat, quod fretus ioani spe Dei sui putaret se posse servitutem effugere ejus, qui tam multas gentes perdomuisset; minabaturque ioterneclonem omoibus, oisi spoote, patefactis portis, exercitum in urbem reciperet: hac epistola Ezechias occulte lecta, ascendit in templum; & expandens eam ante Domioum, suam atque urbis salutem multis supplicationibus illi commeodavit. Observaoda est hoc loco regis prudenria; qui blasphemias epistolarum oemioi legit, oe fidem promissis divinis apud suos pavore consternatos immiouerer: sed soli Deo exposuit; quem sciebat esse populi protectorem. Eodem consilio idem rex per legatos suos rogavit Rabsacen, ducem Syriaci exercitus, ne loqueretur Judaïce; verirus oe rumultum populi oratione sua excitaret: populus enim audiens Rabsaceo de industria exprobrantem regi, quod excelsa & altaria, quae majores in honorem Dei erexeraot, destruxisset, parvo momento vacillare poterat. Sed cum Rabsaces satis intelligens, quid Ezechias metuerer, majore etiam voce, multoque vehementius Hebraice loqui pergeret, praeceptum est, ut nemo respooderet. Quo exemplo mooemur haereticorum libros, scripta, sermooes, & colloquia ooo esse audienda: & si cogamur, ipsorum blasphemias etiam invitis auribus audire; oon oportet illis dare respoosum, neque cum eis disputare: porci eoim sunt, & canes, ante quos non oportet projicere margaritas: & hoc contra eos est, qui dicunt libros omoes indiscriminatim esse legendos, ja-
1. Thes. 5. 21. ctantes illud Pauli, OMNIA probate: quod bonum est, tenete: & item dictum illud Diooysii Alexaodrioi ex sexto historiae Ecclesiasticae, & Hieronymi io epistola ad Mioerium, & Alexandrum: quibus abunde respondimus libro 6. in censuris primae epistolae ad Coriothios capite 15.

SETH, filii Adam, libri septem: hos, ut io primo Paoarii testatur Epiphanius, Gnostici haeretici, & qui Sethiani dicti sunt, & qui Atchootici, efformarunt sub nomine ipsius Seth, addeotes ad eos etiam septem alios libros, quos ALIENIGENAS appellarunt ex nomioe septem filiotum Seth; qui apud eos alienigenae dicti sunt: acceperuot autem, ut arbitror, hujus figmenti occasionem ex eo, quod Josephus in primo libro Antiquitatum refert, scilicet, quod filii Seth syderalem scieotiam ad coelestium rerum cognitionem excogitarunt: & cum sci-

rent

rent Adamum praedixisse duos universales rerum interitus, alterum incendio, alterum diluvio; veriti ne inventa sua prius perirent, quam pernoscerentur, excitatis duabus columnis, utrique sua inventa inscripserunt; ut, si latericiam diluvio deleri contingeret, lapidea superstes, hominibus discendi copiam faceret: & illam, quae ex lapide fuerat extructa, refert Josephus temporibus suis adhuc in Asia extitisse. Auctor Operis imperfecti in Matthaeum exponens illud Matth. capite 2. VIDIMUS STELLAM EJUS IN ORIENTE, meminit cujusdam scripturae Seth de stella apparitura in ortu Messiae, his verbis. AUDIVI aliquos referentes de quadam scriptura, etsi non certa, tamen non destruente fidem, sed potius delectante: quoniam erat quaedam gens sita in ipso principio Orientis, juxta Oceanum, apud quos ferebatur quaedam scriptura, inscripta nomine SETH, De apparitura hac stella, & muneribus hujusmodi Christo offerendis; quae per generationes studiosorum hominum, patribus referentibus filiis suis, habebatur deducta, &c.

Columnae duae a filiis Seth extructae.

SIBYLLARUM Oracula. Paulus Apostolus, quemadmodum in 6. libro Stromatum testis est Clemens, hortatur suos ad lectionem Sibyllinorum voluminum, sic in recondita quadam scriptura, inquiens: LIBROS GRAECOS SUMITE, ET SIBYLLAS AGNOSCITE, QUOMODO UNUM DEUM SIGNIFICENT, ET EA, QUAE FUTURA SUNT; ET INVENIETIS IN EIS FILIUM DEI CLARIUS ET APERTIUS SCRIPTUM. Hac ego Pauli, qualiscunque ea sit, adhortatione incitatus, nonnulla de Sibyllarum nominibus, patria & scriptis, a variis praesertim Christianis auctoribus accepi; quae hoc loco inseram. Sibyllae omnes foeminae fuerunt, vates Deo plenae, perpetua virginitate florentes, futurarum rerum praesciae, & interpretes; a veteribus sic nuncuparae, quod deorum consilia denunciarent: σιὸς enim Deum, & βυλὴ consilium AEolico sermonis genere significant: quae cum oracula futurorum diversis carminum generibus proderent, multa quoque de Servatore nostro Christo, & humani generis redemptione praenunciarunt, & literis quoque mandarunr, tanta praenotionis certitudine & claritate, ut praeterita magis, quam futura videantur scripsisse. Has ex sententia M. Varronis, qui in libro rerum divinarum ad C. Caes. Pont. Max. de Sibyllis copiose disseruit. Decem fuisse perhibent Lactantius in primo libro adversus gentes, & Hieronymus in primo adversus Jovinianum: quarum cognomina patria, haec sunt, Cumaea, Cumana, Persica, Hellespontica, Lybica, Samia, Delphica, Phrygia, Tyburtina, Erythraea. Quae autem de singulis separatim juxta ordinem mysteriorum humanae Salutis ab eisdem praenunciata collegi, hic sequuntur.

SIBYLLA CUMAEA, a Cumis, in Campania Italiae urbe, in qua oracula edidit, cognomen accepir: cujus inter ethnicos Naevius in libris belli Punici, & Piso in Annalibus meminere; inter nostros Lactanrius libro paulo ante citato, & Justinus Martyr in admonitorio gentium: in quo de Sibyllae hujus genere, parria, & oraculis verba faciens, ita gentes alloquitur: UT CULTUM Dei ex parte condiscatis, facile vobis praestabitur ex antiqua Sibylla Cumaea, inspiratione quapiam per oracula vos edocente: quae nimirum Propherarum doctrinae proxima videntur. Hanc autem ex Babylone profectam, & Berosi illius, qui Chaldaicam scripsit historiam, filiam fuisse asseverant: quae dum in quandam partem Campaniae concessisset, ibi in urbe, cui nomen Cumis, oracula cecinit, quae sex passuum millibus distat a Bajis: quo in loco calidae balneae frequentantur. Vidimus ipsi, cum in urbe fuissemus, locum, ubi maxima constructa erat basilica, ex uno lapide perpolita, opus quidem maximum, & omni dignum admiratione: illic eam oracula fudisse affirmanr, qui haec a majoribus suis, veluti patria susceperunt. Ostendebant autem nobis in medio basilicae vasa tria, ex eodem lapide fabrefacta; quibus aqua repletis lavaretur; & accepta stola, in penitissimam ejusdem basilicae partem eodem perpolito lapide aedificatam procederet: cujus in meditullio tribunal altum, thronumque conscenderer, & inde redderet oracula. Hujus autem Sibyllae, veluti fatidicae, cum multi alii, tum Plato meminit in Phaedone: qui mihi videtur, cum in hujus incidisset oracula, fatidicos divinos existimasse: quippe qui ea viderit impleta, quae ipsa longe antea praedixisset:

qua-

quapropter io dialogo, qui MEMNON ioscribitur, admiratus oraculorum cantores, hisce verbis eos laudavit: RECTE itaque eos, quos fatidicos ounc dicimus, divinos vocaverimus: oeque enim hos frustra divinos appellamus, & divina re iospiratos, & Deo possessos, cum & magoa & multa vere praeounciant, ignari eorum, quae proferunt: clare manifesteque ad Sibyllae respexit oracula: neque eoim illa, veluti poëtae faciuot, castigandi & poliendi, quae scripsisset, potestatem habuit metricae diligeotiae; sed afflationis tempore, quae ad praedictionem spectabant, edebat: qua cessante, eorum pariter memoria cessabat: & hoc fuit in causa, ut Sibyllinorum versuum mensura custodita non fuerit: ipsi enim, dum Cumis essemus, id ipsum didicimus ab his, qui haec enarraverant; qui & osteoderunt, ubi oracula cecioisset, & leoticulam pariter ex aere fabrefactam, ubi reliquiae ejus asservarentur: ioter alia vero plura hoc retulerunt, quod a majoribus suis audierant, eos, qui oracula excipiebant, plurimum ineruditos, a metri ratione multis in locis exorbitasse: hancque assignant causam, cur multi illius versus mensura debita careant: tum videlicet, quod ipso afflatu destituta noo recordaretur Sibylla, quae prius effuderat; tum quod notarii ob inscitiam ruditatemque a metri ratiooe exciderent: itaque geotiles viri assentimini vetustae huic antiquissimaeque Sibyllae, cujus volumina toto terrarum orbe asservari contingit, quae superne afflata oraculis vos erudiet, quod qui dicuntur, dii oon sunt. De salvatoris autem nostri Jesu Christi adventu, & de his omoibus, quae is facturus erat, maoifeste pröounciat: quorum notitia vobis necessaria quaedam praeexercitatio futura est ad sacrorum prophetias virorum. Hactenus Justious de Sibylla Cumaea: cujus sigillatim oraculorum mentionem facit Augustinus in expositione inchoata epistolae ad Romaoos his verbis: FUERUNT & inter gentiles prophetae, in quibus etiam aliqua ioveoiuntur, quae de Christo cecioerunt, sicut etiam de Sibylla dicitur: quod oon facile crederem, nisi quod poëtarum quidam, in Romana lingua oobilissimus, ante, quam diceret ea de innovatione saeculi, quae io Domini oostri regnum satis concinere & convenire videntur, praeposuit verbum, dicens:

Ultima Cumaei jam venit carminis aetas:

Cumaeum autem carmen Sibyllioum esse nemo dubitaverit. Haec Augustinus: ante quem Eusebius io quarto libro de vita Constantini id ipsum Virgilii carmen eodem modo exposuit. Extant in collectaneis Stratooici, episcopi Cumaoi, ex quibus omoia fere subjecta oracula collegimus, Graeca hujus Sibyllae carmina de summa temporum traoquillitate in adventu Christi futura, ab his, quae Maro ex Cumaeis oraculis transtulit, oon prorsus dissimilia, maxime vero similia his, quae de pacifero Messiae adventu vaticinatus est Esaias: ea autem haec sunt:

Ὅταν δ' ἀπ' οὐρανόθεν Θεὸς πέμψῃ βασιλῆα,
Τῇ γὰρ παγγενέτειρα βροτοῖς δώσει τὸν ἄριστον
Καρπὸν ἀπειρέσιον, σίτου, οἴνου, ἐλαίου.
Αὐτὰρ ἀπ' οὐρανόθεν μέλιτος γλυκερὸν πότον ἡδὺ,
Νάματα καὶ ῥεῖξα γλυκερὰ λευκοῖο γάλακτος.
Πλήρεις δ' αὖτε πόλεις ἀγαθῶν, καὶ πίονες ἀγροὶ
Ἔσσοντ', οὐδὲ μάχαιρα κατὰ χθονὸς, οὐδὲ κυδοιμός.
Ἀλλὰ μὲν εἰρήνη μεγάλη κατὰ γαῖαν ἅπασαν.
Ἐνδὲ λύκοις τε καὶ ἄρνες ἐν οὔρεσιν ἄμμιξ ἔδονται
Χόρτον, παρδάλεις ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται.
Ἄρκτοι σὺν μόσχοις νομάδες αὐλισθήσονται,
Σαρκοβόρος τε λέων ἄχυρον φάγετ' ἐν φάτνῃ ὡς βοῦς.
Καὶ βρεφέεσσι δράκοντες ἅμα παισὶ κοιμήσονται.
Καὶ οὐκ ἀδικήσουσιν, χεὶρ γὰρ κυρίου ἔσετ' ἐπ' αὐτοῖς.

Cum Deus ab alto regem demittet olympo,
Tunc terra omniparens fruges mortalibus aegris
Reddet inexhaustas frumenti, vini, oleique:
Dulcia tunc mellis diffundent pocula coeli,
Et niveo latices erumpent lacte suaves:
Oppida plena bonis, & pinguia culta vigebunt:
Nec gladios metuet, nec belli terra tumultus:
Verum pax terris florebit omnibus alta:
Cumque lupis agni per montes gramina carpent:
Permistique simul pardi pascentur & hoedi:
Cum vitulis ursi degent, armenta sequentes.
Carnivorusque leo praesepia carpet, uti bos:
Cum pueris capient somnos in nocte dracones;
Nec laedent, quoniam domini manus obteget illos.

Quae sic verti possunt:

AMMIANUS Marcellinus in historia sua refert hujus Sibyllae carmina apud AEnam civitatem ab Imperatore Juliano Apostata ignibus tradita.

SIBYLLA CUMANA, Cumis, quae Joniae provinciae urbs est, genita educataque, Amalthaea, & Erophyle, & Demophile nominatur: haec multos divinationum libros scripsisse dicitur: de quibus Lactantius ex testimonio Varroois eam refert novem attulisse ad regem Tarquinium Priscum, ac pro eis trecentos

Phi-

Philippeos postulasse; regemque aspernatum pretii magnitudinem, & derisisse mulieris insaniam; illam vero in conspectu regis tres combussisse, ac pro reliquis idem pretium postulasse; Tarquinium mulro magis mulierem insanire putasse: quae, denuo tribus aliis exustis, quum in eodem pretio perseveraret, motum esse regem, ac residuos trecentis aureis emisse. Solinus hujus sepulcrum in Sicilia spectari dixit. Fertur ejus de filii Dei incarnatione, atque ejus sanctissimo nomine Graecum in his versibus vaticinium:

Δὴ τότε καὶ μεγάλοιο θεοῦ παῖς ἀνθρώποισιν
Ἥξει σαρκοφόρος θνητοῖς ὁμοιούμενος ἐν γῇ,
Τέσσαρα φωνήεντα φέρω, τὰ δ' ἄφωνα ἐν αὐτῷ
Δισσῶν ἀγγέλων· ἀριθμὸν δ' ὅλον ἐξονομήνω.
Ὀκτὼ γὰρ μονάδας, τόσσας δεκάδας ἐπὶ ταύταις,
Ἠδ' ἑκατοντάδας ὀκτὼ, ἀπιστοτέροις ἀνθρώποις
Οὔνομα δηλώσει, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νόησον.
hoc est,

Tunc ad mortales veniet mortalibus ipsis
In terris similis natus patris omnipotentis
Corpore vestitus: vocales quatuor autem
Fert, non vocalesque duas binum geniorum:
Sed, quae sit numeri totius summa, docebo.
Namque octo monades, totidem decadas super ista,
Atque hecatondadas octo infidis significabit
Hominibus nomen tu vero mente teneto.

Summa nominis JESU.
I 10
H 8
Σ 200
O 70
Υ 400
Σ 200.

SUPPUTATIONEM literarum nominis Jesu, a Sibylla his carminibus collectam, Beda in primo libro Commentariorum in Lucam clarius explicat, adjecto numero septuagenario, qui in Sibyllino carmine deest. Loquitur autem hunc in modum: HUJUS sacrosancti nominis JESU non tantum etymologia, sed & ipse, qui literis comprehenditur, numerus perpetuae Salutis nostrae mysteria redolet: sex quippe literis apud Graecos scripsit, ΙΗΣΟΥΣ, videlicet, Ι, & Η, & Σ, & Ο, & Υ, & Σ; quarum numeri sunt, X, & VIII, & CC, & LXX, & CCCC, & CC; qui fiunt simul DCCCLXXXVIII. qui profecto numerus figurae resurrectionis adgaudet. Octavus enim numerus in Sacris literis resurrectionis gloriae convenit: quia Dominus octava die, hoc est, post septimam sabbati resurrexit; & ipsi post sex hujus saeculi aetates, & septimam sabbati animarum, quae nunc interim in alia vita geritur, quasi octavo tempore surgemus.

Duae consonantes, SS, sunt duo elementa, a quib. incipiūt nomina duorum principalium angelorum, boni scilicet, quem plerique veterum Sathaëlem dixere, & mali, qui Sathan appellatur.

SIBYLLA PERSICA ex Persis fuit: cujus, teste Lactantio, mentionem fecit Nicanor, qui res gestas Alexandri Magni conscripsit: ejus habetur de praedicatione, & baptismate praecursoris Christi oraculum hujusmodi:

Ἀλλ' ὁπόταν φωνή τις ἐρημαίης διὰ χώρης
Ἥξῃ, ἀπαγγέλλουσα βροτοῖς, καὶ πᾶσι βοῶσα
Εὐθείας ἀτραποὺς ποιεῖν· ὁδ' ἀπορρίψαι
Ἐκ κραδίης κακίας, καὶ ὕδασι φωτίζεσθαι. id est,

Tunc quoque vox quaedā veniet per deserta locorū
Nuncia, mortales miseros quae clamet ad omnes,
Ut rectos faciant calles, animosque repurgent
A vitiis, & aquis perlustrent corpora mundis.

SIBYLLA HELLESPONTICA, in agro Trojano nata, vico Marmissa, prope oppidum Gergeticum, quam scribit Heraclides Ponticus Cyri fuisse temporibus, inter alia multa oracula hanc de doctrina Christi reliquit divinationem:

Αὐτὸς πληρώσει δὲ θεοῦ νόμον, οὐ καταλύσει
Ἀντίτυπον μίμημα φέρων, καὶ πάντα διδάξει. hoc est,

Ille Dei legem complebit, non violabit,
Persimilem formam referens, & cuncta docebit.

SIBYLLA LIBYCA, cujus recordatur Euripides in Lamiae Prologo, tale protulit de Christi miraculis vaticinium:

Καὶ τότε δὴ νούσους ἰάσεται, ἠδ' ἐπιμώμους
Πάντας, ὅσοι τούτῳ πίστιν ἐνὶ πηξόντων.
Βλέψουσι δὲ τυφλοὶ, ἀτὰρ βαδιοῦσι χωλοὶ,
Κωφοί τ' ἀΐουσι λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.
Δαίμονας ἐξελάσει, νεκρῶν δὲ ἀνάστασις ἔσται,
id est,

Ille quidem morbis pressos sanabit, & omnes
Laesos, quot quot ei fident: coecique videbunt:
Incedent claudi: surdis audire licebit:
Insolitas mutis dabitur formare loquelas:
Expelles furias: appressi morte resurgent.

SIBYLLA SAMIA, de qua Eratostenes scribit, se in antiquis Samiorum Annalibus reperisse memoriam, dicta est nomine Pitho, cujus in his versibus habetur de Christo ingrediente in Hierusalem, inscenso asello, oraculum:

Χαῖρε ἁγνὴ θύγατερ Σιὼν, καὶ πολλὰ παθοῦσα.
Αὐτὸς σοῦ βασιλεὺς ἐπιβὰς ἐπὶ πῶλον ἐσάξει.
Πρᾶος πᾶσι φανεὶς, ἵνα σοὶ ζυγὸν ὃν τὸν ὑπαίμεν,
Δοῦλον δυσβάστακτον ἐπ' αὐχένι κείμενον, ἄρῃ.
hoc est,

Salve casta Syon, permultaque passa puella,
Ipse tibi inscenso Rex en tuus intras asello,
Erga omnes mitis, juga quo tibi, quo juga demat
Intoleranda tibi, quae fers cervice subacta.

SIBYLLA DELPHICA, de qua Chrysippus loquitur in eo libro, quem De divinatione composuit, Delphis nata putatur, nomine Anthemis: vixit ante Trojanum excidium: cujus plures versus Operi suo Homerum inseruisse quidam crediderunt. Extat ejus prophetia de Passione Christi in hunc modum:

Καὶ

Καὶ τότε δὴ κολάφοι καὶ πτύσματα φαρμακόεντα
Ἰσραὴλ δώσει μυσαροῖς ἐνὶ χείλεσι αὐτῷ
Εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, καὶ εἰς πόσιν ὄξος ἄκρατον.

id est,

Impinget illi colaphos, & sputa scelestis
Israël labiis: neque non & fellis amari
Apponet escam, potumque immitis aceti.

SIBYLLA PHRYGIA, quae Ancyrae vaticinata est, mortem Christi his cecinit carminibus:

Ναοῦ σχισθῇ τὸ καταπέτασμα, καὶ ἤματι μέσῳ
Νὺξ ἔσται σκοτόεσσα πελώριος ἐν τρισὶν ὥραις.
Καὶ θανάτου μοῖραν τελέσει τρίτον ἦμαρ ὑπνώσας.

hoc est,

Scindetur templi velum, mediumque diei
Nox tenebrosa tribus premet admirabilis horis,
Et tridui somno peraget mortalia fata.

SIBYLLA TIBURTINA ex Tybure Italica urbe, nomine Albunaea, quam Tyburtini olim, ut deam, coluere, juxta ripas fluvii Anienis, in cujus gurgitibus simulacrum ejus invenerant librum in manu tenens, Christi resurrectionem, & assumptionem in hunc modum praedixit:

Αὐτὰρ ἐπὴν ἔλθῃ τριάδ' ἤμασιν ἐς φάος αὖθις,
Καὶ δείξει θνητοῖσιν ὕπνον, καὶ πάντα διδάξει,
Ἐν νεφέλαις ἐπιβὰς εἰς οὐρανὸν οἶκον ὁδεύσει.

hoc est,

Sed postquam triduo lucem repetiverit, atque
Monstrarit somnum mortalibus, atque docendo
Cuncta illustrarit: coelestia tecta subibit
Nubibus invectus.

SIBYLLA ERYTHRAEA, cujus meminit B.Clemens Papa primus in epistola ad Corinthios, ex Erythra Joniae urbe fuit: hanc Apollodorus Erythraeus affirmat suam fuisse civem; eamque Grajis, Ilium petentibus, vaticinatam & perituram esse Trojam, & Homerum mendacia scripturum. Fenestella, diligentissimus auctor, scribit C.Gurionem Consulem restituto capitolio retulisse ad Senatum, ut legati Ertyhras mitterentur, qui carmina hujus Sibyllae conquisita Romam deportarent: itaque missos esse P.Gabinium, M.Octacilium, L.Valerium; qui descriptos a privatis versus circa mille Romam deportarunt. Constantinus Magnus Augustus in oratione, quam Eusebius libris de vita Constantini a se editis adjunxit, recitat oraculum hujus Sibyllae de adventu Christi ad Judicium, acrostichis carminibus ita concinnatum, ut in literis versuum initialibus legantur haec verba: ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΕΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ: hoc est, JESUS CHRISTUS, DEI FILIUS, SERVATOR. Idemque asserit Imperator M. T. Ciceronem, cum in haec incidisset Sibyllina acrosticha, permotum poëmatis artificio, id ipsum Latinis auribus donasse, & inter caeteras lucubrationes suas annumerasse. Augustinus libro decimo octavo de civitate Dei capite vigesimo tertio asseverat eadem se acrosticha in Graeco Erythraeae Sibyllae codice legisse; quem sibi Flaccianus Africae proconsul ostendit. Sunt autem Graeca carmina septem & viginti, videlicet,

ΙΔΡΩΣΕΙ δὲ χθὼν κρίσεως σημεῖον ὅτ' ἔσται.
Ἥξει δ' οὐρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν ὁ μέλλων.
Σάρκα παρὼν πᾶσαν κρῖναι, καὶ κόσμον ἅπαντα.
Ὄψονται δὲ θεὸν μέροπες πιστοὶ καὶ ἄπιστοι.
Ὕψιστον μετὰ τῶν ἁγίων ἐπὶ τέρμα χρόνοιο.
Σαρκοφόρων ἀνδρῶν ψυχὰς βήματι κρίνων.
ΧΕΡΣΟΣ ὅταν πότε κόσμος ὅλος, καὶ ἄκανθα γένηται.
Ῥίψουσιν δ' εἴδωλα βροτοὶ, καὶ πλοῦτον ἅπαντα.
Ἐκκαύσει δὲ τὸ πῦρ γῆν, οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν
Ἰχνεῦον· ῥήξει δὲ πύλας εἱρκτῆς ἀΐδαο.
Σὰρξ τότε πᾶσα βροτῶν ἐλευθέριον φάος ἥξει
Τῶν ἁγίων· ἀνόμους δὲ τὸ πῦρ αἰῶσιν ἐλέγξει.
Ὁππόσα τις πρήξας ἔλαθεν, τότε πάντα λαλήσει.
Στήθεα γὰρ ζοφόεντα θεὸς φωστῆρσιν ἀνοίξει.
ΘΡΗΝΟΣ δὲ ἐκ πάντων ἕξει, καὶ βρυγμὸς ὀδόντων.
Ἐκλείψει δὲ φάος σέλας ἠελίοιο καὶ ἄστρων.
Οὐρανὸν εἱλίξει, μήνης δέ τε φέγγος ὀλεῖται.
Ὑψώσει δὲ φάραγγας, ὀλεῖ δ' ὑψώματα βουνῶν.
ΥΨΟΣ δ' οὐκέτι λυγρὸν ἐν ἀνθρώποισι φανεῖται.
Ἶσα δ' ὄρη πεδίοις ἔσται, καὶ πᾶσα θάλασσα
Οὐκέτι πλοῦν ἕξει· γῆ γὰρ φρυχθεῖσα κεραυνῷ
Σὺν πηγαῖς, ποταμοὶ δὲ κλάζοντες λείψουσιν.
ΣΑΛΠΙΓΞ δ' οὐρανόθεν φωνὴν πολύθρηνον ἀφήσει.
Ὠρύουσα μύσος μελέων, καὶ πήματα κόσμου,
Ταρτάρεον δὲ χάος τότε δείξει γαῖα χανοῦσα.
Ἥξουσιν δ' ἐπὶ βῆμα θεοῦ βασιλῆες ἅπαντες.
Ῥεύσει δ' οὐρανόθεν ποταμὸς πυρὸς, ἠδέ τε θείου.

Quae apud Augustinum male versa, iterum restitutis capitalibus literis, sic verti possunt.

JESUS CHRISTUS, DEI FILIUS, SERVATOR.

JUDICII in signum tellus sudore madescet,
Et rex aeternus summo descendet Olympo:
Scilicet ut carnem, mundumque ut vindicet omnem,
Unde Deum fidi, diffidentesque videbunt
Summum cum sanctis in saecli fine sedentem.
CORPOREUM, animas hominum quo judicet, olim.
Horrebit totis tum densis vepribus orbis.
Rejicient simulacra viri, gazasque repostas:
Exuretque ignis terras, coelumque salumque:
Incendetque fores angusti carceris orci:
Sanctorumque omnis caro libera reddita, lucem
Tunc repetet: semper cruciabit flamma scelestos:
Utque quis occulte peccaverit, omnia dicet:
Sub lucemque Deus reserabit pectora clausa.

DEN-

DENTES stridebunt, crebrescent undique luctus:
Et lux deficiet, solemque nitentiaque astro
Involvent tenebrae, tum lunae splendor obibit.
FOSSAS attollet, juga deprimet ardua, montes:
Impedietque nihil mortales amplius altum.
Longa carina fretum non scindet, montibus arva
Ipsa aequabuntur: nam fulmine torrido tellus,
Unaque & sicci fontes, & flumina hiabunt:
Sidereisque sono tristi tuba clanget ab oris.
STULTORUM facinus moerens, mundique dolores
Et chaos ostendet, & tartara terro debiscent:
Regesque ad solium sistentur numinis omnes:
Undaque de coelo fluens igneo sulphure misto:
Atque omnes homines signum proesigne notabit
Tempore eo lignum, cornu peramabile fidis
Oppositus mundo casus, sed vito piorum
Respergendo lavans duodeno fonte necotos.

FERTUR & hujus divinatoria ad Graecos, Ilium petentes, Epistola Latine versa, cujus initium est, EXQUIRITIS A ME O ILLUSTRISSIMA TURBA DANAUM.

NOMINANTUR praeter has & multae Sibyllae, Sardica, Rhodia, Sicula, & aliae plurimae, quas Ambrosius in Commentariis primae ad Corinthios autumat malo & improbo spiritu arreptas. Aristoteles vero in 30. sectione Problematum easdem atrae bilis aestu circa mentis sedem succenso exagitatas demonstrat. Cornelius Tacitus scribit Augustum, cum suis temporibus multa vana sub nomine Sibyllarum ostenderentur, jussisse, conquisita Samo, Erythra, Ilio, Africa, & per Italicas colonias carmina intra certum diem ad praefectum urbis afferri, & judicium, censuramque quindecim virorum adhiberi, ne haberi privatim liceret, quod jam a majoribus erat cautum. Haec post quadringentos annos carmina Stilico, Honorii Caesaris socer, concitaturus in generum sub hujusmodi occasione seditionem, prorsus curavit aboleri: quod facinus Rutilius Claudius non tacuit, dicens,

Nec tantum Geticis crassatus proditor armis
Ante Sibyllinae fata cremavit opis.

PRODIERUNT tamen proximis annis ex Germania Sibyllinorum carminum libri octo, Graece & Latine excusi; in quibus ferme omnia jam praemissa oracula habentur: operis initium est,

Εἷς Θεὸς μόνος ὃς ἄρχῃ ὑπερμεγέθης, ἀγένητος.

Unus Deus solus, qui regnat, maximus, ingenitus.

Theophilus, sextus Antiochiae episcopus, in secundo libro ad Autolicum recitat ex innominata Sibylla versus fere octoginta; quorum nonnulli in his libris extant aliquantulum diversi, alii vero non extant. (a)

(a) Uberem eruditionis segetem huc adsportandi occasionem praebet N. Senensis; verum ne mei muneris transgrediar metas, messem in manipulos redigam, sed veritate lustrata; abacto fuco, ut quid respuendum, quid tenendum sit non ignoret Theodidactes.

Quod ad Authorem Nostrum facit, indubium est eum, quae de Sibyllis in medium profert, non e propria penu deprompsisse, aut primitus docuisse. Quae universim sui temporis Theologi, velut a Patribus tradita, propugnabant, & ipse recensuit: quod pariter & non pauci primi Ordinis Scriptores eo posteriores adfirmarunt, eaque ad Catholica dogmata firmius luculentiusque firmanda; etsi eo non adhibito criterio, quod recentioris aetatis adcuratiores Theologi servarunt: qua de caussa, nec levis in eo carpendus est naevus, nisi ille, qui temporis, non authoris, est error; praecipue cum nobiliori detentus opere (quod in Veterum Patrum vindiciam clarius infra expendetur) hanc spartam sibi adsumere nequiverit Vir alioquin adcuratissimus.

Quod vero spectat ad rei veritatem, ut ea plene dilucida fiat, quum plura enuncientur in textu, ea omnia distincte ad trutinam revocare operae pretium est, ut omnis confusio eliminetur, ea praesertim in re, in qua dubio procul quot capita tot sententiae: quare, ne lolium cum tritico, & vitrum cum margarito misceatur, cuncta, etsi quantum fieri potest strictim, explanare oportet.

Sibyllae igitur nomen pervulgatum fuisse apud Veteres, nemo est qui in dubium vertat, nisi qui utroque oculo caligat, ut certe fuit Socinus ad fabulas & apologos eas amandans *contra Wiekum refut. class. 8. cap. 9.* quem propterea non sine caussa, nec minus viriliter flagellat Gallaeus. Quid enim apud Veteres probatosque Scriptores aut solemnius, aut communius, quam Sibyllae nomen? Quid certius apud posterioris aetatis Criticos, Theologos, omnigenaeve eruditionis homines magis usurpatum, quam feminarum harumce conditio & status? Sat est legere Veteres, cum Graecos, tum Latinos scriptores, ut ineptus Vitilitigator coecis adgregetur. Earundem quippe meminerunt Nicanor, Euripides, Pausanias, Chrysippus, Aristoteles, Plato, Diodorus Siculus, Livius, Cicero, Valerius Maximus, Plinius, Solinus, innumerique cum Graeci, tum Latini Veteres, quos universim refellere quid est nisi aperte fucum facere veritati? Quapropter ea veritate firmata examinandum in praesentiarum occurrit unde nam Sibylla etymon trahat, ex quo deinde quot fuerint, & tandem num fatidicae reapse fuerint, & qua virtute oracula fuderint?

Nec quidem ea in re una est Eruditorum sententia, esto concors sit eorum opinio de genere Sibyllarum. Johannes Albertus Fabricius in *Bibliot. Graec. L. I. c. 7. p. 46. & seq.* cum aliis Sibyllas nomen trahere existimat a vocabulo Σύβα (Aeolice pro *σίδη malum punicum*) perinde ut ab Ηπ Ηπλλα, a *σπίς σπύλλα*, quae est etiam opinio Salmasii *ad Solinum*. Alii deducunt a Σιὸς, ut Sibyllae dicantur Lacaedemonio idiomate veluti Θιβυλλαι, *parvae quaedam Deae*, & ita placuit Ludovico de la Cerda *ad*

Virgil. Aeneid. p. 333. Alii deducunt ab *ἰβόαν clamare*, ut placuit Isaaco Vossio parentis sui etymologicum custodienti, sive a *σείειν τὴν βουλήν*, quod etiam suspicatur Petrus Petitus *Lib. I. de Sibylla cap.* 6. sive a *σέβω*, & *σέβομαι colo, veneror*, usitatissimo in derivationibus, litterae ε in ι mutatione facta, de qua Perizonius *ad Aelianum p.* 222. qui propterea putat Pausaniam *in Phocicis p.*855. scripsisse ἀπὸ non ὑπὸ τῶν λιβύων Sibyllam dictam, ut sit quasi λίβυλλα, quod nimirum ea Lybia Graeciam venerit. Vel denique a *σίω agito*, & *βυλλὸς* plenus, quod nempe agitante & concitante spiritu plena esset, ut Matthaeo Martinio placuit, & post ipsum Hottingero *p.* 58. *pentadis differt. add. Basnagium Annalium T. I. An. IV. & Sixtum Senens. Biblioth. Sanct. Lib. II. p.* 111. Samuel Basnagius vero eam deducit ab hebraico סבל *Sebal, portare* „ quae vox radicales Sibyllae litteras omnes complectitur, & a re „ significata non abhorret. Etenim qui aguntur a „ numine Θεοφόροι *Deiferi* vocantur „ quod ex illo Virgil. Aeneid. VI. confirmat. Peucerus *de Divinatione p.* 563. Martinus del Rio *disquisit. Magic. Lib. IV. Cap. II. qu. VI. Sect. I.* & Michaël Neander *p. mihi* 517. Alii que itidem ex Hebraeo eam suam trahere Etymologiam potant, sed quomodo? peregrinum est & omnino alienum a vero, etiam Hebraica radice pensata, Hebraicisque litteris adtentis. Laudatus enim Neander ingeniose magis, quam vere eam deducit ex radice קבל *Chibel* ea qua קבלה *Cabbala*; qua de caussa opinatur S. Paulum I. *ad Timoth. I.* scribentem dixisse: „ Fidelis Sermo, & omni acceptio- „ ne (*quasi Cbabbala*) dignus, quod Christus Jesus „ venit in hunc mundum peccatores salvos facere. „ Ita ut ea sententia Neandri haec sit Paulini textus interpretatio: Si ullum sit Cabbalisticum dogma fide dignum, ac indubitatum, hoc est, quod ea Patrum traditione, quin ex Dei oraculo accepimus. Verum quam inepta haec sint, vel ea eo acu tangitur, quia nonnisi per vim, & non sine machina ad Neandri placitum laudatum pertrahitur קבל; praecipue quia ק mutari debet in ס vel ש, unum ב elidendum foret, & ל duplicandum omnino foret, quod certe longe abit a vero, nec vel mediocriter Hebraice doctos adserere potest. Basnagii autem etymologia etsi ad rem propius accedere videatur, verum ex eo pariter est ableganda, quia nulla apud Hebraeos Sibylla (quicquid dicat Suidas V. Σίβυλλα) fuit, nulla apud eosdem harumce Mulierum aut notitia aut adprobatio.

Ab his omnibus longissime discessit Vir doctissimus Thomas Hyde, novamque nominis & rei originem nobis tradidit in eo, quod *De Veteri Persarum Religione* edidit admirandae potius, quam imitandae eruditionis opere. Ejus igitur *cap.* 32. haec habet. „ Cum tota vetustissimorum hominum foelicitas & „ vivendi ratio in agricultura & pastorali vita consi- „ steret, & stellae ad id multum conducere crede- „ rentur, harum multae a pecoribus & rebus rura- „ libus nomen sortitae sunt, & praecipue duodecim „ Zodiaci signa. Cum igitur secundum Phoenices „ & Chaldaeos autumnali tempore, quando fruges „ ad messem aptae sunt, praeest signum Virginis, seu „ Puellae spicas in agro legentis, dictum tale si- „ gnum fuit per synecdochen *Spica* apud Arabes & „ Persas, quibus patria lingua *Sumbal*, seu *Sumbula*, „ spica dicitur. A Phoenicibus itaque & Chaldaeis „ in Zodiacalium animalium seriem, inserta est „ Virginis spicilegae spica erecta, eis dicta שבולת „ sive שבולא. Σίβυλλα melius rescribendum Σίββυλα. „ Hinc Sibyllinae fabulae origo: Nam cum esset „ Virgo Coelestis, *Sibylla* seu *Spicae* nomine signata, „ visum est ei, nescio quid tribuere, unde abscon- „ dita & acclosa revelans & reserans audiret, ut „ erat Sacculi genius talia astris tribuere unde futu- „ ra portenderentur: & sic quod ante erat Virginis „ spicilegae tantummodo signum, factum posthac „ est Virginis Vatis & Prophetissae nomen, a qua „ rerum futurarum indicationes & revelationes „ quamplurimae fictae postmodum sunt, ad delu- „ sionem vulgi. His positis mirum esse minime „ debet, si deinde ad fictae hujus Virgineae vatis „ exemplum, tot emerserint aliae, quae ad insaniam „ seductae & prophetandi furore percitae, aut vere „ crediderint, aut saltem visa sibi sunt prophetare. „ Id interea certum est ejusmodi foeminas Sibyllas „ passim apud Veteres, non peculiari, sed generali „ nomine dictas. *Sibylla est appellativum nomen* „ *omnium vaticinantium* inquit Servius pluries, „ quin & Lactantius. „ Hucusque Vir rerum linguarumque Orientalium callentissimus.

Circa Sibyllarum numerum, decem enumerat Lactantius Firmianus *Lib. I. de falsa Religione cap.* 6. ex quo etiam Hieronymus infra laudandus decem id genus fatidicas mulieres enumerat, etymonque profert, cujus integrum textum transcribere lubet, ut vel N. Authoris sincera fides conspiciatur. Ait enim „ M. Varro, quo nemo unquam doctior ne „ apud Graecos quidem, ne dum apud Latinos, in „ libris rerum divinarum, quos ad C. Caesarem „ Pontificem maximum scripsit, quum de quinde- „ cim viris loqueretur, Sibyllinos libros ait non „ fuisse unius Sibyllae, sed appellari uno nomine „ sibyllinos, quod omnes foeminae vates Sibyllae „ sunt a veteribus nuncupatae, vel ab unius Del- „ phidis nomine, vel a consiliis Deorum denuncian- „ dis. Σιὰς enim Deos, non Θεὰς, & consilium non „ βουλὴν, sed βυλὴν appellabant Aeolico sermonis „ genere. Itaque Sibyllam dictam esse, quasi θεο- „ βουλὴν. Ceterum Sibyllas decem numero fuisse: „ easque omnes enumeravit sub auctoribus, qui de „ singulis scriptitarunt. Primam fuisse de Persis, „ cujus mentionem fecit Nicanor, qui res gestas „ Alexandri Macedonis scripsit. Secundam Libi- „ cam, cujus meminit Euripides in Lamiae prolo- „ go. Tertiam Delphicam, de qua Chrysippus lo- „ quitur in eo libro, quem de divinatione compo- „ suit: Quartam Cumanam in Italia, quam Nae- „ vius in libris belli Punici, Piso in annalibus no- „ minat. Quintam Erythraeam, quam Apollodo- „ rus Ærythraeus affirmat suam fuisse civem; eam- „ que Graiis Ilium petentibus vaticinatam, & pe- „ rituram esse Trojam, & Homerum mendacia scri- „ pturum. Sextam Samiam, de qua scribit Eratosthe- „ nes in antiquis Annalibus Samiorum reperisse se „ scriptum. Septimam Cumanam nomine Amal- „ thaeam, quae ab aliis Demophile, vel Herophile „ nominatur, eamque novem libros attulisse ad „ Regem Tarquinium Priscum, ac pro eis trecen- „ tos philippeos postulasse, Regemque aspernatum „ pretii magnitudinem, derisisse mulieris insaniam: „ illam in conspectu Regis tres combussisse, ac pro „ reliquis idem pretium poposcisse, Tarquinium „ multo magis insanire mulierem putasse. Quae „ denuo tribus aliis exustis, cum in eodem pretio „ perseveraret, motum esse Regem, ac residuos „ trecentis aureis emisse: quorum postea numerus „ sit auctus, Capitolio refecto, quod ex omnibus „ Civitatibus, & Italicis, & Graecis, & praeci- „ pue Erythraeis coactis, allatique sunt Romam, „ cujuscumque Sibyllae nomine fuerunt. Octavam „ Hellespnticam in agro Trojano natam, vico „ Marpesso circa oppidum Gergithium, quam scri- „ bit Heraclides Ponticus Solonis, & Cyri tempo- „ ribus fuisse. Nonam Phrygiam, quae vaticina- „ ta sit Ancyrae. Decimam Tiburtem, nomine „ Albuneam, quae Tiburi colitur ut Dea juxta ri- „ pas amnis Anienis, cujus in gurgite simulacrum „ ejus inventum esse dicitur, tenens in manu li- „ brum, cujus sacra Senatus in Capitolio „ &c. (Ad cujus intelligentiam lege commentarios Georgii Valchii.) Author *Chronici Paschalis*, qui VII. ineunte Seculo floruit, duodecim enumerat Sibyllas hoc modo

modo nimirum. ,, Hoc Anno, scilicet Olympiade ,, V. Sibylla Erythraea in Aegypto claruit. Fuere, ,, & aliae XI. Sibillae. Sibylla Hebraea, Sibylla ,, Persica, Sibylla Delphica, Sibylla Adaena, seu ,, Cimeria, Sibylla Samia, Sibylla Rhodia, Sibyl- ,, la Cumana, Sibylla Lybica, Sibylla Trojana, ,, Sibylla Phrygia, Sibylla Tiburtina. Erythraea ,, oriunda erat ex oppidulo Erythra dicto e regione ,, Chii. Heroicum carmen edebat, cujus monu- ,, mentum Erythra hodie e regione Chii juxta Ste- ,, ream conspicitur. ,, Alii novem adserunt, quibus Suidas adhaeret. Quatuor admittunt Pausanias, & Aelianus *Lib. XII. V. H. c.* 35. Duas Marcianus Capella *Lib. II.* Tres Ausonius, & Scholiastes Aristophanes *ad aves p.* 406. Unam tandem dumtaxat fuisse adfirmant Plinius, Aulus Gellius, Diodorus Siculus (qui postremus eam dictam fuisse Daphem, vel Tiresiam adfirmat) eisque novissime auxiliares porrexit manus Petrus Petitus Medicus Parisiensis, qui ex vario loco, ubi carmina, & oracula fudit haec unica Sibylla, eam multinominem fuisse dictam, seu multiplicem existimatam fuisse autumat; Verum modus, quo haec mulier vaticinia fudisse dicitur a Petito, festivus certe nimium est (licet ab aliquibus non reprobetur, utpote ex Aristotele, Hyppocrate, Cardano, aliisque mutuatus) & risu excipiendus, nimirum, quod ex vario terrae halitu, & per arcta foramina flante in specubus, quas vates ista adibat ad atrium in tripode sedens, facilius excitabatur illa, & ex solitudine ac tenebris ad furorem mota, phantasmatibus adplicita, & conturbata ex melancholico exaltato humore pronior fiebat ad praedicenda futura, & oracula fundenda. Verum quia Petitus Philosophum ibi solum agit, & expresse protestatur se nec eminus salutare Theologiae fores, idque in fatidica foemina pensat, quod in dormientibus non semel adtenditur, & ex furore vaticinia librat, nullimode haereticis eum adcensere lubet, etsi delirantibus jure merito sit adnumerandus; nisi forte, vel ex eo velis ipsum vindicatum, quia ex Angelico Magistro idcirco melancholici divinantes ab Aristotele adseruntur, quia ipsi semper infausta meditantes ex terreo praedominante humore, facillime verum praedicunt, quia universim infausta prae faustis accidere solent. Et haec satis ad Petiti opinionem: cetera quae huc spectant, infra edisseram.

Ut rem igitur magni momenti, & quae totius fortasse exercitationis est cardo, expendamus, quae de Sibyllis Clariores viri dixerunt in medium producere lubet. Divino actas spiritu eas dixerunt Ethnici Paganismi errore detenti: altiori autem ex momento earum vaticinia librantes Ecclesiae Patres, quibus religio fuit earundem carmina loco certi monumenti objicere Paganis ad eorum commenta exsufflanda, & Christi fidem sarctam tectam custodiendam, eas coelesti flamine inlustratas dixerunt, & Prophetissas adseruerunt, Justinus Martyr *cohort. ad Gentes*, Theophylus Antiochenus *ad Autolycum*, Lactantius *ubi supra*, Origenes *contra Celsum*, Constantinus Imperator *Orat. ad Coet.* SS. Hieronymus ubi *infra*, S. Augustinus in *Libris de Civit. Dei*, & Isidorus Hispalensis *lib. Origin.* quibus adhaeserunt quotquot infra laudabimus Sibyllinorum carminum propugnatores, cum ex Orthodoxis, cum ex Acatholicis, non ignobiles viri: verum longe aliter de eisdem disseruere nobilioris notae Veteres Pagani; alia itidem fuit de eisdem sententia aliorum Patrum, & novissime re penitius perpecta alienum nimium est recentium Eruditorum judicium. Cicero namque vesano furore bacchantes eas dicit *Lib.* 11. *de Divinatione Cap. CX.* ,, Quid vero habet autoritatis furor iste, ,, quem divinum vocatis, ut quae sapiens non vi- ,, deat, ea videat insanus, & is, qui humanos sensus ,, amiserit, Divinos adsecutus sit! ,, Virgilius Aeneidam VI. Sibyllam vocat insanam, & lib. IV. baccantem eam adserit

,, At Phoebi non dum patiens immanis in antro
,, Bacchatur Vates: magnum si pectore possit,
,, Excussiss. Deum, tanto magis illa fatigat
,, Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Aristoteles *Lib. Problemat. Sect. XXX.* atrabile correptas Sibyllas oracula insana fudisse scribit: ,, Multi etiam propterea, quod ille calor sedi ,, mentis in vicino est, morbis vesaniae implican- ,, tur, aut instinctu lymphatico infervescunt, ex quo ,, Sibyllae efficiuntur, & Bachae, & omnes, qui ,, Divino spiraculo instigari creduntur, cum scilicet ,, id non morbo, sed naturali intemperie accidit. ,, Maracus autem, poeta praestantior erat dum men- ,, te alienaretur ,,. Idipsum pariter adseruere Seneca *in Agamemnone*, Lucanus *Lib. V. p. m.* 72. Claudianus de quarto Honorii Consulatu *p. m.* 157. & ne prolixior sim ex reliquis, aut monumentis, quae possem in medium proferre, aut ex syllabo Authorum, quos possem laudare, hoc unum ad eam firmitatem dixisse sufficiat, quod Pagani universim Sibyllae nomen tribuentes foeminae alicui eo ipso insanam designabant. Σιβυλλαίνειν enim, vel Σίβυλλαν εἶναι, ut alii legunt, apud Diodorum Siculum *Lib. VI. Cap.* 6. significat *ἐνθεάζειν arreptum esse*, vel *more senum delirare*, & juxta Suidam Σιβυλλιᾶν, cum de aliquo dicitur idem significat, quod *ἀπατᾶται seducitur*. Quod vel ex eo certo certius innotescit, quia in Sibyllinis, quae circumferuntur, carminibus commenta, mendacia, falsaque tot occurrunt, ut vel ex eis sit dignoscere quo spiritu locutae sint Vatides istae, quae omnia praesertim apud Servatum Gallaeum legi possunt, ne longum protraham funem, apud quem etiam est legere selecta e Sibyllinis libris carmina, in quibus se fanaticam, & furiosam Sibyllam dicat enthusiasmi flamma, rabiei ac furoris igne correptam.

Ex eisdem pariter libris, qui dubio procul Hieronymi tempore circumvolabant, colligere est numquam omnes, quae jactantur Sibyllae, virgines fuisse, quibus in Virginitatis praemium fuit prophetiae donum a Deo concessum, ut laudatus Hieronymus non ex exacto, quod omisit, criterio, sed ex vulgi fama, vir alioquin emunctae naris conscripsit in *libro contra Jovinianum* ,, Quid referam Sibyllas ,, Erythraeam atque Cumanam, & octo reliquas? ,, (nam Varro decem fuisse autumat) quarum insi- ,, gne Virginitas est, & Virginitatis praemium di- ,, vinatio. Quod Aeolici genere sermonis Sibylla ,, Θεοβούλη appellatur: recte consilium Dei sola scri- ,, bitur nosse Virginitas ,,. Quandoquidem Cumana Sibylla *Lib.* 1. se cum Noacho in Arca fuisse commemorat; Deinde *Lib. VIII.* Se Christianam nominat, & alibi se incestus crimine pollutam dicit, & Lothi filiam se facit, tandem Isidis se filiam adserit. Quot commenta, quot fabulas, bone Deus! mendax adunat?

Itidem *Lib. III.* quaecumque sit ea, quae se Sibyllam dicit, nonne se ipsam conjugatam profitetur? Ait enim:

,, O aevi sexti stirps prima, o gaudia magna
,, Quod sortita fui, postquam discrimina mortis
,, Effugi, jactata meo cum conjunge multum,
,, Nec non cum leviris glossis, soceroque socruque,

Pariter *Lib. VIII.* altera Sibylla se prostitutam fuisse pudoris aperte declarat.

,, ... Nam quae scelera ante patravi
,, Prudens, & studio peccandi perdita feci.
,, Mille mihi lecti, connubia nulla fuerunt,
,, Jureque jurando quosvis perjura ligavi,
,, Exclusi tenues, & per mollissima rura
,, Quoslibet admisi, magni secura Tonantis,
,, Propterea igni sum consumta, aevoque nec ipsa

„ Vivam , sed perdet durum me tempus , &c.

Alia &c. innumera id genus extant apud Eruditos monumenta , quibus vulgaris illa traditio exsufflatur , extant & valida momenta, quibus enodantur , quae ex adverso objiciuntur ab oppositoribus in vindiciam Prophetidum harumce .

Reliqui itidem Patres , qui de eisdem Sibyllis scripserunt aliter judicarunt , nullimode easdem θεοπνεύστοις exaequantes . S. Gregorius Nanzianzenus namque in *Carmine ad Nemesium* Orphaeum , Trismegistum , & Sibyllam , quaecumque de Deo praedixerunt , vult non divinitus afflatos praedixisse , sed ex Sacris Hebraeorum libris excerpsisse , Author *Commentariorum in* 1. *ad Corinth. XI. v.* 12. qui nomine S. Ambrosii Mediolanensis circumfertur, estque revera Hilarii Sardi Rom. Ecclesiae Diaconi sub dimidio IV. Seculi clari , autumat doemoniaco spiritu actas fuisse Sibyllas, eoque movente linguam fuisse locutas, dum asseris „ Spiritum mundi , per quem „ arripiuntur fanatici „ & addit esse „ pythonem , „ qui per Sibyllam locutus est , sensum nostrorum „ secutas , locum volens inter coelestes habere . „ Justinus Martyr itidem, qui Sibyllas Paganis ad evertendam idololatriam objicit, a Prophetis easdem distinguit . Et M. P. Augustinus re penitius perspecta , etsi asseruerit objicienda fore Paganis Sibyllae , Orphaei , & Hermetis monumenta , dicit arguendo ad hominem stultitiam Ethnicorum , tamen cujus revera ea sint ponderis adpendens, & comparans testimoniis Prophetarum ita concludit *Lib. XIV. contra Faustum Cap. XV.* „ Quamobrem quantum distat de Chri„ sti adventu inter praedicationem Angelorum , „ & confessionem doemoniorum , tantum inter au„ ctoritatem Prophetarum , & curiositatem Sacrile„ gorum „ .

Ex quibus omnibus , ut luce meridiana clarius est, evidenter colligitur cujus ponderis , cujusve momenti sint , & quae nunc extant Carmina Sibyllarum , & quae a Patribus harumce Vatidum Oracula laudantur , dum illi ea Paganis objiciunt , vel alio ex momento commendant ; ex eisque cum laude depromunt qui posteriori aetate scripserunt . Verum quia ea etiam in re iterum criterium est adhibendum, & distinctio servanda , ne ex confusione aut veritas delitescat , aut suboriatur error , diligentius examinandum est , & operosius inquirendum est I. cujus conditionis sint qui nunc in Bibliotheca Patrum prostant Sibyllini libri ? II. num revera Sibyllae aliqua fuderint Oracula ad Christianam Religionem spectantia ? III. Quid sit dicendum de peculiaribus illis Oraculis Sibyllinis , quae N. Xystus ex Patribus commendat ?

Et quidem , ut primum dubium discutiatur , observandum est , quod non omnes , qui pro Sibyllinis Oraculis decertant , pariter eos vindicant libros, qui in praesentiarum sub nomine Sibyllarum prostant : quapropter etsi Prophetides adstruant eas , quas reliqui ex adverso fanaticas arreptitiasque declarant, mulieres, tamen eis abjudicant quos nunc habemus libros Sibyllarum nomine insignitos , sed spurios , & supposititios eos dicunt . Praeceteris Cl. N. Natalis Alexander, esto libros praefatos admittat, non esse tamen eos prorsus genuinos , & incorruptos adstruit . *T. I. Histor. Eccles. Sec. I. Dissert. I. Proposit. II.* Idque probat ex innumeris fere mendaciis commentitque in laudatis VIII. Sibyllarum libris extantibus I. quia ibi Sibylla antiquiorem se Moyse facit , & praedicit liberationem populi Israelitici. II. quia Erythraea Sibylla se Noë nurum facit . III. quia Vates , quae VII. conscripsit librum vile se scortum fecit . IV. quia Lib. IV. Sibylla alia testatur se vidisse incendium templi Vestae , quod post Christum natum accidit imperante Commodo . V. quia Pentateuchum ita bene Carminibus expendit , ut potius historica videatur narratio , quam vaticinium, & Adae nomen ex graeco derivasse adfirmat , ac Tetragrammaton esse adstruit . VI. quia montem Ararath in Phrygia collocat . VII. quia Noe dumtaxat XLI. diebus in arca mansisse adfirmat . VIII. Titanum fabulas cou veras historias obtrudit IX. quia Og , & Magog Scythiae populos in Æthiopia constituit . X. Vaticinatur Italos Asiaticis servituros . XI. Josue suscitandum comminiscitur , ut Judaeorum instauret Rempublicam. XII. Tiberium Persidem & Babyloniam expugnaturum vaticinatur . XIII. Romam perituram minatur anno a conditione sua 948. Christi nimirum 195. Severi Imperatoris Tertio . Tandem ut brevius enarrem , quae laudatus Natalis enumerat, commenta , Trajanum Imperatorem vocat Gallum Montivagum : Haeresim Chiliastarum supponit , & Hierusalem reaedificandam fore ominatur , eamque futuram sedem imperii Filii Dei , ubi cum Sanctis regnet omnium corporearum delectationum genere eis in praemium concesso , & Christianum se profitens eorum Carminum Author. Quot non adunat fabellas? quot non vendicat mendacia , quae ad risum , & stomachum quemlibet , vel rationis mica pollentem excitant ?

At bona venia tam insignis viri de litteraria Republica, & de Ordine Nostro optime merito, quem non sine veneratione suspicio , quomodo genuini ex parte erunt Sibyllini libri tot scatentes fabulis totque commmentis , sceleribusque referti , eodemque stylo compositi , fraudem authoris a capite ad calcem usque manifestantes? Debuisset utique Cl. Natalis adsignare tempus interpolationis, vel indigitare a quonam nebulone primitus fuerint corrupti genuini illi, qui sub nomine Sibyllarum laudantur libri . Ab ortu quidem suo ad haec usque tempora ita semper eisdemque onusti gerris vendicati fuerunt , nec unum est reperire hominem , qui vel primis Ecclesiae seculis hanc fraudem , vel in interprete , vel in editore notarit : extant Graece , & Latine conscripti , & eisdem scatent fabulis . Quanam itidem rectae Criticae arte ex eisdem aliqua probari possunt , quae tot suot admixta commenta ? Rectius ergo certiusque adstruendum est eosdem ab inepto quodam Poeta fuisse compositos ad venditanda Sibyllarum oracula , eaque omnia nonnisi heroico Carmine scripta , ut majorem fabellis aucuparetur fidem otiosus editor . An autem hic Christianus fuerit , vel Judaeus ? Et num II. Ecclesiae Seculo, an primo fuerint ea carmina procusa ? dubium non leve est , variantque Eruditi diversimode sentientes ; hocque dumtaxat adstrui pro certo potest , nimirum post publicatum Evangelium, sive pia fraude a simplici quodam Christiano, sive ab Hebraeo per imposturam manifestam fuisse conscripta , adhibita arte quadam in rapsodia cum ex Veteri, tum ex Novo Foedere , aliisque Gentilium libris , adjectis itidem proprio marte , vel ex ignorantia , vel ex malitia , fabellis atque commentis . Etsi non desint qui adstruant etiam ex pia fraude ab Hebraeo quodam Hellenista exspectante Messiae adventum aliqua fuisse Carmina sub nomine Sibyllarum edita, in eisque plura ex Prophetis , & Psalmis adposita , quibus alia postmodum id genus Carmina fuerunt addita non modica in prioribus variatione adjecta .

Neque mirum , aut novum est , quod etiam primis illis felicissimis Ecclesiae Seculis , aut simpliciores quidam Christiani , ut magnifacerent fidem , ediderint fabulas sub specie pietatis : aut impostores Judaei, ut fucum facerent veritati , in derisionem Christianae Religionis scelesta , & commentitia sparserint opera , ut silentio praeteream, quae venditarunt tunc temporis Haeterodoxi. Ut de Judaeis, vel unum proferam, sat est indigitare Acta Pilati ab eisdem in contumeliam ipsius Servatoris conscripta. Ut de simplicioribus fanaticis Christianis , vel leve indicium proferam, sufficit commemorare , quod Pauli , & Theclae περιόδους , seu Acta , fabulis referta , a Presbytero quodam Asiano Pauli σπουδαστὴς fuerint conficta , qui fraudem S. Johanni Apostolo confessus est , & ab eo

lde-

idcirco Presbyterii gradu dejectus, ut ex Tertulliano *lib. de Baptismo* refert S.Hieronymus *De Scriptoribus Ecclesiasticis cap. 7.* Cetera Heterodoxorum commenta, ut vel digito monstrem, sat est vel nominare Proto-Evangelium Jacobi, aliaque id genus Evangelia, librum de *Infantia Salvatoris*, aliaque nefanda commentitia opera ab eisdem elucubrata, quae diris devovent Eruditi, & emunctae naris homines ne dum Romanae Communionis, sed ipsimet Acatholici, ut praecipue videre est apud Guillelmum Cave *Histor. Litterar. Prolegom. Sect. IV. & sequ.* Et quod ad rem hanc facit, ut rectum de impostore hoc Sibyllinorum Carminum authore judicium feratur, consuli possunt, qui de eodem argumento plene tractarunt adnotantes conditionem nebulonis, & tempus, quo fabellam hanc heroico Carmine scripsit, nimirum ultra Natalem N. uterque Vossius, Isaac, nimirum, de *Sibyllinis Oraculis*, & Gerardus *De Veterum Poetarum Graecorum temporibus*, Samuel Basnagius, aliique infra laudandi, sed novissime Carolus Witasse.

Quod vero spectat ad alterius dubii decisionem, quum N.Xystus pro Sibyllinis oraculis decertet, quis unquam poterit, vel per jocum, inficiari fuisse primitus a Theologis Historicisque omnibus in hanc velut certam sententiam itum? Quia nimirum ea ut solida monumenta Theologiae existimabant & Hebraeis objicere, & Gentilibus ea opponere consueverunt, Primipili Theologiae Magistri ea commendarunt: Veteribus laudatis Authoribus adstipulati sunt deinde innumeri de litteraria Republica benemeriti Scriptores, ii etiam, qui Criticen adhibere studuerunt, & ne dum e Romana Communione, verum & exegreges, sive qui Protestantes audiunt, sive qui se Reformatos adpellant, iique haud infimae notae: quare vel ex eo nefas est recentioribus Acatholicis criminari nostros Theologos velut imperitos, qui nimirum Critices arte destituti spurios a genuinis libris secernere aut nescierunt, aut neglexerunt. Quamvis autem innumeri sint ex utraque classe, qui possent in medium proferri pro laudatis Sibyllinis libris, sufficiet tamen paucos ex utroque coetu in syllabum redigere, ut innotescant ejusdem sententiae Patroni, iique vel ex eo commendandi, quia Patrum vestigiis inhaerentes eosdem propugnatunt. Pro aris enim & focis, ut dici solet, & Sibyllas divinitus actas & earum oracula genuina (esto non omnia, quae inpraesentiarum circumferuntur) adseruerunt ex Orthodoxis CII.VV. Card.Baronius in *Apparat.ad Annal. n. XVIII.* Ejusdem abbreviator Henricus Spondanus *ibidem*. Antonius Possevinus *Tom. III. Appar. Sacr.* Cardinalis Bellarminus in *Controv. Fidei de Christo* &c. Ludovicus Vives, & Leonardus Coquaeus in *Lib.I. S.Augustin. de Civit. Dei*. Julius Caesar Bulengerus *Diatrib. III. in Exercitat. Casaubon.* Genebrardus in *Chronograph.* Margarinus Bignaeus in *Biblioth. PP.* Onuphrius Panvinus, innumerique alii, praesertim novissime Joh. Grasser *adversf.Blondell.* Honoratus a Sancta Maria *Animadv.Critic. Dissert.II.* N. Natalis ubi supra, aliique. Ex Acatholicis autem Hugo Grotius *de verit. Christ.Relig. lib.1. §.XXII.* Erasmus Schmidius *tripltii erat. sub calc. N. Test. a se editi*, Guillelmus Beveregius *de Oracul. Sibyllin. in Collectione Cotelerian.* Philippus Mornaeus *de verit. Relig. Christ.* aliique; nec certe aliud eis praesidium ea in re est, quam supra laudatorum Patrum testimonium.

Verum recentiores alii Theologi, Criticique adcuratiores, qui rem hanc adeento studio ad incudem revocarunt, ne dum vulgo jactata carmina Sibyllina veluti Propheticum oracula refellunt, & confictis spuriisque libris adcensent, verum & Sibyllas prophetico actas spiritu acriter inficiantur, nullumque insuper ab id genus feminis fuisse oraculum ad sanctam nostram Religionem pertinens editum remis velisque contendunt. Honore quidem servato priscis Ecclesiae Patribus, quae ab eis de Sibyllis, veluti ex alieno teste recepta prostant, ad fabulas fore amandanda, & quidem veritatis ac Religionis ergo, existimant, variisque momentis ostendunt; nec quidem Acatholici dumtaxat, ut inepte aliqui adserunt, in eam sententiam manibus pedibusque descendunt, sed & Orthodoxi, iique de litteraria Republica, & de S.R.E. optime meriti, qui propterea in re ad meram eruditionem, ac Criticam notitiam pertinente non ambigunt exegreges a Romana communione laudare: quare & horumce, & Acatholicorum distincte syllabum contexere lubet. E nostra communione primitus laudandus occurrit Card. Bona, qui in *Indice Authorum* Carmina Sibyllina rejicit, deinde quamplures alii Eruditi, Henricus Valesius *in notis ad E.seb.* Daniel Huetius Episcopus Abrincensis in *demonstrat. Evangel.* Helias Du-Pin *Prolegom.S.Script.* & *Tom.I. Bibl. Eccl.* nec non Monachus Benedictinus in *notis* ad eandem Bibliothecam Latinam, Richardus Simonius *castigat. ad opus Vossii de Orat. Sibyll.* Johannes Baptista Cotelerius *PP. Apostol. Tom. I. ad Epist. II. S. Clem. R. P.* Petrus Periti *de Sibylla*, Carolus Witasse Doctor Surbonicus *Theolog. Tom.III. Qu. III. Sect.2. Art.3.* Matthaeus Petitdidierus M.B. *Animadverf. Tom. I. §. 4. pag. 106.* Sebastianus Tillemontius *Vit. Imperat. in Tit. Antonin. Art. XIII.* Hadrianus Baillet *Tom. III. judic. sapient.* aliique plures; quinimo universim, qui emunctae naris Critici audiunt, ita sentiunt, ita docent nemine reclamante. Ex Acatholicis autem aliquot selectiores dabo, ceteros autem apud eosdem consulendos reperiet qui plura petit. Sunt autem ii Isaac Casaubonus *Exercit. in Baron.* David Blondellus *de Sibyllis*, Guillelmus Cave *ubi sup.* Servatus Gallaeus *de Sibyll. earumque oraculis*, Antonius Vandale *de Oracul. Veter.Ethnicor.* Samuel Basnagius *Annal. Polit. Eccles. Tom.I.* Casimirus Oudin *De Script. Et Scriptis Eccles. Tom.I. fol. 141. & sequ.* Johannes Clericus pluribus in locis, aliique pene innumeri.

Plurima itidem nobis argumenta suppeditant laudati Critici ad rem praesentem firmandam, ex quibus pauca, sed solida, in medium proferam qui non ex professo ea de re agendum tractandumve duxi, sed occasione data & ad notitiam veritatis, & quae possunt ulterius ad pleniorem cognitionem optari facile sit apud laudatos viros consulere. Et primum momentum, quod meo judicio veritatem hanc dilucidat, firmat, corroborat, illud praeceteris est, quia Divinae Scripturae directe adversatur adsertio de Sibyllinis oraculis ad Religionis mysteria firmanda. Quandoquidem si ita foret, ut eorundem Patroni contendunt, certo certius Ethnicis D.O. M. divina mysteria luculenter distincte omnique detecto velamine, allegoria omni sublata, patefecisset, quae tamen non ita manifestavit Hebraeis, ut iis notum est, qui vel a limine Theosophiae fores salutarunt: ea propter mysteria ipsa Trinitatis, & Incarnationis, quae primora sunt nostrae Religionis, nunnisi majoribus credita ab eisdem Populo poterant enunciari. Atqui id falsum omnino est, & e diametro oppositum verbo Dei scripto, quo nobis adseritur, quod D. O. M. Populum hunc Sanctum sibi elegerit, ut dicitur *Deuteronomii VII.* cui incerta, & occulta sapientiae suae manifestaret, cuique ea nota fecit, quae ceteris quibuscumque nationibus abscondidit: Hinc Regius Vates inquit Psalm. LXXVII. „ Notus in Judaea Deus „ & Psalm.CXLVII. „ Qui annunciat verbum suum „ Jacob: justitias, & judicia sua Israel. Non fecit „ taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis „ Et Gentium Doctor Paulus saepe idipsum repetit; quinimo ea Apostolis dumtaxat clare revelata dicit, quae nec Angelis reserata fuerunt. *Ad Rom. III. v. 2.* ubi de Judaeis agit: „ Multum per omnem „ modum, primum quidem, quia crediti sunt illis eloquia Dei „ *Ad Ephesios II. v.5. & 6.* „ Quod aliis „ generationibus non est agnitum filiis hominum, sicut nunc revelatum est Sanctis Apostolis ejus, & „ Prophetis in Spiritu Gentes esse cohaeredes, & „ com-

„ comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium. „ *Ad Colossenses I. v. 26.* „ Mysterium, quod absconditum fuit a seculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est Sanctis ejus. „ Et iterum *ad Ephesios III. v. 8. & 10.* „ Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia haec in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi.... Ut innotescat Principatibus, & Potestatibus in Coelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. „ Quid quod nec ipse Gentium Doctor unquam Sibyllina, aut carmina, aut oracula Ethnicis objecit, qui ad veritatem edisserendam non reticuit aut Arati, aut Moenandri, aut Epimenidis monumenta. Dubio procul haec oracula memorasset ad conversionem Ethnicorum. Sed quid Apostolus dixerit Atheniensibus in Areopago verba faciens, dum etiam eis Poëtarum carmina objecit, adtente scrutemur. Gentilium secula obscura dixit, nullaque veritatis luce perfusa, sed superstitione referta, quae propterea repulit Deus, & dumtaxat tunc primum per eum eisdem lumen veritatis ostendit *Actor. XVII.* „ Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens Deus, NUNC annunciat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in aequitate, in Viro, in quo statuit fidem, praebens omnibus, suscitans eum a mortuis „ Quum ergo nec Graeci, nec vel ipsi Athenienses ullam unquam de Messiae adventu, aliisque fidei mysteriis notitiam habuerint, nec unquam ad eos per suos vates, suasque Prophetides horumce notitia pervolarit, ut Apostolus inquit, qui fieri potest, ut genuina sint, aut Sibyllina, quae nunc extant carmina, aut quae aliter indigitantur earum oracula hucusque nobis ignota, vel etiam acrostichis illa, quam Constantinus Imperator laudavit, & de qua infra redibit sermo? Certe, qui vel mica rationis pollet, dum haec recte librat, ut ad apochrypha Sibyllina oracula amandet jure summo tenetur.

Alterum, quod me urget, momentum id est, quia laudata Sibyllarum oracula, ad quae illorum Patroni confugiunt, citra omnem dubietatis aleam in eis recondita erant codicibus, qui summa custodia servabantur a Duum viris primum, deinde a Decem viris, & tandem a Quindecim viris, neque aliter, quam ea Senatus Consulto (postea autem & Caesarum jussu) per hosce XV. Viros, neque ullos alios, praeter eos, sub capitis poena inspiciebantur: neque etiam aliter quam difficillimis Reipublicae temporibus, casibusve maximi momenti id ipsum a Senatu, Imperatoribusve injugebatur; ac capitale erat aliquid de iis apud alios enunciare, eorumve inspectionem aliis hominibus permittere, ut prae ceteris Dionysius Halicarnassaeus memoriae tradidit *lib. IV. Roman. Antiquit.* At quaeso: quomodo ea Patribus Christianis innotuere, quando tanta sedulitate a Custodibus hisce servata, aliis haud innotescebant? Verum dato, quod vel ex loquacitate custodum, vel revelatione transfugae alicujus Ethnici, aut etiam ea Paganis ad fidem venientibus fuerint Patribus concredita, quid ad fidei Christianae monimentum praestastabant pura putaque bacchantium delirta, quae dumtaxat ad Civilem Rempublicam illiusque statum faciebant, heinc nonnisi ad regimen & oeconomiam consulebantur? Nil certe: quum nullum aliud de eisdem testimonium praestiterint qui hujusce rei authentici testes possunt laudari. Nec quidem adseri potest ea inter vaticinia ad secularem reipublicae statum spectantia fuisse pariter ea admixta oracula, quae ad veram Religionem faciebant: quum hoc sit plene divinare, & Sibyllinis fabulis propria adjungere commenta. Laudatus namque Halicarnassaeus ea testimonio Terentii Varronis id unum in eisdem contineri, nimirum ad secularem rempublicam faciens Oraculum aperte declarat. Cicero, qui Reipublicae contra Caesarem favebat, ita de Sibyllinis oraculis loquitur, earumque conditionem edisserit *lib. II. de divinatione*: „ Sibyllae versus observamus, quos illa furens fudisse dicitur. Quorum interpres nuper falsa quaedam hominum fama dicturus in Senatu putabatur, eum, quem revera Regem habebamus, appellandum quoque esse Regem, si salvi esse vellemus. Hoc si est in libris, in quem hominum, & in quod tempus est? Callide enim qui illa composuit, ut quodcumque accidisset praedictum videretur, hominum & temporum definitione sublata. Adhibuit etiam latebram obscuritatis, ut iidem versus alias in aliam rem posse accomodari viderentur. Non esse autem illud carmen furentis, cum ipsum Poëma declarat (est enim magis artis, & diligentiae, quam incitationis, & motus) tum vero ea quae *ἀκροστιχὶς* dicitur, cum deinceps in quibusdam ea primis versus literis aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, quae Ennius fecit. Id certe magis est attenti animi, quam furentis. Atque in Sibyllinis ea primo versu cujusque sententiae primis litteris illius sententiae carmen omne pertexitur. Hoc Scriptoris est, non furentis; adhibentis diligentiam, non insani, &c. „ In quibus verbis nonne M. Tullius tria diserte adserit, quae funditus evertunt sententiam nobis adversam? Et quidem apertissime.

Impostorem declarat & nebulonem pessimum praefatorum carminum authorem. Furentem & insanam Sibyllam adpellat: Ad Romanae Reipublicae felicitatem & regimen ea spectare declarat. Nullum ergo ex eis erit expiscari oraculum ad Christianam Religionem pertinens, nullumve ea eis suppetit patrocinium ea vindicandi vaticinia, quae nobis objiciuntur. Idipsum, quod Cicero de omine acrostico Regis futuri, Regisque nomine salutandi in Reipublicae destructionem a furente Sibylla prodito enunciat, Dio Cassius refert, idque etiam ex Plutarcho & Svetonio habetur. Valerius Maximus itidem ea momento Reipublicae sospitatis Romanos consuluisse Vatides istas memoriae tradidit, & Tacitus itidem *Lib. IV. Histor.* eodem ea momento alibi factum a Quiritibus adserit. Neque lubet horumce Authorum, aliorumque Gentilium monumenta in medium proferre, ne legentibus taedium ingeram. Unius tamen Vopisci in *Aureliano* testimonium haud praetereundum censeo, ut res haec ab omnibus acu tangatur. Dum enim refert Aureliani Epistolam ad Senatum datam in publica necessitate Imperii, ita eum scribentem inducit: „ Miror Vos, Patres Sancti, tandem de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in templo Deorum omnium, tractaretis. Agite igitur, & castimonia Pontificum, coeremoniisque solennibus adjuvate Principem necessitate publica laborantem, &c. „ At quaenam, amabo, in hisce libris Sanctitas, quaenam veri Numinis dulia inibi reperiebatur in Sibyllinis versibus, dum tanta cura lustrabantur a Romanis? Nulla certe nisi idololatria mala alma. Id quum laudatus Aurelianus expressisset, & suo tempore, & pridem factum ex consilio Sibyllarum certis monumentis traditur. Haec nimirum erant ex Sibyllinis oraculis deprompta consilia. De Cerere placanda juxta cum Apolline, Latona, Diana, Mercurio, Neptuno: de lectisternio faciendo; de Aesculapio ab Epidauro accersendo; de Saturnalibus celebrandis: de voto Marti renovando: de ludis magnis fori, & aedibus Veneri Erycinae vovendis: de Matre Idea Persinunte Romam advehenda: de dono Junoni ferendo, & carmine a ter novenis Virginibus canendo: de oppido lustrando: de offerendis majoribus victimis; aliisque id genus sceleribus, quae innumeris pene in locis a Varrone, Floro, Plutarcho, Valerio & Livio memorantur. Pape! & haec possunt divinis oraculis adcenseri, ea eisdemque Prophetissis expiscari? Quaenam, bone Deus! conventio lucis ad tenebras, & Christi ad Belial?

Ne

Neque ullum nobis facessit negotium venerandum nomen primorum Ecclesiae Luminum, quod opponitur, quove ex momento haud ignobiles Theologi vindicandi Sibyllis laudata carmina sibi spartam adiumsera, improboque labore insudarunt. Laudati, inquam, Patres, quos omni veneratione prosequor, vel ut ad hominem arguerent Ethnicos, eosque convincerent, ex eisdem met monumentis, quae illi vendicabant, Sibyllina ea carmina non semel in medium protulerunt, quae ad eversionem idololatriae faciebant, etsi spuria & supposititia forent: Sicut non semel phoenicis similitudinem usurparunt ad resurrectionis mysterium firmandum, quamvis fabella confictae avis innotesceret eis. Et Paulus ea Poetarum monumenta laudavit, quae ad veritatem firmandam contra Paganos faciebant, etsi cetera eorum sphalmata nec procul salutaverit unquam. Vel etiam nobilioribus detenti curis Primores illi Theosophiae Magistri ab eo abstinuerunt criterio, quod & temporis moram, & non leve studium exigebat, ut constat ex eisdem met Criticis, qui ut rem hanc ad umbilicum perducerent innumera lustrarunt volumina, mentem diu adplicuerunt in veritate inquirenda, immanemque in examine subierunt laborem.

Ut autem praejudicium penitus abigatur, non ita certe adstruendum est Patres universim ita sensisse, ut oppositi Authores contendunt: dissidium namque inter eos exortum, & varia de instinctu, quo vatides istae prophetarunt, aliis nempe divino actas flamine oracula fudisse, aliis adstrantibus ex diabolico afflatu in Divina Scriptura expressa Prophetarum vaticinia protulisse, non obscure ii indicant nobis se non plene adhaesisse praefatis Sibyllarum oraculis. Suboluisse autem Augustino de fraude jam supra ostendimus, qui propterea ad Prophetarum Oracula in Divino eloquio recensita, & ad ceteros Scripturae libros appellavit; ideoque haec in Ecclesia legi consuevisse affirmat, secus vero Sibyllinos libros sedulo adnotavit. Quinimo Angelicus ipse Doctor, etsi Theologum, non Criticum egerit, tuciteo nunc Divino afflatui (2. 2. qu. 2. art. 7. ad 3.) nunc cacodaemonis operi (*ibid. qu. 172. art. 6. ad 1.*) adscripsit vaticinia Sibyllarum, quia, ut erudite adnotavit N. C. Cajetanus, res nimium dubia erat. „Cum haec „ materia sit incerta, quia est de individuis non „ pertinentibus ad fidem, ideo modo in hanc, modo in illam partem declinare permittitur: „ quod etiam observavit N. Cl. Johannes Nicolai *ibidem*. Quid insuper si addas silentium ceterorum Patrum, qui adversus Ethnicos scripserunt, nimirum Hermiae, Tertulliani, Cypriani, M. Athanasii, Julii Firmici Materni, Minutii Felicis, Aurelii Prudentii, Pauli Orosii, Claudiani Mamerti, aliorumque? Nonne, inquam, ex praefato silentio in eadem caussa, eodemque urgente motivo, colligitur non fuisse universim Patribus comperta probataque oracula Sibyllarum? Sed quod magis ad rem facit, vel ex eo non urget authoritas Justini, Clementis, Origenis, Lactantii, Eusebii, Hieronymi, Augustini, Prosperi, & Constantini M., quia eodem Caesare testante adhuc suo tempore nonnulli e Christianis Sibyllina haec carmina respuebant. Sic enim alt laudatus Imperator in *Orat. ad Coet. Sanctor.* „ Multi tamen huic „ praedicationi fidem derogant „: Nec certe hisce verbis infideles indigitavit, quos dubio procul pupugisset utpote adversos concordi Ecclesiae traditioni: Num vero laudati Patres rem certam ex inconcusso testimonio tradiderint omni scrutinio servato? ex supra dictis constat, & ex paulo post dicendis observabitur, ex quo pariter res nostra firma subsistet.

Neque hic inficias eo posse Deum per Ethnicos vera oracula fundere, sicut & Balaamum novimus prophetasse, & libenter etiam adserimus peccatores posse praedicere futura libera ex divina revelatione, sicut ex Evangelio Caiphas, cum esset Pontifex anni illius, prophetavit. Donum prophetiae namque cum sit gratia gratis data, quae in aliorum, non in recipientis, beneficium confertur, potest & peccatoribus & infidelibus a Deo concedi, de qua re luculenter erudite & ex professo tractat Angelicus *ubi supra*. At quod inde fas sit inferre pariformiter datam fuisse Sibyllis gratia haec prophetandi quis, vel modicum eruditus, suum praestabit calculum, quum neque ex Scriptura id habeatur, quinimo Dei Verbo scripto sit adversum: ex Patribus nulla habeatur traditio; totque obsint momenta ac monumenta huc usque laudata, ut ex iis plene probetur commentitia esse? Ut igitur recte loquamur, & conformiter ad veritatem sentiamus, operae pretium est ut argutiunculis hisce, quae multorum animos occuparunt, laeti lubentesque nuntium mittamus. Quid enim sunt divinationes istae ex praefato judicio promanantes nisi quod Poeta inquit. „ Pergula pictoris, veri nihil, „ omnia ficta „?

Superest modo, ut ad lydium lapidem peculiares Primorum aliquas revelationes ex Sibyllis depromtas, & Patrum monumenta recta lance libremus. Primus, qui nobis objicitur, est Justinus Martyr, isque ne dum patrocinii Sibyllinorum carminum ergo ab Orthodoxis supra laudatis commendatur, sed etiam ab aliquibus Acatholicis, qui se Nasutiores jactant, a Mornaeo, nimirum, Isaaco Vossio, Sebastiano Castalione, aliisque. At errasse laudatum Martyrem, qui non sine gloria sub initium Ecclesiae floruit, & in re mere historica fuisse a nugivendis quibusdam deceptum, ne dum ax jam dictis liquet, verum etiam ex eo, quod vel obiter in eo observare lubet, ceteris itidem, quae possent notari, omissis. Nonne laudatus Pater antiquam Sibyllam adserit filiam „ Berosi, qui Chaldaicam historiam conscripsit „ ejusque meminisse „ Platonem in Phaedro „ adseverat? citra dubitationis aleam. At in eo anachronismum est deprehendere, eumque non levem, quum Plato longe ante Berosum floruerit, qui propterea Berosi meminisse nequivit. Plato enim diu ante Alexandrum vixit Berosus vero, sub Alexandro, & successoribus ejus, centum circiter annis post Platonem, uti ax Tatiano Eruditi omnes observant. Similiter nonne S. Martyr adserit Simoni Mago dicatam Romae sub Claudio Caesare inter duos Pontes in amne Tiberis cum hac inscriptione SIMONI DEO SANCTO? Id quidem in duobus locis suae Apologiae S. Justinus memorat. Verum aliter res se habet, quandoquidem, ut ex Eruditis omnibus constat, ea in Insula erecta fuit statua non *Simoni*, sed alii Deo minorum Gentium inter Sabinos, nec cum tali, qualem perhibet Justinus, inscriptione, sed alia, quam Gruterus in *Thesauro pag. 91.* refert, nempe, SEMONI SANCO DEO. FIDIO SACRUM SEX. POMPEJUS. SP. F. COL. MUSSIANUS QUINQUENNALIS DECUR. BIDENTALIS DONUM. DEDIT. (De qua re infra redibit sermo) Error atque pietatis & facti subrepsit Justinum virum de Litteraria, & Christiana Republica optime meritum, cui altiori operi incumbenti naevi isti non sunt censoria virga notandi: ex hisce autem non est nobis objiciendus in patrocinium carminum Sibyllinorum.

Alter, qui opponitur, & a N. Sixto Senensi laudatur, est Clemens Alexandrinus Origenis Magister, isque vel ex eo magis obnoxius, quia Paulino monumento sententiam nostram evertit. At, pace oppositorum dicam, ex eo utique rejicienda est laudati Clementis sententia, honore semper debito Authori servato, quia apocrypha sunt, & commentitia, quae laudat. Ubinam, quaeso, Doctor Gentium ea habet, qui, ut vidimus, ea penitus exsufflat? Scripsisse alia praeter Canonicas, quas veneramur, ac tentisque unis excipimus, epistolas, contendit non dum Possevinus cum aliis Orthodoxis, verum etiam & Isaac Vossius ex Acatholicis. At quaenam haec

sint,

sint, & num genuina? nunquam vel digito monstrare potuerunt. Fuisse etiam & Clementem, non subodorata fraude vitilitigatorum, deceptum, & ex dictis constat, & ex iis, quae alibi repetit idem Cl. Pater. Et nonne idem Clemens Alexandrinus alia ex Evangelio Aegyptiorum refert, quae spongia Eruditorum, ne dum, sed & Christianurum omnium egent? *Lib. III. Stromatum* refert verba Christi ex eodem Evangelio „ Veni solvere opera feminae „ hoc est, ut ibi interpretatur, cupiditatis, quam *feminam* adpellat. „ Opera autem cupiditatis sunt generatio & „ & corruptio „ Post quae verba inducit colloquium cum Salome, cui quum Dominus dixisset „ veni solvere opera foeminae „ respondentem & interrogantem eandem hoc modo inducit „ Quousque morientur homines? „ cui Redemtor: „ Quamdiu parient mulieres „ hoc est cupiditates operabuntur. Rursus Salome non intelligens allegoriam subdit: „ Recte ergo feci, quae non peperi „ Cui item Dominus: „ Omni herba vescere, ea autem, quae habet amaritudinem, ne vescaris „ quo innuit liberum esse unicuique aut matrimonio uti, aut continentiam servare, si cui alterum amarum molestumque videatur. At, quaeso, sunt ne cetrae istae, quae possunt doctrinae Christi aptari? Sicut ergo ex Pseudo-Evangelio ista depromsit Clemens, ita quae de Sibyllis refert, ex Pseudo-Paulinis operibus recitavit: in utroque autem deceptus a circulatoribus horumce operum editoribus; at nonnisi ex pietate vir dignissimus errori obnoxius fuit, ut illud Maronis ei possit aptari „ Fallit te incautum pietas tua „ Quod cum adnotarint emonctae naris Critici, iique de S. R. E. & de litteraria Republica bene meriti, praesertim in laudato Clementis monumento notarunt etiam Histaspem ex Clementis sententia a Paulo commendatum. Cujus enim furfuris sint Hystaspis, Hermetis, & Trismegisti opera jam supra ex M. P. Augustino fuit observatum; Et Lactantius Firmianus *Lib. V. Divinar. Instit. Cap. XVII.* ex Flacco *lib. 1. Ode 22.* fabulosum dicit Hydaspem, seu Hystaspem (qui Hystaspes prius dicebatur ex Lactantio *Lib. VII. Divin. Institut.* Hydaspes modo dicitur) Similiter admisisse Clementem Alexandrinum quamplura indiscussim apocrypha, nimirum Prophetias Enochi, Chami, Esdrae, librum assumptionis Moysis, Praedicationes S. Petri, & S. Pauli, Traditiones S. Matthiae &c. constat ex ejusmet libris. Nil mirum ergo, quod etiam ex subditis hisce monumentis admiserit Sibyllina oracula vir alioquin doctissimus, cui non detrahimus dum haec in ipso notamus ad veritatis triumphum.

Tertius, quem N. Sixtus commendat, & ab aliis objicitur nobis, est Constantinus M. Imperator, qui in *Oratione ad Sanctorum Coetum*, quam etiam Eusebius in ejus vita laudat, Acrostichidem e Sibyllinis libris depromtam in medium protulit hoc nimirum modo expressam: Ἰησοῦ Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτὴρ Σταυρός, quod est idem Latinae: *Jesus Christus Dei Filius Salvator Crux*, eandemque acrostichidem Augustinus *Lib. XVIII. de Civitate Dei cap. 23.* a Flacciano Proconsule viro doctissimo sibi ostensam legendam in Graeco codice, sub nomine Sibyllae Erythraeae, commemorat cum hac dumtaxat variatione, quod in eo, ut Augustinus scribit, *σταυρός crux* tantum deficiebat, & quidem rectius, ut *ἀκροστιχὶς* perfecta foret: ex singulis namque ejusdem litteris, ex quibus simul collectis formabatur *ἰχθύς* latine *pisciculus* (ex quo adseritur adjudicatum fuisse hoc nomen primis Christianis aliqui autumant) sic dispositis veluti per radices, seu per capitales, integra postea *ἀκροστιχὶς* illa resultat. Et quod magis urget est, quia laudatus Caesar Ciceronis monumento rem firmant.

Verum, & Constantinum M. fuisse deceptum ex spuriis subditisque monumentis, quae tunc temporis circumferebantur, & M. P. Augustinum haud exacto adhibito criterio fidem praestitisse Africae Proconsuli, qui eidem Aquilino Doctori apocryphum ostendit codicem, ex variatione praefata, ceterisque jam dictis aperte clarescit. Quid si addas in Nicaena Synodo laudatam acrostichidem non fuisse objectam Arianis, ut occasio & caussa exigebant, nec unquam fuisse a Patribus oppositam, aut Judaeis, aut ceteris quibuscumque vitilitigatoribus? Clarius certe prae cunctis, aut Isaiae, aut alterius cujuslibet Prophetae de Christo vaticiniis monumentum erat, quod poterat produci ad firmandam fidem Jesu Christi Nazareni veri Dei Filii, verique Redemtoris per crucem. Cur itidem Johannes Evangelista acrostichidem hanc non protulit adversus Cerinthum, & Ebionem effutientes Christum esse purum hominem, contra quos propterea suum Evangelium scripsit? Dubio procul ex praefato silentio in re tam gravi, & caussa urgente supposititia existimanda est laudata *ἀκροστιχὶς*, & vel ex eo praeceteris non admittenda, quia idem Constantinus, dum eam commendavit, sincere confessus est eam a pluribus ad fabellas amandari, iisque indubitanter Christianis, cum eos suppresso nomine referens non castiget uon vellicet, quod certe peregisset, si Ethnici, Judaei, aut Acatholici fuissent. En M. Caesaris verba „ Multi „ tamen huic praedictioni fidem derogant, quamvis „ Sibyllam Erythraeam revera ejus vatem fuisse fateantur. Suspicantur autem a quodam ex nostrae „ Religionis hominibus, poëticae artis non ignaro, „ eos versus esse confictos, & falso, ac supposititio „ titulo Sibyllae adscribi „.

Ut autem ad sanctuarii lancem adpendamus Ciceronis monumentum, omnique adhibita industria illum recte libremus, gravitas, & conditio rei nos urget. Ab eo quidem fuisse praefatam acrostichidem e Graeco in Latinum versam piissimus juxta, ac doctissimus Caesar ibidem *cap. 19.* adnotavit: „ Quippe inter omnes constat Ciceronem, cum hoc carmen legisset, Latino sermone id interpretatum esse, ac sola operibus inseruisse „. At ubi nam in M. Tullii operibus haec latina versio acrostichidis extat? Nec *γρῦ* quidem est in ejus operibus adinvenire etiam si Diogenis laterna adhibeatur. Adseruit quidem Cicero circumferri acrostichidem Sibyllinam quandam generatim expressam, & eam idcirco subditiciam esse adfirmavit, quia haec non furentis, non bacchantis, non enthusiastae oraculum, sed vigilis adtentique Poëtae opus erat, quod in Ennio est observare. „ Non esse autem illud carmen furentis, „ cum ipsum poëma declarat: est enim magis artis, „ quam inclinationis, & motus; tum vero ea, „ quae *ἀκροστιχὶς* dicitur, cum deinceps ex primis „ versus litteris aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, quae Ennius fecit. Id certe magis est attenti animi, quam furentis. „ Nec insuper unam Acrostichidem in Sibyllinis versibus extitisse, sed plures, Terentius Varro (qui decem post Ciceronem annis floruit, ante Christum nempe an. 68.) memoriae tradidit, ex eisque plura falsa, commentitia plura fuisse adfirmat; quod pariter adseruit Dionysius Halicarnassaeus (ante Christi Natalem an. 16. clarus) *Lib. IV. cap. 4.* Et tandem vel ex eo constat Ciceronem non meminisse acrostichidis a Constantino M. laudatae, quia ut supra vidimus, Cicero Sibyllinos versus dumtaxat ad Reipublicae Civilem statum facere adseveravit.

Quod postremum ad commentarii, & dissertationis coronidem exacto criterio examinandum occurrit, illud est, quod Virgilius *Ecloga IV.* scribit.

„ Ultima Cumaei venit jam carminis aetas,
„ Magnus ab integro Seclorum nascitur ordo
„ Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia Regna,
„ Jam nova progenies Coelo dimittitur alto.
„ Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
„ Desinet, & tota surget gens aurea Mundo,

„ Casta

„ Casta Lucina fave, &c.

Hoc, inquam, monumentum, veluti propheticum vaticinium nostrae redemtionis, quum sua paraphrasi enucleasset Constantinus M., ceteri itidem Sibyllinorum carminum patroni eandem M. Caesaris interpretationem adhibentes, ita totum facere ad Virginem Deiparam, divinamque ejus prolem pro nostra salute Coelo delapsam expenderunt, ut clarius a Cumana Sibylla, Virgilio narrante, traditum dicant mysterium nostrae salutis, ac unquam de eo, vel David, vel Isaias, vel quilibet alius Propheta divino afflante numine fecerit verbum. Quinimo non pauci, Cl. C. Baronio duce, opinati sunt „ Genitricem „ Dei Mariam Infantem in ulnis gestantem sublimem „ in aëre ab Augusto Caesare fuisse conspectam monente Sibylla „. Sed bona venia Purpurati Annalium Parentis, aliorumque Theologorum dixerim, opinio haec nullo veritatis fundamento munita falsa est, & ad falsas amandanda una cum Octaviani visione, & Sibyllae monito; quandoquidem Augusti tempore nulla erat Sibylla superstes; quum vel ipsa Cumaea omnium novissima vixerit, si quae fides sit Solino Polyhistori, a quo bene plures recedunt, ea annorum exacto computo ostendentes Cumaeam Sibyllam obiisse anno mundi 3079. plusquam trecentis annis ante Augustum (de qua re vide Oalaeum *Cap.* 8. *f.* 147.) tempore Tarquinii superbi, quando Romam venit, annis circiter supra quincentis septuaginta ante Christi Nativitatem. Tarquinius enim regnabat Olympiade quinquagesima, Christus vero mundo inluxit Olympiade centesima nonagesima tertia imperante Octaviano Augusto: de qua re consuli possunt Eruditi Critici, praesertim NN. Hyacinthus Amat de Graveson *de Myster. & An. Christi Dissertat. VIII.* & Jacobus Hyacinthus Serry *De Christo, & Deipara Exercit. XXXIII.* De hac ergo fabella, nec verbum ultra habens, ad vaticinium Cumanae Sibyllae ex Virgilii relatione ventilandum nunc est accedendum, ut acu tangatur extraneam esse paraphrasim, quam ei Constantinus Caesar adhibuit.

Et quidem vel ex discrimine magno, quod inter Virgilianum genuinum Carmen, & illud a Constantino M. recitatum versatur, ad rem non facere Maronia omen clarissime patet: quapropter, ut Augustissimus aeque, ac doctissimus piissimusque Caesar rectam in omnibus conformem adhiberet paraphrasim, vel ea graeco rem aliter expressit. Virgilius namque ita inquit „ Jam venit, & Virgo redeunt Saturnia „ Secla „ Constantinus M. autem „ Venit rursum „ Virgo ducens amabilem ducem „ Verum etiam ex hoc capite haud propheticum esse omen illud ostendere lubet, sed ex eadem Egloga, ejusque editionis Epocha, & scopo, quibus bene libratis luce meridiana clarius elucescet, nec Virgilium ad nostrae Redemtionis mysterium intendisse animum, nec a Cumana Sibylla fuisse unquam praedictum.

Virgilius quippe, nemine, aut renuente, aut dubitante, Eglogam suam Asinio Pollioni sacravit, occasione cum Consulatus, ad quem cum Domitio Calvino evehebatur, tum nati eodem anno filii, quem a Casta Dalmatiae Civitate Saloninum vocavit; cumque Virgilius in communi Mantuanorum miseria faventem sibi patronum habuisset Asinium Pollionem, ne dum ejus nomen *Egloga III.* commendandum suscepit, atque in grati animi obsequium ejusdem patrocium laudavit.

„ Pollio amat nostram, quamvis sit rustica, musam,
„ Pierides vitulam lectori pascite vestro.
„ Pollio & ipse facit nova carmina, pascite taurum &c.

Verum & in laudata *Egloga IV.* prolllaus commendare conatus est personam ejusdem, simulque blandiri Caesari Augusto, quem *Egloga I.* Deum adpellavit otii sui auctorem, quem insuper juvenem Romae viderat, & qui primus responsum petenti dederat „ pascite ut ante boves pueri, submittite tauros. „

Ut igitur Virgilius Pollioni velificaretur Auream eo tempore advenisse aetatem, seu *κατάστασιν* illam, quae ex annorum revolutione in eandem redit periodum, ac stationem, qua primum Coeli & astra in primaeva rerum creatione disposita fuerunt a Deo; de qua primaeva aetate, & quae a Marone dicitur *aurea*, ita Ovidius *lib. I. Metamor. fab. 3.*

„ Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
„ Sponte sua sine Lege fidem rectumque colebat.

Et Virgilius ipse *lib. I. Georgic.* 125.

„ Ante Jovem nulli subigebant arva coloni:
„ Nec signare quidem, aut partiri limite campum
„ Fas erat: in medium quaerebant: ipsaque tellus
„ Omnia liberius, nullo poscente ferebat.

Et notanter Mantuanus Poëta inquit, „ Ultima „ Cumaei venit jam carminis aetas „ ut denotaret eum, qui primus aetates per metalla divisit, aurumque non immerito primae Mundi aetati tribuit; hic autem fuit Hesiodus, *Cumaeus* etiam dictus, esto revera fuerit Ascraeus, quia ejus Pater Cumis natus, indeque pulsus Ascram Boeotiae vicum fuit exilio relegatus, floruitque Hesiodus ante Homerum anno videlicet praecedente Christi natalem DCCCCXLIV. Hunc dubio procul Virgilius designavit, non vero Cumaeam Sibyllam, de qua *Æneidum III.* loquens, insanam eam dicit, & *lib. VI. Æneidum* ita fatur de ea:

„ Ventum erat ad limen, cum Virgo poscere fata
„ Tempus, ait Deus, ecce Deus, cui talia fanti
„ Ante fores, subito non vultus, non color unus,
„ Non comptae mansere comae, sed pectus anhelum,
„ Et rabie fera corda tument, majorque videri
„ Nec mortale sonans, afflata est numine quando
„ Jam propiore Dei. . . , &c.

Et paulo post non prophetantem, sed bacchantem dicit eandem, quod supra etiam indigitavit:

„ At Phoebi non dum patiens immanis in antro
„ Bacchatur Vates: magnum si pectore possit
„ Excussisse Deum, tanto magis ille fatigat
„ Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Nec unquam eam vera dixisse, sed falsa quaedam involucro verborum objecta, obscuraque cuncta, sicut & cetera id genus Doemonum oracula, quibus non semel decepti fuerunt Ethnici ad ea confugientes, quapropter paulo post Virgilius ait:

„ Talibus ex adyto dictis Cumaea Sibylla
„ Horrendas canit ambages, antroque remugit
„ Obscuris vera involvens, ea frena furenti
„ Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.
„ Ut primum cessit furor, & rabida ora quietant
„ Incipit Aeneas.

Cumaei igitur Hesiodi sententiam secutus Maro circa variam aetatum conditionem, ut gratificaretur Pollioni, ejusque prolem commendaret, catastasim advenisse dixit, & quidem juxta placitum Heracliti, de quo Plutarchus *de Placitis Philosophorum lib. 2. cap. 32.* „ Heraclitus magnum annum definiebat annorum „ Solarium millibus octodecim „ Saturnia tunc Secula rediisse commemoravit, quia toto Orbe in pace composito justitia & felicitas regnabant in eo, Hesiodus de hoc regno loquens ait *in Oper. & dieb. pag. XI.*

„ Coelorum imperium dum Rex Saturnus habebat,

Apoc. 5. 1 SIGILLORUM septem librum Joannes in Revelationibus mystice descripsit in hunc modum: ET VIDI in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus & foris, signarum sigillis septem: & vidi angelum fortem, & praedicantem voce magna, Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula ejus? & nemo poterat neque in coelo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum: & ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, neque videre eum. Et unus de senioribus dixit mihi, Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Juda, radix David aperire librum, & solvere septem signacula ejus. Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem Spiritus Dei, missi in omnem terram. Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum: & cum aperuisset librum, quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno „ dicentes, Dignus es Domine aperire librum, & solvere septem signacula ejus, &c. Atque haec est Joannis de Libro septem sigillorum visio, in qua ne per singula ejus verba lectorem diutius remorer, sex tantum, quibus tota constat visionis series, breviter annotabo: videlicet. Quid sit sedens in throno, quid quatuor animalia, quid vigintiquatuor seniores, quid Leo, idemque Agnus librum aperiens, quid liber sigillis obsignatus, quid septem sigilla.

1 SEDENS IN THRONO est Deus, pater Domini nostri Jesu Christi, residens in throno regni sui, quod est Ecclesia.

Apoc. 5. 6 2 QUATUOR ANIMALIA non omnes auctores eodem modo exponunt. ORIGENES, ET GREGORIUS NANZIANZENUS putant esse quatuor rationalis animae vires, sive affectiones: hoc est, Homo vis rationis est, Leo vis irascibilis, Vitulus vis concupiscendi, Aquila conscientia reliquis imposita; quae a Paulo Spiritus hominis dicitur. AMBROSIUS in libro tertio De virginibus, quatuor dicit significare morales virtutes, Leonem videlicet fortitudinem, Vitulum justitiam, Aquilam temperantiam, Hominem prudentiam. ARETHAS, Caesareae episcopus, quatuor excellentes divinas virtutes, qualescunque illae sunt, quae Dei potentiam designant, circa mundum ex quatuor elementis constitutum. THEODORETUS virtutes quatuor creatas, quas Deus praefecit quatuor elementis, ex quibus subsistit universum, & quae ipsum conservant. POLYCHRONIUS quatuor Angelos, quatuor mundi partibus praepositos. HIERONYMUS quatuor Evangelistas, ex quibus Matthaeus per hominem, Marcus per Leonem, Lucas per Vitulum, Joannes per Aquilam designantur. AUGUSTINUS quatuor Evangelistas, sed alia ratione; hoc est, Matthaeum in Leone, Marcum in Homine, Lucam in Vi-

„ Djs similes summa degebant pace, nec ullus
„ His labor, aut aerumna fuit...

Idcirco etiam rediisse Virginem adseruit, quia nonnisi Astraea regebat orbem, & justitiae legibus cuncta bene dispostita erant, omnibus jus servabatur indemne: Hanc ergo Virginem, non Deiparam, signavit Ethnicus Poëta, ut ex contextu patet, & ex phrasi Gentilium, qui haec effabantur: heinc Ovidius ait *Metam. lib.I. fab.4.*

„ Et virgo caede madentes
„ Ultima coelestum terras Astraea reliquit „

Novam itidem prolem Coelo delapsam adseruit, Saloninum scilicet, Asinii Pollionis filium juxta Stoicorum systema, quod & idem Virgilius firmat:

„ Igneus est ollis vigor, & coelestis origo
„ Semitibus.

Qood expresse de eodem Pollionis filio iterum ex Stoicorum sententia:

„ Ille Deûm vitam accipiet, Divisque videbit
„ Permixtos Heroas, & ipse videbitur illis.

Stoici namque teste Laërtio *lib.7. 317.* quosdam observarunt esse Doemones, quibus insit hominum miseratio, inspectores humanarum rerum. „ Heroas „ quoque, solutas corporibus sapientum animas „ dixerunt; adeoque pariter viros hosce inlustres in Deorum numerum conferebant Ethnici, ut ex innumeris monumentis patet.

Tandem, ut quae hucusque diximus, ex iis, quae Virgilius sobdit, clare firmentur, satis superque est ejusmet verba laudare, quibus citra omnem dubietatis aleam se de Pollione loqui clarescit, pro quo Lucinam interpellat, praesertim Consulem eo agente simul cum Augusto, quem Apollinem dicit, quia hunc prae ceteris Deum Caesares venerabantur. Et quamvis aliter in Graecum versa eadem, quae sequontur, carmina Constantinus M. fuerit interpretatus, ejus tamen laborem non pertingere ad metam, & extraneam esse interpretationem ejusdem, apertissime constat.

„ Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
„ Desinet, ac toto surget Gens Aurea mundo
„ Casta fave Lucina, tuus jam Regnat Apollo,
„ Teque adeo decus hoc aevi, te Consule inibit,
„ Pollio, & incipient magni procedere menses
„ Te Duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
„ Irrita perpetua solvent formidine terras.

Ex hisce igitur sic adnotatis facillime qois colliget quale sit de Sibyllinis vulgo jactatis Oraculis Judicium formandum. Cetera qui exoptat laudatos consulat Aqthores.

Vitulo, Joannem in Aquila. ANDREAS item, Caesareae episcopus, quatuor Evangelistas, sed aliter. Leo ob eximiam supra caeteros fortitudinem Joannem significat, Vitulus Lucam, Aquila Marcum, Homo Matthaeum. CATINA Syrus in expositione primae visionis Ezechielis, ubi quatuor haec animalia ponuntur, Hominem refert ad totum Israël, Leonem ad regale sceptrum Judaeorum, Vitulum ad sacerdotalem & leviticam tribum, Aquilam ad vindictam, & ultionem Dei super Israël. RUPERTUS Abbas TUITIENSIS exponit per quatuor animalia quatuor principalia Christi sacramenta, quae Christiano ignorare non licet, id est Incarnationem, Passionem, Resurrectionem, Ascensionem. GALFRIDUS omnes Ecclesiae Praelatos intelligit. Praelatus enim Leonem se exhibet terribiliter corrigendo delicta, Bovem strenue tractando terrena, Hominem benigne hominibus compatiendo, Aquilam sublimiter evolando, & subtiliter contemplando divina. LYRANUS quatuor patriarcales Ecclesias quatuor animalibus adaptat, videlicet Hierosolymitanae Leonem, Antiochenae Bovem, Alexandrinae Hominem, Constantinopolitanae Aquilam. RABBI DAVID quatuor Monarchias, Assyriorum, Persarum, Graecorum, & Romanorum, per quatuor animalia, ab Ezechiele conspecta, putat adumbrari. RABBI SALOMON tradit quatuor Angelos, quatuor monarchiis praepositos, per quatuor Ezechielis animalia significari. JUSTINUS Martyr in libro Quaestionum adversus gentes quaestione 44. refert quatuor animalia Ezechieli ostensa, unum duntaxat fuisse animal quadruplici facie praeditum, scilicet hominis, bovis, leonis, & aquilae; ipsumque designasse futuram mutationem potentiae regis Nabuchodonosor: quem Daniel narrat ita post ejus Dan. 4. superbiae elationem a Deo humiliatum, & quodammodo in bestiam transformatum, ut pili & capilli ejus creverint, ceu leonis crines, ungues ejus recurvati sint, ut aquilae ungues; ipse vero foenum comederit, ut bos; deinde post poenitentiam redditum ei a Deo mansuetum hominis cor, atque animum. Voluit etiam Deus, ut eidem Martyri videtur, hac visione erigere captivum populum in spem recuperandae libertatis, ostendens ei Babylonici regni mutationem ex conjunctione cicuris & feri animantis, itemque gravis & levis in uno eodemque animali. Cicur enim animans est Homo, ferum Leo, grave Bos, leve atque volatile est Aquila. Per illa ergo regnum ex fero Nabuchodonosor imperio in mansuetum Cyri imperium mutandum fore monstravit; per haec vero captivitatis gravitatem vertendam esse in levem & expeditam libertatem: jugum enim fert Bos, Aquila vero est jugi expers. Id ipsum rota in rota annunciabat: harum enim altera Judaeorum abductionem in captivitatem, altera reductionem in patriam adumbrabat.

3 VIGINTI QUATUOR SENIORES secundum AMBROSIUM sunt viginti-quatuor libri veteris testamenti: secundum AUGUSTINUM totum corpus, ac numerus Prophetarum: juxta RUPERTUM duodecim Judices priores, & posteriores Ecclesiae Dei. Priores sunt, qui ante regnum Hebraeorum praefuerunt populo Dei, videlicet ab Othoniel usque ad Samuel. Posteriores vero Judices, qui post Christum praefuere, duodecim sunt Apostoli. JUXTA GALFRIDUM sunt viginti quatuor Patriarchae Ecclesiae, videlicet Duodecim veteris Ecclesiae, hoc est duodecim filii Jacob, & duodecim Apostoli Patriarchae novae Ecclesiae Christi: secundum LYRANUM universi episcopi, ac Pastores particularium ecclesiarum: secundum AMBROSIUM omnes ecclesiae Doctores.

4 LEO, IDEMQUE AGNUS, quasi occisus, habens cornua septem, & oculos septem, Christus est: qui sicut in sua passione Agnus fuit coram tondente obmutescens, & non aperiens os suum; ita, consumata eadem passione, mox tanquam catulus Leonis, quem Jacob in filio suo praemonstravit, ad praedam ascendens, infernum spoliavit; atque in sepulcro requiescens & accubans, ut Leo, ipsam quoque mortem magno rugitu contrivit. Habet autem oculos septem, & cornua septem, hoc est omnem plenitudinem illuminantis & corroborantis Spiritus: oculi enim lumen, cornu robur significat, & est tanquam occisus: quia licet post resurrectionem suam a mortuis semper vivat non amplius moriturus; signa tamen mortis suae, hoc est loca clavorum in manibus, & pedibus, & lanceae locum in latere servat in memoriam sempiternam redemptionis nostrae.

5 LIBER SCRIPTUS INTUS ET FORIS, ut ait, ARETHAS, est incompre-

hensibilis Dei memoria, quam & Propheta David, & Moses praesignarunt: ille
Psal. 138. 16. quidem cum diceret; IN libro tuo omnes scribentur: hic autem cum ait, AUT
Exod. 32. 32. parce populo, aut dele me de libro, quem scripsisti. Porro intus, & foris scriptum esse hoc est, ut intus quidem scripti dicantur qui sunt ex Hierosolymis tanquam Dei cultores; foris autem, sive a tergo & a deteriori parte qui ex gentibus. THOMAS, Liber, inquit, est divina scientia, sive Dei notitia de his, quae facere disposuit Deus; unde & in dextera ponitur, quia per dexteram operamur. Scriptus est intus, quoad Dei notitiam, cui totus liber plene cognitus est: Foris, prout hominibus dispositio divini ordinis statuto tempore complenda revelatur. AUGUSTINUS, Liber, ait, est omnis divina scriptura duobus testamentis digesta: Intus scriptus, in veteri testamento, in quo obscura mysteria redemptionis nostrae continentur. Foris, in novo aperte explicata: vel Foris, secundum historicam intelligentiam; Intus, secundum mysticum & spiritualem sensum.

6 SEPTEM SIGILLA, ut AUGUSTINUS testatur, significant obscuram mysteriorum in divina scriptura latentium obscurissimam plenitudinem: numerus enim septenarius in scripturis denotat ultimum ejus rei, de qua loquimur, complementum. ARETHAS inquit, septem Sigilla demonstrant dierum varietates ac successiones temporum, quae in transitorio mundo contingunt, quarum articulos & momenta nemo praeter solum Deum exacte scire potest: vel, ut AUGUSTINUS iterum ad Maximinum scribens ait, septem sigilla septem sunt Spiritus Sancti dona, de quibus legitur apud Esaiam capite undecimo, REQUIESCET super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae & intellectus, Spiritus consilii, & fortitudinis, Spiritus scientiae & pietatis: & replebit eum Spiritu timoris. THOMAS dicit, septenarius sigillorum numerus est clausio divinae scientiae, claudens in se septem secreta, pertinentia ad statum Ecclesiae; quae Joanni aperiuntur, & sunt haec. Primum est de equo albo, qui coetum significat praedicatorum, in primitiva ecclesia discurrentium. Secundum est de equo rufo, qui persecutionem tyrannorum portendit. Tertium de equo nigro, qui haereticorum typus est. Quartum de equo pallido, in quo falsorum fratrum, & hypocritarum multitudo ostenditur. Quintum de animabus martyrum sub altari Dei quiescentium; quod consolationem designat electis in tribulatione adfuturam. Sextum de obscuratione Lunae, quae persecutionem Antichristi figurat. Septimum de silentio dimidiae horae; quod innuit pacem Ecclesiae post mortem Antichristi, sed parvo tempore duraturam. PRIMASIUS ait, septem sigilla sunt septem salutares modi sanctarum
Mich. 6. 8. rum locutionum divinae scripturae, id est Indicativus, ut in Michaea, Indicabo
Esa. 44. 6. tibi, quid sit bonum. Pronunciativus, ut apud Esaiam, Ego primus, & novissi-
Idem 58. 1. mus; & absque me non est Deus Imperativus, ut in eodem Propheta, Clama,
Idem 48. 18. ne cesses. Optativus, ut iterum in Esaia, Utinam attendisses mandata mea. Con-
Jer. 26. 4. junctivus, ut in Jeremia, si non audieritis vocem meam. Infinitus, ut apud eundem,
Jer. 9. 24. Psal. 105. 2. scire judicium, & intelligere dominum. Impersonalis in Psalmo, Quis loquetur potentias Domini? TICONIUS inquit, Septem sigilla significant septem regulares sacrae intelligentiae formas. Prima est historiae textus. Secunda allegoria. Tertia utriusque tam historiae, quam allegoriae commixtio. Quarta est de incommutabili divinae Trinitatis essentia, quando proprie: quando tropice sacris insinuetur oraculis. Quinta est parabolarum, in quibus, dum aliud dicitur, aliud spiritualiter significatur. Sexta est de gemino Salvatoris adventu; ne primus pro secundo, & secundus intelligatur pro primo. Septima est de geminis tum vitae agendae, tum significandae praeceptis. GREGORIUS ait, Septem sigilla sunt septem mysteria humanae redemptionis, videlicet incarnatio, nativitas, passio, descensus ad inferos, resurrectio, ascensio, adventus ad judicium. Isidorus inquit, Septem sigilla sunt septem modi loquendi in scripturis; hoc est historicus, tropicus, allegoricus, anagogicus, figurativus, absolutus, parabolicus. RUPERTUS asserit, quod sunt septem Spiritus, quibus divina scriptura inspirata est. LYRANUS ait, Septem sigilla sunt septem status Ecclesiae a Christi ascensione ad judicium. Primus status, per equum album demonstratus, significat tempus sub Cajo Imperatore. Secundus per equum rufum, persecutionem Neronis. Tertius per equum nigrum, tempora Vespasiani & Titi. Quartus in equo pallido, persecutionem

tionem Domitiani. Quintus persecutionem sub Trajano usque ad Diocletianum. Sextus statum Ecclesiae sub Diocletiano. Septimus ecclesiae pugnas contra haereticos, quae tempora Constantini sequuntur.

SIGNATUS LIBER, Hebraice ספר חתום sepher hachatum, significat volumen totius divinae scripturae, cujus intellectus infidelibus & Spiritu Dei carentibus obsignatus est, & omnino occultus, dicente Propheta, NISI CREDIDERITIS, NON INTELLIGETIS. (Esa. 7. c) De quo libro Esaias ad Judaeos, futuris saeculis excaecandos, verba faciens, inquit; MISCUIT vobis Dominus Spiritum soporis; (Esa 29. d) clauder oculos vestros; Prophetas & Principes vestros, qui vident visiones, operiet: & erit vobis visio omnium, sicut verba Libri signati; quem cum dederit scienti literas, dicet, Lege istum: & respondebit, Non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti literas; diceturque ei, Lege: & respondebit, Nescio literas. Quibus verbis praedixit Esaias visiones propheticas, & universam divinam scripturam claudendam fore Judaeis ob eorum perfidiam, & ingratitudinem; eosque penitus fore excaecandos, ut legentes non intelligerent quae legerent: unde recte de illis Paulus ad Corinthios ait: USQUE in hodiernum diem id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (2. Cor. 3. d) quod in Christo evacuatur; sed usque in hodiernum diem cum legitur Moses, velamen positum est super cor eorum: cum autem conversus fuerit ad Deum, auferetur velamen: nemo enim potest, ut inquit Joannes, neque in coelo, neque in terra, neque subtus (Apoc. 5. a) terram viribus ingenii sui rescindere velamen hujus libri, qui suapte natura signatus est, & inaccessibilium mysteriorum sigillis conclusus: neque ipsum quis potest aperire librum nisi septicornis, & septioculus ille Agnus aperiat, cui quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores procidentes acclamant: DIGNUS es Domine (Apoc 5. b) aperire librum, & solvere septem signacula ejus; quia occisus es, & redemisti nos in sanguine tuo. Agnus iste Christus est, qui post resurrectionem suam, ut ait Lucas, aperuit discipulis suis sensum, ut intelligerent scripturas; & per ipsos doctoribus (Luc. 24. f) sanctis & catholicis earum intelligentiam reseravit. Voluit autem Deus scripturas suas, ut inquit Augustinus, tribus potissimum de causis signatas esse & clausas: primo ad evitandum fastidium: ea enim est hominum conditio, ut suapte natura aperta, passimque obvia, vel facile investigata, fastidiant & contemnant: operta vero & recondita magis desiderent, & desiderata ardentius inquirant, & inventa suavius gustent. (Divinas scripturas Deus tribus de causis voluit esse difficiles.) Sicut igitur Deus multa in divinis libris in apertissima luce posuit, ut inde pasceremur, & famem pelleremus: ita multa utilissimis obscuritatibus involuit, ut in his sine ullo fastidio, & satietate ingenii solertiam exerceamus. Secundo ut ad majorem veritatis elucidationem obscuritas conducat, dum plures occultae sententiae explanationes educuntur in lucem; & alius sic, & alius iterum sic verissime, quod obscurum fuerat, veridice explicat; & occasione inquirendi propositam difficultatem, aliarum quoque rerum, quas non quaerebat, veritatem assequitur. Tertio ad comprimendam humani ingenii temeritatem, ejusque superbiam labore domandam, ut, dum tumens ac turgens hominis animus abstrusos divinarum literarum recessus penetrare se posse praesumit, demum desperans cogatur una cum illo AEthiope Eunucho exclamare, Quomodo (Act. 8. e) possum haec intelligere, nisi aliquis ostenderit mihi?

SILVANUS, quem quidam a Luca in Actibus Apostolorum Silam dici tradunt [a], (1. Thes. 1 a & 2. Th. 1. a) existimatur, quod simul cum Paulo fuerit auctor duarum ad Thessalonicenses epistolarum; quia in praefationibus earum Silvani nomen cum Pauli nomine junctum sit: caeterum Photius, episcopus Constantinopolitanus, utranque asserit ab ipso duntaxat Paulo elaboratam; sed Silvano, tanquam comministro, (Act. 16. d) ex Apostolica modestia communicatam & ascriptam. Comminiscitur Silvani hu-

(a) Non omittenda nobilis animadversio N. Johannis Nicolai *in not. marginali S. Th. in 1. ad Thessalon. I.* rem hanc dilucide explicantis „ Silvanum „ porro eum esse, qui *Silas*, vitioseque Silvanum „ legi, Hieronymus Damaso scribit epist. 113. Sed „ utrumque distinguunt Graeci, nec uno & eodem „ die celebrant, ut ad 13. diem Julii notat in Martyrologio Baronius „ Addit etiam ibidem laudatus Cardinalis ab Pseudo-Dorothaeo Silvanum Thessalonicae Episcopum constitui, ut etiam N. Sixtus refert, & Silam Corinthiorum Episcopum dici, eademque adseri dicit ab Hippolito Martyre *libell. de 72. discipulis*. Verum hujusce operis haud fuisse authorem Hippolytum Martyrem S. Irenaei discipulum, sed potius Hippolytum Thebanum aetate juniorem (qui floruit Anno 933.) Simeoni Metaphrasti contemporaneum, advertunt universim Critici adcuratiores, quos consulas.

hujus Petrus Apostolus in calce prioris epistolae inquiens. Per Silvanum vobis fidelem fratrem paucis scripsi. Dorothaeus Martyr in Synopsi refert hunc Thessalonicae fuisse episcopum.

Act.8.c SIMON Magus Samaritanus, patre Antonio, matre Rachele, ex vico, qui Triton dicebatur, a Philippo diacono baptizatus, sicut in Actibus Apostolorum legitur (a), pecunia voluit emere a sanctis Apostolis, ut etiam per impositionem manus ejus daretur Spiritus Sanctus: hic, cum Romam sub Claudio Caesare venisset, utens adminiculo adsistentis sibi daemonis, ita magicis artibus Romanos dementavit, ut ab eis Deus decerneretur, & simulacri honore donaretur in insula AEsculapii, inter duos Tyberis pontes collocati, habentis etiam titulum, latinis literis scriptum, SIMONI DEO SANCTO (b). Scripsit autem prodigiosae impie-

(a) Simonem Magum fuisse a Philippo Diacono Samariae baptismate lustratum nemo est, qui possit inficias ire: quum id aperte constet ex Divino eloquio: dicitur enim *Actorum VII.*: ,, Cum vero credidissent Philippo Evangelizanti de Regno Dei, ,, in nomine Jesu Christi, baptizabantur viri, & ,, mulieres, tunc Simon & ipse credidit, & cum ,, baptizatus esset ,, &c. Verum quo animo accesserit ad baptismum scelestus nebulo, ex iis, quae eadem Apostolorum Acta tradunt, aperte colligitur: quum Spiritum Sanctum emere pertentaverit ad mirabilia ea patranda, quae doemonum ope & arte magica facere nequibat: quare S. P. Augustinus *Tract. VI. in Joham. n.* 18. ita de eo loquitur. ,, Samaria coepit abundare fidelibus, ibi erat iste Simon Magus; per magicas factiones suas ita dementaverat populum, ut eum virtutem Dei putarent: commotus tamen signis, quae a Philippo ,, fiebant, etiam ipse credidit; sed quomodo ipse ,, crediderit, posteriora sequentia demonstraverunt: ,, baptizatus est autem & Simon .... Simon ille ,, qui non erat in Ecclesia columba, sed corvus: ,, quia ea, quae sua sont, quaerebat, non quae ,, Jesu Christi, unde in Christianis potentiam magis amaverat, quam justitiam ,,. Clarius & longe ante S. Irenaeus *Lib. I. advers. Haer. Cap.* 23. ,, Simon, qui fidem simulavit, putans Apostolos & ,, & ipsos sanitates per magicam, & non virtute ,, Dei perficere; & per impositionem manuum spiritu Sancto adimplere credentes Deo per eum, ,, qui ab ipsis evangelizatur Christos Jesus, per majorem quandam magicam scientiam, & hoc suspicans fieri, & offerens pecuniam Apostolis, ut ,, acciperet & ipse hanc potestatem, quibuscumque ,, vellt dandi Spiritum Sanctum. ,, Id ipsum tradidit S. Epiphanius *Haeres. XXI. Simonianorum*, tradiderunt & alii Patres, quos consulas.

(b) Quae de statua Simoni Mago erecta Romae N. Xystus tradit, mutuatus certe fuit ex veteribus, iisque suspiciendis, & ne dum ex historicis, aut Theologis infimae, aut mediae aetatis, sed etiam ex priscis Ecclesiae Patribus, Justino, nimirum, *Apologia II.* Irenaeo *Lib.* 1. *cap.* 23. Tertulliano in *Apologetico*, Cyrillo Hierosolymitano *Catechesi IV.* Augustino, aliisque, quorum sententiam postea vindicandam susceperunt innumeri, iique eruditi Recentiores, praesertim Card. Baronius ad *An. Christi XLVIII.* Petrus Halloix *in Justino*, Sebastianus Tillemontius *not. in Simon. Mag.* Claudius Fleury *T. I. Hist. Eccles. lib.* 2. N. Natalis Alexander *Sec. I. Hist. Eccles.* Card. Gotti *Tom. V. de Verit. Christ. Religionis*, & ex extraneis a Romana communione Hugo Grotius *Op. lib.3. p.* 488. Henricus Hammondus *Dissert. de Episcopor. jure*, Guilielmus Spencerus *in Origenem lib.* 1. *contr. Celsum*, & Centuriatores Magdeburgenses *Centur. I. lib.* 2. *cap.* 5. aliique. Verum quia supra de Sibyllis agens corrigendam fore epigraphen apud Justinum laudatam, & non *Simoni Sancto*, sed *Semoni Sanco* legendum esse adnotavi, idipsum nunc adsero, & cum eo pariter N. Xystum esse corrigendum iterum adfirmo. Ex laudata namque inscriptione, quam praesertim Gruterus exhibet, nunquam fuisse *Simoni Mago*, sed *Semoni Sanco* statuam erectam manifestum est, & ita legendum fore innumeri, iique eruditi adcuratique Critici probant, nimirum, Petrus Ciacconius Opusculo *ante exposition. Columnae Trajani*, Dionysius Petavius *animadv. in S. Epiphan. Haeres. XXI.* Henricus Valesius *not. in Euseb. lib.* 2. *c.* 13. Antonius Pagi *Critic. Baron. T. I. ad an.* 42. Augustinus Calmet *Dissert. de Simon. Mago*. Ex Acatholicis autem Nicolaus Rigaltius *in Tertullian.* David Blondellus *de Sibyllis*, Goffredus-Nicolaus Ittigius *Dissert. de Haeresiarch.* Joh. Albertus Fabricius *not. in pseudo-Abdiam p.*419. *de Apocryph. N. T.* Samuel Basnagius in *Annal. Politic. Eccles.* & *de rebus sacris & Eccles.* Antonius Vandale *Dissert. de statua Simon. Magi*. Claudius Salmasius, aliique. Et quamvis mihi obsistat venerabilis Patrum coetus, aliorumque insignium scriptorum chorus, eisdem tamen debita reverentia sarta tecta custodita, errorem detegere fas est, & rem mere historicam ad incudem revocare licet: qua bene perpensa, debitoque adhibito criterio, facile quoque est aperte monstrare rem aliter se habere ac illi existimarunt. Justinus namque, ex quo, velut ex principe, foret historia petenda, dubio procul ab aliquo ex Samaritanis, eoque gentili suo & Simoniana labe infecto, potuit decipi: quum ipse seculo post, & amplius, rem memoriae tradiderit; nec Romae suos habuerit natales, ut rem perspectam exploratamque haberet. Et quamvis sub Antonino Pio Romae fuerit, statuamque Semonis cum praefata epigraphe conspexerit, facillime ex similitudine vocum *Semonis*, & *Simonis*: *Sanci*, & *Sancti* potuit in errorem prolabi vir Graecus non apprime Latine doctus, nec perfecte Latine legens: eo namque ex momento facillime fuisse hallucinatos viros alioquin doctos pro comperto est apud Eruditos. Momentum vero ita prudenter credendi, & ex adverso sentiendi non elumbe est, sed quam maxime solidum, quod omnem fidem promeretur; idque multiplex. I. nimirum, quia mos fuit Romanis Diis sacrare aras & simulacra nullimode *Sancti* titulo *Deo* adjecto, quare nulla occurrit apud eos inscriptio id genus: v. g. Jovi Deo Sancto, Marti Deo Sancto, &c. quomodo ergo Simoni, eique adhuc superstiti (quod nunquam legimus factum, nisi cum Cajo, & Domitiano, nec sine vi & metu) cujus dogmata non probabant, statuam sacrare poterant, eique adjicere epithetum ab Justino commemoratum? II. Ex Irenaeo (quod etiam expresse tradidit Epiphanius *haeres. XXI. Simonianor.* ex quo etiam Augustinus) Simon Magus, qui se Jovem dicebat, nec aliter quam sub Jovis imagine se coli patiebatur, sic pariformiter in suppedaneo statuae epigraphen scribendam curasset, dum ex adversariis ita Romanis erat venerabilis, ut statuam promereretur ab eis, non secus ac impius Caligula egit, qui sibi Jovis Olympii

pietatis volumina, haeresum omnium seminaria: in quibus docuit se esse virtutem Dei magnam, quam Graeci Jovem dixerunt; conjugem vero suam esse Helenam illam antiquam, ob quam Troës, & Graeci ad pugnam devenerunt, & de hac allegorice scripsisse Homerum quaecunque in Iliade habereutur. Tradidit quoque usum detestandae turpitudinis indifferenter utendi foeminis: negavit Deum fecisse mundum, item, carnis resurrectionem: dixit quoque se esse Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; & in persona patris apparuisse olim Mosi in monte Sina, legem adferens, in persona filii apparuisse Tyberii tempore, & putative passum; postea se in linguis igneis super Apostolos in persona Spiritus Sancti descendisse; Christum autem nec venisse, nec a Judaeis quicquam pertulisse. Obiit Romae, ex magna altitudine a Petro orante praecipitatus, cum ipsum Petrum in miraculorum certamen provocasset (a). Ejus scripta a Gelasio, distinctione

ne

pii simulacrum adportandum curavit, eique capite demto suum adponi jussit, quare & aliquibus Jovis Latialis titulo consalutabatur. III. Quia quum Romanis fuerit exosa magia facile haud creditu est ob eam artem Romae ex Senatus consulto (sine cujus placito apotheosis nulla fiebat) fuisse Simoni Mago, eique ut Sancto, statuam sacratam, quae Apollonio Thianaeo, malorum certe prae Simone mirabilium patratori, nunquam fuit erecta. Ex hisce ergo momentis facillime deprehenditur Justini error, quem tamen facilius hauserunt Tertullianus, Irenaeus, Eusebius, Epiphanius, Augustinus &c. quia ex unico Justini fonte latices elicientes, iis sua irrigarunt prata posteriores, iique insignes scriptores, qui ex eo dumtaxat rem traditam habuerunt: quum nullus praeter Justinum, sive ex sacris, sive ex ethnicis Scriptoribus hanc statuam impostori Simoni dicatam memoriae commendaverint posterorum; quod in sexcentum id genus exemplis occurrit. Quare ad rectum servandum criterium ita sentio.

Quod si forte aliquis in oppositam voluerit descendere sententiam cum Eminentissimo Annalium Parente duplicem statuendo epigraphen duplici itidem simulacro adpositam, unam, nimirum, e ruderibus Tiberinae insulae erutam quam superius retuli

Semoni Sanco Deo fidio Sacrum
Sext. Pompejus S. P. E. Col. Mussianus
Quinquennalis Decurio Bidentalis
Donum dedit.

eamque restituere priori Deo, sive Sabinorum is fuerit, sive fuerit Hercules, sive alterius conditionis Sangus (de quo ubertim Basnagius) & alteram, quam Justinus commemorat, eamque supponere statuae Simonis Magi, in suo sensu abundet: habebit profecto suos Patronos superius laudatos Scriptores: verum rem hanc bene conlibret, & locum, ubi fuit praefata inscriptio tempore Gregorii XIII. reperta observet, idque statuat, quod adamussim exactae Critices veritati respondet. Satis mihi est haec adnotasse ad Criticam animadversionem: cetera, quae possunt addi, potius ad exercitationem spectare videntur; haecque haud ita necessaria, ut me impraesentiarum detineant, & a communi servato cursu retardent.

(a) Circa icaricum Simonis Magi volatum non levior est difficultas, & in re sumus haud absimili ab ea, quam nuper expendimus de Simoni statua erecta. Dominicus Bernini, ut certissime tueretur N. Xysti adsertum, veluti haereticis placitis adcenset sententiam eorum, qui illum volatum, casumque Simonis inficiantur: quum adstruat e Calvinianorum schola hoc prodiisse commentum, & ad marginem referat Johannem Calvinum *Lib. IV. Institutionum Cap. VI. §. 13.* sed re vera Berninum de more sibi solito impegisse in montem certo certius vel ex eo dignoscitur, quia nec verbum ea de re Calvinus habet loco ab eodem Bernino laudato, nec quidem alibi id adserit in omnibus eisdem Institutionibus, quas sedulo lustravi: ex adverso itidem Guillelmus Cave Anglo-Calvinianus homo in *Hist. Litter. Sec. Apostol.* esto rem ut indubiam certamque non adstruat icaricum Simonis Magi volatum, non refragatur tamen, sed solum dicit praecipitem ex alto cecidisse Magum imperante Petro, si fides adhibeatur sequioris epochae scriptoribus. Henricus Hammondus & ipse Anglo-Calvinianus homo sententiae N. Sixti utroque pollice subscribit *Comment. in Epist. II. ad Thessalonicenses c. 2. n. 3.* Georgius Hornius & ipse Calvinista *Histor. Eccles. pag. 140. & seq.* ex Svetonio *Cap. XIII.* (quem infra laudabimus) adstruit magicum Simonis volatum, & infelicem ejusdem ruinam coram Petro. Quid insuper si ceteros addas ex reliquis a Romana communione segregibus cujuscumque ii sint partis? plures certe invenies haud inficiantes eandem historicam traditionem. Isaac Casaubonus, qui omnem movit lapidem, ut Cardinalem Baronium vellicaret, & adversus eum felle pollutum calamum strinxit, ea tamen in re non refragatur Annalium Parenti. Johannes Pearsonius silet. Centuriatores Magdeburgenses *Cent. I. Lib. II. Cap. X. de haereticis* nedum non refragantur, sed lubentissime id ex Philastrio docent. E contra vero viri doctissimi Romanae communionis ea de re nimium dubitarunt, aliique insuper omnino respuerunt Petri cum Simone certamen Romae initum, Magique volantis lapsum; adstruentes proinde non esse absque exacto criterio fidem praestandam Patribus in re mere historica, in qua potuerunt facillime decipi, ut nuper vidimus agentes de statua Simoni Mago Romae dicata: eo vel magis, quia primus, qui hanc historiam memoriae tradidit, fuit Pseudo-Clemens, ex quo illam ceteri hauserunt; quare Johannes Baptista Cotelerius *not. in Lib. VI. Cap. 9. Recognit. Clem.* se dubium haerere hac in re profitetur ex momentis inlustrium Criticorum, qui in praesentiarum suspectam eam narratiunculam dicunt; & certe eos inter Catholicos, etsi suppresso nomine, laudat; alioquin non ita commendasse eos; eidem utroque pollice subscribit Augustinus Calmet *Dissert. de Simone Mago*, &, sicut ille, momenta utriusque opinionis profert, suo non adposito calculo. Henricus Valesius de S. R. & litteraria Republica optime meritus *adnot. in Euseb. lib. II. Hist. Eccles. cap. 13.* denegat hunc icaricum Simonis volatum, ejusque ruinam, & ad hominem arguit eos qui Simoni sic praecipiti statuam pridem erectam subsistentem adhuc tempore Justini adserunt. Quum ergo ita res se habeat quomodo Berninus censoriam virgam exercuit in eos, qui Simonis volatum & ruinam denegant, & haereticis eos adcenset? Novitius plane in re Critica ita loquitur, qui viros magni nominis non consuluit. Quid autem in re tam difficili agam? Ut meum munus exsequar satis erit in re tam ardua sequi consilium Cl. Cotelerii, & dumtaxat in medium proferre utriusque ex adverso oppositae sententiae rationes, & vindicare N. Authorem. Ad vindiciam, inquam, ejus sat est laudare Patres, quos ipse secutus id tenuit, quod post eum viriliter pro-

pu-

ne 15. inter Opera haereticorum primo loco enumerata damnantur.

SOPHONIAE Prophetae Assumptionem Athanasii Synopsis inter impia scripta recenset.

Act. 18. 17. SOSTHENES unus ex septuaginta Salvatoris nostri discipulis, natione Judaeus, princeps Synagogae Corinthiorum, multa, ut Lucas in Actibus refert, coram Gallione proconsule Evangelii causa passus est. Hic una cum Paulo composuisse
1. Cor. 1. 1. fertur eam, quae prior est, ad Corinthios epistolam; quia Apostolus in salutatione ejusdem epistolae adjungat eum sibi non aliter, quam conscribentem & consalutantem: at Photius, Constantinopolitanus episcopus, existimat eam ab ipso Pauli spiritu ingenioque profectam & dictatam; Apostolum vero, quae sua erant, Sostheni facile tribuisse, ut epistolam suam firmiorem & acceptiorem faceret Corinthiis, apud quos erat Sosthenis archisynagogi celebre nomen & auctoritas magnopere venerabilis. Dorothei Synopsis ostendit hunc fuisse Colophoniadis episcopum. (a)

SPARTANORUM scriptura, in qua scriptum erat, Judaeos & Spartiatas fratres esse, & utrosque de genere Abraham descendere, citatur 1. Maccabaeorum 12. Meminit hujus scripturae Darius, Lacedaemoniorum rex, in epistola quadam ad Oniam, Judaeorum Pontificem; cujus exemplar, ex 12. lib. Antiquitatum Josephi, cap. 5. exceptum, habetur supra in Dario.

SPI-

pugnarunt haud ignobiles Scriptores, praesertim Card. Baronius, Antonius Possevinus, Sebastianus Tellemontius, Claudius Fleury, NN. Natalis Alexander, Hyacinthus Amat de Graveson, Card. Gotti, aliique plures. Pro illis, & horumce parte stant monumenta Patrum, ex quibus res tota firmatur, nimirum, & volatus Simonis daemonum vi elati, & illius praecipitium imperante Petro. Id quidem diserte adstruunt Author Recognitionum *Lib. VI. Cap. 9.* Arnobius *Lib. 2. adversus Gentes*, Ambrosius *Hexaemeron IV.* S. Augustinus *Lib. de Haeres. Haer. 1.* Cyrillus Hierosolym. *Cateches. VI.* Philastrius *de Haeresibus*, Severus Sulpicius in *Hist. Sacra*, Gregorius Turonensis *Hist. Lib. 1. c. 25.* Isidorus *in Chronico*, Prosper in libello, cui titulus *Dimidium temporis*, Maximus Taurinensis *Homil. V. in Natali Petri & Pauli*, aliique posterioris aetatis Scriptores, Cedrenus, Glycas, Zonaras, aliique. Addunt itidem testimonium altioris epochae Scriptorum Gentilium nimirum Dionis Chrysostomi *Orat. XXI.* qui refert, quod aliquis icaricum volatum se coram Nerone acturum promisit, quem tamen cecidisse refert Svetonius in *Nerone*, & prope cubiculum ejusdem Caesaris corruisse sanguine resperso pavimento domus. Hic autem, inquiunt, quis fuit, nisi Simon Magus, qui solus eo tempore magicae addictus arti ea portenta patrabat?

At e contra commentitium, aut saltem suspectum nimis esse adsertum Simonis Icaricum volatum, ejusque praecipitium orante Petro momenta ea evincunt, quae laudati Critici in medium proferunt. I. Silentium Veterum Patrum Justini, Athenagorae, Irenaei, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Origenis, Minutii Felicis, Julii Firmici Materni, Athanasii, Lactantii, aliorumque; quod certe non levis est momenti, nec ad merum negativum argumentum potest referri. Qui enim adcurate nimis, quae adversus Gentes faciebant ad firmandam Christi fidem commendarunt, quomodo tam celebre facinus reti cuissent? Justinus, ea eoque Irenaeus, Tertullianus, Eusebius, aliique statuam Simoni Mago Romae erectam objecerunt Ethnicis, ut eorum deliria ventilarent, quomodo itidem ad commenta Paganorum exsufflanda reticuissent impostoris ruinam? Clemens Romanus itidem, qui in Epistola ad Corinthios data refert omnes persecutiones, & poenas, certamina cuncta, & agones, quibus fuit Apostolorum vertex oppressus, citra omnem dubietatis aleam non siluisset certamen Petri cum Simone, de eoque reportatum triumphum, & pro eodem pariter, quod apud Neronem subiit odium, ut ii etiam contendunt, qui hunc Petrinum triumphum extollunt. II. Incohaerentia facti ex eo dignoscitur, quia dum laudati PP. statuam Simoni Mago Romae sacratam adstruunt, quomodo possunt illius ruinam, & miserabilem casum firmare, quum ea hoc non impostori Simoni, sed Victori Petro erat statua dicanda? quod certe argumentum, utpote firmissimum Valesius profert. III. Ex fonte, unde profluxit historia, illam non subsistere certo certius dignoscitur. Primus, qui eam in medium protulit est Pseudo-Clemens, ex quo eam posterioris Epochae Patres sunt mutuati: Verum quot commenta, quot fabulae in eodem castigentur ab Eruditis, is solum ignorat, qui nec a limine Ecclesiasticam historiam salutavit; quare, vel ex eo suspecta redditur, etsi ab aliis laudetur. IV. Discrepantia Scriptorum in ea statuenda illam infirmat: quidam ea Patribus Petrinum cum Simone certamen statuunt tempore Claudii: alii tempore Neronis: quidam solummodo victum Simonem a Petro dicunt: alii mortuum in contentione dicunt: alii diversimode in ruina fuisse confractum, nec constat ubi objerit: Quidam solum Petrum in certamine statuunt, alii comitem faciunt Paulum. Nec Pontificale Romanum, ubi de hac re est sermo, aliud indigitat, quam Simonem *divino nutu interemtum*. V. Quod ex Dione, & Svetonio laudant, alienum omnino esse a Simonis cum Petro certamine constat, quum illi histrionem referant in Theatro volatum pertentasse, & ea volatu ruisse; haec enim non semel funambuli pertentarunt, sed infelicem eos subiisse exitum constat. Hinc qui ea adverso sentiunt, nullum firmum momentum ad rectam Criticen adsurgere ajunt. Haec, inquam, omnia bene libret, qui sapit, suumque de hac re judicium formet, quum mihi haec indicasse sufficiat.

(a) Quae de Sosthene tradit Photius levi fundamento nituntur, & Gentium Doctori plene sunt tribuendae XIV. sub ejusdem Pauli nomine conscriptae Epistolae, etiamsi Sosthenes salutator Corinthiorum inducatur: sicut non semel alii in aliis Paulinis Epistolis inducuntur, quibus proinde nec amanuensis munus adjudicatur. Quae vero de Episcopatu Sosthenis tradit Pseudo-Dorothaeus ea spurio Hippolithi libello *de LXXII. discipulis* sunt deprompta, quae proinde apud Criticos nullam promerentur fidem. Sosthenis festum Latini die 28. Novembris celebrant, ut tradunt Beda, Usuardus, & Ado; Graeci vero VII. Idus Decembris, ut ea eorum Menologio constat. Videsis C. Baronium *not. ad Martyrolog. Rom.*

SPIRITUS PARACLETI nomine a Maoichaeis inscripta sunt omnia Opera Manis Persae, sive Manichaei; quem ipsi ejus discipuli esse crediderunt & docuerunt spiritum illum paracletum a Christo in Evangelio promissum: fuerunt autem apud Manichaeos, sub Paracleti Spiritus titulo, insigniora volumina haec, quae sequuntur.

EVANGELIORUM liber unus.

MYSTERIORUM libri duo & viginti, juxta oumerum & ordinem Syrarum literarum Syriaca lingua editi.

THESAURI magni liber unus.

THESAURI parvi liber unus.

SUMMARUM liber unus.

DE fide liber unus; cujus initium est, *Erat Deus: & Materia, lux, & tenebrae, bonum & malum*, &c.

AD ecclesiam fidelium epistola una, quae dicitur Fundamenti; cujus initium est, *Manichaeus, Apostolus Jesu Christi, providentia Dei patris. Haec sunt salubria verba ex perenni ac vivo fonte*, &c. & habetur apud Augustinum una cum ejus confutatione Tomo sexto.

AD Marcellum, dilectum filium, epistola una; cujus initium est, *Manichaeus, Apostolus Jesu Christi, & qui mecum sunt, omnes sancti, ac virgines Marcello filio dilecto gratia, & misericordia, & pax a Deo patre, & Domino nostro Jesu Christo*, &c. & habetur apud Epiphanium libro secundo adversus haereses, unde haec accepimus.

VICTOR, Episcopus Uticensis, Africanae persecutionis libro secundo, memoriae prodidit Manichaeos ob reverentiam praeceptoris sui solitos fuisse gestare hoc scriptum in femoris cute, MANICHAEUS, DISCIPULUS CHRISTI JESU.

STEPHANI Protomartyris, qui unus fuit de septem Apostolorum diaconibus, Apocalypsin Manichaei haeretici, ut Serapion testis est, in pretio habuere. Hanc Gelasius Papa sub anathematis intermioatione Christianis interdixit, distinctione 15.

STILUS Meodax scribarum citatur apud Jeremiam, his verbis: VERE menda- Jerem. 8.
cium operatus est עט שקר סופרים Het sceker sophrim, hoc est, Stilus mendax scribarum: pro quo Septuaginta interpretes verterunt, εἰς μάτην ἐγενήθη σχοῖνος ψευδὴς γραμματεῦσιν: id est, in vanum factus est juncus, sive funiculus meotorius mendax Scribis. Origenes per Stilum hunc interpreratur mendaces traditiones scribarum, & legis doctorum, praesertim eas, quae de oblationibus praeter divinum mandatum sacerdotibus & templo offereodis proposueraot, commutantes cujuscunque gravissimi sceleris poenam in oblariones arbitrio suo constitutas: quod Jeremias paulo supra arguens dicebat: NOLITE confidere in verbis menda- Jerem. 7 4.
cii, dicentes, Templum Domioi, templum Domini, templum Domini est. Prochetus libro primo Victoriae adversus Hebraeos, existimat Jeremiam per Stilum mendacem scribarum, prophetice voluisse praedicere correctionem quandam voluminum Divioorum, quae in libris Thalmudicis frequentissime recolitur תיקון סופרים Thikun Sophrim, hoc est, Correctio Scribarum, appellatam, juxta quam Scribae noo longe post reditum de Babylone quaedam in libris legis & prophetarum mutaverunt, nunc scripturam quibusdam punctis distinguentes, nunc alia in marginibus apponentes, quae loco eorum, quae in contextu scripta erant, urbanitatis ac modestiae gratia honestius ac decentius legerentur: ut pro Coïre cum concubina, Jacere cum illa: & pro Stercore, Egestionem: cujus rei gratia interdum quoque id, quod erat scriptum a Propheta, eradentes, in locum illius, quod ipsi magis è scripturae decoro judicassent, reponebant: unde factum est, ut multis io locis sensus multo à Prophetae sententia diversus, atque etiam saepe contrarius, ac falsus emerserit. Vide hoc latius infra, libro octavo haeresi secunda.

T

TABULAE COELI quod genus scripturae sint, vide supra in Joseph oratione.

TERTIUS, Iconii episcopus, Pauli discipulus, & Amanuensis, scripsit dictante Apostolo eam, quae est ad Romanos, epistolam; in cujus fine salutationem quoque suam apponens, ait: SALUTO vos ego Tertius, qui scripsi epistolam hanc in Domino. Is cum esset parum sermone peritus, nec satis in scribendo exercitatus, epistolam, quae propter multitudinem ac sublimitatem Quaestionum caeteris Pauli epistolis obscurior est, longe reddidit obscurissimam, dum sensus & cogitationes Pauli elocutionibus interdum confusis, & inabsolutis sententiis, ac transposita nonnunquam ordinis serie conatus est explicare. Diodorus, Tarsensis episcopus, io expositione epistolae ad Romanos hujus rei testis est. Theodolus, Coelesyriae presbyter, in expositione epistolae ad Romanos, pro Tertio, Terentium legit. (a)

Ad Rom. 16. 22.

THADDAEUS Apostolus, qui & Lebaeus, & Judas, appellatur, auctor Catholicae epistolae, quae inter septem Catholicas ultima numeratur, scripsisse dicitur Evangelium, quod Gelasius distinctione decimaquinta reprobavit.

THAU inscriptio, sive ת Thau litera, signum est vitale, faustum, ac maxime salutiferum; quo divina misericordia frontes eorum insignire spiritualiter consuevit, quos a furore divinae ultionis decrevit eripere. Meminit hujus mysterii Ezechiel in visione illa celebri, quam vidit anno 6. transmigrationis Babylonicae, mense 6. die 6. his verbis: ET GLORIA Domini Israël assumpta est de Cherub: & vocavit virum, qui indutus erat lineis, & atramentum scriptoris habebat in lumbis suis: & dixit Dominus ad eum, Transi per mediam Civitatem in medio Hierusalem; & signa Thau super frontem gementium & dolentium super cunctis abominationibus, quae fiunt in medio ejus. Et dixit viris, in quorum manu erant vasa interitus, Transite per civitatem sequentes eum, & percutite: non parcat oculus vester, neque misereamini: senem, adolescentulum, & virginem, parvulum, & mulieres interficite usque ad internecionem: omnem autem, super quem videritis Thau, ne occidatis. Haec Ezechiel de litera Thau, quam Deus idcirco voluit frontibus salvandorum inscribi, ut ostenderet se tales merito ex tanta totius populi clade eripere, quia soli in tota urbe Dei legem servassent, cujus primam literam in fronte prae se ferrent: est enim Thau litera, a qua incipit Hebraica dictio חורה thorha, quae divinam legem significat: est item Thau omnium Hebraicarum literarum ultima, complementum, finis, & consummatio totius Judaïci alphabeti: ex cujus nota voluit Deus eos discerni, qui totius legis voluntatem, quantum patitur humana fragilitas, consummassent, & a prima usque ad ultimam literam omnia divinae Scripturae praecepta complessent. Atque hinc arbitror, emanasse morem illum discernendi vivos a mortuis apud Ethnicos priscae militiae notarios; qui cum in breviculis, quibus militum nomina propria continebantur, demonstrare vellent quot ex militibus superessent, & quot in bello cecidissent; T Taf nota, in capite versiculi posita, superstitem designabant: Θ Thita vero, quod per medium telo, hoc est, mortis signo transfixum est, ad uniuscujusque defuncti nomen apponebant: & judices eandem literam Θ Thita praeponebant eorum nominibus, quos supplicio afficiebant: id ipsum quoque pictores & sculptores in epitaphiis sepulchrorum scribebant; propterea quod ipsa sit litera capitalis verbi Graeci Θνήσκω, quod significat Morior; vel, Θανάτου quod significat Mortem: ad quod Hetruscus poëta, Persius, non invenuste allusit, cum vitii caedem persuaderet eo versu,

Ezech. 9. b

Seu Thau

Et potis est vitio nigrum praefigere Thita. & rursus alius poëta:
O multum ante alias infelix litera Thita.

SCIENDUM est etiam, ut Hieronymus in plerisque locis suorum operum testis est, Judaeos ante captivitatem Babylonicam alias, hoc est, alterius figurae, quam nunc, habuisse literas cum Samaritanis communes a Mose videlicet acceptas; quarum postea figuras Ezra, de captivitate reversus, mutavit; ut Judaei, qui literarum numero, ordine, sono, ac significatione cum Samaritanis infidelibus & Judaïci nominis hostibus conveniebant, saltem ab ipsis discreparent forma li-

(a) De Tertio idem esto judicium ac de Sosthene, quum omnes, quae sub nomine Pauli exstant Epistolae, eidem ab Ecclesia adjudicentur, quamvis Apostolus easdem per aliquot sibi familiares ad eos transmiserit, ad quos erant datae. Vide Interpretes, & Criticos.

literarum: quarum ultima communi utriusque gentis vocabulo Thau appellatur,
& quae prius figuram crucis repraesenrabat ✝, Esdras in hanc ת notam, qua nunc
Judaei utuntur, transformavit. Fuit igitur, ni fallor, signum Thau scriptum in
frontibus eorum, qui erepti sunt a civitatis devastatione, figura vivificae crucis,
symbolum humanae Salutis, & signum Redemptionis torius mundi: cujus quidem
signi inscriptione mystice significabatur, neminem effugere sempiternae mortis
supplicium, qui non fuerit signaculo crucis insignitus: hoc est, qui non habue-
rit interius impressam fidem crucis, passionis, ac mortis Christi, quique exterius
in fronte, quae interioris fiduciae, audaciae, & constantiae index est, non ge-
staverit crucem Christi; hoc est, nuda & apertâ fronte Christi crucem intrepide
praedicans, & omnem gloriam suam in ea reponens, atque una cum Paulo di-
cens: MIHI absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mi- Galat. 6. c
hi mundus crucifixus est, & ego mundo. In cruce inquam illius, qui milites suos
his verbis compellat. QUI vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat Matth. 16. a
crucem suam quotidie, & sequatur me. Indicans hac voce, neminem posse in-
gredi in vitam aeternam cum Christo, nisi prius in hoc saeculo per viam tribula-
tionum Christi praeeuntis vestigia sequatur, signum crucis Christi, corde, ore,
manuque prae se ferens. Hoc est illud signum Dei vivi, de quo Angelus in Apo-
calypsi exclamat ad Angelos devastantes: NOLITE nocere terrae, & mari, ne- Apoc. 7. a
que arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Si-
gnum certae victoriae, ac triumphi; quo quicunque protectus fuerit, invisibi-
lium ac visibilium omnium hostium conatus franget; neque peccatum, neque
mors, neque mundus, neque Sathanas, neque portae inferi praevalebunt adver-
sus eum. Non tamen praetereundum arbitror, nomen Thau, tam pro extrema
litera Hebraici alphabeti accipi, quam pro quocunque signo: unde, cum apud
Ezechielem non ipsius literae Thau sola figura ת separatim scripta sit, sed tota
ipsa dictio תו, quam fere omnes Signum interpretantur; incertum sane est, an
verba Prophetae, vel de ipsa litera Thau, vel de quopiam alio signo intelligenda
sint. Theodotion per Thau extremam alphabeti literam intellexit; & pro eo,
quod Septuaginta, Aquila, & Symmachus verterunt signum, posuit ipsum תו
Hebraicum. Isidorus, Ispalensis episcopus, arbitratus est per Thau significari li-
teram Graecam T Taf: quia figuram Dominicae crucis repraesentet. Chrysosto-
mus vero in decimaoctava Homilia ad populum Antiochenum per Thau nihil
aliud, quam indeterminatum signum exponit. Denique Origenes in Homilia de
Epiphania Thau literam fuisse ipsam crucis figuram concludit.

THOMAS Apostolus Evangelium, quod Manichaeis sub nomine ejusdem
Apostoli, teste Gelasio, familiare fuit, scripsisse creditur: cujus recorda-
tur Origenes Homilia prima in Lucam, inquiens: SCIO quoddam Evangelium,
quod appellatur SECUNDUM THOMAM, & JUXTA MATTHIAM, & alia
plura legimus, ne quid ignorare videremur, propter eos, qui se putant aliquid
scire, si ista cognoverint: sed in his omnibus nihil aliud probamus, nisi quod ec-
clesia, id est, quatuor tantum Evangelia. Cytillus, Hierosolymae episcopus, in
sexta oratione catechistica tradit auctorem Evangelii hujus fuisse Thomam quen-
dam, Manis Persae discipulum. Athanasius in Synopsi, & Gelasius distinct. 15.
inter damnatas scripturas rejiciunt. Epiphanius libro secundo Panarii refert En-
cratitas haereticos habuisse in usu librum quendam, cui titulus est ACTIONES
THOMAE; quem Innocentius Papa primus in epistola ad Exuperium reprobat.
Augustinus libro primo de sermone Domini in monte, & in libro contra Adiman-
tum, & libro 22. contra Faustum, Manichaeos testatur hujusmodi habuisse scri-
pturas; in quibus legebatur, Apostolum Thomam, cum esset in quodam nuptia-
rum convivio peregrinus, & prorsus incognitus, a quodam ministro palma per-
cussum, imprecatum fuisse homini continuam saevamque vindictam: hunc, cum
egressus fuisset ad fontem, unde aquam convivantibus ministraret, leo irruens in-
teremit; manumque ejus, qua caput Apostoli levi ictu percussit, a corpore avul-
sam (secundum verbum Apostoli id optantis, atque imprecantis) canis attulit
mensae, in qua Apostolus discumbebat. Enumerantur ab Athanasio in Synopsi
una cum libris repudiatis Circuitiones, sive Itinerarium Thomae Apostoli, &

a Gelasio distinct. 15. Apocalypsis ejusdem repudiatur. DICITUR etiam scripsisse hic Apostolus ad Clementem, qui post Petrum Pontifex fuit, epistolam de rebus, a se in Parthia, Media, Perside, & India visis, cujus ipse Clemens mentionem facit in nono Recognitionum volumine. (a)

Luc. 3. a TIBERIUS CAESAR, cujus anno quinto decimo Joannem praedicasse scribit Lucas, edidit varii generis scripta stylo affectato & duro, ad imitationem Messallae Corvini; quem senem adolescens observaverat. Composuit & carmen lyricum, cui est titulus, CONQUESTIO DE JULII CAESARIS MORTE: fecit & Graeca poëmata, imitatus Euphorionem, & Arianum, & Parthenium; quibus poëtis ita delectatus est, ut scripta eorum, atque imagines, publicis Bibliothecis inter veteres & praecipuos auctores dedicaverit. Suetonius in Tiberio.

TIMOTHEUS Lystrensis, patre gentili, matre Hebraea natus, primus Ephesi Episcopus, a Paulo admodum adolescens, ob eximias virtutes ejus creatur: hunc Apostolus in salutationibus literarum suarum subindicare videtur fuisse sibi coadjutorem in conscribendis & componendis epistolis aliquot, quae Pauli & Timothei nominibus simul junctis inscribuntur: hae autem sunt,

2. Cor. 1. a AD Corinthios secunda.
Ad Colos. 1. a AD Colossenses una.
Ad Phil. 1. a AD Philippenses una.
1. Ad Th. 1. 1. AD Thessalonicenses duae.
2. Ad Th. 1. 3.
3. Ad Ph. 1. 5. AD Philemonem una.

HAS tamen Photius, Constantinopolitanus episcopus, censet a solo Paulo primum compositas, deinde vero Timotheo discipulo unice dilecto, ex ingenita Apostoli modestia & charitate communicatas, & ascriptas.

FERUNTUR item sub nomine Timothei episcopi Libri quatuor ad ecclesiam Catholicam; quos Salvianus, Massiliensis episcopus, apposita iis Praefatione, ostendit non esse hujus Timothei, sed a quodam suorum temporum scriptore editos; qui, fugiens humanae laudis auram, occultato proprio nomine, Timothei vocabulum finxit, quo divinitatis honor exprimitur: ut non ad honorem hominum captandum, sed pro solo Dei honore se scripsisse significaret; imitatus
Luc. 1. in hoc Lucae Evangelistae exemplum, qui in utroque suorum Operum exordio
Actor. 1. Theophili nomen finxit; simulans se ad hominem scribere, cum ad amorem Dei scripta dirigeret, a quo ad scribendum impulsus erat. Hujus operis character, nisi me fallit gustus, redolet ejusdem Salviani phrasin ac stylum. (b)

TI-

(a) Libros X. *Recognitionum* Clementi I. Romano Pontifici N. Sixtus adjudicat, nec quidem procul a Veterum sententia, qui pro Clemente Legum genuino Authore steterunt. Verum adcuratiores Critici alteri a Clemente, eoque posteriori adjudicant laudatos *Recognitionum* libros; quamvis hic longe prioris sit aetatis Authore *Apostolicarum Constitutionum*, quae etiam sub nomine Clementis non semel sunt editae, & a veteribus Theologis laudatae. Citantur namque Recognitiones ab Origene *T. III. Comment. in Genes.* & alibi, ab Eusebio *Lib. III. Histor. Eccles. c. 3. & cap. 38.* Videsis Eruditos Dupinium, Bellarminum, Cavium, & Natalem, &c. sed praesertim Cotelerium *PP. Apostolici.* Recole itidem, quae supra adnotavi *in Clemente*.

(b) Quod modeste nimis N. Sixtus judicium tulit de Authore *IV. Librorum de Ecclesia*, sub epigraphe *Theotimi*, reddunt quotquot eruditi Critici audiunt. Card. Bellarminus namque *Lib. de Script. Eccles.* de Salviano loquens dum ei praefatos libros adjudicat sic loquitur: „ Ita exaggerat vitia Christianorum, & maxime Clericorum sui temporis, „ ut nimius videri posset, nisi ex vero zelo gloriae „ Dei, & salutis animarum oratio ejus proficisceretur. „ Ita etiam sentiunt ceteri, ex quibus mox plures laudabo. Verum quia primitus praefatis libris titulus fuit adiectus *adversus avaritiam*, quo pacto eidem Salviano fuerunt adjudicati ab Gennadio Massiliense, Honorio Augustodunense, & Johanne Trithemio, deinde prodierunt cum inscriptione *Antitodum*, & etiam cum nomine *Theotimi*, dubitarunt aliqui cuinam forent ii libri adjudicandi, & ex levi alio scrupulo, quem Baluzius exsufflat, dubitavit Petrus Pithoevus. Verum eosdem omnino esse libros, diversimode licet inscriptos, eosque Salviano Massiliensi Presbytero fore restituendos universim adcuratiores Critici cum Orthodoxi, tum Acatholici adfirmant: nimirum ex prioribus Aubertus Miraeus, Lucas Dacherius, Stephanus Baluzius, aliique; ex posterioribus autem Centuriatores Magdeburgenses, Guillelmus Cave, Samuel Basnagius, Joseph Binghamus, aliique. Inscribuntur autem titulo *Theotimi* praefati libri, quia suo nomine suppresso Salvianus adscititio nomine *Theotimi* adversus crimina declamat ea zelo, ut Deo verum praestet honorem (Graece enim Θεότιμος, latine *Deum honorans*) ex charitate, nimirum, qua fertur in Deum proximorum saluti incumbens: quo pacto S. Franciscus Salesius libros de *amore Dei* titulo *Theotimi* insignivit. Verum quod N. Sixtus tradit de Episcopatu Salviani, & alii itidem tradiderunt, praesertim Card. Bellarminus *loc. cit.* haud facile admiserim; quandoquidem solum Massiliensis Presbyter, nunquam vero Episcopus adseritur a veteribus Gennadio, Honorio Augustodonense, Hilario Arelatense, & Adone Viennense; quapropter infulas ei addere est a veritate procul abire: & fortasse in eum aliqui prolapsi sunt errorem, quia ad Ecclesiam scribentem, &

de-

TITULUS in sacris literis aliquando significat ἐπιγραφὴν, hoc est inscriptionem, quae rebus superscribitur, ut statim primo conspectu noscatur, quid super scripta res sit: sic referunt Evangelistae titulum dominicae cruci a Pilato superpositum, Graecis, Latinis, & Hebraicis literis scriptum, ut ex eo causa mortis Christi pateret. Nonnunquam significat marmoreas columnas, pyramides, pilas, vel fornices, nominibus & elogiis illustrium virorum inscriptas, ad servandam rerum ab eis praeclare gestarum memoriam: sic in primo Regum volumine legimus Saulem, devicta Amalechitarum gente, sibi erexisse titulum, sive ut nostra editio habet, fornicem triumphalem in monte Carmelo, sic in secundo ejusdem operis libro scriptum legimus: PORRO Absalon erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum, qui est in Valle regis: dixerat enim, Non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo: & appellatur MANUS ABSALON usque ad hanc diem. Quae verba Josephus in libro Antiquitatum septimo exponens, PORRO Absalomus, inquit, erexerat sibi in Valle regis columnam marmoream cum inscriptione, duobus stadiis ab Hierosolymis distam, quam voluit vocari Manum Absalomi, dicens, quod si liberos ejus petire contingat, in hac tamen nomen ipsius esset mansurum. Interdum Titulus in Sacris literis idem est, quod statua, simulacrum, & imago ob venerationem & cultum alicujus hominis posita, quam Tituli positionem Deus in tertio legis volumine prohibens, NE facietis, ait, vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis. Quandoque etiam Titulus denotat lapidem informem sine ulla inscriptione, & absque ulla artis politura stantem & in terrae superficie erectum; qualem in Genesi fuisse legimus lapidem, quem Jacob, in Bethel Luzae dormiens, capiti suo supposuit, & excitatus a somno erexit in titulum, fundens oleum desuper, & inquiens, ERIT mihi Dominus in Deum, & lapis iste in titulum. Ex his verbis liquet Titulum illum non fuisse columnam, vel piramydem, sed rudem lapidem prius in solo jacentem, deinde in sublime erectum, ad perpetuam recordationem eorum, quae eo in loco Patriarchae Jacobo contigerant. Hunc Moses מצבה mazeva, hoc est Lapidem stantem appellavit; & septuaginta interpretes λίθον, hoc est Lapidem aliquando transtulere.

1.Reg.15. 12. 2. Reg.18. d Lev. 26. a Gen.28. d

TITULUS, sive inscriptio crucis Jesu Christi: vide supra ea, quae a nobis sunt scripta in Pontio Pilato. Joan. 19. c

TOBIAE Junioris Liber, a maleficis hominibus confictus, continet excantationes, & imagines quasdam magicas, quibus Tobias, Tobiae filius, daemones a sponsa sua Sara abegisse fingitur. Sacrosanctae Romanae Inquisitionis Senatus librum, inter opera magicae impietatis rejectum, damnavit.

TRADITIONES Judaeorum quasdam sine auctoris nomine frequentissime citat Epiphanius: ex quarum auctoritate affert ipse contra Hieracitas Genealogiam Melchisedech ex gente Sidoniorum; & adversus Melchisedechianos genealogiam Heliae, & Danielis Prophetarum. Item adversus Antidicomarianitas ex iisdem traditionibus ostendit Josephum, sponsum Mariae Virginis, aliam conjugem ante Mariam habuisse, & ex ea suscepisse filios quatuor; qui apud Marcum & Joannem nominantur, Jacob, Joseph, Judam, & Simeonem; & duas filias, Mariam, & Salome: qua defuncta, cum viduus esset, & octogenarius, Mariam Virginem accepisse in uxorem: item contra Collyridianos refert, Mariae Virginis parentes fuisse Joachim, & Annam. Rursus contra Manichaeos disputans, ex iisdem probat Lazarum, cum a Christo suscitaretur, fuisse annorum triginta: & post resurrectionem triginta alios supervixisse. Citat & D. Hieronymus alias Hebraicas traditiones in libro Hebraicarum Traditionum quam saepissime (a). Euthymius in

declamantem veluti Pastorem verum animarum curam habentem existimarunt ex libris quos edidit, fere ac piaculum foret, si Presbyter id facere adtentaret: quod certe intolerabile est sphalma, & sat est lustrare opera Hieronymi, Bedae, aliorumque. Videsis editionem Salviani ab Stephano Baluzio peractam Parisiis An. 1634.

(a) Traditiones Hebraeorum, etsi aliquando a Patribus laudatae, haud indubiam faciunt fidem, quum res sint ad historiam pertinentes, quam ad lydium lapidem probandi jus est cujusque Critici; & reapse, ut emunctae naris Scriptores observant, plura id genus monumenta, quae apud Patres, praesertim Graecos, non semel occurrunt, spongia eruditorum egent; nec quidem eo in criterio Patribus irrogatur injuria, quum ad incudem revocatur quod non refertur ab eis uti testibus oculatis, sed ut ab aliis traditum laudatur: de qua re non semel hic, & alibi, ut cuique legenti clarescit.

in capite 23. Matthaei allegat genus quoddam Judaïcatum traditionum; quae quia scriptae non sunt, ἄγραφα, nuncupantur.

TRADITIONES Seniorum (quas Matthaeus Hebraice nuncupavit גזירות הזקנים Ghezerot azzekenim, hoc est Constitutiones Seniorum, Graecus vero codex singulari numero τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, id est Traditionem Seniorum appellat) compluribus in locis divina scriptura commemorat, praesertim in Matthaei capite quintodecimo, ubi Pharisaei, accusantes Apostolos, Christum interrogant, dicentes:
Matth. 15. a
QUARE discipuli tui transgrediuntur Traditiones Seniorum? non enim lavant manus suas, cum panem manducant. Quos Christus de majori crimine redarguens, ac vice versa interrogans, ait: QUARE & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? & paulo post addit, FRUSTRA colitis Deum, docentes mandata, & doctrinas hominum. Harum Traditionum observatoribus iratus Deus minatur per Prophetas suos, inquiens apud Esaiam:
Es. 29. 13. 14.
Eo quod timuerunt me mandato, & doctrinis hominum, peribit sapientia a sapientibus eorum. Et apud Jeremiam,
Jer. 8. 9.
VERE mentitus est stylus mendax scribarum: confusi sunt sapientes... verbum Domini projecerunt, & sapientia nulla est in eis. Easdem Traditiones Paulus Apostolus ubique irridens, & nunc Judaïcas fabulas, nunc aniles nugas, nunc stultas quaestiones, & prophanas vanitates appellans, Timotheum ab ipsarum tractatione deterret: his verbis.
1. Tim. 1. & 3. 2. & 3. 4.
NE intendas, inquit, fabulis Judaïcis, & genealogiis interminatis; quae quaestiones magis praestant, quam aedificationem, quae est in fide. Sicut quidam volentes esse legis doctores: & rursus ad eundem ait,
2. Tim. 2. d
STULTAS, & sine disciplina quaestiones devita: & iterum,
1. Tim. 4. b
Prophanas & aniles fabulas devita: & ad Titum eadem repetens, Quaestiones, inquit, & genealogias, & pugnas devita:
Tit. 3. 9.
sunt enim inutiles, & vanae. Neque id frustra monet, expertus in semetipso, quantum sibi, atque aliis nocuerit harum traditionum observantia: propter has enim (ut epistola, ad Galatas scripta, testatur)
Ad Gal. 1. 13. 14.
ipse persecutus est supra modum Ecclesiam Dei, & oppugnavit illam, aemulator existens paternarum in Judaïsmo traditionum. Cum igitur & Christus, & Paulus tam acriter insectentur hujusmodi Traditiones; ideo, ne quis forte existimet qualescumque hominum Traditiones in universum damnari, non ab re fuerit breviter indicare, quaenam sint doctrinae, & mandata hominum a Deo reprobata.

MANICHAEI impie affirmarunt, per Traditiones Seniorum, esse intelligendas omnes scripturas veteris Testamenti: & has a Paulo dicebant appellatas fuisse
1. Tim. 4. d
Judaïcas fabulas, & prophanas vanitates: sed adversus istorum insaniam ipsemet Paulus, ad Romanos scribens, exclamat.
Rom. 7. 12.
LEX quidem sancta est, & praeceptum sanctum, justum, & bonum: & ad Timotheum ait:
2. Tim. 3. 14. 15. 16. 17.
TU vero permane in his, quae didicisti; qui ab infantia sacras literas nosti, quae te possunt instruere ad salutem per fidem, quae est in Christo: omnis enim scriptura, divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

PTOLEMAEITAE Haeretici, ut Epiphanius in primo adversus haereses tradit, per Traditiones a Christo damnatas, intelligebant non omnes, sed aliquas scripturas veteris testamenti, quod in tres partes dividebant: quarum unam dicebant a Deo conditam, alteram a Mose, tertiam a Senioribus Judaeorum conscriptam, & postea rejectam a Christo, dicente;
Ma. 15. 3. 4. 5. Exod. 20. Deu 5. b Marc. 7. 13.
QUARE & vos transgredimini mandatum Dei propter traditiones vestras? Deus enim dicit, honora patrem, & matrem: & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri, aut matri KORBAN, quod est, Donum, quodcunque est ex me, tibi profuerit: & ultra non dimittitis eum quicquam facere patri aut matri, rescindentes verbum Dei propter traditionem vestram, quam tradidistis, &c. Sed, cum verba traditionis hujus nusquam in toto veteri testamento inveniantur, perspicuum est Christum sub nomine Traditionum nullam damnasse partem divinarum scripturarum, sed alias Judaïcas constitutiones, a scriptura sacra alienas, & verbo Dei contrarias.

LUTHERUS, atque omnis foeda Lutheranorum colluvies, per traditiones & doctrinas hominum a Christo explosas, interpretantur omnes ecclesiasticas Sanctio-

ctio-

ctiones, quae in divinis literis apertum & expressum Dai testimonium non habent.
Caeterum apparet eos improbe mentiri ex eo, quod Christus, & Paulus in locis
jam citatis non damnant traditiones hominum bonas & justas, quamvis expres-
sum verbum Dei non habeant, sed Judaïcaa tantum constitutiones, hoc est manda-
tis Dei repugnantes: qualis erat illa Pharisaeorum, MUNUS quodcunque est ex Matth. 15.
me, proderit tibi: quae praeceptum divinum de pietate erga parentes destruebat.
Sanctiones vero ecclesiasticas, & decreta Patrum, quae cultum Dei promovent,
& augent, ita Christus servari vult, ut per Paulum dicat: STATE & tenete 2. Thess. 2. 5
traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam: & ipsemet
de traditionibus Pastorum servandis legem statuens, inquit: OMNIA, quaecun- Matth. 23. 13.
que dixerint vobis, servate, & facite. Et ad Pastores ait: QUI vos audit, me au- Luc. 10. 16.
dit, &, qui vos spernit, me spernit: & si ecclesiam non audierit, sit tanquam Matth. 18. 17.
Ethnicus & publicanus: non enim minus meretur inter Ethnicos abjici, qui ec-
clesiasticas traditiones recusat, quam qui Evangelium recusat: siquidem, reje-
ctis ecclesiae constitutionibus, Evangelium quoque abjectum iri necesse est: quod
& divus Basilius in libro de Spiritu Sancto plane testatur his verbis capite 27. Si in-
stituta, consuetudinesque non scriptas, tanquam in eis vis magna non insit, se-
mel repudiare aggrediemur; clam ac pedetentim raras ipsas Evangelii sententias
improbabimus, aut potius ad inane nomen ejus praedicationem contrahemus.
Apostolicum igitur existimo, in his etiam traditionibus, quae scriptae non sunt,
permanere. Sed de his alias latius diximus.

STRATONICUS, Cumarum episcopus [a], in Collectaneis suia autumat hasce Josephus lib.
Traditiones fuisse placita, ac decreta Judaïcarum sectarum: quatuor enim, 18 antiq cap.
ut Josephus, & Epiphanius scribunt, apud Judaeos fuerunt vivendi instituta: 18. & lib. 2. de
quorum unum profitebantur Pharisaei, alterum Galilaei, tertium Sadducaei, bell. Jud. cap.
quartum Esseni. 17.

PHARISAEORUM autem dogmata erant hujusmodi.

1 Fato, hoc est, Dei praescientia, ac immobili decreto omnia geri, manente tamen libero humanae voluntatis assensu: eo enim temperamento Deus optimus res hominum moderatur, ut, cum omnia ex ejus deliberatione pendeant; in homine tamen integra sit facultas ad virtutem, ac vitium accedendi.

2 Animas esse incorruptas & immortales, earumque judicia sub terris fieri, tum praemia cuique contingere ex virtutis & malitiae merito.

3 Piorum animas ab inferis in hanc vitam ad nova corpora reverti, tursus ex his in alia corpora migrare: improborum vero animas perpetuis damnatas carceribus, interminabili supplicio excruciari.

4 Ma-

(a) Quis fuerit Stratonicus iste, quem bis laudat N. Sixtus, omnino ignotum, praecipue quum Author non exprimat cujusnam Cumanae Urbis Episcopus fuerit. Duas quippe fuisse ejusdem nominis Urbes (ut etiam alibi N. Xystus adnotavis) *Cumas* pariter dictas, sed in dissitis regionibus sitas, ex Ecclesiastica historia constat, ex qua praecipue Episcopales sedes rimamur, & de quibus impraesentiarum est sermo. Prior, quae ibidem occurrit, & quae omnibus notior, est Cumarum Civitas in Campania sita Neapolim inter & Puteolos a Bajis & Miseno 3. M. P. a Puteolis duplo intervallo Linshernum versus distans, quae subversa est, & non nisi ex paucis ruderibus, quae extant, conspicua est cunctis. Hanc itidem Urbem fuisse Episcopali sede decoratam nemo est, qui ambigat, quum usque in hodiernum diem prostet Episcoporum ejus Elenchus; & quae prius suffraganea erat Neapolitano Antistiti, postea subversa eidem Metropoliticae Sedi fuit adnexa XII. labente seculo, ut ex Cl. Neapolitano J.C. Bartholomaeo Chioccarelli habemus in libro, cui titulus *Antistites Neapolitani*. Verum in Syllabo Episcoporum hujusce Cumanae Ecclesiae nullum est legere, qui Stratonicus fuerit dictus, ut praesertim constat ex Ferdinando Hughellio *Italia Sacra Tom. VII.* Altera, quae occurrit, Cumarum Civitas, ab Authore nostro asseritur sita in Provincia Joniae, &, ut habemus ex Cl. Carolo a S. Paulo in *Geographia Sacra*, ea sedes collocatur inter Ecclesias Asiae Lydianae, seu Proconsularis, & dicta est *Cuma*, vel *Cyme*, trigesimum tertium inter eas locum obtinens: At cum ignotus omnino sit ejusdem Sedis Episcoporum syllabus, innotescere non potest quis fuerit iste Stratonicus, quem laudat Xystus. Fuerit hujusce sedis Episcopus: at num Author libri, quem ei adjudicat Xystus? ignotum certe; praesertim quum apud Veteres de literaria Historia Scriptores, Eusebium, Hieronymum, Gennadium, Isidorum, aliosque ad Seculum VIII. usque, ut observare potui, altum de eo silentium extet. Ignotum pariter ceteris posterioris aetatis, quinimo & recentioribus conctis, qui adcuratius de Scriptoribus Ecclesiasticis verbum habuerunt, nimirum Johanni Tritemio, Henrico Gandavensi, Cardinali Bellarmino, Auberto Miraeo, Antonio Possevino Guillelmo Cave, Casimiro Oudin, Johanni Alberto Fabricio, aliisque. Quare ex silentio eos de literaria Historia insignium scriptorum supposititium illud *supra* dixi, & nunc, saltem dubitanter, ex gravi, quae adsurgit, suspicione, repeto. Verum hanc meam suspicionem, ex silentio innumerabilium fere Scriptorum exortam, Sapientum judicio submitto.

4 Majores natu venerandos; nec licitum esse aut contra responsare monentibus, aut obloqui.

5 Traditiones seniorum, quae inter leges Mosaicas non sunt scriptae, sed a majoribus per manus traditas, summa veneratione recipiendas, & pari cum lege Mosaica honore prosequendas.

GALILAEI, qui a Juda Galilaeo, patria Gamalensi, originem accepere, eadem, quae Pharisaei, placita sectabantur, hoc unum duntaxat de suo addentes, nempe solum Deum pro Domino habendum, nullique mortalium principum esse parendum, sed pro libertate asserenda dura quaeque & aspera patiendum. Refert Josephus hoc hominum genus saepe sollicitasse populos, ut regum & dominorum imperia abjicerent, & solutionem censuum (quae manifestum est servitutis testimonium) detrectarent; inter hos etiam scribit fuisse Herodis tempore sex millia hominum, qui, cum tota Judaeorum gens fidem suam jurejurando obligasset Caesari & Regi, hi soli nec juramentum praestare nec fidem polliceri voluerunt. Sunt & qui opinentur ex hac secta fuisse Judaeos illos, quos legimus, de libertate gloriantes, dixisse ad Christum, in quem nuper crediderant, SEMEN ABRAHAE SUMUS, ET NEMINI SERVIVIMUS UNQUAM; eosque idcirco adhaesisse Christo, quod eum sperarent fore aliquando Judaïcae libertatis assertorem ac vindicem. (Joan. 8. 33.)

SADDUCAEIS diversae ab his erant sententiae, videlicet:

1 Nullum prorsus esse fatum, nec ullum divinae deliberationis decretum; sed omnia ita esse in hominum potestate, ut tam felicitatis, quam infortunii sibi quisque sit auctor.

2 Animas una cum corpore omnino extingui, nullaque post hanc vitam manere praemia, vel supplicia.

3 Angelorum nullam esse naturam, sed nomina duntaxat: quibus vel motus designantur, quos Deus hominibus aspirat; vel eae, quas ipse edit, virtutis suae demonstrationes.

4 Praeter libros Mosaïcos, ac divinas leges, iisdem voluminibus comprehensas, nullam aliam scripturarum auctoritatem, aut hominum traditionem esse recipiendam.

ESSENI, insigniores pietatis cultores, nec multum Christianis monachis absimiles, his legibus atque sanctionibus se ipsos addixerant.

1 Omnia fati, hoc est Dei voluntate regi; nec quicquam hominibus praeter fati definitionem accidere.

2 Animos esse immortales, iisque post hanc vitam actorum praemia, poenasque rependi; bonis quidem ultra Oceanum, ubi regio est, quam neque frigora, neque aestus premunt, sed Zephyrus aspirans amoenat; malis autem apud inferos, ubi loca sunt aerumnosa, & plena gemitibus.

3 Omne juramentum quasi perjurium esse vitandum; quia quicquid vir perfectus dixerit, jurisjurandi vim habere debeat; & quod is, veluti mendacii reus, condemnetur, cui sine teste Deo non creditur.

4 Summam post Deum exhibendam esse legislatori Mosi reverentiam; quem si quis blasphemaverit, morte damnetur.

5 Praecipuum studium divinis literis, ac veterum patrum scriptis adhibendum, indeque petenda, quae animorum curae expediant.

6 Communis sodalitii praefecto ita parendum esse, ut nihil sine ejus praecepto fieri liceat.

7 Continentem, ac coelibem vitam ducere, & ab omni prorsus conjugio per omnem vitam abstinere.

8 Omnes facultates communes esse, unumque omnium patrimonium, quod per communes procuratores dispensetur.

9 Nihil inter se aut mercari, aut vendere; sed cunctis esse liberum accipere, a quibus libuerit, quod opus sit.

10 Albis vestibus utendum, & amictum & calceos non mutandos, nisi omnino aut conscissis prioribus, aut longi temporis usu consumptis.

11 Tantam, etiam in naturalibus purgamentis, habendam esse munditiae cu- (Similis lex habetur in Deut. 23. a)

ram

tam, ut unusquisque sibi quotidie in secretissimis locis foveam dolabella effodiat, in qua ventrem exoneret, demissa primum circumquaque veste contegendi corporis gratia; ac deinde terra, quam effoderat, in locum suum reducta, ne scilicet divinae lucis splendori fiat injuria.

12 Ante Solis ortum publicis laudibus auctorem nasciturí luminis celebrandum, postea vero ad suas cuique artes ac studia accendendum.

13 Hora quinta diei in commune coenaculum sacris vestibus, hoc est, lineis velaminibus, indutis coëundum; ibique ex eodem pane & pulmento in silentio residentibus vescendum: neque aliquid gustare cuiquam fas sit, nisi publica oratio prandium praeveniat, & sequatur, quae Deum, datorem victus, & ante, & post cibum collaudet.

14 Post prandium, depositis sacris indumentis, ad sua cuique opera usque ad vesperam recedendum.

15 Essenorum cultum nuper aggredientes, non statim in consortium assumendos; sed candida veste & perizomate indutos, & dolabella incinctos, a curatoribus suis explorandos per tres integros annos, donec probatae virtutis experimenta dederint.

EPIPHANIUS libro primo adversus haereses, Traditiones seniorum esse dicit quatuor Judaïcas divinae legis Expositiones, excogitatas a nonnullis Hebraeorum magistris, hoc est a Mose Propheta, a Rabbi Akiba, a Rabbi Ida, & a filiis Asamonaei; qui ex praedictis expositionibus deduxerunt constitutiones quasdam, superstitione & vanitate plenas; quas etiam jusserunt una cum caeteris divinae legis mandatis pari obligatione servari.

HIERONYMUS in tertio commentario Esaiae, & in quaestione ad Algasiam decima, & in tertium caput epistolae ad Titum, scribit has esse constitutiones quasdam Judaeorum, a Graecis δευτερώσεις, dictas; quas primi inter Hebraeos ante Christi adventum docuerunt Sammai, & Hillel; quorum scholam suscepit Akibas, Aquilae proselyti praeceptor, & post eum Mayr; cui successit Joannam, filius Zachaï, & post eum Eliezer, & per ordinem Delphon, & rursum Joseph, & demum Josue usque ad ultimum urbis sanctae excidium.

THOMAS Aquinas in Commentariis utriusque epistolae ad Timotheum semel atque iterum asseverat, nomine Traditionum significari ingens ac vastum illud Opus Judaïcarum traditionum, a Judaeis תלמוד Thalmud, hoc est, Disciplinationem appellatum; in quo collecta sunt decreta omnia praedictorum magistrorum, Sammai, Hillel, Akiba, Joseph, & filiorum Asamonaei, una cum aliis innumeris Rabbinorum statutis, sententiis, & tam divinarum, quam humanarum legum expositionibus, quibus nunc tota Judaeorum natio regitur. Initium habuit hoc Opus, ut ipsi Thalmud expositores scribunt, anno 150. post ultimam Hierosolymae cladem, a Juda, Simonis filio, qui Legis, Prophetarumque explanationes, & scripta omnia, quae supra memorati Rabbini, caeterique Doctores, tam ante, quam post Christi adventum eatenus scripserunt, in unum complexus est volumen, quod משנה Misna, id est, Iteratam lectionem, sive repetitionem nuncuparunt. Anno vero ab eadem postrema vastatione Hierusalem tercentesimo, Rabbi Joannam, assumptis sibi collegis Rab, & Samuel, ipsum Misna, & alia quaedam scripta in unum volumen conjunxit; quod Thalmud Hierosolymitanum, quoniam in ruinis Hierosolymitanae urbis scriptum esset, vocaverunt. Rursus anno 436. ab eodem excidio, qui fuit annus Christi CCCCLXXVI. Rabbi Asse, & Rabbi Hammai, habitantes in Babylone AEgypti, quae nunc Cayrum dicitur, omnes superiorum scripturas in unum redigentes, construxerunt novum corpus multorum voluminum, THALMUD BABYLONICUM nuncupatum: quod cum morte praeventi perficere nequivissent, Rabbi Mayr, Rabbi Asse filius, Operi supremam manum imposuit. Sed cum tam ipse, quam majores ac posteri sui per singulos hujus Thalmud libros non solum contumelias & blasphemias multas, & execrabiles, adversus Christum Deum nostrum, collegissent; verum etiam sanctiones, & praecepta plurima conscripsissent contra ipsam, quam profitetur, Mosis legem; & contra omne jus gentium, atque omnem naturae legem, quam ipsi, utpote homines, servare tenentur; visum est summis Pontificibus,

Quo tempore initium habuerit Thalmud, & quotuplex illud sit.

Quo tempore fuerint editi lib. Thalmudici, & Hebraeis a Pontificibus S. R. E. interdicti.

cibus, & aliis Christianis principibus, ut tam nefariae doctrinae lectio, atque usus, omnibus Judaeis, qui sub ditione Christianorum vivunt, interdiceretur; & omnes libri Thalmudici, toto Christianorum orbe ignibus traderentur: quod etiam saepe factum esse nonnulli fide digni scriptores testantur: inter quos Bernardus Luzenburgius in Catalogo haereticorum libro a. refert Gregorium Pontificem, ejus nominis Nonum, anno Domini MCCXXX. omnia Thalmudica volumina flammis adjudicasse; atque itidem iterum fecisse Innocentium Papam, ejus nominis Quartum, anno Salutis nostrae MCCXLIIII. Rursus cum eadem volumina a Judaeis instaurata fuissent, & auxilio artis impressoriae, in infinitum pene numerum propagata, Julius Papa Tertius novo edicto promulgato inquiri jussit, & anno MDLIII. cum festa Tabernaculorum a Judaeis Septembri mense celebrarentur, per omnes Italiae urbes exuri. Paulus Papa Quartus, una cum sacrosanctae Romanae Inquisitionis Senatu, anno MDLIX. rursum idem fieri jussit, & Thalmudicos libros inter scripta ab Ecclesia Catholica damnata connumerari voluit. Proinde non possum hic non magnopere mirari inane studium Petri Galatini, ex ordine Minorum, qui, cum in primo de arcanis Catholicae veritatis libro defensionem Thalmudicorum voluminum suscepisset, in eam vanitatem devenit, ut non solum affirmaverit Thalmudica Opera in Latinum verti oportere, & publice in scholis Christianorum explicari: sed hoc ipsum quoque conatus fuerit astruere auctoritate Clementis Papae Quinti; qui in Concilio Viennensi, eadem sancta Synodo approbante, statuit, ut in scholis Christianorum essent Praeceptores Hebraeae, & Chaldaïcae linguae periti, qui libros Judaeorum in Latinum transferrent, & ipsorum linguam publice docerent; sicut in quinto Clementinarum sanctionum volumine, in titulo de Magistris, annotatum est. Hoc quidem Clementis decretum, inquit Petrus, cum intelligi nequeat de Hebraicis divinae scripturae libris, quia jam toties traducti fuerant, consentaneum est ipsius verba intelligenda fore de Thalmudicis Judaeorum Operibus, nondum Latine versis. Lepidum sane argumentum, & defensore tali dignum; qui non animadverterit, Clementis canonem loqui de primis rudimentis, & institutionibus linguarum Hebraïcae, & Caldaïcae; quae magis petendae sunt ab eis, qui inter Judaeos Grammaticas traditiones, & Hebraïca atque Chaldaïca dictionaria conscripserunt, quam ab iis, qui Thalmudica scripta collegerunt.

Galatini opinio de Thalmudicis libris.

DECREVERAM ipse profecto, nullam talium librorum habere mentionem, & omnem doctrinae hujus memoriam, quantum fieri potuisset, silentio abolere: sed quoniam me praeteritorum temporum experientia docuit, hujusmodi volumina toties extincta, iterum instar hydrae capita reviviscere, permittente id Christianorum principum avaritia, qui quovis parvo precio inducti, facultatem instaurandi hos libros Judaeis vendunt; ideo me operaepretium facturum existimavi, si turpitudines, impietates, & blasphemias nonnullas Thalmudicis voluminibus comprehensas, aliqua ex parte manifestarem, annotatis nominatim libris, ubi haec habeantur: ut, si quando haec nefaria scripta, quibus adhuc abundant Asia, Africa, Graecia, & Germania, apud nos revocentur in lucem, habeant pietatis Christianae propugnatores indicem, quo veluti manu ducantur ad inveniendos, ac detegendos particulares hujus Operis libros, ac locos, in quibus praedictae blasphemiae scriptae sunt; ut, his detectis, Christianos principes iterum adversus renascentis hydrae colla inflamment. Ut autem facilius & apertius intelligantur eorundem librorum ac locorum citationes, inscriptiones, & argumenta, necessarium duxi hoc loco apponere Catalogum omnium Thalmudicorum Voluminum, a me olim transcriptum ex Bibliotheca illa opulentissima Judaeorum Cremonensium; ex qua anno Salutis nostrae MDLIX. mandato sacrosanctae Romanae Inquisitionis Senatu, duodecim Thalmudicorum codicum millia exusta sunt: Volui etiam librorum titulos Hebraicis characteribus & punctis annotare, ne appellationes ipsorum, Latinis tantum literis scriptae ita facile a Scriptoribus possent corrumpi.

Quae olim Xystus adjecit puncta, in praesentiarum omittuntur, ne varietur conditio litterarum, quae omnes sine punctis sunt procusae; nec quidem necessaria ea sunt, ex rei veritate omnibus nota. omisit etiam Hayus puncta, nec caussam adnotavit, eodem fortasse ex momento.

CA-

CATALOGUS VOLUMINUM TOTIUS THALMUD.

Univerſum תלמוד *Thalmud dividitur in ſex ordines, quos* סדר *Seder vocant: quilibet autem* סדר *Seder diſtribuitur in plures tractatus, qui* מסכת *Maſſecheth dicuntur: & hi rurſus plura continent capita, quae* פרקים *Parachim, hoc eſt, diviſiones, ſive diſtinctiones, nuncupantur.*

ZERHAIM זרעים, hoc eſt, ſeminum, ordo primus, hos undecim tractatus continens.

1 ברכות Berachot, id eſt, Benedictionum, ſive, De benedictionibus & gratiis Deo agendis, continet diſtinctiones novem.

2 פיאה Phea, id eſt, Anguli, vel, De portione meſſis pauperibus in angulo agri relinquenda, habet diſtinctiones decem.

3 דמאי Demai, id eſt, Dubitationis, ſive, De dandis decimis rerum dubiarum, habet diſtinctiones decem.

4 תרומה Theroma, id eſt, De quinquageſima patte rerum ſacerdotibus exhibenda, habet diſtinctiones decem.

5 שביעית Ceviith, id eſt, Septimi, ſive, De ſeptimo anno quieſcentis agri, habet diſtinctiones decem.

6 כלאים Chilaim, id eſt, Commiſtionum, ſive, De frugibus, quae invicem permiſceri nefas eſt, habet diſtinctiones novem.

7 מעשר ראשון Mahaſer riſcion, id eſt, Decimationis primae, vel, De primis decimis, quae Levitis dabantur, habet diſtinctiones novem.

8 מעשר שני Maſcer ſceni, id eſt, Decimationis ſecundae, quae poſt decimas datas Levitis in Hieruſalem debebat comedi & conſumi, habet diſtinctiones quinque.

9 חלה Challa, id eſt, Placentae, vel, De prima portione placentae, quam ſemper ex maſſa panis offerre oportebat, habet diſtinctiones quatuor.

10 ערלה Arla, id eſt, Clauſurae, ſive, De clauſura, quae fiebat arboribus nuper plantatis in ſignum, quod ante exactum triennium nemini liceret ipſarum fructibus veſci, habet diſtinctiones tres.

11 בכורים Bicurim, id eſt, Primitiarum, ſive, De primitiis ex ſeptem tantum rebus in templo offerendis, habet diſtinctiones quatuor.

MOED מועד, id eſt, Feſtorum, ordo ſecundus, continens tractatus duodecim infraſcriptos.

1 שבת Sciabath, id eſt, Sabbati, vel, De Sabbato, & de his, quae in eo licita ſunt, vel non, continet diſtinctiones quatuor & viginti.

2 ערובין Eruvin, id eſt, De conſervationibus, quae invicem Judaeis Sabbato licebant, habet diſtinctiones decem.

3 פסחים Peſachim, id eſt, Paſchatum, vel, De his, quae ad Paſchatis celebrationem pertinent, continet diſtinctiones decem.

4 שקלים Sekalim, id eſt, Siclorum, ſive, De exactione Siclorum, quae pro emptione agnorum fieri debebat, qui quotidie in ſacrificio offerebantur, diſtinctiones octo.

5 יומא Joma, id eſt, Diei magni, vel, De die propitiationis, & in eo faciendis, habet diſtinctiones octo.

6 סוכה Sucea, id eſt, Caſulae, ſive, Tabernaculi, vel, De feſto Tabernaculorum, continet diſtinctiones quinque.

7 ביצה Beza, id eſt, Diei boni, hoc eſt, Feſti, vel, de omnibus, quae in eo fieri debent, haber diſtinctiones quinque.

8 ראשהשנה Roshasana, id, est, Capitis anni, vel, De his, quae in solemnitate ejus diei facienda sunt; continet distinctiones quinque.

9 תענית Thaanith, id est, Jejunii, vel, De jejunio, habet distinctiones quatuor.

10 מגילה Meghila, id est, Historiae, vel, De historia Esther, quae in solemnitate Mardochaei, & Esther legenda est, habet distinctiones quatuor:

11 מועד קטן Moed Katan, id est, Festi Parvi, sive, De diebus festis minoribus, qui inter primum & ultimum diem Paschae tabernaculorum mediabant, habet distinctiones tres.

12 חגיגה Chagiga, id est, Solemnitatis, vel, De praecepto, quo omnes masculi ter in anno in Hierusalem ad solemnitatem ire tenentur, habet distinctiones tres.

NASCIM נשים, hoc est, Foeminarum, ordo tertius, continens tractatus septem, videlicet,

1 יבמות Jevamot, id est, Fratriarum, vel, De accipienda fratris sine liberis defuncti uxore, continet distinctiones sexdecim.

2 כתובות Chetuboth, id est, Contractuum, vel, De contractibus dotium, & obligationibus mutuis inter maritum & uxorem, habet distinctiones tredecim.

3 נדרים Nedarim, id est, Votorum, vel, De votis mulierum, habet distinctiones undecim.

4 נזיר Nazir, id est, Nazaraei, vel, De voto Nazaraeorum, a communi victu separatorum, continet distinctiones novem.

5 סוטה Sota, id est, Diversionis, vel, De diversione, quam facit uxor a viro adhaerendo alteri viro, habet distinctiones novem.

6 גיטין Ghitin, id est, Libellorum repudii, vel, De libello repudii, & divortio, habet distinctiones novem.

7 קידושין Kiduscin, id est, Sponsalitiorum, vel, De sponsalibus, continet distinctiones quatuor.

NEZICHIN נזיקין, hoc est, Damnorum, sive, de damnis, ordo quartus, continens hos decem tractatus.

1 בבא קמא Baba Kamma, id est, Pars prima, quae tractat De damnis, quae tam ab hominibus, quam a brutis fieri solent, habet distinctiones decem.

2 בבא מציעא Baba Mezia, id est, Pars media, sive secunda, quae agit De litibus, juribus, & usuris, continet distinctiones decem.

3 בבא בתרא Baba Batta, id est, Pars tertia, quae agit De venditionibus, & emptionibus, &c. habet distinctiones decem.

4 סנהדרין Saneedrin, hoc est, Judicum ordinariorum, &, De pertinentibus ad judicium; item, de his, qui partem in futuro seculo habent; &, de Messia, praesertim in capite, qui dicitur Helech; habet distinctiones undecim.

5 מכות Macoth, id est, Plagarum, sive, De plagis reo infligendis, habet distinctiones tres.

6 שבועות Seuvoth, id est, Juramentorum, sive, De juramentis, deque rerum custodibus, continet distinctiones octo.

7 עדיות Hedioth, id est, Testificationum, vel, De determinationibus, quae fiebant ex praedecessorum testibus, habet distinctiones octo.

8 עבודה זרה Avoda zara, id est, Servitutis alienae, vel, De idololatria, &, De bis, in quibus Judaei gentibus communicare prohibentur, continet distinctiones quinque.

אבות 9

9 אבות Aboth, id est, Patrum, in quo agitur de Patribus priscis, qui a Mose usque ad Simonem Justum, prae caeteris claruerunt: habet distinctiones quinque.

10 הוריות Orajoth, id est, Sententiarum, vel, De sententiis per judices Ordinarios determinatis, &, De poenis contrafacientium, habet distinctiones tres.

CHADASCIM קדשים, id est, Sanctificationum, ordo quintus, continens tractatus undecim, hoc est,

1 זבחים Zevachim, id est, Immolationum, vel, De immolationibus sacrificiorum, & loco sacrificandi, habet distinctiones quatuordecim.

2 חולין Chulin, id est, Occisionum, sive, De animalibus occidendis pro cibo communi, continet distinctiones duodecim.

3 מנחות Menachoth, id est, Farinarum, vel, De farinis farinaceis, sacerdotibus in templo offerendis, habet distinctiones tredecim.

4 בכורות Becoroth, id est, Primogenitorum, vel, De animalium primogenitis, sive offerendis, sive redimendis, habet distinctiones novem.

5 ערכין Erachin, id est, Pretiorum, vel, De pretiis rerum, quae se quis daturum Deo promiserat, habet distinctiones novem.

6 תמורה Themura, id est, Permutationis, vel, De permutatione in sacrificiis non facienda, continet distinctiones septem.

7 מעילה Meila, id est, Praevaricationis, vel, De praevaricatione eorum, qui male rebus sacrificatis, utebantur, habet distinctiones sex.

8 כריתות Cheritbuth, id est, Perditionum, vel, De animis peccatorum perdendis in futuro saeculo, habet distinctiones sex.

9 תמיד Thamid, id est, continui, scilicet sacrificii, vel, De continuo duorum agnorum sacrificio, habet distinctiones quinque.

10 מידות Midoth, id est, Dimensionum, vel, De dimensionibus & mensuris templi, habet distinctiones quinque.

11 קינים Kinim, id est, Nidorum, vel, De oblationibus pullorum, columbarum, & turturum a pauperibus faciendis, habet distinctiones quinque.

TAHAROTH טהרות, id est, Purificationum, ordo sextus, continens hos tractatus duodecim.

1 כלים Chelim, id est, Vasorum, vel, De purificatione vasorum, habet distinctiones triginta.

2 אהלות Ahaloth, id est, Domorum, vel, De purificandis domibus, in quibus cadavera humana jacuerunt, habet distinctiones decem & octo.

3 נגעים Negaim, id est, Plagarum, sive Percussionum, sive, De purificatione a lepra, & caeteris plagis, habet distinctiones quatuordecim.

4 פרה Para, id est, Vitulae, sive, De purificatione ex cineribus vaccae rufae facienda, habet distinctiones duodecim.

5 טהרות Taharoth, id est, Purificationum, vel, De purificatione ab immunditia aliunde, quam ab humano cadavere, contracta, continet distinctiones decem.

6 מקואות Mikvaoth, id est, Congregationum, vel, Collectionum aquarum, vel, De fonte, & aquis, in quibus baptizabantur homines utriusque sexus, ut ab immunditiis spiritualibus mundarentur, habet distinctiones decem.

7 נדה Nida, id est, Menstruatae, vel, De purificatione mulieris, ab immun-

munditia, tam ratione menstrui, quam partus contracta, continet distinctiones decem.

8 משכין Maskin, id est, Spermatum, vel, De purificatione virorum ab immunditia ex putrefactione spermatis, per membrum virile defluentis, habet distinctiones decem.

9 זבים Zabim, id est, Irrigatorum, vel, De purificatione irrigatorum ab immunditia per contaminationem contracta, habet distinctiones sex.

10 טיבול יום Tivul Jom, id est, baptizati diei, vel, De baptizato ejusdem diei, qui licet per lotionem illius aquae ab immunditia spirituali esset purificatus, non tamen perfecte, donec sequenti die oblationem in templo faceret pro immunditia, a qua per aquam purificatus fuerat, continet distinctiones quatuor.

11 ידים Jadaim, id est, Manuum, vel, de lavandis manibus volentium sacra contingere, aut, De consecratis comedere, & de vase, & aquis, quibus lavandae sunt manus, habet distinctiones decem.

12 עוקצין Okezin, id est, Pedunculorum fructuum, vel, quando Pedunculi, quibus poma & reliqui fructus adhaerent, contaminari dicebantur ex fructuum immundorum contactu, habet distinctiones quinque.

Summa totius Thalmud continet tractatus sexaginta tres.

Index errorum aliquot, quos ex innumeris stultitiis, blasphemiis, & impietatibus Thalmudici operis collegimus; ut ex his paucis aliquod tibi specimen exhiberemus horum execrabilium voluminum, in quibus infinitae pene blasphemiae continentur, non solum adversus Christum Deum nostrum, sed etiam adversus Mosaicam legem, adversus naturae legem, & contra ipsam divinae celsitudinis majestatem.

ADVERSUS CHRISTUM DEUM NOSTRUM.

Blasphemiae, quas impii Judaei in Christum Deum nostrum emittunt, adeo sunt execrabiles, ut animus horreat, manusque refugiat eas scribere: proinde tantum suffecerit hic indicasse loca quaedam, ubi haec habeantur.

QUO partu Christus natus sit, & quam habuerit matrem ac patrem. Ordine primo, tractatu nono, versu 49. incipiendo a verbo, Mehila.

QUAE fuerit Christi professio, studium, & ars. Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione quinta, charta decimaseptima.

QUEM Deum Christus coluerit. Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione secunda, charta 107.

QUA de causa, & quo supplicio Judaei Christum interfecerint. Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione sexta, charta 43.

QUO nunc loco detineatur anima Christi. Ordine tertio, tractatu sexto, charta quinquagesima septima.

ADVERSUS DIVINAE MAJESTATIS CELSITUDINEM.

DEUS ante mundi creationem, ne ocio torpesceret, exercebat se in extruendis variis mundis, quos ubi condiderat, paulo post destruebat, atque iterum instaurabat quo ad hunc, quem nunc habemus, Mundum facere didicisset. Ordine primo, tractatu quarto, distinctione tertia.

DEUS tres primas horas diei totas insumit in lectione legis Judaïcae. Ordine secundo, tractatu primo, distinctione decima quarta.

MO-

MOSES, cum aliquando ascendisset in coelum, invenit Deum scribentem accentus in scriptura sancta. Ordine quinto, tractatu sexto, distinctione quinta.

DEUS die prima novilunii mensis Septembris judicat universum orbem; reliquis deinde sequentibus decem ejusdem Lunae diebus applicat se ad scribendum justos in libro vitae, malos vero in libro mortis. Ordine secundo, tractatu octavo, distinctione quinta.

DEUM quotidie orationes, ac precationes devoto animo facere. Ordine primo, tractatu primo, distinctione prima.

DEUM habere locum quendam separatum, in quo statutis temporibus, multis cum lacrymis deflet, ac se ipsum affligit, quod Judaeis iratus, templum everterit Hierosolymitanum, & populum suum in captivitatem dispersit. Ordine secundo, distinctione quinta, & ordine primo, & distinctione septima.

DEUS quotidie imponit sibi circa caput & brachia vittas, sive corigiolas quasdam coriaceas, Thephilin appellatas; induitque se ipsum tunica quadam linea, quae zizith nuncupatur; atque hoc modo ornatus, procumbit in genua, & orat. Ordine secundo, tractatu octavo, distinctione quinta.

DEUM praecepisse populo Judaeorum, ut singulo quoque novilunio sacrificium expiationis peragant ad expiandum scelus perpetratum a Deo, quando lumen, quod injuste a Luna ademerat, Soli attribuit. Ordine quarto, tractatu sexto, distinctione prima.

DEUS, quoties reminiscitur calamitates, quas Judaei a Gentibus patiuntur, lachrymas duas effundit in mare Oceanum, & prae dolore, pectus utraque manu contundit. Ordine primo, tractatu primo, distinctione nona.

DEUS tribus postremis diei horis laxandi animi gratia ludebat olim cum pisce quodam vastae magnitudinis, qui Leviathan appellatur. Ordine secundo, tractatu primo, distinctione quartadecima, & ordine quarto, tractatu octavo. Vide supra pag. 47.

DEUS ignota de causa indignatus pisci magno Leviathan, ipsum occidit, carnesque ejus sale condidit; ut ex his cibum ministraret animabus sanctorum in futuro saeculo. Ordine quarto, tractatu tertio, distinctione quinta.

DEUM semel quotidie irasci, & tunc cristae Gallorum gallinaceorum ruborem amittunt, ipsique interim uno pede stant tunc, si quis eodem momento alicui maledixerit, is statim concidet mortuus. Ordine primo, tractatu primo.

DEUM creasse elementum ignis in die Sabbati. Ordine secundo, tractatu tertio, distinctione quarta.

CUM olim Rabbini quidam adversus Rabbi Eliezer disputationem iniissent; Deus, voce coelitus demissa, sententiam contra illos pro Rabbi Eliezer protulit: quamobrem indignati Rabbini, Deum Anathematis poena damnarunt: tum Deus ipse subridens, Filii, inquit, mei me vicerunt. Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.

CUM Deus die quadam in coeli curia dissereret de specie quadam leprae, quam ipse mundam esse ajebat, caeteris dissentientibus Rabbinis, qui immundam esse affirmabant, his tandem communi omnium assensu devoluta est ad sapientissimum quendam Rabbinum; qui cum sententiam proferre pararet, statim ejus anima, relicto corpore, vociferari coepit, Mundam, Mundam. Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.

TANTA fuit olim in Rabbino quodam prudentia ut Diabolum simul, & Deum hoc astu eluserit. Cum Rabbinus in extremo vitae articulo laboraret, Diabolum precibus exorat, ut se jamjam moribundum ad portas usque coelestis regni deducat: ut, inspecto inde loco divinae habitationis, laetus ex hac vita decedat: hanc gratiam cum diabolus veteri amico praestitisset, Rabbinus illico se intra portas coeli conjiciens, juravit per Deum viventem se nunquam inde recessurum: qua de causa coactus est Deus hominem apud se retinere, ne illum perjurum faceret: sicque hac una arte prudentissimus vir Deum, ac diabolum simul fefellit.

ADVERSUS SANCTOS VETERIS TESTAMENTI.

CUM Angelus Gabriel grave flagitium commisisset, Deus jussit eum igneo flagello flagellari. Ordine secundo, tractatu quinto, distinctione octava.

ADAM

ADAM cum omnibus animantibus tam masculis, quam foeminis coivit; neque unquam appetitui suo satisfecit, nisi posteaquam cum Eva concubuit. Ordine tertio, tractatu primo, distinctione sexta.

CORVUS, emissus a Nohe tempore diluvii, nolebat ex arca discedere: timebat enim, ne post discessum suum Nohe cum cornice uxore sua coiret. Ordine quarto, tractatu quarto.

JOB nunquam fuisse in humanis, & historiam ejus esse confictam. Ordine quarto, tractatu tertio.

DAVID in adulterio, & homicidio non peccavit; & quicunque eum in his peccasse crediderit, haereticus est. Ordine secundo, tractatu primo, distinctione quinta.

ADVERSUS LEGEM MOSIS.

QUOD licitum sit cum propria uxore masculino concubitu uti: quare, cum duae mulieres de hac re essent apud Synagogam conquestae, responderunt Rabbini, virum esse uxoris dominum, proinde posse eum uti corpore uxoris suae, utcunque voluerit, non aliter, quam ille, qui piscem emit: is enim tam anterioribus, quam posterioribus, piscis ejus partibus, ad arbitrium vesci potest. Ordine tertio, tractatu tertio, distinctione secunda, & charta vigesima, facie secunda.

SI quis aut filiam suam, aut sororem suam, sibi matrimonio junxerit; is rem Deo facit gratissimam. Ordine secundo, tractatu primo.

RABBINUM, qui non oderit hostam suum usque ad mortem, & qui vindictam adversus eum non quaesierit, indignum esse nomine Rabbini. Ordine quinto, tractatu primo, distinctione 2.

GRAVIUS plectendos esse eos, qui contradicunt verbis Scribarum, quam verbis Mosaicae legis, quibus qui contradixerit, absolvi potest; qui vero verbis Rabbinorum contradixerit, morte moriatur. Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione decima.

SI testes de falsitate convicti fuerint, puniri debent poena talionis: quod si contigerit injuste accusatum fuisse damnatum, & ita poena affectum; tunc falsi testes absolvi debent, & nulla poena puniri. Ordine quarto, tractatu quarto.

SI quem major pars Judicum ad mortem damnaverit, is mori debet: si vero omnes, nullo excepto, in ejus damnatione consensetint, absolvatur. Ordine quarto, charta decima septima.

SI quis marsupium loco publico invenerit, sciveritque ejus dominum jam de inventione marsupii desperasse; non tenetur ad restitutionem marsupii. Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione 5.

ADVERSUS CHARITATEM, ET HUMANITATEM.

STATUIMUS, ut quilibet Judaeus ter in die blasphemet omnem Christianorum gentem; ac Deum precetur, ut confundat, exterminetque ipsam cum regibus, & principibus suis: atque hoc maxime faciant sacerdotes Judaeorum in Synagoga ter quotidie orantes, in odium Jesu Nazaraeni. Ordine primo, tractatu primo, distinctione quarta.

DEUM praecepisse Judaeis, ut quovis modo, sive dolo, seu vi, sive usura, sive furto facultates Christianorum sibi vendicent. Ibidem.

PRAECIPITUR item omnibus Judaeis, ut Christianos omnes loco brutorum habeant; nec aliter eos tractent, quam bruta animalia. Ordine quarto, tractatu octavo.

SI bestia Judaei occiderit bestiam Christiani, non tenetur Judaeus pro ea pretium solvere: si vero bestia Christiani Judaei bestiam occiderit, tenetur Judaeus cogere Christianum ad bestiae solutionem. Ordine quarto, tractatu primo, distinctione quarta, charta trigesima octava.

JUDAEUS gentilibus neque boni, neque mali, quicquam faciat: Christianum vero omni studio atque industria conetur de vita tollere. Ordine quarto, tractatu octavo, distinctione secunda.

SI

SI quis Hebraeus, dum vult occidere Christianum, forte fortuna Judaeum occiderit, absolutione dignus est. Ordine quarto, tractatu quarto, & nono.

SI quis Judaeus Christianum praecipitio propinquum inspexerit, ipsum statim praecipitare tenetur. Ordine quarto, tractatu octavo: cui in eodem tractatu concordat auctor Ravalfez, distinctione 2. charta 355. facie 2. & volumen Arba Turim libro Joradea, capite 158.

IMPERIUM Christianorum execrabilius est imperio caeterarum gentium: & levius peccatum est servire principi gentili, quam Christiano. Ordine secundo, tractatu primo, distinctione quinta, charta undecima & quintadecima.

TEMPLA Christianorum esse domus perditionis, & loca idololatriae, quae Judaei tenentur destruere. Ordine secundo, tractatu primo, distinctione secunda.

EVANGELIA Christianorum, quae inscribi debent, iniquitas revelata, & peccatum manifestum, a Judaeis comburi debent; etiam si in eis nomen Dei contineretur: ibidem.

ALIAE HAERESES, ET SUPERSTITIONES.

ANIMAS hominum migrare de corpore in corpus hac lege, ut, si anima in primo corpore peccet, mittatur in secundum; in quo si iterum peccat, mittitur in tertium corpus: in quo si peccate non desistat, denique in gehennam detruditur. Ordine quarto, tractat.2. & pluribus aliis locis.

ANIMAM Abelis migrasse in Seth, animam vero Seth in Mosem: ibidem.

ANIMAE indoctorum hominum in resurrectione non recipient corpora sua. Ordine tertio, tractatu secundo, charta tertia.

RABBINI duo singula quaque hebdomada pridie Sabbati duos vitulos creabant, quos deinde totos comedebant. Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione secunda, charta 65.

QUICUNQUE ter in Sabbato comederit, vitam aeternam consequetur in alio saeculo. Ordine secundo, tractatu primo, distinctione sexta.

NIHIL comedi debet numero pari, sed impari: hoc enim numero maxime delectatur Deus. Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.

SI QUIS oraverit facie ad Meridiem conversa, sapientiam consequetur; ad Septentrionem vero divitias. Ordine quarto, tractatu tertio, distinct. 2. chat.25.

SI QUIS sub ventre cameli, aut inter duos camelos, aut inter duas mulieres pertransierit, nihil unquam ex Thalmud poterit ediscere. Ordine quarto, tractatu decimo, distinctione secunda.

SI QUIS negaverit libros Thalmudicos, in quibus scripta continentur praedicta sanctissima praecepta, Deum ipsum negat. Praefatione totius Thalmud.

V

VERBORUM Domini Liber citatur in Recognitionibus Clementis: sunt, qui librum hunc esse autument, ex quo Paulus (ut habetur in Actuum volumine, capite vigesimo) loquens ad presbyteros Ephesi oraculum Christi protulit, inquiens: MEMENTOTE verborum Domini Jesu, quoniam ipse dixit, Beatius est dare, quam accipere. Quidam vero putant, Paulum hoc dixisse, vel ex traditione acceptum, vel ratiocinando hoc deduxisse ex variis Evangeliorum sententiis id ipsum significantibus: quales illae sunt, Omni petenti te, da; & Date mutuum, nihil inde sperantes. Act. 20. Luc.6. 30.35.

VERBA VETUSTA, Hebraice הדבארים עתיקים Haddevatim Hatthikim, vel juxta Septuaginta interpretes λόγοι παλαιοὶ, id est, Sermones antiqui: citatur hoc opus primo Paralipomenon capite 4.ver.22. ambigentibus expositoribus, tam de ipso opere, quam de his, quae in ipso scripta referuntur. Auctor libri Quaestionum, sive Traditionum Hebraicarum, existimat hoc Opus esse librum Ruth, quod is eadem illa contineat, quae in primo Paralipomenon ex libro Sermonum veterum desumpta sunt: quidam ex Hebraeis putant id esse Opus alterum longe diversum, particularem historiam progenitorum Davidis regis comprehendens. De his quoque, quae in eodem Sermonum veterum volumine scripta essent, non minor est haesitatio: nam vulgata nostra editio demonstrat fuisse in hoc libro descriptam historiam principum quorundam ex tribu Juda, qui regnaverunt in Moab;

Moab; & historiam viri cujusdam ex eadem tribu illustris, qui annis fere ducentis post Josue Ephraitam ducem Hebraeorum, qui primus stare fecit Solem, iterum renovato miraculo, Solis cursum temoratus est: sic enim legitur in vulgata
1. Par. 4. 22. Latina editione: ET QUI stare fecit Solem, virique mendacii, & securus, & incedens, qui principes fuerunt in Moab, & qui reversi sunt in Lehem. Haec autem verba vetera. Contra vero in Hebraicis exemplaribus, & in Graecis codicibus nihil horum legitur, sed alia ab his longe dissita habentur, his verbis: ויוקים ואנשי כזבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישבי לחם: hoc est, *Et Joachim, & viri Cozeva, & Joast, & Saraph, qui regnaverunt in Moab, & habitantes in Laehem. Et haec verba vetera*: pro quibus Septuaginta sic verterunt: καὶ Ἰωακεὶν, καὶ ἄνδρες Χοζηβὰ, καὶ Ἰωὰς, καὶ Σαρὰφ οἱ ἐξυρίασαν ἐν τῷ λαῷ Μωὰβ, καὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς Αἰὲμ· καὶ οὗτοι λόγοι παλαιοί: id est, *Et Joachin viri Chozeba, & Joas, & Saphar, qui dominati sunt in popolo Moab, & habitantes in Lehem. Et hi sunt sermones antiqui*. Quae quidem tam Graeca, quam Hebraea verba (ut apparet etiam his, qui vel primoribus labris Hebraica, & Graeca degustarunt) nihil habent de miraculosa Solis statione, quae apud nos legitur. Auctor tamen Hebraicarum traditionum lectionem editionis nostrae approbare videtur; quam etiam exponens, ita scribit: CUM vero sequitur, QUI STARE FECIT SOLEM, redit ad progeniem Pharez, de quo ortus est David, opportunam judicans progeniem Juda, de qua tribus regia orta est, in David terminare: tradunt enim Hebraei, hunc fuisse Elimelech virum Noëmi, patrem Maalon & Chelion; in cujus tempore Sol stetit propter praevaricatores legis: ut, tanto miraculo viso, converterentur ad Dominum Deum suum: quod quia facere contempserunt, idcirco fames invaluit: ut ille, qui in tribu Juda prior videbatur, famis inopia cum uxore & filiis non solum patria pelleretur, sed etiam in eadem peregrinatione cum filiis moreretur. Viros autem mendacii esse Maalon, & Chelion; qui hic Securus & Incedens juxta propriam nominis interpretationem appellantur; & de quibus dicitur, quod principes fuerunt in Moab, eo quod uxores Moabitidas duxerint, sicut in Hebraeo expressius ponitur, & ab eruditis illius linguae didicimus, ut non principes, sed mariti dicantur. Quod vero sequitur, QUAE REVERSAE SUNT IN LEHEM, Noëmi, & Ruth demonstrat; quae in Lehem, id est, Panem post inopiam famis, audita ubertate panis, in Bethlehem reversae sunt. Et quia haec historia in libro Ruth scribitur; idcirco subsequitur, HAEC AUTEM VERBA VETERA. Hactenus Quaestionum Hebraicarum auctor. Lyranus ex sententia magistrorum Hebraeorum addit, Solem destitisse a cursu, non precibus & orationibus Elimelech, qui avarissimus fuit, & tempore famis secessit in regionem Moab, ne patriae periclitanti divitiis suis opem ferre cogeretur; sed id pientissima Dei voluntate contigisse, qui eo miraculo populum suum a sceleribus voluit deterrere (a).

Vejochim vеanosche cozebа veoasch vesaraph ascher bagalu lemoab vejeschubl Lachem.

VITAE LIBER PRIMUS, quem David in Psalmo sexagesimo tertio appellat ספר חיים Sepher Chaiim, id est, Librum viventium, est divina praedestina-

(a) Quamvis N. Sixtus solummodo referat Authoris Hebraicarum Traditionum, & Lyrani opinionem de Elimelech, qui stare fecit Solem, cui pariter adhaeserunt Abulensis, Carthusianus, Fevardentius, & alii, haud certe adprobavit, qui Rabbinorum commentum subodoratus, Hebraicum, Graecumque textum retulit ad fabulam detegendam: sed in reverentiam S. Hieronymi, ut putavit, & Nicolai de Lyra, a censura abstinuit. Verum quod de Elimelech, ab eoque imperata statione Solis comminiscuntur Rabbini, ad fabulas amandant quotquot eruditi audiunt Critici, Jacobus Tirinus, Nicolaus Serarius, Guillelmus Estius, Cornelius a Lapide, Augustinus Calmet, Joh. Cabassutius, aliique sexcenti. Quum enim Hebraeis Elimelech sit *Joacim*, seu qui in Hebraico textu dicitur ויוקים *Jokim*, & hic interpretatus dicatur *stans*, *stare faciens*, & *confirmans*, Rabbini posteriores ad Marginem Bibliorum addiderunt τὸ *solem*, quod postea in textum irrepsit, heinc lectum est deinceps: *qui stare fecit solem*, quod certe falsissimum esse constat ex Divino eloquio; quotve ex momentis commentitium sit adsertum de Elimelech sistente Solem laudati Paralipomenon interpretes diserte ostendunt: Quare ex Originali Hebraico textu, & Septuaginta Interpretum versione corrigendum est quod ex Rabbinorum, aut fraude, aut inscitia, fuit adjunctum, non secus ac non pauca id genus, quae in Vulgata corrigenda supersunt, eaque haud adversa dogmati; idque certo certius sine ulla injuria Tridentinae Synodi adprobantis Vulgatam Bibliorum editionem: quum levia sint menda, & alia fuerit mens laudatorum Patrum, quam optime expendunt alii plures Viri Summi, qui in hanc descendunt opinionem, nimirum Johannes Maldonatus, Ludovicus Lipomanus Veronensis Episcopus, Alphonsus Salmeron, Cornelius Jansenius Gandavensis Episcopus, Cardinales Baronius, Bellarminus, & N. Gotti, Gaspar Sanctius, Dionysius Petavius, Franciscus Lucas Brugensis, N. Natalis, aliique. Videsis praecipue *Diatribam Ecclesiasticam circa Tridentinum decretum de vulgata Bibliorum editione* Johannis Cabassutii nuper laudati.

natorum conscriptio in vitam aeternam: vel, ut Augustinus in vigesimo de Civitate Dei tradit, est notitia Dei, qua praedestinavit eos, quibus praescivit se daturum vitam aeternam: de quo libro Paulus in epistola ad Philippenses ait: QUORUM nomina scripta sunt in libro Vitae: Phil. 4. 3. & Christus ad discipulos suos, inquit: GAUDETE, & exultate, quoniam nomina vestra scripta sunt in coelis. Luc. 10. 20. Est autem liber hic tanti momenti ad aeternam felicitatem, ut nullus eam consequi possit, qui non fuerit in ipso conscriptus, dicente Joanne: NON intrabunt in eam, Apoc. 21. 27. nisi qui scripti sunt in Libro Vitae agni. Et Daniel inquit: IN tempore illo salva- Dan. 12. 1 bitur populus tuus omnis, qui inventus fuerit scriptus in libro. Contra vero, quicunque non fuerit scriptus in libro hoc, aut semper in peccatis vivet, aut saltem ex hac vita peccator decedet; & post hanc vitam, aeternae damnationis supplicio plectetur: nam de flagitiosa vita eorum, qui in hoc libro non sunt, testis est Joannes inquiens: ADORAVERUNT bestiam omnes, quorum non sunt scripta no- Apoc. 13. 8. mina in Libro Vitae agni, qui occisus est ab origine mundi. Et iterum, MIRA- Apoc. 17. 8. BUNTUR bestiam inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in Libro Vitae a constitutione mundi. De sempiterno quoque eorundem interitu idem Joannes addit: HAEC est mors secunda: qui non inventus est in libro Vitae scri- Apo. 20. 14. 15. ptus missus est in stagnum ignis. Est igitur Liber Vitae Primus constans atque perpetua in mente Dei praedestinationis cognitio, de qua Paulus, ad Timotheum scribens, dixit: FIRMUM fundamentum Dei stat: novit Dominus, qui sunt ejus. 2. Tim. 2.

Caeterum nonnulli, quibus non omnino placet Librum Vitae esse praedestinationis notitiam, solent adversus praedicta his rationibus uti. Primum, quod notitia praedestinationis non omnes, sed aliquos tantum, eosque admodum paucos continet electos: Liber autem Vitae omnes, quotquot sunt, homines comprehendere videtur, juxta illam Davidis sententiam: IN libro tuo omnes scriben- Psal. 138. 16. tur. Omnes, hoc est non solum perfecti, sed etiam, ut ait Augustinus, imperfecti. Deinde, cum aeterna fixa & indelebilia sint divinae praedestinationis decreta, non potest agnitio praedestinationis recte significari, & exprimi per librum vitae; in quo & deleri, quae scripta fuerunt, & iterum deleta rescribi, divinae literae multis in locis testantur, praesertim in Exodi volumine, ubi Deus ad Mosem ait: QUI peccaverit mihi, delebo eum de libro meo: & in Apocalypsi, QUI Exod. 32. 33. Apoc. 3. 5. vicerit, non delebo eum de Libro Vitae; & confitebor nomen ejus coram patre meo, & coram angelis ejus: & David inter alia mala, quae impiis imprecatur, ait: DELEANTUR de Libro Vitae, & cum justis non scribantur. Postremo, Li- Psal. 68. 29. ber Vitae si esset ipsa electorum, ac praedestinatorum conscriptio, Moses nunquam optasset, ac petiisset de hoc ipso libro deleri, inquiens: DOMINE dimitte eis Exod. 32. c hanc noxam: aut, si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Ut enim nullus sapiens petere debet ea fieri, quae nullo modo fieri posse jam novit: ita nullus, qui vere Deum diligit, optare debet, aut potest, se ex numero amicorum, & electorum Dei abjici, & ab aeterna divinae majestatis fruitione excludi.

HIS ARGUMENTIS facile respondetur, Sententiam scilicet illam Psal. 138. non ad omnes tam reprobos, quam electos pertinere, sed ad solos electos, de quibus dixit David: IN libro tuo omnes scribentur. Omnes, videlicet quicunque electi sunt ante mundi constitutionem ad vitam aeternam; sive illi perfecti sint, sive adhuc sint in via virtutis imperfecti. Quod autem ajunt librum Vitae diversum esse ab aeternae praedestinationis conscriptione, quia ille deleri & immutari queat, haec vero prorsus immobilis sit, & indelebilis: dissolvit Augustinus in expositione Psalmi sexagesimioctavi, inquiens, neminem deleri de libro Vitae secundum rei veritatem: quia si homo de titulo, quem inscripserat dominicae cruci, dixit, QUOD SCRIPSI, SCRIPSI: quanto magis Deus, quod Joan. 19. 22. scripsit, permanere velet indeletum. Sed deleri quidam dicuntur secundum quorundam hominum opinionem ac spem, qui se in libro Vitae, in quo nunquam scripti fuerant, scriptos putabant: juxta quam locutionem dictum est, DELEAN- Psal. 68. 29. TUR DE LIBRO VIVENTIUM, id est etiam ipsis innotescat, & constet se nunquam in libro Dei fuisse conscriptos. Alio quoque modo ex Augustini doctrina respondet divus Thomas in 24. quaestione primae partis, quosdam in libro Dei Sim- Art 3. in O. pliciter, hoc est secundum aeternae praedestinationis propositum ad vitam aeter-

nam consequendam scribi; & hos deleri non posse: quosdam vero Secundum aliquid, hoc est secundum solam gratiam praesentis justitiae; & hos deleri posse, quia non pro aeterno tempore, & ad aeternam gloriam consequendam fuerant in libro Vitae indelebiliter scripti, sed ad breve tantum praesentis gratiae tempus delebili scriptura designati. Quam quidem sententiam, alii diversis verbis exprimentes dicunt librum Vitae scriptum esse intus & foris; & alios esse intus scriptos, qui nequaquam deleri possunt: alios vero foris & extrinsecus; quos & deleri, & iterum deletos rescribi posse, nihil prohibet.

SUNT etiam, qui tertiam addant responsionem huic assimilem, dicentes duos esse libros Vitae; alterum, in quo soli scribuntur hi, quos Deus ad sempiternam beatitudinem ex decreto infallibilis & immutabilis praedestinationis destinavit; & ex hoc nullum ex conscriptis deleri: alterum, in quo scribuntur hi, qui secundum hanc praesentem justitiam, & temporalis gratiae dispositionem vivunt, tamdiu in eo scripti permanentes, quandiu gratiam Dei exercentes Deo grati vivunt; delentur autem statim ut, rejecta Dei gratia, juste vivere desierunt. Ad id vero, quod addunt Mosen, sapientissimum virum, & Dei amantissimum, nequaquam fuisse periturum se deleri de libro Vitae, si liber ille indelebilem praedestinatorum scripturam contineret: variae sunt patrum responsiones, ostendentes hanc Mosis petitionem sententiae nostrae minime adversari: quas hoc loco referre non piget, ut ex his possit unusquisque eam eligere, quae sibi magis arriserit.

HIERONYMUS in quaestione nona ad Algasiam secutus sententiam Origenis, quae habetur in commentariis epistolae ad Romanos, ait, Mosen ex charitate erga Deum ac populum suum noluisse deleri de libro Vitae in perpetuum, sed in praesentiarum; non in Spiritu, sed in carne; hoc est per mortem corpoream,
Rom. 9. a sicut & Paulus optavit anathema fieri pro fratribus suis; hoc est, tota die, juxta Psalmi sententiam, mortificari, solus pro illis perire in carne, & sanguinem fundere, ut fratres sui servarentur in Spiritu.

JOANNES CHRYSOSTOMUS in libro De compunctione cordis, & lib. 3. De providentia Dei, & Homilia 16. in epistolam ad Romanos rejicit sententiam eorum, qui Mosen, & Paulum de temporali morte locutos arbitrantur. QUOMODO enim, inquit, optasset Paulus a Christo anathema fieri, hoc est, separari ab eo per mortem carnis, cum mors ipsa magis ad eum chorum, qui cum Christo est, conjungat, & ipsius gloria potiri faciat? verniculorum est itaque in luto lititantium ista suspicio: uterque enim tam Moses, quam Paulus, cum haec dicerent, non solum cogitatione transcenderunt omnes praesentis vitae agones ac mortem, sed etiam pro Deo, quem magis, quam se ipsos diligebant; coelos, & angelos supergredientes, omnia invisibilia spreverunt, ac pro Dei amore ab ipsa Dei fruitione, & ineffabili gloria excidere non tantum petierunt, sed, quod auctius est, etiam optarunt: ita enim totam eorum mentem inexplebilis charitatis affectus devicit, ut etiam id, quod prae caeteris amabilius erat, frui Deo contemnerent, & coelorum regno, divinaeque fruitioni, quam expectabant, laborum remunerationem, cedere paterentur; ne scilicet Deus tantopere ab ipsis dilectus ab impiis irrideretur, blasphemareturque, quod cum pollicitationes populo suo, quem elegerat, factas implere non posset, illum destituisset, & in ejus bona alias gentes, quae nunquam eum agnoverant, introduxisset.

AUGUSTINUS in quaestione 147. in librum Exodi, inquit, Mosen ex ingenti quadam divinae familiaritatis securitate tali Deum ratiocinatione interpellasse; Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo: sed non delebis me de libro tuo, in quo me indelebili charactere conscripsisti: dimitte igitur eis hanc noxam. Quod argumentationis genus dialecticorum vulgus deducere solet ex regula illa: A tota disjunctiva affirmativa cum destructione unius partis ad alteram ejus partem valet argumentum: veluti si dicamus, Necesse est animum aut esse mortalem, aut immortalem: atqui mortalis non est: igitur immortalis.

EUTHYMIUS ZIGABENUS in Psalmis, 68. & 139. sic scribit: LIBER Dei est summa ejus scientia; scriptura vero, perpetua memoria: per libros enim variam ac multiplicem Dei cognitionem divinae literae figurare intelligunt: verum

rum hic divinae scientiae liber triplex est: quorum unus magis est universalis; in quo omnes, tam justi, quam peccatores, qui in hanc mortalem vitam venturi sunt, & paulo post morituri, scribuntur: quem David in Psalmo 68. librum viventium appellavit; & quem in Psalmo 138. significavit, inquiens: IN libro tuo omnes scribentur. Alius etiam liber est scientiae Dei magis privatus; in quo soli justi scribuntur, ea ratione, quod eos tantum cognoscere, hoc est, approbare dicatur juxta id, quod scriptum est: NOVIT Dominus viam justorum: quem nobis David indicavit, dicens: ET cum justis non scribantur. Est & tertius particularis liber, in quo peccatores scribuntur. Judicium enim, ut inquit Daniel, sedit; & libri aperti; & ex his judicati sunt viventes, & mortui. Moses ergo de ptimo illo universali libro dixit ad Deum: si quidem dimittis eis peccatum; dimitte: si minus; dele me de libro, quem scripsisti. Psal. 1. 6. Psal. 68. 29. Dan. 7. 10. Exod. 32. c

BERNARDUS Sermone duodecimo in Canticum Canticorum putat Mosen non in hunc sensum petiisse deleri de libro Vitae, ut a gloria aeterna excluderetur, sed magis hoc ex paterno quodam affectu postulasse; videlicet, ne solus ipse absque gente sua scriptus permaneret in libro Vitae, solusque ipse in aeternam felicitatem introduceretur excluso populo suo; ceu si paupercula quaedam mulier, invitata ad prandium divitis sub hac conditione, ut infantulum, quem sinu gestat, foris relinquat, quia plorat, & futurus sit convivio molestus, respondeat malle se jejunare, quam, exposito pignore charo, sola prandere cum divite: ita nec Moses vult solum se introduci in gaudium Domini sui, foris scilicet remanente populo; cui, licet inquieto & ingrato, vice pariter & affectione matris inhaeret.

RUPERTUS, Abbas Tuitiensis, libro 3. Commentariorum in Exodum scribit, Mosem voluisse his verbis convincere Deum, ut ignosceret populo; eumque tali usum fuisse argumento: Si non dimittis eis hanc noxam; dele me de libro tuo: quare? quia & ego homo peccator sum: si ergo peccatoribus peccata non dimittis; sed eos deles de libro vitae, solique apud te scripti permanent justi: consequens est, ut etiam ego peccator de libro tuo delear. Sensus igitur est: si non dimittis eis hanc noxam; dele me de libro Vitae: id est, consequens est, ut deleas me de libro vitae.

HUGO, presbyter Cardinalis, in expositione Psalmi 138. ait, geminos esse libros vitae, alterum praesentis justitiae, & gratiae, de quo Moses maluit deleri, quam populum perdi; alterum sempiternae praedestinationis, de quo Moses non optavit deleri, sciens, quod de eo nemo deleri posset.

THOMAS Cajetanus Cardinalis S. Xysti in Commentariis Exodi credit hunc librum esse ordinationem divinae providentiae circa eos, qui in hoc mundo futuri sunt principes, & hunc librum principatus appellat: statutum enim est in mente divina, & in ipsa, tanquam in libro, diligentissime exaratum, qui, & quot, & quales in hac vita futuri sint inter mortales principes, duces, ac reges: quoniam vero dixerat Deus Mosi, DIMITTE me, ut irascatur furor meus contra populum, & deleam eos; te autem faciam in gentem magnam: intellexerat Moses Deum scripsisse eum in libro principatus, ex hoc, quod etiam si destrueretur populus ille, Deus nihilominus constitueret ipsum principem super gentem magnam: ideo petit, quod aut condonet peccatum hoc, aut deleat ipsum de libro principatus; significans per hoc, quod non vult esse princeps alterius gentis, si gens ista consumitur. Exod. 32. c

NICOLAUS LYRANUS ait, quod quemadmodum Servator noster secundum voluntatem partis sensitivae, mortem reformidantis, petiit a se transferri calicem passionis, quem voluntas rationalis ardentissime appetebat: sic Moses secundum desiderium partis animae inferioris petiit a Deo deleri de libro Vitae: quod tamen secundum portionem animi superiorem fieri nolebat: explicans hac precatione, non quid ipsa mens Deo consentiens vellet, sed quid ipsa carnis voluntas carni suae, hoc est populo suo compatiens desideraret.

ALPHONSUS, episcopus Abulensis, in commentariis super Exodum docet hoc dictum non esse intelligendum juxta nudam simplicemque vocis significationem, sed secundum hyperbolicum tropum; quo ardentissimum efflagitatae rei desi-

desiderium exprimere solemus, dicentes: Aut hoc mihi concede, aut moriar:
Gen. 30. a quem quidem tropum usurpavit Rachel, cum ad virum suum diceret: AUT da mihi liberos, aut moriar: non, quod liberos vitae praeferret, hoc dixit; sed ut vehementissimum habendae prolis desiderium hac patheticae locutionis figura hyperbolice demonstraret.

RABBI MOSES Gerundensis tradit Mosen vix sui compotem, & pene extra se raptum magis haec ex impetu abundantissimae charitatis, quam ex deliberatione rationis protulisse.

RABBI Salomon Jarchi Gallus exponit, DELE ME DE LIBRO TUO, hoc est, Dele de libro legis nomen meum, ne memoria nominis mei habeatur in eo, mallens memoriam rerum, a se gestarum, perpetua oblivione deleri, quam populum perdi. Atque haec de primo libro Vitae sint satis dicta.

VITAE LIBER SECUNDUS, qui & Liber mandatorum Dei dicitur, est sacrosancta ac divina scriptura, merito Liber Vitae appellatus, quod in ea promissiones aeternae vitae, una cum praeceptis ad vitam aeternam consequendam necessariis contineantur: de quibus loquens sapientissimus filius Syrach dixit:
Eccl. 24. 32. HAEC omnia liber Vitae, testamentum altissimi, & agnitio veritatis: & Prophe-
Bar. 4. 1. ta Baruch, HIC liber mandatorum Dei, & lex, quae est in aeternum: qui tenent eam, pervenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem: & Chri-
Joan. 5. f stus, de hoc libro ad legis peritos verba faciens, inquit: SCRUTAMINI scripturas, in quibus putatis vos vitam aeternam habere. Dicitur etiam divina scriptura Liber Vitae, quia argumentum, scopus, finis, atque universa intentio totius sacrosanctae scripturae Christus est: qui se ipsum ubique appellat Vitam, & Vitam nostram; unde etiam in Psalmo trigesimonono dicitur: IN capite libri scriptum est de me: quod Arnobius, & Augustinus exponunt de libro Psalmo-
Psalm. 1. rum, in cujus principio scriptum est: BEATUS vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiae non sedit: quae sane verba nulli magis convenire possunt, quam Christo; qui solus sine peccato est. Tertullianus vero in libro contra Praxeam, & Hilarius in expositione Psalmi secundi intelligunt per Caput libri initium totius divinae scripturae: ubi
Gen 1. a pro eo, quod nos legimus, *In principio creavit Deus coelum & terram*: ipsi legunt: *In filio*; quod falsum esse ipsius rei veritas comprobat: non enim in Hebraeo legitur בבן be ben, hoc est In filio, sed בראשית berescith; quod septuaginta interpretes, & Symmachus, & Theodotion, & Hieronymus interpretati sunt, In principio: quod tamen principium Hieronymus, Augustinus, & Gregorius asserunt juxta mysticum & spiritualem sensum, significare Christum Dei filium: qui tam in ipsa fronte Geneseos, quae caput librorum omnium est, quam etiam in principio Joan-
Joan. 1. a nis Evangelistae, coeli & terrae conditor approbatur: ubi dicitur, OMNIA per ipsum facta sunt; & sine ipso factum est nihil.

VITAE LIBER TERTIUS est ille, qui in revelatione Joannis appellatur *τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου, ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου*, hoc est *Liber Vitae*
Apoc. 13. 8. *Agni, occisi ab origine mundi*. Est autem agnus hic Salvator noster, quem haud dubium est mactatum fuisse propter peccata nostra: quanquam non ita manifestum sit omnibus, quomodo is ab ipsa prima orbis constitutione fuerit interfectus. Quidam expositores, inter quos est Rupertus Abbas Tuitiensis, ajunt dictionem illam, Ab origine mundi, non esse referendam ad occisionem Agni, sed ad illos, quos Joannes dixerat non esse scriptos in libro Vitae: ita ut per transpositionem legendum, & intelligendum sit, Quorum nomina non sunt scripta ab origine mundi in libro vitae Agni, qui occisus est. Alii vero, & forte rectius, occisionem Agni conjungi volunt cum ipsa mundi origine: in qua primum agnus mactari coepit, non quidem in se, cum nondum carne amictus esset, sed in membris, & electis suis, in quibus ipsum impii a prima statim mundi constitutione affligere coeperunt, occidentes eum in Abel, irridentes in Nohe, ejicientes in Abraham, persequentes in Jacob, accusantes ac vendentes in Joseph, exulem facientes in Mose;
Ad Hebr. 11. 24. qui, ut ait Paulus, praetulit improperium Christi omni thesauro AEgyptiorum, magis eligens affligi cum populo, quam in aula Pharaonis loco filii haberi. Quaecunque igitur ante adventum Agni in carnem membra ejus passa sunt, Agnus ip-

se

se pertulisse intelligitur: ficut etiam post resurrectionem Christi persecutiones servis suis a Saulo illatas, Christus ipse sibi ipsi inferri testatus est, inquiens: SAULE Saule quid me persequeris? Act. 9. 4. Occisus est etiam Agnus ab ipsa prima mundi conditione, non solum temporali, sed aeterna ab initio & ante saecula & tempora saecularia in beata illa divinae mentis praescientia ac praedestinatione; in qua Deus uno eodemque momento statuit mundi creationem, praevidit mundi perditionem in Adae peccato, & praeordinavit Christi mortem pro totius mundi vita, quod Apostoli post Salvatoris assumptionem aperte cognoscentes, dicebant: DOMINE, qui fecisti coelum, & terram ... vere convenerunt adversus Jesum Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus, & populis Israël facere, quae manus tua, & consilium decrevit ab aeterno fieri. Act. 4. 24. 27. 28. Mactatus est quoque Agnus ab origine mundi, qui ab orbe condito usque ad humanitatis nostrae susceptionem, per diversas fluentis saeculi aetates variis & innumeris figuris, typis, umbris, mysteriis, sacramentis, oblationibus, oraculis, vaticiniis, libaminibus, hostiis, victimis, & sacrificiis veteris Testamenti adumbratum est, & praemonstratum unicum illud ac sempiternum sacrificium; quo Agnus occisus in ara crucis obtulit semetipsum Deo viventi in odorem suavitatis. Hic igitur Agnus, in cruce sublatus & occisus, liber Vitae appellatur, non ob id tantum, quod mors ejus sit vita nostra; vita, inquam, & resurrectio a morte peccati, vita praesentis gratiae, & vita sempiternae felicitatis: sed quia Christus, in ligno crucis exaltatus, fit veluti quidam celebris & conspicuus liber, non papyro ac membranis, verum in ipsa Christi carne & membris aptatus; non atramento minio ve conscriptus, sed pretioso & incontaminato sanguine agni immaculati; non calamis & avium pennis, sed spinis, clavis, flagellis, & lanceis, a capite usque ad calcem exaratus, & gemino ligno crucis, quasi intra duas tabellas compaginatus & conclusus: ex quo quidem libro potest quilibet Christianus sumere perfectissimam Christianae vitae institutionem: neque ullus est, quantumlibet rudis & hebes, homuncio, qui, modo velit, in ipso veluti in compendio non statim, & quasi unico intuitu legere & ediscere valeat, quaecunque sunt ad piam & vere Christianam vitam necessaria, innocentiam singularem, humilitatem, obedientiam, altissimam paupertatem, sublimem totius mundi contemptum, assiduam patientiam, dolorum tollerantiam incredibilem, ardentissimam charitatem, & caeteras omnes virtutes ad aeternae beatitudinis aditum maxime necessarias: ob id enim liber Vitae agni expansis totius carnei voluminis paginis in cruce, tanquam in ypobiblio, aperiri extendique voluit; ut in ipsa crucis forma, & affixi corporis effigie legeremus, & ceu in speculo contemplaremur, qualem deceat esse formam & exemplar optimi Christiani; nempe ut se ad imaginem crucifixi hominis componat: hoc est, ut non solum abnegato se ipso, crucem suam tollat quotidie, & sequatur Christum; sed, quod etiam operosius, & gloriosius est, totum corpus, & animam suam, manus, pedes, & opera extendat in servitium Dei; & carnem suam cum omnibus vitiis, concupiscentiis, & carnalibus desideriis ita cruci affigat, ut pie gloriari possit cum Paulo, dicens Christo, Confixus sum cruci: itemque, Ego stigmata Gal. 2. 19. Domini Jesu in corpore meo porto. Gal. 6. 17. Et rursus, Mihi mundus crucifixus, & ego mundo. Hic est igitur liber vitae Agni occisi ab origine mundi; quo inspecto, nemo est nisi prorsus amens, aut omnino impius, qui non subito cogatur agnoscere, qua ratione sibi vivendum sit.

VITAE LIBER QUARTUS, sive, Liber vitae praeteritae: hic alio nomine dictus est a Joanne, Liber vitae uniuscujusque, sic enim habet editio, quam ex vigesimo capite Apocalypseos citat, atque exponit Augustinus in libro vigesimo de Civitate Dei, & Homilia 17. in Apocalypsim, καὶ βιβλίον ἄλλο ἠνοίχθη, ὅ ἐστι τῆς ζωῆς ἑκάστου: hoc est, *Et aliud liber apertus est, qui est vitae uniuscujusque.* Hunc librum dicunt theologi esse divinam quandam vim, cujus virtute in die judicii ita reducentur unicuique in memoriam praeterita gesta sua, & ante oculos mentis ponentur, quod nulli tunc licebit vel ignorare, vel dissimulare, vel abscondere peccata sua. De hoc etiam libro Augustinus in quartodecimo capite libri vigesimi de Civitate Dei, haec scribit: ET vidi, inquit Joannes, mortuos magnos, & pusillos: & aperti sunt libri: & alius liber apertus est, qui est vitae Apoc. 20. 12.

uniuſ-

uniuscujusque: & judicati sunt mortui ex ipsis scripturis librorum secundum facta sua. Libros dixit esse apertos, & librum: sed librum, cujus modi sit, non tacuit, Qui est vitae, inquit, uniuscujusque. Ergo illi libri, quos priore loco posuit, intelligendi sunt Sancti, & veteres, & novi; ut in illis ostenderetur, quae Deus fieri sua mandata jussisset: in illo autem, Qui est vitae, quid horum quisque non fecisset, sive fecisset. Qui liber, si carnaliter cogitetur: quis ejus magnitudinem, aut longitudinem valeat aestimare? aut quanto tempore legi poterit liber, in quo scriptae sunt universae vitae universorum? an tantus Angelorum numerus aderit, quantus hominum erit; ut & vitam suam quisque ab Angelo sibi adhibito audiat recitari? Non ergo unus erit liber omnium, sed singuli singulorum. Scriptura vero ista unum volens intelligi, & alius, inquit, liber apertus est. Quaedam igitur vis est intelligenda divina: qua fiet, ut cuique opera sua, vel bona vel mala; cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur; ut accuset, vel excuset scientia conscientiam: atque ita simul & omnes, & singuli judicentur: quae nimirum vis divina nomen libri accepit: in ea quippe quodammodo legitur, quicquid a faciente recolitur. Haec Augustinus, ad cujus sententiam respexisse videtur auctor ejus inconditi Rythmi, quem Ecclesia in sacris defunctorum mysteriis decantat:

Liber scriptus proferetur,
In quo totum continetur,
Unde mundus judicetur.

VITAE LIBER QUINTUS, & omnium ultimus, qui & liber Vitae aeternae dicitur, est beata & sempiterna Christi filii Dei, secundum divinitatem praesentia; cujus conspectu aeternam gloriosae vitae felicitatem spectatoribus suis elargitur: de quo libro Augustinus in tractatu de triplici habitaculo (a) cap.4. sic loquitur. IN ILLA coelesti urbe cibus & potus omnium erit visio Christi & Sanctae Trinitatis, & contemplatio puro cordis oculo ipsius divinitatis, & assidua lectio, ut ita dicam, libri Vitae, id est, aeternae veritatis, & summae sapientiae, & verbi Dei; quae est Christi Jesu visio: ubi quicquid nos nunc latet, manifestum erit: ubi ratio manifesta erit, cur hic electus est, & iste reprobatus: cur hic in regnum assumptus, & ille in servitutem redactus: cur alius in utero moritur, alius in infantia, alius in juventute, alius in senectute: cur alius pauper, & alius dives: cur filius adulterae baptizatur, & aliquando filius legitimae conjugis ante baptismum moritur: cur, qui bene incipit vivere, aliquando male finit; &, qui male incipit, saepe bene finit. Haec omnia & hujusmodi multa in libro Vitae plana & aperta omnibus erunt. Hucusque Augustini verba; ad quae olim in epitaphio Cypriani, praestantissimi theologi, hoc disticho allusimus:

Sacrarum si quid rerum te forte latebat,
In libro vitae nunc Cypriane legis.

Sunt etiam, qui arbitrantur per hunc ultimum librum Vitae significari creatum quoddam lumen, ab illo increato, Vitali, ac perenni fonte divinae lucis in perpetuum profluens: cujus creati luminis splendore perfusus animus noster, suapte natura caecutiens, & ad contuendam incomprehensibilem Dei majestatem invalidus, hebetudinem caligantium oculorum deponit, & ad sublimitatem divinae visionis extollitur: de quo lumine, ac vitali ejusdem luminis fonte David in
Psal.35.10. Psalmo cecinit. QUONIAM apud te est Fons Vitae, & in lumine tuo videbimus
Apoc.21.23. lumen: & Joannes in Apocalypsi, de societate beatorum Deum videntium loquens, NON egebit, inquit, amplius lumine Solis, quia claritas Dei illumina-
Joan.12.c bit illam. Et Christus de eodem lumine addidit: QUI sequitur me, non ambulat in tenebris; sed habebit lumen Vitae: quod sane Vitae lumen juxta horum sententiam idem est, quod liber Vitae.

VOLUMEN Libri, Hebraice מגלת ספר Meghilath Sepher, pro quo a septuaginta ponitur κεφαλὶς βιβλίου, hoc est Capitulum libri, & a Hieronymo Involutus liber, genus est chartae oblongae, circa se ipsam in modum spirae compli- ca-

(a) Tractatus *de Triplici habitaculo* ex calculo Criticorum non est M. P. Augustini, sed *incerti, nec eruditi Autoris*, ut ajunt PP. BB. qui propterea collocarunt eum in Appendice Tom. VI. fol. 639. editionis Antuerpiensis.

cabilis, more Orientalium; qui sic convolvunt etiam hac tempestate libros suos: hujusmodi librum, magnis refertum arcanis Ezechiel Propheta sibi in visione ostensum, describit in secundo capite prophetiae suae his verbis: ET VIDI, & Ezec. 2. d
ecce manus missa est ad me, in qua erat involutus liber: & expandit illum coram me, qui erat scriptus intus & foris: & scriptae erant in eo lamentationes, & carmen, & vae: & dixit ad me, Fili hominis comede volumen istud, & vade lo- Ezec. 3. a
quere filiis Israël: & aperui os meum, & cibavit me volumine illo... Et comedi Apoc. 5. a.
illud, & factum est in ore meo sicut mel dulce. Quae verba Rabbi David Kimchi sic exponit: VOLUMEN libri significat scientiam prophetiae, & auctoritatem prophetandi Ezechieli divinitus exhibitam: quae vero in ipso est lamentationum, & lugubrium carminum, & vae conscriptio, norat materiam vaticiniorum lamentabilem, quam Propheta erat populo enunciaturus, nempe justam Dei itam ob scelera Judaeorum, & imminentem divinae justitiae ultionem super urbem sanctam, atque alias totius gentis suae futuras calamitates, usque adeo copiosas, ut cum non potuerint in interioti chartae facie perstringi, necesse fuerit etiam tota exteriori paginae parte extendi. Expansum est aurem volumen Coram Ezechiele, ut sciret prophetiae intelligentiam nemini contingere, nisi cui Deus involucrum arcanorum suorum aperuerit. Jussus est etiam prius devorare librum, quam loqueretur ad populum, ut animadverteret non obiter percurrendas sibi propheticas revelationes, sed avide excipiendas, & in ventrem internae meditationis exacte decoquendas prius, quam effundantur. Fuit autem Prophetae volumen in primis dulce, tanquam mel: quia cognitio divinorum judiciorum & ultionum divinarum meditatio, quam impii refugiunt, & exhorrent, justis maximo sunt oblectamento: Laetabitur enim justus, inquit Psalmus, cum viderit vin- Psal. 97. b
dictam. Sed postquam Propheta volumen ventre digessit, amarum esse sensit, & propter hoc paulo post ipsius devorationem adjecit, ET abii amarus & tristis in indignatione Spiritus mei: quia ubi coepit praedicare, quae cum summa dulcedine didicerat; statim amaritudinem laboris, persecutionis, carceris, denique etiam illatae mortis supplicium in se ipso expertus est. Rabbi Salomon censet in hoc volumine, propter paginae angustiam, non fuisse particulatim descriptas singulas Judaeotum aerumnas, sed tantum tres illas dictiones a Propheta commemoratas, videlicet קנים הגה הי Kinim, Hagha, Hi, hoc est Lamentationes, Mussitatio, Vae: quibus omnia Judaeorum damna compendio comprehensa denotantur. Dicitur autem liber a fronte & a tergo scriptus: quia tam praesentium, quam futurarum calamitatum significationem ejus verba contineant. Hieronymus & Gregorius, mystice hunc locum interpretantes, id volumen esse dicunt librum divinae scripturae; qui quidem idcirco involutus appellatur, quia tanta mysteriorum profunditate obvolvitur, ut nemini liceat ipsum introspicere & intelligere, nisi manus Dei extenta, quae Christus est, illum prius expandat, & expansum explanet. Scriptus est autem intus & foris; hoc est intus per allegoriam & spiritualem intellectum, foris per sensum literae & historiam: intus invisibilia docens, & caelestia promittens, foris visibilia & terrena, quatenus sint vel expetenda vel fugienda, praecipiens. Scripta quoque sunt in eo juxta septuaginta interpretationem θρῆνος, καὶ μέλος, καὶ οὐαί, id est, Lamentatio Cantus, & Vae; ac primum Lamentatio, quia in ipso ante omnia poenitentia peccatoribus edicitur: Cantus, sive Carmen, vel Canticum, quia ibi promittitur justis in praemium cantus & exultatio felicitatis aeternae: Vae, quia illic sempiternae damnationis miseria impiis praenunciatur. Opus est item comedere hujusmodi volumen, hoc est veritatis, quae in eo sunt pabula imo corde recondere, & assidua mentis cogitatione tandiu ruminare, quoad cogaris erumpere in illam Davidis vocem, QUAM dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Psal. 118 103.

VOLUMEN Volans, quod a Zacharia vocatur מגלה עפא Meghila Apha, Aquila & Theodotion verterunt διφθέραν, hoc est Pellem, sive membranam caprinam, instar ejus pellis caprae Amaltheae, in qua poëtae Jovem res humanas scribere fingunt; Symmachus vertit τὴν κεφαλίδα, id est Capitulum, vel summam juxta illud, IN capitulo libri scriptum est de me; Septuaginta transtulerunt δρέπανον πετόμενον, hoc est falcem volantem; Jonathan Libellum volantem; Hiero-

nymus vero Volumen volans vertit. Describitur hujus voluminis visio a Zacharia Propheta in hunc modum. ET CONVERSUS sum, & levavi oculos meos; & vidi, & ecce volumen volans; & dixit ad me, Quid tu vides? & dixi, Ego video volumen volans: longitudo ejus viginti cubitorum, & latitudo ejus decem cubitorum: & dixit ad me, Haec est maledictio, quae egreditur super faciem universae terrae: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur; & omnis jurans ex hoc similiter judicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendacium; & commorabitur in medio domus ejus, & consumet eum, & ligna ejus, & lapides ejus. Haec Zacharias. Erat volumen istud non ex multis chartis compaginatum, ut nostri sunt, sed una tantum membrana oblonga, in se ipsam circumvolubilis; quam notarii oostrates Rotulum vocant: dicitur autem habuisse longitudinem viginti cubitorum, & latitudinem decem cubitorum, quae sunt dimensiones vestibuli templi aequales; quia Prophetae videbatur ipsum volumen de templo egredi. Licet enim, ut Rabbi David Kimki inquit, tum temporis templum illud Salomonis, cujus vestibuli longitudo ad viginti cubitos, latitudo vero ad decem patebat, vastatum prorsus, atque dirutum jaceret: inde tamen servata, quae prius inerat, longitudinis latitudinisque proportione, Zacharias volumen illud egredi videbat: atque hnc illud est quod ait: HAEC est maledictio, quae egreditur, &c.

Zach. 1. 1

ERAT autem hoc volumen ex utroque latere tam a tergo, quam a fronte scriptum: in uno latere scripra erat execratio jurantis in haec verba,

כל הגנב מזה כמוה נקה Cal haggoneb mize camoah oikka, id est, Omnis furans ab altero, sicut ipse est, succidetur. In altero latere cootinebatur maledictio pejerantis hujusmodi,

כל הנשבע מזה כמוה נקה Cal aonischa mize camoah nikka: hoc est, Omnis pejerans ab alrero, sicut ipse est, succidetur. Cum aurem hoc volumen per universam terram volaret, venit ad domus eorum, qui furabantur, & qui mendaciter jurabant: ibique coepit in ipsis aedium penetralibus commorari: nec inde prius emigravit, quam ligna, saxa, & parieres aedium una cum ipsis dominis absumpsit.

JOANNES CHRYSOSTOMUS homilia quinta decima, & vigesima sexta ad populum Antiochenum, juxta Septuaginta editionem legens Falcem volantem, ita hunc locum interpretatur: FALX volans velocissimum ultionis incursum significat, juramenta falsa sequentem. Multorum vero cubitorum latitudo & longitudo vehementiam indicat, & magnitudinem malorum: at ex coelo volare, ex supremo tribunali sententiam ferri. Falcata vero forma inevitabilem supplicii sortem: sicut enim quncunque falx incurrerit, non solum secum arripit, verum & caput amputat, itidem & poena pejerantibus ingruens est difficillima. Lapides vero & ligna domus pejerantis dissolvit, ut ruina ejus aliis correctio fiat: postquam enim pejerantem mortuum terrae condi necesse est; domus dissoluta, & ruina facta praetereuntibus omnibus & cernentibus admonitio erit per aspectum, ne eadem audeant, ac eadem patiantur: vult enim Deus difficillimorum poenas peccatorum contiouas permanere, & accusatrices mortui criminis esse perpetuas, ut omnes posthac corrigantur.

PAULUS, episcopus Burgensis, arbitratur per Volumen volans significari impium Thalmudicorum librorum volumen; quod Volans dicitur, quia nullam habeat stabilis fundamenti soliditatem; & Maledictio dicitur propter execrabilem ejus doctrinam: quia vero de templo & doctrina sancta egredi videtur, dicitur habere mensuras longitudinis & latitudinis templo conformes: dissipat autem domos, ad quas pervenit; quia extremaio animarum, & corporum cladem tandem hoc maledictum volumen universo Judaeorum generi afferet.

X

XERXES, quem Esdras Artaxerxem vocat, Persarum & Medorum rex, Darii Hystaspis filius scripsit ad Esdram, sacerdotem magnum, epistolam unam de populo Judaeorum, in patriam reducendo, & de templo Hierosolymis instaurando: cujus exemplum legitur primo Esdrae, capite septimo, & tertio Esdrae, cap. 8.

cap. 8. & apud Josephum in libro Antiquitatum undecimo, capite quinto. Scripsit item ad Sadaeum, Syriae ac Samariae praefectum, epistolam commendatitiam pro Nehemia, pincerna suo, ad instaurationem templi Hierosolymitani proficiscente. Vide in 2. Esdrae libro, capite secundo, & Josephum in libro Antiquitatum undecimo capite 5.

Z

ZACHARIAE, patris Joannis Baptistae liber, qui ASSUMPTIO dicitur, inter caeteras blasphaemias, ab haereticis confictas, continebat Zachariam, cum incensum in Sancta Sanctorum adoleret, assumptum in mentis excessu vidisse Deum quendam in aditis asinino corpore indutum: quod, cum populo significare vellet, ne is asinum pro numine coleret, repente mutus effectus est, ne, quod viderat, enunciaret. Athanasii Synopsis hoc opus inter scripta detestandae impietatis enumerat.

ZELOTYPIAE Liber ספר קנאות Sepher Kenaoth, hoc est Liber, seu scheda, vel charta Zelotypiae, ea erat, quam sacerdos conjiciebat in poculum redargutionis foeminae de adulterio suspectae, vel ad detegendum ejus occultum crimen, vel dubiam innocentiam defendendam: fuit enim, quemadmodum quartus liber Mosis, & Philon, ac caeteri Judaeorum Rabbini testantur, apud Hebraeos occasio, & ritus conscribendi hunc librum hujusmodi. Cum maritus in vehementem ac justam suspicionem uxoris suae venisset, primo eam admonebat, ut a consortio suspecto abstineret: quod si mulier facere neglexisset, maritus tenebatur abstinere ab ea, donec ipsa purgaretur: interim ascendebat in Hierusalem ad summos Synagogae Judices, atque suspicionis suae causas detegebat: illi vero, dicta die mulieri, ubi comparuisset, admonebant eam, ut rem ipsa secum prudenter expenderet: &, si esset innocens, purgaret se cum fiducia: sin minus; caveret periculum, quod de se factura erat: nec tam pervicaciter ambiret victoriam, cum mortis discrimine, sed ingenue culpam suam fateretur: meminisset ante se alias, & illustres foeminas etiam, in eundem errorem ex muliebri fragilitate prolapsas; veluti concubinam Patriarchae Jacob cum Ruben; & Thamar cum Juda. Quae si persuasa peccatum non negabat; dimittebatur vitam deinceps agere solitariam, sine viro, sine dote, & sine ullo honore: si vero in sententia purgandi se ipsam persistebat; tunc foemina lugubri, & pulla veste induebatur, & ab atratis foeminis in templo ducebatur, & ante sacerdotem, non sine deducentium lacrymis sistebatur: sacerdos vero protensa manu mulieri tegmen capitis detrahebat, ut judicaretur aperto capite, sine pudoris insignibus, sicuti mos erat in omnibus controversiis capitalibus: deinde accepto libello, seu charta, execrationem ex quarto libro Mosis desumptam, in ea scribebat his verbis: SI NON dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es, desarto mariti thoro, non tibi nocebunt aquae istae amarissimae, in quas maledicta congessi: sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subjacebis; DET TE Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & uterus tuus dirumpatur: ingrediantur aquae maledictae in ventrem tuum, & utero putrescente putrescat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur. His una cum miserae mulieris nomine in chartula scriptis, legebat ea excelsa voce: & respondente muliere, AMEN, AMEN, sacerdos, tollens urnam fictilem, infundebat in ea aquas quasdam amarissimas; in quas terrae pulverem, è solo templi collectum, miscuerat, & diras & execrationes multas, ac laetales ingesserat: deinde, conjecto libello in urnam, tandiu illum abluebat, quoad literas aqua diluisset: his peractis, aquam porrigebat mulieri bibendam, inquiens: BIBE jam redargutionis poculum, quod incerta occultaque nudabit, ac reteget, mox receptura aut pudicitiae praemium, aut extremam violati conjugii poenam. Illa vero aquam bibebat: &, si calumniam passa fuerat; aqua conceptum, partumque felicem dabat: si autem culpa non carebat; statim, ut ablutionem ejus libelli ebiberat, facies ejus expallescebat, oculi proruebant, venter intumescebat, femur concidebat, dilabebantur genua, & intol-

Philo in libro de specialibus legibus.

Num. 5. c

lerandis cruciatibus dirumpebatur vulva, quam puram servare marito noluerat. Et hic erat miserabilis ejus vitae exitus.

HUNC modum expurgationis, tam in hac, quam in caeteris etiam vehementibus criminum suspectionibus ecclesia Christi postea substulit: invenitur tamen in actis Concilii provincialis Vuormaciensis canone De expurgandis monachis a suspectione furti in haec verba conscriptus: SAEPE contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur; &, qui haec committat, ignoretur: idcirco statuimus, ut, quando ipsi fratres de talibus se expurgare debeant, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipse abbas praeceperit, praesentibus fratribus; & sic in ultima missae celebratione pro expurgatione sua, Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiant; quatenus inde innocentes se esse ostendant: communicantibus autem Eucharistia tradatur cum his verbis, CORPUS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI SIT TIBI HODIE IN PROBATIONEM. Haec Concilium Vuormaciense. Caeterum hic canon abrogatus est decreto Stephani Papae quinti: qui consultus ab Umberto, Moguntino episcopo, utrum parentes, in quorum lecto infantes dormientes mortui reperirentur, indicio candentis ferri, vel ferventis aquae, seu alio consimili experimento ostendere deberent, se filios una secum dormientes non oppressisse, in hunc modum respondit: FERRI candentis, vel aquae ferventis examinatione, sive alia superstitiosa inventione confessionem extorqueri ab aliquo, sacri non concedunt Canones: spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito prae oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro judicare: occulta vero & incognita illi sunt relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum.

SECUNDI LIBRI FINIS.

FR. SIXTI

FR. SIXTI SENENSIS
E X
ORDINE PRAEDICATORUM,
DE ARTE EXPONENDI SACRA VOLUMINA
BIBLIOTHECAE SANCTAE,
LIBER TERTIUS.

PRAEFATIO.

DE Scriptutis & Scriptoribus sacrosanctis, deque Scriptis & Scriptoribus, qui in Sacris literis commemorantur, abunde, ut arbitror, a nobis in duobus praecedentibus libris dictum est: nunc de his auctoribus, qui divinas Scripturas piis expositionum suarum studiis illustrarunt, dicendum est: quod cum satis commode fieri nequeat, nisi prius explicentur ars, ratio, & ordo; quibus ipsi expositores in expositione sacrorum voluminum usi sunt: operaepretium duximus in hoc tertio BIBLIOTHECAE SANCTAE volumine complecti breviter rationem, ac vim totius artis, quam Catholici expositores in divinis litteris explicandis secuti sunt: hac enim recte cognita, facilius atque expeditius ea intelligentur, quae de variis sanctorum expositorum explanationibus in quarto hujus Operis libro scripturi sumus.

ARTIS, PER QUAM SACRA SCRIPTURA EXPONITUR, DEFINITIO, ET DIVISIO.

PRIMUM igitur omnium, ut ab artis Definitione exordiamur, Artem exponendi Sacras literas eam dicimus, quae praeceptiones ac regulas docet, ad elucidationem divinae Scripturae necessarias. Haec autem tota in tres partes dividitur, hoc est, in Definitivam, Inventivam, & Dispositivam. Definitiva sensus & expositiones Sacrarum literarum enumerat, distinguit, ac definit, indicans, quot & quae sint divinae Scripturae sensa, & ejusdem expositionum genera. Inventiva docet definitos jam sensus, in abditis Sacrorum voluminum sermonibus latentes, inquirere, & diligenti investigatione perquisitos invenire. Dispositiva docet inventos divinae Scripturae sensus decenti riteque accommodata explanationis dispositione in lucem emittere, & per varios exponendi modos formulas & methodos aptissimo ordine explicare; ut divinorum eloquiorum amplitudo & majestas, quoad fieri potest, pro rei dignitate nobiliter exprimantur; & Sanctorum voluminum studiosi ad legendas ipsorum pulchre dispositas explanationes reddantur ardentiores. Aggredientes igitur primam hujus artis partem, quae in sensuum & expositionum definitiona versatur, de ipsis primum sanctae Scripturae sensibus dicamus.

DE DUPLICI SENSU DIVINAE SCRIPTURAE.

DUO sunt divinae Scripturae sensus, Historicus, & Mysticus. Historicus est, quem rei gestae narratio, ac verborum series sub communi, & usitata vocum,

cum, sive propria, sive metaphorica significatione in exteriori literae cortice repraesentat: est enim duplex varietas, vel modus historici sensus, videlicet, proprius, & metaphoricus. Proprius est, quem verba, ac nomina juxta primam nudamque vocis significationem praeseferunt: ut cum per vulpem & lupum, animalia, quae primum his vocibus significantur, intelligimus. Metaphoricus vero, quem voces transumptae, & ad novam significationem translatae significant: vel, quem figurata locutio circumscribit, ut cum in communi locutione voracem aliquem lupi nomine, & astutum quendam vulpis vocabulo designamus: vel, cum in divinis literis Christus dicitur agnus, leo, petra, vitis, vermis, & id genus plura; quae omnia Christo non proprie, sed per similitudinem quandam adscribuntur. Alter vero sensus Mysticus, & Spiritualis, est longe secretior, ac sublimior, qui non omnibus pervius est, sed in intima verborum medulla reconditus latet: non per verba, sed per res ipsas significatus, ut cum per serpentem aeneum, in ligno suspensum, Christus, in crucem sublatus, designatur. Utriusque sensus discrimen docuit
2. Cor. 3. 5. nos Paulus in epistola secunda ad Corinthios, inquiens, Judaeos quotidie legere, & audire lectionem veteris Testamenti juxta literam; sed esse positum velamen super cor eorum, ut non intelligant spiritalem intelligentiam, quae vivificat: &
Rom. 2. 29. ad Romanos scribens, ostendit legem de circuncisione duplicem sensum habere; alterum juxta literam circuncisionem solius carnis significantem, cujus laus est apud homines; alterum juxta spiritum, praecipientem circuncisionem cordis, magnopere a Deo laudatam.

DE DUOBUS SACRARUM EXPOSITIONUM GENERIBUS.

AD HORUM igitur sensuum explicationem duo inventa sunt expositionum genera, Historicum scilicet, ac Mysticum: porro Historica expositio est, quae sensum historicum, sive literalem elucidat; quo quidem saepissime usus est Dominus noster Jesus Christus in enarrandis sanctis scripturis: ex quibus exempli gratia accipere possumus expositionem ejus in legem Mosi de dando libello repu-
Deu. 24. 1. dii; quae in Deuteronomio scribitur his verbis: SI acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam in oculis ejus propter aliquam foeditatem; scribet libellum repudii, & dabit in manu ejus: & dimittet eam de domo sua. Quam legem cum perperam intelligerent Pharisaei, existimantes Mosem mandasse maritis, ut quacunque de causa uxores infensas dimitterent, & alteram ducerent; Christus eam juxta veram Mosaicae literae sententiam hunc in modum
Mat. 19. 8. declaravit, inquiens: MOSES propter duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic: dico autem vobis, quia quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & alteram duxerit, moechatur: & qui dimissam duxerit, moechatur: quasi dicere voluisset Servator noster, Vos Judaei genus hominum estis bestiis immitius, & efferatius, sine timore Dei, sine dilectione, ac misericordia: ideo vobis Moses permisit quidem, sed non praecepit repudiare uxores odio habitas, non tanquam aliquod licitum, sed tanquam remedium ad evitationem majoris mali paratum; ne odio, ac desperatione inseparabilis conjugii adducti, ad caedem conjugis verteremini. Semper enim malum fuit ob quancunque causam repudiare uxorem, & alteram accipere, immo contra ipsam naturam matrimonii ab initio generis humani conditam; cu-
Mat. 19. 5. jus lex est, PROPTER hanc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhaerebit uxori suae: & erunt duo in carne una. Haec igitur prima est, & ad primum divinae scripturae sensum pertinens historica expositio.

ALTERUM Expositionis genus, quod mysticum, hoc est arcanum, seclusum, & spiritale dicitur, & ad elucidationem mysticorum sensuum, qui in sancta scriptura clauduntur, necessarium est, tres particulares explanationis species, sive partes complectitur, hoc est, Allegoricam, Tropologicam, & Anagogicam, juxta triplicem praeteriti, praesentis, ac futuri temporis differentiam distinctas. Allegoria praeteritarum in veteri lege umbrarum, ac figuratum praenotiones, & praesagia manifestat. Tropologia, quae in scripturis sanctis gesta, dictaque sunt, ad praesentis vitae moralem institutionem convertit. Anagogia ad futurae

rae beatitudinis, & coelestis gloriae sublimiora mysteria animum sustollit. Tot igitur juxta triplicem temporum partitionem sunt species Mysticae explanationis: cujus primam inventionem Porphyrius, Christiani nominis hostis, existimavit ab Origene Adamantio profectam: de quo, ut Eusebius refert, ipse in tertio adversus Christianos volumine scripsit haec verba: ADHAERENT Christiani sermonibus Judaïcarum scripturarum; & ea, quae Moses agresti & simplici sermone conscripsit, divinitus sancita, & figuris, aenigmatibusque obtecta esse confirmant, atque, ut ingentibus repleta mysteriis, exponunt: cujus expositionis genus initium habuit a viro, quem ego, cum adhuc essem valde puer, vidi arcam totius eruditionis tenentem. Origenes hic est, cujus ingens gloria inter eorum magistros habetur. Philo autem Judaeus in libro, cui titulum fecit De vita theoritica, refert hoc genus spiritualis interpretationis longe antea usitatissimum fuisse apud Essenos, viros inter Hebraeos religione, & sanctitate praecipuos; qui ab exoriente diluculo usque in vesperum consueverunt dies integros impendere lectioni divinarum scripturarum; quas etiam summo studio ad spirituales, & allegoricos sensus traducere conabantur. At nos Christiani multo rectius ac verius credimus Christum Jesum, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei, primum auctorem fuisse hujus reconditae expositionis, primumque omnium ostendisse nobis tam per se ipsum, quam per discipulos suos unamquanque Mysticae elucidationis speciem.

ALLEGORICAM explanationem edocuit, cum loquens ad Judaeos de Joanne Baptista dixit: HELIAS quidem venturus est, & restituet omnia: dico autem vobis, quia Helias jam venit, & non cognoverunt eum: sed fecerunt in eum quaecunque voluerunt: significans his verbis, Heliae vitam in veteri testamento fuisse typum, & umbram vitae Joannis, qui ab exordio novi testamenti venit in Spiritu & virtute Heliae. Paulus quoque in epistola ad Galathas, explicans allegorice historiam duorum filiorum Abrahae, ait: SCRIPTUM est, quod Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & alium de libera: sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem: quae sunt per Allegoriam dicta: haec enim sunt duo testamenta &c. Mat. 17. b Gal. 4. c

TROPOLOGICA expositione usus est redemptor noster, cum historiam poenitentiae Ninivitarum, & adventus reginae Austri ad Salomonem, ad exprobandos perditissimos mores, & obstinatissimam incredulitatem Judaeorum deflexit, inquiens: VIRI Ninivitae surgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt eam; quia in praedicatione Jonae egerunt poenitentiam; & ecce plus quam Jonas est hic: regina Austri surget in judicio cum generatione hac, & condemnabit eam; quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, & ecce plusquam Salomon hic: & Paulus in epistola prima ad Corinthios, Historiam Hebraeorum, qui in deserto perierunt, ad mores accommodans, ait: PATRES nostri, omnes mare transierunt; sed non in omnibus eorum beneplacitum est Deo: haec autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: neque idololatrae efficiamini, sicut quidam ex illis: quemadmodum scriptum est, Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere: neque fornicemur, sicut quidam ex his fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia: neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, & perierunt ab exterminatore. Haec autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos, fines saeculorum devenerunt. ANAGOGICA expositione usus est Paulus in epistola ad Hebraeos, cum terram illam Palaestinorum, patribus repromissam, adaptar ad pollicitationem futurae gloriae, inquiens, terram illam tantopere a Patriarchis desideratam, & tot peregrinationibus exquisitam, non esse praesentem, visibilem, terrenam illam regionem Cananaeorum, sed futuram, invisibilem, atque coelestem patriam meliora habentem fundamenta, cujus Deus est artifex, & civitatem Dei viventis, Hierusalem coelestem, multis angelorum millibus frequentem. Tot igitur sunt sacrarum expositionum species. Mat. 12. f 1. Cor. 10. a Hebr. 11. c

SCIENDUM est autem, non solum omnia, quae in sacris literis reperiuntur, vel per unam, vel per alteram harum expositionum aperte explicari posse; sed etiam quam

quam saepissime contingere, ut idem locus, ac verba divinae scripturae omnes istas expositiones simul recipiant: cujus rei exemplum aptissimum affert divus Eucherius in libro spiritualium formularum, illustrans quadruplici expositione Aquarum nomen, quod in scripturis sanctis est frequentissimum, his verbis: QUATUOR sunt divinarum Expositionum genera, Historicum, Tropologicum, Allegoricum, & Anagogicum.

HISTORICA expositio est, quae veritatem nobis factorum, ac fidem revelationis inculcat.

TROPOLOGICA, sive moralis expositio est, quae ad vitae emendationem mysticos intellectus refert.

ALLEGORICA expositio est, quae gestorum narrationem futurorum umbram praetulisse demonstrat.

ANAGOGICA expositio est, quae ad sacrariora coelestium figurarum secreta perducit: haec vero ipsa subjectis planius manifestantur exemplis.

AQUA, secundum historiam, elementarem aquam significat, quae terram
Gen. 1. 6 alluit, & interluit, sicut in principio Geneseos: Congregentur aquae in locum unum, & appareat arida.

Psalm. 65. 12. TROPOLOGICE Aqua tribulationes significat. Psalmus, Transivimus per
Esa. 43. 2. aquam, & ignem: & eduxisti nos in refrigerium: & in Esaia, Cum transieris per aquas, tecum ero: & flumina non operient te. Item sapientiam significat, dicen-
Proverb. 18. 4 te Salomone: Aqua profunda verba ex ore viri; & torrens redundans fons sapien-
Proverb. 9. 17. tiae. Item haereses, eodem Salomone scribente, Aquae furtivae dulciores sunt.
Joan. 4. 13. Item prosperitates mundi apud Joannem, dicentem, Omnis, qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum.

ALLEGORICE, Aqua baptismum significat: de quo in Ezechielis volumi-
Ezec. 36. 25. ne legitur, Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus
Apoc. 17. 15. inquinamentis vestris. Item in Apocalypsi Populos; Aquae multae, Populi mul-
Esa. 32. 20. ti: & in Esaia, Beati, qui seminatis super omnes aquas. Item gratiam Spiritus
Joan. 7. 38. Sancti apud Joannem, si quis sitit, veniat, & bibat: & fluent de ventre ejus flumina aquae vivae.

Jer. 2. 13. ANAGOGICE Aqua exponitur de aeterna beatitudine, sicut in Jeremia, Me
Apoc. 7. dereliquerunt fontem aquae vivae: & in Apocalypsi, Deducet eos ad vitae fontes
Psal. 148. aquarum. Item de Angelis in Psalmo canitur, Aquae, quae super coelos sunt, laudent nomen Domini. Haec Eucherius.

SED minime praetermittendum arbitror, quod Augustinus in libro de utilitate credendi ad Honoratum capite tertio haec genera expositionum longe aliter, quam nos, & Eucherius distinximus, partiri videtur, hunc in modum loquens: QUATUOR modi a quibusdam scripturarum tractatoribus traduntur legis exponendae, secundum Historiam, secundum allegoriam, secundum Analogiam, secundum AEtiologiam.

Secundum historiam ergo traditur, cum docetur, quid scriptum, aut quid gestum sit, quid non gestum, sed tantummodo scriptum, quasi gestum sit. Secundum AEtiologiam, cum ostenditur, quid, qua de causa, vel factum, vel dictum sit. Secundum Analogiam, cum demonstratur, non sibi adversari duo testamenta, vetus scilicet, ac novum. Secundum Allegoriam; cum docetur non ad literam esse accipienda quaedam, quae scripta sunt; sed figurate intelligenda. His omnibus modis Dominus noster Jesus Christus, & Apostoli usi sunt: nam de historia sumptum est, cum objectum esset, quod die Sabbati discipuli ejus spi-
Mat. 12. 2 cas evulsissent. NON legistis, inquit, quod fecit David, & qui cum eo erant?
Marc. 2. 23. quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis manducavit, quos non
Luc. 6. 1. licebat ei manducare, neque eis, qui erant cum eo, nisi solis sacerdotibus.

Mat. 19. 3 AD AEtiologiam vero illud pertinet, quod, cum Christus prohibuisset uxorem abjici, nisi fornicationis causa, relatumque esset ab interrogantibus Mosem, libello dato, repudii permisisse licentiam: HOC, inquit, Moses fecit propter duritiam cordis vestri. Hic enim causa reddita est, cur illud a Mose pro tempore bene permissum sit, ut quod Christus praecipiebat, alia jam tempora demonstrare videretur.

AD

AD Analogiam pertinet, quod cum Matthaeus narrasset caedem infantium ab Herode perpetratam, protinus addidit facti hujus cum dictis veteris testamenti congruentiam, inquiens: TUNC adimpletum est, quod dictum est per Jeremiam Prophetam, dicentem, VOX in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos: & noluit consolari, quia non sunt.

AD Allegoriam attinet, quod Paulus dicit ad Galatas: SCRIPTUM est, quod Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, alium de libera: quae sunt per allegoriam dicta. Haec Augustinus. Gal.4.22.24.

HIERONYMUS vero aliquanto diversius distinguere videtur haec expositionum genera. Sic in 12. quaestionum ad Hedibiam, scribens: TRIPLEX in corde nostro descriptio, & regula scripturarum est: Prima, ut intelligamus eas juxta Historiam; Secunda, juxta Tropologiam; Tertia, juxta intelligentiam spiritualem.

IN Historia, eorum, quae scripta sunt, ordo servatur.

IN Tropologia, de litera ad majora consurgimus: & quicquid in priori populo carnaliter factum est, juxta moralem interpretamur locum; & ad animae nostrae emolumenta convertimus.

IN spirituali θεωρία, ad sublimiora transimus, terrena dimittimus, de futurorum beatitudine, & coelestibus disputamus: ut praesentis vitae meditatio umbra futurae beatitudinis fit. Hactenus Hieronymus.

SED ut omnis, quae inter hos Patres videtur esse diversitas, ad concordiam revocetur; nosse oportet, eos de numero quatuor Expositionum nihil inter se dissidere; sed in solo partiendi modo differre: eam enim expositionum partitionem, quam Eucherius in quatuor membra distribuit, Hieronymus ad tria, Augustinus vero (quem nos secuti sumus) ad duo membra reduxit, eo modo, quo in subjecta figura apparet.

EUCHERII PARTITIO QUADRIMEMBRIS.

SACRARUM literarum quadruplex est expositio, videlicet,
- Historica — Propria, Metaphorica,
- Tropologica,
- Allegorica,
- Anagogica.

HIERONYMI PARTITIO TRIMEMBRIS.

SACRARUM literarum triplex expositio, videlicet,
- Historia,
- Tropologica,
- Spiritualis; quae duplex est, videlicet — Allegorica, Anagogica.

AUGUSTINI PARTITIO BIMEMBRIS.

SACRARUM literarum duplex est expositio, videlicet,
- Historica — Analogica, AEtiologica.
- Allegorica, quae in libro, De vera religione capite quinquagesimo triplex assignatur; quarum —
  - Prima, figuras praeteritorum ad praesentia accommodat; quae sibi nomen Allegoricae retinuit.
  - Secunda, ad mores, & affectiones animae pertinet; quae dicitur Tropologica.
  - Tertia, ad incommutabilem aeternitatem extollit; quae dicitur Anagogica.

HAEC de duobus Sacrarum expositionum generibus dicta sint: quibus paucula quaedam de necessario usu, & utilitate ipsorum addenda videntur.

DE USU, ET UTILITATE HISTORICAE, AC MYSTICAE EXPOSITIONIS.

HISTORICUM expositionis genus in primis summopere necessarium est ad instructionem earum rerum, quae nobis credendae sunt ad fidei confirma-

tionem, ac defensionem; & ad redarguendum eos, qui resistunt veritati; & ad omnes haereses convincendas: nulla enim expositio ad probationem dogmatum inducta vim habet, ac robur, nisi ea, quae vere, pure, & germane, literae sententiam explicet: nam cum aliae explanationes, sensus intra literae medullam abditos rimentur, indeque eos ex quibusdam rerum similitudinibus extrahere conentur, facile ex similium rerum imaginibus falli possunt; praesertim cum haec spiritualium sensuum deductio, & elucidatio, cogitatione, discursu, & inquisitione humani ingenii fiat: quod saepe decipitur, & crebro in rebus obscuris fingere solet ea, ad quae animus potissimum est, vel natura, vel exercitatione propensior: si enim ipse voluero astruere sacerdotes habere potestatem ligandi, ac solvendi a peccatis, ex mystica expositione illius sententiae Christi ad Apostolos,
Joan. 11. f Solvite eum, & sinite abire: illico respondebit adversarius, id de solutione linteorum, quibus Lazarus erat obvolutus, & non de solutione peccatorum dictum esse: at, si id ipsum ostendero ex auctoritate, & expositione literali ejus sententiae
Joan. 20. e Christi ad Apostolos, Accipite Spiritum Sanctum; & quorum remiseritis peccata, remittentur; & quorum retinebitis, retenta sunt: protinus acquiescere, & dictis assentiri cogetur. Proinde recte D. Augustinus in epistola ad Vincentium Danatistam, sic scribit: QUIS autem non impudentissime nitatur aliquid, in Allegoria positum, pro se interpretari, nisi habeat & manifestissima testimonia, quorum lumine illustrentur obscura? Hieronymus quoque in secundo Commentariorum
Mat. 13. e super Matthaeum, pertractans de fermento abscondito a muliere in farinae satis tribus, postquam retulit quorundam expositionem applicantium parabolam illam ad trinitatem personarum, & unitatem essentiae, haec verba subjungit: PIUS quidem sensus, sed nunquam parabolae, & dubia aenigmatum intelligentia potest ad auctoritatem dogmatum proficere. Haec ille. Sola igitur literalis ad veritatem fulciendam, & falsitatem destruendam valida est: quia cum ex prima vocum significatione, vel ex vocibus translaticiis primae significationi conjunctissimis hauriatur; caeteris explanationibus patentior est, & efficacior (a). Atque hic est primus, & maxime necessarius expositionis historiae usus.

SECUNDA ejus utilitas, ac necessitas, nascitur ex ordine ejus ad caeteras mysticas expositiones, quibus ipsam, tanquam basim, ac fundamentum stabile totius spiritualis aedificii, necesse est substerni: nam nisi prius sensus literae nobis perspicuus sit, qui fieri poterit, ut spiritualibus elucidationibus ea illustremus, quorum nobis verba obscurissima sunt? Periculum erit etiam, si ex non intellectis verbis sensum aliquem arcanum exprimere velimus, ne in haereses varias incidamus: & idem nobis continget, quod multis evenit haereticis, praesertim Manichaeis: qui cum
Psalm. 18. ex imperitia linguae Hebraeae non intelligerent literalem sensum dicti illius, IN

SO-

(a) N. Xystus hic communem certam obviamque tradit normam ad efformanda argumenta, quibus Catholica fides contra heterodoxos firmetur, ne, scilicet ex figuris symbolisque Divinae Scipturae, quae probabile argumentum faciunt, contendamus Fidei dogmata contra haereticos probare, in quem errorem quamplures Theologos fuisse prolapsos nemo est, qui ignoret. Certa quidem, & nota est Tertulliani regula & sententia: „ Figura non usquequaque adaequabitur veritati „: quapropter ad retundendas haereticorum thecnas, & probanda fidei dogmata id potissimum attendere debemus, ut ex litterali dilucido Divini verbi monumento efformemus argumentum, iis omissis allegoriis, quae rem aperte non manifestant, & faciliter possunt ab hostibus fidei repudiari. Verum, quod universim Polemici docent, non ita coarctandum est, ut nullimode ad figuras, allegorias, & cetera id genus monumenta Divini Foederis liceat adpellare; quinimo non semel ex iis certum firmari argumentum evidentissime constat ex PP. qui in Synodis ad eadem adpellarunt: pro qua re ea certa statuitur norma ab iis, qui Theologi, qui Catholici audiunt. Quando namque Veteris Testamenti figura ad historicum factum novi Foederis explicandum ab Agiographis Scriptoribus adsumitur, certissime id ipsum probare, & velut prophetiam jam impleram censendam fore nemo, est qui possit inficiari. Sic enim etsi Oseas litteraliter populum Israel de Egypto erutum declaret, dum inquit: „ ex AEgypto vocavi filium meum „ hoc tamen ad denotandum pupulum Jesum a parentibus de Aegypto reportatum in terram Israël Matthaeus *Cap. II.* manifestat: „ ut adimpleretur quod dictum est a Domino „ per Prophetam: Ex Aegypto vocavi filium meum. „ Similiter etsi *Exodi XII.* praescribatur agnum Paschalem non fore dividendum in frusta, sed integrum assandum, id tamen adimplerum fuisse in Christo Domino vero immaculato Dei agno pro nobis in cruce immolato, cujus crura non fuerunt confracta, quemadmodum cum latronibus fuit actum, Johannes *Cap. XIX.* declarat: „ Ad Jesum autem „ cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, „ non fregerunt ejus crura... Facta sunt enim haec, „ ut scriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo. „ Et id genus innumera, quae etiam N. Sixtus hic tradit de Allegoriis agens. Similiter quum ex communi PP. intelligentia & interpretatione divinum aliquod monumentum Veteris Testamenti ad explicandum mysterium Novi Foederis usurpatur, certissime tenendum est ex Apostolica Divina traditione ad nos per eos devenisse, quapropter loco firmissimi monumenti potest adhiberi.

SOLE POSUIT TABERNACULUM SUUM; converterunt se ad praesidia Allegoricae expositionis, dicentes, Christum post resurrectionem suam sine carne ad Patrem ascendisse, relicto corpore suo intra ambitum globi solaris: ut a nobis caro ejus in Sole, tanquam in tabernaculo Dominici corporis, adoraretur: cum tamen genuinus, ac proprius ejus literae sensus, & expositio sit, Deum posuisse soli tabernaculum in coelo, ex quo Sol ipse summo mane, tanquam sponsus è cubili, progreditur, ostensurus splendorem vultus sui cunctis mortalibus. Haec igitur sunt Historicae expositionis necessitas & emolumenta.

SED NON MINORES Utilitates continet Mysticum expositionis genus, tam ad fidei integritatem, quam ad morum institutionem longe utilissimum: est enim in primis maxime necessarium ad dignoscendam, conservandam, & explicandam sinceritatem Evangelicae doctrinae; quam necesse est a nobis contaminari, & inquinari Judaïcis institutis, si Scripturas, praesertim veteres juxta nudam literam ubique voluerimus explicare: oportebitque iterum reverti ad priscam illam Judaïcarum caeremoniarum observantiam, rursusque circuncidi cum Judaeis, sacrificare pecudes, comedere agnum, & azima, a cibis immundis abstinere, caeterasque Hebraeorum umbras sectari; quae jam illucescente Evangelica luce evanuerunt. Deinde nullum fere nobis defensionis, aut responsi genus relinquitur adversus hostes legis, & Prophetarum, si objiciant nobis, cur olim dederit Deus tam absurdas leges, amputare praeputii pelliculam, occidere agnum, mactare Vitulum, jugulare hircum, sanguine belluino cuncta foedare, gerere paxillum in balteo, & egesta humo felium more proprii corporis excrementa contegere. Paucula quoque inveniemus in veteribus historiis, quae animum spiritualiter oblectent, & mentem pascant, si mysticas expositiones negligimus: sed videbuntur nobis omnia insipida, agrestia, insana, & prorsus divina majestate indigna esse, quae Deus praecipit de agno, de ariete, bove, de vacca rufa, de hirco, adipe, armo dextro, jecore, pectore, ventre, caeterisque brutorum intestinis: nihilque grande, nihil sublime, nihil dignum Deo, Deus ipse jubere videbitur, nisi hujuscemodi sacrificia, quae vilia, humilia, & a sapientibus hujus mundi contemnenda videntur, retuleris ad sacrificium Christi, quod factum est pro nobis contemptibile, abjectum, despectum usque ad mortem crucis, foris quidem sordida & vili carnis veste indutum, intus vero grande, altum, magnificum, speciosum prae filiis hominum, quod indignis verbis, vilibusque sacrificiis figurari se patitur. In carnalibus ergo hujusmodi sacrificiis, nisi mysticum sensum, & explanationem, recipiamus, videbuntur magis rationabiles gentilium leges, vel Atheniensium, vel Lacedaemoniorum.

SED NEQUE ad mores formandos in universum prodesse poterunt veteres historiae; si eas juxta nudam literam consideremus: quid enim ad Salutem juvat, scire antiquorum Judaeorum bella, & seditiones; si in eis nihil aliud, quam strages, & effusiones sanguinis intelligamus? quid refert ad pietatem consequendam nosse juxta literam, quod Abraham duas uxores, & filios habuit, Ismaël, & Isaac; quod a lacte depulsus sit puer Isaac; quod in die ablactationis factum sit convivium; quod luserit cum Ismaële; quod Sara indignatur filium ancillae ludere cum filio liberae: ni carnalem historiam ad mysticam intelligentiam retuleris, & una cum Paulo exponas, Abraham habentem duas uxores, significare Gal.4.c Christum habentem duo Testamenta, & duos populos, unum carnalem, & alterum spiritualem, a lacte carnalis Vitae separatum; ludum vero infantiae, persecutionem carnalis populi contra spiritualem: & ob id Saram, id est, novam legem contra Agar veterem legem solum carnaliter sentientem indignari? Quae si hoc pacto mystice exposueris; mirum in modum juvabit historia ad fovendum, & nutriendum in nobis fidei & amoris ignem, & admirandi saporis delectationem afferet gustui nostro.

HIC TAMEN admonendi sunt, qui negotium exponendi sanctas Scripturas assumunt, ut medium in his expositionibus teneat; & extrema, quae semper vitiosa sunt, fugiant: nam sicut minime probandi sunt quidam nostri saeculi expositores, qui spretis mysticis sensibus, tanquam fortuitis cogitationibus, & ad arbitrium excogitatis, dormitanti literae perpetuo assident, & solis mortuis sylla-

bis & dictionibus incumbunt, frigidi, fine spiritu, exangues, & exanimes: ita graviter damnandi sunt inepti quidam nostrorum temporum expositores; qui, rejecta prorsus literali expositione, tanquam re levissimi momenti, & Grammaticis, ut ajunt, potius, quam Theologis digna, in singulis Scripturae locis coactas quasdam, & insulsas allegorias protrahunt, vim inferentes divinae Scripturae; &, destructa historiae veritate, ridiculas cogitationes suas venditant, tanquam magna, & arcana ecclesiae Sacramenta. Hos ergo amantissime obsecro, atque obtestor, ut considerent literalem expositionem non esse rem usqueadeo vulgarem, vilem, ac protritam, & omnibus, ut ipsi jactitant, puerorum paedagogis perviam; sed esse expositionum omnium difficillimam, ac maxime operosam, propter inusitatas & abstrusas linguae Sanctae proprietates, & propter copiam rerum difficillimarum, artium videlicet, scientiarum, & disciplinarum omnium, quae sub historico Scripturae sensu comprehenduntur: testes hujus rei sunt duo clarissima Latinae ecclesiae lumina Hieronymus, & Augustinus: qui non nisi jam natu grandes ausi sunt admovere manum Historicae explanationi, postquam multos annos in explanationibus mysticis, veluti in studiis facilioribus, consumpsissent: quorum hic verba ad confirmationem sententiae nostrae placet inducere; ut agnoscant, qui ad Scripturarum expositionem accedunt, quanti facienda sit Historica explanatio: de qua Hieronymus in Praefatione Commentariorum in Abdiam sic loquitur:

1.Cor. 13. 11. CUM ESSEM parvulus, ut parvulus loquebar, ut parvulus sapiebam, ut parvulus cogitabam: postquam factus sum vir; quae parvuli erant, deposui. Si Apostolus proficit, & quotidie praeteritorum obliviscens, in priora se extendit, secundum praeceptum Domini Salvatoris, stivam tenens, post tergum non respicit: quanto magis ego, qui nec dum ad aetatem perfecti viri, & in mensuram Christi veni, mereri debeo veniam, quod in adolescentia mea provocatus ardore, & studio Scripturarum, allegorice interpretatus sum Abdiam Prophetam, cujus historiam nesciebam? ardebat animus cognitione mystica: & quia legeram omnia possibilia credentibus, ignorabam diversa esse charismata: literas saeculi noveram; & ob id putabam, me librum legere posse signatum. Sperabam in scriniolis latere, quod scripseram; & ingenioli mei primam temeritatem ignibus voveram, cum subito de Italia affertur exemplar a quodam juvene tot annis, quot ego quondam scripseram, laudante Opusculum meum. Fateor, miratus sum, quod quantumvis aliqui male scripserit, invenit similem Lectorem sui: ille praedicabat; ego erubescebam: ille quasi mysticos intellectus ferebat ad coelum: ego, demisso capite, confiteri meum pudorem prohibebar. Quid igitur, condemnamus, in quo pueri lusimus? minime; sed libere profiteor, illud fuisse puerilis ingenii, & hoc, quod nunc scribo, maturae senectutis. Haec Hieronymus, cum in extrema senectute Commentaria in Abdiam Prophetam juxta literam conscriberet.

Phil. 3. 13.

Luc. 9. 62.

AUGUSTINUS vero testatur se, cum prius juxta allegoriam facili labore scripsisset in Genesim, tentasse multo post in eundem librum literalem expositionem; sed se, laboris magnitudine deterritum ad defessum, desistere coactum: ejus haec verba sunt in primo volumine Retractationum: CUM de Genesi duos libros contra Manichaeos condidissem, quoniam secundum allegoricam expositionem Scripturae verba tractaveram, non ausus naturalium rerum tanta secreta ad literam exponere, hoc est, quemadmodum possent secundum historicam proprietatem, quae ibi dicta sunt, accipi; volui experiri in hoc quoque negotiosissimo, ac difficillimo Opere, quid valerem: sed in Scripturis expendendis tyrocinium meum sub tanta sarcinae mole succubuit; & nondum perfecto uno libro, ab eo, quem sustinere non poteram, labore conquievi. Hactenus Augustini verba: ex quibus perspicuum fit, historicam explanationem non esse ab expositoribus nostri saeculi negligendam, quasi ignobilem trivialem & ineruditam; cum ipsa omnes fere mysticas expositiones, nobilium ac doctissimarum rerum praestantia antecellat. Atque haec de quatuor generalibus ac praecipuis divinae Scripturae explanationibus dicta sint satis: reliquum est, ut ad alias quasdam particulares ejusdem Scripturae explicationes progrediamur.

DE

DE TRIBUS PARTICULARIBUS, PARUMQUE USITATIS DIVINAE SCRIPTURAE EXPOSITIONIBUS.

POST illa quatuor poriſſima, & apud omnes expoſitores uſitatiſſima Sacratum expoſitionum genera, jam a nobis deſcripta, tres etiam reperiuntur particulares divinae Scripturae explanationes, nimirum, Elementaris, Phyſica, & Prophetica: quarum licet apud divinos Interpretes rarus ſit uſus, & ſub jam praedictis communibus generibus quodammodo contineri videantur: tamen, ne quid ad praeſens inſtitutum pertinens, relinquamus intactum, eas, utpote ſcitu non indignas, explicabimus, ab ipſa primum Elementari expoſitione incipientes.

DE ELEMENTARIA EXPOSITIONE.

ELEMENTARIA explanatio, a qua dicti ſunt elementarii expoſitores, ea eſt, quae circa ſignificationem ſimplicium elementorum, ſive literarum verſatur: cum autem literae duo potiſſimum ſignificent; hoc eſt partes ſyllabarum individuas, & Notas numerorum indices, praeſertim apud Graecos & Hebraeos, qui omne numerorum genus per literas repraeſentant; explanatio haec neceſſario in duos explanandi modos dividitur.

DE PRIMO ELEMENTARIAE EXPOSITIONIS MODO.

PRIMUS Modus is eſt, qui ex reſolutione elementorum cujuſque dictionis, & rurſus ex nova diverſaque eorundem elementorum connexione multiplices ſenſus tam hiſtoricos, quam myſticos ex ſcripturis ſanctis deducit: qui quidem modus ſecatur in partes duas, hoc eſt Reſolutoriam, & Componentem. Porro pars prior, in qua ſingulae literae ſingulas dictiones ſignificant, & ſingulae per ſingulas dictiones exponuntur, idcirco Reſolutoria appellatur, quia tota in reſolutione elementorum verſatur; dum literas cujuslibet propoſitae dictionis alteram ab altera divellit, ac ſeparat; & ex unaquaque litera dictiones quaſdam extrahit, ab eadem litera incipientes: quae myſteria in tota illius dictionis medulla recondita patefaciunt. Poſterior, quae compoſitionem tractat, illa eadem ejuſdem dictionis elementa, prius diſſita ac disjuncta, iterum novo ordine tranſponens, & alterum pro altero variata ſede reponens, connectit; & novas conflat ex eis ſyllabas, voces, orationis partes, & ſermonis formulas: quarum auxilio diverſorum ſenſuum intelligentias, & ſecretiſſima arcana reſerantur. Hebraei explanationis hujus inventionem ſibi vendicant aſſerentes eſſe partem Cabalae, hoc eſt ejus Secretioris, & Anagogicae, vel Allegoricae ſapientiae, quam Patres eorum a majoribus per manus traditam paulo poſt tempora Moſis acceperunt. Quod quidem mihi non ſatis compertum eſt: ſiquidem comperio etiam apud vetuſtiſſimos Graecos eandem exponendi peritiam fuiſſe, non ſolum apud Platonem in Cratylo, ubi de nominum etymologia non diſſimilem diſciplinam tractat; ſed etiam apud Eſopum Phrygium, qui longe ante tempora Trojani belli eodem ſaeculo, quo Orpheus, & Linus claruiſſe creditur: is enim, quemadmodum in ejus vita legitur, cum una cum hero ſuo Xantho veteres quorundam aedificiorum ruinas perluſtraret, forte incidit in columnam quandam marmoream; cui ſeptem Graecae literae erant inſculptae, indicantes theſaurum eo in loco, non longe a columna defoſſum: quarum cum Xanthus intelligentiam anxie diſquireret; Aeſopus, inventis dictionibus, quae ab iiſdem characteribus incipiebant, ſcripturam illam, tribus adhibitis expoſitionibus, illuſtravit: erant autem literae hujuſmodi, Α. Β Δ. Ο. Ε. Θ. Χ. quas Aeſopus manifeſtans hero ſuo locum theſauri, quem literae deſignabant, ſic primum expoſuit. Aeſopi lepida, variaque ſeptē literarū interpretatio.

Α, ΑΠΟΒΑΣ, id eſt Abſcedens. Β, *βήματα*, gradus. Δ, *τέσσαρα*, quatuor. Ο, *ὀρύξας*, fodiens. Ε, *εὑρήσεις*, invenies. Θ, *θησαυρὸν*, theſaurum. Χ, *χρυσίου*, aureum, hoc eſt, *Abſcedens gradus quatuor, invenies theſaurum aureum.* Cum itaque Xanthus theſaurum effodiſſet, neque partem ullam auri Aeſopo decerneret;

mo-

modeste eum admonuit Aesopus, ut praecepto columnae insculpto pateret: quod literae illae continebant hunc in modum,

A, ANEΛOMENOI, id est Tollentes. B, Βαδίζετε, ite. Δ, διέλεσθε, dividite. O, ὃν, quem. E, εὕρετε, invenistis. Θ, θησαυρὸν, thesaurum. X, χρυσίου, aureum: hoc est, *Tollentes ite, dividite, quem invenistis thesaurum aureum.* Quod cum Xanthus facere contemneret, solusque auro potiri vellet; indignatus Aesopus, comminatus est, nisi partem acciperet, se alterum ejusdem scripturae mandatum executurum, ita praecipientibus literis.

A, AΠOΔOΣ, id est Redde. B, Βασιλεῖ, regi. Δ, Διονυσίῳ, Dionysio. O, ὃν, quem. E, εὗρες, invenisti. Θ, θησαυρὸν, thesaurum. X, χρυσίου, aureum: hoc est, *Redde regi Dionysio, quem invenisti thesaurum aureum.* SED UTCUNQUE se habeat res, sive Graeci, sive Hebraei hunc exponendi morem primi adinvenerint; duae sunt, ut jam diximus, ipsius partes. Prioris, sive Resolutoriae partis, in qua singulae literae singulas notant dictiones, exempla non pauca extant apud vetustos patres; ex quibus Hieronymus in quaestionibus super librum tertium Regum examinans verba illa Davidis morientis ad Salomonem. *Habes quoque apud te Semei, filium Gora, filii Gemini de Baurim, qui maledixit mihi maledictione pessima*, explicat vim illius execrandae maledictionis, ostendens convicia, quae Semei congessit in Davidem, ex literis, quae sunt in dictione illa, PESSIMA; quae Hebraice scribitur, נמרצת nimrezeth; & his quinque literis constant; נ nun, מ mem, ר res, צ zaddi, ת thau.

3.Reg. 2. b

IN נ NUN, significatur נאף Noeph, id est Adulter, & alienae uxoris raptor; quia se Uriae uxoris adulterio foedasset.

IN מ mem, Moabita significatur: qua voce Semei exprobravit ei propriae stirpis indignitatem, quam ex ignobili & infideli Moabitarum semine duceret.

IN ר res, notatur רוצח Rozeha, id est Homicida, & interfector: qui Uriam innoxium dolo malo sustulit, & omne genus regium Saulis trucidavit.

IN צ zaddi, significatur צרוע Zarva, id est Leprosus; quia ab omnibus hominibus ex regno suo ejiceretur ad similitudinem viri leprosi, quem lex jubebat ex urbibus, & hominum consortio pelli.

IN ת thau, significatur תועבה Thoheva, id est Abominatus non solum ab hominibus, sed a Deo qui eum, tanquam virum impium, prorsus abjecisset.

AUGUSTINUS vero in tractatu nono super Joannem, & ante eum Cyprianus in tractatu de Sina, & Sion [a], & post utrunque Beda in Commentariis super Joannem, declarantes etymologiam nominis Adam, putant primum hominem sic appellatum, quia terra illa, ex qua fictus est, a Deo sumpta esset ex quatuor mundi cardinibus; qui quatuor literis ejusdem nominis comprehenduntur: nam A. ἀνατολὴν, id est, Orientem; D. δύσιν, id est, Occasum; aliud A. ἄρκτον, id est, Septemtrionem; & M. μεσημβρίαν, hoc est, Meridiem significat: hanc nominis interpretationem multis antea saeculis Sybilla in secundo Oraculorum libro his carminibus expresserat;

Αὐτὸς δὴ Θεός ἐσθ' ὁ πλάσας τετραγράμματον Ἀδὰμ
Τὸν πρῶτον πλασθέντα, καὶ οὔνομα πληρώσαντα,
Ἀνατολήν τε, δύσιν τε, μεσημβρίαν τε, καὶ ἄρκτον,

quorum hic est sensus:

Nimirum Deus is finxit tetragrammaton Adam:
Qui primus fictus est, & qui nomine complet,
Ortumque, Occasumque, Austrum, Boreamque rigentem.

AD HANC quoque Resolutoriae expositionis partem referri potest interpretatio illarum dictionum, quarum singulae singulas integras orationes significant; veluti tres illae dictiones, quas, ut habetur in quinto capite Danielis, prodigiosa illa manus in pariete coram rege Babylonis descripsit, scilicet, מנה MENE; תקל THEKEL; ופרסין PHARESIN; hoc est, NUMERATUM, PONDERATUM, DIVISUM. Has Daniel per tres integras orationes exponens, sic interpretatus est.

Dan 5.25. 26. 27. 28.

(a) Liber, seu Tractatus de Montibus Sionis, & Sinai, olim sub nomine Cypriani venditatus, spurius est, suppositititius, & tanto Viro indignus, utpote qui compositus ab infimae notae authore, qui Rabbinorum, & Cabbalistarum deliriis fidem adhibebat.

eſt. NUMERATUM ſignificat, Numeratum eſt regnum tuum a Deo, & completum eſt. PONDERATUM ſignificat, Ponderatum eſt in ſtatera, & inventum eſt deficiens. DIVISUM ſignificat, Diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis.

SEQUITUR poſterior pars hujus expoſitionis, ad compoſitionem attinens; quae fit per commurationem, & rranſpoſitionem literatum: hanc apud veruſtiſſimos Hebraeos fuiſſe in uſu, argumento eſt Jeremiae vaticinium adverſum regem Babylonis 25. cap. prophetiarum ejus deſcriptum: quo loco Propheta, ne aperte irritaret contra ſe regem ipſum, nomen BABEL, commutatis elementis artificioſe transformavit in SESAC, inquiens: ET SESAC calicem irae Dei bibet poſt eos: innuens per vocabulum SESAC, juxta hujus explanationis regulam intelligi oportere nomen BABEL. Eſt autem, ut Hieronymus ibidem refert, explicandi hujus nominis regula, quod ſicut nos Graecum alphabetum ab Α uſque ad Ω per ordinem legimus; rurſuſque ad exercendam memoriam puerorum, ſolemus lectionis ordinem vertere, & primis extrema miſcere, nectentes Α & Ω, & Β cum Ψ: ita Hebraei ab א per ב & ג recto ordine procedunt uſque ad ultimam ת, cui penultima eſt ש. Deinde conjungentes ſimul א & ת, ב & ש, cum ad medium alphabeti pervenerint, lirerae ל occurrit כ: unde fit, quod quemadmodum recto ordine alphabetum percurrentes legimus BABEL, ira permurato ordine legimus SESAC: vocales enim literae inter ל & ב & ב nominis BABEL, & inter literas ך & ש & ש nominis SESAC, juxta idioma linguae Hebraicae non ponuntur. Joannes Picus in Eptaplo ſua luculentiſſimum explanationis hujus exemplum affert, exponens illam primam Geneſeos dictionem, IN PRINCIPIO: quo in loco ſcribit haec verba:

DICTIO illa apud Hebraeos hoc modo ſcribitur, בראשית bereſcit. Ex hac igirur dictione, ſi tertiam literam primae conjungamus, fit dictio אב ab: ſi geminatae primae ſecundam addamus, fit בבר be bar: ſi praeter primam omnes legamus, fit ראשית reſcith: ſi quartam primae, & ultimae connectamus, fit שבת Sciabat: ſi tres primas, quo jacent ordine, ſtatuamus, fit ברא bara: ſi, prima omiſſa, tres ſequentes, fir ראש roſ: ſi, omiſſis prima & ſecunda, duas ſequentes, fir אש es: ſi, tribus primis omiſſis, quartam ultimae copulemus, fit, שת Seth: rurſus ſi ſecundam primae, fit, רב rab: ſi poſt tertiam quinram, tum quartam ſtatuamus, fit, איש iſ: ſi primas duas duabus ultimis coagmentemus, fit, ברית berith: ſi ultimam primae, fit ultima dictio, quae eſt טב tob, verſo (quod frequenriſſimum eſt apud Hebraeos) ת thau in ט ter elementum. Videamus ergo, quid primum haec Latine ſignificent; tum quae per ea non ignaris, philoſophiae de tota natura myſteria revelentur. Ab, patrem ſignificat; bebar, in filio, & per filium (utrunque enim ſignificat be propoſito) Reſcit, principium; Sciabat, quietem, & finem; Bara, creavit; Ros, caput; Es, ignem; Seth, fundamentum; Rab, magni; Iſch, hominis; Ber, foedere; Tob, bono: & toram ſi ordine conſequenti orationem texamus, erit hujuſmodi: Pater in filio, & per filium, principium & finem, ſive quietem creavit, caput, ignem, & fundamentum magni hominis, foedere bono: haec tota oratio ex primae illius dictionis reſolutione, & compoſitione diſſultat. Cujus quam altus, quam plenus omni doctrina ſit ſenſus, haud palam eſſe omnibus poreſt: ſed, ut aliqua ſtatim omnibus aperta ſunt, quae per has voces nobis ſignificantur; ita quaedam obſcura ſunt: notum eſt enim omnibus Chriſtianis, quid ſit Patrem in filio, & per filium creaſſe; quid item ſit filium principium eſſe, & finem omnium: eſt enim Alpha, & Omega, ut ſcribit Joannes: & ipſe principium ſe appellavit; & nos demonſtravimus, finem rerum omnium eſſe, ut principio ſuo reſtituantur: caetera paulo obſcuriora, quid illa, ſcilicet, ſibi velint, Caput, ignis, & fundamentum magni hominis; quid illud ſit foedus, & qua ratione bonum dicatur: neque enim ſtatim in promptu omnibus videre hic explicatam mundorum quatuor, de quibus egimus, omnem rationem, cognationem, item & felicitatem: de quibus poſtremo nos diſputavimus. Primum igitur illud advertendum, vocari a Moſe mundum hominem magnum: nam ſi homo eſt parvus mundus: utique mundus eſt magnus homo: hinc ſumpta occaſione, tres mundos, intellectualem, coeleſtem, & corrupti-

ptibilem per tres hominis partes aptissime figurat, simul indicans hac figura non solum contineri in homine mundos omnes; sed & quae hominis pars cui mundo respondeat, breviter declarans. Cogitemus igitur in homine tres partes, supremam caput; tum, quae a collo ad umbilicum protenditur; tertiam, quae ab umbilico extenditur ad pedes: sunt enim & hae in hominis figura varietate quadam disclusae, & separatae. Sed mirum, quam pulchre, quam examussim per exactissimam rationem tribus mundi partibus proportione respondeant. Est in capite cerebrum fons cognitionis: est in pectore cor fons motus vitae, & caloris: suot in parte postrema, genitalia membra, principium generationis: itidem autem & in mundo, suprema pars, quae est mundus angelicus, sive intellectualis, est fons cognitionis: quia facta illa natura ad intelligendum est, pars media, quae est coelum principium vitae motus, & caloris; in qua Sol, uti cor in pectore, dominatur: est infra Lunam (quod omnibus notum) generationis principium, & corruptionis. Videtis, quam apte omnes hae mundi partes, & hominis invicem congruant. Designavit autem Moses primam quidem nomine proprio capitis scilicet: secundam autem ignem appellavit, & quia hoc nomine a multis coelum censetur, & quia in nobis haec portio principium est caloris: tertiam vocavit fundamentum; quia per eam, ut notum omnibus, totum hominis corpus fundatur, & sustinetur: adjecit autem, quod haec creavit foedere bono; quia inter eas foedus pacis & amicitiae ex naturarum cognatione, & mutuo consensu per sapientiae Dei legem sancitum est: quod foedus ideo est bonum; quia ad Deum, qui est ipsum bonum, ita dirigitur, & ordinatur: ut quemadmodum inter se totus mundus est unus, ita & cum suo auctore postremo sit unum. Imitemur & nos sanctissimum foedus mundi; ut & mutua charitate invicem simus unum, & simul omnes per veram Dei dilectionem cum illo unum feliciter evadamus. Haec Picus.

CAETERUM, si haec tibi pauca videntur, & utriusque partis exemplum simul connexum videre desideras, habes divum Hieronymum in epistola ad Paulam Urbicam, & in praefatione commentariorum in Threnos: quibus in locis tradens quaedam, veluti prima hujus artis rudimenta, in primis singula alphabeti Hebraici elementa separatim interpretatur: deinde ostendit, quae Mysteria in singulis ipsorum combinationibus contineantur: cujus verba, ut tibi amice lector morem geram, hic subnectere non gravabor: sunt autem haec: VERUM jam complendum est, quod petiisti, ut sensum uniuscujusque elementi interpretatio annexa significet. Aleph, doctrina interpretatur; Beth, domus; Ghimel, plenitudo; Daleth, tabularium; He, ista; Vau, &; Zain, haec; Heth, vita; Teth, bonum; Jod, principium; Caph, manus; Lamed, disciplinae, sive cordis; Mem, ex ipsis; Nun, sempiternum; Samech, adjutorium; Hain, fons, sive oculus; Phe, os, ab ore, non ab osse dictum intellige, ne literarum ambiguitate fallaris; Zaddi, justitia; Coph, vocatio; Res, capitis; Scin, dentium; Thau, signa: post interpretationem elementorum, intelligentiae ordo dicendus est: fiunt enim ex his literis septem connexiones.

QUARUM PRIMA est Aleph, Beth, Ghimel, Daleth, doctrina, domus, plenitudo tabularum; quod videlicet doctrina Ecclesiae, quae domus Dei est, in librorum reperiatur plenitudine divinorum.

SECUNDA connexio est He, Vau, Zain, Heth, ista & haec vita: quae enim alia potest esse vita sine scientia scripturarum? per quam etiam ipse Christus agnoscitur, qui est vita credentium.

TERTIA connexio habet Teth, Jod, bonum principium: quia quamvis non sciamus universa, quae scripta sunt: tamen ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus; & nunc per speculum in aenigmate videmus: cum autem meruerimus esse cum Christo, & similes angelis fuerimus; tunc librorum doctrina cessabit, & tunc videbimus a facie ad faciem bonum principium, sicuti est.

QUARTA connexio est Caph, Lamed: manus disciplinae sive cordis: manus intelliguntur in opere, cor & disciplina intelliguntur in opere, cor & disciplina intelliguntur in sensu: quia nihil facere possumus, nisi prius, quae facienda sunt, scierimus.

QUINTA connexio est Mem, Nun, Samech, ex ipsis sempiternum adjutorium:

rium: hoc explanatione non indiget, sed omni luce manifestius est, ex scripturis in aeterna subsidia ministrari.

SEXTA connexio habet Hain, Phe, Zaddi, fons, sive oculus otis justitiae, secundum illud, quod in quarto numero exposuimus.

SEPTIMA connexio est (quae & extrema, quo in ipso quoque septenario numero sit mysticus intellectus) Coph, Res, Scin, Thau, Vocario capitis, dentium signa: per dentes articulata vox promitur, & in his signis ad caput omnium, qui est Christus, pervenitur, per quem venitur ad regnum sempiternum. Haec Hieronymus.

SUNT Y quoque apud Graecos, ut Y Isidorus tradit, quinque mysticae
literae, videlicet Θ, T, Λ, Ω: qua- tum prima humanam vitam signi-
ticat: hanc Pythagoras Samius ad exemplum humanae vitae primus
formavit: cujus virgula inferior primam aetatem demonstrar, incertam quippe, & quae adhuc se nec vitiis, nec virtutibus dedir: bivium autem, quod superest, ab adolescentia incipit: cujus dextra pars ardua est, sed ad beatam vitam tendens; sinistra facilior, sed ad labem interitumque deducens: de qua litera vetustissimus quidam poëta, ut Lactantius in libro sexto capite tettio testatur, sic scripsit:

Littera Pythagorae, discrimine secta bicorni,
Humanae vitae speciem praeferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert,
Sed requiem praebet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata: sed ultima meta
Praecipitat captos, volvitque per ardua saxa.
Quisquis enim duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque decusque parabit.
Atqui desidiam, luxumque sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores.
Turpis, inops simul, miserabile transigit aevum.

SECUNDA est Θ thita, quae mortem significat: nam judiees eandem literam apponebant ad horum nomina, quos supplicio afficiebant: & dicta est Θ thita ἀπὸ τοῦ θανάτου, id est a morta: unde & habet per medium telum, id est mortis signum: de qua poëta quidam sic ait:

O multum ante alias infelix littera Thita.

TERTIA T, figuram demonstrat dominicae crucis: unde Hebraice Signum interpretatur: de qua dictum est in Ezechiele: SIGNA Thau in fronte gementium, Ezec.9.
& dolentium: reliquas vero duas α, & ω summam, & ultimam sibi vendicar Christus: ipse est enim principium, & finis dicens: EGO SUM α, & ω: concurrentibus enim in se invicem his duabus litteris, α ad ω usque devolvitur, & rursum α ad ω replicatur: ut ostenderet in se Dominus & initii decursum ad finem, & finis recursum ad initium. His literis Justinus philosophus, & martyr etiam X. addit, cujus forma ipse in secunda ad Antoninum Pium Apologia affirmat mysterium sacrarissimae crucis Christi contineti, Platonem ejus rei testem advocans; qui in Timaeo de filio Dei differens, inquit, Deum in mundo filium suum instar X litetae posuisse. Praetereo brevitatis causa, quod M. Tullius A salutarem literam appellet, quia nota esset absolutionis: C vero infaustam, quia condemnationis signum foret.

SUNT, qui universum hoc expositionis genus explodant, tanquam rem ludicram ac fortuitam: & rursus alii, qui illud superstitiose admirentur, & usque in coelum tollant, quarum opinionum extremitatem ipse non approbans, arbitror primum non omnino inventionem hujusmodi fore contemnendam; tum quia magnos, ut jam ostendi, habeat haec sententia auctores; tum quod multa sint in sacris literis, quae sine ea mystice explicari non possint: veluti Sacra quaedam poëmata, quae ideo dicuntur Alphabetaria, quod juxta alphabeticorum elementorum ordinem disposita sint: ut Davidis Psalmi septem, Mitropedia Lamuelis regis, ac Threni Jeremiae: quae quidem Hieronymus existimat non frustra, nec sine ingentibus mysteriis, & Ecclesiae Sacramentis in hunc ordinem literatum digesta.

gesta. Ad haec, & alia quaedam de nonnullis particularibus tam Hebraeis, quam Graecis literis, quales sunt apud Ezechielem ת Thau, litera Hebraica signata in frontibus servandorum, & de A Alpha & Ω Omega Graecis characteribus in Apocalypsi Joannis.

Ezec.9. c Apoc.1. b

VERUM ut eos non damno, qui moderate & apte haec suis locis interdum accommodant: ita eos non laudo, qui eadem nimis anxie, & inutili ac prorsus inani labore prosequuntur; cum me non praetereat ex hoc fonte emanasse prodigiosam Valentinorum, & Gnosticorum insaniam: qui, ut Irenaeus, & Epiphanius uterque in primo adversus haereses libro ostendunt, omnem divinam scripturam juxta hanc elementorum discussionem examinantes, inaudita novarum haereseon portenta invulgarunt. Atque haec de primo hujus explanationis modo dicta sint satis.

Valentinorum, & Gnosticorum insaniae origo.

DE SECUNDO ELEMENTARIAE EXPLANATIONIS MODO.

SECUNDUS elementariae explanationis modus, quem Arithmeticum dicere possumus, laborat in investigandis significationibus numerorum, quos literae, in dictionibus & syllabis positae, repraesentant: qui quidem modus ut apud nos pene incognitus est, ita apud Graecos, & apud Hebraeos hac potissimum ratione usitatus est; quod ipsorum literae singulae numerum aliquem significent: siquidem Hebraeis א Aleph unum significat, ב beth duo, ג ghimel tres, ד daleth quatuor, & sic deinceps singula elementa alphabeti Hebraici aliquem numerum indicant. Graecis quoque α unum repraesentat, β duo, γ tres, δ quatuor, &c. quae sequuntur: apud Latinos vero non ita est: quibus tantum septem sunt literae numerorum indices, idest C, D, I, L, M, V, X: quarum I unitatem significat, V quinarium numerum, X denarium, L quinquagesimum, C Centesimum, D quingentesimum, M millesimum & ideo Latini hunc explanationis modum, tanquam Latinis literis ineptum negligunt; quem Judaeis, & Graecis olim fuisse usitatum ostendunt pervulgatae quaedam utriusque gentis expositiones: de quarum numero extat apud Graecos explicatio illa Appionis Grammatici Alexandrini, qui a Tiberio Augusto Cymbalum mundi est appellatus: is, cum exponeret primam illam dictionem Homericae Iliados, *μῆνιν* dicere solebat Homerum artificiose a syllaba *μη* librum suum inchoasse, nimirum ut his duabus literis comprehenderet totum numerum octo & quadraginta voluminum, quibus absolvitur universum corpus Iliados, & Odisseae a se editum: numerum enim octo & quadraginta per *μ* & *η* Graeci designant.

SUNT ET APUD Hebraeos innumerabiles hujusmodi explanationes, ex disciplina kabalistica profectae, per quas multa in sacris dictionibus abdita mysteria aperiuntur: ut, exempli gratia, in nomine illo Dei, quod apud ipsos est ineffabile, & quatuor hisce literis scribitur יהוה JEHOVA, dicunt tres contineri numeros, hoc est Denarium in litera י Jod, Senarium in litera ו Vau, & duplicem quinarium in duobus ה he: quibus etiam numeris ajunt significari infinitam & admirabilem divinarum virtutum copiam: propterea quod Denarius totius scientiae & sapientiae plenitudinem, Senarius vero virtutem universarum rerum, ac totius boni procreatricem suapte natura designant; quemadmodum Philo Judaeus satis docte ostendit in explanationibus Hexaëmeron, & Decalogi; cujus verba brevitatis gratia omitto.

AFFERT etiam hujus expositionis insigne exemplum Petrus Brutus, episcopus Catarensis, in suo adversus Judaeos volumine: in cujus quarto capite edisserens vaticinium illud Esaiae de Messia, *Multiplicabitur imperium ejus*, quaerit, cur litera ם mem posita in medio dictionis למרבה Lemarbe, id est Multiplicabitur, clausa sit praeter naturam suam; cum nunquam in tota divina scriptura in medio dictionis reperiatur clausa, sed semper aperta? Respondet autem ex sententia Rabbi Hammay in libro Sanedrin, quod Esaias voluit per hanc literam ם Mem clausam significare occulto quodam supputationis artificio numerum annorum a tempore suo usque ad tempus Messiae: quam quidem supputationem idem Rabbi Hammay mox citato loco sic digessit, inquiens: SI QUIS tempus Messiae scire

vo-

voluerit, accipiat numerum literae Thau, qui est 400. deinde sumat numeros singulos singularum literarum ab א aleph usque ad ם mem clausum, quarum summa est 185. & conjungat eam cum numero 400. habebit annos 585. qui secundum supputationem Hebraeorum complent spacium totius temporis a diebus Esaiae usque ad adventum Messiae Salvatoris nostri. Quae verba dilucidiora evadent consideratis significationibus cujusque literae Hebraicae, quae hae sunt. Aleph unum significat, Beth duo, Ghimel tria, Daleth quatuor, He quinque, Vau sex, Zain septem, Cheth octo, Teth novem, Jod decem, Caph viginti, Lamed triginta, Mem apertum quadraginta unum, Mem clausum quadraginta, &c. Thau vero significat quatuorcentum. Huc quoque pertinet quod Augustinus tractatu in Joannem decimo, exponens illud ex Evangelio Joannis, *Quadraginta & sex annis aedificatum est templum hoc*, dixit, Numerum quadraginta sex annorum aedificationis templi significare aedificationem templi corporei, quod sibi Christus aedificavit ex carne Adae; cujus nomen ΑΔΑΜ apud Graecos componitur ex literis, numerum quadraginta sex comprehendentibus: siquidem Α unum significat, Δ quatuor, Α unum, Μ quadraginta: qui numeri simul juncti faciunt quadraginta sex: tot enim diebus Christi Corpus in utero Mariae absolutum est.

VIDETUR autem mihi non esse hanc explanationis formam omnino aspernandam, propter locos aliquos divinae scripturae; qui sine quadam observatione numeralium elementorum commode explicari nequeunt: inter hos maxime insignis est locus ex tertiodecimo capite Apocalypseos, cujus arithmeticas literas diligenter nos considerare & supputare jubet Spiritus Sanctus his verbis: ὧδε ἡ σοφία ἐστίν· ὁ ἔχων τὸν νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστί· καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ΕΞΑΚΟΣΙΟΙ ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΕΞ: id est: *Hic sapientia est: qui habet intellectum, computet numerum bestiae, numerus enim hominis est, & numerus ejus sexcenti sexaginta sex*: quibus verbis admonet Spiritus Sanctus nomen, quo se iniquus ille Antichristus appellabit, componi ex literis numeralibus significantibus numerum 666. de quibus arithmeticis literis, & nomine ex eis resultante, varia a patribus ad exercitationem ingenii magis, quam ad assertionis stabilitatem, dicta sunt; quorum aliqua hic subnectere placet. Apoc. 13. 18

Nomen Antichristi secundum Irenaeum, & Hippolytum est ΤΕΙΤΑΝ: id est Gigas: notae vero numerales, ex quibus deducitur, hoc nomen hae sunt:

Τ	300
Ε	5
Ι	10
Τ	300
Α	1
Ν	50
Summa 666.	

Secundum Ticonium nomen ejus est ΛΑΜΠΕΤΙΣ, id est illustris: literae vero numerales hae sunt.

Λ	30
Α	1
Μ	40
Π	80
Ε	5
Τ	300
Ι	10
Σ	200
Summa 666.	

Secundum Aretham nomen ejus ΛΑΤΕΙΝΟΣ, id est Latinus: literae vero numerales hae sunt:

Λ	30
Α	1
Τ	300
Ε	5
Ι	10
Ν	50
Ο	70
Σ	200
Summa 666.	

Secundum Primasium est ΑΝΤΕΜΟΣ, elementa autem numerorum haec sunt:

Α	1
Ν	50
Τ	300
Ε	5
Μ	40
Ο	70
Σ	200
Summa 666.	

ATQUE haec de elementaria explanatione prolixius fortasse, quam oportuit, recitavimus; ut rem inusitatam, & paucis notam latius explicaremus.

DE PHYSICA EXPOSITIONE.

PHYSICA, id est, Naturalis expositio est, quae mysticos divinae Scripturae sermones transfert ad naturae universitatem, sive ad totius naturae vires & opera, hoc est, ad materiam, formam, partesque hujus mundi sensibilis, inquirens in divinis eloquiis motum, ordinem, & ornatum sphaerarum coelestium, qualitates elementorum, proprietates metallorum, virtutes plantarum, & animantium mores. Hanc quidem exponendi viam ingressi sunt, praecipue apud Hebraeos insignes quidam Exodi & Levitici expositores, qui omnium pene rerum naturas, in interpretatione horum voluminum explicarunt, differentes, quo modo Moses secundum triplicis mundi convenientiam, & universam rerum naturam, arcam, tabernaculum, vasa, vestes, ritus, sacrificia, & reliqua mysteria ad Deum, & virtutes coelestes placandas, & ad expiandum hominem horum imaginem ordinavit. Hujus explanationis exemplum ex Philone, Josepho, Clemente Alexandrino, & Hieronymo super Mosis tabernaculo collectum, hoc est.

Exemplum physicae expositionis in Tabernaculum a Mose descriptum Exodi capite vigesimo sexto, & vigesimo septimo.

SI QUIS tabernaculi Mosaici fabricam, & quae in eo sunt, contempletur, & singula non utinse, sed prudenter consideret; comperiet Mosem, divinum virum, in his omnibus repraesentasse quodammodo totius universi naturam: oportebat enim, ut, qui tabernaculum manufactum Deo, totius orbis auctori, condere instituerat, similitudinem earum rerum sumeret, ex quibus mundus a Deo conditus est. Primum igitur omnium ob hanc causam partitus est admirabilem tabernaculi sui structuram in partes tres, nempe, in Vestibulum, Aulam, & Penetrale; sive in Atrium, Aulam, & Adyta; quae nobis universitatem divini opificii repraesentarent in tres partes, sive in tres mundos distinctam; hoc est, in mundum hunc sublunarem, quem nos incolimus, in proximum huic coelestem mundum, & in supremum omnium ultra mundanum mundum; quem Theologi angelicum, Philosophi intellectualem vocant, a nemine satis, ut Plato inquit, pro dignitate decantatum.

PRIMA igitur tabernaculi pars, Atrium ac Vestibulum appellata, simulacrum praeseferebat hujus sublunaris mundi; ad cujus similitudinem sub dio posita erat, nullo defensa tecto vel umbraculo, sed imbribus, Soli, calori, & frigori semper obvia: versabanturque in ea promiscue non modo homines mundi & immundi, sacri, & prophani, sed & omnifarii generis animalia: eratque in ea ob sacrificia, jugesque immolationes, perpetua vitae & mortis vicissitudo.

SECUNDA pars, sive Aula, quae Sancta dicebatur, medium inter vestibulum & penetrale locum occupans, totaque auri splendore fulgens, mundum coelestem inter supercoelestem, & subcoelestem mundum collocatum figurabat: erat enim in ejus australi plaga candelabrum aureum, septem ardentibus lucernis distinctum: quae septem significant errantium luminarium motus: nam Sol, Lunaque cum caeteris Planetis, longe a Septentrionalibus regionibus deflectentes, magis obversantur Australibus mundi partibus: inter has autem lucernas ea, quae mediam candelabri summitatem obtinet, tres ab utroque latere lucernas habens, solaris astri similitudinem refert. Sol enim quartum a summo pariter atque infimo coelo orbem possidens, & inter alia sex errantia sidera medius splendens, musicum illud ac vere divinum coelestium sphaerarum organum temperat.

TERTIA vero tabernaculi pars omnium sacratissima ac secretissima, quae Penetrale, Adytum, & Sancta sanctorum vocabatur, figuram exprimebat supercoelestis & angelici mundi, qui angelorum, Deique optimi est habitaculum: ut enim secretum illud Mosaici tabernaculi adytum mortalibus erat invisibile & inaccessum, neque ullus in id ingredi poterat, nisi summus Pontifex, qui nomen il-

illud ineffabile tetragrammaton JEHOVA in fronte gestaret: ita in illum supercoelestem ac divinum mundum nemini fas est ingredi, &, quae in eo invisibilia & incomprehensibilia sunt, introspicere, & animo exacte comprehendere, nisi illi soli, quem adumbrabat summus sacrarum rerum Antistes, praeferens in fronte indicibile nomen JEHOVA, qnod exponitur, Qui est, quique futurus est, & esse facit. Hic autem est supremus rerum omnium moderator Deus, solus ipse gestans ineffabile nomen JEHOVA, hoc est, Semper existens, & essendi vim caeteris tribuens, solusque incomprehensibilia supercoelestis mundi eadem, qua se ipsum comprehendit, sapientia plenissime complectens. Arca etiam, quae in adytis tabernaculi occultabatur, divinam erga mundum providentiam & gubernationem significabat: sicut enim arca destinata fuerat servandis tabulis divinae legis, & virgae Aarônis, & mannae; ita in divinae providentiae promptuariis continentur omnes sapientiae leges, quibus tota creaturarum universitas gubernatur, virga, & sceptrum restricis potestatis, qua regitur; & manna liberalissimae largitatis, qua vivificatur, & pascitur. Cherubim vero arcam alarum flexibus ambientia, coelestes illas mentes, ac beatos illos Spiritus denotant, qui divinam majestatem promptissimae celeritatis obsequiis, veluti alato ac veloci ministerio, ambiunt, ac stipant.

DE PROPHETICA EXPOSITIONE.

PROPHETICA expositio est, quae nullo humano ingenio excogitata, sed solo divini Spiritus afflatu revelata, Scripturas sanctas ad praedictionem futurarum rerum certa & immobili veritate convertit, referens Prophetarum oracula, vaticinia, visiones, prophetias, & typicas eorum actiones, quae in Sacris literis continentur ad futuras temporum mutationes, & saeculorum revolutiones, ad regnorum vicissitudines, ad gentium, populorum, urbium adversitates, bella, clades, ruinas, victorias, instaurationes, felicitates, atque alia his similia, quae divina providentia, vel ita exigentibus mortalium meritis, vel occulto, sed tamen justo judicio suo, in posterum fieri decrevit.

EST AUTEM duplex hujus expositionis modus: quorum unus quaedam nondum impleta, vel nondum intellecta veterum Prophetarum vaticinia, divino illustrante lumine, reserat, ostendens, & veluti digito certissime demonstrans loca, personas, ac tempora, in quibus jamdudum praenunciata, sed nondum intellecta, oracula compleantur. Alter autem modus antiquas vatum praedictiones, multis jam saeculis impletas & agnitas, iterum futuris temporibus adimplendas fore denunciat: siquidem multae sunt in divinis literis prophetiae, quae varios & multiplices habent, tam historicos, quam typicos sensus, sed unum tamen caeteris eminentiorem, atque primarium, magisque proprium; in quem scilicet vaticinantis animus primo contuitu ferebatur, & in quem praecipue mentis aciem Propheta dirigebat. Cum ergo aliquae ex his prophetiis juxta primarium sensum expletae fuerint; rursus easdem juxta alios secundarios sensus, vel historicos, vel typicos reimplendas fore divini quidam expositores tradiderunt, afferentes pro exemplo oraculum illud ex secundo libro Regum, quod Deus pollicitus est se in
Salomone impleturum: EGO ero illi in patrem, & ille erit mihi in filium: quod 2.Reg.7.c
Paulus, ad Hebraeos scribens, affirmat denuo consummatum esse in Christo: Hebr.1.b
itemque illud Jeremiae vaticinium, Vox in Rhama audita est; ploratus & ululatus Jerem.31.c
multus; Rachel plorans filios suos: & noluit consolari, quia non sunt: quod cum Propheta de filiis Israël in captivitatem Babylonicam abducendis protulisset,
Matthaeus secundum alterius intelligentiae veritatem ad interfectionem transtulit Matt.2.18.
parvulorum: itemque alii rursus juxta alium sensum impletionem ejusdem vaticinii factam dixerunt in ultimo urbis sanctae excidio; cum per viam, in qua Rachel prope Bethlehem condita est, infinita captivorum Judaeorum millia Romam directa sunt.

EXCELLUERUNT in utraque hujus explanationis parte Melito Sardensis [a], Me-

[a] Etsi Melito Sardensis Episcopus in Allegorica expositione valde sit suspiciendus, ceu qui commentarios in Apocalypsin praecipue dederit, ut Eusebius refert; cave tamen ne inter ejus opera ea adnumeres excerpta, quae in Catena Graecorum PP. in Genesim (ad quae ex facto Rachelis videtur N. Xystus re-

Methodius Martyr [a], Proclus archiepiscopus Constantinopolitanus, Joachim abbas Florensis [b], & alii: ex quibus maxime in prima parte eximius fuit Proclus; qui, ut Socrates in septimo historiae testatur, cum Scythae, duce Ruga, adversus Romanum imperium arma sumpsissent, edidit coram Theodosio Augusto, atque ejus exercitu propheticam orationem: in qua exponens prophetiam illam ex libro Ezechielis, *Fili hominis vaticinare contra Gog & Magog*, sic ad instantis belli occasionem Prophetae verba deflexit, ut poenas omnes, ab Ezechiele descriptas, barbaris imminere praedixerit. Cui praedictioni Deus paulo post felicem exitum dedit, igne coelitus demisso, & praecipuis barbarorum incendio absumptis. Alteram hujus expositionis partem non longe a temporibus nostris professus est Hieronymus Savonarola, vir ardentissimi spiritus, in expositione publica Prophetarum, praesertim Amos, Zachariae, & Ezechielis; quorum jam expleta vaticinia, iterum temporibus suis implenda praenunciavit: is quantum hac in parte valuerit, alii videant: ipse alienum servum, & juxta Pauli sententiam, domino suo stantem, non temere ausim judicare. Hactenus de Sacrarum expositionum, tum universalibus, tum particularibus generibus, ad primam hujus artis partem pertinentibus, dictum sit: nunc ad secundam ejusdem artis partem transeundum est.

Ezec. 38. a

DE SECUNDA ARTIS EXPOSITORIAE PARTE, SIVE DE INVENTIONE.

De prima hujus Sacrae artis interpretativae parte, quam Definitivam nuncupavimus, hoc est, De sensibus divinae Scripturae, & De Sacrarum expositionum generibus, deque ipsorum numero, definitione, & utilitate, quantum praesentis instituti ratio expetere videbatur, hucusque disserui: consequens nunc esset, ut Inventionem, quae secunda est hujus artis pars, prosequerer, exponens regulas omnes, & praecepta singula investigandi, & inveniendi multiplices & obscuras sensuum varietates in divis literis abditas. Verum, cum exacta Inventionis pertractatio, vix amplo separatoque volumine explicabilis, exigua parvi libelli portione comprehendi nequeat, multique de ea praestantissimi auctores scripta reliquerint omnibus obvia; visum est mihi absolutam istius partis enarrationem satis superque ab aliis explicatam praetermittere, & ad tertiam accedere hujus artis partem, quae Dispositiva appellatur, a nullo unquam auctore in hanc usque diem nec descripta, nec observata. Ne tamen curiosus Lector queratur prorsus a me neglectam esse Inventivam expositoriae facultatis partem, perstringam brevissimis verbis summam capitum, quibus ipsa inventio comprehenditur, annotatis simul Auctorum nominibus, qui de singulis ejus capitibus pertractarunt.

INVENTIO, quae nos ad investigandos arcanos & abstrusos divinae Scripturae sensus introducit, duplici absolvitur genere, nimirum, Historico, quod historicos intellectus venatur; & Mystico, quod mystica sensa perquirit. Porro Historicum inventionis genus multas amplectitur species, vel partes; quarum insigniores, & inter caeteras magis necessariae sunt Tropica, Topica, Chronica, Physica, Mathematica, Ethica.

TROPICA est, quae Lectorem introducit ad intelligendos tropos, phrases, schematismos, idiotismos, proprietates, locutiones, praesertim Hebraeas, & Graecas, atque omnes figuratas orationes; quibus divinae literae supra omnium gentium scripturas abundant: qua in parte Hieronymus, Augustinus, Beda, & Sanctes Pagninus, multa scripserunt sequenti volumine recensenda.

TOPICA, sive Topographica est, quae particulares praestat descriptiones, ac tabulas provinciarum, regionum, marium, montium, fluminum, sylvarum, urbium, oppidorum, aliorumque locorum, qui in Sacris literis leguntur: quod abunde fecerunt apud Graecos Eusebius Caesariensis, & apud Latinos Hieronymus, Beda, & Matthaeus Autogallus, Adamanus, Callistus, Orontius, & alii proximo libro numerandi.

CHRO-

respexisse) sub ejus nomine extant: indigna quippe sunt tanto viro, ut universim Critici adcuratiores observant.

(a) De Methodio Martyre infra redibit sermo.

(b) Quale sit formandum judicium de vaticiniis Joachimi Abbatis Florensis Lib. IV. relatis Authorum sententiis observabitur.

CHRONICA, sive Chronographica est, quae ad tollendas obscuritates quasdam, in Sacris literis ex varia dierum, mensium, & annorum supputatione emergentes, explicat omnes series, successiones, ac dinumerationes temporum, saeculorum, annorum, olympiadum, hebdomadarum, aetatum, ac generationum, quae tota passim divina Scriptura sparsa sunt. Habuit haec pars scriptores apud Graecos prae caeteris insignes Philonem, & Eusebium, apud Latinos Bedam, Hermanoum Contractum, & Joannem Driedonem, de quibus in quatro libro dicemus.

PHYSICA docet historiam, proprietates, mores, ac vires praecipuas omnium rerum naturalium; hoc est, coelorum, elementorum, animalium, ac plantarum, quae ubique in Sanctis literis describuntur. Laborarunt in hac parte apud Latinos Beda in libro de natura rerum, Anselmus in libro De imagine mundi, & Honorius Augustodunensis in libro ejusdem tituli, & Vincentius, episcopus Belvacensis [a], in speculo naturali.

MATHEMATICA est, quae viam aperit ad intelligendas considerationes quasdam Geometricas, Astronomicas, Arithmericas, & Musicas; quarum in divinis literis nonnullae sunt, tractantes de mensuris, de figuris, de numeris, de aedificiorum ratione, de motibus coelorum, de stellis, de musicis instrumentis, de varia sonorum ac vocum harmonia. Scripsit de his nonnulla Beda, Honorius Augustodunensis, & Isidorus.

ETHICA est, quae de virtutibus moralibus, quae in Sacris literis traduntur, breves quasdam introductiunculas exhibet; quales illae sunt, quas Bonaventura Cardinalis, Umbertus Magister generalis Praedicatorum, Guillelmus Lugdunensis episcopus, & Chrysostomus Javellus conscripsere. Haec igitur sunt praecipuae inventionis species, sub historico inveniendi genere comprehensae.

SECUNDUM inventionis genus, quod Mysticum appellatur, Lectores attollit ad intelligendos spirituales & sublimiores divinae Scripturae sensus; hoc est, Allegoricos, Anagogicos, & Tropologicos intellectus, adhibitis ad hoc regulis, formulis, & quibusdam praeceptis, quibus veluti clavibus abstrusa spiritualis intelligentiae arcana reserantur, & mystica dictionum ac vocabulorum omnium significata explicantur. Floruerunt in hac parte apud Graecos Cyrillus, apud Latinos Ticonius Afer, Eucherius, Rabanus, Hugo Victorinus, Sanctes Pagninus, ac plerique alii, quos sequenti volumine recensebimus. Nunc paucula haec de Inventiva hujus artis parte annotasse sufficiat.

DE TERTIA ARTIS EXPOSITORIAE PARTE, QUAE DISPOSITIVA DICITUR.

TERTIA ac postrema hujus Sacrae artis pars, quam Dispositivam, atque Methodicam vocamus, ea est, quae jam inventos divinae Scripturae sensus, & jam praedicta expositionum genera docet in ordinatam narrationis seriem disponere, & per diversos dicendi modos ac varias docendi vias, quas Methodos nuncupamus, accomodare. Methodi autem, seu viae, tractandis aptandisque Sacrarum expositionum generibus idoneae, innumerabiles pene sunt: ex quibus, quae apud Catholicos divinae Scripturae expositores praecipuae sunt, & maxime inter caeteras usitatae, subjecta enumeratione comprehenduntur.

Enumeratio Methodorum, quibus Sancti expositores in disponendis Sacrarum expositionum generibus utuntur: hae sunt,

1 Translatio.	7 Notariaca.	13 Tabellaria.	19 Inquisitio.
2 Stigmatica.	8 Paraphrasis.	14 Enarratio.	20 Coacervatio.
3 Syllabica.	9 Lexice.	15 Collatio.	21 Thematica.
4 Partitio.	10 Annotatio.	16 Meditatio.	22 Collectanea.
5 Epitome.	11 Commentatio.	16 Poëma.	23 Scholastica.
6 Egloge.	12 Sciographica.	18 Epistola.	24 Pandectaca.

HAE

(a) Vincentius nunquam fuit Episcopus Bellovacensis consule N. Echardum.

HAE igitur, ac tot sunt Methodi, Sacris expositoribus deservientes: quarum in praesenti tractatu explicaturi sumus descriptiones, partes, & officia, & exempla in singulis separatim. Accipiemus autem, loco generalis thematis, & exempli aptissimi, ad exprimendas uniuscujusque Methodi peculiares conditiones, ac proprietates, Psalmum centesimum decimum sextum, omnium brevissimum: cujus expositionem, quomodo per omnes Methodorum species deducere, & per singulas specierum varietates invertere possimus, clarissimis, cum regulis, tum exemplis, ostendemus, initium tractationis ab ipsa divinae Scripturae translatione sumentes.

DE TRANSLATIONE SACRA, METHODUS PRIMA.

TRANSLATIO, sive Interpretatio, quae tam secundum naturae, quam secundum doctrinae & temporis ordinem inter caeteras explanatorias divinae Scripturae Methodos primum sibi locum vendicat, Methodus est, quae sanctas Scripturas ex alia in aliam linguam vertit, non solum sensum sensui, sed verbum verbo summa cura & fide reddens: nam etsi in interpretatione saecularium Scripturarum summa sit interpretis laus, ut non verbum de verbo (id enim saepe absurdam reddit translationem) sed sensum de sensu apposite, & eleganter exprimat: in Sacris tamen scripturis propter verborum ordinem, & innumera mysteriorum sacramenta, quae in singulis pene verbis abdita sunt, fideli interpreti debitum & necessitas incumbit, ut verbum de verbo fidelissime reddat. Excelluerunt in hoc transferendi studio apud Latinos divus Hieronymus, Augustinus episcopus Nebiensis, & Sanctes Pagninus: apud Graecos vero Septuaginta duo interpretes [a], Apostolorum & Evangelistarum, qui translatione ipsorum ubique usi sunt, auctoritate comprobati; post illos autem Aquila, Symmachus, Theodotion, & alii nonnulli, ex quorum editionibus varia multarum translationum volumina, tam ab Origene, quam ab aliis Graecis, & Latinis, collecta sunt: & ex his alia quidem Tetrapla, alia Hexapla, alia Octapla a numero columnarum dicta sunt.

PRIMO enim Tetrapla appellarunt Graecos codices, in quibus singulae paginae per quatuor columnellas ita distinguebantur, ut in prima columnella esset editio duorum & septuaginta Interpretum, in secunda translatio Aquilae; in tertia Symmachi; in quarta Theodotionis.

HEXAPLA nuncuparunt Graeca volumina, in quorum singulis paginis sex columnae disponebantur: harum prima habebat contextum Scripturae sanctae Hebraicum, & Hebraicis literis descriptum. Secunda, contextum Hebraicum Graecis literis è regione exaratum, propter illos, qui Hebraica legere nesciebant. Tertia, Aquilae versionem continebat. Quarta, Symmachi translationem. Quinta, Septuaginta duorum editionem. Sexta, Theodotionis editionem.

OCTAPLA vero vocarunt exemplaria, quorum singulae octo columnae sic erant digestae, ut in primis sex columnis sex praedictae translationes haberentur; in septima vero columna quinta Graeca editio, ab Origene in Hierico inventa; in octava autem sexta Graeca editio, ab eodem Origene in litore Actiaco reperta.

SED, ut haec lucidiora fiant, sumemus, ut jam praediximus, exempli gratia Psalmum centesimum decimum sextum, cujus varias translationes in decapli, hoc est, in decem columnarum seriem dispositas, hic prae oculis ponimus, collocantes in prima columna Hebraicam Psalmi scripturam, in secunda Chaldaïcam, in tertia Graecam Septuaginta interpretum, in quarta Latinam Hebraïcae respondentem, in quinta Latinam Graecae respondentem, in sexta Latinam Chaldaïcae respondentem, in quatuor vero sequentibus iterum quatuor diversas Latinas editiones Hebraïcae respondentes.

Typis

(a) De Septuaginta virali editione, ejusque historia infra Lib. IV. ex professo agetur.

Typus translationis decaplae in Psalmum centesimum decimum sextum.

I. HEBRAEA.	II. CHALDAEA.	III. GRAECA.	IIII. LATINA Hieronymi Hebraeae respondens.	V. LATINA Graecae respondens.
הללויה	הללויה	ΑΛΛΗΛΟΥΙΑ.	ALLELUJA.	ALLELUJA.
הללו את יהוה כל-גוים שבחוהו כל האמים:	שבחו יה יי כל-עמיא שבחו יתיה כל אומיא:	Αἰνεῖτε τὸν κύριον πὰ ἔθνη, ἐπαινέσα- τε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί.	Laudare Domi- num omnes gē- tes: laudate eum omnes populi.	Laudate Domi- num gentes: ce- lebrare ipsum omnes populi.
כי גבר עלינו חסדו ואמת יהוה לעולם:	ארום אגבר עלנא טיביה לעלמא:	Ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἡ ἀλή- θεια τοῦ κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει.	Quoniam con- firmata est su- per nos miseri- cordia ejus: & veritas Domini in aeternum.	Quoniā corro- borata est mise- ricordia ipsius super oos: & veritas Domini manet in sae- culum.

VI. LATINA Chaldaeae resp.	VII. HEBRAEAE respoodens.	VIII. HEBRAEAE respondeos.	IX. HEBRAEAE respondens.	X. HEBRAEAE respondens.
ALLELUJA.	ALLELUJA.	ALLELUJA.	ALLELUJA.	ALLELUJA.
Laudate Deum omnes populi: laudate eum o- mnes oatiooes.	Laudate Jovam gentes omnes: hunc celebrate nationes omnes.	Laudate Domi- num omnes gē- tes: praedicate ipsi omnes po- puli.	Laudate Deum omnes gentes: hoorare eum universae na- tiones.	Laudate Do- minum omnes gentes: omnes quoque populi laudate eum.
Quoniam robo- rata est super nos bonitas ejus: & veritas Domini in aeteroum.	Cujus Jovae & clemenria erga nos excellit: & fides aeterna est.	Nam benigni- tas ejus erga nos praepollet: ac veritas Do- mini aeteroum permanet.	Quooiam aucta est in nos pie- tas ejus: atque veritas Domini manet io saecu- lum.	Quooiam gra- tia ejus erga nos magis ac magis adole- scit: & fides ejus in perpetuum durat.

Varius nimiū est Chaldaicus hic textus ab eo, qui in Polyglottis Briani Walthon legitur. N. Xystus habet jah ieja יה יי Walt. יה ית iat ieja. In Waltone etiā alia verba habētur, quę hic deficiunt, nempe post tubeh: וקושטיה דיי vequscteh daija & Allelujah in fine, non in initio ponitur. Sic ergo nostris characteribus redditur Chaldaicus textus Xysti Allelujah Sciabbahu Jih ieja col Ghammaija Sciabbehu Jehova col ummaija. Arum agbar ghalana tubeh leghalma.

DE STIGMATICO EXPONENDI MODO METHODUS SECUNDA.

POST ptimam transferendi sanctas literas Methodum, statim secundo loco sequitur στιγματικὴ, sive Punctuaria exponendi Methodus; quam Hebraei פירוש הנקודות Perrus hanrkudoth, id est, Interpretationem punctorum vocant. Est autem haec peculiaris Hebraeorum io Sacras literas expnsirio, quae ex diversis vocalium puoctorum posituris sonos, voces, prolationes, ac significata singularum dictionum, & sensuum totius Sanctae lectionis ostendit: cujus inrerpretationis inveotio hanc habuit occasionem. Vetus Hebraeorum lingua, quae Sancta dicitur, & qua usi sunt divinorum voluminum Scriptores, arque ipse potissimum Esdras (qui post captivitatem Babylonicam Sacros libros Hierosolymitano incendio absumptos, fidelissime restituit) duas & viginti literas habet: inter quas nul-

lae sunt vocales literae, hoc est, per se sooantes, & absque alterius literae adminiculo vocem implentes; quales apud nos sunt a, e, i, o, u: sed omnes insonae sunt, sive consooantes, quae per se solae in vocem erumpere noo possunt: nam etsi א Aleph, & ע Hain, & ה He, & י Jod, & ו Vau, Hebraeorum literae prima fronte vocalem sooum habere videantur: sunt tamen veluti mutae, & vix quicquam per se auribus exhibent.

CUM itaque prisci Hebraeorum scriptores vocalibus omnino destituerentur, sola consonantium literarum scriptura uti cogebantur: quam cum legere vellent, & dictiones ex iosonis literis compositas, ac prorsus mutas ore ac lingua exprimere; quod Scripturae deerat, sono vivae vocis supplebant, addentes consonantibus literis sooos quosdam vocales ex communi propriae gentis locutione, & vulgatae prolationis consuetudine mutuatos: exempli gratia, si scribendum fuerat hoe nomen Lamech: ootabaot illud tribus tantum consonaotibus literis, videlicet, למך Lmc, deinde cum ipsum fuerat viva voce pronunciandum, ex narutali quadam propriae prolatioois peritia & usu advoculabant, sive consonabaot ipsum L, addito sonitu vocalis literae A, & M, similiter adbibiro sono vocalis E: sicque totam dictiooem sono explentes, pronunciabant למך Lamech: & juxta huoc morem Judaei omnes quaecuoque Hebraica scripta legere consueverant. Sed postquam Hierosolymitanum regnum funditus fuit eversum, & Judaei a Romanis in ultimam, ac sempiternam captivitatem fuerunt abducti, ac toto terrarum orbe dispersi; paularim coeperunt sermonem Patrium oblivisci, linguam sanctam dediscere, Sacrae lectionis intelligeotiam amittere; & propter defectum vocalium literarum divinae Scripturae dictiones per se, ut jam diximus, insonas, variis & ambiguis soois efferre, legere, iotelligere, & exponere, atque etiam io alias linguas diversis, & inter se discrepantibus verbis, ac sensibus, tum ex ignorantia, tum ex maliria traosferte. Quod cum animadvertissent Rabbini, Judaeorum magistri, veriti, ne vera ac germana divinae Scripturae lectio, vocalibus literis destituta, prorsus interiret, excogitarunt io locum vocalium puncta quaedam, ac notulas, quae, singulis consonantibus appositae, suum cujusque literae sonum proderent, ac propriam cujusque dictionis significationem aperirent. Quod ut fiat apposito exemplo clarius, accipiamus dictiooem זכר tribus consonantibus scriptam, in illo divino oraculo, quod Deus io Exodi libro protulit, adversus Amalechitas, inquieos: DELEBO זכר, hoc est, memoriam Amalech de sub coelo: quae vox (ut Judaei quidam, ioobedieotiam Saulis regis magis pie, quam vere excusantes, affirmant) occasionem praebuit ruioae ipsi Sauli: cui cum praecepisset Samuel, ut praedictum oraculum in mox a se vincendos Amalechiras expleret; ipse, deceptus vocabuli זכר ambiguitate, credidit satis factum iri praecepto, si tantum mares Amalechitarum abstulisset: quoniam זכר tam masculum, quam memoriam, significaret: & ob id occisis, excepto rege, omnibus masculis, omnem sibi praedam, aurum, argentum, & armenta Amalechiticae gentis reservavit. Ne igitur in posterum ex hujusmodi aequivocationibus labendi occasio nasceretur, visum est Judaeorum magistris advoculare per puncta omoes Sacras dictiones: verbi gratia, ne ultra in dubium verteretur, quomodo praedicta vox זכר legeoda foret; posuerunt sub ז haec duo puncta ·· quae Zere vocaotur, sonum vocalis E longae exprimentia: sub כ vero collocarunt tria haec puncta ∴ Saegol appellata, quae vocalis E brevis sonum reddunt: quibus punctorum annotamentis osteoderunt geminam ac perfectam hujus dictionis prolationem esse זכר Zecher, quod memoriam significat; & non זכר Zachar, quod masculum denotat.

AD exprimeodas autem omnium vocalium, tam brevium, quam longarum, sonos, decem puoctorum, & virgularum positiones invenerunt; quarum nomina, formae, ac voces, haec sunt.

Hoc ipsum de advoculatione Hebraicarum consonantium annotavit Hieron. in epist. ad Evagrium, sicut videre poteris supra.

Caussa addendi puncta literis Hebraicis.

Exod. 17. 14.

BREVES.

a ַ e ֶ i ִא o ָ u ֻ

LONGAE.

a ָ e ֵ i ִי o ֹ u ּ

EST

EST etiam praeter haec decem puncta & alius punctus, Scheva nuncupatus, duobus punctulis, quorum alter alteri perpendiculariter superstat, expressus hoc modo: Hic tamen non reputatur inter vocales, sed a Grammaticis vocatur ex officio suo servus servorum; quia caeteris vocalibus deserviat punctis: quibus quanquam Hebraeorum doctores universam divinam Scripturam interpretati fuerint, eamque sic interpretatam omnibus promiscue legendam invulgaverint, tamen, ut venerandam priscae conscriptionis vetustatem majestatemque intactam retinerent, ad imaginem antiquatum scripturarum, quas Moses, Esdras, caeterique divinorum librorum scriptores scripsissent, inviolabili decreto sanxerunt, ut volumina illa Mosaicae legis, quae in Synagogis summa cum reverentia servantur, sine ullis vocalibus punctis scriberentur; ne auctoritari, ac majestati divinae legis ascititiis, novitiisque additamentis detrimentum aliquod afferri videretur.

RABBI Elias Germanus in Praefatione libri Masoreth hammasoreth arbitratur hujusmodi punctorum expositionem inventam fuisse anno quadringentesimo trigesimo sexto, post ultimam Sanctae urbis eversionem, a Judaeis urbis Tyberiadis, qui semper in lingua sancta cultiores omnibus Hebraeis habiti sunt. Sed, cum neque Epiphanius, neque Hieronymus talium punctorum ullam fecerint mentionem, & solas consonantes in codicibus suis habuisse satis aperte indicent; verisimilius mihi videtur, quod Jacobus, episcopus Christopolitanus, in Praefatione Psalmorum scribit, videlicet hoc genus expositionis longe post tempora Constantini repertum a Judaeis Babylonis AEgyptiae, quae nunc Cayrum appellatur, opera ac solertia Rabbi Hammay, & Rabbi Asse, auctorum Thalmudicae doctrinae, qui primi has punctorum notas ostenderunt: non tamen facile affirmaverim, quod idem episcopus eodem loco asserit, Rabbinos videlicet Judaeorum, in odium Christianae religionis, unanimi consensu omnem veterem scripturam hac punctorum appositione contaminasse, depravasse, & a vero sensu pervertisse; ut hoc perverso artificio veritatem, a Christianis ex Hebraeo fonte haustam, quoad fieri posset, offuscarent, atque extinguerent: & ob hanc causam, ipse addit, nullam fidem adhibendam esse Hebraeorum exemplaribus, hujusmodi punctorum interpretatione corruptis & falsatis. Cui sententiae ne omnino assentiar, prohibet divi Hieronymi translatio, quae in praecipuis locis divinae Scripturae, quibus fundamenta fidei Christianae, ac veritas nostrorum dogmatum potissimum comprobantur, & de quibus praesertim inter Judaeos & nos controversia est, semper fere cum hac punctuaria Hebraeorum expositione consentiat: tametsi in rebus levissimi momenti, & quae pluribus sensibus absque ullo veritatis praejudicio interpretari possunt, saepe dissentiat. Huc accedit & illa Augustini in quinto decimo de civitate Dei persuasio, quod nullus unquam sanae mentis credere poterit Judaeos, quantumlibet malos ac perversos, in codicibus tam multis, & tam longe lateque dispersis, in unum convenisse, & odio Christianorum in corruptionem suorum voluminum conspirasse: ut scilicet, dum aliis inviderent, Scripturae veritatem, ipsi se ipsos veritate privarent. Atque haec de punctuaria Hebraeorum expositione [a].

Quando primum inventa fuerunt puncta Hebraica.

CUM hac aliquam similitudinis umbram habere videtur Prosodica apud Graecos divinae Scripturae illustratio, hoc est, tonorum, spirituum, accentuum, punctorum, & hypostigmaton appositio; quae nunc ubique visuntur in Graecis codicibus, quos antiquitus nudis tantum literis, absque ullis accentuum notis fuisse conscriptos, testes sunt Epiphanius, Salaminae episcopus, in libro de partibus divinae Scripturae, & Franciscus Xymenius, archiepiscopus Toletanus, in editione novi Testamenti. Visum est autem postea Graecis Patribus haec addere, non solum ad rectam ac distinctam Scripturae sanctae lectionem, sed ad discernendas quoque ambiguitates quasdam non parvi momenti, quae sine his notulis, apicibus, ac punctis, dirimi non poterant. Verbi gratia, cum venisset in controversiam, quo sensu intelligenda esset sententia illa, quae habetur in cantu Angelorum apud Lucam Evangelistam, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἀνθρώποις εὐδοκία, hoc est, Luc. 2. 14.

(a) De Hebraici textus sinceritate non est una eademque Criticorum sententia, etsi probabile nimium sit in nulla re, saltem substantiali ad dogmata & mores pertinente, aut irrepsisse mendum, aut ex malitia fuisse originalem textum corruptum viciatumque. Consule tamen eos, qui praecipue de hac re egerunt, Pezronium, Morinum, Simonium, aliosque.

Et in terra pax hominibus bonae voluntatis, an ſcilicet ſentiendum eſſet, pacem allatam hominibus, bona voluntate praeditis, propter bonam eorum voluntatem: quem ſenſum facere videntur praedicta verba Graeca, ſine ulla diſtinctione ſcripta, & puncto ſub ultima litera poſtremae dictionis affixo: vel an magis intelligere oporteret, quod non ſolum pax, ſed & bona voluntas, una cum ipſa pace exhibita eſſet hominibus: quem ſenſum eadem verba reddunt, ſi ita leguntur: καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, hoc eſt, *Et in terra pax*: & poſtea interpoſita diſtinctionis nota, additur, ἀνθρώποις εὐδοκία, id eſt, *Hominibus bona voluntas*, remoto videlicet puncto, qui ſub ultima litera jacebat. Origenes omnem controverſiam ſuſtulit, poſito ſub ultima litera dictionis εὐδοκία exiguo puncto, qui indicaret, vocem illam non eſſe primi, ſed tertii caſus, ſententiamque concludere talem: Et in terra pax hominibus bona voluntate, ſcilicet praeditis. Sunt & aliae multae ambiguitates, quae hujuſmodi notulis tolluntur; quas in Sacris Graecis codicibus quilibet, vel mediocriter Graecarum literarum peritus, per ſe ipſum facile cognoſcet.

PARADIGMA STIGMATICAE INTERPRETATIONIS IN PSALMUM CXVI. QUATUOR COLUMNELLAS COMPREHENDENS.

PRIMA quarum ſcripturam Hebraïcam continet, punctis vocalibus deſtitutam.

SECUNDA eandem habet ſcripturam punctis vocalibus interpretaram.

TERTIA continet Hebraïca verba Latinis literis juxta interpretationem punctorum vocalium deſcripta.

QUARTA habet Latinam ejuſdem Hebraïcae ſcripturae translationem.

I.	II.	III.	IIII.
הללו את יהוה	הַלְלוּ אֶת יְהוָה	Allelu & Jehova	Laudate Dominum
כל גוים	כָּל־גּוֹיִם	col gojim:	omnes gentes:
שבחוהו	שַׁבְּחוּהוּ	ſciabbechuhu	laudate eum
כל האמים	כָּל הָאֻמִּים :	col haommim,	omnes populi.
כי גבר	כִּי גָבַר	Chi gavar	Quoniã confirmata eſt
עלינו	עָלֵינוּ	alenu	ſuper nos
חסדו	חַסְדּוֹ	chaſdo:	miſericordia ejus:
ואמת	וֶאֱמֶת	ve emeth	& veritas
יהוה	יְהוָה	jehova	Domini
לעולם	לְעוֹלָם :	le olam.	in aeternum.

DE SYLLABICA EXPONENDI RATIONE METHODUS TERTIA.

ΣΥΛΛΑΒΙΚΗ, hoc eſt, ſyllabica, ſive Indicatoria Methodus, quae librorum indices, a Graecis συλλάβυς appellatos, componit, vetuſtiſſimum inventum eſt, ſicut M. Tullius, ad Atticum ſcribens, teſtatur: cum enim ſtudioſi illi veteres locupletem rerum, ac verborum omnium copiam ſemper, & cum ſumma commoditate in promptu habere deſiderarent, excogitarunt ſibi indices, alphabetario ordine digeſtos, quibus minimo laboris, ac temporis diſpendio, ad quod quiſque perquireret, tanquam manu duceretur: quorum inventionem imitati poſteriores literarum amatores, praeſertim Juriſconſulti, ac Theologi libros fere omnes profeſſionis ſuae in elenchos, ſyllabos, indices, tabulas, & repertoria copioſiſſima redegerunt, in quibus primum locum tenet opulentiſſimus ille Biblicus Index, quem vocant Concordantias majores ſacrae Bibliae, ab Hugone Cardinali, & Conrado Alberſtadio Monacho collectas, ſuffragantibus quingentis diverſorum coe-

coenobiorum monachis: qui omnia nomina, verba, participia, adverbia, praepositiones, atque omnes, tam declinabiles, quam indeclinabiles orationis partes, toto Bibliorum corpore comprehensas, in Alphabeticum ordinem digesserunt, annotatis libris, capitulis, & singulis quoque capitulorum lineis, in quibus quaecunque dictio quaesitae dictioni similis & concordans haberetur. Est autem tanta hujus magni Indicis & commoditas, & utilitas, ut quumprimum studiosus Lector ipsum prudenter, & cum judicio versare didicerit, & familiaritati ejus assuescere coeperit, illico sentiat, se in illo invenisse thesaurum quendam inexplebilem, hoc est, universalem, & absolutissimam totius divinae Scripturae expositionem: ex cujus usu non minorem fructum, ac delectationem capiat, quam si innumeros expositorum Commentarios evolveret.

MEMINI me olim rogantibus amicis dedisse in hunc indicem brevem Commentariorum DE USU ET UTILITATE Concordantiarum sacrae Bibliae inscriptum, breves & dilucidas quasdam regulas comprehendens, quibus instructi sanctarum literarum amatores facile possent ex hoc uno Concordantiarum volumine, etiam absque ullis expositorum Commentariis, innumerabilium fere locorum, in divinis literis obscurorum, sensus, & intelligentias varias, ac multiplices intelligere, & explicare; nec explicare solum, sed, quod longe operosius est, comparare sibi super quacunque divinae Scripturae sententia latissimam enarrationem, &, si opus foret, etiam integrae & copiosae concionis materiam invenire. Hujus artificii exemplum propotiam tibi in principium Psalmi centesimi decimi sexti, ostendens qua ratione liceat ex hoc Indice concordantiarum colligere locupletissimam enarrationem super duabus primis hujus Psalmi dictionibus: pro quibus explicandis tria tibi prius peragenda sunt.

IN PRIMIS, aperto volumine Concordantiarum, quaeres sub syllaba, LAU, verbum Laudare, & omnes similiter voces eidem verbo affines; ut Laus, Laudatio, Laudans, Laudabilis, Laudandus, & his similes: & invenies statim sub his vocabulis omnia utriusque Testamenti dicta, testimonia, auctoritates, ac sententias ad Dei laudem pertinentes numeratim citatas, truncatis tamen periodis, & concisis saepe dictionibus strictissime annotatas.

SECUNDO, ex tam numerosa sententiarum multitudine eas tantum colliges, & in schedula describes, quas videris illustriores, quasque proposito tuo aptiores, magisque accommodatas cognosces: cognosces autem illas facile inter alias, & a caeteris minus aptis parvo labore discernes, si prius fueris in Sacrarum literarum lectione versatus, & non omni prorsus judicio destitutus: oportebit autem, ut in describendis praedictis auctoritatibus, habeas semper prae oculis codicem Biblicum; ut, eo inspecto, fideliter suppleas, & pristinae suae integritati restituas periodos illas, quas in Concordantiis truncatim citatas jam inveneras.

TERTIO, postquam sententias instituto tuo idoneas integre conscripseris, iterum omnes a prima usque ad ultimam aliquantulum cogitatione percurrito; & singularum sensus tecum ipse parumper expendito; ac demum juxta communem illam partitionis Methodum, qua Dialectici, Rhetores, & optimi quique scriptores uti solent, & quam te prius in scholis didicisse necesse est, distinguito jam collectam sententiarum sylvam; & in certos ordines, classesque redige: & in his ordinibus separatim, & sub diversis titulis auctoritates singulas, ut tibi visae fuerint, magis inter se & sensu, & scopo affines ita coaptabis, ut ex ipsarum dispositione explicetur tota series argumenti, De divina laudatione: hoc est, colligantur a te divinae laudationis definitio, causae, effectus, partes, officia, modi, loca, tempora, necessitas, utilitas, impedimenta, &c. his similia, quae Dialectici, & Rhetores, in quocunque propositae rei argumento jubent inquiri.

SED, ut haec planius intelligas, ponam tibi primum ob oculos indistinctam farraginem sententiarum divinae Scripturae, ad divinam laudem pertinentium, ex libro Concordantiarum verbotenus cum suis numeris desumptam: deinde easdem auctoritates in particulares titulos ea ratione distribuam, ut in his legere possis exactam, & copiosam explanationem verborum, a quibus Psalmus centesimus decimus sextus incipit.

Far-

Farrago indistincta sententiarum Sacrae Scripturae ad Dei laudem pertinentium è verbo ad verbum ex Indice Concordantiarum transcripta.

LAUDARE.

Psalm.	21	e	In medio ecclesiae laudabo te.
	21	f	Laudabunt Dominum, qui requirunt eum.
	34	e	In Populo gravi laudabo te.
	34	d	Tota die laudem tuam.
	62	b	Labiis exultationis laudabit os meum.
	68	d	Laudabo nomen Dei eum cantico.
	83	a	In saecula saeculorum laudabunt te.
	99	a	Laudate nomen ejus, quoniam suave est.
	118	a	Vivet anima mea, & laudabit te.
	134	a	Laudate Dominum, quoniam bonus.
	144	a	Laudabo nomen tuum in saeculum saeculi.
	ibidem		Generatio & generatio laudabunt opera tua.
	145	a	Lauda anima Dominum, laudabo Dominum.
	146	a	Laudate Dominum, quoniam bonus est.
	148	a	Laudate Dominum omnes Angeli ejus.
	ibidem		Laudate eum virtutes, Sol, Luna.
	150	a	Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.
	150	a	Laudate eum in sono tubae, psalterio, cythara.
Actus	16	c	Media nocte laudabant Deum.
			NON LAUDARE.
Psalm.	113	d	Non mortui laudabunt te, Domine.
Esa.	38	d	Neque infernus, neque mors laudabit te.
			LAUDANS.
Psalm.	17	a	Laudans invocabo Dominum.
Lucae	24	g	Erant semper in templo laudantes Deum.
			LAUDATIO.
Psalm.	49	e	Quare tu enarras laudationes meas?
	144	d	Laudationem Domini loquetur os meum.
	146	e	Deo nostro sit jucunda decoraque laudatio.
			LAUDABILIS.
Psalm.	47	a	Magnus Dominus, & laudabilis nimis.
			LAUS.
Deut.	26	d	Creavit in laudem suam.
Psalm.	21	f	Apud te laus mea in ecclesia magna.
	33	a	Semper laus ejus in ore meo.
	49	e	Immola Deo sacrificium laudis.
	ibidem		Sacrificium laudis honorificabit me.
	68	g	Magnificabo eum cum laude.
	115	a	Tibi sacrificabo hostiam laudis.
	118	x	Septies in die laudem dixi tibi.
	150	c	Omnis Spiritus laudet Dominum.
Eccl.	15	b	Non est speciosa laus in ore peccatoris.
Eccl.	43	d	Major est omni laude.
Esa.	63	b	Laudem Domino super omnibus.
Jonae	2	d	In voce laudis immolabo.
Eph.	1	a	In laudem gloriae suae.
Heb.	13	c	Offeramus hostiam laudis.
Apoc.	19	a	Laus & gloria Deo nostro.

Prae-

Praedictae Farraginis Methodica partitio in varias sententiarum classes destributa, & ad expositionem duarum primarum dictionum Psalmi centesimi decimi sexti pulchre accommodata.

Thema exponendum LAUDATE DOMINUM.

DEFINITIO.

Laudare Deum, est enarrare amplitudinem divinarum virtutum, quoad a nobis fieri potest.

GENERATIO & Generatio laudabunt opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt: MAGNIFICENTIAM gloriae sanctitatis tuae loquentur, & mirabilia tua narrabunt: ET virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt. MEMORIAM suavitatis tuae eructabunt, &c.

QUIS enarrabit, & quis magnificabit Deum, sicut est ab initio? major est enim omni laude: si glorificatis Dominum quantumcunque potueritis, supervalebit adhuc admirabilis magnificentia ejus.

ENCOMIUM.

Laus est sacrificium omnium praestantissimum, quo vel maxime delectatur Deus.

Psalm. 49 Immola Deo sacrificium laudis: & sacrificium laudis honorificabit me.

Psalm. 68 Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude: & placebit Domino super vitulum novellum cornua producentem, & ungulas.

Psalm. 115 Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo.

Jonae 2 Ego autem in voce laudis immolabo tibi pro salute mea.

Hebr. 13 Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper, Deo placentem, id est fructum labiorum confitentium nomini ejus.

Deum omnia fecisse in laudem gloriae suae.

Deut. 26 Cunctas gentes creavit Deus in laudem, & nomen, & gloriam suam.

Eph. 1 Elegit nos ante mundi constitutionem; & praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum, in laudem gloriae gratiae suae.

NECESSITAS.

Omnes tam insensibiles, quam sensibiles, & intelligibiles creaturae ex divino praecepto ad Dei laudem pro modo suo tenentur.

Psam. 148 Laudate Dominum omnes Angeli ejus: Laudate eum Sol, & Luna, omnes Stellae, & Lumen: Laudate eum coeli coelorum, aquae omnes, grando, nix, glacies, bestiae, pecora, volucres, reges terrae, populi, &c. usque in finem Psalmi, Omnis Spiritus laudet Dominum.

CAUSAE.

Deus innumeris de causis laudandus est a nobis, praecipue vero ob eximiam bonitatem, & innumera beneficia, quae nobis quotidie ex divinae Bonitatis, & misericordiae largitate praestantur.

Psalm. 134. Laudate Dominum, quoniam bonus: psallite nomini ejus, quoniam suave.

Esa. 63 Demus laudem Domino super omnibus, quae reddidit nobis Dominus; & super multitudine bonorum, quae largitus est secundum indulgentiam suam; & secundum multitudinem misericordiarum suarum.

Psalm.

Psalm. 99 Laudate nomen ejus, quoniam suavis est Dominus, in aeternum misericordia ejus.

MODUS.

Deus animo primum, deinde voce, Psalmis, canticis, & musicis instrumentis, ac potissimum bonis operibus laudandus est.

Psalm. 145 Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea.
Eccl. 51 Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum.
Psalm. 62 Labiis exultationis laudabit os meum.
Psalm. 146 Laudate Dominum: quoniam bonus est Psalmus. Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio.
Psalm. 150 Laudate eum in sono tubae; laudate eum in psalterio, & cythara: laudate eum in tympano, & choro; laudate eum in chordis, & organo; laudate eum in cymbalis bene sonantibus.

TEMPUS.

Non solum statutis diei, noctisque horis corde, & ore laudandus est Deus, sed & toto vitae tempore affectu, & opere celebrandus.

Psalm. 118 Septies in die laudem dixi tibi.
Act. 16 Media nocte Paulus & Silas adorantes, laudabant Deum.
Psalm. 33 Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.
Psalm. 34 Lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.
Psalm. 144 Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in saeculum saeculi.
Psalm. 145 Laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo, quandiu fuero.

LOCUS.

In omni loco, sed in ecclesia praesertim, ac templo laudandus est Deus.

Psalm. 112 A Solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini.
Psalm. 21 Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiae laudabo te.
Psalm. 34 Confitebor tibi in Ecclesia magna: in populo gravi laudabo te.
Psalm. 134 Laudate servi Dominum in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.
Luc. 24 Discipuli, regressi in Hierusalem cum gaudio magno, erant semper in templo laudantes, & benedicentes Dominum.

In alia vita geminos esse aeternos locos, in quorum altero Deus perpetuo laudatur, in altera nunquam.

Psalm. 83 Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in saecula saeculorum laudabunt te.
Apoc. 19 Audivi vocem in coelo dicentem, Laus & gloria, & virtus Deo nostro.
Esa. 38 Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

UTILITAS.

Praemia laudantium Deum sunt auxilium divinae gratiae, salus a visibilibus & invisibilibus hostibus, & vita in sempiternum beata.

Psalm. 118 Anima mea laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me.
Psalm. 17 Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis salvus ero.
Psalm. 21 Laudabunt Dominum qui requirunt eum: & vivent in saeculum saeculi.

IMPEDIMENTA.

Peccata nos impediunt a divinis laudibus.

Eccl. 15 Non est speciosa laus in ore peccatoris.
Psalm. 49 Dixit Deus peccatori, Quare assumis laudationes meas per os tuum?

PU-

PUGNANTIA.

In scripturis divinis esse locos, de divina laudatione in specie pugnantes, quos conciliare oportet.

Psalm. 116 Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.
Psalm. 150 Omnis Spiritus laudet Dominum.

CONTRA.

Psalm. 49 Dixit Deus peccatori, Quare assumis laudationes meas per os tuum?
Eccl. 15 Non est speciosa laus in ore peccatoris.

Item aliud.

Psalm. 150 Laudate Dominum secundum multitudinem magnitudinis ejus.

CONTRA.

Eccl. 44 Nemo magnificabit Deum, sicut est ab initio: major est enim omni laude.

VIDES hic ingeniose lector, quam magnam sententiarum copiam tibi subministravetit Concordantiarum volumen in unius tantum dictionis particulari indiculo; & quam copiosam verborum, ac rerum supellectilem suppeditaverit ad explicandum primam hujus Psalmi dictionem. Quod si iterum, resumpto codice Concordantiarum, perquisiveris in ipso voces verbo laudandi Synonimas, quales sunt celebro, magnifico, glorifico, benedico, exalto, confiteor, canto, psallo, praedico; & fragmenta sacrarum sententiarum sub ipsis Synonimis verbis collocata consimili studio colliges: tursus nova ac longe dictiori sermonis abundantia expositionem tuam locupletabis. Ac demum si eandem diligentiam in singulis ejusdem Psalmi vocibus adhibueris: tanta tibi sese offeret rerum omnium affluentia, ut vix quaeas susceptae enarrationis finem invenire. Atque haec de syllabica Methodo dicta sint satis.

DE PARTITIONE METHODUS QUARTA.

PARTITIONIS, quae multum & ipsa lucis affert divinis scripturis, duo potissimum sunt officia, dividere scilicet, ac divisa colligere. Divisio totum cujusque voluminis corpus non temere, sed juxta rerum partibilium Analogiam summa cum ratione in membra dividit, & in partes, quas capita, sive capitula vocant, numeratim dividit, & numerorum appositione distinguit. Inventum est autem hoc dividendi artificium ad commoditatem docentium, atque discentium; ut quod simul totum, & uno statim contuitu apprehendi non poterat, commodius & apertius disceretur divisum in partes. Collectio vero peculiares divisarum partium summas strictissimis titulis, sive inscriptionibus colligit: quibus, veluti oculis, singulorum capitum frontes illustrat, ac exornat. Sed quod ad divisionem attinet, sciendum est, hanc arithmeticam capitum distinctionem, quam nunc in Bibliis habemus, recentem esse: nam ante quingentos annos nullus sive apud Hebraeos, sive apud Graecos invenitur divinae scripturae locus numeratim citatus, praeter Psalmos; quorum ut ex Actis Apostolicis apparet, usque ab initio nascentis Ecclesiae, adjectis numeris mentionem facere solebant: (hos enim numeros, ut Hilatius in praefatione Psalmorum testatur, LXX. interpretes Psalmis apposuerunt) &, quae nunc tam in Graecis, quam in Hebraeis, & Latinis exemplaribus spectantur, capitum divisiones, ac numeri ex nostris Latinis codicibus accepti sunt: partiebantur nanque vetustissimi illi expositores divinas scripturas, easdemque citabant, non capitum enumeratione, & numerorum recitatione, sed per allegationes particularium historiarum; sicut Augustinus dixit se scripsisse a principio Geneseos usque ad expulsionem primorum parentum de paradiso; & Gregorius etiam se exposuisse a principio libri Regum usque ad Davidis regis unctionem, pro eo quod nunc diceremus, In tria priora Geneseos capita, & In quindecim anteriora capita primi Regum. Dividebant item, & in medium proponebant scripturas per locos, sive periodos, aut versus, aut versiculos, vel sententias sacrorum voluminum verbatim expressas; quas etiam Capita, vel Capitula interdum vocabant: verbi gratia dicentes, de eo loco Pauli, ubi scriptum est,

Arithmetica capitum divisio in Bibliis quando primum addita.

Rom. 9. 1. Ibidem 5. *Veritatem dico vobis in Christo*, usque ad eum locum, ubi dicitur, *ex quibus est Christus, qui est super omnia Deus benedictus in saecula*: vel de eo, quod scriptum

Job. 1. 14. est in Job, *Boves arabant, & asinae pascebantur*.

CONSIMILEM divisionis modum etiam apud antiquos Judaeos fuisse comperio: quorum codices fuisse per sententias, commata, membra, & versus divisos, & intervallis quibusdam distinctos, testis est Hieronymus in praefatione Paralipomenon & Esaiae, asserens se ad utilitatem legentium easdem commatum incisiones, & intervallorum distantias, quas in Hebraeis codicibus invenerat, in translatione sua servasse: tametsi Elias Levites in praefatione libri Masoreth hammasoret affirmet ex sententia Rabbinorum totam legem fuisse olim quasi Pasuk unum, sive sententiam unam, in qua omnia cohaerebant sine ulla versuum distinctione; & hanc quadringentis ac triginta & sex annis post ultimum Sanctae urbis excidium a Judaeis Tyberitis fuisse in Pesukim, hoc est versus, & sententias divisam. Auctor libri Hebraïcarum quaestionum super libris Regum (quem divus Thomas putat fuisse Judaeum in Christo renatum) ostendit Judaeos dissecuisse libros sacros in certum numerum sententiarum, seu versuum, dum inquit librum Proverbiorum apud eos continere versus nongentos & quindecim: ipse tamen in commentariis Hebraeorum nusquam legi aliquam ex his sententiis, aut arithmetica nota signatam, aut numerali voce expressam.

Quomodo Judaei, Graeci, ac Latini consueverint partiri versus in Bibliis

SCIENDUM est autem aliam esse versuum partitionem apud Judaeos, quam apud nos, & Graecos: nam Graeci & Latini veteres distinguebant versus pari dictionum numero, conscribentes in quolibet fere versu semper sex dictiones partim monosyllabas, partim polysyllabas: quod satis aperte indicat Augustinus in libro, cui titulus est SPECULUM DIVINAE SCRIPTURAE (a): in quo saepe annotans numerum versuum, ex divinis libris aliquando a se collectum, aliquando vero praetermissum, ponit pro exemplo unius versus dictum illud Psalmi nonagesimi

Psal. 99. 3. noni, POPULUS ejus, & oves pascuae ejus. Pro exemplo autem duorum ver-

Psal. 118. 84. suum, sententiam illam Psalmi 118. QUOT sunt dies servi tui, quando facies tu de persequentibus me judicium? rursum pro exemplo trium versuum profert illud

Psal. 149. 3 4. ex Psalm. 149. LAUDENT nomen ejus in choro, in tympano, & psalterio psallant ei. Quia beneplacitum est Domino in populo suo. In his exemplis si dictiones enumeres, invenies in primo voces sex, in secundo duodecim, in tertio, decem & octo. Juxta hanc igitur versuum partitionem arbitror intelligendam esse mensuram priscorum, qui versuum numero solebant significare voluminum magnitudinem, veluti nota certiore, quod libri frequenter sint inaequales, ob diversam materiae copiam: quo quidem modo Hieronymus, magnitudinem quorundam librorum exprimens, ait Origenem scripsisse in Canticum canticorum versus fere viginti millia, Gregorium Nazianzenum opera sua omnia conclusisse versibus triginta millibus, Hilarium in commentariis Psalmorum mutuatum ex Origene versus prope quadraginta millia; & se quoque, dum exponeret epistolam ad Ephesios, dictasse in eam quotidie versus mille: sic & Diogenes Laërtius summam quorundam Aristotelicorum voluminum contineri affirmat sub versibus quinquies mille trecentis & triginta.

JUDAEI vero in distinguendis versibus neque numerum dictionum attendunt, neque cola, aut commata orationis sequuntur, sed veterem quandam consuetudinem, sola majorum auctoritate, & Rabbinorum traditione suffultam: neque aliam afferunt suae partitionis rationem, praeter eam, quod Esdras, & viri Synagogae magnae, afflati divino spiritu, divinas scripturas hoc pacto distinxerint:

(a) Fuisse editum a M.P. Augustino librum, cui titulus *Speculum*, testis est S. Possidius Calamensis Episcopus, & S. P. discipulus in ejus *vita cap.* 28. „ Ex utroque Divino Testamento Vetere, & Novo, „ praemissa praefatione, praecepta divina, seu veti- „ ta ad vitae regulam pertinentia excerpsit; atque „ ex his unum codicem fecit, ut, qui vellet, lege- „ ret, atque in eo vel quam obediens Deo, vel ino- „ bediens esset, agnosceret; & hoc opus voluit Spe- „ culum appellari „. Idipsum tradidit quoque Cassiodorus de *Instit. div. Script.* Extat porro hoc opus inter cetera S.P. opera *Tom. III.* novae editionis. Verum ea, quae laudat N. Sixtus, veluti ab Augustino tradita in *Speculo divinae Scripturae*, nec in eo extant, ut propriis oculis lustrando conspexi, nec facere ad scopum genuini *Speculi* manifeste constat; quare laudatum ab Sixto *Speculum* aliud certe est, idque supposititium, videlicet, quod sub nomine M. P. edidit Hieronymus Vignerus; quodque spurium esse, & ab Augustino ablegandum recte admonent PP. Benedictini *Admonitione in Lib. cui Titulus Speculum*.

rint: uode apud eos Pesukim, hoc est versus fere omnes ioaequales sunt; sicut in exordio Geneseos apparet: ubi Pasuk, seu versus primus est. *IN principio creavit Deus coelum & terram*: secundus vero multo longior, *ET terra erat inanir, & vacua: & tenebrae erant super faciem abyssi: & Spiritus Domini ferebatur super faciem aquarum*: post quem sequitur tertius versus, *Et dixit Deus, &c.* longe brevior. Hunc ergo dividendi modum veteres habuere: inter quos quanquam Ammonius Alexandrinus, sive Eusebius Caesariensis, sive Tatianus quatuor Evangelia numeratim in capita diviserint; hoc est Evangelium Matthaei io Capita 355. Marci in capita 235. Lucae io capita 343. Joannis in capita 232. non tameo arbitror illos ad id respexisse, ut oobis certam scripturarum partitionem instruerent; sed ad hoc solum, ut locos indicarent Evangelicae Symphoniae, in quibus Evangelistae inter se consona dixerant. Post hos igitur nullam apud antiquos comperi numeralem scripturarum divisionem, praeterquam apud unum Hilarium, qui Matthaei Evangelium, a se exposirum, io Canones tres ac triginta dissecuit. Nam, quod in primo hujus Operis libro notavimus, Evangelium Lucae io commentariis Ambrosii dividi in titulos sexaginta quatuor, & io commentatiis Bedae in capita oonaginta ttia, factum esse credimus non ab ipsis auctoribus, sed a librariis, vel lectoribus, ioterpolatas & crebras scribendi vel legeodi respiratiooes amantibus. Gen. 1.

CAETERUM ioter Graecos expositores, qui annis ab hinc quingentis floruere, coeperunt quidam partiri sancta scripta in partes numeratim distinctas, & numerorum characteribus annotatas: quas interdum titulos, & ioterdum capitula nuncupabant: sie enim Euthymius, sive, ut quibusdam videtur, Oecumenius distribuit Evaogelium Matthaei in titulos, seu capita sexaginta octo: quorum primum inscripsit, De Magis, secundum De pueris interfectis, tertium De praedicatione Joannis, quartum De doctrina Christi &c. Quidam vero, capitula a titulis separantes, dissecuerunt volumina in titulos, atque iterum titulos in capita subdiviserunt; sicut ex Suida, & Aretha deprehenditur: quorum ille testatur Evangelium Matthaei fuisse dispertitum in titulos sexaginta octo, & in cap. 355. & Marci Evangelium in titulos quadraginta octo, & capita quinquagiota sex: hic vero narrat Andream secuisse Apocalypsim Joanois in partes quatuor & viginti, & harum singulas in tria capita, ita ut essent totius libri capitula septuagintaduo.

APUD Latinos autem, qui ab anno salutis nostrae millesimo usque in haec nostra tempora fuerunt, duplicem invenio capitum enumerationem; alteram ut vetustiorem, ita numerosiorem: juxta quam Evangelium Matthaei in vetustis etiam impressis codicibus cootinet capita nonaginta quatuor, Evangelium Lucae capita centum & septem, Epistola ad Romanos capita quinquaginta. Alteram posteriorem, quam nunc in vulgatis Bibliis habemus, contractiorem, & paucioribus capitibus comprehensam: cujus numerali citatione usi sunt in commentariis suis Hugo presbyter Cardinalis Sanctae Sabinae, Alexander Alensis, Albertus Magnus, Thomas Aquinas, Bonaveotura, ac caeteri usque in hanc diem scholastici Theologi: quorum praecipua cura fuit divina testimonia de scripturis sanctis numeratim producere: hos Rabbi David Kimki, caeterique recentiores Judaei sequuntur in divisiooe, supputatiooe, & allegatione capitum veteris testameoti. Hactenus de divisione.

DE COLLECTIONE vero, qua secundum partitionis officium expletur, animadverteodum est hanc partem non esse rem vulgaris industriae, sed solertiae acutioris, sicut enim ante, quam divisionem aggrediamur, oportet nos id diligeoter inspicere, quod proponitur dividendum, & analogiam dividendarum partium recte nosse, ne perperam divisio succedat: ita in colligendo opus est aeri quodam judicio, quod singularum divisarum partium sive capitum separatas summulas apte, breviter, & integre colligat, & quam brevissime coarcter sub argutis, ac strictissimis quibusdam ritulis, & inscriptionibus ad capitulorum initia praefigendis. Quod quam sir factu difficile, arguit multiplex illa capitalium titulorum, sive argumentorum, quae capiribus divinae scripturae praeponuotur, diversiras, in singulis pene vulgatis codicibus evarians, praesertim vero in capitulis librorum obscurioribus; qualia multa sunt in Prophetis, & in epistolis Pauli: in

cujus quarto capite epistolae ad Romanos decem ioveni argumenta, sive inscriptiones: ex quibus aliquot summam unius aur duarum senrenriarum torius capituli, caeteris omissis perstriogebanr; aliae longe a roro capiris scopo aberrabanr; nonnullae vero eriam cum tota capitis senrentia ex diametro pugnabanr: quas nunc brevitatis gratia praetereo, subjiciens in locum harum diversas inscriptionum, seu argumentorum formulas super Psalmo centesimo decimo sexto: ut ex his artificium colligendi varium urcunque percipias.

Argumentum Psalmi CXVI. ex Paulo ad Romanos capite decimo quinto.

1 Gentes de misericordia, Judaei de verirare Deum laudent.

PAULI ALIUD EX EODEM LOCO.

2 Gentes ex sola misericordia honoreot Deum, Judaei ex promissionibus.

ARNOBII.

3 Gentes, Judaeis exclusis, ad Dei laudes invitantur.

EUSEBII CAESARIENSIS.

4 Ethnicae vocationis varicinium.

CHRYSOSTOMI.

5 Praedicationis Evangelicae, universum orbem occupaturae, praedictio.

CASSIODORI.

6 Psalmorum, hymoorumque omnium initium, finis, atque compendium.

EUTHYMII.

7 Psalmus epeneticus, convocans omne mortalium genus ad Christi laudes, & ad gratias ei ageodas pro tantis in nos collatis beneficiis.

REMIGII.

8 Invitatur universum genus humanum ad celebrandum Deum propter misericordiam nobis in adventu Christi exhibitam.

HONORII.

9 Gentes primum, Judaeos deinde ad divinas laudes invitari.

SMARAGDI.

10 Laus Dei ex misericordia, & veritare: quod his duabus virtutibus omnia divinarum virrurum opera comprehendantur.

DAVID KIMKI JUDAEI.

11 Hymnus laudarorius לימות המשיח limoth Hamasciach, hoc est ad dies Messiae prospiciens.

DE EPITOME METHODUS QUINTA.

EΠITOMH, EPITOME, hoc est breviarium, sive Compendium, & brevissimum divinorum volumioum summarium, comprehendens paucissimis verbis, & succincto quanrum fieri potest, ac dilucido sermooe perstringens ea, quae fusius, & per mulras repetitiones in divina scriptura, cui ταυτολογία familiarissima est, enarrantur, servara semper sacrae narrarioois integritate, ac sensu. Hujus Merhodi exemplum cum in Psalmo cenresimo decimo sexto propter ejus angustam brevitatem exhiberi nequeat, apponam tibi ejus vice primum Genesćos caput; quod Marcus Anronius Sabellicus ita in Compendium coorraxit.

EXEMPLUM COMPENDII SUPER TOTO PRIMO GENESEOS CAPITE.

AETERNA illa majestas, rerum omnium opifex, senis diebus mundum uoiversum ab initio operata, primum lucem a teoebris discrevit, cum jam rudis adesset materia; eademque informis, quam Deus a priocipio paraverat: fuitque omnium haec prima lux, dies, quae mundo affulsir: nox illi continuo juncta est. Coelum inde secunda die io sublimi constirurum: idque firmamentum appellarum. Terria deinceps die terra stabilita: humorque rerrae circumfusus. Sol quarra luce, Luna & stellae mundo emicuerunt: harum paucae, ut majora illa lumina,

na, certis errant spatiis: caetera multitudo, quae porro immensa est, varietateque diffusa, pene innumeras rerum, & animalium praescribit effigies. Mox quinta die vnlucres, & omnia natantia dunbus sunt elementis data. Sexta demum die reprantia,& ipsum quadrupedum genus attriburum est terrae, & cum his nobilissimum animal homo: qui unus coelestem mentem sortitus, ad imaginem Dei factus est. Reliquerunt nobis, ut fama est, hujus laboris in universam divinam scripturam non aspernanda monumenta Aurelius Cassiodorus, & Riccardus Victorinus.

DE EGLOGE, SIVE EXCERPTO METHODUS SEXTA.

EKΛΟΓΗ Egloga, sive excerptum (sic enim Melito, & Cyprianus hunc exponendi mndum appellarunt) Methodus est decerpens hinc inde ex omnibus sparsim divinis vnluminibus diversas scripturarum auctoritates, sententias, periodos, restimonia, exempla variaque dicta, factaque, aut ad instructinnem fidei, & probationem dogmatum Christianorum, aut ad disciplinam morum, & ad pietatis exercitationem: cujus quidem Methodi ab ecclesiasticis viris diversae formulae excngitatae sunt: in quibus tres usitatiores habentur, videlicet Specula, Loci cnmmunes, & Harmoniae.

SPECULA vocantur volumina, in quibus juxta ordinem librorum utriusque Testamenti coacervatur indiscriminatim,& sine ulla ordine ingens & indigesta farrago sententiarum divinae scripturae, aut ad fidei, aut ad mnrum eruditionem pertinentium: sicut fecit Augustinus in libro, quem ipse SPECULUM inscripsit.

LOCI COMMUNES dicuntur, in quibus sententiae hinc inde per diversas scripturae sanctae partes dispersae rediguntur in peculiares quosdam nrdines, sive classes, variis inter se titulis, argumentis, & capitulis distinctas; quales sunt loci de fide, de spe, de charitate, & his similes: sub quibus separatim collocantur omnes illae sententiae, quae vel ad fidem, vel ad spem, vel ad charitatem spectant; arque earum naturam, vim, proprietates, & nfficia singula suis verbis ostendunt, atque exponunt. Exercuerunt se in hac parte Melito, Sardensis episcopus, & Cyprianus: qunrum ille cnllegit ex divinis literis npus praenoratum ἐκλόγων βίβλια ἕξ: hoc est, *Excerptorum libri sex ad Onesimum* [a]: in quibus sub variis titulis omnes ethicas sententias, quae ad bene beateque vivendum in sacris literis rraduntur, decenti ordine digessit. Cyprianus vero ad Quirinum filium tres libros consimilis argumenti conscripsit; duos prinres ad fidei fulcimenrum, tertium ad aedificationem bonorum nperum necessarium. Laborarunt etiam in hoc ipso genere plerique alii, ex quibus nonnulli inter locos communes sacrarum sententiarum a se cnllectos inseruerunt multas orthodoxorum patrum sententias, locis illis conformes; quae veluti expositiones essent praecedentium locorum, quemadmodum fecerunr Beda presbyter, & Defensnr vetustus auctor in his libris, quos SCINTILLAS SCRIPTURAE SANCTAE inscripserunt. Alii vero unius tantum argumenti gesta, dictaque ex divinis literis collegerunt, & in unum corpus redegerunt, & insertis de suo brevibus expositiunculis illustrarunt: sicut factum fuit ab auctore rium librorum, qui De mirabilibus sacrae Scripturae sub Augustini nomine inscripti sunt. [b]

HARMONIA appellatur opus constructum ex similibus dictis, ac sententiis diversnrum incomplexorum, & inordinatorum voluminum invicem ad unius rei

(a) De Melitone supra verbum fecimus, hic dumtaxat adnotare debemus,quod liber *Excerptorum*, quem N. Sixtus laudat, re vera fuit editus ab eo, sed nunc nil aliud extat ejus, quam [illegible] seu praefatio Epistolae ad Onesimum fratrem, in qua catalogum texit librorum Veteris Testamenti, quam praefationem refert etiam Eusebius *Lib.IV. Hist.Eccl. cap.26.* quare apertissime colligitur genuinos oon esse libros, quos hac de re editos Melitoni Sixtus adjudicat. Videsis Dupinium, Cavium, ceterosque de Scriptoribus Ecclesiasticis tractantes.

(b) Sapienter nimis N. Sixtus inquit librum *de Mirabilibus S. Scripurae* sub Augustinini nomine venditatum alteri esse adjudicandum, quod longe ante adnotaverat etiam S.Thomas *3.p. Qu.XLV.art.3.* quum nec Stylo, nec ingenio referat M. P. Augustinum. Quis autem ejus operis fuerit verus Author? prorsus ignotum, fortasse Augustinus quoque doctus, & Episcopus vel Cantauriensis, vel Cambrensis; & certe natione Hibernus fuit, ut ex ejus met verbis constat, ex quibus etiam patet eum scripsisse post Annum Christi DCLXI. Videsis admonit.PP.BB. in *Appendic. T.III. Oper. S.Augustin. nov. edit.*

rei expositionem contextis, & in unum continuum ordinatum integrum perfectumque volumen redactis. Nec desunt qui duplex assignent Harmoniae genus; unum, in quo literalis contextus partes, ac periodi consimilem habentes sensum accommodantur: alterum, quod absque ulla literarum scriptura ex solis numeralibus notis componitur. Exhibuit nobis in hoc posteriori genere exemplum Eusebius Caesariensis in libro Evangelicorum canonum ad Carpianum: Prioris vero generis praeclara monumenta reliquerunt Tatianus Alexandrinus, Theophilus episcopus Antiochenus, Ammonius Alexandrinus (a), multique alii; qui quatuor Evangelistarum historias in unius historiae corpus compegerunt: quod alii MONOPANTON, hoc est unum ex omnibus; alii MONOTESSARON, hoc est unum ex quatuor; alii PANDECTAM, id est Omnia continens; alii HARMONIAM EVANGELICAM inscripserunt.

INTER hos autem nonnulli quoque fuerunt, qui hujusmodi Harmonias, vel a se, vel ab aliis editas, adjectis propriis explanationibus, elucidarunt; sicut Zacharias, Chrysopolitanus episcopus, qui in Harmoniam Ammonii Catenam explanationum ex patribus contexuit; & Antonius Bruychius, qui Monotessaron Evangelicum a se collectum propria expositione prosecutus est. Speramus & nos, si Deus coeptis annuerit, propediem emissuros in lucem Sophiae MONOTESSARON, quod nunc habemus prae manibus, hoc est unum ex quatuor, videlicet Proverbiorum, Ecclesiastis, Sapientiae, & Ecclesiastici libris: quo opere singulas cujusque generis, & argumenti sententias, hinc inde iisdem voluminibus dispersas, sub certis, ac distinctis ordinibus, & titulis separatim redegimus, & adhibitis brevibus commentariis illustrare coepimus. Haec satis sint de Eglogeis: cujus Methodi tria tantum exempla subnectimus, primum Locorum communium ex memoratis Cypriani libris ad Quirinum, secundum Harmoniae literalis ex Harmonia Evangelica Ammonii, tertium Harmoniae numeralis ex Eusebio.

EXEMPLUM LOCORUM COMMUNIUM EX DIVO CYPRIANO, QUO ETIAM AUGUSTINUS ADVERSUS PELAGIUM USUS EST.

In nullo gloriandum quando nostrum nihil sit.

Joan. 3. c IN *Evangelio κατὰ Joannem*, Nemo potest quicquam accipere, nisi datum illi
1. Cor. 4. b fuerit de coelo: *item in epistola Pauli ad Corinthios prima*, Quid enim habes
1. Reg. 2. a quod non acceperis? Si autem accepisti: quid gloriaris, quasi non acceperis? *item in Βασιλειῶν libro primo*, Nolite gloriari, neque loquamini elata: non procedat
1. Reg. 2. a magniloquentia ex ore vestro: quia Deus scientiarum Dominus: *item illic*. Invalidus factus est arcus potentum, & infirmi accincti sunt virtute: *de hoc ipso in Mac-*
2. Mac. 9. 12. *cabaeis*, Justum est subditum Deo esse, & mortalem non paria Deo sentire: *item*
1. Mac. 2. 62. *illic*, & verba viri peccatoris ne timueris, quia gloria ejus in stercore erit, & in vermibus: hodie extolletur, & cras non invenietur: quoniam conversus est in terram suam, & cogitatio ejus peribit.

Credendi, vel non credendi, libertatem in arbitrio positam.

Deu. 30. b IN *Deuteronomio*, Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & ma-
Esa. 1. c lum: elige vitam, & vives: *item apud Esaiam*, etsi volueritis, & audieritis me; bona terrae edetis: si autem nolueritis & non audieritis me; gladius vos con-
Luc. 17. c sumet: os enim Domini locutum est ista: *item in Evangelio κατὰ Lucam*. Regnum Dei intra vos est.

Exem-

(a) Ammonius Alexandrinus Anno CCXX. clarus Origenis in Philosophia praeceptor (alter certe ab Ammonio Alexandrino itidem, sed Monacho An. CCCLXX. claro) inventor fuit Canonum Evangelicorum, ut Eusebius, & Hieronymus tradunt, cui propterea recte ab Authore N. adjudicatur Monotessaron, seu Harmonia Evangelica, sicut & in praesentiarum ab Eruditis Criticis universim vindicatur. Verum quia distincte non fuit locutus N. Systus, dum de eo, & Tatiano verbum fecit: advertendum, quod Tatianus author fuit Diatessari, & non Monotessari, quare non recte a Victore Capuano Monotessaron Titiano adscribitur. Videsis Baronium, Bellarminum, Aubertum Miraeum, Cavium, Fabricium, aliosque.

Exemplum Harmoniae Literariae ex Harmonia evangelica Ammonii in historiam Christi ejicientis vendentes, & ementes de templo, contextum ex dictis quatuor Evangelistarum, videlicet ex Matt. 21. cap. ex Mar. cap. 11. ex Luc. cap. 19. & ex Joan. cap. 2.

JOANNES, Prope erat Pascha Judaeorum, & ascendit Jesus Hierosolymam. MATTH. & cum intrasset Hierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? populi autem dicebant, Hic est Jesus Propheta a Nazareth Galilaeae. JOAN. & intravit Jesus in templum Dei: & cum fecisset flagellum de funiculis, ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo: oves quoque, & boves, & mensas nummulariorum effudit: aes, & cathedras vendentium columbas evertit: & dicit eis: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis. MATTH. MARC. LUC. scriptum est enim, Domus mea, domus orationis vocabitur. MARC. Omnibus Gentibus. MATTH. MAR. LUC. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. MARC. Et non sinebat, ut quisquam vas transferret per templum. JOAN. Recordati vero sunt discipuli, quia scriptum est, Zelus domus tuae comedit me: MATTH. accesserunt ad eum caeci, & claudi in templo, & sanavit eos. LUC. Et erat docens quotidie in templo.

TALE est igitur exemplum Harmoniae literariae ex Ammonio desumptum.
EUSEBIUS Caesariensis, Ammonii studio excitatus, excogitavit & ipse novam Hermoniae Numeralis rationem ex Solis numerorum notulis, absque ulla evangelici contextus scriptura compositam. Primum siquidem consideravit, Ammonium singulos quatuor Evangelistas in multa capita dissecuisse, nempe Matthaeum in trecenta & quinquaginta quinque capita, & Marcum in centum triginta quinque, Lucam in trecenta quadraginta quatuor, Joannem in ducenta triginta duo: deinde hos capitulorum numeros, prout inter se diversis rationibus vel conveniebant, vel differebant, alterum alteri opposuit, & in decem numeralium figurarum classes, sive tabellas, sive titulos, quos canones appellavit, eleganti ac perspicuo ordine digessit hunc in modum.

PRIMUS Ordo quatuor in se continebat numerorum series, indicantes loca, sive capita Evangeliorum, in quibus similia ab universis quatuor Evangelistis dicta essent, Matthaeo scilicet, Marco, Luca, & Joanne.

SECUNDUS continebat numeros capitum, in quibus tres convenirent, Matthaeus scilicet, Marcus, & Lucas.

TERTIUS habebat numeros, in quibus tres concordes essent, Matthaeus videlicet, Lucas, & Joannes.

QUARTUS comprehendebat numeros capitum, in quibus tres coirent, nempe Matthaeus, Marcus, & Joannes.

QUINTUS, in quibus duo, Matthaeus, & Lucas.

SEXTUS, in quibus duo, Matthaeus, & Marcus.

SEPTIMUS, in quibus duo, Matthaeus, & Joannes.

OCTAVUS, in quibus duo, Marcus, & Lucas.

NONUS, in quibus duo, Lucas, & Joannes.

DECIMUS, in quibus singuli de quibusdam proprie scripserunt.

HUJUS artificii exemplum habes in subjecta figura.

EXEM-

EXEMPLUM HARMONIAE NUMERALIS EX LIBRO EVANGELICORUM CANONUM EUSEBII AD CARPIANUM.

Evangelicorum Capitum, in quibus omnes quatuor Evangelistae conveniunt.

CANON PRIMUS.

MATTHAEUS.	MARCUS.	LUCAS.	JOANNES.
VIII.	II.	VII.	X.
XI.	IIII.	X.	VI.
XIIII.	V.	XIII.	XV.
XXIII.	XXVII.	XVII.	XLVI.
LXX.	XX.	XXXVII.	XXXVIII.
CXVIII.	XCVI.	CCV.	XL.
CXXXIII.	XXXVII.	LXXVII.	CIX.
CXLI.	L.	XIX.	LIX.
CXLII.	LI.	XXI.	XXXV.
CXLVII.	LXIIII.	XCIII.	XLIX.
CXLVI.	LXXXII.	XCIIII.	XVII.
CCIX.	CXII.	CCXXXIIII.	C.
CCXI.	CXXI.	CCXXXVIII.	XXI.
CCXX.	CXXII.	CCXXXIX.	LXXVII.
LXXXVII.	CXXXIX.	CCL.	CXLVI.
CCXLIIII.	CXXXIX.	CCL.	CXLI.

HUJUS canonis & aliorum similium intelligentiam assequeris facillime, si sciveris omnes numeros, qui a sinistra in dexteram in eadem linea collocantur, indicare locos Evangeliorum inter se consonos & concordes: sicut in prima linea animadvertere potes; in qua octavum Matthaei caput, Marci secundum, Lucae septimum, Joannis decimum ostendunt quatuor infrascriptas Evangelistarum sententias esse persimiles.

Matt. 8. a MATTHAEI VIII. HIC est, de quo dictum est per Esaiam Prophetam, dicentem, Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.

Mar. 2. a MARCI II. SICUT scriptum est in Esaia Propheta, Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.

Luc. 7. LUCAE VII. SCRIPTUM est in libro sermonum Esaiae Prophetae, Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.

Joan. 10. c JOANNIS X. EGO vox clamantis in deserto, Dirigite viam Domini: sicut dixit Esaias Propheta.

IN caeteris hujus figurae lineis, & in aliis, quae habentur in canonibus Eusebii, sicut idem ordo servatur, ita idem intelligendi modus habendus est.

DE EXPOSITIONE NOTARIACA METHODUS SEPTIMA.

NOTARIA, sive Notariaca expositio, est Methodus, quae per notas quasdam, sive characterum, sive linearum, vel punctorum, divinis scripturis vel appositas, vel insertas, verborum, ac sententiarum, ac latentium sensuum rationem demonstrat: quarum apud vetustissimos; praesertim Graecos, expositores, & in veteri potissimum Testamento frequentissimus fuit usus: ex his pauca quaedam exempli gratia collegimus ex Epiphanio, Hieronymo, Stratonico, Suida, & Isidoro: quorum summa haec est.

OMNIS, quae per notas fit, expositio, duplici constat notarum varietate. Ex iis aliae quidem Literatae dicuntur, aliae vero Illiteratae: quarum figurae, & nomina sunt haec.

NO-

NOTAE LITERATAE.			NOTAE ILLITERATAE.		
1	Α	Apile.	1		Stauron.
2	Γ	Gehennon.	2		Ancyra.
3	Δ	Diavolos.	3		Ancyranos.
4	Ε	Ecclisis.	4		Asteriscus.
5	Ζ	Zitima.	5		Obelus.
6	Μ	Mellon.	6		Metobelus.
7	Χ	Xenion.	7		Ceraunion.
8	[illegible]	Vranion.	8		Obelos anostigmenon.
9	Π	Pneuma.	9		Limniscus.
10	Τ	Tropos.	10		Sublimniscus.
11	Υ	Ypsilon.	11		Antigraphus.
12	Υ	Ypsilon ypogrammenon.	12		Antisima.
13	Χ	Character.	13		Cryphia.
14	ΧΧ	Character diplos.	14		Dipla.
15	ס	Sagur.	15		Diplaperistigme.
16	פ	Pethach.	16		Scilus nechudot.

DE NOTIS LITERATIS.

Notarum literatarum formas, nominaque jam habes: nunc singulas cujusque significationes & expositiones accipe.

A APILE, id est Comminatio, significat vaticinia Prophetarum, quibus haec nota praefigitur, non esse prophetias immobilis & inevitabilis decreti, sed mutabilis eventus, non decernendi, sed comminandi gratia pronunciatas: ceu sunt praedictio Esaiae Prophetae dicentis ad Ezechiam: Α, DISPONE domui Esa.38.a tuae: cras enim morieris, & non vives. Itemque vaticinium Jonae ad Ninivitas clamantis: Α ADHUC quadraginta dies, & Ninive subvertetur. Jonae 3. b

Γ, GEHENNON Locos notat, qui in veteri testamento obscure loquuntur de perpetuis gehennae suppliciis: qualis est ille apud Esaiam, Γ PRAEPARATA Esa. 30. g est ab heri Tophet a rege, praeparata, profunda, & dilatata: nutrimenta ejus ignis, & ligna multa; flatus Domini, sicut torrens sulphuris succendens eam.

Δ, DIAVOLOS Sententiis praenotata, indicat eas esse de diabolo intelligendas, veluti eam, quam Moses in Genesi scripsit: Δ, DIXIT autem serpens Gen. 3. a ad mulierem, Nequaquam morte moriemini. Et illam apud Job, Δ BEHEMOTH, Job. 40. b quem feci tecum, foenum quasi bos comedet ... stringit caudam suam, quasi cedrum ... & ipse est principium viarum Domini.

Ε, ECCLISIS, hoc est Evocatio, periodum ostendit loquentem de vocatione

ne gentium, sive de Ecclesia Christi ex Gentibus congreganda; ut est illa in Esaia
Esa. 60. a Propheta, E, SURGE, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est: & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c.

Z, ZITIMA, id est Quaestio, abstrusam ac reconditam sententiam denotat, obscuritate maxima involutam, & quaestionibus difficillimis implicitam: qualis
Rom. 9. b est illa Pauli pericope in epistola ad Romanos, Z, CUM nondum nati essent, ne-
Gen 25. c Malac. 1. a que aliquid boni vel mali egissent (ut secundum electionem propositum Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Quia major serviet minori: sicut scriptum est, JACOB dilexi, Esau autem odio habui. Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? Absit.

M, MELLON, id est Futurum, anteponitur sententiae, quae licet de praesenti loqui videatur, futurorum tamen temporum continet praenotionem: ut
Esa 65. e apud Esaiam, M, ECCE ego creo coelum novum, & terram novam.

X, XENION, hoc est donum advenis, & hospitibus dari solitum, demonstrat sententias; quae de donis ac promissionibus terrenis & temporalibus Judai-
Esa. 1. c co potissimum populo factis interpretandae sunt, sicut in Esaia, X, SI audieritis vocem meam, bona terrae comedetis.

υ, URANION, hoc est Coeleste, locum prodit, in quo aeternae vitae felicitas describitur: ut in Psalm. 83. υ; Quam dilecta tabernacula tua, Domine, virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini... Beati, qui habitant in domo tua; Domine in saecula saeculorum laudabunt te.

Π, PNEUMA, id est Spiritus, significat pericopen intelligendam esse non
Cant. 2. c carnaliter, sed spiritualiter, quemadmodum in Cantico canticorum, Π SURGE, propera amica mea, speciosa mea, & veni columba mea in foraminibus petrae, in caverna maceriae: ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

T, TROPOS, hoc est Locutionis modus, admonet subsequens dictum non esse intelligendum juxta primam ac nudam vocis significationem, quam verba praeseferunt, sed secundum usitatam alicujus gentis locutionem: qua nota utebantur veteres ad indicandum locos divinae scripturae, Hebraicis phrasibus, tropis, & idiotismis expressos, ut in Psalmo quinto decimo, *Funes ceciderunt mihi in praeclaris*, tantundem valet, ac si dicas, Optima & illustris sors mihi obtigit:
3. Reg. & in tertio volumine Regum, T, BENEDIXIT Naboth Deo, & regi & propterea lapidatus est: hoc est, quia maledixit Deo & regi, lapidibus interfectus est.

Y YPSILON indicat sententiam proxime sequentem exponendam esse de
Esa. 5 jectione, & depositione populi Judaici, ut in hac Esaiae sententia, Y, OSTENDAM vobis quid faciam vineae meae: auferam sepem ejus, & erit in direptionem: diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem, & ponam eam desertam: non putabitur, non fodietur, & ascendent super eam vepres, & spinae, & nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem.

Y̲, YPSILON ypogrammenon, hoc est Linea subscriptum, significat sententiam, cui ipsum praeponitur, loqui de rejectione veteris legis secundum car-
Esa. 1. 13. 14. nem. Verbi gratia, cum Deus per Esaiam dicit: Y, NON offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi: neomeniam, & sabbatum, & festivitates alias non feram. Kalendas vestras, & solemnitates vestras odivit anima mea. Facta sunt mihi molesta. Laboravi sustinens.

X, CHARACTER, hoc est, stylus, figura, vel sicut Gellius interpretatur, genus dicendi cuilibet auctori peculiare. Hac nota, ut scribit Diogenes Laertius, solebant Platonici in libris Platonis annotare phrases & locutiones Platoni proprias, & electiores: quod & olim in scriptis Gregorii Nazianzeni studiosos quosdam Gregoriani characteris annotatores factitasse testatur in Collectaneis Stratonicus.

XX, CHARACTER duplicatus: hoc signo, ut refert Diogenes, in operibus Platonicis assumebatur ad designandas opiniones & dogmata Platoni propria, in quibus ipse a caeteris philosophis omnino dissentiret. Hanc notam in Origenis voluminibus posuerunt Gregorius Nazianzenus, & Basilius, ad indicandum pecu-

culiaria ejus dogmata a communi patrum definitione discrepantia.

ס, SEGAR id est Clausura, sacris Hebraeorum codicibus inserta, significat sequentem narrationem cohaerere priori.

פ, PETHACH, id est Porta, sive apertura, in iisdem divinis Judaeorum voluminibus ostendit sequentem narrationem habere diversum argumentum a priore.

DE NOTIS ILLITERATIS.

✠ STAVRON Graece, Latine Crux, praefigitur clausulis veteris testamenti, quae vaticinium de Christo continent: quale illud est in Psalmo vigesimo primo, +, FODERUNT manus meas; & pedes meos, & dinumeraverunt omnia ossa mea: & in Psalmo sexagesimo octavo: +, DEDERUNT in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto. Psal. 21. 17. Psal. 68. 26.

⚓ ANCYRA, id est Ancora, praefixa sententiae ostendit in ea mentionem fieri de novo testamento, & Evangelio, quemadmodum in Jeremiae capite trigesimo primo, ubi legitur, ⚓ ECCE dies veniunt; dicit Dominus, & feriam domui Israël, & domui Juda foedus novum: non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris, quando eduxi eos de terra AEgypti: & hoc erit pactum, quod faciam cum domo Israël. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Jer. 31.32.33.

⚓ ANCIRANOS, id est Ancora superior, apponebatur tam sacrae lectioni, quam expositorum commentariis, ubi aliqua res erat maxime prae caeteris observanda ac notanda: nunc in hujus notae locum jurisconsulti manum subrogarunt, quae protento indice locum ostendat.

✳ ASTERISCUS, hoc est Asterismus, sive Stella, ostendit dictiones, & sententias divinae scripturae, quas priores interpretes omiserunt: posteriores vero interpretes ex Hebraïca veritate restituerunt: veluti in translatione Hieronymi apud Oseam Asteriscus praefulgens sententiae illi, *, *Ex Aegypto vocavi filium meum*, notat eam fuisse a septuaginta interpretibus praetermissam, & demum fuisse ab Hieronymo loco suo repositam. In operibus Platonis apponebatur haec nota ad dogmatum approbationem. Ose. 11. Matth. 2. 15.

— OBELUS, id est Veru, lancea, vel hasta, vel jacens, vel transversa virgula pyramidalis praeponitur verbis, sive sententiis divinorum codicum superflue iteratis, sive in his locis, ubi lectio ascititia videtur incertae, obscurae, vel ambiguae auctoritatis: ut tali nota veluti sagitta confodiantur suspecta, ac superflua. Sic Hieronymus dicit se in libro Danielis, Susannae, & Belis historias, quia in Hebraïcis voluminibus non haberentur, anteposito Veru jugulante transfixisse, ceu narrationes praeter Hebraïcam veritatem ex Theodotionis editione desumptas. Epiphanius tradit Origenem primum omnium asteriscos ad illustrandum, quae minus ante fuerunt, & obelos ad jugulandum superflua, divinae scripturae codicibus apposuisse. Dan. 13.

∵ METOBELUS, id est post veru, ponitur statim post verba, vel sententias jugulatas: ut quae jugulata sunt, a caeteris, quae in textu sequuntur, verbis distinguantur: ut, cum in Psalmo vigesimo primo juxta Septuaginta editionem legitur, *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* apparet, quod duo illa verba, Respice in me, inter obelum, & metobelum posita, superflua sint. Psal. 21.

Ψ CERAUNION, hoc est fulmen, ponitur, quoties multi versus improbantur, ne per singulos obelentur: quo signo Julius Afer Susannae, & Belis historias in calce libri Danielis additas, rejecit. In libris Platonicis Ceraunion ad moralem philosophiae institutionem assumebatur. Dan. 13.

÷ OBELUS ANOSTIGMENON, id est Superne punctum habens, ponitur in his, de quibus dubitatur, utrum tolli debeant, vel apponi: verbi gratia, Lucae tertio capite, Generatio Cainam, quam Evangelista interposuit inter generationem Arphaxad, & Sale, enumerans quindecim generationes ab Adam usque ad Heber, obelo superne punctuato signanda videtur: quia in decimo, & in undecimo capite Geneseos, & in principio primi Paralipomenon ab Adam ad Heber tantum quatuordecim generationes numerentur; nullaque prorsus fiat mentio de generatione Caïnam. Luc. 3. 36.

LIMNISCUS, id est virgula, inter geminos punctos jacens, alterum superne, alterum inferne, apponitur in his, quae diversi sacrae scripturae interpretes eodem sensu, sed diversis sermonibus transtulerunt: veluti cum in vetusto psalterio in Psalmo septuagesimo primo ponebatur secundum septuaginta editionem, *Et honorabile nomen eorum coram ipso*, statim addito Limnisco ÷ subji-
Psal.71.14. ciebatur, *In oculis ipsius*, secundum aliam translationem. Limniscum vero inter has duas translationes Origenes idcirco interposuit, ut agnosceres unam sententiam a duobus interpretibus duobus diversis modis fuisse conversam. Est autem haec nota a medicis chirurgis desumpta: apud quos Limniscus est linamentum, sive linteolum detritum, in tenuem ac longam formam confectum, quod duabus sectionibus incisi vulneris immittitur.

SUBLIMNISCUS, id est Simplex linea, subjectum habens punctum, significat sententiam, cui apponitur, a duobus, vel tribus interpretibus eodem sensu, & iisdem verbis fuisse translatam.

ANTIGRAPHUS, id est Semicirculus dextra spectans, & punctum intra se tenens, significat in translationibus esse sensum, vel inter ipsos translatores diversum, vel ab ipsa Hebraïca veritate dissentiens: veluti locus ille Genesis, qui
Gen.37.2. Hebraïce legitur, *Et Joseph accusavit fratres suos apud patrem de crimine pessimo*, Aquila sensu non solum ab editione nostra, sed ab ipsa Hebraïca scriptura plane diverso vertit, *Accusaverant Joseph fratres sui apud patrem de crimine pessimo*.

ANTISIMA ponitur ad eas divinae scripturae lineas, ac versus, quorum ordo permutandus est, sicut & in antiquis auctoribus positus invenitur: veluti
Matt.5.4.5. cum in Graeca editione Evangelii secundum Matthaeum, quam in usu habuit, & exposuit Chrysostomus, *Beatitudo lugentium* praeponitur beatitudini mitium: notanda est *Beatitudo lugentium* signo ·), ut noscat lector verum ordinem duarum beatitudinum esse transpositum. Hieronymus in locum hujus signi adhibuit in translatione libri Esther octo priores literas alphabeti Graeci, minio descriptas, ab alpha usque ad thita: ut ex earum positione ordinem Hebraïcae historiae, a septuaginta interpretibus susque deque jactarum, restitueret.

CRYPHIA, hoc est Occultatio, circuli pars inferior est, punctum intra se continens: ponitur autem in his locis, ubi quaestio dubia & obscura aperiri, vel solvi non potuit: quam notam nonnulli ex vetustissimis patribus praepo-
Rom.11.33. suerunt verbis Pauli in undecimo capite ad Romanos, *O altitudo divitiarum sapientiae, & scientiae Dei*, volentes hoc signo indicare quaestionem illam de electione gentium, & reprobatione Judaeorum, nono, decimo, & undecimo capite ab Apostolo tentatam, non fuisse ab ipso solutam. Eadem nota usi sunt veteres expositores in commentariis suis, ubi difficultatem arduam indecisam relinquerunt.

DIPLE, hanc scriptores apposuerunt in libris ecclesiasticorum virorum ad separanda, vel demonstranda testimonia sanctarum scripturarum, ne cum verbis, ac lectione commentariorum confundantur: nunc in locum hujus notae successit haec nota ").

DIPLE peristigme, id est Cum geminis punctis: hanc antiqui apponebant in his, quae Enodorhus Ephesius in carminibus Homericis non recte adjecerat, aut detraxerat. Ecclesiastici in his usi sunt, quae interpretes Hebraïcae veritati adjecerant, vel ademerant.

SCILUS NECHUDOTH, id est Tria haec puncta, super quamvis literam posita, apud Kabalistas Judaeorum expositores in usu sunt, quoties per singulas alicujus dictionis literas singulas dictiones volunt intelligi: verbi gratia cum
Psal.3.2. in Psalmo tertio dicitur, *Multi insurgunt adversum me*, kabalistae, exponentes hoc de populo Judaïco, quaerunt, qui sunt isti רבים Rabim, id est, Multi, qui insurgunt adversus populum Israël? ∴ ∴ ∴ ∴ & respondent, Isti sunt illi quatuor populi, quos David significat per quatuor literas dictionis רבים Rabim; hoc est, ר res, Romani; ב beth, Babylonii; י jod, Jones, sive Graeci; ם mem, Medi, sive Persae: has enim quatuor dictiones literae super notatae punctis ostendunt. Sunt & aliae hujus artificii notae quamplurimae: sed haec in exemplum praesentis disciplinae satis superque sunt. Diogenes Laërtius in libro tertio De vitis philosophorum testatur ex praedictis notis multas in libris Platonis fuisse appositas; quas ar-

arbitror Origenem inde acceptas, ad illustrationem divinorum voluminum transtulisse.

PRAETER has jam descriptas notas sunt etiam nonnulli characteres, quibus septem illae celebres veteris testamenti translationes notantur, videlicet:

OB SEPTUAGINTA duorum interpretum editionem significat: pro quo charactere Latini expositores crebro ponunt LXX. omisso duorum numero brevitatis gratia.

AK AQUILAE translationem connotat.

Σ SYMMACHI versionem designat.

Θ THEODOTIONIS interpretationem ostendit.

ε EPSILON minusculum quintam editionem Graecam, ab Origene in Hericunte urbe Palaestinae inventam, demonstrat.

ϛ EPISIGMON (sic enim appellatur haec nota) Sextam editionem Graecam, ab Origene in litore Actiaco circa Nicopolim in doliis inventam, ostendit.

Λ SEPTIMAM editionem, a Luciano martyre editam, designat.

DE PARAPHRASI METHODUS OCTAVA.

ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ Paraphrasis, Ecphrasis, seu Metaphrasis, (quas, omissa quorundam rhetorum distinctione, idem significare volo) illa est, quae ipsam divinae scripturae narrationem, in aliam vertit narrationem, ei proportione respondentem: in qua quidem, ut Themistius asserit in praefatione Posteriorum Aristotelis, licet Paraphrastae, servata semper ejusdem sensus integritate, prolixa, & in longum effusa substringere; pressa, & concisa libere dilatare, atque ampliare; omissa supplere; hiantia explete; involuta & obscura apertis & conspicuis verbis illustrare, & decora sermonis elegantia exornare; atque ea, quae longe inter se dissita, & nullo ordine videntur disposita, connectere, & in ordinatam seriem disponere.

DUAE sunt autem Paraphraseos species: altera pressior, ac strictior, quae nihil aliud est, quam liberior quaedam translatio: hanc sive Paraphrasticam translationem, sive Translatitiam Paraphrasin appelles, recte appellabis. Excelluerunt in hac specie inter Hebraeos Onkelos, Jonathan, & Joseph; qui Thargum, hoc est, Paraphrasin, in universum vetus Testamentum Chaldaïca lingua ediderunt.

ALTERA, quae aliquanto fusior, ac latior est, duplici varietate distinguitur: ex quibus prior, quae magis verborum sensus, quam ipsa verba, sectatur, sententiam Sacrae lectionis sub copiosa quadam breviloquentia elucidat: qua in re multum valuit apud Graecos Gregorius, Neocaesariensis episcopus, & apud Latinos Franciscus Titelmannus. Posterior vero, quae plus continet artificii, usque adeo est verborum tenax, ut ne ullum quidem verbum sacri contextus patiatur, aut transponi, aut immutari, aut praetermitti. Vocatur autem a nobis posterior haec varietas, & quidem non inepte, Paraphrasis intertexta, quoniam verba Sacrae lectionis una cum ipsis elucidationis verbis tanto artificio intertexat, nectatque; ut, nisi characteribus, vel magnitudine, vel forma disparibus utraque distincta fuerint, haud facile haec ab illis possint discerni. Hujus non minus laboriosae, quam proficuae solertiae exemplum praebuit Raynerius Snoygoudanus in Paraphrasi omnium Psalmorum ab ipso edita: quod una cum caeterarum Paraphraseon formulis hic inserendum existimavi.

Exemplum Paraphraseos Translatitiae, In Psalmum centesimum decimum sextum.

LAUDATE Dominum universae gentes: laudibus extollite illum, quotquot usquam estis populi: copiosissime enim usus est erga nos gemina misericordia sua, & constantia in promissis ipsius duratura est perpetuo.

Exemplum Paraphraseos Latioris sensum magis, quam verba, prosequentis, ex Francisco Titelmanno in eundem Psalmum.

1 Laudate Dominum omnes gentes.

1 O VOS omnes gentium nationes, quae olim longe eratis a Deo, idolis, atque daemoniis servientes, Deumque verum ignorantes, nunc laudem date, & gloriam Deo Domino, in quem apostolica educti praedicatione credidistis.

2 Laudate eū omnes populi.

* Neque solus de caetero Judaeorum populus Deum laudet, verum absque discretione omnes populorum nationes, ubivis terrarum constitutae, pariter collaudate Dominum Deum.

3 Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus.

2. Jam enim in tempore isto gratiae, nobis omnibus credentibus impleta est, & opere exhibita misericordia patribus olim promissa; hoc est, generis humani per Christum redemptio: estque misericordia Domini (a qua olim longe eramus, quando eramus natura filii irae) jam super nos credentes corroborata, atque stabilita, ita ut nunquam auferri possit a nobis credentibus in eum.

4 & veritas Domini manet in aeternum.

* Et veritas promissionum ejus non fallet nos in sempiternum; sed quae promisit, infallibili veritate custodiet credentibus: quae sane duplex ratio, maximi gaudii cunctis credentibus debet esse materia.

Exemplum Paraphraseos intertextae, ex Raynerio Snoigoudano; in qua verba sacri contextus a verbis elucidationis difformibus literis discernuntur.

L*AUDATE Dominum* Deum, *omnes gentes* totius mundi: *Laudate eum*, atque magnificate beneficia gratis praestita *omnes populi* Judaeorum ad fidem convertendi. *Quoniam confirmata est*, per effectum incarnationis Christi *Super nos* fideles *Misericordia ejus*, & reparatio nostra misericorditer promissa: quia quod per Prophetas promisit, per adventum Christi complevit: *& veritas Domini*, quae Christus est, *Manet* nobiscum *in aeternum* usque ad consummationem saeculi.

Exemplum alterum Paraphraseos intertextae, ex nostris in varios Psalmos commentariis, in qua contextus ab expositione literis majusculis distinguitur.

LAUDATE unicum & verum Deum, coeli, terraeque creatorem, ac totius mundi DOMINUM, patrem Domini nostri Jesu Christi, OMNES, toto terrarum orbe diffusae GENTES, quae secundum naturae leges pie, sancteque vivitis: praecipue vero, ac prae omnibus gentibus LAUDATE, celebrate, & innumeris laudibus, hymnis, Psalmis, & canticis extollite EUM non sola voce, ac lingua, sed animi affectibus, & operibus voci conformibus, praedicate eum OMNES duodecim tribus Israël, ac POPULI Judaeorum inclyti, quos Dominus ex cunctis nationibus terrae singulari quodam privilegio elegit sibi in peculium. Est autem Dominus vobis, tam gentibus, quam Judaeis hac maxime de causa laudandus: QUONIAM CONFIRMATA, praestita, plenissimeque completa EST, & in novissimis temporibus largiter, ac splendide effusa SUPER NOS, non tantum Judaeos, sed etiam Gentes MISERICORDIA, benignitas, & gratia humanae reparationis exhibita in Christo Jesu filio EJUS unigenito: ET est iterum, atque iterum Deus nobis perpetua laude celebrandus, quoniam VERITAS promissionum, quas olim Deus per Prophetas in scripturis sanctis de mittendo filio suo fecerat, ipsaque Dei patris, ac DOMINI nostri fidelitas, & dictorum firmitas, ac pollicitationum constantia non excidit, aut prorsus evanuit; sed est fixa permansit, & adhuc immota MANET, & usque adeo stabilis IN AETERNUM, & in saeculum saeculi permanebit; ut nulla unquam vis eam infringere, labefactare, immutareve possit.

DE LEXICE, METHODUS NONA.

LEXICES, hoc est, Vocabulariae, vel Dictionariae expositionis, quae Grammaticam vocabulorum significationem declarat, duae sunt varietates, nempe,

pe, Universalis, & Particularis, non aliter inter se distinctae, quam totum & partes. Ex his prior dictiones vocesque omnes Graecas, Hebraeas, Chaldaeas, & Latinas, toto divinae Scripturae ambitu comprehensas, primum divellit: divulsas deinde ac distinctas juxta alphabeticam seriem in Lexicos & Dictionarios redigit: in quo laboris genere Philo Judaeus, & Origenes apud Graecos; Hieronymus, & Sanctes apud Latinos feliciter desudarunt. Posterior autem varietas, de qua nunc potissimum loquimur, prioris quodammodo particula dici potest: hac uti solent expositores nonnulli ordinis & perspicuitatis maxime studiosi: qui in exponendis particularibus voluminum capitulis, sectionibus, & periodis, primo loco Grammaticam vocum elucidationem proponunt, mox secundo loco expositionem sensuum a priore separatam subnectentes: quod inter Latinos egregie praestiterunt Claudius Guillaudus in Commentariis super epistolis Pauli, & Hector Pinctus in explanationibus Esaiae. Hujus posterioris partis exemplum hoc erit.

Exemplum Lexicae expositionis, in Psalmum centesimum decimum sextum.

HALLELUJA הללויה, dictio haec apud Hebraeos ex duabus vocibus componitur, nempe, ex verbo הללו hallelu, & nomine יה ia: quorum illud significat, Laudate, hoc vero, Deum. JA enim est unum de nominibus Dei: qui, ut Rabbi David Kimki asserit, Ja vocatur; quia est crearor mundi, & causa essendi ipsi mundo: venit enim JA a verbo היה haiha, quod significat, Fuit.

GENTES, Hebraïce dicuntur גוים goim: quo nomine solent Judaei communiter appellare omnes nationes, quae non sunt de genere Judaeorum.

CONFIRMATA EST, Hebraïce גבר gavar dicitur: quam vocem Chaldaeus interpres, & Graecus, significantius transtulerunt: is enim אגבר Agebar, vertit: hic vero, ἐκραταιώθη: quorum utrunque significat, Roborata est, valida, fortisque effecta est. Ex Valtone supra scripsimus. Agber.

VERITAS, Hebraïce אמת Emeth, hoc in loco non solum significat adaequationem rei ad intellectum; sed fidelitatem, constantiam, & firmitatem dictorum, ac promissorum praecipue denotat.

MISERICORDIA EJUS, Hebraïce חסדו chasedo. Chaldaeus transtulit טוביה toveja, hoc est, Bonitas, vel, benignitas. Ibidem legimus: Tubeh.

MANET, Graece μένει: dictio haec in Hebraeo non habetur, sed in Graeca tantum, & Latina editione: subintelligitur tamen.

DE ANNOTATIONE, METHODUS DECIMA.

ANNOTATIONES, quas Graeci vocant σημειώσεις, σχόλια, & γλώσσας, nos Annotamenta, Vacationes, Excerpta, vel, Lingulas, vocare possumus, illae sunt, quibus, quoties deest otium ad integra conficienda Commentaria, Sanctas literas brevibus interpretatiunculis, veluti stellulis, lingulis, ac punctis quibusdam sparsim, & hinc inde illustramus; annotatis tantum his, quae vel obscuriora, vel magis insigniora videntur. In hoc labore notissimus apud Graecos fuit Appollinarius, apud Latinos vero Hugo Victorinus, & Anselmus Laudunensis, glossae, quae Interlinearis dicitur, auctor.

SUNT autem apud glossatores geminae Glossematum varietates, quae non alia ratione inter se differunt, quam Scripturae situ, & positione: ex his alteram, quae circa margines Sacri contextus collocatur, extrinsecam, sive marginalem vocant, alteram vero intrinsecam, sive interlinearem appellant, quod intra linearum septa minutioribus literis descripta coaptetur: utriusque haec sunt exempla: in quibus notulae alphabeticae, dictionibus interjectae, ostendunt locos annotationum respondentes locis Sacri contextus.

Exemplum Glossae marginalis In Psalmum centesimum decimum sextum.

a Halleluja.

LAUDATE *b* Dominum omnes gentes *c*: laudate eum omnes populi *d*. Quoniam confirmata est super nos *e* misericordia ejus: *f* & veritas Domini manet in aeternum.

AN-

ANNOTATIONES MARGINALES.

QUANQUAM *a* hic Psalmus nunc in codicibus Hebraeorum sit ἀνεπίγραφος, hoc est, titulo destitutus, in Graecis tamen exemplaribus, & in editione Latina Hieronymi titulus praeponitur Alleluja: ex quo titulo deprehenditur Psalmum esse ἐπαινετικὸν, continereque laudes, & gratiarum actiones. *b* Corde, ore, opere. *c* Praeponit gentes Judaeis, quia pauci de Judaeis crediderunt, multi de gentibus. *d* Per populos Judaeos intelligit; aut sub aliis verbis eandem reperit sententiam, laudationis vocem ingeminans, ac magis magisque intendens. *e* Humanae redemptionis gratia. Veritas, inquam, Evangelii per Christum data, nam lex non veritatem, sed umbram continebat veritatis: gratia enim, ait Joannes, & veritas, per Christum data est.

Exemplum Glossae interlinearis ex Anselmo Laudunense.

Laudate Dominum omnes gentes:[a] laudate eum[b]
a *gentiles.* b *alias, & collaudate.*

Omnes populi.[a] Quoniam[b] confirmata[c] est
a *Judaei.* b *hac causa.* c *dato Spiritu Sancto, dum inimici cedunt nomini, propter quod liberati sumus.*

Super nos misericordia[a] ejus: &[b] veritas[c] Domini
a *reparatio hominis misericorditer promissa.* b *Christi.* c *Christus, qui est veritas patris.*

manet[a] in aeternum.
a *alias, in saeculum saeculi.*

DE COMMENTATIONE METHODUS UNDECIMA.

COMMENTATIO, quae Graece ὑπομνηματικὴ appellatur, brevis est divinae Scripturae expositio, Annotatione, sive scholiastica Methodo aliquanto copiosior: in quacunque nobis in dies tam ex quotidiana auctorum lectione, quam ex propria inventione occurrunt, & in mentem veniunt, colligimus, & tam nostras, quam aliorum expositorum sententias, sine multa cura & ordine, fere ex tempore scribimus, praeparantes vel nobis, vel aliis, veluti materiam ad construendum longe majora, longeque ampliora explanationum volumina. Ammonius Hermaeas, Hypomnemata, hoc est, Commentaria, dixit esse praeparationes ad συντάγματα, hoc est, coordinata scripta, quae multo tempore, multaque solertia in ordinem rediguntur. Nunc in consuetudinem abiit, ut sub communi Commentariorum appellatione omnia pene appellationum genera intelligantur. Professus est, prae caeteris hunc commentandi ordinem D.Hieronymus in expositione sexdecim Prophetarum, & in quatuor praesertim libris Commentariorum in Matthaeum; quos intra quindecim dierum spacium celerrima festinatione confecit. Methodus haec exempli appositione non indiget: cui quidam è regione opponunt alteram exponendi Methodum, quam propria & peculiari appellatione explanationem vocant; Commentationis brevitati omnino contrariam: est enim explanatio juxta ipsorum definitionem latissima & copiosissima, ac diu multumque meditata explicatio.

DE SCIOGRAPHICA EXPOSITIONE, METHODUS DUODECIMA.

SCIOGRAPHICA, hoc est, Umbratilis, & picturalis expositio est, quae per varias figurarum & imaginum delineationes clarius & apertius prae oculis ponit ea, quae non admodum aperte verbis exprimi potuerunt, non tam ornamenti ac decoris gratia, quam necessitatis ratione a Sacris expositoribus excogitata:

tata: nam sicut in disciplinis Mathematicis innumera pene habentur, quae sine linearum, ac figurarum circumductinne, nec doceri, nec disci possunt: ita permulta sunt in Sacris literis, quae cogitatione concipi nequeunt, nisi ipsarum imagines umbris, vel picturis expressae oculorum intuitu conspiciantur: veluti sunt forma, figuraque Arcae a Nohe fabricatae, structura Tabernaculi Mosaïci, dispositio templi Salomonis, compositio Templi, & urbis descriptae ab Ezechiele, ejusdemque rotarum coaptatio, Terrae sanctae, sive totius Palaestinae Gengraphica descriptio, Sacerdotalium vestimentorum ornatus; quae absque picturarum ope, & brevium quarundam annntationum sub ipsis picturis adjectione vix & aegre possunt intelligi: contra vero, adhibitis picturis, multo plura unico intuitu consequimur, quam & longa & numerosa Commentariorum lectione: magis enim longeque distinctius animo apprehenditur, & tenacius memoria retinetur, quod oculis colligitur, quam quod solis auribus percipitur. Unde & ipse Deus, cum vaticinium, quod per Ezechielem Prophetam de futura urbis Sanctae obsidione protulerat, mentibus Judaeorum vellet apertius explicari, & altius insculpi, praecepit Prophetae, ut in lateritio lapide, sive Abaco singularum prophetiae partium σκιογραφίαν, sive umbratilem picturam Geometrica arte delinearet, adumbrata obsessae urbis forma, una cum vallis, aggeribus, arietibus, machinis, & hostilibus castris, caeterisque aliis ad urbium obsidionem & oppugnationem necessariis: ut ex aspectu illius picturae Judaïcus populus praenunciata sibi damna, veluti per partes certius & exactius agnosceret. Dederunt nobis in hoc expositionis genere laudatissima opera Eusebius potissimum Caesariensis episcopus, qui primus topographiam totius terrae Sanctae depinxit, adjecta brevi ejusdem picturae declaratione, Hieronymus, qui universi vestimenti Pontificalis habitum, formamque venusta delineatione expressit, Richardus Victorinus, qui templi Ezechielis architecturam Geometricis rationibus in tabulis designavit, Cassiodorus Senator, cujus pictura veteris tabernaculi maxime celebratur, Beda Presbyter, qui schemata Mosaïci Tabernaculi, & templi Salomonis operum summa arte fideque excudit, Albertus Dureryus, qui & formam turris Babylonicae, & quomodo in ea multa millia hominum commode habitare possent, primus penicillo demonstravit, Joannes Buteo, qui typum arcae Nohe mathematico artificio demonstravit; ac praeter hos plerique alii a nobis in libro de Catholicis divinae Scripturae expositoribus enumerati. Hujus expositionis exemplum exhibemus tibi in pictura indumenti Pontificalis, qun summus olim Hebraeorum Sacerdos utebatur, apposita succincta declaratione ex Philone, & Josepho, ex quinto libro Stromatum Clementis, & ex Hieronymo, qui per characteres numerorum indices, singulas ejus vestimenti partes, & ornamenta declarat.

Ezec. 4.

PONTIFICIS AARONICI ORNATUS.

Ant. Baldi fecit

A כתנת Chetthoneth, hoc eſt, Tunica byſſina, ſive Linea interula, Graece ποδήρης, id eſt, Talaris, haec adhaeret corpori; & tam arcta eſt, & strictis manicis, ut nulla fere praeſertim a ſuperiori parte in ea ſit ruga: deſcenditque uſque ad crura, & talos.

B מעיל Meil, Hiacynthina tunica talaris ejuſdem coloris arctas habens manicas, & in ſuperiori parte, qua collo inducitur, uſque ad medium pectus aperta; ad extremam & imam oram, id eſt, ad pedes limbum habens purpureis, coccineis, & aureis, tam floribus, quam gemmis, mira arte diſtinctum: a quo duo & ſeptuaginta aurea tintinnabula, totidemque aurea mala punica ita dependent, ut inter quaelibet tintinnabula malum unum ſit, & inter duo mala tintinnabulum unum; ut, cum Pontifex ingreditur in Sancta Sanctorum, totus vocalis, ſonorus, & maxime populo verendus incedat.

C אפד Ephod, Septuaginta interpretes ἐπωμίδα, Aquila, ἐπίραμμα, nos Superhumerale, quod humeris utrinque ſuperponatur, appellare poſſumus, elegans palliolum eſt abſque manicis, hiacyntho, cocco, purpura, auroque contextum in modum monaſtici ſcapularii ſine cuculla, habens humeralia duo, hoc eſt, conſtans duabus partibus aequalibus; quarum una tergum, altera pectus ad umbilicum uſque tegit; in qua circa medium pectus lacuna quaedam vacua relinquitur ad Rationalis receptionem.

D שהם Scioam, Septuaginta Smaragdos, Joſephus Sardonicas tranſtulit: ſunt gemmae duae auro incluſae tantae magnitudinis, ut in utroque ſena Patriarcharum nomina inſculpta contineantur; quae fibularum vice ſuperhumeralia utrinque circa collum anneſtunt.

E אבנט Auneth, Chaldaïce המיינין Hemejanin, cingulum eſt, ſive Zona lata digitos quatuor, intus inanis, ita contexta, ut exuvium ſerpentis ſenectutem exuentis, vel oblongum animalis inteſtinum videri poſſit, ſtamine conſtans byſſino, floribus, ac gemmis puniceis, purpureis, hyacinthinis, & aureis intertexta: quae ſemel atque iterum circa pectus ephodum, & tunicas aſtringit, & ad talos uſque defluit. Quocirca errant Vatablus, & Caſtalio, qui in ſuis Scioтericis ano-

notamentis hanc Zonam pinxerunt ad similitudinem brevis ac latae cortigiae, a pectore umbilico tenus descendentis, juxra Ephodi mensuram: hos enim praedicta Philonis descriprio refellit.

F חשן Choscen, Graece λόγιον, nos Rationale nuncupare possumus: pannus est amplitudine palmi per quadrum, auro, iisdemque coloribus, quibus Ephod, variegatus ita quadrans lacunae ante pectus relictae, ut eam ad amussim expleat: cui intextae sunt, & auro illigatae duodecim diversi generis gemmae, magnitudine, pulchritudine, & pretio incomparabiles, per quatuor ordines sic distinctae, ut in singulis versiculis terni lapides collocentur, & in singulis lapidibus singula tribuum nomina sculpta sint.

G טבעות זהב Tabeoth Zaab sunt annuli aurei quatuor, per singulos quatuor Rationalis angulos habentes contra se in ora posterioris humeralis sub axillis alios quatuor annulos, quibus Ephodus hiacynthinis intercurrentibus vittis annectitur.

H שרשרת זהב Sciarsceroth Zaab sunt catenae aureae, quae duobus superioribus Ephodi angulis, qui respiciunt ad collum, per annulos aureos annexae, copulabantur in superiori parte cum Sardonicum posituris; ne magnitudo, & pondus lapidum hiacynthinas vittas rumperet.

I מצנפת Miznepheth, Graeci Τιάρας, nonnulli Galerum, alii Infulam vocant, lineum pileolum figuram habens dimidiatae spherae, nullumque habens in summo fastigium, sacerdotibus omnibus commune: cui superpositus est alter hiacynthinus pileolus aliquanto sublimior, quem auctor libri Ecclesiastici Mitram, Sap. 18. 24.
Salomon in libro Sapientiae Diadema vocant. Hunc aurea corona triplici ordine Eccl. 45. 14.
circundat: in cujus posteriori parte caliculi aurei, hyoscyami floribus persimiles, spectantur; in anteriori vero parte, quae fronti imminet, sanctum Dei nomen, quod Judaeis ineffabile reputatur, quatuor Hebraïcis literis, videlicet, י Jod, ה He, ו Vau, ה He, incisum est.

DE TABELLARIA, SIVE COLUMNARI EXPOSITIONIS ORDINE, METHODUS DECIMATERTIA.

TABELLARIA, sive Columnaris Methodus est, compendiosae, dilucidae, ac ditissimae expositionis, per tabulas & columnas ordinarissima coaptatio: quae Sacrae lectionis sensum clarissime, ac distinctissime prae oculis ponit; & veluti in speculo singularum dictionum elucidationem pulcherrimo ordine, ac decentissima numerorum serie demonstrat; & ad facilitatem apprehensionis, ac memoriae stabilitatem summopere confert. Hoc enim nobis natura insitum est, ut quanto res distinctius & ordinatius oculis proponuntur, tanto eas facilius, lucidius, ac distinctius vis intellectiva apprehendat, & memoria tenacius, ac diutius conservet. Disponitur autem hujusmodi coaptationis artificium duabus potissimum tabellis, sive columnellis ita in eadem pagina digestis, ut prima tabella, sive columna, contineat singulas Sacrae lectionis dictiones grandioribus literis expressas, & alteram sub altera a capite usque ad calcem ejusdem columnae aptissimo ordine collocatas; & suis numeris signatas. Secunda vero columna complectitur verba expositionis minoribus characteribus descripta, singulis Sanctae lectionis verbis, ita è regione respondentibus, ut in unaquaque Scripturae linea, una ex dictionibus Sacri contextus, & ejusdem dictionis expositio uno eodemque aspectu cernatur: quemadmodum in subjecto exemplo apparet.

PSALMI CXVI. EXPOSITIO.

1	LAUDATE	animis admiramini, linguis enarrate, operibus exprimite Dei opera.
2	DOMINUM	Deum, ac praesertim patrem visibilium, atque invisibilium omnium creatorem celebrate.
3	OMNES	quotquot ab Ortu ad Occasum, & ab Aquilone ad Austrum universum terrarum orbem incolitis.

4	GENTES:	quae circuncisionis expertes, sub lege naturae, pie sancteque viviris.
5	LAUDATE	psalmis, hymnis, atque omni verborum, & affectuum applausu extollite.
6	EUM	cujus gloriam omnes creaturae perpetuo enarrant.
7	OMNES	duodecim tribus Israël, vos, inquam, prae caeteris gentibus collaudate eum.
8	POPULI.	Hebraeorum inclyti, quos Deus singulari privilegio sibi ex omnibus nationibus terrae elegit in peculium.
9	QUONIAM	hac potissimum de causa nobis, tam Judaeis, quam gentibus Deus est maxime laudandus: quia
10	CONF. EST	hoc est, praestita, plenissimeque completa, & in novissimis temporibus largiter effusa.
11	SUPER NOS	non tantum Judaeos, sed etiam gentes, non tantum justos, sed etiam peccatores.
12	MIS. EJUS:	benignitas, & gratia humanae reparationis exhibita nobis in Christi incarnatione.
13	ET VERITAS	promissionum, quas per Prophetas fecerat de mittendo filio suo; ipsa, inquam.
14	DOMINI	Dei patris fidelitas, &c.

DE ENARRATIONE METHODUS XIIII.

ENARRATIO est publice ad populum habita divinae Scripturae expositio: quae in Homiliam, & Declamationem distinguitur. HOMILIA, quam aliqui Tractatum appellant, alii familiare colloquium, est familiaris & domestica divinae Scripturae ad plebem elucidatio: cujus scopus est explicare sensus Scripturarum, non solum ut auditores ad pernoscenda mysteria Sacrae doctrinae introducat, sed ut eos hortetur ad observationem, & executionem eorum, quae audierunt: frustra enim intelligas, nisi opere exequaris quae perceperis. Solent autem Homiliastae, hoc est, qui ejusmodi familiaribus colloquiis utuntur, ad populum fere semper distribuere Homilias suas in tres partes, hoc est, Praeparatoriam, Didacticam, & Adhortatoriam. In Prima brevibus, sed variis & amoenis exordiis viam sternunt auditoribus, dum eis summam lectionis exponendae breviter proponunt; ejusque tum praestantiam, tum voluptatem, & utilitatem ostendunt. In Secunda parte verba divinae lectionis, vel secundum historiam, vel secundum spiritualem intelligentiam, vel juxta utranque, prout res postulat, dilucide explanant. Mox in Tertia, quae semper in quibusdam brevibus, aut precatiunculis, aut doxologiis concluditur, ad mores, vitaeque institutionem descendunt, ad virtutem hortantur; &, quantum familiaris colloquii lex patitur, pie admonent, moderate reprehendunt, leviter objurgant, affectus suaviter excitant, ab humilibus ac sordidis curis avocant animos, eosque ad honesti studium incendunt, & ad bene beateque vivendum inflammant.

DECLAMATIO, sive Concio, eadem, ac eodem fere ordine observat, quae Homilia; nisi quod stylo aliquantulum grandiori utitur, &, interrupto saepe expositionis cursu, crebrius ad mores digreditur; acrius adversus hominum crimina insurgit; & majori spiritus, ac verborum vehementia, ac vocis concitatione multitudinis scelera reprehendit, uniuscujusque ordinis, status, ac sexus peculiaria vitia liberius detegens, severius increpans, durius objurgans, & gravius detestans; servata tamen semper Evangelicae, ac verae pietatis modestia. Summus in utraque hujus Methodi parte fuit Joannes Chrysostomus, cui nec Graeca ecclesia superiorem, nec Latina parem habuit unquam, neque deinceps fortasse habitura est.

Exemplum Homiliae in Psalmum centesimum decimum sextum ex divo Joanne Chrysostomo collectum.

PRIMA PARS PRAEPARATORIA.

SUAVE quidem est pratum, & hortus: utroque tamen suavius multo spirat divina Psalmorum lectio: illic siquidem flores invenire est, sed qui tempore mar-

marcescunt: hic autem occurrunt sententiae in nativo vigore perennantes: illic aspirat Favonius: hic afflat aura Spiritus Sancti: illic spinae pro muro obsepiunt hortum: hic Dei providentia tutum reddit Lectorem: illic cicadae stridore suo obstrepentes; hic carmina suavi jubilo personantia: illic ex ipso aspectu quiddam oblectationis concipitur; hic autem ex ipso auditu plurimum decerpitur utilitatis: adfert enim Psalmorum meditatio multam voluptatem, & consolationem; mentem a terra abducit, extollit cogitationem, animum erigit, & in altum evehit. Hortus uno quopiam circumscribitur loco; hymnorum vero melodia nullo non loco terrae habitabilis circumfertur. Hortus utique pro temporum qualitate servit necessitatibus: Psalmorum vero lectio perinde hyberno, atque aestivo tempore perennat comantibus undique foliis, & fructuum pondere degravatur. Attenti itaque sitis ad verba hujus Psalmi, quem enarrandum suscepimus, omnium brevissimum, propter eos, qui prolixos Psalmos memoria tenere non possunt.

SECUNDA PARS DIDACTICA.

LAUDATE DOMINUM OMNES GENTES: brevis Psalmus est, sed grandem habens intelligentiam: continet enim prophetiam ecclesiae credentium, & praedictionem praedicationis evangelicae, quae erat occupatura universum orbem terrae: neque enim duas, aut tres solummodo nationes, sed OMNES GENTES, ac populos convocat Psalmus ad Dei laudem. Per omnes gentes ac populos intelligemus hic non solum Judaeos, sed omnes, quotquot usquam sunt, toto terrarum orbe gentes: de quibus dixit Osea: VOCABO non plebem meam, plebem meam: Ose. 2. 23. Rom. 9. 25.
& non dilectam meam, dilectam meam: & exurget regere gentes: & gentes in eum sperabunt, quod sane evenit, quando Christi adventus resplenduit. Deinde ostendit, quam habeant gentes laudandi occasionem, dicens: QUONIAM CONFIRMATA EST SUPER NOS MISERICORDIA EJUS: hoc est, quod non ex propriis factis, nec ex vita, nec ex fiducia, sed ex sola Dei misericordia, & clementia servati sumus. Haec autem misericordia, inquit, Confirmata, hoc est, coacta est, roborata est, coaluit, firmaque ac solida facta est, & petra durior. Incrementum enim quotidie suscepit, quotidie se impendit, & nunquam deficit: ut quotidie gaudeat lucris, quia majus gaudium est in coelo super uno peccatore, a vanitate viae suae converso, quam super nonaginta justis, qui non indigent poenitentia. Sequitur, ET VERITAS DOMINI MANET IN AETERNUM. Quae est ista veritas, quae manet in aeternum? Veritas Christus est, sic dictus, quia in ejus adventu maxime resplenduit veritas, quae in veteri Testamento sub typis, & figuris latuerat. Hoc ipsum significans quoque Evangelista, dicebat: LEX per Mosen data est; gratia, & veritas, per Christum. Ipsa etiam veritas ea est, quae fidem tenet rectam, veram, & integram, quaeque Christo inhaeret dicenti: EGO sum Via, Veritas, & Vita: ipsa est veritas, quae manet in aeternum, & nos perducit ad antiquum dierum, ad aeternum Deum nostrum, sine initio, sine fine permanentem. Ad hujus ergo perpetuam laudem hic nos convocat Psalmus. Joa. 1. 17. Joa. 14. 6.

TERTIA PARS ADHORTATORIA.

CAETERUM, non est quid leve laus haec, quam a nobis postulat Deus; sed est ministerium ingens, & optimum, sacrificium maximum, & oblatio longe omnium Deo gratissima. SACRIFICIUM enim, inquit, laudis glorificabit me: & rursus, LAUDABO nomen Dei, & magnificabo ipsum cum laude; & placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem, & ungulas. Nihil a nobis aeque requirit Deus, ac laudes, & gratiarum actiones: propterea enim animam nobis inspiravit, rationales nos fecit, & a brutis lingua discrevit; ut eum laudemus, celebremus, & jugiter glorificemus: non quod ipse opus habeat nostra laudatione, sed ut nos doceat gratos esse, & agnoscere tantorum bonorum suppeditatorem; & ut, quicquid lucri ex ista celebratione fit, ad nos redeat, & dignos faciamus nos ipsos semper majoribus subsidiis. Non est autem, ut quidam male existimant, res parvi momenti, & exigui laboris Deum laudare: sed si quid Psal. 49. 23. Psal. 68. 31. 32.

Deo

Deo offerre voluerimus, nihil habemus laudatione majus, nihil laudatione difficilius. Et quamnam habet, inquies, difficultatem laudatio? Cui autem non vel humilis, & abjectae conditionis homini id praestare, & Deum laudare est facile? Si rem diligenter & exacte didiceris, o dilecte, videbis & laborem, qui in re est, & lucrum, quod ex ea percipitur, maximum. Primum quidem haec laus a justis requiritur, & oportet vitam prius recte instituentem hymnos ita Deo canere: Eccl. 15. 9. NON est enim pulchra laus in ore peccatoris. Secundo, non verbis solum, sed etiam factis laudare oportet: & hanc laudem Deus maxime requirit, hanc glo-Matth. 5. 16. riam. LUCEAT enim, inquit, lux vestra coram hominibus; ut videant bona vestra opera, & glorificent patrem vestrum, qui in coelis est. Ita Cherubim, & Seraphim, laudant Deum: quocirca Esaias quoque, cum mysticam illam audisset angelorum melodiam, se ipsum affligat, & miserum ducit, dicens: HEI mi-Esa. 6. 5. hi, quod homo sum, impura habens labra, & habito in medio populi, impura labra habentis: & ideo, cum Propheta praecipit laudes offerri, incipit a superioribus potestatibus, sic dicens: LAUDATE Dominum de coelis, laudate eum omnes angeli ejus. Oportet itaque angelum fieri, & ita laudare Deum, ut gloria ejus per rectam nostrae vitae institutionem illustretur. Quemadmodum enim, dum Isa. 52. 5. male vivimus, contumeliis & probris afficitur Deus, dicente Deo, SORDERE Rom. 2. 24. me fecistis coram nationibus terrae: & propter vos blasphematur nomen meum inter gentes: ita dum virtutis curam gerimus, nomen Dei propter nos ab aliis quoque glorificatur. Atque haec est Dei clarissima magnificatio, quando per innumeras linguas glorificationem offerimus, laudantes Deum non solum nostris linguis, sed & proximos incitantes, ut nostro nomine Deum magnificent: quod sane fit, cum etiam tacentes, & nihil dicentes, ita vivimus, ut homines de nostris bonis operibus obstupescant, & prorumpentes in divinas laudes dicant: Gloria tibi Deus; quales sunt servi tui; quantam praeseferunt philosophiam; quomodo despiciunt praesentia; quomodo omnia ipsis umbra, & somnium reputantur, & nulli visibilium sunt affixi: sed omnia transfigunt, sicut hi, qui in terra aliena agunt, peregrini, & quotidie ex hac vita migrare cupiunt, & anhelant? Quantum putas his verbis celebrari, ac magnificari Deum? &, quod valde admirabile, ac rarum est, etiam hi, qui talia de nobis judicant, brevi ab errore desistunt, & ad optimam vitam exemplo nostro provocati redeunt: sicut enim, cum lumen apparuerit, dispellit tenebras: ita & virtus, si in nobis conspicua fuerit, malitiam effugat, & erroris tenebras abigit, mentemque videntium excitat ad glorificandum Deum, non minus verbis, quam factis. Non ergo hanc Dei laudem rem esse levem existimemus; sed annitamur, ut ante os nostrum vita nostra ipsum laudet: instituamus ita vitam nostram, ut nulli occasionem demus blasphemiae, sed omnes prorumpere faciamus in Dei laudes: declinemus a malo, virtuti studeamus; unusquisque vestrum incontinentiae vitium effugiat, & sobrietatis virtutem operetur. Qui praecipitis, & temerariae linguae est, & quaecunque obvenientia effutit, ponat custodiam ori suo, & nunquam absque utilitate proferat Eph. 4. 31. verba, sed audiat Paulum dicentem: OMNIS vociferatio, & furor, & blasphe-Ibid. 29. mia, & obscoenitas, & scurrilitas tollatur a vobis cum omni malitia: & iterum, SI quis sermo bonus ad aedificationem utilis, ut det gratiam audientibus. Jura-Matt. 5. 33. 34. menta quoque vana modis omnibus fugiat, audiens sententiam Christi. DICTUM est antiquis, Non pejerabis: ego autem dico vobis, Nolite jurare: & his omnibus muniamus linguam nostram, labia, & mentem; ne vel quid malarum cogitationum intrinsecus nascatur, vel per linguam foris proferatur. Aures quoque diligenter sepiamus, ne vanas fabulas audiant: sicut & beatus Moses praecipit, Psal. 49. 21. dicens: AUDITUM vanum ne accipias, adversus proximum nostrum ne obloquamur; ne David accuset nos, dicens, Sedens adversus fratrem tuum, obloquebatis, & contra filium matris tuae ponebas scandalum. Si sic ergo aures, linguam, mentemque, & opera nostra exerceamus, & verbis opera consona faciamus, non solum nos digni erimus Dei laudatores; sed & nomine nostro laudabunt Dominum omnes gentes, & collaudabunt eum omnes populi.

DO-

DOXOLOGIA.

OREMUS, ut haec nobis concedantur gratia & miseratione Domini nostri Jesu Christi: cui simul cum Patre, & Spiritu Sancto sit gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in saecula saeculorum. Amen.

DE COLLATIONE METHODUS XV.

COLLATIO, sive Collativa expositio dicitur, quae divina eloquia familiaribus, mutuisque colloquiis, ac dialogis, exponit: cujus duae sunt species, Continuata nimirum, ac Interrupta. Porro Continuata est, in qua, continuato orationis incessu, unus perpetuo loquitur, referens colloquium a se, vel ab alio, cum aliis habitum, simulque connectens, per verba, inquam, & inquit, colloquentium interrogata, & responsa: ceu apud Graecos fecit Cebes Thebanus in dialogo, cui titulus est πίναξ, id est, TABULA, mysticae picturae sensum explicante; & apud Latinos Severinus Boëthius in duobus dialogis, in expositionem Porphyrii a se editis. Interrupta vero est, in qua, ne Inquam, & Inquit saepius, & cum fastidio repetantur, narrationis interrumpitur progressus; & juxta Platonis, & Ciceronis morem variae inducuntur personae inter se colloquentes, & sensus Sanctorum voluminum mutuis percontationibus examinantes, ita, ut tanquam a praesentibus coram sermo haberi videatur. Priorem Collationis speciem complexus est ex Graecis Joannes Cassianus, multa divinarum literarum loca in Collationibus suis edisserens; & Zacharias, Hieropolitanus episcopus, in dialogo super statua Danielis aurea, qui inscribitur ΧΡΥΣΕΙΚΩΝ & ex Latinis Jacobus Sadoletus, Capentoractis episcopus, in Commentariis epistolae ad Romanos. Dan. 2.
Posteriorem vero speciem sectati sunt inter Graecos Apollinarius junior, Laodicenus episcopus, Evangelica & Apostolica scripta ad formam dialogorum reducens; ex Latinis vero Salonius Viennensis episcopus, & Joannes Gersonius; quorum ille Proverbia, & Ecclesiasten Salomonis, hic Canticum canticorum Salomonis dialogo explicarunt. Exempla utriusque speciei haec sunt.

Exemplum Collationis continuatae In Psalmum CXVI.

CUM hesterna die Psalmum centesimum decimum sextum, pro concione enarrans, dixissem eundem Psalmum, Psalmorum, Hymnorumque omnium esse initium, finem, summam, atque compendium; Aurelius noster, qui tunc aderat, expleto sermone ad me venit: cumque in sermonem eorum, quae fueram locutus, incidisset, mirari se dixit, quomodo Psalmus hic longe omnium brevissimus, hymnos, ac Psalmos omnes comprehenderet: petiitque id sibi a nobis explicari: tum ego, Nihil, inquam, est, cur mireris optime fili, si consideres omne Psalmorum, atque hymnorum genus inventum esse ad decantandas laudes divinorum operum, praecipue vero ad celebrandum geminas illas Dei summi virtutes Misericordiam, & Veritatem; quarum amplitudo omnia Dei gesta factaque admirabilia concludit, dicente Davide: UNIVERSAE viae Domini Misericordia, & Veritas. Psal. 24. 10. Atque hic Aurelius, Fateor, inquit, non solum hunc esse hymnorum omnium scopum, sed & omnia divina opera duabus hisce virtutibus contineri: verum, quid ex hoc colligere velis, edissere. Ego vero, Nonne vides, inquam, ut duo haec praestantissima Dei opera, Misericordia, & veritas, praesenti Psalmo brevibus quidem verbis, sed plane facundis ac foecundis cumulatissime praedicantur? Video, inquit ille, satisque ambas perspectas habeo. Tunc ipse, veluti ex concessis ab eo sententiam inferens, inquam: cum itaque Psalmus hic enarret laudes divinae misericordiae & veritatis, quibus cuncta divina opera omnibus passim canticis, hymnisque decantata comprehenduntur; consequens est, quot quot sunt in toto Psalmorum, & odarum ambitu, laudes & encomia divinorum operum complectatur, veluti in summa & compendio coarctata, &c.

Exem-

Exemplum Collationis interruptae, In Psalmum CXVI.

AURELIUS, Dic mihi venerande Augustine, verumne est, quod nuper, te concionante, audivi, Psalmum centesimum decimum sextum, Psalmorum hymnorumque omnium initium, finem, & compendium esse? AUGUSTINUS, Verum mi Aureli. AUR. Miror, qui fieri possit, ut Psalmus, longe omnium brevissimus, tam multos, ac pene innumeros hymnos, Psalmos, & odas comprehendat. AUG. Sed ita profecto est: nam quemadmodum in ipsum circuli centrum omnes lineae concurrunt: ita in hunc unum Psalmum caeteri tanquam in finem, & initium Psalmorum omnium confluunt. AUR. Optarim hoc apertius explicari. AUG. concedisne omne Psalmorum, & hymnorum genus Dei laudes continere, ad celebranda potissimum divina opera conditum? AUR. Concedo. AUG. Faterisne summam omnium divinorum gestorum ad duo illa splendidissima referri opera, Misericordiam, inquam, & Veritatem? AUR. Fateor, & saepe etiam Davidicum illud in ore habeo, *Universae viae Domini, Misericordia, & Veritas*. AUG. Sed nonne vides, ut duo haec admiranda opera Dei, Psalmus hic brevibus, sed foecundissimis verbis depraedicet? AUR. Video equidem, & satis agnosco. AUG. Igitur, cum Psalmi hujus scopus, & argumentum sit, duo illa celebrare, quibus Psalmorum omnium argumenta coarctantur, consentaneum est, omnes Psalmos uno hoc Psalmo concludi, &c.

Psal.24. 10.

DE MEDITATIONE METHODUS XVI.

MEDITATIO, sive Contemplatio, sive affectiva expositio est ex intimis & ferventibus aestuantis animi affectibus in viva & ardentia verba prorumpens enarratio: qua potissimum uti solent pii quidam expositores, qui omnes conatus suos in hunc unum finem intendunt, ut se ipsos excitent, & provocent in amorem eorum, quae legunt, & explanant: ut in se quodammodo transforment, quod tractant, & vivo affectuum, operumque experimento sentiant, quae verbis enarrant, semper cum Deo versantes in cogitationibus piis, suavibus meditationibus, ardentibus desideriis, & ignitis colloquiis, semperque aspirantes, suspirantes, & anhelantes ad ea, quae in explanandis divinis Scripturis, spiritu illustrante, didicerunt, & jam intus, eodem spiritu inflammante, experiri coeperunt. Quam sane Expositionem multi breviter definientes, dicunt: Meditationem esse soliloquium animae de divinis Scripturis cum Deo loquentis: vel sic, Meditatio est secretissima expositoris cum Deo locutio, & ardentissima divinae caliginis contemplatio. Conficitur autem hoc divinum explanationis genus, & vix paucissimis agnitum, tribus potissimum exercitamentis, hoc est, Ascensu in Deum, Descensu in seipsum, & Regressu in Deum: verbi gratia, si explicanda sit ea Pauli sententia ad Colossenses: *In Christo sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae Dei, &c.*

Col. 2. 3.

PRIMUM attollet expositor mentem in Deum, pieque contemplabitur, qualis, & quanta sit admirabilis Dei sapientia; & quanto poterit sermonis splendore, ostendet divinae sapientiae thesaurum, quae unico & indefinenti intuitu semper intuetur, & conspicit universa, non solum maxima, & nobilissima, sed & minima quaeque, ac vilissima: cui in numerato sunt omnes stellae coeli, & omnes arenae maris: cui omnis mens, & omnis voluntas loquitur: cui omnis quantumlibet occulta cogitatio patet: & quam nullum secretum latet, pertingens usque ad intimos, & impenetrabiles, inscrutabilesque recessus humani cordis.

HAEC ubi diu, multumque explanator admirans mente revolverit, secundo loco stylum ad se ipsum convertat, & in seipsum descendens meditetur, quemadmodum Deus ille, qui inspicit omnia, etiam in ipsum oculos dirigit, & omnes cogitationes, & desideria ipsius, verba item, factaque omnia considerat, & continue observat: quae posteaquam secum ipse cum summa reverentia perpenderit, accommodabit omnia ea, quae jam conceperat de Deo, ad propriam personam, in hunc modum: O QUAM magna mihi necessitas bene operandi incumbit, qui om-

omnia ago in oculis Dei cuncta cernentis: o utinam ego peccator in oculis Christi Jesu, cujus me scientia cognoscit, & sapientia perpetuo intuetur, gratiam ac benevolentiam invenire possim: o utinam illi placeam: o utinam semper agam, quae ejus conspectum non offendant.

TERTIO regrediens in Deum, unde descenderat, explanationem suam in morem precationis ita supplicando formabit: SERVATOR hominum Christe Jesu, in quo sunt omnes Thesauri sapientiae, & scientiae Dei; qui me vilissimum vermiculum oculis summae sapientiae tuae dignaris aspicere; quem cogitationes meae nullae latent; apud quem gemitus cordis mei, & desiderium miserae voluntatis meae non est absconditus; concede mihi servo tuo, ut nihil agam aspectu tuae majestatis indignum.

FUERUNT in hac explanandi forma notissimi Bernardus Abbas, Petrus Aliacus Cardinalis Cameracensis, Hieronymus Savonarola, & Franciscus Titelmannus.

Exemplum Meditationis In Psalmum CXVI.

SUMMUM illud bonum, quo nihil majus excogitari potest, omni quidem laude, ut sapientissimus filius Syrach ait, majus est: quippe cujus est incomprehensibilis essentia, majestas inaccessibilis, & nomen prorsus ineffabile: quod nulla creatura potest animo concipere, nedum verbis exprimere: praecipit tamen, jubetque Deus ipse, ac vult hominum ore laudari: & nunc maxime in praesenti Psalmo per os Davidis convocat omnes populos Hebraeorum, omnesque gentilium nationes ad suas ipsius laudes. Quid igitur faciam? quibus verbis, qua lingua laudabo Deum illaudabilem mutus ego vermiculus? cujus si cuncta corporis membra vertantur in linguas, & omnes artus humana, imo & angelica voce resonent; nihil dignum dicere potero divinae ipsius celsitudinis: ante cujus conspectum omnis laus silet, & omne encomium silentio definitur. Tacebo ne? & vocem Dei per os Davidis ad me clamantem, & me ad laudandum creatorem meum provocantem contemnam? absit: scio, quid faciam: procumbam ad pedes ejus, quem Cherubin, Seraphin, & universa angelorum agmina coelestibus hymnis indefinenter collaudant: & ex intimo corde dicam ei, OMNIPOTENS clementissime Deus, cujus incomprehensibilis majestas laudari non potest, fac, ut saltem aliquas tibi offeram laudes, pro operibus tuis, quae celebrari possunt, praesertim vero pro misericordia, quam mihi misero praestitisti, & pro veritate promissionum tuarum, quam in me adimplesti: ne derelinquas me orphanum, sed confirma super me misericordiam tuam: ut veritas tua Christus vita mea maneat mecum in aeternum, & in saeculum saeculi. Amen. Sap.7.

DE POËTICA METHODUS XVII.

POËTICAE explanationis, quae divina volumina variis carminum generibus exponit, duplex est genus: unum carmine duntaxat constans, Carmineum appellatum: quo in exponendis sacris Voluminibus usi sunt apud Graecos Apollinarius senior[a], & Gregorius Nazianzenus; apud Latinos vero Juvencus presbyter,

(a) Sapienter Sixtus N. distinguit Apollinarium Seniorem Anno 362. clarum ab Juniore Apollinario illius filio, quem tamen cum Patre quidam inepte confundunt. Seniorem igitur Apollinarium libros Moysis, Homerum imitatum, Heroico carmine fuisse interpretatum, certum est ex Criticorum calculo; imo si fides habenda Sozomeno *Lib.II. cap.*18. totam Hebraicorum Historiam ad Saulis usque Regnum eodem versus genere conscripsit, & universum opus in viginti quatuor partes distribuens, singulis libris ex Graeci Alphabeti litteris ordine recensitis cognomentum indidit. Alios itidem Veteris Testamenti libros historicos partim dactylico carmine expressit, partim ad formam Tragoediae personis adhibitis elaboravit, ut praeceteris observavit Guillelmus Cave *Hist. litt. Sec. Arian.* Desumtis enim e Sacra Scriptura argumentis scripsit Comaedias instar Fabularum Menandri; Euripidis quoque Tragoedias, & Pindari Lyram imitatus. Haec omnia jam temporis injuria perierunt: extant autem hodie *Metaphrasis Psalmorum* in Appendice ad Biblioth. Vett. PP. de qua tamen dubitant Critici an Juniori filio, an vero Seniori Apollinario patri sit adjudicanda. Petrus Halloix dubius haeret. Filio adjudicant Card. Bellarminus, & Aubertus Miraeus; sed consultius Patri Hierapolytano Episcopo fore restituenda cum eadem Metaphrasi, etiam reliqua fragmenta, quae in Catena Graecorum Patrum extant, sub nomine Apollinarii filii Laodiceni Episcopi, censent Gerardus Vossius de Historicis Graecis *lib.*2. *cap.*18. Guillelmus Cave ubi supra, aliique similiter huicce Apollinari adjudicandam esse Tragoediam *Christus patiens*, quae sub nomine Gregorii Nazianzeni fuit edita, accuratiores Critici observant.

ter, & Arator diaconus. Alterum genus est ad imitationem Operum Boëthii, De consolatione philosophica, & Martiani Capellae, De nuptiis Philologiae & Mercurii, prosae, & carminis varietate intermistum; & ob id Prosocarmineum a plerisque nuncupatum. Quo in genere plurimum valuerunt apud Graecos Eulalius, Cynopoleos episcopus [a], & apud Latinos Villeramus Abbas Marpurgensis; quorum uterque Canticum Canticorum Salomonis venusta prosae, ac versus intermistione elucidavit.

EXEMPLUM CARMINEAE EXPOSITIONIS IN PSALMUM CXVI.

Ode dicolos distrophos, senariis, ac dimetris jambicis constans.

OMNES ubique voce gentes consona
Uno ore patris optimi
Laudes in astra ferte promptas intimis
Caste, pieque sensibus.
Sed quas canet tu maxime laudes pia
Abramidarum natio?
Dignata, mirum, gentibus prae caeteris
Tanto favore numinis.
Quae misericordiae Dei profusio?
Quae magnitudo? quanta vis?
Quae largitas? demisso JESU filio
De Patris aeterni sinu;
Qui fausta faustus intulit terris bona,
Malis fugatis omnibus.
Non ille, non datae immemor quondam fidei,
Jurisque jurandi fuit,
Obstrinxerat, quo se volens servo suo
Post Abrahamum Davidi.
Mentirier mortalium est: sed unius
Non est Dei mentirier.
Se terra tollens astra transcendet prius,
Inque ima coelum concidet,
Quam veritati aspergier Dei queat
Vel tantulum labeculae.
Quin luce Solis aurea nitentior
Cunctis manebit saeculis.

Exemplum Prosocarmineae expositionis brevitatis gratia omittitur.

DE EPISTOLA METHODUS XVIII.

EPISTOLARI Methodo usi sunt hi, qui divinas Scripturas per literas, & epistolas, ad amicos praesertim consulentes, transmissas, explanarunt: de quorum numero fuit inter Graecos Isidorus Pelusiota; qui in explicatione sacrorum Voluminum usque ad decem millia scripsit epistolas; apud Latinos vero Hieronymus, interdum & Augustinus, & Ambrosius: quorum plurimae extant epistolares Sanctorum eloquiorum epistolae. Hujus Methodi exemplum apponere superfluum esse arbitror.

DE INQUISITIONE METHODUS XIX.

INQUISITIO est, quae per investigationem, & dissolutionem difficultatum, divinas Scripturas exponit, cujus quidem tres sunt species, Problema, Quaestio, Disputatio.

PRO-

(a) Hic Eulalius claruit in Constantinopolitana Synodo Anno 679. ut scribit Antonius Possevinus *Appar. Sac. T. I.*

PROBLEMA, quod etiam Quaestio problematica dicitur, illud est, in quo ad propositam de Sanctis literis interrogationem magis ambigue inquirendo, quam aliquid certi decernendo, respondetur: vel cujus responsio nihil firma asseveratione deliberat, sed adhuc, quod propositum fuerat, diligentius inquirendum relinquit: sicut fit in omnibus pene quaestionibus, quas Augustinus in duodecim libris de Genesi ad literam magis, ut ipse fatetur, quaesivit, quam invenit.

QUAESTIO, quam alii Percontationem, alii Simplicem quaestionem, alii Quaestiunculam, nuncupant, illa est, in qua ad propositas interrogationes, cum certa firmaque assertione, ac simplici brevitate respondetur: sicut fit in duobus libris Quaestionum evangelicarum divi Augustini.

DISPUTATIO, quae & Disceptatio, & Decertatio, & Composita quaestio a quibusdam nominatur, illa est, quae super aliqua sacrorum voluminum parte, adhibitis utrinque contrariis, tam haereticorum, quam catholicorum ratiocinationibus, & argumentationibus, latissime, doctissimeque disputat, vel ad tuendam apologetico more divinae Scripturae veritatem, haereticorum machinis labefactatam; vel ad exercendas, ac magis magisque exacuendas ingenii vires. Valuit supra omnes mortales in hoc disputationis genere Augustinus Hipponensis episcopus, in libris praesertim disputationum contra Manichaeos, & contra Pelagianos. Exempla, tribus hujus Methodi speciebus in una eademque propositione a Divo Augustino accommodata, haec sunt.

Exemplum Problematis, sive Quaestionis problematicae super mendacio, quo obstetrices AEgyptiae deceperunt Pharaonem, ex Augustino in Quaestionibus super Exodum.

DE Obstetricum mendacio, quo Pharaonem fefellerunt, quaeri solet, utrum talia mendacia approbata sint auctoritate divina: quandoquidem scriptum est, Deum benefecisse obstetricibus. Exod. 1. 20.

RESPONSIO.

RESPONDETUR, incertum esse, utrum Deus pro misericordia ignoscebat mendacio, an & ipsum mendacium dignum praemio judicabat: aliud enim faciebant obstetrices vivificando infantes parvulos, aliud Pharaoni mentiendo: nam in illis vivificandis opus misericordiae fuit: mendacio vero illo pro se utebantur, ne noceret illis Pharao: quod potuit non ad laudem, sed ad veniam pertinere: neque tamen hinc auctoritas ad mentiendum accipienda est: sed diligentius de hac Quaestione disserendum est per alia exempla, quae huic similia in Scripturis habentur.

Exemplum Quaestionis simplicis super eodem obstetricum Mendacio, ex libro Augustini ad Consentium contra Mendacium.

CUM Deus obstetricibus mentientibus benefecerit, & domos adificaverit, merito quaeritur, an ipse mendacium illarum approbaverit? Exod. 1. 20.

RESPONSIO.

QUOD scriptum est, Deum benefecisse obstetricibus, non ita factum est, quia mentitae sunt; sed quia in homines Dei misericordes fuerunt: non est in eis remunerata fallacia, sed benevolentia, benignitas mentis, non iniquitas mentientis. Sicut enim mirum absurdumque non esset, si alio prius tempore commissa ab eis aliqua opera mala Deus propter posteriora bona vellet ignoscere: ita mirandum non est, quod uno tempore, in una causa Deus utrunque conspiciens, id est, factum misericorditer, factumque fallaciter, & bonum remuneravit, & propter hoc malum illud ignovit. Restat itaque, ut intelligamus illis mulieribus pro humanitate & misericordia redditam fuisse mercedem, mercedem utique temporalem, non autem aeternam.

Exemplum disputationis super eodem Mendacio obstetricum, ex libro Augustini de Mendacio ad Consentium.

PROPOSITIO DISPUTATIONIS.

MAGNA Quaestio est de mendacio, quae nos in ipsis quotidianis actibus nostris saepe conturbat, existimantibus quibusdam aliquando esse mentiendum honesto quodam, & officioso, ac misericordi mendacio; quibusdam vero affirmantibus nullo modo virum bonum debere mentiri.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

QUI ergo cum Priscillianistis haereticis sentiunt, licere aliquando mentiri; hoc est, falsum enunciare cum voluntate fallendi, adhibent testimonia sententiae suae ex Sacris literis, commemorantes Saram, cum risisset, angelis
Genes. 18. 15. negasse, quod riserit; Jacob a patre interrogatum, respondisse, quod ipse esset
Genes. 27. 19. Esau, major filius ejus; AEgyptias quoque obstetrices, ne infantes Hebraei nascentes
Exod. 1. 20. interficerentur, etiam Deo approbante, ac remunerante mentitas: & multa hujusmodi exempla eligentes, eorum hominum mendacia commemorant, quos culpare non audeas: atque ita fatearis, aliquando esse posse, non solum reprehensione non dignum, sed etiam dignum laude mendacium. Addunt etiam, quo non solos premant divinis libris deditos, sed etiam omnes homines, sensumque communem, dicentes: si quis ad te confugiat, qui mendacio tuo possit a morte liberari; non es mentiturus? si quid aegrotus interroget, quod ei scire non expedit, qui etiam possit, te non respondente, gravius affligi; audebisne, aut verum dicere in perniciem hominis, aut silere potius, quam honesto & misericordi mendacio valetudini ejus opitulari? His atque talibus copiosissime se arbitrantur urgere, ut, si consulendi causa exigit, aliquando mentiamur.

ARGUMENTA CATHOLICORUM.

CONTRA illi, quibus placet nullo modo unquam esse mentiendum, multo fortius agunt, utentes primo auctoritate divina: quoniam in ipso Decalo-
Exod. 20. 16. go scriptum est, *Falsum testimonium ne dicas*: quo genere complectitur omne mendacium: quisquis enim aliquid enunciat, testimonium perhibet animo suo. Sed, ne quis contendat non omne mendacium falsum testimonium esse appellandum,
Ecclef. 7. 13. quid dicturus est ad id, quod scriptum est, *Omne mendacium noli mentiri*: &, *Os, quod mentitur, occidit animam*: quod, ne quis arbitretur, exceptis aliquibus men-
Sap. 1. 11. tientibus, posse intelligi, alio loco legat, *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*
Psalm. 5. 7. Unde ore suo ipse Dominus sic inquit: SIT IN ORE vestro, Est, Est, Non, Non:
Matth. 5. 37. quod autem amplius est, a malo est. Hinc & Apostolus, cum exuendum veterem hominem praeciperet, quo nomine omnia peccata intelliguntur, consequenter,
Eph. 4. 25. ait in primis ponens: QUAPROPTER deponentes mendacium, loquimini veritatem.

DETERMINATIO DISPUTATIONIS.

HIS itaque ex utraque parte consideratis, illi mihi magis audiendi videntur, qui dicunt nullo pacto esse mentiendum: nihil enim aliud omnia Scripturarum monent testimonia, nisi nunquam esse omnino mentiendum.

CONFUTATIO HAERETICARUM OBJECTIONUM.

NEC illis, quae de veteribus libris mendaciorum exempla prolata sunt, terretur: ubi, quicquid gestum est, figurate accipi potest, quamvis revera contigerit: quicquid autem figurate fit, aut dicitur, non est mendacium. Omnis enim enunciatio ad id, quod enunciat, referenda est: omne autem figurate, aut factum, aut dictum, hoc enunciat, quod significat eis, quibus intelligendum prolatum est: unde credendum est illos homines, qui propheticis temporibus digni auctoritate fuisse commemorantur, omnia, quae scripta sunt de illis, prophetice dixisse, atque gessisse; nec minus prophetice eis accidisse, quaecunque sic acciderunt, ut eodem prophetico spiritu memoriae, literisque mandanda judicarentur.

DE

DE obstetricibus autem, quia non eas possumus affirmare prophetico spiritu signandi futuri veri gratia, aliud pro alio renunciasse Pharaoni, dicimus, non pro mendacio, sed pro charitate, & affectu suo erga innocentes Hebraeorum infantes approbatas, & remuneraras a Deo. Sed quid, si ad me confugiat, qui mendacio meo liberari possit? quid, si aeger mendacio meo sanandus me consulat; mentiar ne? absit: os enim, quod mentitur, occidit animam: quare, cum mentiendo vita aeterna amittitur, nunquam pro cujusquam temporali vita mentiendum est: neque enim decet alterum spiritualiter mori, ut alter corporaliter vivat. Nullo igitur aut modo, aut praetextu mentiendum esse decernimus. Sap. 1. 11.

DE COLLECTANEA, METHODUS VIGESIMA.

COLLECTIO, sive Collectanea, vel Collecticia Methodus, est expositio, ex quibuscunque scriptis, aut ipsamet auctorum verba cum sensibus, aut solos absque verbis sensus desumens, & in proprium usum aliena verba, sensaque convertens. Hujus autem tres sunt species, RAPSODIA videlicet, SYLLEGMA, & ABBREVIATIO.

DE RAPSODIA.

RAPSODIA, quam nonnulli Stroma, sive Stromaticam exegesin appellavere, expositio est ex variis auctorum compositionibus coagmentata, coacervatis in unam connexionem, non solum sensibus, sed ipsis quoque auctorum clausulis, sententiis, atque integris periodis, ac paragraphis, nullo prorsus immutato verbo. Haec autem Rapsodia ipsa quoque triplici varietate distinguitur, nempe in AGIOGRAPHICAM, ECCLESIASTICAM, atque ETHNICAM.

DE AGIOGRAPHICA RAPSODIA.

AGIOGRAPHICA Rapsodia, quam quidam ἑαυτῆς ἐξήγησιν, Eautuexegesin, hoc est, sui ipsius expositionem appellant, est elucidatio divinae Scripturae, ex ipsis divinae Scripturae verbis, merisque sententiis hinc inde dispersis collecta, & in unum corpus redacta, ex apertioribus locis obscuriores locos illustrans: quam Augustinus in libro tertio De doctrina Christiana capit. 26. magnopere commendat, & caeteris expositionibus praefert, asserens, non posse melius & rectius intelligi, & exponi quaedam in Sacris literis obscura loca, quam ex aliis apertioribus sanctarum Scripturarum locis, in quibus illa eadem clarius & apertius recitantur. Oportet autem Agiographum expositorem in concinnandis his locis ea dexteritate, & artificio uti, ut appareat sententias illas non per vim eum in locum pertractas, sed ibidem sponte sua enatas: quod ut commodius & venustius fiat, raro, sed aliquando tamen licebit expositori paucula quaedam verba inserere de suo; quibus veluti ansulis longe inter se dissita, Scripturae dicta elegantiori compage cohaereant. Versati sunt in hac parte aliquando divus Bernardus, Martinus Laudunensis Carthusianus (cujus adhuc extat Paraeneticus liber ad Monachum Tyrunculum, mira arte ex sententiis sacrosanctis invicem intertextis congestus) & temporibus nostris Henricus Elmesius Germipolitanus, qui nuper Homilias in omnes epistolas, & Evangelia, quae per anni circulum leguntur, & meris Scripturae sanctae Stromatis, ac Rapsodiis pulchro artificio aptavit. Hujus expositionis Exemplum hoc sit.

Typus Agiographicae Rapsodiae in Psalmum CXVI. in qua pauca illa verba, difformibus & longiusculis characteribus conscripta, non sunt de textu divinae Scripturae, sed aliunde ascita: literulae vero minusculae, & interlineares una cum numeris, ad marginem appositis ostendunt capita Scripturarum, ex quibus centones hujus expositionis desumpti sint.

LAUDATE DOMINUM *a* Deum & patrem Domini nostri Jesu Christi, *b* qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo: qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum
a Rom. 15. b
b Eph. 1. a

c Dan. 3. 57. dum propositum voluntatis suae, in laudem gloriae gratiae suae *c* laudate, & su-
d Eph. 2. c perexaltate eum in saecula OMNES GENTES, *d* quae olim eratis gentes in car-
ne, quae dicebamini praeputium ab ea, quae dicitur circuncisio in carne manu-
e 1. Cor. 12. a facta, *e* quae olim ad simulacra muta ducebamini euntes; *f* quae eratis illo in
f Eph. 2. c tempore sine Christo, alienatae a conversatione Israël, & hospites testamento-
rum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo: nunc autem
in Christo Jesu, vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in Sanguine Christi:
g 1. Pet. 2. b *g* qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei: qui aliquando non
h Eph. 2. d misericordiam consecuti, nunc autem misericordiam consecuti: *h* qui jam non
i Rom. 11. 27. estis hospites, & advenae, sed estis cives sanctorum, & domestici Dei: *i* vobis di-
k Act. 2. a co gentibus *k* ex omni natione, quae sub coelo est; *l* ab Oriente, & Occidente,
l Luc. 13. f
m Rom. 11. 6. & Aquilone, & Austro: *m* vobis dico gentibus, *n* quas Deus creavit in laudem;
n Deut. 26. d
o Psalm. 28. 2. nomen & gloriam suam; *o* afferte Domino gloriam, & honorem; *p* jubilate
p Psalm. 46. a Deo in voce exultationis; *q* cantate ei canticum, bene psallite ei in vociferatio-
q Psalm. 32. a
r Col. 3. 16. ne, *r* commonentes vosmetipsos in Psalmis, hymnis; & canticis spiritualibus in
s Eph. 5. 20. gaudio cantantes, & psallentes in cordibus vestris, *s* & gratias agentes semper in
t Psalm. 65. a nomine Domini nostri Jesu Christi Deo, & patri. LAUDATE EUM *t* date glo-
u Jud. 16. a riam laudi ejus, *u* modulamini illi Psalmum *x* in voce exultationis, & confessio-
x Psalm. 41. a
y Rom. 9. a nis, OMNES POPULI *y* Israëlitae; quorum est adoptio filiorum, gloria & testa-
mentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres, ex quibus
z Deut. 7. b Christus: qui est super omnia Deus benedictus in saecula: *z* quos Dominus Deus
elegit, ut essetis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram:
non quia cunctas gentes numero vinceretis, cum omnibus sitis pauciores; sed quia
dilexit vos Dominus, & custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris.
a Rom. 15. b *a* Et vos gentes super misericordia honorate Deum: QUONIAM CONFIRMA-
b Tit. 3. b TA EST SUPER NOS *gentiles* MISERICORDIA EJUS, *b* cum benignitas, & hu-
manitas apparuit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiae, quae fecimus
nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit, per lavacrum regenera-
tionis, & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit abunde per Jesum Christum.
c Psalm. 21. c *Vos quoque c* universum semen Israël glorificate eum. *Quoniam* VERITAS DO-
d Psal. 145. a MINI, *d* qui custodit veritatem in saeculum, *e* cujus nomen est fidele, & verax,
e Ap. 19
f Num. 23. 19. *f* qui non est sicut homo, ut mentiatur, MANET IN AETERNUM *g* impossibile
g Heb. 6. 18. est enim mentiri Deum, qui *h* jusjurandum juravit ad Abraham, patrem nostrum,
h Luc. 1. 73.
i Eph. 1. b daturum se nobis *i* in dilecto filio suo: in quo habemus redemptionem per sangui-
k Tit. 1. a nem ejus, *k* & spem vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur Deus an-
l Rom. 11. te tempora saecularia. *l* Ipsi gloria in saecula saeculorum, Amen.

De Ecclesiastica rapsodia, sive Catena.

ECCLESIASTICA Raspodia, quae communi appellatione Catena dicitur, est ex diversis Ecclesiasticorum patrum scriptis verborenus collecta expositio. Haec vero duplex est, Anonyma, & Proonyma. Porro ANONYMA catena est, quae tacitis, ac suppressis nominibus auctorum, solas ipsorum sententias, dictaque in unam continuatae narrationis consonantiam redigit, non aliter, quam si unus solus loqueretur, in qua expositor interdum nonnulla de suo addit, ut decentius, & illustrius diversas inconnexarum sententiarum varietates connectat: quod apud Graecos egregie praestitit Procopius Gazaeus, qui Octateuchum, hoc est Priores octo veteris testamenti libros ex Rapsodiis innominatorum patrum exposuit; apud Latinos vero Eucherius Lugdunensis episcopus (a), & Isidorus Hispalensis episcopus.

CA-

(a) Duos legitimus Eucherios, ambos Lugduni Episcopos, ut etiam adnotavit Theophilus Rainaudus in *Indiculo SS. Lugdunens. p. 227. &c.* Seniorem, nimirum, qui floruit An. 434. & Juniorem, qui interfuit Concilio Arausicano II. An. 529. Certe Rhapsodiae ab Authore laudatae priori Eucherio adjudicari nequeunt, quum in eis reperiantur monumenta Patrum longe posterioris aetatis, potiori itidem jure nequeunt eae adscribi Eusebio Emeseno, cujus meminit S. Hieronymus *lib. de Script. Eccl.* quique floruit tempore Constantini M. Nequeunt pariter eaedem rhapsodiae adscribi Juniori Eucherio, quum in eis laudentur monumenta PP. sequioris aetatis, praesertim Gregorii M. At cujus reapse sint genuinus foetus? ignotum. Extra dubitationis aleam est in eis reperiri fragmenta Eusebii Emeseni, Eucherii, Fausti, Gennadii, Gregorii M. Maximi Taurinensis, Caesarii Arelatensis, aliorumque: probabile tamen est fuisse editas a Latino quodam Monacho, qui ex Abbate Lerinensi fuit ad Episcopatum adsumtus.

CATENA PROONYMA est, quae expositorum periodos, ac sententias eodem texturae artificio contexit, hac sola re distans a superiori catena, quod illa auctorum nomina praetermittit; haec vero auctorum suorum nomina intra scripturae contextum, vel extra contextum, in marginibus paginarum ascribit; hoc maxime observans, ne superfluo repetat sententias omnium auctorum, qui super eodem loco eandem attulerunt explanationem: sed illas tantum assumat expositiones, in quibus diversi expositores de eadem re diversa locuti sunt: sicur apud Graecos Oecumenius, & Theodolus Coelesyriae presbyter [a]; apud Latinos vero Beda Venerabilis, Thomas Aquinas, & Aloysius episcopus Veronensis fecerunt.

Exemplum Catenae in Psalmum centesimum decimum sextum.

HIERONYMUS, Parvus hic Psalmus est in numero versuum, sed magnus est in spiritualis mysterii Sacramento. CASSIODORUS, Clamat enim chorus sanctorum, omnes gentes Dominum debere laudare, dicens, Laudate Dominum omnes gentes. GLOSSA, id est omnes gentiles. LYRANUS, Ad fidem Christi vocandi. HIERON. Qui relictis simulacris accessistis ad eum per fidem, quod Magi ab oriente venientes inchoaverunt, offerentes munera regi nato: sicut Matthaeus ait. Laudate eum omnes populi. LYRANUS, HUGO CARDINALIS, GLOSSA, id est omnes Judaei in duodecim tribubus divisi, qui quasi ratione utentes, eo quod sub lege vivebant, dicuntur populi respectu Gentium, quae quasi pecora sine lege vivebant. LYRAN. Praeponit autem Gentes Judaeis, quia pauci de Judaeis primo crediderunt, & multi de Gentibus, sicut ait Apostolus. CASSIODORUS, Causa autem, quare debeat Dominus toto orbe laudari, subjungitur, cum dicitur: Quoniam confirmata est, inquit, Super nos Misericordia ejus. HUGO CARDIN. Cum in adventu Christi misericordiam, quam per Prophetas promiserat, exhibuit. CASSIODORUS, GLOSSA, Quod enim per Prophetas promiserat, in adventu Christi complevit, & firmavit misericordiam: quia quicquid dedit, custodivit, ut nunquam moveatur. HIERONYMUS, GLOSSA, Vel tunc confirmata est Misericordia, cum effudit super credentes Spiritum Sanctum juxta promissionem, quam Lucas Evangelista commemorat. LYRAN. & cum dicit, confirmata est, loquitur de futuro per modum praeteriti propter certitudinem prophetiae: in adventu enim Christi, & non ante, fuit misericordia Dei confirmata per effectum, quae ante expectabatur per magnum desiderium: & veritas Domini manet in aeternum.

Matth. 2. Rom. 11. 15. Act. 1. & 2.

DE ETHNICA RAPSODIA.

RAPSODIA Ethnica est ex dictis ac sententiis Gentilium auctorum verbotenus decerpta expositio: & haec quoque duplex est, videlicet Catena, & Cento, qui & Centro dicitur. Differt autem a Carena Cento, quod illa citra magnum laborem prolixas periodos, & longas sermonum lacinias in unam texturam congregat, praesertim vero ex scriptis, quae prosa, sive soluta oratione constant: Cento autem majori labore, & solertiori industria adunatur potissimum ex scriptis Poëtarum; ex quorum variis, & inconnexis versibus nova quaedam carminis structura solidatur, hac scilicet ratione, ut in unum versum coëant aut caesi duo, aut unus, & sequens cum medio: nam duos junctim locare ineptum est: & tres una serie coaptare merae nugae. Laborarunt multa non contemnenda ingenia in his Raspodiis varie colligendis: sed meo quidem judicio non semper expositionem divinarum scripturarum, quam quaerebant, ex Ethnicis assecuti sunt; sed potius Symphoniam quandam, & consonantiam inter divinas, & pro-

pha-

(a) Theodolus, seu Theodulus hic ab Honorio Augustodunensi dicitur *Theodorus*. Verum huic nequit adjudicari Catena illa, quam ei N. Xystus tribuit, quum laudet Authores, qui diu post eum floruerunt. Claruit porro Theodolus Anno 480. & denatus est Anno 495. laudat autem in sua Catena ne dum Basilium, Chrysostomum, Severianum, &c. sed etiam alios quam maxime recentiores, Photium nimirum, & Oecumenium. De hoc etiam Theodolo infra redibit sermo ubi iterum Author ex tribus Theodoris unum conflat, in quem errorem prolapsus est etiam Antonius Possevinus.

phanas ethnicorum sententias studiosis sacrarum literarum non omnino inutilem. Versatus est in priori hujus Ethnicae Rapsodiae forma Dominicus Nanus Albensis, locos varios quatuor Evangelistarum ex dictis gentilium philosophorum, oratorum, & poëtarum exponens. In posteriore vero, summa cum laude ingenium suum exercuerunt duae illustrissimae foeminae, Eudocia, Leonis Atheniensis philosophi filia ac Theodosii Imperatoris uxor (a), & Proba Falconia, Adelphi proconsulis uxor (b): quarum illa Ομηρόκεντρα, sive Homerocentonas; haec vero Virgiliocentonas contexuerunt, hoc est Locos varios utriusque testamenti ex Graecis Homeri, & Latinis Virgilii carminibus vel descripserunt, vel exposuerunt. Exempla horum laborum haec sunt.

Nostra Vulgata habet: Coeli, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in die judicii: adveniet dies Domini ut fur, in quo coeli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, & quae in ipsa sunt opera exurentur.

Exemplum Catenae Ethnicae in locum illum ex secunda Petri epistola capite tertio, *Coelum istud, quod nunc est, & terra, igni reposita sunt in die judicii: in qua coeli fluminis instar praeteribunt, elementa autem incensa resolventur, & terra, &, quae in ipsa sunt, colliquescent, & coeli inflammati, & elementa liquescent.*

SIBYLLA ORACULORUM LIBRO SECUNDO.

TUNC ardens fluvius coelo manabit ab alto
Igneus, atque locum consumet funditus omnem,
Terramque, oceanumque ingentem, & caerula ponti
Stagna, lacus, fluvios, Ditemque severum,
Coelestemque polum: coeli quoque lumina in aevum
Fluxa fluent, forma deleta prorsus eorum:
Astra cadent etenim de coelo cuncta revulsa.

PLATO IN TIMAEO.

TEMPUS cum coelo factum est; ut simul facta, simul etiam dissolvantur: si quando solutio quaedam ipsorum fiet.

LUCRETIUS LIBRO V.

UNA dies dabit exitio, multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina mundi.
Nec me animus fallit, quàm res nova, miraque menti
Accidit, exitium coeli, terraeque futurum.

OVIDIUS LIBRO PRIMO METAMOR.

ESSE quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia coeli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Seneca in fine libri de consolatione ad Martiam.

SI tibi potest solatio esse commune fatum, nihil, quo stat loco, stabit; omnia sternet, adducetque secum vetustas; supprimet montes, sorbebit maria, flumina avertet; &, commercio gentium rupto, societatem generis, coetumque dissolvet; alibi hiatibus vastis subducet montes; urbes tremoribus quatiet, & ex in-

(a) Eudocia (dum adhuc Gentilis erat *Athenais* dicta) non *Leonis*, ut N. Xystus scribit, sed *Leontii* Sophistae Philosophi Atheniensis filia Centones Homericos a Pelagio quodam Patricio inchoatos absolvit degessitque, ut luculenter ostendit Zonaras *Annal. To.3. p.37.* In crassum autem descendit errorem Aubertus Miraeus *in Auctar. cap.37.* qui hos Centones adjudicavit Eudoxiae Augustae uxori Constantini XII. cognomento *Ducae*, qui obiit anno 1067.

(b) Probam Falconiam N. Sixtus Adelphi Proconsulis uxorem dixit, & dubio procul ex Isidoro Hispalensi *de Scriptorib. Ecclesiasticis c.5.* Verum errorem hunc universim in Isidoro ventilant adcuratiores Critici, ex quibus Proba Falconia Valeria uxor fuit Anicii Probi Praetorio Praefecti viri clarissimi: videsis Card. Baronium *ad An.395.* Aubertum Miraeum in *Auctario Script. in Isidor.* Guillelmum Cave *Hist.Litt.* ad Ann.371. Laudes hujusce Poetriae require apud Hieronymum, Chrysostomum, Prudentium, Augustinum, Claudianum, Cassiodorum, aliosque.

infimo pestilentiae halitus mittet, necabitque omne animal, orbe submerso; & ignibus vastis torrebit, incenderque mortalia: &, cum tempus advenerit, quo se mundus renovaturus extinguat, viribus ista se suis cedent; & sidera sideribus incurrent; &, omni flagrante materia, uno igne, quiequid nunc ex disposito lucet, ardebit.

LUCANUS LIBRO PRIMO PHARS.

- Sic cum compage soluta,
Saecula tot mundi suprema coëgerit hora
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mistis
Sidera sideribus concurrent, ignea pontum
Astra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutietque fretum, fratri contraria Phoebe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi: totaque discors
Machina divulsi turbabit foedera mundi.

Exemplum centonis in Psalmum centesimum decimum sextum, ex Virgilii carminibus olim a nobis concinnati: in qua invitatur universum mortalium genus ad celebrandum Deum propter Misericordiam, generi humano in Christi nativirate exhibitam.

a *QUAE terras, tractusque maris* b *longo ordine gentes*
c *Incolitis*, d *variae linguis, habituque* e *per orbem,*
f *Qua redit a nobis Aurora, diemque reducit,*
g *Et qua sera rubens accendit lumina vesper,*
h *Communem celebrate Deum*, i *paeana canentes.*
k *Magnanimi heroës*, l *pueri, innuptaeque puellae,*
m *Matres, atque viri*, n *tantarum in munere laudum*
o *Ipsi laetitia voces ad sidera ferte,*
p *Quod nova progenies coelo descendit ab alto,*
q *Attulit & nobis* a *longo post tempore tandem*
r *Auxilium, adventumque Dei*, s *cum foemina primum*
t *Virginis os, habitumque gerens*, u *mirabile dictu,*
x *Nec generis nostri puerum, nec sanguinis edit*
y *Nascentem puerum*, z *coeli cui sidera parent.*

a Aen. 6.
b Aen. 8.
c Aen. 6.
d Aen. 8.
e Aen.
f Gen. 1.
g Gen. 1.
h Aen. 8.
i Aen. 6.
k Aen. 6.
l Aen. 6.
m Aen. 6.
n Aen. 8.
o Eccl. 4. 5.
p Egl. 4.
q Aen. 8.
a Eccl. 1.
r Aen. 8.
s Aen. 8.
t Aen. 1.
u Aen. 2.
x Egl. 8.
y Eccl. 4.
z Aen. 10.

DE SYLLEGMATE.

SYLLEGMA, id est sensuum collectio, est ex diversis expositorum commentatiis juxta sensum tantum collecta expositio: in qua servata solum veritate sensus, quae ex expositionibus aliorum educta est, variatur dictionis genus: & stylus diversus assumitur: sicut apud Latinos fecerunt Haymo Alberstatensis episcopus, & Rupertus Tuitiensis abbas, &, ut etiam quibusdam videtur, divus Hieronymus, qui omnia Graecorum expositorum commentaria defloravit.

DE ABBREVIATIONE.

ABBREVIATIO ab Epitome, de qua superius diximus, hoc tantum differt, quod illa scripturas divinas in brevitatem colligit: haec vero expositorum divinae scripturae prolixas explanationes, latissimaque volumina in compendium, summamque perstringit, succincta ac dilucida brevitate, ut & ab occupatis, & a simplicioribus parvo temporis, ac laboris dispendio facilius legi, & intelligi possint. Elaborarunt in hac parte felicius apud Graecos Theophylactus Chrysostomi abbreviator, & ex Latinis Odo Abbas [a]; qui triginta & quinque libros commentariorum Gregorii in Job intra unius parvi voluminis angustias coarctavit.

(a) Quum plures in litteraria historia occurrant hujus nominis Scriptores Ecclesiastici, iique Abbates, ne fortasse quis erret, non immerito adnotandum duxi Odonem a N. Xysto laudatum esse Cluniacensem Abbatem, qui Anno a partu Virginis 492. ad superos evolavit.

DE COACERVATIONE METHODUS VIGESIMAPRIMA.

COACERVATIO, sive Coacervatus exponendi modus duplex est; alter in sensuum, alter in testimoniorum accumulatione consistens. Primus est, qui ad elucidationem assumpti loci quatuor, sive sex praecipuas divinae scripturae expositiones, aut simul permistas & confusas coacervat, aut singulas separatim collectas alteram post alteram subnectit, & in unam continuatae explanationis seriem jungit. Siquidem ex expositoribus quidam sunt, qui nullum servantes ordinem, Historicas, Ethicas, Mysticasque explicationes absque ullo discrimine in unum acervum confundunt: contra vero quidam, quibus ordo placet, in primis Historicam enarrationem, ceu basim totius explanationis, substernunt, secundo loco Moralem ad utilitatem legentium superponunt, tertio Allegoriam, quarto Anagogiam ad delectationem & ornatum addunt: quod ex recentioribus Dionysius Carthusianus in commentariis Psalmorum, & Guillelmus Pepinus in commentariis Geneseos, & Exodi diligentissime observarunt: ex vetustis vero D.Gregorius in commentariis super Job statim post Historicam expositionem Allegoricam, & Anagogicam, quae idem apud eum sunt, suboectit: & ex his postremo Ethicae enarrationis fontes ad mores informandos deducit.

SECUNDUS coacervationis modus in testimoniorum aggregatione positus est, qui ad enodationem & confirmationem propositi loci varia scripturarum testimonia, auctoritates, & locos ex divinis literis similes in unum contractos adducit; & hos rursum, praesertim si obscuri fuerint & impliciti, superaddita novae expositionis interpositione, particulariter edisserit: quo fit, ut dum expositor per singula prolata scripturae testimonia exponendo progreditur, explanationis corpus quodammodo in immensum excrescat, vixque finem inveniat. Desudarunt in hoc exponendi genere inter scholasticos Henricus Langesteious, qui, consumptis multis annis in publica enarratione Geneseos vix ad quartum ejus libri caput post quatuor integros annos pervenire potuit, editis super his quatuor magnis voluminibus; in quibus omnes fere utriusque testamenti libros interpretatus est. Hunc longe prolixiore opere superavit Thomas Hasselbachius, qui cum uno & viginti annorum spacio nondum pervenisset ad finem primi capitis Esaiae, quem continue enarraverat, demum reliquit Enarrationis suae in primum Esaiae caput libros vigintiquatuor. Ex Patribus vero majori cum laude io hoc labore versatus est D.Gregorius, qui in omnibus scriptis suis, praecipue autem in quinque ac triginta libris commentariorum in Job tot divinorum eloquiorum sententias, fragmentaque congessit, & congesta exposuit, ut ex his, veluti ex ditissimo promptuario, multi non ignobiles expositores integras omnium fere scripturae sanctae voluminum expositiones acceperint: quales sunt Patherius D.Gregorii notarius, Claudius Classitanus abbas, Beda presbyter, Alalphus monachus, Guernerus Parisiensis, ac plerique alii Gregorianae lectionis studiosi, qui ex Gregorii sententiis in utrumque testamentum explanationes collegerunt. Hujus Methodi exemplum cum absque multa prolixitate referri nequeat, remittimus curiosum lectorem ad commentarios D.Gregorii super Job, praesertim vero ad secundum ejusdem operis librum, in cujus vigesimo nono, trigesimo, ac trigesimo octavo capitibus ad expositionem sententiae illius, *Tunc surrexit Job, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adoravit, &c.* afferuntur, & explicantur duodecim divina testimonia ex variis Bibliorum locis coogregata.

DE THEMATICA EXPOSITIONE METHODUS VIGESIMA SECUNDA.

THEMATICA explanandi Methodus est, quae peculiares divinae scripturae partes una cum earum expositionibus applicat ad alicujus particularis argumenti tractationem, ostendens totum suscepti argumenti corpus, membra, partesque singulas in propositis scripturae sanctae locis veluti in tabula depictas inveniri. Hujus interpretationis artificium subindicat D.Ambrosius emanasse a Xe-

no-

nophonte, Socratis auditore; qui in eo libro, quem Κύρε παιδείας, hoc est CYRI INSTITUTIONEM inscripsit, proposita sibi Cyri Persarum regis persona, & rerum ab eo gestarum narratione, justi ac sapientis regis disciplinam ex intimo philosophiae sinu descripsit: quem postea aemulati sunt insignes divinorum voluminum expositores: ex quibus Philo apud Judaeos, tractaturus argumenta duplicis vitae, contemplativae scilicet, ac politicae, duos libros separatim conscripsit, in quorum priore, cui DE VITA SAPIENTIS PER DOCTRINAM PERFECTI, sive DE ABRAHAMO titulus est, Abrahae vitam ex duodecimo usque ad vigesimum tertium caput Geneseos collectam, summatim exponit, demonstrans Mosem in Abrahamo pingere voluisse imaginem viri per contemplationem perfecti: in posteriore vero libro, qui DE VIRO CIVILI, sive DE JOSEPH attitulatur, exponens carptim gesta Joseph a trigesimo septimo capite Geneseos usque ad quadragesimum octavum docet Josephum esse exemplar viri civilis, & ad Reipublicae gubernacula idonei. Hoc idem apud Graecos praestitit Gregorius Nyssenus in libro, cui titulum indidit DE PERFECTA HOMINIS VITA, sive DE VITA MOSIS, in quo breviter explicans, quae Moses de se ipso in Pentateucho scripsit, quaecunque ad perfectum vitae genus expediunt, in Mosis simulacro expressit: id ipsum quoque apud Latinos fecit Ambrosius in variis libris, quos sub diversis titulis, & argumentis in explanationem veteris testamenti composuit, praecipue vero in duobus voluminibus DE ABRAHAM PATRIARCHA, sive DE VIRO PER ACTIONEM PERFECTO praenotatis: in quibus explanans gesta Abrahae a duodecimo usque ad decimum octavum Geneseos caput delineavit viri moralis, ac vere activi ideam. In his itaque auctoribus legere poteris exemplum praesentis methodi, quod hic propter ejus prolixitatem inseri non potest.

Philonis libri de vita contemplativa, & civili.

DE SCHOLASTICE METHODUS VIGESIMA TERTIA.

SCHOLASTICUM expositionis genus duplex est, Vetus, ac Novum. Porro Vetus est, quo olim in enarrandis sanctis literis usi sunt eloquentissimi illi patres, qui post longam eloquentiae exercitationem de scholis Rhetorum ad sacra studia venientes, enarrationes suas rhetoricis, quae secum detulerant, ornamentis delectandi gratia exornabant, intermistis etiam ad concitandos animos gravissimis affectibus: ut, quae dicebant, non solum ab auditoribus intelligerentur, sed etiam amarentur: & in hac significatione Beda presbyter in libro De arte metrica Prudentium appellavit nobilissimum Hispanorum Scholasticum: & Gennadius in catalogo Scriptorum illustrium recensuit Musaeum, Julianum, Eucherium, ac plerosque alios inter Scholasticos, hoc est inter summos scholasticae eloquentiae professores. Hieronymus quoque scribit se, calentibus adhuc in ipso Rhetorum studiis, multa de sacris rebus scholastico flore pinxisse; & in Commentariis epistolae ad Titum ait, Paulum Apostolum, cum in Areopago concionaretur, argumentum concionis ab inscriptione Arae Atheniensium scholastica quadam elegantia traxisse.

ALTERUM scholasticae explanationis genus, quod nunc habemus ex theologia sacra, & philosophia, praesertim Peripatetica, conflatum, recens ac novum est, annis abhinc circiter quadringentis enatum, paulo post tempora Lotharii II. Imperatoris, qui anno Domini MCXXX. libros legum Romanarum pulveribus obsitos reperit, & in lucem reduxit; mandavitque publice in scholis legi, & secundum eas leges jus dici: itaque per hanc occasionem in usum revocatus est thesaurus legum: unde multi commentaria multa scripserunt in leges. Caeterum, florescentibus jam ubique legum studiis, eaque doctissimis quibusque, quemadmodum in re nova fieri solet, amplectentibus, animadvertentes pii quidam clerici, ac monachi scripturae sacrae cognitionem frigescere, & contemni prae studio legum, ipsi quoque theologicum studium aggressi sunt, atque exemplo jurisconsultorum coeperunt sanctos libros exponere, & expositiones suas scriptis edere: ex quibus quae usque in hanc diem in scholis ipsorum usitatiores fuerunt, in decem distribuuntur ordines.

Quo tempore coeperint edi Scholastica Commentaria in Romanorum Leges, & in S. Scripturam.

QUORUM primus complectitur Concordantias,

SECUNDUS Dictionaria,
TERTIUS Historias,
QUARTUS Postillas,
QUINTUS Quaestionaria,
SEXTUS Lecturas,
SEPTIMUS Compendia,
OCTAVUS Sermonaria,
NONUS Metrica,
DECIMUS Meditationes.

1 PRIMUM igitur in Concordantiis omnes dictiones tam declinabiles, quam indeclinabiles, divinis voluminibus comprehensas, in ordinem alphabeticum digesserunt, annotatis libris, capitibus, & lineis omnibus, ac singulis, in quibus quaecunque voces, quaesitae voci similes & concordes, habentur.

2 IN Dictionariis, quae & Distinctionaria propter multiplices dictionum distinctiones, quae in his sunt, appellarunt, omnes divinae scripturae voces alphabetica serie dispositas, multiplici sensu tam literali, quam spirituali exposuerunt, singularum vocum significata dividentes, distinguentes, definientes, dilatantes, & juxta uniuscujusque dictionis naturam diversas materias pertractantes.

3 IN Historiis omnes historicos utriusque testamenti libros redegerunt in unum continuatae atque absolutae historiae corpus, intermiscentes, ubicunque rerum series exposcere videbatur, multas non solum externas historias ex indubitatis scriptoribus mutuatas; sed apocryphas etiam narrationes, veterum potius traditione, quam scripto ullo acceptas; adjectis insuper ad explicandum obscuros historiae locos brevibus annotatiunculis, ex dictis sanctorum patrum collectis.

4 IN Postillis divinas scripturas juxta literalem, ac spiritualem intelligentiam simplicissime, ac brevissime elucidarunt, omissa prorsus omni disputationum subtilitate.

5 IN Quaestionariis è contra, posthabitis omnibus fere Scripturae expositionibus, dubitationes, & quaestiones obscuras ex variis Scripturarum locis proposuerunt; &, adhibitis hinc inde contrariis tam philosophicis, quam theologicis argumentis, subtilissime, ac plenissime de propositis locis disputarunt.

6 IN Lecturis vero utranque partem amplexi, multiplices Scripturarum sensus latius ac fusius, quam in postillis fecissent, exposuere; & quaestiones, quas latissime in Quaestionariis tractaverant, in arctum restringentes, explanationibus suis immiscuerunt.

7 IN Compendiis libros divinae scripturae vel omnes, vel aliquos generali quadam partitione in partes, & membra diviserunt; & sic membratim divisos, in breves summas coarctarunt.

8 IN Sermonariis, super diversos divinae scripturae locos populares sermones, & conciones ex scholasticis dubitationibus, & moralibus documentis contextos exhibuerunt.

9 IN Metricis exposuerunt libros sanctos multiplici novorum carminum, & Rythmorum varietate ab ipsis primum inventa.

10 IN Meditationibus, quae & affectivae contemplationes dicuntur, explicant divinas literas per imaginarias quasdam repraesentationes, quas ad commovendos & inflammandos animos excogitarunt.

CAETERUM, quod ad phrasim attinet, idem est omnibus loquendi modus: nullo utuntur fuco saecularis eloquentiae, nullo accuratae elocutionis delectu: quippe qui nec delectare, nec flectere desiderant, sed tantum docere: narrationem habent simplicem, brevem, ac pressam; sermonem vero demissum, apertum, maximeque vulgarem, protritum, & juxta vulgi consuetudinem barbarismis, ac soloecismis refertum; sed in Lecturis, & in Quaestionariis praesertim obscurum, & abstrusum, cum propter subtilitatem Quaestionum difficillimarum, tum propter novas, & barbaras quasdam voces latinis auribus inauditas, & in Scholis ipsorum nuper enatas: quibus fit, ut nonnulli Rhetorum, eloquentiae addicti, non solum ab ipsorum lectione abstineant, sed & ipsum scholasticum nomen, ut barbarum, ineruditum, & nulla dignum existimatione abhorreant:

qui

qui ſane mihi gravitet in hoc videntur errare, & Cicetonis ſui judicium, quod tantopete admirantut, contemnere: is enim a philoſopho non eloquentiam, ſed eruditionem requirit: nam libro primo de finibus bonotum & malotum, Epicuri mentionem faciens, ORATIO me, inquit, iſtius philoſophi non offendit: nam & complectitur verbis quod vult, & dicit plane quod intelligam. Et tamen a pbiloſopbo, ſi affert eloquentiam, accipio: ſi non habet, non admodum flagitem. Cum igitur Cicero a philoſophis eloquentiam minime expoſcat, non video cur eadem tantopere a Scholaſticis theologis exigi debeat: qui licet juxta Pauli ſententiam imperiti ſint ſetmone, non tamen ſcientia: ſed quanto magis elocutionis elegantia deſtituuntur, tanto magis etuditione praeſtant, proponentes non picta, ſed ſolida, docentes quae maxime proſunt, & quae ad deſtinatum finem pertinent; & ita docentes, quemadmodum oportet, & cum rudibus, & cum eruditis. Sed de his alias: non enim inſtitui praeſenti loco Scholaſticorum, in quorum ſcholis educatus & evectus ſum, defenſionem ſuſcipere; ſed ipſorum dumtaxat exponendi rationem explicare.

Cicero non eloquentiam, ſed eruditionem in Philoſopho requirit.

2. Cor. 11. 6.

QUANTUM ergo attinet ad docendi modum, totius explanationis Methodus apud ipſos quinque potiſſimum innititur fulcimentis, videlicet Diviſione, Diſtinctione, Definitione, Argumentatione, & Allegatione, juxta Peripateticorum, & Juriſconſultorum conſuetudinem. Diviſionibus uſque adeo abundant, ut nullam quantumvis brevem divinae ſctipturae periodum explicent, niſi prius in diverſas partes, ac membra dividant, atque diſtribuant. Diſtinctionum apud eos tanta vis eſt, ut ſingulas pene aſſumpti loci dictiones in varia diverſaque vocum ac rerum ſignificata diſtinguant; diſtinctas vero ſuis unamquanque definitionibus ac deſcriptionibus explicent. Allegationum ita ſunt copioſi, ut in quavis propoſita re numeroſam teſtium, ac teſtimoniotum multitudinem adducant in medium, citato ſemper nomine auctotum, inſcriptione librorum, & numero capitulorum, ex quibus teſtimonia proferuntur. Praefationes commentariorum ſuorum, ſive hi Poſtillae, ſive Lecturae, ſive Compendia, ſive quaecunque alia ſint, ſemper auſpicantur ab aliqua ſanctatum ſctiptutarum ſententia, ſed extra librum, quem expoſituri ſunt, & ab alio quopiam ſacro volumine petita: ex cujus ſententiae verbis totius libri atgumentum, quod ſubjectum vocant, & quatuot ejuſdem operis cauſas deducunt, quas Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem appellant. Quibus explicatis, univerſum opus dividunt in duas partes ptincipales, nempe in Prooemium, & Tractatum; & rurſum harum ſingulas in tres, aut quatuot minus principales ſubdividunt, eaſque itetum in alias minores particulas diſſecant; & in hunc modum nunc dividendo, nunc diviſa explicando, ad finem uſque libri petveniunt.

HOC FERE modo pertractant eam partem, quae pertinet ad ſermones populares, quos Praedicationes appellant, dividentes eos in Exordium, & Narrationem. Exordium aggrediuntur ab aliqua ſententia, deſumpta pene ſemper aut ex lectione Evangelica, aut ex epiſtola eodem die in ſacris myſteriis ptaelecta, quam Thema appellant: mox breviter propoſito ſetmonis argumento, ea, quae dicenda ſunt, dividunt partitione potiſſimum trimembri, vel quadrimembri in tres, aut quatuor pattes; quas alii Myſteria, alii Doctrinas, alii Veritates, alii Adviſamenta nuncupant; terminantes membra ſingula partitionis in rythmicam conſonantiam, ut facilius animo apptehendantur, ac tenacius memoria retineantur. In Narratione deinde, quam Familiarem vocant, ordinem propoſitae partitionis ſequentes, in principio cujuſque Myſterii, ſeu veritatis, dubia quaedam ſcholaſtica, vel ex Summis theologicis D.Thomae, Albetti, Alexandri, Bonaventurae, & Scoti, vel ex dogmatibus Peripateticorum petita, & ex multis tam divinae ſcripturae, & eccleſiaſticorum patrum, quam poëtarum, orarorum, ac Gentilium ſcriptorum teſtimoniis, aut ex Manipulo Florum, aut ex Polyanthea collectis, & nominatim ac numeratim citatis copioſiſſime confirmata ad enarrationem propoſiti loci accommodant: quibus explicatis, tandem in fine myſterii convertunt ſe ad deteſtationem vitiorum, quam Practicam, & Fervorem vocant, prottitis, & quammaxime vulgaribus reprehenſionibus, objurgationibus, & increpationibus utentes.

HAEC

HAEC est ergo scholastica Methodus juxta suos ordines, partesque descripta: in qua praestantiores fuerunt, quantum ad Concordantias pertinet, Hugo Carensis, & Conradus Alberstadius; in Dictionariis vero Petrus Bertorius Gallus, & Marcus Ulmensis; in Historiis Petrus Comestor, Scholasticae historiae auctor; in Postillis Hugo Carensis, & Nicolaus Lyranus; in Lecturis Albertus Magnus, & Thomas Aquinas; in Sermonariis D. Vincentius Hispanus, & Robertus Liciensis; in Metricis Godefridus Viterbiensis, & Petrus Riga Remensis; in Meditationibus scholasticis Bonaventura Cardinalis, & Landulphus Carthusianus, Joannes Gerson, & Dionysius Carthusianus. Ex his igitur insigniora quaedam apud ipsos scholasticae varietatis exempla, ad exactam praesentis artificii cognitionem, hunc in locum duximus inserenda.

Exemplum expositionis, ex concordantiis desumptae, superius videre poteris Methodo tertia.

Exemplum expositionis Dictionariae, sive Distinctionariae expositionis, ex Dictionario Petri Bertorii Galli, cognomento.

D I C T I O N A R I I.

Expositio in literam A, sive de litera A.

IN PRIMIS notare possumus, quod haec litera, vel syllaba A tripliciter sumi potest: sumitur enim pro litera principiativa, pro interjectione dolendi & lamentativa, & pro praepositione ablativa: per primam possum intelligere rerum omnium principiatorem: per secundam possum accipere hominem miserum & viatorem; per tertiam autem hominem impium & peccatorem. Primo enim modo A est prima litera alphabeti, significans illum, qui in ordine rerum est primus, scilicet Deus, qui de se ipso dicit Apocalypsis primo: EGO sum alpha & omega, principium & finis. Alpha enim Graece idem est, quod A latine. Secundo modo A est interjectio dolentis: & sic potest significare humanam conditionem, quae scilicet est flebilis & inanis: unde ista est illa prima vox, quam puer, ad hanc miseriam veniens, statim clamat, dicens A, A, quasi dolendo pro mi-
Sap. 7. 3. seria, quam intravit: de qua Sapientiae capite 7. scribitur, Ego natus accepi aërem, & primam vocem similem aliis emisi plorans. Tertio modo A est praepositio ablativa, deserviens Ablativo, id est mundi principibus: & sic potest significare mihi viros superbos, qui semper aliis se volunt praeponi, & maxime praepositos & balivos, qui deserviunt ablativo, id est mundi principibus; qui non
2. Cor. 11. 32. cessant auferre bona subditorum suorum: 2. Corinth. 11. DAMASCI praepositus gentis Arethae regis voluit me comprehendere, &c. unde de tali A potest dici il-
Psal. 139. 2. lud, quod scribitur in Psalmo 139. A VIRO iniquo eripe me. De primo iterum A initiativo potest dici quicquid dicitur de Deo, vel etiam de principio. De secundo A lamentativo potest dici omne, quod dicitur de humana miseria. De tertio vero A dici potest, quicquid de malis principibus dicitur, &c. Praeterea brevitatis causa caeteras hujus literae significationes, quas idem auctor multis ac prolixis verbis in principio sui Dictionarii prosequitur.

Exemplum Scholasticae historiae, quod brevitatis causa hic omittimus, videre poteris in historia Petri Comestoris, qui per excellentiam quandam Magister historiae Scholasticae a Scholasticis appellatur.

Exemplum Quaestionis Scholasticae in Psalmum centesimum decimum sextum.

QUAERITUR, utrum Deus sit laudandus, & praesertim oris laudatione? Et videtur quod non: dicit enim Philosophus in primo Ethicorum, Optimorum non est laus, sed majus aliquid, & melius: sed Deus est super omnia optima:

ma: ergo Deo noo debetur laus, sed aliquid majus laude: unde Ecclesiastici Eccl. 43. 33.
quadragesimo tertio dicitur, quod Deus major est omni laude.

PRAETEREA, Laus Dei ad cultum ipsius pertinet, est enim religioois actus:
Sed Deus mente colitur magis, quam ore: unde Dominus Matthaei quintodeci-
mo contra quosdam inducit illud Esaiae, *Populus hic labiis me honorat, cor autem* Mat. 15. 8.
eorum longe est a me: Ergo laus Dei magis consistit in corde, quam io ore.

PRAETEREA, Homines ad hoc ore laudantur, ut ad meliora provocentur:
sicut enim mali ex suis laudibus superbiunt; ita boni ex suis laudibus ad meliora
provocantur: unde dicitur Proverbiorum vigesimo septimo, *Quomodo probotur in*
conflatorio argentum, sic probatur homo ore laudantium: Sed Deus per verba Prov. 27. 21.
hominum non provocatur ad meliora, tum quia immutabilis est, tum quia sum-
me bonus est, & non habet quo crescat: Ergo Deus non est laudandus ore.

SED CONTRA est quod dicitur in Psalmo 116. *Laudate Dominum omnes*
gentes, &c. & in Psalmo sexagesimo secundo, *Labiis exultationis laudabit os meum.* Psal. 62. 6.

RESPONDEO, dicendum, quod verbis alia ratione utimur ad Deum, & alia
ratione ad hominem. Ad hominem enim utimur verbis, ut conceptum nostri
cordis, quem non potest cognoscere nisi verbis nostris, ei exprimamus: & ideo
laude oris ad hominem utimur, ut vel ei, vel aliis innotescat, quod bonam opi-
nionem de laudato habemus: ut per hoc & ipsum, qui laudatur, ad meliora pro-
vocemus; & alios, apud quos laudatur, in bonam opinionem & reverentiam &
imitationem ipsius inducamus: sed ad Deum verbis utimur, non quidem ut ei,
qui est inspector cordium, oostros conceptus manifestemus; sed ut nos ipsos, &
alios audientes ad ejus reverentiam inducamus: & ideo necessaria est laus oris, non
quidem propter Deum, sed propter ipsum laudantem, cujus affectus excitatur in
Deum ex laude ipsius, secundum illud Psalmi, *Sacrificium laudis honorificabit me*: Psalm 49. 23.
& in quantum homo per divinam laudem affectu ascendit in Deum, in tantum
per hoc retrahitur ab his, quae sunt contra Deum, secundum illud Esaiae quadra-
gesimo octavo, *Laude mea infrenabo te, ne intereas*. Prodest etiam laus oris ad Esa. 48. 9.
hoc, quod aliorum affectus provocetur in Deum: unde dicitur in Psalmo, Sem- Psal 33. 2. 3.
per laus ejus in ore meo: & postea subditur, Audiant mansueti, & laetentur.
Magnificate Dominum mecum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod de Deo dupliciter possumus loqui: uno
modo, quantum ad ejus essentiam: & sic, cum sit incomprehensibilis & ineffabi-
lis, major est omni laude: debetur autem ei secundum hanc comparationem reve-
rentia, & latriae honos: unde & in Psalmo secundum translationem Hieronymi Psal. 64. 1.
dicitur, *Tibi silet laus Deus*, quantum ad primum: *Et tibi reddetur votum*, quan-
tum ad secundum. Alio modo, secundum effectus ipsius, qui io nostram utilita-
tem ordinantur: & secundum hoc debetur laus Deo: unde dicitur Esaiae sexagesi-
mo tertio, *Miserationem Domini recordabor: laudem Domini super omnibus, quae* Esa. 63. 7.
reddidit nobis Dominus: & Dionysius dicit primo capitulo de divinis nominibus,
OMNEM sanctum theologorum hymnum, id est divinam laudem, invenies ad
beatos Thearchiae, id est divinitatis processus, manifestative & laudative Dei no-
minationes dividentem.

AD secundum dicendum, quod laus oris inutilis est laudanti, si sit sine laude
cordis: tunc enim loquitur Deo laudem, dum magnalia operum ejus recogitat
cum affectu: valet tamen exterior laus oris ad excitandum interiorem affectum
laudantis, & ad provocandum alios ad Dei laudem, sicut dictum est.

AD tertium dicendum, quod Deum non laudamus propter utilitatem suam,
sed propter utilitatem nostram, ut dictum est.

EXEMPLUM SCHOLASTICAE LECTURAE IN PSALMUM CXVI.

VERBUM *abbreviatum fecit Dominus super terram*: Esaiae capite decimo, & Esa. 10. 22.
ad Romanos capite 9. Rom. 9. 28.

IN ISTA sententia Esaiae tanguntur quatuor causae hujus Psalmi, videlicet
Materialis, Formalis, Agens, & Finalis: & primo Materialis innuitur per ly
VERBUM; quia materia, de qua agitur in hoc Psalmo, est misericordia & veri-

tas

tas Dei, ostensa in Verbo incarnato. Formalis tangitur in dictione ABBREVIATUM; quia forma hujus Psalmi est brevitas compendiosa, comprehendens omnes divinas laudes, quae in toto libro Psalmorum dispersae sunt. Agens tangitur ibi, FECIT DOMINUS; nam Deus fuit causa agens, quae fecit hunc Psalmum per os David. Finalis tangitur in verbo SUPER TERRAM; quia finis, qui movit Deum ad mittendum Verbum incarnatum, & ad pronunciandum hunc Psalmum de Verbo incarnato, fuit utilitas totius terrae. Dividitur autem praesens Psalmus more aliorum Psalmorum in duas partes, videlicet in Titulum, & Tractatum, qui incipit, *Laudate Dominum*, *&c.* Titulus est *Halleluja*: in quo innuitur, quod iste Psalmus est hallelujaticus, hoc est laudatorius, invitans totum mundum ad laudandum Deum pro misericordia obtenta in adventu Verbi incarnati. In tractatu vero auctor exequitur, quod proposuerat in titulo: & dividitur in duas partes: in prima invitat omnes homines ad laudandum Deum: in secunda reddit causam invitationis ibi, *Quoniam confirmata*. Prima pars adhuc dividitur in duas: secunda incipit ibi, *Laudate eum omnes populi*: prima vero ibi, *Laudate Dominum omnes gentes*: in qua invitat nationes Gentiles, quae Gentes dicuntur ad Dei laudem. Sed oritur difficultas, utrum Deus sit laudandus? & videtur quod non: dicit enim Philosophus in primo Ethicorum, quod optimorum non est laus: sed majus aliquid & melius: sed Deus est super omnia optima: ergo
Eccl. 43. 33. Deo non debetur laus, sed aliquid, majus laude: unde Ecclesiastici 43. dicitur, quod Deus est major omni laude. Sed contra est quod hic dicitur in Psalmo, *Laudate Dominum omnes gentes*: Respondeo, dicendum, quod de Deo dupliciter possumus loqui, Uno modo, quantum ad ejus essentiam: & sic, cum sit incomprehensibilis & ineffabilis, major est omni laude: debetur autem ei secundum hanc comparationem reverentia, & latriae honor. Alio modo, secundum effectus ipsius, qui in nostram utilitatem ordinantur, ut sunt misericordia & justitia: & secundum hos Deus laudandus est, & de facto laudatur in praesenti Psalmo, &c.

DE COMPENDIO SCHOLASTICO.

SCHOLASTICUM Compendium dividitur in Prosaïcum, & Metricum: ex his autem Prosaïcum duplex est, alterum universale, quod summa tantum capita totius operis dividit, enumerat, & colligit: alterum Particulare & distinctius, majori industria elaboratum, quod partes totius operis primarias in minores particulas, & particularia membra usque ad minimos articulos, & articulorum incisuras dividit, enumerat, & summatim perstringit ad faciliorem apprehensivae virtutis commoditatem, & memoriae auxilium. Hoc autem rursus in duo distinguitur, nempe in Arboreum, & Columnare: ex quibus Arboreum dicitur, quod per plures linearum ac ramorum, ab uno stipite prodeuntium, deductiones ac divisiones digestum, ramosae arboris speciem figuramque repraesentat. Columnare vero appellatur, quod in duabus ejusdem paginae columnis conscribi solet: in quarum prima singula compendii commata, membra & incisa decenti ordine alterum sub altro coaptantur; in altera vero columna verba, vel sententiae sacrae scriptutae, singulis Compendii membris respondentes, è regione collocantur. Utriusque exempla haec sunt.

Exemplum Compendii Scholastici universalis ex compendio Petri Aureoli Cardinalis in universam Scripturam.

SCRIPTURA divina dividi potest in partes octo principales secundum octo modos docendi, quos assumit: docet namque politice & legislative in prima sui parte, scilicet in Pentateucho: docet vero secundo chronice seu historice & enarrative in altera sui parte, videlicet in decem libris, Josue, Judicum, Ruth, Regum, Paralipomenon, Esdra, Tobia, Judith, Esther, & caetera, quae sequuntur: in quibus auctor aliarum partium divisionem breviter prosequitur: quibus expletis, rursus aggreditur divisionem primae partis his verbis:

ITAQUE prima pars, quae est Politica, & legislativa, sub librorum quinario

rio continetur. Tractatur enim primo de qualitate Domini legem injungentis, secundo de qualitate famuli legem proponentis, & tertio de qualitate cumuli legem continentis, & quarto de qualitate populi legem admittentis, & quinto de brevitate epilogi legem exponentis. Incipit ergo Geoesis partem politicam, & tractat de Domino legem injungente, describens ejus omnipotentiam pro eo, quod creator fuit omnium a principio, quod declarat in quinque capitulis: pro eo, quod Salvator fuit hominum sub diluvio, quod declarat in aliis quatuor capitulis: pro eo, quod disseminator fuit omnium gentium, coofuso labio per universum muodum, quod declarat in duobus capitulis, describeos ejus benevolentiam, amicitiam ad homines, praecipue ad patres Israëlis spiritualis: quod ostendit ex Abrahae segregatione. Quantum ad locum, *Egredere de terra tua, & de cognatione tua*, quantum ad signum circuncisionis; quantum ad factum oblivionis filii: & hoc a duodecimo capite usque ad vigesimum quintum. Similiter ex Isaac custoditione, quem servavit, & custodivit inter illas nefarias oarioοes: & hoc a vigesimo quinto capitulo usque ad vigesimum oooum: similiter de Jacob praeelectione, & multiplicatione a vigesimo oono capitulo usque ad trigesimum ooum: similiter in Joseph exaltatione a trigesimo oono capite usque ad finem: ac si vellet ita arguere liber ille: Leges illius Domini, qui est omnipotentissimus, & solus Deus benevolus, suot ab homioibus observandae: sed ille Dominus, qui leges, quae ponentur io hoc tractaru politico, instituit & injunxit, est solus Deus omnipoteotissimus, & humano generi summe benevolus, & maxime patribus faoctis: ergo illius leges sunt ab hominibus observandae: ut sicut politicae, humaoitus adinventae, incipiuot a fine omnium actuum humanorum: sic ista politica, divinitus revelata, incipiat a priocipio productivo universorum; a quo, tanquam ab injuogente, omnes leges & bonitatem & rectitudinem sortiuntur. Hucusque Genesis: cui accedit Exodus, quasi liber secundus, & tractat, &c. & sic deioceps singula divinae scripturae volumina percurrit usque ad ultimum. Gen. 12. 1.

Exemplum Compendii Scholastici particularis, quod colomnare dicitur, in principium epistolae ad Romanos, ex compeodio, quod in eandem epistolam collegimus anno M. D. LVII. in gratiam amplissimi Cardinalis Joannis Baptistae Cicadae, Geoueosis, titulo S. Clementis.

PRIMA Pars hujus epistolae, salutationi deserviens, tria complectitur, quae epistolam fide dignam & acceptabilem reddunt, videlicet,

1 Salutantem,
2 Salutatos,
3 Salutem.

PRIMO continet personam salutantem, quae describitur ex quatuor, videlicet,

1 Ex oomine,	1 *Paulus*,
2 Ex conditione,	2 *Servus Jesu Christi*,
3 Ex dignitate,	3 *Vocatus Apostolus*,
4 Ex officio praedicaodi Evangelium: quod quidem Evangelium laudatur ex quatuor, videlicet,	4 *Segregatus in Evangelium*.
1 Ex origine,	1 *Dei*
2 Ex vetustate,	2 *Quod ante promisit*
3 Ex veritate testium,	3 *Per Prophetas in scripturis sanctis*
4 Ex fructu, qui quidem est filius Dei pro nobis iocarnatus: quem Dei filium commedat ex duobus, videlicet,	4 *De filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.*
1 Ex poteotia virtutis,	1 *Qui declaratus est filius Dei*,
2 Ex liberalitatis largitate.	2 *Per quem accepimus gratiam*.

SECUNDO continet personas salutatas, quas quidem duplici titulo exprimit & honorat, scilicet,
1 Aeterno,
2 Temporali.

II
Omnibus, qui sunt Romae,
1 *Dilectis Dei,*
2 *Vocatis sanctis.*

TERTIO salutem, vel salutandi formam continet: in qua duo maxima bona Romanis precatur, videlicet,
1 Principium omnium bonorum,
2 Finem ultimum omnium bonorum.

III
1 *Gratia vobis, &*
2 *Pax a Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo.*

Exemplum Compendii Scholastici particularis, quod arboreum dicitur, ex expositione Evangeliorum Joannis Abbatis Vincellensis, quae inscribitur VADE MECUM.

Luc.21.28. *Respicite, & levate capita vestra.* Luc. 21. In his verbis tria tanguntur,

scilicet	Intentio cordis Elevatio corporis Inclinatio capitis	ad	Deum bonum profundum	cum	affectione. occupatione. subjectione.
ut scilicet	Cor aspiciat Corpus assurgat Caput se prosternat		Intra Extra Infra	per ——	credulitatem. sanctitatem. humilitatem.
quasi dicat	Respicite Levate Inclinate capita		Interius Exterius Inferius		per fidei claritatem. per vitae honestatem. pensando vestram fragilitatem.

Luc.18.42. Pro primo, Luc.18. *Respice: fides tua te salvum fecit,* scilicet fides etiam sacramenti.
1.Tim.2.8. Pro secundo, 1.Ti.2. *Volo viros orare in omni loco levantes puras manus,* i. sine crimine.
Psal.109.6. Pro tertio, Psal.109. *Conquassabit capita in terra multorum,* scilicet humiliatorum.

Respicite Christū venientem in	Carne Mente Fine	cum	humilitate benignitate majestate	ut ——		confidamus. diligamus. revereamur.
Cum sit noster	Socius Medicus Dominus	ex ——	assumpta humanitate visitandi urbanitate judicandi potestate		per	incarnationem. consolationem. remunerationem.
Ne	Paveamus Langueamus Lateamus		a culmine ex crimine ab examine	——		divinitatis. carnalitatis. rigorositatis.

Luc.1.48. Pro primo, Luc.1. *Respexit humilitatem ancillae suae,* scilicet potentes.
Luc.22.61. Pro secundo, Luc.22. *Conversus Dominus respexit Petrum:* sequitur, *Et flevit amare,* scilicet poenitendo.
Psal.103.32. Pro tertio, Psal. *Qui respicit terram, & facit eam tremere,* scilicet propter culpam.

Levate	Linguam Manus Pedes.	ad ——	sobrietatem utilitatem aeternitatem	per ——	jejunii acceptationem. exercitii occupationem. desiderii elevationem.
Ut	Lingua capiat Manus faciat Pes effugiat	——	cibum parcitatis opus sanctitatis ad locum securitatis	——	jejunando. operando. anhelando.

De

De postremo Scholastici Compendii Modo, quem Metricum vocant.

COMPENDIUM Metricum est strictissima sacrorum voluminum summa, paucissimis verbis comprehensa; in quorum singulis verbis singulorum divinae scripturae capitum argumenta, artificiosissima brevitate coarctantur: talis est brevis illa totius veteris, ac novi testamenti summula, ab Alexandro Villadeo Dolensi centum atque duodecim hexametris brevissime conclusa: in quibus singulae dictiones, singulorum capitum sacrae scripturae argumenta perstringunt: &, ne brevitatis angustia versuum intelligentiam adimat, cuilibet dictioni numerus capitis, cujus summa in ipsa continentur, arithmetica notula subscribitur, adjectis etiam interlinearibus minutioris scripturae glossulis, uniuscujusque dictionis significationem indicantibus. Hujus compendii exemplum, ex ipso Alexandro acceptum, hoc est.

COMPENDIUM METRICUM IN LIBRUM GENESEOS.

Sex. Prohibet. Peccant. Abel. Enoch. Et arca fit. Intrant.
1.dies 2.lignum vitae. 3.primi parentes.4.occiditur. 5.transfertur. 6.a Nohe. 7.in arca.
Egreditur. Dormit. Variantur. Turris. Et Abram.
8 Noba de arca.9.nudatus coram filiis.10.filii & filiae Nahe.11.Babel aedificatur.12.egreditur de terra.
Loth. Reges. Credidit. Fuga. Circuncisio. Risus.
13 separatur ab Abraham 14 ab Abrahā vincuntur.15.Deo Abrahā 16.Agar.17.Abrahae & suorū.18.Sarae post ostium.
Sulphur. Rex Gerarae.Parit. Offert. Sara. Rebecca.
19.pluit super Sodom 20 abstulit Saram.21.Sara Isaac 22.Abraham filium 23.moritur.24.Isaaco jungitur.
Postgeminos. Putei. & caetera, quae sequuntur.
25.Esau & Jacob. 26.quos fodit Isaac.

DE METRICA SCHOLASTICORUM EXPLANATIONE.

NON me latet Scholasticorum Poëticen ab omnibus eruditis contemni,& prorsus explodi, tanquam ineptam, superstitiosam, & risu dignam: tamen, ne deesse videar suscepti operis instituto, in quo omnes expositionum varietates,qualescunque illae sint, indicare proposui, non gravabor & hanc quoque partem breviter explicare, cujus haec fuit occasio. Cum per totam Europam mos jam inolevisset, ut Rythmi, hoc est, inconditi versus, in eandem finalis syllabae consonantiam desinentes, vulgari uniuscujusque provinciae idiomate compositi, cantarentur; coepit vulgarium Rythmorum poësis tanto in precio haberi, ut nullum poëma vel plausu, vel laude aliqua videretur dignum, quod esset rythmica harmonia destitutum: quo circa Scholastici cum desiderarent homines sui saeculi, rythmis deditos, ad studia sacrarum literarum allicere, accepta hinc occasione, excogitarunt & ipsi novam Metricae artis rationem ex veteri latina, & recenti vernacula poësi compositam: ex veteri acceperunt syllabarum quantitatem, numerum pedum, ac totius carminis leges, ac mensuras diligentissime servandas: ex nova autem, ac vulgari sumpserunt rythmorum consonantias, syllabarum assimiles desinentias, & parem nonnunquam syllabarum, ac literarum in diversis carminibus numerum. Distinxerunt autem hanc novam Poësim, sive Metricam divinae scripturae expositionem in binas species, nempe in Prosocarmineam, quae ex carminibus prosa intermistis componitur; & in Carmineam, quae solo carmine constat: hanc vero iterum diviserunt in partes duas, hoc est Rythmicam, & Leoninam: quarum hic & descriptiones, & exempla ponemus.

Rythmorum usus in Europa celebris.

DE RYTHMICA EXPLANATIONE.

RYTHMICA Expositio constat ex inconditis & rudibus versibus, qui sibi ipsis pari syllabarum numero, & finalium syllabarum similitudine respondent: cujus exemplum, desumptum ex expositione Dionisii Carthusiani, in principium Evangelii secundum Joannem, sic se habet.

In principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

Tu Verbum in principio
Erat nullo initio,
In parte aeternaliter
Manens intemporaliter.
Confuſi ſunt haeretici,
Te ex matre, aut tempore
Incepiſſe maledici
Aſtruentes, & corpore.
Sed quod prius non fuiſti,
Hinc mentiti extant iſti.
Per te cuncta ſunt plaſmata,
Chriſte, virtus increata.

Omnia per ipſum facta ſunt.

Per te facta ſunt omnia,
Qui doces & per ſomnia,
Sempiternaque gloria,
Lux ſumme amatoria
Erat apud Patrem Deum,
Deus verus apud eum,
Non ut per inſtrumentalem
Cauſam Patri diverſalem.
Eſt creatus per te Mundus,
Sed ut per comprincipalem
Cauſam primam exemplarem
Per te bonis firmabundus.

Et ſine ipſo factum eſt nihil.

Abs te nihil & peccatum
Factum eſt, non habens ratum
Eſſe quantum ad formale,
Quod non eſt quid poſitale.

Quod factum eſt, in ipſo vita erat.

Creaturae in te vita
Erant: o lux infinita.
Nam in te idealiter
Extiterunt vitaliter.

DE LEONINA EXPOSITIONE.

LEONINA ſic dicta a Leone, ptimo ejus inventore, eſt ea, quae, ſervatis metricis Latinorum poëtarum legibus, rythmicam conſonantiam verſibus addit: haec autem bipartita eſt, videlicet Heroica, hexametro carmine conſtans, & Elegiaca hexametris ac pentametris verſibus excurrens: rurſum Heroica triplici partitione diſtinguitur, nempe in Monorythmicam, Dirythmicam, & Iſogrammaticen: quarum definitiones, & exempla hic ſequuntur.

DE MONORYTHMICA.

MONORYTHMICA eſt, cum ſinguli quique duo hexametri, in ſimiliter deſinentibus ſyllabis extremum carminis pedem terminantes, rythmicam ſymphoniam efficiunt: cujus exemplum in expoſitione Petri Rigenſis ſuper principio libri Job, his verſibus comprehenſum, tale eſt.

Librum Job Moſi quidam tribuere magiſtri
Ejus ut auctori: ſed opinio falſa ſiniſtri
Judicii geritur, alii voluere libelli
Auctorem non eſſe natum: ſed & iſta refelli,
Tanquam falſa, ſolet, &c.

DE DIRYTHMICA.

DIRYTHMICA eſt, cum in duobus carminibus hexametris tam in medio carminis verſu, quam in fine rythmica ſervatur conſonantia: qualia multa ſunt apud

apud eundem Petrum Rigensem, praecipue in expositione quartidecimi capituli Job: ubi auctor sententiam illam, *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu, qui solus es?* exponit his versibus: Job 14.4.

Pandit scriptura Christi mysteria pura,
De sacro flatu qui prodiit absque reatu,
Non ex immundo, procedens semine mundo,
Mundans immunda, per quem mens, & caro munda.

Talis est etiam expositio postillaris Alexandri Dolensis in Acta Apostolorum sic incipiens:

Si vis transacta Apostolica noscere facta,
Haec tibi Postilla tractabit versibus illa.

DE ISOGRAMMATICE.

ISOGRAMMATICE, hoc est Aequilitera expositio, est, in qua duo quilibet hexametri, sibi invicem succedentes, una cum rythmi consonantia parem quoque habent literarum numerum; & tot in uno, quot in altero versu, literae numerantur. Hanc autem partiri solent in Simplicem, & Picturatam, sive Figuratam. SIMPLEX est, cui praeter rythmum, & aequalem literarum numerum nullum ultra additur artificium. Tales multi sunt versus apud Rigensem in expositione libri Job, praesertim super illis verbis capituli tertii, *Pereat dies in qua natus sum*, quae his carminibus exponuntur; Job 3. 3

Illa dies pereat, quae me produxit ad ortum, } 34
Nec videat nox illa Aurorae nobilis ortum. }
Sit nox illa gravis, nec laudis digna favore, } 36
Stet disjuncta procul a verae lucis honore. }

Horum versuum literas si numeres, invenies in singulis carminibus prioris distichi literas 34. in singulis vero posterioris distichi versibus literas 36.

FIGURATA expositio est, quae ultra rythmicas consonantias, & parem literarum numerum aliud addit novum carmini artificium curiosissimae subrilitatis, & laboris, ac temporis immensi: exprimit enim per dispositionem & situm literarum, in carminibus positarum, varias figurarum imagines, veluti angelos, homines, aves, quadrupedes, arbores, cruces, annulos, aliasque his similes figuras: quas literae carminum minio, vel quolibet alio colore distinctae, effingunt, & ejusdem figurae historiam, mysteriumque explicant. Mutuati sunt Scholastici poëtae hujusmodi inventum (quod ludentium magis, quam exponentium vanitas videri queat) a Rabano Mauro, Moguntino episcopo, cujus adhuc extat poëma consimili industriae artificio elaboratum, cui DE SANCTAE CRUCIS LAUDIBUS titulus est: ex quo tibi subjectum exemplum in figura crucis expressum ostendimus.

Arbor, odore potens,	f r o	ndoso vertice nata,
Qua summa vere sacr	o u f	luit ordine bertas,
Hortus ditatus: & pa	r c u	i nullus in orbe est,
Floribus & foliis	m i l	leno germine dives,
Omnes excedens alt	a s g	ravitudine sylvas,
Cum totam pie	magnu s v e stit h	onosque decusque
Ambit verus h	onor: l a e t us loq	uitur ea voto
Stans homo: li	vor ho c n a tio ni	denegat atrae
Daemonis horrendus	r e m	scire laude moveri.
Arbor sola tenens v	a r i	os virtute colores,
Purpureo regis sub	t a c	tu roscida fulgens
Aeterno es radio: st	a n t	in te nam pie vinctae
Aedes turritae, ex ho	c d u	dum es nomne beata.

Si

Si animadvertis, omnes hi versus aequali constant literarum numero: & in medio ipsorum descendendo legitur carmen hoc,

Forma sacrata crucis venerando fulget amictu.

& rursum dum a dextra in sinistram tendis, hoc aliud,

Magnus vestit honor, laetus loquor hoc nationi.

Robertus, Aquilanus Episcopus, est Robertus Caracciolus Lycensis, de quo [illegible].

Exemplum Sermonis, sive Concionis Scholasticae ex Roberto, Episcopo Aquilano.

Sermo de ira Dei in illud, *Venit ira Dei in filios diffidentiae*. Ephes. capite quinto.

VENIT *ira Dei in filios diffidentiae*: doctoris gentium verba sunt ista originaliter ad Ephesios quinto capite, & in epistola praesentis Dominicae.

EFFICACISSIMUM remedium arbitratus sum peccatoribus, ut ad poenitentiam redeant, ante illorum faciem proponere terribilitatem, & horrorem iracundiae Dei: nam, ut Augustinus ait, quarto libro De doctrina Christiana, plerosque incredulos misericors Dei patientia longa peccare facit intrepidos: quia Deum non arbitrantur peccatorum suorum ultorem: nos igitur, huic periculo providere volentes, in praesenti sermone de ira Dei erimus verba facturi: & licet multis, infectum gustum habentibus, gravia sint hujuscemodi verba: tamen humilibus, & devotis videbuntur animarum languentium medicina, inquir Augustinus vigesima tertia, quaestione quarta, capite Ipsa quoque pietas: MOLESTUS est medicus furenti frenetico, & pater indisciplinato filio: tamen non propterea neganda est infirmo medicina, nec a filio disciplina est auferenda. Ad hoc vocati sumus, ut clamemus, & arguamus, & detestemur delicta, annunciemusque tremenda judicia Dei: per Esaiam enim quinquagesimo octavo capite Dominus ait: CLAMA, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam: & annuncia populo meo scelera eorum. Pro salute itaque, & correctione peccatorum de ira Dei securè loquimur: de qua tria mysteria principalia erunt contemplanda.

Primum dicitur contemptibilitas.

Secundum terribilitas.

Tertium propinquitas.

Sed salutetur prius virgo Maria. Ave Maria, gratia, &c. Primum mysterium contemplandum de ira Dei dicitur Contemptibilitas: in quo videre libet, quare est, quod multi, audientes loqui de tremenda ira Dei, illam non timent; sed potius, ut experientia docet, ridendo contemnunt. Et colligi possunt hujus erroris tres principales rationes.

PRIMA dicitur stultae cogitationis.

SECUNDA falsae opinionis.

TERTIA diuturnae expectationis.

PRIMA ratio, quare a multis non timetur ira Dei, dicitur stultae cogitationis: quoniam putant, quod in Deo ira non sit. Pro quibus quaerimus, utrum in Deo sit ira? Quidam arguunt, quod non. Quia nulla passio cadit in Deo: sed ira est passio quaedam: ergo non cadit in Deo. Et confirmant errorem suum. Quia omne peccatum a Deo est removendum: sed ira est unum ex septem vitiis capitalibus: ergo est a Deo removenda.

VERUNTAMEN contra sic tenentes sunt autoritates & dicta, sive Scripturae sacrae, sive gentilium, & moralium philosophorum: unde Exodi decimo
Exod. 15. 17. quinto, IN multitudine gloriae tuae deposuisti omnes adversarios nostros: misisti iram tuam, quae devoravit eos: & vigesimo tertio capite Moses, ad Deum
Exod. 32. 12. orans, ait: QUIESCAT ira tua: & esto placabilis super malitia populi tui:
4 Reg. 22. 14. & quarto Regum vigesimo secundo, MAGNA ira Dei succensa est contra nos:
Deut. 11. 17. & Deuteronomii undecimo capite, IRATUS Dominus clausit coelum, & pluviae non descendunt: & caetera, quae sequuntur, divinae Scripturae testimonia. Et Valerius Maximus lib. 1. LENTO enim gradu ad vindictam sui divina procedit ira; tarditatemque supplicii gravitate compensat: & Ovidius de arte amandi,

Fle-

Flectitur iratus voce rogante Deus.

& Augustinus decimo octavo de civitate Dei capite duodecimo, APOLLINI Delphico instituti sunt ludi musici, ut placaretur ira ejus; qua putabant afflictas esse sterilitate Graeciae regiones: quia non defenderunt templum ejus, quod rex Danaus, cum easdem terras invasisset, bello incendit: & in primo libro, ubi supra capitulo secundo dicitur de Junone, quae apud Gentiles colebatur pro dea: APUD Virgilium nempe Juno inducitur infesta Trojanis, Eolo, ventorum regi, adversus eos irritando dicere,

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor.
Ilium in Italiam portans, victosque penates.

haec ille: & idem Virgilius commemorat in principio primi libri Aeneidos ob iram Junonis Aeneam profugum fuisse cum reliquis Trojanis, dicens:

Arma, virumque cano; Trojae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
Littora, multum ille & terris jactatus, & alto,
Vi superum, saevae memorem Junonis ob iram, &c.

PRO solutione itaque objectorum tria sunt notanda: primum, secundum Bonaventuram in tertio Sententiarum, distinctione trigesima tertia, & Richardum in quarto, distinctione vigesima sexta, & Thomam prima parte, quaestione vigesima, quod quandocunque dicitur aliquid de Deo, quod in nobis denotat passionem, de Deo dicitur secundum effectum, & non secundum passionis defectum: odium ergo, amor, ira, & similia, quae in nobis sunt passiones, in Deo dicuntur secundum effectum quo ad nos: ut tunc dicatur odire, cum effectum odii nobis exhibet: tunc irasci, cum effectum irae nobis ostendit: ipse autem Deus stabilis, manens, sine passione, & caetera, quae sequuntur.

DICIMUS ergo: quod Deus, qui est clementissimus, sine sui mutatione, sine passione, sine peccato sua exigente justitia irascitur, saepe peccatores obstinatos in ira conculcans, quando eis effectus irae demonstrat: hinc sunt guerrae, pestilentiae, tempestates, grandines, sterilitates terrae, fames, terrae motus, terrores de coelo, & signa magna. O praesumptuosi peccatores audistis jam, quod falsa est opinio vestra: dicebatis enim, quod non irascitur Deus: & ecce tot praeconia Scripturarum clamant iram Dei ab omnibus esse timendam, & non solum timendam, sed quod etiam gravissima sit & propinquissima. O si possem in talem ascendere speculam, de qua omnem Italiam cernerem, omnesque meam vocem possent audire, profecto clamarem: O Italia plange, o Italia time, o Italia cave, ne propter obstinationem tuam in te desaeviat ira Dei: vocavit ipse te multis annis: dotavit amplius beneficiis: misit ad te praedicatores suos: terruit te signis, & prodigiis: sensisti terrae motus, pestilentias, & temporum sterilem conditionem: comminatus est tibi Deus: sic certe hoc fecit, ut te induceret ad poenitentiam: & tu in dies durior efficeris in peccatis, & in malitia perseverando: fiunt jam ubique usurae publicae: omnia foedata sunt spurcissimis vitiis carnis, & ignominiosae sodomiae: superbia pomparum jam occupavit omnes civitates, & terras: blasphemiae Dei, perjuria, mendacia, injustitiae, violentiae, oppressiones pauperum, & similia superabundant. O Italia decora, o regio, divitiis plena, noli contemnere Deum, noli exacerbare majestatem ejus. Horror itaque omnes populos, ut cessent a via sua mala; ne forte si in illa perseveraverint, repente superveniat ira, & indignatio Dei: a qua ipse nos liberet, qui est benedictus, & laudabilis per infinita saecula saeculorum. Amen.

DE SCHOLASTICA MEDITATIONE.

MEDITATIONIS Scholasticae duplex est genus, Demissum, & Sublime: DEMISSUM, quod simplicibus & humilibus Lectoribus magis accommodatum est, circa historicam rei contemplationem potissimum versatur, ponens prae oculis praeterita dicta, factaque, ac si essent praesentia: &, quo majorem faciat in animo impressionem, repraesentat imaginationi Lectoris non ea tantum, quae in divinis literis scripta sunt, & quae certe contigerunt, sed ea etiam,

quae

quae pro varietate locorum, personarum, ac temporum circa res in Scripturis sanctis narratas contingere potuerunt. Admonent tamen, qui hac utuntur meditandi forma, cogitationes suas non ita accipiendas, ut res indubitate affertas, ac firmiter definitas, sed ut pias & devotas meditantis animi contemplationes.

SUBLIME vero Meditationis genus, quod & Mystica theologia dicitur, & his duntaxat, qui in Scholastica theologia detriti sunt, cognitum est, versatur fere semper in explanatione anagogica scripturarum: continet autem subtiles, abstrusas, ac sublimes quasdam cogitationes, ex intimis Scholasticae theologiae penetralibus haustas, & scholastico sermone expressas: quibus illi potissimum permoventur, & in admirationem, atque amorem divinae bonitatis excitantur, qui in scholasticis studiis longa sunt exercitatione consumpti. Utriusque generis exempla haec sunt.

Exemplum Meditationis demissae ex Meditationibus in vitam CHRISTI Landulphi Carthusiani, super verbis Matth. cap. 2. *Secessit in Aegyptum, & erat ibi usque ad obitum Herodis, &c.*

Mat. 2. 14. 15.

IVERUNT ergo Maria & Joseph cum puero ad quandam civitatem Aegypti, quae vocatur Heliopolis; & ibi aliquam domunculam conducentes, habitaverunt per septem annos tanquam advenae & peregrini, pauperes & egeni. Sed hic occurrit pulchra, pia, & compassiva valde meditatio: unde enim, & quomodo vivebant isti tanto tempore? nunquid mendicabant? Legitur autem de domina, quod colo & acu quaerebat sibi & filio necessaria: suebat ergo, & filabat mundi domina, paupertatis amatrix, multum per omnem modum isti paupertatem dilexerunt; & eidem perfecte usque ad mortem servaverunt fidem. Sed nunquid ibat ipsa per domos petendo pannum, & alia, in quibus operaretur? oportuit enim hoc per viciniam innotescere: alias vacasset a talibus operibus: quia illae mulieres non poterant divinare. Sed, & cum JESUS coepit esse quinquennis, vel sic; nunquid & ipse portabat ambasciatas matris, petendo pro ipsa ea, in quibus operari valeret? non enim habebat alium scutiferum. Sed & nunquid reportabat opera facta, petens ex parte matris solutionem & precium? nonne in talibus erubescebat puer Jesus, filius Dei altissimi, & etiam mater ipsum mittens? Sed quid, si aliquoties, dum opus reddidisset, & precium peteret, mulier aliqua superba, rixosa, & loquax injuriose respondit; opus factum accepit; eum sine pretio expulit; & sic vacuus domum rediit? O quot, & quantae fiunt injuriae advenis; quas Dominus vitare non venit, sed suscipere. Quid etiam, si aliquando domum rediens, & famem patiens more puerorum, petivit panem; nec, unde daret, habuit mater? nonne in his, & similibus totaliter concutiebantur viscera sua? Consolabatur verbis filium suum, & opere, ut poterat, procurabat; & sibi forte aliquando subtrahebat de victu, ut filio reservaret. Et, si ex opere manuum oportebat quaerere victum, quid dicemus de vestimentis? quid de utensilibus, scilicet, lectis, & aliis intra domum oportunis, nunquid duplicia? nunquid superflua? nunquid curiosa habebat? Haec contra paupertatem sunt: & haec si habere posset; nollet ea paupertatis amatrix. Sed nunquid domina suendo, vel alia opera faciendo, faciebat more quarundam opera curiosa? absit: est enim hoc periculosum, & valde magnum vitium. Conspice ergo nunc dominam in laboribus & operibus filando, incidendo, suendo, texendo solicitam, quomodo facit ea fideliter atque humiliter cum diligentia; & nihilominus super filio suo, & domo sua gubernationem habendo, vigiliisque, & orationibus juxta posse semper intendendo, & toto affectu compatere sibi: & considera, quod non habuit omnino gratis regnum Dei domina regni. Sed & Joseph sanctus, faber lignarius, aliquid operatur & ipse in arte lignaminis: unde, quia compassionis occurrit materia, tandem, cum aliquam moram cum eis contraxeris, pete recedendi licentiam; &, benedictione accepta, primum a puero Jesu, deinde a matre, postea a Joseph genibus flexis, & cum lacrymis compassione magna vale facias eis: quia tanquam exules a patria sine aliqua causa, & exbanniti remanent ad

pe-

peregrinandum ibidem per annos septem, in sudore vultus sui victuri, &c. Haec Landulphus ex divo Bonaventura, qui in libro Meditationum vitae Christi capite decimo quarto admonens Lectorem, ne hujusmodi meditationum humilitatem contemnat, sic scribit: HAEC, & his similia hoc in loco de exilio pueri Jesu meditari poteris, & fieri parvulus cum parvulo Jesu: nec parvipendas talia humilia, &, quae puerilia videntur, meditari de ipso: videntur enim dare devotionem, augere amorem, accendere fervorem, inducere compassionem, puritatem & simplicitatem conferre, & humilitatis & paupertatis vigorem nutrire & conservare, familiaritatem & conformitatem facere, ac spem elevare: nam ad sublimia ascendere non valemus; sed, quod stultum Dei est, sapientius est hominibus; &, quod infirmum, potentius: videtur etiam talium meditatio superbiam tollere, cupiditatem enervare, ac curiositatem confundere. Vides, quot bona inde proveniunt? sis ergo, ut dixi, cum parvulo parvulus, ut cum grandescente grandescas, & sequaris eum, quocunque ierit, & intuearis faciem ejus semper.

Haec ille. VIDENTUR non abhorruisse ab hac explanandi forma veteres expositores, praesertim eloquentiores illi, quibus praecipua cura fuit ad clariorem, & jucundiorem divinae scripturae elucidationem inducere, juxta Rhetorum leges, dicta vel facta quaedam, quae pro diversitate ingeniorum in sacris literis descriptorum, aut dici, aut fieri potuisse viderentur: inter hos Philo Judaeus mixtum in modum explanationis hujus compositione delectatus, effinxit saepenumero varii generis oratiunculas ex persona eorum prolatas, quorum maximae virtutes, vel vitia studebat exprimere. Ex his duximus unam huc exempli gratia apponere, ut ex ejus collatione appareat quid similitudinis, quidque discriminis sit inter priscorum Rhetorum, & recentium Scholasticorum artificium.

Exemplum Meditationis Rhetoricae ex libro Philonis Judaei, De vita viri civilis, in illud Genes.37.*Tulerunt tunicam Joseph*: quam cum vidisset pater ait: *Tunica filii mei est, Fera pessima devoravit eum, scissisque vestibus lugebat longo tempore.* Genes.37. 31. 33.

CAETERUM ubi ad patrem perlatum est, non quod verum erat, venditum esse filium, sed commentum illud de absumpto a bestiis, ictus aures nuncio, simulque oculos spectaculo, allata enim fuerat tunica lassa, cruentaque foedum in modum, dolore turbatus obmutuit per longum temporis spacium, ne caput quidem valens attollere oppressum tanta calamitate: tandem repente effusus in lachrymas, velut e fonte prorumpentes, plangebat: pectus & faciem scissis vestibus lanians: Non tam mortem tuam fili mi doleo, quam sepulchri jacturam. Nam si tibi sepulchrum contigisset in terra propria, nec mihi deesset solatium, officiose assedissem aegrotanti ante mortem, impendissemque morienti extrema oscula, clausissem oculos, mortuum perfudissem lachrymis, extulissem magnifice, nihil omisissem e justis funebribus. Atque etiam si peregre defunctus esses, dixissem ad meipsum: Persolutum est naturae debitum, noli tristari. Vivi habent suas patrias, mortuorum omnis terra sepulchrum est, brevis aevi sunt omnes homines: nam qui maxime longaevus fuit, quantillum temporis vixit si ad aeternitatem id conferas? vel si omnino moriturus eras, per vim & insidias, levius fuisset extingui manibus hominum, qui mortuum saltem miserati obruissent terra, & cadaver tumulassent: aut ut crudelissimi fuerint, quid amplius potuissent, quam insepultum projicere? quem mox viator aliquis praeteriens, memor naturae communis, humasset tactus misericordia. Nunc, ut fertur, immites & carnivoras bestias pavisti, & saturasti meis visceribus: Hactenus multos labores inopinatos exantlavi, in his miseriis abunde sum exercitus, errando, peregrinando, mercede serviendo, dura ferendo imperia, usque ad vitae periculum exagitatus a quibus minime oportuit: multa vidi, multa audivi, multa passus sum gravia, quibus ad patientiam eruditus perduravi. Sed nihil praesenti casu intollerabilius, qui totum animi mei robur subvertit, atque dejecit: quis enim luctus potest esse major, aut miserabilior? vestis pueri ad patrem peslata est, ex ipso non membrum, non frustum, non vel minimae reliquiae; totum devorarunt bestiae, nihil superest, quod sepulchro in-

inferatur, ac ne vestem quidem, recepi, nisi ut ad ejus aspectum, recrudescat doloris memoria, ne unquam tantae calamitatis oblivio possit obrepere. Sic ille sortem suam deplorabat.

Exod. 3. 14. Exemplum Meditationis sublimis, in dictum illud Exodi cap. 3. *Ego sum qui sum*, ex meditationibus Dionysii Carthusiani.

O ENS, in omni genere entium primum ac supremum; ens increatum, incausarum, ens fontanum, summe simplex, sincerissimum, formaliter infinitum; totaliterque perfectum, tibi soli vere, plene, proprie verum esse in perpetua & indeficienti aeternitate inest: unde interroganti Mosi, quod esset nomen tuum, recte respondisti, EGO SUM QUI SUM. Certe o superbenedictum, o infinitum & incircumscriptum Ens, tuum esse, tanquam pelagus immensum in se fluens, comprehendit in se eminentissime omnem perfectionem, & eminentiam cujuscumque entis; & omnibus entibus suum cuique esse, & existentiam tribuit. Tu o supergloriosissimum fontale Ens, ita sincerum in tua puritate & simplicitate immensa consistis, ut nihil tibi de imperfecto esse admisceatur. Tu esse, idemque essentia es; nec ulla utriusque in te differentia est: qui es esse ideale, per se subsistens, primum, unum, & omnino simplex: tanta est excellentia tui superlaudabilis esse, ut creata essentia, illi comparata, tanquam nihil prorsus sit & inane; & subsistentia nostra sit tanquam umbra vanissima, quae praeterit. Tu, qui semper idem ipse es, o finale Ens, in quod finaliter resolvuntur omnia entia de non esse ad esse per te deducta, comple imperfectum entitatis nostrae, aufer a nobis non esse defectuum nostrorum, infunde in nobis verum esse gratiae tuae: ut, postquam mortale hoc esse depositum fuerit a nobis, quiescamus in beatifico objecto essentiae tuae: cui laus, & gloria. Amen.

DE PANDESIA METHODUS VIGESIMA QUARTA.

PANDESIA, sive Pandesiaca Methodus est latissima & copiosissima divinae Scripturae elucidatio, aut ex omnibus, aut ex praecipuis expositionum Methodis potiora & optima quaeque in unum locupletissimae explanationis corpus non sine acri judicio colligens: in qua nihil praetermittitur, quod ad integram, perspicuam, ditissimamque explicandae rei notitiam, examinationem, comprobationem, & exornationem conferre possit, ascitis undequaque ex omni linguarum disciplinarum, & artium varietate opibus & ornamentis ad illustrandam, exornandam, & amplificandam explanandae rei dignitatem. Voluimus autem expositionem hujusmodi Pandesiam appellare, quia similis sit communi convivio, & publice collatis cujusque partibus parato, ac tanta ciborum omnis generis varietate affluentiaque instructo, ut nihil in eo desiderari queat ad explendam sensuum omnium voluptatem: tale enim convivium a Graecis πανδεσία nuncupatur. Accessisse quodammodo videntur ad hujus explanationis amplitudinem ea, quae D. Augustinus, explicans tria prima Geneseos capita, congregavit in Homiliis decem, & in libris viginti, omnium divinarum, atque humanarum rerum affluentissima copia exundantibus. Exemplum praesentis Methodi poterit sibi ingeniosus Lector ex omnibus jam descriptis Methodis in unum contractis parare.

PERORATIO.

HAEC de Methodis explanandi Sanctas literas, a nemine ante nos perscripta, hoc tertio Bibliothecae Sanctae libro utcunque comprehendimus: in quibus, si quas forte explanationum formulas inveneris, aut superfluo propositas, aut supervacaneis, aut prolixioribus, quam optasses, demonstrationibus, & exemplis explicatas; scias amice Lector, nos hujusmodi laborem impendisse, non doctis tantum & exercitatis, sed ineruditis quoque, ac praecipue tyronibus, quibus permulta in hoc genere ignota, & prorsus inaudita essent, quae tibi forsan, caeterisque tibi similibus jamdudum fuerant meridiana luce clariora: proinde boni consule,

sule, quicquid a nobis hac parte desudatum est: & hunc saltem conatum nostrum, si non rem ipsam, libenti animo amplectere, excipiens hilari fronte hoc sequens judicium, quod tibi de Catholicis divinorum Voluminum expositoribus, pro ultima hujus libri coronide, apponimus.

Quot Divinae Scripturae Expositores praecaeteris eligere, ac parare sibi debeant studiosi Sacrarum literarum,

F. SIXTI SENENSIS JUDICIUM.

CUM aliquando legerem Parerga Juris ab Andrea Alciaro Jurisconsultorum nostri temporis principe conscripta, inter caetera Judicium ejus inveni de summis civilium legum interpretibus, hoc est, de ea utilitate, quam quisque ex primariis legum expositoribus consequi posset: id ille hisce carminibus, eruditorum omnium assensu comprobatis, pronunciaverat:

In jure primas comparatus caeteris
Partes habebit Bartolus.
Decisiones ob frequentes actio
Baldum forensis sustinet.
Non negligenda maxime est tyronibus
Castrensis explanatio.
Opinionum tutius Symplegadas
Superabis Alexandro duce.
Ordinis Jason, atque lucis nomine
Videndus est properantibus.
His si quis alios addiderit interpretes,
Onerat, quam honorat, verius.

LICEAT & mihi, qualiscunque ipse sim, hujus clarissimi viri exemplo judicium ferre de praecipuis divinarum legum, & Sanctarum Scripturarum interpretibus, non de eorum doctrina (hoc enim ego infimae classis homunculus audere non debeo) sed de fructu, quem quisque majorem ex eorum scriptis colligere queat: hoc, omnibus, qua valuimus diligentia, perpensis, opinamur recte fieri posse hunc in modum:

Historiam Hebraeis, & Graecis fontibus haustam
Hieronymo disces duce.
Allegorias, Anagogenque recludent
Origenes, Ambrosius.
Exponent sensus formandis moribus aptos
Chrysostomus, Gregorius.
In dubiis, altaque locis caligine mersis
Aurelius lucem feret.
At brevis, & facilis non est spernenda tyroni
Lyrensis expositio.

Tituli totius artis exponendi sacra volumina.

ARS exponendi sancta volumina tres habet partes, Definitivã, Inventivam, & Dispositivam: ex quibus

- Definitiva est, quae divinae scripturae sensus & expositiones describit: sunt autem divinae scripturae
  - Sensus duo, videlicet
    - Literalis, qui duplex est,
      - Proprius,
      - Metaphoricus.
    - Mysticus, qui triplex est,
      - Moralis,
      - Allegoricus,
      - Anagogicus.
- Inventiva est, quae jam descriptos divinos Scripturae sensus inquirere & invenire docet: cujus species sunt
  - Expositionum genera duo sunt, videlicet
    - Universale, quod quadruplex est
      - Historicum,
      - Morale,
      - Allegoricum,
      - Anagogicum.
    - Particulare, quod triplex est,
      - Elementare,
      - Physicum,
      - Propheticum.
  - Tropica,
  - Topica,
  - Chronologica,
  - Physica,
  - Mathematica,
  - Ethica.
- Dispositiva, sive Methodica est, quae inventas sensuum expositiones in varias redigit Methodos: quarum praecipuae sunt hae

qui hoc tertio Bibliothecae Sanctae libro explicantur.

- 1 Translatio
  - Terrapla,
  - Hexapla,
  - Octapla.
- 2 Stigmatica,
- 3 Syllabica,
- 4 Partitio
  - Dividens,
  - Colligens.
- 5 Epitome,
- 6 Egloge
  - Speculum,
    - sine expositione,
    - cum expositione.
  - Loci communes
  - Harmonia
    - Literalis,
    - Numeralis.
- 7 Notariaca,
- 8 Paraphrasis
  - Pressior,
  - Latior,
- 9 Lexice,
- 10 Annotatio
  - Marginalis,
  - Interlinearis,
- 11 Commentatio,
- 12 Sciographica,
- 13 Tabellaria,
- 14 Enarratio
  - Homilia,
  - Declamatio.
- 15 Collatio
  - Continuata,
  - Interrupta.
- 16 Meditatio,
- 17 Poëma
  - Carmineum,
  - Prosocarmineum.
- 18 Epistola,
- 19 Inquisitio
  - Problema,
  - Quaestio,
  - Disputatio,
- 20 Concervatio
  - Sensuum,
  - Locorum communium.
- 21 Thematica,
- 22 Collectanea
  - Rapsodia
    - Agiographica,
    - Ecclesiastica
      - Anonyma,
      - Prononyma,
    - Ethica
      - Catena,
      - Cento.
  - Syllegma,
  - Abbreviatio.
- 23 Scholastica
  - Vetus,
  - Nova.
    - Concordantiaria,
    - Dictionaria,
    - Historica,
    - Postillaris,
    - Quaestionaria,
    - Lecturalis,
      - Prosaica-
        - Universalis,
          - Columnaris,
          - Arborea.
        - Particularis
      - Metrica.
    - Cōpendiaria
    - Metrica--
      - Carminea-
        - Rythmica,
          - Monorythmica
          - Dirythmica,
          - Aequilitera
            - Simplex,
            - Picturata.
        - Leonina
      - Prosocar.
    - Sermonaria,
    - Meditativa
      - Demissa,
      - Sublimis.
- 24 Pandectiaca.

FR. SIXTI

FR. SIXTI SENENSIS
EX
ORDINE PRAEDICATORUM,
DE CATHOLICIS DIVINORUM VOLUMINUM EXPOSITORIBUS
BIBLIOTHECAE SANCTAE,
LIBER QUARTUS.

PRAEFATIO.

TERTIUS Bibliothecae nostrae liber artem exponendi Sacras literas, modosque omnes explicandi sancta Volumina divinis expositoribus familiares, enarravit: quartus, quem nunc juxta alphabeticum literarum ordinem digerimus, liber comprehendet omnium Catholicorum expositorum extantium, & non extantium, qui ab anno trecentesimo ante Christum usque in hanc diem divina Volumina exposuerunt, nomina, cognomina, genus, dignitates, tempora, commentariorum numerum, ac varietatem, linguam, stylum, expositionis genus, & exponendi methodum, ac virorum illustrium, de plerisque nobilium expositorum scriptis judicia: his, veluti appendicis loco, succedet in fine voluminis Catalogus Hebraeorum expositorum, qui Hebraïcas veteris Testamenti Scripturas Hebraïce explanarunt; itemque de falsarum inscriptionum causis, & quibus conjecturis earum deprehendatur falsitas, brevis admonitio. Quae quidem omnia collegimus, tum ex approbatissimis historiae Ecclesiasticae auctoribus Eusebio, Theodoreto, Socrate, Sozomeno, Evagrio, Zonara, & Nicephoro, tum ex iis, qui Catalogos illustrium Ecclesiae Scriptorum ediderunt: in quibus maxime secuti sumus Hieronymum, Gennadium, Isidorum, Honorium, Sigibertum, Notgerum, ac Tritemium: caetera utcunque supplevimus ex variis Italiae, Galliae, Hispaniae, & Graeciae Bibliothecis; quas partim per amicos, partim per nos ipsos, multis per Italiam & Galliam susceptis peregrinationibus, non sine magno labore, perlustravimus. Ne quis vero miretur, aut mihi vitio vertat, quod in hoc volumine praetermiserim quamplurima varii generis opera, a Catholicis expositoribus conscripta: sciat id mihi solum fuisse curae, ut Exegetica duntaxat colligerem scripta, quae orthodoxi explanatores ad Sanctorum potissimum voluminum explanationem ex professo destinassent; caetera vero, quae ab eis ob alias occasiones, & in alios fines emanassent, veluti exoterica, omitterem, non quidem, ut viros illos praestantissimos aliqua ex parte laboribus suis fraudarem (quibus, utpote Solis luce clarioribus, neque silentium meum adimere potest quicquam, neque addere quicquam mea potest oratio) sed quia praesentis Operis ratio ea tantum admitteret, quae ad interpretativum scribendi genus pertinerent. Distulimus autem censuras & castigationes nobilium Ecclesiae Patrum in varia illustriorum expositorum Commentaria in proxime sequentem librum, ne plus aequo praesentis magnitudo voluminis excresceret, quod nunc a prima Alphabeti litera auspicamur.

AB-

A

ABBAS Vercellensis, cujus adhuc nomen invenire non potui [a], vir, ut ejus in Dionysium Areopagitam Paraphrasis indicat, eruditionis ac religionis summae, composuit in Cantica Canticorum Salomonis expositiones styli non contemnendi; in quibus maxime institit circa sensum anagogicum, accepta similitudine supremi amoris creati, qui est in seraphicis spiritibus; ad cujus sublimitatem animam elevare conatus est, & quodammodo in Deum transformare. Meminit hujus Operis Joannes Gerson in Praefatione Commentariorum suorum in Cantica. Claruit anno Domini MCCCC.

ACACIUS (quem, quia luscus erat, μονόφθαλμον, id est, Unoculum nuncupabant) Caesariensis ecclesiae in Palaestina episcopus, Eusebii Caesariensis episcopi discipulus, & in episcopatu successor, vir in divinis Scripturis exercitatus, sed Arriana impietate perversus, in tantum sub Constantio Imperatore claruit, ut in Liberii locum Romae Felicem Arrianum episcopum constitueret: elaboravit autem in diversos divinae Scripturae locos συλλεκτῶν ζητημάτων, hoc est, Selectarum quaestionum volumen, ex quibus fragmenta multa servantur in Catena Graeca explanationum in Genesim: meminitque hujus Operis Hieronymus in epistola ad Minerium, & Alexandrum. Composuit etiam in Ecclesiasten decem & septem Commentariorum volumina. Hunc ego non recensuissem, nisi id prior Hieronymus fecisset. Claruit anno Domini CCCL. Scribuntur ejus acta libro 5. Historiae tripartitae. [b]

ADAM Sasbuoth ordinis Minorum, qui multos annos in Academia Lovaniensi publice literas Sacras professus est, edidit succinctam expositionem in Esaiam, & in omnes Paulinas epistolas, ex omnibus, tam Graecis, quam Latinis orthodoxis Patribus collectam; in qua multos haereticorum errores confutavit. Claruit anno Domini MDXL.

ADAMANNUS Presbyter, & Abbas monachorum commorantium in insula Hua, ultra Britanniam, scripsit ad Alphridum, Anglorum regem, librum de locis Sanctis, ad intelligentiam totius Scripturae utilissimum, quem collegit ex colloquiis Arculfi, Galliatum episcopi, qui omnem terram sanctam propriis oculis perlustraverat. Claruit sub Justiniano Juniore Augusto, anno Domini DCXC. [c]

ADILREDUS [d], Abbas cujusdam coenobii Cistertiensis, Scripturarum sanctarum studiosus, & saecularis philosophiae non ignarus, multa Opuscula scripsit ad utilitatem fratrum suorum, inter caetera vero Homiliam unam de puero Jesu duodenni in Lucae caput secundum: quae incipit, *Cum esset Jesus annorum duodecim*: & habetur inter Opera Bernardi. Claruit sub Henrico VI. anno Domini MCC.

AEGIDIUS, Archiepiscopus Bituricensis, patria Romanus, ex illustri familia Columna, Prior quondam generalis ordinis Eremitarum, D.Thomae Aquinatis

(a) Hunc Vercellensem Abbatem *Thomam* fuisse nominatum tradit Augustinus Calmet in *Dict. Biblic. T.I. in praef.* additque laudatos Commentarios in Cantica haberi inter Anecdota Pezii *Tom.II. pag.*503. 689.

(b) Vide quae de Acacio scribunt Epiphanius *Haeres.LXXI.* Socrates *Lib.II. c.*40. & Theodoritus *Lib.II. cap.*17. Consule iisdem quae adnotant recentiores Critici, & praesertim commentatores lib. S. Hieronymi *de Scriptoribus Eccles.* ex quibus esto habeas, quod Acacius varius fuerit in fide, & vater in dogmate, habes etiam quod corrigendus sit textus S.Hieronymi, ubi legitur „ ut in Liberii locum Ro„ mae Felicem Arianum Episcopum constitueret „, quem integre N. Xystus transcripsit. Menda certe inrepsisse in laudatum textum, quem in praesentiarum habemus, vel ex eo clarissime constat, quia τό *Arianum* neque Sophronius habet, neque reperitur in Codicibus Mediceo, & Fesulano; ideoque eradendum omnino fore Marianus Victorius sapienter nimis adnotavit, & Aubertus Miraeus ita adcurate rem totam expressit: „ Liberio Papa ab Arianis in exilium pul„ so, Felix II. est subrogatus ab eisdem. Mansit ta„ men hic orthodoxus, etsi cum Arianis communica„ ret, ut Baronius ad Ao.353. dicit. Idem Felix po„ stea Constantium Imperatorem damnavit, ac de„ mum martyr occubuit, Martyrologii Romani tabu„ lis ad diem 29. Julii adscriptus. Cujus quidem „ sacrae reliquiae anno 1582. in Diaconia SS. Mar„ tyrum Cosmae, & Damiani in foro Romano fue„ runt inventae, cum hac inscriptione in lapideo la„ terculo: CORPUS S. FELICIS PAPAE, ET „ MARTYRIS, QUI DAMNAVIT CONSTAN„ TIUM „. Legesis praecipue Eminentissimum Annalium Parentem Ad *An.*357. & Antonium Possevinum *Tom.III. Apparatus pag.*228.

(c) De Admanda, seu Adamanda Monacho & Presbytero Scoto-Hiberno Hayensi Abbate lege praesertim quae tradit Johannes Mabillonius *Secul. Benedict. III. P.II. p.*509.

(d) Adilredus, aliis etiam Aelredus, vel Ealredus, vel Ethelredus Anno 1166. diem obiit extremum ex Johanne Alberto Fabricio in *Bibliothec. Sacr.*

natis discipulus, vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in philosophia Aristotelica nulli suo tempore secundus, ingeoio subtilis, sermone scholasticus, & ob doctrioae constantiam FUNDATISSIMI cognomeo adeptus, scripsit in Sacras literas multas egregias explanatiooes, de quibus feruntur

IN Hexaemeron libri duo, quaestionum schnlasticarum multitudine repleti; quos proximis annis Veneriis tum primum impressos legimus: horum initium est, *Quoniam de operibus sex dierum.*

ITEM in Canricum Caoticorum Lecturam scholasticam, decem & novem lectionibus distioctam; quae incipit, *Sonet vox tua, &c. in principio cujuslibet libri.*

IN Epistolam ad Romaoos Lecturam 53. lectionum. *Enoch placuit Deo.*

IN Ave Maria Opusculum.

CLARUIT sub Rodulpho Imperatore, anno Domini MCCLXXX.

AGATHIUS Guidiaceosis, sacrae Theologiae in originalibus linguis regius Professor, scripsit in quatuor & viginri primos Davidicos Psalmos Commentaria; in quibus maxime Hebraïcum Psalmorum contextum examinat: idem Canticum Canticorum succiocta explieatione complexus est. Claruit anno Domini MDXL.

AGRIPPA cognomento Castor, vir valde doctus, scripsit sub Antonino Pio adversus XXIIII. Basilidis haeretici volumina, quae in Evaogelium coofecerar, libros valde disertos; in quibus insanas Basilidis blasphemias fortissime coofutavit. Claruit aono Domini CLX. (a)

ALALPHUS, sive Alulphus Tornacensis, monachus Benedictinus, ex operibus D.Gregorii collegit Opus Excerptionum in oovum Testamentum, quod inscribitur GREGORIANUM.

ALANUS Insulensis, Germaous, orator, poëta, philosophus, & theologus, ioter omnes sui temporis excellentissimus, sacrae Parisiensis Academiae moderator, qui ob omnigenam rerum omnium eruditionem DOCTORIS UNIVERSALIS cognomeo promeruit, inter multa laborum suorum illustria monumenta reliquir

COMMENTARIORUM in totum Pentateuchum libros quinque.

ITEM in Canticum Canticorum librum unum, cujus initium est, *Multi ad ornandum.*

SED & utrunque Testamentum parvo compendio, quod OCULUS SACRAE SCRIPTURAE inscribitur, perstrinxit: ejus exordium est, *Reverendissimo patri & domino.* Floruit sub Alberto Imperatore, anno Domini MCCC. (b)

ALANUS Rupensis, Germanus, ordinis Praedicatorum, vir in divinis Scripturis eruditus, in declamationibus sacris egregius, vita & conversatione venerandus, & B.Mariae semper Virginis amator praecipuus, sodalirii quoque illius, quod sub oomine ROSARII Divae Virgini dedicarum est, instaurator ac promotor, scripsit in Canticum Canticorum librum unum; qun siogula Salomonis verba ad Mariam Virgioem, & Christum ejus Filium, iovicem colloquentes, decentissime accommodavit. Claruit sub Friderico III. Imperatore, moriturque anno Domini MCCCCLXXIIII. (c)

(a) Agrippa non sub Antonino Pio scripsit *confutationem τ̃ ἐξηγητικῶν Basilidis*, sed sub Hadriano, sub cujus Caesaria principatu floruit circa An.132. ut constar ex Hieronvmo *de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.21.* Eusebio *lib.IV. c.7.* & aliis. Legesis notas Henrici Gravii, & Auberti Miraei. Basilidem vero obiisse non sub Hadriano, sed sub Antonino Pio, certum est: quo ex momenro corringendum esse, quem nunc impressum habemua, textum S. Hieronymi, & ubi ille haber „ *mortuus est autem* Basilides „ temporibus Hadriani „ legendum esse *moratus est autem* &c. constat ex quinque selectissimis MSCC. codicibus, in quibua non *mortuus*, sed *moratus* legitur; constatque mendum hoc irrepsisse incuria transcriptorum, seu amanuensium, quia ex Clemente Alexandrino *Lib.VII. Stromat.* habetur Basilidem adhuc tempore Antonini natu Majoris supervixisse, ut optime adnotavit Joh.Baptista Cotelerius *Nota ad PP. Apostolic. p.265.* Vide etiam Joh. Ernestum Grabbe *Not. ad Tom.I. Spicileg. Secul.II. p.37.*

(b) Alanus hic natione Flander, primum Academiae Parisiensis Doctor, & Moderator postea ex humilitate Conversus, seu frater laicus Cisterciensis, claruit An.1215. quo adversus Almerici Carnotensis discipulos in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. solertissime disputavit. De operibus ab eo editis legesis quae scribit Carolus Vischius in *Bibliothec. Scriptor. Cisterciens. Colon.1656.* Certe tamen ejus commentarius in Pentateuchum non fuit typis mandatus.

(c) Alanus de Rupe, Gallice *de la Roche* (non Teuto, nec Batavus, sed Gallus in Armorica, ut scribit Cornelius de Snexis ejus discipulus in *Sermonibus*

ALARDUS Amstelredamus, natione Hollandus, cujus extat celebris liber Sacrorum similium, ex orthodoxis Patribus collectus, & alter, De miraculis per venerabilem Eucharistiam factis: collegit ex omnibus operibus Catholicorum doctorum omnes tropos, phrases, idiotismos, & locutionum varias figuras, in divinis Scripturis usitatas; easque in unicum volumen juxta alphabeticum ordinem convenientissime dispofuit. Claruit sub Carolo V. Augusto MDXXXVIII.

ALBERTUS cognomento Magnus, archiepiscopus Ratisponensis, ordinis Praedicatorum, natione Suevus, ex oppido Langigensi, vir eruditionis admirandae, quem divinarum rerum pauca, humanarum fortasse nulla latuerunt, sublimibus ingenii ac memoriae viribus usque ad miraculum praestans, in divinis studiis longe eruditissimus, & philosophorum omnium, quos vel ante, vel post eum universa Germania protulit, princeps, ob eximiam scientiarum ejus multitudinem, magnitudinemque MAGNI cognomen, quod nulli unquam eruditorum contigit, ante mortem adeptus, docuit multis annis Peripateticam philosophiam, & Scholasticam theologiam in florentissimis Parisiorum & Agrippinensium Academiis: in quibus inter alios egregios auditores Thomam Aquinatem divinae indolis, & praestantissimi ingenii discipulum habuit: vocatus deinde, imo pene invitus ad archiepiscopatum Ratisponensis ecclesiae a Rodulpho Imperatore, & a summo Pontifice Urbano IIII. pertractus, cum ei aliquot annis magnifice praefuisset, rursum veterum studiorum gratissima recordatione ad pristina literarum exercitia revocatus, curam ecclesiae sponte abdicavit: abjectaque dignitate episcopali, ad coenobium suum Coloniense privatus rediit: ubi, quod reliquum vitae superfuit, legens, scribens, docens, & diu noctuque Deo deserviens, felicissime traduxit, decedens ex humanis anno aetatis suae LXXXI. sepultusque est in medio choro templi sui Dominicani, regnante Rodulpho Imperatore anno ab orbe redempto MCCLXXX. Ex cujus infinitis operibus in totam divinam Scripturam, Scholastico explanationis genere congestis, haec duntaxat vidi, videlicet,

IN Duodecim Prophetas libros 12. — *Ossa duodecim Prophetarum.*
IN Matthaeum librum unum, — *Sume tibi librum grandem.*
IN Marcum librum unum, — *Ecce vicit Leo de tribu Juda.*
IN Lucam librum unum, — *Ubi apparent plurimae segetes.*
IN Joannem librum unum, — *Aquila grandis magnarum alarum.*
SUPER Missus est librum unum.
SUPER Magnificat librum unum.

ALBERTUS Patavinus, Eremitanus, AEgidii Romani doctoris praestantissimi discipulus, tam sacris, quam prophanis literis, exquisite doctus, & in praedicationis munere celebratissimus, haec scripsit, videlicet

COMMENTARIORUM in Pentateuchum Scholastico more libros quinque, incondita sacrarum auctoritatum farragine refertos.
IN quatuor Evangelia libros quatuor.
IN omnes Pauli epistolas libros quatuordecim.
QUADRAGESIMALIUM sermonum super 42. mansiones ex Exodo, & quotidiana Evangelia volumen ingens. Vixit temporibus Alberti Imp. anno Dom. MCCC.

ALBERTUS, Patriarcha Hierosolymitanus: vir sanctitatis & doctrinae admirandae, qui fratribus Carmelitis, adhuc in terra sancta commorantibus, vivendi formam, regulamque dedit jussu Innocentii Papae, ejus nominis Tertii, scripsit de situ & statu terrae sanctae, non contemnendos Commentarios. Claruit sub Henrico Imperatore VI. anno Domini MCXC. (a)

ALBINUS Flaccus, cognomento Alcuinus, monachus, diaconus, & abbas monasterii S. Martini Turonensis, natione Anglicus, Bedae presbyteri auditor, vir in omni scientiarum genere suo tempore celebratissimus & Caroli Magni Augusti praeceptor, scripsit in Sacras literas infrascripta volumina,

nibus de Rosario) non est author *Commentarii in Cantica Canticorum*, etsi illum ei adjudicent NN. Sixtus, Lusitanus, & Altamura, quos error invasit ex similitudine nominis alterius Alani, Insulensis, nimirum, de quo nuper est actum, cuique restituendum est praefatum opus, ut erudite adnotavit N. Jacobus Echard *Tom. I. Script. Ordin. fol.* 851.

(a) Ita scribit Joh. Trithemius cap. 406. nec refragatur Antonius Possevinus, qui *in Appar. Sacr.* tradit Albertum sub Innocentio III. floruisse: quare dum postea dicit eundem claruisse An. 1300. vitio Typographorum vertendum est.

AD Sigulphum presbyterum interpolatae expositionis ex Patrum sententiis in Genesim brevem Commentariolum, per interrogationem & responsionem simplici & historica narratione dispositum: cujus initium est, *Dilectissimo in Christo fratri Sigulpho*.

In quindecim Cantica graduum, hoc est, a Psalmo 119. usque ad 133. moralium annotationum brevem Commentarium: qui incipit, *Gradus sunt*.

IN septem Psalmos poenitentiae juxta sensum moralem succinctas, argutas, ac mire significantes annotationes: quarum initium, *Titulus Psalmi*.

IN Ecclesiasten ad Oriam, & Candidum librum unum.

IN Canticum Canticorum librum unum.

IN Joannis Evangelium succinctae lucidaeque brevitatis Commentariorum libros septem.

IN omnes Pauli epistolas libros quatuordecim.

IN Apocalypsin librum unum.

COLLEGIT etiam, & in ordinem redegit jussu Caroli Magni praestantissimorum Ecclesiae doctorum Homilias in Evangelia, quae per anni ambitum publice in templis leguntur: sunt autem hae,

Augustini 48.
Hieronymi 6.
Ambrosii 10.
Hilarii 1.
Fulgentii 2.
Origenis 4.
Maximi 17.
Chrysostomi 11.
Severiani 1.
Leonis 21.
Gregorii 39.
Bedae 48.
Isidori 1.

SUMMA omnium Homiliarum 209.

IN his autem, quae sub Hilarii, Ambrosii, Hieronymi, & interdum Bedae titulo inscribuntur, homiliae non sunt, sed centones explanationum ex horum auctorum commentariis diffuti, & in hoc volumine inter eas, quae veteres sunt, homiliae, annumerati.

CLARUIT sub Carolo Magno Augusto, anno Domini DCCLXX. (a)

ALEXANDER, Episcopus Cappadociae & Martyr, vir sanctitate, & sacrarum literarum eruditione eximius, inter alia ingenii sui monumenta reliquit Commentarium in epistolam ad Galatas (b); ex quo Hieronymus nonnulla in suos Commentarios super eandem epistolam derivasse fatetur: septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babylas Antiochiae passus est, ductus Caesaream, & clausus in carcere, ob confessionem Christi Martyrio coronatur, anno Domini CCLV.

ALEXANDER, Cestriensis episcopus, scripsit Scholasticam Postillam in omnes Psalmos, anno Domini MCCXXXVIII.

ALEXANDER Villadeus, patria Dolensis, Franciscanus, poëta Leonini carminis, quod olim in pretio fuit, facile princeps, cujus adhuc superest Opus, DOCTRINALE inscriptum, pueris olim ad Grammatica rudimenta capessenda in ludis literariis usitatum, composuit in Acta Apostolorum Scholasticam Postillam, Leoninis hexametris concinnatam, quae incipit,

Si vis transacta Apostolica noscere facta,

Haec

(a) Plura sub nomine Alcuini N. Sixtus percenset, quae tamen omnia ei adjudicari non possunt. Profecto inter ejus Homilias plures extant, quae Paulo Diacono sunt restituendae, nec expositio Apocalypseos ei potest adscribi. Ad exactam tamen notitiam operum Alcuini legenda est accurata editio Lucae Dacherii.

(b) Commentarius in Epistolam ad Galatas, qui Alexandro Cappadociae Episcopo adjudicatur a N. Xysto, spurius omnino censendus est, & faciliter fucum ei fecisse Pseudo-Hieronymum *in Epistol. ad Gal.* (de quo alibi est actum) certo certius est judicandum: Hieronymus quippe *Lib. de Script. Eccles. c. 62.* dum percenset opera ab hoc Alexandro edita nec verbulum habet de praefato Commentario.

Haec tibi Postilla tractabit versibus illis.

SCRIPSIT item ad commoditatem eorum, qui divinorum Voluminum summam memoriae mandare, ac retinere desiderant, brevissimum & arctissimum totius divinae Scripturae Compendiolum, duodecim ac ducentis hexametris carminibus arctissime inclusum, in quibus dictiones singulae singula Sanctorum librorum capitula comprehendunt: quorum versuum dictiones, ut planius intelligerentur, cuilibet earum numerum capitis in ipsa contenti inscripsit, subterpositis quoque nonnullis interlineatibus minutioris charactetis glossematibus, quae cujusque dictionis significatum in hunc modum indicarent:

Sex.	Prohibet.	Peccant.	Abel.	Enoch.	Et arca fit.	Intrant.
1.dies.	2.lignum vitae.	3.primi parentes.	4.occiditur.	5.transfertur.	6.a Nohe.	7.in arca.

CLARUIT sub Federico II. Imperatore, anno Domini MCCXL.

ALEXANDER, ex oppido Halensi, quod in insula Britannia est, Franciscanae religionis professor, D. Bonaventurae Cardinalis praeceptor, in gymnasio Parisiorum publicus theologiae doctor, in Scholasticis artibus, & in cognitione divinarum scientiarum tantum nominis & gloriae consecutus, ut ab eruditissimis sui temporis Fons vitae appellari meruerit, praeter illam nobilem Theologiae summam, quam, jubente Innocentio Pontifice, ejus nomine IIII. conscripsit, utrunque sacrum Testamentum variis hinc inde annotationibus, veluti stellulis, illustravit: quod Opus ipse POSTILLAM SUPER TOTAM BIBLIAM inscripsit. Claruit sub Friderico II. anno Domini MCCXL.

ALEXANDER Nechan (a), Anglus, scripsit Postillam in Cantica Salomonis, anno Domini MCCX.

ALFONSUS a Castro, Zamorensis, Hispanus, ordinis Minorum, acri ingenio vir, & haereticorum hostis acertimus, adversus quos etiam plura Volumina conscripsit, nonnullos Psalmos exposuit; particulariter autem edidit in Psalmum trigesimum primum librum unum, itemque in Psalmum quinquagesimum librum unum, anno Domini MDXLVI.

ALFONSUS Martinez, Bethicus, ordinis Praedicatorum, censuram edidit Bibliotum sub nomine Sanctae in haereticos Inquisitionis, anno Dom. MDLVIII.

ALFONSUS Tostatus, episcopus Abulensis, natione Hispanus, ex oppido Madrigal, vir inter omnes Scholasticae theologiae Professores in gymnasio Salamanticae urbis suo tempore eruditissimus, in divinis Scripturis longa & continua exercitatione peritissimus, & in assiduis vigiliis, & gravissimis legendi, docendi, scribendique laboribus indefessus, ac prope adamantinus, elaboravit in utrunque Testamentum immensae magnitudinis Volumina: in quibus post simplicem & historicam literae expositionem, quam solam prosecutus est, tot tantosque Scholasticarum disputationum cumulos coacervavit, ut crebro in unius tantum vel brevis capituli explanatione supra centum & septuaginta Scholasticas quaestiones, variis ejusdem capituli sententiis respondentes, attulerit, novam semper ac diversam super unaquaque vel minima divinae scripturae particula difficultatem inquirens. Quantae vero molis fuerint olim horum Voluminum sarcinae, indicio sunt ipsius in Matthaeum Commentarii, quos cum Petrus Xymenes, Hispanus, episcopus Cauriensis, auditor ac discipulus ejus, conatus fuerit redigere in parvum compendium, quod quintam tantum partem horum Commentariorum contineret, non potuit tamen ita eos coarctare, quin a se abbreviatum opus adhuc ingens & vastum remanserit: complectitur enim mille ac viginti paginas amplissimi folii, quod Regium appellant, minutis strictisque characteribus excusas. Caetera quoque ejus Commentaria, consimili studio a diversis Scriptoribus abbreviata, pluribus magnisque Tomis extenduntur: de quibus haec sola ad notitiam meam pervenerunt.

IN quinque Mosis volumina libri quinque, *Altissimum enim negotium est.*
IN Josue liber unus, *Sacrarum scripturarum.*
IN Judicum liber unus, *Hunc librum, quem uos.*

(a) De eo ita scribit Possevinus „ Alexander „ Heckam Anglus majorem Bibliorum partem expo- „ suit. Vixit An. 1220. Eisingrenus „. Hayus addit „ libros VI. in Ecclesiasten, libros II. in Prover. Sa- „ lomonis, librum I. in Ezechielem „.

IN Ruth liber unus, *Hic incipit liber Ruth.*
IN Regum libri quatuor, *Temporalium eventuum.*
IN Paralipomenon libri duo, *Magno jam decurso.*
IN Matthaeum libri vigioti quinque. *Veteribus magna ex parte explicitit.*
Claruit temporibus Coocilii Basiliensis & Eugenii Papae IIII. anno Domini MCCCCXL.

FRANCISCUS Fontanus, oppido Erena in Hispania natus, Canonicus Complutensis, Indicem edidit io omoia praedicta Opera duobus grandibus voluminibus contentum: quo singula, quae sive ad Scripturam sacram, sive ad variam hominis eruditionem pertinerent, laboriosissime complexus est.

ALOYSIUS Lippomanus, Venetus, Methonae primum, ac postea Veronae episcopus, a pueritia omnibus optimis artibus instructus, & per omnem vitam in assidua, tam Graecorum, quam Latinorum ecclesiae doctorum lectione versatus, ioter multos infatigabilis ingenii sui labores collegit in totum librum Geneseos iogens locupletissimumque explanationum volumen: in quo aemulatus D.Thomae Aquioatis studium, contexuit ad commoditatem eorum, quibus oec otium, nec facultas est innumera & immensa Patrum volumioa revolvere, Catenam expositiouum libri Geneseos ex auctoribus, tam Latinis, quam Graecis, tam antiquis, quam recentioribus, sibi invicem secundum temporum seriem succedentibus, ioterjectis etiam de suo oon spernendis annotationibus: digessit autem totius Operis farraginem ordioe decorissimo in hunc modum. Primo praeposuit explaoationes Patrum, quae ad intelligendos obscuros literae sensus conducuot, allatis in medium Hebraicis Graecisque exemplaribus, una cum Chaldaica editione: deinde sub unius mysticae explanatioois nomine collegit quaecunque pertinent ad reliquos tres divinae Scripturae sensus, Allegoricum videlicet, Tropologicum, & Anagogicum; omissis tamen longis illis digressionibus, quibus Patres vel ad rerum difficilium disputatiooem, vel ad morum instructionem evagari soleot, ne volumeo, io immensum excrescens, lectoribus fastidium pareret: citavit etiam ubique noo solum nomina auctorum, ex quibus sententias & verba expositionis collegit, sed & libros quoque, & librorum capitula siogula fidelissime recensuit, quibusdam exceptis, quorum sententias desumpsit ex Catena Graeca bibliothecae Vaticanae, in qua, praetermissis librorum titulis, tantum veterum auctorum dicta, praepositis eorum nominibus, leguntur. Eundem quoque laborem in librum Exodi feliciter absolvit, pollicitus itidem se in universam divinam Scripturam consimili studio elaboraturum. Claruit sub Carolo V.Augusto in Concilio Tridentino illustris: moriturque sub Ferdinando Imperatore I. aono MDLIX. Operis initium est, *Glosso: Auctor hujus libri Moyses:* nomina vero auctorum, quorum expositiones in ipso habentur, haec sunt.

GRAECI.	LATINI.
Philo Judaeus,	Zeno episcopus Veronensis,
Melito episcopus Sardensis,	Hilarius,
Apollinaris episcopus Hieropoleos,	Ambrosius,
Irenaeus,	Hieronymus,
Origenes,	Augustinus,
Hippolytus Romae,	Eucherius,
Theodorus,	Leo Papa,
Eusebius Caesatiensis episcopus,	Prosper Aquitanus,
Eusebius Emesenus episcopus,	Gregorius Papa I.
Eustathius Antiochenus episcopus,	Isidorus Ispalensis episcopus,
Acacius,	Junilius,
Serapion,	Beda,
Didymus,	Strabus,
Philo episcopus,	Albinus, qui & Alcuinus,
Apollinaris Laodicenus,	Rabanus,
Efrem,	Nicolaus Papa,
Basilius,	Bernardus,
Gregorius Nanzianzenus,	Hugo Victorinus,

Gre- Ro-

Gregorius Nyssenus,
Isidorus Pelusiota,
Epiphanius,
Diodorus,
Theophilus episcopus Alexandrinus,
Theodorus Mopsuestiae,
Joannes Chrysostomus,
Joannes Cassianus,
Joannes Damascenus,
Severianus Gabalorum,
Cyrillus,
Theodoretus,
Gennadius,
Isidorus Abbas,
Graecus incertus auctor,
Glossa Graeca.
Rupertus Tuitiensis,
Gratianus,
Magister Sententiarum,
Bonaventura,
Thomas Aquinas,
Glossa ordinaria,
Glossa Interlinearis,
Cajetanus,
Auctor Catenae,

Quae vero in Catena Exodi habentur doctorum expositiones & nomina, haec sunt:

GRAECI.

Dionysius Areopagita,
Irenaeus episcopus Lugdunensis,
Antonius Abbas,
Athanasius,
Ireoaeus Antiochenus,
Euthymius Zigabenus,
Dionysius alter,
Severus Antiochenus episcopus,
Severus alter,
Oecumenius,
Sexta Synodus.

LATINI.

Cyprianus,
Maximus episcopus Taurinensis,
Elychius,
Gilbertus,
Xystus Papa,
Gillebertus Hollandus,
Guerricus abbas Igniacensis. (a)

ALREDUS Rievallis, Anglus, monachus Cistertiensis, scripsit in 13. caput Esaiae super *Onus Babylonis*, Homilias Latinas tres ac trigiota, anno Domini MCLXIIII.

ALVARUS Gomes, Hispanus, vir non indoctus, Proverbia Salomoois carminibus descripsit.

AMBROSIUS Alexandrinus, Didymi Alexandrini auditor & discipulus, cujus sunt libri adversus Apollinarium, sub Theodosio Augusto, anno CCCC. Commentarios valde probandos edidit in librum Job. (b)

AMBROSIUS Amsbertus, monachus & presbyter ordinis Benedictini, vir in divinis literis exquisite doctus, & oratione elegans & suavis, scripsit sub Arnoldo Augusto explanationis in Psalterium librum unum, in Canticum Canticorum librum unum, in Apocalypsin libros decem, Coloniae excusos, anno MDXXXVI. Claruit sub Arnoldo Imperatore anno Domini.

AMBROSIUS Catharinus Politus, Minoreosis primum episcopus, & postea Compsae archiepiscopus, natione Hetruscus, patria Senensis, concivis meus, & mihi primus in divinis Scripturis Praeceptor, vir ingenii viribus valens, disciplinarum opibus excellens, & eloquii, tam Hetrusci, quam Latini facundia praepotens, relicto publico juris Caesarei Gymnasio, in quo inter multos illustres doctrinae suae auditores, Julium quoque Tertium, Pontificem Maximum, discipulum habuit, Christo se dedicavit, sacrum divi Dominici ordinem ingressus: in quo dies noctesque in divinis Sacrarum literarum studiis, summa cum vitae sanctitate perseverans, & adversus omnes haereses nostri temporis, tanquam in stadio fortissime dimicans, a Julio Pontifice ad Episcopatus curam evectus est, & ad onus Cardinalatus, quod ei mors praeripuit, destinatus: hic itaque inter multa nobilissima Opera, quae in Scripturas sanctas jam seoex maxima elaboravit industria,

(a) In laudata Lippomani Catena advertendum est enumerari aliquot, vel haereticos, vel suspectae fidei, Acacium videlicet, Eusebium Caesariensem, & Emisenum, Theodorum Mopsuestenum, Apollinariumque Laodicaenum. Edidit etiam Lippomanus Catenam in Psalterium.

(b) Commentarium in *Lib. Job* nullus veterum Ambrosio Alexandrino adjudicavit, & Hieronymus, qui de eo sermonem habuit, nec quidem vel eminus indigitat illum. Subdit autem: „ Ad hunc infinita „ Origenes dictavit volumina „: ex quo sapienter colligit Joh. Albertus Fabricius, quod ex innumeris, quae fuerunt ab Origene edita, voluminibus aliqua perperam fuerunt adjudicata Ambrosio Alexandrino, hisce adcense Commentarium in librum Job ab Auctore nostro laudatum.

ftria, reliquit nobis eruditissima in omnes divi Pauli epistolas Commentaria: in quibus illud ei potissimum curae fuit, ut verum Apostoli sensum pro viribus explanaret, ac simul ostenderet, nullum magis cum nostrae aetatis haereticis pugnare, quam Paulum, quem illi suarum haeresum propugnatorem impudentissime faciunt: qua occasione permotus multas, difficiles, & arduas nostrae religionis difficultates, ex sententiis Pauli nascentes, dissolvit: inter alias vero opinionem illam de massa perditionis, absque ulla operum consideratione, ex solo Dei beneplacito in suis sempiternis miseriis derelicta, magna multorum argumentorum mole opprimere conatur; sicut sexto volumine in censuris super epistolis Pauli fusius explicabimus. Opus incipit, *Ad sanctissimum Dominum nostrum Julium III. Pont. Max. Quod tam multa cum veterum, &c.*

SCRIPSIT item in omnes Catholicas epistolas breviores Commentarios, quorum initium est, *Temporis corruptissimi*.

IN prima quinque Geneseos capita explanationis ad literam dilucidos & eruditos Commentarios.

IN Apocalypsin ad literam librum unum.

DE auctoribus, & auctoritate librorum sacrae Scripturae librum unum.

MORITUR anno Domini MDLII. (a)

AMBROSIUS, Episcopus Mediolanensis, patria Romanus, Liguriae, & Insubriae primum praeses, deinde vero Mediolanensis ecclesiae Pontificatum divinitus adeptus, ea inter sui temporis episcopos fidei stabilitate, morum integritate, & eruditionis admiratione excelluit, ut Imperator Theodosius, virtutum illius celsitudine commotus, publice in summo templo Constantinopolitanae urbis exclamaverit, *Ἀμβρόσιον οἶδα μόνον Ἐπίσκοπον ἀξίως καλούμενον*, hoc est, *Ambrosium novi unum, qui solus digne vocetur Episcopus*. Hujus tantam fuisse Christianae doctrinae auctoritatem, scribit Augustinus, ut nec ab inimicis quidem in ejus scriptis, quod reprehenderetur, potuerit inveniri. Explicavit autem omnes fere divinas Scripturas summa cum laude, sequens in eo labore Philonem Judaeum, Hippolytum, Apollinarium utrumque, Eusebium, & Basilium, sed maxime Origenem; cujus sermonibus, ut Hieronymus in epistola ad Pammachium & Marcellam testatur, omnes pene ejus libri pleni sunt: unde & longe melior, sicut ipse Ambrosius de Origene dixit, in veteri, quam in novo Testamento apparet. Est autem genus expositionis ejus varium, sed mysticis praecipue sensibus insistens; sic tamen, ut interdum literae sensus non negligatur omnino. Dicendi genus, prout rerum varietas expostulare videtur, varium est, sed ubique lucidum ac perspicuum eloquentiae flumen effundens, ut ait Augustinus: qui etiam in quarto De doctrina Christiana volumine profert ex Operibus Ambrosii pulcherrima quaedam exempla triplicis Ambrosianae elocutionis, hoc est, summissae, temperatae, & grandis; ex quibus ostendit eum de humilibus summisse, de mediocribus temperate, de magnis sublimiter pro rerum diversitate ac dignitate dixisse. Adamavit tamen peculiari ac naturali quodam affectu gravem & argutam brevium sententiatum copiam, delectatus mirum in modum oratione, commatis & colis interdum numerosis distincta, & flosculis picturata. Caeterum ipsius scripta, ad divinae Scripturae expositionem pertinentia, in quatuor discernuntur ordines, nimirum in Libros, Commentarios, Tractatus, & Epistolas. In libris, in quibus crebro Thematicae expositionis methodum ad imitationem Philonis amplectitur, praetermissa continuitate historici contextus, interruptum explanationis ordinem sequitur, & historiarum capita summatim perstringens, variis separatisque diversorum argumentorum, & titulorum voluminibus eadem explicat: quorum numerus, argumenta, & inscriptiones haec sunt:

IN Geneseos primum caput, Hexaemeton, vel, De sex dierum opificio libri, sive sermones ad populum sex: de quibus Hieronymus, ad Pammachium & Oceanum scribens, ait: NOSTER sanctus Ambrosius sic Origenis Hexaemeron compilavit, ut magis Hippolyti sententias Basiliique sequeretur. Quam Hieronymi sententiam aperte comprobat eadem Ambrosii expositio: quae sane nihil aliud est,

(a) De Ambrosio Catharino legesis N.Echardum, Bellarminum, & Possevinum, & praesertim adverte duas in eo quaestiones fuisse nigro theta signatas a Clemente VIII.

est, quam id ipsum Basilii Hexaemeron Latine versum, iisdem ubique sententiis ac verbis, transposito tamen linearum ac sententiarum quarundam ordine, atque additis vel ex Hippolyto, & Origene, vel ex alio quopiam, vel de suo fortasse nonnullis digressiunculis. In quo Opere vertendo & imitando tam diligens fuit Ambrosius, ut ne artificiosum quendam memoriae lapsum praetermiserit, quem Basilius Homilia octava Hexaemeron satis rhetorice simulaverat, fingens se in media concione memoria destitutum. Hos sermones nescio quis primus in libros transformaverit, & in multa capitula diffecuerit (nam & Beda in Opusculo de temporibus, & Junilius in Praefatione Hexaemeron eos sub librorum nomine citant) cum tamen libri non sint, sed sermones ad populum habiti, & ab auditoribus excepti: quod & eorum inscriptiones in vetustissimis codicibus indicant, & Praefatiunculae ipsae demonstrant, ad praeparandos auditorum animos instructae, item perorationes in doxologiis desinentes, contra Ambrosii consuetudinem, qui nullum ex libris suis sic finire consuevit: sed & ea verba, quae habentur circa medium quinti sermonis, sive libri quinti capite duodecimo, evidentius arguunt Ambrosium haec pro concione dixisse, & inter dicendum, simulato memoriae lapsu, parumper de industria conticuisse, ad imitationem scilicet Basilii Magni, qui in enarratione ejusdem loci se memoria destitutum artificiose finxerat: nam id annotans Notarius, qui tum dicta loquentis excipiebat, interrupto cursu Scripturae hanc clausulam de suo inserit, inquiens: *Et cum hic paululum conticuisset, iterum sermonem adorsus, ait*: FUGERAT NOS FRATRES DILECTISSIMI NECESSARIA DE NATURA RERUM DISPUTATIO, ET SERMO HUJUSMODI NOBIS CUM IPSIS AVIBUS EVOLAVERAT, &c. quae verba primus ille horum sermonum transformator, reclamantibus passim vetustis exemplaribus, ipsaque rei sententia reluctante, ad ipsam Ambrosii personam satis inepte accommodavit in hunc modum: *Et cum hic paululum conticuissem: iterum sermonem adorsus, ajo*, FUGERAT NOS, &c.

HABETUR etiam in idem primum Geneseos caput, De dignitate humana liber unus [a], enarrans locum illum, *Faciamus hominem*, simulque explicans dignitatem humanae conditionis, tum ratione imaginis, tum ratione similitudinis.

IN GENESEOS caput secundum & tertium, De Paradiso liber unus: in quo investigatur, quid sit Paradisus, ubi sit, qualisve sit; atque de his, quae in eo primis parentibus contigerunt, eleganter, sed allegorice potissimum disseritur, desumptis ex libro Allegoriarum Philonis Judaei pulcherrimis quibusdam allegoriis.

IN Genes. caput quartum, De Caino & Abele libri duo: in quibus juxta mysticam intelligentiam exponit ortum, vitam, mores, & cultum duorum fratrum, quos Moses praesenti capite describit: mutuatus est & hic nonnulla ex libro Philonis Judaei, qui De sacrificiis Cain & Abel inscribitur.

IN Genes. caput quintum usque ad undecimum, De Nohe & Arca liber unus: in quo sancti viri Nohe vitam, mores, gesta, altitudinem quoque mentis, ac temporum ejus eventus enarrat, exponens allegorico sensu historiam ferme sex capitum, videlicet a fine quinti capituli usque ad finem decimi.

IN Genes. caput 12. usque ad 18. De Abraham Patriarcha libri duo, quos ad imitationem Xenophontis, atque Philonis, composuit: nam Xenophon, Platonis condiscipulus, & Socratis auditor, in eo libro, quem *Κύρυ παιδίαν* inscripsit, sub conficta Cyri Persarum regis persona, justi ac sapientis regis disciplinam ex intimo philosophiae sinu descripsit: hunc aemulatus Philo Judaeus, scripsit librum de Abraham Patriarcha, ostendens eum fuisse imaginem & exemplar viri sapientis per contemplationem perfecti, unde omnis sapientis vitae institutio petenda esset: utrunque secutus est Ambrosius duobus his libris; in quibus sub narratione totius vitae, ac gestorum Abrahae exprimit nobis viri moralis, vereque activi simulacrum. Continent autem haec duo Volumina historiam Geneseos ab initio duodecimi capitis usque ad dimidium capitis 18.

IN

(a) Liber de *dignitate animae* non est genuinus Ambrosii foetus: fuit enim olim tributus Augustino sub hoc titulo *Sermo in Creatione primi Hominis*, quem Alcuinus laudat sub nomine Albini, & qui totus insertus est *Libro de Spiritu & Anima*: Ita Dupinius *Biblioth. Nov. in Ambrof.* & ita etiam alii Critici, Vide editionem novissimam operum S. Ambrosii PP. BB.

IN Genes. caput 21. De Isaac, & anima, libri duo: in quorum priore, accepta occasione ex his, quae de nativitate Isaac, & desponsatione ejus cum Rebecca, capite 21. & 24. referuntur, differit juxta allegoricam & anagogicam intelligentiam de amore inter Christum sponsum praefiguratum in Isaac, & animam sponsam in Rebecca designatam: in secundo libro occasione eorum, quae de anima in superiore libro praedixerat, tractat de bono mortis, quae animam sponso suo Christo in sempiternum victuram conjungit.

IN Genes. caput 27. usque ad 35. De Jacob, & vita beata, libri duo: in quibus breviter percurrens narrationem Mosis, novem capitibus diffusam, ostendit sapientis beatitudinem in summis vitae periculis non solum non amitti, sed etiam acquiri posse, exemplo beati Jacob, cui, in exilio, persecutione, & servitute viventi, nihil eorum defuit, quae ad rationem beatitudinis spectant.

IN Genes. caput 37. usque ad 49. De Joseph Patriarcha liber unus: quo universam historiam Joseph, duodecim capitibus a Mose comprehensam, allegorica & anagogica explanatione differens, proponit nobis in Joseph multarum virtutum, sed praecipue castitatis exemplum.

IN Genes. caput 49. De benedictionibus Patriarcharum liber unus, continens mysticam explanationem benedictionis Jacob erga filios suos.

SCRIPSIT etiam, praeter hos libros, in varios Geneseos locos epistolas tres,

PRIMAM ad Horontianum, De divisione operum sex dierum, quae incipit, *Divisionem*.

SECUNDAM ad eundem, De homine post bestias producto, quae incipit, *Moveri te*.

TERTIAM De Paradiso ad Sabinum, quae incipit, *Lecto Hexaemero*.

ITEM in Exodi octavum caput, De his, quae AEgyptii abominantur, ad Irenaeum epistolam unam.

IN Exodi 21. de celebratione Paschae ad Episcopos Aemiliae, epistolam unam.

IN Exodi 24. De sanguine victimae bifariam diviso, ad Simplicianum epistolam unam.

IN Exodi 30. De significatione Didragmatis, ad Justum epistolam unam.

IN Exodi 32. De Vitulo aureo, ad Romulum epistolam unam.

IN Levit. 10. De Mose, consilium Aaronis approbante, ad Simplicianum epistolam unam.

IN Numer. 23. De verbis Dei ad Balaam, ad Chromatium epistolam unam.

IN Deuter. 28. De coelo aeneo, & terra ferrea, ad Romulum epistolam unam.

IN Deuter. 32. De muliere, virili veste non induenda, ad Irenaeum epistolam unam.

IN 2. Regum capite 21. De Apologia Davidis librum unum, adulterium Davidis pie excusantem, & Psalmum quinquagesimum pulcherrime exponentem.

IN 3. Reg. 21. De Nabuthe librum unum adversus injustam Nabuthis caedem, & inexplebilem avaritiam ejusdem caedis causam.

IN Tobiae historiam adversus foeneratores librum unum.

IN Job De interpellatione libri tres, continentes expositionem interpellationum, & querelarum, quibus Job toto passim volumine Deum interpellat.

IN Psalterium libros undecim citat Tritemius, nec ipsi, nec mihi conspectos: supersunt nunc in sexdecim Psalmos Tractatus sexdecim, singuli in singulos Psalmos, videlicet in 1. 21. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 43. 45. 47. 48. 49. 61. 109.

ITEM in Psalmum centesimum decimum octavum, Tractatus 22.

IN Proverbiorum trigesimum caput, De tribus problematibus, scitu difficillimis, librum unum, DE SALOMONE praenotatum.

IN Esaiam Commentariorum librum unum, a B. Augustino in secundo libro adversus Julianum, & in quarto libro contra duas epistolas Pelagianorum citatum.

IN Jeremiae 17. De Perdice clamante, ad Irenaeum epistolam unam.

IN illud Mich. 5. *Et tu Bethlehem terra Juda*, ad Horontianum epist. unam.

ATQUE hae sunt, quas in vetus testamentum habemus Ambrosii lucubrationes: quae vero in novum extant, hae sunt:

Ex

Ex variis Matthaei locis sermones octo, hoc est,

IN Matth. cap. 4. De Christi jejunio, sermo unus.

IN Matth. 7. De Margarita, sermo 1.

IN Matth. 8. De Vulpibus foveas habentibus, sermo 1.

IN Matth. 14. De Petro ambulante super aquas, sermo 1.

IN Matth. 18. De eo, qui major sit in regno coelorum, sermo 1.

IN Matth. 19. De Camelo per foramen acus transeunte, sermo 1.

IN Matth. 22. De reddendis, quae sunt Caesaris Caesari, sermo 1.

IN Matth. 27. De Juda proditore, sermo 1.

IN Marcum commentariorum volumen, temporum culpa deperditum; ex quo Beda multa se decerpsisse testatur.

IN Lucae Evangelium commentariorum interruptae expositionis libri XI. juxta mysticam intelligentiam succincte digesti: de quibus Rufinus invectivarum libro 2. refert Hieronymum in praefatione homiliarum Origenis in Lucam, & in epistola quadam, cujus ipse apud se haberet exemplar, scripsisse auctorem horum commentariorum ludere in verbis, & dormitare in sensibus: quod ego crediderim magis a Rufino in odium Hieronymi confictum, quam ab Hieronymo tale prolatum esse judicium de eruditis, & eruditissimi viri commentariis: de quibus Acca, episcopus Cantabrigiensis, in epistola ad Bedam Venerabilem presbyterum scribit in hunc modum: SUNT quaedam in expositione beati Ambrosii in Lucam tam diserta simul & excelsa, (quod tuam quoque sanctitatem vidisse non ambigo) ut a doctioribus solum intelligi queant; a rudibus vero, fastidiosisve lectoribus (quales in praesenti aevo plures invenies) prae difficultate assequendi ea, quae diserta sunt, vel capiendi, quae alta, ne quaerenda quidem quasi celsiora, nec quasi se fortiora putentur esse scrutanda: nec parum dedit judicii doctissimus pater Augustinus, qui ad Paulinam, Dei famulam, de videndo Deo scribens, non aliis magis, quam ex hoc opere sumptis beati Ambrosii testimoniis utendum putavit, & ea pariter non solum ponenda simpliciter, sed etiam exponenda judicavit; adeo ut ex paucissimis memorati tractatoris sententiolis non parvum volumen retractando confecerit: quaedam tamen S. Ambrosius in hoc opere indiscussa praeteriit, quae illi, quasi summae eruditionis viro, plana, nec quaesitu digna videbantur. Hactenus Acca. Apparet hoc opus ab ipso auctore non fuisse divisum in libros, sed perpetua continuationis serie exaratum: nam Augustinus, qui plurimis ubique ex hoc volumine testimoniis utitur, & praesertim in libris adversus Pelagianos, nusquam libri alicujus numerum citat: constat tamen antiquam esse hanc, quam nunc habemus, operis in libros divisionem ex sexta Synodo Constantinopolitana; in cujus decima actione producitur Ambrosii auctoritas, nominatim ex sexto libro commentariorum in Lucam citata.

SUPERSUNT etiam post hos commentarios in idem Evangelium sermones septem, videlicet.

IN Lucae caput sextum De curatione manus aridae sermo unus.

IN Luc. 12. De homine, cujus ager fructus uberes tulit, sermo unus, ex D. Basilii in eundem locum oratione pene ad verbum translatus.

Inter VII. Ambrosianos Sermones in Lucam II. ordine, utpote ex Basilii verbis concinnatus, haud numerandus occurrit, ut Xystina numeratio verificetur, eaque exadcuratioribus editionibus hic retenta.

IN Luc. 13. De grano sinapis, sermo 1.

IN idem caput De fermento, sermo 1.

IN Luc. 17. De fulgure ab oriente in occidentem emicante, sermo 1.

IN Luc. 23. De latrone sermo 1.

DE negatione Petri sermo 1.

DE sepultura Domini sermo 1.

IN Joannis 4. De Samaritana sermo unus.

IN Joannis 9. De coeco nato ad Bellicium epistola una.

IN Joannis 19. De Christo accusato ad Pilatum, sermo unus.

IN illud Joannis 20. *Noli me tangere*, sermo unus.

IN omnes Pauli epistolas libri XIIII. breves quidem in verbis, sed sententiarum pondere graves. (a)

(a) Falso fuisse adscriptos S. Ambrosio Mediolanensi Episcopo Commentarios in Paulinas Epistolas con-

FERUNTUR quoque sub Ambrosii nomine in Apocalypsin commentaria, nuper Lutetiae impressa; sed praeterquam quod styli diversitas manifeste teclamat, multae sunt etiam toto opere insperſae Gregorii sententiae, quae opus ostendunt non esse Ambrosii: & auctor ipse in explanatione capitis 17. aperte fatetur se scripsisse post Romanum imperium, a Longobardis occupatum: quod plus quam ducentis annis post Ambrosium contigit. Opus incipit, *Beatum Joannem Apostolum*. (a)

CLARUIT Ambrosius sub Theodosio Magno circa annum Dom. CCCLXXX. cujus vitam Paulinus (b), Nolae episcopus, descripsit.

AMMONIUS Alexandrinus, Origenis Adamantii in philosophia praeceptor, vir disertus, & in saecularibus disciplinis eruditissimus, temporibus Alexandri Severi Imperatoris clarus, inter multa ingenii sui monumenta etiam de consonantia Mosis, & JESU elegans opus composuit: in quo omnia loca veteris & novae legis inter se conformia collegit. Volumen quoque confecit, quod HARMONIAM EVANGELICAM, seu MONOTESSARON, hoc est Unum ex quatuor, attitulavit: in quo veluti quadam catena ex quatuor incompleris Evangeliorum historiis unam integram perfectamque contexuit historiam; cujus initium est. *In principio erat Verbum*. Hunc falso accusat Porphyrius in tertio libro adversus Christianos, quod ex Christiano Ethnicus fuerit; cum constet eum usque ad extremam vitam Christianum perseverasse. Eundem Volaterranus libro 13. Antropologiae refert ex Suida, asinum, animalium omnium stupidissimum, habuisse doctrinae suae auditorem. Claruit sub Alexandro Mameae anno Dom. CCXX.

AMPHILOCHIUS, Iconii episcopus, qui Hieronymo librum a se editum de Spiritu Sancto legit, temporibus Theodosii Imperatoris, hoc est anno Domini CCCXC. scripsit plures eruditas ac disertas homilias, ex quibus apud Theodoretum in Dialogis Polymorphi has citatas inveni:

IN illud Matth. 26. *Transeat a me Calix iste*, homiliam unam.

IN peccatricem, quae Domini pedes unxit, & Pharisaeum, ex Luc. 7. hom. 1.

IN illud Joan. 5. *Non potest Filius a se ipso facere quidquam*, hom. 1.

IN illud Joan. 14. *Pater major me est*, hom. 1.

IN illud, *Qui sermonem meum audit, & credit ei*, hom. 1. (c)

ANA-

concors est omnium Criticorum sententia. At cuinam sint restituendi, dubium est; etsi universim eos adjudicent Hilario Sardo Romanae Ecclesiae Diacono, nec sine gravi momento, quia S. Augustinus *lib. 17. ad Bonifacium cap. 4.* sub nomine Hilarii laudat commentarium in huoe Apostoli locum: *In eo omnes peccavimus*, qui certe commentarius inter jam laudatos reperitur, nec alteri ab Hilario Sardo potest adjudicari, quum nec Hilario Arelatensi, qui post Augustinum floruit, nec Hilario Pictaviensi, cujus longe dissimilis est stylus, aliaque versio Scripturarum, possit adjudicari: quapropter nonnisi Hilario Sardo adcenseri possunt; conveniuntque in eo criterio temporis circumstantiae, eo quod laudet Damasum Papam, sub quo Romae fuit, ut patet ex *Comment. in Cap. III. I. ad Timoth.* „ Cum totus mundus Dei sit, Ecclesia „ tamen domus ejus dicenda, cujus hodie Rector „ est Damasus „. Et ita sentiunt quamplures Critici N. Natalis Alexander, Guillelmus Cave, & innumeri alii. Verum Dionysius Petavius vel ex eo eliminat Hilario Sardo Commentarios hosce, quia, nimirum, eorum author magnifice loquitur de Damaso, quod dici non potest de Hilario Sardo schismatico, qui ex parte Luciferianorum stetit, & ut S. Hieronymus scribit „ quique extra communionem Ecclesiae mortuus est„, idipsum quoque adstruit L. Elias Dupin; quod argumentum validum certe foret ablegandi ab Hilario laudatos Commentarios si certe quoque posset probari Hilarium non resipuisse a schismate, sed in pertinacia erroris diem clausisse extremum, quod utique nec Hieronymus, nec alii Veteres asseruerunt, & ex laudato Natale Alexandro probabilius est Hilarium resipuisse ab haeresi & schismate, Sanctaeque Romanae Sedi adhaesisse. Cujusvis autem sit opus, quampluribus scatet erroribus, quare nullimode potest S. Ambrosio adjudicari. Extra dubitatis aleam quoque est Commentarium in duo prima Capita Epistolae ad Hebraeos alterius authoris esse, quum sit excerptum ex Commentariis S. Johannis Chrysostomi, Videsis praecipue Cl. N. Natalem *Hist. Eccles. Sec. IV.* De hoc Hilario iterum infra redibit sermo in priori Elencho addito a nobis.

(a) Commentarii in Apocalypsin S. Johannis supposititium ne dum, verum & spurium S. Ambrosii opus sunt judicandi, quum in eisdem non semel Gregorii M. dicta laudentur. In quamplurimis MSS. Codicibus Berengando inscribuntur. Quisnam autem hic Berengandus, an Berengarius Andegavensis (ut vult Balaeus) an alius quispiam? non satis liquet ex Judicio Guillelmi Cave, aliorumque. Du-Pinius autem adserit hunc esse Berengandum, quem Dionysius Carthosianus laudat cum Beda, & Aimonio in *Comment. Cap. X. Apocalypsis*. Sed quum de authore hujusce commentarii alibi sit actum, consule superius dicta, quibus haec addas.

(b) Paulinus Author vitae S. Ambrosii non est ille Nolanae Ecclesiae Episcopus, qui, ut Card. Baronius inquit, ad Superos evolavit Anno 431. sed alius, Diaconus nimirum S. Ambrosii, ut erudit Critici una voce fatentur, & diserte tradit S. Isidorus *Lib. de Viris Illustribus*, constatque pariter ex stylo longe diverso ab illo Paulini Nolani.

(c) De Amphilochii operibus lege prae ceteris Dupinium, & novissimam editionem N. Francisci Combefisii.

ANASTASIUS, Antiochiae episcopus, propterea quod in Sinaï monte philosophatus sit, & sensum ibi carnis domuerit, SINAÏTAE cognomen adeptus, lucubrationes multas reliquit; è quibus Nicephorus refert se legisse librum eruditum in Psalmum sextum, quem in ingressu jejuniorum edidit. Claruit sub Mauritio Augusto, moriturque sub Phoca Imperatore in Antiochena urbe obtruncatus a Judaeis: qui, excitata seditione adversus Christianos, beatissimum hunc episcopum, e throno suo deturbatum, funeque pedibus alligato, per urbem tractum, foeda morte affecerunt: pudendas nanque naturae partes, inter trahendum ense excisas, in os ejus injecere: postea vero illum perinde, atque holocaustum quoddam, igni tradidere, virum sapientia & virtute praeclarum, anno Domini D.C. Ejus opera Graeca Romae in bibliotheca Palatina servantur. (a)

ANASTASIUS, Antiochiae episcopus, Anastasii Sinaïtae in episcopatu successor, vita & doctrina venerandus, edidit in Hexaemeron duodecim Graecos sermones, venustissimis allegoriis ornatos, qui in florentissima Venetiarum accademia servantur. Claruit anno Domini D.CX.

ANDREAS Bilius, Mediolanensis, ordinis Eremitarum, philosophus & theologus, Graece ac Latine doctus, reliquit in Hexaemeron insignem commentarium; qui una cum aliis eruditissimis ejus operibus nondum impressis in bibliotheca Marciana Mediolani habetur. Claruit sub Sigismundo Imperatore anno Domini M.CCCCXXXIIII.

ANDREAS, Archiepiscopus Caesareae Cappadociae, natione Graecus, elaboravit Graeco eloquio in Apocalypsin opus insigne, quod in 24. partes, seu conciones, & has in 72. capita aptissime divisit: numerus enim 24. ter repetitus, producit 72. Caeterum numerum 24. assumpsit propter 24. seniores, qui in Apocalypsi nominantur, qui signum sunt eorum, qui Deo bene placuerunt ab initio saeculi usque ad consummationem. Triplicavit vero hunc numerum in capitulis non inconsiderate, sed propterea, quia hi, qui Deo placuerunt, tripartitam habuerunt hypostasin, nempe animam, corpus, & spiritum ad delineandam appropriationem omnipotentis Trinitatis. Claruit, ut arbitror, ante annos mille.

ANDREAS, Cretae episcopus, complures scripsit Graecos sermones: de quibus celebris est in Lazarum quatriduanum sermo. (b)

ANDREAS, Hierosolymitanus episcopus, scripsit Graeco sermone in annunciationem Deiparae Virginis, ac salutationem ex Lucae capite primo luculentissimam orationem; quae incipit, *Adest hodie gaudium omnium*. (c)

ANDREAS Gallus, ordinis Praedicatorum, scripsit in quatuor libros Regum scholasticam Postillam; cujus auctoritatem Lyranus in decimo capite primi Regum in medium allatam refellit.

ANDREAS Placus scripsit difficiliorum tam Graecarum, quam Hebraearum, caeterarumque peregrinarum dictionum, quae in sacris literis habentur, interpretationem, sive dictionarium.

ANGELOMUS, Monachus Luxoviensis, ordinis Sancti Benedicti, vir in divinis scripturis nobile sortitus ingenium, jussu Drogonis, episcopi Metensis, & Caroli Magni Imperatoris filii, collegit ex commentariis veterum patrum pium & eruditum opus, videlicet in quatuor libros Regum Stromaton libros 4. cujus initium est, *Viginti duos*: item ad Lotharium Imperatorem Ludovici Imperaris filium Stromaticam explanationem in Cantica ejusdem generis, cujus initium est, *Prius, quam Augustale decus*. Claruit anno Domini M.CCCXXX.

(a) Opera Anastasii Sinaitae post obitum N. Sixti fuerunt typis mandata, quaedam Ingolstadii a Grethsero, & Turriano, quaedam Londini ab Halloizio, quaedam Parisiis a Cotelerio, & quaedam alibi ab aliis, nimirum a N.Combefisio, & Gentiano Herveto. Vide autem Tom.IX. Bibliothecae Veterum Patrum, ubi Latine extant plura ipsius opera. Consule itidem Guillelmum Cave, apud quem etiam reperies hujusce Graeci Authoris ἀνέκδοτα, & deperdita. Apud eundem quoque Criticum reperies alia opera edita ab altero Sinaita Anastasio hujusce successore, cujus immediate meminit N. Sixtus.

(b) Andreas Cretensis plura alia edidit opuscula, quae N. Cl. Franciscus Combefisius sua editione ornavit Parisiis 1644. & 1648. Alias itidem editiones Grethseri, Petavii, aliorumque consule apud Guillelmum Cave hac in re nimis adcuratum.

(c) Andreas Hierosolymitanus, quem N. Sixtus laudat, alius non est ab Andrea Cretensi nuper laudato: Hic quippe Damasci oriundus, primum Monachus Hierosolymitanus, deinde ex Diacono, & Orphanotropho Constantinopolitano Episcopus Cretensis, plura edidit opera, quae inter est Homilia in Annunciatione Deiparae. Vide Combefisium.

ANSELMUS Laudunensis, Gallus, cognomento Scholasticus, in divinis scripturis & sacrorum doctorum voluminibus jugi studio eruditus, & in omnibus disciplinis non-mediocriter instructus, ingenio acutus, eloquio pressus, & Laconicae cujusdam brevitatis imitator, novo & inusitato explanationis modo utrinsque testamenti libros ex brevissimis quibusdam patrum annotatiunculis exposuit, quas minutissimis characteribus descriptas, inter ipsas scripturarum lineas majoribus literis exaratas, non minus curiosa, quam utili industria, artificiosissime coaptavit; eumque laborem ad differentiam Glossae Strabensis, quae in marginibus sacrorum codicum describi solet, Glossam interlinearem appellavit. Claruit sub Henrico IIII. Imperatore anno Domini M.CX.

ANSELMUS Cantuariensis, in Anglia episcopus, abbas quondam monasterii Becensis, ordinis Benedictini, Lanfranci archiepiscopi Cantuariensis discipulus, vir tam divinis, quam humanis disciplinis nobiliter excultus, stylo mire simplici & puro, sed non injocundo, inter alia monumenta sua reliquit infrascripta volumina,

IN Heptateuchum, hoc est, in priora septem divinae scripturae volumina libros septem.

IN Hexaemeron librum unum, a Tritemio citatum.

IN Canticum Canticorum librum unum, qui incipit; *In initiis librorum causae dicendae sunt*. (a)

IN varios Evangeliorum locos homilias plurimas.

IN Paulum Apostolum commentarios, quorum initium est, *De epistolis Pauli Apostoli adjuvante Domino locuturi*: hos in vetustis exemplaribus Herveo Monacho inscriptos iovenimus.

CLARUIT sub Henrico Imperatore III. anoo Domini M. LXXX. Ejus vitam Eadmerus Anglus monachus conscripsit.

ANSELMUS, Episcopus Lucensis, vir morum sanctitate, & divioarum atque humanarum rerum eruditione praecipuus, Gregorii Soannensis Papae VII. cooperator indefessus, & contra Gilbertum Antipapam ei ab Henrico IIII. Imperatore per vim subordinatum propugnator acerrimus, edidit in omnes Davidicos Psalmos librum unum, & in Jeremiam Prophetam explaoationis librum alterum. Claruit sub Henrico IIII. anno Domioi M. LXXX.

ANSELMUS, Mantuae episcopus, sanctitate & eruditione clarus, hortante illustrissima foemina Mathilde, Psalterium a principio libri usque ad versiculum Psalmi 117. *Benediximus vobis de domo Domini*, breviter ac dilucide exposuit. Lamentationes etiam Jeremiae consimili studio prosecutus. Moritur anno Domini millesimo octogesimo sexto, episcopatus sui anno tertio decimo, sepultus Mantuae in templo D.Petri. (b)

ANTIOCHUS, Episcopus urbis Ptolemaidos, vir iogenii rari, eruditionis, & eloquentiae summae, cui Anianus, vetustissimus Joaonis Chrysostomi interpres, plausibilem dicendi pompam ascribit, inter alia nobilis ingenii sui monumenta reliquit in caput Joannis nonum De illuminatione caeci nati luculentissimam orationem, compunctiooe timoris Dei, & humilitate pleoam. Claruit sub Theodosio, & Arcadio Augustis anno Domini CCCXC.

ANTIOCHUS Monachus, Graecus, in divinis scripturis valde eruditus, collegit insigne opus, in tres & sexaginta sermones distinctum: quod PANDECTAS praenotavit, comprehendens expositiooes diversorum praestantissimorum pa-

(a) Tria opera nuper ab Authore adjudicata Anselmo Cantuariensi, videlicet *Heptateuchum*, *Hexaemeron*, & *in Cantica* universim aut Herveo, aut Anselmo Laudunensi tribuuntur. Vide praesertim novissimam editionem PP. BB. Judicium autem, quod N. Sixtus profert de Authore Commentariorum in Epistolas Paulinas rectum est, & ita pariter sentiunt ceteri eruditi Critici. Videsis etiam Card. Bellarminum de *Scriptoribus Ecclesiasticis*. Anselmos fecit N. Xystus, quia operum suorum mole oppressus facillime non advertit quod Critici omnes adnotarunt: nec mirum, quandoque enim bonus dormitat Homerus. Opera autem, quae Anselmo Lucensi idem Xystus adcenset, ea iuor, quae ab Trithemio eidem adjudicantur, etsi ab aliis eadem non commemorentur; quare non horumce silentio, sed Trithemii testimonio standum omnino reor; cui namque facilius innotescere poterant Benedictini Scriptoris opera quam Trithemio ejusdem Ordinis non ignobili Historico? Ut ergo jus unicuique servemus inlaesum eadem opera Anselmo Lucensi, seu Mantuano iterum iterumque adjudicamus.

(b) Anselmus Maotuanus idem omnino est ac Anselmus Lucensis: Natus quippe Mantuae, ad Lucensem Ecclesiam fuit admotus: qoare ex duplici solo, nativitatis, videlicet, & Episcopatus ex uno duos

patrum in Decalogum, una cum reprobationibus omnium haereseon, quae adversus Decalogum emerserunt. Hic quo tempore claruerit, nondum reperi. (a)

ANTIPATER, Bostrensis episcopus, qui refutationem composuit apologiae, pro Origene ab Eusebio conscriptae, edidit homilias plures; inter alias vero super Matthaei capitulo nono de muliere, sanguinis fluore laborante, homiliam unam: cujus initium est, *Quod Judaeorum vocationem*, citatur in secunda Synodo Nicaena, actione quarta.

ANTONINUS, Archiepiscopus Florentinus, ex ordine Praedicatorum, multorum operum scriptor, consarcinavit in primum Lucae caput de annunciatione, salutatione Angelica, & cantico Mariae vastae prolixitatis volumen, scholastica methodo & stylo dispositum; ipsumque postea in fine postremae partis Summae suae collocavit: edidit item in historiam duorum discipulorum, euntium in Emmaus, Trialogum: in quo, colloquentibus ad invicem Christo in habitu viatoris & Cleopa & Amaone, omnia vaticinia, oracula, atque praesagia declarantur, quae de vita, & morte, ac resurrectione Christi in veteri testamento scripta sunt. Opus incipit, *Incipiens a Mose*, Claruit anno Domini M. CCCCLX.

ANTONIUS Bitontinus, Minorita, collegit ex Nicolao Lyrensi postillam in omnes lectiones veteris ac novi Testamenti, quae per totum annum recitantur, additis de suo non prorsus abjiciendis quaestiunculis.

ANTONIUS Bruichius a Konigstein, observantiae regularis S.Francisci apud Noviomagum guardianus, collegit breve Evangeliorum Monotessaron, ex quatuor Evangelistis decentissimo ordine desumptum: idemque scripsit in quatuor Evangelia libros quatuor enarrationum, stylo fere scholastico, sed aliquantulum cultiore: sed & in aliquot D.Pauli epistolas commentaria edidit, quorum initium est, *Evangelicum munus*, &c. facturus id ipsum in reliquas omnes, si diutius vixisset: moritur enim ex laterum dolore anno Domini M.D.XLI.

ANTONIUS de Ghislandis de Javeno, Thaurinensis, Inquisitor haereticae pravitatis, ordinis Praedicatorum, scripsit opus quaestiuncularum decem millium super Evangelia totius anni: ejus initium est. *Rev. domino Joanni Ludovico*. Claruit anno Domini M.CCCCXC.

ANTONIUS Guevara, ex monacho Franciscano episcopus Mendonensis, Alavae Hispaniae urbe natus, Caroli V. Augusti concionator, & chronista, scripsit cultiore Hispanica lingua in historiam dominicae passionis, ex quatuor evangeliis collectam, opus eruditissimum, cui MONTIS CALVARII titulum fecit, tomis duobus divisum: exaravit etiam in varios divinae scripturae locos venustissima colloquia, quae ob sermonis elegantiam, & argutam sententiarum gravitatem una cum caeteris ejus opusculis Galli, Germani, Italique in suas quique linguas transtulerunt. Claruit anno Domini M.D.XL.

ANTONIUS Honcala, Hispanus, patria Languensis, canonicus Ecclesiae Abulensis, pie doctus, elegantissima commentaria in Genesim emisit anno Domini M. D. LVIII.

ANTONIUS Marinarius, Carmelita, scripsit de consonantia Jesu Christi, & Prophetarum libros tres, ad intelligenda vaticinia Prophetarum non incommodos. Claruit anno Domini M D.XLI.

ANTONIUS Nebrissensis, ex Nebrissa, oppido nobili in Bethica, annotationes edidit in locos quosdam subobscuros tam veteris, quam novi Testamenti.

ANTONIUS Puccius, Florentinus, cardinalis titulo sanctorum quatuor coronatorum, major poenitentiarius, scripsit in verba consecrationis, ex quatuor Evangelistis desumpta, homilias 14. non minus eruditas, quam pias; quarum initium est, *Cum sit cuique natura tributum*. Claruit anno Domini M.D.XLVIII.

ANTONIUS Rampegolus, Januensis, Eremitanus, professione scholasticus, scripsit ad juvenes ordinis sui studentes in coenobio Neapolitano super variis

(a) Antiochus Monachus Palestinus in celeberrimo S. Sabae Monasterio, *Laura* dicto, claruit Anno DC.XIV. & superstes fuit An.DCXXIX. ut constat ex ejus Homilia ultima, ubi indignatur prensatam ab Athanasio haeretico sedem Anthiochenam. Ejus opera Latine reddidit Godefridus Tilmannus in Biblioth. Vett. PP. Parisiis 1575. adest etiam eorumdem operum Latina editio peracta ab Frontone Ducaeo in *Bibliotheca* Paris. 1624.

tiis veteris testamenti locis tude opusculum, in quo omnes pene sacras historias trito eloquio moraliter exponens, singulas ad singulas morales virtutes accommodavit. Inscriptio operis est FIGURAE BIBLIAE, initium autem, *Religiosi viris in Christo*. Claruit in concilio Constantiensi adversus Hussitas haereticos disputans, sub Sigismundo Imperatore anno Domini M.CCCCXVIII. (a)

APION Graecae facundiae professor, & sacrarum literarum amator, sub Severo Imperatore anno Domini CC. conscripsit in Hexaemeron tractatus sex, eruditos quidem, sed in nonnullis a recta fidei regula aliquantulum recedentes.

APOLLINARIUS Antiquior, in Laodicena Syriae Ecclesia presbyterii dignitatem adeptus, graecarum literarum doctor, & grammaticae artis professor, genere fuit Alexandrinus: hic primum Berythi docuit, deinde Laodiceam migravit; ibique, uxore ducta, filium Apollinarium habuit, ejusdem postea Ecclesiae episcopum: cum quo multis annis vixit, sacra communione interdictus a Theodoro Laodiceno episcopo, & a Gregorio ejus successore, vel quod cum his nollet convenire, qui filium Dei Homiusion, & non Homousion docerent; vel quod Epiphanio Sophistae, cujus erat nomen Christianis suspectum, & episcopis odiosum, nimia familiaritate junctus esset. Cum igitur Julianus Apostata legem tulisset, qua Christianis omnes Graecas disciplinas & institutiones vetabat, affirmans non decere eos ab his doctrinis utilitatem capere, quas ipsi pro fabulis ttaducetent, & quas inde petitis armis oppugnarent: Apollinarius universum fere vetus ac novum testamentum vatiis carminum genetibus elegantissime teddidit; ut pueri, pro Graecis disciplinis illa discentes, & Graecae linguae, & carminum peritiam consequerentut. Feruntur autem sacra ipsius poëmata nominatim fuisse talia.

Julianus Apostata interdixit Christianis lectionem Gentilium Scriptorum.

AB exordio mundi usque ad regnum Saulis heroici carminis libri viginti quatuot, singuli singulis viginti quatuor alphabeti literis inscripti secundum Homericam consuetudinem.

A MORTE Saulis usque ad finem veteris testamenti variarum historiarum libri viginti, partim Lyrico metro ad formam Pindari, partim in motem comoediarum Menandri, & tragoediarum Euripidis elaborati.

ENCYCLICARUM lectionum, hoc est Earum, quae per anni circulum ex utroque testamento in Ecclesia leguntur, libri duo, omni carminum varietate dispositi.

PARAPHRASEOS in Psalterium liber unus, quae nuper hexametro versu impressa sic incipit,

Ο'λβίος ὐ πεπόρευται δυσσεβέων ἐνὶ βυλῇ, hoc est,

Felix qui non adiit impiorum concilium.

HIS poëmatibus usi sunt Christiani in locum Hometi, & aliorum poëtarum, donec Jovinianus Augustus legem statueret, ut Christiani lireris gentium imbuerentur, quo facilius gentilium errores expugnarent, adversus ipsos ipsorum armis utentes. Sozomenus libro 5. historiae de Apollinarii laboribus judicium protulit in his verbis: APOLLINARIUS patvo tempore lucubrationes composuit numero, virtute, conscriptione, charactere, & dispositione antiquis Graecis valde pares; & nisi vetustatem homines honorarent, &, quae sunt in usu, grata crederent, (ut ego reor) aequa veteribus Apollinarii opuscula decrevissent. Claruit anno Domini CCCLX. (b)

Jovinianus legem a Juliano latam abrogans, indulget Christianis Ethnicorum lectionem.

APOLLINARIUS Junior, Laodicenae Ecclesiae in Sytia divinarum scripturarum lector, & postea episcopus, Apollinarii Senioris ejusdem Ecclesiae presbyteri filius, ab ineunte aetate oratoriis artibus, quarum postea professor fuit, nobilissime imbutus est ab Epiphanio, clarissimo ejus saeculi Sophista: ob cujus etiam intimam consuetudinem consortio fidelium diu interdictus fuit a duobus Ecclesiae suae praedecessoribus episcopis, Theodoto videlicet, & Gregorio: sed cum Julianus Imperator Graecarum literarum studia Chtistianis inhibuisset, ille, relicto Ephiphanio, se totum sactis literis addixit: in quibus cum & acumine ingenii,

(a) Antonii Rampelogi Figurae Bibliorum prohibentur in Indice Romano donec expurgentur.

(b) Apollinarius uterque inter haereticos adnumerandus jure merito est, quia Verbum adsumsisse corpus sine anima docuit primum, deinde animam sine mente adsumsisse, Verbo vicem mentis supplente, effutiit. Vide N. Natalem, aliosque.

genii, & assidua exercitatione brevi tempore plurimum profecisset; Evangelica primum & Apostolica dogmata ad formam dialogorum juxta Platonis exemplum apud Graecos redegit, hac arte Imperatoris astum eludens: deinde majora aggressus, tantam edidit pro Christiana fide voluminum multitudinem, ut recte de eo D.Basilius dixerit, Apollinarium repleviss̄e libris suis universum orbem terrarum. Hieronymus, ejus in divinis literis discipulus, testatur eum scripsisse in omnes fere sanctos libros non aspernanda quidem commentaria, sed tanta brevitate perstricta, ut magis quasdam expositionum notulas, quam expositiones ipsas annotaverit, SIC enim, ait, exposuit omnia, ut universa transcurrat, & punctis quibusdam, atque intervallis, immo compendiis, grandis viae spacia praetervolet; ut non tam commentarios, quam indices capitulorum collegisse videatur: unde ob nimiam brevitatem, sensus magis tangentem, quam explicantem, lectorem ad perfectam intelligentiam ducere non potuit: quod & ipse agnoscens, cum jam senior esset, rogantibus amicis commentarios dedit in aliquot Prophetas aliquanto fusiores ab his, quos juvenis in eosdem Prophetas perstrinxerat.

SCRIPSIT quoque adversus insanum Porphyrium libros triginta, caeteris ejus operibus omnium judicio superiores: inter quos grande volumen, hoc est vigesimum sextum librum composuit pro defensione libri Danielis: adversus quem Porphyrius duodecimum librum de quindecim libris, contra sanctas Christianas scripturas a se editis, conscripsit. Secutus est autem in expositionibus suis aliquando Symmachi versionem, aliquando vero editionem quandam ex omnibus editionibus a se ipso conflatam: de qua Hieronymus in secundo contra Rufinum libro, APOLLINARIUS, inquit, bono quidem animo, sed non secundum scientiam de omnium translationibus in unum vestimentum pannos assuere conatus est, & consequentiam scripturae non ex regula veritatis, sed ex suo judicio texere. Et iterum in commentariis duodecimi capituli Ecclesiastis, LAODICENUS, ait, Symmachi interpretationem secutus, nec Judaeis placere potest, nec Christianis, dum & ab Hebraeis procul est, & Septuaginta interpretationem sequi dedignatur. Accusatus est etiam Apollinarius a multis non contemnendi nominis scriptoribus, quod in errore fuerit Millenariorum, quod in Trinitate introduxerit magnum, majus, maximum, Spiritum scilicet appellans magnum, Filium majorem, Patrem vero maximum: item quod de Christi incarnatione non recte senserit, existimans eum carnem attulisse de coelo, & rationali anima caruisse, supplente divinitate rationalis partis officium: sed, cum plerique gravissimi auctores, inter quos Theophilus Alexandrinus episcopus, ejus nomini maxime infensus, referant illum Arrianos, Eunomianos, Origenistas, multasque alias haereticorum sectas multis voluminibus evertisse: credibile est has haereses a discipulis suis excogitatas; qui, ut eis fidem conciliarent, magistro imposuerunt, quod ipsi, ut Epiphanius in tertio Panarii libro testis est, neque ab ipso didicerant, neque audiverant. Claruit sub Gratiano Augusto anno Domini CCCLXXX.

APONIUS, vir in sacris literis disertissimus, scripsit in Canticum Canticorum juxta Septuaginta editionem ad Armenium Presbyterum libros sex; in quibus allegotico sensu Christi & Ecclesiae nuptias exactissime describit: hos Lucas, abbas Montis S.Cornelii, in epitomen contraxit: sed & Angelomus Monachus in Stromatis Canticorum, a se editis, locos plurimos ex his decerpsit, non dissimulato auctoris nomine. Operis initium est, *Magno quidem illo beatitudinis exemplo*. Claruit sub Ludovico Imperatore anno salutis nostrae D.CCCX.

APRIGIUS Hispanus, Pacensis urbis in Hispania episcopus, in saecularibus disciplinis exacte doctus, eloquentia eximius, & sanctarum scripturarum omnium sui saeculi peritissimus, & in explanatione divinorum voluminum nulli veterum patrum secundus, edidit sub Justiniano Augusto circiter annum Domini D.XXX. doctissimos ac venustissimos in Cantica Canticorum, & in Apocalypsin commentarios.

AQUILA, Rabbi Akibae discipulus, secundus divinorum voluminum Graecus interpres, curiosus & diligens, natione Ponticus, patria Synopaeus, vir utriusque marhefeos peritissimus, & ob id Hadriano Augusto charus; a quo etiam constitutus est praefectus operum ad extruendam urbem Hierosolymam, a Tito di-

dirutam. Hic, inquam, cum, urbe instaurata discipuli Apostolorum in ea Evangelium praedicarent, in Christum credidit, & baptizatus est: sed, cum nimium Genathliacis intentus, quotidie geniturarum positiones, inspecto nascentium horoscopo, designaret, atque ob id a patribus increpatus non desisteret, sed potius sese eis contumeliose opponeret, ab ipsis de Ecclesia pulsus est: quam ille ignominiam ultra, quam dici potest, graviter molesteque ferens, abnegato Christianismo, proselytus efficitur, & apud Judaeos circunciditur, brevique edoctus Hebraeorum linguam, interpretatus est Graece divinas scripturas de verbo ad verbum; irruens in LXXII. interpretum translationem, ut nonnulla testimonia de Christo in scripturis prolata, & ab eis translata aliter ederet, sicque acceptam confusionem ulcisceretur: ejus editio, ut Hieronymus in principio Hebraïcarum quaestionum, & Severianus Gabalensis episcopus in exordio Hexaemeron annotarunt, hoc habebat initium.

Ἐν κεφαλίδι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν κενότης, καὶ οὐδέν, hoc est, *IN capitulo, vel in summa, fecit Deus coelum, & terram: terra vero erat inanitas, & nihil.*

CLARUIT, ut Epiphanius scribit, sub Hadriano Augusto anno Domini CXX. ut autem Hieronymus in tertio commentario Esaiae autumat, floruit multis annis ante ultimam captivitatem Judaïcam, fuitque Rabbi Akibae, qui ante Christum vixit, discipulus.

ARATOR, sanctae Romanae Ecclesiae cardinalis subdiaconus, poëta insignis, sub Justiniano Imperatore anno Domini D.XL. scripsit elegantissimis carminibus Apostolicae historiae libros duos: in quibus hexametro versu cecinit quaecunque Lucas Evangelista in actibus Apostolorum soluta oratione conscripsit, intermistis operi suo innumeris ac venustis allegoriarum floribus, quos Beda Venerabilis presbyter in unum colligens, commentarios suos in actus Apostolorum eorum elegantia exornavit. Horum librorum volumen cum Arator ipse Vigilio Papae ante confessionem S.Petri VII. Idus Aprilis in corona multorum episcoporum obtulisset, id ipsum clara voce coram omnibus recitare a Pontifice jussus est: sed, cum jam horae tempus praeteriisset, Vigilius Papa codicem Surgentio venerabili primicerio in scrinio locandum tradidit, ut ejus lectionem vacante tempore perficeret, obnixe efflagitantibus omnibus, ut liber publice coram omnibus ex integro legeretur, annuente Pontifice, intra Ecclesiam Sancti Petri ad vincula in magna doctissimorum omnium frequentia, ipso Aratore distinctis verbis recitante, ambo libri quatuor vicibus sunt auditi; cum uno die unius tantum libri dimidium vix legi posset ob assiduas repetitiones, quas auditores faustis crebrisque acclamationibus expetebant. Operis initium est,

UT sceleris Judaea sui polluta cruore.

ARETHAS, Caesareae Cappadociae episcopus, collegit brevem quandam explicationem in Apocalypsim; quam ex commentariis divinitus institutis beatissimi Andreae, archiepiscopi Caesareae Cappadociae, in ordinem redegit: ejus initium est, *Sciendum, quod universum, &c.* Joannes Hentennius Hieronymianus hoc opus latinum fecit.

ARIBO [a], Moguntinus archiepiscopus decimus nonus post S.Bonifacium martyrem, vir divinae legis studio clarissimus, cujus jussu Synodus Provincialis apud Salgenstadium in Germania sub Conrado Juniore Augusto collecta est, scripsit librum unum in 15. Psalmos graduum. Claruit sub Conrado Imperatore Juniore anno Domini M.XXXI.

ARISTOBULUS Antiquior, natione Judaeus, ex Paneade Phoeniciae urbe, quae Caesarea Palaestinae, vel Philippi dicitur, Agathobuli Judaei viri sapientissimi, qui & ipse in Pentateuchum scripsit, discipulus, vir singulari doctrina & sanctitate celebris, unus ex illis septuaginta senioribus fuit, qui ab Eleazaro Hierosolymitano Pontifice missi sunt ad Ptolemaeum Philadelphum, secundum regem AEgypti, ut Hebraïcos divinae legis libros in Graecam linguam transferrent; multaque ex traditionibus Mosis proponenti regi percontantique responderunt:

(a) Aribo, aliis CYRINUS, & HAERES, Monachus Benedictinus primum certe Fisingensis Episcopus fuit, & tandem Moguntinus Archiepiscopus. Vide Joh. Mabillonium *Sec. III. Benedict. P. I.*

derunt: is ergo edidit in Pentateuchum Graeco sermone ad Ptolemaeum Philadelphum Quaestionum libros quinque, quorum Anatolius, Laodicenus episcopus, mentionem fecit in libro de Paschate, ex quo Eusebius in septimo Ecclesiasticae historiae longum testimonium profert, Aristobuli verba complectens. Claruit olympiade 124. hoc est anno ante Christi adventum CCCL. (a)

ARISTOBULUS Junior, gente Hebraeus, de genere sacerdotum, Ptolaemei Philometoris sexti regis AEgypti praeceptor, professione philosophus, secta Peripateticus, sed ante omnia sanctarum scripturarum eruditione a teneris annis imbutus, scripsit Graeco disertoque eloquio ad Ptolemaeum Philometorem regem, discipulum suum, in Pentateuchum Mosis commentarios, doctrina & eloquentia praestantissimos: in quibus ostendit universam peripateticam philosophiam fuisse ex lege Mosaïca haustam. Meminit horum Clemens in quinto libro Stromatum, & Eusebius in octavo De praeparatione Evangelica, & in Chronicis. Extat ad hunc Aristobulum epistola, in principio secundi libri Maccabaeorum praefixa, quam Senatus, populusque Hierosolymitanus ad ipsum transmisit in haec verba: POPULUS, qui est in Hierosolymis & Judaea, Senatusque, & Judas Aristobulo, magistro Ptolemaei regis, qui est de genere Christorum sacerdotum, & his, qui in AEgypto sunt, Judaeis salutem & sanitatem. DE magnis &c. Claruit sub eodem Ptolemaeo Philometore olympiade 151. hoc est anno ante Christum natum CCXV.

Philosophia Peripatetica ex libris Moysis hausta.

II. Mac. 1. 10.

ARLOTTUS, Minister generalis ordinis Minorum, natione Thuscus, vir egregie doctus, & disputator acutus, collegit librum inscriptum CONCORDANTIAS VETERIS, AC NOVI TESTAMENTI: in quo testimonia utriusque testamenti sibi invicem consona decenti ordine coaptavit. Claruit sub Adolpho Imperatore anno Domini M. CCXC.

ARMANDUS Bellovisus Dominicanus, cujus extat opus difficilium terminorum tam philosophiae, quam theologiae, scripsit in Psalmos Scholasticam postillam.

ARNOBIUS Afer, qui sub Diocletiano Augusto in urbe Africae Sicca florentissime rhetoricam docuit, & inter caeteros juvenes, quos ad declamandum exercebat, Lactantium Firmianum magno excellentique ingenio & eloquio discipulum habuit, cum adhuc ethnicus ad fidem Christi occultis inspirationibus vocaretur, & ad credulitatem quodammodo compelleretur, ab episcopis Africae sacramentum regenerationis efflagitavit: quem cum illi rejicerent, veriti, ne vir, saeculari eloquentia tumens, religioni Christianae, quam semper oppugnaverat, illudere vellet, obtulit eis in argumentum sinceritatis suae praestantissima adversus pristinam religionem disputationum volumina, tanquam fidei suae obsides: quo tam fausto pignore in Ecclesiam receptus, nonnullas postea in divina scripta dicitur reliquisse lucubrationes; e quibus Tritemius commentaria in Psalterium recensuit: quorum tamen Hieronymus, Arnobii opera indicans, non meminit. Extant parvi quidam ac brevissimi in omnes Psalmos commentarii juxta tropicum & allegoricum sensum, quos Erasmus Roterodamus typis Frobenianis impressos emisit cum praefatione Arnobii cujusdam, ad Laurentium & Rusticum episcopos conscriptos, adjecta nuncupatoria epistola, qua multis argumentis contendit, opus extra ullam controversiam esse Arnobii illius celebratissimi rhetoris. Caeterum stylus inconditus, ac sermo, innumeris soloecismis & barbarismis scatens, palam arguit auctorem magis, quam coelum, a terra distare ab Arnobio illo, cujus nunc habemus septem facundissimos contra gentes libros: quos licet Hieronymus, ad Paulinum scribens, reprehendat, veluti sermone inaequales, & nimios, ac sine ulla totius operis partitione confusos; alias tamen luculentissimos & a florentissimo rhetore feliciter elaboratos fatetur. Neque admodum mihi satisfacit, quod Erasmus ad excusandam styli diversitatem affert, nimirum de industria voluisse Arnobium sese in his commentariis ad infimae plebis orationem dejicere, ut, deposito omni eloquentiae fastu, se toto pectore Christianum declararet apud eos, qui persuaderi non poterant illum sincero animo profiteri Christianam religio-

Cautela veterum PP. in admittendis Ethnicis ad baptismum.

Septem libros tantum contra gentes scripsisse Arnobium, testatur Hieronymus in epistola ad Magnum: qui vero nūc post septem adjectus est, & octavus inscribitur, dialogus est ejusdem argumēti, sed non ejusdem corporis pars, & ejusdem operis liber.

(a) Quae ad Criticen Graecae editionis LXXII. interpretum spectant infra expendentur. *V. Septuaginta duo*, ne frustra eandem retexam telam:

gionem: quod etsi fieri potuisse non abnuam, temporum tamen diversitas evidentissime ostendit utriusque Arnobii discrimen: siquidem hunc Arnobium, Psalmorum interpretem, longe post alterum Arnobium fuisse facile deprehendi potest ex expositione Psalmi 109. in qua nominatim refellitur Photinus, Hebionitarum haereseos instaurator: fieri autem non potest, ut Arnobius, qui Lactantium adhuc juvenem sub Diocletiano principe, hoc est circa annum Domini CCXC. discipulum habuit, Photini haeresin audiverit: qui, ut ex quinto libro historiae tripartitae, & ex Hieronymo tam in catalogo, quam in chronicis colligitur, impietatem sui dogmatis docere coepit anno Domini CCCLVIII. hoc est anno trigesimo post interfectum Crispum Caesarem, Constantini Magni filium, cujus adolescentiam Lactantius Firmianus in extrema senectute praeceptor instituit: ad hoc accedit etiam conjectura, meo quidem judicio non improbanda, quod in explicatione Psalmi centesimi octavi & centesimi decimi septimi oppugnat, ceu haereticam, illorum sententiam, qui profitentur Deum ab aeterno alios praedestinasse ad benedictionem, alios reprobasse ad maledictionem. Constat autem ex duabus epistolis Prosperi & Hilarii ad Augustinum, hanc assertionem adeo sub ipsis Augustini temporibus enatam, ut non pauci per Africam & Galliam sanctissimi viri conquesti fuerint, nullum unquam ex Ecclesiasticis patribus ea sensisse, quae Augustinus de aeterna praedestinatorum & reprobatorum discretione, a Deo facta, non minus nove, quam inutiliter praedicaret: apparet tamen hoc opus, cujuscunque sit, (nam Hieronymus inter Arnobiana monumenta non enumerat) pervetustum esse: utitur enim Beda Presbyter in commentariis Psalmorum ejus testimoniis, ARNOBII titulo praenotatis: &, si quid suspicionibus, & conjecturis tribuendum est, conjicere possumus auctorem ipsius, qui sese in expositione Psalmi centesimi quinti inter sacerdotes collocat, fuisse Afrum [a], & Augustini aetate in Africa vixisse, atque opus suum nuncupasse Laurentio & Rustico Afris episcopis, quorum nomina in praefatione ejusdem operis ponuntur: nam & in concilio Carthaginensi comperio una cum Augustino interfuisse Rusticum quendam in Africa episcopum, & Laurentium Icositanum episcopum, provinciae Mauritaniae legatum: & in his commentariis invenio voces aliquas Augustini temporibus ubique apud Afros usitatas, quemadmodum in expositione Psalmi 131. ubi legitur,

Psal. 131. 18. SUPER ipsum autem Christum floriet sanctificatio mea: quam dictionem Floriet Augustinus aetate sua in ore populorum fuisse scribit libro secundo de doctrina Christiana capite 13. quo in loco de vitiis sermonis disserens, inquit: ILLUD etiam, quod jam auferre non possumus de ore cantantium populorum, *Super ipsum floriet sanctificatio mea*, nihil profecto sententiae detrahit: auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non Floriet, sed Florebit diceretur: nec quicquam impedit correctionem, nisi consuetudo cantantium: & in explanatione Psal. 138.

Psal. 138. 15. explicans illud, *Non est occultatum os meum*, ait. SIQUIDEM tibi occultum non est os meum, id est ossum meum: quam vocem apud suos vulgo fuisse corruptam affirmat Augustinus in enarratione ejusdem Psalmi, inquiens: OS SUUM dicit, quod vulgo dicitur ossum, & latine os dicitur: sed nos potius ossum dicamus: melius est enim, ut nos reprehendant grammatici, quam non intelligant populi. Haec pauca de commentariis Arnobii in Psalmos, quae diceremus, habuimus.

FERUNTUR etiam sub nomine Arnobii Afri annotatiunculae quaedam mysticae non magni momenti in varios, sed paucos Evangeliorum locos; quarum initium est, *In principio erat Verbum*, Coloniae a Quentelio impressae: de quibus suum cuique judicium integrum relinquo. Claruit Arnobius sub Diocletiano usque ad Constantinum Magnum circa annum Domini CCC.

Lactantius Firmianus fuit magister Crispi Constantini M. filii.

Quaestio de praedestinatione & reprobatione ab aeterno quo tempore famosa.

ARNOLDUS Haldrenius Vesaliensis, canonicus Ecclesiae Summae Coloniensis, vir singulari vitae sanctimonia, atque sacrae scripturae exacta cognitione conspicuus, linguarum quoque trium, Hebraïcae scilicet, Graecae, & Latinae, peritissimus, perinde carmine valens, ac prosa, edidit libellum de decem praeceptis decalogi, qui incipit, *Si vis ad vitam ingredi*. Claruit an. Dom. M.D.XXX.

ASCEN-

(a) Arnobius Junior a Cavio ad *An.* 461. adstruitur Gallus, eo quod *Commentarios* in *Psalmos* nuncupet Leontio Arelatensi, & Rustico Narbonensi Episcopis. At Sixtina momenta pro Africana Arnobii origine magni sunt ponderis.

ASCENSIUS ordinis Minorum, theologus non obscurus, Postillam fecit in Apocalypsin.

ASTERIUS, Amasiae episcopus, sincerae pietatis & magnae eruditionis vir, scripsit in Lucae caput 16. de divite & Lazaro sermonem unum, in sexta actione secundae Synodi Nicenae citatum. (a)

ASTERIUS Scythopolitanus, quartus ex Graecis Psalmorum omnium explanator, Arrianae factionis sectator, quem ego in catalogo non ponerem, nisi id prior Hieronymus fecisset, multa regnante Constantio Augusto, volumina in sacras Scripturas composuit, quae a suae partis homoiobus studiosissime legebantur: inter caetera vero scripsit eruditissimos in Psalterium commentarios, quorum adhuc fragmenta in Catena Psalmorum Graeca praeposito ejus nomine servantur: dedit & in quatuor Evangelia, & in omnes epistolas Pauli breves commentariolos. Floruit anno CCCLXXX.

ATHANASIUS, Alexandrinae urbis episcopus decimus nonus, sanctitatis & eruditionis eximiae, acerrimus Catholicae fidei propugnator, pro cujus defensione multas Arrianorum perpessus insidias, ad Constantium Augustum in Gallias fugit: unde reversus cum literis, & rursus post mortem ejus fugatus, usque ad Joviniani imperium latuit: a quo recepta Ecclesiae suae gubernatione, moritur anno Domini CCCLXX. relictis ad posteros multis praeclari ingenii sui monumentis: e quibus ad divinas scripturas pertinentia haec sunt,

TOTIUS divinae scripturae Synopsis, id est Contuitus: in qua omnium librorum utriusque testamenti argumenta, inscriptiones, initia, auctoritatem, & auctores quambrevissime complexus est: cujus initium est, *Omnis nostra qui Christiani sumus scriptura*.

QUAESTIONUM ex veteri & novo testamento ad Antiochum principem liber unus, continens quaestiones CLXII. cujus initium est, *Unde declarari potest*: qui tamen Athanasii non videtur. Suspicor hunc ex variis patrum scriptis collectum a studioso quopiam, qui in quaestione quarta Theologiam mysticam Dionysii allegat, Athanasii sacculo, ut arbitror, ignotam; & quaestione XXXIII. citat Athanasium ipsum, & ab eo etiam diversam sententiam profert.

IN Psalterium Davidis commentarii.

ITEM in Psalterium Davidis ad Marcellinum de titulis & vi Psalmorum isagogicus libellus: in quo ex collatione cujusdam industrii senis brevissime docet, quam quisque utilitatem ex certa cujusque Psalmi lectione adipisci queat: ejus initium est, *Laudo tuam in Christo voluntatem*. Meminit hujus operis Cassiodorus in prologo, & in calce commentariorum in Psalmos, inquiens: TESTIS est Athanasii episcopi sermo magnificus, qui, virtutes Psalmorum indagabili veritate discutiens, omnia illic esse probat, quaecunque totius sanctae scripturae ambitu continentur.

IN Ecclesiasten Salomonis commentarii.

IN Cantica Canticorum commentaria.

IN illud ex Levitici capite 9. ET dixit Moses ad Aaron, Accede ad altare, & fac holocaustum pro peccato tuo, & pro expiatione domus tuae, sermo unus: qui incipit, *En tibi in isto loco*.

IN illud Matth. 11. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, adversus Euse-

 bium,

(a) De Asterio Amaseae (quae Ponti est Civitas) Episcopo sub initium V. Seculi claro ea N. Sixtus edixit opera, quae fortasse suo tempore innotuerant. Alias itidem Homilias, aliosque commentarios ei adjudicat Photius *Cod.271.* ex quibus hodie habemus Homilias V. videlicet *In divitem, & Lazarum -- Adversus avaritiam -- In festum Kalendarum* -- & in illud *An liceat dimittere uxorem quacumque ex causa?* Graece, & Latine edita a Rubenio Antuerpiae An.1615. & ex sua versione repositae a N. Combefisio in *Auctario 1648.* in quo etiam ex ejusdem versione habentur sequentes Homiliae, nimirum: *In Prophetam Danielem, & Susannam -- In coecum a nativitate -- In Principes Apostolorum Petrum & Paulum -- In S. Martyrem Phocam -- Laudatio in SS. Martyres -- Narratio martyrii S. Euphemiae* excerpta ex Actione VI. Concilii Nicaeni II. nec non *Laudatio in S. Protomartyr. Stephanum*. Addidit quoque idem Cl. Combefisius excerpta octo aliarum Homiliarum, videlicet *De Paenitentia* -- In illa verba *Homo quidam descendit de Hierusalem ad Jericho* -- In illud -- *Duo homines ascenderunt in Templum -- De Zaccheo -- De Filio prodigo -- De servo Centurionis a Domino sanato -- De Jejunio -- de Jairo*, ac *de Muliere profluvio sanguinis laborante*. Cl. Cotelerius itidem *Monum. Eccles. Graec. T. II.* edidit ejusdem Asterii Homilias VII. *in Psalmos* cum notis. Ad pleniorem autem notitiam consule eruditos Criticos saepius laudatos.

bium, & ejus sectatores liber unus. *Non intelligentes istud*.

IN illud Matth. 12. Transibat Jesus per sata, & discipuli sequebantur vellentes spicas, homilia una. *In die Sabbati*.

IN illud Matth. 12. Quicunque dixerit verbum contra Spiritum Sanctum, De peccato in Spiritum Sanctum liber unus.

IN illud Matth. 20. Ite in castellum, quod contra vos est, sermo unus, quem apparet esse fragmentum commentarii cujusipiam, & incipit, *Quia ea, super terram*.

IN illud Matth. 27. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, usque ad, Vere filius Dei erat iste, De passione Domini concio eloquentissima. *Quod nunc recitatum est, &c.*

IN Lucae caput 1. De annunciatione dominica homilia de Sanctissima Deipara, incipiens, *Sacros sacrarum*.

CITATUR quoque a D. Thoma in libro adversus errores Graecorum Athanasius in techa, seu volumine super Joannem, PHOTIUS, archiepiscopus Constantinopolitanus, de scriptis & genere docendi Athanasii ad fratrem suum Tarasium ita scribit: ATHANASIUS in sermonibus ubique locutione clarus est, & brevis, & simplex, acutus tamen, & altus, & argumentationibus omnino vehemens, & in his tanta ubertas, ut admirabilis sit: logicis autem methodis nihil tenuiter, nihil juveniliter, ut pueri & rudes, sed philosophice, & magnifice utitur: scripturarum testimoniis, ac demonstrationibus ad vincendum communitus est: & in primis sermo ille, qui de humanitate Verbi Dei habitus est, & quinque in Arrium librorum volumina, quae sunt de omni haeresi trophaeum, sed de Ariana potissimum. Et si quis Theologum Gregorium, & Divinum Basilium diceret ex libro tanquam fonte quodam haurientes orationis suae pulchros illos ac perlucidos contra errorem fundere fluvios; non iret, ut arbitror, procul a verisimilitudine. Scripta sunt autem ab eo & in Ecclesiasten commentaria, & in Cantica Canticorum, sic & in Psalterium, & alibi in multis: gratia tamen & ornatu vere excellunt sermones contra Apollinarium, & epistolae, quotquot exilii sui excusationem continent. Gregorius Theologus Athanasii vitam luculenta oratione celebravit. (a)

Photius Codice 140. Bibliothecae suae.

AU-

(a) Plura Athanasii opera percenset Xystus, quae non levi critice egent. Sunt enim ex eis quamplura genuina, sed quae hodie non extant, & jam perierunt, nimirum *Commentarii in Ecclesiasten*, & *in Cantica Canticorum*, quorum meminit Photius *Codice 139.* in illud: *Nunc anima mea turbata est*, de quo Actione XIV. Synodi VI. *Hypomnemata in Psalmos*, de quibus idem Photius, Παραφρασις εις τους ψαλμους λογοι, cujus laciniam exhibet Damascenus *Orat. de Defunctis*, aliaque plura, quae ad Sacram Scripturam pertinent: de quibus videsis eruditos, sicut & apud eos consulas, quae a S.Thoma sub nomine Athanasii laudantur. Quamplura itidem sub nomine ejusdem Alexandrini Episcopi circumferuntur, quae omnino supposititia, vel spuria sunt, ne autem pedem removeamus ab iis, quae N. Author percenset. *I. Synopsis totius Sac. Scripturae* Athanasii non est, sed vetusti alicujus Scriptoris Athanasio posterioris. II. Homilia *de semine*, seu potius de facto discipulorum, qui die Sabbati frumentum edebant &c. nil habet pulchri, nec Athanasii stylo conscripta, ut Dupinius adnotavit; esto Cavius Athanasio adjudicet illam. III. „Homiliam in illud: *Quicumque dixerit verbum contra Spiritum Sanctum*, „ &c. S.Athanasio abjudicant illustrissimi Cardinales „ Perronius, & Coëffetius; judiciumque Erasmi, „ & Centuriatorum Magdeburgensium, nec non editionem Basileensem, & Parisiensem homiliam illam inter supposititia S.Athanasii opera rejicientes „ adversus Heterodoxos proferunt „ inquit N. Natalis Alexander *Sec. IV. Cap.6. Hist. Eccles.* IV. Homilia in illud: *Ite in Castellum*, seu fragmentum Commentarii ejusdem in Evangelium, non est Athanasii: „Sensum spiritualem elicit ex omnibus Scripturae locis, & allegorias, quae plus subtilitatis „ habent, quam soliditatis. Hoc multum abhorret „ a genio Athanasii, qui gravis est, & severus, qui„ que omnes fere Scripturae locos juxta nativum „ ipsorum sensum interpretatur „: ut optime adnotavit Dupinius in *Bibliotheca nova*, nec refragantur ceteri Critici. V. *Homilia de Passione*, & *Cruce Domini* penitus ablegenda est Athanasio, quum ejus Author omnino jusjurandum viter interdicat, que utpote a Deo absolute prohibitum: Christum quoque imbecillitatis arguit, & nimium timuisse diabolum insimulat, quae omnia sunt Athanasio indigna, ut Natalis, Dupinius, Cavius, aliique universim recentiores Critici observant. VI. Homilia quoque *de Annunciatione B. M. Virginis* non ex eo ad supposititia amandatur, quia Sanctorum Invocationem adstruit, ut Rivetus mentitur, sed ex nobilioribus verisque momentis, quibus moti Cll. Romanae communionis viri eam ablegant Athanasio, nimirum Cardinales Baronius, & Bellarminus, N. Natalis, Possevinus, Montfaucon, Dupinius, aliique, quibus etiam adhaerent quamplures ex Acatholicis, quos inter Cavius, qui omnes propterea alteri longe posterioris aetatis eandem Homiliam fore adscribendam censent, quia illius author diserte impugnat haereses Nestorii, Eutychetis, & Monothelitarum, aliorumque nebulonum, qui omnes diu post Athanasii obitum Ecclesiam perturbarunt. Et quidem si genuinus foret Athanasii foetus laudata Homilia, nonne adversus praefatos tenebriones illam objecissent Patres, qui eos impugnarunt, sicut & Synodi contra eosdem coactae? Adde quod illius Athor levem nimium adhibet interpretationem vocabuli αινα, quae certe dedecet Athanasium. Ad pleniorem autem notitiam operum M. Athanasii consule Criticos saepe commendatos, sed praecipue novissimam editionem operum ejusdem cura & studio Cll. BB. Bernardi Montfaucon, & Jacobi Loppini Congregationis S.Mauri in Gallia,

AUGUSTINUS Anconas, ordinis Eremitarum S.Augustini, vir in divinis scripturis eruditus, & in theologia Scholastica, & sacrosanctis Pontificum decretis exercitatissimus, scripsit postillari studio in totum novum testamentum commentariorum infrascriptos libros, videlicet

IN Matthaeum librum unum.

IN Marcum librum unum.

IN Lucam librum unum.

IN Joannem librum unum.

IN Acta Apostolorum librum unum.

IN Acta Apostolorum iterum catenam ex Patrum explanationibus, insertis de suo per opportuna loca quaestionibus Scholastico more propositis ac solutis.

IN omnes epistolas Pauli libros 14.

IN omnes Pauli epistolas catenam ex Patrum expositionibus.

IN epistolas Canonicas catenam ex Patrum explanationibus.

IN Apocalypsin librum unum.

IN Apocalypsin catenam ex Patrum explanationibus.

SCRIPSIT etiam in primum Lucae caput super, MISSUS EST: utilem tractatum.

ITEM super Canticum Virginis tractatum alterum: in quo triplici expositione verba Cantici prosecutus est: in utroque autem multa de sacratissima divini Verbi incarnatione, & de Beatae Mariae Virginis laudibus copiose disseruit.

CLARUIT sub Ludovico Bavaro IIII. & Joanne XXII. Papa, cui opus de potestate Papae dedicavit, anno Domini M.CCCXXX. (a)

AUGUSTINUS Nebiensis, in Corsica insula episcopus, patria Genuensis, ex illustri Justinianorum familia, praedicatorii ordinis professor observantissimus, theologus sincere doctus, & linguarum omnium, quae toto terrarum orbe dispersae sunt, peritissimus, novo & ingenti ausu primus omnium utrunque sacrae legis instrumentum quinque praecipuis linguis Hebraea, Chaldaea, Graeca, Latina, & Arabica in unum corpus, OCTAPLA inscriptum, redegit, tanto artificio, ut in singulis paginis octo columnas disponeret; in quibus omnes praedictae linguae, propriis characteribus expressae, totidem lineis, totidemque verbis sibi correspondentes, uno eodemque aspectu cernerentur, hoc videlicet ordine:

IN prima columnella praeposuit Hebraeam editionem.

IN secunda Latinam interpretationem, respondentem Hebraeae de verbo ad verbum.

IN tertia Latinam communem, & vulgatam editionem.

IN quarta Graecam.

IN quinta Arabicam.

IN sexta thargum, hoc est paraphrasin Chaldaïcam, sermone quidem Chaldaeo, sed literis Hebraïcis conscriptam.

IN septima translationem Latinam, Chaldaïcae respondentem.

IN octava scholiola, vel annotatiunculas quasdam brevissimas per intervalla sparsas, & intercisas, quibus potissimum Judaeorum errores redarguit.

HUJUS tam praeclari operis ego duo tantum volumina videre merui, videlicet ex veteri testamento, ad Leonem X.Pont. Max. in totum Psalterium Octaplum typis excusum: cujus initium est, *Scio Pater beatissime*: & ex novo testamento, in universa quatuor Evangelia Octaplum, ipsa auctoris manu atramento, minioque descriptum: cujus initium est, *Fructum salutiferum, magnumque utilitatis incrementum.* (b) FLO-

(a) B. Augustinum Triumphum (qui praesertim Neapoli suos habuit lares, Carolo, & Roberto Regibus apprime charus, ibique diem clausit extremum An.1328.) omnia ab Authore laudata opera scripsisse, sicut & plura alia sui ingenii monumenta ad rem Theologicam pertinentia reliquisse perhibent de Historia litteraria Scriptores, praesertim Joseph Pamphilius Episcopus Signinus *Chronic. Eremit. S. August. p.46.* Verum ex eis dumtaxat fuisse typis mandata *Summam de Potest. Papae, & Commentar. in Oration. Dominic. & Cantic. B. Virgin. ejusque Angelic. Salut.* pro comperto est apud omnes, reliqua vero opera ejusdem pluribus voluminibus comprehensa, & optimo charactere conscripta servari in Bibliotheca Vaticana idem Pamphilius scribit.

(b) Operum Augustini Justiniani Episcopi Nebiensis, quae tempore Xysti Senensis non erant edita, aut quorum editio non innotuit ei, integrum exactumque syllabum exhibet N. Jacobus Echard *Script. Ord. Praedic.* Tom.II. p.98. & 99. apud quem etiam elogia laudati Scriptoris.

FLORUIT eruditissimus hic vir sub Leone X. Pont. Max. Romae in concilio Lateranensi clarus; moriturque maritima tempestate absumptus anno salutis nostrae M.D.XXX. dum in Corsicam ad Ecclesiae suae administrationem navigaret.

AUGUSTINUS Romanus, Prior generalis totius ordinis Eremitarum, in scholastica theologia eruditissimus, disputator subtilis, & in divinis scripturis exercitatus, edidit schnlastico stylo in epistolas Pauli commentariorum libros 14. & in Apocalypsin librum unum. Claruit anno Domini M.CCCCX.

AUGUSTINUS, Chisami episcopus, patria Eugubinus, Apostolicae bibliothecae in Vaticano praefectus, omni sapientiae genere insignis, cujus extat celeberrimum illud De perenni philosophia opus, elucubravit in Pentateuchum Mosis elegantes ac succinctas annotationes, Graecae & Hebraïcae linguae phrases, & idiotismos Mosaicis libris contentas diligentissime explicantes: quarum initium est, *Cum omni opera & studio*, Conatur autem in toto hoc Opere sic latinam D.Hieronymi editionem defendere, ut ostendat nullam neque apud Graecos, neque apud Latinos fuisse translationem veteris testamenti Hieronymiana meliorem, elegantiorem, lucidiorem, ac etiam latiniorem: in qua si quid aut menda sum reperitur, aut ab Hebraïca veritate dissonum, aut additum, aut detractum, id omne demonstrat vel nullius esse momenti, vel scriptorum vitio contigisse.

IDEM duo prima Geneseos capita eloquentissima ac eruditissima explanatione illustravit; quam Graeca voce COSMOPOEJAM, hoc est Mundi fabricam inscripsit: ejus initium est, *Duae sunt res*.

ITEM in omnes Davidicos Psalmos eloquentissima ac eruditissima commentaria scripsit, juxta sensum historicum & mysticum copiose ac diligenter digesta. Operis exordium est, *Cum omnium sacrarum literarum.* Claruit sub Carolo V. Augusto anno Domini M. D. XL.

AVITUS praenomine Alchimus, Viennensis, in Gallia episcopus, saecularibus disciplinis copiosissime instructus, rhetor & poëta clarissimus, vitae sanctimonia & sacrorum voluminum cognitione conspicuus, scripsit latino sermone, & hexametris carminibus.

IN primum caput Geneseos De origine mundi librum unum.

DE diluvio mundi in 6. caput Genes. librum unum.

DE transitu maris rubri in 13. caput Exodi, librum unum.

CLARUIT sub Zenone Imperatore anno Domini CCCCC.

DICUNTUR ejusdem libri sex heroico versu conscripti in Genesim, & Exodum extare Viennae in bibliotheca Volfangi Lazii.

AURELIUS AUGUSTINUS, Hipponae episcopus, natione Afer, patria Tagastensis, vir supra omnes, qui ante eum & post eum hucusque fuerunt mortales, admirabili ingenii acumine praeditus, omnibus liberalibus disciplinis instructus, Platonica philosophia plenissime imbutus, Aristotelicae doctrinae non ignarus, in divinis scripturis longe omnium eruditissimus, & in earum explanatione ultra, quam dici queat, incomparabili subtilitate sublimis, omnes Latinae Ecclesiae scriptores scribendi labore, & lucubrationum multitudine superavit, editis plus quam mille & triginta ex omni disciplinarum genere voluminibus; de quibus composuit ex professo in omnes sparsim divinae scripturae libros quamplurima diversi generis exegematica, id est explanatoria scripta; quae ipse in praefatione Retractationum suarum in tres partes divisit, hoc est in Epistolas, Tractatus, & Libros.

IN Epistolis satisfecit amicis, qui eum de variis divinae scripturae difficultatibus consulebant. In tractatibus, sub quorum numero comprehenduntur homiliae, sive sermones, atque aliae divinorum voluminum enarrationes ad populum, sua ipsemet voce sacras literas publice pro concione disseruit. Libros vero idem in Retractationibus in quatuor ordines partitus est, scilicet in Annotationes, Quaestiones, Disputationes, & Continuas expositiones. In libris Annotationum, praetermissis multis, nonnulla duntaxat, quae ad vocum & literae intelligentiam pertinent, carptim, breviter, leviterque hinc inde perstrinxit. In Quaestionum libris diversas ex variis locis scripturarum dubitationes quaerendas proponit, ac dissolvit. In Disputationum libris partem aliquam scripturae divinae, haeretico-

rum

rum criminationibus oppugnatam, fortissime defendit. In libris Continuae explanationis partes aliquas utriusque testamenti continuato expositionis cursu juxta variam tam literae, quam Spiritus intelligentiam, ex integro explanat.

ET HAEC quidem omnia Augustinus in calce Retractationum testatur a se trifariam edita, nimirum dictando, dicendo, & scribendo. De genere Dictorum sunt Tractatus ad populum habiti; ad quos audiendos, ut testis est Posidonius, ipsi quoque haeretici, una cum catholicis, permoti sanctitate & eruditione viri, ex omni Africa ingenti ardore concurrebant, adductis secum notariis, qui ab ore ejus excepta describerent. De numero Dictatorum sunt epistolae multae, & Tractatus ad plebem plurimi, ac nonnulli etiam libri. De ordine Scriptorum sunt libri Continuae expositionis, libri Quaestionum, ac Disputationum; quos majori adhibita diligentia & solertia ipsemet accuratius scripsit.

NEQUE illud hoc loco praetermittendum arbitror, quod ipse in lectione opusculorum suorum voluit a lectoribus observari, nempe varietatem, & ordinem quadruplicem temporum, quibus ea scribi contigit; alia enim scripsit, cum esset Cathecumenus, saecularium literarum inflatus consuetudine; alia, cum primum esset baptizatus, & adhuc in sacris literis rudis, ac tyro; alia factus presbyter exaravit, erudita magis & docta; alia demum ad episcopatum assumptus, longe omnium eruditissima. Hanc temporum distinctionem idcirco Augustinus censuit observandam, ut ex ejus consideratione adverterent lectores, quomodo ipse discentium more pablatim scribendo profecerit; sicque facilius ignoscerent, si quid erratum in prioribus ejus scriptis invenirent, & ad ultimas ipsius lucubrationes, tanquam ad eruditiora firmioraque auctoris decreta, confugerent.

EDIDIT praeter haec & alia multa exoterica scripta, in quibus obiter & quasi aliud agens juxta varias occasiones plurima sparsim de divinis literis explicavit: quibus omissis, solum exegematica, & quae ab eo de industria in explanatione & defensione sanctorum voluminum fuerunt composita, collegi: caetera si quis scire cupit, legat libros duos Retractationum, quibus Augustinus majorem partem laborum suorum recensuit, ac retractavit.

DOCENDI modus in praedictis omnibus operibus eundem semper & ubique resipit auctorem; in libris tamen magis, quam in tractatibus est eruditus, acutus, ac sublimium rerum subtilitate usque adeo reconditus, ut Hieronymus in epistola quadam non vereatur eum obscurissimum scripturarum expositorem appellare; quaestionum praeterea, disputationum, argumentationum, ratiocinationum locupletissima copia abundat; & super omnes ecclesiasticos scriptores divinae scripturae testimoniis, & sententiis profluit, instar magni fluminis hyberna nive exundantis. In tractatibus stylus est aliquanto parcior, & apertior, magisque accommodatus ad allegoricas & morales explanationes: in quibus Augustinus propter aures imperitae multitudinis saepe se usque ad barbarismum demittit, illud frequenter dictum in ore habens, MALO, ut me reprehendant grammatici, quam non intelligant populi, eligeos magis in barbarismis, etiam damnantibus grammaticis, intelligi, quam in mea disertudine auditores desetere. Utitur autem in cunctis explanationibus translatione divinae scripturae suorum temporum, quae Italica dicebatur: hanc enim ipse in secundo De doctrina Christiana tam verborum fidelitate, quam sententiarum perspicuitate caeteris praefert Latinorum editionibus.

LOCI communes, ei maxime peculiares, & quibus potissimum omnia ejus volumina exegetica replentur, haec sunt, de S.Trinitate, Praescientia, Electione, Praedestinatione, Vocatione, Justificatione, Reprobatione, Induratione, de Gratia & libero arbitrio, de Fide & operibus, de Donis & meritis, de Peccato originis, deque aliis hisce similibus dogmatibus, intermistis interdum moralibus locis, qui apud omnes enarratores sunt in usu.

ORATIONIS ejus ac dictionis genus foecundissimum & exuberantissimum est, ditissima & copiosissima, ne dicam nimia, diversarum rerum affluentia redundans, & periodis in longum productis, mistim & indiscriminatim quamplurima secum volvens ac rapiens, digressionibus, excursibus, & ambagibus vagabundum, quod ingeniosum, attentum, memorem, & patientem requirat lecto-

rem:

rem: quem ne multiloquii taedio fastidiat, Punicis quibusdam argutiis recreare solet, ludens saepissime in similiter progredientibus, & similiter cadentibus sententiis, aliisque non injocundis rhetorum figuris, quae longum & implicitum prolixae lectionis iter emolliant. Haec de genere lucubrationum, de modo docendi, & dicendi charactere, Augustino usitatis, dicta sint satis: quae vero in singulas & universas utriusque testamenti partes elaboravit, haec sunt.

IN TOTUM DIVINAE scripturae corpus De doctrina Christiana libri quatuor: in quibus ad instructionem ejus, qui futurus sit scripturae sanctae expositor, tradit praecepta legendi, intelligendi, interpretandique sacras literas; ostendens, quarum linguarum, artiumque praesidio, & quorum auctorum lectione, quibusve regulis opus habeat, qui scripturarum sensa inquirit; & quos enarrandi exponendique modos habere oporteat sacrorum voluminum explanatorem. Opus incipit, *Sunt praecepta quaedam*.

IN UTRUNQUE Testamentum Disputationum libri triginta sex adversus haereticos, vetus testamentum blasphemantes, & novum falsationis criminantes: de quibus, cum adhuc esset presbyter, scripsit unum contra Adimantum, Manichaei discipulum; qui adversus antiquum testamentum destructorium volumen emiserat, proponens in eo per antithesin multa de utroque testamento testimonia, veluti inter se contraria, nimirum hoc astu persuadere volens, omne vetus testamentum cum novo hostiliter pugnare, proindeque a Christianis scripturis abjiciendum. Quam machinationem hoc libro evertit Augustinus, redactis ad veram concordiam utriusque scripturae locis, qui inter se dissidere videbantur. Opus incipit, *De eo, quod scriptum est*.

DEINDE factus episcopus edidit Disputationum libros triginta tres contra Faustum, Manichaeorum episcopum: qui, evulgato adversus omnes divinas literas impio volumine, duo potissimum annitebatur demonstrare; primum, quod vetus omne testamentum esset ad deceptionem humani generis a pessimo daemone conditum, & ab ipsis postea Judaeis adauctum obscoenis & impiis narrationibus: deinde, quod omnes novi instrumenti scripturae fuissent a Semijudaeis quibusdam falsatae; qui, ut fidem veteri testamento conciliarent, Mosis & Prophetarum testimonia Evangelicis libris fallaciter insererent. Has impias blasphemias Augustinus hisce tribus ac triginta libris fortissime confutavit: eorum initium est, *Faustus quidam fuit*.

IDEM in episcopatu composuit reliquos duos Disputationum libros contra innominatum quendam Manichaeum, qui librum adversus legem, & Prophetas emiserat: cujus cum nomen ignoraret, inscripsit opus Contra adversarium legis, & Prophetarum: ejus initium est, *Librum, quem misistis*. Scripsit item de genere Quaestionum.

IN UTRUNQUE Testamentum sparsim libros sex, videlicet ex universo veteri testamento sparsim libros duos, quorum primus incipit, *Quid est Deus?* secundus vero sic, *Adversus eos, qui negant*. In totum novum testamentum lib. 2. quorum prior incipit, *Deus certe perfectus est*: alter autem, *Cur facta & dicta*. Item ex utroque testamento mistim lib.2. horum unus incipit, *Audistis quae contestatur*: alius vero, *Quid sit ad imaginem*. His libris superaddi potest etiam septimus, qui OCTOGINTA TRIUM QUAESTIONUM inscribitur, sic incipiens, *Omne verum*.

COLLEGIT etiam in utrunque testamentum volumen, quod SPECULUM SCRIPTURARUM attitulavit, congregans in ipso juxta ordinem divinorum librorum omnia, quae ad informandos mores in sacris literis inveniuntur. Operis exordium sic habet, *Quis ignorat*. Feruntur quoque sub titulo Augustini in omnem scripturam De mirabilibus sacrae scripturae libri tres, singulos admirandos eventus utroque testamento narratos complectentes, adjectis interdum brevibus juxta literam elucidationibus & quaestiunculis, nulla tamen fixa determinatione dissolutis. Hos Thomas Aquinas in 43. quaestione partis 3. negat esse Augustini opus: quod quidem sic incipit, *Cum omnipotentis Dei*. Atque haec sunt, quae ad totum scripturae sanctae corpus attinent, Augustini opera: quae vero ad particulares divinae scripturae partes spectant, nunc habeto.

IN

IN EPTATEUCUM post acceptum episcopatum scripsit Annotationum libros septem: quos ideo Locutionum titulo praenotavit, quia in his locutiones, idiotismos, & phrases Graecae & Hebraïcae scripturae, quae passim occurrunt in septem primis antiqui testamenti libris, annotasset. Opus incipit, *Locutiones scripturarum*. Idem, ad episcopatum assumptus, scripsit

IN EPTATEUCHUM Quaestionum libros septem: in quibus, praetermissis tribus prioribus Geneseos capitibus, alias copiosissime a se expositis, super caeteris septem voluminum capitibus quaestiones varias disseruit magis inquirendi studio, quam decernendi animo. Opus incipit, *Cum scripturis &c.* laboravit etiam

IN TRIA GENESEOS capita, id est ab initio libri usque ad ejectionem primorum parentum de paradiso, continuatae expositionis libros 15. videlicet cum in Africa esset paulo post assumptum baptismatis sacramentum de Genesi juxta allegoriam adversus Manichaeos, Mosaïcae historiae oppugnatores, libros duos: in quibus cum nondum auderet naturalium divinarumque rerum secreta, in verbis Mosaïcis abdita, ad literam & secundum historiae proprietatem explicare; allegoricum sensum, utpote sibi tunc faciliorem, sectatus est. Opus incipit, *Si eligerent Manichaei*.

DEINDE factus presbyter composuit De Genesi ad literam imperfecte librum unum, volens experiri quantum valeret ingenio in historico explanandi genere, omnium difficillimo. Sed cum vix & aegre usque ad illam sententiam, FACIAMUS HOMINEM, historice explanando pervenisset, sub tanta oneris mole succubuit, & ab eo, quem sustinere non poterat, labore conquievit, imperfectum deserens librum: cujus exordium est, *De obscuris naturalium rerum*.

DEMUM post assumptionem ad episcoparum, audentior factus, conscripsit in tria prima Geneseos capitula, De Genesi ad literam libros duodecim: in quibus quanquam ipse fateatur plura a se quaesita, quam inventa, & ex inventis pauciora firmata, & tanquam adhuc diligentius perquirenda in medium relicta, tantus tamen est in eis artium, disciplinarum, ac scientiarum omnium thesaurus, ut facile appareat neque eruditius, neque sublimius in expositione horum trium capitum vel ante, vel post Augustini tempora prodiisse quicquam, neque deinceps futuris temporibus fortasse proditurum. Placuit autem Augustino nihil in hoc opere de rebus naturalibus certa asseveratione decernere, ne occasionem praeberet sapientibus ethnicis irridendi sacras literas, & viam credendi praecluderet infidelibus: qui, cum viderent quosdam ex nostris Geneseos enarratoribus graviter errare in his naturae operibus, quae ab eruditissimis viris experientia & demonstratione certissima jam fuissent ostensa, &, quod turpius est, errores suos divinae scripturae testimoniis confirmare; scriptores & scripturas nostras, ut indoctas, absurdas, falsasque deridebant, existimantes etiam caetera, quae in eis de incarnatione, morte, & resurrectione Filii Dei habentur, consimili vanitate fuisse conscripta. Ne igitur istis esset Augustinus exitio, maluit prudenter inquirendo, quam temere definiendo, praesens opus contexere: ejus initium est, *Omnis divina scriptura*.

IDEM, ut ipse in secundo Retractationum recenset, exaravit iterum in primum Geneseos caput libros tres, quos libris Confessionum a se editis inseruit: suntque inter eos undecimus, duodecimus, & tertiusdecimus.

FERTUR item liber, sive dialogus Quaestionum 75. sub titulo Augustini: in quo, colloquentibus Orosio & Augustino, varia ex duodecim primis Geneseos capitibus loca explicantur. Praeter haec extant.

IN VARIOS GENESEOS locos Homiliae, sive Tractatus, sive sermones viginti unus, videlicet,

In Genesis caput primum Tractatus, sive Sermones sex, a Tritemio citati, sed a me nondum visi.

ITEM in principium primi capitis sermo unus, qui est inter sermones de tempore centesimus trigesimus tertius.

In Gen. 2. De arbore scientiae tractatus unus, qui incipit, *Legimus in Genesi*.

In Genesis sextum De Cataclysmo sermo unus, qui est de tempore sexagesimus nonus.

Io Genesis duodecimum De Abraham sermo unus, qui est de tempore, quinquagesimus primus.

In Genesis decimum quiotum, De vacca trienne sermo unus, qui est de tempore quinquagesimus quartus.

In Genesis decimum octavum, De tribus viris Abrahae visis sermo nous, qui est de tempore septuagesimus.

In Genesis decimum nonum, De Loth & filiabus ejus homilia uoa, quae est de L.Homiliis numero quinta.

In Genesis decimum nonum, De his, quae in Loth, & ejus uxore figurantur, sermo unus, qui est ad Eremitas 34.

In Genesis vigesimum secundum, De tentatione Abrahae sermo unus, qui est de tempore septuagesimus secuodus.

In Genesis vigesimum secundum, De immolatione Isaac sermones duo, qui sunt de tempore 71. & 73.

In Gen.25. De conceptu Rebeccae serm.1. de temp.68.

In Gen.28. De scala Jacob, serm.1. de temp.79.

In Gen.37. De somnio Joseph, serm.1. de teop.81.

In Gen.39. De Joseph & ejus domina, serm.1. de temp.83.

In Geo. 42. de Jacob, quem latuit Josephum in AEgypto esse, serm. 1. de temp. 83.

SUPEREST demum in Genes. cap.49. exiguus Commentariolus, super benedictionibus Patriarcharum Dialogo editus, sub Augustini titulo, qui incipit, *Quomodo intelligendum est*: qui existimatur a studioso quopiam collectus ex libro Quaestionum Hieronymi in Genesim. Post haec habentur.

IN EXODUM sermones undecim, videlicet,

In Exodi primum caput, De morte Joseph & multiplicatione filiorum Israël, sermo unus, qui est de tempore 84.

In idem caput, De paleis AEgyptiorum, serm.1. qui est de temp.85.

Io Exod.2. De nativitate Mosis, serm.1. de temp.86.

In Exod.3. De apparitione Domioi io rubo, serm. 1. qui est ex additis ad decimum tomum 18.

In idem, De verbis Dei, *Ego sum qui sum*, tractatus 1. qui habetur tom.9.

In Exod.4. De induratione Pharaonis, serm.1. de temp.88.

In Exod.7. De decem plagis AEgypti, serm.1. de temp.87.

In Exod.14. De Pharaone, serm.1. de temp.89.

In Exod.15. De itinere trium dierum, serm.1. de temp.90.

Io idem, De aqua amara & maona, serm.1. de temp.91.

In Exod.31. De filiis Israël, serm.1. de temp.97.

IN NUMEROS sermones sex, videlicet,

In cap.13. De exploratoribus & botro, serm.1. de temp.100.

In Num.14. De populo mortuo in deserto, serm.1. de temp.102.

In Num.16. De thuribulis, serm.1. de temp.98.

In Num.17. De virga Aaroo, serm.1. de temp.99.

In Num.21. De serpente aeoeo, serm.1. de temp.101.

In Num.22. De Balaam, serm.1. de temp.103.

IN JOSUE caput primum,

QUOD justo Dei judicio filii Israël terram repromissionis acceperint, serm.1. de temp.105.

In Jos. 6. De Raab, & subversione Jericuntis, serm.1. de temp.106.

IN JUDICUM caput sextum, De Gedeone sermones duo; alter, qui est de temp. 108. alter, inter Homilias...

In omnibus Sixtinis editionibus deest numerus Homiliae, quae hic indigitatur Exponit tamen S.P. caput VI. Judic Serm. CXXXI. de verb Evang. Joha VI nov. edition.

In Jud.14. De Sampsone, serm.1. de temp.107.

IN REGUM aggressus est Augustinus Quaestionum volumen ad similitudioem earum, quas in Eptateuchum scripserat: sed non multo longius in Opere progressus, cum ad alia, quae magis urgebant, vocaretur, laborem abrupit.

Me-

Meminit hujus Operis, quod nunc desideratur, secundus liber Retractationum.

SCRIPSIT & alium librum ad Simplicianum, Mediolanensem episcopum, De solutione quinque Quaestionum ex libris Regum, videlicet,

In lib.1. Reg. cap.10. De spiritu Domini insiliente in Saul, quaestio 1.

In 1.Reg.15. De poenitentia Dei, quod Saulem constituerit regem, quaest.1.

In 1.Reg.28. De Samuele per Pythonissam ab inferis revocato, quaest.1.

In 2.Reg.7. De Davide intrante & sedente ante Dominum, quaest.1.

In 3.Reg.17. De Helia expostulante cum Deo, quod filium viduae occiderit, quaest.1.

ITEM in varios locos Regum sermones 10. hoc est,

In 1.Reg.17. De David & Goliath, serm.1. de temp.196.

In idem, De Davidis monomachia, serm. 1. qui est in libro 50.hom. primus.

In 3.Reg.3. De Salomonis erga duas meretrices judicio, serm.1. de temp.200.

In 3.Reg.19. De Helia, serm.1. de temp.201.

In 4. Reg. 2. De Heliseo a pueris illuso, serm.2. qui sunt de temp.204. & 206.

In 4.Reg.5. De Naaman Syro, serm.1. de temp.207.

In idem, De Heliseo & Giezi, serm.1. de temp.208.

In 4.Reg.6. De Heliseo & securi in gurgite lapsa, serm.1. de temp.210.

In idem, De fame Samariae, serm.1. de temp.211.

IN TOBIAM, serm.1. de temp.226.

IN JUDITH, serm.2. qui sunt de temp.228. & 229.

IN JOB, cum esset episcopus, collegit Annotationum volumen: de quo ipse in 2.Retractationum sic loquitur: LIBER, cujus est titulus ANNOTATIONES IN JOB, utrum meus habendus sit, an potius eorum, qui eas, sicut potuerunt, vel voluerunt, redegere in unum corpus descriptas de frontibus codicis, non facile dixerim: suaves enim paucissimis intelligentibus sunt: qui tamen necesse est, offendantur multa non intelligentes: quia nec ipsa verba, quae exponuntur, ita descripta sunt in multis locis, ut appareat, quid exponatur: deinde brevitatem sententiarum tanta est secuta obscuritas, ut eam Lector vix ferre possit, quem necesse est plurima non intellecta transire: postremo tam mendosum comperi Opus ipsum in codicibus nostris, ut emendare non possem: nec editum a me dici vellem, nisi quia scio fratres id habere, quorum studio non potest denegari. Opus incipit, *Et opera magna*.

IN PSALTERIUM continuae & integrae expositionis Tractatus, sive Enarrationes 205. quas partim presbyter, partim episcopus usque ad exitum vitae pro concione enarravit, nullo servato ordine, modo hunc, modo illum pertractans. Hos tractatus pii & benevoli auditores, ex ore ejus collectos, in integrum & ordinatum, quale nunc habemus, corpus digesserunt. Genus expositionis ubique allegoricum ac morale est, literalis intelligentiae parum attingens; strictius & accuratius in primis aliquot Psalmis, in posterioribus fusius, & in longas digressiones excurrens. Hieronymus in epistolis ad Augustinum taxare videtur hos Commentarios tanquam nimis obscuros, & in nonnullis etiam a recta linea, & a sua, Graecorumque omnium tractatorum mente discrepantes. Suspicor Hieronymum desiderasse in his enarrationibus explicationem Psalmorum, juxta Hebraïcae veritatis puritatem, & Graecorum expositorum sententiam: sed, cum Augustinus Hebraïci sermonis esset ignarus, & in Graecis literis non sic esset instructus, ut Graeca Commentaria libera manu posset evolvere; necesse fuit illum saepe ex inopia literalis intelligentiae a vero ac proprio literae sensu ad extortas allegorias deflectere. Opus incipit, *Omnis scriptura*.

EXTANT praeter hos Tractatus etiam alii decem & novem sermones in varios Psalmorum versiculos, quorum Catalogus hic est.

In Psalmum primum ex integro sermo unus, qui habetur in libro quaestionum veteris Testamenti quaest.110.

In Psalmum nonum super id, Tibi derelictus est pauper, sermo 1. de tempor. 110.

In Psalmum 16. super id, Sustine Dominum, viriliter age, sermo unus inter 50. homilias 11.

In totum Psalmum 21. ad Honoratum epistola una, quae est num.120.

In totum Psalmum 23. sermo unus, qui habetur in libro quaestionum veteris Testamenti, quaest.111.

In Psal.33. super id, Quis est homo, qui vult vitam? sermo unus, qui est de 50. homiliis primus.

In Psal.40. De principio ejusdem Psalmi, serm. unus, qui est inter 50. homilias trigesimus nonus.

In Psal.45. super id, Vacate, & videte, quia ego sum Deus, sermo unus de tempore 251.

In Psalmum 49. super id, Deus manifeste veniet, sermones duo, unus de tempore 220. alter 28. in libro 50.homiliarum.

Item in Psalm.49. super id, Sedens adversus fratrem, serm. unus, qui est inter 50. homilias secundus.

In Psalmum quinquagesimum, sermo unus, qui habetur in libro quaestionum utriusque Testamenti quaest.112.

In Psal.67. super id, Sicut deficit fumus, sermo 1. de temp.109.

In Psal.83. super id, Cor meum & caro mea, sermo unus, inter 50. homilias trigesimus tertius.

In Psal.94. super id, Venite adoremus, sermo 1. qui est De verbis Apostoli 11.

In Psal.97. super id, Cantate & psallite in cithara, sermo 1.de temp.222.

In Psal.117. De primo Psalmi versiculo, sermo 1. inter 50. hom.36.

In Psal.117. super, Haec est dies, quam fecit Dominus, sermo 1. de temp.136.

In Psal.118. super id, Bonitatem & disciplinam, & scientiam, sermo unus inter 50. homilias quartus.

In Psal.118. super id, Gressus meos dirige, sermo unus de verb. Apost.12.

IN PROVERBIORUM caput decimum tertium super id, Sunt qui se divites putant, sermo unus de tempore.

In Proverb.31. De muliere forti, sermones duo de temp.217. & 218.

In illud Sapientiae 7.Splendor est lucis aeternae, sermo unus de tempore 190.

In Esaiae 11. super id, Requiescet super eum spiritus Domini, sermo unus de Sanctis 7.

In Esa.53. super id, Ascendet sicut virgultum coram eo, sermo unus inter 50. homilias 36.

In Esa.58. super id, Clama, ne cesses, sermo unus inter 50. hom 7.

In Esa 58. super id, Frange esurienti panem, sermo unus inter 50. hom.17.

In Ezechielis caput 34. libri duo, alter de pastoribus, in quo prior pars hujus capitis exponitur; alter de ovibus, in quo pars posterior explicatur. Opus incipit, *Spes nostra*.

In Danielis 3. De tribus pueris, sermo unus de tempore 240.

In Dan.13. De Susanna, sermones duo, qui sunt de tempore 118.& 242.

HUCUSQUE perveniunt, quae Augustinus in vetus Testamentum scripsit: nunc, quae in novum composuit, sequuntur.

IN QUATUOR Evangelia De concordia Evangelistarum libros quatuor, quos factus episcopus scripsit adversus quosdam temerarios calumniatores, qui quatuor evangeliorum scriptores ignorantiae, & falsitatis nota accusabant, quod multa dixissent inter se dissona, pugnantia, ac se ipsa destruentia: ostendit autem Evangelistas nec inter se, nec sibi ipsis in aliquo fuisse discordes. Opus incipit, *Inter omnes*.

IN MATTHAEUM attulit triplex expositionis genus, hoc est, Quaestionarium, Continuum, & Homiliaticum.

In genere Continuo, cum adhuc esset presbyter, scripsit De sermone Domini in monte super quinto, sexto, & septimo capitulis libros duos, ostendens eodem sermone praecepta omnia contineri, quae ad informandam Christiani hominis vitam pertinent. Opus incipit, *Sermonem quem*.

In genere Quaestionum collegit jam episcopus Evangelicarum Quaestionum librum unum, non secundum ordinem evangelicorum capitum, sed juxta occasiones eorum, qui ipsum de talibus consulebant quaestionibus; quas postea, cum li-

librum retractaret, redegit in ordinem, additis numeris, ne Lector taedio perturbati ordinis offenderetur: at librariorum incuria iterum ordinem confudit, revulsa priore parte libri, eaque rejecta in fine voluminis Quaestionum ex evangelio secundum Lucam. Opus incipit, *Non ita scriptum est*.

In genere Homiliatico reliquit homilias, sive sermones, ad populum habitos, 43. videlicet

In Matth. cap.2. De adventu Magorum, serm. qui est de Sanctis nonus.
In idem De caede infantium, serm.1. de Sanct.10.
In Matth.3. super, Ego debeo a te baptizari, serm.1. de verbis Domini 63.
In Matth.4. super id, Poenitentiam agite, serm.1. de verb. Dom.
In Matth.5. De beatitudine pauperum, serm. 1. qui est additis ad x. tomum decimus quartus.
In idem super, Audistis quia dictum est antiquis, serm.1. de temp.59.
In idem super id, Diligite inimicos vestros, serm.1. de temp.170.
In idem super id, Luceat lux vestra, serm.1. de verb. Dom.2.
In idem super id, Qui dixerit fratri Racha, serm.1. de verbis Dom. quartus.
In Matth.6. super, Nesciat sinistra tua, serm.1. de temp.10.
In idem De oratione Dominica, sermones 3. qui sunt de temp.126. & 182. & inter 50.hom. sermo quadragesimus secundus.
In Matth.7.super illud, Qui fecerit & docuerit, serm.1. qui est de verb.Dom.3.
In Matth.7. super id, Petite & accipietis, serm.1. de verb. Dom.5.
In idem super, Nolite judicare, & non judicabimini, serm.1. de temp.202.
In idem De parabola Zizaniorum, serm.1. de Sanct.39.
In Matth.8. De puero Centurionis, serm.1. de verb. Dom.6.
In idem super, Domine sequar te quocunque iveris, serm.1. de verb. Dom.7.
In Matth.11. super, Confiteor tibi pater, serm.1. de verb. Dom.8.
In idem super, Venite ad me omnes, serm.1. de verb. Dom.9.
In idem super, Inter natos mulierum, serm.1. de 50. hom.44.
In Matth.12. De verbo in Spiritum Sanctum, serm.1. de verb. Dom.11.
In idem super, Aut facite arborem bonam, serm.1. de verb. Dom.12.
In Matth.14. De Petro ambulante super aquis, sermones 2. qui sunt de verb. Domin. 13. & 14.
In Matth.15. De Cananaea, serm.1. de temp.74.
In Matth.17. De daemoniaco, serm.1. de temp.230.
In Matth.18.De correptione fraterna,sermones 2.qui sunt de ver.Do.15.& 16.
In Matth.19. super, Si vis ad vitam ingredi,sermones 2. de temp.205. de verb. Dom. 17.
In idem super, Si vis perfectus esse, serm.1. de tem.233.
In Matth.20. De duobus caecis, sermones 2. de temp.52. de verb. Dom.18.
In Matth.22. De tributo Caesaris, serm.1. de verb. Dom.19.
In idem super, Diliges proximum, serm.1. de 50. hom.38.
In idem super id, Cujus filium dicunt esse Christum, serm.2. de temp.234.235.
In Matth.24. super, Vae praegnantibus, serm.1. de verb. Dom.30.
In idem super, De die illa nemo scit, serm.1. de verb. Dom.21.
In Matthaeum 25. De decem virginibus, sermones 3. de verbis Dom.22. & 23. & in libro 83. quaestionum quaestione 59.
In idem super, Venite benedicti patris, serm.1. de Sanctis 38.

IN MARCI caput octavum, de turba famelica, sequente Christum, serm. 1. de temp. 209.
In Marc. 16. De duobus discipulis, quibus Christus in alia effigie apparuit, serm.1. de temp.146.
In idem De undecim discipulis recumbentibus, serm.1. ex additis ad x. Tom. quintus.

IN LUCAM scripsit Episcopus Quaestionum librum unum eodem ordine, quo prius scripserat Quaestiones in Matthaeum. Ejus initium est, *Quod Zacharias*.

Item ex variis locis in Lucam sermones 26. videlicet,

In Luc. cap.1. super, Missus est, serm.1. de Sanctis 18.

In

In idem super, Magnificat, serm.1. ex additis ad 9.tomum ultimus.
In Luc.2. super, Fili quid fecisti nobis sic, serm.1. ex addit. ad decimum tomum 2.
In Luc.6. super, Remittite, & remittetur, serm.1. ex 50. hom.29.
In Luc.7. De muliere peccatrice, serm.1. ex 50. hom.23.
In Luc.10. super, Qui vos spernit me spernit, serm.1. de verb. Dom.24.
In idem De Maria & Martha, sermones 2. de verb. Dom.26. & 27.
In idem De eo, qui incipit in latrones, serm.1. de verb. Dom.37.
In Luc.11. super, Domine doce nos orare, serm. 1. de verb. Dom.28. qui integre descriptus est ex capite quarto libri quinti de Sacramentis D.Ambrosii.
In Luc.12. super, Quis ex vobis habet amicum, serm.1. de verb. Dom.29.
In idem De Pharisaeis extrinsecus paropsidem lavantibus, serm.1. de verb. Dom. 30.
In idem De divite agrum uberem habente, serm.1. ex 50. hom.48.
In Luc.13. De ficulnea, serm.1. de verb. Dom.31.
In idem Si pauci sunt qui salvantur, serm.1. de verb. Dom.32.
In idem De grano sinapis, serm.1. de Sanct.34.
In Luc.14. De coena magna, serm.1. de verb. Dom.33.
In Luc.15. De filio prodigo, sermones 2. qui sunt de verb. Dom.34. & ad ere.27.
In Luc.16. De mammona iniquitatis, serm.1. de verb. Dom.35.
In idem De divite & Lazaro, serm.1. de verb. Dom.25.
In Luc.17. De judice iniquo, serm.1. de verb. Dom.36.
In Luc.21. super, Capillus de capite vestro, serm.1. ex 50. hom.14.
In Luc.23. De cruce & latrone, serm.1. de temp.130.
In Luc.24. De discipulis euntibus in Emaus, serm.1. de temp.140.
In idem De Jesu stante in medio discipulorum, serm.1. ex addit. ad x.tom.4.
IN JOANNIS Evangelium edidit Tractatus ab ore loquentis per notarios descriptos, 124 continuatae expositionis, ab initio videlicet Evangelii usque ad finem: hujus Operis nulla fit mentio in libris Retractationum, quia sit de numero Dictorum, sicut sunt etiam enarrationes in Psalmos. Ejus initium est, *Omnibus divinae scripturae*. Habuit quoque praeter hos tractatus in idem Evangelium sermones 42. videlicet,
In Joan. caput primum super, In principio erat Verbum, sermones 2. qui sunt de temp.134. & de verb. Dom.38.
In idem super, In mundo erat, serm.1. de verb. Dom.39.
In idem super, Cum esses sub ficu, serm.1. de verb. Dom.40.
In Joan.2. De aqua in vinum conversa, sermones 2. qui sunt de verb. Dom.41. & de temp.41.
In Joan.5. de languido, serm.1. de verb. Dom.42.
In idem super, Si ego testimonium perhibeo de me, serm.1. de verb. Dom.43.
In idem super, Sicut pater suscitat mortuos, sermones 2. de verb. Dom. 44. & de 50. hom.22.
In idem super, Scrutamini scripturas, serm.1. de verb. Dom.45.
In idem super, Non potest filius hominis a se facere quicquam, serm.1. de 50. hom.32.
In idem super, Venit hora, & nunc est, quando mortui, serm.1. de verb. Domin. 64.
In idem super, Qui manducat meam carnem, serm.1. de verb. Dom.46.
In Joan.8. De adultera, serm.1. de verb. Dom.47.
In idem super, Si manseritis in sermone meo, serm.1. de verb. Dom.48.
In Joan.9. De caeco nato, serm.1. de 50. hom.43.
In Joan.10. De pastore, & mercenario, & fure, serm.1. de verb. Dom.49.
In idem De bono pastore, serm.1. de verb. Dom.50.
In idem super, Ego & pater unum sumus, serm.1. de verb. Dom.51.
In Joan. 11. De Lazaro, sermones 2. de verb. Dom.51. & de temp.104.
In idem super, Qui credit in me, credit in eum, qui misit me, serm.1.
In Joan.12. super, Qui amat animam suam, serm.1. de 50. hom.37.

In

In Joan.13. De coena Dominica, ferm.1. ad erem.28.
In Joan.14. fuper, Ego fum via, fermones 3. de verb. Dom.54. & 55. & de 50. hom. 34.
In idem fuper, Quae ego loquor, a me ipfo non loquor, fer.1. de verb. Dom.56.
In idem fuper, Pacem meam do vobis, fermones 2. de verb. Dom.57. & de addit. ad x. Tom. ultimus.
In idem fuper, Non turbetur cor veftrum, ferm.1. de verb. Dom.58.
Io Joan.15. fuper, Vos amici mei eftis, fermones 2.
Io idem fupre id, Surgit a coena, ferm.1. de remp.127.
In idem fuper, Ego fum vitis, ferm.1. de verb. Dom.59.
In Joan.16. fuper, Expedit vobis, ut ego vadam, ferm.1. de verb. Dom.60.
In idem fuper, Ipfe arguet mundum de peccato, ferm.1. de verb. Dom.61.
In Joan.19. De Jofeph rogante Pilatum, ferm.1. de trmp.132.
In idem De fepulcro Domini, ferm.1. de temp.133.
Io Joan.20. De Magdalena flente ad moumentum, ferm.1. de temp.152.
In Joan. 21. De manifeftatione Chrifti ad mare Tyberiadis, ferm.1. de tempor. 148.
Io idem fuper, Petre amas me, ferm.1. de verb. Dom.62.
In idem fuper, Diligis me plus his, ferm.1. de fanct.24.
IN ACTUS Apoftolorum protulit fermones quatuor, videlicet,
In Act.3. De afcenfu Petri & Joannis in templum, ferm.1. de verb. Apoft.29.
In Act.4. fuper, Nemo quicquam poffidebat proprium, ferm.1. de verb. Apoftol. 27.
In Act.9. De converfione Pauli, ferm.1. de Sanct.14.
In Act.10. De exceffu meotis in Petro, ferm.1. de Sanct.45.

IN EPISTOLAM ad Romanos dictavit libros duos, unum interpolarae expofitionis io varios fparfim ejus epiftolae locos, cum adhuc presbyter effet apud Carthagioem: ubi cum inter familiares fuos epiftola legeretur, & ipfe ab illis interrogatus refponderet, exceptus eft ab interrogantibus ex hujufmodi refponfis liber hic, qui incipit, *Senfus hi funt*: alterum vero librum continuae expofitionis aggreffus eft: fed, cum in fola epiftolae falutatione librum uoum confumpfiffet, deterritus futuri Operis magnitudine ac labore, deftitit ab incepto; & librum hunc duntaxat, qurm fecerat totius Operis primum, fub titulo INCHOATAE EXPOSITIONIS reliquit: ejus initium eft, *In epiftola, quam, &c.*

HIS addidit io varias ejufdem epiftolae fecentias fermones decem, videlicet,
In 7. ad Rom. fuper id, Cum effemus io carne, ferm. 1. dr verb. Apoft.4.
In idem fuper, Lex peccarum operatur, ferm.1. de verb. Apoft.5.
In idem fuper, Igitur ipfe ego fervio, ferm.1. de verb. Apoft.6.
In idem fuper, Non, quod volo bonum, ferm.2. de temp.43. & 45.
Io idrm fuper, Condelector legi Dei, ferm.1. de temp.47.
In 8. ad Rom. fuper, Si Deus pro nobis, quis contra nos? ferm.1. de verb. Apoft. 16.
In idem fuper, Humanum dico propter infirmitatem, ferm.1. de verb. Apoftol. 17.
Io idem fuper, Spe falvi facti fumus, ferm.1. de verb. Apoft.25.
Io 9. ad Rom. fuper, Miferebor cui voluero, ferm.1. de verb. Apoft.22.
In idem fuper, Cujus vult, miferetur; De praedeftinatione & gratia librum unum, incipientem, *Cum in facris*.
In idem fuper, Nam & Rebecca, ufque ad illud, Nifi Dominus Sabaoth, Quaeftionem unam, De caufa electionis & reprobarionis ad Simplicianum.

IN PRIMAM epiftolam ad Corinthios capite fexto fuper, Nefcitis quia corpora veftra, ferm.1. de verb. Apoft. 18.
Io 1. ad Cor.7. fuper illud, His, qui funt in conjugio, praecipio non ego, fed Dominus, libros duos ad Pollentium, oftendens oportere eos, qui divortium fecerunt, innuptos permanere. Opus incipit, *Quaeftio prima*.
In 1. ad Cor.9. fuper, Non fic pugno quafi aërem verberans, ferm.1. qui eft de verb. Apoft.21.

In

In 1. Corinth. 10. super, Tentatio vos non apprehendat nisi humana, serm. 1.

In 1. Cor. 12. Quomodo nos exemplo membrorum diligere debeamus, serm. 1. de 50. hom. 15.

In 2. Cor. 3. super, Litera occidit, spiritus vivificat, De spiritu & litera ad Marcellinum librum unum, incipientem, *Lectis opusculis*.

In 2. Corinth. 5. super, Oportet omnes manifestari ante tribunal Dei, sermones duos, qui sunt de verb. Apost. 19. & 20.

In idem super, Legatione fungimur pro Christo, ser. 1. qui est de 50. hom. 49.

IN EPISTOLAM ad Galatas, cum adhuc esset presbyter, composuit continuae ac succinctae expositionis librum unum, incipientem, *Causa, propter quam*.

In 2. ad Galat. Cum esset episcopus, scripsit De Petro a Paulo reprehenso epistolas duas ad Hieronymum: quarum una incipit, *Nunquam aeque*, altera, *Habeo gratiam*.

In 3. ad Galat. super, Si data est lex, quae possit justificare, serm. 1. qui est de verb. Apost. 13.

In 5. ad Galat. super, Spiritu ambulate, serm. 1. qui est de verb. Apost. 3.

In 6. ad Galat. super, Alter alterius onera portate; sermones duos, qui sunt de verb. Apost. 23. & 24.

In idem super, Mihi absit gloriari nisi in cruce, serm. 1. qui est ex additis ad x. Tomum 15.

IN EPISTOLAM ad Ephesios capite tertio super, Ut possitis comprehendere, quae sit latitudo, serm. 1. qui est de 50. hom. 3.

In idem super, Peto non infirmari, serm. 1. qui est de verb. Apost. 7.

In 4. ad Ephes. super, Deponentes malitiam, serm. 1. qui est de temp. 221.

In 5. ad Ephesios super, Videte quomodo caute ambuletis, serm. 1. qui est de verb. Apost. 26.

In 6. ad Ephesios super, Pax fratribus & charitas, ser. 1. qui est de 50. hom. 17.

IN EPISTOLAM ad Philippenses capite tertio super, Non sumus circuncisi, serm. 1. qui est de verb. Apost. 5.

In idem super, Secundum justitiam, quae ex lege est, serm. 1. qui est de tempor. 221.

IN PRIMAM ad Thessalonicenses capite tertio super, Qui non vult operari, non manducet, De opere monachorum ad Aurelium Carthaginensem episcopum librum unum, in quo disseritur, An monachi, negligentes Pauli praeceptum, ad laborem cogendi sint: ejus initium est, *Jussioni tuae sanctae frater Aureli*.

In 1. ad Thessal. 4. super, Nolo vos contristari de dormientibus serm. 1. qui est de verb. Dom. 34.

IN PRIMAM ad Timotheum 1. super, Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, sermones tres, qui sunt de verb. Apost. 8. & 9. & 10.

In primam ad Tim. 6. Quod radix omnium malorum sit cupiditas, ser. 1. qui est de 50. hom. 8.

In 2. ad Timot. 3. super, Omnes qui volunt in Christo pie vivere, De conflictu vitiorum librum unum; quo ostenditur, sine vitiorum persecutione neminem posse salvari; & incipit, *Apostolica vox*: quidam existimant, eum non esse Augustini.

In 2. ad Tim. 4. super, Praedica verbum, insta opportune, ser. 1. qui est de 50. hom. 5.

IN EPIST. Jacobi dictavit episcopus Annotationum librum unum, auditorum diligentia collectum, qui incipit, *Duodecim tribus*.

In Jacobi 2. super, Qui offenderit in uno, ad Hieronymum epistolam unam, quae est inter epistolas ejus 29.

In Jacob. 5. super, Nolite jurare, serm. 1. de verb. Apost. 30.

In idem super, Confitemini alterutrum, serm. 1. de 50. hom. 12.

IN EPIST. I. Petri, capite secundo, super, Deposita omni malitia, serm. 1. de 50. hom. 20.

In 1. Petri tertio, De Christo praedicante spiritibus, qui erant in carcere, ad Evodium epistola 1. quae est 99.

In

In 2. Petr. 1. De voce allata de coelo, serm. 1. de verb. Apost. 29.

In EPIST. I. Joannis a principio videlicet usque ad dimidium ultimi capitis, tractatus 10. editos ad populum per octo dies Paschalis Festi. Opus incipit, *Meminit sanctitas vestra*.

In 1. Joan. 1. super, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, serm. 1. de verb. Apost. 31.

In 1. Joan. 4. De non credendo omni spiritui, serm. 1. de verb. Apost. 32.

IN APOCALYPSIN scripsit episcopus Annotationum juxta anagogen librum unum: quem nescio quis in Homilias decem & octo dissecuit; additis ante & post aliquibus verbis, in quibus incipi ac finiri solent Homiliae, forte ut eas, sic divisas, commodius in ecclesia legendas, certis aliquot anni diebus exhiberet: sed verisimile non est Augustinum de rebus tam obscuris tam breviter ad populum dixisse. Opus incipit, *In lectionem Revelationis*.

HACTENUS Exegematica Augustini scripta: ex quibus, & aliis exotericis ejusdem Operibus varii auctores collegerunt diversa in divinas Scripturas explanationum Volumina, de quorum numero est Petrus Tripolitanus; qui, ut testis est Cassiodorus, expositiones collegit in omnes Pauli epistolas. Beda etiam post eum idem fecit in totum Paulum, & in primam Joannis epistolam: postremo Barptolemaeus Urbinas Augustinianus congregavit in totum Bibliorum corpus explanationum Tomos duos ex dictis Augustini: de cujus vita & scriptis scripserunt Possidonius Calamensis episcopus, & Jacobus archiepiscopus Genuensis. Moritur B. Augustinus in urbe Hipponae, cum a Vandalis obsideretur, temporibus Theodosii Junioris, anno Domini CCCCXXX: [a]

(a) Quum N. Xystus plura exegetica M. Aurelio Augustino adceoseat, quae ex concordi Criticorum calculo aliis sunt adiudicanda, operae pretium est, etsi non sine gravi labore, singula percensere, & ad Incudem revocare, praesertim post novissimam editionem operum M. P. cura PP. BB. juxta quam Exegetica cuncta in Vetus & Novum Testamentum prostant III. Tomo, & Sermones Tom. V. Nec dumtaxat tam inlustrium Editorum sententiam hic proferam, verum & aliorum, quibus tamen in nonnullis etiam laudatus N. Author, etsi in caliginoso Seculo, facem praetulit circa non pauca, quae ad lydium lapidem probans non adjudicavit Augustino. Liber igitur *de Mirabilibus Sacrae Scripturae* (ut etiam paullo ante adootavi) citra omnem dubietatis aleam alteri ab Augustino est adscribendus, eique posterioris aetatis, natione Hiberno, seu Brittannico, qui ibidem testatur se scripsisse Anno 666. & fortasse contemporaneus fuit V. Bedae, sed illo aetate prior, ab Augustini stylo longe dissimilis, & phrasis nimium inelegantis. Liber itidem *de benedictionibus Patriarcharum* non est M. P. sed continet fragmentum Alcuini, nec non S. Hieronymi in Genesim, pluraque excerpta ex Moralibus S. Gregorii M. Reperitur quoque hic liber inter commentarios, qui inscribuntur Eucherio Lugdunensi. *Quaestiones* tandem *in Vetus & Novum Testamentum* non sunt Augustini, sed potius Hilarii Sardi, ut Dupinius existimat. At Sermones, Homiliasve in varias Scripturae libros operosius examinare oportet, quum ex iis plures sint ad Augustinum non pertinentes: ut autem recto ordine procedamus eundem servare decet ordinem, quem tenuit Author, & in classes disponendo Sermones, & Homilias, quid sit de eis sentiendum fas est adnorare.

In Genesim igitur Sermo olim 133. *de Tempore*, nunc in *Appendice* 248. non est Augustini, sed potius est Cento quidam compactus ex Sermonibus 52. & 53. Ambrosii, seu certius Maximi Taurinensis — Sermo in Genesim de Arbore Scientiae non reperitur inter Sermones Augustinianos, bene vero Sermo olim *de diversis* 81. nunc 223. *In libro, qui appellatur Genesis*, Qui vero ab Authore N. laudatur Sermo olim 1. *Tom. IX.* nunc 1. in *Appendice* est vetustissimi, sed incerti Authoris — Sermo 69. *de Tempore*, nunc in *Appendice* 145. non est Augustini, sed probabiliter Maximi Taurinensis — Sermo *de Abraham* nunc in *Appendice* 2. est Caesarii Arelatensis — Sermo *de Tempore* 54. nunc in *Appendice* 4. pertinet ad laudatum Caesarium — Sermo *de Tempore* 70. nunc in *Appendice* 3. est incerti Authoris, initium illius stylum Caesarii sapit, reliquum est decerptum ex Homilia Origenis in *Genesim*. — Homilia V. ex L. nunc Sermo 387. non est illa, quam laudat Xystus. — Sermo 34. *ad Erem.* non est Augustini. — Sermo *de Tempore* olim 71. nunc in *Appendice* 6. est conflatus ab incerto Authore, habetque plura ex Origene *Homil. VIII. in Genesim*, & alia aliunde collecta — Sermo vero 73. olim *de Tempore*, nunc in *Appendice* 7. non est Augustini. — Sermo *de Tempore* olim 68. nunc in *Appendice* 9. est fragmentum Homil. XVI. Origenis in *Genesim*. — Serm. *de Tempore* 79. nunc in *Appendice* II. a PP. BB. tribuitur Caesario Arelatensi. — Sermo 81. *de Tempore*, nunc in *Appendice* 13. est Sermo 7. Caesarii Arelatensis. — Sermo 83. *de Tempore*, nunc in *Appendice* 14. totus est Centonis instar compactus ex variorum dictis, scilicet Pelagii, Ambrosii, Cypriani, & ex fragmento Sermonis *de Susanna, & Joseph*. — Id ipsum sentias *de Serm.* 82. nunc in *Appendice* 15. qui adjudicandus forte est Caesario Arelatensi.

In Exodum. Sermo *de Tempore* 84. nunc in *Appendice* 16. est Caesarii IX. quaedam ex Origine excerpta continens. — Sermo *de Tempore* 85. nunc in *Appendice* 17. est X. Caesarii Sermo. — Sermo *de Tempore* 86. in *Appendice* 18. est conflatus ex Sermone II. Caesarii, & Homil. 2. *in Genesim* Origenis. — Sermo de Apparitione Domini in rubo est Sermo XII. Caesarii Arelatensis. — Sermo 88. *de Tempore*, in *Appendice* 22. est XIII. Caesarii. — Sermo 87. *de Tempore*, in *Appendic.* 20. est compactus ex Homil. IV. in *Genesim* Origenis, & ex Commentario Hieronymi in *Psalm.* 77. & 104. — Sermo 89. *de Tempore*, in *Appendice* 23. est incerti Authoris. Sermo 90. de *Tempore*, nunc in *Appendice* 24. est compactus ex variis Homi-

liis

liis Origenis in *Exodum*. —Sermo 91. *de Tempore*, in *Appendice* 25. est conflatus etiam ex Origenianis Homiliis in *Exodum*. —Sermo *de Temp.*97. in *Appendice* 27. supposititius est Augustini, sed incerti Authoris est.

In Numeros Sermo *de Tempore* 100. nunc in *Appendice* 98. non est Augustini, sed potius Caesarii Arelatensis ex opinione BB. — Sermo *de Tempore* 102. in *Appendice* 29. est XV. Caesarii. — Sermo *de Tempore* 88. in *Appendice* 30. in Fuliensium Veteri Codice tribuitur Hieronymo. — Sermo *de Tempore* 99. in *Appendise* 31. non est Augustini, sed altera pars Origenis Homiliae *in Numeros IX*. —Sermo 101. *de Tempore*, nunc in *Appendice* 32. Incerti Authoris, & dubius an sit Caesarii. — Sermo 103. *de Tempore*, in *Appendice* 33. Incerti Authoris, qui ex Origenis Homiliis in *Numeros* plura fragmenta collegit.

In Josue Sermo *de Tempore* 105. in *Appendice* 34. non est Augustini, sed potius Caesarii XVI. esto in fine discrepet ab Caesarii stylo. — Sermo *de Tempore* 106. in *Appendice* 35. tribuitur Caesario.

In librum Judicum Sermo *de Tempore* 108. non est Augustini, & aliqua continet excerpta ex Ambrosio *lib. de Spiritu Sancto*.

In Lib. Regum Sermo *de Tempore* 200. in *Appendice* 39. non est Augustini, sed depromtus ex Oratione contra *quinque haereses cap.6.* —Sermo *de Tempore* 201. in *Appendice* 40. est Caesarii XX. — Sermones *de Tempore* 204. & 206. in *Appendice* 41. & 42. dubii sunt, & ex BB. Caesario adjudicantur. — Sermo *de Tempore* 207. in *Appendice* 43. est incerti Authoris. — Sermo 208. *de Tempore*, in *Appendice* 44. est Caesarii XXIII. Idem esto judicium de Sermone 210. *de Tempore*, nunc in *Appendice* 45. — Sermo *de Tempore* 211. in *Appendice* 46. est incerti, & ineruditi Authoris.

In Lib. Tobiae Sermo 216. *de tempore*, in *Appendice* 47. est incerti, & ineruditi Authoris.

In Judith Sermones *de Tempore* 228. & 229. in *Appendice* 49. sunt incerti, & indocti Scriptoris.

In Lib. Psalmorum. Jam de Quaestionibus Veteris Testamenti supra est actum — Sermo *de Verbis Psalmi* 49. in *Appendice* 53. desumtus est ex Augustini enarratione in *Psalmum* 49. sed quibusdam mutatis & additis — Sermo inter L. Homilias 33. in *Appendice* 55. est incerti, sed non ineruditi Authoris. — Sermo *de Tempore* 225. in *Appendice* 52. dubius est. — Sermo *de Tempore* 136. in *Appendice* 159. non est Augustini, sed extat totus quoad verba in Hieronymi *Tom.9.* cum spuriis opusculis. Sermo inter L. Homilias 4. nunc in *Appendice* 54. supposititius est.

In Lib. Proverbiorum: Sermones de Muliere Forti, in *Appendice* 58. restituendi fortasse videntur Caesario Arelatensi.

In Lib. Sapientiae Sermo *de Tempore* 192. in *Appendice* 113. descriptus est ex Vigilii Tapsensis Libro *de Fide contra Palladium Arianum II. cap.5.6. & 7.*

In Isaiam *de Sanctis* Sermo 7. est exceptus ex lib. XX. *de Civitate Dei* cap.8. — VII. inter L. Homilias, in *Appendise* Sermo 187. desumtus est ex Sermone 178. S. Augustini, nihilque fere diversum habet, nisi in praefatione, & conclusione.

In Danielem Sermo *de Tempore* 240. nunc in *Appendice* 59. Incerti Authoris est — Sermones de Susanna non sunt Augustini, sed incerti, ac ineruditi Authoris.

In Matthaeum Sermo *de Sanctis* 9. in *Appendice* 218. non est Augustini, sed si primam partem demas ab illis verbis n.2. *Deceptor itaque Herodes* &c. pertinet ad Homiliam Eusebii de *Epiphania* — Sermo *de Sanctis* 10. in *Appendice* 220. est Cento quidam compactus ex Sermonibus 8. & 48. Augustini, & Ambrosii de SS. Nazario, & Celso, aliisque laciniis quae sapiunt Caesarium. — Sermo *de Tempore* 59. in *Appendice* 62. constat sententiis, & interpretationibus emendicatis ab Augustino, Hieronymo, & aliis. — Sermo *de Tempore* olim 50. nunc in *Appendice* 121. non est Augustini, sed compactus ex verbis Petri Crysologi, Ambrosii, & Cassiani. — *de Tempore* 126. in *Appendice* 65. non est Augustini, sed alterius incerti Authoris, qui cum Cypriano plerumque consentit. — Sermo *de Tempore* 282. in *Appendice* 64. continet excerpta ex lib.2. de Serm. Domini in Monte, praefationem vero, & conclusionem habet aliunde adscitam. — Sermo *de verbis Domini* 3. in *Appendice* 268. non est Augustini, sed probabilius Chrysostomi. — Sermo *de Tempore* 202. In *Appendise* 66. Caesarii mentem, & stylum refert. — Sermo *de Sanctis* 39. in *Appendise* 250. Caesarianus potius, quam Augustinianus videtur. — Sermo *de verbis Domini* 14. in *Appendice* 72. dubius. — Sermo *de Tempore* 232. in *Appendice* 73. non est Augustini. — Sermo *de Verbis Domini* 19. In *Appendice* 82. non est Augustini. — Sermo *de Sanctis* 38. in *Appendice* 77. est Caesarii XXVII. — Sermo *de Tempore* 209. in *Appendice* 81. est Authoris Augustino posterioris, qui damnatum percenset Eutychetis errorem.

In Lucam Sermo *de Sanctis* 18. in *Appendice* 194. est imperiti consarcinatoris, qui plura congessit ex Sermonibus 119. 120. 121. — Sermo *de Sanctis* 34. in nova editione *Tom.VI. in Appendice Tract. de Assumptione* non est Augustini, sed incerti piique Authoris, qui floruit aetate Caroli M. — Sermo *de Tempore* 130. in *Appendice* 155. est Homilia S. Johannis Chrysostomi, sed decurtata, & minus conveniens graecae editioni.

In Johannem Sermo *de Tempore* 41. in *Appendice* 92. non est Augustini. — Homilia XXII. inter L. In *Appendise* Sermo 94. partem continet excerptam ab Augustino *Tract. in Johannem*. — Sermo *de Tempore* 104. in *Appendice* 95. non est Augustini, sed alterius pii Scriptoris in Scripturis exercitati. —Sermo ad Eremitas 18. in *Appendice* 97. non est Augustini. — Sermo ex additis ad X. *Tom. ultimus*, in *Appendice* 98. non est Augustini, sed potius Alcuini. — Sermo *de Verbis Domini* 28. in *Appendise* 144. sapit stylum Caesarii Arelatensis. — Serm. *de Tempore* 127. in *Appendice* 149. ex variis laciniis Augustinianis conflatus. — Sermo *de Tempore* 132. in *Appendice* 158. est potius Maximi Taurinensis. — Sermo *de Tempore* 133. in *Appendise* est Leonis Papae de Quadragesima quintus.

In Actus Apostolorum Sermo *de Sanctis* 14. in *Appendice* 189. est cento conflatus ex variis Augustinianorum Sermonum fragmentis.

In Epistolam ad Romanni Sermo *de Tempore* 43. in *Appendise* 102. est incerti, sed pii eruditique Authoris — Sermo *de Tempore* 47. in *Appendice* 103. est continuatio ejusdem Sermonis 102. ibidem — Sermo *de Verbis Apostol.* 25. in *Appendice* 100. est Maximi Taurinensis. — Liber de *Praedestinatione*, *& Gratia* in *Appendice* X. Tom. est *suspecti Authoris*.

In I. Ad Corinth. Serm. I. super ea verba *Tentatio vos non apprehendat* non est Augustini: Vide *Appendicem* III. Tom. nov. editionis — Hom. XV. ex L. in *Appendice* Sermo 105. opus est fortasse Caesarii, qui ex verbis Augustini illud confecit.

In II. ad Corinthios omnia sunt gennina Augustini.

In Epistola ad Galatas etiam genuina sunt opera Augustini, quae laudat Xystus.

In epistola ad Ephesios Serm. *de Tempore* 221. est excerptus ex Enarrat.2. in Psalm.15. — Sermo 26. *de verbis Apostoli*, in *Appendice* 99. est incerti Authoris.

In Epist. ad Philippenses genuina sunt etiam opera Augustini.

In Epist. I. ad Thessalonicens. pariter concordant loca.

In Epist. I. ad Timoth. *Homil. VIII.* inter L. non est Augustini, sed Sermo LXX. Caesarii Arelatensis.

In II. ad Timoth. liber *de conflictu vitiorum, & virtutum* non est Augustini, sed Ambrosii Aut-

perti

AURELIUS Cassiodorus, vir clarissimus, Theodorici regis Italiae epistolarum Magister, Romanae urbis Senator & Consul, cum, relicto saeculo, monachus & abbas monasterii Ravennatis factus esset, omnes saeculares disciplinas, ac maxime eloquentiam in obsequium Christi convertens, multa de divinis Scripturis interpretatus est: inter caetera vero multo praestantius librum Psalmorum, in quorum explanatione perstrinxit compendiosa & eleganti brevitate quicquid Sanctus Augustinus in Psalmorum tractatibus copiosissima enarratione profuderat, intermistis etiam de suo non contemnendis annotationibus, definitionibus, propositionibus, & axiomatibus nonnullis ex Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Musica, Geometria, Astronomia, Arithmetica, & aliis disciplinis; quibus, tanquam stellis, ac gemmis, nitidam Operis sui texturam exornat; accommodatis rhetorico more ad singulos Psalmos brevibus Praefatiunculis, in quibus argumentum & divisionem Psalmi in suas partes proponens, breviter explicat, quid unaquaque Psalmi parte contineatur: deinde in ipsa enarratione verba, ac versiculos Psalmi necessaria quadam ordinis consequentia artificiose inter se connectens, anagogicae potissimum explanationi incumbit, omnia in Christum, finem omnium referens: demum in fine singulorum Psalmorum apponit brevem a se dictorum epilogum; in quo ethicum aliquid anagogiae immiscens, Lectoris animum inflammat. Opus incipit, *Repulsis aliquando in Rhavennate urbe*.

SCRIPSIT item, De institutione divinarum lectionum libros duos, accedentibus ad Sacra studia utilissimos; quorum initium est, *Cum studia saecularium*.

ITEM compendium totius divinae Scripturae, quod MEMORIALE SCRIPTURARUM praenotavit.

IN CANTICA Canticorum Commentarios, incipientes, *Salomon inspiratus*.

IN ACTA Apostolorum succinctam expositionem.

IN OMNES Catholicas epistolas Annotationes.

IN APOCALYPSIN Commentarium, cui titulum fecit, COMPLEXIONES IN APOCALYPSIN.

DELINEAVIT etiam Sciographiam tabernaculi Mosaïci juxta exemplar a Mose in 26. Exodi capite descriptum: cujus picturam Beda se vidisse testatur, in secundo libro, De tabernaculo Mosis. Floruit sub Justinis seniore ac juniore, moriturque anno 97. aetatis suae, anno Domini DLXXVI. (a)

AURELIUS Prudentius Clemens, vir consularis, natione Hispanus, ex urbe Caesaraugustana Palatinus miles, & Massiliae consul, poëta sui temporis celebratissimus, & omnium disciplinarum varietate ornatus, cum per quinquaginta & septem annos mundanis vanitatibus inservisset, tandem, his in senectute relictis, totum se divinarum Scripturarum studio dedicavit: in quo multa carminibus scripsit, inter caetera vero volumen hexametri carminis, *διττοχαίων* idcirco praenotatum, quia in ipso ex omnibus historiis veteris ac novi Testamenti, quasi duplicem cibum parasset: *διττὸς* enim duplex, & *ὀχὴ* cibus (b). Legi quoddam hujus Operis fragmentum, cujus initium est, *Eva columba fuit*.

EDIDIT quoque juxta morem Graecorum in tria prima Geneseos capita, hoc est, ab initio libri usque ad praevaricationem Adae, & expulsionem ejus de Paradiso, Commentarios tam sermone, quam sensu celebres. Claruit sub Gratiano

perti Monasterii S. Vincentii ad Vulturnum in Beneveoto Abbatis, de quo supra est actum. Vide PP.BB. Tom.VI. opp. S.August. in *Appendice*.

In Epistolam Jacobi Homil.XII.inter L. non est Augustini, sed plane Sermo 56. Caesarii Arelatensis.

In Epist.I. Petri vera Augustini sunt opera, quae laodantur, sicut & in Epist.I. Johannis. Addendi quoque sunt hisce a Xysto enumeratis S.Augustini operibus alii ejusdem M.P. Exegematici Libri, nimirum *de Civitate Dei*, & *Confessionum ejusdem*, in quibus plura Divinae Scripturae loca explanantur.

(a) Inter Cassiodori opera, cum edita, tum anecdota, jamque deperdita, aliqua enumerat Xystus, quae dubio procul ejusdem non sunt. Expositio namque in Cantica Canticorum alteri sequioris aetatis est restituenda, cum in ea laudetur Gregorius M. qui floruit post Cassiodorum. Liber de schematibus, & tropis S. Scripturae, quae passim in Commentariis ejusdem in Psalmos reperiuntur, est V. Bedae, etsi Commentarius in Psalmos, ex Augustino fere desumtus, sit Cassiodori. Edidisse quoque commentarios in Acta Apostolorum Thrithemius refert, quos tamen Cassiodorus ipse non memorat, etsi reliquos tractatus a Xysto relatos a se compositos dicat, qui tamen non extant.

(b) Sunt qui legendum censet *Διττοχαῖον dittochaeon* a verbo *διττος*, qood est duplex, & *καὶς* idest *probus*, quia probitatis exempla in otroque Divino Foedere recensita in enchiridion Prudentius redegit. Videsis praeceteris Nicolaum Du Mortier *Etymolog. Sacr. Graec. Latin.*

tiano Augusto anno Domini CCCLXXX. cujus vitam Aldus Manutius ex Operibus ejus breviter collegit.

B

BASILIUS, Caesareae Cappadocum episcopus, re & cognomine Magnus, quem nulla unquam, aut sententia, aut verbo erraſſe communis Graecorum Patrum conſenſus affirmat, ex Heleno Ponto, Ponti oppido, Baſilio ſacerdote & Eumelia nobilibus parentibus ortus, duorum epiſcoporum, hoc eſt, Gregorii Nyſſae, & Petri Sebaſtae, frater, Gregorio Nazianzeno, & Joanni Chryſoſtomo arctiſſima fuit familiaritate conjunctus: hic in divinis exponendis Scripturis, ſicut ſummopere adamavit lucidas hiſtorici ſenſus interpretationes, moralibus quibuſdam, iiſdemque flagrantibus exhortatiunculis intermiſtas; ita vehementer delectatus eſt exornare expoſitiones ſuas omnibus ſaecularis literarurae ornamentis: quod & praecipue in novem illis celebratiſſimis Hexaëmeron homiliis praeſtitit: quas uſque adeo admirandae elaboratae dictionis cura, & orationis majeſtate illuſtravit, ut eloquentiſſimus ac doctiſſimus Gregorius Theologus non immerito dixerit, tantum Baſilii orationem omnes hominum ſermones antecedere, quantum divina vox humanas voces: tantis quoque diſciplinarum omnium, ac bonarum artium divitiis, e media potiſſimum philoſophia Peripateticorum depromptis, eaſdem homilias, ſicut & caeteras explanationes ſuas, locupletavir, ut jure Chriſtianorum philoſophus, & philoſophorum Chriſtianiſſimus dictus ſit. Quantum vero exiſtimaverit hoc divinum Hexaëmeron Opus veneranda Patrum antiquitas, oſtendunt inter alios Gregorius Nazianzenus, cognomento Theologus, Gregorius Nyſſenus, & Ambroſius, eruditiſſimi ac ſanctiſſimi viri: quorum prior in Monodia ſua ſic loquitur: MAGNUS Baſilius, quo nemo ſacra Volumina, nec eloquentius, nec verius, nec uberius enarravit, ſcripſit Hexaëmeron, ubi de rerum principio divinitus diſſerit: quem, ego quoties lego, ita me in conditoris amore, charitate, atque cognitione confirmo, ut nulla re magis moveat, aut oblectet: cui ſubſcribens Gregorius, Nyſſae epiſcopus, in Praefatione Hexaëmeron a ſe editi, ſic ait: QUI legerunt divinam illam patris noſtri Baſilii in magnum Moſem commentationem, non minus, quam ea, quae ab ipſo Moſe perſcripta ſunt, admirantur: & merito, mea quidem ſententia: nam quam rationem habet cum grano ſpica, quae & ex illo provenit, & illud eſt; vel potius quae cum illud ipſum inſit, magnitudine tamen ab eo, & pulchritudine, & formae differt varietate: eandem rationem habere dicas cum oratione magni Moſis, quae a Magno Baſilio accuratiore ſtudio ſunt elaborata: etenim quae paucis ille verbis complexus eſt, ea doctor noſter ſublimi philoſophia ſic adauxit, & cumulavit, ut non ſpicam, ſed arborem effecerit, ad ſimilitudinem grani ſinapis, quod regno coelorum comparatum eſt. Haec Gregorius. Ambroſius vero hoc ipſum tanto in pretio habuit, ut illud verſum e Graeco, totum & iiſdem ſententiis ac verbis in Hexaëmeron a ſe compoſitum transfuderit. Euſtachius quidam, vir diſertus ac doctus, ut Junilius Afer, ſive Beda, in Praefatione Commentariorum in Geneſim teſtatur, primus ad Syncleticam germanam ſuam Latinum fecit hoc Opus, quod Graece ſic incipit: πρέπουσα ἀρχὴ τῷ περὶ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως: hoc eſt, *Conveniens principium ei, qui de mundi conſtitutione dicturus ſit.*

SCRIPSIT etiam poſt Hexaëmeron in totum Pſalterium Homilias plurimas, de quibus nunc tantum ſuperſunt decem & ſeptem in ſexdecim Pſalmos habitae, hoc eſt,

In Pſalmum primum 7. 14. 28. 29. 32. 33. 37. 44. 45. 48. 49. 59. 61. 114. 115.

SCRIPSIT item de Paradiſo in 3. cap. Gen. hom. 1.

ITEM de coërcendis animi cogitationibus Homiliam unam in illud, quod apud nos legitur, Deuteron. 15. *Cave ne forte ſubrepat*, &c. & juxta editionem LXX. habet πρόσεχε σεαυτῷ, id eſt, *Attende tibi*. Hanc Homiliam nonnulli, falſa opinione ducti, tribuunt Zenoni, Veronenſi epiſcopo, & inter ejus ſermones conſcribunt.

IN principium Proverbiorum Homil. 1.

EDIDIT quoque in totum Eſaiam juxta ſenſum literalem enarrationem ſuc-

cin-

cinctissimae brevitatis, apertam & elegantem; quam audio nuper a nescio quo in Latinum conversam: ipse tantum Graece legi, & sic incipit: *ἐύχεσθε μὴ γένηται ἡ φύγη ὑμῶν χειμῶνος ἢ σαββάτῳ*: hoc est, *Orate, ne fiat fuga vestra hyeme, vel Sabbato*. Citantur ex hoc Opere a Joanne Damasceno testimonia libro tertio adversus Iconomachos, & ab Oecumenio in Commentariorum primae ad Corinth. capite 3.

HABUIT etiam in illud Lucae 12. de divite, cujus ager fructus uberes tulit, homiliam unam.

ITEM in illud Luc. 18. Omnia quae habes, vende, ad divites, hom. 1.

ITEM in Evangelii Joannis initium homil. 1. Rursus de Samaritide in Joan. 4. ad Flavianum liber 1.

IN illud 1. Thess. 5. Semper gaudete, hom. 1.

MORITUR Basilius temporibus Valentis & Valentiniani Imperatorum, anno Domini CCCLXXX. cum ecclesiae praefuisset annis octo: illatusque est sepulcro majorum, ubi avus Martyr, & pater Sacerdos, sub Maximiano Imperatore conditi fuerant. Scripserunt ejus vitam disertissimo stylo quatuor divini episcopi, Gregorius Nyssenae, Amphilochius Iconiensis, Gregorius Nazianzenae ecclesiarum antistites, & Helladius Caesariensis episcopus, Basilii discipulus, & in episcopatu successor: ex quibus Gregorius Nyssenus ad Hexaëmeron Basilii duos sermones addidit, ut ea suppleret, quae Basilius, morte praeventus, de hominis constructione absolvere non potuit. Hos Dionysius exiguus, Romanus vetustus auctor, Latinos fecit, sic incipiens, *Veteris debiti exsolutionem*. (a)

BARPTOLOMAEUS Bononiensis, ordinis Praedicatorum, Scholastica theologia imbutus, scripsit Postillam in Lucae evangelium, quae incipit, *Facies quatuor circulos*.

ITEM in omnes epistolas canonicas Postillam, incipientem, *Josue sexto praecepit Dominus*.

BARPTOLOMAEUS Parvus, ordinis Praedicatorum, in Lucam postillam adhibuit, cujus initium est, *Oblatio justi impinguat altare*. (b)

BARPTOLEMAEUS episcopus, & civis Urbinas, professione Eremitanus, vir plane doctus, & memoriae singularis, atque omnia fere D. Augustini volumina memoria tenens, contexuit ex variis sententiis, ac locis divi Augustini opus ingens, duobus Tomis distinctum, in explanationem totius divinae scripturae: quod opus nuper Joannes quidam Gastius, deleto veri auctoris nomine, &, in ejus locum proprio nomine in voluminis fronte praeposito, sibi satis impudenter usurpavit; &, quod gravius est, transpositis, detruncatis, ac detortis quibusdam ejusdem operis locis ad Lutheranorum haeresim, utilissimum ac piissimum catholici auctoris laborem contaminavit, & haereseos suspicione notavit. Claruit sub Ruperto Romanorum Rege anno Dom. MCCCX. Clementi Papae V. apprime charus.

BEDA Venerabilis presbyter, & monachus, natione Britannus, genere Anglosaxo, patria Cantabrigiensis, cum adhuc esset puerulus, nec dum septimum tenerae aetatis annum explesset, coenobium BB. Apostolorum Petri & Pauli, quod in Anglia situm est, ad ostium Uviri amnis in loco Ingitium appellato, ingressus est: in quo sub cura Benedicti primum, & postea Ceolfridi, ejus monasterii abbatum, monasticis institutis imbutus, & omnigena scientiarum eruditione instructus brevi admodum tempore, &, quod mirabilius est, inter assiduas monasticae disciplinae exercitationes, & continuam diu noctuque orandi, psallendi,

(a) Optime adnotavit ex Cassiodoro Dupinius M. Basilium in omnes fere Libros Scripturarum suos commentarios edidisse; & quamvis omnia ejus opera in praesentiarum non extent, certe plura prostant, eaque genuina prae iis, quae ante N. Scriptoris obitum typis fuerunt mandata, & Latine reddita cura inlustrium Virorum Gothofredi Tilmanni, Frontonis Ducaei, Johannis Baptistae Cotelerii, PP. BB. N. Francisci Combefisii (ex Achatholicis Wolfangi Musculi) aliorumque insignium Virorum, qui in edendis PP. Scriptis sedulam improbamque navarunt operam: quapropter lubet hic alias adponere M. Basilii lucubrationes in Sac. Scripturam a N. Xysto omissas. Videlicet Homiliam in Cap. VII. Proverb. *Ne dederis somnum oculis tuis*, quae extat apud laudatum Cotelerium *Monum. Eccles. Graec.* Commentarios in Cantica Canticorum *in Auctar. Biblioth. PP.* N. Combefisii Tom. II. Item in Ecclesiasten Conciones VIII. In illud ad Corinthios 15. *quando sibi subjecerit omnia*. Videsis laudatos Authores, eosque praecipue, qui litterariam historiam contexuere, Possevinum, Cavium, Dupinium, aliosque.

(b) Bartholomaeus Parvus ultra laudatam Postillam Biblia Vulgata simul cum N. Johanne Angelo in Armenam linguam vertit. Vide N. Echardum, & Jacobum Le Long. *Biblioth. Sacr.* P. I.

lendi, legendi in templo curam tantum profecit, ut Grammaticus Graece non minus, quam Latine peritus, poëta, rhetor, historicus, astronomus, arithmeticus, chronographus, cosmographus, philosophus, & theologus evaserit in tantum illis temporibus admirandus, ut apud ejus saeculi doctiores proverbium de eo diceretur, Hominem, in extremo orbis angulo natum, universum orbem suo ingenio perstrinxisse.

IS IGITUR anno aetatis suae trigesimo presbyter a Joanne episcopo ordinatus, hortatu Accae episcopi Eboracensis, ac multorum fratrum, aggressus est scribere in universam sacrosanctam Scripturam diversa explanationum volumina, in quatuor ordines distincta, videlicet, in Rapsodias, Quaestiones, Homilias, & Commentarios. In Rapsodiis, sive Stromatibus, vel Collectaneis congregavit mysticas magis, quam historicas expositiones, ex probatissimis ecclesiae doctorum sententiis, dictisque hinc inde interruptim & interpolatim collectas, nonnullis etiam de suo insertis ad imitationem sensus eorum, ubi opportunum fuit, quo diversi Patrum sermones, ac periodi, vel aptius inter se cohaererent, vel breviores & illustriores redderentur: &, ne majorum dicta furari, & ea, quasi sua propria, componere videretur, nomina doctorum per singula interponere decreverat, &, quid a quo auctore dictum esset, nominatim ostendere: sed, cum id ei nimis operosum appareret, primas tantum nominum syllabas in marginibus e regione cujusque sententiae apposuit; quae postea librariorum vel inscitia, vel incuria, ex omnibus exemplaribus periere.

IN Commentariis, Quaestionibus, & Homiliis, in quibus frequentius & sermone, & sensu suo utitur, stylum habet nec omnino inelegantem, nec affectatae elegantiae curiosum, sed temperatum: qui nec verborum multitudine fastidium, neque paucitate obscuritatem pariat, sed brevi facilitate currat gratissime.

OPERA ejus, adhuc eo vivente, & semper nova scribente, tanto in pretio habita sunt, ut ex ordinatione episcoporum Britanniae in ecclesiis publice legerentur. Cumque in lectione Homiliarum ejus nomen ex more auctoris venerabilis Bedae presbyteri praefigerent, aliter eum, cum viveret, praedicare non valentes, obtinuit usque in hodiernum diem titulus, semel a principio attributus, ut Beda Venerabilis potius dicatur, quam sanctus: viventem enim aliter nuncupare, quaoquam virae sanctitate clareret, fas non erat. Moritur hic sanctus vir sub Leone Imperatore, anno aetatis suae sexagesimo secundo, hoc est, anno ab ortu Christi DCCXXXIIII. die, quo Ascensionis Domini memoria celebratur.

Numerus & argumenta Exegematicorum Bedae Operum, ex quibus ipse partem in fine Anglicae historiae recensuit, hic est:

In tria prima Genesis capita, hoc est, ab initio usque ad ejectionem primorum Parentum de paradiso Collectaneorum ex Basilio, Ambrosio, & Augustino ad Accam Episcopum libri duo: quorum prior incipit, *De principio libri Geneseos*: hos typographi quidam Junilio Afro perperam inscripsere.

In eadem rursus tria Geneseos capitula Collectaneorum liber unus, incipiens, *Istud capitulum*.

In prima viginti quatuor Geneseos capita libri quatuor, incipientes, *Omnium librorum caput est*.

In totum Geneseos librum Collectaneorum liber unus: cujus initium est, *In principio utique temporis*.

In Genesim Quaestionum liber unus. *Primo omnium, praeceptor mi, inquiri mihi necesse est*.

In Exodum, Collectaneorum liber unus. *Haec sententia Esdrae*.

In Exodum a vigesimo quarto capite usque ad trigesimum, De tabernaculo, & vasis ejus, & vestibus sacerdotum libri tres: quorum exordium est, *Locuturi juvante Domino*.

In Exodum, Quaestionum liber unus. *Quaedam mysteria*.

In Leviticum, Collectaneorum liber unus. *Ab aliquibus interrogari solet*.

In Leviticum, Quaestionum liber unus. *In exordio Levitici quatuor genera*.

In Numeros, Collectaneorum liber unus. *In exordio Numeri*.

In Numeros, Quaestionum liber unus. *Prima nobis quaestio oritur*.

In

In Deuteronomium Collectaneorum liber unus. *Sciendum sane est.*
In Deuteron. Quaestionum liber unus. *Deuteronomion juxta fidem.*
In Jesum Nave, Quaestionum liber unus. *Post mortem ergo Mosi.*
In Judicum, Quaestionum liber unus. *Historia Judicum.*
In Ruth, Quaestionum liber unus. *Videamus nunc de Ruth.*
In Samuelem Commentariorum allegoricae explanationis ad Accam libri quatuor. *Quaecunque scripta sunt.*
In quintum & sextum capitulum tertii libri Regum, De templo Salomonis liber unus. *Hortatur nos vas electionis.*
In quatuor libros Regum, Quaestionum libri quatuor. *Post librum Judicum.*
In quatuor libros Regum iterum, Quaestionum triginta ad Nothelmum liber unus. *Quae de libro Regum.*
In Paralipomenon, libri duo a Tritemio citati.
In Esdram allegoricae expositionis ad Accam libri tres. *Eximias sacrae interpres.*
In Tobiam, allegoricae explanationis liber unus. *Liber sancti pastoris Tobiae.*
In Job ad Nectarium episcopum, commentariorum libri tres.
In Job fertur exegeses adhibuisse, quarum tamen Tritemius in catalogo nusquam meminit. Joannes Hervagius Typographus pro iis immiscuit Bedae operibus libros tres explanationum in Job ad Nectarium incipientes. *Adhortante te.* At eos ipse Beda in libello de ratione unciarum, Philippi presbyteri esse fatetur.
In Psalterium Commentariorum Volumen locupletissimum: cujus initium est, *Quoniam illo auxiliante, sine quo omnis actio.*
In Psalmum 52. latior Commentarius, incipiens, *Cum plures clerici.*
IN PSALTERIUM ex Hebraica veritate Meditationum liber unus: in quo excerptae sunt omnes versiculi ac sententiae, ad orationem pertinentes, insertis nonnullis precatiunculis, quo mens orantis, excitata & instructa Davidicis verbis, facilius & ardentius in Deum elevari possit.
IN PROVERBIA Salomonis explanationis, tam historicae, quam allegoricae, libri tres: quos quidam insertos Hieronymi Operibus falso Hieronymi titulo praenotarunt, cum eos liquido appareat esse Bedae Presbyteri, & ab eo collectos ex Commentariis veterum Patrum; ex quibus in explanationione 21. capitis nominatim citantur Gregorius in homiliis Evangelicis, & in expositione capitis sexti, & 21. Augustinus, & in expositione capitis trigesimi, Hieronymus. Horum initium est, *Parabolae Graece.*
IN ECCLESIASTEN liber unus, a Tritemio citatus.
IN CANTICUM Canticorum, Mysticae explanationis libri septem: in quorum primo confutantur errores Juliani Celanensis, in Campania episcopi, viri quidem eloquentissimi, & proximi ad Ciceronis facundiam, sed Pelagianae doctrinae assertoris; qui eloquentissima in hunc librum Commentaria emiserat; in quibus adversus Dei gratiam disputans, docuit nos per arbitrium liberae voluntatis posse bona facere, quae volumus: quamvis per auxilium gratiae Dei facilius ea perficere queamus, quemadmodum viatores iter & pedibus quidem agere valent, sed minori absque dubio labore, cum illis equi, quibus vehantur, adfuerint. In quinque sequentibus libris totius Cantici expositio absolvitur. In septimo & ultimo libro colligitur brevis Cantici explanatio ex his, quae D. Gregorius per cuncta Opuscula sua sparsim de hoc volumine disseruit: quae auctor ipse in superioribus sex Commentariorum libris intacta relinquens, in ultimum librum, veluti in totius Operis coronidem, reservaverat. Opus incipit, *Scripturus juvante gratia.*
IN OMNES Prophetas, tam majores, quam minores libri 18. hoc est, in Esaiam libri duo, in Jeremiam libri a. in Ezechielem liber 1. in Danielem liber unus, in XII. Prophetas minores libri 12.
IN MATTHAEI Evangelium Annotationum libri quatuor, *Mos etenim Scripturarum est.*
IN EVANGELIUM Marci literaliter & mystice ad Accam Episcopum libri quatuor, qui incipiunt. *In expositione Evangelii secundum Marcum.*
IN EVANGELIUM Lucae juxta literaliter & allegorice Commentariorum

ad

ad Accam Episcopum libri sex, *Mira vere est, & vera mire*.

IN JOANNIS Evang. Annotationum liber unus. *Hic est Joannes Evangelista.*

IN ACTA Apost. hist. & myst. ad Accam Episc. liber unus. *Accepi creberrimas.*

IN ACTA Apostolorum Retractationum lib. unus. *Scimus eximium doctorem.*

IN ACTA Apostolorum Quaestionum sex liber unus. *Quid indicat illud.*

IN OMNES epistolas Pauli Collectaneorum libri 14. quos ex omnibus Operibus D. Augustini eisdem sententiis ac verbis in unum coacervatis, collegit: eorum initium est, *Paulus Apostolus, qui cum Saulus.*

SUNT qui existimant haec Collectanea, quae nunc sub titulo Bedae satis confuso ordine, & parum accommodata expositione circunferuntur, non esse ea, quae Beda ipse adunavit, sed quae Barptolemaeus quidam Urbinas Augustinianus, auctor Operis, quod MILLELOQUIUM AUGUSTINI dicitur, utcunque consarcinavit: sunt & qui hoc ipsum Opus Floro Monacho tribuant.

IN OMNES epistolas Catholicas libri septem, quorum quartus, qui est in epistolam Joannis ad Accam Episcopum ex homiliis Augustini super eandem epistolam excerptus est. Operis totius initium est, *Dixit de hoc Jacobo Paulus.*

IN APOCALYPSIN Joannis ad Eusebium mysticae explanationis libri tres, excerpti ex commentariis, quos Tyconius Afer, Vir eruditissimus, in eum librum ediderat. *Dilectissimo fratri Eusebio.*

DE INTERPRETATIONE, tam Hebraearum, quam Graecarum dictionum, quae in utroque Testamento habentur, liber unus, alphabetico ordine digestus. *AHAC apprehendens.*

DE Schematibus, & Tropis sanctae Scripturae liber unus, ad intelligendas phrases linguae coelestis necessarius; qui incipit, *Solet aliquoties in Scripturis*: in quo adversus Graecos, qui gloriantur se troporum fuisse repertores, ostendit, nihil hujusmodi troporum schematum ac figurarum in scriptis Graecorum inveniri, quod non longe antea in Sacris literis fuerit usitatum.

DE LOCIS terrae Sanctae, qui in divinis literis habentur, liber unus, ex Opere Adamanni presbyteri abbreviatus. *Situs urbis Hierusalem.* (a)

DE TEMPORIBUS liber unus, ad intelligendam supputationem temporum divinae Scripturae utilissimus. *De natura rerum & temporum.*

IN LECTIONES, quae ex utroque Testamento per anni circulum leguntur, sermones nonaginta & octo, videlicet, De tempore septuaginta, &, De sanctis octo & quadraginta. Horum tamen plurimos scias non esse homilias aut sermones, sed lacinias expositionum ab incerto auctore ex commentariis Bedae revulsas, & in volumine sermonum repositas.

BELLATOR, incertae ecclesiae presbyter, saecularis literaturae, & sacrorum Voluminum eruditione illustris, multa dicitur in sanctas Scripturas scripsisse Commentaria: e quibus laudatissimi sunt in Sapientiam Salomonis libri 7. Vixit Ludovici Imperatoris temporibus, anno Domini DCCCXL. (b)

BENEDICTUS Stendal, Germanus, ex Hallis oppido Saxoniae, in divinis Scripturis eruditissimus, & in philosophia saeculari nobiliter doctus, qui in gymnasio Erfordiensi theologiam annis multis summa cum laude docuit, vita & doctrina illustris, edidit quaedam non spernendae lectionis Opuscula: ex quibus extant in quinque libros Moysi explanationum Scholasticarum libri quinque. Claruit sub Friderico Imperatore III. anno Domini MCCCCLXX.

BERNARDUS, Abbas primus coenobii Clarevallensis in dioecesi Lingonensi, ordinis Cistertiensis, natione Burgundus, patria Fontanus, vitae sanctimonia & praeclara eruditione praestantissimus, sic ab infantia Sacras literas imbibit, & per omnem aetatem memoria retinuit, ut quoties, aut aliquid loqui, aut scribere tentaret, toties in verba & sententias sanctarum Scripturarum prorumpere co-

ge-

(a) Communis fere opinio Criticorum, praesertim N. Natalis, Dupinii, Tillemontii, Cavii aliorumque ablegat V. Bedae *Tractatum de locis Sanctis*, eo quia ibi apocrypha non pauca, aut minus probabilia percensentur. Consule eos: praefatum autem librum V. Bedae vindicat Honoratus a S. Maria *Animadv. Crit. Lib. 2. Diss. 2*, num autem feliciter? propriis oculis lustra.

(b) Quae de Bellatore scripsit N. Xystus excepit ex Abbate Trithemio, ex quo claruit ille Anno 840. Verum ex Guillelmo Cavio in *Hist. Litter. Sec. VI.* habetur, quod Bellator Cassiodori Amicus floruerit An. 550. & scripserit in Esther libros VI. in Tobiam libros V. in Judith libros VII. & in Sapientiam lib. X.

geretur: unde & universa scripta ejus, quae nihil aliud, quam Centones divinorum voluminum dici queunt, undequaque veteris ac novi Testamenti sententiis distincta sunt, ceu gemmeis emblematibus; hisque adeo commode & apte insertis, ut ibi nata esse credantur. Modus docendi ejus in sensibus mysticis indagandis, & in moribus formandis fere semper versatur. Oratio, ubique dulcis & ardens, ita delectat, & ardenter incendit, ut ex suavissima lingua ejus mel & lac verborum fluere, & ex ardentissimo ejus pectore ignitorum affectuum incendia erumpere videantur. Ejus autem exegetica in divinas literas monumenta haec sunt:

IN Geneseos caput primum, De sopore Adam, sermo unus.
In 1.Reg.17. De Davidis Monomachia, serm.1.
In 3.Reg.19. De fuga Heliae, serm.1.
In 4.Reg.5. De Naaman Syro, serm.1.
In principium Psalmi 83. sermo 1.
In Psalmum 84. sermones 2.
In Psalmum 90. sermones 17.
In Psalmum 132. serm.1.
In Cantica Canticorum ex variis locis, sermones 8.
In Esaiae capite 6. De visione sedentis super solium, sermones 5.
In Esaiae 7. De verbis Esaiae ad Achaz, serm.1.
In Esa.9. De nomine pueri admirando, serm.1.
In Esa.12. sermo 1.
In Matthaei 5. De septem beatitudinibus, serm.1.
In Matth.6. De oratione Dominica, serm.1.
In Matth.15. De 7. panibus, serm.1.
In Marci caput 16. sermones 2.
In Lucae cap.1. De annunciatione Dominica, sermones 4.
In salutationem Angelicam ex eodem capite, sermones 2.
In Luc. cap.10. De Martha & Magdalena, serm.1.
De Villico iniquitatis in Luc. cap. 16. tractatus 1. quem nonnulli alterius auctoris esse credunt.
In Luc.24. De duobus discipulis euntibus in Emaus, serm.1.
In illud Joanis 10. Qui ex Deo est, verba Dei audit, serm.1.
In 1.Thessalonicensium 5. De oratione, petitione, obsecratione, & gratiarum actione, serm. 1.
In Apocalypsis 7. De septem sigillis, serm.1.
In Apocal.12. De muliere amicta Sole, serm.1.

EXTAT praeter haec insigne hujus auctoris Opus, quod eruditi omnes caeteris ipsius laboribus praeferunt; hoc est, in tria prima Cantici Canticorum capita explanationis Mysticae atque Continuae sermones octoginta sex, quos ultimo vitae suae anno coram monachis suis in solatium quotidiani laboris viva voce, & ex imo corde profudit: in quibus tanta facundia divinae charitatis vim, atque sublimitatem expressit, ut appareat illum omnes in se ipso coelestis amoris affectus, motus, & aculeos vero, ac vivo spiritus sui experimento sensisse. Caetera hujus libri capita cum morte praeventus explicare non potuisset, Gilbertus Hollandus Cistertiensis, styli & spiritus Bernardi sectator, explere tentavit; editis ab eo loco tertii capitis, LECTULO MEO QUAESIVI PER NOCTES, ubi auctor ipse finierat, usque ad locum illum quinti capitis, DILECTUS MEUS CANDIDUS, ET RUBICUNDUS, sermonibus octo & quadraginta: conantem autem ulterius explanando progredi, mors ex humanis abstulit, veluti huic indignata, quod interruptum a se Bernardi laborem iterum continuare, & ad finem deducere velle auderet. Moritur Bernardus anno aetatis suae LXIII. ab ortu vero Servatoris nostri MCLIII. Ejus vitam Guillelmus, abbas sancti Theodorici, scribere incepit; Arnoldus vero, abbas Bonaevallis, perfecit, & in quatuor libros digessit. (a)

(a) Ad pleniorem noticiam operum S. Bernardi citra omnem dubietatis aleam legenda est novissima editio Parisina cura Cl.V. Johannis Mabillonii O.S.B. qui & libros genuinos Bernardi ab apocryphis distinxit, & eruditissimas adposuit praefationes, ac notas: quapropter ex hujusce tam inlustris Scriptoris

BERNARDINUS Gadolus, Brixianus, Camaldulensis abbas, vir bonarum literarum, philosophiae, & Juris Canonici apprime eruditus, scripsit in omnes Bibliorum lib os insigne annotationum Opus. Claruit sub Maximiliano Imperatore II. anno Domini MCCCCXCVI.

BERNARDINUS, natione Hetruscus, patria Senensis, Ordinis Minorum, vir vitae sanctitate, & miraculorum gloria clarus, labentis religionis suae restaurator, & auctor observantissimae congregationis, scripsit more Scholastico, sed sermone magis aperto ac simplici in Apocalypsin librum unum: cujus initium est, *Beatus qui legit verba libri hujus*. Claruit anno Domini MCCCCXL.

BESSARION, Patriarcha Constantinopolitanus, natione Graecus, amplissimus ecclesiae Romanae Cardinalis, Nicaenus cognominatus, vir undecunque doctissimus, philosophus & orator Graece Latineque praestantissimus, inter multa praeclara Opera sua reliquit in illud ex Joannis 21. capite, *Sic eum volo manere*, librum unum. Moritur in legatione Galliarum, anno MCCCCLXXIII.

BONAVENTURA, qui & Eutychius Graeca voce dictus est, episcopus Albanensis, natione Hetruscus, ex oppido Balneo regio, octavus Generalis minister ordinis Minorum, ob eximiam divinarum rerum eruditionem, a Gregorio X. Pont.Max. in collegium Cardinalium assumptus, tantam cum summa Scholasticae theologiae ac philosophiae cognitione vitae sanctitatem, & morum integritatem conjunxit, ut praestantissimus vir Alexander Halensis, praeceptor ejus, saepe de ipso dicere consueverit, Videri sibi Adamum in Bonaventura non peccasse. Hic inter multa piissima Opuscula, quae verbis ardentissimis & altissimis sensibus ad illuminandos animos, & inflammandas voluntates legentium divino succensus amore composuit, nobile quoque Opus in Hexaëmeron scholastico dictionis genere dictavit; cui De luminatibus ecclesiae, sive De illuminationibus, sive De quinque visionibus idcirco titulus est, quia in eo potissimum exponuntur
Genes. 1. quinque illae visiones Dei, comprehensae in ea sententia Mosis, VIDIT DEUS QUOD ESSET BONUM, &c. quinquies in principio Geneseos repetita. Initium Operis est, *In medio ecclesiae aperuit os ejus, &c.* Dividitur autem universum Opus in sermones viginti tres, tropologicis sensibus, flagrantibus sententiis, & abstrusis scholasticae, mysticaeque theologiae arcanis refertissimos.

SCRIPSIT item in Psalmum 118. Scholasticam Postillam incipientem, *Halleluja, laus, gloria*.

In Lucae Evangelium Scholasticam Postillam, quae incipit, *Spiritus Domini*.

In Joannem Postillam, quae incipit, *In principio*.

EDIDIT quoque Meditationum vitae Christi librum unum: in quo rudi quidem & impolito eloquio, sed efficaci, & maxime ad cor penetrabili quatuor Evangelia in unam historiam redegit, insertis de suo nonnullis meditationibus; in quibus ad excitandos & inflammandos Lectoris affectus, Christi gesta secundum quasdam imaginarias repraesentationes narrat, non solum prout res ipsae evenerunt, sed ut etiam contingere, aut contigisse potuerunt. Quare cum in transcursu hujus operis legitur; Ita dixit, vel Fecit Dominus Jesus: si illud ex ipsa Evangelica narratione probari nequeat, non aliter accipiendum est, quam devota meditatio exigit: hoc est, perinde ac si diceretur, Mediteris pio animo haec Jesum aut dixisse & fecisse, aut sic dicere & facere potuisse. Opus incipit, *Inter alia virtutum & laudum praeconia*.

FERTUR & ejusdem libellus ad lectionem Bibliorum introductorius PRINCIPIUM SACRAE SCRIPTURAE praenotatus; cujus exordium est, *Ostendit mihi Dominus fluvium magnum*.

RELIQUIT item compendium metricum scholasticum utriusque Testamenti versibus dimetris jambicis, libera solutaque syllabarum lege: quos ita disposuit, ut singula tetrasticha summam unius capituli contineant. Ejus initium est, *Mundus fit in principio*.

MO-

ris criterio adnotandum est hic, quod Sermo de duobus discipulis euntibus Emmaus non est S.Bernardi, sed B.Ogerii Ord. Cisterciensis, & Abbatis Lucedii in Dioecesi Vercellensi. Sermo de Assumtione in illud Lucae XII. abjudicandus est S. Bernardo: sicut & Sermo de B. Maria V. in illud Lucae I. *Ave Maria*. Sermo itidem de villico iniquitatis restituendus est alteri Bernardo Monacho Cluniacensi posterioris aetatis, & Sermo in illud Isaiae I. *Puer natus est nobis* adjudicandus est Guerrico Abbati, cui etiam adcensendi sunt plures alii, qui primitus sub nomine S. Bernardi fuerunt editi, Videsis eundem.

MORITUR imperio vacante sub Gregorio X. in concilio Lugdunensi anno Domini M.CCLXXXIII. sepultus in templo Minorum Lugdunensi, relatusque inter divos a Xysto IIII. Pont. Max. Ejus vitam copiose descripsit Octavianus Martinianus Suessanus, sacratissimi consistorii advocatus.

BONAVENTURA Paravinus, Prior generalis Eremitarum, presbyter cardinalis tituli S.Ceciliae, edidit Sermonarium scholasticum in Evangelia totius anni, quod incipit, *Veniet desideratus cunctis gentibus*. Floruit anno Domini M. CCCXX.

BONINUS Mombrinus, Mediolanensis, collegit ex quatuor Evangelistis hexametro carmine Dominicae passionis ad Xystum IIII. Pont. Max. libros sex, quorum initium est, *Qui nimis absumpsi primos juveniliter annos*.

BRUNO, primus Cartusiani ordinis fundator & institutor, natione Germanus, ex Colonia Agrippina, Remensis quondam ecclesiae canonicus, & in gymnasio Parisiensi publicus magister ac doctor eximius, admirando quodam eventu defuncti hominis, qui inter funebres exequias justo se Dei judicio condemnatum magna ter voce exclamavit [a], ad poenitentiam conversus, relicto saeculo in eremum Cartusiae Celesiensis secessit; ibique propositum monasticae disciplinae valde arduum instituit, orationibus continuis vacans, & assiduis studiis divinarum scripturarum: in quibus etiam multos non contemnendae expositionis libros reliquit, praecipue vero pios ac breves in Psalterium commentarios, nudo, simplicique sermone conscriptos, quorum tale habetur exordium, *Psalterium est quoddam musicum instrumentum*.

ITEM in omnes Pauli epistolas libros 14. quorum initium est, *Paulus nondum Romam venerat*. Claruit anno salutis nostrae M.LXXXI.

BRUNO, Archiepiscopus Coloniensis, edidit in quatuor Evangelia commentarios non negligendos: quorum initium est, *Post Pentateuchum Mosis, ut nova veteribus jungeremus*. Extant in bibliotheca Bononiensi Praedicatorum. Idem quoque testatur se in Pentateuchum scripsisse.

BRUNO Herbipolensis, orientalis Franciae episcopus, natione Germanus, patruelis Couradi Augusti, ejus nominis secundi, sanctitate & eruditione celeberrimus, collegit ex orthodoxorum patrum explanationibus strictum & elegantem in omnes Psalmos commentarium: cujus initium est, *Nova non cudimus, sed vetera renovamus*. Moritur sub Henrico Imperatore II. anno Domini M. XLV.

BRUNO, Archiepiscopus Ruthenorum, monachus Cassinas, in Italia natus & eruditus, doctrinae singularis & martyrii gloria inclytus, reliquit nobilis ingenii sui nonnulla immortalia monumenta: de quibus extant commentariorum in Genesim libri duo. Hic cum in Prussia Evangelium summo fidei ardore praedicaret, martyrio a Prussis coronatus occubuit anno Domini M. X. [b]

BRUNO, Senarum Thusciae, scripsit in Apocalypsin non aspernandam explanationem, quae incipit, *Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta. His paucis verbis B Hieronymus*.

BURGARDUS, ex ordine Praedicatorum, librum de situ terrae sanctae reliquit, ad topographiam sanctorum voluminum utilem.

(a) Quae de triplici successiva brevique repetita anastasi Parisiensis Doctoris Xystus narrat putidam olent fabellam ducentis circiter annis post obitum S.Brunonis a simplicioribus quibusdam venditatam, ex quibus deinceps ceteri minus adcurati latius descripserunt, adserentes, quod dum exequiae in Ecclesia peragerentur, ad verba illa *Responde mihi quantas habeo iniquitates*, caput e feretro elevans defunctus Doctor exclamavit: *Accusatus sum*. Altera die ad eadem verba ingeminavit terribili voce *judicatus sum*, quo ex infelici eventu ad poenitentiam conversus Bruno in eremum secessit. Tantamque in obscuro seculo sibi fidem vindicavit decantata historiola, ut ne dum pictis coloribus in Claustris Carthusianorum fuerit ad vivum expressa, sed etiam aliquando in Romano Breviario obtinuerit locum. Verum re penitius explorata a viris undequaque eruditis, qui ex synchronis Authoribus historiam Brunonianj secessus exceperunt, inventum est rem aliter se habere, nimirum caussam hujusce rigidioris vitae ab eodem susceptae duplicem fuisse, nempe amorem erga solitudinem, quem semper animo foverat, & aversionem ab aula, dum pertaesus, & perosus praesertim mores, & conversationem Manassis Archiepiscopi Remensis Seculo vale dicens in nemoribus Deo statuit inservire. Ex hisce, inquam, inlustribus Viris, authenticisque monumentis veritate perspecta Urbanus VIII. e Romano Breviario eradendam mandavit, etsi non dum e Claustris Carthusianorum erasa fuerit. Videsis Egassium Bulaeum *Hist. Univers. Paris.* Johannem Launoi Dissert. *de vera causa secessus S.Brunonis in eremum*, Philippum Brietium *Anno* 1184. NN. Natalem, & Gravesonium in *Histor. Eccles. Sec. XII.*

(b) Brunonem hunc Germanum, & Monachum Magdeburgensem adstruit Antonius Possevinus in *Apparatu*, quem consulas.

C

CAJUS Marius Victorinus, Afer, rhetor sui temporis praestantissimus, & ob praestaotiam artis suae statuam in foro Trajani promeritus, praeter illos tres libros, quos adversus Arrium more dialectico conscripsit valde obscuros, & vix doctissimis pervios, edidit commentaria in Apostolum: sed quod occupatus esset in eruditione saecularium literarum, scripturas sanctas ignoravit, unde ooo potuit, quamvis eloquens, de his bene disserere, quae oescivit: sed & hexametro versu cecinit Maccabaeae matris, ac septem filiorum ejus agonem; cujus initium est,

Rex fuit Antiochus Syriae ditissimus olim.

MULTA de ejus plausibili ad Christum cooversione refert Augustinus in libro octavo Coufessiooum capite 2. Claruit Romae sub Constantio principe, rhetoricam docens, circa annum Domini CCCLX.

CALLISTUS Placeotinus, canooicus Lateranensis divi Augustini, homo doctus & pius, & ioter Italicos concionatores suo tempore praecipuus, commentarios edidit in Aggaeum Prophetam, a se pro concione explicatum; item Commentarios in Joanoem, atque coarratiooes io evangelia quadragesimalia: quibus adjecit volumen exiguum de locis Palaestioae, quos divioae literae continent, addita geographica tabella, quae totius Operis, a se descripti, picturam oculis repraesentet. Edidit quoque Opus Chronicon super quatuor Evangelia instar ephemeridis, in quo diligentem supputationem temporum ac dierum collegit, quibus Dominus Jesus peregrinatus est in mundo; annotans annos ac dies, in quibus acta sunt singula, quae gessit & locutus est Christus, & porissimum a Baptismo usque ad Ascensionem. Opus sic incipit, *Cum Christianae professioni.* Claruit anno Domini MDXL.

CANDIDUS, regnantibus Commodo & Severo Imperatoribus, circa annum Salutis nostrae CC. pulcherrimos in Hexaëmeron tractatus edidit.

CAROLUS Bovillus Betomaodius Samarobrinus, theologus, mathematicus, & philosophus eximius, scripsit in Psalmum CXVI. De laude geotium librum unum; item, in Psalm. CXVII. De laude Hierusalem librum unum: scripsit item io Psalmum LXXIX. & CXLVII. & in orationem Dominicam, anoo Dom. MDXX.

CATENA Graeca explanationum in totum librum Job, sine nomioe auctoris manu descripta in membraois, ac decentissimo ordioe disposita, extat Genuae in Bibliotheca Saulia, collecta ex novem ac decem orthodoxis Graecis Patribus: quorum haec sunt nomina,

Alexander Capadociae,	Dionysius,	Methodius,
Apollinarius,	Ephrem,	Nilus,
Athanasius,	Evagrius,	Olympiodorus,
Basilius,	Gregorius Theol.	Polychronius,
Chrysostomus,	Julius,	Severus,
Cyrillus,	Julianus,	Severianus.
Didymus,	Isidorus,	

Operis hujus initium haec verba habet: *ὑπόθεσις μὲν ὑμῖν, καὶ σκοπὸς τοῦ ἔργου, ἡ τῆς βίβλου τοῦ πολυαίθλου Ἰὼβ ἀνάπτυξις*: id est, Propositum quidem nobis est, & scopus praesentis Operis, egregii bellatoris Job librum explicare.

CATENA Graeca in torum Evangeliorum corpus habetur Genuae io Bibliotheca Angeli Justiniani Minoritae, in membranis vetustissimis conscripta, & ab incerto auctore ex diversis Graecis Patribus collecta: quorum nomioa haec sunt,

Origenes,	Eusebius Caesariensis,	Chrysostomus,
Victor Presbyter,	Titus Bostreous,	Severus,
Isidorus Pelusiota,	Basilius,	Cyrillus.

INITIA vero expositionis in singulos Evangelistas haec sunt,

IN MATTHAEUM, *εὐαγγέλιον ἐστὶ λόγος περιέχων ἀγαθῶν ἀγγελίας πραγμάτων, κατὰ τὸ εὔλογον*: id est,

Evan-

Evangelium est sermo, bonarum rerum annunciationem continens, juxta id, quod rationi consonum est.

IN MARCUM πολλῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, καὶ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην συνταξάντων, id est,

Cum multi in Evangelia secundum Matthaeum, & secundum Joannem Commentarios composuerint.

IN LUCAM, ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ παλαιῷ λαῷ πολλοὶ προφητείαν ἐπηγγέλλοντο: hoc est, Sicut in veteri quidem populo multi prophetiam annunciaverunt.

IN JOANNEM, οὗτος ὁ εὐαγγελιστὴς πατρίδος μὲν ἦν: hoc est, Evangelista hic patria quidem fuit, &c.

CATENA Explanationum in omnes epistolas Pauli sine nomine auctoris, nuper inventa, in inclyta Venetorum Academia servatur.

CATINA Syrus, cognomento λεπτὸς, id est, Acutus & ingeniosus, brevem edidit in primum caput Ezechielis disputationem: cujus meminit Hieronymus libro primo Commentariorum in Ezechielem, referens summatim expositionem illius super visione rotarum, & animalium.

CAESARIUS, Monachus Cisterciensis, sermones scripsit in Evangelia festiva. *Botrus Cypri, dilectus*: anno Domini MCCXX.

COELIUS Pannonius, sanctorum Voluminum studiosus, Collectanea scripsit in Apocalypsin non poenitenda; quorum initium est, *Multis olim, nec dubiis modis*. Floruit anno Domini MDXL.

COELIUS Sedulius, presbyter, natione Scotus, Hidelberti Scotorum archiepiscopi ab ineunte aetate discipulus, qui, velut alter Apollonius Tyaneus, fugientem sapientiam toto terrarum orbe perquirens, Britanniam, Hispaniam, Galliam, Italiam, Graeciam, & Asiam, miro discendi ardore perlustravit, tandemque Romae divinis & humanis doctrinis illustris, sub Theodosio Augusto floruit carmine excellens & prosa, scripsit Mirabilium divinorum libros quatuor: in quibus hexametro carmine breviter coarctavit universa utriusque Testamenti miracula. Operis initium est,

Cum sua gentiles studeant figmenta poëtae.

RELIQUIT etiam commentariorum, seu magis annotationum in omnes Pauli epistolas soluta oratione libros 14. ex Origene, Ambrosio, Hieronymo, & Augustino nominatim citatis collectos: quorum initium est, *Sciendum est, quod in hoc prooemio*. Moritur sub Theodosio Juniore anno Domini CCCCL. (a)

CEDMONUS, simplex monachus, poëta haudquaquam asperoaodus, circa annum Domini sexcentesimum septuagesimum per omnes fere Bibliorum historias poëmata edidit.

CLAUDIUS Altisiodorensis, scholasticae theologiae peritissimus, scripsit commentarios in epistolas Pauli, quos mihi legere non contigit.

CLAUDIUS, Classitanae civitatis abbas, D. Gregorii Papae discipulus, de Heptateucho, de libris Regum, de Proverbiis, de Cantico Canticorum, deque Prophetis, Gregorio Papa disserente, multa, licet non eodem sensu, collegit, & in commentarios redegit: quorum meminit D. Gregorius in epistola ad Joannem Ravennae subdiaconum. Claruit anno Domini D.C.

CLAUDIUS Guillaudus, patria Belliocensis, apud insignem Eduorum Ecclesiam praepositus, & canonicus ecclesiastes, vir divinarum scripturarum studiosissimus, scripsit in omnes divi Pauli epistolas commentarios, quos COLLATIONES nuncupavit; Opus sane eruditum, breve, elegans, & valde necessarium: in quo omnes fere optimorum selectissimorumque doctorum tam veterum, quam recentiorum explanationes lucida & aperta brevitate perstrinxit hoc ordine. Primum explanat diligenter singulas cujusque capitis epistolae sententias: quo absoluto,

(a) Collectaneum, seu explanatio in omnes Pauli Epistolas ex SS. PP. scriptis consarcinata, quae Sedulio Scoto Hiberniensi adseveranter inscribitur, citra omnem dubietatis aleam huicce Coelio Sedulio adjudicari non debet, quum in eadem laudentur *Moralia in Job* Gregorii M. qui diu post obitum Sedulii floruit: quapropter probabilius laudatum opus restituendum censetur Sedulio cuidam Episcopo Britanniae de genere Scotorum, qui una cum Fergusto Episcopo Scotiae interfuit Concilio Romano coacto An. DCCXXI. Quamvis idem opus adjudicetur alteri Sedulio Scoto, qui, teste Hepidanno Monacho in Annalibus a Duchesnio editis, floruit An. DCCCXVIII. Videsis Criticos de Historia litteraria agentes.

luto, statim ante, quam sequens capitulum aggrediatur, locos capitis praecedentis, qui in speciem pugnare videntur, ad coocordiam revocat. Demum dictiones quasdam, ac phrases obscuriores jam praeexpositi capitis, suis dithuitionibus adhibitis, explicat. Scripsit quoque eadem explanationis methodo in Evangelium Joanois commentarios, quorum initium est, *Dicturus Joannes*. Itemque io omnes catholicas epistolas commentarios, qui incipiunt, *Status epistolae*. Claruit sub Carolo V. aono Domini M.D.XL. Opus incipit, *Inter omnes epistolas*.

CLAUDIUS, natione Scotus, monachus Benedictinus, Bedae Venerabilis discipulus, Albini Levitae collega, divinae scripturae studiosissimus, & saecularis doctrinae non ignarus, tam pedestri oratione, quam carmine conspicuus, edidit stylo succincto, & simplici

IN Pentateuchum Mosi commentariorum libros quinque.

IN Josue librum unum.

IN Judicum librum unum.

IN Ruth librum unum.

IN Matthaeum librum unum. Claruit sub Carolo Magno Augusto anno Domini D. CCC. (a)

CLAUDIUS a Monte Martyrum, Gallus, Carmelita doctor theologus Parisiensis, edidit eoarrationes succinctas io Apocalypsim ad Joannem Cardinalem Bellayum. Harum hoc est initium, *Apocalypsis subaudiendum haec est*. Claruit anno Domini M.D.L.

CLAUDIUS Seisellus, Sabaudiensis, episcopus Massiliensis, & postea archiepiscopus Taurinensis, scripsit elegaoti stylo in tria prima Lucae capita de triplici statu viatoris ad Leooem X. volumen ingens, pluribus divisum tractatibus: io quo moralem maxime explanationem secutus, in primo capite Evangelii poenitectium statum sub persona Helizabet, & Zachariae describit; in secundo sub ortu Praecursoris ac Redemptoris typo perficientium vitam; in tertio de statu perfectorum allegorice ac mystice pertractat. Opus incipit, *Magnum & memorabile quiddam*. Claruit anno Domioi M.CCCCXC.

FUIT & alter Claudius Taurinensis episcopus ab Ecclesia damnatus, qui contra cultum sacrarum imaginum scripsit.

CLEMENS, praenomine T.Flavius, Alexandrioae ecclesiae presbyter, Pantaeni Stoici philosophi & martyris discipulus, ac post ejus mortem in schola ejusdem successor, Origenis Adamantii praeceptor, scripsit insignia volumioa pleoa eruditionis & eloquentiae tam de seculari literatura, quam de sacris scripturis, e quibus inter caetera feruntur ὑποτυπώσεων, hoc est Informationum libri octo: in quibus, ut Eusebius libro 6. historiae ecclesiasticae scribit, universam pariter scripturam divinam compendiosis dissertationibus explanavit, oec ea quidem praeteriens, quae Apocrypha a quibusdam appellantur: Idem io primo libro Stromatum suorum promisit se in Genesim scripturum: quod & postea luculenter, & ex integro in totum librum praestitisse a quibusdam affirmatur: quibus ego fidem nec astruo, nec temere infringo. Claruit Severi, & Antonioi ejus filii temporibus anno Domini CC.

CLEMENS Araneus, Ragusinus, ordinis Praedicatorum, provinciae Dalmatiae alumnus & incola, theologus scholastica exercitatione non ignobilis, & lingua sua in declamationibus facundissimus, edidit io modum scholasticae lecturae expositionem in epistolam Pauli ad Romanos, insertis variis quaestionibus, earumque solutiooibus una cum nonnullis disputationibus, quibus praecipue Lutheranos haereticos validissime confutavit. Operis initium est, *Paulus Apostolus*. Claruit anno Domini M. D. XLVI.

CLEMENS, Romae post Petrum, ac Linum episcopus, scripsit in sacrosanctas utriusque testamenti scripturas opus omni veneratione dignum De verbis Domini, quae sibi contraria esse videntur, & non sunt; & quae sit horum absolutio: cujus laboris meminit ipse Clemens in tertio Recognitionum vo-

(a) Claudius non natione Scotus, sed Hispanus, Felicis Orgelitani Episcopi discipulus, scripsit etiam Commentarios nedum in Epistolam ad Galatas, sed in reliquas S. Pauli Epistolas.

volumine. Vide supra libro secundo in Clemente. (a)

COLUMBANUS, primus fundator, & abbas Luxoviensis coenobii, natione Scotus, vir eximiae sanctitatis, meriti, & doctrinae, pater multorum millium monachorum, & monasteriorum plurium fundator, divini verbi seminator egregius, ex Hybernia temporibus Mauritii Imper. veniens in Galliam, & Germaniam, velut olim Druidum princeps, cultum divinum latè propagavit, & coenobiorum multitudinem auxit: hic, cum adhuc junior esset, magnum studium tam prophanis, quam sacris literis impendit, & eleganti stylo plura scripsit, praesertim verò in totum psalterium commentariorum librum unum. Moritur sub Mauritio Imper. anno Domini D. XCVIII. (b)

CONRADUS Halberstadius, natione Germanus, Praedicatorum ordinis, publicus theologiae professor, & in divinis scripturis usque adeo exercitatus, ac detritus, ut universum vetus ac novum testamentum memoria teneret, composuit ad imitationem Hugonis titulo S. Sabinae cardinalis consimili labore Concordantias totius Bibliae: in quibus non solum dictiones declinabiles, quod prius fecerat Hugo, sed & omnes indeclinabiles orationis partes juxta alphabeti seriem adjecit, signatis non solum libris, ac librorum capitibus, sed capitulorum quoque lineis, in quibus quaecunque quaesita vox facillime ac subito inveniri posset. Dedimus olim in hoc opus, rogantibus amicis, brevem commentariolum, inscriptum De usu, & utilitate concordantiarum sacrae Bibliae, demonstrantes in ipso, quo ingenio prudens declamator valeat ex hoc unico opere, etiam absque ullis sacrorum expositorum commentariis, cujuslibet ferè loci, sibi de scripturis praepositi, phrases, sensus, & intelligentias multiplices non minus facile, quam copiose aperire, ac explicare; item qua via invenire queat in multis declamationum argumentis rerum enarrandarum divisiones, definitiones, causas, partes, effectus, locos similes, ac dissimiles dissimiliumque locorum, & in specie pugnantium conciliationes, ac totius denique concionis locupletissimam supellectilem comparare. Scripsit idem hic in Job scholasticam Postillam, quae incipit. *Usque in tempus sustinui*. Claruit sub Adolpho Imp. anno M. CCXC.

CONSTANTINUS, presbyter Antiochenus, divi Joannis Chrysostomi discipulus, cujus etiam gratia persecutiones multas a Porphyrio, Antiochenae ecclesiae presbytero, passus est, collegit ex operibus ejusdem Chrysostomi expositionem in epistolam ad Hebraeos, digestam in homilas 33. quarum prima, quae magis est operis argumentum, quam homilia, incipit, *Romanis scribens, &c.*

CORNELIUS Magnanus, ad cantanda sacra poëmata felici sidere natus, legit mihi heroici carminis volumina tria, a se venustissime elaborata.

PRIMUM de vita Joseph ab initio 37. cap. Geneseos usque ad quinquagesimum, libris duobus digestum: cui exordium est,

Rursus in aethereis musarum fontibus ora
Tingimus.

SE-

(a) Dignum certe patella operculum. *Recognitionum* liber sub nomine Clementis quondam editus laudatur ad fidem adstruendam ceteris sub nomine Clementis Romani operibus in S. Scripturam. At sicut spurium, ac soppostitium Clementis Romani opus est *Recognitionum* liber, ita & commenticia sunt opera ibidem laudata, quae N. Xystus ea subdititio illo monumento, majorum suorum vestigia sectatus, in medium protulit: vide quae supra adnotavi, & consule etiam Cl. Johannem Baptistam Cotelerium.

(b) Quae de S. Columbano tradidit Xystus, de verbo ad verbum ea Johanne Trithemio transcripsit. Verum quia Trithemius corrigendus est ex vetustissimis Authoribus, qui S. Columbani Acta scripserunt, quosque praeceteris Cl. Annalium Parens commemorat in Martyrolog. *ad diem* 21. *Novembr.* Iubet quidem firma statuere, quae eidem N. Xystus adjudicat opera in S. Scripturam, sicut & alia plura, quae eidem tribuunt de litteraria historia pertractantes, quaeque in unum collecta edidit Patritius Hemingus Hibernus Minorita, sed in meliorem epigraphen ejus gesta redacta percensere. Hibernus quidem gente fuit Columbanus, patria Lageniensis, Congalli Beanchoriensis Coenobii in Hibernia Orientali (secus autem Banochorensis in Britannia, ut Baleus contendit *Cent.* 13. *c.* 12.) Abbatis discipulus. Anno Domini DLXXXIX. Burgundiam petens Coenobium Luxoviense fundavit, rexitque per annos ferme XX. Sed a Theodorico Austrasiorum Rege liberius ob stupra objurgato in exilium actus, Gallia peragrata Italiam se contulit, ubi ab Agilulpho Longobardorum Rege exceptus, Monasterium Bobiense prope Neapolim construxit, cui postquam per integrum annum praefuit, extremum vale dicens & mundo, obdormivit in Domino Anno DCXV. Videsis Johannem Mabillonium *Sec. Benedectin.* apud quem etiam dissertationem de Regula a Columbano discipulis tradita *Praef. in IV. Sec. Bened.* N. Natalem *Hist. Eccl. Sec.VII.* Joh. Albertum Fabricium *Biblioth. Eccles.* Guillelmum Cave *Hist. Litter. Sec.VII.* aliosque.

SECUNDUM de Davidis monomachia in cap. 17. libri primi regum: cujus initium est,

Invictum pueri robur coelestibus auctum
Imperiis.

TERTIUM, cui JUDITHA titulus est, historiam Judith viduae explicans: quod incipit,

Instructas armorum acies, atque horrida Martis
Bella canant alii.

VIVIT adhuc anno Domini M. D. LXVI. Genuae apud clarissimum virum Baptistam Grimaldum, nobilitate, divitiis, & virtutibus inclytum.

CORNELIUS Mussus, episcopus Bitontinus, patria Placentinus, ex ordine Minorum, vir incomparabili ingenii felicitate praeditus, omnibus tam divinis, quam humanis disciplinis excellens, vitae ac morum probitate illustris, ita fuit ab ipsa natura ad exercendas eloquentiae vires progenitus, ut a prima statim pueritia, hoc est a duodecimo aetatis anno publicum sacrarum declamationum munus aggressus sit, tanta omnium Italiae urbium admiratione, applausu, & audiendi desiderio, ut ad pueri conciones, veluti ad insueta miraculorum spectacula, innumerabiles populorum fierent concursus: deinde, crescente aetate, felicioribus eloquentiae, eruditionis, & gratiae incrementis adauctus, & per diversos honorum gradus ad episcopatus dignitatem evectus, multa ad posteros laborum suorum immortalia monumenta transmisit: de quibus extant Conciones luculentissimae Hetrusca lingua editae, Gregorii Magni, Basilii Magni, Chrysostomi, & caeterorum Graeciae patrum sermonibus propter doctrinae, ac facundiae majestatem comparandae: inter has autem ea maxime excellit, cui titulus est DE BENEFICIO, in illam ex Evangelio Joannis sententiam, *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*: in qua ipse omnes ingenii, eruditionis, & eloquentiae suae vires sic effudit, ut nec doctius, nec disertius quicquam eo in genere aut dici, aut excogitari potuerit. Habuit etiam in Concilio Tridentino disertam Hetrusco sermone concionem De persecutionibus, & victoriis ecclesiae in psalmum quadragesimum quintum pro expeditione Caroli V. Imperatoris adversus Lutheranos haereticos; quos ipse Caesar ad Albim, Germaniae fluvium, admirabili praelio fudit anno Domini M. D. XLVI.

FLORUIT in concilio Tridentino clarus, vivitque usque ad praesentem ann. M.D.LXVI. Ejus eruditionem, & eloquentiam Bernardinus Tomitanus academiae Patavinae philosophus, illustri panegyrico celebravit, reclamantibus tamen nonnullis eruditis viris; qui conciones illius indispositae compositionis, molestae prolixitatis, juvenilis affectationis, vanaeque ostentationis vitio notarunt: in his Hieronymus, Veronae episcopus, declamator aetatis nostrae celebris, & eloquentiae pretiosioris, ac nervosae, earum auctorem conferre consueverat minutarum rerum negociatori, omnium suarum mercium supellectilem in nundinis expositam ostentanti.

COSMAS Indiclopensis prolegomena, seu praefationes in Psalterium Graecas elucubravit; quae Romae in Vaticano habentur.

CHRISTIANUS, qui & Druthmarus, natione Aquitanus, presbyter Corbejensis, & monachus S.Benedicti, Graece & Latine eruditus, & in sacris scripturis doctissimus, edidit ad monachos Stabulensis, & Malmondariensis coenobiorum, sub uno abbate in dioecesi Leodiensi consistentium, breves commentarios in Evangelium Matthaei, aperto ac simplici sermone conscriptos: in quorum praefatione etiam in alios Evangelistas se scripturum promisit: quod & fecisse dicitur, Operis initium est, *Hunc titulum non fecit Evangelista*. Claruisse dicitur anno Domini D.CCC.L. (a)

CHRISTIANUS Ischirius, Juliacensis, ecphrasin concinnavit in septem poenitentiae psalmos; itemque in psalmos omnes, qui per horas canonicas in Mariae laudem leguntur; in psalmos quoque, quos Romana ecclesia in defunctorum pervigiliis decantat. Claruit ann. Dom. M.D.XXXVI.

CHRI-

(a) Christianus Druthmarus reapse scripsit breviores Commentarios in Lucam, & Johannem, qui jam typis sunt mandati. Vide Mabillonium *T.II. Annal.* & Simonium *Hist. Critic. N. Test. pag.* 370.

CHRISTOPHORUS Marcellus, Venetus, Corcyrae archiepiſcopus, reliquit in Pſalmum 13. USQUE QUO DOMINE OBLIVISCERIS, commentarium eccleſiae paſtore dignum: qui incipit, *David Propheta magnus*. Floruit anno Domini M.D.XX.

CHROMATIUS, Aquilejae epiſcopus, patria Romanus, vir pietate & eruditione clariſſimus, quem Hieronymus in praefatione Paralipomenon epiſcoporum ſui temporis ſanctiſſimum, atque doctiſſimum (quod raro invenitur) appellat, edidit commentarios in Matthaeum, eruditione ac pietate inſignes: ex quibus ego ſubjecta fragmenta legi, videlicet

IN MATTHAEI caput 3. ſuper illud, SINE MODO: SIC ENIM DECET IMPLERE OMNEM JUSTITIAM: quod incipit, *Quapropter reſpondens Dominus*

IN MATTHAEI caput quintum ex integro, & in partem ſexti capitis fragmentum; cujus initium eſt, *Videns autem inquit*.

ITEM de octo beatitudinibus in Matthaei caput quintum homiliam elegantem, cujus initium eſt, *Dat nobis fratres Conventus*. Claruit anno Domini CCCCX. ſub Theodoſio.

CYPRIANUS, Carthaginenſis epiſcopus, natione Afer, ante ſuſceptam fidem glorioſe rhetoricam docuit: ſed, ſuadente presbytero Caecilio, a quo & cognomen ſortitus eſt, ad Chriſtum converſus, omnem ſubſtantiam ſuam pauperibus erogavit; ac poſt non multum in presbyterum, & epiſcopum Carthaginis electus, multa piiſſima opuſcula elegantiſſimae phraſeos, & Ciceroniano candori proximae, ad aedificationem eccleſiae ſcripſit: in quibus, ut Hieronymus ad Paulinum ſcribens ait, inſtar fontis puriſſimi lenis inceſſit & placidus. Ex horum numero fertur ſanctae ac venuſtae brevitatis explanatio in Dominicam orationem, cujus initium eſt, *Evangelica praecepta*: ex qua D.Auguſtinus protulit teſtimonia de peccato originali adverſus Pelagium libro 4. ad Bonifacium, contra duas epiſtolas Pelagianorum capite 9. & libro 2. adverſus Julianum capite 1. Lactantius, libro quinto divinarum inſtitutionum Cypriani eloquentiam deſcribens, his utitur verbis: UNUS igitur praecipuus & clarus extitit Cyprianus, qui magnam ſibi gloriam ex artis oratoriae profeſſione quaeſierat, & admodum multa conſcripſit in ſuo genere miranda: erat enim ingenio facili, copioſo, ſuavi, &, quae ſermonis maxima eſt virtus, aperto; ut diſcernere nequeas, utrum ornatior in loquendo, an facilior in explicando, an potentior in perſuadendo quiſquam fuerit. Claruit anno Domini CCXL.

CYPRIANUS, monachus Ciſtercienſis, commentarios reliquit in Matthaeum, in Job, & in Pſalmos 51. 79. [a]

CYRILLUS, Alexandrinae eccleſiae epiſcopus, Teophili ejuſdem urbis epiſcopi, ex fratre nepos, acumine ingenii, ſubtilitate judicii, eruditionis varietate, docendi facilitate, copiaque diſſerendi celebris, & pietate ſincera conſpicuus, reliquit in divinas literas varios ac pene innumerabiles interpretativi generis labores, hoc eſt homilias valde elegantes, (quas olim, ut Gennadius refert, Graeciae epiſcopi ad declamandum memoriae commendabant) item epiſtolas, commentarios, & diſputationes: ex his omnibus infraſcripta duntaxat ad notitiam meam pervenerunt, videlicet

> Genuina, quae extant, Cyrilli exegetica, ſunt Glaphyra, idest Comentaria in Pentateuchum, Commentariorũ in Iſaiam libri V. Commentarius in XII. Prophetas Minores, & Commentariorum in Johannem libri XII. Homiliae Paſchales XXX. & Homiliae de rebus variis XIV.

In Pentateuchum opus Allegoricum, cui titulus & argumentum eſt, Quod per omnem Moſis ſcripturam Chriſti myſterium deſignetur: ſermones vero, ſive libelli, ſive diſtinctiones, ſive potius tituli, quibus totum opus diſtinguitur, hi ſunt:

QUOD in omni Moſis ſcriptura myſterium de Chriſto inveniatur, Praefatio, incipiens Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, id eſt *Scrutamini ſcripturas*.

In Geneſeos caput primum De formatione Adami ſermo primus, incipiens, *Paulus ille ſacratiſſimus*.

In Gen.6. De Nohe & Arca ſermo ſecundus.

In Gen.9. De nudatione Nohe ſermo 3.

(a) Cyprianus Monachus Cyſtercienſis, *Hiſpaniae Phoenix* adpellatus, Hebraice, Chaldaice, & Graece doctus, Sacrarum litterarum in Complutenſi Academia Profeſſor, ultra laudatos ab Xyſto commentarios; alios edidit in Iſaiam, Jeremiam, Nahum, in Cantica Salomonis, in Johannis Evangelium, & Apocalypſin: Tractatum quoque de Mundi opificio. Obiit Anno MDLX.

In Gen.11. De turri & ejus structura sermo 4.
In Gen.14. De Abraham & Melchisedech sermo 5.
In Gen.15. De Abraham & promissione ei facta in Isaac sermo 6.
In Gen.22. De sacrificio Abraham & Isaac sermo 7.
In Gen.24. de Isaac & Rebecca sermo 8.
In Gen.25. De Esau & Jacob, duos populos figurantibus, sermo 9.
In Gen.27. usque ad 35. De persecutione Esau sermo 10.
In Gen.30. & 31. De his, quae inter Jacob & Laban gesta sunt, sermo 11.
In Gen.32. De Jacob, mittente nuncios ad Esau, sermo 12.
In Gen.32. De nocturna luctatione Jacob sermo 13.
In Gen.37. De Joseph, pascente oves patris cum fratribus, sermo 14.
In Gen.38. De Juda & Thamar sermo 15.
In Gen.37. De Joseph, Ismaëlitis vendito, sermo 16.
In Gen.48. De benedictione filiorum Joseph sermo 17.
In Gen.49. De benedictionibus Patriarcharum sermo 18.

Hos sermones ostendit nobis Graece conscriptos Ambrosius Mediolanensis, monachus Cassinatensis, vir utraque lingua peritissimus; qui eos a se Latine versos propediem daturus est in lucem: subjectos vero sermones in caetera Pentateuchi volumina vidimus in vetustissimo Graeco codice scripto, quem nobis suppeditavit Angelus Justinianus Chyus Minorita, insignis theologus; qui nuper ex Graeciae ruinis bibliothecam antiquissimorum orientalis ecclesiae patrum monumentis instructam multo aere, ac labore collegit; eamque secum, veluti sacrum quendam thesaurum, in Italiam advexit. Sermonum tituli sic habent:

In Exodi cap.4. De tribus signis, a Deo Mosi exhibitis, sermo 19.
In Exodi 12. De sacrificio agni sermo 20.
In Exod.13. De consecratione primogenitorum sermo 21.
In Exod. 15. De Aqua Marath sermo 22.
In Exod.16. De Manna & coturnicibus sermo 23.
In Exod.17. De petra, in Raphidim percussa, sermo 24.
In Exod.19. De monte inaccessibili, & Israël juxta eum posito sermo 25.
In Exod.24. De ascensu Mosis, Aaron; Nabad, & Abiud sermo 26.
In Exod.32. De fabricatione vituli sermo 27.
In Exod.34. De velamine in facie Mosis sermo 28.
In Levitici 1. Quod passio Christi salubris est, sermo 29.
In idem Quod participes mysticae benedictionis sancti & sacri undequaque erimus, sermo 30.
In Levitici 14. De mundatione leprae sermo 31.
In Levit.16. De Judaeorum synagoga, quae ex infidelitate cecidit, sermo 32.
In idem Quod non semper ingrediatur Aaron in sancta sanctorum sermo 33.
In Numerorum cap.13. De exploratoribus terrae promissionis sermo 34.
In Num.14. De Christo, & Judaeorum synagoga, & populi murmuratione sermo 35.
In Num.15. Quod Christus factus est nobis panis vitae, & de primitiis ser.36.
In Num.19. De vitula rufa sermo 37.
In Num.21. De serpente aeneo sermo 38.
In Deuteronomii cap.20. De missis in libellum sermo 39.
In Deut.21. De muliere captiva in unguibus abradenda sermo 40.
In Deut.22. De bove, in foveam lapso, sermo 41.
In Deut.27. De lapidibus, trans Jordanem erigendis, sermo quadragesimus secundus.
In Deut.31. De institutione & electione Josue sermo 43.

SCRIPSIT quoque in decimum sextum Levitici caput de Apopompejo, hoc est capro emissario, ad Acacium episcopum epistolam unam, quae incipit, *Lectis quae a sanctitate tua*.

FERUNTUR etiam sub Cyrilli nomine in Leviticum commentariorum libri sexdecim, a typographis nostrorum temporum nimis impudenter excusi, cum neque commentarii sint, neque Cyrilli opus, sed homiliae sexdecim Origenis extem-

temporales, & ad populum habitae: in quibus Origenes saepe se excusat, quod temporis angustia coarctatus nequeat singulorum verborum explanationi insistere, more eorum, qui per ocium commentaria scribunt; ac proinde se pauca admodum perstringere, magis ad aedificationem auditorum, quam ad expositionem scripturarum. Apparet autem has homilias esse Origenis tam ex styli, quam ex dogmatum similitudine.

COMPOSUIT item in Esaiam libros quinque, eodem ordine in varios sermones, sive sectiones divisos: quorum initium est, *Obscura semper est sanctorum Prophetarum oratio*.

DICTAVIT etiam in Danielem, in Oseam, & in Abacuch homilias plurimas, quae in bibliotheca Vaticana servantur.

SCRIPSIT praeterea in totum Matthaei Evangelium integrae & continuae explanationis libros, sive tomos plures; ex quorum undecimo, & duodecimo tomis citantur testimonia in sexta synodo Constantinopolitana, & in secunda synodo Nicaena.

EXTANT in cathena aurea D.Thomae in Lucam fragmenta plurima explanationum in idem evangelium titulo Cyrilli praenotata, in quibus repetitiones transitiones connexiones epilogi, aliaque id genus indicare videntur Cyrillum, aut commentarios, aut homilias scripsisse in Lucam.

ITEM in Evangelium Joannis libros duodecim, insertis toto passim opere multis adversus Arrianos, aliosque haereticos disputationibus. Horum librorum quatuor intermedios, nempe quintum, sextum, septimum, & octavum, injuria temporum absumptos, Judocus Clictoveus ex Chrysostomo, & aliis patribus collectos supplevit.

POST haec edidit etiam in epistolam ad Hebraeos commentaria: ex quibus magna, atque prolixa fragmenta, CYRILLI nomine praenotata, inveni partim apud Theodoretum in dialogo, qui inscribitur INCONFUSUS, partim apud Theodorum Monachum Graecum in libro, cui titulus est, ὅτι ὁ πατὴρ ἀεὶ γεννᾷ, hoc est *Quod pater semper generat*.

SCRIPSIT denique pro defensione utriusque testamenti disputationum libros decem adversus Julianum Imperatorem, qui, septem editis voluminibus, sacrosanctas scripturas oppugnaverat.

CLARUIT Cyrillus in concilio Ephesino, cui Coelestini Papae jussu praesedit, anno Domini CCCCXXXII.

CYRILLUS, Hierosolymae episcopus, catholicae & apostolicae doctrinae assertor ac propugnator clarissimus, scripsit in varios divinae scripturae locos homilias ac sermones plurimos; e quibus nunc extant orationes catechisticae ad illuminatos decem & octo; quas Hieronymus asserit ab auctore in adolescentia fuisse compositas: harum Praefatio sic incipit, *Jam est beatitudinis odor in vobis*. Extant item ejusdem in aliquot scripturae sententias Mystagogici sermones quinque, in quibus de baptismo, chrismate, & eucharistia luculenter edisserit. Has cum superioribus e Graeco in Latinum vertit Joannes Grodecius. Claruit sub Theodosio principe, cujus tempore episcopatum, a quo saepe fuerat pulsus, octo annis inconcusse tenuit. Moritur circa annum Domini CCCLXXX.

D

DAMIANUS MARAFFUS, Florentinus, collegit libros duos, quibus expressit praecipuas veteris ac novi testamenti historias elegantissimis picturis, Alberti Durerii, Germani, praestantissimi pictoris, manu delineatis; additis ad singulas Hetruscis octastichis, cujusque picturae significationem explicantibus. Claruit anno salutiferae incarnationis Domini nostri JESU CHRISTI millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

DEFENSOR, doctus, pius, & vetustus theologus, in gratiam nutritoris sui Ursini decerpsit ex omni sacra scriptura locos quosdam communes diversorum moralium argumentorum, adjectis etiam patrum antiquissimorum sententiis, quas praedictis scripturarum locis conformes esse invenit: inscripsit autem opus suum.

suum. SCINTILLAS SCRIPTURAE SANCTAE, cujus principium est, *Lector quisquis es*. Quo tempore floruerit, incertum est.

DIDYMUS Alexandrinus, vir admirabilis, & omnis generis eruditione florens, cum admodum juvenis esset, & prima grammatices elementa didicisset, in morbum oculorum incidit; quo ita male affectus fuit, ut visus amiserit acumen. Deus vero illi pro corporeis oculis spirituales praestitit: nam & rhetoricam caecus apprehendit, & ad philosophica progressus, stupendo quodam modo dialecticam edidicit; & arithmeticam, geometriam, musicam, & reliquas philosophorum disciplinas in animum suum recondidit: quin & divina veteris, ac novi testamenti oracula exactissime tenuit, & Origenis Periarchon exposuit, & commentarios in illud evulgavit; quibus illa, quae in ipso sunt, bene esse scripta contendit. Huic Antonius magnus, monachus, cum eo Alexandriam congressus, dixit: NIHIL, o Didyme, turbet te corporalium oculorum jactura: talibus enim destitutus es oculis, quibus & muscae, & culices videre possunt: sed laetare, quod oculos habes, quibus angeli vident, & Deus consideratur, & lux illius apprehenditur. Ad quam sententiam alludens D.Hieronymus, Didymi in sacris literis discipulus, in epistola ad Paulinum, DIDYMUS, inquit, meus, oculos habens sponsae de Cantico Canticorum, & illa lumina, quae in candentes segetes sublimare praecepit Jesus, procul altius intuetur, & antiquum nobis morem reddit, ut & videns vocetur Propheta: certe, qui hunc legerit, Latinorum furta cognoscet, & contemnet rivulos, cum coeperit haurire de fontibus. Imperitus sermone est, sed non scientia, apostolicum virum ex ipso stylo exprimena tam sensus lumine, quam simplicitate verborum. Hic ergo plura & nobilia commentaria per notarios dictavir: quorum rota ἐξήγησις, ut Hieronymi utar verbo, allegorica fuit, & historiae vix pauca attingens, de quorum numero maxime insignia sunt,

COMMENTARIORUM in Job libri tres.
IN Psalterium liber unus.
IN Esaiam ab initio 40. capitis usque ad finem tomi decem & octo.
AD Hieronymum Presbyterum in Oseam libri tres.
AD Eundem in Zachariam libri quinque.
IN Matthaeum liber unus.
IN Joannem liber unus.
IN epistolas Pauli libri quatuordecim.
IN epistolas catholicas libri septem.
CLARUIT sub Theodosio Magno anno Domini CCCXC. (a)

DIEGUS DEZA, archiepiscopus Hispalensis, Toto nobili oppido Castellae in Hispania ortus, ordinis Praedicatorum, in tota Hispania summus in rebus fidei censor, qui insigne Hispali Dominicanorum collegium construxit, inter caetera ingenii sui monumenta reliquit Monotessaron Evangelicum pulcherrimis commentariis illustratum, quod nunc in bibliotheca ejusdem collegii magno volumine, & elegantibus characteribus descriptum servatur. Claruit anno Domini millesimo quingentesimo.

DIODORUS, Tarsensis episcopus, Joannis Chrysostomi in sacris literis praeceptor, Antiochenae quondam ecclesiae presbyter, non minus sanctitate, quam sacrarum literarum notitia clarus, Eusebii Emeseni sensus, & scripturarum intelligentiam, quam sibi imitandam sumpserat, assecutus, eloquentiam tamen ejus propter ignorantiam saecularium literarum imitari non potuit. Is itaque, ut refert Suidas ex Theodori historici auctoritate, scripsit in divinas scripturas infrascripta volumina:

IN Pentateuchum libros quinque.
IN Regum libros, in Paralipomenon, in Psalterium, in Proverbia, in Ecclesiasten, in Canticum Canticorum, in Prophetas commentarios valde probandos.
ITEM in quatuor evangelia, in Paulum, in actus Apostolorum, & in epistolam Joannis Evangelistae nobiles commentationes.

ITEM

(a) Didymus Alexandrinus longe ante floruit ac N. Xystus sentit, floruisse igitur dicendus est Sub Constantino M. quippe qui S. Antonium Abbatem fuit adlocutus.

ITEM de Theoriae & allegoriae in sanctis scripturis discrimine librum unum. Theodoretus lib. 6. ecclesiasticae historiae capite 3. ipsius meotionem faciens, sic scribit: DIODORUS, Tarsensis episcopus, multos libros conscripsit: & quoniam nudae divinarum scripturarum literae erat inteotus, theorias earum subvertit. Atque hoc idem eidem tribuit Sozomenus lib. 8. historiae ecclesiasticae capite 2. inquiens: DIODORUM, Tarsensem episcopum, audivi multos commentariorum suorum post se reliquisse libros, & sacras scripturas ad literam, theoria neglecta, exposuisse. Nicephorus quoque in 13. historiae volumine haec addit: DIODORUS, Tarseosis episcopus, multos scriptorum suorum libros io utrunque testamentum reliquit: in quibus tantum in literae ipsius expositione occupatus est, abstrusiorem sublimioremque scripturae seosum, & contemplarioonum speculationes decliaoas: qua in re etiam praecipue sectatus est eum discipulus ejus Joannes Chrysostomus. Floruit anno Domini CCCLX.

DIONYSIUS, Alexandrinae urbis XIII. episcopus, Origenis quoodam auditor, omnibus disciplinis tam sacris, quam prophanis imbutus, cum adhuc presbyter esset, sub Heracla scholam publice tenuit, & magnam doctrinae suae gloriam acquisivit: quanquam in Cypriani, & Africanae synodi dogma de haereticis rebaptizandis consenserit. Hic igitur scripsit eruditos in Ecclesiasten commentarios: quorum Procopius Gazaeus in explanatione tertii capitis Geneseos meminit. Scripsit item in primam ad Coriothios earratiooem, cujus meminit Hieronymus in epistola ad Pammachium. Item adversus Nepotem, episcopum Chiliastam, qui ex Apocalypsi Joannis mille annorum regnum falso astruebat, libros duos; in quibus de omnibus his, quae io Revelatiooe Joaonis continentur, diligentissime, ac piissime disputavit. Scripsit item adversus Irenaeum, Lugdonensem episcopum, Apocalypsin Joannis carnaliter exponentem, librum unum, cujus meminit Hieronymus in praefatione libri 18. commeotariorum in Esaiam. Moritur duodecimo Galieoi anno, hoc est circa annum Domini CCLXX.

DIONYSIUS Levvius, Germanus, ex oppido Richel, Cartusiani instituti, in nobili Ruremundae coenobio professor, vir eruditionis & sanctitatis summae, contemplationi & orationi eo Spiritus fervore, & ita assidue insistens, ut miraculum sit, hominem, continua divinorum meditatione abstractum, tam magnum variumque voluminum numerum, quantum nuoc typis excusom habemus, scribere potuisse: hic omnes utriusque testamenti libros piissimis & clarissimis commentariis illustravit, & juxta triplicem divinae scripturae sensum, & praecipue literalem, breviter & apertissime explicavit, secutus scholasticorum explanatorum consuetudinem, stylo tameo aliquantulum politiore, & inter veteres patres & recentiores scholarum sectatores medio. Citat autem nominatim non solom priscos auctores, sed & ipsos scholasticos Hugonem, Bonaventuram, Thomam, Lyranum, atque alios ejusdem professionis, ex quorum rapsodiis explanationes suas collegit, omissis eorum fastidiosis divisionibus, ac subdivisionibus. Numerus autem commentariorum ejus cum exordiis eorundem, a diversis scripturarum sententiis more scholastico iocipientibus, habes apud Tritemium. Claruit anno Domini M.CCCCLXXII.

DOMINICUS Buchius Cathatensis, ordiois Praedicatorum, theologus scholasticus, edidit expositionem in septem Psalmos poenirentiae, additis ad singulos piis precantiunculis, quam inscripsit Etymum elegantissimum in septem Psalmos. Opus incipit, *Manna coeleste*. Claruit aono Domini M.D.XXX.

DOMINICUS Leoous, Venetus, professione scholasticus, cujus multa volumina in bibliotheca Dominicana Bononiae servantur manuscripta, exaravit Postillam in Lucam, quae incipit, *Principis superineffabilis*. Floruit anoo Domini M.CCCLXVIII.

DOMINICUS Maocinus, poëta oon ignobilis, hexametris carminibus librum unum emisit De passione Domini, ex quatuor Evangeliis collectum, qui incipit, *Non hominum laudes, nec, &c.* anoo Domini M.CCCCXCIIII.

DOMINICUS Nanus Mirabellius, civis Albensis, artium doctor, cujus extat opus, POLYANTHEA praenotatum, anno M.CCCCLXX. collegit Monotessaron Evaogeliorum, sive Harmooiam ex quatuor Evangeliis: io quo opere una

una cum sententiis Evangelicis omnes auctoritates, & sententias gentilium philosophorum, poëtarum, & oratorum contexuit, quae cum singulis Evangeliorum locis concordare viderentur, appositis nominibus auctorum, quorum essent sententiae: servatur hoc opus conscriptum Genuae in bibliotheca Praedicatorum coenobii Castellensis. Nomina vero auctorum, ex quibus Harmonia contexitur, haec sunt:

Septem sapientes Graeciae,

Seneca,	AEsopus,	Juvenalis,
Ovidius,	Apulejus,	Persius,
Sibyllarum oracula,	Mahometh,	Claudianus,
Hermes Trismegistus,	Isocrates,	Lucanus,
Pythagoras,	Tullius,	Lucretius,
Anaxagoras,	Homerus,	Plinius,
Empedocles,	Terentius,	A. Gellius,
Zeno,	Virgilius,	Macrobius,
Plato,	Horatius,	Valerius Maximus,
Aristoteles,	Plautus,	Auctor operis.

DOMINICUS Soto, Hispanus, patria Segobiensis, ordinis Praedicatorum, Caesareae majestati a sacris confessionibus, summus theologus, philosophus & orator, scripsit anno Domini M.D.XLVIII. in epistolam ad Romanos commentarios, eruditione, stylo, ac praesertim methodo valde probandos: in quibus literales primum sensus apertissime dilucidat: breviter deinde propositis ac solutis omnibus tam veterum, quam recentiorum super hac epistola controversiis, afficiendis promovendisque animis, quanta potest dicendi efficacia, insistit. Operis exordium hoc est, *Diffiteri porro nequeo*.

DOROTHEUS, Tyri episcopus, qui sub Juliano Augusto, religionis Christianae desertore, martyrium passus est, collegit universae scripturae sanctae Synopsin, hoc est Contuitum: in qua omnium librorum utriusque testamenti argumenta brevissime complexus est. Claruit anno Domini CCCLX. (a)

DRACONTIUS Presbyter, Hispanus, scripsit in Hexaëmeron creationis mundi expositionem heroicis versibus: cujus meminit Honorius Augustudonensis in catalogo.

E

ECCARDUS Germanus, Dominicanus, in Peripatetica philosophia omnium eruditorum sui saeculi princeps, & in divinarum rerum scientia praestantissimus, acris ac subtilis ingenii, cujus nonnullae scholasticae propositiones propter obscuritatem, ambiguitatem, novitatemque dictionum ex academiis theologorum explosae fuerunt, scripsit scholastico more in Genesim, in Exodum, in Canticum Canticorum, in Sapientiam Salomonis, in Joannem, in Orationem Dominicam, in Evangelia festiva totius anni. Claruit sub Henrico Imperatore VII. anno Domini M.CCCX.

ECKEBERTUS Benedictinus, secundus abbas monasterii S.Florini, natione Germanus, frater B.Helisabet virginis, abbatissae Schonaugiensis, scripsit non aspernendae lectionis opuscula: de quibus vidi in principium Evangelii Joannis librum unum, qui incipit, *Mysteria divini sermonis*.

EDUARDUS Leus, Anglus, scripsit annotationes adversus annotationes Erasmi in novum Testamentum, quae excusae sunt Moguntiae anno M.D.XX.

EGESIPPUS, genere Judaeus, vita & sermone simplex, redegit ad formam Graecae historiae brevi ac simplici stylo omnes Hierosolymitani regni actiones, quatuor libris Regum comprehensas, usque ad captivitatem Judaeorum, murique excidium, & Babylonis triumphos: cujus ipse laboris meminit in praefatione

(a) Quae ab aliquibus fuit Dorotheo, Tyriorum potius Presbytero, quam Episcopo, adjudicata Synopsis, universim ab recentioribus Criticis anonymo cuidam longe posterioris aetatis adjudicatur; eaque fabellis, ac nugis referta unanimi consensu ventilatur. Videsis animadversionem Cavil *Secul.IV. Histor. Litterar.* & Ludovicum Heliam Du-Pin *Dissert. Praelimin. in Bibliot. Nov. §.IV.* qui ita breviter de hoc opere judicium profert. „ Liber ille Veteribus „ ignotus fuit, aperte pugnat cum Historia, & commentis refertus est „.

tione quinque librorum De excidio Hierosolymitanae urbis, qui nunc extant. Floruit vicinus apostolicis temporibus, perveoitque usque ad Antooium Pium anno Domini CLX. (a)

EINARDUS, qui & Egioardus, natione Germanus, Caroli Magni Augusti epistolarum magister, monachus postea Beoedictinus, disciplinarum studiis & sanctissimis moribus admirandus, imitatus Bedam, coosimili studio abbreviavit & ipse psalterium Gallicanum, colligens ex eo meditationes, precationes, & gratiarum actiones, quibus ante Deum pius orator cor suum effundat. Claruit sub Carolo, & Ludovico, ejus filio, anno Domini D.CCCLX.

EPIPHANIUS, Salaminae Cypri, (quae postea, Hieronymo teste, Constantia dicta est) vel Salaminae primum, & postea Constaotiae, ut Suidae placet, diversarum Cypri urbium episcopus, eremita quondam, & monachus solitudiois Aegypti, vir eruditione insignis, ac propter quinque linguarum peritiam πεντάγλωττος a Hieronymo nuocupatus, sanctitate & miraculis clarus, acerrimus haereticorum hostis, adversus quos etiam opus edidit insigne, Panarion, hoc est Arculam medicam appellatum; scripsit librum ad intelligentiam multarum dictionum & characterum, quae tam in scripturis, quam in antiquis ioterpretum editionibus habentur, utilissimum: io quo tractat de ponderibus & mensuris in divinis literis usurpatis, de divinae scripturae partibus, de ejusdem interpretibus, deque accentibus, notis, & characteribus, quae passim apud veteres sacrae scripturae ioterpretes reperiuntur: cujus initium est, *Si quis voluerit cognoscere*: scripsit item περὶ λίθων, hoc est De lapidibus, praesertim vero de his, quorum mentio fit in sacris literis, librum unum; ex quo Arethas, Cappadociae episcopus, in Apocalypsin, & Hieronymus in commentariis super 53. caput Esaiae testimooia producunt. Edidit etiam De vita & interitu omnium Prophetarum a Nathan Propheta usque ad Joannem Baptistam librum unum, ad intelligendos titulos, occasiones, & argumenta propheticorum voluminum non inutilem: cujus ioitium est, *Nathan eisdem fere temporibus*. Composuit quoque in Evangelium Lucae libellum unum, PAVIMENTI titulo praenotatum: in quo confutavit omnia ejusdem Evangelii loca a Marcione adulterata & falsata, docens simul regulas quasdam, quarum auxilio in sacris voluminibus sincerae & catholicae scripturae ab adulteratis haereticorum scriptutis deprehendantur, ac redarguantur. Quod quidem Pavimeotum primo Panarii sui libro haeresi 42. inseruit. Claruit sub Theodosio, Augusto anno Dom. CCCXC. (b)

EPI-

(a) Sub initium quidem II. Seculi floruit Hegesippus Apostolis proximus, qui ab Apostolis res gestas commemoravit, quique primus propterea Ecclesiasticam historiam cootexendam adgressus, ea reliquit, sive monumenta, sive fragmenta, quae saepius io sua Historia laudat Eusebius Caesariensis, & quem idcirco S. Hierooymus in Catalogo Virorum inlustrium commendavit. Verum opus *de excidio Urbis Hierosolymitanae*, quod sub ejus nomine venditatum eidem olim adjudicarunt Ecclesiastici Scriptores, quibus etiam N. Xystus subscripsit, alteri posterioris aetatis fore restituendum conclamant universim quotquot Critici audiunt: sed cui nam? non conveniunt. Certe nil aliud est opus illud, quam laxior quaedam Josephi Hebraei versio Latina ex libris *de Antiquitatibus Hebraicis*, & de *Bello Judaico* compacta, ex quo profluxit error de Authore Hegesippo: primitus quidem sub nomine JOSIPPI circumferebatur, ut observavit P. Colmesius, qui in membranis pervetustis Isaaci Vossii vidit JO, erasis prioribus litteris substituta tria EGE; unde Egesippi compactum est nomen. Et in Bibliothecae Ambrosiana Codice MS. libro V. praefigitur hic titulus JOSIPPI LIBER QUINTUS. Noo immerito igitur aliqui hoc opus adjudicant S. Ambrosio Mediolanensi Episcopo, qui primus hanc ex Graeco io Latinum versionem curavit, & Cl. Johannes Mabillonius in suo Italico Musaeo pag. 14. mutilum hujusce exemplar a se conspectum refert, ubi ita legebatur: LIBER SECUNDUS. *Ambrosius Episcopus e Graeco transtulit in Latinum*. Nec dissimilis est Ambrosianus stylus, conformis est phrasis, ut etiam ex innumeris Ambrosii, & hujusce Hegesippi comparatis locis observavit comprobavitque Joannes Granovius *observat. in Script. Eccles.* Quisquis ergo sit illius Author, certe Seculo IV. labente floruit, cum meminerit adhuc stantis in Occidente Imperii, & Constantinopoleos ac Novae Romae.

(b) Liber de *Vita & interitu omnium Prophetarum* „ est collectio innumeris fabulis, & commentis con„ farcinata, quae Epiphanio adscribi nequit, quin pro „ fanatica habeatur „ optime observavit Dupinius *Tom. II. Biblioth. Nov. Eccles. Author.* quapropter universim eam Critici Epiphanio abjudicant, ut etiam ego alibi observavi. Laudatur a N. Xysto praefatum opus sub nomine Epiphanii, quia ab aliis fuit primitus idem liber Epiphanio adjudicatus, cum nec Hierooymus, nec alii, quibus fides citra periculum erroris praestari posset, nullimode meminerint ejusdem. At vero libellum in Evangelium Lucae *Pavimenti* titulo distinctum a nemine, ut novi, fuisse adjudicatum Epiphanio constat; & quod magis stuporem inducit, nec ab emunctae naris Criticis indicatum vidi; quinimo nec ab Trithemio, neque a Bellarmino, neque ab alio librum hunc citatum reperi: quare sicut supposititium illum Epiphanio omnino adstruo, sic etiam a quonam relatum laudaverit Xystus prorsus ignoro. Inter editiooes Epiphanii citra omnem dubietatis aleam est illa Graeco-Latina, quam confecit Cl. Dionysius Petavius suis dissertationibus, & notis adjectis.

EPIPHANIUS, cognomento Scholasticus, natione & lingua Graecus; (cujus auxilio Cassiodorus, consul Romanus & monachus, tripartitam ex Socrate, Sozomeno, & Theodoreto, Graecis auctoribus, adunavit historiam) insigniores praestantissimorum patrum expositiones, ad Psalterium pertinentes, in unam collegit explanationum catenam: cujus initium est, ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. μακαριότητος μὲν κατὰ φύσιν ἅπαντες ὀρεγόμεθα: hoc est, EUSEBII CAESARIENSIS. *Omnes quidem secundum naturam beatitudinem desideramus*. Nomina vero auctorum, quorum expositiones in hoc opere continentur, haec sunt.

Origenes,	Asterius Scythopoleos,	Apollinarius,
Athanasius,	Theodorus Heracleae,	Theodoretus,
Eusebius Caesareae,	Theodorus Antiochiae,	Cyrillus,
Basilius Cappadociae,	Didymus,	Hesychius.

Claruit anno Domini N. Jesu Christi D.X.

EPHREM Syrus, diaconus & monachus, sermones plurimos Syriaca primum, ac deinde Graeca lingua edidit in varios divinae scripturae locos; ex quibus legi in Matth. 17. De transfiguratione Domini homiliam unam, incipientem, *De regionibus messis gaudia*.

ERHARDUS, monachus Benedictinus, vir, quantum apparet ex fragmentis ejus, quae in compendio allegoriarum Tilmanni leguntur, pie doctus, ingenio subtilis, & eloquio gratus, scripsit in Pentateuchum Mosis commentariorum non contemnendae lectionis libros quinque: vixit anno Domini M.L.

ESAIAS Patavinus, canonicus Augustinianus, monasterio Charitatis Venetiarum educatus, commentarios Italico sermone composuit in Canticum Canticorum Salomonis anno Domini M.CCCCLXXX.

EVAGRIUS, episcopus Antiochenus, monachus quondam & discipulus beati Macharii Aegyptii, vir Graeco & Latino peritus eloquio, sic in episcopatu prioris vitae abstinentiam, austeritatemque servavit, ut miraculo haberetur: hic primus vitas SS. Patrum scriptis commendavit, variaque etiam in sacras literas scripsit: e quorum numero sunt in Proverbia Salomonis pulcherrima commentaria. Claruit sub Gratiano Augusto anno Domini CCCLXXX. (a)

EUCHERIUS, Lugdunensis ecclesiae episcopus, natione Gallus, vir inter eos, qui pietatis, eruditionis, & eloquentiae gloria floruerunt, insignis, multa in sacras literas praeclari ingenii sui monumenta reliquit Latino sermone conscripta, & elegantibus verbis, argutisque sententiis florentissime exornata: ex quibus Gennadius opusculum recensuit de variis & obscuris divinae scripturae capitulis ad Salonium & Veranium, fratres, postea episcopos, duobus libellis distinctum: cui Isidorus addidit in Genesio, & in libros Regum ad eosdem Salonium & Veranium, jam episcopos, volumen prolixum & doctissimum: pro quibus quidem operibus prodierunt olim ex officina Frobeniana, & nuper ex chalcographia Romana Pauli Manutii sub Eucherii titulo in Genesin commentariorum incontinuatae & interruptae expositionis libri tres, in quatuor libros Regum explanationis ejusdem generis libri quatuor, Formularum spiritualium ad intelligendas scripturas sanctas utilium liber unus. Hos tametsi & eruditos fateat, & lectu dignissimos, non ausim tamen affirmare eos esse Eucherii, sed incerti potius, ac recentioris cujuspiam collectoris, qui opus more centonum hinc inde collegerit ex dictis Latinorum patrum, praesertim ex integris sententiis Gregorii, Isidori, Bedae, & aliorum auctorum, quos ducentis fere annis praecessit Eucherius. Vixit enim, ut ipsemet in epistola ad Valerianum testatur, Petronio Bononiensi antistiti synchronos, anno ab urbe condita M.CLXXXV. hoc est anno ab orbe redempto CCCCXXVII.

QUOD si in tanta scriptorum turba divinare liceat, quis hujusmodi explanationum

(a) Evagrius Monachus S. Macarii olim discipulus, & postea Origenista, alter omnino est ab Evagrio Antiocheno Episcopo, cujus meminit S. Hieronymus *Lib. de Vir. illust. c.125.* unum autem ex duplici confecit Macarium Sixtus secutus Trithemium, ut optime observavit Aubertus Miraeus *com. in S.Hieron.* Fuisse autem Macarium Antiochenum Presbyterum pridem in eremo cum S. Hieronymo, cui propterea familiaris erat, non inficiatur Ernestus Salomon Cyprianus *ibidem*, at non exinde sequitur eum fuisse discipulum Macarii, qui contemporaneus fuit Evagrio, nec illo senior, quare nec ejus discipulus potuit esse, nec ambo ibidem in eremo, sed in dissitis regionibus ascesim coluerunt. Commentaria autem in Proverbia Salomonis, quae huicce Evagrio N. Xystus adjudicat, certe neque ei, neque tribus aliis Evagriis, quos litteraria Historia percenset, adscribi possunt. Consule saepius laudatos Criticos,

nationum farraginem in acervum congesserit; suspicor hunc fuisse Anglum, forteque etiam ipsum Bedam, cui potissimum studium fuit collectanea congregare ex scriptis veterum doctorum, maxime vero Gregorii Papae, cujus nomen non semel in hoc opere citatum invenitur; veluti primo libro expositionis in libros Regum, sub cujus finem lector ad lectionem Moralium beati Papae Gregorii remittitur, & in tertio ejusdem explanationis volumine, capite vigesimo secundo: quo sane loço auctor quodammodo subindicat se non multo post tempora Gregorii in Britannia vixisse, ita scribens: NOSTRIS nuper temporibus B. Papa Gregorius, Evangelicis roboratus eloquiis, Romanam rexit Ecclesiam; & reverendissimi patres Augustinus, Paulinus, & caeteri eorum socii, jubente illo, venere in Britanniam, &c. Huic etiam conjecturae altera accedit, quod magna pars eorum, quae hisce Regum commentariis continentur, legitur iisdem verbis in volumine Quaestionum Bedae super libris Regum. Possem quoque ad certiorem hujus nostri judicii comprobationem hoc loco subnectere indicem innumerabilium locorum, qui tam in hos Formularum spiritualium, quam in Geneseos, & Regum commentarios ex Beda & Gregorio transfusi sunt: sed eos, brevitati consulens, praetermitto, satis me fecisse existimans, si lectoribus haec ita se habere indicarem.

EDIDIT etiam Eucherius in varios divinae scripturae locos celebratissimas conciones; ex quibus eruditissimus vir Claudianus, Viennensis episcopus, illi coaetaneus, in libris De statu animae testimonium sumens, elogium ejus breviter his verbis complexus est: HAUDQUAQUAM Eucherium praeterierim, mihi nunc viventem doctrina, & praesentaneis coram disputationibus cognitum; qui scilicet viridis aevi, maturus animi, terrae despuens, coeli appetens, humilis spiritu, ardens merito, ac perinde ingenii subtilissimus, scientiae plenus, eloquii profluus, magnorum sui saeculi pontificum longe maximus, editis in rem fidei multijugis variorum operum voluminibus, ad populum quoque super animae statu multa nobiliter concionatus est. (a)

EUDOCIA, clarissima foemina, Leonis Atheniensis philosophi filia, Theodosii Junioris Augusti uxor, eximiis corporis & animi dotibus insignis, Christianae religionis perpetua cultrix, sacrorum voluminum studiosa, & poëticae artis gloria inter omnes sui temporis poëtas praecipua, collegit breviter ac summatim ad imitationem Probae, illustris foeminae, ex Graecis Homeri carminibus admirabili industria plurimas veteris ac novi testamenti historias, servata pedum mensura, & Homerici carminis majestate: quod opus, in compendium redactum, Ὁμηρόκεντρα, hoc est HOMEROCENTONAS attitulavit. Asserit tamen Joannes Zonara, Graecus auctor, patricium quendam doctum virum hoc opus primum collegisse, & postea imperfectum & indigestum reliquisse; Eudociam vero demum absolvisse, & in ordinem redegisse, sicut declarat Graeca inscriptio heroicis versibus operi praefixa.

IDEM quoque auctor narrat Eudociam, cum primum ob singularem pudicitiam & egregiam formam esset marito charissima, in ejus acerbum odium ob talem causam innocenter incidisse. Pomum, inusitata magnitudine sibi oblatum, Imperator admiratus, uxori misit: id illa Paulino dedit, viro erudito, eaque de causa sibi familiari: is, rei ignarus, illud Imperatori offert, ut rem miram: quo ille agnito & occultato, uxorem rogat, ubi sit malum ipsum missum: illa verita, ne id suspicaretur maritus, quod jam suspicabatur, se comedisse respondit: verum illo acrius urgente, jurejurando affirmat se jam comedisse: tum ira percitus Imperator, pomum profert, sic, illa in manifesto mendacio deprehensa; suspicio mariti confirmatur: Paulinus vero insons occiditur. Eudocia cum se invisam esse çerneret facultatem abeundi Hierosolymam petit: quo cum magnis opibus profecta, & templa aedificavit, & pauperibus ejus loci monasteriis multa dedit: inde reversa, post mariti obitum, eo rediit: ibique mortua est, non sine magna opinione sanctitatis, regnante Marciano Augusto, anno salutis nostrae CCCCLX. D. Hieronymus in epistola quadam ad Paulinum scribit, se Homero-

(a) Homiliae, quae sub nomine Eucherii Lugdunensis sunt editae, ex concordi eruditorum Judicio partim sunt restituendae Eusebio Emeseno, partim Brunoni Astensi, partim Maximo Regiensi, & partim aliis. Videsis laudatos Scriptores de historia litteraria pertractantes.

centonas & Virgiliocentonas legiſſe; ſed cujus, ipſe non indicat. Iſidorus Hiſpalenſis refert Pomponium quendam nobilem poëtam conſimili ſtudio multa ex Virgilianis verſibus adunaſſe. Aldus Manutius pervetuſtum volumen ὁμηροκέντρων, ſine auctoris nomine excuſit; cujus initium eſt, κέκλυτε μυρία φῦλα περικτιόνων ἀνθρώπων: hoc eſt *Audite infinitae gentes circum habitantium hominum*.

EULALIUS, Cynopoleos epiſcopus, vir in ſacris eloquiis nobiliter eruditus, & juxta nominis ſui interpretationem optime loquens, nec minus proſa, quam carmine praeſtans, ſcripſit in Canticum Canticorum proſocarmineam expoſitionem, hoc eſt carminibus, ſoluta oratione permiſtis, compoſitam: cujus initium eſt,

Ὃς μόνος εἰς αἰῶνα καὶ ἐξ αἰῶνος ἐτύχθης
Χριστέ: hoc eſt,
Qui ſolus ſemperque extas, ſemperque fuiſti
Chriſte.

CLARUIT in Conſtantinopolitana ſynodo anno Domini D.CLXX.

EUSEBIUS, Caeſareae Paleſtinae, quae prius Turris Stratonius vocabatur, epiſcopus, ob arctiſſimam cum Pamphilo martyre neceſſitudinem Pamphilus & ipſe cognominatus, Dorothei Eunuchi viri doctiſſimi diſcipulus, & bibliothecae divinae una cum Pamphilo diligentiſſimus perveſtigator, tanta ſaecularium diſciplinarum peritia, & divinarum literarum exercitatione inter omnes ſui ſaeculi epiſcopos claruit, ut nobiliſſimo Conſtantini Imperatoris elogio celebrari meruerit: is enim ſaepe de ipſo dicere conſuevit, Felicem Euſebium, qui non unius urbis, ſed orbis prope totius epiſcopatu dignus eſſet. Non defuere tamen qui eum Arrianae haereſeos aſſertorem, & Nicaenae ſynodi depravatorem ſcripſerint, ſive decepti ſimilitudine appellationis & dignitatis, quas habuit communes cum Euſebio, Berythi primum in Palaeſtina, & poſtea Nicomediae in Bithynia epiſcopo, Arrianorum anteſignano; ſive ad id credendum Inducti, quia Euſebius Caeſarienſis in concilio Nicaeno proponentibus Homouſii vocem aſſentiri noluerit, niſi poſt longam ejus dictionis inquiſitionem & examinationem: quod ab eo non malirioſe, ſed ex ſincero potius pietatis ſtudio factum eſt: cum enim ex epiſcopis multi vocem Homouſii, tanquam multirudinem deorum, quam Arrius induxerat, excludentem, recipi vellent, plerique vero epiſcopi eandem vocem acriter averſarentur, tanquam inferentem dogma Sabellii, qui unam eſſe Patris, Filii, & Spiritus Sancti perſonam ſtatuebat; & ob hanc ſententiarum diverſitatem Euſebius diu haeſitaret, utri ſe parti adjungeret: Euſtathius, Antiochenus epiſcopus, qui poſtea a Cyro, Beroënſi epiſcopo, accuſatus, depoſitus eſt, ipſum maledictis proſcidit quaſi Arrii fautorem, & Nicaenae fidei contaminatorem. Euſebius contra ſe neque Arrio favere, nec Nicaenam fidem corrumpere, ſed Euſtathium Sabellii perfidiam introducere. Denique, cum declaratum eſſet a patribus per hanc Homouſii vocem non tolli diſtinctionem perſonarum, quae ejuſdem eſſent naturae & eſſentiae, decreto Homouſianorum ſubſcripſit, & ſymbolum Nicaenae fidei, quod nunc in eccleſia decantatur, juſſu patrum digeſſit; &, cum divinorum librorum eſſet ſtudioſiſſimus, plura ad ipſorum elucidationem compoſuit volumina, ſecutus in his Origenem, cujus admirator & ſedulus fuit imitator. Horum, quae ad totius divinae ſcripturae intelligentiam pertinent, haec ſunt:

LIBRORUM omnium veteris teſtamenti, qui in Canone Hebraeorum ſunt, in Graecam linguam translatio: cujus recordantur Socrates libro 1. hiſtoriae, & Sozomenus libro 2.

DE LOCIS Hebraïcis liber unus: in quo omnium montium, ſylvarum, fluminum, urbium, oppidorum, viculorum, aliorumque locorum, in ſacris literis nominatorum, vocabula congregavit, & ſecundum ordinem literarum diſpoſuit, atque expoſuit: quod opus, ab imperito interprete male verſum, Hieronymus iterum Latinum fecit, reſectis nonnullis, quae non ſatis memoria digna judicavit, & adjecta operi praefatione, quae incipit, *Euſebius, qui a beato Pamphilo*.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ τῆς ἁγίας γῆς, id eſt, DESCRIPTIONIS LOCORUM TERRAE SANCTAE LIBER UNUS: in quo diſtinctionem duodecim tribuum cum ſingulis earum oppidis, & urbis Hieroſolymae, ejuſque templi univerſam ſtru-

cturam

cturam geographica tabula depinxit, adjecta brevi explanatione, quae singulas totius picturae partes explicaret. Meminit ejus operis Hieronymus in supradicta praefatione:

DE DOCTRINA priscorum virorum liber unus: in quo innumerabilia de vita veterum Patriarcharum fortitudine, pietate, prudentia partim historice, partim allegorice, & tropologice interpretatus est. Meminit ipsemet hujus operis libro 7. De praeparatione Evangelica capite 3.

ΕΚΛΟΓΩΝ, sive Collectaneorum divinae scripturae liber unus: in quo, jubente Constantino Augusto, & sumptus omnes suppeditante, collegit ex sacris literis eos potissimum locos ac sententias, quas maxime ad ecclesiae aedificationem & usum putavit convenire; & in quinquaginta exemplaribus optimarum membranarum ab artificibus elegantissimae scripturae peritis multiplicari curavit. Mentionem facit horum codicum Theodoretus libro 1. historiae ecclesiasticae cap. 16. & ipse Eusebius libro 4. de vita Constantini.

IN TOTUM Psalterium eruditissimi commentarii juxta literalem & mysticam intelligentiam, & Origenis potissimum sensus: quos Eusebius Sardus, Vercellensis episcopus, resectis nonnullis, quae parum sincera videbantur, latinos occidentali ecclesiae legendos exhibuit.

IN ESAIAM Prophetam commentariorum juxta historicam explanationem libri, ut Hieronymus in praefatione primi commentarii in Esaiam annotat, quindecim, vel, ut idem in libro De viris illustribus numerat, libri viginti: de quibus idem Hieronymus in praefatione quinti commentarii in Esaiam, EUSEBIUS, inquit, historicam expositionem titulo repromittens, interdum oblivisciur propositi, & Origenis allegorica fata concidit: & rursum capite 18. ejusdem commentarii haec addit: EUSEBIUS, historicam interpretationem titulo repromittens, diversis sensibus evagatur: cujus cum libros legerem, aliud multo repeti, quam indice promittebar: ubicunque enim eum historia defecerit, transit ad allegoriam; & ita separata consociat, ut mirer eum nova sermonis fabrica in unum corpus lapidem, ferrumque conjungere.

IN UTRUNQUE Testamentum, a Porphyrio quindecim libris impugnatum, volumina triginta; ex quibus libros tres, hoc est decimum octavum, decimum nonum, & vigesimum scripsit pro defensione totius prophetiae Danielis: adversus quam Porphyrius duodecimum de quindecim libris, quos contra divinas scripturas emiserat, dictavit. Hieronymus in praefatione commentarii Danielis.

EVANGELICAE Praeparationis libri quindecim, in quibus quanquam nullam afferat divinorum voluminum expositionem; Gentiles tamen, qui Evangelica scripta essent lecturi, quasi initiis quibusdam instituit, & informat.

EVANGELICAE Demonstrationis libri viginti, in quibus propter Judaeos potissimum demonstravit, nihil in Evangelio scriptum esse, quod non fuerit in lege & Prophetis multis antea saeculis praedictum: qua occasione omnes scripturas, quae in toto veteri testamento de Christo loquuntur, luculenter exponit.

ΠΕΡΙ τῆς τῶν εὐαγγελίων διαφωνίας, id est, De Evangeliorum dissonantia liber unus: quo omnes locos Evangeliorum, qui in speciem pugnare videntur, ad stabilem concordiam perduxit. Hujus operis fragmentum De controversia super tempore Dominicae resurrectionis inter Matthaeum & Marcum nuper Latine vertit Ambrosius Mediolanensis, monachus Cassinas.

EVANGELICORUM Canonum liber unus: in quo provocatus studio Ammonii Alexandrini, qui unum ex quatuor Evangeliis collegerat, scripsit consimilis argumenti, sed diversa ratione, ad Carpianum Canones decem, ad cognoscendum, in quo Evangelistae vel inter se similia, vel seorsum unusquisque propria dixerit: quod Opus Hieronymus Latinum fecit. Ejus initium est, *Eusebius Carpiano fratri*.

Horum Canonum rationem & exemplum habes supra lib. 1.

IN EPISTOLAM primam ad Corinthios commentaria: quorum meminit Hieronymus in epistola ad Pammachium, quae incipit, *Christiani pudoris*.

FLORUIT sub Constantino Magno, & Constantio circa annum Domini CCCXX. cujus vitam literis mandarunt Acacius, ejus in episcopatu successor, & Eusebius Emesenus episcopus. Apologiam vero ejus doctrinae ex ejusdem ope-

operibus Socrates libro 2. historiae texuit. [a]

EUSEBIUS, Episcopus Emesenus, cognomento Philosophus, ex generosis Edessae in Mesopotamia parentibus ortus, & a juventute sacris literis imbutus, deinde & Graecis disciplinis Edessae insttuctus, secessit postea Antiochiam ad Euphtonium, ejusdem urbis episcopum, a quo cum ad sacerdotium urgeretur, fugit Alexandriam, ibique philosophiam didicit: inde Antiochiam reversus, mansit cum Placito episcopo, Euphtonii successore, donec ab Eusebio episcopo Constantinopolitano Alexandriae episcopus in locum Athanasii adhuc viventis ac profugi ordinatus est: quam dignitatem cum recusasset, veritus Alexandrinorum odium, a quibus Athanasius unice amaretur, missus est ad episcopatum Emesenotum: qui cum in illius ordinatione dissiderent, accusantes eum, quod mathematicam exercuisset, fugam cepit; & Laodiceam ad Gregorium, ejus civitatis episcopum, abiit: qui eum Antiochiae restituit, iterumque Emesam a Placito & Narciso duci curavit, ubi iterum accusatus, quod cum Sabellio sentiret, paulo post ut innocens restitutus est: tandem vero ab Imperatore Constantio, ad barbaros proficiscente, abductus est, ibique apud Persas per manus ejus miracula facta sunt.

IS ITAQUE cum divinos libros, interprete Eusebio Caesariense, & Patrophilo Scythopolitano episcopo, diligenter & accurate scrutatus esset, multa in ipsos edidit juxta literae sensum commentaria, praecipue vero in Genesim; in quibus non solum Aquilae, Symmachi, & Theodotionis translationes, sed & Syram quoque editionem differuit. Superfunt adhuc in Catena Graeca horum commentariorum fragmenta, quorum etiam meminit Hieronymus in Quaestionibus Hebraïcis taxans auctorem ipsorum, quod exponens illud ex 22. capite Geneseos *Aries erat in virgulto Sabech*, per Sabech interpretatus sit hircum; qui erectis cornibus ad carpendas frondes sublimis attollitur.

SCRIPSIT & in epistolam ad Galatas commentariorum libros decem, & in Evangelia homilias, breves quidem, sed plurimas. Stylus ejus, quantum conjicere possumus ex fragmentis, quae in Catenis Graecarum explanationum, & in Dialogis Theodoreti supersunt, eandem praesefert elegantiam, quam ei tribuit Hieronymus, ita in libro de viris illustribus scribens: EUSEBIUS, Emesenus episcopus, elegantis & rhetorici ingenii, innumerabiles, & qui ad plausum populi pertinent, confecit libros, magisque historiam secutus, ab his, qui declamare volunt, studiosissime legitur.

PRODIERUNT proximis annis sub nomine Eusebii Emeseni Homiliae in Evangelia totius anni, Lutetiae excusae: apparet tamen eas esse rapsodias, a Latino scriptore, & ex Latinis patribus consarcinatas: stylus resipit aut Bedam, aut Rabanum, aut alium utrique non dissimilem.

MORITUR sub Constanrio Augusto, Antiochiae sepultus, anno Domini trecentesimo quinquagesimo, [b]

EU-

(a) Edita & anecdota Eusebii Caesariensis opera percenset Author, quae certe alii etiam eidem adjudicant. At circa Eusebii fidem, quam ex Socrate vindicat innoxi m. & ab haereseos Arianae labe alienam, rem certe indubiam non tradit. Variam sensisse de Eusebio veteres recentioresque Criticos ac Theologos ille solum ignorat, qui in Ecclesiastica Historia plane peregrinus est & hospes: quum diversimode & in tres classes distincti suum hi de Eusebii Caesariensis fide judicium proferant. Qua de caussa, ne a proposita mihi methodo recedam, horumce sententiam, & varium judicium saltem digito monstrare lubet, nullas ea in re protrahendo moras, quum sufficiat indigitasse eos, qui ex professo ea de re agunt. Eusebium Caesariensem Arianum, & hujusce haereseos fautorem, & antesignanum, non secus ac Nicomediensem Eusebium, accusant Cardinales Baronius, Bona, & Bellarminus, NN. Melchior Canus, & Natalis Alexander, Hermantius Tillemontius, Petavius, & Montfaucon, & ex Protestantibus Johannes Clericus: apud quos extant Veterum monumenta pro Eusebii Arianismo. Catholicum ex adverso declarant, & vindicant Eusebium Caesariensem N. Sixtus secutus plurium veterum sententiam, Usuardi, nimirum, & aliorum, Petir. Dedierius, & ex Protestantibus Georgius Bulius, & Guillelmus Cave, aliique, apud quos argumenta pro illius orthodoxia. Tandem media via incedunt Dupinius, & Pagius adserentes ante Nicaeni decretum pro Ario stetisse, fortasse ne Sabellio subscriberet, secus vero post Nicaeni Concilii diffinitionem. Quos consulet eruditus philaletes: praecipue tamen legat Dissertationes Henrici Valesii praepositam Hist. Eusebii, N. Natalis Sec. IV. Hist. Ecclesiastic. & Cavii in calce Historiae litterariae, ex quibus non modicum percipiet lumen ad veritatem acu tangendam utriusque partis momentis monumentisque bene libratis, quum in eisdem pro & contra uberem sit adinvenire argumentorum segetem.

(b) Eusebius Emisenus Arianae factionis signifer audit Hieronymo in Chronico *X. Constantii* ,, Eusebius Emisenus Arianae signifer factionis ,, Hieronymo adstipulantur ceteri etiam Critici. Videsis Baronium, aliosque.

EUSEBIUS, Vercellensis episcopus, natione Sardus, olim Romanae urbis lector, cum Dionysium filium, qui postea martyrio claruit, liberare vellet e manibus Arriaoorum, qui ejus simplicitatem ira deceperant, ut etiam ejus subscriptionis pignus retineroot, Arrianum se esse finxit: cumque illi syngrapham ab eo, veluti fidei obsidem, exigerent; ipse accepto libro, in quo nomina Arrianorum scribebantur, prompte nomen suum ascripsit; statimque ad eos conversus dixit, hoc sibi placere, quod illis; sed graviter se moveri, quod sibi filium Dionysium in subscribendo proposuissent. Vos enim, inquit, qui dicitis, Dei Filium, Patri Deo aequalem esse non posse, cur mihi filium praetulistis? Qua illi ratione permoti, statim Dionysii chirographum deleverunt, priorem locum subscribendi Eusebio defereotes: quos ille iocrepans, & irridens, ait: Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto: simul & hoc dicens, filium manu abstractum abduxit secum. Quamobrem a Constantio principe, Arrianorum fautore, Scythopolim, & inde Cappadociam relegatus, demum sub Juliano Imperatore ad ecclesiam suam reversus est; ibique edidit in totum Psalterium commeotarios, quos de commentariis Eusebii Caesariensis episcopi, in Latinum a se cooversis, collegit, praetermissis multis, quae ad Arrianam haeresin inclinare videbantur. Mortuus est sub Valente, & Valentiniano Augustis martyrio coronatus, anoo Domini CCCLXXX. Ejus encomium divus Ambrosius duobus sermonibus conscripsit. (a)

EUSTACHIUS, sive Eusthathius, Antiochiae episcopus, in magna Nicaena Synodo clarus, qui adversus Eusebium Caesariensem episcopum pro voce Homousii graviter dimicavit, & a Cyro Beroënsi episcopo accusatus, paulo post ab episcopatu depositus est, scripsit eruditissimos io Psalterium Commentarios: ex quibus Theodoretus in Immutabili & Impatibili dialogis testimonia adversus haereticos citat ex expositiooe Psalmi 15.& 92. Scripsit quoque in illud ex octavo capite Proverbiorum, *Dominus possedit me, &c.* librum unum, a Theodoreto in praedictis dialogis citatum. Claruit anno Domino CCCXL. (b)

EUTHALIUS, incertae ecclesiae Diaconus, natione Graecus, vir pius & eruditus, descripsit Graeco eloquio brevissimum compendium: in quo vitam, martyrium, & praecipue Pauli peregrinationem, & loca, & urbes, quas illustrissimus Christi Apostolus perlustravit, strictissime coarctavit: quod ad intelligentiam libri Actuum Apostolicorum maxime conducit. Opus incipit, *Paulus Apostolus*,

EUTHALIUS Rhodius, Monachus Sancti Basilii, collegit Graeco sermone Opus Concordaotiarum totius Bibliae ad imitationem Hugonis Carensis, anno Domini MCCC.

EUTHYMIUS Zigabeous, Monachus S. Basilii, diligens Scripturarum Expositor, collegit ex scriptis veterum Patrum, & praesertim Chrysostomi, quem saepe nominatim citat, Commeotarios elegantes, succinctos, & aperte eruditos: in quibus juxta diversas editiones quadruplicem sensum, & in his maxime litteralem

Euthimius Zigabenus edidit Cõmentaria in Psalmos, IV Evãgelia, & Catholicas epistolas.

(a) Historiam hanc percenset Author Sermonis XV. *de Sanctis* S. Ambrosio adscripti (falso tamen: cujus autem sit prorsus ignotum: certum est autem hunc sermonem non esse Maximi Taurinensis, ut adversus Card. Baronium sentit & probat N. Natalis *Hist. Eccles. Sec. IV.* §. 10. sed alterius vetusti eruditique incerti Patris), Hic enim solummodo adserit Eusebium Vercellensem promisisse, sed ficte, se subscripturum postquam filii nomen esset obliteratum, nunquam vero subscripsisse, & post subscriptionem exorasse, ut nomen suum e tabulis eraderetur, &c. sicut N. Xystus refert. En verba superius laudati Authoris, qui hanc historiam tradit. „ Eusebius haereticis se esse haereticum mentitus est, ut de haeresi „ filium liberaret. Dixit enim se consentire perfidiae, „ hoc sibi placere, quod illis; sed quod sibi filium „ Dionysium in subscribendo praeponerent graviter „ moveri. Vos enim, inquit, qui dicitis Filium Dei „ Patri Deo aequalem esse non posse, cur mihi filium praetulistis? Qua illi ratione permoti statim „ Sancti Dionysii chyrographum deleverunt, priorem locum subscribendi Beato Eusebio deferentes. „ Quos ille increpans, & irridens ait. Neque ego „ me vestris sceleribus polluo, neque filium meum „ vobiscum participare permitto „. Noster Xystus autem secutus est testimonium Socratis, & Sozomeni, quibus alii, etiam ex Protestantibus, adhaerent, Albertinus, nimirum, Cavius, & Basnagius. Vide quae de hac re scripserit N. M. Orsi Secretarius S. Congregationis Indicis adversus patronos usus materialia verborum. Homilias autem, & Sermones sub nomine Eusebii Emiseni in vulgus editas spectare ad alios posterioris aetatis Scriptores, eosque Latinos, Maximum, videlicet, Faustum, Lirinensem, Caesarium Arelatensem, & Brunonem Astensem pro comperto est apud Criticos, & alibi etiam indigitavi.

(b) Eusthatius praeclarum edidit Tractatum de Pythonissa, & alium in Hexaëmeron, longe tamen diversum ab eo Latine reddito, quem habemus in Bibliotheca PP. ut optime observat Augustinus Calmethus in *Bibliotheca Sacra*, & advertunt ceteri emunctae naris Scriptores.

lem omnium difficillimum secutus est. Operis initium est, πῦρ τὸ παρόντος βιβλίου: *Hujus quidem libri auctor*. Hos Commentarios primus omnium Latinos fecit optimus & eruditissimus vir Philippus Saulius, Brugnatensis episcopus. Creditur quoque esse auctor Catenae Graecae, quae scripta in Bibliotheca Vaticana servatur: in qua ex dictis sanctorum Patrum Graecorum alternatim dispositis quinque libri Mosis plenissime explicantur: cujus auxilio Aloysius Lippomannus, Veronensis episcopus, in contextu Catenae suae super Genesim & Exodum usus est. Nomina vero auctorum, ex quorum sententiis Opus collectum est, haec sunt:

Philo Judaeus,	Apollinarius,
Origenes,	Acacius,
Hippolytus,	Didymus,
Basilius,	Chrysostomus,
Gregorius Theologus,	Theodoretus,
Eusebius Emesenus,	Cyrillus,
Isidorus Pelusiota,	Severianus,
Eustathius,	Ephrem,
Gennadius,	Gregorius Nyssae,
Theophilus,	Justinus Martyr,
Serapion,	Irenaeus,
Diodorus Charterius,	Philo episcopus.

INITIUM Operis est. Θεοδωρήτου εἰς τὰ ἄπορα τῆς θείας γραφῆς, hoc est, *Theodoretus de ambiguis divinae Scripturae*. Claruit sub Alexio Imperatore anno Domini MCLXXX.

EZECHIEL, Judaïcarum tragoediarum poëta, dramaticum Opus Graecis carminibus scripsit, ἐξαγωγήν, id est, EDUCTIONEM praenotatum: in quo Mosis educationem, & eductionem populi de Aegypto, ejus virtute factam, eleganter cecinit. Meminit hujus Operis Clemens Alexandrinus in primo Stromaton, citans ex eo versus fere quinquaginta. Claruit anno ante Christum XL.

F

FLAVIANUS, Episcopus Constantinopolitanus, ad quem beatus Leo Papa multas scripsit epistolas, vir quidem eruditus, & Catholicae veritatis propugnator strenuus, qui Eutychen Presbyterum & archimandritam, impie de Christi humanitate sentientem, excommunicavit, multasque ab haereticis perpessus est injurias; scripsit Graeco sermone Commentaria in Joannis Evangelium: quorum auctoritas citatur a Theodoro, Monacho Graeco, in libro, cui titulus est. *Quod Pater semper generat, Filius vero semper generatur*. Scripsit & in diversa Evangeliorum loca homilias plurimas, quarum nonnullae citantur a Theodoreto in Polymorpho. Claruit sub Martiano Augusto anno Domini CCCCLIIII.

FOELIX, sive, ut alii scribunt, FELIX, natione Hetruscus, patria Pratensis, ordinis Praedicatorum, trium linguarum studio & eruditione solida insignis, Psalterium ex Hebraïca veritate Latine transtulit anno Domini MDXX. Meminit hujus translationis Matthaeus Aurogallus in libro suo de Hebraïcis nominibus.

FORTUNATIANUS, natione Afer, Aquilejensis episcopus, quem Hieronymus in Catalogo virorum illustrium numerat, imperante Constantino, in Evangelia titulis ordinatis brevi & rustico sermone scripsit Commentarios: & in hoc habetur detestabilis, quod Liberium, Romanae urbis episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus sollicitavit, ac fregit, & ad subscriptionem haereseos compulit, anno Domini CCCXXX.

S. Hieronymus lib. de Vir. Illustr. c. 97. scribit Liberium R. P. subscripsisse haeresi oppositum tradit S. Hilarius lib. de Synodis Consule propterea Theologos eruditos ex professo agentes de Liberii subscriptione formulae Sirmiensi.

FRANCISCUS Bonadus, Angeriae Presbyter, Santonensis, Aquitanus, Psalterium elegiaca paraphrasi exposuit: consimili quoque studio Pauli epistolas prosecutus, sic incepit,

Paulus amore Christi sacer urbis Apostolus almae.

FRANCISCUS Forerius, ex ordine Praedicatorum, natione Lusitanus, patria Ulyssiponensis, theologus & philosophus summa eruditione insignis, Lusitaniae regis concionator, Latinae, Graecae, & Hebraïcae linguae peritissimus,

ac plane dignus, quem ob multiplicem rerum omnium scientiam sacrosancta Tridentina Synodus ad censuram totius Christianae Bibliothecae una cum plerisque doctissimis viris eligeret, libros Job, Davidis, Salomonis, & Prophetarum omnium ex Hebraïca veritate iterum de verbo ad verbum eo consilio vertit, ut vulgatae editionis auctoritatem confirmaret, ejusque auctorem ostenderet sensum de sensu aptissime expressisse: deinde vero eosdem libros lucidissimis explicavit Commentariis; in quibus verum ac germanum literae sensum aperiens, singulas Hebraïcae Scripturae particulas, dictiones, & vocalia dictionum puncta summo studio, & exacta admodum diligentia expendit: peculiares linguae sanctae idiotismos ita elucidavit, & obscurissimos Prophetarum locos sic illustravit, ut nullum unquam Opus in hoc scribendi genere prodierit in lucem, quod aequius possit Cornucopiae appellari. Vivit adhuc usque ad humanae Salutis annum MDLXVI. doctrina & morum integritate celebris, & in sancta divinorum Voluminum explanatione diu noctuque perseverat. (a)

FRANCISCUS Georgius, Venetus, ordinis Minorum regularis observantiae, cujus extat insigne Opus De harmonia mundi, vir Platonicae philosophiae cultor, Sacrarum literarum studiosissimus, & varia multorum auctorum lectione imbutus, edidit in selectiores quosdam locos totius divinae Scripturae problematum libros octo, eruditos quidem, sed ob Platonicas & Thalmudicas quasdam opiniones, quibus hinc inde tesperli sunt, censura gravi ac diligenti dignos. Claruit anno Domini MDX.

FRANCISCUS Gothus, ordinis Minorum, Theologiae Professor, collegit compendium Biblicum, singula divinorum librorum capitula singulis quatuor dimetris jambicis perstringens, neglecta tamen pedum ac syllabarum mensura; quod sic incipit,

GENES. CAP. I.

Ante fit; lux producitur;
Dividens aquas congregat;
Ornatus factis additur;
Producta Adae subjugat.

FRANCISCUS Maronius, Minorita, Joannis Scoti discipulus, in Scholastica eruditione praestantissimus, & in divinis Scripturis suo tempore clarissimus, inter caetera doctrinae suae Opera edidit Postillas annotationum in totam sacram Scripturam memoria dignas. Claruit sub Ludovico Bavaro Imperatore IIII. anno Domini MCCCXX.

FRANCISCUS ab Obsunna Beticus, ordinis Minorum, scripsit super, *Missus est*, librum unum, & sermones in Evangelia totius anni. Claruit anno Domini M.D.XXX.

FRANCISCUS Ortizius, ordinis Minorum, Hispanus, scripsit laudatissimam expositionem Psalmi quinquagesimi, anno Domini MDXL.

FRANCISCUS Petrarcha, natione Hetruscus, vir undecunque doctissimus, Latinae linguae multis jam saeculis extinctae primus instaurator, Hetruscae poëseos parens, & absque ulla controversia princeps: inter Latinos quoque poëtas non ignobilis, & ob egregiam Latini carminis laudem in capitolio Romano lauream coronam publico totius Italiae favore consecutus, inter alia multa nobilissimi ingenii sui monumenta reliquit in septem Psalmos poenitentiales brevissimas paraphrases in modum precationum aptissime concinnatas: quarum initium est, *Domine Deus, pater misericordiarum*. Moritur sub Carolo IIII. Imperatore, anno Domini MCCCLXXIIII.

FRANCISCUS Puteanus, Cartusiae Prior XXXIII. utriusque Juris Doctor praestantissimus, & in sacris Scripturis exercitatus, composuit ad imitationem divi Thomae Aquinatis Auream Catenam super Psalmos; in qua explanationes Pattum Latinae ecclesiae in Psalterium, adjectis etiam eorum nominibus, maxima diligentia, mitoque artificio congregavit. Operis initium est, *Lyra. Iste Psalmus*

(a) Scripsit quoque Forerius lucubrationes in Evangelia, quae per totum Anni circulum leguntur, nec non Lexicum Hebraicum magna diligentia peractum. Vide N. Echardum *Tom. II. Script. Ord. fol.*262.

mus est compositus. Claruit sub Carolo V. Augusto anno Domini MDXXXIII.

FRANCISCUS Mileranus, Theologiae Professor, scripsit in Psalmum decimum octavum Commentarium, incipientem, *Psalmi hujus*, anno Domini MD.

FRANCISCUS Ruizius, Hispanus, ex Valle Oletana, ordinis Benedictini, sancti Facundi abbas, CCCXXXIIII. regulas, quae ad totius divinae Scripturae intelligentiam plurimum conferunt, collegit ex omnibus, tam Graecis, quam Latinis Patribus, eorundem Patrum sententiis, ac verbis nihil immutatis; easque brevibus explanationibus, ex iisdem Patribus vellicatim decerptis, illustravit anno Domini MDXLVI.

Titelmannus Ann. Domini 1537 Romam veniens novellum Capucinorum institutum amplexus, ibidem obiit Anno 1553. non sine sanctitatis odore.

FRANCISCUS Titelmannus, Hassellensis, Academiae philosophorum apud Lovanienses moderator illustris, relicto saeculo, ad institutum divi Francisci se contulit: in quo divinis Scripturis assidue vacans, plurima piissima ac doctissima syntagmata in divinas Scripturas elaboravit: de quibus extant paraphrasticae elucidationes in Job, in Psalterium, in Cantica, in Matthaeum, in Joannem, in omnes Pauli epistolas, & in omnes Catholicas, una cum Annotationibus in loca difficiliora eorundem librorum annexis. Claruit anno Domini MDXXX.

Franciscus Vice-Dominus, vulgo Frãciscinus dictus, inter Fratres Minores Conventuales floruit.

FRANCISCUS Visdominus (seu Vicedominus) Ferrariensis, ex ordine Minorum, celeberrimae Bononiensis Academiae apud Franciscanos moderator, vir vitae integerrimae, ingenii sublimis, eruditionis & eloquentiae summae, declamator sacrarum Concionum tota Italia celebris, &, veluti alter Demosthenes, invita ac prorsus reluctante natura praestantissimus Orator effectus: nam, cum ei lingua & vox naturali quodam ac perpetuo offendiculo ita interrumpatur, sistatuique loquenti, ut primas dictionum syllabas in privatis colloquiis iterum atque iterum cogatur anhelando repetere: sic tamen repugnantis naturae malignitarem fortissimo laterum robore, & validissimo spirituum omnium conatu domat, expugnatque, ut miraculum sit, quomodo vir, lingua haesitans, & in familiari congressu vix summissa voce verba referens, possit in publicis declamationibus expeditissima voce, & solutissima lingua exactissime & gratissime loqui; &, quod mirabilius est, concitatissimo orationis cursu ab exordio usque ad finem concionis inoffensa lingua decurrere, eodem semper actionis impetu, ac spiritus ardore, & eadem semper vocis magnitudine, ac fortitudine, tapiens, convolvensque secum auditorum animos instar rapidissimi torrentis hybernis nivibus aucti. Hic igitur priscum illum concionandi morem, Basilio Magno, Gregorio Magno, & Chrysostomo, caeterisque eloquentissimis Patribus olim in ecclesia Dei usitatum, & multis postea saeculis extinctum, primus apud Italos revocavit in lucem; editis Latina & Hetrusca lingua in omnes fere divinae Scripturae libros eruditissimis, disertissimisque juxta literalem, ac tropologicam intelligentiam sermonibus. Floruit sub Carolo Quinto Augusto, in Concilio Tridentino multis adversus haereticos disputationibus clarus: vivitque adhuc Romae usque ad praesentem annum millesimum quingentesimum sexagesimum sextum, maximo cum fructu & admiratione Romani populi quotidie declamans, legens, & scribens, annos natus sex & quinquaginta.

FRANCISCUS Xymenius, a Cisneros, natione Hispanus, ordinis Minorum, S.Romanae Ecclesiae Presbyter Cardinalis titulo S.Balbinae, archiepiscopus Toleranus, atchicancellarius Hispaniarum, edidit ad Leonem X. Pontificem universum vetus ac novum Testamentum, multiplici lingua, hoc est, Hebraica, Chaldaica, Graeca, Latinaque, immensis sumptibus, laboribus, ac vigiliis, maxima cum diligentia ab Universitate Complutensi in Hispania impressum, accitis ad hoc Operis undique terrarum, tum in linguarum cognitione doctissimis viris, tum exemplaribus castigatissimis ac vetustissimis, ex Vaticana & Medicea Bibliotheca desumptis, vel a Venetorum Senatu transmissis, aut aliunde, nulla expensarum, aut laborum habita ratione, conquisitis. Hujus tam magni Operis dispositio sic se habet.

PENTATEUCHUS triplicem habet editionem, Hebraicam videlicet, Chaldaicam, & Graecam LXX. interpretum: cui connexae sunt tres Latinae editiones, videlicet, Latina Hieronymi, Hebraicae veritati respondens. Chaldaicae alia Latina respondet de verbo ad verbum, a viris ejus linguae peritissimis elaborata.

rata. Graecae autem LXX. interpretum correspondet interlinearis Latina traductio. Agiographi & Prophetici libri duplici lingua excusi sunt, Hebraea & Graeca, cum aliis duabus Latinis translationibus, illis correspondentibus. Chaldaïca vero jure omissa est, quia in caeteris libris, praeterquam in Pentareucho, corrupta sit aliquibus in locis, & fabulis merisque Thalmudistarum nugis conspersa, & indigna prorsus, quae sacris Codicibus inseratur. Libri vero, qui extra canonem sunt Hebraeorum [a], quos Ecclesia ad aedificationem legit, Graecam tantum habent scripturam, sed cum duplici translatione Hieronymi scilicet, & altera interlineari de verbo ad verbum.

AT NOVUM Testamentum Graecum habet contextum cum Hieronymi versione, nudis tantum literis conscriptum, sine ullis aut tonorum, aut spirituum notis, ad imitationem antiquissimorum Graecorum; quos absque hisce accentibus, fastigiisque literarum scriptitasse Callimachi poëmata vetustissima, & Sibyllina carmina, & marmorum vetustissima fragmenta indicant: nam cum universum novum Testamentum Graece scriptum fuerit, voluit auctor priscam in eo linguae illius vetustatem, majestatemque intactam retinere, & ad imaginem antiquarum Scripturarum publicare; ne rei tam sanctae auctoritati, ac venerandae majestati adjectitiis noviriisque rebus detrimentum afferri videretur. Caeterum, ne alicui dubium aliquod possit occurrere, in qua videlicet syllaba accentum oporteat collocari, simplicem tantum apicem in polysyllabis dictionibus adjecit; & hunc quidem, non tanquam Graecum accentum, sed tanquam notulam, signumque, quo dirigi possit Lector, ne in prolatione, modulationeve dictionum aliquando labatur.

APPOSUIT ultimo loco in fine totius Operis copiosissimum dictionarium Hebraeorum, Chaldaeorum, Graecorumque vocabulorum: in quo non modo simplices dictionum interpretationes, tam primitivarum, quam derivativarum continentur; sed, quod omnium operosissimum fuit, quot locis in veteri Testamento unaquaeque Hebraïca dictio propter linguae illius foecunditatem multiplicet significata, adjectis quamplurimis concordantiis, continuo subjungitur.

PERFECTA sunt autem haec nobilissima exemplaria, quae vulgo Complutensia appellantur, sub Leone X. Pontifice Maximo totoque Christianorum orbe summa cum laude invulgata; & ex horum auctoritate multi postea, tam Hebraei, quam Graeci, & Latini codices in integrum restituti. Claruit sub Maximiliano Imperatore, anno Salutis nostrae MDX.

FRANCISCUS Zamora, Hispanus, Minister generalis totius ordinis Minorum, in singulos versus Psalmi L. singulas scripsit pulcherrimas homilias, num. 25.

FRANCISCUS Zichenius, Franciscanus, coenobii apud Mechlinienses guardianus, scripsit in septem verba, quae Christus ex cruce protulit, brevem & piam explicationem pro concione habitam. Claruit anno Domini MDLVI.

FRIDERICUS Nausea, Blancicampianus, episcopus Viennae Austriae, sacrae Theologiae & Juris utriusque Doctor eximius, ecclesiastes & consiliarius Ferdinandi Romanorum regis, scripsit in Exodi caput 20. de Decalogo librum unum, in Tobiam quoque Commentariorum libros duos, breves, elegantes, & ad morum institutionem summopere utiles: Quorum prior incipit, *Qui aedibus non una in parte*: item in Matthaeum, & Joannem paraphrasin, & in Evangelia totius anni Homilias composuit. Claruit sub Carolo V. anno Domini MDXL.

FRIDERICUS Venetus in Apocalypsim dedit Commentarios, Italica lingua conscriptos, anno Domini MD.

FULGENTIUS Ruspae, in Africa episcopus, patria Carthaginensis, etuditionis & styli Augustiniani aemulator: scripsit in varios divinae Scripturae locos nobile sermonum volumen, ex quibus duo habentur in Homiliario Albini. Moritur autem in Circinna insula multis confectis curis, anno Domini D. Anastasii Imperatoris temporibus, cum prius exilium, multaque alia gravissima incommoda a Vandalis, Arrianorum haeresin tuentibus, perpessus esset.

(a) Quae hic habet Sixtus de Canone Hebreorum caute intelligenda sunt. Omnes enim Libri tam Veteris, quam novi Testamenti eandem habent auctoritatem, omnesque ut Canonici sunt recipiendi. Vide decretum Concilii Tridentini de Libris Canonicis.

G

GABRIEL Brunus, Venetus, Franciscanae familiae Professor, provinciae terrae Sanctae minister, ordinavit Tabulam alphabeticam ex singulis libris & capitibus, tam novi, quam veteris Testamenti; in qua summa cura & sollicitudine omnes historias, ac sententias, quo libro & capite inveniantur, indicavit: qua tabula multis post annis Conradus Pellicanus, & Robertus Stephanus, novis accessionibus aucta, magnos invulgarunt Bibliorum indices, locupletissimos quidem, & magnam commoditatem studiosis divinorum Voluminum allaturos, si non eis inseruissent multa variaque Scripturarum testimonia, ad suas tuendas haereses malitiose, ac violenter detorta. Claruit sub Alexandro Papa VI. anno Domini MCCCCXCVI.

GABRIEL Brebia, Mediolanensis, Monachus, scripsit ad Gregorium Mediolanensem Monachum S.Petri in Gessare Commentariolum, seu potius epitomen annotationum, quas juxta literam ex Hieronymo & Lyrano collegit; adjectis ad calcem cujusque Psalmi piis ad Deum precationibus, sententiae & scopo singulorum Psalmorum, quibus proponuntur, accommodatis. Claruit anno Domini MCCCCXC.

GALTERUS Disseus, natione Anglicus, Carmelita, vir sincerae pietatis ac doctrinae, concionator quoque illustris, scripsit in aliquot primos Psalterii Psalmos librum unum. Claruit sub Veneeslao Imperatore, anno Dom. MCCCXC.

GALTERIUS, Magolensis episcopus, ex Insulis oppido Flandriae, vir longa divinarum literarum exercitatione doctus, & saecularium disciplinarum non in totum expers, scripsit, rogatus a clericis ecclesiae suae, expositionis scholasticae in totum Psalterium librum unum. Claruit anno MCCXXX.

Gaufridus Antissiodorensis, de Oratorio, vulgo Loroux, edidit etiam explanationem in priores L. Psalmos.

GANFREDUS (sive Gaufredus) Antissiodorensis, Monachus Cisterciensis, Petri Abailardi quondam auditor, sed, ne fieret etiam imitator erroris, ad magisterium sancti Bernardi Claraevallensis se contulit; sub cujus disciplina institutus, non contemnendae lectionis edidit Opuscula: de quibus fertur in Apocalypsim Joannis liber unus. Claruit sub Federico Imperatore I. anno Dom.MCLX.

GARICUS, Parisiensis scholae Doctor, scripsit scholasticam Postillam in Ecclesiasten: ex qua Vincentius Bandellus in libro suo De conceptione testimonia producit.

GEORGIUS Trapezuntius, natione Graecus, vir eruditissimus, scripsit ad Xystum Pontificem Maximum brevem Commentariolum in expositionem illius textus Evangelii Joannis capite 21. *Sic eum volo manere, donec veniam*: in quo ostendit beatum Joannem Evangelistam nondum esse mortuum: ejus initium est, *Nuper dilectissime Pater*. Claruit anno Domini MCCCCLXX.

GEORGIUS Vicellius, natione Germanus, variae vir eruditionis, Hebraicae, Graecae, ac Latinae linguae peritissimus, ingenio excellens, & sermone disertus, scripsit in septem Psalmos poenitentiae librum unum, De idiomatibus linguae sanctae librum unum, in Aggaeum librum unum. Claruit anno Domini MDXL.

GENNADIUS, Constantinopolitanae ecclesiae Pontifex, vir lingua nitidus, & ingenio acer, & in homiliis declamandis egregius, tam dives ex lectione antiquorum fuit, ut Danielem Prophetam ex integro ad verbum commentatus exponeret. Moritur, seniore Leone Imperium tenente, anno Domini CCCCLX.

GENNADIUS, Massiliensis ecclesiae Presbyter, utraque lingua exercitatus, cujus extat Catalogus de ecclesiasticis Scriptoribus, scripsit tractatum de haeresi mille annorum in librum Apocalypseos; cujus meminit Honorius in Catalogo. Claruit anno Domini CCCCXC.

GERARDUS Lorinchius composuit ex quatuor Evangelistis Monotessaron passionis Christi, incipiens, *Passionem Salvatoris nostri*.

GERARDUS, Savonensis episcopus, ordinis Eremitarum sancti Augustini, patria Bergomensis, publicus quondam in Academia Parisiensi Theologiae Professor, Pontificii juris peritia mire instructus, ingenio acutus, sermone scho-

lasti-

lastieus, scripsit in Cantica librum unum; cujus initium est, *Alae duae Cherubin:* & in epistolam ad Hebraeos librum unum. Claruit anno Domini MCCXL.

GERARDUS Moringus, Doctor Theologus, anno Domini MDXXXIII. edidit culto lucidoque sermone Commentaria in Ecclesiasten, partim paraphrastice, partim fusiore explanatione: in quibus ab allegoriis perpetuo abstinens, ita in literali sensu explicando versatus est, ut multa, quae in caeteris hujus libri Expositoribus desiderantur, non infeliciter suppleat. Principium voluminis habet haec verba; *Causa, quae auctorem ad Opus hoc, &c.*

GERARDUS Stredam, Cartusianus, natione Germanus, Prior domus Apostolorum prope Leodium, vitae conversatione & eruditione pia venerandus, emisit in Decalogum explanationis lib.1. Moritur anno Dom.MCCCCXLIII.

GERMANUS Brixius, Antisiodorensis, canonicus Parisiensis, vir utraque lingua doctus, & in theologia pie eruditus, anno Domini MCCCCXLVI. scripsit in epistolam Pauli ad Romanos luculentissimas & doctas homilias num.8.

GILBERTUS, Episcopus Pictaviensis, natione Gallus, cognomento Porretanus, vir in omni eruditionis genere, tam Graece, quam Latine doctus, auctor Operis sex principiorum, quod ad Aristotelis Categoriarum supplementum Latino & Graeco sermone circumfertur, ingenii acris, ac vehementis, sed ob inusitatam vocum novitatem obscurus eloquio, & ob id quoque in quibusdam haereseos notatus, & a D.Bernardo reprehensus, in Concilio Remensi sub Eugenio Pontifice renunciavit errori. Scripsit autem in divinas Scripturas multa erudita Opuscula: in quibus non infimum locum habent Commentaria in Psalterium, in Joannem, & in omnes Pauli epistolas. Claruit anno Domini MCXL.

GILBERTUS Parisiensis, Sorbonae Doctor, aptavit in Proverbia Scholasticam Postillam, cujus mentionem facit Vincentius Bandellus in tractatu De conceptione.

GILBERTUS, Monachus ordinis Cistertiensis, & coenobii cujusdam in Anglia abbas, pie doctus, & eloquio dulcis, stylo & spiritu usque adeo Bernardo similis, ut eodem visus sit ore ac lingua eloqui, scripsit in tria Canticorum capita quadraginta octo suavissimos & elegantissimos sermones, incipiens, ubi Bernardus morte praeventus finierat, hoc est, ab eo loco tertii capitis, *In lectulo meo quaesivi per noctes,* usque ad locum illum 5. capitis, *Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus, &c.* ad quem cum explanando pervenisset, ne ulterius progrederetur, mors vetuit, quae illum ex humanis abstulit, anno Domini MCC. Opus incipit, *Varii sunt amantium affectus.*

GYMNASIUS, vetustus auctor, scripsit in Exodum Commentarios, qui ab Alberto Magno in Summa sua citantur.

GISELBERTUS, Praepositus monasterii Vueft in Anglia, ordinis sancti Benedicti, Anselmi Cantuariensis auditor, in divinis & humanis literis eruditus, & in saeculari philosophia non infime doctus, sermone satis polito, librum Canticorum pluribus homiliis exposuit, & in Esaiam Commentarios ad B.Anselmum episcopum conscripsit. Claruit sub Henrico Imperatore IIII. anno Domini MXC.

GODEFRIDUS Tilmannus, Cartusiae Parisiensis Monachus, antiquorum voluminum pervestigator diligentissimus, emisit anno Domini MDL. ex vetustis Cartusianae Bibliothecae monumentis volumen sane aureum & dignum, quod ab omnibus studiosis magna cum veneratione excipiatur, sed sine auctoris, vel collectoris ejus nomine: in quo sunt Allegoriae simul, & Tropologiae in locos utriusque Testamenti, selectiores optimo judicio collectae, ac propensiore studio depromptae, & in ordinem divinorum Voluminum digestae e monumentis unius & triginta auctorum, quorum nomina, & cognomina per ordinem alphabeti collecta haec sunt:

Adam de Persenia,
Ailredus,
Aithardus,
Balduinus,
Bernardus,

Bruno,
Cassianus,
Cantica sine titulo,
Drogo,
Ernaldus,

Galfridus,
Gillebertus,
Gregorius,
Guillelmus de Cailloc,
Guillelmus de sancto Theodoro,
Hidelbertus,
Hugo Victorinus,
Hugo de Foilleto,
Isaac,
Odo de Morim,
Odo Tusculanus,
Orhomarus Luscinius,
Petrus Ravennas,
Petrus Damianus,
Petrus Lombardus,
Petrus Cantor,
Radulfus,
Richardus Victorinus,
Sello,
Stephanus Cantuatiensis,
Verricus.

Operis initium est, *Richardus de S.Victore. Quomodo prima mundi creatio moraliter agatur in nobis*.

GODEFRIDUS Presbyter, natione Italus, patria Viterbiensis, professione Scholasticus, scripsit ad Gregorium Papam Octavum in utrunque Testamentum Opus Prosocarmineum, hoc est, prosa ac Leonino carmine, rythmoque juxta Scholasticorum consuetudinem interrextum, cui PANTHEON titulus est: in quo una cum his, quae in sacris Bibliis continentur, exteras quoque gentium historias complexus est, hunc in modum Volumen exordiens,

O vos, qui me legitis viri literati,
Super hoc volumine jud ces vocati.

CLARUIT anno Domini MCLXXXV.

GODELBERTUS Presbyter, non minus sanctimonia vitae, quam scientia clarus, prosa & carmine valens, conscripsit heroïcis versibus jocundissimum poëma: in quo historias & allegorias ab initio mundi usque ad partum Virginis eleganrissime cantavit: titulus poëmatis est, ALLEGORIAE SCRIPTURARUM LIBRI IIII. Claruit sub Anastasio Imperatore, anno Domini D.

GOTSCALCUS Holem, natione Germanus, ex ordine Eremitarum, professione Scholasticus, composuit in Decalogum expositionis volumen ingens, quod PRAECEPTORIUM DIVINAE LEGIS inscribitur: cujus initium est, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*.

GREGORIUS Ariminensis, Prior generalis Eremitarum sancti Augustini, Scholasticorum sui ordinis subtilissimus, vita & eruditione celeberrimus, scripsit scholastica methodo ac stylo, Augustini patris sui mentem sensumque secutus, in epistolas Pauli libros quatuordecim, anno Domini MCCCL.

GREGORIUS, Corinthius episcopus, scripsit in Joannis caput 21. de Thoma contrectante Dominum, cum resurrexisset, luculentum sermonem; qui una cum nonnullis homiliis ejus Graece scriptis in Bibliotheca Vaticana servatur.

GREGORIUS, primum Sasimae, vilis Cappadocum civitatulae, deinde Nazianzi in Cappadocia, & demum Constantinopolens episcopus, qui ab omnibus Graecis ob singularem auctoritatis suae excellentiam primus post D.Joannem Evangelistam Theologi ac Magni cognomentis illustratus est, vir fuit tam philosophiae, quam theologiae opibus affluens, & omnium sui temporis soluta ac pedestri oratione eloquentissimus: quippe qui Polemonis Laodiceni, sophistae celebrarissimi, sublimem dicendi cothurnum esset assecutus. Hic Basilio Magno arctissima fuit necessitudine conjunctus, & divum Hieronymum in divinarum Scripturarum studiis auditorem ac discipulum habuit: obtinuit etiam in ecclesia Graeca tantum auctoritatis pondus, ut quicunque testimonio ejus refragari auderet, statim vel haereticus haberetur, vel haereseos suspicione notaretur. Composuit autem omnia opera sua, tam prosa, quam carmine ad triginta versuum millia: ex quibus sunt in primum caput Ezechielis annotationes, & in agonem Maccabaeorum concio: item, in Matthaei 19. De quaestione Pharisaeorum super divortio & repudio homilia una, quae incipit, *Jesus, qui piscatores*; item, in passionem & mortem Christi ex quatuor Evangelistis Tragoedia, cui titulus est, ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΣΧΩΝ: scripsit item in gratiam Christianae juventutis, cui Julianus Apostata omnes Graecas disciplinas interdixerat, etiam alia in Sacras literas poëmata; ut adolescentes, pro Graecis poëtis illa ediscentes, & Graecae lin-

linguae & carminum peritiam consequerentur. In his est Canon librorum divinae Scripturae, quos Graeci Patres aetate sua pro Cannnicis habebant, a nnbis in primn hujus Operis libro collocatus. Floruit sub Theodosio, anno Dom. CCCXC. scripsit ejus vitam Gregnrius Presbyter Cappadox.[a]

GREGORIUS, Neocaesareae Ponti episcopus, engnomento Θαυματουργὸς, hoc est, Rerum mirabilium effector, natione Ponticus, Theodnrus anrea vocatus, Origenis audiror, admodum adnlescens ob studia Graecarum & Larinarum lirerarum de Cappadocia Berythum, & inde Caesaream Palaestinae rransiir, juncto sibi fratre Athenodnro: quorum cum egregiam indolem vidisset Origenes, hortatus est eos ad philosnphiam: in qua paularim Christi fidem subintroducens, sui quoque sectatores reddidit: quinquennio itaque eruditi ab eo remittuntur ad matrem: e quibus Theodorus proficiscens, Πανηγυρικὸν εὐχαριστίας scripsit Origeni; &, convocata grandi frequentia, ipso quoque Origene praesente, recitavit: elucubravit deinde Μετάφρασιν, seu Paraphrasin in Ecclesiasten; de qua Suidas, Eccles. 4.
SCRIPSIT, inquit, Gregorius Metaphrasin in Ecclesiasten, brevissimam illam quidem, sed sane quam admirabilem: ejus inirium est, *Haec Salomon, Davidis regis & prophetae filius, apud omnes mortales rex, &c.* Hanc librariorum impudentia bis impressit, primum quidem sub nnmine sui auctoris, deinde sub nomine Gregorii Nazianzeni. Caeterum Hieronymus in quartum Ecclesiastis caput super illa clausula, *Melior est puer & pauper, &c.* proferens expositinnem eorundem verborum ex ea, quae nunc extat, Gregnrii Neocaesariensis Metaphrasi, auctorem ejus prndit his verbis: VIR sanctus Gregorius, Ponti episcopus, Origenis auditor, in Metaphrasi Ecclesiastis ita hunc locum intellexit: ego vero intelligo adolescentulum pauperem & sapientem rege sene melinrem & stultn; cui nunquam venit in mentem, quod possibile sir quenquam de his, qui vincti fuerant, ad regnum exire de carcere, & se ipsum denique deinceps de iniqua pnrestate sua corruere: evenit enim interdum, & caetera, quae sequuntur. Claruit sub Alexandro Mammeae, & Gordiano, an. Dom. CCXL.

GREGORIUS, Episcopus Nyssenus, quem Graeci honnris causa Patrem parrum appellant, divi Basilii Magni frarer, Academicis ac Peripateticis disciplinis excultus, vir eloquentiae nervnsae ac pressae, rogante fratre sun Petro episcnpo Sebasteno, scripsit in Hexaëmeron librum unum, incipientem, *Quid agit homo Dei?* quo in nrdinem & concnrdiam dispofuit, quae a Mose de mundi procrearione primo quidem aspectu dissita, & inter se cnnrraria videbantur; ostendens Mosen sibi ipsi cnnsentientem, & constanrem fuisse. Scripsit etiam in illud, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, De hominis npificio sermnnes duos ad supplendum ea, quae Basilius de hominis cnnstructione reliquir intacta: quorum prinr incipit, *Veteris debiti solutionem*: alter vern, *Sapiens ille Salomon*. De utriusque Operis ratione ac docendi genere ipsemet in fine Hexaëmeron sic scripsit: HAEC TIBI, vir Dei, ad propositas nnbis a prudentia rua quaestiones respondimus nullis orationis pigmentis, morales allegorias conquirentes, nec inexploratum praetereuntes quidquam eorum, quae nobis npponebantur; sed, propria verborum significatione servata, naturae ordinem disputando persecuri sumus, & nihil enrum, quae primo aspectu contraria videbantur, ab aliis discrepare pro viribus demonstravimus. In reliquis, ad mundi procrearinnem pertinentibus, quae sex dierum spacin facta sunt, immorari supervacaneum duximus; cum sublimis illa praeceptoris Basilii vox nihil omiserit, quod ad eam disputarionem pertineret, excepto hominis opificio, qund prnprio librn, quem tibi, vir optime, ante hunc misimus, nos explicavimus. Te aurem, & omnes, ad quorum manus hi libri pervenerint, rogatos volumus, ut in neutro illorum me studin praeceptoris putetis adversari: sed in priore quidem relictum argumenrum suscipientem, addidisse disputarinnem de homine his, quae in Hexaëmeron ab en fueranr elaborara: in hoc aurem propter eos, qui in Scripturae monumentis ordinem requirunt, ad haec scribenda sic animum appulisse, ut verborum vis in iis, quae scripra sunt, servaretur, & naturalis continuatio a verbis non dissentiret. FER-

(a) *Significatio in Execbitelem* dubium est S. Gregorii Nazianzeni opus. Spurium vero, & subdititium *Christus Patiens*, seu Tragoedia illa, cujus Author verosimilius est Apollinarius Senior.

FERTUR item sub ejus nomine liber alter satis prolixus & eruditus de hominis procreatione in idem dictum, FACIAMUS HOMINEM, &c. qui incipit, *Hic liber*, ait Scriptura, *generationis coeli*.

ITEM De sacrificio Abrahae in Gen. 22. cap. liber unus; quem Theodoretus in Immutabili, & Damascenus libro 3. contra Iconoclastas citant.

ITEM De enarratione Mosaïcae vitae, ex Exodo, Levitico, Numeris, & Deuteronomio liber unus, in quo perfecta Christianae vitae forma proponitur: qui incipit, *Quemadmodum qui certamen equorum*.

SCRIPSIT quoque in Psalterium Commentarios, qui in Bibliotheca Vaticana Graece conscripti servantur.

IN quintum quoque Matthaei caput, De septem beatitudinibus, libros septem, quos citat Liberatus in Breviario de causa Nestorianoa, & Theodoretus in Immutabili.

ITEM In mulierem peccatricem ex 7.Lucae capite sermonem unum, incipientem, *Nemo Pharisaeus*.

EDIDIT etiam in epistolam ad Philippenses Commentarios, quos Cyrillus in libro ad Evotium fratrem contra Theodoretum profert. Floruit sub Valentiniano, & Valente, anno Domini CCCLXXX. Scripsit ejus vitam Gregorius Nazianzenus. [a]

GREGORIUS Olympiadas, Graeca eloquentia clarissimus, & in divinis literis valde exercitatus ac doctus, edidit in Parabolas, & Canticum Canticorum Salomonis Commentaria, quae nondum typis excusa sunt: extant autem Graece scripta in Bibliotheca Saulia Genuae.

GREGORIUS Pontifex Maximus, ejus nominis primus, patria Romanus, ex clarissima Senatorum familia, Felicis Papae Quarti pronepos, Monachus quondam & Levita, vir sanctitate ac miraculis clarus, eruditione insignis, & in explanatione divinorum Voluminum, tam invisibili, quam visibili Spiritus Sancti illustratione edoctus, omnes fere sanctas Scripturas, partim per homilias, partim per Commentaria explicavit: quorum majorem summam, non dum in plura exemplaria multiplicatam, statim post mortem ejus aemuli flagitiosissimi exusserunt, vetiti, ne sanctitatis & doctrinae gloria Scriptorum monumentis ad posteros perveniret. In Homiliis, atque his potissimum, quas ad populum habuit, inter ipsa Missarum mysteria, brevi & succincta divinae lectionis elucidatione usus est. Contra vero in Commentariis Coacervato explanationis genere delectatus, divinas literas locupletissima sensuum ac sermonis copia profusissime enarravit, ubique ferme observans modum & ordinem exponendi talem.

IN PRIMIS, jacto historiae fundamento, literae contextum juxta duplicem editionem veterem, scilicet, quae Italica dicta est, & novam Hieronymi breviter & carptim percurrens edisserit. Secundo ex historiae verbis Allegoriae & Anagogiae, quae idem apud eum sunt, varios fontes, imo copiosissimos amnes deducit. Tertio Allegoriarum sensus ad aedificationem ecclesiae in exercitium moralitatis inclinat, & allegoricos fluvios ad irriganda moralium virtutum sata derivat: tantaque de virtutibus ac vitiis efficacia loquitur, ut ea videatur non solum verbis exponere, sed formis quodammodo visibilibus & palpabilibus demonstrare. Hujus ipse ordinis causam referens, ait, quod sicut in salute fidelium fides operibus prius est: ita in explanatione scripturarum Allegoria, quae ad fidem pertinet, super historiae fundamentis prius debet imponi, deinde vero supra ipsam Moralis explanatio, quae rectam pertractat operandi rationem. Quarto ad haec tria expositionum genera quartum quoque adjungit genus, caeteris difficilius, exponens singula Scripturarum testimonia, quae ipse ad elucidationem & confirmationem praedictarum explanationum in Commentariis suis assumpserat.

VERBORUM, & orationis genus in omnibus pene scriptis ejus continuum est & connexum, incisis quibusdam & membris sibi invicem correspondentibus currens, & ὁμοιοτελεύτως, hoc est, similiter terminantibus sententiis fluens, semperque

(a) Plura itidem alia edidit in S. Scripturam S. Gregorius Nyssenus, videlicet in Cantica Canticorum, in Ecclesiasten, & in Hexaëmeron. In illa Apostoli 1. Corinth.XV. *Quare sibi subjecit omnia*. De oratione Dominica Homilias V. aliasque Orationes ad explicationem Evangelii. At vero Homilia in mulierem peccatricem spurium est ejus opus.

perque fere in absolutis perfectisque finiens periodis; non affectatis tamen, nec quaesitis, sed ex pristina saecularis eloquentiae exercitatione ultro manantibus, citra ullum accuratae dictionis & elaboratae texturae artificium: quod ipse non dissimulans, in Praefatione Commentariorum in Job his verbis excusat: QUAESO, ut, hujus operis dicta perquirens, in his verborum folia non requiras: ipsam enim artem loquendi, quam magisteria disciplinae exterioris insinuant, servare despexi: nam, sicut hujus quoque Praefationis tenor enunciat, non metacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem; situs, motusque propositionum, casusque servare contemno: quia indignum vehementer existimo, ut verba coelestis oraculi restringam sub regulis Donati. Haec ille.

SUNT qui credant Gregorium praeter ea, quae Latino sermone exposuit, multa quoque in explanatione sanctorum Voluminum Graeco eloquio composuisse: hos autem longe falli ostendit ipsemet Gregorius in epistola ad Eusebium, Thessalonicae episcopum: ubi impudentiam accusans Andreae monachi, qui Homilias Graecas Gregoriano titulo inscriptas finxerat, libere profitetur, se nec aliquid Graece edidisse, neque unquam Graecum sermonem didicisse. Quae vero nunc extant apud Graecos Pastoralia Gregorii volumina, Anastasius, Antiochiae episcopus, Graece vertit; sicut & Zacharias Papa Primus Graecis auribus dedit quatuor Dialogorum libros, propter quos Joannes Damascenus, Euthymius, caeterique Graeci Scriptores horum Voluminum auctorem Gregorium Dialogum appellant. Hactenus de methodo explanationum, & genere dicendi, Gregorio propriis; cujus, quae nunc supersunt, & quae desiderantur, exegetica scripta haec sunt:

IN HEPTATEUCHUM libri septem, quos Joannes Diaconus testatur ab invidis post obitum auctoris concrematos.

IN REGUM libros inchoatae expositionis volumina sex; quibus, ut ipsemet Gregorius asserit, primus omnium Latinorum aggressus est continuatam expositionem in libros Regum, de quibus duntaxat sexdecim prima primi libri capita exponenda assumpsit, ut ex eo labore periculum faceret, si ultra progredi posset explanando: unde & fusior est in duobus prioribus libris, quam in caeteris quatuor. Operis initium est, *Post Mosi, & Jesu Nave libros*.

IN JOB ad Leandrum, Hispalensem episcopum, Commentariorum libri 35. editi ab eo, cum crebris viscerum doloribus torqueretur, ad leniendos cruciatus, quos, fracta stomachi virtute, & continuis lentisque supervenientibus febribus, patiebatur, ita disponente divina providentia, ut viri a Deo flagellati aerumnas vir a Deo flagellatus exponeret, qui eas, experientia dictante, certius, copiosius, clarius, & ardentius enarraret. Proinde & caeteros hujus libri enarratores tanto post se intervallo reliquit, quanto in omnium rerum cognitione, scientia experientiae conjuncta, scientia sine experientia conjuncta superior est. Quantum autem existimaverint hos vere aureos Commentarios veterum Patrum judicia, hinc apparet, quod adhuc vivente Gregorio, publice eos episcopi per diversas ecclesias legere coeperunt: quod ipse cum rescisset, missis ad eos epistolis, quae adhuc extant, fieri vetuit. Abbreviarunt hoc Opus Odo Cluniacensis Abbas, & Simon Afligemensis Monachus: hic in decem parvos libros, ille in exiguum Volumen. Composuit item Gregorius

IN PSALMOS septem, qui Poenitentiales dicuntur, brevem & moralem Commentarium, secutus in eo Augustini enarrationes. Opus incipit, *Si ille rex & propheta*. Item scripsit

IN CANTICUM Canticorum juxta Anagogen & Ethicen Commentarium, strictiori, quam in caeteris, explanatione usus: ejus initium est, *Qui si caeco, &c.* Edidit etiam, excipientibus notariis.

IN EZECHIELEM Homiliarum ad populum Romanum libros duos, hoc est, in tria prima Ezechielis capita Homilias duodecim, primo libro comprehensas; & rursum in caput 40. De visione templi in Hierusalem construendi Homilias decem, secundo volumine contentas. Has ad populum habuit maximis animi curis fluctuans, propter calamitatem urbi imminentem, cum ad eam obsidendam Agilulfus, Longobardorum rex, jam transgresso Pado festinaret. Operis ini-

initium est, *Dilectissimo fratri Mariano Ravennati episcopo, &c.* Praeterea composuit

IN EVANGELICAS lectiones, quae in sacris Missae mysteriis leguntur, Homilias 40. quarum quasdam, a se prius dictatas, per notarium ad populum recitavit, quasdam vero ipse viva voce pronunciavit notariis ab ore ejus excipientibus: has Gregorius, a se prius recognitas, duobus voluminibus conclusit, & Secundino Lauritano episcopo dicavit. Earum Catalogus hic est:

IN MATTHAEI caput secundum, De adventu Magorum, homilia una.
In Matth.4. De tentatione Christi, hom.1.
In Matth.4. De vocatione quatuor Apostolorum, hom.1.
In Matth.10. De missione duodecim Apostolorum, hom.1.
In Matth.11. De Joanne in vinculis, hom.1.
In Matth.12. super illud, Ecce mater tua, hom.1.
In Matth.13. De thesauro abscondito in agro, hom.1.
In Matth.16. super illud, Si quis vult venire post me, hom.1.
In Matth.20. De vinea, hom.1.
In Matth.22. De rege, faciente nuptias filio suo, hom.1.
In Matth.25. de decem virginibus,
In Matth.25. De quinque talentis, hom.1.
IN MARCI cap.16. De mulieribus, ad monumentum euntibus, hom.1.
In idem, De undecim discipulis recumbentibus, hom.1.
IN LUCAE cap.2. De edicto Augusti, hom.1.
In Luc. 3. De praedicatione Joannis, hom.1.
In Luc.7. De Mariae poenitentia, hom.1.
In Luc.8. De parabola seminis, hom.1.
In Luc.10. De missione 72. discipulorum, hom.1.
In Luc.13. De arbore fici, hom.1.
In Luc.14. super illud, Qui venit ad me, & non odit Patrem, hom.1.
In Luc.14. De coena magna, hom.1.
In Luc.15. De centum ovibus, hom.1.
In Luc.16. De divite & Lazaro, hom.1.
In Luc.18. De caeco, hom.1.
In Luc.19. De fletu Christi super Hierusalem, hom.1.
In Luc.21. De praeliis & seditionibus futuris, hom.1.
In Luc.21. De signis in Sole & Luna, hom.1.
In Luc.24. De discipulis, in Emaus euntibus, hom.1.
IN JOANNIS caput 1. De legatione sacerdotum ad Joannem, hom.1.
In Joan.4. De filio Reguli, hom.1.
In Joan.8. super illud, Quis ex vobis arguet me de peccato? hom.1.
In Joan.10. De bono pastore, hom.1.
In Joan.14. super illud, Si quis sermonem meum servaverit, hom.1.
In Joan.15. De mutua dilectione, hom.1.
In Joan.20. De Magdalena, veniente ad monumentum, hom.1.
In Joan.20. De Maria, extra monumentum plorante, hom.1.
In Joan.20. De Christo, ingrediente ad discipulos januis clausis, hom.1.
In Joan.21. De manifestatione Christi ad mare Tyberiadis, hom.1.

HACTENUS exegetica Gregorii scripta, ex quibus Patherius, S.Romanae Ecclesiae notarius, Beda Anglosaxo, Alulphus Monachus, Odo abbas, Simon Afligemensis, Guernerus Parisiensis, ac plerique alii Commentaria collegerunt in totam pene divinam Scripturam.

CLARUIT Gregorius sub Mauritio Augusto, moriturque anno secundo Phocae Imperatoris hoc est, anno Domini DCV. cum Romano Pontificatui praefuisset annis tredecim, & mensibus sex.

GREGORIUS Primaticius, Senensis, ordinis Praedicatorum, theologiae, aliarumque bonarum artium Professor, digessit literalem expositionem in omnes Divi Pauli epistolas, incipientibus ac minus eruditis perutilem: cujus initium est, *Paulus nomine quare sit vocatus*. Vivit usque ad praesentem an-

annum Salutis nostrae MDLXVI. [a]

GUERRICUS, Abbas Igniacensis, ingenio facilis, & eloquio dulcis, scripsit Opus sermonum in Evangelia De tempore & sanctis per anni circulum, quos ad fratres suos habuit, librum unum, qui incipit, *Salvatorem expectamus*. Claruit anno Domini MCCC.

GUERNERUS Parisiensis, coenobii Victorini apud Parisios subprior, vir vitae sanctimonia, & pia eruditione clarus, collegit digessitque decentissimo ordine ex omnibus scriptis D.Gregorii Papae libros sexdecim, De allegoricis typis nominum ac rerum omnium in Sacris literis contentarum; quos ENUCLEAMENTA BIBLIAE inscripsit. Opus sane dignum, quod a studiosis divinae Scripturae obviis ulnis excipiatur: ejus initium est, *Deus aliquando in sacra Scriptura*. Claruit sub Ruperto Bavaro, Romanorum rege, anno Domini MCCCC.

GUIDO Ebroicensis, ordinis Praedicatorum, theologus insignis, & in declamationibus ad populum facundus ac disertus, addidit ad regulas Ticonii Afri quaedam aptissima documenta, ad sacrae Scripturae sensum capessendum utilia, ostendens, ex quarum rerum ignorantia in doctrinae Sacrae expositione errare saepius contingat: his titulum fecit, DE CLAVIBUS DIVINAE SCRIPTURAE.

GUIDO, Ferrariensis ecclesiae episcopus, ordinis Praedicatorum, poëta inter sui temporis scholasticos valde elegans, divinarum quoque literarum tractator egregius, inter multa ingenii sui Opera edidit ad imitationem Petri Rigae Remensis Presbyteri Scholasticum poëma, Clementi Pontifici ejus nominis Quinto dicatum; in quo hexametro versu utriusque Testamenti libros historica & allegorica explanatione disseruit: ejus titulus est, MARGARITA BIBLIAE: initium vero, *Nobile principium*. Claruit sub Henrico Imperatore VII. anno Domini MCCCX.

GUIDO Perpinianus, natione Hispanus, duodecimus Carmelitarum Prior generalis, ac deinde Majoricensis Elvensisque ecclesiarum episcopus, Scholasticae theologiae Professor eximius, scripsit ad imitationem Augustini De concordantia Evangelistarum librum unum, anno MCCCXX.

GUILLELMUS, Abbas sancti Theodorici, epistolam ad Romanos breviter elucidavit. [b]

GUILLELMUS de Alcono, ordinis Praedicatorum, Academiae Sorbonicae apud Parisios Magister, collegit in Ecclesiasten scholasticam Postillam, cujus meminit Vincentius Bandellus in tractatu De conceptione.

GUILLELMUS, Episcopus Parisiensis, patria Alvernus, vir in divinis Scripturis eruditus, & Aristotelicae philosophiae non ignarus, ingenio subtilis, & eloquio Scholasticus, composuit in varios utriusque Testamenti multos Commentarios, quibus nomen suum ad posteros transmisit: ex his extant explanationes

In Hexaëmeron	liber unus,
In Psalterium	liber unus,
In Proverbia	liber unus,
In Ecclesiasten	liber unus,
In Cantica	liber unus,
In Matthaeum	liber unus.

(a) N. Gregorius Primaticius Concilii Tridentini Theologus, & a Republica Senensi ad Julium III. Rom. Pontificem Orator missus, edidit etiam expositionem in VII. Catholicas Epistolas, & prope nonagenarius obiit Anno MDLXXVII.

(b) Guillelmus hic, quem N. Xystus Abbatem S. Theodorici dicit, & breviter describit, ille certo certius est, ex omnium eruditorum calculo, qui primum Benedictinum Monachum egit, deinde S. Bernardi discipulus solitudinis amore infectus plurimum profecit, & Cisterciensi Ordini nomen dedit, heinc primum institutus Abbas S. Nicasii Remensis plura eaque commendanda opera edidit, quae omnia in Bibliotheca Vet.PP. Cisterciensium Tom.IV. extant, & aliqua sunt seorsim typis mandata inter opera S.Bernardi, cujus vitam Guillelmus conscripsit, sed Arnoldus Bonae-Vallis complevit. Praeter commentarium in epistolam ad Romanos a Xysto commemoratum scripsit Commentarium in Cantica Canticorum ab Antonio Democharte suo nomine inscriptum, sed Tom.V. operum S.Ambrosii a PP.BB.perpolitum, & Guillelmo restitutum. Alterum etiam commentarium in Cantica edidit ex verbis S.Gregorii, quem Casimirus Oudin Lugduni Batavorum Anno MDCXCII. typis mandavit, Commentarium in Prologos S.Hieronymi in S. Biblia, &c. De eo ejusque operibus consulendi sunt praecipue Casimirus Oudin, Guillelmus Cave, & Johannes Mabillonius, aliique. Claruit An.MCXL.

CLARUIT sub Federico Imperatore II. anno Domini MCCXXX.

GUILLELMUS, oatione Germanus, ex Aquisgrano, metropolitanae quondam Basileensis ecclesiae ecclesiastes vigilantissimus, erudirione & conversarione praeclarus, eloquio & genere dicendi scribendique Scholasticus, elucubravit expositionis in Joannem librum unum, anno Domini MCCCCLXXXV.

GUILLELMUS Gregorius, natione Scorus, Academiae Parisieosis Theologus, scripsit scholasticos io Davidem Commentarios, aono Domini MDXVII.

GUILLELMUS Hamerus, Novesianus, sacrae Theologiae Doctor, ordinis Praedicatorum, doctas, utiles, & lectu jocundas in Genesim Commentationes composuit, plurimis clarissimorum Hebraeae, Graecae, & Latinae linguae sacrorum & prophanorum auctorum seotentiis adeo oroatas, ut ab aequo candidoque Lectore sine magno fructu & voluptate legi non possint. Harum ioitium est, *Mundus hic, quem alio nomine Coelum*. Floruit anno Saluris MDLX.

GUILLELMUS, Abbas Hirsaugieosis monasterii in dioecesi Spirensi, ordinis S.Beoedicti, oatione Germanus, ad quem B.Anselmus Cantuariensis archiepiscopus nonnullas conscripsit epistolas, vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in saecularibus literis nulli suo tempore secuodus, vita & conversatiooe sanctissimus, scripsit De correctione Psalterii librum unum: cujus ioitium, *Si quis in hac necessaria*. Claruit sub Heorico Imperatore III. aono Dooini MXC.

GUILLELMUS de Melitooa, ordinis Praedicatorum, Caocellarius Parisiensis, scripsit io XII. Prophetas Postillam, quae Placentiae in Bibliotheca Praedicatorum habetur; itemque in epistolam ad Hebraeos, quae adhuc Bononiae io Bibliotheca Dominicana extat cum hoc initio, *Narrabo nomen tuum*.

GUILLELMUS Pepinus, Sacrae theologiae Professor, religiosique conventus Ebroicensis Praedicatorii ordinis alumnus & incola, concionator facundus & ardens, cui parem temporibus suis Gallica lingua ooo habuit, composuit in Genesim, in Exodum, & in septem Psalmos poeniteotiae juxta quadruplicem divinae Scripturae sensum Scholasticam lecturam, rudi quidem & ioculto sermone, sed artificiosa industria concionatam, declamatoribus divini verbi utilem: io qua primum omnium, diviso quolibet libri capite io tres, vel quatuor, vel plures clausulas, quamlibet earum oude & aperte juxta historiam explicat, adjectis sub finem ejusdem historicae explanationis multis non cootemnendis quaestiunculis: quibus expletis, eandem iterum clausulam tribus, aut quatuor, vel interdum sex, aut octo diversis moralibus expositionibus coarrat: & rursum post has ad ejusdem clausulae expositionem tres, aut quatuor allegoricas interpretationes subnectit: quas taodem io unicam anagogicam explanationem concludit, omnia in Christum, tanquam in finem rerum omnium, referens. Scripsit etiam io epistolas & evangelia totius anni scholasticos Sermones pene innumeros. Obiit sub Carolo V. Imperatore anno Romanae direptioois MDXXVII.

GUTIERRUS Trejus, Placentia Hispaniae oriundus, ordinis Minorum, Commentaria in quatuor Evangelia elaboravit, anno MDL.

H

HADRIANUS Lametius Henencurius, Doctor theologus, ex multis Patrum Commentariis unum Opus construxit; in quo ex dictis veterum auctorum primos viginti sex Psalmos pulcherrimo ordine elegantissime exposuit. Opus incipit, *Beatus vir, &c. Sententia Hieronymi*. Claruit sub Carolo V. Imperatore anoo Domini MDL.

HAYMO Alberstatensis, Tertius io Saxonia episcopus, natione Germanus, Albini, qui Caroli Magni Augusti Praeceptor fuit, discipulus, Fuldensis quoodam Benedictini coenobii Monachus, & Abbas monasterii Hirsfeldensis ejusdem ordinis, vir sanctitate & eruditione insignis, composuit in omnes libros utriusque Testamenti Commentarios, pietate, brevitate, dictionis simplicitate, ac perspicuitate laudandos: in quibus, quae a veteribus Interpretibus, vel erant scripta doctis, vel apud populum dicta fusius, in compendium redegit adeo perspicua & lucida brevitate, ut & ab occupatis parvo temporis dispendio legi, & a simplicibus, leviterque literatis facillime iotelligi possint. Versatus est autem ferme semper in al-

lego-

legoricis & anagogicis sensibus: quos, velut spiritualis apicula, ex omnium antiquorum hortis, ac pratis florentissimis decerpsit, quo legentibus esset parata saluberrimi mellis copia. Inscriptiones & initia Commentariorum ejus, quos ipse legi, haec sunt:

In Psalterium liber unus.	*Hymni vocantur.*
In Canticum Canticorum liber unus.	*Cum omnium sanctarum.*
In Esaiam liber unus.	*Sciendum, quod diviso populo.*
In Ezechielem liber unus.	*Dicit beatus.*
In Evangelia Homiliarum tomi duo.	*Contulit Dominus.*
In omnes epistolas Pauli libri 14.	*A Corintho.*
In Apocalypsin libri 7.	*Legimus in Ecclesiaste.*

MORITUR sub Ludovico Augusto filio Caroli Magni, sepultus in Ecclesia sancti Stephani Alberstatensis, anno Domini DCCCXXXIIII. (a)

HECTOR Pinctus, Lusitanus, ordinis D. Hieronymi monachus, scripsit in Esaiam Prophetam nitida cultaque Commentaria: in quibus Hebraïcum Esaiae contextum una cum vulgata editione diligenter examinat. Theobaldus Paganus anno MDLXI. Lugduni excusit. Edidit item doctissima commentaria in Prophetas Ezechielem, & Danielem, & in Lamentationes Jeremiae.

HELIAS de Anibaldis, Minorita, Theologiae Magister, scripsit Postillam in Apocalypsin. *Helias de Anibaldis Gallus Aquitanus, Episcopus Nicosiensis, & Patriarcha Hierosolymitanus obiit An. 1361.*

HENRICUS, Monachus sancti Benedicti coenobii Antisiodorensis, saeculari literatura instructus, divinae scripturae peritissimus, & sui temporis declamator eximius, scripsit circa annum Dom. DCCCLXXX. in varios locos Evangeliorum homilias plurimas, de quibus XXXVII. insertae sunt in Homiliario Alcuini.

HENRICUS Arnoldi, Cartusianus, monachus domus Basileensis, in sacro quodam Basileensi Concilio notarius, vir omni literarum genere instructus, scripsit stylo aperto ac simplici de Concordantia Evangelistarum circa passionem Domini librum unum, anno MCCCCXL.

HENRICUS Coësveldius, Germanus, Cartusianus, Prior domus S. Mariae prope montem B. Gertrudis in Hollandia, professione Scholasticus, scripsit in Exodum, & in epistolam ad Romanos. Claruit anno Domini MCCCCX.

HENRICUS Herphius, ordinis Minorum regularis observantiae, guardianus in Meclinia, vir contemplativus, & undecunque non minus doctus, quam illuminatus, scripsit de theologia Mystica, tum speculativa, tum praecipue affectiva, quae non tam lectione juvatur, quam exercitio puritatis, & amoris obtinetur, libros tres; quorum primum in expositione Canticorum exhibuit, qui Theologiae Mysticae, vel Divini amoris Christiformiumque Soliloquium, aut, In Cantica Canticorum Paradoxa inscribitur: in quo abrupto ordine varias hujus libri sententias piis affectibus, & flammigeris verbis luculentissime exposuit. Transtulit hoc Opus e Teutonico idiomate in Latinam linguam Petrus Blomevenna Leydensis Cartusianus. Opus incipit, *Osculetur, &c. Dic, quaeso, nobis., de quo, a quo, & ad quem dicatur, Osculetur me, &c.* *Henricus Herpius obiit Mecliniae Anno 1477.*

HENRICUS Helmesius, Germipolitanus, ordinis Minorum, vir plane doctus & pius, & summae Coloniensis ecclesiae concionator, conscripsit in omnes epistolas & evangelia festiva Homiliarum in genere ἑαυτοῦ ἐξηγητικῷ, hoc est, Se ipsum exponente, tomos quinque, ex meris divinae Scripturae sententiis miro artificio ac eruditione concinnatos, anno Domini MDL.

HENRICUS Hassius Junior, Cartusianus, Prior domus monachorum S. Mariae, in Scripturis sanctis nobiliter eruditus, saecularis literaturae non ignarus, professione Scholasticus, & sermonis elegantia ad illuminandum intellectum & inflammandum affectum satis accommodatus, scripsit in Genesim Commentariorum librum unum, in Exodum librum unum, in Proverbia librum unum, in Apocalypsin librum unum. Claruit sub Sigismundo Imperatore MCCCCXXVIII.

(a) Nonnulla opera sub nomine Haymonis edita pariter leguntur vulgata sub nomine Remigii Antisiodorensis Monachi Benedictini (de quo infra) praecipue Commentarii in Epistolas D. Pauli, qui etiam sub nomine Remigii prodierunt in Bibliotheca PP. Coloniae 1618. quapropter huicce, secus vero Haymoni, eosdem Commentarios fore adjudicandos universim Critici advertunt. Videsis eos. . . .

HENRICUS Kaltisenus, partia Confluentinus, Praedicatorii ordinis, Nidrosiensis & Caesariensis ecclesiarum episcopus, Lector quondam sacri palatii, & antea sanctae Crucis praedicator, & haereticae pravitatis inquisitor, theologus & philosophus excultus, scripsit Scholastico eloquio in Canticum Mariae librum unum, anno Domini MCCCCLX.

HENRICUS Langesteinus, Germanus, ex Hassia, Vormaciensis ecclesiae Canonicus, Parisiensis Academiae Doctor, sub Bonifacio Papa Nono, anno Salutis nostrae MCCCC. ob singularem philosophiae ac theologiae eruditionem ad illustrandam Viennensem Academiam, tum primum conditam, publico eruditorum omnium favore accitus, tanta in dicendo ac scribendo rerum copia abundavit, ut more Demosthenis cogitandum ei fuerit semper, non quid adderet, sed quid demeret orationi: ex qua abundantia effectum est, ut, consumptis multis annis in publica enarratione Geneseos, vix ad quartum libri caput, editis totidem Commentariorum libris, pertingere potuerit, facturus sane immensum Opus, & multo papyro damnosum, si ad finem usque Geneseos enarrando pervenisset. Scripsit igitur scholastico interpretandi genere Prologi in Genesim librum unum, in prima quatuor Geneseos capita libros quatuor, in Canticum Canticorum librum unum.

Henricus Loen, seu Logen obiit Anno 1401. HENRICUS Logen, Cartusianus, Prior domus juxta Bruxellas, scripsit explanationes in Psalterium.

HENRICUS Vichingan, Anglus, scripsit in Esaiam scholasticam Postillam, anno Domini MCCCCXLVII.

HENRICUS Urimarius, Eremitanus, natione Germanus, Gymnasii Parisiensis Doctor, vita & doctrina clarus, scripsit in Decalogum librum unum: cujus initium, *Audi Israël praecepta*. Claruit anno Domini MCCCXL.

HERACLIUS (sive Heraclitus, sive Heraclaeus) sub Commodi Severique imperio, anno Domini CC. composuit in Apostolum Commentariorum libros quatuordecim.

HERMANNUS, Archiepiscopus Coloniensis, sacri Imperii Elector, vir undecunque eruditissimus, scripsit in Decalogum nobilissimam explanationem, quae in Compendio Coloniensis Concilii una cum expositione Dominicae orationis, ac symboli continetur. Claruit anno MDXL.

HERMANNUS, Contractus nuncupatus, eo quod membris totius corporis contractus esset, monachus Benedictinus, coenobii S.Galli, natione Teutonicus, filius Comitis Veringensis in Svevia, philosophus, mathematicus, & historicus, Graece, Latine, & Arabice peritissimus, inter multa praeclara scripta sua reliquit Opusculum insigne, Chronicon DE SEX MUNDI AETATIBUS inscriptum; in quo ad imitationem Bedae omnes aetates, generationes, annos, & tempora, in Sacris literis contenta, aptissimo ordine digessit. Claruit sub Henrico II. anno Domini MXL.

HERMANNUS Petra Studorpoaeus, natione Germanus, professione Cartusiensis, rector domus S.Annae Sanctimonialium sui ordinis, juxta Brugas in Flandria, vita & eruditione, & declamandi studio venerandus, edidit in orationem Dominicam stylo scholastico sermones 50.Claruit an.Do.MCCCCXXVIII.

HERMANNUS Schildius, Eremitanus, philosophia imbutus, & in divinis literis assidua exercitatione consummatus, scripsit stylo scholastico in Genesim, & in Canticum Canticorum, item de quatuor sensibus Scripturae librum unum. Claruit sub Ludovico Imperatore IIII. anno Domini MCCCXL.

HESYCHIUS Monachus, & in Palaestina multorum Monachorum pater, Hilarioni sanctissimo eremitae arctissimo amore junctus, & ad quem ipse beatissimus Hilarion moriens, quasi Testamenti vice brevem manu propria scripsit epistolam, omnes divitias suas ei derelinquens, evangelium scilicet, & tunicam sacceam, cucullam, & palliolum, vir Graecae linguae peritissimus, & divinarum Scripturarum Lector assiduus, novam Graecam translationem totius Scripturae publicavit, partim a se de Septuaginta interpretibus in veteri Testamento emendatam; partim vero propria industria in novo Testamento ad antiquam fidem restitutam. Sunt qui eandem hanc translationem tribuant Hesychio Hierosolymitano

mitano presbytero, viro doctissimo, quem Nicephorus temporibus Theodosii junioris floruisse scribit: quod mihi non videtur verisimile, cum Hieronymus scribat hanc Hesychianam editionem omnibus per Alexandriam & Aegyptum ecclesiis tempore suo, hoc est, Theodosio seniore imperante, fuisse usitatam. Claruit autem Hesychius sub Constantio Augusto, anno Domini CCCLX.

HESYCHIUS, Hierosolymitanus presbyter, vel, ut in Glossa ordinaria super Leviticum scribitur, Hierosolymorum episcopus, B. Gregorii Nazianzeni episcopi auditor & discipulus, vir in divinis Scripturis eruditissimus, exemplo praeceptoris sui admonitus fertur in divinos libros multa explanationum scripsisse Opuscula: de quibus extant in totum Leviticum ad Eutychianum Diaconum libri septem; in quibus mysticam Mosis intentionem spiritualiter interpretatur, secutus editionem ita temperatam, ut cum LXX. conveniat, & a nostra vulgata non discrepet: habet genus quoddam dictionis insuetum, atque affectarius, & a communi dicendi consuetudine abhorrens. Opus incipit, *Venerabili Diacono Eutychiano peccator Christi servus Isychius presbyter in Christo salutem.* Scripsit etiam consimili explanationis studio in Ezechielem Commentarios, quorum in Praefatione primi libri in Leviticum mentionem facit: item in epistolam ad Hebraeos. Claruit sub Honorio Augusto, anno Domini CCCC. (a)

HIERONYMUS Fracastorius, Veronensis, medicinae artis ac poëtici studii illustrator nobilissimus, edidit in decem postrema Geneseos capita De vita Joseph heroïcum poëma, carminis venustate admirandum, quod quidem absolvere non potuit morte praeventus, anno MDXLVIII.

HIERONYMUS Leopolitanus, ex provincia Rutheniae, ordinis Minorum regularis observantiae, ecclesiastes & lector metropolitanae ecclesiae in urbe Cracovia, Polonici regni regia, qui adversus Lutheranos usque ad mortem strenue dimicavit, omnes Bibliorum libros in Polonicam linguam convertit. Claruit sub Carolo V. Augusto, anno Domini MDXXXVI.

HIERONYMUS ab Oleastro, Lusitanus, ordinis Praedicatorum, Sacrae Theologiae professor, & haereticae pravitatis apud inclytam Ulyssipponem Inquisitor, edidit Commentaria in Mosis Pentateuchum juxta Sanctis Pagnini editionem: in quibus primum Hebraïcam veritatem exactissime explicavit; deinde vero, quae ad morum compositionem aptari possunt, ex ipsius literae penetralibus seorsum adjunxit. Claruit anno Domini M.D.LVI. quo & hoc ipsum opus Ulyssippone excusum emisit. (b)

HIERONYMUS Paravinus, carmine excellens & prosa, scripsit ad Petrum Donatum, Paravinae urbis episcopum, De passione Domini ex quatuor Evangelistis heroico pede librum unum, qui incipit, *Maxime Coelicolum*, anno Domini M.CCCCXCIIII.

HIERONYMUS Savonarola, Ferrariensis, ordinis Praedicatorum, excellentis ingenii vir, multarumque scientiarum copia praeditus, declamator fuit sermone quidem simplex & incomptus, sed sensu acris, & actione vehemens; sanctitatis vero opinione ita omnibus admirandus, ut Florentinae urbis populus, apud quem septem annis in magna & assidua auditorum frequentia conciones habuit, existimaret eum cum Deo loqui, & ab eo futurorum eventuum prophetiam accipere, & ob id nollet rempublicam, & communia totius civitatis imperia, nisi ejus nutu, administrari: quae cum aliquibus primariis civibus non satis placerent; data opera, ut magistratus urbis crearentur ex eorum numero, qui minime eum sequebantur, Hieronymus non sine tumultu & sanguine multorum ca-

(a) De Authore explanationis in Leviticum non est una Criticorum sententia. Nonnulli, quos secutus est N. Xystus, Hesychio Jerosolymitano adjudicant, alii vero Hesychio Salonitano ex eo praesertim, quia eo in opere offenditur versio Hieronymi, quae tempore Hesichii Jerosolymitani non erat in Ecclesia recepta, nec poterat quidem hic ea uti, qui, ceu Graecus, nonnisi LXX. versione utebatur, & Graece scripsit: quare ad utramque conciliandam disparem opinionem dicendum censeo, quod utique Hesychius Hierosolymitanus praefatum opus Graece edidit, in Latinum autem vertit Salonitanus Hieronymi versione usus.

(b) Aliqua Hieronymi Oleastri opera N. Xystus omisit, quae hic praetermittere taedet, ne tanto viro ex omissione injuria inrogetur. Mirum autem non est, quod Author ea praeterierit, quia nondum fuerant edita in vulgus. Scripsit etiam Oleaster Commentarios in Isaiam, qui prodierunt Parisiis 1622. & in Libros Psalmorum, ac in Hieremiam, & XII. Prophetas Minores jam ab eo praelo paratos, sed nondum impressos, apud suos tamen servatos. Videsis N. Jacobum Echard *Script. Ord. Tom. II. fol. 183. c. 1.*

captus, & in carcerem conjectus, & ad mortem damnatus, paulo post sacerdotali honore exauctoratus, medio foro vivus exustus est: cineresque ejus, ne a suis, qui jam eos colligere coeperant, religiose servati colerentur, in profluentem Arnum projecti sunt. Hic igitur elaboravit in divinis scripturis plurima, de quibus infrascripta feruntur:

De arca Nohe in 6. Geneseos caput sermones 10.
In 6. priora Exodi capita sermones 14.
In historiam Ruth sermones 5.
In duo prima Job capita sermones 40.
In Ezechielem sermones 46.
In Amos sermones 40.
In Zachariam sermones 20.
In Michaeam sermones 30.
In Aggaeum sermones 5.
In 7. Psalmos poenitentiales commentaria.
In Psalmum 72. sermones 24.
In Psalmum 79. expositio.
Item in varios Psalmorum versiculos sermones 20.
In orationem Dominicam triplex expositio.
In canonicam primam Joannis sermones 19.

DENIQUE pridie, quam duceretur ad mortem, scripsit inter metuendos carceris horrores, & imminentis supplicii angustias Latino sermone in Psalmum trigesimum primum & in quinquagesimum Meditationes, vivis verbis, animatis sententiis, & Spiritus fervore flagrantissimas: harum prior, in qua spei ac desperationis lucta exprimitur, incipit: *Tristitia obsedit me, &c.* posterior vero incipit, *Infelix ego homo, &c.*

AMBROSIUS, Compsae episcopus, multarum annotationum librum edidit adversus praedicta Hieronymi volumina; ex quibus sancta synodus Tridentina vetuit infrascriptas conciones legi, donec a sanctae Romanae Inquisitionis senatu emendatae prodeant: sunt autem.

In Exodum sermo primus, incipiens, *Domine quid multiplicati sunt.*
In Exod. sermo secundus, incipiens, *Cum simus a Domino positi.*
In Exod. sermo tertius, incipiens, *In exitu Israël de Aegypto.*
In Exod. sermo sextus, incipiens, *Quanto magis opprimebat eos.*
In Exod. sermo decimus, incipiens, *Clamor ergo filiorum Israël.*
In Exod. sermo vigesimus, incipiens, *Palpebrae ejus interrogant filios.*
In Ruth caput 3. sermo incipiens, *Et ecce nocte jam media expavit homo.*
In Job caput 5. sermo incipiens, *Beatus vir, qui corripitur a Domino.*
In Ezechielem sermo 21. incipiens, *Dixit Dominus, Audite me, transite per.*
In Ezechielem sermo 32. incipiens, *Et post omnes abominationes tuas.*
In Ezechielem sermo 41. incipiens, *Et factus est sermo Domini ad me.*
In Amos cap. 4. sermo 32. incipiens, *Audite verbum hoc, Vaccae pingues.*

In 3. Regum 18. super igneo Heliae experimento, Adhortatio ad populum habita anno Domini M.CCCCXCVIII. die septima Aprilis, cum ad explorandam veritatem rerum, ab auctore praedictarum, ardentem rogum ingressuri essent Dominicus Piściensis Dominicanus, Hieronymi defensor, & Julianus Florentinus Franciscanus, ejusdem accusator. Sermonis initium est, *Cum praeter eas, quae peractae sunt, precationes, multae adhuc agendae sunt.*

THOMAS Nerius, ex ordine Praedicatorum, vir & pius & doctus, nuper Apologeticum librum scripsit pro doctrina auctoris hujus, qui sextum & quadragesimum aetatis suae annum agens occisus est, anno videlicet humanae salutis M.CCCCXCVIII. die 14. Junii. [a]

SCRI-

[a] Quae de Vivi-comburio Hieronymi Savanarolae Xystus tradit spongia Criticorum egent, quum ex historia constet laqueo illum fuisse suspensum patibulo, & post mortem fuisse flammis addictum. Legesis Authores, quos laudat Xystus, & NN. Jacobum Echard, Abrahamum Bzovium ad An. 1498. Vincentium Baronium T. II. Apolog. lib. IV. sec. 2. art. 4. Joh. Michaelé de Cavaleriis *Gall. Dom.* P. II. p. 281. & alios. Circa Savanarolae opera consule pariter quae scribit idem Echardus adcuratissimus operum, & Scriptorum Ordinis Censor; nec non Indicem Romanum, ut vetita Savanarolae opera scias.

SCRIPSIT ejus vitam Joannes Franciscus, Mirandulae princeps.

HIERONYMUS Stridonensis, quem Severus Sulpicius Bethlehemiticae patoeciae rectorem, Graeci omnes Hierosolymitanum presbyterum appellant, Eusebii filius, ex oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium erat, vir fuit in omni doctrinarum genere absolutissimus: quippe qui splendore sermonis, & eloquentiae viribus, in quibus sub Donato Grammatico & Victorino Rhetore, clarissimis viris, profecit, omnes Latinae Ecclesiae scriptores multo post se intervallo reliquit. Linguarum quoque tantam habuit peritiam, ut Graecam, Hebraeam, Syram, Chaldaeam, & Latinam omnes aeque, ac Dalmaticam sibi maternam linguam teneret; sed & in scholis philosophorum nihil de Aristotelis, Platonis, ac Zenonis, hoc est de Peripateticis, Academicis, Stoïcis, reliquit intactum: quibus instructus apparatibus, contulit se ad sacrarum literarum studia, usus in his Apollinari Laodiceno, Didymo Alexandrino, & Gregorio Nazianzeno praeceptoribus: sub quibus tantam sibi divinarum rerum eruditionem, & eruditionis nomen comparavit, ut in obscuris sanctorum voluminum difficultatibus Romanus Pontifex Damasus, doctissimus Augustinus, Paulinus, Chromatius, Heliodorus, multique alii passim per Italiam, Galliam, Hispaniam, Africam, Palaestinam, & Graeciam eruditissimi episcopi ad hunc unum confugerent, tanquam ad eum, qui multiplici linguarum varietate adjutus, omnes legisset divinae scripturae interpretes, Graecos, Hebraeos, & Latinos. Quod & Augustinus libro primo adversus Julianum palam his verbis ostendit, inquiens: SANCTUS presbyter Hieronymus, Graeco, Latino, & Hebraeo eruditus eloquio, ex occidentali ad orientalem transiens ecclesiam, in locis sanctis atque in literis sacris usque ad decrepitam vixit aetatem. Hic omnes, vel pene omnes, qui ante illum ex utraque parte orbis de doctrina ecclesiastica scripserunt, legit.

Sever. Sulpic. Dial. 1. Hieronymum Parochum Bethlecmiticũ dicit: negat hoc idem S. Doctor. epist. LXI. ad Pammach. Fuit autem Monachus Presbyter, jure Monachatus gaudens privilegio catechizandi, & praedicandi, ut ex eadem epistola constat, & ostendit Christianus Lupus Dissert. de juc. Regul. Eccles quoad praedicationem.

ELABORAVIT itaque admirabilis hic vir, praeter exoterica scripta, quae multa sunt, tot tantaque in sanctas scripturas exegematica volumina, ut nulla pars sit seu veteris, seu novi testamenti, in quam ille non ediderit aut translationes, aut annotationes, aut commentarios, aut epistolas: nam his quatuor ordinibus distinguuntur omnia ejus opera, quae ad sacrorum voluminum intelligentiam pertinent. In primo transferendi ordine universum scripturae corpus in varias vertit linguas. In secundo annotandi ordine multa ex utroque testamento, sparsim adhibitis brevibus scholiis illustravit. In tertio epistolari ordine scripsit innumeras pene epistolas; in quibus satisfecit quaestionibus illorum, qui, datis ad ipsum literis ex diversis mundi partibus, eum de abstrusis divinae scripturae quaestionibus consulebant. In quarto & ultimo Hypomnemarico, hoc est Commentariorum ordine divinas scripturas juxta varias Graecorum editiones, sed praesertim LXX. ac suam, a se ex Hebraïco fonte conversam, exposuit ad literam; primusque omnium Latinorum historicum sensum, quem propter ejus difficultatem nullus ante eum vel attigerat, vel plene explicaverat, solertissime investigavit, apertissimeque disseruit, adjectis quoque brevibus allegoricis, ac tropologicis explanationibus, quae veluti appendices & ornamenta essent intelligentiae literalis.

HORUM autem commentariorum ipse manu sua plura scripsit, plurima per notarios dictavit, tanta facilitate ac celeritate, ut singula quaque die mille versuum numerum dictando excederet: qua de causa, ut ipsemet de se ipso in epistola ad Eusebium refert, multi existimarunt eum magis aliena legere, quam sua condere.

SECUTUS est autem Hieronymus inter caeteros Graecos expositores, quorum scripta apis in morem defloravit, potissimum Origenem, non quidem ut dogmatisten, sed ut interpretem: ex cujus immensis voluminibus innumera pene in sua transfudit opera: qua de re cum ab aemulis suis accusaretur, multis in locis se excusavit, praesertim vero in praefatione secundi commentarii in Michaeam, ubi ex Terentianis versibus hujusmodi centonem pro defensione sua aptavit:

Mo-

Moneo tauros pingues, qui circumdederunt me, ut quiescant & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Nam quod dicunt Origenis me volumina compilare, &
Contaminari non decere veterum scripta:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem ego duco maximam, cum illum volo
Imitari, quem vobis, & cunctis prudentibus placere non dubito.
Si enim criminis est Graecorum benedicta trasferre, accusetur
Ennius, Maro, Plautus, Caecilius, & Terentius,
Tullius quoque; sed & Hilarius noster furti reus sit, qui in
Psalmos quadraginta fere millia versus supradicti Origenis ad sensum vertit.
Quorum omnium aemulari exopto diligentiam
Potius, quam obscuram istorum negligentiam.

SOLET autem Hieronymus in colligendis veterum explanationibus saepenumero illorum sententias, & interdum quoque nonnullas aberrantes & absurdas opiniones referre, suppressis nominibus auctorum, quos ad evitandum lectoris taedium semel in praefationibus librorum nominare consuevit, omissis etiam aliquando modestiae gratia confutationibus earum opinionum, quod eas alibi plenissime confutasset: quo fit, ut dum sine discrimine permiscet aliena suis, videatur nonnunquam aliorum errores recipere, & ex animi sui sententia pronunciare: atque hinc occasionem utcunque nacti sunt Hieronymiani obtrectatores insectandi eum, quod Haereticorum dogmatibus omnia pene commentaria sua resperserit: quorum calumniae occurrens Hieronymus, haec in quarto super Jeremiam volumine scripta reliquit:

SOLEO in commentariis & explanationibus, sicut mos est, diversas sententias ponens interpretum, hujuscemodi miscere sermonem, Quidam hoc dicunt, Alii hoc autumant, Nonnulli sic sentiunt: quod & ipse miserabilis Grunnius, & post multos annos discipulus Joviniani, & illius calumniantur me sub alienis nominibus proprias sententias ponere: quod ego causa benevolentiae facio, ne aliquem certo nomine videar lacerare. Sed benignitas mihi versa est in calumniam.

STYLUS Hieronymi in quovis horum ordinum longe diversus est ab eo, quo in caeteris operibus utitur: nam in exotericis opusculis, quaecunque ea sint, sive Paraenetica, quae vitae institutionem continent, sive Apologetica, quae ad refellendos haereticorum errores, & malevolorum calumnias spectant, habet dicendi genus, varia quadam & admirabili omnium rerum mistura compositum, & ornamentis & pigmentis ex omni scriptorum varietate undequaque decerptis excultum, rhetorum coloribus, dialecticorum argutiis, poëtarum flosculis, philosophorum sententiis, omnigenis omnium artium, ac scientiarum allusionibus pictum, & peregrinarum vocum diversitate, Graecis scilicet, Hebraeis, & Chaldaeis dictis variegatum, instar emblematis, ut Eonius ait, vermiculati, & Musevi operis multicoloribus lapillis intertexti. Contra vero in exegematicis, seu enarrationibus divinae scripturae, spreta universa literarum saecularium pompa, ab omni eloquentiae fuco, & ab omni difficilium quaestionum ambitione abstinet, nolens, ut ipse inquit, sub occasione divinorum verborum eloquentiam & eruditionem suam ostentare, & in his a lectoribus laudem & admirationem aucupari. Utitur autem ubique dictione succincta, simplici, & aperta, verbisque, ut ipse ait, e trivio desumptis; dictum illud in omnibus commentariis suis, & in singulis pene librorum praefationibus repetens, videlicet: QUI flumina eloquentiae, & concinnas declamationes desiderant, ista non legant: hoc enim solum mihi propositum est, divinae scripturae verba declarare: & haec sola est laus mea, ut per me lector divinae scripturae verba intelligat. Cujus propositi ipse rationem reddens, in quaestionibus ad Damasum Papam sic scribit: DE SCRIPTURIS disputantem non decet Aristotelis argumenta conquirere; nec ex flumine Tullianae eloquentiae ducendus est rivulus; nec aures Quintiliani flosculis, & scholari declamatione mulcendae: pedestris, & quotidianae similis, & nullam lucubrationem redolens oratio necessaria est, quae rem explicet, sensum edisserat, obscura manifestet, non quae verborum compositione frondescat. Sint

alii

alii diserti; laudentur ut volunt; & inflatis buccis spumantia verba trutinent: mihi sufficit sic loqui, ut intelligar; ut de scripturis loquens, & disputans scripturarum imiter simplicitatem. Atque haec pauca nunc de exegematicis operibus Hieronymi a nobis universaliter perstricta sint: particulariter vero, quae sub ipsius nomine vel in omnes, vel in singulos divinae scripturae libros edita feruntur, duplici Indice distinguemus: in quorum primo indubitatos Hieronymi labores collocabimus; in secundo ea scripta numerabimus, de quibus, an ejus sint, apud eruditos maxime dubitatur.

Exegematicorum Voluminum, quae omnes absque ulla haesitatione Hieronymi esse affirmant, Index primus.

IN TOTUM vetus testamentum ex Hebraïca veritate in Latinam linguam Translatio; quam, ut caeteris praestantiorem, omnis Latinorum ecclesia suscepit, & pervetusti patres auctoritate sua comprobarunt, in primis vero Augustinus libro de civitate Dei 18. sic scribens: NON defuit temporibus nostris Hieronymus presbyter, homo doctissimus, & trium linguarum peritissimus, qui non ex Graeco, sed ex Hebraeo in Latinum divinas scripturas convertit: cujus tantum literarum laborem etiam Hebraei fatentur esse veracem. Huic subscribens Gregorius libro undecimo Moralium, sic loquitur: NOVA Hieronymi translatio ex Hebraeo nobis eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur: propterea credendum est, quicquid in ea dicitur; & oportet, ut verba illius nostra expositio subtilius rimetur. Isidorus, Hispalensis episcopus, libro secundo Etymologiarum haec addit: HIERONYMUS, trium linguarum peritissimus, ex Hebraeo in Latinum eloquium divinas scripturas convertit, eloquenterque transfudit: cujus interpretatio merito caeteris antefertur: nam est verborum tenacior, & perspicuitate sententiae clarior, atque utpote Christiana interpretatio verior. Haec ille. Nec praetereundum est, quod Hieronymus LXX. interpretum editionem, ab incerto auctore multis jam antea saeculis Latine versam, & injuria temporum corruptam, emendavit, & ad Graecam veritatem restituit, sicut ipsemet in praefatione Paralipomenon testatur. Transtulit autem tanta facilitate ac velocitate pleraque veteris instrumenti Hebraïca volumina, ut tridui labore tres libros Salomonis, Proverbia scilicet, Ecclesiasten, & Canticum Canticorum ex Hebraeis Latinos fecerit, & librum Tobiae ex Chaldaeo in Latinum unius diei opera verterit.

PRAETER haec etiam novum omne testamentum, jam ab aliis in Latinum vel male versum, vel scriptorum negligentia corruptum, diligenter castigavit, & juxta Graecam veritatem summa cura emendavit: de qua emendatione Augustinus in quadam ad Hieronymum epistola judicium suum protulit his verbis: PROINDE non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quod Evangelium de Graeco in Latinum interpretatus es; quia pene in omnibus nulla offensio est, cum scripturam Graecam contulerimus: unde si quisquam veteris falsitatis contentiosus fuerit, prolatis collatisque codicibus, vel docetur, vel refellitur; etsi quaedam rarissime merito movent: quis tam durus, qui labori tam utili non facile ignoscat, cui vicem laudis referre non sufficit? Haec Augustinus.

TRANSTULIT quoque Hieronymus, ut ipsemet in epistola ad Sophronium testatur, universum totius divinae scripturae corpus in Dalmaticam linguam ad utilitatem nationis suae gentium, quae usque in hanc diem hujus translationis lectione summa cum veneratione utuntur.

VERTIT etiam ex Philone & Origene De interpretatione Hebraïcorum nominum, quae utroque testamento comprehenduntur, librum unum, incipientem, *Philo, vir disertissimus*.

POST hos translationum labores scripsit Epistolarium praefationum in singula Bibliorum volumina librum unum, cujus initium est, *Frater Ambrosius*. Scripsit quoque

IN OMNEM sanctam scripturam Traditionum, sive Quaestionum Hebraïcarum inchoatae expositionis librum unum, ab initio videlicet Geneseos usque ad finem ejusdem voluminis; quo opere illorum confutavit errores, qui varia de sa-

cris literis testimooia perperam proferebant, existimantes ea sic in Hebraïcis codicibus legi, ostendens quae verba tam io Graecis, quam io Latinis bearae scripturae codicibus superfluerent, vel deessent, singulis veritati suae restituris. Erymologias praeterea rerum, oominum, atque regiooum, Latiois incognitas, Latine explanavit, promitteos se labore coosimili in omnem veterem scripturam annotationes editurum, quod ao postea praestiterit, mihi ignorum est.

SCRIPSIT praeterea io Genesim ad Damasum quaestiooes tres, videlicet in Gen.4. De vindicta occidentis Cain quaestiooem unam.

In Gen.15. De filiis Abrahae quarta progeoie ex Aegypto reversuris quaestionem unam.

Io Gen. 27. Cur Isaac non illi, cui voluit, sed, cui noluit, filio beoedixit, quaest. 1.

ITEM in Gen.14. De Melchisedech ad Evagrium epistolam unam.

In Exodi cap.39. De vestitu sacerdotali epistolam unam.

In 33. caput libri Numerorum De 42. maosiooibus filiorum Israël io deserto, ad Fabiolam epist.1.

Io idem De terra promissionis ad Dardanum epist.1.

Io idem libellum parvum De terra repromissionis, cujus memioit libro primo in Jeremiam.

In Regum 3. De Ephod ad Marcellam epistolam unam.

In 4. Reg.17. De Achaz filium generante, cum esset aooorum uodecim, epistol.1. ad Vitalem.

IN PSALTERIUM exhibuit epistolas, ac triplicem translationis varietatem, Primam quidem, cum Romae esset, jussu Damasi Papae: quae correctio magis dici deber, quam translatio: correxit eoim, & magna ex parte emeodavit vulgatam Psalterii editionem, innumeris mendis contaminatam, secutus in hoc Graecam LXX. interpretum versionem. Haec cum, Damaso mandante, in ecclesia
Psalterium Romanum unde dictum. Romana legi, cantarique coepisset; ROMANUM PSALTERIUM appellata est: verum, cum haec emendatio rursum depravata esset vitio scriptorum, apud quos plus antiquae translationis error, quam novae correctionis fides valebat; Hieronymus hortatu Paulae, & Eustochii Secundam editiooem ex Graeca LXX. interpretum versiooe emisit: in qua appositis obelis, hoc est jacentibus lineis, signavit quae apud LXX. esseot superflua, &, insertis pariter hujusmodi asteriscis *,
Psalterium Gallicanum quodnam sit. ootavit quae ipse ex Hebraïca veritate addidisset. Quod opus cum Damasus in ecclesiis Galliarum caoi concessisset, PSALTERIUM GALLICANUM vocatum est. Tertiam editionem ex Hebraïco veritatis fonte in Latinum eloquium traosfudit, postulante Sophrooio, a quo cum Judaei, prolatis Psalmorum testimoniis, disputatiooe urgerentur; irridentes singulo pene verbo respoodebant, ooo ita haberi in Hebraeo, ut ipse de LXX. interpretibus opponebat. Hanc editiooem, rursum a Sophronio io Graecum cooversam, oulla, quod sciam, ecclesia cantare coosuevit. Scripsit quoque io secundam a se editam Psalterii versionem libellum, seu epistolam valde prolixam ad Suoiam & Fretelam, osteodens, quibus in locis editio LXX. ioterpretum distaret ab Hebraïca veritate, & quomodo restitui debereot depravata io Psalmis juxta Hebraïcam fidem, & LXX. editiooem a se prius in Latinum conversam, & asteriscis obelisque distioctam.

FERTUR item in totum Psalterium scripsisse commentarios; ex quibus Gregorius, edisserens Psalmos, qui Poenitentiae dicuotur, testimonium affert ex expositione Psalmi 50. & Augustinus ex explanatione Psal. 93. in epistola ad Fortunatum, Siccae episcopum, sententiam profert.

PRAETER haec elucubravit epistolares explanationes io tres Psalmos, hoc est

In Psalm.44. ad Principiam virgioem epistolam unam.

Io Psalmum 99. ad Cypriaoum epist.1.

In Psalm.126. ad Marcellam epist.1.

VERTIT item ex commeotariis Origeois super Psalmos tractatus septem, a Psalmo decimo usque ad Psalmum decimum sextum, in singulos Psalmos tractatus singulos. Scripsit quoque

IN ECCLESIASTEN ad Paulam & Eustochium librum unum juxta seosum lite-

literalem & spiritualem, mira brevitate miraque facilitate conspicuum: in quo nullius editionis secutus auctoritatem, magis se LXX. interpretum consuetudini coaptavit, in his duntaxat, quae non multum ab Hebraica veritate discepabant: interdum Aquilae quoque, & Symmachi, & Theodotionis translationes explicavit. Operis initium est, *Memini me*. Scripsit praeterea ad Marcellam epistolam unam, cujus initium, *Nuper cum Rethicii*: in qua taxat Rethicium, Heduorum episcopum, quod perperam interpretatus esset Aurum ophez, pro quo capite quinto legimus Aurum optimum, & declarat ipse quid sit. Edidit post haec

S. Hieronymus rectè notat Rhaeticium Augudunensem, quod Aurum Ophaz pro Petro Apostolorum principe sit interpretatus

IN PROPHETAS omnes tam majores, quam minores commentariorum libros 83, in quibus juxta utranque editionem primus omnium Latinorum expositionem historicam & ad literam super singulis Prophetarum verbis a primo usque ad ultimum aggressus est, & perfecit: quod propter ingentem rei difficultatem nullus ante eum nec incipere, vel inceptum persequi ausus erat. Quibus jactis fundamentis, anagogicos & tropologicos sensus historiae superaedificavit, secutus in his Graecos auctores, maximsque Origenem suum. Enarravit autem solerti diligentia Prophetas singulos stylo succincto & simplici, sed quammaxime facili & aperto; hanc sibi summam esse laudem arbitratus, si per eum omnia Prophetae verba clarissime explicarentur. Partitus est autem commentarios suos in multos libros, ut longum explanationis iter, certis spatiis separatum, faciliorem faceret dictantis, scribentis, ac legentis laborem per partes divisum; praeposuitque singulis libris argutas quasdam praefatiunculas, in quibus argumenta explanationum breviter explicat, & aemulorum suorum maledicta acriter confutat. Dictavit autem in extrema senectute hos commentarios non eodem ordine, quo in Canone leguntur, sed prout potuit, & ut rogatus est, excipientibus notariis dicta sua, cum jam caligantibus oculis, & trementibus digitis laborem propria scribendi manu ferre non posset, tanta insuper celeritate; ut pene relegendi emendandique spatium non habuerit. Horum librorum catalogus hic est:

IN ESAIAM Prophetam commentariorum ad Eustochium libros 18. incipientes *Expletis longo vix tempore*.

ITEM IN ESAIAE caput 6. de mysterio Seraphin ad Damasum Papam, ut in vulgatis codicibus legitur, epistolas duas; quae tamen epistolae non sunt, nec ad Damasum scriptae, sed unus tractatus a nescio quo in duas sectiones divisus, de quo Hieronymus libro commentariorum in Esaiam tertio sic scribit: DE hac visione ante annos circiter triginta, cum essem Constantinopoli, & apud virum eloquentissimum Gregorium Nazianzenum, tunc ejusdem urbis episcopum, sanctarum scripturarum in studiis erudirer, scio me dictasse brevem subitumque tractatum, ut experimentum caperem ingenioli mei, & amicis jubentibus obedirem: ad illum itaque libellum remitto lectorem.

IN JEREMIAM commentariorum ad Eusebium libros 20. quos Rabanus in praefatione commentariorum Jeremiae, & Tritemius, & Cassiodorus citant: sed tamen ex his non nisi sex in duo & triginta hujus Prophetae capita inveniri potuerunt. Horum initium est, *Post explanationem*.

ITEM Lamentationes Jeremiae Latinis carminibus reddidit, sicut ipsemet in praefatione Jeremiae, a se translati, testatur.

IN EZECHIELEM ad Eustochium libros quatuordecim. *Finitis in Esaiam decem & octo explanationum voluminibus*.

IN DANIELEM ad Pammachium & Marcellam expositionis interpolatae, seu per intervalla, librum unum *Contra Prophetam Danielem*.

IN OSEE ad Pammachium libros 3. *Si in explanationibus*.

IN JOEL ad Pammachium lib.1. *Non idem est ordo*.

IN AMOS ad Pammachium lib.3. *Amos Propheta*.

IN ABDIAM ad Pammachium lib.2. quorum alterum scripsit in senectute, cujus initium est, *Cum essem parvulus*: alterum scripsit in adolescentia allegorice, cum nondum intelligeret historicum scripturarum sensum, qui temporis injuria interiit.

IN JONAM ad Chromatium lib.1. *Triennium circiter fluxit*.

IN MICHAEAM ad Paulam & Eustochium libros 2. *Michaeas, in quem nunc*

IN NAHUM ad eosdem librum unum. *Juxta LXX. interpretes.*

IN ABACUCH ad Chromatium lib.2. *Primum Chromati.*

ITEM annotationum in eundem Prophetam librum alterum, *Onus quod.*

IN SOPHONIAM ad Paulam & Eustochium lib.1. *Antequam Sophoniam aggredior.*

IN AGGAEUM ad eosdem lib.1. *Secundo anno Darii.*

IN ZACHARIAM ad Exuperium Tolosanum episc.lib.3. *Ultimo jam autumni.*

IN MALACHIAM ad Minerium & Alexandrum librum unum. *Ultimum 12. Prophetarum.* Atque haec in vetus testamentum elucubravit: nunc sequuntur quae in novum testamentum composuit.

IN MATTHAEUM commentariorum ad Eusebium libri quatuor: in quibus, omissa veterum auctoritate, quos nec legendi, nec sequendi ob angustiam temporis facultatem habuit, historicam interpretationem breviter digessit, interdum spiritalis intelligentiae flores miscens, jaciensque in his fundamenta futuro operi, quod postea in Matthaeum fusius ac exactius absolvit. Dictavit autem hos quatuor libros tanta celeritate, ut intra duarum hebdomadarum spacium, & imminente Paschatis festivitate, qua maxime spiritualibus occupationibus detinebatur, totum opus perfecerit, ejus initium est, *Plures fuisse.*

SCRIPSIT & alia quaedam in Matthaeum, de quibus habemus.

In Matth.6. super illud, Nolite solliciti esse de crastino, ad Amandum epistolam unam.

In Matthaei 11. De discipulis, quos Joannes misit ad Christum, ad Algasiam quaestionem 1.

In Matth.12. super illud, Arundinem quassatam non confringet, ad Algasiam quaest. 1.

In Matth.16. super illud, Qui vult venire post me, ad Algasiam quaest.1.

In Matth.20. super illud, Osanna benedictus, ad Damasum epist.1.

In Matth.21. super illud, Si vis perfectus esse, ad Hedibiam quaest.1.

In 24. super illud, Vae praegnantibus & parturientibus, ad Algasiam qu.1.

In Matth.26. super illud, Non bibam amodo de hoc genimine vitis, ad Hedibiam quaest.1.

In Matth.28. De tempore resurrectionis Christi, & quae in eo contigerunt, ad Hedibiam quaest.3.

In Lucae caput 15. De filio prodigo ad Damasum Papam epistolam unam, quae incipit, *Beatitudinis tuae.*

IN EPISTOLAS Pauli duplex attulit expositionis genus, Hypomnematicum scilicet, ac Epistolare: in primo quidem genere collegit ex explanationibus Origenis, Victorini, Didymi, Alexandri, Theodori, & Apollinarii in epistolam ad Galatas, ad Paulam, & Eustochium lib.3. quorum primus incipit, *Pauci admodum.*

In epistolam ad Ephesios ad eosdem libr. 3. quos tanta se festinatione edidisse testatur, ut per singulos dies usque ad numerum mille versuum dictaret. Horum initium est, *Sapientem virum.*

SCRIPSIT item eodem stylo in epistolam ad Titum lib.1. incipientem, *Licet non sint.*

ITEM in epistolam ad Philemonem lib.1. incipientem, *Qui nolunt.*

EXARAVIT praeterea in varios Pauli libros quaestiones & epistolas varias, de quorum numero sunt.

In illud Rom.5. Vix pro justo quis moritur, ad Algasiam quaestio una.

In illud Rom.7. Occasione accepta peccatum revixit, ad Algasiam quaest.1.

In illud Rom.9. Optabam anathema esse, ad Algasiam quaest.1.

In illud 1.ad Cor.6. Omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est, ad Amandum epist.1.

In illud 1. ad Cor.8. Quae sint illa, quae oculus non vidit, ad Marcellam.

In illud 1.ad Cor.15. Oportet illum regnare, ad Amandum quaest. 1.

Item in illud 1. Cor.15. Omnes quidem resurgemus, ad Minerium & Alexandrum epist.1.

In

In illud 2. Cor.2. Aliis odor mortis, aliis ordo vitae, ad Hedibiam quaest.11.
In 2.cap. ad Galatas De simulatione Petri & Pauli, ad Augustinum epist.1.
In illud Coloss.2. Nemo vos superet, ad Algasiam quaest.1.
In illud 1.Thess.4. De raptu viventium in occursu Domini, ad Marcellam qu.1.
In 2. Thess.2. De homine peccati, ad Algasiam quaest.1.
In 1. Tim.3. De episcopi conditionibus, ad Oceanum epist.1.

ATQUE haec sunt indubitata Hieronymi scripta: quae vero dubia sunt, sequenti indice annotantur.

EXEGEMATICORUM INDEX SECUNDUS, IN QUO SUB INCERTO HIERONYMI TITULO HAEC HABENTUR:

In tres libros Regum	liber unus,	*Fuit vir unus.*
In duos libros Paralipomenon	liber unus,	*Heber nati sunt.*
In Job	liber unus,	*Job, qui dolens.*
In Psalterium	liber unus,	*Proxime cum Origenes.*
In Proverbia	libri tres,	*Parabolae Salomonis.*
In Lamentationes	libri tres,	*Habet in lamentationib.*
In Marcum	liber unus,	*Omnis scriba doctus.*
In Lucae cap.15. de filio prodigo	liber unus,	*Omnium quidem.*
In Actus Apost. de interpretatione nominum	liber unus,	*Acheldemach ager.*
In omnes Pauli epistolas	libri 14.	*Literis tuis.*

De his omnibus, quid ipse, meliori semper judicio acquieturus, censeam, paucis indicabo.

DE ANNOTATIONIBUS IN LIBROS REGUM, ET PARALIPOMENON.

ANNOTATIONES in tres libros Regum, & duos Paralipomenon Nicolaus Lyranus in commentariis eorundem voluminum negat esse Hieronymi, affirmans auctorem earum fuisse neophytum quendam Judaeum, qui ex Hebraicis fabulis multa non minus ficta, quam ridicula annotaverit: quam Lyrani sententiam illud etiam comprobare videtur, quod Hieronymus in Annotationibus, quas scripsit in Genesim Hebraea passim & Graeca divinae scripturae testimonia profert Hebraicis & Graecis verbis expressa, expendens ubique varias diversorum interpretum translationes: quarum rerum nullam in his annotationibus mentionem reperies.

DE COMMENTARIIS IN JOB.

COMMENTARIUS in Job, quem auctor, ut ex fine voluminis apparet, in gratiam Vecterii episcopi collegit, ideo supposititius existimatur, quia nec Septuaginta interpretum editionem, nec Hebraicam veritatem sequatur, neque ullum curet veterum expositorum; sed mystica tantum sensa, omisso prorsus literae intellectu, pertractat; quae omnia longe absunt ab Hieronymi consuetudine. Conjici potest (si quid tamen hujusmodi conjecturis tribuendum est) opus hoc esse Bedae presbyteri, utpote Angli ad Anglum scribentis. Vecterium enim apud Anglos episcopatum gessisse, & Bedae temporibus vixisse, testatur volumen illud Chronicum, quod vulgo CHRONICA ANGLICANA appellatur: negandum tamen non est pleraque in his commentariis esse ex Hieronymo scriptis mutuata: nam, ut caetera omittam, Faustus, Galliarum episcopus, circa annum ab ortu Christi CCCCXXX. in principio libri De creaturis testimonium ex tractatu quodam Hieronymi citavit, quod nunc habetur hic ad verbum in fine explanationis vigesimi quinti capitis in Job.

Commentarii in Job, & Proverbia existimantur V. Bedae, e(?) ab aliquibus adjudicentur Philippo Presbytero Sancti Hieronymi discipulo defuncto An. 455. qui ex Hieronymi lucubrationibus eos concinnavit.

DE COMMENTARIIS IN PSALTERIUM.

COMMENTARIA Annotationum in Psalmos per intervalla dispositarum, multa indicia significant non esse Hieronymi: primum, quod auctor hic, posthabito historiae sensu, in solis allegoricis ac tropologicis expositionibus versatur, nulla usus editionum varietate. Graecam deinde & Hebraicam eruditionem, quam in omnibus exegematicis afferre solet Hieronymus, nullam habet: multa quoque scripsit cum Hieronymianis placitis ex diametro pugnantia, ceu in-

interpretatione Psalmi 77. ubi Cynomiam esse dicit muscam caninam, reclamante Hieronymo in epistola ad Suniam & Fretelam, In Psalm. 86. annotat secundum Hebraïcam veritatem legendum fore, *Nunquid Sion dicet homo*, contra Hieronymi translationem; qui juxta id, quod in Hebraeo habetur ציון ולציון, transtulit, AD SION DICET HOMO. Psal.89. quem Hieronymus Mosi ascripsit, Mosis non esse contendit. Et in explanatione Psalmi 13. testimonium illud Pauli in tertio capite epistolae ad Romanos, quod Hiernnymus ex Esaia usurpatum demonstrat, hic ex Deuteronomio sumptum asseverat. His accedit; quod ineptia sermonis, battologiis & soloecismis ubique scatens, ab Hieronymiana tam phrasi, quam scribendi genere abhorret; saepeque in homiliarum & concionum formulas excurrit, repetens ad fastidium usque ineptas quasdam excitatiunculas, in quibus illae sunt. Hoc totum quare dico? Vultis scire, quid hoc sit? Et videte, quid dicat. Constat ex expositione Psalm.89. & 111. & 115. auctorem operis fuisse monachum, qui astantibus monachis, ad constitutae horae mensuram dicere consueverit; allatis hinc inde rapsodiis ex commentariis diversorum doctorum, & praesertim Hieronymi: sicut videre licet in enarratione Psalm.93. cui ad verbum inseritur fragmentum Hieronymianae expositionis ab Augustino citatum in epistola ad Fortunatum episcopum Siccensem, & in expositione Psal.50. ubi referuntur verba Hieronymi allegata a D.Gregorio in explanatione quarti Psalmi poenitentialis. Sunt qui existiment commentarios istos esse Hieronymi, sed ab incerto impostore naeniis, nugisque innumeris contaminatos.

DE COMMENTARIIS IN PROVERBIA SALOMONIS.

LIBRI tres commentariorum in Proverbia negantur fuisse Hieronymi tum propter sententiarum & eloquii dissimilitudinem, tum quod in iis citantur non semel Gregorius & Augustinus: nam & testimonium Augustini ex libro de mendacio ad Consentium adducitur in explanatione sexti capitis: & iterum in explanatione capitis vigesimi citatur ejusdem disticon ex sermonibus ad Eremitas, hoc est,

Si quis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

& in expositione 21. cap. citat beatum Papam Gregorium in homiliis Evangelii: & in annotationibus 30. cap. allegat nominatim ipsius D.Hieronymi sententiam ex commentariis in Jeremiam. Tritemius hos commentarios Bedae tribuit, cujus etiam titulo in antiquissimis exemplaribus praenotantur.

DE COMMENTARIIS IN THRENOS.

IN Commentationibus Threnorum praeter praefationes quasdam ad Eusebium, partim ex epistola Hieronymi de interpretatione alphabeti Hebraïci ad Paulam Urbicam, partim ex aliis ejusdem scriptis collectas, nihil habetur, quod Hieronymianum ingenium spiret: nam praeterquam quod nullum his insit vel Graecae, vel Hebraïcae intelligentiae vestigium, structura quoque sermonis, ubique inaequalis, aperte clamat nihil aliud esse hoc opus, quam farraginem centonum, a studioso collectore, ex variis diversorum auctorum dictis, & ex Gregorii potissimum sententiis, atque integris capitulis coacervatam. Nec vereor affirmare coacervationis hujus adunatorem fuisse Rabanum Maurum; in cujus operibus, Basileae excusis, hi tres libri habentur: hos typographi, ut Hieronymi scripta, in majorem molem aucta, plausibilius publicarent, & majori precio venditarent, Hieronymi tomis inseruerunt, recisis ex initio praefationis Rabani aliquot lineis, quo minus impostura a caecis emptoribus deprehenderetur.

DE COMMENTARIIS IN MARCUM.

COMMENTARII Mysticae explanationis in Marcum magis abhorrent a stylo Hieronymi, quam ignis ab aqua: hos esse hominis, qui non multum Latine, minus etiam Graece & Hebraice noverit, argumento sunt orationis barbaries, & inepta peregrinarum vocum interpretatio: cujus exemplum habes in expositione capitis 14. ubi auctor annotavit hanc dictionem Pascha Latine significa-

re

re transitum, Phase vero immolationem; & Nardum pysticam idem valere, quod Mysticam: sed & eodem loco affirmat Mariam, quae in domo sua unxit caput Christi, fuisse peccatricem illam, quae in domo Pharisaei ejusdem pedes lacrymis lavit: & capite 15. scribit arietem pro Isaac immolatum ab Abraham in monte Calvariae: quarum sententiarum priorem Hieronymus improbat capite in Matth. 26. posteriorem vero in epistola ad Marcellam, affirmans idem arietis sacrificium oblatum in monte Moria. Rursum in explanatione cap. 15. inserit versus quosdam de figura crucis, mutilatim revulsos, ex quarto libro carminum Sedulii, quem quidem constat fuisse annis aliquot Hieronymo posteriorem.

DE FILIO PRODIGO.

HUNC quoque tractatum non esse Hieronymi, si parum liqueret ex orationis charactere, vel illud arguere poterat, quod verisimile non sit Hieronymum, qui expositionem hujus parabolae ad Damasum scripserat, iterum, mutata sententia, tractatum alterum contrario explanationis sensu edidisse; & quod ipsum omnes typographi inter homilias Joannis Chrysostomi excuderint: quanquam neque Chrysostomi sit, sed incerti scriptoris, ut in censuris operum ejus annotavimus.

DE ANNOTATIONIBUS IN ACTA APOSTOLORUM.

ET harum Annotationum libellum studiosus quidam collegit ex D. Hieronymo, cujus & nomen, & librum De nominum interpretatione citavit in fine voluminis. Credibile est collectorem fuisse Bedam, in cujus operibus hic idem libellus adhuc extat.

DE COMMENTARIIS IN PAULUM.

ANNOTATIONES in tredecim Pauli epistolas, quanquam in fronte praeferant praefatiunculam Hieronymi ad Heliodorum scribentis, styli tamen diversitas, & dogmatum discrimen, ipsius non esse indicant. Ambrosius, Compsae archiepiscopus, autumat scriptorem operis fuisse Pelagium; quia in expositione octavi & noni capitis epistolae ad Romanos doceat praedestinationem aeternam esse ex meritis electorum divina praescientia praevisis. Ego vero, ut libere pronunciem quod sentiam, nihil dubito auctorem, quisquis ille fuerit, Pelagiana peste laborasse; sicut apertissime deprehendi potest ex annotationibus septimi capitis epistolae ad Romanos ubi edisserens illud, *Sine lege peccatum erat mortuum*, insanire eos putat, qui credunt peccatum Adae ex traduce parentum in nos derivasse; affirmans idem peccatum non propagatione, sed exemplo dunraxat ad posteros transfusum. Ex quo satis liquet Hieronymum, Pelagiani dogmatis hostem acerrimum, non fuisse hujus operis auctorem. Sunt & alia quaedam in his commentariis asserta, haereseos suspicione non carentia; quae nos una cum praedictis erroribus sequenti volumine annotavimus. Non sum tamen in sententia Ambrosii praeceptoris mei, ut arbitrer hos commentarios esse Pelagii: is enim ut Augustinus in 3. de baptismo parvulorum, testatur in explanationibus quas admodum breves edidit in epistolas ad Romanos tanta modestia usus est, ut non sub propria, sed sub aliena persona proposuerit argumentum adversus originale peccatum, quae Augustinus ibidem ad verbum transcripta recenset.

PRAETER haec asserit Tritemius Hieronymum scripsisse in quatuor Evangelia juxta anagogiam lib. 4. quorum initium est, *Primum quaerendum*: item in epistolas canonicas lib. 7. & in Apocalypsin lib. 4. de quibus quid certi afferam, nihil habeo, nisi quod Hieronymus in praefatione commentariorum Victorini ad Anatolium se in Apocalypsin scripturum promisit.

HABENTUR etiam in Albini homiliario, & in breviariis divinorum officiorum homiliae aliquot Hieronymi titulo, quae tamen homiliae non sunt, sed fragmenta explanationum, ex variis ejusdem commentariis excerpta.

HAEC igitur sunt Exegetica scripta Hieronymi, qui post innumeros studiorum suorum labores moritur sub Honorio & Theodosio principibus anno aetatis suae 91. circa annum salutis nostrae 422. cujus vitam Eusebius Cremonensis,

ſis, diſcipulus ejus, literarum monumentis mandaſſe creditur. (a)

HIERONYMUS, Veronenſis epiſcopus, patria Venetus, ex nobili familia Triviſana, ordinis Praedicatorum, in ſacris declamationibus rota Italia celeberrimus, oſtendit mihi in epiſtolam ad Hebraeos explanationem a ſe editam eruditionis, & judicii ſingularis. Moritur anno Domini M.D.LXII.

HIERONYMUS Varlenius Sylvius, ſacrarum literarum Ultrajecti apud Joannitas profeſſor, compoſuit commentariorum libros tres in omnes Davidicos Pſalmos, in quibus veterum interpretum varias editiones afferens, obſcuriores locos elucidavit. Horum initium eſt, *Antequam enarrationem*. Claruit anno Domini M. D. L.

HIERONYMUS Vida, Cremonenſis, ex canonico regulari Lateranenſi Albae epiſcopus, poëta Virgiliani carminis incomparabilis imitator, primus fere omnium Latinorum poëtarum vitam, mortem, reſurrectionem, aliaque Servatoris noſtri geſta, ex quatuor Evangeliis collecta, ſublimitate carminis Virgilianae majeſtati proxima, feliciſſime cecinit: quod etiam ipſe, non ineptus ſui ipſius exiſtimator, his verſibus ſatis modeſte indicavit:

Ipſe ego tentatum multis opus ante, Camoenas
Vertice ab Aonio duxi Jordanis ad undas,
Perque Palaeſtinos ſaltus ſuper ardua ſiſto
Montis Idumaei. & poſt pauca,
Nulla erat via: praerupta, atque aſpera ſaxa,
Et denſi late obducebant omnia vepres.
Ipſe, manu validam quatiens utraque bipennem.
Latum limitem ago, fruticum cedentibus umbris,
Jamque aditus datur, atque via licet ire patenti.
Spero etiam fore, cum, quae nos extundimus ipſi,
Olim aliquis divis & muſis charior ipſis
In melius feret, atque impenſius arte polibit:
Et, quae jam noſtra primo patefacta labore eſt,
Mollius ille viam ſolidabit marmore ſecto.
Mi ſat erit ſpecimen clari monſtraſſe laboris.

COLLEGIT igitur eruditiſſimus hic vir ex quatuor Evangeliis Chriſtiados libros ſex, quorum initium eſt,

Qui mare, qui coelum, qui terras numine comples.

Vivit adhuc uſque ad praeſentem annum M.D.LXVI.

HILARIUS, Epiſcopus Arelatenſis, ad quem eremi deſerta petentem Eucherius, Lugdunenſis antiſtes, librum edidit de laude Eremi, vir in ſcripturis divinis verſatus, & ſatis diſertus eloquio, cujus merita ſanctitatis catholica perſonat eccleſia, tantae pietatis extitit in pauperes, ut omnibus ſuis in eorum uſus hilariter diſperſis, pater pauperum deinceps vocaretur, & eſſet: ſcripſit inter caetera ad Leonem Papam heroïco carmine hiſtoriam Geneſeos quambreviſſime, a principio videlicet uſque ad ſeptimum caput: ejus initium eſt,

Parvimus monitis tua dulcia juſſa ſecuti.

Moritur anno Domini CCCCXL.

HILARIUS, Pictaviorum in Gallia Aquitanica epiſcopus, vir eruditione, ſanctitate, ac miraculis illuſtris, quem Hieronymus ob inſignem eloquentiam vocat Romani ſermonis tubam, Latinaeque eloquentiae Rhodanum, elaboravit in divinas ſcripturas multa laudatiſſima Myſticae explanationis opuſcula, hoc eſt, in Job tractatus, ſive homilias plurimas, quas Hieronymus in epiſtolas contra Vigilantium ex Origene collectas reſtatur: ex his Auguſtinus in 2. libro contra Julianum teſtimonia profert adverſus Pelagianorum haereſin.

SCRI-

(a) Quam lyncaeis praeſtiterit oculis, & quam emuncta polluerit nare Xyſtus Senenſis, etſi ea floruerit aetate, qua tanta lux non adfulgebat, ex Criterio adpoſito operibus S. Hieronymo facillime poteſt dignoſci. Ea quippe perſpexit, ſubodoratuſque eſt ea, quae clariori Coelo, & in meridie micante Sole conſpexerunt reliqui adcuratiores Critici: quapropter dumtaxat aliqua hic adnotabo, & ea, quae fortaſſe ex modeſtia Author dubia dixit, aut expreſſe ſpuria non adſeruit, ſuppoſititia Hieronymo adſeram. Id generis ſunt Commentarii in Pſalmos, & in IV. Evangelia volumen unum. Similiter Homiliae in Iſaiam ex Origene verſae, quae inter Hieronymi opera habentur, dubiae ſunt; Ceterae autem Origenianorum operum verſiones Hieronymo, partim Rufini fraude, partim Librariorum inſcitia, male inſcriptae ſunt.

SCRIPSIT & in Psalterium juxta LXX. editionem commentaria: de quibus refert Hieronymus legisse se in Psalmum primum & secundum, & in Psalmum 51. usque ad 62. & a 118. usque ad extremum. Ego ultra hos legi etiam alios commentarios in Psalmos septem, hoc est a 62. usque ad 70. typis excusos. Sunt qui asserant eum edidisse tractatus in integrum corpus Psalterii, extareque in Hispania: sed utcunque sit, Hieronymus, in Rufinum scribens, affirmat Hilarium hanc Psalmorum explanationem vertisse ex commentariis Origenis in Psalterium; ex quibus ad quadraginta millia versuum eodem sensu transtulit, paucis quibusdam de suo interpositis: &, cum ipse Hebraei sermonis ignarus esset, & Graecarum literarum vix quandam tenuem auram accepisset, usus est opera Heliodori presbyteri, sibi amicissimi, Graece docti, petens ab eo quae in Origenis lectione intelligere non valebat. Verum, cum Heliodorus Hebraeae linguae esset expers, & nonnunquam Graecorum verborum ambigua significatione falleretur, in causa fuit, ut Hilarius, errorem ejus secutus, in aliquibus Psalmorum locis longe a puto ac germano literae sensu expositiones suas ad allegoricos & anagogicos sensus detorserit. Stylus ejus tam in Psalterii, quam in Matthaei commentariis est absque ulla artis affectatione pressus, solidus, interdum subobscurus, sed ab omni tumore fastuque alienus: tametsi diversum sentire visus sit Hieronymus, qui, ad Paulinum scribens, HILARIUS, inquit, Gallicano cothurno attollitur, &, cum Graeciae floribus adornatur, longis interdum periodis involvitur; & ob id a simplicium fratrum lectione procul est. Quae sane Hieronymi verba referenda sunt ad libros duodecim De Trinitate; in quibus, ut idem Hieronymus in epistola ad Magnum oratorem scribit, duodecim Quintiliani libros & stylo imitatus est, & numero. Operis exordium est, *Diversas esse plurimorum*, &c.

EDIDIT quoque in Canticum Canticorum commentarios, quos tamen Hieronymos se ignorare fatetur.

PRAETEREA distinxit Evangelium Matthaei in 33. Canones: secutusque hujus partitionis ordinem, succincta, sed erudita ac solida explanatione totum fere Evangelistam disseruit, allegorico magis quam literali sensu delectatus. Operis initium est, *Gressus, quem Matthaeus*, &c.

MULTA hic incomparabilis episcopus ab Arrianis sustinuit: nam & dolo Saturnini, Arelatensis episcopi, de synodo Biterensi Phrygiam relegatus, quatuor annis constanti animo durum passus est exilium; a quo reversus, moritur Pictavis, Valentiniano & Valente regnantibus, anno Domini CCCLXX.

SCRIPSIT ejus vitam hexametro carmine Fortunatianus, Pictaviensis episcopus, anno Domini D. LXX.[a]

HILDEGARDIS, Abbatissa coenobii sancti Ruperti, Bingensis oppidi Moguntinae dioeceseos, ordinis Benedictini, Virgo Sanctissimae conversationis, & a pueritia sua divinis revelationibus illustrata, & miraculis comprobata, scripsit Latino sermone in Evangelia totius anni, de quibus Tritemius recenset, homilias quinquaginta octo. Moritur anno Domini M. CLXXX. Hujus venerandae virginis vitam Theodoricus Teuto, abbas Benedictinus, quatuor voluminibus complexus est, anno Domini M.CC.

HIPPOLYTUS, ut Hieronymus scribit, incertae urbis episcopus, vel, ut Gelasius Papa primus in libro adversus Euthycheo testatur, Arabum metropolis episcopus, sive, ut refert Zonara, Romani Portus episcopus & martyr, vir in divinis scripturis eruditissimus, & allegoriarum, quantum ex ejus fragmentis apparet, studiosissimus, scripsit in sacras scripturas multa & pene incredibilia Graeca volumina: ita ut Ambrosius ille, quem Hieronymus ἐργοδιώκτην, hoc est Ad opus urgentem, appellat, exhortaretur, & quodammodo Origenem impelleret, ut ad Hippolyti imitationem in sanctas literas commentaria scriberet, praebens ei chartas, membranas, & septem notarios, totidemque velocissimas in scribendo puellas, & librariorum parem numerum, cum sumptibus eorundem, exigensque ab eo quotidie novum opus: unde effectum est, ut hi duo clarissimi viri generoso

(a) Edidit quoque S. Hilarius Pictaviensis Tractatus in Johannem de Graeco Origenis ad sensum translatos, cujus fragmentum extat apud S.Augustinum *lib.2. contr. Julian.* Consule tamen novissimam editionem PP. BB. in qua plura notatu digna reperies ad vindiciam simul, explicationem, & purgamentum aliquorum, quae in Hilario ceu duriora notantur.

nerofo quodam certamine in editione librorum alter alterum totis viribus fuperare contenderent. Scripfit ergo Hippolytus.

In Genefim ex integro commentarios: de quibus Hieronymus Quaeftione 3. ad Damafum citat teftimonium ex expofitione capitis 27.

ITEM in Hexaëmeron feparatim librum unum.

In Exodum librum unum.

In Numeros librum unum.

In principium libri Regum fermonem 1. a Theodoreto in Polymorpho citatum.

In Pfalterium tractatus, ex quibus Theodoretus in Polymorpho ponit fragmenta ex expofitione Pfalmi 2. 22. & 23.

In Proverbia Salomonis librum unum.

In Ecclefiaften librum unum.

In Cantica Canticorum librum unum.

In partem Ezechielis librum unum.

In Zachariam librum unum.

In Matthaeum librum unum.

In Apocalypfin librum unum.

REPERTI funt fuperioribus annis Bafileae commentarii quidam in Apocalypfin. HIPPOLYTO infcripti; de quibus ob eruditionis & ftyli inopiam ambigitur. Claruit autem fub Alexandro Severo, anno Domini CCXX.

CITATUR in multis tam Graecis, quam Latinis commentariis Hippolytus, Romae epifcopus; in quibufdam vero Hippolytus Romae, vel Romanus tantum: quem quidam fufpicantur alium effe Hippolytum ab ifto diverfum, latineque fcripfiffe, eo quod Hieronymus in epiftola ad Magnum oratorem Romanum recenfeat Hippolytum quendam, Romanae urbis Senatorem, inter eruditiffimos ecclefiae fcriptores. (a)

HONORIUS, Auguftudunenfis ecclefiae presbyter, in divinis voluminibus affidue verfatus, & omnibus liberalibus artibus imbutus, fcripfit Latino & eloquenti fermone in Hexaëmeron librum unum, in Pfalterium librum 1. in Cantica Canticorum librum 1. qui incipit, *In principiis librorum*. Claruit fub Henrico V. Imperatore anno Domini M.CXX. (b)

HUBERTUS Leonardus, epifcopus Darienfis, Carmelita, fcholae theologicae quondam apud Parifios moderator, & haereticae pravitatis inquifitor, fcripfit juxta fcholae fuae confuetudinem in Evangelium Lucae librum unum. Claruit anno Domini M. CCCCXC.

HUBERTINUS de Cafali, ordinis Minorum, vir pius, & divinae fcripturae ftudiofus, cum videret ordinem fuum a prima inftitutione deficere, novas quafdam fub fpecie reformationis feparationes incepit, & eas a fummo Pontifice confirmari obtinuit: quae tum ad petitionem miniftrorum ejufdem ordinis per eundem Papam revocatae funt, quoniam in grave fcandalum, & fchifma ordinis videbantur praefumptae: unde commotus Hubertinus, ordinem Cartufienfium ingreffus, fcripfit ad univerfos Chrifti fideles in Apocalypfim commentarium, quem attitulavit DE SEPTEM STATIBUS ECCLESIAE juxta feptem vifiones beati Joannis in Apocalypfin; in quo a nonnullis fui ordinis profefforibus quaedam prophetico Spiritu fcripfiffe putatur. Operis initium eft, *Univerfis Chrifti Jesu vere fidelibus*. Claruit fub Alberto Imperatore anno Domini M.CCC.

HU-

(a) Quum Eufebius, & Hieronymus ignorarint locum Epifcopatus Hippolyti, ftulto confumuntur labore, qui ejufdem Cathedrae rationem reddere conantur: Horumce vari·s hariolationes in medium protulit Joh. Albertus Fabricius in editione operum S.Hippolyti, quam ipfe perfecit, non ignobilibus notis, ac prolegomenis animadverfionibus bene diftinctam, atque ornatam. Quod tamen verofimilius de eadem Sede Epifcopali adferi poteft, id unum eft (ut obfervat Stephanus le Moyne *Prolegom. ad Var. Sac.*) non in Occidente, fed in Oriente Epifcopatum tenuiffe, & Portus Romani in Arabia *ἐμπορίου* & *Apuflias* a Ptolomaeo vocati, ac poftea *Adanae*, feu *Adenae*, quod etiam hodie retinet, nomen adepti, Romanis mercatoribus perquam noti, & ab iis tunc temporis admodum frequentati. Confule eundem Fabricium ibi, & *Biblioth. Ecclef. Catal. Vir. Illuftr. S.Hieronymi in Hippolyto*, nec non Guillelm. Cave *Hift. litter. An.*220.

(b) Honorio tribuit N. Xyftus librum unum in Hexaemeron fortaffe ex Trithemio, qui eum percenfuit, verum ex catalogo ab ipfomet Honorio confcripto nec verbum ea de re eft colligere. Homilias autem habuit Honorius Auguftudunenfis in ea Evangelia, quae B. Gregorius non expofuit. Vide Fabricium *Biblioth. Ecclef.*

HUGO Carensis, vel ex oppido S.Cari, vel de S.Theodorico, Barchinonensis episcopatus, professione Dominicanus, titulo S.Sabinae presbyter cardinalis, primus ex ordine Praedicatorum ad cardinalarum assumptus, vir morum sanctitate & literarum copia insignis, quem Umbertus Viennensis, Praedicatorum fratrum quintus generalis magister, auditor ejus ac discipulus, ex academia saecularium disciplinarum ad institutum religionis suae pertraxit, & paulo post Innocentius Pontifex IIII. ejus dulci & erudita familiaritate summopere delectatus, in collegium cardinalium coaptavit, & in Germaniam ad imperii Electores legatum misit; ut eo suasore in abrogati Friderici secundi locum alium Imperatorem sufficerent. Hic opera multa edidit, de quibus in universam scripturam habentur commentarii juxta quadruplicem sensum, Scholastico, id est brevi, nudo, & protrito sermone absque ullo fuco saecularis eloquentiae conscripti, a variis divinae scripturae sententiis more Scholasticorum incipientes: quorum initia, utpote omnibus nota, brevitatis gratia omitto.

Hugo de S. Theuderio in Delphinatu primus Card. Ordin. Praedic. primus omnium edidit Concordantias Bibliorum, & postillas in totam scripturam juxta quatuor illius sensus, dedit quoque postillas in epistolas, & evangelia totius anni de tempore, & de sanctis editas Parisiis An. 1506.

POST hos autem commentarios primus omnium excogitavit indicem magnum in sacrosancta Biblia, CONCORDANTIAS BIBLIAE praenotatum, laboriosissimum sane & immensi taedii ac temporis opus, sed sacrorum voluminum studiosis magnopere necessarium; in quo singulas divinae scripturae dictiones declinabiles secundum consequentiam literarum accuratissima diligentia digessit, annotatis non solum libris, sed etiam librorum capitulis, & capitulorum lineis, in quibus unaquaeque desiderata dictio contineretur. Sunt qui existiment hoc opus ob immensi temporis laborisque dispendium, cui unius hominis vita satis esse non poterat, hortatu Hugonis injunctum fuisse quingentis studiosis patribus diversorum coenobiorum, ea ratione, ut singuli singulas dictiones in alphabericas classes redigerent; sicque brevi tempore multorum sedulitate perfectum fuisse opus: quod postea tam a Graecis, quam ab Hebraeis diligentissime imitatum vidimus, opera R. Isaac Nathan Judaei, & Euralii Rhodii monachi: quorum ille Hebraïcas Bibliae concordantias, hic Graecas collegit. Has Romae vidimus in antiquis membranis Graeca manu descriptas; illas vero typis Justiniani Venetiis excusas.

CLARUIT sub Federico II. Imperatore & mortuus est Lugduni anno Domini M.CCLXII. atque ibidem sepulcrum obtinuit in templo Praedicatorum.

HUGO Virley, Anglus, Carmelita, Nordovicensis coenobii professus, scripsit commentarios in Matthaeum anno Domini M.CCCXLIV.

HUGO Victorinus, seu de S.Victore, natione Saxo, canonicus Augustiniani instituti, abbas coenobii B. Victoris Parisiorum, vir divinarum & humanarum literarum exquisita eruditione clarissimus, & Augustini doctrinae, ac phraseos usque adeo aemulator, ut AUGUSTINI LINGUA communi eruditorum sui temporis adagio dictus sit. Collegit hic ex lectione veterum patrum, & praecipue Augustini in universum divinae scripturae corpus magnum opusculorum numerum, in quinque classes partitum, hoc est in Annotationes, Quaestiones, Homilias, Commentaria, & Miscellanea: de quorum numero, quae pene totius divinae scripturae explanationem universaliter complectuntur, haec sunt, videlicet

IN OMNES Veteris Testamenti libros Allegoriarum libri novem. *Quicunque sapientiae.*

EX utroque Testamento Miscellaneorum libri quinque. *Spiritalis dijudicat.*

DE scripturis & scriptoribus sacris liber unus: in quo pulchro ordine disserit De praestantia, & utilitate sacrae scripturae, De ejus materia, & diversitate ejus ab aliis scientiis, De triplici ejus intelligentia, De ordine, numero, & auctoritate librorum ejus, De sacrorum librorum scriptoribus, De scripturae translatoribus, ejusdemque instauratoribus, De scripturis apochryphis, De locis, temporibus, ac numeris scripturae mysticis, & De difficultatibus in scriptura contentis. Libri initium est, *Lectorem divinarum scripturarum.*

IDEM composuit in gratiam Rayneri conversi De Animalibus, & plantis, quae in scripturis leguntur, mysticarum significationum libros tres, magnam utilitatem afferentes iis, qui spiritalis scripturae sensus aggrediuntur. Liber incipit, *Desiderii tui petitionibus.*

SCRIPSIT etiam in Pentateuchum Annotationum juxta literalem sensum li-

libros 5. quorum initium est, *Desiderius proprium nomen est*.

IN 4. libros Regum Annotationum literalium librum unum.

IN varios omnium pene Psalmorum versiculos Annotationum tam secundum sensum literalem, quam spiritualem, librum unum: cui exordium fecit, *Quosdam tibi frater charissime*.

ITEM in 4. prima Ecclesiastis capita Homilias 19. *Quae de libro Salomonis &c.*

IN CANTICA Canticorum mystice librum 1. *In principio laboris*.

IN THRENOS Annotationum juxta quatuor sensus lib. 1.

IN EZECHIELEM lib. 1.

IN JOELEM Annotationum juxta quadruplicem sensum lib. 1.

IN ABDIAM Annotationum lib. 1.

IN MATTHAEUM Allegoriarum lib. 1. *Videns Jesus turbas*.

IN MARCUM Allegoriarum lib. 1. *Intravit Jesus in synagogam*.

IN LUCAM Allegoriarum lib. 1. *Materiam hanc*.

IN JOANNEM Annotationum ad literam lib. 1. *Inter omnes scripturas*.

IN JOANNEM Allegoriarum lib. 1. *Primi parentes*.

IN OMNES Pauli epistolas Quaestionum ac Decisionum lib. 4. quorum initium est, *Paulus nomen appellativum*.

ITEM in epist. ad Rom. lib. 1. *Omnia fecit Deus*.

CLARUIT sub Henrico Imperatore V. anno Domini M.CXXX.

I

JACOBUS, Christopolitanus episcopus, natione Hispanus, patria Valentinus, ordinis Eremitarum D. Augustini observantissimus cultor, humanis, & divinis literis copiose imbutus, edidit in omnes Psalmos Davidicos scholastico explanationis genere volumen ingens ac prolixum, allegoricis & anagogicis sensibus refertum, & multis variarum scientiarum digressionibus redundans, quod Roderico Borgiae, cardinali Valentino, episcopo Portuensi, dedicavit: ejus initium est, *Aperiam in parabolis*. Scripsit etiam in Cantica Canticorum librum unum, in Cantica ferialia, & in Canticum Zachariae, Mariae, & Simeonis librum unum. Claruit sub Federico Imperatore III. anno Domini, millesimo quadringentesimo nonagesimo.

JACOBUS, frater Domini secundum carnem, in Evangelium Matthaei, ab ipso Matthaeo Hebraïce scriptum, & Hierosolymis editum, primus omnium interpretationem, & expositionem adhibuit. Athanasius in Synopsi testis est [a].

JACOBUS Furnius, Genuensis, jureconsultus insignis, transtulit Psalmum CXVIII. Graeco ac Latino carmine juxta similitudinem Hebraïcorum versuum: quorum ut singuli octonarii octo continent versus, ab una litera secundum ordinem alphabeti incipientes; ita Graeci ac Latini octonarii totidem versus, ab eadem litera incipientes, habent in hunc modum.

A	A
Αἰ εἰδ' ἄμωμοι, μάκαρες βαίνοντες ἐν νόμῳ Θεοῦ.	*Ambulat in Domini quicunque est lege beatus;*
Ἀνδάνει ὅσοισι δῆτα μάρτυρα ἰχνεύοντες ὄλβιοι.	*Atque ejus sequitur constanti pectore jussa.*
Ἄβατοι γὰρ εἰσὶ παρανομίοισιν αἱ δόαι τρίβοι.	*Avius a recto declinat tramite iniquus.*
Ἄγαν ἱμεραι φυλακτὰς ἐντολὰς σὺ σὰς ἔδα.	*Arcta, Deus, nimium quas tu servanda dedisti:*
Αἱ βάσεις ἐμὲ χωρίσαιντ' εἰς φυλακὴν τῶν σῶν δικαίων.	*Ad mandata tamen tua sit mea prompta voluntas.*
Ἀναίσχυντοι ἔσομ' ἅπαντα σίδον ἐφορῶν προσάγμ' ἐπι.	*Alme in te genitor nunquam confundar amando,*
Ἂν μαθῶ δίκας σοῦ κρίσιν τὴν ὀρθ', ἐξομολογήσομαι.	*Addictusque tuae legi te corde fatebor:*
Ἀεὶ σὰς φυλάξαντ' ἐντολὰς, μηδαμῶς με λιπούσης.	*At tu servantem me ne tua verba relinquas.*

Claruit anno Domini MD.

JACOBUS, Archiepiscopus Genuensis, ordinis Predicatorum, ex oppido Varaginis, quod in ora maritima Ligurum non longe a Genua situm est, vit mul-

tae

(a) Ex sublestae fidei testimonio commentitium opus axplanationum Evangelii Matthaei Jacobo Fratri Domini adjudicat Sixtus; at nemo, ut novi, cum Veterum, tum Recentiorum illius meminit: quod si fortassa illud indigitaverit πρωτο-ευαγγέλιον, quod aliqui obscurioris Epochae Scriptores, iique nimium simplices, Jacobo Fratri Domini adjudicarunt, quodve Proto-Evangelium ax Orienta primus in Occidentem, veluti insigne autographum detulit Guillelmus Postellus nugivendus primi ordinis, & insignis impostor, phanaticorum facillima Princeps, quis ignorat ad pseudo-epigrapha, & commentitia, ac quisquiliaria opera illud; & cetera quaecumqua exemplaria forer amandanda, illudque esta genuinum Ebionitarum, sive partum, siva monstrum ad Christianorum mysteria denigranda conceptum eniaumque? Certe namo, qui sapit, inficias ibit.

tae variaeque lectionis propria lingua mire facundus, & in sacris declamationibus omnium opinione celebris, historiarum quoque non contemnendus scriptor, & Augustini voluminum ita studiosus, ut ea pene omnia memoria teneret, utriusque instrumenti divina volumina primus omnium in Italicam linguam summa fide ac diligentia transfudit. Floruit sub Adolpho Imperatore, anno Domini MCCXC.

JACOBUS Goeuschelius Vitodurensis, scripsit de tropis, schematibus, & idiomatibus divinae Scripturae librum unum, anno Domini MDXXXVI.

JACOBUS Lausanensis, Dominicanus, incertae urbis episcopus, divinarum, humanarumque rerum cognitione clarus, & ecclesiasticarum declamationum fama clarissimus, scripsit sermone scholastico plurima in Sacras literas Commentaria: de quibus Venetiis in Bibliotheca D. Joannis, & Pauli infrascripta legi.

In Pentateuchum	libros quinque.	*In principio creavit.*
In Job	librum unum.	*Sustinentiam Job audistis.*
In Proverbia	librum unum.	*Aperiam in parabolis.*
In Canticum Canticorum	librum unum.	*Circa principium hujus libri.*
In Sapientiam	librum unum.	*Sapientia clamat.*
In Ecclesiasticum	librum unum.	*Iste liber dividitur.*
In Esaiam	librum unum.	*Non est bonum.*

Claruit imperante Venceslao Augusto, anno MCCCXC. (a)

JACOBUS Lopis Stunica composuit libros duos pro defensione vulgatae editionis novi Testamenti, priorem quidem adversus Erasmum, posteriorem adversus Jacobum Fabrum Stapulensem, Viennae episcopum. Claruit anno MDXXX.

JACOBUS cognomento Magnus, patria Toletanus, Eremitani ordinis sectator, in palaestra scholasticae disciplinae vehementer exercitatus, philosophiae naturalis scientia illustris, & sacrarum literarum interpres egregius, universa Biblia annotationibus exornavit. Claruit sub Venceslao Imperatore an. Do. MCCCC.

JACOBUS Martinus, Gallus, anno Domini MDXXXVI. invulgavit nobile volumen, Michaëli Lingoniensi praesuli a se dicatum; in quo breviter continentur omnes Tropologiae, & Allegoriae Origenis Adamantii in Heptateuchum, ab incerto, sed erudito auctore selectae, & in septem libros digestae. Operis initium est, *In principio, &c. Quod homo noster interior.*

JACOBUS Naclantus, episcopus Clodiensis, ordinis Praedicatorum, philosophus & theologus sui temporis celebratissimus, scripsit ad Julium III. Pontificem Maximum pias ac doctas enarrationes in epistolas Pauli ad Romanos, & ad Ephesios stylo brevi, dilucido, & eleganti; in quibus inseruit, & juxta sacram Scripturam, & orthodoxam fidem explicavit omnes ferme difficultates pietatis Christianae. Legimus etiam ejusdem opus ad intelligentiam divinorum voluminum apprime utile, cui titulus est: MEDULLA sacrae scripturae: itemque explanationem in Psalmum nonagesimum pro concione enarratum: itemque Theoremata Theologica. Claruit sub Julio III. Pontifice Maximo anno Domini MDLIIII.

JACOBUS Paniscotius, Malferanus, Minorita regularis observantiae, theologiae ac sacrarum literarum Professor, scripsit Opus prolixum in expositione Psalmi quarti decimi, interrupto dialogo editum inter Salomonem interrogantem, & Davidem respondentem: in quo multa manifestantur, fidelibus quibuscunque perutilia & necessaria: ejus principium est, *Cum coelorum ambitus.* Claruit anno MDL.

JACOBUS Sadoletus, Carpentoractis in Gallia episcopus, & Romanae Ecclesiae Cardinalis, vir plane doctus, & Ciceroniani styli imitator foelicissimus, scripsit ad Matthaeum Gibertum, episcopum Veronensem, in tres Psalmos, videlicet 50. 93. & 95. pias explanationes: quarum prior incipit, *David Isai Bethlehemitae:*

(a) Existimarunt nonnulli, quos inter N. Xystus, Jacobum de Lausana sic dictum a patria Urbe ad lacum Lemanum in finibus Allobrogum, in Episcopali munere fato cessisse, verum N. Jacobus Echard *Biblioth. Script. Ord. T. I. fol.* 547. ex indubiis monumentis Comitiorum Generalium Ordinis luculenter ostendit eum in munere Provincialatus diem clausisse extremum Anno MCCCXXI. ex quo etiam colligit corrigendum fore N. Sixtum qui laudatum Lausana defunctum adstruit Anno MCCCXC. nec non alios, qui itidem ad alium annum, sed diversimode sentientes, illius obitum referunt. Videsis Echardum, apud quem reliquos libros a Lausana compositos reperies.

mitas: secunda vero, *Multa incumbunt & gravia*.

ITEM in epistolam ad Romanos a se latine versam, Collationis continuatae, sive Continentis dialogi ad Franciscum, Gallorum regem, disertos commentarios, tribus voluminibus digestos: quorum initium est, *Saepe mihi cogitanti*. Claruit anno Domini MDXXX.

JACOBUS Sanazarius, patricius Neapolitanus, qui & Actius Sincerus Parthenopaeus, vir ad illustrandam sacrosanctam Christianorum poësim felicissimo sidere natus, scripsit in secundum Lucae capitulum De partu Virginis libros tres heroicis carminibus, ita Virgilianum candorem sublimitatemque praeferentibus, ut Virgilium ipsum te legere audireque existimes. Operis initium est, *Virginei partus magnoque aequaeva parenti*. Claruit anno Domini MDXXX.

JACOBUS Schoëpperus, divinae theologiae professor egregius, & declamator facundus, conciones ad populum urbis Tremoniae habuit super evangelia, quae singulis diebus festis tam de sanctis, quam de tempore leguntur; quos postea ipsemet eleganti methodo, styloque succinctissimo conscripsit, & in tres tomos redegit: quibus etiam inseruit conciones super evangelia, quae in sextis Feriis totius quadragesimae recitantur, & conciones catechistas. Claruit sub Car. V. an. Do. MDL.

JACOBUS Stralensis, Germanus, scholae theologorum apud inclytam urbem Coloniam moderator, theologus & philosophus sui temporis nobilissimus, elaboravit scholasticae expositionis in Apocalypsim Joannis librum unum: cujus initium est, *Vidit Jacob in somno*. Claruit anno Domini MCCCCLXXX.

JANUS Vitalis, politioribus literis excultus, scripsit in Psalmum quinquagesimum elegantem commentarium, incipientem, *Cum Davidis exercitus*. Claruit anno Domini MDL.

INCERTI, sed vetusti auctoris tractatus Latinus, nondum impressus, retinetur ab academicis Venetae academiae, DE THEOLOGICA DAVIDIS POESI inscriptus: in quo ostenditur, quemadmodum regius Propheta David in exponendis divinis laudibus, & exprimendis flagrantissimi cordis affectibus, ad animae salutem pertinentibus, tantum post se caeteros poëtas reliquit, quantum divinus spiritus omnem humani ingenii vim antecedit.

INNOCENTIUS, Pontifex Maximus ejus nominis III. natione Campanus, patria Anagninus, a pueritia in celeberrima Parisiorum academia optimis imbutus studiis, eruditione & vitae sanctimonia celebris, post Coelestinum Papam III. communi omnium cardinalium consensu, quamvis inter eos junior esset, nutu Dei ad summum pontificatus honorem evectus, multa in divinas scripturas exaravit: de quibus legi sanctos, & doctos in septem Psalmos poenitentiae commentarios, Scholastico more elaboratos, sed sermone magis conspicuo, & ornato; in quibus divisiones ac distinctiones scholasticas ad certum numerum redigit, sine ullo superfluae multiplicationis ac repetitionis taedio, & crebra sanctarum scripturarum testimonia sine ulla extorsionis dutitiae suis locis prudenter accommodat, multas inter haec pias, ac suaves meditatiunculas, & precatiunculas immiscens, quibus lectoris animum dulcibus affectibus incendit. Opus initium hoc habet, *Ne inter occupationes multiplices*, *&c.*

EDIDIT etiam sermones quosdam ad clerum, & populum nunc Latina, nunc Italica lingua in templo Lateranensi: quos in unum volumen Latine editos Arnulpho, abbari ordinis Cisterciensis, dicavit. Opus incipit, *Prophetica docet auctoritas*. Claruit anno Domini M.CC.

Petrus de Tarentasia, quae civitas est Centronū metropolis, primus ex Ordin Praed. R. Pontifex, dictus Innocentius V.

INNOCENTIUS, Pontifex V. dictus antea Petrus de Tarentasia, quod nunc Helvetiorum oppidum est, ex ordine Praedicatorum sedit in summo pontificatu juxta numerum nominis sui mensibus tantum quinque; vir certe in divinis scripturis eruditissimus, & in philosophia Aristotelica nobiliter doctus, qui theologiam Scholasticam multis annis in gymnasio Parisiensi egregie docuit: omnia opera D. Thomae in epitomen redegit, & magnam suae eruditionis laudem acquisivit: scripsit in sacrosancta Biblia lecturas more scholastico varias, praecipue vero lecturae in Psalmos librum unum, in Cantica Canticorum librum unum, in omnes epistolas Pauli lib.14. *Vas electionis*. In bibliotheca Dominicana Bononiae visitur ejusdem Postilla in totum Paulum manuscripta, cujus initium est, *Illuxerunt cor-*

corrufcationes tuae. Claruit fub Rodulpho Imperatore anno M.CCLXXV. (a)

JOACHIM, Abbas Florenfis coenobii ordinis S. Benedicti, ex Calabria oriundus, vir in divinis fcripturis ftudiofus & exercitatus, & fuo tempore veriffimus Propheta creditus, fcripfit ad F. Raynerium de pontio in totum Efaiam Prophetam ftylo rudi, & obfcuro commentariorum librum unum: in quibus multa de feptem temporibus ecclefiae, & de oneribus fexti temporis quafi futurorum praefcius differuit, multas inmifcens prophetias ac vaticinia de futuris temporibus: quae an impleta, vel adhuc implenda fint; alii viderint. Opus incipit, *Si ad hoc rotarum myfterialium centrum*. Scripfit & ad Henricum Imperatorem in Jeremiam, & in Danielem ejufdem generis commentarios, fimiliter & in Joannis Evangelium. Scripfit etiam de concordia veteris ac novi teftamenti libros quinque: in quibus oftendit ita utriufque teftamenti tempora concordare, ut nihil in veteri teftamento actum fit, quod in novo teftamento non pariter geratur, aut geftum fit, aut futurum fit in noviffimis diebus. Opus incipit, *Quia labentis ac perituri faeculi*, &c. Claruit fub Henrico Imperatore VI. anno Domini M.CC.

JOANNES, Abbas monafterii Nivicellenfis, theologus inter fcholafticos infignis, pontificii juris confultiffimus, & in facris literis longa exercitatione confummatus, fcripfit opus: cui titulus eft BIBLIAE ET CANONUM CONCORDANTIA: in quo fecundum ordinem divinorum librorum collegit ex utroque Teftamento omnes locos, cum quibus canones & decreta fanctorum Pontificum confonant: eifque locos canonum correfpondentes appofuit. Opus incipit, *In principio creavit Deus*, &c. Claruit fub Pio II. Pont. Max. anno MCCCCLX.

JOANNES Adamarius, Lorinchius, librum Sapientiae Syrach metrica paraphrafi illuftravit, anno Domini MDXL.

JOANNES Alcoch, Anglus, epifcopus Eligenfis, fcripfit in feptem poenitentiae Pfalmos, anno Domini MCCCCXC.

JOANNES de Alerio, natione Tholofanus, Carmelita, Prior generalis fui ordinis tertius decimus, in divinis Scripturis ftudiofus & eruditus, & non minus religionis fervore, quam eruditione venerabilis, edidir lecturae Scholafticae in Ecclefiafticum librum unum. Claruit fub Carolo IIII. Imperatore, anno Domini MCCCXLVIII.

JOANNES Annius, natione Italus, patria Viterbienfis, Praedicatorii ordinis profeffor, theologus eximius, hiftoriarum omnium, quot funt, quotque fuerunt, exactiffima cognitione celeberrimus, antiquarius praeftantiffimus, & vetuftiffimarum omnium rerum indagator & inventor admirabilis, cujus in Berofum Babylonium, Methaftenem Perfam, Manethonem Aegyptium, aliofque multos antiquiffimae vetuftatis hiftoricos accurati extant Commentarii, fcripfit in Pfalterium Commentarios, quorum ipfe meminit, Chronographiam Philonis exponens. Edidit item Quaeftionum in Apocalypfim librum unum, quem Xyfto Pontifici IIII. caeterifque regibus Chriftianis mifit, atque dicavit, oftendens in eo, Beftiam illam, tertio decimo potiffimum Apocalypfis capite defcriptam, quam communiter enarratores interpretantur Antichriftum, effe pfeudoprophetam Mahumetem; qui quanquam ante plurimos annos mortuus fit, ejus tamen fecta vivit etiam nunc, nimiumque graffatur adverfus Dei populum; eaque tandiu durabit, donec, juxta feptimum caput Danielis, regnum detur populo fanctorum Altiffimi, id eft, Chriftianis. Claruit anno Domini MCCCCLX. (b)

JOAN-

(a) Adnotavit laudatus Echardus apud NN. Sixtum, & Altamura legi expofitionem in Cantica Canticorum editam ab Innocentio V. de qua tamen apud omnes Veteres altum filentium: memorant tamen iidem alia Innocentii V. opera in Sacram Scripturam, videlicet in Pentateuchum, in Lucam, in illud Ifaiae *dedi te in lucem gentium*, quod poftremum opus prodiit Coloniae 1471. Parifiis 1521. & alibi pluries. Confule laudatum Echardum, apud quem reperies alia itidem opera varii argumenti, quorum plurima jam Typis prodierunt.

(b) Ut veritati ftudeam filius Ordinis, qui infcribitur *Veritatis*, non abftinebo a cenfura in Annium, quam prius etiam fincere tulit N. Cl. Melchior Canus *De loc. Theolog, lib. XI. c. 6.* nimirum infudaffe Virum doctiffimum, & de litteraria Republica bene meritum in verfione apocryphorum, qui proinde labor & Authori obfuit, & legentibus non prodeft; quin potius fabulis, & nugis replet animos fimpliciorum: quare ad fpuria funt ablegenda, quae ex Graeco in Latinum vertit, opera Berofi, Xenophontis, aliorumque: at vitio Annii vertendum non eft fufceptum ab eo ftudium, fere ac ab eo proprio marte conficta fpuria opera Grecorum fuerint Latinitati reddita: quae enim prius fuerunt ab aliis fub nomine Berofi, &c. conficta, bona fide excepit, & in Latinum tranftulit

JOANNES Arundineus, Germanus, ordinis Carmelitarum, episcopus Usbitenus, vir in divinis Voluminibus exercitatissimus, saecularis philosophiae non ignarus, & declamator celeberrimae opinionis, edidit in librum Sapientiae, in Psalmum CXVIII. & in epistolam ad Romanos Scholasticas lecturas, a se prius in publicis lectionibus explicatas, anno Domini MCCCCXC.

JOANNES Arboreus, Laudunensis, Doctor, Theologus Sorbonicae Parisiorum Academiae, vir doctissimus & vere Catholicus, edidit volumen ingens in decem & novem libros divisum, THEOSOPHIAS, hoc est, Divinae sapientiae titulo inscriptum: in quo juxta scholae consuetudinem aperto & non inculto stylo difficillimos cum veteris, tum novi Testamenti locos explicavit, varias sacrorum Doctorum super praedictis locis sententias & controversias discutiens & examinans, multasque haereticorum machinationes validis argumentationum ictibus destruens: disposuit autem Assertiones Operis sui secundum ordinem alphabericum, quo facilius essent inventu. Ejus principium est tale, *Nobilissimo ac Reverendissimo Cardinali Ludovico Borbonio*.

SCRIPSIT & ad Henricum, Gallorum regem, in Proverbia librum unum, incipientem, *Plurimum conducunt*. In Ecclesiasten ad eundem librum unum, incipientem, *Toto conatu*. In Cantica Canticorum librum unum. Edidit quoque Commentarios in quatuor Evangelia; in quibus sacrorum Doctorum sententias discussit, & perniciosas quorundam interpretum assertiones revicit. Operis initium est, *Sacro opus tibi*. Claruit sub Carolo V. Augusto MDL.

JOANNES de Abbatis Villa, archiepiscopus Bisuntinus, natione Gallus, scripsit Commentarios in Cantica Salomonis, impressos Parisiis ab Ascensio, anno Domini MDXXI.

JOANNES Bacco, Anglicus, ordinis Carmelitarum, theologorum sui temporis princeps, & in exponendis divinis Scripturis non ignobile nactus ingenium, exposuit universum novum Testamentum, editis scholastico more Commentariorum libris viginti septem: qui sunt,

In evangelium Matthaei	liber unus.
In evangelium Marci	liber unus.
In Lucam	liber unus,
In Joannem	liber unus.
In acta Apostolorum	liber unus.
In epistolas Pauli	libri quatuordecim.
In epistolas Canonicas	libri septem.
In Apocalypsin	liber unus.

CLARUIT sub Carolo IIII. Imperatore anno Domini MCCCL.

JOANNES Balbus, Genuensis, ordinis Praedicatorum, auctor Latini dictionarii, cui CATHOLICON titulus est, vir Scholastica theologia imbutus, Latinae & Graecae linguae peritus, scripsit secundum Scholasticam consuetudinem in quatuor Evangelistas Postillam in quatuor Evangelia; quae incipit, *Cur voluit Deus non plures, quam quatuor esse Evangelistas?* Habetur Genuae in Bibliotheca Praedicatorum manuscripta. Claruit anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo.

JOANNES Baptista Folengus, Mantuanus, monachus Cassinas S.Benedicti, Commentarios in omnes Psalmos summa fide, mira luce, grata brevitate ex ipsa Hebraïca veritate confecit, & absolvit: in quibus rara eruditione, & spiritus ardore flagrans, & sensuum candor, & acumen, & Latini sermonis elegantia insimul insunt. Horum initium est, *Totius voluminis argumentum*. Scripsit & in omnes epistolas Catholicas nitidas explanationes. Claruit anno Domini MDL.[a]

JOAN-

lit, ut pluribus prodesset vir apprime Graece doctus. Scio quidem N.Johannem plus aequo fuisse ab aliquibus ventilatum, praesertim ab Gerardo Johanne Vossio, sed non me latet ab aliis non inferioris notae Viris nobiliorisque conversationis fuisse Annium vindicatum, nimirum a Johanne Nauclero, Johanne Driedone, Valerio Anselmo Ryd, Michaële Medina, Antonio Guevara, Dionysio Gothofredo, Alphonso Maldonado, aliisque consulendis apud eundem Echardum *Tom.II. p.4. & seq.* apud quem etiam adnotantur innumera Annii alterius argumenti opera tum edita, tum anecdota, quae inter in Totam Scripturam postillae reperiuntur.

(a) Johannis Baptistae Folengii Commentarii in Epistolas Canonicas S.Petri, S.Jacobi, & I. S.Johannis prohibentur in Indice Romano. Vide Possevinum.

JOANNES Beetzius, Germanus, instituti Carmelitarum in coenobio Tenensi addictus, theologus & philosophus egregius, & in scholis theologorum disputator acerrimus, & apud populum in concionibus gratissimus, edidit scholastica phrasi explanationis scholasticae in epistolam Pauli ad Romanos librum unum. Claruit anno Domini MCCCCLXX.

JOANNES Benedictus, Doctor theologus in Academia Parisiensi celeberrimus, brevissima, sed utilissima scholia ex sanctis ac vetustis Patribus nominatim citatis collegit in universam Scripturam. Claruit sub Carolo V. Augusto MDL.

JOANNES Benius, Veronensis, sacerdos, in schola Joannis Matthaei Giberti Veronensis episcopi educatus, scripsit Italica lingua Discursus, sive Digressiones in passionem Domini ex quatuor Evangelistis septem ac septuaginta.

JOANNES Bertramus, Nutemburgensis, Germanus, in scholasticis disciplinis excellentissimus, Academiae quondam Moguntinae publicus theologiae Praeceptor, scripsit volumen ingens in Prologum Bibliae, omnia ad Scripturae introductionem necessaria copiosissime complectens: quod incipit, *Cogitanti mihi, &c.* Claruit sub Maximiliano Imperatore anno Domini MCCCCXCV.

JOANNES Beverlacius, archiepiscopus Eboracensis, natione Anglosaxo, scripsit in Evangelium Lucae Commentarios, anno Domini DCCXXI.

JOANNES Buteo, Delphinas, Gallus, mathematicus excellentissimus, scripsit anno Domini MDL. ad Franciscum Turnonium Cardinalem librum unum eruditissimum de Arca Noha, cujus formae & capacitatis fuerit; qui incipit, *In Arcam illam seminarium mundi*.

JOANNES Catardus, Aquasparsanus, edidit enarrationem in Jonam Prophetam, concionibus, & Christianae consolationi accommodatam; quae incipit, *Eo spectat*. Item Paraphrasim mysticam in eundem Prophetam, cujus initium est, *Brevis quidem*. Claruit anno Domini MDL.

JOANNES Cassianus, natione Scytha, Joannis Chrysostomi auditor, & ab eo Diaconus ordinatus, post aliquot annos ob incertam causam ab eo recedens, apud Massiliam presbyter consecratus est, ubi & duo condidit monasteria virorum, ac mulierum; scripsit plano & librato sermone de eo, quod dicit Apostolus, *Non enim, quod volo, facio bonum, sed quod nolo, malum*, librum doctum & elegantem, quem postmodum collationibus sanctorum Patrum, a se editis, inseruit, & vigesimum tertium Collationum librum praenotavit. Moritur Massiliae non sine opinione sanctitatis, Theodosio, & Valentiniano regnantibus, anno Domini CCCCXXXV. [a]

JOANNES, Constantinopolitanae urbis archiepiscopus, ob auream sermonis praestantiam Chrysostomus, hoc est, aureum os, appellatus, patria Antiochenus, & Antiochenae quondam ecclesiae presbyter, Secundo & Anthusa nobilibus parentibus ortus, in eloquentiae studiis Libanii Sophistae, in philosophia Andragathii clarissimi philosophi, & in divinis Scripturis Diodori episcopi Tarsensis, auditor ac discipulus, Basilio & Gregorio Magnis arctissima familiaritate conjunctus, edidit in sanctas literas plurima, tam Commentariorum, quam Homiliarum volumina: quanquam ex Commentariis, ut arbitror, nihil extet praeter fragmentum expositionis in octo prima capita Esaïae, & integram in epistolam ad Galatas explanationem.

IN Homiliis usus est docendi genere, ecclesiastici praeceptoris officio, & audientium utilitati accommodarissimo, dividens omnes sermones suos quandoque in duas partes, hoc est, Exegeticen, & Ethicen; aliquando vero in tres, hoc est, Parasceven, Exegeticen, atque Ethicen. In Parasceve, id est, Praeparatoria parte, nunc argumentum, quod tractaturus est, commendans, nunc auditorum docilitatem, frequentiam, alacritatem, & audiendi cupiditatem collaudans; nunc ea repetens, quae pridie dixerat, auditorum animos ad ea, quae dicenda sunt, praeparat jocundis & saepe fortuitis exordiis, sed interdum prolixioribus, quam optaret avidus auditor morae omnis impatiens, & ad propositae lectionis intelle-

(a) Opera Cassiani expurgata fuerunt Romae, & prodierunt cum adnotationibus e Tipographia Vaticana. Vide praesertim Alardum Gazaeum, qui eruditissimas notas eisdem operibus adposuit, & adversus XIII. Collationem adposuit opusculum Prosperi adversus Collatorem, aliaque lectione digna.

ctum festinans: quod & ipse Chrysostomus sentiens in Praefatione sermonis De ferendis reprehensionibus excusat, inquiens: REPREHENDUNT nos amicorum quidam, quod productiora sermonum initia faciamus: quibus, sive injuste taxent, sive juste sententiam ferant, ob hanc reprehensionem gratiam habemus.

IN secunda Homiliae parte, quae Exegetica, id est, Expositoria, dicitur, Chrysostomus versatur in explicatione divinae Scripturae juxta historicam, sive literalem intelligentiam, quam semper pro fundamento substernit; atque ita pure, aperte, germane, recte, & apposite exponit, ut alius nemo, expendens singulas quasque allatae Scripturae voces, easque dilucidis illustrans paraphrasibus: nec unquam ex ignorantia historici sensus literam aut detorquet durius, aut, ea relicta, confugit ad remotas quasdam allegorias; ad quas Hieronymus & Augustinus fateri non erubescunt se aliquando ex inopia historici intellectus fuisse coactos: sed in vera propriaque literae sententia continuo persistens, ad imitationem Eusebii Emeseni Episcopi, & Diodori Tarsensis Episcopi, quos praecipue in explicandis sacris Voluminibus sectatur, usque adeo allegoricis abstinet involucris, ut in omnibus ejus explanationibus allegorias, sive anagogias, quae idem sunt apud eos, non reperias, nisi in paucis ratisque admodum locis, in quibus id urgentissima divinae Scripturae necessitas vehementer efflagitat. Edisserit autem in singulis pene homiliis vulgatam suorum temporum translationem, ex Septuaginta interpretum, Aquilae, Symmachi, & Theodotionis versionibus concinnatam: unde & multa Scripturae veteris loca saepe aliter explicat, quam in nostris nunc vulgatis Codicibus legantur.

QUAESTIONES curiosas, & ad plebis aedificationem inutiles, pugnas disputationum, & conflictationes de rebus subtilibus & obscuris summo studio devitat; &, quae nonnulli expositores in divinis literis ad ostentationem eruditionis, quaesita disputandi occasione, solent de industria obscurare multis magnisque dubitationum difficultatibus, ipse paucis iisdemque nudis ac simplicibus verbis expedire solet. Cujus rei qualemcunque vel exiguum gustum possumus exempli gratia sumere ex elucidatione illius sententiae Pauli ad Romanos, NON EST VOLENTIS, NEQUE CURRENTIS, SED DEI MISERENTIS: quam cum acutissimus Augustinus multis involvat subtilibus & abstrusis de Praedestinatione ac Reprobatione, de Gratia & Libero arbitrio disputationibus; Chrysostomus duobus pene verbis omnibus se quaestionum ambagibus exsolvit, inquiens, primum eam sententiam fuisse a Paulo, non ex persona affirmantis, sed ex personas opponentis prolatam; deinde sic Apostoli dictum esse intelligendum, ut cum dicit, *Non est volentis, neque currentis*, subaudiamus, tantum; *sed Dei miserentis* simul ac magis: nam cujus potior majorque est in negocio aliqua pars, illius totum dicimus esse negocium. Verum si quandoque contingat Chrysostomum in difficultatem aliquam non dissimulandam, sed necessario discutiendam incidere; non prius eam aggreditur, quam ostendat se disputationis ejus neque occasionem invenisse, neque inventam sponte assumpsisse; sed coactum haereticorum perfidia ad refellendas illorum calumnias in eam descendere, hac scilicet dexteritate se accommodans imbecillitati imperitae multitudinis: in qua licet essent nonnulli, qui altiores etiam disputationes possent intelligere; plurimi tamen aderant, qui doctrinae subtilitatem non caperent, utpote homines indocti, atque artifices, & negotiis viribus occupati, & mulieres in ejusmodi disciplinis minime exercitatae, & puerorum turba, aetateque provecti senes, qui omnes oratione facili instituendi recreandique erant. Interdum tamen ad excutiendum torporem audientium quaestiunculas quasdam non admodum magni momenti proponit; easque de industria insolutas relinquens, illud statim addit: CUR AUTEM, & quomodo id se habeat, vobis investigandum relinquo: neque enim vos oportet a nobis omnia discere, sed & ipsos vos elaborate, & exquirere, ne segniores efficiamini. Atque haec in secunda parte Homiliarum perpetuo servat Chrysostomus.

Augustinus prolixus, Chrysostomus brevis in explicandis Sacrae Scripturae quaestiunibus.

IN tertia vero parte, quae semper ethice, sive moralis est, digreditur non solum ad locos illos ethicos, omnibus pro concione loquentibus communes, nempe de divitiarum contemptu, de luxu, crapula, ira, arrogantia, caeterisque vitiis fugiendis: sed expatiatur saepissime in selectis quibusdam moralis institu-

tionis

tionis paradoxis, sibi uni propriis; quorum haec praecipua sunt:

VIRTUTEM nec esse rem molestam, neque acquisitu difficilem.

MULTO facilius esse bene vivere, quam male.

PARVA leviaque peccata majori studio vitanda esse, quam magna.

NULLUM supplicium mala conscientia atrocius.

NEMINEM laedi posse nisi a semet ipso.

MELIUS esse injuriam pati, quam inferre.

MULTOS injuste laedere, neminem vero injuste laedi.

IGNOMINIAM hujus mundi esse gloriam, gloriam vero mundi ignominiam.

VITAM hanc non esse vitam, sed mortem.

MORTEM esse vitā meliorem.

MAXIMUM fieri in tribulationibus & tentationibus lucrum.

QUOD omnia supplicia, mortalibus a Deo immissa, magna sint divinae pietatis beneficia.

ELEEMOSYNAM esse artem omnium quaestuosissimam.

SOLITUDINIS & monasticae vitae commoda omnibus felicitatibus potiora.

QUOD regno Dei privari pejus sit, quam gehennae supplicium.

QUOD nolle omnia scire summa sapientia sit.

QUOD Christi divinitatem etiam absque ullis divinarum literarum testimoniis clarissime, ac fortissime adversus omnes gentes demonstrare possumus.

HIS atque ejusmodi vere aureis digressionibus auditorum animos mirum in modum inflammans, rapiens, elevans in amorem divinarum rerum, & elatos in Deum transformans, denique omnes sermones concludit in breves precationes, gratiarum actiones, & laudes benignitatis, & misericordiae Christi; cui simul cum Patre & Spiritu Sancto honorem, gloriam, & imperium precatur in saecula. Amen. Quanquam autem in cunctis pene homiliis eadem moralia loca saepius repetita inculcet: ea tamen verborum & sententiarum varietate easdem cogitationes tractat, atque retractar, ut nova semper ac diversa dicere videatur. Hactenus docendi modus Chrysostomo proprius.

QUANTUM vero ad verborum rationem, & genus dictionis attinet, omnes ei tribuunt nativam, nudam, ac venustam Attici sermonis puritatem, admirabili docendi facilitate conjunctam, qualem nulli unquam, vel Graecorum eloquentissimo contigit. Hanc ejus discipulus Isidorus, Pelusiaci montis abbas, in epistola ad Ophelium grammaticum describens, sic loquitur: JOANNIS linguam, dictionisque venustatem, non aliis dico (parvum hoc enim fortasse apud multos esset) sed ipsi Libanio, qui apud omnes in eloquentia praeclarissimus habetur, magnae admirationi fuisse indicio est Libanii ipsius epistola, ad illum etiam tum juvenem, cum orationem in Imperatorum laudem habuisset, scripta: ea sic habet. *Isidori Pelusiotae de Chrysostomi eloquentia testimonium.*

LIBANIUS JOANNI.

ORATIONEM tuam prolixam & pulchram accepi, & viris, qui & ipsi orationes conscribunt, legi. Nullus in eis fuit, qui non exiluerit, & vociferatus sit, eaque omnia fecerit, quae per stuporem consternati solent. Me illud delectat, quod dicendi artem, quam agendis in foro causis exhibere potuisti, ad hujus genus orationis conferre malueris: teque beatum judico, qui tantopere principes laudibus ornare potueris: nec minus fortunatos illos esse puto, quod laudatorem talem sint consecuti. Haec Libanius. *Chrysostomi encomium ex Libanio.*

Plutarchus vero orationem dilucidam & facilem vere & germane Atticam esse censet. SIC enim, inquit ille, prisci Oratores dixerunt. Gorgias autem Leontius primus vitium ambitionis & ostentationis in orationes civiles induxit: quod etiam vitium admirandum Platonem saepe contigit. Quod si Plutarcho in hac re credendum est, multis modis omnes alios Oratores praeclarus superat Joannes; qui in orationibus suis sic Atticismum refert, & perspicuitatem sermonis retinet, ut nesciam, an alius quisquam magis retineat. Hucusque Isidorus: cui consentiens Anianus, pervetustus Chrysostomi interpres, collaudat in eo aequalem dicendi mediocritatem, leniter sponteque sua fluentem, sic ad Horontium episcopum scribens: CHRYSOSTOMUS illud quasi peculiare custodit, ac proprium, *Aniani judicium de stylo Chrysostomi.*

quod cum semper sollicitus sit, semper vigilans, & noxii stuporis inimicus; nusquam tamen ejus oratio in pompam elevatur dicentis, sed tota ad utilitatem aptatur audientis: est enim stylus ipse ecclesiae auribus accommodatus, priscum illud, sed eruditum dicendi genus exprimens; medius, aequalis, maturus, pudicus, alienus ab omni incuriae culpa, pompaque luxuriae; non squalidus quidem, nec tamen floridus; non impolitus, sed neque nimia subtilitate limatus; non asperitate horridus, nec tamen amoenitate lascivus; maximam ubique copiam, admirabilemque indicans facultatem, nusquam tamen ambitionem loquendi: eo fit, ut illum magis simplex Lector intelligat, & laudet disertus: denique & sancti Basilii admirabilem illam curam loquendi, & plausibilem Antiochi pompam, & sublimem illum Gregorii cothurnum facile intelligas hac Joannis medietate superata: solae ab eo forsitan adolescentulorum minus blande mulceantur aures; quibus in ludo positis literarum non tam placent solida, quam picta; quique pulchra potius, quam utilia, sectantur; nec tam agentia diligunt, quam sonantia; magisque gaudent florum amoenitate conspergi, quam frugum ubertate nutriri. Haec Anianus.

SOLET etiam Chrysostomus, ut in ejus scriptis apparet, supra omnes ecclesiasticos Scriptores abundare similibus, collationibus, & metaphoris ad illustrationem & delectationem rerum explicandarum admirabili artificio concinnatis: nusquam tamen delectandi gratia utitur, vel sententiarum argutiis, ut Ambrosius; vel poëtarum illecebris, & mimorum salibus, ut Hieronymus; vel facetiis & jocis, quemadmodum Tertullianus: sed affectu potius paternae charitatis, & pio quodam juvandi studio mirifice delectat auditores; quos ut majori cum attentione detineat, orationis cursum frequentibus dialogismis, percontatiunculis, & exercitatiunculis interrumpit, saepe repetens hujusmodi voces, Quid nam est hoc? Cujus rei gratia haec dicta sunt? Audisti quae hic locutus est? Vidisti, quomodo nihil praecipit grave? Vidisti continentem ejus animum? audisti fiduciam? audi etiam ingentem charitatem. Perspexisti celsitudinem philosophiae? perspice fidem. Intuere, quaeso, hominis virtutem. Vides quomodo hoc facillimum est? Cogita, obsecro, haec verba. Inspice, quod non simpliciter, ac temere haec dicta sint. Papae qualis est haec doctrina, & quam est omnibus mortalibus necessaria. Papae quot bonorum plena est haec sententia. Magna nobis in his verbis prudentia & attentione opus est. Considera mihi beatos illos viros o dilecte. Disce hic quanta sit virtus. Ubi nunc sunt qui haec irrident? Audiant haec qui non credunt. Vellem hic adessent omnes, qui nostra vituperant. Libenter interrogarem eos, qui haec non credunt, num, &c. Ne te conturbent, o dilecte, quae audis. Ne mireris dilecte quod hoc dixerit. Ne mihi dixeris te haec non intelligere. Age & hoc etiam consideremus. Quod dicere semper soleo, id nunc quoque inculcare non desinam. Quibus sane tropis attentionem renovans, tardos excitat, fessos adjuvat, & ad finem usque orationis sustentat. Atque haec de Chrysostomi doctrina, & orationis habitu dicta sint satis.

Nicephori, & Suidae testimonia de numero operum Chrysostomi.

DE numero vero Lucubrationum ejus Nicephorus Callisti testatur se legisse libros mille. Suidas affirmat eum tot exarasse volumina, ut ea ne percensere quidem numerando possibile sit: sed nos, praetermissis exotericis scripris, exegetica tantum, quae ad explanationem pertinent Scripturarum, duobus separatis Catalogis recensebimus: quorum prior vere germana & legitima Chrysostomi scripta continebit; posterior vero ejusdem opera pseudepigrapha, hoc est, quae Chrysostomo sub falsae inscriptionis titulo tribuuntur, indicabit.

Operum, quae sine ulla controversia Chrysostomi esse creduntur,

CATALOGUS PRIMUS.

IN GENESIM scripsit continuae & integrae enarrationis homilias LXVII. tempore quadragesimalis jejunii ad populum Constantinopolitanum habitas; quarum prima incipit, Χαίρομαι, καὶ εὐφραίνομαι, ὁρῶν σήμερον τῆ Θεῷ ἐκκλησίαν: id est, *Gaudeo, & laetor videns hodie hanc Dei ecclesiam.* De his Photius Patriarcha Constantinopolitanus in libro, cui titulus est MYRIOBIBLOS, ita scriptum reliquit:

AC-

Photii judicium de Chrysostomi Homiliis in Hexaëmeron.

ACCUSANT nonnulli divinum Joannem, quod in Geneseos exegesi, & in his potissimum, quae de opificio sex dierum enarravit, nimium simplex sit, atque omnino destitutus omnibus illis speculationibus, quibus Origenes, Hippolytus, Eusebius, Basilius, caeterique ex sanctis nostris Patribus eruditissimi, in Hexaëmero praesertim abundant: qui sane mihi Joannis mentem tenere non videntur: is enim, ad simplicitatem Mosaïcae narrationis respiciens, relictis intempestivis theoriis, facilitate & humilitate sermonis maluit sequi Mosen: qui non, ut quidam satis inepte putant, de mundi opificio scribens, obscurissimas res & obscurissimis verbis differere statuit; sed rudi hebetique populo simplicissime & clarissime ea tantum ob oculos ponere voluit, quae crassae multitudinis ingenio comprehendi possent: sicut & ipse Joannes in explanatione Hexaëmeri hisce verbis indicavit: MOSES in exordiis suarum narrationum parvitati nostrae se attemperans, nihil de invisibilibus disseruit virtutibus: non enim dixit, In principio fecit Deus Angelos & Archangelos, sed, Coelum & terram: quia in principiis & praeludiis crassioribus locutus est Judaeis, qui toti praesentibus rebus inhiabant, neque spirituale quicquam comprehendere poterant: itaque eos a sensibilibus, & creaturis ad cognoscendum universi creatorem inducit: non enim decebat, ut solido pascerentur cibo, quibus adhuc lactis alimonia opus erat. Nam quemadmodum Magistri literarum puerulos, de gremio matris acceptos, & ignaros omnium, atque incapaces sublimiorum, primis tantummodo imbuunt elementis; deinde eos aliis tradunt magistris, qui eos perfectioribus instituant disciplinis: ita Moses ignaram omnium & rudem hominum naturam, &, ut ita dicam, nuper a lacte depulsam primis divinae cognitionis imbuit elementis, praeparans eam ed praestantiores magistros, Paulum nempe, & Joannem; qui pueros, primis rudimentis imbutos, ad majora & excelsiora deducunt, superimponentes jam posito fundamento celsa totius aedificii fastigia. Haec ille.

EDIDIT etiam Chrysostomus praeter has homilias iterum in varios Octateuchi locos homilias XIX. videlicet,

In Genesis caput 1. De principio Geneseos, homiliam 1. quae incipit, *Jocundum quidem nautis*.

In idem, De principio Geneseos, hom. 1. *Multa quidem*.

In idem, Cur homines a bestiis laedantur, cum Deus eas homini subesse voluerit? hom. 1. ex qua divus Augustinus libro primo adversus Julianum testimonium De peccato originali inducit contra Pelegianos.

In Gen. 3. De Deo, in paradiso deambulante, hom. 1. *Audistis antea*.

In Gen. 11. De confusione linguarum, hom. 1. ex qua Theodoretus fragmentum recitat in Dialogo, qui inscribitur INCONFUSUS.

In Gen. 14. De Melchisedech, hom. 1. cujus meminit Chrysostomus in Praefatione enarrationis in Psalmum 41.

In Gen. 17. De mutatione no inis Abrahae, hom. 1. *Haud difficile foret*.

In Gen. 37. De Josephi continentia, hom. 1. *Mihi quidem semper*.

In Levitici cap. 7. De vestitu sacerdotali, hom. 1. *Regni Christi evangelium praedicaverunt Prophetae*: cujus auctoritate utitur Epiphanius Diaconus in secunda Synodo Nicaena, actione 6.

In 1. Regum caput 1. De fide Annae, hom. 1. *Nulla profecto res*:

In idem iterum homil. 1. cujus meminit Chrysostomus in Praefatione praecedentis homiliae.

In idem de Anna, & Samuelis educatione, hom. 1. *Nisi videor*.

In 1. Regum cap. 2. In principium Cantici Annae, hom. 3. videlicet, De prima Cantici particula, Confirmatum est cor meum in Domino, hom. 1.

De secunda Cantici particula, Exaltatum est cornu meum in Domino, ho. 1.

De tertia Cantici particula, Dilatatum est os meum super inimicos meos, hom. 1. *Qui thesaurum effodiunt*: in qua testatur Chrysostomus, se primam & secundam homilias, quae nunc desiderantur, scripsisse.

In Reg. 1. 13. & sequentia capita, homilias 4. quarum prima, incipit, *Quoties diutina*: secunda, *Vos quidem*: tertia, *Equidem arbitror*: quarta, *Non parum civitatem*.

In

In 2.Paralipomenon 26. super, Elatum est cor Oziae, **hom.2. quarum prima** incipit, *Benedictus Deus*: secunda vero, *Age expositioni de Ozia*.

In Job caput 1. 2. & 3. hom.5. Laelio Tiphernate interprete, quarum prima incipit, *Magnus ad nos hodierna die certator*: secunda, *Magnum rerum pondus*: tertia, *Jam nos omnes*: quarta, *ubique quidem*: quinta, *Proponamus igitur*.

IN PSALTERIUM totum scripsit homilias plurimas: in quibus praeter morem suum frequenter disseruit non solum Septuaginta, Aquilae, Symmachi, & Theodotionis translationes nominatim inductas, sed etiam Hebraicam veritatem, & Syram, sive Chaldaicam translationem, Hebraicis & Chaldaicis vocibus expressas. Has homilias, ut ex Suida apparet, nonnulli Graecorum omnibus Joannis sermonibus praeferunt tum sublimitate sensuum, tum orationis lenitudine & elegantia. Fertur nunc inter opera Chrysostomi volumen homiliarum, seu potius expositionum in Psalmos, ex variis diversorum auctorum sermonibus contextum, & a Gentiano Herveto latinitate donatum: ex quibus quae tam ex styli indicio, quam ex veterum patrum testimonio ipsius esse creduntur, hae duntaxat sunt:

De Psalmorum utilitate homilia 1. *Quemadmodum cibo vita*.
In Psalmum 3. homilia 1. *Ducibus exercitus*.
hujus exordium citat Damascenus in lib. 3. contra Iconomastichos.
In Psalm. 4. homilia 1. *Non haec dicit Propheta*.
In Psalm. 5. homilia 1. *Videamus primum*.
In Psalm. 6. homilia 1. *Quando furorem & iram audiverit*.
In Psalm. 7. homilia 1. *Oportet quidem*.
In Psalm. 8. homilia 1. *In priore Psalmo dixerat*.
In Psalm. 9. homilia 1. *Longus est hic Psalmus*.
In Psalm. 10. homilia 1. *Magnae sunt vires spei*.
In Psalm. 11. homilia 1. *Ardua quidem res est virtus*.
In Psalm. 12 homilia 1. *Non est hoc parvum bonum*.
In Psalm. 38. super illud, Veruntamen frustra conturbatur omnis homo vivens, hom.1. quae incipit, *Piscatorem sinus altus*.
In Psalm. 41. homilia 1. incipiens, *Vos quidem nos nuper admirabamini*.
Theodoretus in Polymorpho producit testimonium Chrysostomi ex expositione Psalmi 41. quod in hac homilia non reperitur.
In Psalm. 43. homilia 1. incipiens, *Hunc Psalmum dicit quidem Propheta*.
In Psalm. 44. homilia 1. *Vellem nunc adesse omnes Judaeos, & Gentiles*.
In Psal. 44. super, Astitit regina, ho. 1. *Suave quidem est pratum & hortus*.
In Psalm. 45. homilia 1. *Solita utitur philosophia*.
hanc citat Euthymius in Commentario Psalmorum.
In Psalm. 46. hom. 1. *Hic etiam Psalmus idem tangit argumentum*.
In Psalm. 47. hom. 1. *Hic quoque significat liberationem*.
hanc citat Euthymius in Commentario Psalmorum.
In Psalm. 48. hom. 1. *Magna quaedam arcana*.
hanc citat Euthymius in Commentario Psalmorum.
In Psalm. quadragesimum octavum super illud, Noli timere, cum dives factus fuerit homo, homilia 1. *Agricola quidem*.
In Psalm. 49. hom. 1. incipiens; *Ipse quoque dixit alibi*.
In Psalm. 50. hom. 2. quarum prima, *Pictores imitantur*.
secunda autem incipit, *Reliquias externae mensae*.
In Psalm. 100. hom. 1. *Nos rursus dilectissimi*.
In Psalm. 108. hom. 1. *Magna hic nobis prudentia opus est*.
hanc citat Euthymius in Commentario Psalmorum.
In Psalm. 109. hom. 1. *Exurgamus, quaeso, & animis intendamus*.
In Psalm. 110. hom. 1. *Quid est in toto?*
In Psalm. 111. hom. 1. *Mihi videtur hujus Psalmi prooemium*.
In Psalm. 112. hom. 1. *In Scripturis saepe verba fiunt*.
In Psalm. 113. hom. 1. *Magnam hic testatur Dei benignitatem*.
In Psalm. 114. hom. 1. *Et quis nam est, inquit*.
In Psalm. 115. hom. 1. *Hujus dicti beatus Paulus*.

hanc

hanc citat Euthymius in Commentario Psalmorum.

In Psalm.116. hom.1. *Cujus clarum est.*
In Psalm.117. hom.1. *Dictum quidem Psalmi.*
In Psalm.119. hom.1. *Aliorum quidem Psalmorum.*
In Psalm.120. hom.1. *Vide rursus animam.*
In Psalm.121. hom.1. *At nunc multi verbum aegreferunt.*
In Psalm.122. hom.1. *Prosunt nonnunquam.*
In Psalm.123. hom.1. *Quod saepe dixi, hoc quoque nunc dico.*
In Psalm.124. hom.1. *Cur non dixit absolute, Sicut mons?*
In Psalm.125. hom.1. *Nomen captivitatis est quidem.*
In Psalm.126. hom.1. *Hic Psalmus dictus est de statu rerum.*
In Psalm.127. hom.1. *Vide, quomodo ab eo incipit.*
In Psalm.128. hom.1. *Hic quoque Psalmus.*
In Psalm.129. hom.1. *Quid est, De profundis?*
In Psalm.130. hom.1. *Quid hoc est? Paulus dicit stultum esse.*
In Psalm.131. hom.1. *Alii quidem volunt salum conservari.*
In Psalm.132. hom.1. *Multae quidem res sunt pulchrae.*
In Psalm.133. hom.1. *Psalmos de gradibus.*
In Psalm.134. hom.1. *Ad hoc rursus hortatur.*
In Psalm.135. hom.1. *Postquam dixit superius.*
In Psalm.136. hom.1. *Magnum est hii viris.*
In Psalm.137. hom.1. *De hoc saepe vobiscum.*
In Psalm.138. hom.1. *Quid dicis? Novit Deus.*

hanc citat Euthymius in Commentario Psalmorum.

In Psalm.139. hom.1. *Ubi nunc sunt qui dicunt, Quare sunt ferae?*
In Psalm.140. hom.1. *Hujus quidem Psalmi verba.*
In Psalm.141. hom.1. *Vides quomodo ubique.*
In Psalm.142. hom.1. *Est quidem precatio, quae fit per verba.*

hanc citat Euthymius in Commentario Psalmorum.

In Psalm.143. hom.1. *Quid dicis? Deus ne docet bellare?*
In Psalm.144. hom.1. *Hic Psalmus est diligentissime attendendus.*
In Psalm.145. hom.1. *Unde desiit, illic rursus incipit.*
In Psalm.146. hom.1. *Superius quidem in 144. Psalmo dixit.*
In Psalm.147. hom.1. *Non ad civitatem, sed ad eos.*
In Psalm.148. hom.1. *Est hoc sanctis in more positum.*
In Psalm.149. hom.1. *Si spectetur quidem anagoge.*
In Psalm.150. hom.1. *Vel hoc dicit de populo.*
In Sapientiae cap.3. hom.1. *Justorum autem animae.*

IN ESAIAM Prophetam fama est Chrysostomum integros composuisse Commentarios; ex quibus nunc tenemus a principio libri usque ad dimidium octavi capitis continuae juxta historicum, & mysticum sensum explanationis fragmentum, nuper Godofridi Tilmanni industria Latine versum: cujus initium est, *Qua nam potissimum virtute Propheta hic caeteris praeluxerit.*

HABEMUS item Chrysostomi in Esaiae caput primum De poenitentia, quod omnium peccatorum maculas & vestigia aboleat, homiliam unam, quae incipit, *Etsi a vobis aliquantum temporis abfuerim:* & est eadem cum illa, quae inter decem Chrysostomi homilias DE POENITENTIA inscribitur tertia.

Item in Esaiae caput sextum, De visione sedentis in throno homilias tres, quarum prima incipit, *Conspicio vos*: secunda, *Gaudeo conspiciens*. tertia, *Praeclarum nobis theatrum*.

IN JEREMIAE caput ultimum, De Hierusalem devastatione hom.1. cujus recordatur Chrysostomus in Praefatione homiliae super, Oportet haereses esse.

IN JONAM homiliam 1. incipientem, *Factum est*: quae collecta est ex homilia prima auctoris De poenitentia.

ITEM in 2. Maccabaeorum cap.7. de Agone VII. Maccabaeorum hom.1. *Quam speciosa, & grata.*

HAEC sunt, quae ex monumentis Chrysostomi in vetus testamentum usque ad

ad nostra tempora in lucem prodierunt: quae vero in novum Testamentum, aut passim invulgata habentur, aut apud veteres auctores citata inveniuntur, infra sequuntur, videlicet,

IN MATTHAEI Evangelium ab initio usque ad finem continuae explanationis Homiliae 91. Aniano Diacono, & Georgio Trapezuntio translatoribus: quarum prima incipit, *Ἔδει μὲν ὑμᾶς* id est, *Oportebat quidem nos*.

Dicitur etiam praeter has homilias scripsisse in varios sparsim Matthaei locos sermones varios, ex quibus duo maxime celebrantur, De martyrio videlicet Joannis Baptistae in 12. Matthaei capitulum: horum alter, qui nunc extat, sic incipit, *Heu me quid agam? unde sermonis exordium faciam?* alterius vero, quem nunc desideramus, initium est, *Rursus Herodias insanit*. Hujus sermonis occasionem Socrates in historia Ecclesiastica refert his verbis: EUDOXIA AUGUSTA ob dejectam statuam suam a Chrysostomo Synodum contra eum paravit: quod ille sentiens, homiliam in Ecclesia protulit, qua injustam Augustae persecutionem praetextu exponendi saevitiam Herodiadis in Joannem Baptistam graviter conquestus est, sic exorsus: Rursus Herodias insanit, rursusque turbatur, denuo saltat, denuo caput Joannis id disco accipere concupiscit, &c. quae oratio adeo Augustae furorem exacerbavit, ut illum statim in exilium pelleret. Haec Socrates. (Ex oratione Chrysostomi exacerbata Eudoxia Augusta illum in exilium depulit.)

Extat item in illud Matthaei 25. Quod uni ex minimis meis fecistis, homilia una, quae incipit, *Prata, & nemorosa loca*.

Item in Matth.26. De proditione Judae, hom.1. quae incipit, *Paucis hodie necessarium*.

IN MARCUM quoque, & LUCAM relictos fuisse a Chrysostomo celebres Commentarios, testes sunt Euthymius & Suidas, quos nostra nondum vidit aetas: supersunt tamen ex variis in Lucam locis ipsius homiliae 6. videlicet,

In Luc.16. De divite & Lazaro homiliae 4. quarum prima incipit, *Hesternum diem*: secunda, *Admiratus sum*: tertia, *Haud mediocrem utilitatem*: quarta, *Quod superest de Lazari parabola*.

Item in Luc.18. De publicano, & pharisaeo hom.1. quae incipit, *Quemadmodum nubium concursus*.

Item in Luc.23. De cruce & latrone hom.1. quae incipit, *Hodierna die*.

IN JOANNIS Evangelium habemus perpetuae ac perfectae enarrationis Homilias ejusdem numero 87. ex versione Francisci Aretini: quarum prima incipit, *Qui agonum certamina*.

Feruntur & in varia hujus Evangelii capita Homiliae aliquot extra numerum praedictarum, de quibus una tantum in Joan. cap.2. De nuptiis in Cana celebratis auctoris esse putatur: cujus initium est, *Hirundinum pulli*.

IN ACTUS Apostolorum habemus continuae, & integrae expositionis homilias 55: incerto interprete: quas licet Erasmus in dubium verterit; nemini tamen dubium esse potest, quin Chrysostomi sint: nam praeterquam quod frequentes interrogatiunculae, dialogismi, & digressiones locorum communium sub finem Homiliarum ostendunt Opus esse Chrysostomi: ipse etiam auctor homilia nona profitetur, se esse episcopum, & homilia undecima indicat, se episcopum esse urbis amplissimae, in qua degant supra centum millia pauperum, quotidiana eleemosyna indigentium, qualem certe credibile est, Chrysostomi temporibus fuisse Constantinopolin. Idem in homilia 9. 10. 11. & 12. legem illam de non ferendis juramentis, uni tantum Chrysostomo peculiarem, continuo inculcat; addens etiam se illos ab ecclesia ejecturum, qui huic a se promulgatae legi non paruerint, & quovis modo juraverint. Et homilia 41. indicat se vixisse temporibus Juliani Imperatoris. Denique homilia 52. nominis sui obiter mentionem facit, his verbis: NOMEN habere principis, non est esse principem: multi enim vocantur magnis nominibus, ut Petrus, Jacobus, & Joannes: sed non propter nomina sunt id, quod vocantur; quemadmodum & ego, licet vocer *Joannes*, non tamen sum Joannes. Sed & Joannes Damascenus in 3.libro De fide, & Oecumenius in Catena explanationum in Actus testimonia horum sermonum proferunt, ceu ex vero & germano Chrysostomi Opere, cujus initium est, ***Plurimi sunt, qui adeo hunc librum ignorant:*** (Homiliae in Act. Apostol. vindicantur Chrysostomo adversus Erasmum.)

SU-

SUPEREST item post hos sermones in 9. caput Actuum De conversione Pauli homilia 1. quae incipit, *Reprehendunt nos*.

IN OMNES Pauli epistolas composuit Chrysostomus magnum & insigne Homiliarum volumen, cujus mentionem faciens Georgius, Patriarcha Alexandrinus, in vita Chrysostomi a se edita, sic scribit: DIVINUS Joannes, cum Pauli epistolas, quas peae caeteris divinis libris vehementi complectebatur amore, explanare coepisset, & in eas ad funalis cerei lumen singulis noctibus enarrationes multas conscripsissee, jamque eas maxima ex parte interpretatus esset, nocte quadam in cubiculo suo sedens, & expositioni incumbens, humano quodam taedio angi coepit, dicens, Et quis novit, Deo ne accepta sint haec, & gratiam ab eo relatura? atque utinam citra notam reprehensionis enarrata sint haec: scopumne attigi sapientis istius, ac tanti viri? Hac de re, ut argumento quopiam redderetur certior, supplex efflagitavit Deum. Et ecce nocte eadem, arreptis in manus chartis, cum pressius incumberet scribendis in Apostolum Commentationibus, venit ad eum Paulus Apostolus, in aures ejus expositionem immurmurans: quem Proclus cubicularius, ad fores cubiculi excubans, per foramen quoddam januae prospectans, manifeste vidit immittentem os suum deorsum versus in aurem Joannis dexteram, & familiaritee dictantem ea, quae Joannes scribebat. Forma autem, habitusque Apostoli erat omni ex parte assimilis imagini divi Pauli; quam Chrysostomus, ad vivum depictam, in cubiculo suo summa cum veneratione servabat. Haec Georgius. Catalogus autem Homiliarum hujus voluminis hic est:

Chrysostomo Commentarios in Paulinas epistolas scribenti S. Paulus adsistit.

IN epistolam ad Romanos homilia 32. Germano Brixio interprete; quarum prima incipit, συνεχῶς ἀκούων: id est, *Continuo audiens*.

In epist. ad Corinthios primam homil. 44. Francisco Aretino interprete; quarum prima incipit, ὅρα πῶς εὐθέως: *Intuere, ut statim*.

In epist. ad Corinth. secundam homil. 30. quarum prima incipit, ἄξιον ζητῆσαι πρότερον: *Dignum est quaerere primum*.

In epist. ad Galatas continuatae expositionis Commentarius in nullas homilias divisus; cujus initium est, πολλὰ τὸ προοίμιον: *Multa prooemium*.

In epist. ad Ephes. homil. 24. quarum prima incipit, ἰδὲ πῶς τὸ, διὰ, τῷ πατρὶ δίδωσι: *Vide, ut illud, Per, Deo patri tribuit?*

In epist. ad Phil. hom. 16. quarum prima incipit, οἱ φιλιππήσιοι: *Philippenses*.

In epist. ad Colos. hom. 12. quarum prima incipit, πάντες μὲν ἅγιοι: *Omnes quidem sanctae*.

In epist. ad Thessal. primam hom. 11. quarum prima incipit, τί δήποτε φιλιππησίοις: *Quanam ratione Philippensibus*.

In epistolam ad Thessalonicens. secundam hom. 5. quarum prima incipit, ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ: *In priore epistola*.

In epist. ad Timoth. primam hom. 18. quarum generale argumentum incipit, τῶν τῶ ἀποστόλω: *Vnus ex Apostolis*.

In epist. ad Timoth. secundam hom. 10. quarum prima incipit, τί δήποτε καὶ δευτέραν. *Quam nam ratione etiam secundam*.

In epist. ad Titum hom. 6. Ambrosio Camaldulense interprete, quarum prima incipit, εἷς τῶν Παύλῳ συνόντων: *Vnus ex Pauli sociis*.

In epistolam ad Philemon. hom. 3. Ambrosio Camaldulense interprete, quarum prima incipit, πρῶτον ἀναγκαῖον: *Primum necessarium est*.

In epist. ad Hebr. hom. 33. quarum prima incipit, ῥωμαίοις γράφων: *Romanis scribens*: has Constantinus presbyter post mortem Chrysostomi, praeceptoris sui, ex enarrationibus ejus dispersis in unum integrae enarrationis corpus collegit. Mutius vero Scholasticus Latinas fecit.

EXTANT praeter hunc jam descriptum Homiliarum ordinem etiam aliae in varios epistolarum Pauli locos Homiliae viginti, videlicet,

In locum ad Romanos cap. 16. Salutate Priscam & Aquilam, hom. 1. *Nonne docti estis*.

In locum 1. Corinth. 7. Muliee alligata est legi, De libello repudii, homil. 1. *Pridem vobis B. Paulus*.

In locum 1. Corinth. 10. Nolo vos ignorare, quod Patres sub nube fuerunt,

Hom.1. *Nautae eam maris partem.*

In locum 1. Cor.7. De virginibus praeceptum, &c. De virginitate liber unus, cujus auctor ipse meminit hom.19. in priorem ad Corinth.

In locum 1. Corinth.11. oportet haereses esse, hom.1. *Concionem vestram.*

In 1.Cor.16. De collatione in sanctos, & eleemosyna, hom.1. *Exsurrexi hodie.*

In illud 2.Corinth.11. Utinam sustineretis modicum quid insipienriae meae, hom.1. *Omnes equidem amo.*

In illud ad Philippens.1. Sive occasione, sive veritate Christus annunciatur, hom.1. *Cum pridem Pharisaei.*

In illud 1. Timoth.5. Vino modico utere, hom.1. *Audistis Apostolicam vocem.*

In illud 1. Timoth. 6. Praecipe divitibus non sublime sapere, homil. 1. *Quid dicam, aut quid loquar?*

In illud ad Philem. 1.Paulus vinctus Christi,ho.1.*Principii quidem prudentiam.*

In illud ab Hebr.10. Sponte peccantibus nobis, hom.1. *Omnes arbores.*

Item de laudibus Pauli homil. novem, Aniano interprete, multa tam de Pauli epistolis, quam de his, quae Lucas de Paulo in Actibus scribit, explicantes: quarum prima incipit, *Nihil prorsus erraverit.*

EXTAT item praeter jam enumeratas lucubrationes Translatio utriusque Testamenti in linguam Armenicam, qua nunc Armeni utunrur, Chrysostomi, ut ipsi credunt, industria & sollicitudine edita. Meminit hujus Translationis Georgius, Patriarcha Alexandrinus, in vita Chrysostomi, referens eum, cum in Cucusum Armeniae oppidum exularet, incolas ejus regionis ad Christum perduxisse, ac subinde curasse, ut Psalmi Davidis una cum sanctis Evangeliis, atque aliis veteris instrumenti historiis Armenice verterentur, quo facilius divinae Scripturae cognitionem gentes provinciae illius obtinerent.

HAEC igitur sunt vera & legitima Chrysostomi scripta, quae de tam mulris ab eo in Sacras literas editis superstant: caetera vero exegetica scripta, quae sub falso Chrysostomi titulo inter vera ipsius Opera sunt immista, sequens Catalogus comprehendet.

CATALOGUS EORUM, QUAE PERPERAM D.CHRYSOSTOMO PUTANTUR INSCRIPTA.

In Genesis cap.2. hom.1. quae incipit, *Dignitas humanae originis.*

In Gen. cap.2. hom.1. incipiens, *Deus institutor Mundi*: quae collecta est ex centonibus Augustini; suntque in ea duo integra capita, ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus transcripta, nempe trigesimum primum, & trigesimum secundum.

In Gen. cap.2. hom.1.	*Jubetur Adam.*
In Gen. cap.3. hom.1.	*Deus sine initio.*
In Gen. cap.3. hom.1.	*Nemo qui nesciat.*
In Gen. cap.3. hom.1.	*Quoties mecum temporis.*
In Gen. cap.3. hom.1.	*Christiano cum hoste.*
In Gen. cap.15. hom.1.	*Fides est religionis.*
In Gen. cap.25. hom.1.	*Portabat Rebecca.*
In Gen. cap.37. hom.1.	*Filii autem Jacob.*
In Exod. cap.17. hom.1.	*Stabat Moses.*
In Judicum cap.11. hom.1.	*Deus, qui voluit.*
In 1. Regum 13. hom.1.	*Dominus Deus cum David.*
In 2. Reg.7. hom.1.	*Imitatores Christi.*
In 2. Reg.17. hom.1.	*Perdidit Absalon.*
In 3.Reg.17. De Helia hom.1.	*Gloriosus olim.*
In idem hom.1.	*Cum gesta peccata.*

In 4. Reg.2. De ascensione Heliae hom.1. incipiens, *Apud quosdam veteres*: hanc Beda in Quaestionibus libri Regum putat esse Chrysostomi; sed stylus resipit auctorem ejus homiliae, cujus initium: *Exulta coelum, & in laetitia esto terra*: quae ponitur inter pseudepigrapha Hieronymi, in die Dominicae resurrectionis, & inter sermones Eusebii Emeseni.

In 4.Reg.5. De Naaman hom.1. *Cum Naaman.*

In 4. Reg.6. De Heliseo hom.1.	*Etsi frequenter.*
In Job cap.1. hom.1.	*Veruntamen fratres charissimi.*
In Job cap.1. hom.1.	*Athletam in certamen.*
In librum Psalmorum Praefatio, incipiēs,	*Post Mosem.*
In lib. Psalm. Praefatio altera incipiens,	*Omnis Scriptura.*
In Psalm.1. hom.1.	*Beatitudo est omnium.*
In Psalm.2. hom.1.	*Quemadmodum qui in Solem.*
In Psalm.9. hom.1.	*Creatoris omnium rerum.*
In Psalm.9. hom.1.	*Deus generis nostri.*
In Psalm.13. hom.1.	*Quemadmodum cum Dominus.*
In Psalm.14. hom.1.	*Est pulcher Psalmus.*
In Psalm.22. hom.1.	*Circulo consecrato.*
In Psalm.24. hom.1.	*Viatores arctae & angustae viae.*
In Psalm.25. hom.1.	*Filii lucis.*
In Psalm.26. hom.1.	*Ex plenitudine verbi.*
In Psalm.29. hom.1.	*Celebritas confessionis.*
In Psalm.33. hom.1.	*Sermo divinus.*
In Psalm.37. hom.1.	*Saepe a nobis.*
In Psalm.38. hom.1.	*Et quomodo potest Psalmus.*
In Psalm.39. hom.1.	*Nec hunc quidem Psalmum.*
In Psalm.40. hom.1.	*Nannulli quidem.*
In Psalm.40. hom.1.	*Etiamsi Propheta.*
In Psalm.42. hom.1.	*Hic Psalmus est.*
In Psalm.42. hom.1.	*Cohaeret priori.*
In Psalm.68. hom.1.	*Qui orationibus.*
In Psalm.71. hom.1.	*Dominus virtutum.*
In Psalm.84. hom.1.	*Omnis, qui se agnoscit.*
In Psalm.90. hom.1.	*Psalmum nonagesimum.*
In Psalm.93. hom.1.	*Adversus fluctus.*
In Psalm.95. hom.1.	*Egregium vereque mirandum.*
In Psalm.96. hom.1.	*Ictus a vipera Paulus.*
In Psalm.106. hom.1.	*Spiritus Sanctus.*
In Psalm.115. hom.1.	*Narratur quod apiculae.*
In Psalm.118. hom.1.	*Benignitas Dei.*
In Psalm 118. hom.1.	*Veritatem praedicandam.*
In Psalm.121. hom.1.	*Dominus noster.*
In Psalm.142. hom.1.	*Judicia Domini sicut abyssus multa.*
In Esaiae cap.1. hom.1.	*Si volueritis, & audieritis.*
In Es. 9. hom.1.	*Christus unam cum Patre.*
In Es. 42. hom.1.	*Vita innovata.*
In Es. 62. hom.1.	*Quoniam tempus venit.*
In Jeremiae 1. hom.1.	*Magnum Jeremiae meritum.*
In Danielis 3. De tribus pueris hom.1.	*Trium puerorum sermo.*
In Dan.13. De Susanna hom.1.	*Divinae lectiones.*
In Zachariae 6. hom.1.	*Nobilis genere.*

HOS hucusque enumeratos sermones, quanquam ipsi eruditi sint, & digni, qui a studiosis avide legantur, multis tamen non spernendis conjecturis apparet non esse Chrysostomi, sed aliorum auctorum; quibus neque candor, neque illa perpetua orationis facilitas inest, quam in Chrysostomo miramur, sed sermo commaticus, concisus, & affectatione duriusculus, similitudinum, & collationum, quae praecipua sunt Chrysostomi ornamenta, nihil habens: contra vero abundans similiter respondentibus vocibus, & similiter terminantibus sententiis; veluti illud est, quod in expositione Psalmi trigesimi tertii legitur, Eja fratres mei, hic modo respondere volo: quanti modo dicunt nolo, qui jam dicebant volo: itemque illud, Oracula sanctae lectionis, quae sonant in auribus vestris, nidum faciant in cordibus vestris: a quibus dicendi formis maxime abhorret Chrysostomus. Continent etiam aliqui ex hisce sermonibus notas quasdam, ex quibus facile suspicari

queas auctorem illorum non scripsisse Graece, quales sunt nonnullae orationis figurae, quae aptari non possunt ad Graecum sermonem; & similiter interpretationes aliquae vocabulorum, ceu etymologia Meridiei, quam habes in homilia Psalmi 90. videlicet Meridies dicitur, quia dividit dividir die.: Meros enim pars est divisa diei; & in Homil. Psal. 118. Veritas tres sunt syllabae, & septem literae: quia in septima die requievit Deus ab operibus suis. Sunt praeterea homiliae istae contra Chrysostomi consuetudinem destitutae exordiis in ingressu orationis, fine moralibus adhortationibus ante finem, & absque ullis doxologiis ac precationibus in conclusione sermonis: sed & loci communes de peccato originali, de praedestinatione, de praescientia, de induratione, de gratia & merito in quibusdam sermonibus pertractati, Augustino magis peculiares videntur, quam Chrysostomo; qui ut ab his semper abstinet, ita nusquam citare solet nomina ecclesiasticorum Doctorum: ex quibus tamen nonnulli in his sermonibus nominatim inducuntur, ut Hippolytus, & Cyprianus: citatur item Joannes Evangelista sub appellatione Theologi: quod sane cognomen nescio an alicubi Chrysostomus tribuerit Joanni: quem tamen saepe tonitrui filium vocare consuevit. Neque praetereundum arbitror, quod auctor hic lectiones Scripturarum, quaecunque illae sint, dividit & exponit per versiculos, interdum quoque numeratim distinctos, crebro illud repetens, Versiculum, quem modo audivimus: item, Sequitur alter versiculus: item, Revertamur ad propositos historiae versiculos: & rursus, Viso jam primo versu, atque item secundo, videamus & tertium: quam dividendi formulam nullibi in Chrysostomi scriptis reperies. His accedit, quod auctor saepe, relicto historico sensu, citra ullam occasionem ad allegoricos, & anagogicos sensus devolvitur: quod rarissime facit Chrysostomus, & nonnisi necessitate adactus. Caeterum, quisquis ille fuerit horum sermonum scriptor, apparet eum esse vetustum, tum ex antiqua translatione Scripturarum ab eo exposita, quod non leve indicium est vetustatis, tum ex Paschali baptismate, aliisque antiquis ecclesiae ritibus, quos commemorat temporibus suis in observatione fuisse. Hactenus de pseudepigraphis, ad vetus Testamentum pertinentibus; nunc ea, quae ad novum spectant, enumerabimus.

IN MATTHAEUM extat incerti auctoris imperfectum Opus, in Homilias 54. divisum: tametsi nullas habeat homilias, sed perpetuus sit Commentarius, continens continuatam expositionem Evangelistae ab initio videlicet usque ad dimidium 13. capitis, & rursus a principio capitis 19. usque ad finem cap. 25. cujus exordium est, *Sicut referunt Matthaeum, &c.* de quo quidem Opere diversa feruntur judicia. Sunt qui ipsum negent esse Chrysostomi, cum ob vulgatam Latinae ecclesiae translationem, quae in eo differitur, tum ob frequentes allegorias, & allegationes apocryphorum scriptorum, quibus auctor utitur, citans Scripturam Seth, Apocryphum Ezechiae, Itinerarium Clementis, & alia his similia, a Chrysostomi usu remotissima. Ad haec addunt Commentariorum phrasin, expositiones, & dogmata, Chrysostomianae linguae, & menti magis contraria, quam ignem, & aquam: nam & dictionis character, & schemata quaedam, ad Graecam orationem minime respondentia, indicant scriptorem fuisse Latinum: haeretica vero dogmata, toto passim Operi inspersa, palam arguunt eundem fuisse haereticum, non uni tantum sectae addictum, sed variis Montani, Manichaei, Arrii, Donati, ac Pelagii haeresibus implicitum, & propter eas haereses merito ab ecclesia damnatum, & a Paulo Papa IV. in Catalogo scriptorum suspectae fidei annumeratum.

SUNT ex opposito qui hoc ipsum Opus contendunt esse Chrysostomi, adducti non solum auctoritate Apostolicae Ecclesiae, quae publice inter divinas laudes legit Homilias ex his Commentariis sub nomine Joannis Chrysostomi; sed etiam permoti pondere, & gravitate sententiarum, & propositionum hujus Operis; quae ad confirmationem Christianorum dogmatum sub titulo, testimonio, & auctoritate Chrysostomi inducuntur in glossis authenticis, quas vocant Ordinarias, in catenis Evangelicarum explanationum, in decretis summorum Pontificum, & in Summis theologicis magni nominis theologorum; in quibus multae ex his sententiis, diligentissime expensae, ab omni erroris suspicione vindicantur.

NE-

NEQUE his quicquam obest recens edictum Pauli Papae Quarti, quippe quod non simpliciter, & omnino rejecit universum hoc Opus, tot jam saeculis communi ecclesiae assensu comprobatum: sed ea duntaxat hujus Operis exemplaria interdicit, quae praeter auctoris mentem ab haereticis vitiata inveniuntur, & his, quibus nunc scatent, faecibus inquinata. Has autem faeces, & sordes non auctoris culpa, sed haereticorum fraude in hos Commentarios irrepsisse triplici indicio persuadent. Primo, quod exemplaria quaedam vetustissima nihil continent hujusmodi errorum, sed alia manu omnia habeant ascripta in marginibus. Secundo, quod quicquid haereticum est, ita per illationem sit germanae lectioni assutum, ut, si resecetur, ne latum quidem unguem mutetur sententia: quod sane fieri non posset, si ab ipso auctore ingenue fuisset intextum; quemadmodum nec humano corpori membrum aliquod auferri potest absque deformi totius structurae mutilatione. Tertio, quod credibile non sit auctorem, qui nec amens, nec obliviosus fuerit, iisdem de rebus, & iisdem pene locis scribentem sibi ipsi contraria sensisse, & dixisse, praesertim vero in his, de quibus, ut Arrianus, accusatur: quomodo enim verisimile fuerit eum cum Arrianis de inaequalitate, & diversa patris, & filii substantia convenisse, qui adversus Arrianos unitatem, & aequalitatem utriusque multis locis defendit? praecipue vero hom.44. super illis verbis, Vaeh vobis scribae, & pharisaei, qui clauditis regnum coelorum: ubi haec scribit: SIC ET modo haeretici sacerdotes claudunt januam veritatis: ideo, quando legunt in populo suo aliquid tale, QUI ME MISIT, MAJOR ME EST, perversa interpretatione claudunt januam veritatis, dicentes filium minorem patre: cum tamen secundum dispensationem carnis dicatur minor. Et hom.28. in expositione illius sententiae, OMNIA MIHI TRADITA SUNT A PATRE MEO, proponens ac dissolvens argumentum eorum, qui ex his verbis astruebant filium patre minorem, sic inquit: A QUO illi tradita sunt omnia, si unus est pater, & filius? aut quare habere non poterat, nisi tradita illi fuissent, si per omnia patri suo erat aequalis? nam significatio traditionis tam unitatis rationem, quam aequalitatis excludit. Respondeo, tradita sunt ei secundum quod minoratus est paulo minus ab angelis: nam secundum illud, quod non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, Deus unus, & aequalis est ei, qui tradidit omnia. Et hom.45. exponens illud Matth.23. ET VOS IMPLETE MENSURAM PATRUM VESTORUM, ait: QUANDO vides haereticos tres per omnia aequales, dicentes non ejusdem esse substantiae, non ejusdem esse auctoritatis, sine principio omnes hos, aliqua parte distantes a se; ne mireris: implent enim mensuram patrum suorum Gentilium, quoniam illi similiter multos deos colebant. Quibus quidem verbis quid apertius dici potuit adversus Arrianam sententiam, quae huic auctori ascribitur? Haec igitur est super his commentariis controversia: de qua judicent me doctiores: ego, quod addam, nihil habeo, nisi hoc ipsum opus disertum & doctum esse, ac dignum, quod assidue legatur, si tamen prius diligentissime expurgatum fuerit ab iis erroribus, quos in sexto libro in censuris super Matthaei expositoribus annotavimus. Floruit auctor hic, ut ex 33. & 49. ejus homiliis colligitur, post tempora Theodosii Augusti: scripsitque etiam in alios Evangelistas consimilis industriae commentarios.

HACTENUS de opere in Matthaeum imperfecto: post quod habetur inter opera Chrysostomi ferragō diversorum sermonum in varios quatuor Evangelistarum locos; quorum alii desumpti sunt ex homiliis Chrysostomi, alii ex jam memorato opere imperfecto, alii vero esse putantur ejusdem auctoris, cujus in Marcum habemus quatuordecim sermones: qui, quantum ex ejus scriptis deprehenditur, monachus fuit sub potestate episcopi constitutus, & ad monachos edidit explanationes suas, frequentibus intermistas allegoriis, & interdum violentis: quod ipse non ignorans hom.9. in Marcum se his verbis excusat: PUTATIS nos vim facere scripturae: & forsitan aliquis dicat in tacita cogitatione, Iste semper allegorias sequitur, & vim scripturae sanctae facit, &c. Hujus igitur, atque aliae aliorum Homiliae hae sunt:

In Matthaei caput secundum De adventu Magorum, homilia Incerti Monachi: quae incipit, *Hoc futurum Esaias*.

In

In Matth.2. De fuga pueri in Aegyptum homilia Incerti Monachi, *Hunc ergo puerum*.

In Matth.2. De caede infantum hom. Incerti Monachi. *Dedicatur novus*.

In Matth.2. De reditu pueri in Judaeam hom. Incerti Monach. *In eo, quod dixit*.

In Matth.5. De tentatione Christi hom. Incerti Mon. *O incomparabilem*.

In Matth.5. De Beatitudinibus homil. incipiens, *Non tantum corpora*: quae est pars hom.15. Chrysostomi in Matthaeum.

In Matth.5. De maximo, & minimo in regno coelorum homiliae Incerti Monachi. *Cum nobis pro officio*.

In Matth.5. De dilectione inimicorum hom. Incerti Mon. *Per omnia vult nos*.

In Matth.6. De oratione Dominica hom. *Dominica oratio*.

In Matth.6. De jejunio hom. Incerti Monachi. *Sicut in superioribus*.

In Matth.6. De cavendo jejunio hypocritarum homilia Incerti Monachi. *Series lectionis*.

In Matth.7. De cavendis pseudoprophetis hom. Inc. Mon. *Omnibus notum est*.

In Matth.9. De navicula hom. *Christum in humanis actibus*. est Petri Chrysologi.

In Matth.9. De conversione Matthaei hom. *Multae tempestates*.

In Matth.14. De Joannis decollatione hom. *Hodie nobis Joannis virtus*. est Petri Chrysologi.

In Matth.15. De Cananaea hom. *Miratur Evangelista*: habetur inter opera Origenis.

In Matth.18. De necessitate scandalorum. hom. Inc. Mon. *Videtur quidem*.

In Matth.18. De correctione fraterna hom. Inc. Mon. *Exercitia legit*.

In Matth.18. De correctione fraterna homil. *Magnum quiddam. &c.* quae sumpta est ex explanatione Chrysostomi in Matth. hom.62.

In Matth.19. De repudio hom. *Justus Dominus*: quae est in opere imperfecto homilia 32.

In Matth.19. de Petro Christum interrogante, hom. *Quoniam possibile*: est pars homiliae 33. operis imperfecti,

In Matth.20. De ascensu Christi in Hierusalem, homilia Incerti Monachi. *Postquam virginei*.

In Matth. 20. De Christo ascendente Hierosolymam, homilia Incerti Monachi. *Proxime cum*.

In Matth.21. De Christo asinis invecto, hom. *Puto res ipsa*: quae est in opere imperf. hom 37.

In Matth.21. De ficu arefacta, hom. Incerti Mon. *Si ad arborem*.

In Matth.22. De Censu, hom. *Omnis malitia*: quae est pars homiliae 42. operis imperfecti.

In Matth.22. De dilectione Dei, & proximi hom. *Frequenter Judaei*: quae est altera pars ejusdem homiliae.

In Matth.26. De coena Domini hom. Inc. Mon. *Ad hodiernum*.

In Matth.26. De coena Domini hom. Inc. Mon. *Secundum Salvatoris*.

In Matth.47. hom. Inc. Mon. *Evangelicae Series*.

In Matth.27. hom. Inc. Mon. *Sufficiant quidem*.

IN MARCI cap.1. De principio Marci hom. Inc. Mon. *Animal illud*.

In Mar.1. De Joanne Baptista hom. ejusdem. *Nunc veniamus*.

In Mar.1. De Jesu veniente a Nazareth Galilaeae, homilia ejusdem. *Videte unitiones*.

In Mar.1. De Christo degente cum bestiis, hom. ejusdem. *Quoniam praeterita dominica*:

In Mar.1. De Christo ingrediente Capharnaum, hom. ejusdem. *Felix & pulchra mutatio*.

In Mar.1. De socru Simonis hom. ejusdem. *Instruxerat Dominus*.

In Mar.5. De sanguiniflua hom. ejusdem. *Interrogat circumspiciens*.

In Mar.8. de panibus hom. ejusdem. *In superiori parte*.

In Mar.9. De transfiguratione hom. ejusdem. *Jurat Christus*.

In

In Mar.10.De coeco hom.ejusdem. *Quoniam sanctus presbyter*.
In Mar.11.De Christo asinis invecto hom.ejusdem. *Iste, qui ligatus*.
In Mar.11.De ficu arefacta hom.ejusdem. *Ingreditur Dominus*.
In Mar.11.De ejectione vendentium hom. ejusdem. *In Evangelio secundum Joannem*.
In Mar.13.De die judicii hom.ejusdem. *Evangelica lectio*.
IN LUCAE cap.1.De nativitate Jo:Baptistae hom.ejusdem.*De sol*.
In Luc.2.De ortu Christi hom.ejusdem. *Joseph autem non audebat*.
In Luc.10.De eo,qui incidit in latrones, hom.ejusdem. *Tum dixit Dominus*.
In Luc.15. De duobus filiis hom. *Omnium quidem de scripturis*: fertur inter opera Hieronymi, tametsi nec Hieronymi sit.
In Luc.16.De Zachaeo hom. Incerti Monachi. *Quoniam dixerat*.
In Luc.19.De Zachaeo hom. Inc. Mon. *Si per Christum*.
IN JOANNIS cap.1. De verbo filio Dei, Inc. Mon. hom. *Si credis quod Deus*.
In Joan.1.De Joan.Baptista hom.ejusdem. *De Joanne dicitur*.
In Joan.4.De veris adorantibus, hom.ejusdem. *Innumera beneficia*.
In Joan.11. De Lazaro hom.*Grandi fratres*: creditur esse Chrysologi.
In Joan.15. super, Vos amici mei estis, hom. Inc. Mon. *Dominus Christus in Evangelio*.
In Joan.20. de Maria flente ad monumentum homiliae 2.quarum una incipit, *Maria veniens*: altera *Licet omnes*.
In Joan.20. De Thoma hom.1. *Hoc ergo hodie*.
In primam Cor.13. De fide, spe, & charitate homil.1. *Apostolus Paulus loquitur*.
In 1.Cor.15. super illud, Cum subjecta fuerint illi omnia, hom.1. *In hesterno fratres*.

ATQUE haec sunt, quae in universum extant tam indubitata, quam dubia Chrysostomi scripta ad divinae scripturae enarrationem spectantia.

SCRIPSERUNT Chrysostomi vitam Socrates, Sozomenus, Theodoretus, & Nicephorus in historia universali ecclesiasticarum rerum: particulariter autem, & separatis voluminibus Palladius, primus Hyberniae episcopus, & Georgius, patriarcha Alexandrinus.

MORITUR beatissimus hic vir, factione Theophili Alexandrini, & Eudoxiae Augustae in exilium actus, apud Comanas oppidulum in finibus Ponti, anno, ut refert Socrates, a Christo nato CCCCV. die XIV. Septembris, consulatu Honorii VII. & Theodosii II. Ejus Exegetica scripta abbreviarunt Theodoretus Cyrensis episcopus, Theophylactus Bulgariae episcopus, Euthymius Zigabenus, & Occumenius (a),

Palladius a Xysto dicitur primus Hiberniae Episcopus, sed universim ab aliis negatur, & adstruitur Episcopus primum Helenopolis, deinde Alpenae.

JOAN-

(a) Quum omnibus posterioris aevi Criticis praeluxerit N.Xystus in Chrysostomi operum criterio, dubio procul facem praetulit lucidiorem, quapropter pauca nobis addenda supersunt, quae ejusdem suae facis lumine nobis conspicienda reliquit cum ad historiam tum ad Criterium spectantia. Quod ergo ad historiam spectat (esto ad criticam quoque notitiam faciat) id proculdubio est, quod de editione Armenica Bibliorum a Chrysostomo Cucusi commorante peracta tradit, quamque Critici omnes inficiantur, nec Veterum quidem monumenta praesto sunt ad rem hanc firmandam, quae solum ab aliquibus opinione minus probabili ductis fuit primitus edita in vulgus: nec ratio ulla praesto est ad rem hanc ostendendam. Scio quidam a N. Xysto hac de re laudari Georgium Alexandrinum VII. Seculi Scriptorem, qui in Vita S. Joh. Chrysostomi id adserit. Verum fabulas quamplurimas intexuisse Georgium sinceris Chrysostomi Actis cum advertant omnes Critici, praecipue Cl.Savilius, id etiam testatur Photius *Codice 96*. & ne ab Armenica hacce Versione pedem removeamus. Quis unquam, modo mica rationis polleat, facile sibi suadebit Chrysostomum per biennium fortasse Cucusi commoratum potuisse tam improbum adgredi opus, cum ibi exul manens, ad angustias usque redactus, morbis, iisque gravibus, oppressus, aerumnis, & miseriis in inclemento aëre fatigatus ad mortem, vix potuerit respirare? Gentilium conversioni, ut potuit, ibi non ignavam adhibuit operam valetudinarius homo: at eo etiam munere detentus, qui potuit Armenicam incubare Bibliorum editionem Graecanicus homo, qui per menses fuit infirmitatibus attritus, febribus exustus, omnique poenarum genere cruciatus? Legat, qui veritati incumbit, epistolam CXV. Chrysostomi e loco exilii scriptam, ejus Acta ab Auctoribus in Xysti Bibliotheca laudatis edita, & acu tanget rem aliter se habere ac quidam opinati sunt Chrysostomo primam Armenicam Bibliorum editionem adjudicantes.

Circa librorum, quos edidit Chrysostomus, criterium longe major, improbiorque superest labor, quum tot libros ediderit ille, ut eorum numerum Veteres Critici non sustinuerint, quapropter Isidoro, ac Svidae, etsi non impossibile, difficillimum fuit opus eos exacte describendi, quia plusquam mille libros Chrysostomus edidit, ut idem Svidas, & Cassiodorus aperte testantur. Quod ergo primum animadvertendum est, id proculdubio est de *Operis imperfecti* authore judicium. Etsi enim N. Xystus aliorum se-

JOANNES Christophori, Dominicanus, in scripturis longo tempore exercitatus, & in saeculari philosophia nobiliter doctus, facultate & sermone scholasticus, scripsit Postillam scholasticam in quatuor Evangelia, & in omnes Pauli epistolas, Claruit anno Domini M.CCXL.

JOANNES Dietembergius, ordinis Praedicatorum, theologiae professor egregius, & haereticae pravitatis inquisitor, cujus extat opus Confutarionum adversus scripturarios Lutheranos, utrunque sacrae legis instrumentum Theutonicae linguae donavit. Claruit sub Carolo V. Augusto anno M.D.XX.

JOANNES Docaeus, Laudunensis episcopus, eruditus & facundus, scripsit in Evangelia, quae in diebus ferialibus Quadragesimae leguntur, homilias stylo elegantes, & pietate insignes: quarum prima incipit, *In primis dicamus*: item enarrationem in passionem Dominicam secundum Matthaeum, quae incipit, *Paulus Vas electionis*. Claruit anno Domini M.D.LV.

JOANNES Dominici, tituli S.Xysti cardinalis, archiepiscopus Ragusinus, patria Florentinus, ordine Dominicanus, Antonini archiepiscopi Florentini praeceptor, vir sanctitate, scientia, & Hetrusca eloquentia effulgens, tantaque ingenii solertia, & memoriae tenacitate praestans, ut ipse in libro, quem LUCULAM NOCTIS inscripsit, interposito juramento affirmet, se in nulla scientia praeceptorem habuisse, sed exemplo Augustini, omnes per se ipsum disciplinas edidicisse, & intellexisse. Hic, cum ad concilium Constantiense a Gregorio XII. pro unione ecclesiae missus esset, peracto concilio, & unione inita, hortatu Sigismundi Imperatoris a Martino Papa V. legatus in Pannoniam mittitur ad extinguendas haereses Boëmorum nuper exortas: quo profectus, cum reperisset animos ita in haeresi obduratos, ut nec exhortationibus flecti, neque ullis aut precibus, aut minis possent ab incepto revocari, desperatis rebus, contulit se Budam, Pannoniae regiam; ubi moerore animi contabescens, mortalitatem exuit anno Domini M.CCCCXVIII. sepultusque est in templo divi Pauli primi eremitae, miraculis multis corruscans. Is itaque inter multas scholasticas scripturarum expositiones reliquit scholasticos commentarios

In Ecclesiasten,

In

secutus opinionem, cui etiam Henricus Savilius adstipulatur, in ea videatur fuisse sententia, ut illud, resectis haeraesibus, quibus carent vetusta eaemplaria, Johanni Chrysostomo adjudicetur, quum sub ejus nomine laudetur in Glossa Ordinaria, in Decreto Gratiani, & in Summa S.Thomae. Tamen nullum faccesfere negotium testimonia Theologorum aliorumque XII. & sequentium Seculorum non ignobilium Scriptorum ostendunt Critici recentiores de Litteraria Republica, & de Romana Ecclesia optime meriti (ut reticeam Cavium, Ondinum, Rivetum, aliosque Acatholicos) nimirum C.Bellarminus, Labbeus, Possevinus, Maldonatus, Dupinius, aliique pene innumeri, & ex N.N. Canna, Natalis, Gravesonius, Nicolai, aliique plures; quandoquidem opus hoc, esto resectis erroribus, quos adserunt posteriori manu vitilitigatoris adjectos, utpote nunquam graece scriptum, nonnisi Latinum Scriptorem redolet, & fortasse Monachum, Johannem quoque dictum: quia itidem in eo laudantur libri apocryphi, nimirum Scriptura Seth, liber Exechiae, ac itinerarium Clementis Romani, quorum nunquam, & nusquam apud Chrysostomum, vel leve vestigium extat, errores que in eo alii notantur, qui Chrysostomum dedecent, nec non alia eidem prorsus adversa, Chrysostomo, velle adjudicare illud, est virgultum ad puerilem ludum eacerptum e trunco, loco Herculeae clavae in manu Gigantis collocare.

Quod itidem ad majorem Tyronum notitiam animadvertendum ocurrit, est varia multiplexque Operū Chrysostomi editio, unde certo certius colligi potest exactum genuinorum operum ejus criterium. Quamplures (bene norunt qui eruditi audiunt) percensentur extantque horumce operum editiones, eas tamen inter praecellere Graecam Henrici Savilii, & Graeco-Latinam Frontonis Ducaei, quibus etiam addenda est novissima Graeco-Latina itidem Bernardi Montfaucon M.B. nemo, qui sapiens est, inficiatur: quapropter ea hisce adcuratum est desumendum criterium, quo a genuinis suppostitia nedum, verum & dubia secernantur: hanc autem spartam feliciter exsecuti sunt quamplures emunctae naris Critici, Dupinius, nimirum, Cavius, Oudin, aliique, quos consulere fas est ad exactam Critices normam in re tanti momenti servandam, praesertim ad retundendos Haeterodoxos, qui non semel ea spuriis Chrysostomi operibus impetere pertentant Romanam Ecclesiam, & dogmata Orthodoxae Religionis. Apud insignes quoque Dogmaticos, praesertim N. Natalem Alexandrum, erit observare quam male traducantur ab haereticis quaedam Chrysostomi sententiae, & quo pacto sit S. Doctoris mens eapendenda ad veritatem firmandam. Apud Eruditos quoque erit adinvenire notas, & animadversiones in Opera Chrysostomi ad rem penitius rimandam, quas quidem notas variis Chrysostomi libris adjecerunt innumeri, praesertim laudati Savilius, & Ducaeus, ac novissime Praeclarissimus Regni Nostri Scriptor Josephus Catalano Congregationis Oratorii Presbyter: qui innumera pene opera cum laude Romanis typis tradidit, eaque inter notas in librum de Sacerdotio S. Johannis Chrysostomi, tanto viro dignas. Sed praecipue catalogum adcuratissimum operum, cum genuinorum, cum dubiorum, aut suppositiorum Chrysostomi distinctius tradiderunt Dupinius, Cavius, & Oudinius, qui veteres recentioresque Chrysostomi operum editiones perpendentes e N. Xysto non modicum eaceperunt lumen ad secernenda a veris falsa dubia & aliena opera, quos consulat, qui plura exoptat, quum haec adnotasse sufficiat post syllabum Xysti.

In Cantica Canticorum,
In Evangelium Matthaei,
In epistolam ad Romanos,

ITEM in primos novem Psalmos conciones quinquaginta, quas Florentiae in Ecclesia cathedrali ad populum habuit, a Dominica septuagesimae usque ad diem tertiam Paschae, scholastico sermone digestas,

ITEM in 12. cap. 1. ad Cor. De charitate librum unum, incipientem, *Si linguis hominum loquar*.

JOANNES Driedo, Tornoutensis, undequaque doctissimus, & in florentissima Lovaniensi academia publicus sacrae theologiae professor, scripsit facili & non prorsus inculto stylo ad Joannem, Lusitaniae regem, de ecclesiasticis scripturis Isagogicos libros quatuor, eruditos & valde laudandos: quorum partitio haec est.

LIBER PRIMUS, quatuor divisus capitibus, ostendit in primo capite dignitatem, utilitatem, numerum, ordinem, ac divisionem librorum sacrae scripturae: in secundo difficultates quasdam, ex sententiis Patrum super jam dictis emergentes, proponit: in tertio canones quosdam, difficultatibus dissolvendis necessarios, affert: in quarto difficultates dissolvit.

SECUNDUS liber tribus capitibus absolvitur: quorum primum est de translationibus sanctarum scripturarum; secundum de multitudine sensuum sacrae scripturae, tertium de via, per quam investigandus est verus scripturarum intellectus.

TERTIUS liber continet tractatus, in plura capita divisos. In primo tradit generalia quaedam praecepta, desumpta ex libro Augustini De doctrina Christiana, ad geminam scripturae difficultatem, rerum scilicet & vocum, aperiendam necessaria. In secundo specialiter tractat de obscuritatibus quibusdam, quae secundum sermonem, seu dictionem in scripturis contingunt. In tertio de difficultatibus, quae sunt in scripturis propter res ipsas in se difficiles.

QUARTUS liber, in sex capita divisus, de libris apocryphis, & de scriptis ecclesiasticorum patrum extra canonem constitutis edisserit. Totius operis initium est, *Tractaturus de rebus fidei*.

POST haec tractatum digessit de temporibus ad illustrandas obscuritates in sacra scriptura emergentes, ex vario numero temporum, & diversa supputatione annorum in quinque partes divisum: quarum distributio haec est. In prima parte ostendit diversitatem & causam diversitatis supputandi, quae est inter antiquos scriptores; statuitque sequendam esse supputationem Berosi Chaldaei, Methastenis Persae, Manethonis Aegyptii, Philonis Judaei, Xenophontis Graeci, & Fabii Pictoris, Catonisque Romanorum: quorum Chronographiam cum Hebraïca sanctae scripturae veritate concordare demonstrat. In secunda recenset praedictorum Chronographorum dinumerationem scripturae sanctae conformem. In tertia confert tempora regum ethnicorum, quos scriptura commemorat, cum gestis eorundem regum in scripturis commemoratis. In quarta supputationem hebdomadarum Danielis deducit. In quinta tractat de temporibus futuris in novissimo Christi adventu. Hunc tractatum, prius a se editum, libro tertio de divinis scripturis, quem postea scripsit, aptissime conjunxit. Claruit sub Carolo V. Augusto M.D.XL.

JOANNES Dunsius, natione Scotus, ex Minorum familia, Alexandri Alensis Britanni quondam in gymnasio Lutetiae auditor, vir admiranda eruditionis subtilitate praeditus, ob profundissimam dicendi obscuritatem Σκοτινὸς, id est Tenebricosus, quod olim obscurissimi Anaxagorae cognomen fuit, cognominatus, & ob novam Scholasticae theologiae academiam de nomine suo dictam omnibus scholis notissimus, fertur scripsisse commentarios in Evangelium, & in Apostolum; e quibus ipse fragmentum legi in epistolam ad Romanos valde eruditum, ac sensu profundum, sed juxta auctoris nomen Tenebricosum, obscurum, & vix in ejus scola detritis pervium: cujus initium est, *Circa epistolam Pauli ad Romanos*. Id cum proximis annis typographus Lugdunensis excudere molitetur, & a me epigramma efflagitaret operis, ut fieri solet, initio praefigendum, venit illico in mentem, nullum aptius carmen laboris obscuritati convenire, quam illud, quod

Hieronymus ex tractatu Ezechielis visioni praeponit his versibus

Hic labor, illa domus, & inextricabilis error
Ut quondam Creta fertur labyrinthus in alta
Parietibus textum caecis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum, quo signa sequentum
Falleret indeprensus, & irremeabilis error.

Claruit anno Domini M.CCCVIII. (a)

JOANNES Echius, Suevus, natione Germanus, sincerioris theologiae doctor, & fidei Catholicae adversus Lutheranae haereseos impietatem propugnator acerrimus, scripsit in Aggaeum brevem & eruditum commentarium: edidit que in Evangelia totius anni duos homiliarum tomos. Idem transtulit utrunque testamentum in Germanicam linguam anno Domini M. D.XL.

JOANNES Ferus, natione Teutonicus, ordinis Minorum, summae apud Moguntiam aedis, concionator, vir in divinis literis nobiliter doctus, eloquentia singulari praeditus, cui parem in officio Evangelicae praedicationis Catholicae Germanorum ecclesiae hac nostra tempestate non habent; scripsit Latino & culto sermone pias & eruditas juxta catholicam doctrinam lucubrationes; in quibus tam veterum, quam recentium expositorum labores veluti in compendium redegit: ex his, quae nunc habentur, & ab omnibus fere concionatoribus studiose leguntur, sunt

IN Genesim commentaria, quorum initium est, *Facies Moysi cum ubique.*
IN Esdram quadragesimales sermones.
IN Psalmum 31. De poenitentia sermones 10.
IN Psalmum 66. sermones 10.
IN Ecclesiasten juxta literam annotationum lib.1.
IN Matthaeum, pro concione explicatum, commentariorum libri 4.
IN Joan.Evangelium, in concionibus ad populum enarratum, comment.lib.1.
IN Lucae caput 15. De filio prodigo sermones aliquot.
IN epistolas ad Romanos Exegesis.
IN primam Joannis epistolam annotationum lib.1.
IN Evangelia festiva totius anni sermonum tomi duo.

Claruit sub Carolo V. anno Domini M.D.XXXVI.

DOMINICUS Sotho, Segobiensis, ordinis Praedicatorum, Annotationes edidit in commentaria auctoris hujus super Joannem, ostendens loca septem ac sexaginta caute in his esse legenda: cui Michaël Medina, Franciscanus, summa probitate atque eruditione laudandus, edito pro defensione eorundem locorum apologetico volumine, respondit. (b)

JOANNES Fiscerus, Roffensis ecclesiae in Anglia episcopus, eruditionis copia, pietatis sinceritate, & animi constantia cuique ex sanctissimis & acerrimis ecclesiae propugnatoribus merito comparandus, cum prophanas nuptias Henrici octavi Anglorum regis, qui repudiata priore uxore, alteram duxerat, summa animi ac verborum constantia reprehenderet, veluti alter Joannes provocavit in se iram atque saevitiam novi Herodis: a quo in carcerem detrusus, & variis, crebrisque tormentis graviter afflictus, tandem cum insignia cardinalitiae dignitatis sibi a Romano Pontifice in testimonium approbatae fidei, & constantiae suae transmissa in vinculis recepisset; sequenti die prius, quam ea induere posset, una cum plerisque aliis innocentibus monachis pro fide & veritate triumphalem martyrii coronam a crudelissimo tyranno suscepit. Is igitur inter multos ac praeclaros ingenii sui foetus, quos adversus haereticos emisit in lucem, reliquit etiam pro usu piorum sanctissimam & piissimam expositionem in septem Psalmos, eruditissi-

(a) Anachronismus castigandus occurrit in vita Johannis Duns Scoti, nec vitio Xysti est vertendus, sed potius Johannis Thritemii, ex quo ille rem totam exscripsit. (utrique subscripsit etiam N. Abraham Bzovius) Nunquam enim Scotus Alexandri Halensis auditor fuit, cum ex accurata Chronotaxi constet laudatum Alexandrum obiisse priusquam Scotus nasceretur. Vide praeceteris N.Natalem *Histor.Eccles. sec.XIII.* Mortuus est autem Scotus An.MCCCVIII. sed non infausto illo eventu, quem jactant aliqui de eodem epilepsia correpto, & vivo tumulato: de qua re videsis Natalem, Graveson, Miraeum, aliosque.

(b) Johannis Feri opera omnia prohibentur in Indice Romano, nisi prius correcta; excipiuntur tamen ejus Annotationes, & commentarii in Matth. & Joh. Evangelia, sicut & in Johannis Epistolam I. recognita, & excusa Romae.

ditissimo episcopo & martire constantissimo dignam. Scripsit etiam in septimum Lucae capitulum De unica Magdalena adversus Jacobum Fabrum, Viennensem episcopum, asserentem plures fuisse Magdalenas, libros tres; quorum initium est, *Libellum quendam auctore Jacobo Fabro*. Claruit sub Carolo V. Augusto anno Domini M.D.XXXVI.

JOANNES Franciscus Picus, Joannis Pici nepos, Mirandulae Comes, scripsit brevem & moralem Psalmi decimi quinti enarrationem, cujus initium est, *Si quis perfectus*: item in Matthaei caput 6. expositionem Dominicae orationis. Claruit anno Domini M.D.

JOANNES Franciscus Quintianus, Brixiensis, venustissimus poëta, tragoediam ex quatuor Evangeliis gravissimam de passione Domini in morem Sophoclis & Euripidis Latine scripsit anno Domini M.D.XX.

JOANNES de Francforte, Germanus, ordinis Praedicatorum, concinnavit in Job scholasticam explanationem; cujus meminit Vincentius Bandellus in libro de Christi conceptione: habetur Lugduni in bibliotheca Praedicatorum cum hoc initio, *O vos omnes, qui transitis per viam*.

Johannes de Francforte, seu de Francovordia in Concilio Constantiensi An. 1414. adversus Hieronymum de Praga clarus fidei vindex edidit etiam Sermones de Tempore, & de Sanctis.

JOANNES Valois, alias Galensis, natione Anglicus, ordinis Minorum, in divinis scripturis eruditissimus, qui in gymnasio Parisiensi multo tempore theologiam gloriose docuit, inter multa praeclara opuscula scripsit in Apocalypsim Joannis librum unum. Claruit anno Domini M.CCLXX.

JOANNES Gagnaeus, Parisiensis, theologus Christianissimi Francorum regis Francisci, ecclesiastes, ac primus eleemosynarius, vir in saecularibus literis doctus, & in divinis scripturis, ac praesertim in declamandis homiliis absolutissimus, collegit brevi compendio clarissima & facillima in totum novum testamentum scholia, ex diversis utriusque linguae codicibus, & ex praecipuis tam Graecorum, quam Latinorum sententiis selecta, quorum catalogus hic est:

IN sancta quatuor Evangelia lib. 1. qui incipit, *εὐαγγέλιον Graeca vox*.

IN actus Apostolorum lib. 1.

IN omnes epistolas Pauli lib. 1. cujus initium est, *Qui praefantur*.

IN septem Canonicas lib. 1. incipiens, *Hujus auctor epistolae*.

IN Apocalypsim lib. 1. incipiens, *Visum erat Christiane lector*.

IDEM quoque redegit omnes Davidicos Psalmos in Lyricos diversorum generum, variarumque odarum versus, Pindarum & Horatium carminis venustate aemulatus, adjectis ad singulas odas Psalmi argumento brevi prosa explicato, descriptisque a latere paginae ipsis Psalmorum verbis juxta Ecclesiasticae versionis veritatem; quam in contextu odarum ubique sequitur, & una cum Hebraïca veritate floridis paraphrasibus exponit. Opus incipit, *Qui studiosam atque exactam*. Claruit anno Domini M.D.L.

JOANNES Gavver, Germanus. ordinis Carmelitarum, lector coenobii Moguntini theologus, & declamator insignis anno Domini M. CCCCXL. scripsit secundum scholasticorum consuetudinem explanationis in Exodum librum unum; cujus initium est, *Lex pro communi utilitate*: item De concordia evangelistatum lib. 1. qui incipit, *Quia misit Deus*.

JOANNES Gerson, natione Gallus, florentissimae Parisiorum Academiae cancellarius, theologiae scolasticae peritissimus, poëta & orator suo tempore insignis, Caroli Francorum regis in concilio Constantiensi legatus, multa nobilia volumina in divinas literas stylo quidem scholastico, sed non prorsus injocundo conscripsit: in quibus ita scholasticas subtilitates dulcibus mysticae theologiae affectibus miscuit, temperavirque, ut addubitandum sit, an eruditione pietatem, vel pietate eruditionem superaverit. Ex horum numero extant.

DE sensu literali divinae scripturae liber 1.

IN 7. Psalmos poenitentiae commentaria, quae Petri Aliaci, praeceptoris sui, esse creduntur.

MONOTESSARON Evangeliorum, hoc est Unum ex quatuor.

IN Canticum Mariae Virginis libri 12. dialogo editi.

IN principium Marci lib. 1.

IN varios Evangeliorum locos sermonum lib. 1.

IN Canticum Canticorum commentarii in extrema senectute sub finem vitae editi; in quibus de quinquaginta proprietatibus divini amoris, toto passim Canticorum libro dispersis, tanta diligentia disseruit, ut huic uni omnes divini amoris affectus in numerato fuisse videantur. Quo expleto opere, triduo post, cum in lectulo decumbens verba illa postrema hujus Cantici, *Fortis est ut mors dilectio tua*, iterum atque iterum magna vultus & animi constantia repeteret, animam Deo reddidit anno 66. aetatis suae, nostrae vero salutis anno M.CCCCXIX.

JOANNES Haiton, Anglus, scripsit annotationes in quatuor Evangelia, cum esset Lyncolniae, anno M.CCCCXXVIII.

JOANNES Hagen de Indagine, Germanus, Cartusiensis, divinarum & humanarum rerum cognitione praestans, inter plurimos scholasticos commentarios, quos edidit in divinae scripturae libros, composuit

IN quatuor libros Regum juxta quadruplicem sensum libros 4.

IN visionem Danielis cap.7. librum 1.

ITEM in dictum illud, Rogamus, ut integer Spiritus, caro & anima servetur, De Spiritu, anima, & carne librum unum.

CLARUIT anno Domini M.CCCCLX. Referuntur in Catalogo librorum nuper a Paulo Pontifice IIII. damnatorum, opera Joannis de Indagine, non quidem hujus, sed alterius, qui de chiromantia scripsit.

JOANNES Halgrinus ab Abbatis villa, decanus Ambianensis, & cardinalis Sabinensis, professione, stylo, & methodo scholasticus, novo explanationis genere, quod Sextum appellatur, Canticum Canticorum illustravit: siquidem ante ipsum quinque tantum expositionum modi in hunc librum prodierant. Primus eorum, qui totum Canticum secundum occidentem literam de amoribus Salomonis, & filiae Pharaonis, sive Abisag Sunamitidis interpretantur. Secundus eorum, qui id ipsum, ceu colloquium inter Salomonem & rempublicam Judaeorum exponunt. Tertius eorum, qui alludentes ad librum Martiani Capellae, DE NUPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCURII inscriptum, hoc ipsum Canticum esse dicunt Epithalamium Sapientis & Sapientiae invicem colloquentium. Quartus eorum, qui librum hunc affirmant esse Epithalamium Christi & ecclesiae. Quintus eorum, qui eundem exponunt de amore animae ad Deum, & amore Dei ad animam. His igitur quinque expositionibus Joannes sextam superaddidit, Mariae matris Christi, & Christi filii ejus mutua colloquia enarrantem: cujus enarrationis argumentum ipse in praefatione commentariorum suorum his verbis breviter complexus est:

CONTINET hoc canticum Matris & Filii, beatae scilicet Virginis & Domini Jesu Christi, applausum jocundum & mutuum: hic enim applaudit Mater Filio: hic Filius jocundatur in Matre: hic Matris privilegia describit Filius: hic excellentiam Filii describit Mater: loquuntur autem in hoc cantico quatuor personae, videlicet Mater, & Filius, & Angeli, qui Filio assistunt, ut Domino, & Adolescentulae virgines, quae, tanquam suae Dominae assistunt Virgini, sicut sequens scripturae series declarabit. Opus incipit, *Ad honorem Matris & Filii Cantica Canticorum exposituras*. Ascensius Parisiis excusit anno M.D.XXI. Claruit hic auctor anno Domini M.CCCCL.

JOANNES Hentennius, natione Germanus, patria Meclinienfis, monachus ordinis divi Hieronymi, scripsit brevissimum in Apocalypsim commentariolum, cui titulum fecit JUDICIUM DE APOCALYPSI ET ANTICHRISTO; in quo Bestiam illam, tertiodecimo Apocalypsis capite descriptam, astruit esse Mahumetem, falsum Turcarum prophetam: cujus initium est, *Ante hos in Apocalypsim commentarios*. Claruit anno Domini M.D.XL. (a)

JOAN-

(a) Johannes Hentenius utique primum nomen dedit Ordini S. Hieronymi, sed Lovanium veniens circa Annum MDXLVIII. obtenta venia Praedicatorum ordini fuit adscitus vir Graecarum Hebraicarumque litterarum peritissimus, & Thomisticae Scholae studiis addictus ita profecit, ut Anno MDLIII. ad gradum Magisterii fuerit promotus, & Studii Generalis nostri Lovaniensis Regens fuerit institutus. Anno MDLVI. fidei vindex inquisitor electus, & Prior Lovaniensis, quando & loco Hesselii ad Tridentinam Synodum missi vices explevit in Lovaniensi Universitate, quoque tempore eum Lovanii docentem se audisse testatur Johannes Hayus Soc. Jesu in *Schol. ad Bibl. Xyst. Senens.* Praeter opus ab Hentenio Hieronymiano editum, quod N. Xystus percenset, alia extant Hentenii Dominicani opera in S. Scripturam typis

JOANNES Hoffmeisterus, patria Svevus, instituti divi Augustini, ejusdemque ordinis in Svevia provincialis benemeritus, scripsit

In Tobiam breves & excultas exegeses.
In Matthaeum librum unum.
In Marcum lib.1.
In Lucam lib.1.
In duas Pauli epistolas ad Corinthios lib.2.
In epistolam ad Philippenses lib.1.
In Evangelia dominicalia homiliarum lib.1.
CLARUIT anno Domini M.D.XLVI.

JOANNES Hudalrici, Basiliensis, ordinis Praedicatorum, adolescens, ingenii divioi potius, quam humani, quem ipsam eruditionem ac fidei sinceritatem dixeris, tantam adhuc juvenis Graecae phraseos oactus est notitiam, quantam vix unus, aut alter ejus aetatis; scripsit ergo in epistolam Pauli ad Hebraeos Graeco & eleganti sermone laudatissima commentaria. Obiit Coloniae anno salutis M. D. XXXVI. adhuc adolescens.

JOANNES Justus Lanspergius, Bavarus, Cartusianus, scripsit in omnes epistolas & Evangelia totius anni enarrationes & sermones, veterem illum atque germanum orthodoxorum patrum sensum pietatemque referens: opus incipit, *Scientes quia &c. Quanquam nulli non tempori*. Claruit anno Domini M.D.XL.

JOANNES de Isdinio, ordinis fratrum hospitalis S.Joannis Hierosolymitani, theologus non ignobilis, de scripturis divinis benemeritus, & in Parisiensi academia publicus lector, elaboravit scholastica phrasi explanationis io Job librum unum; cujus initium est, *Usque in tempus sustinebit*. Item in Marcum librum unum, cujus initium est, *Similis factus est Leoni*. In omnes epistolas Pauli ad Philippum, Rothomagi episcopum, lib.14. Claruit anno Domini M.CCCXC.

JOANNES Hininglian, Anglus, lecturam fecit in Threnos: anno Domini oostri Jesu Christi M.CCCXCIX.

JOANNES Ludovicus Vives, Valentinus, natione Hispanus, inter multas nobilissimas lucubrationes, docte prorsus & accurate conscriptas, in quibus summam eloquentiam cum absolutissima eruditione & Christianissima pietate conjunxit, scripsit ad Guillelmum Crovim, archiepiscopum Toletanum, in septem Psalmos poenitentiae disertissimas meditationes; in quibus modo ipse, modo psalmista, modo peccator, modo alius quispiam dulcibus affectibus vel ad Deum, vel ad se ipsum, vel ad alios piissime loquuntur. Harum initium est, *Paucos admodum esse arbitror*. Floruit anno M.D.XVIII.

JOANNES Maitrosius, Scotus, scripsit commentariorum in Matthaeum libros tres anno Domini D.CCXCII.

JOANNES Majoris, Anglicus, scripsit io quatuor Evangelia scholasticam Postillam anno Domioi M.CCCC.

JOANNES Montholonius, Eduensis, juris utriusque peritissimus, consarcinavit volumen ingens, cui titulum fecit DIVINI ET UTRIUSQUE HUMANI JURIS PROMTUARIUM: io quo per ordinem alphabeti collegit omoes sententias ac locos, qui in sacris literis, & in utroque jure Caesareo & Pontificio concordant, adjectis multis non contemnendis annotationibus, obscuritatem eorundem locorum aperientibus. Claruit anno Domini M.D.XX.

JOANNES Maria Verattus, Ferrariensis, Carmelita, theologus pie sancteque doctus, & declamator Italica lingua nobilis, edidit ad Hippolytum Estensem cardinalem amplissimum in quioque capita Matthaei, hoc est in quintum, sextum, septimum, octavum, nonum, & decimum enarrationes locupletissimas, in

typis mandata, nimirum, Commentaria in Quatuor Evangelia ex Chrysostomo collecta ab Euthymio Zigabeno, sed ab Hentenio Latine reddito. Enarrationes in Acta Apostolorum ex Veteribus Patribus concinnatae. Opera Oecumenii, & Arerae in Actus Apostolorum, & Pauli Epistolas ab Hentenio Latina reddita; & castigata Biblia Latina ad vetustissima exemplaria correcta. Alia ejus opera legesis apud N. Echardum, & Bibliothecam Belgicam. Fractus demum laboribus, studiis atque vigiliis, dirisque calculi doloribus cruciatus, magno apud omnes sui desiderio relicto, obdormivit in Domino An.MDLVI. Aetatis suae LXVII. A professione in Ordine Praedicatorum XIX. Gallicae Bibliorum versioni operam tribuisse N. Hentenium etiam constat correctis Calvinianorum erroribus, de qua re legesis Jacobum. Lelong. Orat. Domini Jesu *Biblioth. Sacr. Tom.I. pag.505.*

in quindecim libros digestas, quae totam Evangelicam legem pulcherrime complectuntur, disputationibusque adversus falsa Lutheri dogmata refertae sunt. Opus incipit, *Videns Jesus turbas &c. Hic sermo Domini dividitur*. Scripsit etiam in Evangelia festiva totius anni homiliarum tomos 2. Claruit anno Domini M.D.XL.

JOANNES Meclinius, natione Germanus, in studio saecularis philosophiae longa exercitatione consummatus, & in divinis eloquiis egregie instructus, quem Coloniensis academia theologiam multis annis publice docentem habuit, inter caetera opera sua scripsit secundum scholae methodum expositionis in Psalmos librum unum. Claruit sub Federico Imperatore III, anno M.CCCCLX.

JOANNES Milbachius, Germanus, scholastica eruditione tam sacris, quam prophanis literis clarus, & in Erphordiensi academia publicus theologiae professor, emisit commentariorum in Paulum scholastico ritu libros tredecim, anno Domini MCCCCXCIIII.

JOANNES, monachus Benedictinus, theologus, philosophus & rhetor, Germania oriundus, Castellensis coenobii in Eistensi dioecesi professor, condidit utilissimum totius scripturae compendium, cui BREVIARIUM BIBLIAE titulum fecit; item in Evangelia & epistolas totius anni sermonum libros tres. Claruit anno Domini M.CCCC.XC.

JOANNES Neovilleus, Genvillanus, scripsit ad Carolum Lotaringium cardinalem commentaria in septem Psalmos poenitentiae, incipientia, *Opifex hominum, &c.* anno Domini M.D.L.

JOANNES Nider, ordinis Praedicatorum, natione Theutonicus, in divinis scripturis studiosus & eruditus, & in theologia scholastica sufficienter doctus, & in declamandis sermonibus populo gratissimus, scripsit rudi, sed aperto sermone in vigesimum caput Exodi de decem praeceptis decalogi eruditum & grande volumen, cujus initium est, *Decalogi legem sacratissimam*: item in decimum tertium caput Levitici de lepra morali librum 1. item in Evangelia totius anni sermonum tomos duos. Claruit sub Sigismundo Imperatore anno Domini nostri Jesu Christi M. CCCCXXX. (a)

Johannes a Pastura Sancti Gemblacensis Benedictinus. JOANNES a Pastura, monasterii Gemblacensis Prior, edidit in Psalterium Paraphrasin, ex doctoribus ecclesiae collectam, anno Domini M.D.X.

JOANNES Phefer, Vitembergensis, Friburgensis gymnasii primus illustrator, edidit opus insigne scholasticum, libris quatuordecim distinctum, super epistolas Pauli, quod publice lectum praenotavit DIRECTORIUM SACERDOTALE: cujus initium est, *Circa lecturam epistolarum*. Claruit an. Dom. M.CCCC.XC.

JOANNES Picus, Mirandulae & Concordiae in Italia princeps, propter generis nobilitatem, & raram singularemque formosissimi corporis & animi pulcherrimi venustatem, PHOENIX cognominatus, vir ingenii pene prodigiosi, & in omni artium, scientiarum, & linguarum varietate usque ad miraculum exculti, scripsit admodum juvenis, & vix tertium ac vigesimum annum attingens ad Laurentium Medicem in primum Geneseos caput brevem, sed admirandae audaciae, & supra adolescentiae vires, Latinum commentarium, HEPTAPLI titulo praenotatum, cujus initium est, *Movit me aemulatio studiorum tuorum, &c.* in quo, praetermissis omnibus, quae Latini, Graeci, Hebraei, & Chaldaei Geneseos enarratores prius attulerant, ausus est non solum promittere, sed & in medium proferre septem novas expositiones, a nullo unquam antea tentatas, sed a se ipso primum excogitatas, inventas, atque perfectas; quarum prima est de mundo elementari & corruptibili: in qua singula verba primi capitis, continuata expositionis serie, trahit ad explicandam creationem mundi hujus sublunaris. Secunda est de mundo coelesti: in qua consimili artificio omnem Mosaicam narrationem applicat ad creationem sphaerarum coelestium. Tertia est de mundo invisibili & angelico: in qua omnia, quae Moses scribit de opificio sex dierum, ad primam Angelorum conditionem detorquet. Quarta de mundo humano est: quae totum capitulum de hominis natura interpretatur. Quinta est de quadruplicis mun-

(a) Johannes Nyder Theuto, patria Svevus, vel Alsatius, ultra laudata ab Authore in Scripturam opera edidit etiam Sermones in Epistolas Dominicarum per annum impressos Argentinae 1489. Vitam produxisse ultra Ann. 1440. creditur, ut optime adnotavit N. Jacobus Echard *Script. Ord. T. I. fol.* 792. apud quem etiam est legere cetera Opera, & pia Acta ejusdem Johannis.

mundi distinctione, ostendens, quibus inter se operationibus, proprietatibus ac discriminibus quatuor jam commemorati mundi distinguantur. Sexta est de mundorum inter se cognatione, demonstrans, quomodo inter se quatuor hi mundi conveniant. Septima est de mundi Sabbato, & quiete omnium creaturarum in ultima & aeterna felicitate. His septem expositionibus additur veluti pro coronide specimen quoddam octavae explanationis Kabalisticae, hoc est ex Kabala Judaeorum desumptae: quae non solum ex singulis sententiis ac dictionibus multos sensus elicit, sed ex singulis Hebraïcis literis uniuscujusque syllabae mysteria pene infinita deducit.

CAETERUM de hoc opere varia sunt doctorum hominum judicia: quidam ut eruditum & sublime admirantur; quidam contemnunt, ut juvenilis audaciae ostentamentum, extrinsecus tumidum, intus vero prorsus inane. Memini me proximis annis, cum Romae essem, familiariter interrogasse praestantissimum virum Aloysium Lippomanum, Veronensem episcopum, cur inter tot nobiles auctores, a se catenae suae insertos, Joannis Pici egregii viri nullam fecisset mentionem: tum ille ad me conversus summa cum vultus ac verborum asseveratione inquit: Cum catenam explanationum in Genesim contexerem, eos elegi scriptores, qui mihi viderentur Mosis verba & cogitationes expositionibus suis explicare: proinde, cum animadvertissem Picum in hoc uno tantum incumbere, ut Platonicas cogitationes, vel suas potius phantasias verbis ac dictis Mosaïcis exprimeret, nihil me ejus opera indigere existimavi. Aggressus est nobilissimus hic juvenis praeter hanc Heptaplum, quam nuper Antonius Bonagratia, canonicus Pisciensis, in linguam Hetruscam convertit, etiam in Davidicos hymnos juxta LXX. editionem commentarios, & cum his alios quoque in sacras literas labores, multo plures adhuc editurus, nisi eum immatura mors, trigesimum aetatis annum agentem, extinxisset, anno ab orbe redempto M.CCCCXCIIII. Scripsit vitam ejus luculenta oratione Joannes Franciscus Picus, nepos, avitae virtutis haeres. Antonius vero Tibaldeus, poëta non ignobilis, hoc elogium amici sepulchro inscripsit:

Joannes jacet hic Mirandula: caetera norunt
Et Tagus, & Ganges, forsan & Antipodes.

JOANNES Poccanus, praepositus ecclesiae S.Georgii Coloniensis, Psalterium edidit Chaldaïca lingua, sed characteribus Aethiopicis excusum: quo nunc utuntur monachi Aethiopes, qui se Indos appellant; ipsumque in templo, quod Romae habent, publice decantant.

Vide quae infra dicentur in Petro Sutore.

JOANNIS de Pratis, Galli, Dictionarium in sacra Biblia vidi in bibliotheca Praedicatorum Lugdunensi manu descriptum: cui tale initium,

Difficiles studeo partes, quas Biblia gestat,
Pandere &c.

JOANNES Quinquarboreus, Arelatensis, latinitate donavit Thargum Kinoth, hoc est Paraphrasim Chaldaïcam in Threnos, addita communi Latina translatione, ut facilius appareat, quid commodi, quidve utilitatis afferat ea translatio, adjectis etiam in singula paraphraseos capita annotationibus non poenitendis. Opus incipit, *Sanctissime scripserunt*. Claruit anno Domini M.D.XLIX.

Johannes Quinquarboreus Linguae Chaldaic. & Hebr. Regius Parisiensis Professor Targum in Osee, Joelem, Amos, Ruth, & Threnos Latio donavit. Obiit 1587.

JOANNES de Regno, Gallus, ordinem Carmelitarum in coenobio Tholosano professus, theologiae ac sermonis genere Scholasticus, scripsit in Evangelium Matthaei librum unum anno Domini M.CCCXLVIII.

JOANNES Rojardus, Antuerpiensis, ordinis Minorum, scripsit homilias juxta literam in omnia Evangelia tam ferialia, quam festiva quadragesimalia adventus ac totius anni medio inter veteres & scholasticos stylo. Claruit anno Domini M.D.XL.

JOANNES Rusbrochius, Cartusianus, summus, atque sanctissimus vir, quem alterum Dionysium Areopagitam vocant, scripsit in Tabernaculum Mosis, & ad id pertinentia commentaria: ubi multa Exodi, Levitici, Numerorumque mysteria divino spiritu dilucide, ac neutiquam vulgariter explicantur. Eorum initium est, *Sic currite, ut comprehendatis*.

JOAN-

JOANNES de Sancta fide, Anglus, primam Joannis epistolam exposuit anno Domini M.CCCLIX.

JOANNES Scotus, monachus S.Benedicti, Bedae auditor, Albini levitae & abbatis collega, Carolo Magno in primis charus, & continua divinarum literarum exercitatione eruditus, edidit nitido & aperto sermone commentariorum in Evangelium Matthaei libros tres. Claruit anno Domini D.CCC.

JOANNES Soarezius, episcopus Conimbricensis, & Arganisi in Hispania Comes, edidit commentarios in Matthaeum, multis utilissimis tractatibus distinctos: quorum initium est, *Beatus Apostolus, & Evangelista*. Floruit in concilio Tridentino celebris anno Domini M.D.LX.

JOANNES Tacesphalus, Anglicus, Carmelita, scripturarum sanctarum eruditione & concionandi exercitio celebris, reliquit in Apocalypsin Joannis scholasticorum commentariorum libros duos.

Johannes Taulerus admirabilis sanctitatis vir Anno 1379. clarus, vellicatus circa doctrinam ab Echio vindicatus fuit a Ludovico Bloho, & emendatus a Jacobo Benigno Bossuet.

JOANNES Taulerius, Dominicanus, Germanus, cujus extant sermones admirabili spiritu editi, scripsit De passione Domini ex quatuor Evangeliis librum unum devotissimum; item sermonum in varios Evangeliorum locos librum unum scholasticarum meditationum.

JOANNES Tritemius, abbas Spanheimensis, auctor Catalogi illustrium virorum, scripsit de Graecis quaestionibus in Joannis Evangelium, & in varios divinae scripturae locos homilias. Claruit anno Domini M.CCCCXC.

JOANNES ex Turre Cremata, ordinis Praedicatorum, cardinalis titulo S.Xysti, vir in divinis scripturis exercitatus, & juris pontificii interpres consultissimus, inter alia splendida ingenii sui opera edidit in omnes Davidicos Psalmos ad Pium II. Pontificem Maximum brevissimam, locupletissimam, lucidissimamque paraphrasim, simplici & aperto sermone dictatam: cujus initium est, *Beatissimo Patri, & clementissimo*. Composuit etiam in Evangelia festiva totius anni scholasticam Postillam; item in eadem Evangelia scholasticarum quaestionum librum unum: Claruit anno Domini M.CCCCLX.

Johannes Verdiacus, seu de Varliaco. Gallus, Autissiodorensis Ann. 1278. clarus scripsit etiam postillas in Sapientiam, & in alios libros Bibliorum, sicut & varios sermones.

JOANNES Verdiacus, ordinis Praedicatorum, scholasticis commentariis librum Canticorum explanavit. Meminit hujus operis Vincentius Bandellus in libro suo De Conceptione Beatae Virginis.

JOANNES Viguerius, Granatensis, Hispanus, ex ordine Praedicatorum, professione scholasticus, scripsit in epistolam ad Romanos commentarios anno Domini M.D.L.(a).

JOANNES Voteram, Londinensis, Carmelita, scripsit Postillam in Cantica Salomonis anno M.CCCCVI.

JOANNES Zacharias, Erfordiae in Germania natus, saecularis philosophiae interpres egregius: in divinis voluminibus assidua lectione exercitatus, & in concilio Constantiensi adversus Hussitas & Viclecfitas haereticos catholicae fidei propugnator insignis, multa praeclara opuscula edidit: de quibus feruntur in Pentateuchum libri quinque, & in omnes Pauli epistolas lib.14. Scholastice conscripti. Claruit tempore Sigismundi Imperatoris anno Domini M.CCCCXXX.

JORDANUS Theutonicus, ordinis Eremitarum sancti Augustini, scripturarum divinarum explanator egregius, & in declamandis sermonibus excellentis ingenii, scripsit humili & aperto stylo anno Domini M.CCCCX. in Apocalypsim non contemnendos commentarios.

JOSEPHUS, Mathathiae sacerdotis filius, (quem Hieronymus Graecum Livium appellat, recentiores vero Judaei Joseph Bengarion vocant) natione Hebraeus, patria Hierosolymitanus, genere sacerdos, in excidio Hierosolymae captus, Romam a Tito Imperatore ductus est; ibique propter ingenii excellentiam a senatu, & populo Romano promeruit, ut, eo vivente, libri ejus publicae bibliothecae traderentur, ipsi vero post mortem aenea statua poneretur: amicus fuit Christianorum, quanquam Judaeus esset: & Dominum nostrum Jesum Christum

(a) Johannes Viguerius Granatensis, non Hispanus, sed Gallus, Aquitanus fuit, Granatae Urbecula in Tolosatium finibus ad Garumnam sita ortus, ut ex inconcussis monumentis ostendit N.Jacobus Echard *Script. Ord. Tom.II. fol.137.* quem consulas, ut ex eo etiam corrigas NN. Lusitanum, & Altamura Hispanum adstruentes Viguerium, errore ex Granata Hispanica Urbe profluente seductos.

stum in 18. Antiquitatum libro insigni elogio celebravit [a], qua de causa D.Hieronymus eum in cathalogo ecclesiasticorum scriptorum digna cum laude recenset. Is ergo, cum animadvertisset solos quinque libros Mosi apud Graecos extare, opera Ptolemaei regis Aegypti a LXX. interpretibus translatos, decrevit, incensus Epaphroditi viri doctissimi adhortationibus, universam veteris testamenti historiam Graecis auribus tradere: quod & effecit, conscriptis primum Hebraïca lingua, deinde etiam Graeca περὶ τῆς ἀρχαιολογίας, hoc est, De antiquitatibus, libris viginti: in quibus, servatis simul & sanctarum scripturarum veritate, & historiae legibus, quandam veluti paraphrasim in omnes ferme veteris instrumenti libros aptavit; pollicitus etiam, si Deus sibi vitam prorogaret, explicaturum se altero volumine historiae sacrae causas rationesque omnes tam naturales, quam allegoricas. Hos libros Rufinus, Presbyter Aquilejensis, latinos fecit, editionem suam in hunc modum exorsus, *Historiam conscribere, &c.*

Josephi testimonium de Christo.

SCRIPSIT item ad eundem Epaphroditum libros duos adversus Apionem Grammaticum, & Molonem, multosque alios, qui sacras Hebraeorum historias calumniabantur, ceu rem nuper natam, fabulosam, & mendacem, eo quod apud Graecos nobiles historicos nulla de his mentio inveniretur: quibus occurrens Josephus, tanta protulit ex Phoenicum, Chaldaeorum, Aegyptiorum, & Graecorum scriptis testimonia, sacris historiis conformia, ut vehementer admiratus sit D.Hieronymus, quomodo vir Hebraeus, ab infantia sacris literis eruditus, tantas externorum auctorum bibliothecas potuerit evolvere. Opus incipit, *Sufficienter, ut arbitror.*

SCRIPSIT etiam De septuaginta hebdomadibus Danielis librum unum, cujus recordatur Hieronymus in praefatione libri XI. in Esaiam.

COMPOSUIT quoque librum valde elegantem περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ εἰς τῆς μακκαβαίους, hoc est De imperatrice ratione; in quo describens agonem septem eius matris filiorum cum ipsa matre passorum, ostendit Maccabaeorum exemplo, quod animus sit, qui imperium teneat in nobis. De hoc opere Eusebius libro tertio historiae ecclesiasticae cap.10. sic ait: EST & aliud Josephi elegans volumen inscriptum, Ἐς ἄυτο διεπονὲς ἐςι τῶν παθῶν ὁ ευσεβὴς λογισμός, hoc est, *Quod pia ratio passionum domina sit*: quem libellum quidam Maccabaeorum artitularunt pro eo, quod certamina inibi & agones pro pietate Maccabaeis desudata continentur.

(b) Elogium, quo Flavius Josephus Christum Servatorem distinxit decoravit insignivit, illud ipsum est, quod idem Historicus perhibet *lib.XVIII. Antiquit. cap.4.* & ex eo refert S.Hieronymus *lib. de Scriptor. Eccles.* Cap.13. „ Hinc in decimo octavo Antiquitatum libro manifestissime confitetur, propter magnitudinem signorum, Christum a pharisaeis interfectum, & Johannem Baptistam vere prophetam fuisse, & propter interfectionem Jacobi Apostoli, dirutam Hierosolymam. Scripsit autem de Domino in hunc modum: Eodem tempore fuit Jesus vir sapiens, si tamen virum eum oportet dicere, erat enim mirabilium patrator operum, & doctor eorum, qui libenter vera suscipiunt: plurimos quoque tam de Judaeis, quam de gentibus, sui habuit sectatores, & credebatur esse Christus; cumque invidia nostrorum Principum cruci eum Pilatus addixisset, nihilominus, qui eum primum dilexerant, perseveraverunt. Apparuit autem eis tertia die vivens. Multa & haec, & alia mirabilia carminibus Prophetarum de eo vaticinantibus: & usque hodie Christianorum gens, ab hoc sortita vocabulum, non defecit „. Verum an hoc Josephi de Christo testimonium genuinum sit, exteique ita in authographo Josephi, an vero subdititium sit, & pia fraude alicujus Christiani insertum sit ibi? sicut an re vera quoad omnia sit ita ab eodem Josepho scriptum, vel fortasse verba aliqua pridem in margine scripta, deinde ignavia librariorum in textum irrepserint; non est ita certum apud Criticos ut omnes in unam eandemque iverint sententiam. In plures quippe classes divisi diversimode pro, & contra ediderunt dissertationes: quas vel indigitasse sufficiat, quum nec tempus, nec locus supersit rem ab ovo exordiendi, & ad malum usque perducendi; sufficietque ad rem clarius perspiciendam primum contra luculentum Josephi Testimonium litem movisse Tanaquillum Fabrum, quem secuti sunt alii, praesertim e Calvini Schola, Isaac Vossius, David Blondellus, Richardus Montacutius, Ludovicus Cappellus, aliique. Extant porro pro genuino Josephi testimonio ab Hieronymo relato, & a N. Xysto indigitato vindiciae Illustrium virorum, qui pro aris, & focis adversus aliquos intemperantioris Critices viros illud vindicant, quas consulere poterit studiosus quisque, ut rem acu tangat: nobis autem satis erit eos, vel ex parte, referre, reliquos autem, qui veritatem rimatur exquiret inveniendque. E Romana Communione quidem illud ipsum praesertim ex testimonio Eusebii Caesariensis, Hieronymi, Isidori Pelusiotae, Sozomeni, Callisti, aliorumque veterum uti genuinum purumque tuentur Cardinales Baronius, Bellarminus, & N. Gotti, Henricus Valesius, Daniel Huetius, Cornelius a Lapide, Antonius Pagi, Antonius Possevinus, Sebastianus Tillemontius, Augustinus Calmet, aliique pene innumeri: e NN. autem ultra laudatos Xystum, & Gotti, Natalis Alexander, Jacobus Hyacinthus Serry, Hyacinthus Amat de Graveson, aliique plures. Ex Acatholicis vero Testimonium illud vindicant Guillelmus Cave, Johannes Ernestus Grabbe, Christophorus Adamus Rupertus, Thomas Reinesius, Carolus Daubuz, aliique. Consule Segebertum Havercampum, qui in editione Operum Josephi Amstelodami 1726. plura in medium profert ad examen hujusce Josephi Testimonii de Christo, vide etiam Johannem Popeblount *Censur. Celebr. Auct. v. Joseph.*

nentur. Opus incipit, φιλοσοφώτατον λόγον.

CLARUIT sub Vespasiano & Tito Augusto, pervenitque usque ad Trajanum Augustum, hoc est ad annum Domini C.

JOSEPHUS, natione Judaeus, patria Tyberiensis, dignitate Comes, & ingenti miraculo ad fidem pertractus, cum nondum Christianus esser, usque adeo Christianos dilexit & coluit, ut B.Eusebium, Fregellarum in Italia episcopum, a Constanrio Imperatore Arriano ob fidem orthodoxam fugatum, hospitio receperit, & Epiphanium episcopum una cum plerisque sanctis fratribus illuc profectum, ad visitationem ejus honorifice introduxerit: post conversionem vero multas Christianorum ecclesias in urbibus Judaeorum Tyberiade, Diocaesarea, Nazareth, & Capernaum extruxit: hic itaque, ut Epiphanius testatur, primus emisit in lucem Evangelium Matthaei Hebraïcum, ipsa Matthaei manu Hebraïce conscriptum, quod in occulto gazophylacio Judaeorum apud Scythopolim una cum Evangelio Joannis, & actibus Apostolorum de Graeca lingua in Hebraeam translatis adinvenit. Claruit sub Constantio Principe, moriturque nonagenarius anno Domini CCCLXX.

JOVITA Rapicius, Brixiensis, scripsit ad Reginaldum Polum Paraphrasim in Psalmos duos & viginti, variis carminum genere concinnatam: cujus initium est, *Non qui Maeoniae caput*. Floruit anno Domini M.D.L.

IRENAEUS, Lugdunensis, in Gallia post beati Photini martyris triumphum, episcopus, Polycarpi martyris quondam auditor, vir summa eruditione & pietate praeditus, sub Papa Eleutherio legatus Romam missus, non minus sanctitate, quam doctrina clarissimus comprobatus est. Scripsit hic Graeco eloquio multa egregia volumina, praesertim vero, ut Eusebii Chronica testantur, in Apocalypsin commentarios: de quibus Hieronymus in praefatione 18. libri commentariorum in Esaiam sic loquitur: APOCALYPSIN Joannis, si juxta literam accipimus, judaizandum est: si autem spiritualiter, ut scripta est, accipimus; multorum videbimur opinionibus contraire, praecipue Irenaei Lugdunensis episcopi: adversus quem vir eloquentissimus Dionysius, Alexandrinae ecclesiae Pontifex, elegantem scribit librum, irridens mille annorum fabulam, & auream atque gemmatam in terris Hierusalem, instaurationem templi, hostiarum sanguinem, ocium Sabbati, circuncisionis injuriam, nuptias, partus, liberorum educationem, epularum delicias, & cunctarum gentium servitutem, rursusque bella, exercitus, ac triumphos, & superatorum neces, mortemque centenarii peccatoris: cui duobus voluminibus respondit Apollinarius, quem non solum suae sectae homines, sed & nostrorum, in hac parte duntaxat, plurima sequitur multitudo. Moritur hic beatus Pontifex, saeviente persecutione, cum omni fere civitatis suae populo pro fide catholica martyrio coronatus sub Marco Antonino, anno Domini C. LXXV.

Isaac Argyrus An. 1373. clarus.

ISAAC, professione monachus, Graecae literaturae peritissimus, Graece scripsit in illud, Hoc mando vobis, ut diligatis &c. homiliam unam.

ISIDORUS Senior, Cordubensis episcopus, saecularium literarum non ignarus, divinarum vero peritissimus, sanctitate quoque vitae sub Theodosio & Honorio celebris, scripsit ad S.Orosium presbyterum Hispanum in omnes libros Regum libros quatuor. Augustinus sermones 35. De sanctis citat expositionem Isidori hujus in Lucam. Claruit sub Honorio anno Domini CCCCXX. (a)

ISIDORUS Clarius, Brixianus, ex monacho Cassinate episcopus Fulginatensis, in totum Bibliorum corpus, a se iterum translatum, scholia collegit: quae cum primum Christianis interdicta essent, demum, praecisis prologo & prologomenis, restituta sunt auctoritate sacrosanctae Tridentinae Synodi. Scripsit etiam in Sermonem Domini, in monte habitum, ex quinto, sexto, & septimo Matthaei capitibus orationes ad populum 69. quarum initium est, *Pulchrum quidem esset*: item in varios Lucae Evangelistae locos orationes ad populum 54. verborum elegantia, & sententiarum gravitate referras; quarum prima incipit, *Quod primum tempore vobis*. Floruit anno Domini M.D.XL.

ISI-

(a) Sermo XXXV. *de Sanctis*, nunc in nova editione in *Appendice* CCVIII. non est S.Augustini, sed Authoris longe posterioris aetatis, fortasse Fulberti Carnotensis. Vide PP. BB.

ISIDORUS, Hispalensis episcopus, ad differentiam Isidori senioris Cordubensis episcopi Isidorus Junior appellatus, &, ut quidam putant, divi Gregorii discipulus, vir eximiae sanctitatis & eruditionis, divinarum scripturarum peritissimus, & in legendis, colligendis, coaptandisque dictis, ac sententiis, & rapsodiis veterum patrum ex innumeris & immensis eorum voluminibus desiderium habens inexplebile, & vires omnino inexhaustas, congregavit ex aliorum laboribus innumerabilia pene omnium artium ac scientiarum praeclara volumina: de quibus in expositionem totius sanctae scripturae breve duntaxat, ac exiguum allegoriarum in Octateuchum legi compendiolum, ex Origene, Victorino, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Cassiodoro, Fulgentio, & sui potissimum temporis Gregorio collectum: in cujus exordio indicat se jampridem in eosdem divinae scripturae libros explanationes ad literam exarasse. Hunc libellum incipientem, *Historias sacrae legis*, Tritemius, ad amplificandam lucubrationum Isidori copiam, in duodecim libros dissecuit, addens eum scripsisse in caetera utriusque testamenti volumina libros 62. quorum tamen nec initia annotavit, nec a se conspecta ostendit. Floruit sub Heraclona Imperatore Heraclii filio temporibus Sisebuti, regis Gothorum, in Hispania, anno Domini D.CXXX. cui ob sanctitatem vitae die XVI. Januarii annui statuti sunt honores.

ISIDORUS Pelusiota, monachorum Pelusiaci montis in Aegypto abbas, D.Joannis Chrysostomi discipulus, angelicam in carne degens vitam, multa scripsit variae utilitatis plena, potissimum autem epistolarum omnis generis divina simul & humana gratia refertarum prope chiliades decem, sive decem millia: in quibus omnes divinas utriusque testamenti scripturas exposuit, & omnes omnium hominum mores instituit, usus in eis dicendi genere maxime ad docendum accommodato. Vidimus in bibliotheca Marciana Venetiis volumen manu scriptum, complectens hujus sancti viri 1148. epistolas: quarum prima sic incipit, *ἐπειδὴ κυκλικὸν ἐστι τῷ χρόνῳ*. Claruit sub Theodosio Juniore anno Domini CCCCXL. Nicephorus lib.14. cap.53.

ISIDORUS, Thessalonicensis episcopus, vir pius & doctus, scripsit Graecas homilias in Lucam, quae in bibliotheca Vaticana habenrur.

Isidorus Thessalonicensis Anno 1401. clarus scripsit etiam orationes varias, quas memorat Leo Allatius.

ISOTA Nogarola, Veronensis, literarum studiis ac perpetuae virginitati addicta, dialogum confecit, in quo super tertio Geneseos capite Latino sermone disseruit, Qui prius, ac magis Adam ne, an Eva peccarit? Claruit sub Nicolao Quinto & Pio Secundo; ad quos etiam orationes permulras conscripsir.

ITALA utriusque testamenti Translatio, incertum habens auctnrem, fuit olim ante D.Hieronymi versionem in ecclesia celebris: hanc Augustinus in a.De doctrina Christiana caeteris praetulit, utpote verbis tenaciorem, & sententiae perspicuitate clariorem: quibus de causis ipsam Latina ecclesia usque ad tempora D.Gregorii habuit in usu: quae quantum a nostra vulgata editione in singulis discrepet, indicio est Augustini liber, SPECULI titulo inscriptus; in quo innumera hujus Translationis testimonia ex omnibus utriusque testamenti voluminibus colliguntur.

JUDAS, natione Syrus, de septuaginta apud Danielem hebdomadibus plenissime disputavit, & ipsarum chronographiam per superiora tempora usque ad decimum Severi produxit annum: in qua erroris arguitur, quod adventum Antichristi circa sua tempora futurum esse dixerit; sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum praesentem mundi minabatur occasum. Claruit anno Domini CC.

JUDOCUS Clictoveus, Neoportuensis, Carnotensis Ecclesiae in Gallia canonicus, theologus, philosophus, orator, & in sacris eloquiis enarrandis egregius, collegit ex Chrysostomo & Augustino explanationis in Evangelium Joannis libros quatuor, eosque inseruit commentariis divi Cyrilli, ut ex duodecim libris, quos beatus ille pater ediderat in Joannem, quatuor intermedios, injuria temporum deperditos, suppleret, ac perficeret, hoc est quintum, sextum, septimum & octavum: in quibus ex Evangelio Joannis enarrat ab eo loco septimi capitis, Dicebant ergo quidam ex Hierosolymis, Nonne hic est, quem quaerunt interficere? usque ad ea verba duodecimi capitis, Si quis audierit verba mea, & non custodierit. Opus incipit, *Dicebant ergo*, Scripsit item in Evangelia festiva totius

aooi homiliarum tomos duos. Claruit anno Domini M.D.XIII.

JULIUS Africanus, cujus quinque De temporibus extant volumina, sub Imp. Marco Aurelio Aotonino; Hoc est anno ab orbe redempto 220. scripsit Graeco sermone in aliquot divinae scripturae locos varias epistolas: è quibus celebratur apud veteres scriptores elegans ad Aristidem philosophum epistola, qua super dissonantia, quae videtur esse in genealogia Salvatoris apud Matthaeum, & Lucam, plenissime disputavit: cujus disputationis magna pars ab Eusebio in principio ecclesiasticae historiae recitatur, & ab Augustino in tertio libro adversus Faustum citatur. Scripsit quoque ad Origenem brevem epistolam, & paucis multa continentem super Susannae historia; quam ob mulras conjecturas existimabat esse adulterinam; & a neoterico auctore confictam. Cui Origenes pro defensione ejusdem historiae longam, & eruditam rescripsit epistolam: cujus initium est, *Epistola tua, per quam intellexi, quae de Susanna, &c.* Africani vero epistola sic incipit, *Sacram cum haberes disputationem*. Utraoque Latine vertit Ambrosius Mediolaoensis, monachus Cassineosis, sancti Benigni abbas, vir trium linguarum peritissimus; qui nuper Origenis, & Cyrilli opera plurima oondum Larinis cognita Romanis auribus donavit (a).

JULIANUS, Celaneosis io Campania episcopus, a Gennadio, Honorio, & Tritemio ioter scriptores ecclesiasticos relatus, rhetor peritissimus, &, sicut libellus ipsius ad Demetriadem virgioem, temere divo Hieronymo inscriptus, ostendit, eloquentiae Tullianae non iofelix imitator, prius quam aperte profiteri coepisset Pelagii haeresim, scripsit plausibili, sed iosidioso stylo in Canticum Salomoois commentaria, de quibus Beda io praefatione suarum explanationum in Cantica sic loquitur: SCRIPTURUS, juvante gratia superna, io Cantica Canticorum, primo admonendum putavi lectorem, ut opuscula Juliani Celaoensis episcopi a Campaoia, quae in eundem librum confecit, cautissime legat, ne per copiam eloquentiae blaodientis in coenum incidat doctrinae nocentis: sed, ut dici solet, ita carpat borum, ut & spinas caveat, id est in dictis ejus fanos sensus scrutetur, & eligat, ut non minus virer insanos: vel potius illud faciat Maronis;

Virgilius Eclog. 3.

Qui legitis flores, & humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri fugite hinc, latet anguis in herba,

hoc est, se ab ejus super omnia lectione compescat, cum habeat eos, qui eundem librum, & sanis sensibus, & simplicioribus verbis exposuerunt. Est eoim homo ut rethor peritissimus, ita gratiae Dei post Pelagium impugnator acerrimus; ut apertius scripta ejus, quibus contra streouissimum ejusdem gratiae propugnatorem Augustioum insanivit, ostendunt. Scribit Gennadius, hunc tempore publicae famis omnia sua in eleemosyoas pauperibus erogasse, & per hunc modum magnam nobilium multitudinem, pietatis specie deceptam, in haeresim suam pertraxisse. Moritur sub Valentiniano Augusto Coostantii Caesaris, & Placidiae sororis Honorii, & Archadii filio, anno Domini CCCCXL. (b)

JU-

(a) Quae N. Xystus adjudicat Ambrosio Mediolanensi, adjudicanda sunt cum ceteris innumeris operibus Ambrosio Camalduensi Abbati Generali Anno 1440. claro, utriusque linguae, Graecae, nimirum, & Latinae peritissimo. Vide Criticos saepius laudatos.

(b) Quia de Patria, & Cathedra Juliani (utinam & ipsum nescire licuisset) verbum facit N. Xystus, & res nimium implexa est, nec potest tuto vindicari Sixtinum adsertum, etsi ab aliis quoque id ipsum traditum fuerit, Iubet in medium producere verba Cl. Cardinalis Norisii, ut plene instruantur Tyrones, quidve circa rem hanc ceteri senserint haud ignorent. Ita enim scribit doctissimus Purpuratus *Histor. Pelagian. Lib. 1. cap. 18.* „ De Juliani Patria, ac Sede „ Episcopali inter Scriptores non convenit, & ut „ olim septem Urbes de natali solo Homeri poeta„ rum Graecorum Principis contenderunt, ita Julia„ no septem seu patrias, seu sedes Ecclesiasticas as„ signari video. Gennadius in lib. de Script. Illustr. „ cap. 45. Julianum *Capuanum* Episcopum dicit, cui „ Baronius, Ughellius, aliique frequentius adhaese„ re. Gelasius in decreto de libris apocryphis, item„ que Beda in praefat. in Cantica *Celanensem* eun„ dem faciunt. Petrus Diaconus in fine libri de In„ carnatione, & Gratia *Edanensem* illum vocat. „ Vignerius in praefat. ad opus imperfect. S. Augu„ stini tradit eundem natum *Celiae* in Apulia. Hol„ stenius, ac Rosuveydus, hic in notis ad carmen 40. „ Paulini, ille in notis ad Italiam Cluverii *Celennen*„ *sem* in Campania Julianum pronunciant. Non„ nulli ex Prosperi depravato Chronico *Attelensem* „ fuisse contendunt, est autem Atella Neapolim inter, „ & Capuam *Aversa Italis* vulgo nuncupata. At ex „ melioribus Codicibus Scaliger, ac Pontacus, ita „ in Prospero legunt ad Consulatum Theodosii Au„ gusti XVII. *Hoc tempestate Julianus Eclanensis* „ *jactantissimus pelagiani erroris assertor &c.* Vossius „ lib. I. hist. Pelag. c. 6. *Heracleensem* illum dicen„ dum esse suspicatur. Has inter opiniones non re„ censeo, quod libro 2. de Vit. S. Augustini gal„ lice scripta a Claudio Maimburgio cap. 11. Julia-

„ nus

JUNILIUS Afer, incertae urbis in Africa episcopus, bonis artibus in saeculo eruditus, & in scripturis sanctis peritissimus, eloquio brevis, & sensu acutus, hortante Primasio Afro episcopo Uticensi, collegit ad utilitatem simplicium explanationes in Genesim: pro quibus typographorum fraus supposuit nobis exiguum commentarium, incipientem, *De principio libri Geneseos*. Arqui fragmenta ex Moralibus Gregorii, huic opusculo immista, arguunt illud non esse Junilii, qui Gregorii tempora praecessit annis ferme ducentis. Arbitror auctorem operis esse Bedam, in cujus vetustissimis voluminibus id invenitur, & sub cujus titulo centones ex eodem opere decisi in glossa, quam vocant ordinariam, leguntur. Floruit sub Theodosio juniore Augusto anno Domini CCCCXL.

Junilius ex adcurato câputo claruit An 550.

JUSTUS, Urgelitanae ecclesiae in Hispania episcopus, trium episcoporum, videlicet Justiniani, Nebridii, & Elpidii frater, in scripturis sanctis exercitatus, & doctus; hortatu Justi diaconi scripsit ad eum in Canticum Canticorum juxta editionem B. Hieronymi brevem quidem commentariolum, sed eruditum, elegantem, ac pium. Ejus initium est, *Cupiens in domo Dei*. Claruit anno Domini D.XL. sub Sergio Papa, cui etiam praesens opus suum dedicavit.

JUSTUS, genere & religione Judaeus, patria Tyberinensis, ex provincia Galilaeae, quem Hieronymus inter scriptores ecclesiasticos numerat, conatus est, & ipse Hebraïcarum rerum ex divinis scripturis historiam texere, & quosdam in sacros libros commentarios scribere: sed hunc Josephus sub finem vigesimi libri Antiquitatum in quibusdam mendacii suspectum facit. Claruit sub Vespasiano Augusto anno Domini LVI.

JU-

„ nus Patavii, ubi haec ipsa conscribimus, Episcopus asseratur, Typographi enim forte error fuit. Verum ex Mario Mercatore Juliani Antagonista lis ex parte finem sortitur, nam pag.13. Codicis Vaticani cap.9. laudati ait: *Simul admonere volens Julianum etiam Episcopum Oppidi Eclanensis haereticum pelagianum, seu Coelestianum hunc secutum esse Theodorum, &c.* Quare Prospero concinit, qui itidem & ipse Juliano convixit; & sane Codices Gelasii, Bedae, ac Petri Diaconi depravati sunt unius litterae transpositione, vel conjunctione; etenim in voce Celanensi e per imperitiam amanuensium post c ponitur, quae litera si praeponatur eclanensem leges: in codice vero Petri Diaconi, ubi Edanensis appellatur, litera *d* dividenda est in *c* & *l*, quae perperam junctae errorem continent: haec minuta adnotare libuit, ut ex communi veterum sententia Julianus Eclanensis Episcopus appareat. Illustrissimus Suaresius Augustini studiosissimus in differt.2. de opere imperfecto S. Doctoris pag.16. scribit, Julianum *Eclanensem Episcopatum obtinuisse*, qui quidem doctissimus raraeque eruditionis Antistes Juliani sedem mihi primitus indicavit, antequam in Mercatoris Codicem incidissem. Fuit Eclanum, seu Eculanum, antiqua Hirpinorum urbs Plinio, Ptolomaeo, Ciceroni, aliisque memorata, distans Benevento ex itinerario Antonini M. P. XV. seu ex tabulis Peutingerian's XVI. Camillus Peregrinius in eruditis Commentariis de Ducatu Beneventano pag.15. scribit Eclanum postea Frequentum dictum fuisse, quod Anno 986. terremotu dejectum, ut ait Ostiensis in Chronico, deinde ob bella propemodum civibus viduatum Anno 1465. die 7. Maji sedem Episcopalem amisit, atque in Abellinensis Episcopi jurisdictionem transiit, ut ex tabulis Ughelli Tom.8. Ital. Sacr. intelligitur. At Lucas Holstenius in Frequenti territorio prope Mirabeliam fuisse Eclanum contendit, ubi etiamnum antiquorum moenium ruinae visuntur; in quibus nobiles statuae repertae sunt, & a Prorege Neapolitano in Hispaniam transmissae: addit posteriori aevo Quintodecimum fuisse appellatum, cujus mentio fit in actis S.Merentii Martyris, ac postea a Constantino Graecorum Imperatore funditus eversum An. 669. in notis ad paginam 1203. Italiae Cluverii. Verum in Chronico antiquo Beneventano Monasterii S.Sophiae in calce tom.9. Ughelli non semel Quintodecimi mentio habetur, pag.620. *Qui habitare videntur in Decimo-Quinto loco, qui Pontilia dicitur*. Insuper quaedam donatio ibidem recitatur facta anno 17. Radelchis Principis Longobardi Indictione 3. Julio mense. Radelchim Beneventi Dominum Leo Ostiensis lib.1. cap.31. memorat Anno 851. Indictio vero tertia currebat Julio mense Anno 855. quo anno adhuc extabat Quintodecimum. Eclanum vero Quintodecimum dictum fuisse cum eodem Holstenio affirmo, is enim ea loca praesens diligentissime exploravit, & distantia a Benevento hoc ipsum comprobat, nam Frequentum in M.P.XII. circiter distat; Eclanum vero XV. unde Quintodecimum postea appellatum. Certum tamen est Episcopalem sedem Eclano destructo Frequentum, vulgo *Frigento*, fuisse translatam, ut plane idem antea Eclanensis, qui postea Frequentinus Episcopus fuerit. De patria vero Juliani non constat; Atellanensem fuisse scribit Baronius ad Annum 420.n.6. Verum non in Campania, ubi Atella sita est, sed in Apulia eundem natum diserte tradit S. Augustinus lib.6. oper. imperf. cap.18. *Neque enim, inquit, quia te Apulia genuit, ideo Poenos vincendos existimas gente, quos potes mente*. Cum vero sciamus urbes antiquitus doctissimos Cives in Episcopos elegisse, Eclani pariter natum Julianum suspicor: alteraque conjectura idipsum indicatur, quod Emilius Beneventanus filiam Juliano in vicina urbe degenti, ac proinde sibi satis superque noto, despondit. Neque quis repugnet, quod Augustinus gente Apulum Julianum dixit, cum Eclanum in Campania fuerit, ut ex itinerario Antonini patet, ubi ait: *A Capua Equo Tutico M. P. LIII. ubi Campania limitem habet*. Distat autem Equus Tuticus a Benevento intra Hirpinos M. P.XXI. Nam Hirpini medii sunt inter Campaniam, & Apuliam, unde modo Campaniae, modo Apuliae deputati. Servius lib.7. Aeneid. Hirpinos intra Apuliam locat, & Vossius lib.1. Hist. Pelag. c.6. Eclanum Apuliae Peucetiae Oppidum dicit, laudatque *veteres, & recentiores Geographos*; Ex divisione vero Adriani Eclanum & Beneventum ad Campaniam pertinebant „ &c.

JUSTINUS, genere Samaritanus, Stoïcae sectae philosophus, ut ipsemet in secunda Apologia pro Christianis ad Antoninum Imper. testatur, civis fuit Flaviae Neapolis Palaestinae, Prisci Bachii filius; Romaeque habuit τὰς διατριβὰς, & Crescentem Cynicum vita, & religione adversarium. Hic itaque inter multa ingenii sui immortalia monumenta reliquit in Apocalipsim Joannis commentaria. Creditur etiam esse auctor cujusdam libri, qui praenotatur CENTUM ET QUADRAGINTA SEX QUESTIONUM: quas Gentes ex variis locis utriusque testamenti Christianis objiciebant: cujus initium sic habet, *Unde principium est*. Hunc Joachimus Perionius Benedictinus Latine vertit. Sed, cum in ejusdem libri quaestionibus 82. 86. & 115. citentur Irenaeus, & Origenes, longe eo posteriores, alterius auctoris oportet esse opus. Stylus non est absimilis a quaestionibus Theodoreti in Octateuchum. Claruit sub Antonino Pio martyrio coronatus anno Domino C.L.

JUVENCUS, nobilissimi generis Hispanus, presbyter, poëta sui aevi celebratissimus, quatuor Evangelia hexametris versibus pene ad verbum transferens, quatuor libros Evangelicae historiae composuit, primus omnium ausus Evangelii majestatem sub metri leges mittere, Constantino principe, & filiis ejus imperantibus, anno Domini CCCXXX. Opus sic incipit,

Immortale nihil mundi compage tenetur.

L

LANFRANCUS, Cantuariensis in Britannia episcopus, natione Italus, patria Papiensis, abbas quondam coenobii Codoniensis, omnium sui temporis in omni literarum genere doctissimus, & in concilio, quod Romae adversus Berengarium diaconum ecclesiae Andegavensis haereticum a 113. Episcopis sub Nicolao II. celebrarum est, longe clarissimus, inter alia praestantis ingenii sui monumenta reliquit pios, atque eruditos in totum Psalterium, & in omnes Pauli epistolas commentarios. Claruit sub Henrico Imperatore III. anno Domini M.LX.

LAURENTIUS Justinianus, patria Venetus, ordinis Coelestini, inclytae Venetiarum urbis patriarcha, vitae sanctitate, miraculorum gloria, & sincerae eruditionis candore clarissimus, scripsit non ineleganti stylo in Joannis cap. 12. 13. & 14. De sermone Domini in ultima coena librum unum, dulcibus colloquiis suavissimum. Claruit anno Domini M.CCCCX. (a)

LAURENTIUS Villavincentius, Hispanus, apud Burgenses concionator, ordinis Eremitarum, collegit tabulas rerum memorabilium, quae tractari possunt in singulis Evangelicis, & epistolaribus lectionibus festorum dierum, concionatoribus apprime utiles. Harum praefatio incipit, *Officium postulat*. Floruit anno Domini M.D LX.

LEANDER, Hispaleusis ecclesiae in Hispania episcopus, natione Afer, patria Carthaginensis, instituto monachus, vir sanctarum scripturarum eruditione illustris, cui Gregorius primus Pont. Max. sua in Job commentaria dedicavit, multa edidit amplectendae lectionis volumina, inter caetera vero duplicem ordinem orationum, ac meditationum in totum Psalterium. Claruit sub Richardo piissimo Visigothorum rege; quem ab Arriana perfidia una cum universa Visigothorum gente illi subdita ad fidem catholicam convertit; cum ante ab eadem impietate reduxisset fratrem quoque ipsius Hermigildum, Levigildi Gothorum regis filium; quem crudelissimus pater, Arianae impietatis defensor, in vigilia paschae pro catholicae fidei confessione capite truncatum martyrii laurea coronavit. Claruit sub Mauritio Imperatore anno Domini D.XC. (b)

In Dialogis S. Gregor. M. Lib. III. c. 31. scribitur Hermenegildus Rex Leovigildi Regis Visigothorũ filius.

LEO Papa primus, natione Thuscus, in divinis scriptutis eruditissimus, & in declamandis homiliis facundissimus, sub Leone Augusto anno Domini CCCCLXI. inter multas homilias scripsit in Matth. cap. 5. homilias duas: qua-

rum

(a) Laurentius Justinianus patria Venetus, dignitate Patricius ab Eugenio IV. Anno circiter 1431. vel 1433. Venetiarum Episcopus renunciatus, a Nicolao V. autem An. 1450. Patriarchae titulo decoratus, Anno autem 1455. Coelo redditus, & ab Alexandro VIII. Anno 1690. Sanctorum Albo adscriptus, non fuit Ordinis Coelestini alumnus, sed Canonicus Regularis S. Augustini Congregationis S. Georgii in Alga.

(b) S. Leander natione Hispanus, Chartaginensis, seu Carthagenae in Hesperia natus, non vero Afer, ut Author scribit.

rum prima incipit *In illo tempore videns Jesus turbas*. Secunda vero, *Praedicante Domino*. Item de transfiguratione Christi ex Math. cap. 17. Sermonem incipientem Evangelia dilectissimi [a].

LEONARDUS Giphonensis, sive ex Jovis phano, quod oppidum Campaniae est, Franciscanorum XXIII. generalis antistes, ac deinde Romanae ecclesiae cardinalis, scholasticae theologiae professor nobilissimus, scripsit ingentem lecturam scholasticam super Canticum Canticorum in centum quadraginta Cantica, hoc est in totidem ejus libri particulas, vel sententias divisam, multa abstrusioris theologiae arcana continentem: quam Antoninus, archiepiscopus Florentinus, se vidisse, & legisse scribit in tertio Chronicorum suorum volumine. Claruit sub Carolo IV. Aug. M.CCCLXX.

LEONTIUS, Episcopus Neapoleos Cypri, vir disertus, & eruditus, qui adversus Iconomachos libros quinque composuit, & multas panegyricas dictavit orationes, scripsit in Matth. cap. 17. De transfiguratione Domini homiliam unam, citatam in 6. actione synodi secundae Nicaenae. Floruit circa tempora Phocae Imp. anno Domini D.CX.

LUCAS, abbas montis S. Cornelii, ordinis Benedictini, in exponendis divinis scripturis nobile sortitus ingenium, scripsit opusculum, ex Aponii monumentis collectum, in Cantica Canticorum, anno Domini M.CXXX. [b]

LUcas Lossius scripsit Annotationes scholasticas in Evangelia Dominicalia, & ea, quae festis diebus leguntur: adjecitque in singula Evangelia disticha argumenta, doctrinas summarias, locos, & objectiones cum solutionibus dialecticis.

LUCAS, monachus Graecus ex instituto D. Basilii, scripsit expositionem in quatuor Evangelia, quae in bibliotheca S. Salvatoris Graece scripta servatur Bononiae.

LUCIANUS, vir disertissimus, Antiochenae ecclesiae presbyter, & postea Nicomediae episcopus, ac martyr sanctissimus, visis omnibus ante se factis editionibus, & cum Hebraïca veritate diligentissime collatis, propriam, ut Euthymius testis est, Graecam editionem multo superioribus emendatiorem Christianis tradidit: quae apud Nicomediam manu ejus conscripta reperta est in turre quadam apud Judaeos calce illita post ipsius Luciani mortem, sub Constantino Imperatore Magno. Haec cum LXX. interpretum editione in sensu consentit, ejusque exemplaria λουκιανεια hoc est Lucianaea, a nonnullis dicta sunt, apud aliquos verò Septimae editionis nomen accepere. Quanquam Isidorus, Hispalensis episcopus, arbitretur Origenem fuisse non solum quintae, & sextae, sed septimae quoque editionis repertorem: Hujus Lucianaeae translationis publica lectione ac fide omnes a Constantinopoli usque ad Antiochiam ecclesiae usae sunt. Passus est autem Lucianus Martyr Nicomediae ob confessionem Christi, sub persecutione Diocletiani & Maximiani; sepultusque Helionopoli Bithyniae, anno Domini CCLXXX.

LUCRETIUS Tyroboscus, Asulanus, Carmelita scripsit ad Joannem Trivisanum inclytae Venetiarum urbis Patriarcham succinctam in Psalmum 118. paraphrasim, cui titulum fecit, ethicam Spiritus Sancti, Anno Domini MDLXVI.

LUDOLPHUS, natione Saxo, ex ordine Praedicatorum, post trigesimum suae professionis annum ad Instituta Cartusianorum translatus, & in monasterio Argentinensi receptus, vir in sanctis Voluminibus studiosissimus, professione Scholasticus, sermone simplex, & fervidis quibusdam affectibus amabilis, collegit ex Hieronymi, Augustini, Cassiodori, & Petri Lombardi sententiis exactam in Psalmos expositionem; in qua typicos sensus maxime sectatur, non ita tamen, ut literalem intelligentiam negligat; addens ad calcem cujuslibet Psalmi devotam, & consonam ipsi Psalmo precationem. Operis initium est, *Sicut olim manna*. Idem ex quatuor Evangelistis unicam collegit vitae Christi historiam, quam lucidissimis, & piissimis juxta quadruplicem sensum explanationibus illustravit, adjectis ad finem singulorum capitulorum devotissimis precationibus, praecedentis ea-

(a) Leonem I. Rom. Pontificem natione Thoscum dixit N. Xystus ex Authore libri *Pontificalis*. Verum natione Romanum illum fuisse ex inlustribus Viris habetur, & constat etiam ex aliis MSS. ejusdem Pontificalis. Vide Guillelmum Cave, & dissertationem I. novissimae editionis Operum S. Leonis.

(b) Lucas Abbas Montis S. Cornelii prope Leodium fuit Ord. Praemonstratensis.

capituli argumento deservientibus. Opus incipit, *Fundamentum aliud*. Claruit sub Ludovico Imperatore IV. anno Domini MCCCXXX.

LUDOVICUS Junior Parisetus, Regiensis, scripsit heroïco versu ad Varium Tolomaeum fratrem in primum Geneseos caput Theopejae libros sex: quorum initium est,

Incessit jam dudum animum Tolomaee cupido.

CLARUIT anno Domini MDL.

LUDOVICUS Pictorius, Ferrariensis, poëta non ignobilis, edidit soluta oratione Paraphrasin in Psalterium, anno Domini MDX.

M

MAMMOTREPTUS, sic ab inscriptione Dictionarii a se editi cognominatus, vir simplex, & devotus, ex ordine Minorum, illius pauperculae viduae inopem largitatem secutus, quae de sua tenui pauperie duo minuta in Gazophylacium templi conjecit, ipse quoque de sua exigua facultate obtulit in templum Domini quod habebat, hoc est, Dictionarium vocabulorum totius Bibliae, Latinarum vocum prolationem, accentum, & significationem crassa, & rudi Minerva explicans. Quod quia rudibus clericis, & adhuc in Latina lingua infantibus, veluti mammam sugendam, & infantibus manibus tractandam instar piae nutricis, exhibuerat, MAMMOTREPTUM inscripsit, tacito ob humilitatem suo ipsius nomine: pro quo postea Mammotrepti nomen invalescenti consuetudine fortitus est. Opus incipit, *Impatiens propriae imperitiae*, Claruit anno Domini MCCCCL.

MAPHAEUS Veggius, natione Italus, patria Laudensis, Martini Papae V. Datarius, vir divinae Scripturae non ignarus, orator & poëta nunquam satis laudatus, cujus ditissimae venae foelicitatem liber 13. Virgilianae Aeneidi ab ipso additus, satis superque ostendit; in ultima senectute sua emisit Elegiaco versu in septem Psalmos elegantem & vere cygneam Paraphrasin. Claruit anno Domini MCCCCXXX.

MARBADUS, episcopus Redenensis, liberalibus disciplinis eruditus, poëta suorum temporum eximius, & sacrorum eloquiorum Professor insignis, edidit eleganti carmine pulcherrimam explanationem in Cantica Salomonis juxta triplicem sensum anagogicum, allegoricum, & moralem. Claruit sub Henrico III. anno Domini ML.

MARCUS Ulmensis, Germanus, ex ordine Minorum, professione Scholasticus, Distinctionarium in universam Scripturam sanctam collegit, Scholasticis expositoribus utilissimum: cujus initium est, *Abstinentia multipliciter sumitur*. Claruit anno Domini MCCCC.

MARIANUS, monachus Fuldensis, natione Scotus, ordinis S.Benedicti, historiae scriptor, composuit De concordantia Evangeliorum librum unum. Moritur anno Domini MLXXXVI.

MATTHAEUS de Aquasparta, ordinis Minorum duodecimus minister generalis, & postea episcopus Portuensis, S.Romanae Ecclesiae Cardinalis, in saeculari philosophia juxta morem sui temporis magnifice doctus, & in divinis Scripturis excellentissimus, edidit sub Rodulfo Imperatore anno Domini MCCXC. in epistolas Pauli librum unum.

MATTHAEUS Aulae regiae monachus, natione Germanus, vir in disputando subtilis & acris, in Boëmia cum Joanne Hussio Pragensi haeresiarcha saepe congressus, eum cum haereticis sectatoribus ipsius saepissime devicit: sed post nimiam haereseon pullulationem, ex Boëmia in Germaniam ad monasterium Veteris cellae ordinis Cistertiensis, tanquam in portum, venit; in quo fratres assidua sacrorum lectione instruens, reliquit in omnes Psalmos Scholasticam lecturam satis laudandam. Claruit sub Sigismundo Imperatore anno Do. MCCCCXV.

MATTHAEUS Aurogallus, natione Germanus, trium linguarum peritissimus, Eusebium aemulatus edidit librum de Hebraïcis urbium, regionum, populorum, fluminum, montium, & aliorum locorum nominibus, quae in sanctis Scripturis leguntur: in quo omnes appellationes Hebraïcis characteribus

per-

per ordinem alphabeti disposuit, citaris singulis divinae Scripturae locis, in quibus ipsa nomina inveniuntur: liber incipit, *Cum nuper mecum*, *&c.* Claruit sub. Carolo V. Augusto, anno Domini MDXXVI.

MATTHAEUS Bredembacchius, Kerspensis, apud Embricam, dum vixit, Gymnasiarcha, scripsit in Matthaeum, atque in novem & sexaginta Psalmos pulchra Commentaria, partim ex vetustis, partim ex recentioribus auctoribus collecta. Floruit anno Domini MDL.

MATTHAEUS Doringus, natione Saxo, Minoritanus, provinciae Saxoniae minister, Scholasticae theologiae Professor egregius, inira pro defensione Doctoris sui Nicolai Lyrani pugna adversus Paulum episcopum Burgensem, Postillam ejusdem Nicolai impugnantem, objectiones ejus evertere annisus est, editis novis concertationibus, quas, Commentariis Lyrani statim post Paulinas additiones subjectas, REPLICAS ADVERSUS PAULUM BURGENSEM attitulavit. Operis initium est, *Modestiam antiquam*. Claruit sub Friderico Imperatore III. anno Domini MCCCCXL.

MATTHAEUS Ebroicensis, Normannus, Praedicatorii ordinis Professor, subtilis sacrorum voluminum perscrutator, Carolo VI. Gallorum regi ob eximiam religionem eruditionemque gratissimus, composuit in quinque libros Mosi, & in Esaiam utilissimam Postillam. Matthaeus Ebroicensis circa Annum 1390. clarus.

MATTHAEUS Oryus, Hispanus, Dominicanus, haereticae pravitatis per Gallias inquisitor, scripsit in dictum Pauli, *Volo quinque verba loqui*, adversus haereses librum unum. Matthaeus Ory non Hispanus, sed Gallus, Armoricus, obiit Parisiis An. 1557.

MATTHAEUS, Patriarcha Constantinopolitanus, ordinis Praedicatorum, totum divinae Scripturae corpus redegit in quatuor locorum communium libros: quorum initium est, *Omnia poma nova*: servatur Bononiae in Bibliotheca nostra Praedicarorum.

MATHIAS, Vindonicensis Presbyter, historiam Tobiae elegiaco versu exposuit, sic exorsus,

Ex agro veteri virtutum semina morum.

CLARUIT inter Scholasticos, anno Domini MCCCC.

MAURICIUS, Episcopus Parisiensis, ingenio subtilis, sermone Scholasticus, & eruditione singularis, edidit sermonum in Evangelia festiva libros duos. Claruit anno Domini MCXC.

MAXIMUS Monachus, sermonem edidit in illud Exodi 37. De Candelabro, & septem lucernis: ex quo Thomas in libro contra errores Graecorum testimonia profert, quod Spiritus a Patre procedat. (a)

MAXIMUS, Taurinensis ecclesiae episcopus, sanctarum Scripturarum peritissimus, & extemporalis declamator admirabilis, scripsit elegantissimaa Homilias in varios utriusque Testamenti locos. Moritur sub Theodosio Juniore, anno Domini CCCCXX.

MELCHIOR Cano, Hispanus, Episcopus Fortunatarum insularum, ordinis Praedicatorum, librum utilissimum composuit De locis difficillimis divinae Scripturae: item in illud Lucae capit. decimotertio. Nisi poenitentiam egeritis. De poenitentia librum unum, anno Domini MDLX.

MELITO Asianus, Sardensis Ecclesiae Episcopus, sanctitate & eruditione venerabilis, quem Tertullianus asserit ab antiquis veluti Prophetam habitum, excerpsit ex omnibus sparsim Scripturis.

Ἐκλόγων, id est, Excerptorum, ad Onesimum fratrem suum libros sex: in quibus diversa Scripturarum testimonia, ad institutionem Christianae vitae conducibilia, pulchro ordine aptavit.

ITEM in illud Gen. 1. Faciamus hominem, De Deo incorporeo librum unum.

DE vita Propherarum librum unum.

IN Apocalypsin librum unum.

(a) Ex Maximo Monacho S. Thomas loco laudato, cap. quod incipit. *Item Cyrillus*, testimonium profert pro processione Spiritus Sancti a Patre, & Filio. Sunt enim haec Maximi verba, quae S. D. profert: „Spiritus Sanctus quemadmodum per naturam existit a Deo Patre secundum essentiam, sic & ex Filio secundum essentiam existit veraciter, tanquam ex Patre per Filium procedat Deus: intelligitur autem, & est ex Patre, sicut ex ipso procedens „.

DE Catalogo divinorum utriusque Testamenti voluminum ad Onesimum epistolam unam.

CLARUIT sub Marco Antonino Vero, anno Domini CLX. (a)

METHODIUS (qui & Eubulius dictus est) Olympi Lyciae, & postea Tyri Episcopus, vir sanctitatis & doctrinae singularis, eloquii nitidi con positique sermonis, conscripsit pro defensione sanctarum Scripturarum adversus insanum Porphyrium, qui eas oppugnaverat, praeclarissimum Opus.

RELIQUIT etiam in Genesim Commentarios.

ITEM in caput 28. primi Regum De Pytonissa librum unum.

IN Cantica Canticorum librum unum.

IN Apocalypsim librum unum: cujus fragmenta leguntur in Rapsodiis explanationum Arethae in Apocalypsin.

MORITUR autem sub ultima Ecclesiae persecutione, vel, ut alii affirmant, sub Decio & Valeriano in Chalcide, Graeciae civitate, Martyrio coronatus, anno Domini CCLV.

MICHAËL Adam Judaeus, conversus, Biblia vertit in linguam Germanicam, & in usum Judaeorum characteribus Hebraïcis expressit.

MICHAEL Angrianus, Bononiensis, Carmelitarum generalis antistes, theologus, philosophus, & canonista summus, qui ordinem suum sub Urbano Papa VI. novem annis juste, sanctèque rexit, scripsit Scholastico more in totum Psalterium Commentariorum libros quinque, & in Lucae Evangelium lib. 1. qui apud ejusdem Instituti Professores magno in precio habentur. Moritur ultimo anno Venceslai Imperatoris anno Domini MCCCXCVI. (b)

MICHAEL, natione Hetruscus, ex oppido Massae, Eremitanus, theologus Scholasticus valde acutus, cujus multos in sacra Biblia Commentarios temporum absumpsit injuria, scripsit stylo Scholastico,

IN Esaïam	librum unum.
IN Matthaeum	librum unum.
IN Lucam	librum unum.
IN Marcum	librum unum.
IN Joannem	librum unum.
DE passione Domini ex quatuor Evangeliis	librum unum.

CLARUIT anno Domini MCCCL.

Michaël de Furno Insulanus, seu Picardus Anno 1340 clarus scripsit quoque Postillas in Lucam, Joannem, & Apocalypsin.

MICHAEL de insula Picardiae, ordinis Praedicatorum, scripsit Lecturam scholasticam in Canticum Canticorum, incipientem, *Cantabo dilecto meo, &c.* & Postillam in Danielem, quae incipit, *Abscondita produxit*. Servatur Venetiis in Bibliotheca D. Joannis & Pauli.

MICHAEL Mediolanensis, ordinis Minorum, theologus & declamator celebris, vitae quoque exemplo conspicuus, edidit Scholastico more sermones undecim in Decalogum ex vigesimo capite Exodi. Claruit an. Do. MCCCCLXXX.

N

NEPOS, incertae urbis in Aegypto Episcopus, vir plane bonus & eruditus, sed Chiliastarum errore deceptus, scripsit interpretationem omnium repromissionum, quae habentur in Apocalypsi Joannis; easque corporaliter intelligendas esse docuit; & sanctos mille annis in deliciis corporeis in hac terra esse cum Christo regnaturos ex iisdem Joannis testimoniis confirmavit: de quo Dionysius Alexandrinus in secundo volumine explanationis in Apocalypsin sic loquitur: COMMENTARIOS quosdam proferunt Nepotis, quibus innituntur plurimum, & per quos putant ostendi, qualiter regnum Christi futurum sit super terram: sed in aliis quidem multis etiam ego amplector, & diligo Nepotem vel pro fide sua, vel pro eruditione Scripturarum, & praecipue pro exercitio psallendi: quoniam quidem multi fratrum libenter pro hoc ejus elegere consortia: est ergo etiam mihi magis erga eum multa reverentia: & inde magis, quia jam praecessit ad Deum sed

(a) Quamplura in Genesim ex Catena Graeca Melitoni tribuuntur, quae tamen, ut Petrus Alloix, & Helias Du-Pin optime observant, indigna sunt tanto Viro, & puerilia continent.

(b) Michael Angrianus idem est ac *Incognitus*.

sed revera plus omnibus amanda & praeferenda est veritas: laudare oportet, & absque invidia amplecti, si quid recte ab eo dictum est; rejici vero, si quid minus sane ab eo scriptum est: sicur in his libris, in quibus docet nihil excelsum, nihil magnificum sentire de adventu Salvatoris nostri Jesu Christi, neque de resurrectionis gloria, & nostrae congregationis in ipsum ac similitudinis repromissae; sed parva quaedam, ac semper mortalia; & non alia, quam sunt ea, quae nunc videmus, suadet sperare in regno Dei. Haec Dionysius. Claruit sub Galieno Imperatore anno Domini CCLXX.

NICEAS, Romacianae urbis Episcopus, vir in divinis Scripturis studiosus, inter alia multa sua Opuscula, scripsit sub Theodosio Augusto, anno Domini CCCCXX. De victima agni Paschalis in duodecimum Exodi caput librum 1.

Nicaeas Romatianae, hoc est Aquilejae Episcopus, ut Baronius Not. in Martyrol. ad 23. Junii interpretatur.

NICEPHORUS Callistus, Xantopulus, cujus exrant 18. libri historiae Ecclesiasticae, edidit Synopsin, id est, Contuitum totius divinae Scripturae, jambis trimetris digestum: in quo argumenta omnium factorum Voluminum breviter complexus est. Opus sic incipit,

Ὅς πατρὸς ἐστὶν ἀνάρχος φύσις.

CLARUIT sub Emanuele Imperatore anno Domini MC.

NICOLAUS Anapus, ex ordine Praedicatorum, Patriarcha Hierosolymitanus, zelo charitatis instinctus decerpsit ex sacris Voluminibus Enchiridion: in quo ad utilitatem concionatorum universa, tam virtutum, quam vitiorum exempla, in libris utriusque Testamenti dispersa, collegit summa brevitate, ac sub diversorum argumentorum titulis secundum literarum consequentiam dispositis. Operis principium tale est, *Tanta pollet excellentia*. Claruit sub Sigismundo Imperatore, anno Domini MCCCCXXX. (a)

NICOLAUS, Brixinensis Episcopus, & Cardinalis titulo S. Petri ad vincula, ex Cusa Germaniae oppido, vir in omni literarum genere admirandus, mathematicus, philosophus, & theologus, supra quam cuiquam credibile sit, eruditissimus, cui docta quaedam, tam in verbis, quam in sententiis amica fuit obscuritas, edidit in principium Geneseos brevem Dialogum tantae obscuritatis, ut vix a doctissimis viris possit intelligi: ejus initium est, *Saepe delectabiliqr*. Item in illud Jacobi 1. Omne datum optimum, ad Gerardum Episcopum Solonensem, De dato patris luminum, librum unum. *Etsi ante*. Item sermones encyclicos per anni circulum & quadragesimam: quorum longitudinem ipse pertaesus, collegit ex his, veluti ex uberrimis campis, flores elegantiores, & in libros 10. EXERCITATIONUM SPIRITUALIUM praenotatos, digessit: horum initium est, *Tu quis es?* Claruit sub Federico III. Imperatore anno MCCCCLX.

NICOLAUS Cabasilas, Episcopus Thessalonicensis, scripsit anno Domini, millesimo trecentesimo, Observationum in visionem quatuor animalium Ezechielis librum unum, qui Graece in Vaticano servatur.

NICOLAUS Chenton, Carmelita, Anglus, scripsit in Historiam Helisei Prophetae, & in Cantica Canticorum Postillam, anno Dom. MCCCCLXVIII.

NICOLAUS Clenardus, Mecliniensis, trium linguarum peritissimus, multis annis bonas literas Mecliniae publice professus est; atque, ut omnibus prodesset, quaedam tum Latina, tum Graeca, Hebraïca quoque in lucem edidit: è quibus sunt Meditationes grammaticae in Threnos, in gratiam eorum, qui viva Hebraïci praeceptoris voce destituuntur. Claruit anno Domini MDXXX.

NICOLAUS Dincelspulus, Germanus, Viennensis Academiae rector, scripsit juxta scholae consuetudinem in illud Esaïae, Et requievit super eum spiritus Domini, spiritus, &c. De septem donis Spiritus Sancti librum unum, anno MCCCCXX.

Nicolaus Dinckelspulus Patria Svevus interfuit Concilio Basileensi delegatus Academiae Viennensis.

NICOLAUS Gallus, ordinis Praedicatorum, a confessionibus regis Gallorum, reliquit in omnes D.Pauli epistolas scholasticam Postillam, quae incipit, *Dedi te in lucem gentium. Esaiae cap.*49.

(a) Summam Vitiorum, & Virtutum ab Nicolao Hanape in ordinem Alphabeticum bene redactam ad legentium commodum Anno partae Salutis 1711. in vulgus edidit F. Seraphinus Montorio Congregationis N. Sanitatis alumnus, qui etiam alia Typis mandavit, aliaque ejus MSS. servantur a nobis.

NICOLAUS Gorranus, ordinis Praedicatorum, provincialis Franciae, in Scholasticis quaestionibus tractandis acutus, & in sanctorum lectione exercitatissimus, anno salutis nostrae MCCCXC. edidit scholastico & aperto sermone breves in universa Biblia Commentarios, sacrorum Voluminum studiosis valde proficuos: de quibus Venetiis in Bibliotheca divi Joannis & Pauli subjecta vidi, scilicet,

In Pentateuchum	lib. 5.	*In principio, &c.*
In Psalterium	lib. 1.	*Laudationem Domini loquetur os meum.*
In Ecclesiasten	lib. 1.	*Aspexi terram.*
In Ecclesiasticum	lib. 1.	*Sapientia aedificavit.*
In Threnos	lib. 1.	*Huic planctui.*
In Cantica Canticorum	lib. 1.	*Cantate Domino canticum novum.*
In Matthaeum	lib. 1.	*Liber Genesis &c. sicut fluvius paradisi.*
In Marcum	lib. 1.	*Filiae Sion exultate, &c.*
In Lucam	lib. 1.	*Disciplinam medici.*
In Joannem	lib. 1.	*Ecce intelligat servus meus.*
In omnes epistolas Pauli	lib. 14.	*Dedi te in lucem gentium.* (a)

NICOLAUS Grandis, ordinis Minorum, sacratissimae facultatis Theologus, scripsit ad Franciscum, Gallorum regem, in epistolas Pauli ad Romanos & ad Hebraeos elegantes Commentarios, innumeris Patrum sententiis excultos: in quibus, ubi sese locus offert, animi potius lenitate, modestiaque Christiana lapsos erigere, quam sermone censorio atque objurgatorio exasperare, aut rabido dente circumrodere, annititur, non de contradicentibus victoriam, sed contra mendacium veritatem sollicitius investigans. Opus incipit, *Summae ingratitudinis insimularer*. Claruit anno Domini MDXLVI.

NICOLAUS Herbron, ordinis Minorum, regularis observantiae generalis Commissarius Cismontanus, scripsit Latino eloquio enarrationes Evangeliorum quadragesimalium, apud Coloniam Agrippinam Germanica lingua declamatas; item in Psalmum 78. enarrationem lamentatoriam, incipientem, *Quis dabit capiti meo, &c.* anno Domini MDXXX.

NICOLAUS Lyranus, natione Anglus, vel, ut quidam scribunt, ex Lyra Brabantiae oppido, genere Judaeus, & Hebraïcis literis a prima pueritia imbutus, post conversionem vero Franciscanae religioni addictus, Scholasticae theologiae Professor, & sententiarum ejus expositor non ignobilis, tanta quoque divinarum Scripturarum vera, pura, ac germana intelligentia praeditus, ut in eis exponendis nullum eruditissimorum theologorum sui temporis habuerit parem, edidit in singula, tam veteris, quam novi Testamenti volumina Scholasticae Postillae libros 85. studiosis sanctarum Scripturarum, ac praecipue tyronibus ad majora properantibus non utiles solum, sed valde etiam necessarios: in quorum prioribus quinquaginta libris universum sanctae Scripturae corpus absque orationis lenocinio, & verborum involucris brevi, nudo, & aperto sermone exposuit, summa in singulis diligentia aperiens & elucidans literae sensum caeteris divinae Scripturae sensibus, ut praestantiorem, ita difficiliorem; allatis in id non modo veterum ecclesiae Patrum expositionibus, sed Rabbinorum quoque sententiis, quarum apud Judaeos praecipua est auctoritas. Quo expleto Opere, iterum repetito labore, in triginta quinque posterioribus libris utrunque instrumentum morali expositione illustravit. Initia librorum ejus habes apud Tritemium. Claruit sub Ludovico Imperatore anno Domini MCCCXX. Scripserunt Annotationes ac Censuras in omnia ejus Opera Paulus episcopus Burgensis, Diegus Deza, & Matthaeus Doringus: quorum prior Lyrani expositiones, ceu Hebraeis & Christianis

(a) Haec N. Nicolao Gorrano tribuit Xystus, qui haec ipsa vidit illius opera Venetiis in Bibliotheca SS. Johannis, & Pauli: verum innumera alia laudati Nicolai opera in aliis Orbis Bibliothecis servari adserit N. Jacobus Echard *Scriptor. Ord. Tom. I. fol.* 437. & praecipue quae ad rem praesentem spectant, in Josue, Judices, Ruth, Libros IV. Regum, Paralipomenon, Esdrae, Job, in Proverbia, Sapientiam, Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, Danielem, & XII. minores Prophetas, in Machabaeos, in VII. Canonicas Epistolas, & in Apocalypsin. Ex quo etiam observandum occurrit, quod Initium Commentarii in XIV. Paulinas Epistolas non est illud quod N. Xystus praefigit: *dedi te in lucem gentium*, quod etiam inscribitur commentario Nicolai Galli, sed *Vidi alterum Angelum volantem*. Quamvis commentarii ejusdem Nicolai Gorrani in Epistolam ad Timotheum idem habeant praefixum initium, seu thema *dedi te in lucem &c.*

ſtianis auctoribus contrarias, oppugnavit: poſterior adverſus locos aliquot, in quibus Lyranus D.Thomae adverſatur, defenſiones edidit: tertius pro Lyrano adverſus Burgenſem epiſcopum decertat.

NICOLAUS Tacitus Zigenus, Minorita, ex Dyſtemio oppido Brabantiae, edidit ad Julium Tertium, Pontificem Maximum Caſtigationes in novum Teſtamentum in quibus depravata reſtituuntur, adjecta reſecantur, & ſublata adjiciuntur: cui titulum fecit Epanorthotes, ſive Reſtitutor locorum depravatorum, ſeu alteratorum. Opus incipit, *Tanta eſt paſſim*. Idem collegit in omnes novi Teſtamenti libros ſcholia, quibus loci difficiles, aut etiam ambigui juxta originalem Scripturae phraſim, ac vetuſtiſſimorum theologorum citationem doctiſſime ac exquiſite ſunt explicati. Opus ſane omnibus recte divinam Scripturam ſecare volentibus longe utiliſſimum. Claruit anno Domini MDXL.

NICOLAUS Trivet, Anglus, ordinis Praedicatorum, ſcripſit Scholaſtico more ad Haymericum, magiſtrum ordinis, Poſtillam in Leviticum, incipientem, *Venerando patri F.Haymerico*: item in Pſalterium ad fratrem Joannem, provincialem Angliae, Poſtillam, incipientem, *Reverendo patri F.Joanni*. Claruit anno Domini MCCCC. (a)

NINIANUS, Pictorum epiſcopus, regio Britannorum ſanguine editus, cum Romam adoleſcens veniſſet, ibique Chriſtianam ſapientiam ſummo ſtudio didiciſſet, reverſus in Septentrionales regiones, Pictorum gentes ab idolorum impietate ad Chriſti cultum deduxit: cumque apud eas divina eloquia aſſidue docuiſſet, ſcripſit aliqua in Sacras literas magnae pietatis & eruditionis Commentaria: de quibus maxime celebrantur Meditationes in Davidicos hymnos. Vixit, ut ex Bedae hiſtoria colligitur, anno ſalutis noſtrae CCCCXL.

NILUS, patria Conſtantinopolitanus, ex ejuſdem urbis praefectura ad monaſticam vitam tranſiens, multorum in Oriente monachorum pater, ſanctitate & eruditione celebris, cujus ſexta Synodus ſcripta veneratur, ſcripſit in Job Commentarios. (b)

NONIUS Marcellus Saja a Rocca glorioſa, emiſit in ſeptem Pſalmos poenitentiales precatorias Paraphraſes, anno Domini MDL.

NONNUS Panopolitanus, inter Graecos Chriſtianorum poëtas praecipuus, cujus feruntur Dionyſiacon libri quadraginta octo, heroïce conſcripti, Paraphaſin hexametris Graecis carminibus in Joannis Evangelium compoſuit, quam nos typis Aldi excuſam legimus: ejus initium eſt, ἄχρονος ἦν ἀκίχητος ἐν ἀῤῥήτῳ λόγος ἀρχῇ. Nonnus gente Aegyptiacus urbe Panopolitanus An. 410. clarus.

O

ODO, Primus Abbas Cluniacenſis, ordinis S.Benedicti, Remigii Antiſiodorenſis quondam auditor, muſicae periſſimus, archicantor eccleſiae Thuronenſis, divinae Scripturae ſtudioſiſſimus, declamator Homiliarum praecipuus, rogantibus fratribus, libros quinque & triginta Commentariorum beati Gregorii ſuper Job in unicum breve volumen perſtrinxit. Claruit anno Domini DCCCCXX.

ODO, epiſcopus Cameracenſis, vir Latino ſermone eleganter doctus, theologiae peritiſſimus, declamator apud ſuos praecipuus, ſcripſit De villico iniquitatis librum unum: cujus initium, *Homo quidam erat dives*. Odo Cameracenſis Anno 1105. clarus.

ODO Gallus, ex ordine Praedicatorum, ſcholaſticam Poſtillam ſcripſit in omnes Pauli epiſtolas, quae Venetiis habetur in Bibliotheca S.Joannis & Pauli; & incipit, *De comedente exivit cibus*.

OECUMENIUS, Graecus auctor, valde doctus, in explicandis divinis Scripturis brevis, apertus, & elegans, atque in veterum Commentariis evolvendis aſſidue verſatus, collegit ſolerti cura ex dictis praeſtantiſſimorum Graecae eccleſiae Doctorum nobiles annotationum Commentarios in Octateuchum; quos ipſe in Commentariis ſuis in epiſtolam ad Hebraeos capite ſexto ſe ſcripſiſſe teſtatur:

col-

(a) Nicolaus Trivet, vel Treveth ultra enumeratos ab Xyſto libros in S. Scripturam ſcripſit etiam Commentarios in Geneſim, & Exodum. In libros Paralipomenon, & in Pſalterium, nec non in Sacra Biblia catenam ex SS. Patribus: alia quidem inſignia opera ſcripſit quae praecipue recenſet N. Jacobus Echard *Script. Ord. Tom.I. p.562.*

(b) Ex quonam Authore N. Xyſtus tradat Nilum Monachorum in Oriente Patrem ediđiſſe commentarios praefatos, nec ex eo, qui nullum indigitat, nec ex aliis colligere potui. Univerſim enim qui de Hiſtoria literaria pertractant, dum Nilum Chryſoſtomi diſcipulum Anno 440. clarum & inſignem in Oriente Abbatem laudant, plura eidem opera, etiam in Sacram Scripturam, adſignificant, at de commentariis in Jobum nec verbum quidem habent.

collegit etiam persimili industria in totum novum Testamentum Catenam explanationum: ex quibus legi,

IN Acta Apostolorum librum unum, cujus initium est, *Lucas Evangelista*.
IN omnes epistolas Pauli libros 14. quorum initium est, *Eutalii Diaconi*.
IN epistolas Canonicas libros septem. *Hanc scribit Jacobus.*
IN Apocalypsim librum unum. *Sciendum quod universum.*
NOMINA vero auctorum, ex quorum explanationibus contexta est, haec sunt:

Papias,	Eusebius,	Gregorius Nazianzenus,
Clemens,	Methodius,	Severianus,
Methodius,	Basilius,	Gennadius,
Dionysius,	Gregorius Nyssenus,	Arethas,
Irenaeus,	Acacius,	Andreas,
Origenes,	Isidorus,	Cyrillus,
Hippolytus,	Photius,	Theodoretus.
Athanasius,	Chrysostomus,	

HIS explanationibus Oecumenius suas quoque explanationes proprio nomine praenotatas inseruit; ut ex titulo cognosceret Lector, & quid ab ipso, & quid ab aliis Patribus haberet. Transtulit hoc Opus in Latinam linguam Joannes Hentennius Mecliniensis, monachus Hieronymianus, adjectis Annotationibus locorum aliquot, in quibus Oecumenii editio differt a vulgata Graeca novi Testamenti editione. Claruit, ut ex temporibus auctorum, qui ab eo citantur, apparet, post annum Domini DCCC.

OLYMPIODORUS monachus, natione Graecus, philosophus Peripateticae scholae, cujus extant praeclari in meteora Aristotelis Commentarii, scripsit Graece juxta triplicem sensum enarrationem in Ecclesiasten succinctam, eruditam, brevem, & elegantem: quam Zenobius Acciajolus, Florentinus, in Latinum transtulit: ejus initium est, *Rerum certam cognitionem*.

OLYMPIODORUS Diaconus, natione Graecus, vir doctus, scripsit Graece in totum librum Job eruditissimos & elegantissimos juxta literae sensum Commentarios: quorum multa fragmenta adhuc extant in Catena Graeca super Job, quae Genuae habetur in Bibliotheca Saulia. Opus incipit, *ὑπόθεσις μὲν ἡμῖν.* Opus vero integrum in Bibliotheca Vaticana servatur. (a)

ORESIESIS, monachus & eremita, Pachomii & Theodori monachorum in solitudinibus Aegypti commorantium collega, vir in sanctis Scripturis ad plenum instructus, congregavit ex divinis eloquiis volumen, universam monasticae disciplinae institutionem continens; in quo totum vetus, ac novum Testamentum compendiosis dissertationibus juxta duntaxat monachorum necessitatem invenitur expositum, quod vice Testamenti prope diem obitus sui fratribus obtulit. Claruit sub Honorio Augusto anno Domini CCCCXX.

ORIGENES Adamantius, patria Alexandrinus, Leonidae martyris filius, Ammonii praestantissimi philosophi in philosophia, & Clementis Alexandrini in Sacris dogmatibus auditor, ac discipulus, vir tantae fuit eruditionis & ingenii, ut ei parem doctissima Graecia, foelicissimorum ingeniorum parens, nunquam habuerit: nam quod ad saeculares disciplinas attinet, ita Graecam & Hebraïcam linguam tenuit, sic rhetoricam, dialecticam, geometriam, arithmeticam, musicam, astronomiam, & physicen novit, ita omnem philosophiam, & cunctas philosophorum sectas, auctores, assertoresque sectarum, omnesque earum assertiones, & dogmata; omnem historiarum, ac studiorum varietatem mira quadam & inexplebili mentis capacitate complexus est, ut magni nominis philosophos, licet alienos a Christo, sectatores, admiratores, & laudatores habuerit: de quorum numero Porphyrius, acerrimus Christiani nominis hostis, cum in libris illis, quos adversus religionem nostram emisit, divinas Scripturas una cum ipsarum explanatoribus impie criminaretur, convicia & calumnias in Origenem conjecit,

apud

(a) Olympiodorus, Monachus Graecus, floruit circa Annum 990. quum certus aetatis, qua claruit, Annus assignari nequeat ex varia Scriptorum opinione. Diaconum eum fuisse omnes adstruunt, sed aliqui Alexandrinae, alii Constantinopolitanae Ecclesiae Levitam eum adserunt. Num autem idem ille sit qui Commentarios in Aristotelis Metheora edidit? incertum etiam est ex varia Scriptorum opinione; & ut advertit Casimirus Oudin *T. II. col.* 511. etiam N. Xystus ambigue loquitur. Consule Criticos saepe laudatos. Extat ejus Commentarius in Ecclesiasten Graec. Latin. in Auctar. PP. Ducaeano T. II.

apud nos omni laude & commendatione dignissimas, in hunc plane modum scribens: ADHAERENT, Christiani ineptiis Judaïcarum Scripturarum; & ea, quae Moses agresti & simplici sermone conscripsit, divinitus sancita, & figuris, atque aenigmatibus obtecta esse confirmant, atque, ut ingentibus repleta mysteriis, exponunt: cujus absurdae expositionis genus initium habuit a viro, quem ego, cum adhuc essem valde puer, vidi, arcem totius eruditionis tenentem: sicut etiam ex his, quae posteritatis memoriae tradidit, comprobatur. Origenes hic est: cujus ingens gloria inter eorum magistros habetur: qui assecutus fuerat omnia Platonis secreta: institutus fuerat in libris Numenii, & Chronii, & Apollnphanis, & Longini, & Moderati, atque Nicomachi: in Pythagoricis vero summorum virorum eum non latuere Commentaria: attigit etiam Cheremonis Stoïci, & Cornuti volumina: ex quibus omnia secreta & mystica, quaecunque apud Graecos habentur, assumens, ritui barbaro, & superstitionibus Judaïcis coaptavit, & philosophorum gloriam ad externa & peregrina Christianorum dogmata convertit. Haec Porphyrius in tertio adversus Christianos volumine. Qualis autem, quantusque in divinis Scripturis fuerit Origenes; facile possemus scire, si ingens ille Origenicorum voluminum Index superesset, quem Eusebius Caesariensis in libro De vita Pamphyli Martyris, & Hieronymus in epistola ad Paulam, Eustochii matrem, descripserunt.

SED copiosissimi indicis loco sufficere possunt ad id ostendendum clarissimorum ecclesiae Patrum de eo testimonia. Didymus in primis appellat eum secundum post Apostolos ecclesiarum magistrum. Athanasius eum fidei suae testem locupletissimum vocat. Severus Sulpicius asserit eum in ea parte, qua probatur, neminem post Apostolos habuisse aequalem. Hieronymus eundem praedicat sacrorum omnium Expositorum victorem, optans cum invidia Origenici nominis ejus quoque intelligentiam habere scripturarum. Epiphanius & Rufinus eum sex millia voluminum in sacras Scripturas elaborasse referunt. Vincentius Lirinensis, utrique synchronos, addit, neminem mortalium plura scripsisse, quam Origenem; cujus Opera non solum perlegi, sed ne inveniri quidem possibile sit. Pamphilus, Martyr sanctissimus, ita eum adversus omnes sui temporis haereses fortiter & constanter armis Scripturae divinae dimicasse affirmat, ut omnia haereticorum aedificia, & diabolicae machinationis fundamenta subverterit: denique tanta fuit sacra Origenis doctrina, etiam cum mira vitae sanctitate conjuncta, ut quidam de summis ecclesiae Proceribus dicere aliquando non dubitaverint, malle se eum Origene errare, quam cum aliis bene sentire.

Didymus in Periarch. apud Socratē, Athanasius lib. de Nicaen. Synod. Severus Dialog. 1. Hieronymus de Vir Illustrib. Epiphanius Haer. 64. Rufinus in Apolog. Lirinensis Commonit. c. 23. Pseudo-Pamphilus, seu Eusebius Caesariensis in Apologia.

CAETERUM quanquam talis, tantusque esset Origenes; gravem tamen laborum suorum jacturam passus est, fraude, ac vitio haereticorum: qui omnia ejus Opera innumeris haeresibus contaminarunt, ut sub praetextu ac favore nominis Origenici impias cogitationes suas facilius persuaderent, & charius venderent. Quam haereticorum adulterationem multi vel non animadvertentes, vel auctoris crimen id esse magis, quam haereticorum depravationem, credentes, Origenem cum Operibus suis inter haereticos rejecerunt. Sed utcunque sit, Origenes, adhortante Ambrosio Alexandrino, & victum, chartas, libros, impensas, & notarios suppeditante, edidit praeter infinitos exotericos libros etiam in universam scripturam sanctam innumerabilia Exegematica, hoc est, Explanationum volumina: quae quidem Hieronymus in Praefatione Commentariorum in Ezechielem ad Vincentium triplici genere distinxit, hoc est, in Scholia, Homilias, ac Tomos.

PRIMUM quidem genus, quod Graeci Σχολιαστικὸν dicunt, Scholiis deputavit: quae Latine vocationes, sive otia, seu per otium excerpta dici possunt: quibus quoties ad plenam commentationem otium deesset, ea tantum, quae sibi videbantur obscura, brevibus quibusdam annotationibus summatim perstringebat.

IN secundo vero genere, quod Graeci Ὁμιλητικὸν vocant, nos Familiare colloquium dicimus, collocavit sermones & conciones; quibus, ut B. Pamphilus testis est, Origenes quotidie, & quasi ex tempore scripturas ad populum enarrabat, excipientibus ex ore ejus septem notariis, totidemque velocissimis in scribendo puellis, aliisque scriptoribus, qui eas ad monumentum posteritatis tradiderunt. Stylus ejus in hoc Homiliatico genere familiaris est, apertus, ac simplex, & ab om-

omni rhetorici apparatus pompa alienus, brevis, succinctus, & absque prolixis Praefationibus, ac longis crebrisque digressionibus; quales multae apud Chrysostomum, & Augustinum in eorum homiliis reperiuntur. Attingit autem Origenes in Homiliis suis parum ac leviter historicam explanationem, idque juxta vulgatam Septuaginta Interpretum editionem: sed ad altioris allegoricae intelligentiae sensus ascendit, & ab his iterum ad locos morales, & breves exhortationes descendit.

IN tertio genere, quod Origenes Τόμους, nos Volumina nuncupamus, Hieronymus majores Commentarios reposuit, eos scilicet, in quibus Origenes, exponens divinas Scripturas juxta Hebraïcam veritatem, tota ingenii sui vela ventis spirantibus dedit; & recedens a terra, ita in medium altissimorum sensuum, & mysteriorum pelagus aufugit, ut doctissimis etiam Lectoribus, illuc eum sequi volentibus, metum & periculum induxerit. In his tamen tam reconditis arcanis pertractandis summa semper animi humilitate, ac verborum modestia usus est, nihil temere affirmans; sed, ut discendi avidus, singula humiliter inquirens, & magis excitans Lectorem ad commune investigandi studium, quam docens; his perpetuo monendi formulis eum compellans, videlicet, Intuere, si forte haec, quae dicimus, sacrae Scripturae aptari possint? Videamus, si hoc, quod dicimus, in divinis Scripturis invenire possimus; item, Ego quidem sic suspicor, vide tu, num hoc ita esse possit? atque his similibus excitariunculis ubique uti voluit, prout decebat hominem pene αὐτοδίδακτον, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam. Delectatus est etiam tam in hoc, quam in superiori genere usque adeo allegoriarum structura, ut ei ab aemulis suis objectum sit, quod allegoriae involucris, & anagogiae ambagibus vim fecerit reclamanti literae, & veritatem Scripturarum sustulerit. Utitur quoque in hoc potissimum genere multis ad imitationem Clementis Praeceptoris sui apocryphis testimoniis ex vetustissimis reconditorum voluminum monumentis, ut sunt, liber Pastoris, liber Enoch, Evangelium secundum Hebraeos, Praedicatio Petri, Oratio Joseph, Testamentum duodecim Patriarcharum, & alia his similia.

HIS tribus expositionum generibus alia quoque duo addit Eusebius, nempe Ἐπιστολικὸν, & Ἑρμηνευτικὸν id est, Epistolare, & Interpretativum. In Epistolari quaestiones ex divina Scriptura, amicorum literis, ad se missas, rescriptis explicavit epistolis: in quibus est magnifica illa de Susannae historia ad Julium Africanum epistola, inter centum Origenicas epistolas ab Eusebio collectas, maxime celebrata. In interpretativo, seu Translativo genere demum ponendae sunt omnes divinae Scripturae translationes, quas ipse in Hexaplis, Octaplis, & Palaestinae editionis codicibus complexus est. In hac ergo adeo multiplici laborum varietate licet semper se eundem Origenes ostenderit: divus tamen Ambrosius, ad Clementianum scribens, censet eum longe majorem fuisse in veteri Testamento, quam in novo. Quae autem ex unoquoque horum ordinum volumina adhuc extant, vel apud veteres tantum auctores citata reperiuntur, haec sunt:

TRANSLATIONUM variarum totius veteris Testamenti collectanea. Origenes enim, ut Epiphanius in libro De ponderibus & mensuris scribit, post quatuor editiones, videlicet, LXX. interpretum, Aquilae, Symmachi, & Theodotionis, duas alias Graecas traductiones invenit, unam cum plerisque aliis Hebraïcis & Graecis voluminibus, in Hiericunte urbe Palaestinae, quam Quintam appellavit; alteram vero in litore Actiaco in Nicopoli, in doliis occultatam, quam Sextam editionem nuncupavit: ex quibus sex versionibus Origenes duo diversa genera exemplariorum composuit, Hexapla scilicet, & Octapla, & primum quidem Hexapla: in quorum codicibus sex columnellas per singulas paginas ita distinxit, ut in prima columnella ipsa verba Scripturae Hebraïca, & Hebraïcis literis ponerentur; in secunda vero Graecis literis e regione Hebraïca verba describerentur propter eos, qui Hebraïca legere nesciebant: in tertia Aquilae translationem subjunxit: in quarta Symmachi: in quinta Septuaginta interpretum: in sexta Theodotionis editionem collocavit: & propter ejusmodi compositionem, ut Eusebius annotat, exemplaria haec Ἑξαπλᾶ nominavit: qua de causa etiam a nonnullis,

lis, ut Suidas, & Joannes Zonara testantur, dicta sunt Τετραπλᾶ, hoc est, Quadrupla, propter quatuor Graecas editiones, Septuaginta, scilicet, Aquilae, Symmachi, & Theodotionis. Deinde post haec sescuplicia exemplaria Origenes alia rursum Octapla exemplaria composuit: in quibus dispositis per singulas paginas octo columnellis, quintam & sextam editiones post quatuor praedictas adjecit; quas quia sine titulo suorum auctorum invenerat, ex his alteram Quintam appellavit, praefigens ei inscriptionem per literam E, quinarii apud Graecos numeri indicem; alteram vero Sextam nominavit, eique senarii numeri notam, videlicet, ϛ, quam Graeci vocant episigmon, inscripsit: & haec postmodum exemplaria propter numerum octo columnarum Octapla dicta sunt. Quae postquam Origenes non sine ingenti labore explevit, iterum aliam translationem in quotidianum usum Ecclesiae adorsus est: quam ex duabus confiavit editionibus, Septuaginta videlicet, ac Theodotionis, simul utranque permiscens, & astericis designans, quae minus essent; obelis vero, ac metobelis, quae superfluo viderentur apposita. Quae editio cum postea a Pamphilo Martyre, & Eusebio episcopo Caesariensi invulgata esset, Palaestina translatio dicta est, eo quod ipsius lectionem omnes Palaestinae, & Syriae ecclesiae in quotidianis lectionibus receperunt. Meminit Origenes hujus a se editi laboris tractatu 8. in Matthaeum, & in Joannem Tomo 6.

SCRIPSIT etiam librum De interpretatione Hebraïcorum nominum, in Sacris literis extantium; ejus meminit Justinus in libro Quaestionum, & Epiphanius in libro De ponderibus & mensuris.

COMPOSUIT quoque Stromateos, hoc est, Variegati Operis libros decem, in quibus sanctarum Scripturarum & philosophorum sententias comparans, omnia Christianae religionis dogmata ex philosophorum dictis confirmavit: horum librorum nonum & decimum, totos in expositione commatica libri Danielis, atque totius epistolae ad Galatas consummavit.

DICTAVIT deinde in quatuor prima Geneseos capita continuatae explanationis Tomos tredecim, altissimis sensibus, & mysteriis sublimioribus refertissimos, hoc est, a principio libri usque ad illam sententiam quarti capitis, *Omnis, qui occiderit Cain, punietur septuplum*: in cujus expositione, ut Hieronymus in Quaestionibus ad Damasum testatum reliquit, duodecimum & tertiumdecimum Tomum dictando composuit. Horum, ut arbitror, impraesentiarum nihil superest, praeter Disputationem quandam De astris, & fato, tribus foliis comprehensam; quae habetur apud Eusebium lib 6. De praeparatione evangelica cap. 9. Suspicor hos Tomos, ita volentibus priscis Patribus, interiisse, ob multa suspecta dogmata eis inspersa, de quibus nonnulla recensentur libro sequenti in censuris libri Geneseos.

EDIDIT praeterea, ut Rufinus in a. contra Hieronymum volumine indicat, Homiliarum in Genesim libros duos: e quibus duntaxat decem & septem in varios ejusdem libri locos ad nos pervenerunt, videlicet,

IN GENESIS caput primum De Mundi principio, homilia 1.
In Gen. 6. De fabrica arcae, hom. 1.
In Gen. 17. De circuncisione Abrahae, hom. 1.
In Gen. 18. De tribus viris Abrahae visis, hom. 1.
In Gen. 19. De Loth & filiabus ejus, hom. 1.
In Gen. 20. De Abimelech, Sarae nuptias appetente, hom. 1.
In Gen. 21. De nativitate & ablactatione Isaac, hom. 1.
In Gen. 22. De Abraham, filium immolante, hom. 1.
In Gen. 22. De promissionibus Abrahae factis, hom. 1.
In Gen. 24. De Rebecca, ad hauriendam aquam egressa, hom. 1.
In Gen. 25. De Abraham, desponsante sibi Cethuram, hom. 1.
In Gen. 25. De conceptu & partu Rebeccae, hom. 1.
In Gen. 26. De puteis ab Isaac effossis, hom. 1.
In Gen. 26. De Deo, qui ad puteum apparuit Isaac, hom. 1.
In Gen. 45. De filiis Jacob annunciantibus patri imperium Joseph in Aegypto, homil. 1.

In Gen.47. De terra Aegypti, tempore famis empta a Joseph, hom.1.
In Gen.49. De benedictionibus Patriarcharum, hom.1.
ELABORAVIT etiam alias fere innumeras in Octateuchum lucubrationes, de quarum numero sunt,
IN EXODUM Excerptorum, sive Annotationum, liber unus, a Rufino in praedicto loco citatus.
ITEM Homiliarum in Exodum liber unus, quarum nunc ex versione Hieronymi tredecim tantum extant, scilicet,
In Exodi cap.1. De initio Exodi, hom.1.
In Exod.1. De obstetricibus Hebraeorum, hom.1.
In Exod.4. De decem plagis, hom.1.
In Exod.12. De profectione filiorum Israël, hom.1.
In Exod.15. De Cantico Mosis, hom.1.
In Exod.15. De aqua Marath, hom.1.
In Exod.17. De siti populi in Raphidin, & Amalechitarum bello, hom.1.
In Exod.20. De initio Decalogi, hom.1.
In Exod.21. De muliere praegnante, quae duobus litigantibus viris abortivis, &c.hom.1.
In Exod.26. De Tabernaculo, hom.1.
In Exod.34. De facie Mosis velata, hom.1.
In Exod.35. De rebus ad Tabernaculum offerendis, hom.1.
IN LEVITICUM Excerptorum liber unus, cujus in Opere jam dicto recordatur Rufinus.
ITEM in Leviticum Homiliarum ex variis locis liber unus, ex quibus 16. habentur a Hieronymo translatae, nempe,
In Levit. cap.1. de principio Levitici, hom.1.
In Levit. cap.2.3.& 4. De variis sacrificiorum ritibus, hom.1.
In Levit.5. De non reticendis aliorum sceleribus, deque immunda tangentibus, hom.1.
In Levit.6. De eo, qui mentitur proximo super deposito & societate, hom.1.
In Levit.6. De lege hostiae pro peccato, hom.1.
In Levit.7. De sacerdotalibus indumentis, hom.1.
In Levit.9. & 11. De vino & sicera sacerdotibus sub ingressum Tabernaculi non bibendis, hom.1.
In Levit.12.13.& 14. De Muliere post partum per septem dies immunda, & de lepra, hom.1.
In Levit.16. De sacrificiis propiciationis & duobus hircis, hom.1.
In Levit.16. De jejunio in die propiciationis, hom.1.
In Levit.20. in illud, Sancti estote, hom.1.
In Levit.21. De magno sacerdote, hom.1.
In Levit.23. De diebus festis, candelabro, & mensa, hom.1.
In Levit.24. De filio matris Israëlitae & patris Aegyptii, hom.1.
In Levit.25. De venditionibus & redemptionibus domorum, hom.1.
In Levit.26. De benedictionibus Levitici, hom.1.
IN NUMERI cap.1. De prima filiorum Israël numeratione, hom.1.
In Num.2. De castrametationis ordine, hom.1.
In Num.1. De Levitis, ex medio filiorum Israël assumptis, hom.1.
In Num.3. De Levitis viginti duobus millibus, hom.1.
In Num.4. De plebe Caath non exterminanda, hom.1.
In Num.11. & 12. De Mose ad populum exeunte, hom.1.
In idem, De Aethiopissa & lepra Mariae, hom.1.
In Num.14. De his, quae exploratores retulerunt, hom.1.
In Num.16. & 17. De batillis Chore & seditione populi contra Mosen, hom.1.
In Num.18. De eo, quod dixit Dominus ad Aaron, Tu & filii tui, &c.hom.1.
In Num.20. De puteo & Cantico, hom.1.
In Num.22. De his, quae superfuerunt superiori tractatui, hom.1.
In Num.22. De Balaam, hom.1.

In

In Num.23. De prima prophetia Balaam, hom.1.
In Num.23. De secunda prophetia Balaam, hom.1.
In idem, De quarta prophetia Balaam, hom.1.
In idem, De quinta & ultima prophetia Balaam, hom.1.
In Num.25. De eo, qui fornicatus est cum Madianite, hom.1.
In Num.26. De secunda populi numeratione, hom.1.
In Num.27. De filiabus Salphaat & de successione Mosis, hom.1.
In Num.28. in illud, Munera mea data mea, hom.1.
In Num.29. & 30. De sacrificiis cujuslibet Festi, & de votis, hom.1.
In Num.31. De ultione in Madianitas, hom.1.
In idem, De summa numeri filiorum Israël, hom.1.
In Num.33. De mansionibus filiorum Israël, hom.1.
In Num.34. De terrae sanctae descriptione, hom.1.
IN JOSUE cap.1. De principio libri Josue, hom.1.
In Jos.1. De eo, quod dicitur Moses, Famulus meus defunctus est, hom.1.
In Jos.2. De duabus & semis tribubus Ruben & Gad & semi tribu Manasse, homil.1.
In Jos.3. De transitu Jordanis, hom.1.
In Jos.4. & 5. De duabus & semis tribubus, quae transierunt Jordanem, & de populo, petrinis gladiis circuncisio, hom.1.
In Jos.5. De Pascha in Galgala celebrato, hom.1.
In Jos.6. De Hierichuntis excidio, hom.1.
In Jos.8. De eversione civitatis Hay, hom.1.
In Jos.9. De Deuteronomio in lapidibus altaris scripto, hom.7.
In Jos.9. De Gabaonitarum dolo, hom.1.
In Jos.9. De Jesu Gabaonitis opitulante, hom.1.
In Jos.9. De bellis Josue spiritualiter intelligendis, hom.1.
In Jos.10. De urbibus Lachis, Lebna, & Chebron, hom.1.
In Jos.11. De Jabin rege Asor, hom.1.
In Jos.11. De gestis post devictum Jabin, hom.1.
In Jos.13. De Jesus senectute, hom.1.
In Jos.13. De Levitis terram non accipientibus, hom.1.
In Jos.14. De initio divisionis terrae promissionis, hom.1.
In Jos.14. & 15. De finibus haereditaris tribus Judae, hom.1.
In Jos.15. De Caleph accipiente Hebron, hom.1.
In Jos.15. de filiis Juda non valentibus disperdere Jebusaeos, hom.1.
In Jos.16. De tribu Ephrem, & de Chananaeis, hom.1.
In Jos.18. De ratione sortium, ubi septem tribus capiunt haereditatem, hom.1.
In Jos.19. De Amorrhaeis habitantibus cum Ephrem, & Jesu recipiente civitatem a filiis Israël, homilia una.
In Jos.21. De civitatibus, & sorte Levitarum, hom.1.
In Jos.22. De petrinis gladiis in terram sepultis; & aris trans Jordanem extructis, hom.1.
IN JUDICUM cap.2. De eo, quod populus sub Josue Domino servivit, hom.1.
In Jud.3. De Israëlitis in manu hostium traditis, & de Othoniel, & Ajoth, homilia 1.
In Jud.4. De Semegad, Jabin, & Sysara, hom.1.
In idem, De Debora, & Barach, hom.1.
In Jud.5. De Cantico Deborae, hom.1.
In Jud.6. De Israëlitis in manus Madian translatis, hom.1.
In Jud.6. de Gedeone, hom.1.
In Jud.7. de praelio Gedeonis cum 300. viris, hom.1.
IN REGUM 1. cap.2. De Cantico Annae, hom.1.
In 3. Reg.3. De judicio Salomonis, hom. 1. cujus meminit Origenes hom.3. in Josue.
IN JOB Homilias, sive tractatus emisit plurimos, quorum meminit Hieronymus in Vigilantium scribens; pro quibus nunc habemus Origenicis voluminibus

tus insertum duplex explanationum Opus; unum valde prolixum,in tres libros distinctum,continens expositionem ab exordio historiae Job usque ad dimidium tertii capitis; alterum,quod breviter admodum, & quasi paraphrastice totius libri Job historicum sensum edisserit, industria Joachimi Perionii nuper e Graeco translatum: Sed neutrum Origenis est, tametsi utruoque eruditum, & lectu dignum: nam praeterquam quod amborum phrasis, & docendi methodus longe distat ab Origenica dictione; illud quoque accedit, quod auctor prioris Operis contra Origenis consuetudinem innumeris pene battologiis redundat, multumque temporis consumit, dum personis orationes plus aequo longiores affingit; & nunc ad Job, nunc ad diabolum per apostropheo loquitur; & inter haec Luciani Martyris celebrat agonem; & Homousii nomen, & Homousianorum sententiam commemorat. In posteriore vero Opere, in quo praeter Origenis morem nudae literae insistit, verba quoque illa uxoris Job exponit, quae in Graecis codicibus capite secundo habentur, & ab ipso Origene, ceu apocrypha, & adsciticia, reprobantur. deinde Luciani Martyris expositionem in tertio capite Job inducit; & in septimo, & in octavo capitulo Manichaeos nominatim refellit; & in 38. cap. Homousianistarum mentionem facit. Constat autem, & Lucianum Martyrem, & Manichaeos post Origenem fuisse; ipsumque Homousii & Homousianorum nomen longe post Origenis tempora enatum. Rursum in eodem trigesimo octavo capite damnat sententiam eorum, qui stellas affirmant animatas: quod proprium Origenis est dogma. Leguntur in utroque Opere paucula quaedam censura digna, quae in sequenti censurarum libro invenies annotata.

IN PSALTERIUM quoque duplicem laborem exhibuit Origenes: scripsit enim, ut in Praefatione Psalmorum indicat Hieronymus, Enchiridion in omnes Psalmos commatico, sive inciso expositionis genere, strictis ac necessariis interpretatiunculis annotatum: composuit deinde in gratiam Ambrosii Alexandrini in Psalterium latissimas explanationum enarrationes juxta editionem Septuaginta interpretum, Aquilae, Symmachi, Theodotionis, & quintae, & sextae editionis ordinem: primusque omnium Graecorum, ut Hieronymus in epistola ad Augustinum testis est, edidit in integrum Psalmorum Corpus tomos plurimos: de quibus idem Hieronymus refert vertisse se tomos, sive tractatus septem, a decimo videlicet Psalmo usque ad decimum sextum. Notissima est inter alios tractatus ejus in Psalterium Psalmi primi expositio; quae propter varietatem maximarum rerum in omnibus pene veterum scriptis discutitur. Extant adhuc sub nomine Origenis Tractatus in Psalmos tres, videlicet, 36. 37. & 38. quos Rufinus, non indicato auctoris ipsorum nomine, asserit se de Graeco in Latinum transtulisse, & ad majorem legentium commoditatem in novem homilias diffecuisse. Tritemius in Catalogo refert, se vidisse Origenis in Psalterium Tractatus 150. quorum initium esset, *Beatus vir, &c. Hunc Psalmum.* Apud Epiphanium vero, & in Catena Psalmorum Graeca, Praefatio Originis in Psalmos sic incipit, Κεκλεῖσθαι, καὶ ἐσφραγίσθαι τὰς θείας γραφάς: id est, *Conclusas, & obsignatas esse divinas Scripturas.*

POST HAEC ELABORAVIT Origenes in Proverbia Salomonis Commentarios, a B.Pamphilo in Apologia citatos,

In Ecclesiasten quoque explanationes; quarum in libro de Resurrectione meminit Methodius, Olympi episcopus.

ITEM in Canticum Canticorum Commentariorum libros decem: quorum primos quinque conscripsit Athenis, alios autem quinque regressus Caesaream consummavit. Habuit & in eundem librum Homilias aliquas ad populum; de quibus Hieronymus duas vertit, praefixa in fronte earum epistolari Praefatiuncula ad Damasum Papam: in qua tam Commentariorum, quam Homiliarum encomium apposuit, his verbis: ORIGENES, cum in caeteris omnes vicerit, in Canticis Canticorum ipse se vicit: nam, decem voluminibus explicitis, quae ad viginti usque versuum millia pene pervenerunt, primum Septuaginta interpretes, deinde Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem, & ad extremum quintam editionem, quam in Actio litore invenisse se scribit, ita magnifice aperteque disseruit, ut inde mihi videatur in eo completum esse, quod dicitur, Introduxit me rex in cubiculum suum: itaque, illo opere praetermisso, quia ingentis est ocii,

la-

laboris & sumptuum, tantas res, tam dignum opus in Latinum transferre sermonem, hos duos tractatus, quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactantibus composuit, fideliter magis, quam ornate, interpretatus sum, gustum tibi sensuum ejus, non cibum offerens: tu animadvertas, quanti sint illa aestimanda, quae magna sunt, cum sic possint placere, quae parva sunt. Haec Hieronymus. Fertur & aliud sub nomine Origenis, pium, eruditum, ac disertum Opus, vel potius Operis fragmentum; in quo duo prima Canticorum capita eloquentissime ac doctissime explicantur: hoc in vetustis quibusdam codicibus erat nomine HIERONYMI praenotatum: divisit, nescio quis, illud in quatuor Homilias, cum Homiliae non sint, sed continens ac perpetua explanatio: ejus initium est, *Epithalamium libellus*: Magister Sententiarum lib.3. dist.29. & D.Thomas in secunda 2. qu. 26. testimonia citant ex opere hoc sub nomine Ambrosii. Scripsit praeterea

IN ESAIAM subscripta volumina, videlicet in totum Esaïam sparsim ΣΗΜΗΩΣΕΩΝ, hoc est, Annotationum, vel Excerptorum librum unum.

ITEM in partem Esaïae juxta quatuor editiones usque ad visionem quadrupedum in deserto, hoc est, a principio libri usque ad trigesimum caput continuae explanationis tomos triginta: in quibus per liberos allegoriae campos evagans, interpretando singularum rerum nomina, ingenium suum fecit Ecclesiae Sacramenta: ex his autem voluminibus liber vigesimus sextus Hieronymi tempore jam perierat.

ITEM De visione *Τετραπόδων* in deserto, quae incipit, *Onus Jumentorum Austri in terra tribulationis & angustiae*, super trigesimum caput Esaïae ad Gratam, illustrem foeminam, libri duo: quos plerique falso de nomine Origenis inscriptos putaverunt.

ITEM in varios Esaïae locos Homilias ad populum 25. de quibus tantum infrascriptae novem supersunt, videlicet,

In illud ex 4.cap. Apprehendent septem mulieres virum unum, hom.1.

In 6.cap. De prima visione Esaïae, hom.5.

In Es.7. De verbis Angeli ad Achaz, hom.1.

In Es.8. super illud, Ecce ego & pueri mei, hom.1.

In Es.10. super illud, Sicut feci Samariae, sic faciam Hierusalem, hom.2.

IN JEREMIAM quoque scripsisse fertur ingentem Homiliarum numerum: ex quibus Rabanus, archiepiscopus Moguntinus, in Praefatione Commentariorum in Jeremiam affirmat sibi cognitas quinque & quadraginta: de quorum numero tantum quatuordecim infrascriptas Hieronymo interprete habemus, videlicet,

In Jer.1. De principio Jeremiae, hom.1.

In Jer.2. Quod de Babylone fugiendum sit, hom.1.

In Jer.2. De vite in amaritudinem conversa, hom.1.

In Jer.3. super illud, Et dixit Dominus ad me in diebus regis Josiae, hom.1.

In Jer.5. De Malleo totius terrae confracto, hom.1.

In Jer.10. De faciente terram in fortitudine sua, hom.1.

In Jer.11. super illud, Audi verba testamenti hujus, hom.1.

In Jer.12. De terra exterminata, hom.1.

In Jer.12. super illud, Notum fac mihi Domine, & cognoscam, hom.1.

In Jer.13. De utribus vino implendis, hom.1.

In Jer.13. & 14. De comminationibus Dei ad Hierusalem, hom.1.

In Jer.15. super illud, Heu mihi ego mater, hom.1.

In Jer.16. De Missione piscatorum, hom.1.

In Jer.17. De perdicis clamore, hom.1.

IN THRENOS etiam Jeremiae scripsit Origenes, cum esset Alexandriae, Tomos novem: quorum Nicephorus meminit in quinto historiae volumine: &, cum Athenis degeret, jam sexagenario major elaboravit, Eusebio teste.

IN EZECHIELEM Tomos 25. cum prius in eundem Prophetam homilias plurimas dedisset; de quibus 14. extant interprete Hieronymo, quae sunt

In Ezechiel. caput primum, De captivitate populi Israël, & Joachim regis, & visione Ezechielis, homilia una.

In Ezechielis 13. De malis prophetis prophetantibus in Hierusalem, homilia

lia una, quae incipit, *Nullam speciem peccatorum*.

In idem super illud, Fili hominis obfirma faciem tuam, hom.I.

In Ezech.14. De peccatis peccatricis Hierusalem, hom.I.

In idem 14. De duabus plagis, romphaea scilicet, ac morte, hom.I.

In Ezech.15. De parabola ligni vitis, hom.I.

In Ezech.16. super illud, Radix & generatio tua de terra Canaam, hom.I.

In idem, De vestibus a Deo traditis peccatrici Hierusalem, hom.I.

In idem, De increpatione peccatricis Hierusalem constituentis lupanar, ho.I.

In idem, De eo, quod scriptum est, Pater vester Amorrhaeus, & mater vestra Cethaea, homilia una.

In idem, De eo, quod scriptum est, Confundere, & accipe ignominiam tuam, hom.I.

In Ezech.17. De Aquila magna, Libanum intrante, hom.I.

In idem, De Nabuchodonosor, Hierusalem intrante, hom.I.

In Ezech.28. De eo, quod scriptum est, Tu, signaculum similitudinis, plenus sapientia, homilia una.

IN DANIELIS caput 13. scripsit ad Julium Africanum pro defensione historiae Susannae epistolam unam, nuper ab Ambrosio Mediolanensi monacho Cassinate, viro doctissimo, Latine versam: de qua Eusebius in 6. historiae Ecclesiasticae libro sic scribit: PER ID tempus erat etiam Africanus vir in scripturis Ecclesiasticis nobilis: hujus epistola fertur ad Origenem scripta objicientis ei, vel proponentis, quod historia Susannae, quae in Daniele scripta est, ficta videatur, & aliena a scriptura prophetica: cui Origenes magnificentissime rescribens, nequaquam Judaeorum commentis & fraudibus auscultandum, sed hoc solum pro vero habendum in scripturis divinis, quod LXX. interpretes transtulissent: nam id esse solum, quod auctoritate Apostolica confirmatum sit. Haec Eusebius.

RURSUS totum historiae Susannae contextum Origenes in decimo libro Stromateon commatica explanatione prosecutus est: cujus pars nunc in Commentariis Hieronymianis super Danielem habetur, ab ipso Hieronymo sub titulo Origenis inserta.

SCRIPSIT praeterea in quatuordecim Prophetas minores Ἐξηγήσεων, id est, Enarrationum libros quamplurimos: ex quibus Eusebius viginti tantum & quinque se vix invenire potuisse conqueritur: de his Hieronymus in Catalogo Scriptorum sic loquitur: REPERI IN XII. Prophetas volumina manu beati Pamphili Martyris exarata, quae tanto amplector, & servo gaudio, ut Croesi opes habere me credam: si enim laetitia est unam epistolam habere Martyris: quanto magis tot millia versuum, per quae mihi videtur sui sanguinis signasse vestigia?

EX HIS libris duos particulariter exaravit in Oseam; unum, cui titulum imposuit, Περὶ τοῦ πῶς ὀνομάζεται τῷ Ὠσηὲ Ἐφραίμ, hoc est, *Quare appellatur in Osee Efraim*, volens ostendere, quaecunque contra eum dicuntur, ad haereticorum referenda personam; alterum vero, ἀκέφαλον, καὶ ἀτέλεστον, sic dictum, quod & capite careat, & fine.

ITEM in Zachariam scripsit libros duos, vix tertiam partem a principio libri usque ad visionem quadrigarum allegorice edisserens.

ITEM in Malachiam allegoricae expositionis libros tres.

ATQUE haec sunt, quae in vetus Testamentum ab Origene scripta reperi: quae vero ad novum pertinent instrumentum, haec sunt:

IN MATTHAEUM explanationis genus triplex, hoc est, Tomi, Scholia, & Homiliae: ex his vero primum composuit in totum hoc Evangelium Tomos 36. ex quibus decem primi tomi desiderantur; caeteri supersunt, ab explanatione videlicet ejus loci, *Tunc, dimissis turbis, venit in domum suam*, ex capite 13. usque ad 27. caput; quos Librarii imprudenter in tractatus, sive homilias 35. diviserunt; cum nec vestigium in ipsis appareat homiliatici generis, quod semper a brevibus exordiis in Praefatiunculas, & doxologias decurrit.

SECUNDO scripsit etiam in eundem Evangelistam Scholastici generis lib.I. in quo per commata & intervalla brevibus quibusdam scholiis, quaecunque sibi videbantur obscura, breviter annotavit.

TER-

TERTIO edidit ex Homiliatico genere in varios Matthaei locos Homilias ad populum viginti quinque: harum, quae nunc supersunt, hae sunt:

In Matth.1. De Maria desponsata, hom.1.

In Matth.2. De apparitione Angeli ad Joseph, hom.1.

In Matth.6. super illud, Cum jejunatis, hom.1.

In Matth.8. De leproso mundato, hom.1.

In Matth.15. De Cananaea, hom.1.

In Matth.25. De adventu filii hominis ad judicium homilia 1. cujus prior pars resecta est ex tractatu Origenis in Matthaeum 34. posterior vero pars videtur continere duo Latinorum patrum fragmenta: quorum alterum habetur in fine commentariorum Hieronymi in Esaiam: alterum apud Gregorium libro 15. Moralium, capite quarto decimo. Nec dubium est pleraque his similia, hinc inde excerpta, inveniri etiam in nonnullis homiliis, quae sub Origenis nomine in varios Evangeliorum locos leguntur.

IN LUCAM dictavit Tomos quinque, qui nunc desiderantur, & Homilias plurimas, de quibus 39. adhuc extant; quas, quoniam parum elaboratae sunt, & nonnullis etiam damnatis erroribus inspersae, Hieronymus, earum interpres, excusat, tanquam ab Origene admodum juvene enatas: alia enim sunt juventutis praeludia, & alia senectutis seria. Ex his tres & triginta priores homiliae explicant Lucam continuata expositionis serie, a principio Evangelii usque ad medium quarti capitis: sex vero posteriores dispersos quosdam Lucae locos enarrant, & sunt hae:

In Luc.10. De eo, qui incidit in latrones, homilia una.

In Luc.12. super illud, Esto consentiens adversario, homilia una.

In Luc.17.super illud, Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam, homilia una.

In Luc.19. De pullo asinae, homilia una.

In Luc.19. De fletu Christi super Hierusalem, homilia una.

In Luc.20. De quaestione Sadducaeorum, homilia una.

IN JOANNIS Evangelium integrae explanationis ad Ambrosium Alexandrinum Tomos 39. quos Hieronymus in praefatione 39. homiliarum Origenis in Lucam excusat se non ausum vertere in Latinam linguam, deterritum magnitudine laboris ac sumptus. Latuere omnes usque ad nostram aetatem Latinis incogniti, sed nuper ex his Joachimus Perionius, monachus Cassinas, tomos novem primus in Latinum convertit: tot enim solummodo supererant in Graeco vetustissimo codice, quem ex clarissima bibliotheca regis Gallorum nactus est; & hi quidem multis in locis mutili, minimeque sequentes, & interpolati, videlicet primus, secundus, sextus, decimus, decimus tertius, decimus octavus, vigesimus, vigesimus octavus, trigesimus secundus.

QUORUM primus praefationem Operis continet una cum expositione primae tantum propositionis, videlicet In principio erat Verbum: ejus initium est, *Quemadmodum vetus populus*.

In secundo exponitur illud ex primo capite, Et Verbum erat apud Deum, usque ad ea verba ejusdem capitis, Qui post me venit, ante me factus est.

In sexto exponuntur verba illa ex capite primo, Et hoc est testimonium Joannis, usque ad illud, Ecce agnus Dei.

In decimo explicatur illud ex capite secundo, Post haec descendit Capharnaum ipse & mater ejus, usque ad finem ejusdem capitis, Ipse enim sciebat, quid esset in homine.

In 13. enarratur illud ex quarto cap. Respondit Jesus, Omnis, qui biberit ex hac aqua, usque ad illud ejusdem capitis, Cum ergo venisset in Galilaeam, exceperunt eum Galilaei.

In 18. exponitur illud ex cap.8. Neque me scitis, neque patrem meum, usque ad ea verba, quae paulo post eodem in capite sequuntur, Nisi credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris.

In 20. exponitur ex capite octavo sententia illa, Scio, quia semen Abrahae estis,usque ad illam in eodem capitulo,Nunc cognoscimus,quia daemonium habes.

In

In 28. explicatur illud ex capite undecimo, Dixit Jesus, Tollite lapidem, & caetera, quae sequuntur; usque ad finem ejusdem capituli.

In 32. exponitur illud ex capite 13. Et coena facta, cum diabolus misisset in cor, ut traderet eum Judas, usque ad ea verba ejusdem capitis, Quaeritis me, &, sicut dixi Judaeis, quo ego vado, vos non potestis venire.

HOS novem interruptae explanationis tomos Graeculus quidam incerti nominis novo imposturae genere diffecuit in Tomos duos & triginta, ut Opus, numerorum multitudine auctum,& arithmeticae supputationis ordine continuatum, optabilius redderet, ac majori precio venderet, cujus fraude illusus Ambrosius Mediolanensis, monachus Cassinas, vir alioqui sagax & solertis ingenii, hoc ipsum opus Latine vertit, & sub triginta duorum Tomorum partitione impressum evulgavit, sic incipiens, *Quemadmodum qui olim populus Dei*.

EDIDIT etiam in hoc Evangelium homilias aliquot, sed nunc duae tantum extant, ejus titulo inscriptae, una in principium Joannis, altera in initium 20. cap. de Maria ad monumentum flente: quarum priorem, cujus initium est, *Vox spiritualis aquilae*, apparet Origenis non esse, tum ex Manichaeorum, tum ex Arianorum nominibus in ea commemoratis, quae multo post Origenem exorta fuot. Haec de Evangeliorum explanationibus: post quas Paulum explicare aggressus, elaboravit.

IN EPISTOLAM AD Romanos commentariorum libros quindecim: de quibus libet subnectere judicium Hieronymi ex praefatiuncula, quam iisdem commentariis, a se translatis, praefixit, in hunc modum ad Heraclium scribens: VOLENTEM me parvo subvectum navigio oram tranquilli litoris stringere, & minutos de Graecorum stagnis pisciculos legere, in altum frater Heracli laxare vela compellis; relictoque Opere, quod in transferendis homiliis senis Adamantii habebam, suades, ut nostra voce quindecim ejus volumina, quibus in epistolam Pauli ad Romanos disseruit, explicemus: in quibus ille, dum sectatur Apostoli sensum, in tam profundum pelagus effertur, ut metus ingens sit illuc eum sequi, ne magnitudine sensuum; velut immanitate opprimar undarum. Deinde nec illud aspicis, quod tenuis mihi est spiritus ad implendam ejus tam magnificam dicendi tubam. Super omnes autem difficultates est, quod interpolati sunt ipsi libri: desunt enim fere apud omnium bibliothecas (incertum sane quo casu) aliquanta ex ipso corpore volumina: & haec adimplere in Latino opere, & integram consequentiam dare, non est mei ingenii, sed, ut tu credis, qui haec exigis, muneris fortasse divini. Addis autem, ne quid laboribus meis desit, ut omne hoc quindecim voluminum corpus, quod Graecus sermo ad quadraginta fere, aut eo amplius millia versuum produxit, abbreviem,& ad media, si fieri potest, spacia coarctem. Dura satis imperia, & tanquam ab eo, qui poodus operis hujus scire nolit, imposita: aggrediar tamen, si forte orationibus tuis, quae mihi, tanquam homini, impossibilia videntur, aspirante Domino possibilia fiant: sed ipsum jam, si videtur, Origenem, qualiter praefationem suscepti Operis dirigat, audiamus. Haec Hieronymus. Sunt qui putent versionem horum commentariorum esse Rufini, sumpta conjectura ex peroratione ipsius interpretis, in fine totius Operis apposita. Scripsit item Origenes,

IN EPIST. ad Corinthios primam commentarios, quorum meminit Hieronymus in epistola ad Pammachium; quae incipit, *Christiani pudoris*.

IN EPIST.ad Galatas secundum triplex genus expositionis varia elucubravit, hoc est, Continuae & integrae enarrationis in totam epistolam Tomos quinque.

ITEM ex decem Stromateon suorum libris decimum volumen commatico sermone super hujus epistolae explanatione complevit.

ITEM Ἐκλογῶν, seu Excerptorum librum uoum.

ITEM Tractatus ad populum non paucos: quae omnia temporis injuria absumpsit. Meminit horum Hieronymus in epistola ad Augustinum.

IN EPIST. ad Ephesios Tomos tres, quos Hieronymus in praefatione commentarii in epistolam ad Ephesios & in apologia prima contra Rufinum se fatetur secutum.

IN EPIST. ad Colossenses commentariorum lib.3. quorum tertium librum citat Pamphilus in Apologia. IN

IN EPIST. ad Thessalonicenses primam libros plures, ex quibus tertium Hieronymus in epistola ad Minerium & Alexandrum citat, inquiens: ORIGENES in tertio volumine Ἐξηγηματικῶν, epistolae Pauli ad Thessalonicenses primae post multa, quae vatio prudentique sermone disseruit, haec intulit; in quibus nulli dubium est Acacium pleraque libasse &c.

IN EPIST. ad Titum librum unum, cujus fragmentum citatur a Pamphilo in Apologia.

IN EPIST. ad Hebraeos libros plures, ex quibus Pamphilus eitat in Apologia fragmentum.

HAEC igitur sunt Origenis in sacras literas opera. De vita vero & sanctitate ejus, deque caeteris exotericis voluminibus extra explanationem divinarum scripturarum, ab eo compositis, si quis plura scire desiderat, legat Eusebium in 6. ecclesiasticae historiae libro. Scripserunt pro defensione operum Origenis multi clarissimi viri varios apologeticos libros, videlicet Pamphilus Caesariensis, martyr sanctissimus, librum unum, cui adjungitur Gregorii Neocaesariensis episcopi De laudibus Origenis liber unus; Eusebius Caesariensis episcopus libros sex; Didymus Alexandrinus librum unum; Methodius Olympius Palinodiae a se quondam vituperati Origenis librum unum; Basilius Magnus, & Gregorius Nazianzenus communi labore librum unum; Rufinus presbyter Aquilejensis ad Macharium libros duos; Joannes Picus Mirandulanus librum unum; Jacobus Merlinus Victurniensis librum unum.

S Gregorius Thaumaturgus Origenis auditor, Origenianae scholae valedicturus Origeni panegyricum eucharisticum publice recitavit.

CLARUIT Origenes sub Alexandro, Mammeae filio, usque ad Gallum & Volusianum, ejus filium, id est usque ad septuagesimum aetatis suae annum; & mortuus est Tyri, atque ibidem sepultus anno a Christo nato CCLX. (a)

(a) Sicut semel, & iterum observavi, N. Xystus erudite nimis de Patrum operibus e iterium efformavit, cujus propterea fax ceteris recentioribus Criticis pervium fecit iter, ita nunc tertium repetendum censeo de operibus Origenis ab eodem ad incudem revocatis. Quod si post novissimas eorumdem operum editiones rem ad lydium lapidem probare quis optaverit, legat prae ceteris Danielem Huetium in suis *Origenianis*, & Ludovicum Ellies Du-Pinium *Biblioth. Nov. T.I.*

Animadvertendum tamen hic in Nostro Auhore censeo, quod judicium de Origenis doctrina efformatum lene nimium sit, & dum ea relatis Apologistis Origenem plurimum commendare contendit, in recto criterio defecerit, etsi ea quadam pietate id agerit (qua & de caussa ab criminationibus Theophili Raynaudi, seu Petri de Valle clausa, viriliter vindicavit eundem Xystum N. Vincentius Baronius *Tom.IV. Lib.II. Sect.* t. quem consulas) Nec inficior quosdam Veteres, quos laudat, Sciptores pro Origene Apologias scripsisse, quorum secuti tramitem alii itidem recentiores pro Origene steterunt, Nostroque Xysto auxiliares porreaerunt manus, praesertim Picus Mirandulanus, Petrus Alloix, Jacobus Merlinus, & Stephanus Binetus, quibus aliquando adhaesit Daniel Huetius, quamvis hic postea re melius perpensa suam revocaverit sententiam. Verum horumce judicio haud standum esse, & ea aliis, iisque validis momentis flocciperdenda fore quae in medium proferunt Apologistae laudati, & Origenem in pluribus turpiter errasse, praecipue in libris περὶ ἀρχῶν ostendunt viri summi, qui in Origenem censoriam virgam extendunt, & haereses in eo ventilant: nimirum amplissimi S.R.E. Cardinales Baronius, Bellarminus, Norisius, Bona, N. Gotti, aliique ex eodem Senatu: Christianus Lupus, Dionysius Petavius, Daniel Huetius, Antonius Possevinus, Henricus Spondanus, Aubertus Miraeus, Antonius Pagi, Johannes Maldonatus, Johannes Cabassutius, Petrus Annatus, Helias Du-Pin, aliique plures. E Nostris S. Thomas Aquinas, Melchior Canus, Dominicus Gravina, Johannes Nicolai, Michaël Lequien, Vincentius Contenson, Natalis Alexander, Hyacinthus Graveson, & alii universim. Ex Acatholicis vero Theodorus Beza, Petrus Cunaeus, Johannes Popeblount, Guillelmus Cave, aliique. Quandoquidem, ut laudati Orthodoxi Theologi animadvertunt, & ratiocinantur, quomodo ab errorum maculis vindicari potest, quomodo innoxius potest adseri Origenes, quem haereseon labe pollutum PP. universim conclamant (etsi ejus eruditionem maximam admirentur) Hieronymus nimirum *lib.II. Apolog. adversus Rufinum*, & alibi pluries, Demetrius Alexandrinus ab Hieronymo ibidem laudatus, S. Petrus Alexandrinus in sua *Mystagogia*, cujus testimonium etiam laudat Justinianus Caesar in *Tract. advers. errores Origen. ad Mennam*, Theophilus Alexandrinus in sua Synodo, ut patet ex epistola ad *Epiphanium*, quae extat inter epistolas Hieronymi 67. & *ad Hieronymum* ipsum ibidem 69. nec non in *Serm. ad Monachos*, cujus meminit etiam Justinianus ubi supra, S. Methodius *Orat. de Resurrectione*, S. Cyrillus Alexandrinus epist. *ad Monachos*, qui erant in Phua, S. Epiphanius epistola *ad Joh. Hierosolymitanum*, & in Panario *Haeres.64.* S. Augustinus *Lib. de Haeresibus cap.43.* Vincentius Lirinensis in *Commonitorio cap.13.* S. Johannes Damascenus *lib. de haeres.* S. Bernardus *Serm. de verb. quibusdam Origenis*? Qui ergo fieri potuit, ut tot Clarissimi viri fuerint hallucinati, & fere nodum in scirpo quaerentes Origeni detraxerint? Quomodo potest adstrui unquam ab haereticis fuisse corruptos Origenis libros, & quod hoc latuerit tam insignes Viros, eosque non in uno loco stantes, ubi facile potuerunt plures Codices, etsi non omnes, vitiari ab Heterodoxis, sed in diversis dissitisque, quos certe furor ille vitilitigatorum pervadere nequivit? Qua fronte id potest adseri de vetustissimis aliquibus praesertim, qui Origeni proximiores fuerunt, nisi eorum virin vertatur criterium & sententia eorundem! Inteum crudumque certe est lavare laterem dum in vindicando Origene consumitur tempus. Qui insuper hujusce rei praecipui laudantur Origenis Hyperaspistae Eusebius, & Rufinus Origenem potius accusant, quam excusant, quum, ut supra vidimus, Eusebius fuerit Arianorum Patronus, cui propterea nimium intererat Origenem, Arianorum fontem (ut eum S. Thomas adpellat in-

ORONTIUS Finaeus, Delphinas, regius mathematicarum Lutetiae professor, delineavit Chorographiam terrarum, ad sacrae scripturae intelligentiam necessariarum, quam vocant D. Pauli Peregrinationem, anno Domini M.D.XL.

OROSIUS Presbyter, natione Hispanus, vir in saecularibus ac divinis literis eruditissimus, divi Augustioi discipulus, ad quem etiam librum historiarum suarum scripsit, & a quo vicissim pro discenda quaestione de animae origine ex Hispania in Bethlehem ad Hieronymum missus est, scripsit in Canticum Canticorum laudatissimos commentarios anno Domini CCCCXX. Honorio & Arcadio regnantibus (a)

OTFRIDUS, natione Germanus, monachus Benedictinus, Wissemburgensis coenobii, Rabani Moguntini archiepiscopi viri praestantissimi auditor, poëta, rhetor, philosophus, & theologus temporibus Ludovici, Lotharii, & Caroli omnium opioione doctissimus, inter multa nobilia eruditionis suae monumenta reliquit commentariorum in totum Psalterium libros tres; item in quatuor Evangelia ad Luitbertum, episcopum Moguntinum, Opus insigne, quinque libris digestum, quod GRATIAM THEOTISTAE inscripsit: ejus initium est *Dignitatis culmine*. Claruit sub Lothario Imperatore anno Domini *. (b)

OTHOMARUS Luscinius, Germanus, patria Argentinus, monachus, & lector coenobii SS. Uldarici, & Afrae Augustensis, vir & exemplo vitae, & eruditione haud vulgari clarus, hortatu Joannis Schrotii, abbatis sui, scripsit compto sermone ad Volfaogum Ramum, Sveviae triumvirum, librum Isagogicum ad mysticam Psalterii intelligentiam; in quo omnes reconditas, & magis abstrusas Psalmorum dictiones secundum ordinem literarum digessit; eatumque spirituales, & allegoricos sensus pure, apte, & germane explicavit. Libri initium est, *Ablactatus, Scita admodum &c.* Claruit sub Carolo V. Augusto M.D.XX.

P

Paduanus Grassus, seu de Grassis Ordinis Minor. Conventualium.

PADUANUS Crassus, natione Apulus, patria Barolitanus, instituti Franciscani, theologus scholasticus, in Scoristarum scholis assidua exercitatione detritus, declamator quoque Italica facundia celebris, collegit in morem dialogi ex Augustino, & aliis Patribus compendium locorum in omnibus epistolis Pauli apparenter pugnantium, quod CONCILIUM PAULI inscripsit. Floruit anno a Christi, Servatoris nostri, ortu millesimo quingeotesimo, & quadragesiroo septimo.

PA-

noxium declarare, &, ut ex S. Hieronymo constat, Rufinus suspectae nimium fidei fuerit, seu, ut ille loquitur, regio morbo interius exteriusque correptus. S. Pamphilus vero idem est ac Eusebius martyris larva contectus. S. Methodius, qui prius laudaverat Origenem, postea sugillavit: nec unquam Basilius, & Nanzianzenus pro eo steterunt.

Damnatum quoque idcirco, quia videlicet haereseos labe pollutus erat, Origenem novimus in Synodo Alexandrina a Theophilo Episcopo ex totius Aegypti, Libiae, & Pentapoleos Provinciis congregata, ex S. Cypriano in Synodo Cypri, ab Anastasio Rom. Pontifice in epist. *ad Joh. Hierosolym. de translatione ϖρὶ ἀρχῶν*, & tandem in Oecumenica Synodo V. a Vigilio Rom. Pontifice coacta, in qua anathema fuit dictum Origeni, & sectatoribus ejus, ut constat ex Actis ejusdem Synodi, & una voce fatentur Author Chronici Alexandrini, Gregorius Syncellus, Photius, Nilus Rhodius, & duo Anonymi, quos refert Henricus Justellus, Zonaras, Glicas, Cedrenus, Nicephorus, aliique. In VII. Nicaena Synodo id ipsum pariter fuit firmatum *Actione I.* his verbis: „ Sanctae venerabilis Quintae Synodi, quae „ Constantinopoli congregata est, communi, & universali submissi sunt anathemati Origenes, & Theodorus Mopsuestiae, & ea quae ab Evagrio, & Dydimo dicta sunt . . . consentientibus, & praesentibus quatuor Patriarchis „. Idem habetur ibidem *Actione III. & VI.* & in professione fidei, confessis aliis haereticis, haec adduntur: „ Cum quibus, & Origenis, & Evagrii, & Dydimi fabulas anathematizamus, sicuti, & Constantinopoli congregatum „ Quintum Concilium egisse dignoscitur „. Id ipsum pariter testantur. PP. VI. Synodi *Actione XVIII.* Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus Epistola Synodica *ad Sergium Patriarcham* CP. relata in VI. Synodo *Act. II.* & Leo II. epistola *ad Constantinum Pogonatum*, quae Synodi VI. appendix quaedam est.

(a) Paulo Orosio N. Xystus adjudicat Commentarios in Cantica Canticorum (qui etiam inter Origenis opera reperiuntur) & certe ex Trithemio: verum ex alto Veterum silentio, praesertim Gennadii, & Honorii Augustudunensis, alteri est restituendum hoc opus, nec incongrue Honorio, cujus nomen in Orosium ex inscitia Amanuensium mutatum errori occasionem dedit, ut erudite Dupinius adnotavit *T. III. Bibl. Nov.* Commentarii autem in XII. Prophetas, quos Orosio addicit Anonymus Mellicensis XL. Seculi Scriptor, ab eo prorsus sunt abjudicandi: Vide Miraeum, Cavium, Dupinium, Calmetum, aliosque.

(b) Otfridus Monachus Wissemburgensis clarus sub Ludovico, Lothario, & Carolo Calvo Anno DCCCLXX. ut scribit Trithemius, in Evangelium scripsit grande volumen, cui ab Trithemio adseritur praefixus titulus *Gratiae Theotislae*, & idipsum scripsit N. Xystus. Sed Joh. Albertus Fabricius in *Biblioth. Ecclesiast.* advertit Titulum Othfridi metaphrasis in Evangelium, quam Theotisca lingua condidit, hunc esse: *Incipit liber Evangeliorum primus, Domini gratia, Theotisce conscriptus.* Additque Fabricius: „ Proxime speramus insigne hoc veteris linguae Theotiscae monumentum Otfridi metaphrasim Evangeliorum ex Codice Caesareo recensitum, doctissimeque illustratum videre a Viro Nobilissimo Dieterio Vonstade „.

PAGANUS Bergomensis, ex ordine Praedicatorum, scholasticam Postillam scripsit in Canticum Canticorum, incipientem, *Sponsus & sponsa dicunt, Veni*: extat Venetiis in bibliotheca D.Joannis & Pauli. (a)

PANTALEON, magnae Dei ecclesiae diaconus, scripsit Graeco & eleganti eloquio de luminibus sanctis, de Domino Jesu Christo, & sancto Joanne, ejus praecursore, sermonem in illud, Ego debeo a te baptizari: qui incipit, τὴν τῆς πανηγύρεως χάριν, id est, *Hanc festivi hujus conventus gratiam*. (b)

PANTAENUS, Stoicae sectae philosophus, post conversionem suam veteris Alexandrinae scholae a Marco Evangelista institutae praefectus, ob praecipuam tam saecularis literaturae, quam sacrae eruditionis gloriam a Demetriano, Alexandriae episcopo, missus est in Indiam, ut Christum apud Brachmanas, Gymnosophistas, & alios gentis illius philosophos philosophus ipse praedicaret: hujus multa in sanctas scripturas commentaria Hieronymus temporibus suis extitisse refertur: apud quos cum Evangelium secundum Matthaeum, Hebraicis scriptum literis, praedicasset, ipsum revertens Alexandriam secum retulit. Claruit sub Septimio Severo, & ejus filio Caracalla, anno Domini CC.

PATHERIUS, D. Gregorii Papae ejus nominis primi auditor, discipulus & notarius S.Romanae ecclesiae secundicerius, vir divinarum literarum studiosus, consarcinavit ex omnibus operibus divi Gregorii libros tres explanationum in varios locos utriusque testamenti, servato in his ordine ac numero librorum & capitulorum sacrae scripturae, citatisque nominatim libris B.Gregorii, ac librorum capitibus; ex quibus eas desumpsit explanationes, quarum partem jam inchoatam cum D.Gregorius legisset, commendavit, ipsumque Patherium ad opus perficiendum hortatus est. Meminit hujus operis Beda in praefatione septimi libri in Cantica Canticorum, inquiens: AUDIVI, quod Patherius quidam, beati Gregorii Papae discipulus, de tota sancta scriptura quaecunque ille in suis operibus explanavit, collecta, ex ordine in unum volumen collegit. Initium hujus operis, quod nuper Romae excusum est, sic habet, *Dum beatissimi, atque apostolici*. Claruit sub Mauritio & Phoca Imperatoribus anno Domini DC.

PASCHASIUS Ratbertus, abbas Corbriensis, Benedictinus monachus, theologus & philosophus Graece Latineque doctus, carmine perinde valens, ac prosa, scripsit eleganti eloquio in Threnos librum unum. Claruit sub Carolo Crasso Imperatore anno Domini DCCCVIII. (c)

PATROPHILUS Scytopoleos, Palaestinae episcopus, in prima Nicaena Synodo clarus, omnem Hebraicam scripturam Graece vertit anno Dom.CCC. Socrates Lib. II Hist. Eccl. capite IX.
Meminit hujus translationis Gregorius, Laodicaenus episcopus, in vita Eusebii Emeseni apud Socratem.

PAULUS, Burgensis episcopus, natione Hispanus, ex oppido S.Mariae, genere Hebraeus, Levitici sanguinis inter suos, Rabbinus, seu magister praestantissimus, & post suam conversionem primum novae Carthaginis, & deinde Burgi, Hispanicarum ecclesiarum antistes, & archicancellarius invictissimi Hispaniarum regis, disseruit in gratiam filii sui Alphonsi, Decani Compostellanae ecclesiae, ex singulis divinae scripturae libris loca quamplurima adversus Nicolai

(a) Paganus de Bergomo (alter certe a Martyre ejusdem nominis, & Ordinis, qui floruit Anno 1277.) ut a Leandro adseritur, clarus Anno 1325. dumtaxat ab Authore N.adseritur author Commentariorum in Cantica Canticorum. Et fortasse, qui fuerunt a N. Xysto Venetiis visi, perierunt, quum eos Thomasinus non laudaverit. Vide N. Echardum *Tom.I. Script. Ord. fol.*554. Ex NN. autem Lusitano, Castillo, & Altamura, quos idem Echardus laudat, Paganus adseritur author postillarum in Pentateuchum, Libros Josue, Judicum, Paralipomenon, Esdrae, Job, Ecclesiastici, in Psalmos, Prophetas Majores, Evangelia, & Epistolas Pauli. Vide Echardum.

(b) Quo tempore floruerit Pantaleon Magnae Constantinopolitanae Ecclesiae Diaconus, & Cartophilax non adnotat N. Xystus, & prudenter quidem, quum certa non sit aetas, qua ille claruit, ut ingenue fatetur Cavius *Dissert. I. Hist. litter.* Sunt qui dimidio XIII. Seculo eum floruisse adstruunt. Vide quae de ejus operibus, eodemque scribunt N. Combesisius, Allatius, aliique, nec non ejus opera inserta Tom.XII. Bibliothecae Vet. Patrum.

(c) Paschasius Ratbertus gente Gallus, natus Anno circiter 786. Corbejensis Abbas institutus Anno 844. & deoatus Aono 851. plura edidit in Sacram Scripturam opera (quae in unum cum aliis collecta edidit Jacobus Sirmondus Parisiis Anno 1618.) nimirum expositionem in Evangelium S. Matthaei, & seorsim in illud Matthaei: *Coenantibus autem illis*. In Psalm. XLIV. Libros tres, in Threnos Jeremiae libros V. Eique periter a Luca Dacherio *Spicileg. Tom.XII. p.*1. viodicantur libri duo de partu Virginis, qui hactenus prodierunt sub nomine S.Ildelphonsi Toletani Archiepiscopi.

Lyrani commentarios, quibus has decertationes suas adjecit, conatus in his omnes Lyrani explanationes vel tanquam reprehensione dignas corrigere, vel tanquam inabsolutas deficientesque supplere: inscripsit hoc opus, ADDITIONES NOTABILES AD POSTILLAM NICOLAI DE LYRA: quarum initium est, *Quid tibi vis, ut vivens donem*. Claruit sub Sigismundo Imperatore anno Domini M. CCCCXXX. (a)

PAULUS, Emesae episcopus, in Ephesina synodo concionem habuit super illa Joannis sententia ex Joannis Evangelio, Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: in qua cum duas in uno & eodem Christo naturas luculentissime demonstrasset, schisma, quod hujus dogmatis causa in concilio erat, magna omnium laetitia sustulit, & pacem ecclesiae reddidit, anno Dom. CCCCXXXVI.

PAULUS Ricius, Israëlita, vir doctissimus, ad Christianam fidem ante paucos annos conversus, & Maximiliani Caesaris medicus factus, multa praeclara exaravit volumina, inter caetera vero De sexcentis & tredecim Mosaïcae sanctionis, seu Pentateuchi edictis librum unum: item composuit in Psalmum primum De divina providentia librum unum. Claruit anno Domini M.D.

PAULINUS, Nolae Campaniae episcopus, Rufino, Hieronymo, & Augustino summa devinctus amicitia, vir fuit divinae scripturae studiosissimus, & eloquentiae singularis: de quo Hieronymus in epistola quadam, PAULINUS, inquit, in epistolari studio prope Tullium repraesentans, voce me provocat ad scribendum, terret eloquentia. Sed & ea pietatis, ac miserationis virtute claruit, ut, cum omnia in pauperes erogasset, se ipsum denique pro redemptione filii cujusdam viduae piratis in servitutem tradiderit, a quibus paulo post ob admirabilem vitae sanctitatem dimissus, multa usque ad mortem pia volumina conscripsit: in quibus etiam edidit de benedictionibus patriarcharum juxta allegoriam latino ac nitido sermone librum unum, ad imitationem Rufini, Aquilejensis presbyteri, a quo per epistolas impetraverat ejusdem argumenti libros duos. Claruit anno CCCCXX. (b)

PEREGRINUS Grimaldus, Genuensis, scripsit Meditationem in Psalmum 102. ad Victoriam Piscariam, illustrissimam foeminam, quae incipit, *Quid agemus o anima?* Claruit anno M.D.XL.

PETRUS Aliacus, episcopus Cameracensis, S.Romanae ecclesiae cardinalis, Parisiensis gymnasii quondam cancellarius, praeceptor Joannis Gersonis vir divinarum scripturarum peritissimus, & in Peripatetica philosophia & astronomicis disciplinis absolutissimus, eloquio elegans, & declamator facundus, aggregavit ex Augustino, & aliis patribus plurima in sacras literas volumina: ex quibus legi.

QUAESTIONUM in Hexaëmeron librum unum, quarum initium est, *In principio libri*.

In totum Psalterium paraphrasticam expositionem, quae incipit, *Verbum abbreviatum*.

In 7. Psalmos poenitentiales Meditationes, quae etiam Gersoni ascribuntur.

In Psalmum 30. Meditationem, quae incipit, *Terret me*.

In Psalmum 41. Meditationem, cujus initium est, *Summe Sacerdos*.

In Cantica Canticorum Meditationum librum 1. *Osculetur me*.

FLORUIT sub Sigismundo Augusto in concilio Constantiensi clarus anno Domini M.CCCCXVI.

PE-

(a) Paulus Carthagena a S. Maria natione Hispanus, Burgensis a patria dictus, Secta Judaeus, & gentilium suorum nobilitate, doctrina, & opibus facile Princeps (num autem Levitici sanguinis? credat Judaeus Apella, non ego: quum hanc successionem sive Aaronicam, sive Leviticam nequeant demonstrare in praesentiarum Judaei, nec ab antiquis adhuc retro temporibus id possint jactare ea Tribuum confusione atque commixtione) e Synagoga ad Ecclesiam ex lectione operum S. Thomae Aquinatis conversus simul cum tribus aliis filiis suis, ea quibus unum habuit in sua Burgensi sede successorem, alterum Placentiuum Episcopum, tertium vero suae familiae propagatorem reliquit, ultra *additiones notabiles ad postillas Nicolai de Lyra* edidit etiam *Scrutinium Scripturarum*, & Quaestiones XII. *de nomine Tetragrammato*.

(b) Pontius Paulinus genere Romanus, ea Patricio Consulari sanguine Burdigalae in Gallia natus, solum in Psalmum I. II. & CXXXVI. poemata edidit. Librum autem de benedictionibus Patriarcharum nunquam edidit, nec ei unquam adjudicarunt Veteres, qui de scriptoribus Ecclesiasticis egerunt; primus, qui hoc opus laudato Paulino adjudicavit, fuit Johan- Trithemius, ea quo N. Xystus in eam sententiam ivit. Ea Honorio Augustudunense igitur liber ille restituendus est Paulino S. Ambrosii Diacono, illiusque Vitae Authori, de quo alibi fecimus verbum.

PETRUS, Archiepiscopus Senonensis, in divinis scripturis jugi studio eruditus, & veterum lectione dives, atque in saecularibus literis nobiliter doctus, ingenio subtilis, & clarus eloquio, scripsit in omnes epistolas Pauli libros quatuordecim. Claruit anno Domini M.CC.

PETRUS Berthorius, natione Gallus, patria Pictavensis, prior monasterii sancti Eligii Parisiensis, ordinis Benedictini, scripsit in totam Bibliam quatuor insignia volumina: quorum primum inscripsit MORALE REDUCTORIUM UTRIUSQUE TESTAMENTI, in quatuor libros divisum: in quo, praetermisso historico sensu, breviter universa capita scripturae tropologice exposuit, intermistis interdum allegoriis, styloque usus demisso, & aperto, & ad sensus animi explicandos maxime accommodato: operis initium est, *Cum jam per apacam naturae sylvam*.

SECUNDUMM volumen, REPERTORIUM MORALE, sive DICTIONARIUM BIBLICUM praenotatum est, tribus magnis voluminibus divisum, & per ordinem alphabeti digestum: cujus initium est, *Reverendo in Christo patri*.

TERTIUM, quod INDUCTORIUM MORALE intitulatur, in tres libros partitum, incipit, *Videte, quaniam nan solum*.

QUARTUM, quod BREVIARIUM HISTORIARUM BIBLIAE dicitur, sic incipit, *Considerans historiae*.

CLARUIT temporibus Caroli Imperatoris IIII.& Innocentii Papae VI. anno Domini M.CCLX.

PETRUS, Novae civitatis episcopus, natione Italus, ex oppido Brunaquello, professione Eremitanus, theologiae scholasticae praeceptor, dicitur Lecturas scholasticas edidisse in totam Bibliam: ex quibus nihil me vidisse recolo: audivi tamen extare adhuc in Germania commentaria ejus in tres libros Salomonis, hoc est in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum Canticorum. Floruit sub Ruperto, Romanorum rege, anno Domini M.CCCCX.

PETRUS Cantor, Parisiensis, & postea ejusdem, ut fertur, urbis episcopus, inter alia praeclara opera a se edita scripsit scholasticam Glossam in universa sacrosancta Biblia; ex qua ipse in Bibliotheca Praedicatorum Lugdunensi infrascriptos libros vidi:

In Psalterium lib.1. *Flebat Joannes, quia nan erat, qui librum aperiret*.
In Proverbia lib.1. *Parabolae Salomonis secundum Hebraicam veritatem*.
In Ecclesiasten lib.1. *Beatus vir, cujus auxilium abs te*.
In Sapientiam lib.1. *Summi regis palatium*.
In Ezechielem lib.1. *Et factum est in trigesimo anno*.
In Actus Apostolorum lib.1. *Liquefacta est terra*.
In Canonicas epistolas lib.1. *Os meum loquetur sapientiam*.
In Apocalypsin lib.1. *Haec sola inter libros novi testamenti prophetia vocatur*.
Claruit anno Domini M.CC.

PETRUS Comestor, ecclesiae Trecensis presbyter, qui a scholasticis per excellentiam Magister historiae scholasticae dictus est, omnes libros historicos tam veteris, quam novi testamenti continuata serie scripturarum breviter in unum corpus redegit, intermistis ad integrum absolutae structurae complementum non solum multis externis historiis, scripto probatissimorum auctorum proditis, sed etiam multis apocryphis narrationibus, sola veterum traditione sine ullo scripto acceptis. Adjecit item variis in locis breves quasdam ex dictis Parrum annotationes, quae locos historiae obscuros illustrarent: ejus opus, quod jam ex usu praenotatum est HISTORIA SCHOLASTICA, sic incipit, *Imperatoriae majestati, &c.* Claruit sub Friderico Imperatore primo anno Domini MCLX. cujus opus Gualterus Hunterus, Anglus, abbreviavit.

PETRUS, Archiepiscopus Ravennas, ex foro Cornelii, quod Imolam vocant, claris parentibus ortus, vir tam vitae sanctitate, quam omni eruditionis genere excellens, & ob auream ingenii atque eloquentiae ubertatem CHRYSOLOGI cognomen adeptus, dictavit in varias quatuor Evangeliorum lectiones sermones centum viginti duos, breves quidem, sed sensus gravitate venerandos, candore sermonis, venustisque verborum flosculis amoenos, argutis quibusdam senten-

tentiolis naturali quadam facilitate fluentibus jocundos, & validis quibusdam affectibus, tragicis interdum verbis expressis admirandos. Moritur apud Forocornelienses circa annum Domini D. sub Anastasio Augusto eum jam praefuisset ecclesiae Revennati annos circiter sexaginta, duobus conciliis, quibus summa cum laude interfuit, magnopere illustratus. (a)

PETRUS, Edessenae ecclesiae presbyter, scripsit in morem sancti Ephrem Syro sermone Homilias in singulos Psalmos elegantissimas, & fervido Spiritus ardore succensas: idemque totum Psalterium Graecis diversorum generum carminibus cecinit. Claruit anno Domini CCCCL.

PETRUS Gotrifredus, doctor scholasticae theologiae, edidit commentationem Scholasticam in Proverbia.

Petrus Herentalsius, gente Belga, patria Brabantus, Coenobii Florefiensis Prior, scripsit etiam commentarium in IV. Evangelia. Obiit post Annum 1436.

PETRUS Herentlasius, Florensis, monachus Praemonstratensis, collegit Catenam explanationum in Psalmos ex variis orthodoxorum Parrum monumentis anno Domini millesimo quadringentesimo ac nonagesimo editam.

PETRUS Izuzquius ex Navarra Hispaniae, ordinis Praedicatorum, opus unum, ex quatuor Evangeliis a se conflatum, luculenta explanatione dilucidavit; ipsumque Seriem sacri Evangelii Jesu Christi, ex quatuor Evangeliis concinnaram, inscripsit.

PETRUS Joannis, ordinis Minorum, Baccalaureus formatus Sorbonae Parisiorum, Postillas scripsit in omnem fere divinam scripturam anno Domini MCCCC.

PETRUS Lombardus, Parisiensis episcopus, quem omnes theologorum scholae singulari quadam veneratione excellentia Magistrum Sententiarum appellant, & in cujus theologiae compendium innumerabilia disputationum volumina eruditissimi clarissimarum toto Christiano orbe academiarum theologi elaborarunt, collegit in omnes Psalmos Davidicos, & in omnes Pauli epistolas ex sententiis Ambrosii, Hilarii, Augustini, Cassiodori, & Remigii, suppressis eorum nominibus, commentarios omni eruditione refertissimos; in quibus etiam de suo aliqua non prorsus abjicienda interposuit. Commentaria Psalmorum incipiunt, *Cum omnes Prophetas Sancti Spiritus revelatione constet esse locutos*. Commentaria vero in Paulum incipiunt, *Principia rerum sunt inquirenda*. Claruit sub Conrado Imperatore III. anno Domini M.CXL.

PETRUS Nannius, Alcmarianus, in collegio Buslidiano latinae lingue professor, scripsit in Canticum Canticorum Paraphasin & Scholia, incipientia, *Cum vulgo*. Item in Sapientiam Salomonis eodem modo, incipiens, *Saepe rogatus sum*. Floruit anno Domini M.D.L.

PETRUS Paludanus, patriarca Hierosolymitanus, genere Gallus, instituto Dominicanus, juris canonici consultissimus, theologus inter scholasticos satis celebris, Thomisticaeque doctrinae defensor praecipuus, scripsit juxta triplicem sensum, literalem, moralem, & allegoricum, Postillam in universa sacrosancta Biblia; ex qua ipse in bibliotheca Praedicatorum Lugdunensi tantum infrascripta legi:

In totam Bibliam Praefationum amplissimarum librum unum, qui incipit, *Constituens bibliothecam*

In Genesim	librum I.	*Hic est liber Adam.*
In Exodum	lib. I.	*Deus eduxit eos de Aegypto.*

In Psalterium opus ingens, septem voluminibus digestum, quod incipit, *Implemini Spiritu Sancto*.

CLARUIT anno Domini M.CCCXXX. (b)

PE-

(a) Ex aliorum errore N. Xystus nimium protraxit vitam, & Episcopatum S. Petri Chrysologi. Laudatus quidem Pater fuit institutus Episcopus Ravennas An. 433. & dubio procul ante annum 451. ad Superos evolavit: quum extet Epistola S. Leonis M. ordine XXXVII. ad Leonem Ravennatem Episcopum S. Petri Chrysologi successorem (seu ex editione Quesnellii ad Neonam Ravennatem Episcopum ordine CXXXV.) data, Martiano & Adelpho Consulibus, Anno, nimirum, 451.

(b) Petri de Palude opera in Sacram Scripturam, quae Lugduni viderat N. Xystus, memoriae commendavit: verùm adcuratissimus N. Jacobus Echardus, qui innumeras Orbis, & Ordinis Bibliothecas lustravit, pluresque ad suas manus habuit codices, quos habere non potuerunt Veteres nonnulli, plura alia a N. Paludano edita in Sacram Scripturam opera commemorat.

PETRUS Perpinianus, cognomento Rimes, natione Cathalanus, Carmelita, cui par fuit saecularis philosophiae & sanctarum scripturarum eruditio, scripsit juxta scholae consuetudinem in totum Psalterium Lecturam non aspernandam. Claruit anno Domini M.CCC.

PETRUS Riga, Remensis ecclesiae presbyter, scholasticus poëta, quantum sua ferebant tempora, celebris, & sanctarum literarum cognitione illustris, omnes historicos divinae scripturae libros versibus partim elegis, & partim hexametris leonini generis juxta literalem & allegoricum sensum breviter exposuit: Opus autem suum AURORAM inscripsit: cujus libri, eorumque initia ex bibliotheca Praedicatorum Lugdunensi desumpta haec sunt:

In Genesim	liber unus.	*Initium mundi qualer.*
In Exodum	liber unus.	*Haec duodena Patrum sunt nomina.*
In Leviticum	lib.1.	*Vox autem Domini Mosen.*
In Numeros	lib.1.	*Alloquitur Mosen Deus.*
In Deuteronomion	lib.1.	*Haec sunt verba Dei,*
In Josue	lib.1.	*Post Mosen Josue populo.*
In Judicum	lib.1.	*Peccat Hebraeus, ait.*
In Ruth	lib.1.	*Ad Ruth festinat.*
In Regum	lib.3.	*Monte manent Effra.*
In Canticum Canticorum	lib.1.	*Solus Origenes cum doctos vicerit omnes.*
In quartum Regum	lib.1.	*Regnavit Salomon.*
In Danielem	lib.1.	*Postquam subjector sibi.*
In Tobiam	lib.1.	*Qui legis historiam.*
In Job	lib.2.	*Librum Job Mosi quidam.*
In Judith	lib.1.	*Eustochio Paulaeque.*
In Esther	lib.1.	*Usque sub Aethiopum.*
In libros Maccabaeorum	lib.1.	*Magnus Alexander.*
In quatuor Evangelia	lib.1.	*Claruit Herode,*
In Actus Apostolorum	lib.1.	*Tiberii nonodecimo,*
Recapitulationum	lib.1.	*Haec de lege nova veterique.*

CLARUIT sub Friderico Imperatore Primo, anno Domini M.CLXX.

PETRUS Rosenheimensis, Germanus, monachus Benedictinus in coenobio Mellicensi Austriae poëta scholasticus, divinarum literarum non ignarus, scripsit ad Brandam, titulo S. Clementis cardinalem, elegis distichis succinctum opusculum omnia utriusque testamenti capita breviter perstringens, cui titulum dedit, ROSEUM MEMORIALE DIVINORUM: principium vero tale, *Astripotens coelum terram.* Claruit sub Sigismundo Imperatore anno Domini M.CCCCXL.

PETRUS Rufus, Cartusiae prior trigesimus secundus, scripsit in Psalterium, & in Canticum Canticorum commentarios anno Domini M.D.III.

PETRUS Scala, episcopus Veronensis, ordinis Praedicatorum, edidit Postillam scholasticam in Joannem, quam manu descriptam in membranis vidi Genuae in bibliotheca Minoritarum observantium: ejus initium est, *Nunquid ad praeceptum tuum elevabitur aquila, &c.* (a)

PETRUS Sutor scripsit De translationibus Bibliorum contra Erasmum anno Domini millesimo quingentesimo ac quadragesimo. (b)

PETRUS, Tripolitanus abbas, ut Cassiodorus in primo libro De institutione divinarum scripturarum testatur, ex dictis opusculorum B. Augustini in omnes epistolas Pauli commentarios collegit anno CCCCXCVIII. Servantur Bononiae in bibliotheca Dominicana, tale praeferentes initium, *Primum quaere post Evangelia, quae, &c.*

PE-

(a) Petrus de Scala, seu Scaliger ex Dynastica familia Veronesi Borgomi natus, & Anno MCCXC. ad Veronensem Ecclesiam regendam adsumtus, ultra laudatam postillam, quam ei adjudicat Xystus, quia eam solum vidit, alia elaboravit opera in Sac. Scripturam, nimirum postillas in Matthaeum, & in alios Scripturae libros, quae jam perierunt, Sermones de Tempore, & de Sanctis. Vide Echardum *Tom. I. Script. Ord. fol.* 417.

(b) Jacobus le Long ita de hac versione loquitur *Tom. II. Bibliot. Sacr. Indic. Alphabet.* „ Leus „ (Eduardus) Guillelmus Abbas Hirsaugensis, Joan„ nes Aragonum Rex, Joannes Pocanus, Petrus Su„ tor: hi quinque viri cum aliis, de quibus loco suo „ dicitur, inter S. Scripturae translatores recensen„ tur a Sixto Senensi, & a Possevino &c. nihil ta„ men unquam ex sacris libris in quamlibet linguam „ converterunt „.

PETRUS Verberius, S.Romanae ecclesiae cardinalis, episcopus Aquensis, cognomento Aureolus, professione Franciscanus, doctor & lector academiae Parisiensis, in qua temporibus Ludovici Bavari Imperatoris scholasticum theologiae genus publice docuit, vir omni scientiarum peritia clarissimus, ecclesiastes & concionator ob singularem scripturarum eruditionem apud suos in summa admiratione habitus, scripsit scholastico stylo breve compendium omnium sanctorum voluminum, BREVIARIUM BIBLIAE attitulatum: cujus principium est, *Venite, ascendamus ad montem Domini.* Claruit sub Ludovico Bavaro Imperatore anno Domini M.CCCXVII.

PHILIBERTUS Aresches, Augustinianae familiae doctor; theologus facultate, origine, & conventu Parisiensis, edidit in lucem commentarios breves ac dilucidos in epistolam divi Pauli ad Romanos: in quibus, post exactam expositionem apostolicae mentis, diffinitiones quoque vocum difficiliorum, & diversarum significationum acceptiones, auctoritates item ex veteri testamento, sive Septuaginta interpretum, sive Hebraïcae veritatis, quas interdum sequitur Apostolus, lucidissimis annotationibus explicavit, anno Domini M.D.XL.

Philippus Ottesburgensis ex Oudino floruit Anno 1350. ex Possevino Anno 1430.

PHilippus, Abbas monasterii Otterburgensis, dioecesis Vormaciensis, ordinis Cistertiensis, Germanus, cujus animum & morum sanctitas & divinarum rerum studium exornarunt, emisit commentariorum in Cantica opus praeclarū & insigne.

PHILIPPUS Alberti de Nussia, Germanus, Carmelita, Postillam fecit in Cantica anno Domini M.CCCCXCV.

Philippus Grevius edidit Sermones CCCXXX in Psalmos, scripsit quoque Commentarios in Job, & Evangelia.

PHILIPPUS, Cancellarius Parisiensis, & magnae Parisiorum scholae praefectus, vir undequaque doctus, & in Sacris declamationibus populo charus, habuit in singulos Psalmos duos vel tres eruditos, ac disertos sermones. Claruit anno Domini MCCXXX.

PHILIPPUS, presbyter & monachus, B.Hieronymi auditor optimus, & plurimum paupertatis amator, edidit sermone, ut Gennadius ait, simplici Commentarios in Job: pro quibus Adamus, Basiliensis typographus, proximis annis evulgavit Commentationum mysticae expositionis in Job ad Nectarium episcopum libros tres, incipientes, *Adhortante te, imo potius compellente, Nectari pater beatissime*. Hos rursum Joannes Hervagius, Basileae impressor, inter Opera Bedae, & sub titulo BEDAE excudit. Caeterum ipse Beda in libello de ratione unciarum haec ipsa commentaria suo vindicans auctori PLEROSQUE, ait, imperitos turbat, quia Philippus in expositione beati Job aestum maris Oceani describens adjunxerit hunc aequinoctialis horae dodrante tardius sine intermissione sive die venire sive nocte. Habetur autem hic locus a Beda citatus in explanationibus Job quas nuper sub nomine Philippi idem excussit Hervagius lib.3.ad expositionem illius sententiae. *Nunquid ingressus profunda maris &c.* Job 38. Moritur Martiano, & Avito regnantibus, anno Domini CCCCXXX.

PHILIPPUS, presbyter Sidae, in Pamphylia natus. Troïli Sophistae cognatus, Diaconus cum esset, Joannis Chrysostomi fuit auditor, multaque Asiaticum affectans dicendi genus, conscripsit, praesertim vero Opus magnificum pro defensione totius divinae Scripturae; in quo septem libros Juliani Imperatoris adversus sacrosancta Biblia editos, evertit. Moritur anno Domini CCCCXL. relictis triginta & sex Historiarum libris.

PHILON, Carpathius episcopus, scripsit in Canticum Canticorum Graecam expositionem, cujus initium est, *Qui equorum certamina*: quae non unius Philonis esse existimatur, sed plurium auctorum: quoniam qui apud Graecos Philonis nomine circunfertur Commentarius, breve admodum Opusculum est. Sunt, qui putent ab Eustachio, & Eusebio, quorum rogatu Philo ipse Commentariolum hunc confecerat, multis fuisse accessionibus locupletatum: quod an ita sit, haud temere ausim affirmare. De Philone autem testis est Suidas, his verbis: *Φίλων Καρπάθιος ἔγραψεν ὑπόμνημα εἰς ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων.* De illis vero nihil certi me legisse memini, nec quo tempore fuerit. Stephanus Salutatus, Pisciensis, Commentarios istos Latinos fecit, (a)

PHI-

(a) Philo (ubi natus incertum) Carpasiae Urbis in Cypro Episcopus, commentarium certe in Cantica Can-

PHILO Judaeus, patria Alexandrinus, Levitici sanguinis, in quem unum omnes sese Christianorum Patrum laudes effundunt, ab Eusebio & Hieronymo in Catalogo Scriptorum Ecclesiae idcirco positus est, quia librum de prima Marci Evangelistae apud Alexandriam ecclesia scribens, Christianorum gentem miris encomiis exornavit. Hic sane vir fuit Pythagoricae, Platonicae, & Aristotelicae philosophiae peritia omnibus suae memoriae hominibus longe superior; sed & Graecae facundiae inter omnes, tam Christianos, quam Judaeos, & Ethnicos, aetatis suae facile principem locum obtinuit: unde etiam ab ipsis Graecis Plato Judaeus dictus est; abiitque de eo apud illos in Proverbium, *ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει*: hoc est, AUT PLATO PHILONIZAT, AUT PHILO PLATONIZAT: tanta fuit amborum similitudo sensus, & eloqnii. Non defuere tamen, qui ei propriae, hoc est, Hebraïcae linguae imperitiam adscripserint. Hujus Opera in tantum admirati sunt Romani, ut digna existimarent, quae in ipsorum publica Bibliotheca, tanquam monumenta quaedam, reponerentur. Fuit praeterea ultra quam dici queat, admirabilis in divinis Scripturis exponendis; quas triplici sensu juxta Septuaginta editionem praeclarissime explicavit, literali scilicet, morali, & praecipue allegorico: in quo quidem expositionis genere ita excelluit, ut omnes pervetusti Ecclesiae Doctores in deducendis mysticis allegoriis imitati sint ipsum, tanquam primum sacrarum allegoriarum inventorem & artificem; qui ut divinam Sapientiam, veluti reginam, in throno suo honorificentius collocaret, ancillarum suarum famulitio stipatam, innumera de saecularibus scientiis in suis explanationibus assumpsit, praecipue vero de physicis disciplinis juxta Peripateticorum sententiam, & de ultramundanis speculationibus secundum Pythagorae & Platonis mentem.

SCRIPSIT autem in vetus Testamentum plurima & nobilissima volumina, quae Eusebius secundo Ecclesiasticae historiae in tres classes digessit, hoc est, primo in libros continuae explanationis: secundo in libros Quaestionum, continentes sparsim de diversis Scripturae capitulis; in quibus, quae requiri debeant, & proponit,& solvit: tertio in libros propositionum, in quibus varias Scripturae sententias separatis Commentariis pertractat. His classibus addi possunt alii tres ordines librorum ejus, videlicet, Grammatici, Historici, sive Paraphastici, & Chronographici, quos ipse ad intelligentiam dictionum, historiarum, ac temporum, in Sacris literis contentorum, conscripsit. Ex his igitur tam diversi generis Opusculis tantum infrascripta, quorum major pars ad Pentateuchum pertinet, sub diversis generis titulis inveni, partim a Laelio Typhernate, & Sigismundo Gelenio in Latinum conversa, partim a vetustis auctoribus hinc inde citata. Sunt autem haec:

DE interpretatione Hebraïcorum nominum, quae in veteri Testamento reperiuntur, juxta ordinem voluminum sanctae Scripturae liber unus, secundum literarum seriem dispositus: in quo omnium nominum etymologiae, sive proprietates, summa fide, ac diligentia, Graece explicantur: cui Origenes Adamantius adjecit interpretationes omnium Hebraïcarum dictionum, quae in novo Testamento habentur; ut quod Philo quasi Judaeus omiserat, ipse ut Christianus impleret. Transtulit hunc librum B. Hieronymus, praeposita Praefatiuncula, quae Operis auctorem testaretur: ea incipit, *Philo, vir disertissimus, &c.*

EPITOME Chronicon, hoc est, Breviarium temporum: in quo omissis fabulosis gentilium historicorum supputationibus, omnem annorum numerum ab initio mundi usque ad Christum, juxta veritatem Scripturae sacrae, & secundum tempora vitae virorum illustrium veteris Testamenti exactissime fidelissimeque supputavit. Hunc Joannes Annius, Viterbiensis, ordinis Praedicatorum, locupletissimis Commentariis, ex Beroso, Methastene, Manethone, Xenophonte, Fabio Pictore, & Catone collectis, splendidissime illustravit. Operis initium est, *Ab Adam usque ad diluvium.*

LIBER, qui BIBLICARUM ANTIQUITATUM praenotatur, in quo per mo-

Canticorum edidit, ut praeceteris testatur Suidas V. φίλων. Verum qui nunc extat Tomo V. Bibliothecae Vett. PP. aut ipsius non est, aut nimium interpolatus. Commentarius autem genuinus Philonis in Cantica simul cum interpretatione habetur MS. apud Bigotium propediem ab eo evulgandus, ut scripsit Casimirus Oudin; num autem jam fuerit in vulgus editus, ignotum adhuc. Vide quae de eo scripserunt Miraeus, & Bellarminus.

modum brevis historiae vetus omne Testamentum perstringitur: sed phrasis ejus ubique Hebraïsmum redolens, & narratio rebus apocryphis passim abundans, indicant Opus, aut hujus non esse Philonis; aut, si forte ejus sit, non Graeco, sed Hebraïco sermone ab ipso fuisse conscriptum. Operis initium est, *Initio mundi Adam genuit tres filios*: cujus ego tantum fragmentum vidi, hoc est, a generatione filiorum Adae usque ad obitum Saulis, primi regis Judaeorum.

IN totum Geneseos librum juxta Septuaginta interpretum editionem quamplurima, sub diversis titulis elegantissima Graeca Opuscula, triplici explanationis genere distincta, hoc est, in Commentaria continuatae expositionis, in Commentaria propositionum de Genesi expositarum, & in Commentaria quaestionum & solutionum: ex quibus Opusculis tantum reperi libros triginta quinque, majori ex parte a typographis excusos, reliquos vero partim a diversis vetustis auctoribus, partim ab ipso Philone citatos. Horum omnium inscriptiones, argumenta & initia, juxta seriem capitulorum Geneseos a nobis primum disposita, haec sunt:

Κοσμοποιΐαν illorum scripsit Empedocles, cujus in metaphysicis meminit Aristoteles.

In Geneseos caput primum περὶ τῆς κοσμοποιΐας: hoc est, De Mundi opificio, sive, De ea, quam Moses describit, mundi generatione, liber unus: in quo verba totius primi capitis literali & allegorica explanatione sublimiter & copiose explicantur. Liber incipit, τῶν ἄλλων νομοθετῶν. *Coeteri legislatores*.

In Geneseos caput secundum, De allegoriis sacrae legis post sex dierum opus, liber primus: in quo exponuntur allegorice omnia, quae narrantur ab initio secundi capitis usque ad ea verba ejusdem capitis, In quacunque hora comederitis, morte moriemini. Libri initium est, *Igitur perfecti sunt coeli, &c. Postquam de mentis, &c.*

In Gen. cap.3. De allegoriis sacrae legis liber secundus, continens allegoricam expositionem illorum verborum, Et abscondit se Adam, usque ad illa, Terra es, & in terram reverteris. Libri exordium est, δόγμα εἰσηγεῖται. *Dogma introducitur*.

In Gen. caput 3. De Cherubin, & flammeo gladio, & de Caino, qui primus ex homine natus est, liber unus; in quo triplici sensu enarrantur verba Mosis ab eo loco, Et expulit Dominus Adam de paradiso, usque ad locum illum 4.cap. Possedi hominem per Deum. Liber hoc habet principium, καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδάμ: hoc est: *Et expulit Dominus Adam. Hunc dicit expulsum*.

In Gen. caput quartum, De sacrificiis Abelis, & Caini, liber unus: in quo explanatur locus ille, Rursumque peperit fratrem ejus Abel, usque ad illum locum ejusdem capitis, Subtus te erit appetitus tuus, &c. Libri principium est, καὶ προσέθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἄβελ: id est, *Et apposuit parere fratrem ejus Abel*.

In Gen. cap.4. De eo, quod deterius potiori insidiari soleat, liber unus: explanans residuum hujus capitis ab illa sententia, Dixitque Cain, Egrediamur foras, usque ad illam, Egressus est Cain a facie Domini. Liber sic incipit, καὶ εἶπε Κάϊν πρὸς Ἄβελ. *Et dixit Cain ad Abel*.

In Gen. cap.5. De successione generis humani, liber unus, continens enarrationem genealogiae, seu posteritatis Adae. Liber incipit, Ἀδὰμ ἐγέννησε. *Adam genuit tres filios*.

In Gen. cap.6. De Gigantibus, liber unus, edisserens verba illa in initio capitis, Cumque coepissent homines multiplicari, usque ad illa, Postquam ingressi sunt filii Dei ad filias hominum. Liber incipit, καὶ ἐγένετο. *Et factum est, &c. Quaerendum opinor, cur post, &c.*

In Gen. cap.6. quod Deus sit immutabilis, liber unus: in quo explicantur verba illa, Posteaquam ingressi sunt filii Dei, &c. & Poenitet me fecisse hominem, usque ad illa, Finis universae carnis venit coram me. Liber sic orditur, καὶ μετ' ἐπεισοφέρει. *Et post hoc ait*.

In Gen. caput nonum, De agricultura, liber unus, exponens propositionem illam, Coepitque Nohe vir agricola exercere terram: in quo de spirituali animi per virtutes cultura pertractat: cujus initium est, καὶ ἤρξατο Νῶε. *Coepitque Nohe*.

In Gen. cap.9. De plantatione Nohe, liber unus: in dictum illud, Plantavit Nohe vineam: ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ. *In primo quidem libro*.

In

In Gen. cap. 9. De temulentia Nohe, liber unus: in dictum illud, Bibensque Nohe vinum, inebriatus est: cujus initium est, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις εἰρημένα περὶ μέθης. *Quae ab aliis philosophis de ebrietate dicta sunt*: in quo enarrat, quid mystica Nohe significet ebrietas.

In Gen. cap. 9. De resipiscentia Nohe, liber unus: in dictum illud, Evigilans autem Nohe ex vino &c. qui incipit, τὰ περὶ μέθης. *Post ea, quae de ebrietate.*

In Gen. cap. 11. De confusione linguarum, liber unus: in illud, Erat autem terra labii unius, &c. qui incipit, περὶ μὲν δὴ τούτων ἀρκέσει τὰ εἰρημένα. *Hactenus de his dixisse sufficiat.*

In Gen. caput duodecimum, De migratione Abraham, liber unus: in illud, Dixit Dominus ad Abraham, Egredere de terra tua, usque ad illud, Tulitque Saram uxorem suam: ejus initium est, καὶ εἶπε κύριος. *Et dixit Dominus.*

In Gen. caput 12. De Abrahamo, sive, de vita sapientis per doctrinam perfecti, sive, De legibus non scriptis, liber unus: in quo vitam Abrahami, & singula ejus gesta, quae ab initio capitis 12. usque ad 23. caput referuntur, Philo historice & mystice exponit, ostendens Mosem in Abrahamo imaginem, exemplar, ac legem viri theoretici, seu per contemplationem sapientis coloribus quodammodo vivis depinxisse: liber incipit, τῶν ἱερῶν ἐν πέντε βίβλοις: hoc est, *Sacrae legis quinque volumina.* Abraham viri speculativi exemplar.

In Genesis caput decimum quintum, De mercedibus liber unus, in illud, Ego sum merces tua magna nimis: quem ego non vidi: citatur tamen a Philone in Praefatione libri, De haerede divinarum rerum.

In Gen. cap. 15. De haerede divinarum rerum, vel, Quis rerum divinarum sit haeres, liber unus: in quo totum quintumdecimum capitulum continuae expositionis serie explicatur. Libri principium est, ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ. *In proxime praecedenti libro.*

In Genes. cap. 16. De congressu quaerendae eruditionis gratia liber unus super illud. Igitur Sara uxor non genuerat, usque ad illud, Affligente igitur eam Sara: quo in libro allegorice ostendit, quod anima nostra non est idonea prolem bonorum operum ex divina sapientia suscipere, nisi prius congrediatur cum ejus famula, hoc est, saeculari literatura, exemplo Abrahae, qui de Sara sobolem non potuit accipere, nisi posteaquam cum Agar ancilla Aegyptia concubuit. Liber incipit, Σάρρα δὲ ἡ γυνὴ Ἀβραάμ, *Sara autem erat uxor Abrahae.* Abrahae congressus cum Sara, quid significet.

In Genes. cap. 16. De profugis liber unus: in quo exponuntur verba Scripturae, ab eo loco, Affligente igitur eam Sara, usque ad finem ejusdem capitis. Ejus initium est, καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν Σάρρα. *Et afflixit eam Sara.*

In Gen. cap. 17. De circuncisione liber unus, super illud, Circuncidetur ex vobis, &c. in quo traditur, circuncisionem institutam esse a Deo ob sex causas, quatuor videlicet physicas, & duas mysticas. *Capita legum, &c.* Circuncisionis causae sex.

In Gen. cap. 28. De somniis liber unus, cui testatur Philo alterum quoque librum se De somniis praemisisse, sic in Praefatione scribens: SUPERIORE tractatu diximus de priore somniorum divinitus missorum specie, quando coeleste numen ultro per somnum visiones immittit: dicemus nunc de posteriore, quando nostra mens mota videtur per se ipsam divinare, praesagireque, quid ferant futura tempora. Explicat autem hoc libro mysticam significationem celebris illius insomnii Jacob de scala coelesti, capite 28. descripti. Hieronymus & Sophronius asserunt Philonem scripsisse, De insomniis libros quinque: sed de his nullum vidi, praeter hunc unum, cujus initium est, ἡ μὲν ἐν πρὸ ταύτης γραφή. *In proxime praecedenti tractatu.*

In Gen. cap. 35. De mutatione nominum, vel, Quare quorundam in scripturis mutata sint nomina, liber unus, in illud, Non vocaberis ultra Jacob, sed Israël: qui liber, a Hieronymo & Sophronio citatus, nondum mihi visus est.

In Gen. cap. 37. De vita viri civilis, sive, De Jôseph, liber unus: in quo vita ac gesta Joseph enarrantur, exponunturque juxta ea, quae a 37. capite usque in finem libri scripta sunt; ostenditurque exemplo Joseph, qualis sit vir vere Politicus, & ad gubernacula Reipublicae idoneus. Liber incipit, τρεῖς μὲν εἰσὶν ἰδέαι. *Tres quidem sunt species.* Joseph politici viri exemplar.

PRAETER haec scripsit etiam quaestionum, & solutionum in totum Geneseos volumen libros tres, quos ego nondum vidi: legi autem sub nomine Philonis Judaei fragmentum quaestionum & solutionum in Genesim: quod quidem ipsa doctrina & phrasis arguunt viri esse Judaei, non tamen Philonis: nam praeterquam quod Philonis nomen in ipso Opere non semel citatur, & ejusdem sententia taxatur: damnantur etiam in eo nominatim Apollinaristae haeretici, quod negaverint animam humanam fuisse in Christo: quanquam non negaverim potuisse hoc accidere vitio imperiti Scriptoris, qui intra contextum auctoris ea inseruit, quae forte studiosus quispiam extra contextum literae in margine libri annotaverat: exponuntur autem in hoc fragmento allegorice tota fere 25. & 27. Geneseos capita. Ejus initium est, *Quare quadraginta annorum erat Isaac, cum nupsisset?*

ULTRA supradictos libros Eusebius, Hieronymus, & Sophronius, testantur, Philonem scripsisse in Genesim, De natura & inventione rerum, librum unum, De divisione aequalium & inaequalium, librum unum, De pactis libros duos. Atque haec est summa librorum triginta quinque Philonis in Genesim: ex quibus Basilius & Ambrosius multa in Commentariis suis super Genesim, ut infra annotabimus, mutuarunt. Fertur & alia multa praeclara Opera elucubrasse in Genesim, quae me prorsus lateant. Volfangus Lazius, Viennensis, Caesareae majestatis Historicus, dicit extare in Bibliotheca sua Commentaria quaedam Philonis in Genesim & in Exodum, cum Praefatione D.Hieronymi, ab incerto interprete translata. Scripsit post haec,

IN EXODUM libros 13. quorum inscriptiones & initia haec sunt:

QUAESTIONUM ac solutionum in Exodum libri quinque.

DE vita Mosis, sive Paraphraseos universae historiae, quae in Exodo ac tribus sequentibus libris describitur, libri quatuor; quorum initium est, Μωυσέως τὸ κατὰ μέν τινας νομοθέτου: hoc est, *Mosis, ut quidam censent, legislatoris.*

In Exod. cap.20. De Decalogo, quod est totius juris summarium, liber unus: βίους τῶν κατὰ Μωυσέα σοφῶν ἀνδρῶν: hoc est, *Vitas sapientum, quos Moses.*

In Exod. cap. 20. De specialibus legibus, quae referuntur ad duo Decalogi praecepta, sextum, videlicet, contra libidinosos, ac septimum contra homicidas, liber unus: ἦν ποτὲ χρόνος. *Fuit olim tempus.*

In Exod. cap.20. De Judice & testibus, quod ad penultimum Decalogi praeceptum pertinet, liber unus. *Quibusdam placet.*

In Exod. cap.25. περὶ τῆς σκηνῆς: hoc est, *De Tabernaculo, liber unus.*

In Leviticum; De monarchia, liber unus, qui SECUNDUS inscribitur, pertractans de conditionibus & officiis sacerdotum, in Levitico enumeratis: cujus initium est, τῶν μὲν ἀνωτάτω. *Superum quidem.*

De sacerdotum praemiis & honoribus, in Levitico descriptis, liber unus: τοῖς ἱερεῦσι: hoc est, *Sacerdotibus, &c.*

De victimis, seu, De animalibus, sacrificio idoneis, & de victimarum generibus, quae in Levitico referuntur, liber unus: τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζώων: *Animalium, quae in sacris.*

De Victimas offerentibus, vel quales esse debent victimarum oblatores, liber unus: βούλεται τὸν ἄγοντα τὰς θυσίας: hoc est, *Offerenti victimas.*

IN DEUTERONOMION propositionum expositarum libri quatuor; quorum inscriptiones, & initia, sunt haec:

In Deut. decimum septimum, super illud, Non poteris alterius gentis hominem regem facere: liber unus, explicans, quales conditiones exigat eligendus in principem: cujus initium est, ὅσοι τὰς κληρωτὰς εἰσηγήσαντο ἀρχάς.

In Deut.20. & 22. De fortitudine, liber unus: in quo contraxit, & exposuit praecepta proficiscentium in bellum, quae habentur Deut.20. & praecepta pertinentia ad vestitum, tam virilem, quam muliebrem, ex 22.cap. Deut. Operis initium est, *De justitia, & his, &c.* in cujus Praefatione testatur se scripsisse alios duos libros, alterum de Justitia, alterum de Modestia.

In Deuteronomion vigesimum tertium, liber unus, De meretricis mercede non recipienda in sacrarium, super illud, Non offeres mercedem prostibuli: qui incipit, πάνυ καλῶς ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ νόμου. *Maxime pulchrum in sacris legis.*

In

In Deuteron.28. liber unus: περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν: hoc est, De praemiis, poenis, & execrationibus, quas Deus proponit his, qui jus fasque colunt, vel negligunt: cujus initium est, τῶ προφήτου Μωυσέως λόγων. *Mosis Prophetae sermonum.*

ALIA quoque multa in Mosen scripsisse dicitur, quae ad manus meas non pervenerunt. Floruit sub Cajo Imperatore ad quem legatus suae gentis missus est, & sub Claudio & Nerone Imperatoribus, usque ad annum Salutis nostrae quinquagesimum. (a)

PHOTIUS, Patriarcha Constantinopolitanus, in colligendis Patrum sententiis sedulus, excerpsit ex variis auctorum Commentariis in omnes Pauli epistolas laudatissima scholia: quorum magna pars in Catena expositionum Oecumenii legitur. Claruit sub Michaële & Theodora matre, anno Domini DCCCX.

Photius Graecanici Schismatis author in CP. Synodo, Oecumenica VIII. damnatus Anno 869.

PIERIUS, Alexandrinae ecclesiae Presbyter, sub Cajo & Diocletiano Principibus, eo tempore, quo eandem ecclesiam Theonas episcopus regebat, florentissime docuit populos, & in tantam sermonis, diversorumque tractatuum venit elegantiam, ut Origenes Junior vocaretur: constat hunc mire ἀσκητικῶς, & appetitorem voluntariae paupertatis, scientissimumque dialecticae & rhetoricae artis, & post persecutionem omne vitae suae tempus Romae fuisse versatum. Hic in Oseam Prophetam longissimum tractatum reliquit, quem in exordium hujus Prophetae die vigiliarum Dominicae passionis extemporali & diserto sermone profudit. Haec Hieronymus in Catalogo, & Praefatione Oseae. Scripsit etiam in priorem ad Corinthios epistolam Commentarios locupletissimos, quorum meminit Hieronymus in epistola ad Pammachium, quae incipit, *Christiani pudoris.* Claruit sub Diocletiano Imperatore anno Domini CCXC. (b)

PLACIDIUS Parmensis, ex ordine Praedicatorum, Theologus nostrorum temporum celebris, reliquit in omnes Davidicos Psalmos explanationem, eruditione, elegantia, & brevitate insignem; quam nuper Veneta Academia typis suis excudit, Henrico Gallorum regi dicatam. Moritur anno Dom. MDLVIII.

POLYCHRONIUS, Episcopus Apamenus, Theodori Mopsuestiae episcopi frater, & Diodori Tarsensis episcopi auditor, vita & verbo optime docens, scripsit Graeca Commentaria in Job, & in Ezechielem: quorum fragmenta plurima habentur in Catena Graeca explanationum in Job; & in volumine Joannis Damasceni, adversus imaginum destructores nonnulla citantur. Claruit anno Domini CCCC. (c)

PONTIUS Carbonellus, ordinis Minorum, sancti Ludovici regis Franciae Praeceptor, Postillam in utrumque Testamentum scripsit.

Pontius Carbonellus, Catalanus, S. Ludovici (non Regis, sed Tuolosani Episcopi, Ord. Min.) Magister ex Waddingo.

PRETIOSA Catena super quadraginta Psalmos, numero & ordine succedentes, ex orthodoxis Patribus Latino sermone collecta, & nondum typis excusa, habetur Venetiis in nobilissima Venetorum Academia.

PRETIOSA Catena Graeca in omnes Prophetas, tam majores, quam minores, collecta ex explanationibus praestantissimorum Patrum, extat manu descripta apud inclytam Venetorum Academiam, quam speramus propediem in lucem prodituram.

PRIMASIUS, Uticensis in Africa episcopus, divi Augustini, ut creditur, discipulus, collegit in omnes Pauli epistolas ex Ambrosii, Hieronymi, Augustini, & aliorum Patrum monumentis Collectanea: in quibus ita contra Pelagianos pro gratiae defensione invehitur, ut aliquando libertati arbitrii nostri, ac meritis nostris praejudicare videatur. Horum initium est, *Primo intelligere nos oportet.*

Scri-

(a) Inter opera, quae Philoni Judaeo adjudicantur, discutienda praesertim occurrunt, quae inscribuntur *de Biblicis antiquitatibus*, & *Breviarium de temporibus*. De priori quidem prudenter ambigit Xystus, & non immerito aliqui illud ipsum Philoni abjudicant. At posterius, quod Philoni ex Annio vindicat Xystus, omnino eliminandum ab eo fore contendunt Critici omnes. Vide quae superius de Annio dixi.

(b) Orationem in Oseam habuisse Pierium in die Vigiliarum Dominicae Passionis scribit Xystus; at S. Hieronymus *catal. de Script. Eccles. cap.76.* habitam eam fuisse a Pierio dicit Vigilia Paschae, seu, ut ex interpretatione Sophronii, qui vertit Παννυχίδι & ex vetustissimis exemplaribus, *in Pervigilio Paschae* legendum putant Erasmus, & Marianus Victorius. Ultra laudata ab Authore N. opera edidit etiam Pierius commentarium in I. ad Corinthios, cujus fragmentum recitat S. Hieronymus *Epist. a. ad Pammachium: ταῦτα λέγων ὁ Παῦλος ἀντικρὺς ἀγαμίαν κηρύσσει*. Scripsisse etiam fertur commentarium in Lucam, in quo aliqua minus recta notat Photius *Cod.*129.

(c) Item Polichronii expositio in Cantica Canticorum a Meursio Graece edita cum Eusebii, & Pselli expositione prodiit Lugduni Batavorum An. 1617.4. Alia itidem ejus opera jam edita profert Caveus.

Scripsit etiam ad Castorium in Apocalypsin Commentarios mysticae expositionis, collectos, tum ex Augustini explanationibus, tum ex Ticonii Afri commentationibus: ex quibus veluti gemmas de stercore secernens, ea tantum deflorauit, quae eligenda fuerant, omissis his, quae non essent sanae doctrinae consentanea. Opus incipit, *Tuis vir illustris*. Claruit anno Domini CCCCXL.

PROBA Falconia, illustris foemina, Adelphi Romani proconsulis uxor, rari & elegantis ingenii, matrona Graece & Latine ad summum erudita, divinarum literarum amantissima, & quasi altera Christianorum Latina Sappho, prima omnium excogitavit ex versibus Virgilii Maronis, quem totum memoria tenebat, varios utriusque Testamenti locos metrice describere. Excerptis ergo hinc inde ex Virgilii poëmate nunc integris versibus, nunc hemistichiis, & hemistichiorum particulis, propositum Opus, veluti centonem, ex multis pretiosis pannis, ac laciniis insutum, servata hexametri lege, collegit, ipsumque VIRGILIO CENTONAS inscripsit: ejus initium est,

Jandudum temerasse duces pia foedera pacis.

Fulgosius in Collectaneis suis refert eandem hoc ipsum Homericis carminibus confecisse. Sunt, qui putent hujus foeminae opera Romanam urbem primum in potestatem Gothorum venisse, anno ab ejus origene MCLXIIII. cum enim jam biennium Alaricus, Gothorum rex, urbem obsideret, & Romana plebs absque ulla spe auxilii passim fame, ac morbis pecudum more caderet, Proba, communem calamitatem miserata, portam Gothis patefecit; tolerabilius existimans barbarorum imperium pati, quam totam urbem fame, ac peste interire. Claruit sub Honorio & Thodosio Juniore circa annum Domini CCCCXXX.

S. Procli CP. opera prodierunt Graece Latine Lugduni Batavorum. An. 1617. Auctiora Romae 1630. Homilias ejus Graec. Latin. edidit N. Fr. Combefisius in Auctario Parisiis Anno 1648. T.I.

PROCLUS, post Maximianum Constantinopolitanus episcopus, ex primaeva aetate Lector fuit, & rethoricae operam dedit: cum autem in virum evasisset, Joanni Chrysostomo episcopo Constantinopolitano frequenter aderat, & librorum ejus amanuensis fuerat; a quo Diaconus & Presbyter ordinatus, deinde episcopus Cyzigenus, postea Constantinopolitanus, Theodosio Juniori charissimus fuit. Hic, cum Scythae, duce Ruga, adversus Romanum imperium arma sumpsissent, edidit in prophetiam Ezechielis capite 39. *Fili hominis vaticinare contra Gog & Magog* luculentissimam orationem; in qua adaptans vaticinium ad occasionem praesentis belli, poenas ab Ezechiele praedictas, barbaris imminere praedixit: quam praedictionem statim Deus comprobavit igne coelitus demisso, & praecipuis barbarorum incendio absumptis.

SCRIPSIT etiam in illud Esaïae 9. *Puer natus est nobis*, sermonem unum: cujus initium est, *τὸ παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν*: quem citat Theodorus Monachus in libro, Quod Pater semper generat. Claruit sub Theodosio Juniore, anno Domini CCCC.

PROCOPIUS Gazaeus, Sophista, Christianus, vir liberaliter eruditus, & Graeca eloquentia facundus, conscripsit Graeco sermone primum enarrationes in Octateuchum, quas ex Patribus orthodoxis, aliisque Graecis authoribus magna diligentia comportavit, secutus varia monumenta & homilias piorum hominum: caeterum cum singulorum sententias, nihil etiam mutatis verbis, parum curans, sive inter se dissentirent, vel consentirent, illo in Opere Lectori proposuisset, & exinde volumen ejus immensum crevisset; voluminis magnitudinem paululum diminuere deliberavit: quod ut commodius fieret, statuit illa, in quibus unanimiter convenirent autores, semel dicere: sicubi vero dissiderent, ut ea innotescerent Lectori, ea paucissimis explicavit, volens omnium interpretationes in perfecti corporis consonantiam redigere; ex quo ceu fonte unico liceret Lectori omnium explanationes haurire, ac si unus, & solus loqueretur: verum, ut essent omnia magis dilucida, perspicuaque, interdum & de suo aliquid adjecit. Fusior est in Genesi & Exodo, pressior in sex libris sequentibus, in quibus veluti annotationes quasdam collegit. Edisserit autem juxta quadruplicem divinae Scripturae intelligentiam non solum Septuaginta interpretum, Aquilae, Symmachi, Theodotionisque editiones, & Samaritanorum, ac Judaeorum codices; sed & divi Hieronymi, quem saepe nominatim citat, versionem, a Sophronio ex Latino in Graecum conversam. Operis principium hoc est, *Ante quidem Deo coeptis benigne aspirantibus, &c.* Scripsit eodem

dem ordine & cura in Esaiam Commentarios, qui nondum Latine versi in Bibliotheca Marciana Venetorum servantur. Claruit, quantum conjectura assequi potuimus, sub Anastasio Imperatore anno Domini D.

PROSPER, Rhegii Flaminiae in Italia episcopus, natione Aquitanus, Leonis Papae Primi quondam notarius, vir acris ingenii, dictionis pressae, nervosae, & elegantis, magnam cum vitae sanctitate divinarum & humanarum rerum eruditionem habens, scripsit in quinquaginta postremos Psalmos, hoc est, a Psalmo centesimo usque ad ultimum, brevissimos juxta literalem, ac spiritualem sensum Commentarios, stricto & arguto expositionis genere comprehensos: quorum initium est, *Misericordiam & judicium, &c. Psalmus iste de primo versu, &c.* Item de promissionibus, & praedictionibus Dei libros tres; quibus omnia vaticinia, & pollicitationes de Christo, & ecclesia, in Sacris literis expressas elucidavit. Libri exordium est, *Omnis fidei ratio*. Claruit sub Leone Magno Augusto anno Domini CCCCLX. (a)

PSELLUS, Graecus auctor, scripsit in Canticum Canticorum ad Stephephorum Commentarios breves & dilucidos; quorum initium est, *Cum animus tuus, o Stephephore, discendi avidus*.

Michael Psellus, Junior, ex Senatore C.P. Monachus, Anno ML. Clarus, scripsit etiam metricam paraphrasim in Cantica.

R

RABANUS Magnentius Maurus, sextus archiepiscopus Moguntinus, natione Germanus, ex urbe Fuldensi in Buconia, quartus Abbas quondam coenobii Fuldensis, ordinis D.Benedicti, Albini Anglici auditor, vir omnium disciplinarum cognitione absolutissimus, rhetor, poëta, astronomus, philosophus, & theologus, cui nullum parem eo saeculo Germania habuit; hic, inquam, offensus improbitate monachorum suorum, qui eum damnabant, quod nimium Sacrarum literarum studiis intentus temporalia negligeret, ingratos deseruit, & ad Ludovicum Augustum se recepit, & cum eo mensibus aliquot permansit, revocantibus eum obnixe monachis, quos jam facti poenituerat: sed non impetrarunt, ira volente Deo, qui ipsum paulo post in eorum confusionem ad Moguntinum archiepiscoparum assumpsit. Is ergo, cum adhuc esset in monasterio suo, hortatu Freculfi episcopi Lexoviensis, & Ludovici, ac Lotharii Augustorum composuit in omnes divinas Scripturas juxta literae sensum, & spiritualem intelligentiam Commentatiorum libros 172. quos ex omnibus Latinis Patribus continuata serie a Hieronymo usque ad Bedam collegit, servatis ubique ipsorum dictis, ac sensibus: & in his locis, in quibus Patrum expositionem non invenit, propriis explanationibus usus est, notatis in fronte paginarum, tam suo, quam aliorum Interpretum nominibus, quorum sententiae in codicibus coaptaverat, ut sciret Lector, & quid a Patribus, & quid ab eo haberet, & quo judicio singula forent legenda. Praeter haec etiam collegit in omnem divinam Scripturam Dictionarium mysticarum significationum ad spiritales sanctorum voluminum sensus utilissimum. Horum voluminum ipse tantum infrascripta legi, typis excusa, initiis majori ex parte diversis ab his, quae Tritemius in Catalogo suo annotavit:

In Genesim ad Frecul. Lex. episc.	libros 4.	*Magnorum virorum conamen.*
In Exodum ad eundem	lib.4.	*Inter caeteras Scripturas.*
In Numeros ad eundem	lib.4.	*Numerorum librum.*
In Deuteronomion ad eundem	lib.4.	*Decursis igitur.*
In Ecclesiasticum ad Octarium archiep.	lib.10.	*Sciens benevolam.*
In Jeremiam ad Lotharium Imp.	lib.18.	*Post Commentariolos.*
In Threnos ad eundem	lib.3.	*Ultimam partem Jeremiae.*

quos typographi, Hieronymianis operibus insertos, & falso HIERONYMI titulo inscriptos, venditarunt: caeterarum lucubrationum initia, nondum a nobis conspecta,

(a) Tiro Prosper ex concordi Eruditorum calculo laicus, nec Sacerdos, potiori jure nunquam Episcopus Rhegiensis fuit, ut praeceteris ex validis monumentis ostendit Labbaeus *tom.2. p.247.* Neque ei adjudicandum est opus *de promissionibus, & praedictionibus*, quum illius Author Africanum se dicat, qui Carthagine Aurelium Episcopum vidit, quique in Vandalica persecutione fuit depulsus, & Italiam deportatus, quod nec per jocum de Prospero Aquitano potest effari. Stylus iisdem illius longe abit a Prosperiano stylo, nec unquam Gennadius hujusce operis meminit: adjudicandum est igitur laudatum opus Africano Patri anonymo, & ignoto, ut adnotavit Paschasius Quesnellus *dissertat. de vit. S. Leonis ad an.444.* Hunc autem anonymum Scriptorem fuisse coaevum Cassiodoro existimat Guillelmus Cave. Vide Jacobum Usserium *in Bibliot. Theol. MS.*

specta, habes apud Tritemium. Floruit anno Domini DCCCLV. (a)

RADULPHUS, Monachus Benedictinus Flaviacensis, vel, ut alii dicunt, Fuldensis in Germania coenobii, vir in literis politioribus suo tempore clarissimus, & in explanandis Scripturis divinis divinum sortitus ingenium, edidit Commentariorum in Leviticum libros viginti: quibus ita diserte, pie, & erudite omnia hujus libri mysteria, tam secundum historicum, quam secundum spiritualem sensum explicavit, ut in comparatione ejus caeteri ejusdem libri expositores minime exposuisse videantur. Operis exordium est, *Cum inter socios aliquando de Judaeorum contentionibus sermo incidisset*. Scripsit etiam in omnes Pauli epistolas libros 14. Claruit anno Domini DCCCCX.

Rainaldus, seu Reginaldus de Priverno, vernacule Piperno, S. Thomae Aquinatis individuus comes, & arcanorum omnium conscius, Anno 1280. claruit.

RAINALDUS Pipernas, ordinis Praedicatorum, collegit ex explanationibus D.Thomae Aquinatis Scholasticam lecturam in Evangelium Joannis, incipientem, *Vidi Dominum*: extat manuscripta in Bibliotheca Praedicatorum Bononiae.

RAINERIUS Snoygoudanus, medicus, collegit ex Hieronymo, Arnobio, Augustino, Cassiodoro, & ex aliis vetustis patribus Paraphrasim, seu potius Scholia in omnes Davidicos Psalmos: quos ita explanavit, ut ne ullum quidem verbum ab eo omissum sit, interpositis intra contextum glossulis adeo ferruminatis, ut nisi characteribus disparibus verba Psalmi distincta sint, haec ab illis distingui non possint; additis quoque sub finem singulorum Psalmorum nonnullis piis precatiunculis, ex visceribus praecedentis Psalmi excerptis. Opus incipit, *Psalterium sacrosanctum*. Claruit anno Domini MDL.

REMIGIUS, Antisiodorensis episcopus, monachus Benedictinus, in divinis & humanis literis eruditissimus, doctrina & sanctitate illustris, scripsit succinctam enarrationem in omnes Psalmos; in qua, quaecunque Ambrosius, Augustinus, & Cassiodorus, scripserunt in Psalmos, brevissime coarctavit, adjectis etiam, ac de suo intermistis non omnino spernendis cogitationibus. Opus incipit, *Dicendum, quid sit prophetia*.

SCRIPSIT item consimili industria in Pentateuchum libros quinque.
In Cantica Canticorum librum unum, *Salomon inspiratus*.
In XII. Prophetas libros undecim.
In Matthaeum librum unum.
In omnes Pauli epistolas libros quatuordecim. Claruit sub Carolo Calvo Imperatore, anno Domini DCCCLXXX. (b)

Remigius Nanni ex clara, vetustaque, & patritia gente Florentiae natus.

REMIGIUS Nanninus, Florentinus, ex ordine Praedicatorum, theologiae professor, poëta elegantis ingenii, historiarumque peritus, scripsit in sacros utriusque testamenti libros Annotationes non poenitendas: quibus historiam virorum

(a) Mirum certe non est, quod Cl. N. Xystus haud enumerarit omnia Rabani opera exegetica, qui pauca illius suo tempore vidit, aliaque latitabant in Germanicis Bibliothecis: plura alia post Xysti fatum fuerunt publici juris facta, & in unum omnia laudati Scriptoris opera collecta, & in sex tomos fol. distributa cura Georgii Colvenerii Duacensis Academiae Cancellarii prodierunt Coloniae 1627. In eis quippe ultra innumera varii argumenti opera extant Commentariorum in Genesim Lib.IV. in Exodum lib.IV. In Leviticum Lib.VII. In Deuteronomium Lib.IV. In Librum Judicum Lib.II. ad Humbertum Episcopum. In librum Ruth Liber unus. In IV. Libros Regum Lib. IV. ad Hilduinum Abbatem. In duos Libros Paralipomenon Lib.IV. ad Ludovicum Regem. In librum Judith lib. unus. In Lib. Esther liber unus ad Emmam Reginam. In Cantica, quae ad Matutinas laudes per Septimanam dicuntur, commentarius ad Ludovicum Germaniae Regem. In Proverbia Salomonis Lib.III. In librum Sapientiae Lib.III. ad Otgarium Archiepiscopum Moguntinum. In Ecclesiasticum Lib.X. ad eundem. In Jeremiam Prophetam comprehensis ejus Threnis Lib.XXX. In Ezechielem Prophetam Lib.XX. ad Lotharium Imperatorem. In Machabaeorum Libros duos Commentarius ad Ludovicum Regem. In Evangelium S. Matthaei Lib.VIII. ad Haistulphum Archiepiscopum. In XIV.S.Pauli Epistolas Lib.XXX. ad Samuelem Episcopum. Homiliae super Epistolas, & Evangelia a Natali Domini usque ad Vigiliam Paschae numero LXI.& a Vigilia Paschae usque ad XV. Dominicam post Pentecosten. Homilia de Evangelio Liber Generationis Jesu Christi. Et tandem Allegoriae in universam Sacram Scripturam. Extant itidem in Bibliothecis nonnullis alia anecdota Rabani exegëtica opera, quae Guillelmus Cave memorat, denotatis etiam Bibliothecis, in quibus MSS. adservantur, nimirum Commentarius in Acta Apostolorum, Expositio de Paschate, & Agno Paschali, Glossarium Latino-Theotiscum in tota Biblia Sacra Veteris, & Novi Testamenti. Advertit tamen idem Caveus, quod ex Commentariis in Pentateuchum, sub nomine Rabani editis, solum in Genesim Rabani sunt, reliqui vero Walfrido Strabo Rabani discipulo potius sunt tribuendi. Obiit autem Rabanus Anno DCCCLV. ut ex vetere Chronico edito a Pithaeo, quod probat Card. Baronius, constat.

(b) Remigio Antissiodorensi (Monacho, non Episcopo) restituendi sunt Commentarii in Paulinas epistolas olim adjudicati vel Remigio Remensi, vel Haymoni.

rum illustrium, & descriptionem animalium, plantarum, lapidum, montium, fluminum, urbium, oppidorum, caeterarumque hujusmodi rerum, quae passim divina scriptura commemorat, diligentissime complexus est. Collegit etiam in encyclicas epistolarum, & Evangeliorum lectiones Scholiorum volumen, Italica lingua editum; & Davidicos psalmos Hetruscis carminibus reddidit. Vivit usque ad praesentem salutis nostrae annum MDLXVI. annos natus XLIV.

RAETHICIUS, Haeduorum Augustudunensis episcopus, celeberrimae famae in Galliis habitus, a Constantino Imperatore sub Sylvestro Papa ob causam Montensium missus est Romam: ubi prius sub Miltiade Papa una cum his interfuerat, qui Donatum schismatis auctorem damnaverant, & Caecilianum, episcopum ecclesiae Carthaginiensis, absolverant. Hic commentarios in Cantica Canticorum edidit; cujus Hieronymus, ad Marcellam scribens, eloquentiam Gallicano cothurno elatam probat, eruditionem vero, & judicium improbat. Vixit anno Domini CCCXX.

RICHARDUS, Cluniacensis Monachus, doctus, & pius, composuit librum, praenotatum τῶν ἀντικειμένων, hoc est, CONTRARIORUM, sive CONTRAPOSITORUM, comprehendentem quaestiones ex utroque testamento in speciem pugnantes, earumque dilucidas solutiones, secundum interrogationem, & responsionem succincta brevitate explicatas: cujus initium est, *Cur in Genesi septem, &c.* Alfonsus Castrensis lib.14. adversus haereses Salviano, Massiliensi episcopo, tribuit hoc Opus. Claruit sub Friderico Imperatore primo anno Domini MCLX.

RICHARDUS Excestriensis, Anglus, scripsit Postillam in Psalmos anno Domini millesimo trecentesimo ac trigesimo.

RICHARDUS Lavinan, Carmelita, Anglus, scripsit Postillam scholasticam in Esaiam anno Domini millesimo trecentesimo octogesimo primo. (a)

RICHARDUS Mediavillanus, Anglicus, ex ordine Minorum, in divinis scripturis, in jure pontificio, & in doctrinis saecularibus apprime eruditus, scripsit sermone scholastico in quatuor Evangelia libros quatuor, singulos, in singulos, anno Domini MCCXC. Richardus de Mediavilla, seu Midleton, Anglus, non Scotus, ut in aliquibus editionibus legitur.

RICHARDUS, monachus, & prior coenobii Victorini Parisiensis, ordinis canonicorum Augustinensium, vir honestate conversationis, & eruditionis doctrina conspicuus, ingenio subtilis, & eloquio medius inter Augustini argutiam, & Bernardi dulcedinem incedens, scripsit multa in divinas scripturas mystici sensus opuscula; in quibus intellectum erudit, affectum accendit, & lectoris studium ad majora promovet, ac producit. Ex horum numero sunt.

EPITOMES totius divinae scripturae liber unus.

In Genesis cap.14. De Melchisedech mystice liber unus.

In Gen. cap.15. De sacrificio Abrahae mystice, lib.1.

In Gen.49. cap. De benedictionibus patriarcharum lib.1.

In Exodi 26. De tabernaculo foederis libri duo, unus ad literam, alter mysticus.

In 3. librum Regum ex cap.6. De templo Salomonis ad literam liber unus.

In eundem librum Chronographiae ad D. Bernardum liber unus, ad intelligentiam eorum, quae a duodecimo capite libri tertii Regum usque in finem quarti Regum scribuntur, maxime necessarius: in quo tractatur De divisione regni Judae, & Israël, & de concordia temporum regum corregnantium super Judam, & super Israël. Suntque in eo tabulae duae, quarum prima repraesentat ea, quae faciunt, & inferunt contrarietatem temporum regum corregnantium super Judam, & super Israël: secunda vero ostendit concordiam eorundem regum corregnantium super Judam, & Israël. Liber incipit, *In his, quae in libro Regum*.

ITEM in Canticum Canticorum interpolatae explanationis commentarii, qui varias ejusdem libri sententias hinc inde spiritualiter exponunt. Operis initio praefixa est praefatio quarti libri Dialogorum divi Gregorii his verbis, *Postquam de paradisi gaudiis*.

(a) Richardus Lavinan teste Possevino edidit etiam Dictionarium in Sacram Scripturam, nec non postillam in Tobiam, & in Epistolam Pauli ad Titum.

SCRIPSIT quoque in illud Esaiae 7. Ecce virgo concipiet, libros duos, DE EMANUELE praenotatos; in quibus ad refellendam Judaeorum perfidiam fortissime ostendit paedictum vaticinium non posse intelligi nisi de Virgine Maria. Opus incipit, *Ecce virgo*.

AD HAEC elucidavit descriptionem templi Ezechielis, literali explanatione adhibita; in qua decentissimis picturis, ac geometricis demonstrationibus singulas templi partes diligentissime expressit. Operis initium est, *Locuturus de Ezechielis aedificio*.

EXARAVIT item in totum Danielem explanationis mysticae librum unum, a Tritemio citatum: quem cum diu quaesitum non invenissem, tandem magnam ejus partem reperi in compendio Allegoriarum Godifredi Tilmanni super librum Danielis.

EDIDIT etiam explanationis multorum locorum in omnibus epistolis Pauli difficilium librum unum; qui incipit, *Si ea, quae de lege*.

COMPOSUIT & in Apocalypsin Opus praeclarum juxta septem visiones, quas Joannes vidit, in septem libros divisum: cujus initium est, *Accipe frater*. Claruit sub Conrado Imperatore III. anno Domini MCXL.

Richardus Hampolus, cognomine Rollus, Ord. Erem. S. P. Augustini, claruit Anno Dom. 1340.

RICHARDUS Pampolitanus, Anglosaxo, eremita, vir sincerae pietatis, & eruditionis, scripsit in Psalterium compendiosam lucidamque expositionem, incipientem, *Magna spiritualis jocunditas*. Item in lectiones, quae in suffragiis mortuorum ex septimo, & decimo capite Job leguntur, libros duos, quorum posteriorem ex dictis D. Gregorii collegit. Operis initium est, *Taedet animam meam*. Scripsit etiam in Psalmum vigesimum peculiarem libellum, incipientem, *Cum Christus*. Et in Threnos Jeremiae librum unum, exordientem, *Threni, ut ait Hieronymus*.

RODON Asianus, Tatiani in scripturis sanctis auditor, & discipulus, composuit Graeco sermone in primum Geneseos capitulum, quod a Graecis HEXAEMERON, dicitur, elegantissimos tractatus, sive homilias ad populum: in quibus praecipue haeresin Apellis Marcionistae, asserentis mundum universum a Deo malo conditum, fortissime confutavit. Floruit temporibus Commodi, & Severi Imperatorum anno Domini CC.

RUDOLPHUS Agricola, Frisius, omnium eruditissimorum sui temporis princeps, Philosophus, rhetor, & poëta nobilissimus, Graecae, Latinae, & Hebraïcae linguae egregie peritus, transtulit ex Hebraïca veritate Psalterium, quod ab eruditis Habraeae linguae summopere commendatur. Claruit sub Friderico Imperatore III. anno Domini MCCCCLXXXV.

Genevenses Ministri corrupere doctrinam Ricardi Bayni.

RUDOLPHUS Baynus, Cantabringensis, in sacris eloquiis eruditissimus, & omnium linguarum, ac praesertim sanctae linguae publicus Lutetiae professor, scripsit ad Henricum, regem Gallorum, in Proverbia Salomonis commentariorum libros tres; in quibus historicum sensum, ab aliis antea expositoribus pene intactum, juxta proprietatem linguae Hebraïcae candida, & aperta expositione prosecutus est, allegoricis ac sublimioribus sensibus non neglectis. Operis praefatio sic incipit, *Praeclarum magnis patribus est*. Claruit anno Domini MDLIII.

RUDOLPHUS Langius, Germanus, Monasteriensis ecclesiae in Vestphalia canonicus, vir omnibus artibus ac scientiis exornatus, ingenii, & eloquentiae singularis, scripsit ad Hermannum Langium, ejusdem ecclesiae diaconum, de urbe Hierusalem libros duos, ad intelligendum ea, quae de Hierosolymitanis rebus divina scriptura commemorat, non inutiles: in quibus ejus Urbis antiquam formam, situm, statumque luculenter exposuit. Operis initium est, *Splendidissimae quondam urbis*. Floruit sub Maximiliano Imperatore anno Domini MCCCCXLIV.

RUFINUS Toranus, monachus, Aquiliensis ecclesiae presbyter, rogante Paulino episcopo Nolano scripsit ad eum Latino sermone De benedictione Judae patriarchae librum unum juxta triplicem divinae scripturae sensum: cujus initium est, *Quanto magis ego me tibi excuso*. Deinde, eodem Paulino efflagitante, librum alterum edidit ad eundem, in quo caeteras undecim patriarcharum benedictiones triplici explanatione prosecutus est. Liber incipit, *Sciendum primo est*.

Scri-

Scripsit quoque in Oseam librum unum, in Amos librum unum, & in Joëlem librum unum. Claruit anno Domini CCCC.

RUPERTUS Gallus, Carmelita, scholasticae theologiae professor, declamator sua lingua facundus, & scripturarum sanctarum non contemnendus expositor, scripsit in omnes epistolas Pauli libros quatuordecim, anno MCCCL.

RUPERTUS Goulletus, Parisiensis academiae doctor, collegit ex quatuor Evangelistis unicum Evangelicae historiae corpus, quod TETRAMENON EVANGELICUM inscripsit: ejus initium est, *Tametsi doctores*.

RUPERTUS Holchot, natione Anglicus, ordinis Praedicatorum, in scholastica theologia valde exercitatus, & in sanctis scripturis exponendis praestans, scripsit Lecturam in librum Sapientiae, quae incipit, *Dominus petra mea*. Et Lecturam in Canticum Canticorum. Novissime vero composuit in septem priora capita Ecclesiastici Lecturam scholasticam, in octoginta, & octo lectiones divisam, copiosa, & subtili eruditione refertam, quam imperfectam reliquit, oppressus repentina morte ex acri illa pestilentia, quae fuit sub Carolo quarto Imperatore anno Domini MCCC. Opus incipit, *Magister, & dominus Gandisalvus*. (a)

RUPERTUS, Episcopus Liconiensis, cognomento Grossatesta, inter philosophos, ac theologos sui saeculi primum locum adeptus ingenii acumine subtilissimus, eloquio brevissimus, & sententiarum pondere copiosissimus, scripsit in totum Psalterium succinctos commentarios: quorum initium est, *Psalmorum liber Graece*. Extant manuscripti Bononiae in bibliotheca Dominicana. Claruit sub Conrado Imperatore anno Domini MCXL. (b)

RUPERTUS, Abbas Limburgensis, monachus Benedictinus, natione Germanus, vir sanctitate, & divinis revelationibus illustratus, philosophus quondam in academia Parisiorum celebris, & post religionis ingressum sanctarum scripturarum assidua meditatione peritissimus, edidit aperto simplici, & non ineleganti stylo commentariorum in Cantica libros quatuor, quorum initium est, *Quicumque sui ipsius rerum*. Floruit sub Henrico Imperatore quinto, anno Domini MCXXIV.

RUPERTUS Roseus, Anglus, Carmelita, scripsit in Genesim, Exodum, Leviticum, & Ecclesiasticum scholasticam Postillam anno Domini MCCCCXX.

RUPERTUS Anglus, ordinis Praedicatorum, professione Scholasticus, Postillam fecit in Job, in Danielem, in Joannem, in Matthaeum, & in Lucam: quae Bononiae in Bibliotheca Praedicatorum visitur.

RUPERTUS, Abbas Tuitiensis, juxta Coloniam Agrippinam, professione Benedictinus, natione Germanus, vir in divinis scripturis Spiritu sancto per visionem illustrante doctissimus, eloquio praestans, hortatu Cunonis abbatis Sigembergensis, postea archiepiscopi Ratisponensis, collegit in omnes divinas scripturas egregia varii sensus, & maxime allegorici, quamplurima ex Patrum scriptis succincta commentaria: ex quibus fertur insigne volumen, cui titulus est DE S.TRINITATE, ET OPERIBUS EJUS, in utrunque testamentum ad Cunonem, abbatem Sigembergensem, libri 42. Quod opus ipse ita in tres partes divisit, ut prima pars propria Patris opera in tribus libris contineat; hoc est a prima mundi creatione usque ad ejectionem Adae de Paradiso. Secunda vero pars habet propria Filii opera, quae ab ejectione Adae usque ad incarnationem, & mortem filii Dei in figuris, vaticiniis, visionibus, & scripturis propter venturum Christum dicta factaque sunt in lib.30. Tertia pars concludit in libris novem opera Spiritus sancti propria, scilicet ab incarnatione filii Dei usque ad finem saeculi in scripturis recitata. Quorum 42. librorum simul adnnatorum hic est Index.

(a) Robertus Holkot ex saepius laudato Echardo T.I.Scripr.Ord. fol.630. ultra enumerata a N.Xysto opera in Sacram Scripturam alia id genus edidit, nimirum in Proverbia Salomonis, In Ecclesiasten, In XII. Prophetas Minores, in IV. Evangelia, nec non Allegorias utriusque Testamenti. Videsis laudatum Echardum, apud quem reperies innumera alia ab eodem Holkot edita opera cum Theologica, tum Philosophica, tum denique aliarum materierum.

(b) Robertus, seu Rupertus Capito, ultra enunciatum a Xysto opus scripsit de cessatione Legalium. & Moralitates super IV. Evangelia.

PRIMA PARS.

De sancta Trinitate, & operibus Patris in prima tria Geneseos capita commentariorum libri tres: quorum primus incipit, *Scripturarum omnium*.

SECUNDA PARS.

De Trinitate,& operibus Filii commentariorum libri 30. videlicet

In residuum libri Geneseos commentariorum	lib.6.	*Humanae creaturae.*
In Exodum commentariorum	lib.4.	*Qua causa, vel quo ordine.*
In Leviticum commentariorum	lib.2.	*Liber iste.*
In Numeri commentariorum	lib.2.	*Apertum in Apocalypsi.*
In Deuteronomium	lib.2.	*Iste liber.*
In Josue commentariorum	lib.1.	*Septem periodis.*
In Judicum, & Ruth	lib.1.	*Post mortem Josue.*
In quatuor libros Regum, adjuncto libro Psalmorum,	lib.1.	*Post ampla virtutis.*
In Esaiam	lib.1.	*Omnis anima, quae Christum, &c.*
In Jeremiam	lib.1.	*Quintae aetatis saeculi crepusculum.*
In Ezechielem	lib.1.	*Hac mundi aetate.*
In Danielem, Zachariam, & Malachiam simul	lib.2.	*Aperiente Christo.*
In Maccabaeos	lib.1.	
In volumen quatuor Evangelistarum	lib.1.	*Sexta mundi aetate.*

TERTIA PARS.

DE operibus Spiritus sancti a Christi adventu usque ad finem saeculi lib. 9. *Omnipotentis iram.*

PRAETER haec autem scripsit latiori stylo in varios scripturae sanctae libros plures commentarios: in quibus sunt De incarnatione Domini in Canticum juxta sensum mysticum libri septem eruditissimi; quorum initium est, *Qui contra hominem.*

In XII. Prophetas minores ad Fridericum, archiepiscopum Coloniensem, libri 30. quorum primus incipit, *Spiritui sancto.*

AD Cunonem Abbatem De gloria & honore filii hominis in Matthaeum libri 13. quorum initium est, *Exigis a me o Philochriste Cuno.*

IN Joannis Evangelium lib. 14. *Discipulus, quem, &c.*

AD Fridericum, archiepiscopum Coloniensem, commentariorum in Apolypsin lib. 12. quorum initium est, *Ut tu quoque, o venerabilis Coloniensium Archipraesul.*

MORITUR anno Domini MCXXIIII.

RUPERTUS Valsigen, Anglus, Carmelita, patria Nordoviceensis, scripsit more scholastico in Ecclesiasticum commentarios anno Domini MCCCX.

S

SALONIUS, Viennensis in Gallia episcopus, vixdum decem natus annos eremum ingressus, inter sanctorum eremitarum manus enutritus, & illic ab Honorato, & Hilario Arelatensi, & Salviano sanctissimis & eruditissimis viris per omnes spiritualium rerum disciplinas deductus, demum ab Eucherio Lugdunensi episcopo divinis literis una cum fratre suo Veranio postea episcopo imburus, multa edidit in sanctas scripturas egregia commentaria: e quorum numero adhuc supersunt breves in Parabolas & in Ecclesiasten Salo monis ad fratrem suum Veranium commentarii, in morem dialogi concinnati: in quibus sub personis Salonii & Veranii variae de singulis capitulis quaestiunculae per interrogationes & responsiones explicantur. Initium prioris commentarii est, *Veranius. Parabolae qua lingua dicuntur?* secundi vero commentarii exordium est, *Veranius. Quibus nominibus appellatus est Salomon?* Claruit sub Valentiniano, & Marciano anno Domini CCCCL.

SALVIANUS, Massiliensis ecclesiae episcopus, divina & humana literatura copiose instructus, episcoporum sui temporis magister, scripsit Latino, candido,

do, & succincto sermone multa laudatissima opuscula: inter alia vero De principio Geneseos usque ad conditionem primi hominis librum elegantissimo carmine composuit; itemque in extremam partem Ecclesiastis ad Claudianum, Viennensem episcopum, commentariorum librum unum: composuit etiam τῶν ἀντικειμένων, id est Locorum contrapositorum, ex utroque testamento librum unum. Claruit sub Zenone Imperatore anno Domini CCCCLXXX. (a)

SANCTIUS de Porta, ordinis Praedicatorum, professione scholasticus, & vita & eruditione venerandus, scripsit rudi ac simplici sermone in lectiones Evangeliorum & epistolarum mistim, quae per dominicos totius anni dies in ecclesia leguntur, sermonum Tomos duos, pia moralitatae referros. Tomus primus incipit, *Aspiciens a longe*. Tomus secundus, *Haec dies, quam fecit &c.* Sanctius Porta, gente Aragonus, Anno 1429. clarus.

SANCTES Pagninus, Lucensis, Praedicatorii ordinis, concionator apostolicus, vir in divinis scripturis apprime eruditus, & trium linguarum, sed Hebraeae potissimum, peritissimus, cum animadverrisset celebrem illam Hieronymi versionem temporum injuria & hominum incuria vel magna ex parte intercidisse, vel magna ex parte fuisse corruptam, tentavit & ipse novam aggredi totius scripturae translationem, Leone X. Pont. Max. hortante, & sumptus Operi necessarios praebente. Collatis igitur inter se multis, iisdemque probatissimis Hebraeorum exemplaribus, quanta maxime valuit diligentia ac fide, omne vetus testamentum ex Hebraïca veritate Latinitati donavit, & Hebraïcorum nominum multitudinem, quam priores interpretes in Latinas voces inflexerant, Hebraïcae linguae prolationi restituit: utque lector haberet rectam rationem pronunciandi Hebraïce, accentus Hebraeis dictionibus superposuit: additis quibusdam in margine totius voluminis numeris, qui indicarent, quot in singulis Hebraïcae scripturae capitulis versiculi, quos Pesuchim appellant Judaei, continerentur. Quae omnia tam solerti cura executus est, ut ejus editionem peritissimi Hebraeorum Rabbini omnibus, quae nunc extant, translationibus praeferant, multis eam laudibus attollentes. Vertit quoque non minori laude novum omne Testamentum juxta Graecam fidem: in quo, sicut & in veteri Testamento, vulgatae editionis auctoritatem, manente Graeci contextus sententia, sequi conatus est. Opusque suum Clementi VII. Pont. Maximo dedicavit.

His addidit de interpretatione Hebraearum, Chaldaearum, Graecarumque dictionum sacris in literis contentarum librum unum: in quo juxta idioma cujusque linguae proprias posuit interpretationes, derivationes, ac eorum compositiones, citatis libris, atque capitibus divinae scripturae: ubi unaquaeque dictio sic, ut ab eo interpretata & exposita est, continetur.

IDEM collegit ex omnibus Hebraïcis Rabbinorum dictionariis ingens Hebraïcum Lexicon, THESAURUM LINGUAE SANCTAE non immerito appellatum; in quo omnes opes, ac divitias linguae sanctae in usum eorum, qui ad Hebraïcam sacrarum literarum peritiam aspirant, affluenti copia congregavit.

EDIDIT praeterea ad imitationem Ticonii & Augustini librum unum, cui titulus est ISAGOGE AD SACRAS LITERAS: in quo ex antiquis Patribus multas regulas collegit, ad exponendas obscuras phrases, figuratas locutiones, & mysticos divinarum scripturarum sensus summopere necessarium: cujus initium est, *Linguam Hebraeam fuisse*.

COMPOSUIT quoque consimilis argumenti libros decem & octo, admiranda omnium coelestium rerum copia, varietateque refertos; quos ISAGOGAS ad mysticos sacrae scripturae sensus intelligendos inscripsit; quia in eis de mysticis & spi-

(a) Salvianus Massiliensis certe Presbyter fuit, nunquam vero Episcopus, ut constat ex Gennadio Massiliense authore synchrono, qui dum Salvianum laudat, etsi aetate grandaevum, Presbyterum duntaxat eum dicit: idipsum constat etiam ex SS. Eucherio, & Hilario Arelatense, nec non ex Adone Viennense. Quod autem a N. Xysto, Card. Bellarmino, Conrado Rittershusio, aliisque dicatur Episcopus, id provenit, quia in quibusdam Gennadii editionibus ex Amanuensium oscitantia & errore dicitur „ Homilias Episcopus factus multas composuisse „ quum legendum sit „ ad Episcopos, vel Episcopis factas „ multas composuisse „ ut praeceteris adnotavit Stephanus Baluzius. Libri autem tres τῶν ἀντικειμένων (*in quibus loca Veteris, & Novi Testamenti in speciem pugnantia concillantur.*) Salviano adjudicati a N. Xysto, & Alphonso de Castro *adv. haeres. lib.* 14. restituendi sunt Juliano Episcopo Toletano ex communiori Eruditorum sententia. Vide Possevinum, Caveum, aliosque; sicut & Salviano aliqua restituemus dum de Tertulliano habebitur verbum.

spiritualibus sacrarum dictionum sensibus juxta literarum seriem pertractat, universam pene divinam scripturam sub hujus occasionis praetextu mystice exponens. Incitatus est autem ad hunc laborem, ut ipsemet indicat, exemplo D. Eucherii, episcopi Lugdunensis, qui librum non dissimilis argumenti, DE DIVINIS FORMULIS praenotatum, ex multis veterum monumentis collegit. Operis initium est, *Daemonia septem*.

COLLEGIT item non sine magno labore Opus ingens in Pentateuchum, sex magnis voluminibus distinctum, CATENAM ARGENTEAM appellatum: In quo Hebraeorum, Graecorum, ac Latinorum expositiones veluti annulis quibusdam invicem insertis contexuit.

CONSIMILI etiam industria congregavit Catenam argenteam in totum Psalterium, in tres partes dissectam.

ITEM in totum Psalmum 118. grammaticam Hebraïcorum verborum explanationem, tyronibus linguae sanctae utilissimam; quae institutioni Hebraïcae ejusdem auctoris annexa est. Moritur Lugduni an. Dom. MDXLI. & ibi sepultus est marmoreo tumulo in medio choro sacrae aedis Praedicarorum. (a)

Angelus Sangrinus obiit Cassini Anno 1591.

SANGRINUS Angelus, sive Angelus Sangrinus, poëta non ignobilis, abbas Cassinensis, Paraphrasim composuit in Psalterium, vario metri genere exculram; quae incipit, *O quam beatum praecino*.

SEPTUAGINTA duo interpretes, natione Hebraei, viri sapientissimi, atque sanctissimi, primi omnium, ut Philo & Epiphanius scribunt, universum vetus Testamentum, quod apud Judaeos viginti duobus libris servabatur, in Graecam linguam transtulerunt, hortatu Ptolemaei Philadelphi, secundi regis AEgypti: qui cum maxime optaret bibliothecam toto orbe celebrem Alexandriae construere, praecepit Demetrio Phaleraeo, eruditissimo viro, bibliothecae suae praeposito, ut ex universo terrarum orbe, quotquot habere posset volumina, compararet, distributis per opportuna loca hominibus, qui libros, nulla habita sumptuum ac laborum ratione, & emerent, & transcriberent. Cum igitur audisset ab eis, qui missi fuerant, extare Hierosolymis sacras Judaeorum Leges, regia bibliotheca dignas, si ex Hebraïca lingua, in qua scriptae erant, verti in Graecam potuissent; rogationem tulit ad regem, ut Hebraeos interpretes una cum libris illis acciret, qui eos in Graecum eloquium fideliter transcriberent: qua rogatione accepta, rex literas ad Eleazarum, Judaeorum pontificem, scripsit, ut ex omni tribu sex viros, optimis quidem moribus institutos, aetate venerandos, ac ipsius Legis meditatione doctissimos, una cum Lege Judaeorum ad se mitteret; ut, multis omni mentis acumine interpretantibus, consonum quoddam eligentes rem tanto Opere dignam conficerent. Igitur cum ex cunctis Judaeorum tribubus sex viri, ab Eleazaro missi, ad regem venissent, ipseque vereretur, ne plene ac ingenue interpretarentur veritatem, divinis voluminibus insertam, sed aliqua de industria occultarent, jussit singulos in Pharos insula separatis cellulis asservari, & in his seorsum positos eadem interpretari: divino autem consilio factum est, ut omnes iisdem verbis, iisdem nominibus, atque sententiis ab initio usque ad finem viginti duo veteris instrumenti volumina verterent: ita ut rex, ac ipsi Gentiles manifeste agnoscerent, non humano, sed divino nutu divinas illas scripturas fuisse interpretatas; quas Ptolemaeus rex summo cum gaudio amplectens, bibliothecae suae dedicavit.

SCIENDUM est autem, hos septuaginta duos interpretes multa prophetarum Testimonia de Christo, ac sancta Trinitate in sua translatione praetermisisse, non quidem ex incuria vel malitia, sed pio prudentique consilio, & non levibus de causis tacuisse. In primis vero, quia cum ante adventum filii Dei in carnem interpretarentur, multa venturi Christi sacramenta, nondum plene saeculis illis perspecta, scire nequiverunt, ita disponente Deo, ut omnia ejus divinitatis mysteria sub exortum Evangelicae lucis, Christi splendore pandenda, servarentur. Itaque, quod illi aut ignoraverunt, aut non plene cognoverunt, vel dubiis

& am-

(a) Quamplura alia edidit opera Sanctes Pagninus, quae legere est apud Cl. N. Echardum *Tom. II. Script. Ord. fol.* 158. quae autem ad praesentem rem faciunt, sunt Annotamenta in totum Vetus instrumentum, quae multa continent volumina, Sermones quamplures in Evangelia, Isaiam, Joelem, Zachariam, Apocalypsin, & Paulinas Epistolas, quae in Adventu sequuntur.

& ambiguis sententiis transtulerunt, vel omnino tacuerunt, volentes potius de incognitis bene tacere, quam de his, quae non noverant, loquendo male pronunciare. Deinde, ne Ptolemaeum regem scandalizarent, multa de filio Dei, ac de ejus adventu occultarunt; ne forte rex, audiens Deum habere filium, putasset Judaeos juxta Platonis dogma duplex habere divinitatis numen, & duos Deos adorare; quos magni idcirco faciebat, quia unum tantum Deum colere dicerentur. Demum multa quoque alia praeter haec sacramenta siluerunt, ne cuncta fidei suae mysteria ethnicis proderent, indignum existimantes juxta Christi sententiam dare sanctum canibus, & margaritas ante porcos projicere. His igitur justissimis causis multa a LXXII. interpretibus omissa sunt, quae posterioribus interpretibus novas editiones parandi occasionem praebuere. Nomina autem horum LXXII. interpretum juxta ordinem duodecim Hebraïcarum Tribuum, ab Aristea collecta, haec sunt:

EX JUDA TRIBU Josephus, Ezechias, Zacharias, Joannnes, Ezechias, Eliseus.
EX RUBEN TRIBU Judas, Simon, Samuel, Adeus, Matthias, Eschemias.
EX GAD TRIBU Nehemias, Josephus, Theodosius, Baseas, Oroias, Datis.
EX ASER TRIBU Jonathas, Auxeas, Eliseus, Ananias, Chabrias, Sachus.
EX NEPHTHALIM TRIBU Jasachus, Jacobus, Jesus, Gabateus, Simon, Levi.
EX MANASSE TRIBU Judas, Josephus, Simon, Zacharias, Somelus, Selemias.
EX SIMEON TRIBU Sabatheus, Jason, Jesus, Theodorus, Joannes, Jonatas.
EX LEVI TRIBU Theodosius, Jason, Jesus, Theodorus, Jonas, Jonathan.
EX ISACHAR TRIBU Theophilus, Abraham, Arsamis, Jason, Endemias, Daniel.
EX ZABULON TRIBU Jeremias, Eleazarus, Zacharias, Baneas, Eliseus, Datheus.
EX EPHRAIM TRIBU Samuel, Josephus, Judas, Joathes, Cabel, Dositheus.
EX BENIAMIN TRIBU Isaelus, Joannes, Theodosius, Arsamenes, Abiethas, Ezecelus.

Omnes hi septuaginta duo viri claruerunt simul temporibus Eleazari Judaeorum pontificis, & Ptolemaei Philadelphi secundi regis Aegypti, olympiade 124. anno ante Christi ortum CCCL. quorum historiam scripserunt Aristeas, Ptolemaei supradicti regis hyperaspites, in libro de LXXII. interpretibus ad Philocratem, fratrem suum, particulariter edito, Philo in secundo libro De vita Mosis, Josephus item in libro XII. Judaïcarum antiquitatum, Epiphanius quoque, Salaminae episcopus in libro De ponderibus & mensuris, & D. Hieronymus in multis suis opusculis: ex quibus autoribus haec pauca desumpsimus. Nec praetereundum arbitror, quod Philo in libro jam citato scribit hujus translationis tantam olim apud Judaeos fuisse venerationem, ut singulis annis consueverint plerique eorum in insulam Pharum trajicere, ut solenni celebritate locum honorarent, in quo primum edita esset divinae legis interpretatio, & pro tanto beneficio Deo gratias agerent. Testatur etiam idem Philo omne vetus Testamentum a LXX. interpretibus translatum, quamvis Josepus referat Pentateuchum duntaxat ab eis conversum. Franciscus Xymenius, cardinalis, totam hanc ipsorum editionem Latinis auribus donavit. [a]

SE-

(a) Dum N. Xystus ex Aristaea mutuatus est LXXII. Graecam Bibliorum editionem, & historiam ab eodem Aristea conscriptam in medium protulit, id procoldubio tradidit, quod sua aetate ac dum, verum & longe antea ab omnibus Theologis, Historicisque fuerat memoriae commendatum velut indubium authenticumque probatissimum monumentum: praesertim quia ex eodem Aristaeae fonte Veteres Judaei Philo Alexandrinus, & Flavius Josephus veluti certam historiam commendarunt, quam deinde suo calculo comprobarunt universim Ecclesiae Patres, qui nobilioribus detenti laboribus, nullo adhibito criterio, eandem exceperunt, ut videre est in Justino M. Clemente Alexandrino, Eusebio, Cyrillo Hierosolymitano, Epiphanio, Tertulliano, Hieronymo, Augustino, aliisque Veteribus, cum Graecis, tum Latinis; ex quibus pariformiter eadem bona fide illam transcripserunt ceteri sequioris aetatis Patres, Interpretes, Theologi, Historicique: quamvis Hieronymus, qui emunctioris fuit naris, fraudem eam subodoratus, quam non adverterunt alii simpliciores, detexerit conturaritque; quapropter fabulam de LXXII. cellulis, in quibus seorsim clausi LXXII. Seniores uno spiritu singuli, non conlata inter se versione, seorsim eandem, nec apice variato, perfecerunt (quam fabellam Judaei quidam venditarunt primum Justino Martyri, cui propterea ostenderunt rudera quaedam dirutae Basilicae, ibi digito monstrantes, & arte comminiscentes praefatas cellulas) primus omnium confutavit, eamque praecipue ad quisquilias amandavit, quia nec Philo Judaeus, nec Flavius Josephus memorarunt. Qua de caussa *Praefat. in Pentateuchum* ait: „ Nescio quis primus author septuaginta cellu-„ las Alexandriae mendacio suo extruxerit, quibus „ divi-

„ divisi, eadem scriptitarint: cum Aristeas, ejosdem „ Ptolemaei ὑπερασπιστής, & multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint, sed in una Basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Aliud „ est enim vatem, aliud esse interpretem: ibi spiritus ventura praedicit, hic eruditio, & verborum „ copia ea, quae intelligit, transfert „. Omitto itidem quodnam fuerit laudati Hieronymi judicium de Seniorum horumce Graeca versione, quum res ista nota sit cunctis, praesertim ex contentione Hieronymum inter, & Augustinum eadem de re exorta.

Non diffiteor quidem Authenticam eandem Graecam editionem (propterea universim LXX. vel LXXII. dictam) probatamque in Ecclesia fuisse. At num propterea sic fuerit adpellata, vel quia sic dicta fuerit probata? pro certo adseverari non potest: nostri quidem consilio dicendum existimo editionem eandem primitus ab Alexandrinis, fortasse Judaeis, (quotquot ii fuerunt), seu ab Hellenistis elaboratam authenticam evasisse quia in Synedrio ab LXXII. Senioribus (quibus illud erat compactum) fuit probata, & ab Ecclesia Christi recepta postmodum fuit. Ex illa veritatem firmari adversus fidei hostes pro comperto est apud omnes, etsi temporum successu, ut consuevit, ex librariorum oscitantia aliqua fuerint depravata, quae corrigenda sunt, & ab eruditis fuerunt ad limam revocata: De qua re consuli possunt, qui ex professo ea de re agunt; sicut num primitus solus Pentateuchus fuerit Graece versus, an integre Scriptura Veteris Testamenti? sicut etiam, num prima ea fuerit inter Pelasgas editiones? In praesentiarum ad incudem revocare non lubet, quum non sit mei muneris, nec id occasio postulet. Postulat quippe Xysti N. locus, ut ad trutinam revocem, quae ipse ex concordi traditione docuit, quodve ita strenue ceteri vindicandum adsumserunt, ut acrius, quam fas erat, censoriam virgam in alios, eosque non ignobiles recentiores Criticos, extenderint. Eos inter summopere mihi displicuit Honoratus a S.Maria, qui in *Tom.I. Animadverf. Critic.* Protestantibus dumtaxat adcensuit opinionem adstruentem supposititium fore Aristeae libellum, & commentitiam propterea dicendam fore historiam ab eodem ibidem descriptam, quam ex eodem ner transcripserunt Josephus, Philo, ceterique Patres supra laudati: quum non adverterit Religiosus Criticus a Protestantibus quoque, a Briano Walton praesertim, & ab Isaaco Vossio traditam, sententiam, quam ipse tuetur: & e contra oppositam adversamque opinionem, nedum a Clarioribus inter Protestantes Criticis traditam fuisse, praecipue ab Josepho Scaligero, Antonio Vandale, & Humfredo Ody, sed ab Inlustrioribus Romanae Communionis Criticis, quibus propterea insultare, quia contra veterum sententiam in re mere historica, & a Patribus ad lydium lapidem non probata, sentire ausi sont, piaculum est, & inscitia, ut notum est etiam iis, qui vel a limine Positivam Theologiam salutarunt: ex quibus itidem compertum est ea in re heterodoxos non esse, etiam eos, qui aliunde a fidei articulis longe abeunt. Adversus communem vulgatamque eam historiam de Graeca versione Bibliorum in Insula Pharos peracta a LXXII. Senioribus tempore Ptolomaei &c. ut Aristeas primum tradidit, non ineruditе senserunt scripseruntque e Catholicis Henricus Valesius *animadv. in Lib.V. Euseb.* Ludovicus Helias Du-Pin *Prolegom. Sac. Script. & Praefat. in Biblioth. Nov.* Daniel Huetius *Demonstr. Evangel. Prop.IV.* Richardus Simonius *Hist. Critic. Vet.Test. Lib.2.cap.2.* Antonius Pagi *Critic. in Baron. ad An.182.* Augustinus Calmet in *Dict. Biblic.* & in *Dissertat. in Esther.* Renatus Massuet *adnot. in S. Irenaeum. lib.III. advers. haeres*, aliique plures Critici recentiores: quinimo Ludovicus Vives in *Cap.42. Lib.XVIII. S. Augustin. de Civit. Dei*, de Aristaea loquens ait: „ Cir„ cumfertur libellus ejus nomine de LXX. Interpre„ tibus, confictus, ut puto, ab aliquo recentiore „: idipsum quoque adserunt Leo de Castro *praefat. in Commentar. Isaiae cap.35.* & Alphonsus Salmero *Prolegom.6.* ut etiam ex ipso Possevino in *Apparatu V. Aristaeas* constat: &, quod magis adcurate perpendendum est, ipsemet Cl. N. Natalis Alexander *Hist. Eccles. Vet.Testam. Dissert.VIII.* quamvis laudatam historiam ab Aristaea primum traditam vindicet & studeat concordare tempora, Aristaeae tamen opus supposititium lubentissime adfirmat: quomodo autem ad scopum collimet vera ea historia ex commentitio Authore? ipse videat, qui ita sentit; nobis quid adnotarunt Critici recentiores pandendi onus incumbit, etsi brevitate retenta, ne Celtica notitia praetereatur juxta nobis propositam methodum: quapropter hic subnectere fas est quod laudati recentiores Critici non omittendum curarunt, nimirum Aristobolum, in alterum testem, & fontem vetustae traditionis advocatum, fictitium hominem esse in scenam inductum ad fabulae firmamentum. Ut ergo res tota perficiatur, primum ostendam Aristaeam illius authorem supposititium esse, deinde historiam illam a capite ad calcem fabulis scatere, ex quibus sua sponte profluet adsertum recentiorum, ut sub initium indigitavi.

Quod enim Aristaeas hic fictitius homo fuerit, & reapse junior quidam Hebraeus, qui, ut fucum faceret simplicioribus, Gentilis larva contectus theatrum conscendit, ubi fabulam recitaret, variis momentis ostenditur. I. Quaecumque in praefato libro extant, sive Ethnicorum, sive Judaeorum verba, & acta, ita unum eundemque hominis unius stylum referunt, ut idem omnino videatur a secretis fuisse Demetrio scribenti, & Eleazaro respondenti. Etsi quae diversitas styli occurrat in iis epistolis, quas refert S.Epiphanius *lib. de ponderibus, & mensuris*, ea certe non favet, & solum ab Epiphanio corruptum codicem fuisse perlectum probat, quum apud Josephum, & Eusebium laudatae epistolae unius ejusdemque sint styli, & facici. II. In epistola Demetrii Phalerei ad Ptolomaeum Philadelphum ab eodem Pseudo-Aristaea laudata falsitas, eaque manifesta, occurrit de Hecataeo Abderite in testimonium inducto, & veluti antiquo scriptore ad firmitatem historiae laudato, quum constet Hecataeum non fuisse Demetrio antiquiorem, sed coaequalem, & coaevum, ut testantur Suidas, & Josephus *lib.1. cont. Apionem*. III. Epistola illa Demetrii Phalerei, quam addit Aristaeas, insulsa plane est, & barbaris vocibus undequaque referta, quum ex adverso constet Demetrium, utpore Atheniensem, fuisse virum eloquentissimum. IV. Idem Pseudo-Aristaeas ibidem meminit Heptastadii, quod procul dubio post tempora Philadelphi fuit aedificatum. V. Si Ethnicus fuisset Aristaeas, ut se dicit Judaeus ille larvatus persona Gentilis, citra omnem dubietatis aleam Deorum pluralitatem, aut Serapin, aut Isidem, aut Anubin, aut Apin, aut ulla alia, *qualia demens Aegyptus portenta colit*, memorasset, eorumque cultores saltem indigitasset Demetrium Phaleraeum, Sosibium, Andream, Menedemum, pluresque alios, quos refert; hic autem, & se, & alios unius veri Dei, ejusque ut cunctis noti, Dei nimirum Judaeorum, dicit adoratorem, ejusdemque Religionis ceteros adstruit: quod num competat Pagano? credat Judaeus Apella, non ego. VI. Sic quoque utitur voce *νόμος*, seu *lex* pro *systemate*, seu *syntagmate legum*, seu pro libro, seu libris, qui plures simul leges complectuntur, quod Graecis Latinisque plane insolitum est, nisi iis, qui aut Judaica, aut Christiana professione censentur. VII. Loquitur de lege Judaica, quasi ea foret Ethnicis plane nota, & pro divina habita *πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ θείου νόμου* *ad interpretationem Legis divinae*. Tum alibi ad ipsum Ptolomaeum *Κατευθύνοντος σου τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ... αὐτοῖς διὰ τὸν νόμον, καθὼς διερμηνεύομεν. τὸν γὰρ πάντων ἐπόπτην καὶ κτίστην θεὸν οὗτοι σέβονται, ὃν καὶ πάντες, ἡμεῖς δὲ μάλιστα, προσονομάζοντες ἑτέρως Ζῆνα*:

„ Et prae-

„ Et praesertim cum idem Deus, qui ipsis legem de-
„ dit, te tuumque Regnum feliciter gubernet; quem-
„ admodum hoc ego diligenter perpendi. Nam illi
„ DEUM OMNIUM INSPECTOREM colunt;
„ quem etiam alii omnes homines, & nos imprimis:
„ sed nominantes aliter vocamus *Zῆνα* „. Idipsum quoque dicentem Ptolemaeum ad Eleazarum inducit. Quae omnia, quam procul abeant praesertim a moribus Ethnici Aegyptii, quis non videt, nisi sit talpa coecior? loquendi hic modus nonne Judaei est, secus vero Pagani? Ubi nam ibi, vel levis mentio numinum, quae colebat Aegyptus? ubi nam Aegyptiorum simultas contra Judaeos? Solum autem *Zῆνα Jovem* fuisse ab Aegyptiis praesertim cognitum, ut Deorum Patrem, quis, vel leviter eruditus, ultro libenterque non adfirmabit? A capite ad calcem usque in praefata historia est demisari Hellenistam Ethnici larva contectum ad Judaeorum fidem, & legem exaltandam deditum caussa eruditionis promovendae in Aegypto.

Quod autem ab eo conscripta, seu conficta, historia fabulis scateat, & commentitia omnino sit, posset vel ex supposititio Scriptore, & scenico histrione dignosci; verum ut clarius veritas innotescat, momenta, eaque propatula, fas est vel digito monstrare ad rem acu tangendam. Imprimis Historiae illius Auctor dum loquitur de Ptolemaeo Philadelpho eum describit indigitatque virum probum, ac Religiosum Principem, qui ne dum divinae legis libros exoptavit, sed eos exceptos fere septies pronus in terram adoravit; e contra vero Ethnici Scriptores, quibus res certior erat, & virum hunc apprime notum habebant, scelestissimum eum adserunt, vitiis implicitum, omnique ex parte infamem. Pausanias enim, seu Atticus *lib. 1. pag.* 11. adserit Regem hunc sibi conjugio cooptasse propriam sororem, geminosque insontes fratres interemisse. Athenaeus *Dipnosophistarum lib.* 13. adstruit eum superstitioni Serapidis addictissimum, qui Deorum coetui solemni apotheosi adgregandas curavit binas sorores suas, & ut Plinius *lib.* 34. *c.* 15. tradit, uxorem suam Berenicem post ejus mortem Divis adcensuit, pari modo parilique ritu superstitionis servato. Ut reticeam morem hunc adorationis non fuisse Aegyptiis consuetum, qui in superstitiosae religionis monimentum manum ori admoventes illam deosculabantur, & basia digitis imprimentes Deorum aut Delubra aut Statuas colebant, ut Minutius Felix in *Octavio*, & Apulejus in *Apologia* testantur. II. Paris conditionis Demetrium Phaleraeum Ptolemaeo charum describit Pseudo-Aristaeas, quum ex adverso reclament profani Scriptores nullo praejudicio detenti: Duris quidem *Lib. 6. Attic.* apud Athenaeum *Dipnosophistarum lib.* 15. Demetrium adstruit crapula potentem, ad excessum usque prodigum, turpibus obscoenisque amoribus implicitum, effaeminatum eo usque, ut fuco & pigmentis facie & coma delibutus fuerit, quique, dum rempublicam Atheniensem moderaretur, legum observantiam urgebat, legum omnium plane contemtor. Tradunt insuper Hermippus apud Laërtium *lib.* 51. & Suidas in *Demetrio*, eundem invitum Athenis profugum adiisse Thebas, deinde petiisse Aegyptum apud Ptolemaeum Soterem filium Lagi, ubi longo temporis spatio mansit. Soteri itidem ibi suasit, ut ex Euricide natis filiis Regni haereditatem relinqueret; verum quia ille praetulit Philadelphum Berenice exortum, hic post Soteris obitum, & Regno potitus extorrem Demetrium sub custodia retineri jussit, quod pertaesus Demetrius, & in desperationem actus, aspidis morsu finem sibi & exilii & vitae procuravit, ut etiam tradit Cicero *pro Rabirio*. III. Festum a Philadelpho institutum in memoriam felicissimae sortis obtentorum, nempe librorum Judaicae legis, Aristaeas memorat, ovantesque describit Aegyptios in promulgatione legis, Deoque illos rependisse grates: quod quam alienum sit a moribus Aegyptiorum is solum ignorat, qui in exotica historia plene hospes est & peregrinus. Juvenalis *Satyra XV.* Aegyptiorum religionem describens ita cecinit:

„ Quis nescit Volusi Bithynice, qualia de-
„ mens
„ Aegyptus portenta colat? Crocodilon adorat
„ Pars haec, illa pavet saturam serpentibus
„ Ibin.
„ Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
„ Dimidio magicae resonant ubi Memnone
„ chordae,
„ Atque vetus Thebe centum jacet obruta
„ portis.
„ Illic caeruleos, illic piscem fluminis, illic
„ Oppida tota canem venerantur, nulla Dia-
„ nam.
„ Porrum, & cepe nefas violare, ac frange-
„ re morsu.
„ O sanctas gentes, quibus haec nascuntur
„ in hortis
„ Numina „ &c.

Et hinc colligere fas est quaenam potuerit unquam esse Judaeis commixtio cum Aegyptia gente, eorumque mensis assidendi licentia quaenam potuerit horumce animos invadere, quum notum sit omnibus quam stricte fuerit hoc vetitum Judaeis, qui propterea profanum existimabant vesci cum eis abominationes Aegyptiorum, Graece βδελύγματα eorum cibos adpellantes, ut ex Veteri Testamento Exodi VIII. & ex Interpretum, aliorumque Eruditorum concordi unanimique calculo constat.

IV. Affirmat Aristeas, quod intra spatium LXXII. dierum peracta Versio fuerit a Demetrio Phaleraeo lecta coram omnibus Judaeis ibidem congregatis, nec non coram Senioribus ac Gubernatoribus Civitatis, & cum ab Hebraeis, tum ab Ethnicis fuerit adclamatum laudatae LXXII. Seniorum versioni, utpote ad umbilicum redactae. „ Quoniam recte, sancte, ac
„ per omnia accurate perfecta est ista interpretatio,
„ par est, ut per omnia sic ista permaneant, nec
„ ulla fiat immutatio. „ Additque similiter, quod
„ Omnibus ad haec cum approbatione acclamanti-
„ bus, jussit Demetrius illis, ut haberent in more
„ imprecari dira illi, si quis immutaturus esset quid-
„ quid vel addendo, vel transferendo, vel auferen-
„ do. Quod recte fecerunt, ad hoc ut perpetuo
„ conservarentur illa salva, & cum diuturnitate in-
„ violata. „ At quis, licet crassae minervae obesaeque naris, non percipit gerris narratiunculam redundare, non subodoratur male olentis personae fraudem & fucum? Quum enim Alexandrini illi Judaei apprime Hebraice, & Graece docti ita memoriae retinuerint autographum Bibliorum, ut ex solo legente Graecanicam versionem, divina verba percipientes, dignoverint ad scopum cuncta perfecte collimare, ad quod nec doctissimi Rabbini ad manus habentes utrumque codicem possunt pervenire, ut quid e Jerosolymis adcitos voluerunt LXXII. Seniores, &, ut illos seligeret Eleazarus, praeceperunt, donis etiam magnificis missis, gravique impendio Regii aerarii enutritis transvectisque Interpretibus illis? Nonne id peragere poterant Alexandrini Judaei citra omnem dubietatis aleam ex Aristaeae narratione ceteris Jerosolymitanis Judaeis doctiores? Quomodo Ethnici Alexandrini, Aegyptiique alii poterant ita confestim & unico temporis momento criterium efformare & sententiam ferre de consonantia Hebraici textus cum Graecanica versione, qui nec libros legis unquam viderant, nec erant Hebraice docti? Potiori quidem jure poterant hi transferre libros legis sine ministerio Judaeorum, aut saltem fas eis erat transvehere e Hierosolymis Sacros Codices in propria regione vertendus. Ut quid etiam imprecatio adversus eos, qui vel transferre auderent Graecanicam versionem, quando & Hebraicum textum transferre licuit eis? Nonne & fal-

SERAPHINUS Cumitanus, Feltrensis, ex regulari familia Minorum, in sanctis scripturis exercitatissimus, collegit ex omnibus divinae scripturae libris locorum, qui inter se pugnare videbantur, Tomos duos, unum de locis veteris Testamenti in specie pugnantibus, alterum de locis contrariis novi testamenti; in quibus non minus pie, quam docte ex sententia Patrum orthodoxorum divinarum scripturarum apparentes pugnas dissolvit, ac sedavit. Titulus operis est, *Conciliatio locorum communium totius Scripturae sanctae, qui inter se pugnare videntur*. Vivit adhuc inter eruditos religionis suae celebris, anno Domini MDLXVI.

SERAPION Θμύεως, Aegypti urbis episcopus, in Christi confessione sub Constantio Augusto inclytus, cujus nuper legi ingens ac nobilissimum adversus Manichaeum opus, Graeco sermone conscriptum, quique ob ingenii elegantiam SCHOLASTICI meruit cognomen, Antonio Monacho magno in primis charus, monachus quondam & abbas, circiter decem millia monachorum proprio labore viventium sub se habens, conscripsit de psalmorum titulis librum unum. Claruit sub Constantio Augusto anno Domini CCCXL.

Sertorius Fortanerius Generalis Ordinis Minorum tempore Clementis VI. R. Pontificis.

SERTORIUS Fortanerius, archiepiscopus Ravennae, patriarcha Gradensis, Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalis, ordinis Minorum, ex oppido Angliae Galensi, composuit in omnes pene sanctas scripturas multa scholasticae explanationis volumina. Claruit anno Domini MCCCLVI.

SEVERIANUS, Gabalensis episcopus, quae civitas est Syriae, eruditus & eloquens, a Joanne Chrysostomo & Arcadio Imperatore Constantinopolim saepe vocatus est ad sacros sermones in ecclesia pronunciandos; eique Chrysostomus ecclesiam suam commendavit, dum urgeretur in exilium, non tantum in eo doctrinam, sed & vitae meritum veneratus, at ille plus, quam decebat, populo se commendans, inter eum & Joannem discordiae fomitem ministravit: sed reverso Chrysostomo ab exilio, iterum cum ipso in gratiam rediit. Hic inter caetera ingenii sui monumenta reliquit in Genesim Homilias plures; ex quibus quatuordecim nondum ex Graeco translatae servantur Viennae in Bibliotheca Brassicana: reliquit etiam in epistola ad Galatas commentarios. Oecumenius in commentatiis epistolae primae ad Corinthios citat octo & quinquaginta sermonum ipsius volumina. Claruit anno Domini CCCC.

Severiani Orationes VI de Creatione Mundi extant impressae in Auctario Combefisii Parif. 1672.

SIGEBERTUS, Monachus Gemblacensis, ordinis Benedictini, natione Gallus, poëta sui temporis celebratissimus, & in divinis scripturis a juventute detritus, scripsit in librum Ecclesiastis hexametro carmine librum unum. Claruit anno Domini MCX.

SIMON Affligemensis, monachus Benedictinus, divinarum scripturarum eruditione, & conversationis sanctimonia praeclarus, eloquio succinctus & elegans, scripsit in Ezechielem breves commentarios: idemque libros 33. commentariorum B. Gregorii in Job contraxit, redegitque ad numerum decem parvorum voluminum anno Domini MCCC.

SIMON Anglus, ordinis Praedicatorum, Postillam collegit super prophetas quatuor majores, & super libros Maccabaeorum, in Proverbia Salomonis, & in

& salva cuncta subsistebant, dum in alienum idioma fuissent versi libri Graecanicae editionis! Certe libri legis Hebraici, iique extra omnem controversiam Originales, autographi, sanctique nullam subiere diminutionem dum LXXII. editio Graeca fuit peracta: pariformiter quoque salva subsistente Graecanica versione poterant ad eruditionem & profectum ab aliis nationibus transferri ad normam & exemplum Aegyptiorum, qui eo ex momento illiosmet vertendos curarunt. Plura itidem in eisdem relatis verbis ponderanda occurrunt, quae subiestam Aristaeae fidem manifestant, quae brevitatis caussa omitto.

V. Ut reliqua tandem praeteream, quae historiam praefatam elevant, id certe falsitatem illius notam facit, quod de selectione LXXII. Seniorum, sex nempe e qualibet Tribu, ab Eleazaro facta, uti indubium ab illius Authoribus traditur. Siquidem tunc temporis in Judaea aliae non erant Tribus praeter Judam, & Beniamin, ac partem Leviticae Tribus, reliquis olim a Salmanazare in Mediam deportatis. Haec enim omnia in medium proferre existimavi, ut ostenderem non iniquo spiritu, non infrunito animo, nec intemperantiori Criterio ab eruditis nonnullis ad fabulas amandari Aristaeae librum, ex quo bona fide fraudem non advertentes Flavius Josephus, aliique insignes Scriptores cum laude relati, eandem historiam retulerunt. De reliquo cum haec res sit merae historiae, unusquisque in suo sensu abundet, ut ei fas esse docet Angelicus *Quodlibeto III. Art.* 10. Quod mei erat instituti, exsequendum curavi: quod mei muneris erat, perficiendum studui; nullum carpendi animus incedit, etiamsi propriam sententiam tuendi, & pro aris, & focis, ut dici consuevit, eam magnificandi spiritus adfuerit: propria vindicavi, alios non accusavi. Consulat qui plura exoptat Authores praeter propter laudatos.

& in Praefationes biblicas D. Hieronymi. (a)

SIMON a Cassia, Hernicorum oppido, ordinis Eremitarum, doctus & eloquens, prophetico spiritu illustratus edidit de gestis Salvatoris opus insigne, quindecim libris digestum; in quibus universam quatuor Evangelistarum historiam, sub unius narrationis ordine dispositam, juxta historicam & mysticam intelligentiam luculenter exposuit: ejus initium est, *A bono & super bono*. Claruit anno Domini MCCCXL.

SIMON Jatumaeus, episcopus primum Gyratii, & mox Thebarum archiepiscopus, patria Constantinopolitanus, Graece, Latine, & Hebraïce doctus, & in divinis scripturis continua lectione exercitatus, totius novi instrumenti seriem ex emaculatissimis Graecorum codicibus suprema diligentia in unum redegit, subinde vero & in Hebraeum & in Latinum vertit sermonem, verbum de verbo fidelissime interpretatus: demum has tres editiones in tribus per singulas paginas columnis tanta industria disposuit, ut linea lineae, & dictio dictioni sibi e regione oppositae tam sensu, quam verbo aptissime responderet. Claruit anno Domini MCCCC.

SIMON Corroyus, ordinis Caelestini, composuit Monotessaron in Evangelia, quod PANDECTAM EVANGELICAM appellavit, incipientem, *quis primus*. Claruit anno Domini MDL.

SIMON Spirensis, ordinis Carmelitarum, theologus Parisiensis, Postillam scholasticam in Paulum scripsit, a se Coloniae praelectam, anno Domini MCCCXL.

SIXTUS Senensis, ex ordine Praedicatorum, inter ecclesiasticos declamatores minimus, licet diu multumque recusaverim ignobilis & obscuri nominis mei mentionem huic inserere catalogo: mihi tamen, ita volentibus amicis, necesse fuit ineruditos labores meos, & vix ulla commemoratione dignos breviter hoc loco annotare, exemplo Hieronymi, Gennadii, Honorii, & Tritemii, qui in catalogis scriptorum, a se editis, lucubrationes suas recensuerunt. Scripsi igitur usque ad praesentem annum aetatis meae quadragesimum sextum, & humanae salutis M.D.LXVI. in divinas literas subjecta volumina:

IN totum Bibliorum corpus bibliothecae sanctae libros octo.

DE usu Concordantiarum sacrae Bibliae librum unum.

IN varios divinae scripturae locos Astronomicarum quaestionum librum unum.

IN varios divinae scripturae locos Geographicarum quaestionum librum unum.

In varios divinae scripturae locos Physicarum quaestionum librum unum.

IN varios divinae Scripturae locos Problematicarum epistolarum librum unum.

In quatuor, Proverbiorum, Ecclesiastis, Sapientiae, & Ecclesiastici, volumina, Sophias Monotessaron, hoc est, Sapientiae unius ex quatuor, librum unum.

In epistolam ad Romanos ad Joannem Baptistam, titulo S. Clementis Cardinalem, Scholastici compendii, librum unum.

In eandem epistolam ad eundem Scholasticarum quaestionum, librum unum.

In Evangelia quadragesimalia, quatuor annis Genuae pro concione enarrata, Homiliarum Tomos quatuor, hoc est, in singulos annos, Tomos singulos.

In Evangelia, quae in Festis Pentecostes, & Adventus, sex annis Genuae pro concione enarravimus, Homiliarum Tomos sex, in singulis annis Tomos singulos.

In Hepraëmeron, Homilias 8.

In tria prima Job capita, Homilias 6.

In Psalmum primum, Homilias 6.

In Psalmum quinquagesimum, Genuae in concionibus explicatum, Homilias 20.

(a) Simon Anglus ex N. Altamura floruit Anno MCCCXCI.

SIXTUS Vicedominus, ordinis Praedicatorum, patria Novocomensis, professione Theologus, ita cum sacris Theologiae studiis scientiarum omnium opes & eloquentiae ornamenta conjunxit, ut in Oecumenicis Reipublicae Dominicanae comitiis, anno MDLXIIII. Bononiae habitis, non dubitaverit admodum juvenis ἐγκυκλοπαιδείαν, hoc est, in Orbicularem ac perfectam disciplinarum omnium comprehensionem in publicis disputationibus proponere, provocatis in Palaestram cunctis Academiarum gymnasiarchis: quibus cum ad singula, rum interrogata, tum objecta respondisset summa eruditione, parique sermonis elegantia, ingentem sibi sapientiae, & eloquentiae gloriam adeptus est: is nunc Veronae disputativam seu scholasticam Theologiae partem in gymnasio Anastasiae Martyris edisserens, & alteram Theologiae partem, quae sanctorum voluminum interpretationem complectitur, ad populum enarrans, scribit etiam in varios divinae Scripturae libros praeclaras explanationes: e quibus propediem expectamus in lucem amplissimas in epistolam ad Romanos Commentationes, coacervata expositionis methodo elaboratas. (a)

SMARAGDUS, Abbas Benedictini coenobii D.Michaëlis, vir divinarum Scripturarum eruditione clarus, scripsit in Psalterium Commentarios, & in epistolas & evangelia, quae per annum leguntur, expositiones breves ac perspicuas; quarum initium est, *Epistola Graecum vocabulum est*. Floruit anno Domini DCLXXX.

SOPHRONIUS, Graecis & Latinis literis nobiliter eruditus, D.Hieronymo familiarissimus, convertit in Graecum Latinam totius veteris instrumenti editionem, quam Hieronymus ex Hebraïca veritate traostulerat. Hanc Graecam translationem, ut ex Collectaneis Procopii Sophistae in Octateuchum apparet, multi Graeci expositores, citato etiam Hieronymi nomine, Commentariis suis illustrarunt. Claruit sub Theodosio Augusto anno Domini CCCC.

STEPHANUS Anglicus, gymnasii Parisiensis quondam decus & rector, in divinis Scripturis studiosus, & eruditus, atque in philosophia Aristotelica nulli suo tempore secundus, Theologiam multis annis gloriose docuit, & primus Scripturam sacram moraliter exponere coepit: & hinc mos inolevit, ut magistri Scholasticae theologiae divinos libros in scholis lucidius & facilius aperirent. Scripsit ergo in Sacras literas multas praeclaras expositiones, sed praesertim in Octateuchum Commentariorum libros undecim, & in sexdecim Prophetas libros sexdecim, stylo & affectibus non ingratos, sicut ex fragmentis ejus, nuper a Tilmanno Cartusiano in Tomis Allegoriarum publicatis, apparet. Claruit anno Domini MCC.

Stephanus Langion, seu Lancton.

STEPHANUS Langion, Anglus, D.Chrysogoni presbyter cardinalis, Cantuariensis archiepiscopus, scripsit in Octateuchum libros duodecim, & in omnes Pauli epistolas libros 14. Claruit anno Domini MCCXXVIII. Hic an sit diversus a Stephano superiore, non satis scio. (b)

STEPHANUS Paris, Aurelianensis, episcopus Abellunensis, Doctor Theologus, ordinis Praedicatorum, scripsit eleganti sermone super illud, Verbum caro factum est, expositionem prolixam, concionantibus per adventum valde accomodatam, & per lectiones digestam: cujus initium est, *Pietati, & religioni*. Item sermonum quadragesimalium librum unum. Claruit anno Domini MDL.

STEPHANI Poloniaci, Galli, ordinis Praedicatorum, Postillam super Joannem vidi in Bibliotheca Dominicanorum Lugdunensi, sic incipientem, *In manibus abscondit lucem*.

STEPHANUS, Parisiensis Doctor, Postillam scholasticam in epistolas ad Romanos, & ad Hebraeos emisit; cujus meminit Vincentius Bandellus in tractatu De Conceptione.

STRA-

(a) Alia, quae non enumerat N. Xystus, composita a Sixto de Vicedominis, opera refert N. Echardus *Tom. II. script. Ord. fol.* 299. cum edita, tum anecdota, nimirum Conciones in Evangelia de Adventu, & Quadragesima, Homilias in Evangelia pene totius Anni. In Isaiam, In VII. Psalmos Poenitentiales. In Evangelium secundum Joannem, In Epistolam ad Colossenses, & in Epistolam I. S.Petri.

(b) Stephanum Langtonum eundem esse cum priore Stephano Anglo adserit Guillelmus Cave ad An. 1206. dum ei adjudicat etiam munera, & opera, quae de priori Stephano enunciat Xystus, nec non addidit Langtoni commentarios in Judith, Esther, Tobiam, Esdram, & Machabaeos, in Isaiam, Ecclesiasticum, Evangelia, & Epistolas de Dominicis per anni circulum.

STRABO Monachus, natione Anglicus, patria Cantabrigensis, Bedae Venerabilis presbyteri frater, & studiorum ejus collega, doctus ac pius, scripsit in totum librum Geneseos non ignobiles Commentarios; quos ex d ctis orthodoxorum Patrum ad imitationem fratris diligenti solertia collegit, anno Domini DCCL.

STRABUS, Monachus coenobii Fuldensis, natione Germanus, Rabani Mauri Moguntini archiepiscopi quondam auditor & scriba, vir saeculari literatura abunde expolitus, divinae Scripturae peritissimus, & veterum auctorum lectione varia & assidua delectatus, inter alia Opuscula, quibus claro & succincto sermone illustravit quosdam particulares Sacrae legis libros, collegit etiam ad imitationem praeceptoris sui ex dictis sanctorum Patrum, appositis eorum nominibus, Commentarios in universa sacrosancta Biblia; quos nunc GLOSSAM ORDINARIAM appellant, ab aliis postea Scriptoribus multis, variisque antiquorum Doctorum sententiis locupletatam. Floruit sub Ludovico Augusto, anno Domini DCCCXL.

SYLVESTER Prieras, Pedemontanus, ordinis Praedicatorum, collegit ex Commentariis divi Thomae scholasticam Postillam in lectiones Evangelicas totius anni, quam AUREAM ROSAM praenotavit, additis quaestionibus non omnino contemnendis, anno Domini MDX. Sylvester Morulinus, de Priero dictus, Apostolici Palatii Magister.

SYMMACHUS, tertius Scripturarum Graecus interpres, natione Samaritanus, de numero Sapientum Samariae, cum ambitum apud suos principatum obtinere non potuisset, indignatus, ad Judaeos defecit, atque inter eos proselytus factus, iterum secunda circumcisione circumcisus est: hoc enim moris apud veteres Hebraeos fuit, ut qui a Judaeis ad Samaritas, & a Samaritis vicissim ad Hebraeos profugerent, denuo circumciderentur, adjuti auxi io cujusdam medici instrumenti attractorii, quod Spatisterem appellant: quo quidem pudendi cuticulam supra glandem attrahebant; & glutinatoriis circundatis iterum praeputium denudatae jam glandi superinducebant, superinductumque iterum circumcidebant: cujus rei Paulus in prima ad Corinthios epistola mentionem faciens, inquit: CIRCUNCISUS aliquis vocatus est, ne attrahatur ipsi praeputium: in praeputio aliquis est, ne circumcidatur: tametsi Hieronymus, expendens illud, quod in primo Maccabaeorum legitur, *Et fecerunt sibi praeputia*, affirmet id non in ipsis Patribus, sed in eorum filiis intelligendum esse. Hic itaque Symmachus, cum iterum circumcisus apud Judaeos inglorius viveret, ad Christianos transiit, & Hebionitarum haeresim amplexus est; juxta quorum dogmata scripsit etiam in Evangelium Matthaei Commentaria, conatus illinc suam confirmare impietatem: qua contendebat Christum fuisse purum hominem, occasione sumpta ex carnali generatione, quae in principio Evangelii a Matthaeo recitatur. Ab hoc igitur tertia divinae Scripturae translatio sic edita fuit, ut non verbum de verbo (quod Aquila fecerat) sed sensus de sensu in ea exprimeretur. Claruit sub Septimio Severo Imperatore anno Domini CXC. 1 Cor 7.18. 1 Mach. 1.16.

SYRA Editio, quam saepe Graeci Patres una cum caeteris Graecis ac Latinis editionibus ediserunt, a quibusdam creditur esse Chaldaïca translatio, a Judaeis Thargum, hoc est, Paraphrasis, vocata, ipsisque olim non solum familiaris, sed vernacula, dum promissionis patriam inhabitarent, & nunc etiam summae apud eos auctoritatis: quae tametsi clarior sit multis in locis ipso Hebraïco textu; tamen e LXX. interpretum translatione non modica sui parte conflata deprehenditur locis maxime obscuris. Jacobus, episcopus Christopolitanus, asserit auctorem translationis hujus fuisse Jonathan Abenuziel Judaeum; qui anno primo, & vigesimo Octavii Augusti, hoc est, anno ante Christum natum XXI. transtulit totum vetus instrumentum in linguam Chaldaïcam, sive Syram; sensum magis de sensu, quam verbum de verbo exprimens. Narrat item in expositione Psalmi 20. idem episcopus hunc Jonathan in sua Thargum multa de Christi divinitate, ac de sancta Trinitate mysteria explicasse, veluti in editione Psalmi secundi: in quo dum paraphrasticôs illustraret sententiam illam, *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te, &c.* ita scripsit: DUO HI, Pater, & Filius, tres sunt in una tertia persona, nimirum Spiritu Sancto: & hi tres unum sunt, una, inquam, substantia, una essentia, & unus Deus. Quae dum Jonathas literis

ris mandaret, repente vox ad eum de coelo allata est, inquiens: Quis est iste, qui audet secreta mea gentibus revelare? Tum Jooathas, Ego, inquit, Domine ob reverentiam, & gloriam nominis tui hoc tentare ausi. Haec episcopus Christopolitanus: quae an ita se habeant, aliis inquirendum relinquo. Plane constat, verba haec non haberi in Chaldaïca Psalmorum interpretatione, quae nunc circumfertur. Judaei tradunt, Thargum a tribus peritissimis Rabbinis conditam, Onkelo, Jooatha, & Josepho: ex quibus Onkelos Pentateuchum solum vertit; Jonathas Pentateuchum, & prophetas priores, ac posteriores; Joseph vero Psalmos, Proverbia, Job, Ecclesiasten, Ruth, & Esther. Franciscus Xymenius Cardinalis, in Praefatione editionis Complutensis docet hanc translationem Chaldaïcam in solis quinque libris Mosis fideliter Hebraïcae veritati respondere, in caeteris autem diviois voluminibus corruptam esse, & in multis locis conspersam meris fabulis, & Thalmudistarum nugis.

T

TATIANUS, a D. Hieronymo in Catalogo ecclesiasticorum Scriptorum numeratus, natione fuit Syrus; & Justini philosophi, & Martyris discipulus. Is, cum omni disciplinarum copia, & magna Oratoriae artis vigeret potentia, reliquit ingenii sui infinitum librorum numerum, inter caeteros vero insigne propositionum,& quaestionum volumen: in quo, ut Eusebius in 4. historiae Ecclesiast. cap.29. scribit, omnia, quae in divinis Scripturis obscura sunt, & difficilia, reseravit. Idem ex quatuor Evangeliorum historia unam compaginavit, cui titulum imposuit DIATESSARON, id est, Unum ex quatuor, vel, De quatuor Evangeliorum harmonia: ad quam Victor, Capuanus Episcopus, Astronomus excellentissimus, qui floruit circa annum Domini CCCCLXXX. numeros Evangelicorum canonum ex Eusebio Caesariensi per loca congrua diligenter affixit, praeposita Praefatione, quae sic incipit, *Dum fortuitu in manus meas incideret*. Abbas Tritemius facit Victorem hujus Operis auctorem, reclamante Victoris Praefatione, quae Tatiani Opus esse testatur. Hic quandiu praeceptor ejus vixit, in ecclesia Catholica maxime floruit: sed post mortem ipsius, novam condidit haeresim, Encratitarum appellatam. Claruit sub Imperatore M. Antonio Vero, & L. Aurelio Commodo, anno Domini, CLXX.

TERTULLIANUS Florens, cui Quinti Septimii praenomen fuit, dignitate Presbyter, natione Afer, patria Carthaginensis, patre Centurione proconsulari, vir profecto acris, ac vehementis ingenii, humanis non minus, quam divinis disciplinis imbutus, suorum quoque temporum rhetor praestantissimus, & publicus ejus artis in urbe Carthaginensi praeceptor, multa Latino eloquio eleganter scripsit, sed stylo nimium elaborato, ac duro, & propter inusitatam vocum novitatem obscuro: Unde & Hieronymus, ad Paulinum scribens, haec duo potissimum illi ascribit, nimirum quod sit in sententiis creber, & in loquendo difficilis. Lactantius vero in quinto divinarum Institutionum libro, ejusdem phrasim describens; SEPTIMIUS, inquit, Tertullianus fuit omni genere literarum peritus, sed in loquendo parum facilis, & minus comptus, & multum obscurus. Hujus scripta beatus Cyprianus tanti fecit, ut nullam diem sine eorum lectione praeteriret, illud crebro inculcans Paulo Concordiensi, notario suo, *Da magistrum*, Tertullianum videlicet significans.

HIC igitur inter alia ingenii sui monumenta reliquit.

IN GENESEOS caput secundum, De Paradiso, librum unum, cujus ipse auctor mentionem intulit in fine libri de Anima.

ITEM in 7. Gen. caput, tractatum unum, inquirens in eo, cur Deus, qui fecit omnia valde bona, animalia immunda, una cum mundis,in arcam introduceret. Meminit Hieronymus hujus Opusculi in Praefatione Quaestionum ad Damasum.

ITEM Sodomitanae conflagrationis in decimum octavum Gen. caput, librum unum, heroïco versu eleganter conscriptum: qui incipit,

Jam Deus omnipotens primaevi crimina saecli
Vindice diluvio cunctis aboleverat undis,
Quas coelum sparsit, Tyrii maris expulit aequor.

ITEM

ITEM De vestibus Aaron in Exodum 28. librum unum: de quo Hieronymus in epistola De vestitu sacerdotum ad Fabiolam, sic ait: FERTUR io Indice Septimii Tertulliani liber de Aaron vestibus, qui interim usque ad hanc diem a me non est repertus: si a vobis propter celebritatem urbis fuerit inventus; quaeso, ne meam stillam illius flumini comparetis: Noo enim magnorum virorum ingeniis, sed meis sum viribus aestimandus.

SCRIPSIT quoque io orationem Dominicam ex Matthaei cap.6. librum unum, DE ORATIONE praenotatum: cujus recordatur Hilarius in Matthaei Commentariis.

CLARUIT sub Severo Imperatore, anoo Domini CC. (a)

THEODOLUS, io Coelesyria presbyter, & postea episcopus; natione Italus, librum scripsit, De consonantia scripturarum veteris, & oovi Testamenti, adversus antiquos haereticos; qui propter differentiam praeceptorum, vel caeremoniarum alium veteris Testamenti Deum dixerunt, alium novi: in quo ostendit, dispensationis fuisse unius ejusdemque Dei auctoris utriusque Scripturae, ut alia per Mosen antiquis lex daretur in sacrificiorum caeremoniis, & judiciorum animadversionibus, alia his temporibus per Christi praesentiam io sacris mysteriis, & futuris repromissionibus; nec diversa credi debere, aut non uno spiritu, & uno auctore dictata: cum illa, quae si modo secundum literam observarentur, occiderent, eadem ipsa secundum intellectum vivificent. Idem quoque Eclogarum volumen carminibus edidit: in quo omnia miracula veteris Testamenti, & poëtarum fabulas ad ipsorum imitationem, ab eis confictas, foelicissime cecinit. Cujus initium est, *Aethiopum terras, &c.* Collegisse etiam dicitur in epistolam ad Romanos succinctam, ac facilem enarrationem, in morem catenae contextam, ex senteotiis Graecorum Patrum: Quorum nomina, ab ipso citata, haec sunt, Basilius, Gregorius Nanzianzeous, Joannes Chrysostomus, Phocius, Isidorus, Severianus, Geonadius, & Occumenius. Sed cum Phocius, & Occumenius ducentis aonis post Theodolum floruerint, apparet inscriptionem Operis falsam esse. Operis initium est, *Paulus, &c. Evangelium haec epistola institutionem continet.* Moritur sub Zenone Imperatore, auoo Domioi, CCCCLXXX. (b)

THEODORUS, Antiochenae ecclesiae presbyter, vir doctus, & Graeca facundia disertus, cujus adversus Eunomianos, & Apollinaristas elegantissimum extat volumen, scripsit in Psalmos magnificos Commeotarios; quorum multa, & crebra fragmenta in Cateoa Graeca explanationum Psalterii, ab Epiphanio Scholastico ordinata, leguntur. Claruit sub Honorio Augusto, aono Domini CCCCXX.

THEODORUS, Heracleae Thraciarum, quae olim Perinthus vocabatur, episcopus, vir elegantis apertique sermonis, temporibus Constantini secundi clarus, edidit juxta literalem intelligentiam, quam ubique in divinarum literarum expositione secutus est, Commentarios in Psalterium; io Matthaeum, in Joan. Evangelium, & in epistolas Pauli. Clatuit anoo Domini CCCXL.

THEODORETUS, sive, THEODORITUS (utranque enim ferunt exemplaria Graeca lectionem) oatione Syrus, Cyrensis urbis, quam Stephanus κυρόπολιν, hoc est, Cyropolim, Persae Cyrecbatam vocat, episcopus octingentarum

(a) Presbyterum fuisse Tertullianum S. Hieronymus restatur *lib. de Vir. Illustr. cap. 53.* ex eoque id retulit N. Xystus: verum ex Tertolliani scriptis id colligi nequit; & quamvis ex libro *de Anima, cap. 9.* habeatur illum in Ecclesia Montanistarum praedicasse, eique relatas esse aliorum visiooes; verum cum Montanistae singuli sic in Coetibus suis loquerentur, inde certo concludi nequit eum fuisse Presbyterum, ut adnotarunt Dupinius, & Petitdidierus; Pamelius vero aliis ex conjecturis eum inauguratum Sacerdotio existimat ab Agrippino Anno Domini CCI. quo tempore ex uxoria consensu a matrimonii usu abstinuit, ut ex *lib. ad Uxorem* ostendit. Majoris porro momenti est, quod N. Xystus ex Veterum fide tradit, nimirum Tertullianum authorem fuisse Carminum de Genesi, & Sodoma; Sed omnino esse ea abjudicanda tanto Viro universim Eruditi conclamant, lubetque hic transcribere verba N. Cl. Natalis *Hist. Eccles. Sec. II. Cap. IV. Art. 13.* „ Tertulliano etiam falso adscripta sunt Poemata de Judicio Domini, de Genesi, & de Sodoma. Neque „ enim tantum virum tam iratas unquam habuisse „ Musas, credendum est (ut eleganter ait Rigaltius) Eodem loco habendum est carmen de Jona, „ & Ninive, quod ex Codice V. Cl. P. Pithoei edidit Margarinus Bignaeus ad calcem Tomi VIII. „ Bibliothecae Patrum.

(b) Theodulum hunc Cl. Augustinus Calmet in *Biblioth. Sacra* non Sacerdotem Coele-Syriae, sed Italiae, Graece, & Latine doctum adfirmat incerta aetate Clarum. Ejusque opus idipsum esse, quod sub nomine Oecumenii paruit, Joh. Albertus Fabricius censet. Et, ut observat Cavius, alius est a Theodulo, seu Theodoro Coelo-Syriae Graeco Scriptore.

tarum ecclesiarum pastor (tot enim paroecias tunc habebat ea civitas, a Cyro quondam Persarum rege, in extremis Persiae finibus condita) Attica vir eloquentia celebris, & sanctorum voluminum explanatione clarissimus, haereticorum quoque impugnator acerrimus, a quibus etiam lapides pro fidei Catholicae defensione sustinuit, post multos vitae labores in extrema senectute a Dioscoro, episcopo Alexandrino, anathemate notatus est, & ab episcopatu injustissime depositus, eo quod Flaviano, Constantinopolitano archiepiscopo, in damnatione Eutychianae haereseos consensisset. Is ergo admirabilem docendi facilitatem sortitus, multa in divinas Scripturas Commentaria reliquit ex uberrimis potissimum D. Joannis Chrysostomi, quem sibi quasi primarium exemplar sumpsit imitandum, explanationibus abbreviata; ex quibus ego infrascripta legi:

MYSTICARUM institutionum in universam Scripturam sanctam Isagogicum volumen nominum, ac verborum omnium, quae divinis literis continentur, mysticas, & spirituales intelligentias exponens. Quod Opus in antiquis membranis Graece descriptum servatur Viennae Austriae in Bibliotheca Alexandri Brassicani.

ΕΙΣ τὰ ἄπορα τῆς θείας γραφῆς κατ' ἐκλογήν: hoc est, *De selectis Scripturae divinae quaestionibus ambiguis*, ab initio Geneseos usque ad ultimum librum Regum insigne Opus: in quo locos duntaxat obscuros per interrogationem, & responsionem breviter, & lucide explicat. Operis initium est, μετρεῖν εἴωθε, hoc est, *Metiri consuevit*.

IN TOTUM Psalterium praecipue juxta literam Commentarios; in quibus miro artificio conjunxit Psalmorum versiculos, qui nullo inter se ordine convenire videbantur. Extant hi nobiles Commentarii Genuae in Bibliotheca Sauliana: quorum initium est, ἐμοὶ μὲν πρὸ τῶν ἄλλων θείων λογίων κατὰ θυμὸν ἦν τοῦ μεγάλου Δαβὶδ ἑρμηνεῦσαι τὴν προφητείαν: hoc est, *Mihi quidem in animo est, ante alios divinos sermones, magni Davidis interpretari prophetiam.*

ANNECTITUR huic Operi Catena explanationum in Cantica ferialia, ab incerto auctore collecta ex Eusebio, Didymo, Basilio, Chrysostomo, Severo Antiocheno, Esychio, Cyrillo, Theodoreto, Eudoxio philosopho, & Nicolao presbytero.

IN CANTICUM Canticorum venustos ad Joannem episcopum Commentarios, incipientes, *Divinarum scripturarum expositio*. Quibus nescio, quis recens collector immiscuit fragmenta explanationum Gregorii Nysseni, Maximi, Nili, & Pselli, in varios hujus libri locos.

ELUCUBRAVIT etiam in omnes Prophetas plurima commentationum volumina; quorum exordia, partim ex Graecis, partim ex Latinis codicibus delibata, haec sunt,

In Esaïam	liber unus.	
In Jeremiam	liber unus.	
In Threnos	liber unus.	
In Ezechielem	liber unus.	*Oculis corporis figurarum,*
In Danielem	liber unus.	*Si facile omnibus esset.*
In Oseam	liber unus.	ἴσως μὲν τινές.
In Joëlem	liber unus.	ἰωὴλ ὁ θεῖος.
In Amos	liber unus.	ἐπλάσαι.
In Abdiam	liber unus.	ἰδουμαῖοι πρόγονοι.
In Jonam	liber unus.	πάντας ἀνθρώπους.
In Michaeam	liber unus.	τῆς τοῦ θεσπεσίου.
In Nahum	liber unus.	οἱ νινευῖται.
In Abacuch	liber unus.	εἰσί τινες.
In Sophoniam	liber unus.	λόγος κυ.
In Aggaeum	liber unus.	κῦρος μὲν.
In Zachariam	liber unus.	σφόδρα πάλαι.
In Malachiam	liber unus.	μωυσῆς μὲν.

PRAETER haec feruntur typis excusi Commentarii in omnes Pauli epistolas: in quibus, quantum fieri potest, succincte, eleganter, ordinate, ac pie sensus

ſus Pauli explicantur, & ſententiae ſententiis, quod in Paulo videtur difficillimum, miro artificio conjunguntur. Citat ex his Commentariis D. Thomas in Opuſculo adverſus errores Graecorum, & Armenorum teſtimonium pro igne purgatorio ex tertio capite epiſtolae primae ad Corinthios ſuper illud, *Si cujus opus arſerit*, his verbis: DICIT Apoſtolus, Qui ſalvabitur, ſic, tanquam per conflatorium ignem purgantem, quicquid intervenit per incautelam praeteritae vitae ex pulvere ſaltem pedum terreni ſenſus, in quo tandiu manet, quandiu quicquid corpulentiae, & terreni affectus inhaeſit, purgetur: pro quo mater eccleſia hoſtias, & dona pacifica devote offert. Quae quidem verba nuſquam, nec in Latinis, nec in Graecis Commentariis invenire potui: ſuſpicor ea, vel a Graeculis quibuſdam, purgatorio infenſis, ſubtracta, vel ex alio quodam Opere, ubi Theodoretus hunc locum ſic expoſuit, a D. Thoma deſumpta. Operis initium eſt, *Scio quidem fere, ut dum divini Pauli*. Claruit hic ſanctus vir tempore Concilii Epheſini, D. Cyrillo ſynchronos; cum quo etiam altercationes habuit de actis ejuſdem Synodi; pervenitque uſque ad tempora Leonis Papae Primi; ad quem ſcripſit epiſtolam pro ſua ad epiſcopatum reſtitutione deprecatoria: moriturque circiter annum Domini CCCCL. (a)

THEODORUS, ſeu THEODORICUS, Abbas D. Trudonis Leodienſis, profeſſione Benedictinus, natione Germanus, eruditionis & ſanctitatis magnae, cui par fuit proſae & carminis excellentia, librum compoſuit, hiſtorias veteris ac novi Teſtamenti heroïco verſu complectentem. Floruit ſub Henrico IIII. Imperatore anno Domini MC.

THEODORICUS Herxenius, natione Germanus, viſitator ordinis clericorum in communi viventium, vitae ſanctimonia & ingenii viribus clarus, ſcripſit Scholaſtico ordine, ſed eloquio magis devoto in Pſalterium lib. 1. Claruit ſub Federico Imperatore III. anno Domini MCCCCLXXVI.

THEODOTION, ut Epiphanius tradit, natione Ponticus, vel, ut Euthymio placet, Epheſius, Tatiani, Marcionis, & Hebionis haereſiarcharum, donec Chriſtianus fuit, ſectator, cum a Chriſtianis ad Judaeos transfugiſſet, circumciſus eſt, & apud eos Hebraïca lingua probe inſtructus, quartam ſub Severo Auguſto Imperatore emiſit veteris inſtrumenti Graecam translationem, anno Domini ducenteſimo.

THEODOTUS, Ancyrae in Galatia epiſcopus, ſcripſit Homilias plurimas: ex quibus Epiphanius Diaconus in actione ſexta Nicaenae Synodi ſecundae quatuor citat:

PRIMAM De Helia & vidua in 3. Reg. 17.
SECUNDAM De duobus caecis in Matth. 9.
TERTIAM De diſtributione talentorum in Matth. 25.
QUARTAM De claudo, a Petro & Joanne ſanato, in Act. 3.

CLARUIT in Concilio Epheſino adverſus Neſtorium, dialectico more & valde obſcure ſcribens, anno Domini CCCCXXX.

THEOGNOSTUS, priſcus auctor, quem Athanaſius virum diſertum, ſtudioſum, & admirandum appellat, ſcripſit in illud Matthaei 12. *Qui dixerit verbum in filium hominis*, Tractatum: quem citat Athanaſius in libro, quem ſuper eodem Evangelico dicto compoſuit. Theognoſtus Alexandrinus, Origenis diſcipulus, floruit An. 282.

(a) Theodoricus aliquando infenſus adverſuſque Epheſinae Synodo, contra quam libros quinque *diabolo inſtigante* conſcripſit, ut ait Marius Mercator *in excerpt. oper. ejus part. 2.* & S. Cyrillum durius exagitavit, quare ab Imperatore Theodoſio intra terminos Cyrenſis Eccleſiae reſtrictus, & deinde alio fato in exilium actus: Theodoſio defuncto ſedique ſuae reſtitutus palinodiam cecinit, & qui diu tergiverſatus fuerat, in Concilio Chalcedonenſi Seſſione VIII. plene reſipiſcens anathema dixit Neſtorio, pro quo prius ſteterat; perſpectaque fraude ac mala fide vitilitigatoris, illi & erroribus ejus diras fuit adprecatus, nec non Eutychen cum aſſeclis & erroribus ſuo calculo in laudata Synodo ſimul cum aliis PP. damnavit. Anno CCCCLVII. aut ſaltem ſequenti fato ceſſit Septuagenario major (quamvis non deſint, qui vitam illius in plures adhuc annos protrahant) variamque poſt mortem ſubiit fortunam. Ut, quod verum eſt, de eo proferam, certe a pueritia primevae *ἀσκήσεως* cultor magna animi puritate reſplenduit, in pauperes fuit profuſus, ardenti zelo pro Eccleſia & virtute flagravit, & animo fuit excelſus; ſed injuriarum, & contradictionum haud ſatis patiens, propriaeque ſententiae tenax: quapropter ſi quos in errores fuit delapſos, non tam voluntati, & judicio, quam praefervidae indoli, diſputationum intemperiis, & *ἀμετρίᾳ τῆς ἀντιδοξίας* tribuendum eſt. Vide praeſertim quae de eo ſcripſit Photius *Cod.* 46.

THEOPHILUS, sextus post Petrum Apostolum Antiochenae ecclesiae episcopus, qui sub Imperatore Marco Antonino Vero, anno CLXXIII. ad episcopatum fuit assumptus, dicitur scripsisse in Proverbia Salomonis Commentarios; quos tamen Hieronymus asserit cum caeteris ejus auctoris voluminibus phrasi & elegantia non congruere. Idem quatuor Evangelistarum dicta in unius historiae corpus compegit, eaque Graecis commentariis illustravit. Hos caeteris ejus voluminibus, quae adversus haereticos scripsit, dictionis elegantia impares esse testatur Hieronymus, exhibens modicum gustum ejus phraseos in expositione parabolae de Villico iniquitatis, quam ipse de Commentariis ejus transtulit, cum ad Algasiam de quaestione ejus parabolae ab ea interrogatus responderet.

THEOPHYLACTUS, Bulgariae archiepiscopus, in divi Chrysostomi lectione diu multumque versatus ac detritus, redegit in breve & apertum compendium juxta historicam intelligentiam, quicquid admirabilis ille pater ex aureo suo ore, veluti ex abundantissimo fonte, in exponendis Scripturis sanctis effuderat, praetermissis locis communibus, in quibus ille plenis eloquentiae velis excurrere consuevit.

ALLEGORIAS quoque, cum aut nullas, aut raras, apud Chrysostomum invenisset, ex aliorum Commentariis supplevit, & suis locis aptissime accommodavit. Feruntur inter caetera, ab eo in utrunque Testamentum collecta,

In Oseam liber unus, acephalus & atelestus, hoc est, temporis injuria, initio, & fine carens; cujus quod superest fragmentum, incipit, *Et nemo eripuit de manu mea, &c.*

In Jonam liber unus, qui incipit,	*Postquam omnes.*
In Nahum liber unus.	*Praedicavit admirandus.*
In Abacuch liber unus.	*Sunt qui dolenter.*
In 4. Evangelia libri 4. quorum initium est,	*Quemadmodum.*
In Paulum lib. 14.	*Frequens divinarum.*

CLARUIT anno Domini DCCCC. sub Michaële, & Theodora. (a)

THOMAS Anglicus, patria Galensis, ex ordine Praedicatorum, Theologiae Scholasticae Professor, scripsit in Sacros libros plurimas scholasticae methodi commentationes: ex quibus in Bibliotheca D. Joannis & Pauli Venetiis habentur in Genesim Lectura, incipiens, *Non recedat, &c.* & in primos viginti quinque Psalmos Postilla, quae incipit, *Beatus vir, qui custodit.* Hujus auctoris esse creduntur Commentaria in Genesim, in Esaïam, in Jeremiam, in Epistolas canonicas, in Apocalypsin, & in Boëthium, De philosophica consolatione, adscripta divo Thomae: cui cum honoris causa tributum esset Angelici cognomen, & magna esset inter Anglicum & Angelicum vocis similitudo; paulatim effectum est, ut per incuriam & errorem Thomae Anglici scripta, Thomae Angelici titulo notarentur. Claruit anno Domini Millesimo quadringentesimo. (b)

THOMAS Aquinas, ordinis Praedicatorum, ex illustri Comitum Aquini familia, in finibus Campaniae splendidissimis parentibus ortus, Alberti Ratisponensis ar-

(a) Theophilactus claruit tempore Alexandri Papae II. & Romani Diogenis Imperatoris circa Annum Domini MLXXI. ut ex ejus epistola ostendit C. Baronius, & ex eo Bellarminus, Cavius, aliique. „ Porro Schismaticum fuisse Theophilactum „ intelligi potest ex commentario in cap. 3. Johan„ nis, ubi Latinos rephendit, quod crederent Spi„ ritum Sanctum a Filio etiam procedere „ ait laudatus Bellarminus de Script. Eccles.

(b) Conjectura N. Xysti & aliorum quoque de commutatione Anglici in Angelicum, ex quo forsan errore quam plura sub nomine S. Thomae opera prodierunt, quae Thomae Anglico sunt restituenda, levis nimium est, ut praeceteris Cl. N. Echardus adnotavit: cum epithetum Doctoris Angelici S. Thomae tributum haud legatur ante Seculum XVI. plura autem id genus opera longe ante, nimirum circa finem XIII. Seculi & deinceps S. Thomae adjudicata leguntur; cui propterea multa sunt restituenda ex iis, quae N. Xystus Thomae Anglico, seu Galensi (& non alteri Thomae Anglico seu Jorz, de quo supra) adscribit, nimirum commentarii in Isaiam, & Jeremiam, qui eidem Angelico Doctori adjudicantur a Tolomaeo de Luca, Bartholomaeo Logotheta, Bernardo Guidonis, ac ab ipso Lyrano. Commentarii autem in VII. Canonicas epistolas non sunt S. Thomae, sed N. Nicolai Gorrani, & expositio in Apocalypsin etsi certo certius non sit addicenda S. Thomae, incertum tamen est cujus Dominicani Scriptoris sit opus: hinc Romani editores inter S. D. opera illam haud adnumerarunt; quinimo quum in Congregationibus de Auxiliis *Disput. 8. die 9. Decembris 1602.* P. Bastida Socius ex hac expositione sub nomine S. Thomae citasset ea, quae leguntur ibidem Cap. 3. *Deum pulsare & expectare, ut aperiatur,* e continuo NN. Cardinalis Asculanus, & Thomas de Lemos reposuerunt: *non est S. Thomae, non est S. Thomae;* sed cujuscumque sit, Molinae certe non favet, quod & ultimus (videlicet Lemosius) lecto loco, demonstravit. Dubitant autem aliqui an Thomae Jorz, vel Galiensi sit adscribenda? verum, ut dixi, nil certi ea in re adseri potest.

archiepiscopi Doctoris cognomento Magni major ipse discipulus, maximo & altissimo ingenio vir, cui ad plenam absolutamque totius, tam divinae, quam humanae eruditionis gloriam solus defuit linguarum & eloquentiae usus, quem eruditi illius saeculi, utpote sublimioribus studiis intenti, neglexere; theologorum fuit, ac philosophorum omnium, quos in hanc usque diem Scholasticorum Academia protulit, sine ulla controversia princeps: quippe qui primus omnium Latinorum philosophorum non minus incredibili, quam foelici ausu omnem Aristotelis philosophiam Commentariis lucidissimis illustravit. In sacris vero sincerioris theologiae studiis ita sapientissimo Augustino proximus incessit, atque ita mentem ejus, & omnes reconditos sensus introspexit, exhausitque, ut juxta Pythagorae μετεμψύχωσιν communi doctissimorum omnium adagio jactatum sit, Augustini animam migrasse in Thomam. In scholasticis quoque misticae theologiae disputationibus ita caeteris Academiarum ducibus antecelluit, ut universali scholarum omnium consensu receptum sit Thomam, Scholasticae theologiae instauratorem, quatuor inter se implacabiliter pugnantia indissolubili pacis foedere conjunxisse, videlicet, Copiam, Brevitatem, Facilitatem, & Securitatem; quas nulli unquam literarum professori vel ante, vel post eum contigit simul potuisse connectere. Ac primum tanta inest ei rerum omnium copiosa ubertas, ut nihil fere ex universo theologiae, ac philosophiae ambitu desiderari queat, quod non ipse ditissimis scriptis suis fuerit copiosissima varietate complexus. Brevitas deinde, cujus exiguis angustiis copiae amplitudo contineri non potest, ea est, ut quae tot veteres ac recentes auctores vix innumeris & immensis voluminibus comprehendere potuerunt, hic intra unius strictae epitomes, hoc est, Summae theologiae compendium, locupletissima brevitate plenissime strictissimeque concluserit. Brevitati vero, quae obscuritatis mater est & comes individua, ita facilitatem, omni seclusa difficultate, copulavit, ut ordinis dispositione, sententiarum perspicuitate, & verborum splendida claritate scriptores omnes longo post se reliquerit intervallo: &, quod multo admirabilius est, cum in scriptis ecclesiasticis multorum magni nominis Patrum caute ac suspenso pede legentibus progrediendum sit, ne in sententias quasdam parum tutas imprudenter impingant; huic uni vere divino viro tanta assertionum sententiarumque securitas divinitus obtigit, ut in lectione ejus Lector, omni suspicione erroris liber, citra illam offensam tutus & securus expedito gradu expatiari possit, veluti per viam regiam, communi ecclesiasticorum Parrum incessu tritam, longe a deviis illis particularium sectarum semitis ac diverticulis, quae saepe incautos abducunt in ambages inextricabiles, & errores irremeabiles.

HIS igitur rarissimis docendi conditionibus incomparabilis hic Doctor scripsit innumera pene scholastici generis volumina: ex quibus ea, quae maxime ad sacrae Scripturae intelligentiam pertinent, triplici partitione distinguuntur, hoc est, in Expositiones, Quaestiones, & Opuscula. In Expositionibus, quas & Lecturas appellavit, eos libros sanctae Scripturae, quos suo loco indicabimus, continuato explanationis ordine, breviter, & ad literam lucidissime exposuit: in Opusculis, sive Tractatibus, peculiares aliquot Scripturarum locos fusius & copiosius pertractavit: in Quaestionibus autem super varias divinae Scripturae propositiones, adhibitis utrinque contrariis argumentationibus, pulcherrimas instituit disputationes: in quibus magnopere laudantur quaestiones, De opificio septem dierum: quas cum prius, ut Aegidius Romanus testatur, separato volumine edidisset, postea in prima parte Summae suae decentissimo ordine collocavit.

DICITUR etiam scripsisse in Genesim scholasticam quandam Postillam; quae sub nomine ejus inscripta circumfertur: hanc tamen Antoninus, archiepiscopus Florentinus, ipsius esse negat, affirmans editam ab altero quodam Thoma ejusdem ordinis, viro quidem erudito ac pio, sed neutiquam Thomae Aquinati styli facilitate, ac sensus gravitate comparando.

COMPOSUIT quoque lucidissimos ac doctissimos, in totum librum Job, juxta literam, Commentarios; qui caeteris commentationibus, ab eo in vetus Testamentum editis, eruditione, ac germana, sinceraque historiae explanatio-

ne praeferuntur: horum initium est, *Sicut in rebus.*

EDIDIT item in primam Psalmorum quinquagenam, hoc est, in unum & quinquaginta Psalmos, pios & eruditos Commentarios, juxta literalem & anagogicam intelligentiam, eodem interpretationis genere, quo in Commentariis libri Job usus fuerat: expositionem vero in reliquos Psalmos morte praeventus absolvere non potuit. Libri exordium est. *In omni opere suo, &c.*

SCRIPSIT & in Cantica Canticorum Postillam, quae incipit, *Sonet vox tua.*

FERTUR ad haec Postilla in Esaiam, cujus initium est, *Scribe visum, & explana, &c.* quam plerique ob eruditionis inopiam ipsius non esse arbitrantur. Lyranus ex ejus dictis a studioso quopiam asserit concinnatam.

EXTAT & in Jeremiam, & in Threnos, Postilla, cujus initium est, *Hic est fratrum amator, & populi*: quae, propter doctrinae sterilitatem, ejus esse non creditur.

Catenam Auream San. Thomae, adnotatis PP. locis, mire exornavit N. Johannes Nicolai, qui etiam marginales notas adposuit Summae Theologicae, scriptis in IV. Sententiar. & expositioni Epistolarum S.Pauli, easque certe commendandas.

COLLEGIT praeterea Urbani Papae Quarti jussu ex centonibus Latinorum Patrum, & ex rapsodiis Graecorum auctorum, quas Latine transferri curaverat, nobilissimum Opus explanationum in quatuor Evangelia; quod CONTINUUM IN QUATUOR EVANGELISTAS inscripsit, recentiores vero Catenam auream appellant: cujus initium est, *Sanctissimo ac beatissimo, &c.*

PRAETER haec asserit Tritemius scripsisse eum Lecturas scholasticas in quatuor Evangelia; ex quibus tantum vidi Lecturam in Matthaeum, quae incipit. *Matthaeus ex Judaea, &c.* & Lecturam in Joannem, quae incipit, *Vidi Dominum,*

AD HAEC edidit in omnes epistolas Pauli Lecturam, summa eruditione refertam; in qua caeteros scholasticos enarratores longo post se intervallo reliquit, ejus initium est, *Vas electionis.*

IN omnes catholicas epistolas lib.7. *Jacobus &c.*

IN Apocalypsin volumen ingens, quod incipit, *Vox Domini, praeparantis cervos.*

IDEM, cum in coenobio Cistertiensi Fossae novae prope Amasenum, Campaniae fluvium, fracta ex continuis studiis stomachi virtute decumberet, rogatus a monachis, qui lectulo ejus assidebant, ut Canticum Salomonis ad imitationem sensus, ac Spiritus D.Bernardi, sed longe brevius explicaret: recusavit, inquiens: DATE mihi Spiritum Bernardi; & ego vobis expositionem, spirantem Bernardi Spiritum, exhibebo. Verum, cum illi adhuc enixius efflagitarent, ut saltem de proprio sensu brevem aliquam Canticorum explanationem depromeret; accersitis ad se nonnullis monachis, qui ex ore ejus verba describentes exciperent, exorsus est secundam in Cantica enarrationem, stylo & eruditione a priori in eundem librum expositione diversam, veluti tempus illud, & preces monachorum, & aegritudinis postulabat occasio, scribens, non quod ars, sed quod sincera pietas, & animus, jam jam ad futuram immortalitatem properans, eructavit. In hac igitur explanatione, cum usque ad sextum libri caput exponendo pervenisset, eaque verba ejusdem capitis, quae illi novissima fuerunt, vehementi Spiritus ardore, & summa vocis alacritate, erectis in coelum oculis, proferret, *Veni dilecte mi, egrediamur in hortum*, repente sanctissima ejus anima, de mortali corpore egressa, in hortum sempiternae felicitatis, ad dilectum suum, omnibus vitae diebus expetitum, & postremis vitae vocibus evocatum, feliciter abiit anno 48. aetatis suae, a Christi vero nativitate MCCLXXIIII. Reliquum vero expositionis usque in finem libri studiosus quidam adjecit. Operis exordium est, *Solomon inspiratus divino spiritu.*

S. Thomas annos natus L. vel XLVIII dum jussu Gregorii X. ad Concilium Lugdunense pergeret Fossae novae obdormivit in Domino.

SCRIPSIT ejus vitam Graeco sermone Demetrius Cydonius, qui etiam Graece vertit ejusdem primam ac secundam partem Summae theologicae, & libros quatuor adversus gentes, qui nunc Venetiis in bibliotheca Marciana servantur.

Thomas Cisterciensis claruit circa An. 1301.

THOMAS, Cisterciensis monachus, eloquentiam D.Bernardi, & ejusdem in colligendis divinae scripturae floribus diligentiam affectans, scripsit ad Pontium, Claramontensem episcopum, commentariorum in Canticum Salomonis libros octo non aspernandos; quorum methodum ipse in praefatione totius Operis in hunc modum expressit; EGO cum Ruth Moabitide post Origenem, & alios

prae-

praefatos messores Gregorium, Bedam, & Bernardum spicas, id est sententias, palea literae involutas, satago colligere: verum singulos versiculos ab integumento paleae absolvo brevi & compendiosa expositione, deinde enodatam sententiam multiformi disponens distinctione, postmodum, quasi apis argumentosa, percurrens flosculos scripturarum, quae exposita sunt & distincta, eorum roboro attestatione. Operis initium est, *Vehementer obstupesco, & ultra quam dici potest, admirari non desino*. Ascensius excudit Parisiis anno MDXXI.

THOMAS Hasselbachius, Germanus, divinarum scripturarum ac saecularis philosophiae peritissimus, ingenii acumine rarus, sermone Scholasticus, sed nimis diffusus & prolixus, & ob id reprehensioni quorundam obnoxius, (nam, cum esset ordinarius sacrae theologiae lector in gymnasio Viennensi, uno & viginti annis Esaiam Prophetam publice enarrans, ad finem primi capitis non pervenit) fertur scripsisse tam prolixae enarrationis suae in primum caput Esaiae Prophetae libros viginti quatuor anno Domini MCCCCX.

THOMAS Sperman, Anglus, ordinis Praedicatorum, scholastice epistolam ad Hebraeos & epistolam Jacobi exposuit anno Domini MCCXC. (a)

THOMAS Valden, Carmelita, Anglus, qui primus contra Hussitas, & Viclephitas erudita ac fortia emisit volumina, scripsit in Pentateuchum scholasticam Postillam. Thomas Valdea floruit Ann. 1409.

THOMAS Vius, cardinalis titulo sancti Xysti, ordinis Praedicatorum, natione Italus, patria Cajetanus, ejusdemque urbis episcopus, vir tam vitae sanctimonia, quam ingenii praestantia illustris, subtilissimus dialecticus, admirabilis philosophus, theologus incomparabilis, & inter eruditissimos doctissimi sui seculi longe eruditissimus, anno trigesimo aetatis suae propter singularem morum & doctrinae excellentiam trigesimus octavus magister generalis ordinis sui Romae electus est: & post aliquot annos in collegium cardinalium a Leone X. Pontifice assumptus, mox in Germaniam cum legationis munere missus ad compescendos prophanos rumores, quos Martinus Lutherus, Vitembergensis, novus haeresiarcha, apud Germanos excitaverat: inde vero reversus, iterum ab Hadriano Pontifice Maximo legatus in Pannoniam mittitur cum ingenti pecuniarum vi ad comparandas copias adversus Solymanum, Turcarum Imperatorem, Pannoniam infestis armis invadere molientem: revocatus deinde a Clemente VII. Pontifice Maximo Romam rediit: ubi, capta incensaque urbe a Caesariano exercitu, perditissimorum latronum praeda factus, quinque millium aureorum precio se ab eorum manibus redemit: nec multo post cum Clemens, summus Pontifex, in gravissimam & a medicis deploratam aegritudinem incidisset, ipse quoque gravissime aegrotare coepit, quasi se imminenti pontificatus oneri surripere vellet, ad quod communi omnium expectatione votisque vocabatur, ac morte sua Pontificis mortem praevenit, felicem animam Deo reddens IIII. Idus Augusti anno aetatis suae 66. a Christi vero nativitate MDXXXIIII. sepultusque est Romae in vestibulo templi Minervae pro foribus, in sepulchro humi effosso, quod vivens sibi ipse paraverat: cujus vitam prosa & carmine disertissime scripsit Flavius Aquilanus, ejus a secretis familiaris.

HIC igitur in extrema senectute sua, post innumeras lucubrationes in Aristotelis philosophiam, & in omnem D.Thomae theologiam editas, totam veteris ac novi testamenti molem juxta literae sensum omnium difficillimum ex Hebraea & Graeca veritate nudo brevique sermone exposuit, exceptis Cantico Canticorum, & Prophetis, quos moriens inchoatos deseruit, & Apocalypsin, quam de industria intactam reliquit, inquiens in ea exponenda non ingenio, sed divinatione opus esse: in caeteros vero divinae scripturae libros absolutos & integros reliquit commentarios: de quibus ego tantum subscriptos legi:

In Pentateuchum Moysi ad Clementem VII.libros 5. *Quotidianam de divinis.*

In omnes libros historicos, qui de Canone Hebraeorum sunt, ad Clementem VII. lib.XI. videlicet

In Josue librum unum. *Divo Hieronymo, Pater beatissime.*

In

(a) Thomas Sperman ex N.Leandro edidit etiam commentarios in Genesim. Vide laudatum Echardum *Script. Ord. Tom. 1. fol. 511.*

In Judicum lib.1. *Tempus senum, qui noverant opera Dei.*
In Ruth lib.1. *In diebus &c.*
In Regum lib.4. *Et fuit vir &c. Titulus tam libri hujus.*
In Paralipomenon lib.2. *Circa titulum libri.*
In Esdram lib.1. *Principium hoc expositum est.*
In Nehemiam lib.1. *Principium hujus libri testatur.*
In Job lib.1. *Quemadmodum quinque libros Moysi.*
In Psalterium ad Cle.VII.Pon.Max. li.1. *Divinorum Psalmorum.*
In Proverbia lib.1. *Expositis omnibus prioribus.*
In Esaiam lib.1. *Visio Esaiae.*
In Matth. ad Clem.VII.Pont.Max. lib.1. *Romanae ruinae pars.*
In Marcum lib.1. *Finito Matthaea.*
In Lucam lib.1. *Completo Marca.*
In Joannem lib.1. *Joannes ultimus Evangelista.*
In Actus Apostolorum lib.1. *Primus &c. Lucas Evangelista.*
In Epist. Pauli ad Carolum V. Aug. li.14. *Inter praeclarissimas animi.*
In Epistolas Canonicas lib.7. *Non est usquequaque certum.*
Ex variis novi Testamenti locis Jentaculorum lib.8. *Occurrunt in primis.*
In totum vetus Testamentum novam ex Hebraïco translationem.
In totum novum Testamentum emendationem juxta Graecorum codicum fidem.

SCRIPSIT Ambrosius Catharinus, archiepiscopus Compsanus, ordinis Praedicatorum, tam adversus praedicta scripturarum commentaria, quam adversus caetera hujus viri opuscula Annotationum, sive Invectivarum libros sex, valde acres; de quibus cuique suum liberum judicium relinquo. Antonius item Lusitanus a Fonseca, ordinis Praedicatorum, Annotationes elucidatorias non omnino poenitendas commentariis ejusdem cardinalis in Pentateuchum superaddidit.[a]

TICHONIUS, natione Afer, cujus Augustinus in 2. libro Retractationum nonnullas expositiones expositionibus D. Cypriani praetulit, vir in divinis & humanis literis eruditus, adversus Donatistas acertime scripsit, cum esset ipse in aliquibus dogmatibus Donatista: composuit autem isagogicum volumen, REGULARUM praenotatum; in quo septem mysticas regulas attulit, quasi septem claves, ad aperiendam, investigandam & inveniendam occultam scripturarum intelligentiam valde utiles: quarum prima est De Domino & ejus corpore, secunda De Domini corpore bipartito, tertia De promissis & lege, seu De spiritu & litera, quarta, De specie & genere, seu De toto & parte, quinta De temporibus, sexta De recapitulatione, septima De diabolo & ejus corpore. Has regulas D. Augustinus in tertio libro De doctrina Christiana, Cassiodorus in praefatione commentariorum in Psalmos, & Isidorus libro primo de summo bono, satis laudatas, multis verbis recensent, ac examinant. Libri hujus initium est, *Necessarium duxi ante omnia.*

IDEM, ut Gennadius auctor est, exposuit Apocalypsim Joannis ex integro, nihil in ea carnale, sed totum intelligens spirituale: in qua expositione dixit angelicam stationem corpus esse: mille annorum quoque regni in terra justorum post resurrectionem futuri suspicionem abstulit; neque duas in carne mortuorum resurrectiones futuras, unam justorum, alteram injustorum, sed unam, & semel omnium; in qua resurgent etiam abortivi: Distinctionem autem duarum resurrectionum sic ostendit, ut primam, quam justorum revelationem dixit, credamus modo in ecclesiae incremento agi, ubi justificati per fidem a morticiniis peccatorum suorum per baptismum ad vitae aeternae stipendium suscitantur; secundam vero generaliter omnis hominum carnis. Hos commentarios Primasius, Uticensis episcopus, majori ex parte in explanationes a se in Apocalipsin editas transfudit:

(a) Thomas de Vio non quidem Anno aetatis suae XXX., ut Xystus scribit, fuit adsumtus ad totius Ordinis regimen, sed longe post vel XXXVIII. aetatis suae anno, ut scribit N. Natalis *Hist. Eccles. Sec. XVI.* vel potius, ut N. Echardus animadvertit, anno aetatis sua XL. nimirum in Capitulo Generali Romae coacto Anno MDVIII. quod certe magis congruit bene libratis annis, quibus Philosophicam, Theologicamque Cathedram in pluribus, iisque Celebrioribus Academiis fuit moderatus, quae omnia apud laudatum Echardum *Tom. Script. Ordin. fol.* 14. videre est.

dit: quos etiam Beda Venerabilis presbyter in tres libros coarctavit; in quorum praefatione sic de Tichonio scribit: TICHONIUS Apocalypsin sancti Joannis & vivaciter intellexit, & veridice, satisque catholice disseruit, praeter ea duntaxat loca, in quibus suae partis, id est Donatistarum schisma defendere nisus, persecutiones, quas ipsi a religiosissimo Valentiniano principe, videlicet ut haeretici pertulerunt, ecclesiis eorum, & plebibus, hominibusque, & possessionibus sub catholicorum manus contraditis, & sacerdotibus exilio retrusis deflet, & martyria vocans, has in eadem gloriatur Apocalypsi fuisse praedictas. Floruit Theodosio, & filiis ejus imperantibus anno Domini CCCXC.

TILMANNUS Aquensis, Germanus, Carmelita, cui praestans fuit ingenium, ac divinis humanisque literis excultum, lector academiae Coloniensis, scripsit in Evangelium Matthaei scholastica dictione librum unum anno Domini MCCCL.

TITUS, Bostrenae ecclesiae in Arabia episcopus, scripsit Graecos in Evangelia commentarios, quorum meminit in catalogo Tritemius. Claruit sub Juliano Principe: cujus edicto ex episcopatu suo depulsus, cum in exilium degeret, fortes adversus Manichaeos scripsit libros anno Domini CCCXL.[a]

TRIPHON, Origenis discipulus, tam ecclesiasticis, quam ethnicis doctrinis eruditus, scripsit in 15. Geneseos capitulum περὶ τῶν διχοτομημάτων, hoc est, De dimidiatis partibus vaccae, arietis, & caprae, quas Abraham una cum columba & turture obtulit Deo in sacrificium, librum unum; item De qualitate sacrificiorum, quae toto Levitici volumine continentur, lib. 1. Claruit anno Domini CCXXX.

TRIPHYLLIUS, Ledri, sive Leuteonis in Cypro episcopus, eum diu apud Berytum artibus, legibus, & eloquentiae dedisset operam, omnium aetatis suae eloquentissimus evasit, sed affectatione non caruit: unde cum aliquando multorum episcoporum hortatu ad populum verba faceret, dictumque illud enarraret Servatoris nostri ad paralyticum, *Tolle grabbatum tuum, & ambula*, offensus ruditate dictionis pro κραββάτῳ id est grabbato, κλινίδιον, id est lectulum dixit: quod moleste ferens Spiridion, Trimmythuntis Cypri episcopus, Num tu quidem, inquit, praestantior es eo, qui grabbatum dixit: qui igitur pudor iste est, verbis illius cum decore non velle uti? atque his dictis in conspectu omnium, episcopali sede exurgens, fastum & supercilium eorum, qui oratione affectata sese efferrent, objurgavit. Hic igitur inter alia, quae in sacras literas commentatus est, commentaria quoque edidit in Canticum Canticorum venustissima. Claruit sub Constantio Augusto anno Domini CCCL. Nicephorus lib. 8. cap. 42.[b]

TULLIUS Crispollus, Reatinus, vir admodum pius & eruditus, Matthaei Veronensis episcopi viri sanctitate praecipui alumnus, edidit Italica lingua tractatum De passione Domini ex quatuor Evangeliis, sensibus & stylo admirabilem; quem Joannes, Joannis Lusitaniae regis nepos, & Averiae dux, lectione ejus incensus, Latinitati donavit, stylum & mentem auctoris feliciter assecutus. Scripsit item Italico sermone commentarios in Matthaeum, summa laude & veneratione dignos; quos mihi in concilio Tridentino ostendit Aegidius Foscararius ex ordine Praedicatorum, Mutinensis episcopus, episcoporum omnium hujus temporis eruditissimus atque sanctissimus. Claruit anno Domini MDXL.

V

VERNERUS Lorevinch de Laër, natione Theutonicus, patria Vestphalus, ordinis Cartusiensium, domus sanctae Barbarae in Colonia Agrippina, vir in divinis scripturis studiosissimus & valde eruditus, vita & conversatione devotus,

(a) Qui sub nomine Titi Bostrensis extant commentarii in Evangelium S. Lucae, Frontone Ducaeo interprete, hujusce Titi non sunt, sed alterius longe posterioris, cum in eisdem commentariis laudentur Patres ipso recentiores Nazianzenus, Nyssenus, Chrysostomus, Isidorus Pelusiota, Clemens Alexandrinus, aliique. In Catena autem Graeca in Lucam, quam vulgavit Balthazar Corderius, extant plura Titi Bostrensis fragmenta ex aliis ejusdem operibus, quae non extant. Vide quae de eo habet Richardus Simonius *Hist. Crit. de Comment. Novi Testamenti cap.* 30.

(b) Guillelmus *Cave Hist. litt.* ad An. 340. ex Sozomeno *lib.* 1. *cap.* 11. Triphyllii acta commemorans adserit, quod ille in praefata lectione vice τοῦ κραββάτου quasi minus elegantis, substituit Σκίμποδα.

tus, edidit opus grande super omnes epistolas Pauli, quod praenotavit DOCTRINale PAULI: cujus ioitium est, *Doctrina Pauli Apostoli*: item composuit De laudibus Pauli libros septem, quorum Ioitium, *Sicut fuit cum Moyse, sic &c.* Claruit sub Maximiliano anno a partu Virginis quarto & nonagesimo supra millesimum & quadringentesimum.

VENANTIUS Honorius, Clementianus, Fortunatus, presbyter Italicus, scripsit in orationem Dominicam enarrationem brevem, piam, elegantem, & variis ioterpretarlooibus foecundam: ejus initium est, *Tantae pietatis profunda misericordia*. Claruit anno Domini DCC.

Victorinus, saltem in Graecise Asinio natus, Petavionensis in Pannonia superiore Episcopus.

VICTORINUS, Pitabionensis episcopus & martyr, divinorum voluminum fuit admodum studiosus: huic Hieronymus eruditionem tribueos, & eloqueotiam adimens, in libro De viris illustribus inquit. VICTORINUS MARTYR, cum non aeque Latine, ut Graece, nosset, scripsit Latino sermone opera multa, grandia quidem in sensibus, sed compositione verborum viliora: & in epistola ad Paulinum idem repetens, ait: INCLYTO Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest: In epistola vero ad Magnum Oratorem eruditiooem quoque ei detrahere videtur, inquiens: VICTORINO martyri licet in libris suis desit eruditio, non tamen deest eruditionis voluntas. Quae sane Hieronymi verba non de sacra, sed de prophana saecularium disciplinarum doctrina intelligenda sunt. Is igitur scripsit explanationes in Genesim, in Exodum, in Leviticum, in Ecclesiasten, in Cantica Caoticorum, in Esaiam usque ad visionem quadrupedum in deserto, in Ezechielem, io Abacuch, in Matthaeum, & in Apocalypsin brevem commentarium anootationum per intervalla dispositarum; qui nunc typis excusus circumfertur cum hujusmodi Hieronymi praefatione.

HIERONYMUS ANATOLIO.

DIVERSOS marina discrimina transvadentes iovenlunt casus: si turba ventorum fuerit vehementior, formido est: si terga jacentis elementi moderatior crispaverit aura, pertimescunt insidias: ita mihi in hoc videtur, quod misisti, volumine, quod in Apocalypsin explanationem videtur cootinere Victorioi, & est periculosum, & obtrectatorum latratibus patens, de egregii viri opusculis judicare: nam & anterior Papias Hierapolites episcopus, & Nepos in Aegypti partibus episcopus de mille annorum regno ita, ut Victorinus, senserunt: at, quia me literis obtestatus es, nolui differre: sed, ne spernerem precantem, Majorum statim libros revolvi; &, quod in eorum commentariis reperi, Victorini opusculis sociavi: ab jota inde, quae ipse secundum literam senserit, a principio libri ad signum crucis, quae ab imperitis erant vitiata scriptoribus, correximus; exinde usque ad finem voluminis addita esse cognosce. Jam tuum est discernere, &, quid tibi placeat, comprobare. Si vita nobis comes fuerit, & Dominus sanitatem dederit: tibi oostrum io hoc volumine potissimum sudabit ingenium, Anatoli charissime.

GELASIUS Papa dist. 15. Victorini scripta inter Apocrypha rejicit. Claruit sub Valeriano & Galieno Imperatoribus anno Domioi CCLXX.

VICTORINUS Massiliensis, rhetor, ad filii sui Etherii personam commentatus est continuata expositionis serie quinque & vigioti priora capita libri Geneseos, id est a principio libri usque ad obitum Abrahae patriarchae, pio quidem sensu: sed utpote saeculari literatura homo occupatus, & nullius magisterio in divinis scripturis exercitatus, levioris ponderis sententias, ut inquit Geonadius, figuravit. Moritur Theodosio & Valentiniano regnantibus, aono Domini nostri Jesu Christi CCCCXXX.

VILLERAMUS, natione Germanus, professione monachus sancti Benedicti, abbas Marspurgeosis, vir elegantis ingenii & eruditionis, carmine non minus valens, quam soluta oratione, edidit in Cantica Canticorum ex diversi generis carminibus prosa intermistis commentariorum libros tres, jocunda varietate compositos, & ad imitatiooem librorum Marciani Capellae De nuptiis Philologiae, & Mercurii concinnatos: quos EPITHALAMION DE NUPTIIS CHRISTI ET ECCLESIAE attitulavit: eorum initium est, *Cum majorum studia*. Claruit sub Henrico tertio anno Domini MLXX.

VIN-

VINCENTIUS Presbyter, natione Gallus, linguam habens usu loquendi & Majorum lectione politam, commentatus est primos aliquot psalmos, ex quibus nonnullos legit Sancto homini Dei Cannati, audiente Gennadio, Massiliensis ecclesiae praesbytero, promittens simul, si Dominus ei vitam & vires daret, se in toto Psalterio eodem stylo laboraturum. Claruit sub Martiano Imperatore anno Domini CCCCL.

VINCENTIUS, Belluacensis episcopus, natione Burgundus, ex ordine Praedicatorum, inexplebili discendi, docendi, legendi, scribendique ardore captus, & nullis unquam studiorum laboribus ac vigiliis fessus, cum omnes omnium pene gentium libros longo tempore, & assidua diligentia revolvisset, hortatu amicorum, & sumptibus Philippi Valesii Gallorum regis adjutus collegit ex dictis innumerabilium auctorum tam Christianorum, quam Gentilium in Hexaëmeron volumen ingens, triginta duobus magnis libris divisum; quod idcirco SPECULUM NATURALE inscripsit, quia in hoc uno complexus esset quicquid speculatione, admiratione, & imitatione dignum inveniri potest in his, quae in mundo visibili & invisibili ab initio usque ad finem facta, vel dicta sunt, sive etiam adhuc futura sunt, annotatis intra ipsas contextus lineas singulorum auctorum nominibus, ex quorum scriptis hoc Opus consarcinavit. Summa autem librorum praesentis voluminis haec est, videlicet.

DE PRIMA mundi creatione, hoc est De creatore, & de his, quae ab eo ante omnem diem creata sunt, lib. 1. qui incipit, *Quoniam multitudo librorum*.

DE opere primae diei	lib. 1.
DE opere secundae diei	lib. 2.
DE opere tertiae diei	lib. 10.
DE opere quartae diei	lib. 1.
DE opere quintae diei	lib. 2.
DE opere sextae diei	lib. 11.

DE opere septimae diei, quae Deus, postquam requievit die septimo, operatur usque modo lib. 4.

CLARUIT sub Friderico Imperatore secundo, anno Domini MCCXL. (a)

VINCENTIUS Valentinus, ex ordine Praedicatorum, declamator suo tempore omnium celeberrimus, scripsit in lectiones Evangelicas, quae per singulos anni dies in ecclesia leguntur, sermonum Tomos tres, qui inter Sermonarios scholasticos primas habent. Claruit in concilio Constantiensi, mortuusque est anno Domini MCCCCXX. & a Callisto Pontifice ejus nominis tertio inter divos relatus.

S. Vincentius Ferrerius, Hispanus, patria Valentinus, SS. fastis adscriptus fuit An. 1456.

(a) Multifariam de N. Vincentio loquuti sunt Scriptores posterioris aetatis dum ejus patriam distinxerunt. N.S. Antoninus *III. P. Tit. de claris Ord. Praedicatorum viris* sic de eo loquitur: „ Frater „ Vincentius Belvacensis, Burgundus, atque Gal„ lus. „ Quidve voluerit indigitare dum eum simul e Picardia, & Burgundia facit, prorsus ignotum: scio tamen, quod ex ejus loquendi modo diversimode senserint ceteri Scriptores, qui post S. Archiepiscopum floruerunt. NN. uterque Senensis Xystus, & Antonius, Leander, & Altamura, quibus ex exteris consentiunt Volaterranus, Miraeus, Possevinus, & Vossius, Vincentium natione Gallum adserunt, Burgundiae natum, sed Bellovacensem Episcopum. Alii Burgundiae itidem natum illum adserunt, sed ex eo Bellovacensem dictum adfirmarunt, quia apud Bellovacos suos protraxit lares, quare ex diutina habitatione Bellovacensis fuit dictus qui Gallus origine erat. Sic enim scripserunt Labbeus, Boulaeus, Cavius, Dupinius, &c. Tandem alii Burgundum cognomine dixerunt ex gentilitia *Burgundia* familia apud Bellovacos tunc celebri, quod est prorsus divinare. Natione igitur Bellovacensem fuisse Vincentium tradunt Authores omnes coaevi, & suppares, Martinus Polonus, Tholomaeus de Luca, Bernardus Guidonis, & alii. Bellovacensem se ipsum nominat Vincentius & *in epistola consolatoria ad S. Ludovicum Regem Francorum super morte primogeniti*, & in opusculo *de Regalium puerorum institutione ad Margaritam Reginam* S. Ludovici conjugem, in quibus ita subscribit: *F. Vincentius Belvacensis*, & quidem juxta morem consuetum ne dum religione obstrictis, sed etiam secularibus XIII. Seculi, praesertim Parisiensibus Theologis, qui reticentes propriae familiae cognomen patriam nomini adpingere consueverunt, ut videre est in Petro de Lemovicis, Henrico de Gandavo, Guilielmo Parisiense, Aegidio Romano, aliisque innumeris. Quod autem N. Xystus, aliique tradiderunt de N. Vincentii Episcopali Bellovacensi dignitate procul abit a vero, tum quia nullum de eo extat monumentum in Bellovacensi Ecclesia, tum etiam quia apud Veteres Scriptores, qui de eo scripserunt, altum extat de hisce infulis silentium. Virum literis inlustrem regiorum puerorum Praeceptorem &c. adstruunt, nunquam vero alicujus Ecclesiae Pastorem. Videsis praesertim utrumque N. Jacobum Quetif, & Echard. *T. I. Script. Ord. fol.* 125. & quae de 1. 2. & 2. 2. S. Thomae perperam Launojus scribit N. Vincentio adjudicans, consule apud eundem Echardum *Summa S. Thomae Vindicata*, ubi cavillos Launoii enervat, & de Bellovacensis operibus refertum adcuratumque criterium exhibet.

Vitalis a Fur. no iato tunctus An. 1327. scripsit etiam Speculum morale totius S. Scripturae, Commentarios in Proverbia Salomonis, & IV. Evangelia.

VITALIS, ex ordine Minorum, S. Romanae ecclesiae cardinalis, Postillam fecit in Apocalypsin, quae incipit, *Spiritu magno viatu ultima*: habetur Bononiae in bibliotheca Praedicatorum manu scripta.

UMBERTUS, Carnotensis episcopus, scripsit in illud Gen. 49. Non auferetur sceptrum de Juda, adversus Judaeos librum unum anno Domini MC.

VULPHILAS Gothus, Gothorum episcopus, cujus Socrates in historia ecclesiastica meminit, primus Gothorum literas adinvenit, primusque illis omnes divinas scripturas e Graeco in Gothicam linguam a se conversas tradidit, & catholice explicavit, diu multumque adversus Arrianos decertans: scribit tamen Theodoretus eum, minis & pollicitationibus Eudoxii Arriani permotum, denique ad partes Valentis Augusti, Arriana peste laborantis, declinasse. Claruit anno Domini CCCLXX.

Z

ZACHARIAS, Chrysopoleos episcopus, vir suo tempore celeberrimus, quatuor Evangelia, in unum continuum corpus ab Ammonio Alexandrino redacta, quatuor commentariorum libris explicavit; quos ex sententiis Patrum in unam catenam contextis pulchro artificio coaptavit. Operis initium est, *De excellentia Evangelii, & differentia ejus ad legem &c.* Claruit anno a partu Beatissimae Virginis millesimo ac centesimo.

Zacharias Hierocaesar. in II. Nicaen. Synod. Ann. 787. clarus.

ZACHARIAS, Hierocaesareae episcopus, in secunda Nicaena Synodo clarus, scripsit Graeco sermone Dialogum continuatae narrationis, statuam auream ex secundo capite Danielis explicantem, cui titulus est ΧΡΥΣΕΙΚΩΝ, hoc est AUREA HOMINIS STATUA.

ZENO, Veronae episcopus, & martyr, scripsisse dicitur sermones plurimos in varios divinae scripturae locos; pro quibus Guarinus Veronensis, orator, centum ab hinc annis volumen sermonum diversi generis emisit in lucem: in quo sermones, ad expositionem sacrarum literarum spectantes, habentur hujusmodi:

In principium Geneseos	sermones duo.
In Gen. 12. De Abraham	sermo 1.
In Gen. 28. De somnio Jacob	sermo 1.
In Gen. 38. De Juda & Thamar	sermo 1.
In Exodum	sermones 5.
In Deut. 15. super, Attende tibi,	sermo 1.
De Job	sermo 1.
In principium Psalmi 79.	sermo 1.
In versiculum Psalmi 100.	sermo 1.
In Psalmum 126.	sermo 1.
In Psalmum 127.	sermo 1.
In Psalmum 128.	sermo 1.
In Psalmum 129.	sermo 1.
In Psalmum 139.	sermo 1.
In Esaiam	sermones 4.
In Danielem	sermo 1.
De tribus pueris	sermo 1.
De Susanna	sermo 1.
De Jona	sermo 1.
In Lucae caput 12. De divite, agrum uberem habente,	sermo 1.
In Joan. 11. De Lazaro	sermo 1.
In 1. Cor. 15. super illud, Primus homo de terra terrenus, De corpore & spiritu	sermo 1.

Constat hos sermones majori ex parte collectos esse ex diversis auctoribus, qui ducentis pene annis fuerunt Zenone posteriores: nam sermones, qui Psalmos, a nobis enumeratos, exponunt, descripti sunt ex commentariis Hilarii, ne verbo quidem immutato: sermo in illud, Attende tibi, una cum alia concione De livore & invidia, quae in eodem volumine hunc subsequitur, divi Basilii est: caeteri vero sermones, sive magis fragmenta sermonum, ob styli diversitatem, varios arguunt auctores: sed & auctor sermonis De continentia, qui hoc opere continetur,

tur, affirmat se a Christi ortu abfuisse anois quadringentis, & eo amplius. At Petrus, Equilinus episcopus, scribit Zenonem sub Gallieno Imperatore vixisse, ejusdemque filiam, desperato morbo oppressam, divinitus curasse, anno scilicet redempti orbis CCLX.

Catalogus Expositorum Hebracorum, seu Rabbinorum, qui Judaica lingua, & juxta Hebraicas traditiones divinas literas exposuerunt.

PIUS V. PONT. MAXIMUS, cum ante pontificatum, ei divinitus collatum, amplissimo ac sacro totius Christianae Inquisitionis Senatui praeesset, anno videlicet humanae salutis MDLIX. misit me Cremonam ad abolendos Thalmudicos Hebraeorum libros impiae ac prodigiosae doctrinae, quos Judaei ex omni ferme Italia in eam urbem, tanquam in commune Judaicae nationis asylum, convexerant: cum igitur ea de causa coepissem diligenter evolvere universas ipsorum bibliothecas, & typographicas officinas, omnium, quae tum io Italia erant, copiosissimas, reperi infinitum oumerum Hebraicorum voluminum, inter alia vero, infrascripta Hebraeorum expositorum in divinas scripturas commentaria: quorum cum aliquam mentionem apud nostros explaoatores, praecipue scholasticos, prius ioveniffem, libuit eorum oomina summatim colligere, & hic collecta in calce hujus libri appendicis loco subnectere: sunt autem haec.

ABRAHAM, Esdrae filius, quem Hebraei Aben Ezra cognomine Sapientem vocant, natione Hispanus, grammaticus, philosophus, astrologus, & theologus magnus, scripsit in totum vetus testamentum libros viginti quatuor: nos tantum vidimus commentaria in Mosem, & Prophetas, impressa Veoetiis apud Bambergum. Moritur in insula Rhodo, ubi celebris vixerat, anno M.CCXVII.

ABRAHAM Hispanus scripsit in Pentateuchum expositionem, quam vocavit FASCICULUM MYRRHAE.

ABRAHAM Parizol explanationes emisit in Job.

ABRAHAM Sava composuit commeotum io Pentateuchum, quod ZEROR AMOR appellatur.

ACHAI GOON, pervetustus interpres, in totum Mosen commentum fecit, quod SEELTHOT, id est Quaesita, dicitur.

AMMAI explanationem scripsit in Psalmum decimum nonum, cui titulum fecit, DE RECONDITIS PSALMI XIX.

BACAIAI composuit commentarium magnum in Pentateuchum, quod nuper Justinianus Venetiis excusit: scripsit & in quinque volumina quae Hebraei vocant Chames Meghiloth, id est in Ruth, Esther, Ecclesiasten, Canticum, & Threnos.

BERESCITH Rabba, seu Raboth, est commentarius in Peotateuchum, continens farraginem Hebraïcarum explaoarionum.

BARUCHIAS, quem, ut Hieronymus in commentariis Ecclesiastis testis est, maxime admirantur Judaei, scripsit in Ecclesiasten explanationes laudatissimas.

CHISCHIA edidit explanationem in quinque libros Mosis, quae CHIZCONI, id est Chischionica, nuncupatur.

CHAUBENAKI fictum est vocabulum, sonans Modium purae farinae: sic Rabbi quidam innominatus commentaria sua in Proverbia Salomonis inscripsit.

DAVID Kimchi, filius Rabbi Joseph Kimchi, scripsit in Psalmos, & in omnes Prophetas succincta juxta literam commentaria; ex quibus nuper Thomas Rherus, Anglus, transtulit Latine expositiones in Aggaeum, Zachariam, & Malachiam; Pellicanus vero & Paulus Fagius, haeretici, explanationes in Psalmos: collegit etiam Sciarascim, hoc est Lexicon, sive Dictiooarium radicum, seu vocum linguae sanctae, ex diversis Rabbinis consarcinatum. Floruit circa annum salutis nostrae M.CCCLXXX.

HUILLUS Patriarcha scripsit in Psalmos, & in Esaiam commentationes: quarum meminit Origenes, illi contemporaneus, io expositione Psalmi 80. & in Esaiam Tom.30. iisdem in locis ejusdem laudans explanationes.

JACOB Minor Prologum magnum edidit io libros Mosis.

JEUDA scripsit in totum Mosen commentarium, MINCHATH JEUDA appellatum.

JOSEPH Caecus, qui ferme annis trecentis floruit post secundam templi destructionem, ut in Octaplo suo testatur Augustinus Nebieosis episcopus, edidit translationem Chaldaïcam in Psalmos.

JOSEPH Kimchi, pater David Kimchi, scripsit Commentaria in Pentateuchum, in Psalmos, & omoes Prophetas; quae inter caeteros libros, ad oos allatos, in membranis conscripta invenimus. Claruit circa anoum Domini MCCCL.

ISAAC Hamaa scripsit Commentarios in Pentateuchum, qui inscribuntur HEKEDATH ISCHAC, id est, Sacrificium Isaach. Scripsit item in Chames Meghiloth, id est, in quinque volumina, Ruth, Esther, Ecclesiasten, Canticum, & Lamentationes, Commentaria.

ISAAC Ben Schola, collegit explaoationem in Psalmos, ex qua Augustinus Nebiensis multa transtulit in Octaplo Psalmorum.

ISAAC Karo, Syrus, collegit Commentariolum in Pentateuchum, qui a Judaeis vocatur THULDOTH ISCHAC, id est, Generatio Isaach, aono Do.MDL.

ISAAC Nathan scripsit Concordantias Bibliae, ad similitudinem cooordantiarum Latinarum, quas Hugo Carensis io Biblia edidit. Hae ab Hebraeis vocantur JAIR NATHIB, hoc est, Illuminans iter.

ISMAEL scripsit in partem posteriorem Exodi Commeotarium, qui dicitur MECHILTA.

LEVI Ben Getson, Rabbinorum ultimus, scripsit Commentarios in Pentateuchum, in Josue, Judicum, Samuel, Regum, Psalmos, Proverbia, Job, Prophetas, & libros Historicos omnes: quos excudit Daniel Bambergus Venetiis.

MANAHEM a Rechanate edidit Commentarios io Pentateuchum, ZIONI praenotatos: quorum cum mille fere exemplaria, ionumeris Thalmudisticarum impietatibus referta, ad nos fuissent perlata, mandante Sacro Romanae Inquisitionis Senatu, una cum aliis decem millibus Thalmudicorum scriptorum voluminibus exusta fuerunt.

MASSORETH, id est, Traditiones, & correctiones Bibliae, opus est, diversorum Rabbinorum castigationes in Biblia continens.

MIDRAS Thellim est nomen Commentarii, quod complectitur Rapsodias explanationum diversorum Rabbinorum in Psalmos: ex hoc Augustinus, Nebiensis episcopus, scholia in Octaplum Psalmorum collegit.

MOSES Aegyptius, filius Maimoni, scripsit doctissimum Opus, quod MORE HANEUCHIM, hoc est, Ducem errantium, inscripsit; in quo plurima divinae Scripturae loca diligenter exposuit. Ex hoc Opere, tam divus Thomas, quam caeteri theologi scholastici varia testimonia ad enarrationem sex dierum producunt. Claruit circa annum Domini millesimum. De hoc apud Hebraeos celebratissimum fertur elogium, quod A MOSE USQUE AD MOSEM NON SURREXIT ALTER MOSES, SICUT ISTE: hoc est, quod a Mose legislatore usque ad Mosem Aegyptium non fuerit ullus huic Mosi eruditione conferendus. Hunc Judaei RAMBAM, hoc est, Rabbi Mosem, Ben Maimoni vocant, nomen ipsius, ac dignitatis ipsius, & patris ipsius unico vocabulo, ex quatuor capitalibus earundem appellationum literis composito, perstringentes; quod & in plerisque aliis Rabbinorum titulis facere solent.

MOSES Gerundeosis Ben Neheman, scripsit in Pentateuchum, & io Job Commentaria erudita: huic Judaei inter Kabalistas ultimi temporis primas tribuunt.

MOSES Hadarsan edidit Commeotaria in Genesim, & in Psalmos; quorum centones adducit Nebieosis episcopus in Octaplo Psalmorum.

PESIKTHA, hoc est, Determinatio, nomen pervetusti Commentarii est, ignotum habentis auctorem: quod tres posteriores libros Mosis exponit.

SAADIAS Ben Gioo, scripsit Commentarios in Danielem, a Bambergo excusos Venetiis.

SALOMON Jarchi, Gallus, quem Judaei, composito ex initialibus literis nomi-

nomine, Rasci vocant, Isaac filius, inter recentiores primus, scripsit Commentarios in totam Bibliam: estque apud suos vir magnae auctoritatis: citatur hic aliquando a nostris scholasticis explanatoribus, praecipue vero apud Lyranum. Claruit circa annum Domini millesimum.

SIRHASIRIM Pirus, hoc est, Cantici Canticorum, explanatio ab incerto auctore collecta.

SIFRA, id est, Liber, nomen est vetusti Commentarii super Leviticum, cujus auctor ignoratur; quem vulgus Judaeorum appellat THORATH COENIM, hoc est, Lex sacerdotalis.

SIFRI nomen antiqui commenti est super posteriorem partem libri Numerorum, & totum Deuteronomion; cujus auctor per excellentiam RAB, id est, Magister appellatur.

SIMEON, filius Jochay, inter Judaeos expositores vetustissimus, scripsit ante Christum natum volumen ingens in Pentateuchum, ZOAR nuncupatum; cujus duo millia exemplaria in officina Typographica Cremonensi excusa invenimus, & jam ab Hispanis militibus incendio destinata servavimus.

SIMEON Ben Joachim, super Leviticum amplissimum volumen scripsit; in quo pene omnium rerum naturas discutiens ostendit, quomodo Moses secundum triplicis mundi convenientiam, & rerum naturam, arcam, tabernaculum, vasa, vestes, ritus, sacrificia, & reliqua mysteria ad Deum, & virtutes coelestes placandas, & ad expiandum hominem horum imaginem ordinavit: idem composuit in omnes viginti quatuor veteris instrumenti libros Jalcut, id est, Collectanea, quae SIMONI, hoc est, Simonica, inscribuntur.

THARGUM, id est, Translatio, & Paraphrasis, praesertim de lingua Hebraïca in Chaldaïcam, magnae apud Hebraeos auctoritatis est: Judaei enim ex captivitate Babylonica, in qua linguae Sanctae obliti fuerant, redeuntes, alienam linguam in Palaestinam reportarunt, nempe Chaldaïcam, sive Syriacam, quam didicerant in Chaldaea: eaque usi sunt in terra sua, etiam tempore Christi, atque in eam transtulerunt legem Mosaïcam, Prophetas priores & posteriores. Auctores interpretationis hujus fuerunt Onkelos, qui Pentateuchum vertit; Jonathan, qui & Legem, & Prophetas transtulit; Rabbi Joseph, qui vertit Psalterium, Proverbia, Job, Ecclesiasten, Cantica, Ruth, Esther, &c. Hanc Franciscus Xymenius, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis, affirmat esse in Pentateucho sinceram ac fidelem, in caeteris vero divinae Scripturae voluminibus nugacem.

Catalogus Expositorum Sanctae Scripturae, juxta ordinem voluminum utriusque Testamenti digestus; in quo enumerantur explanatores, qui vel in omnes, vel in aliquot, vel in singulos Bibliorum libros scripserunt.

Eorum, qui in vetus Testamentum scripserunt, Catalogus.	*Eorum, qui in utranque Testamentum scripserunt, Catalogus.*	
		Hieronymus
		Hugo Carensis
		Hugo Victorinus
Aquila	Albertus Magnus	Jacobus Genuae Archiep.
Eusebius Caesariensis	Alexander Hales	Joannes Chrysostomus
Hesychius Monachus	Apollinarius Junior	Isidorus Junior Cordub.
Josephus Jerosolym.	Anselmus Laudunensis	Isidorus Pelusiota
Justus Tyberinus	Augustinus Nebiensis	Nicolaus Gorran
Lucianus	Aurelius Augustinus	Nicolaus Lyranus
Matthaeus Doringus	Barptolemaeus Urbinas	Nicolaus Zicenius
Paulus Burgensis	Beda	Origenes
Patrophilus	Dionysius Cartusianus	Paterius
Septuaginta duo Interpr.	Franciscus Georgius	Petrus Brunaquellus
Sophronius.	Franciscus Xymenius	Petrus Bercorius
Symmachus	Godelbertus	Petrus Cantor
Theodotion.	Godefridus Tilmannus	Petrus Comestor
	Godefridus Viterbiensis	Petrus Paludanus
	Haymo	Petrus Riga

Pon-

Pontius Carbonellus
Rabanus
Richardus Victorinus
Rupertus Tuitiensis
Sanctes Pagninus
Seraphinus Cumiranus
Strabo
Thomas Cajetanus.

In Octateuchum, id est, Octo primos sanctae Scripturae libros, ab initio videlicet Geneseos usque ad Paralipomenon scripserunt

Alfonsus Tostatus
Claudius Monachus
Gregorius Papa
Jacobus Martinus
Oecumenius
Philo Judaeus
Procopius Gazaeus
Stephanus Anglicus
Theodoretus.

In Pentateuchum, id est, in quinque libros Moysis, scripserunt

Alanus Insulensis
Albertus Patavinus
Aristobulus Antiquior
Aristobulus Junior
Augustinus Steuchus
Benedictus Stendal
Bruno Archiep. Coloniens.
Cyrillus
Diodorus
Erardus
Eucherius
Franciscus Vatablus
Hieronymus ab Oleastro
Hugo Victorinus
Jacobus Lusanus
Joannes Zacharias
Matthaeus Ebroicensis
Paulus Ricius
Remigius.

IN GENESIM SCRIPSERUNT

Aegidius
Albinus
Aloysius Lyppomanus
Ambrosius Compsae
Ambrosius Mediolanen.
Anastasius Junior
Andreas Bilius
Anselmus Cantuarien.
Antonius Honcala
Apion
Avitus
Aurelius Prudentius
Bruno Ruthenus
Candidus
Clemens Alexandrinus
Dracontius
Eccardus
Eucherius
Eusebius Caesariensis
Eusebius Emesenus
Gennadius Constantinopolitanus
Gregorius Nyssae
Guillelmus Hamerus
Guillelmus Parisiens.
Guillelmus Pepin.
Henricus Hassius
Henricus Langenstein.
Hermannus Schildius
Hieronymus Fracastorius
Hieronymus Savonarola
Hilarius Arelatensis
Hippolytus
Honorius Augustudonensis
Joannes Buteo
Joannes Duns
Joannes Picus
Isota Nogarola
Junilius
Ludovicus Junior
Melito
Methodius
Nicolaus Cusanus
Nicolaus Trivet
Novatianus
Paulinus Nolae
Petrus Aliacus
Remigius
Richardus Victorinus
Robertus Roseus
Rodon
Rufinus
Salvianus
Severianus
Sixtus
Strabo Antiquior
Tertullianus
Thomas Aquinas
Thomas Sperman
Thomas Valden
Victorinus Massiliensis
Victorinus Pitabionensis
Vincentius Belluacensis
Umbertus Carnotensis.

IN EXODUM.

Aloysius Lyppom.
Ambrosius Mediol.
Avitus
Bonaventura
Eccardus
Ezechiel
Gregorius Nyssae
Guillelmus Pepin.
Gymnasius
Henricus Consueldius
Henricus Hassius
Hieronymus Savonarola
Hippolytus
Joannes Gavver
Joannes Rusbrochius
Maximus Monachus
Niceas
Nicolaus Alfentius
Nicolaus Dincespulus
Robertus Roseus
Tertullianus
Thomas Valden
Victorinus Pitabion.

IN LEVITICUM.

Hesychius presbyter
Joannes Nider
Nicolaus Trivet.
Rodulfus Flaviacensis
Robertus Roseus
Thomas Valden
Triphon
Victorinus Pitabionensis.

IN NUMERI.

Ambrosius Mediolensis
Hippolytus
Triphon.

IN REGUM LIBROS.

Ambrosius Mediolan.
Andreas Gallus
Angelomus Monachus
Aurelius Augustinus
Bernardus
Cornelius Magnanus
Diodorus
Eucherius
Gregorius Papa
Hegesippus
Hippolytus
Joannes Agen
Isidorus Corduben. Senior
Methodius
Nicolaus Chenton
Procopius
Theodorus Ancyrae.

IN ESDRAM.

Joannes Ferus
Junilius.

IN TOBIAM.

Ambrosius Mediolan.
Fri-

Fridericus Nausea
Joannes Hofmeister
Mathias Vindonice
Richardus Lavinan.
IN JUDITH.
Cornelius Magnanus.
IN JOB.
Ambrosius Alexander
Ambrosius Mediolan.
Catena Graeca
Conradus Halberstad.
Cyprianus à Monte Martyr.
Didymus
Franciscus Titelmannus
Gregorius Papa
Hieronymus Savonarola
Hilarius Pictaviensis
Joannes Francfortius
Odo
Olympiodorus
Philippus Monachus
Polychronius
Richardus Ampolus
Simon Affligemensis
Thomas Aquinas.
IN PSALTERIUM.
Agathius
Albinus
Alexander Capgrave
Alexander Cestriensis
Alfonsus Castrensis
Ambrosius Amsbertus
Ambrosius Mediolanensis
Anastasius Antiochenus
Angelus Sangrinus
Anselmus Lucensis
Anselmus Mantuae
Apollinarius
Aribo
Armandus
Arnobius
Asterius
Athanasius
Augustinus Steuchus
Aurelius Cassiodorus
Basilius
Bernardus
Bonaventura Cardinalis
Bruno Cartusianus
Bruno Herbipolensis
Carolus Bonillus
Catena in Psalmos Graeca
Christianus Ischyrius
Christophorus Marcellus
Columbanus
Cornelius Bitontinus
Cosmus Indicoplestus
Didymus
Diodorus
Eynardus,
Epiphanius Scholasticus
Eusebius Caesariensis
Eusebius Vercellensis
Eustachius Antioch.
Euthymius
Foelix
Franciscus Miletus
Franciscus Ortisius
Franciscus Pantiscotius
Franciscus Petrareha
Franciscus Puteanus
Franciscus Titelmannus
Franciscus Visdominus
Franciscus Zamorensis
Fridericus Nausea
Gabriel Brebia
Galterus Disseus
Galterus Mago'ensis
Georgius Vicellius
Germanus Constantinop.
Gilbertus Porettanus
Gregorius Papa
Gregorius Nyssae
Guillelmus Alvernas
Guillelmus Gregorius
Guillelmus Irsaugiensis
Guillelmus Pepin.
Guillelmus Vellius
Hadrianus Lametius
Henricus Logen
Hieronymus Savonarola
Hieronymus Varlenius
Hilarius Pictaviensis
Hippolytus
Honorius
Jacobus Furnius
Jacobus Paniscotius
Jacobus Perez Valentinus
Jacobus Sadoletus
Janus Vitalis
Innocentius Papa III.
Innocentius Papa V.
Joannes Arundineus
Joannes Baptista Folengus
Joannes Dominici
Joannes Ferus
Joannes Franciscus
Joannes Gagneus
Joannes Gerion
Joannes Ludovicus
Joannes Meclinius
Joannes Neovillanus
Joannes Picus
Joannes Roffensis
Joannes Turrecremata
Jovita Rapicius
Lanfrancus
Leander
Lecbertus
Lodulphus Cartusianus
Ludovicus Pictorius
Mapheus
Matthaeus Aulae regiae
Matthaeus Bredembachius
Michaël Angrianus
Nicolaus Dincespulus
Nicolaus Gorranus
Nicolaus Herbron
Nicolaus Trivet
Ninianus
Nonius Marcellus
Othfridus
Othomarus
Paulus Ricius
Peregrinus
Petrus Aliacus
Petrus Edeslae
Petrus Herentlasius
Petrus Lombardus
Petrus Perpinianus
Petrus Rufus
Philippus Cancellarius
Placidus Parmensis
Prosper
Rainerius
Remigius
Richardus Excestriensis
Richardus Pampolitanus
Robertus Linconiensis
Rodulphus Agricola
Serapion
Sixtus
Smaragdus
Theodoricus Herxenius
Theodorus Antiochiae
Theodorus Heracleotes
Theodoretus
Thomas Aquinas
Thomas Gualensis
Vincentius Lirinensis.
IN PROVERBIA.
Alexander Necan
Alvarus
Ambrosius Mediol.
Basilius
Evagrius
Eustachius Antioch.
Gilbertus Parisiensis
Gregorius Olympiades
Gregorius Papa
Guillelmus Alvernas

Hen-

Henricus Hassius
Hippolytus
Joanoes Arboreus
Petrus Brunaquellus
Petrus Gotrifredus
Rodulphus Baynus
Salonius
Theophilus Antiochiae
Thomas Gualensis.

IN ECCLESIASTEN.

Acacius
Albious
Alexander Necan
Dionysius Alexandrinus
Garicus Parisiensis
Getardus Moringus
Gregorius Neocaesatiensis
Guillelmus Alconas
Hippolytus
Joaooes Arboreus
Joannes Domioici
Joannes Ferus
Olympiodorus
Petrus Brunaquellus
Rupertus Holcoth
Salonius
Salvianus
Sigebertus
Victorinus Pitabionensis.

IN CANTICA.

Abbas Vercellensis
Aegidius
Agathius
Alanus Rupensis
Alexander Exceftrien.
Albinus
Ambrosius Amsbertus
Angelomus
Anselmus Cantuatiensis
Aponius
Aprigius
Aurelius Cassiodorus
Bernardus
Cyprianus Cisterciensis
Eccardus
Fulalius Cynopolitanus
Gerardus Savonae
Gilbertus Mooachus
Giselbertus Aoglus
Gregorius Olympiadas
Gregorius Papa
Guillelmus Abbas
Guillelmus Alvernas
Henricus Harpl.ius
Henricus Hassius
Hermannus Schildius
Hilatius
Hippolytus
Honorius
Jacobus Anglicus
Jacobus Perez
Innocentius Papa V.
Joaooes Arboreus
Joannes Dominici
Joannes Gerſoo
Joannes Halgrious
Joannes Verdiacus.
Julianus Celanensis
Justus Orgeliranus
Leonardus Giphonens.
Lucas Abbas
Marbadus
Methodius
Michaël Picardus
Orosius
Paganus Bergomensis
Petrus Aliacus
Petrus Brunaquellus
Petrus Nannius
Philippus Abbas
Philippus Alberti
Philo Carpathius
Psellus
Remigius
Rerhicius
Rupertus Holcoth
Rupertus Limpurgensis
Simon Monachus
Theodoretus
Thomas Aquioas
Thomas Cisterciensis
Thomas Gualeosis
Triphyllius
Victorinus Pitabionen.
Villeramus

IN SAPIENTIAM SALOMONIS.

Bellator
Eccardus
Joannes Arundineus
Petrus Namnius
Rupertus Holchot.

IN ECCLESIASTICUM.

Joannes Alerius
Nicolaus Gorran
Rupertus Holchot
Rupertus Roseus
Rupertus Valsingen.

IN ESAIAM.

Adam
Alanus Insolensis
Alredus Rievallis
Ambrosius Mediolanen.
Basilius
Cyrillus
Didymus
Eusebius Caesariensis
Franciscus Forerius
Giselbertus Aoglus
Hector Pinctus
Henricus Vichingan
Joachim Abbas
Matthaeus Ebroicensis
Michaël Massanus
Nicolaus Dincespulus
Procopius
Richardus Victorinus
Theodoretus
Thomas Aquinas
Thomas Hasselbach
Victorious Pitabiooensis.

IN JEREMIAM.

Joachim Abbas
Theodoretus
Thomas Aquinas.

IN THRENOS.

Aoselmus Mantuae
Hugo Victorinus
Joaones Chiningen
Joannes Quioquarboreus
Nicolaus Clenardus
Paschasius
Richardus Ampolus
Richardus Pampolitanus
Theodoretus
Thomas Aquinas.

IN EZECHIELEM.

Alexander Necan
Catina Syrus
Esychius
Gregorius Nazianzenus
Gregorius Papa
Hieronymus Savooarola
Hippolytus
Hugo Victorinus
Joannes Chiningan
Michaël Cesenas
Nicolaus Cabasilas
Polychronius
Proclus
Richardus Victotinus
Simon Affligemensis
Theodoretus
Victorinus Pirabionensis.

IN DANIELEM.

Apollinarius
Cyrillus
Eusebius Caesariensis
Gennadius
Hippolytus
Joachim Abbas

Joannes Capgravius
Joannes Hagen
Judas
Julius Afer
Michaël Picardus
Ricardus Victorinus
Theoretus
Zacharias.

IN OMNES XII. PROPHETAS MINORES.

Guido Carrusianus
Guillelmus Melitonensis
Remigius
Stephanus Anglus
Theodoretus.

IN OSEAM.

Cyrillus
Didymus
Pierius
Rufinus
Theophylactus.

IN JOËL.

Cyrillus
Hugo Victorinus
Rufinus.

IN AMOS.

Hieronymus Savonarola
Rufinus.

IN ABDIAM.

Hugo Victorinus.

IN JONAM.

Guillelmus Pepin
Joannes Chrysostomus
Joannes Catardus
Theophylactus.

IN MICHAEAM.

Hieronymus Savonarola.

IN NAHUM.

Cyprianus Monachus
Theophylactus.

IN ABACUCH.

Cyrillus
Theophylactus
Victorinus Pitabionensis.

IN AGGAEUM.

Callistus Placentinus
Georgius Vicellius
Joannes Eckhius.

IN ZACHARIAM.

Didymus
Hieronymus Savonarola
Hippolytus.

IN MACCABAEOS.

Bernardus
Gregorius Nazianzenus
Joannes Chrysostomus
Josephus
Marius Victorinus
Simon Anglus.

IN TOTUM NOVUM TESTAMENTUM.

Augustinus Anconas
Eduardus Laeus
Joannes Bacco
Joannes Capgravius
Joannes Lopis
Nicolaus Zigenus
Oecumenius
Simon Jatumaeus
Thomas Aquinas.

IN OMNES QUATUOR EVANGELISTAS.

Agrippa
Ammonius
Antonius Bruich
Apollinarius
Arnobius
Asterius
Aurelius Augustinus
Bruno archiepiscop. Colon.
Carena Graeca
Caesarius
Conradus
Diegus Deza
Diodorus
Dominicus Nanus
Eusebius Caesariensis
Euthymius
Fortunatianus
Gregorius Papa
Guido Perpinianus
Guerierus
Henricus Arnoldi
Hieronymus Vida
Innocentius Papa
Joannes Abbatis
Joannes Arboreus
Joannes Balbus
Joannes Castellensis
Joannes Christophori
Joannes Gavver
Juvencus
Ludolphus Cartusianus
Marianus
Michaël Massensis
Otfridus
Petrus Isusquius
Richardus Mediavillanus
Rupertus Gouletus
Simon Cassianus
Simon Cremonensis
Simon Corroyus
Tatianus
Theophilus Alexandrinus
Theophylactus
Titus
Victor
Zacharias.

IN MATTHAEUM.

Alfonsus Tostatus
Anselmus Cantuariensis
Antipater Bostrensis
Antonius Puccius
Arnoldus
Athanasius
Aurelius Augustinus
Basilius
Bonaventura
Claudius Monachus
Clemens Alexandrinus
Christianus
Chromatius
Cyprianus Carthaginensis
Cyprianus Monachus
Didymus
Dominicus Sotho
Eccardus
Franciscus Titelmannus
Fridericus Nausea
Gregorius Antiochiae
Gregorius Nazianzenus
Gregorius Nyssae
Guillelmus Alvernas
Guerricus
Guillelmus Lud. Langion.
Guillelmus Pepin
Jacobus frater Domini
Joannes Chrysostomus
Joannes Doceus
Joannes Dominici
Joannes Ferus
Joannes Hofmeister
Joannes Ludovicus
Joannes Maitrosius
Joannes Maria
Joannes Regno
Joannes Sanctafides
Joannes Scotus Mon.
Joannes Soarezius
Jodocus
Josephus Tyberinus
Julius Africanus
Leo Papa
Leontius
Matthaeus Aulae Regiae
Matthaeus Bredebacchius
Methodius
Michaël Angrianus
Nicolaus Dincespulus
Pantaleon
Panthenus
Pe-

Petrus Aliacus
Remigius
Rodulphus Langius
Severianus
Symmachus
Theodorus Heracleotes
Theodoricus Herxen.
Theodorus Ancyrae
Theognoftus
Tilmannus Aquenfis.

IN MARCUM.

Ffrem
Joannes Ifdinius
Petrus Aliacus.

IN LUCAM.

Adilredus
Albinus
Ambrofius Mediolanenfis
Amphilochius
Andreas Hierofolymitanus
Anfelmus Cantuarienfis
Antonius Florentinus
Afterius Amafiae
Auguftinus Anconas
Aurelius Auguftinus
Barptolemaeus Bononien.
Barptolemaeus Parvus
Bernardus
Bonaventura
Claudius Seifellus
Dominicus Leonus
Ecbertus
Epiphanius Salaminenfis
Francifcus Obfunna
Galfridus Allievant
Gregorius Nyffae
Henricus Confueldius
Henricus Langeftienfis
Henricus Calrifenfis
Hubertus Leonardo
Hugo Victorinus
Jacobus Sanazarius
Joannes Beverlacius
Joannes Dominici
Joannes Ifdinius
Joannes Roffenfis
Ifidorus Theffalonicenfis
Jodocus
Michaël Angrianus
Nicolaus Gallus
Odo
Petrus Aliacus
Theodoricus Herxenfis.

In JOANNEM.

Albinus
Ambrofius Mediolanenfis
Amphilochius
Andreas Cretae
Anfelmus
Auguftinus
Bafilius
Bernardus
Beffarion
Bonaventura
Claudius Guillaudus
Cornelius Mufaeus
Cyrillus
Didymus
Francifcus Titelmannus
Georgius Trapezuntius
Gilbertus Porretanus
Gregorius Corinthius
Guillelmus Aquifgranenfis
Joachim Abbas
Joannes Sanctafides
Jodocus
Jofephus Tyberinus
Itaac
Laurentius Juftinianus
Nonnus Panopolita
Petrus Schala
Stephanus Poloniacus
Theodorus Heracleotes.

IN ACTUS APOSTOLORUM.

Alexander Dolenfis
Arator
Aurelius Caffiodorus
Diodorus Tarfenfis
Eutalius
Jofephus Tyberinus
Novarus
Petrus Appianus
Theodorus Ancyrae
Tertullianus
Thomas Valdenfis.

IN OMNES PAULI EPISTOLAS.

Adam
Alanus Infulenfis
Albertus Paravinus
Albinus
Ambrofius Compfae
Ambrofius Mediolanenfis
Anfelmus Cantuarienfis
Apollinarius
Auguftinus Romanus
Bruno Cartufianus
Cajus Marius Victorinus
Catena Latina in Paulum
Claudius Altifiodorenfis
Claudius Guillaudus
Diodorus
Francifcus Titelmannus
Gilbertus Porretanus
Gorhfcalcus
Gregorius Ariminenfis
Gregorius Primaticius
Gurrierus
Heraclius
Innocentius Papa V.
Joannes Arboreus
Joannes Chriftophori
Joannes Ifdinius
Joannes Milbach
Joannes Peffer
Joannes Vitlichius
Joannes Zacharias
Lanfrancus
Matthaeus Aquafparta
Paduanus
Petrus Lombardus
Petrus Senonenfis
Petrus Tripolitanus
Phocius
Primafius
Radulphus Flaviacenfis
Rainaldus
Remigius
Richardus Mediavilla
Rupertus Regno
Sedulius
Simon Cremonenfis
Simon Spirenfis
Stephanus Langton
Theodorus Heracleotes
Theodoretus
Theophylactus
Thomas Aquinas
Vernerus.

AD ROMANOS.

Aegidius
Antonius Bruich
Afterius
Clemens Araneus
Dominicus Sotho
Germanus Brixius
Guillelmus Theodoretus
Henricus Confueldius
Hugo Victorinus
Jacobus Naclantus
Jacobus Sadoletus
Joannes Arundineus
Joannes Bacco
Joannes Caffianus
Joannes Dominici
Joannes Duns
Matthaeus Aquafparta
Nicolaus Grandis
Philibertus Arefches
Sixtus Senenfis

Six-

Sixtus Novocomensis
Stephanus Postillator
Theodolus
Thomas Valdensis.

AD CORINTHIOS.

Joannes Dominici
Joannes Haiton
Joannes Hofmeister
Joannes Victorinus
Pierius.

AD GALATAS.

Acacius
Alexander Cappadociae
Apollinarius
Didymus
Eusebius Emesae
Severianus
Theodorus Heracleotes.

AD EPHESIOS.

Jacobus Naclantus.

AD PHILIPPENSES.

Joannes Hofmeister
Gregorius Nyssae.

AD TITUM.

Richardus Lavinanensis.

AD HEBRAEOS.

Cyrillus
Constantinus
Gennadius
Guillelmus Melitonius
Hesychius
Hieronymus Veronae
Joannes Huldarici
Nicolaus Grandis
Stephanus Postillator
Thomas Sperman.

IN OMNES EPISTOLAS CATHOLICAS.

Ambrosius Compsae
Augustinus Anconas
Aurelius Cassiodorus
Claudius Guillaudus
Didymus
Franciscus Titelmannus
Gregorius Ariminensis
Joannes Baptista Folengus
Joannes Chiningan
Joannes Hoblet
Nicolaus Dincespulus
Thomas Sperman
Thomas Valdensis.

IN CATHOLICAM JOANNIS.

Hieronymus Savonarola
Joannes Ferus.

IN APOCALYPSIN.

Albinus
Ambrosius Compsae
Ambrosius Mediolanensis
Andreas Caesareae
Aprigius
Arethas
Asensius
Augustinus Romanus
Aurelius Augustinus
Aurelius Cassiodorus
Bernardinus Senensis
Bruno Senensis
Claudius a Montemartyr.
Coelius Pannonius
Dionysius Alexandrinus
Fridericus Venetus
Gaufredus
Gennadius Massiliensis
Henricus Hassius
Helias
Hippolytus
Jacobus Stralen
Joachim Abbas
Joannes Annius
Joannes Galensis
Joannes Haiton
Joannes Henrennius
Joannes Taecsfalsius
Joannes Torphe
Jordanus
Irenaeus
Justinus
Melito
Methodius
Nepos
Nicolaus Alsentius
Primasius
Seraphinus Firmanus
Tichonius
Thomas Sudvoleas
Ubertinus Casalensis
Victorinus Martyr
Vitalis Cardinalis.

Eorum, qui separatim scripserunt in Evangelia, Epistolas, atque alias divinae Scripturae lectiones, quae sive per quadragesimam, sive per anni circulum in Missis leguntur, Catalogus.

Albertus Paravinus
Albinus
Antonius Bitontinus
Antonius Bruich
Antonius Gislandus
Aurelius Augustinus
Beda
Callistus
Caesarius
Cyrillus Hierosolymitanus
David
Ecbertus
Ericus
Eusebius Emesenus
Flavianus
Franciscus Obsunna
Fridericus Nausea
Fulgentius
Galterus Disseus
Georgius Vicellius
Gerardus Stredam
Gregorius Papa
Gotscalcus
Guerricus
Guillelmus Pepin
Haymo
Henricus Caltisen
Henricus Consueldius
Henricus Harphius
Henricus Helmesius
Henricus Langenstein
Henricus Urimarius
Hermannus Petra
Hildegardis
Honorius
Jacobus Genuensis
Jacobus Schoepperus
Innocentius Papa III.
Joannes Arundineus
Joannes Beethz
Joannes Castellensis
Joannes Doceus
Joannes Dominici
Joannes Ferus
Joannes Gavver
Joannes Hofmeister
Joannes Justus
Joannes Maria
Joannes Nider
Joannes Nivecellensis
Joannes Regno
Joannes Rojardus
Joannes Tauletius
Joannes Turrecremata
Judocus
Lucas Lossius
Mauririus Parisiensis
Maximus Taurinensis
Michaël Cesenas
Nicolaus Cusa
Nicolaus Herbron
Nicolaus Dineespulus
Petrus Chrysologus
Petrus Spirensis
Petrus Verberius

Sanctius
Sixtus
Smaragdus
Stephanus Parisiensis
Sylvester
Titus
Thomas Hasselbachius.
Eorum, qui scripserunt in Passionem Christi, juxta quatuor Evangelistarum historiam, Catalogus.
Antonius Guevara
Boninus
Dominicus Mancinius
Franciscus Zichenius
Georgius Molitoris
Gerardus Lorichius
Gregorius Nazianzenus
Guillelmus Aquisgranensis
Henricus Arnoldi
Henricus Gulpen
Henricus Suso
Hieronymus Patavinus
Joannes Benius
Joannes Caneman.
Joannes Capistranus
Joannes Ferus
Jo:Franciscus Quintianus
Joannes Taulerius
Leo Papa
Theodoricus Herxen.
Tullius Crispoldus.

IN DECALOGUM.

Antiochus Monachus
Arnoldus
Bonaventura
Fridericus Nausea
Gerardus Stredam
Gotscalcus
Henricus Harphius
Henricus Urimarius
Hermannus Coloniensis
Joannes Beetz
Joannes Gerson
Joannes Nider
Michaël Mediolanensis
Nicolaus Dincespulus
Thomas Aquinas
Thomas Hasselbachius.

IN ORATIONEM DOMINICAM.

Aegidius
Albertus Magnus
Bernardus
Bonaventura
Carolus Bovillus
Cyprianus Carthaginensis
Hermannus Coloniensis
Hermannus Petra
Hieronymus Savonarola
Joannes Gerson
Joannes Ludovicus
Joannes Picus
Judocus
Nicolaus Dincespulus
Petrus Aliacus
Theodoricus Herxen.
Thomas Aquinas
Thomas Hasselbachius.

IN SALUTATIONEM ANGELICAM.

Aegidius
Bernardus
Henricus Langestein
Joannes Isdinius
Petrus Aliacus
Theodoricus Herxen.
Thomas Aquinas.

IN CANTICA FERIALIA.

Euthymius
Jacobus Perez Valentinus
Theodoretus
Ludolphus Cartusianus.

Catalogus alter, in quo divinae Scripturae Expositores in varias distribuuntur classes, juxta varietatem methodorum, quibus sacri Expositores in exponendis Sanctis literis usi sunt.

Abbreviatores, qui expositorum prolixa Commentaria abbreviarunt.
Arethas
Beda
Euthymius
Hieronymus Stridonensis
Odo Cluniacus
Petrus Xymenius
Simon Affligemensis
Theodoretus
Theophylactus.

ANNOTATORES.

Apollinarius Junior
Anselmus Landunensis
Aurelius Augustinus
Bernardinus Gadolus
Franciscus Maronius
Franciscus Titelmannus
Hieronymus Stridonensis
Hugo Victorinus
Joannes Benedictus
Nicolaus Zigenus
Origenes
Richardus Victorinus.

COACERVATORES.

Alfonsus Tostatus
Gregorius Papa
Henricus Langenstein
Sixtus Novocomensis
Thomas Asselbach
Vincentius Belluacensis.

COLLECTORES RAPSODII CENTONARII.

Alalphus
Aloysius
Arethas
Augustinus Anconas
Barptolemaeus Urbinas
Beda
Catena in Job Graeca
Catena in Psalmos Graeca
Catena Graeca in Evang.
Dominicus Nanus
Epiphanius Scholasticus
Eucherius
Euthymius
Eudocia
Franciscus Puteanus
Godefridus Tilmanus
Guernerus Parisiensis
Haymo
Henricus Helmesius
Parerius
Patritius
Petrus Tripolitanus
Petrus Herentlasius
Primasius
Proba
Rabanus
Sanctes Pagninus
Seclubius
Theodolus
Thomas Aquinas.

Com-

Commentatores. Quoniam pauci admodum sunt divinae Scripturae Expositores, qui non aliquid in commentationum Methodo elaboraverint, & usus (ut in tertio hujus Operis libro monuimus) obtinuit ut quicunque sacrorum Expositorum labores Commentaria appellentur: supervacaneum duximus Catalogum commentatorum hoc loco adscribere.

Compendiarii, qui divinas Scripturas in Compendium contraxere.

Alanus Insulensis
Aurelius Cassiodorus
Joannes Monachus
Petrus Berrorius
Petrus Verberius
Richardus Victorinus.

CHRONOGRAPHI.

Beda
Eusebius
Hermannus Contractus
Joannes Driedo
Julius Africanus
Josephus Hierosolymitan.
Philo Judaeus
Richardus Victorinus.

DIALOGISTAE.

Apollinarius Junior
Aurelius Augustinus
Jacobus Sadoletus
Joannes Gerson
Paduanus
Salonius
Zacharias.

DICTIONARII.

Andreas Placus
Beda
Epiphanius
Eucherius
Franciscus Xymenius
Joannes Benedictus
Joannes Pratus
Isidorus Ispalensis
Mammotreptus
Marcus Ulmensis
Origenes
Philo
Sanctes Pagninus.

DISPUTATORES ET QUAESTIONARII.

Aegidius
Alfonsus Tostatus
Albinus
Apollinarius
Antonius Ghislandus
Aurelius Augustinus
Beda
Cyrillus
Eucherius
Eusebius Caesariensis
Franciscus Georgius
Hieronymus
Hugo Victorinus
Joannes Arboreus
Justinus
Matthaeus Doringus
Methodius
Paulus Burgensis
Philippus Sidae
Philo Judaeus
Richardus Cluniacensis
Seraphinus Cumiranus
Tatianus
Theodoretus
Thomas Aquinas.

EGLOGISTAE.

Arlottus
Aurelius Augustinus
Cyprianus Carthaginensis
Defensor
Joannes Mentolonius
Joannes Nivecellensis
Melito
Nicolaus Anapus
Petrus Novae civitatis episc.

EPISTOLARII.

Ambrosius
Aurelius Augustinus
Hieronymus
Isidorus Pelusiota.

GEOGRAPHI.

Adamanus
Alberrus Patriarcha
Beda
Burgardus
Callistus Placentinus
Eusebius Caesariensis
Guillelmus Aquisgranensis
Iludolfus Suchen
Matthaeus Aurogallus
Orontius Phineus
Petrus Apianus
Rodulphus Langion
Roggerus Bacco.

HARMONICI.

Ammonius Alexandrinus
Antonius Bruichius
Diegus Deza
Dominicus Nanus
Eusebius Caesariensis
Gerardus Lorinchius
Joannes Gerson
Robertus Gouletus
Simon Corroyus
Sixtus Senensis
Tatianus
Theophilus Alexandriae
Victor.

HOMILIASTAE ET ENARRATORES.

Albinus
Ambrosius Mediolanensis
Amphilochius
Anastasius
Anselmus Cantuariensis
Antiochus
Antonius Puccius
Aurelius Augustinus
Basilius
Beda
Bernardus
Candidus
Cyrillus Alexandrinus
Cyrillus Hierosolymitanus
Ericus
Eusebius Emesenus
Franciscus Visdominus
Fridericus Nausea
Fulgentius
Gilbertus Cistertiensis
Gregorius Nazianzenus
Gregorius Nyssae
Gregorius Papa
Guerricus
Haymo
Hilarius
Hippolytus
Hugo Victorinus
Jacobus Schoepperus
Joannes Chrysostomus
Joannes Eckhius
Joannes Ferus
Joannes Hofmeister
Joannes Justus
Joannes Maria Verattus
Isidorus Clarius
Judocus
Maximus Taurinensis
Origenes
Petrus Chrysologus
Petrus Edessae
Philippus Cancellarius
Severianus
Zeno.

ISA-

ISAGOGICI.
Alanus Lymna
Alardus Alsteradamus
Ambrosius Compsae
Aurelius Augustinus
Aurelius Cassiodorus
Beda
Bonaventura
Eucherius
Franciscus Ruizius
Genrgius Vicellius
Guernerus Parisiensis
Guido Ebroicensis
Guillelmus Gregorius
Hermannus Schildius
Hugo Victorinus
Iacobus Gouschellius
Iacobus Perez Valent.
Ioannes Betramus
Ioannes Driedo
Inannes Gerson
Ioannes Hagen
Othomarus Luscinius
Petrus Bertorius
Rabanus
Sanctes Pagninus
Theodorus
Tichonius.
INDICISTAE.
Conradus Halberstadius
Euthalius
Gabriel Brunus
Hugo Carensis.
MEDITATORES.
Bernardus
Bonaventura
Dionysius Cartusianus
Henricus Harphius
Hieronymus Savonarola
Ioannes Gerson
Ioannes Ludovicus Vives
Ludolphus Cartusianus
Ninianus
Pictorum episcopus
Petrus Aliacus.
PARAPHRASTAE.
Christianus Ischyrius
Franciscus Titelmannus
Gregorius Neocaesariensis
Hegesippus
Ioannes Turrecremata
Iosephus Hierosolymitan.
Iustus Tyberinus
Petrus Comestor
Philo Iudaeus
Rainerius Snoygoudanus.

Partitores, qui libris divinae Scripturae in partes divisis, suas quibusque partibus summas & argumenta imposuere.
Alexander Dolensis
Bnnaventura
Cyrus Prodomus
Franciscus Gothus
Ioannes Benedictus
Nicephorus.
POËTAE.
Alexander Villadeus
Alvarus Comez
Angelus Sangrinus
Apollinarius Antiquior
Arator
Avitus
Aurelius Prudentius
Bonaventura
Boninus Mombrinus
Cedmonus
Cornelius Magnanus
Dracontius
Dominicus Mancinus
Eudocia
Eulalius
Ezechiel
Franciscus Bonadus
Franciscus Gothi
Franciscus Spinula
Gerardus Bredensis
Gregorius Nazianzenus
Godefridus
Godelbertus
Guido Ferrariensis
Hieronymus Fracastorius
Hieronymus Patavinus
Hieronymus Stridonensis
Hieronymus Vida
Hilarius Arelatensis
Iacobus Furnius
Iacobus Sanazarius
Io: Franciscus Quintian.
Ioannes Gagnaeus
Ioannes Neovillanus
Iovita Rapicius
Iuvencus
Ludovicus Iunior
Mapheus Veggius
Marbadus
Marius Victorinus
Matthias Vindonicensis
Nicephorus
Patritius
Petrus Emesenus
Petrus Riga
Petrus Rosenheimensis
Proba
Salvianus
Sedulius
Sigebertus
Theodolus
Theodorus Abbas
Tertullianus.
SCIOGRAPHICI.
Albertus Durerius
Aurelius Cassiodorus
Beda
Callistus Placentinus
Damianus Marafus
Eusebius Caesariensis
Hieronymus Stridonen.
Ioannes Buteo
Orontius Fineus
Petrus Apianus
Richardus Victorinus.
SCHOLASTICI.
Aegidius Viterbiensis
Alanus Insulensis
Alanus Lymna
Alanus Rupensis
Albertus Magnus
Albertus Paravinus
Alexander Dolensis
Alexander Halensis
Alexander Necan
Alfonsus Tostatus
Antonius Bitontinus
Antoninus Florentinus
Ascensius Franciscanus
Augustinus Anconas
Augustinus Romanus
Barptolemaeus Bononien.
Benedictus Stendal
Bernardinus Senensis
Bonaventura Card.
Clemens Araneus
Cnnradus Halberstadius
Cnnradus Irsaugiensis
Chrysostomus Iavellus
David
Dionysius Cartusianus
Eccardus
Ecbertus
Franciscus Maro
Gabriel Brebia
Galfridus Allievant
Galterus Dissens
Gerardus Bononiensis
Gerardus Savonensis
Gerardus Stredam
Gilbertus Parisiensis
Gilbertus Pictaviensis

Gilbertus Anglus
Guernerus Parisiensis
Guido Ebroicensis
Guido Perpinianus
Guillelmus Alconas
Guillelmus Alvernas
Guillelmus Aquisgranensis
Guillelmus Parisiensis
Guillelmus Pepin
Guillelmus Vellis
Gregorius Ariminensis
Henricus Arnoldi
Henricus Consueldius
Henricus Gulpen
Henricus Kaltisen
Henricus Langestein
Henricus Vichingeo
Henricus Urimarius
Hermannus Petra
Hermannus Schildius
Hubertus Leonardus
Hubertinus Casaleosis
Hugo Carensis
Jacobus Anglicus
Jacobus Christopol. episcop.
Jacobus Genuensis archiep.
Jacobus Lusanensis
Jacobus Magnus
Jacobus Martinus
Jacobus Stralensis
Iludolphus Suchen
Innocentius Papa III.
Innocentius Papa V.
Joannes Annius
Joannes Bacco
Joannes Balbus
Joannes Bechtz
Joannes Duns
Joannes Francfort
Joannes Galensis
Joannes Gavver
Joannes Gerson
Joannes Hageo
Joannes Hairon
Joannes Nider
Joannes Hoblet

Leonardus Giphonensis
Ludolphus Cartusianus
Matthaeus Dotingus
Matthaeus Ebroicensis
Michaël Aogriaous
Michaël Cesenas
Michaël Massensis
Nicolaus Alsenria
Nicolaus Gorran
Nicolaus Lyra
Nicolaus Trivet.
Paulus Burgensis
Petrus Bertorii
Petrus Gorrifredus
Petrus Paludanus
Petrus Riga
Petrus Schala
Petrus Verberius
Philippus Cancellarius
Richardus Ampolus
Richardus Excestriensis
Richardus Lavinan
Richardus Mediavilla
Rupertus Holcoth
Rupertus de Regno
Rupertus Valsingen
Sanctius Porta
Sertorius
Simon Cremonensis
Simon Spirensis
Stephanus Anglicus
Silvester Prieras
Thomas Aquinas
Thomas Asselbachius
Thomas Cajetanus
Thomas Gualensis
Thomas Sperman
Thomas Valden
Vernerus Lotevinch
Ubertus Leonardus
Ubertinus Casalensis.

Supplestores, qui expositorum imperfecta Commentaria complerunt.

Gilbertus Monachus

Gregorius Nyssae
Judocus
Eudocia.

THEMATICI.

Ambrosius
Gregorius Nyssae
Philo Judaeus
Viocentius Belluacensis.

TRANSLATORES.

Aquila Synopaeus
Augustinus episc. Nebiensis
Eduardus Laeus
Eusebius Caesariensis
Felix Pratensis
Franciscus Xymenius
Guillelmus Abb. Irsaugieo.
Hesychius Monachus
Hieronymus Leopolitanus
Hieronymus Stridonensis
Jacobus Apostolus
Jacobus Genuensis archiep.
Joannes Aragonum Rex
Joannes Chrysostomus
Joannes Diercmbergius
Joannes Eckhius
Joannes Lopis Stunica
Joannes Poccanus
Joannes Quinquarboreus
Josephus Tyberious
Italica edirio
Lucianus Martyr
Michaël Adam
Origenes
Patrophilus Scythopolit.
Petrus Sutor
Robertus Olivetanus
Rudolphus Agricola
Sanctes Pagninus
Septuaginta duo Interpret.
Simon Jatumaeus
Sophronius
Symmachus
Syra edirio
Theodorion
Thomas Cajetanus
Vulphilas Gothorum episc.

De

De falsa Librorum inscriptione brevis admonitio ostendens, quibus de causis contigerit multorum ecclesiasticorum Voluminum inscriptiones vel fuisse confictas, vel depravatas; & quibus conjecturis inscriptionum fictionem, falsitatemve deprehendere liceat.

NON AB RE veteres illustrium Scriptorum expositores praeceperunt inscriptiones Operum, & auctorum nomina in singulis voluminum exordiis diligenter inquiri, & prudenti judicio perpendi: senserunt enim, quam magni referat nosse, qualis eruditionis & auctoritatis fuerit cujusque Operis auctor, praesertim vero in scriptis sacrorum Patrum, & nobilium ecclesiae Doctorum: unde, veluti ex oraculis theologorum Academiae, assertionum suarum constantiam accipiunt, summique Pontifices decreta sumunt, quibus regitur Christianus orbis. Hoc & ipse non ignorans, cum saepe in hoc volumine indicaverim multa in catholicorum expositorum monumentis inveniri pseudepigrapha, adulterina, ac supposititia, quae eorum non sint, quorum titulos & inscriptiones praeferunt: visum est mihi in gratiam eorum, qui magis dociles, quam docti sunt, primum explicare, quibus ex causis & occasionibus acciderit fictarum inscriptionum error; mox vero ostendere, quibus notis hujusmodi titulorum fictio discerni queat.

UT IGITUR a primo exordiar, fingendi inscriptiones ratio in universum duplex est; altera ab ipsis Operum auctoribus profecta; altera a Lectoribus excogitata. Porro inscribendi occasiones, ab auctoribus sumptae, aliae quidem honestae, aliae turpes: inter honestas primo loco recensenda est inscriptionis praetermissio. Contingit enim inscriptiones librorum plerunque ab eorum auctoribus de industria omitti, ac deinde a librariis & scriptoribus, utcunque eis visum fuerit,
I. inscribi: praetermissarum vero inscriptionum variae possunt esse causae. Primum,
modestiae & humilitatis studium: qua sane ratione cum auctor libri De Cardinalibus Christi virtutibus ad Cornelium Papam testetur se noluisse proprii nominis titulo Opus suum praenotare; nescio quis illud Cypriano adscripsit, & illius scriptis inseruit, ea forsitan conjectura permotus, quod Cyprianus ad eundem Pon-
II. tificem scripserit [(a)]. Deinde sunt, qui explorandi alieni judicii gratia lucubrationes suas, inscriptione carentes, evulgant; ut quasi Apelleo more post tabulam latitantes, Lectorum sententias intelligant, & Operis vitia, ab eis libere detecta, corrigant: sic magnus ille Gregorius Theologus in Praefatione libri De fide scribit, se ab amico suo efflagitasse, ut eundem librum, detracto auctoris nomine, ac dissimulata compositoris persona, doctis viris & prudentibus legeret: ut, si quem movisset, quod illic minus recte positum videretur, posset plurimorum
III. consilio emendari. Fuerunt etiam, qui inscriptionibus abstinerent ad utilitatem eorum, a quibus sua legi cupiebant; ne despecti, aut parum grati nominis titulo existimationem Operi imminuerent, & Lectores ab utilitate ejus arcerent: id olim Hieronymus asseverat fecisse Paulum scribentem ad Hebraeos: quibus cum sciret se ob neglectas Pharisaeorum traditiones, & Mosaicas caeremonias graviter infensum; noluit eos praefixione odiosi nominis a lectione saluberrimae epistolae deterrere: quo factum est, ut quidam ex vetustis Patribus eam vel Barnabae, vel
IIII. Clementi, adscripserint. Nec defuerunt, qui, ad vitandam invidiam, odium, & periculorum discrimina, ediderunt scripta sua, nullo insignita nomine; ne in-

se

(a) Opus de Cardinalibus, seu principalibus Christi operibus olim Caecilio Cypriano ab aliquibus adjudicatum, recte alteri a Cypriano adscribit N. Xystus, sed quia nomen Cornelii Rom. Pontificis amanuensium oscitantia, vel ignorantia irrepsit in antiquis editionibus, quibus N. Xystus est usus (in aliis editionibus inscribitur *Fabiano PP.*) alteri coaevo fortasse Cypriano Scriptori illud addixit. Author igitur opusculi illius, sicut & aliorum id genus ejusdemque styli ex unanimi Criticorum calculo adscribitur Arnoldus Bonae-Vallis Abbas, Sancti Bernardi amicus, qui illud non Fabiano, nec Cornelio, sed Hadriano Papae nuncupavit. Videsis Natalem, Dupinium, Cavium, aliosque, & praesertim novissimam editionem operum S. Cypriani Amstelodami MDCC.

se provocarent eos, qui evulgatis scriptis aut laederentur, aut certe se laedi existimarent: his postea levi quadam conjectura ductus aliquis, titulum apposuit, qualem tum forte obvium habuit. Inventi sunt item, qui Opuscula quaedam sua perexigui momenti, in gratiam rudium ac simplicium amicorum conscripta, nomen suum praeferre noluerint, ne compositionis ruditas, & argumenti humilitas compositoris auctoritati derogarent: ea deinde progressu temporis fortuitam inscriptionem a fortuito attitulatore sortita sunt. Ex iisdem fere causis emanavit fictarum inscriptionum consuetudo, a priscis aliquot auctoribus servata. Salvianus, Massiliensis episcopus, paraeneticos libros idcirco emisit sub ficta appellatione Timothei episcopi ad ecclesiam Dei toto orbe diffusam, ut, neglecta humanae gloriae vanitate, soli Deo ejus laboris honorem deferret. Vincentius, Lirinensis presbyter, disertissimus, disceptationibus, quas adversus profanas haereticorum novitates composuit, abscondito nomine suo, haereticis inviso, Peregrini titulum imposuit, quo libentius ab haereticis, peregrinarum rerum avidis, legerentur. Est & alia ipsis auctoribus fingendae inscriptionis ratio, videlicet studiorum exercitatio: cum in his, quae exercitamenti gratia scribi solent, tituli non serio praefiguntur; veluti in declamatoriis argumentis, quae Graeci προγυμνάσματα, sive μελέτας, hoc est, praeexercitationes, sive meditationes appellant; in quibus, qui sese exercent, non sua nomina ponunt, sed ejus, cujus personam conantur effingere: hoc in genere creduntur esse apud nostros epistolae Pauli ad Senecam, & Senecae epistolae ad Paulum, & Dialogus Augustini & Orosii in Genesim; apud Ethnicos vero epistolae Phalaridis Agrigentini, & epistolae Bruti. Sic Porcius Latro tractavit argumentum Ciceronis in Catilinam, nimirum personam agens Ciceronis; & quoties incidit, sese Tullium, non Porcium, appellat: hinc error eorum, qui rem fictam seriam esse putant: & hujusmodi Opuscula eorum esse credunt, sub quorum nominibus finguntur. Hae igitur, atque his similes sunt non improbandae variatarum inscriptionum causae, quibus auctores ipsi, citra tamen eorum culpam, videntur occasionem praebuisse. V. VI. VII.

VIII. INTER improbas vero, ac turpes pseudepigraphiae occasiones, auctorum vitio exortas, ne singulas enumerem, ea, quae omnium deterior est, prodiit a duplici genere pessimorum hominum. Ex iis sycophantae, seu nebulones quidam, ad illudendum & imponendum nati, nugas, ac naenias suas, per jocum & ludibrium confictas, praeclaris inscriptionibus adornant; ut, dum indocti Lectores ejusmodi ineptias, quasi nobilium Scriptorum foetus excipiunt, & cum admiratione evolvunt, ipsi interim, non sine risu, eorum oscitantia fruantur. Alii vero, haeretica peste laborantes, pestilentissima scripta sua splendidis Catholicarum attitulationum operimentis obvolvunt; ut, sub orthodoxi nominis praetextu, ipsorum venena celerius latiusque spargantur in vulgus, majori hominum detrimento: hinc olim habuere ortum illae impudentissimae pseudepigraphiae, videlicet, Ascensionis Mosi, Apocalypseos Heliae, Evangeliorum Thomae, Thaddaei, Philippi, Barptolemaei, Actuum, Petri, Andreae, & Joannis, atque alia nugamenta his similia, a discipulis Manichaei Persae, qui sibi ipsis duodecim Apostolorum nomina imposuerant, excogitata. IX.

HACTENUS de causis falsarum inscriptionum, tam ab auctorum probitate, quam improbitate deductis: nunc dicendum est de occasionibus depravatarum attitulationum, quae ab exteris & ab alienis emanarunt. Hae potissimum duae sunt, error, & fraus. Ad errorem & imprudentiam spectant Nominis aequivocatio; Argumenti, aut styli consensio; Personarum, quibus, vel a quibus Opera dedicantur, similitudo; Inscriptionis quoque, ut jam dixi, defectus; & Inscriptionis, exercitii gratia, simulatio. Ex Aequivocatione frequenter usu venit, ut nominum, vel cognominum, vel titulorum affinitas praebuerit ansam errandi, sicut olim Rufino, Aquilejae presbytero: qui, vocum similitudine deceptus, Enchiridion Xysti Pythagorici, Xysto Pontifici inscripsit; & Pamphili Eusebii pro Origene Apologiam, Pamphilo Martyri Origenis studioso attribuit. Erasmus, consimili errore ductus, Commentarios Arnobii presbyteri in Psalterium, Arnobio Rhetori florentissimo tradidit. Ex hac deceptione contigit, ut non pauca Thomae Anglici Opera Thomae Angelico Doctori data sint. Ex inscri- X. XI.

scriptionum quoque omissione, ac titulorum fictione aliquoties, quemadmodum
supra monuimus, accidit, ut parum eruditi Lectores, vel tumultuarii Scriptores
libros, titulo destitutos, uni magis, quam alteri, conjiciant inscribendos; & exer-
citationes, simulata inscriptione, compositas eorum esse putent, quorum ficticios
XII. titulos praeferunt. Styli etiam similitudo, aut argumenti communitas, aut eo-
rum vicinitas, ad quos, vel a quibus, scripta mittuntur, non raro efficiunt, ut
studiosi in discernendis libris, ob varios casus inscriptione carentibus, nomen ad-
scribant non ejus, cujus est Opus, sed cujus esse suspicantur, vel quod de re simili,
vel quod ad eosdem, vel quod simili stylo, ac methodo, scripserit alius: sic apud
philosophos non desunt, qui affirment Architae Tarentini Categorias perperam
Aristotelis Organo praepositas, nec alia de causa Aristotelico nomine praenota-
tas, quam ob rei ab utroque tractatae similitudinem: sic apud Theologos sunt,
qui asseverent celebrem illam epistolam, sive libellum, quem ad Demetriadem
virginem scripsit Julianus Celanensis episcopus, Pelagiana labe infectus, iccirco
adscriptam Hieronymo, quod is quoque scripserit ad eandem virginem argumen-
to non dissimili. Rursum fit interdum, ut aut librarius, aut studiosus aliquis ob ma-
teriam Operis non dissimilem diversorum auctorum libellos eodem copulet volu-
mine: deinde parum attentus Lector, aut non reperiens adscriptos titulos, aut ob-
literatos offendens, ejus putet omnia, cujus nomen in frontispicio voluminis
conspexerit.

SUNT e diverso, qui data opera per fraudem & dolum inscriptiones depra-
XIII. vent, & immutent, idque ob varios, sed pessimos fines. Alii utilitatis, quaestus,
ac turpis lucri gratia, ceu sunt voluminum Scriptores, impressores, institores,
ac venditores: qui vulgarium, & interdum quoque obscurorum hominum partus
nobiliorum auctorum titulis coronant, nimirum tali fuco stultam festinantium
emptorum credulitatem aucupantes: hoc loco obtruserunt nobis Angli cujusdam
collectoris centones in Geneseos, & Regum volumina, pro Eucherii Lugdunensis
episcopi Commentariis, & anonymi ac recentioris rapsodi lacinias in anouas
Evangeliorum lectiones pro Eusebii Emeseni Homiliis: sic Theophylacti collectio-
nes in Paulum, & Rabani in Threnos Jeremiae sub splendidioribus divi Athana-
XIIII. sii, & divi Hieronymi nominibus vendidere. Alii, diversarum haereseon pesti-
bus contaminati, libros, ab execrandis sectarum suarum Doctoribus editos, trans-
formant; &, detractis auctorum nominibus, utpote odiosis, & ecclesiastica cen-
sura damnatis, reponunt eorum loco plausibiles Catholicorum Patrum appella-
tiones; quibus illusa Lectorum simplicitas, haereseon venena bibat, sine ulla su-
spicione periculi: ita olim, ut Rufinus in Apologetico scribit, Pneumatomachi
haeretici, qui Spiritum Sanctum blasphemabant, libellum Tertulliani, de fide
Trinitatis male sentientem, sub Cypriani Martyris nomine multis propagatum
codicibus vendiderunt parva aeris summa; ut eum emptores, & viri amplitudi-
ne, & pretii exiguitate illecti, libentius emerent, & latentes errores amplecte-
rentur, ceu dogmata sacra, auctoritate tanti Martyris comprobata: sic quon-
dam, uti Evagrius in tertio Ecclesiasticae historiae prodidit, Nestoriani & Eu-
tychiani scripta Apollinarii, unde suarum deceptionum semina acceperant, sub
Athanasii Magni attitulatione invulgarunt, quo facilius eo luminis splendore Ca-
tholicorum oculos perstringerent: sic nostro saeculo vidimus pestilentissima hae-
reticorum scripta, titulo tenus transformata, in sacros Catholicorum hominum,
& Ecclesiae antistitum labores; quos cum in Praefatione totius Operis, & in quarto
XV. libro attigerim, nunc brevitatis studio praetermitto. Sunt & ignavi quidam fu-
runculi, qui instar Esopicae corniculae sese alienis pennis venditantes, & coccycis
ritu in alienos nidos insilientes, aliorum Scriptorum labores furantur; &, deletis
veris titulis, propria nomina imponunt; quod superioribus annis fecisse constat
Joannem quendam Gastium, qui Collectanea Bartolemaei Urbinatis in utrunque
Testamentum, annis ab hinc fere ducentis ex Augustino excerpta, sibi impuden-
ter usorpavit, &, quod etiam turpius est, nonnulla ejusdem Operis loca vafre de-
XVI. truncata, & mutilatim recisa ad haereses Lutheranorum detorsit. His addendi
sunt perditissimi quidam, inimicitiae stimulis agitati; qui in odium & ignominiam
bonorum auctorum, & ad elevandam auctoritatem, ac fidem illustrium Docto-
rum,

rum, odiosa volumina effinguot sub illorum titulis: quod non solum hac misera
tempestate nostra fieri coepit, sed ab ipsis Ecclesiae exordiis factum esse coostat
a pseudoapostolis: qui ex persona Pauli falsas epistolas ultro citroque mittitabant,
pravis dogmatibus inspersas; quibus Ecclesias conturbarent, earumque inimicitias
in Apostolum excitarent: id ille in posteriore ad Thessalonicenses epistola iodicat,
inquiens: ROGAMUS vos, ne terreamini ex epistola, tanquam per nos missa: 2. Thes. 2.
oemo enim vos seducat ullo modo. Conquestus est & Origenes in epistola ad amicos Alexandrinos spargi ab impiis obtrectatoribus suis disputationes contra Ecclesiae fidem, Origenica Praefatione praescriptas, ad concitandam invidiam erga se
piorum hominum. Doluit eadem occasione Leo Romanus Pontifex, ad Marcianum Augustum scribens, quod epistolas suas haeretici depravassent, ut inde ansam arriperent insimulandi eum de Nestorianae haereseos impietate. Demum alii XVII.
sunt, qui contrario studio ducti, hoc est, qui nimio & immoderato alicujus Scriptoris amore capti, aliorum lucubrationes, sine ullo judicio, ac delectu usurpatas,
ei vendicant, existimantes, se ex auctione ac multitudine librorum majorem oominis celebritatem adamato auctori comparare. Hoc forsitan excusando, sed neutiquam probando, affectu permoti nonnulli Thomisticae sanctitatis, & sapientiae
amatores, Exegeticis divi Thomae inftruere Commentaria in Geoesim, in Esaiam, in Jeremiam, in Threnos, in Joannem, in epistolas Catholicas, in Apocalypsin, atque alia permulta his similia, cum caeteris ejus scriptis, nec eruditione, nec judicii acumine conferenda. (a)

HAEC de causis & occasionibus depravatarum inscriptionum dicta sint: nunc, quibus notis earum depravatio deprehendi, & coargui possit, quambrevissime prosequendum. Inscriptiones veras a falsis, germanas a fictitiis, tria praecaeteris distinguunt, tempus, dogmata, stylus. Primum, si temporum ratio rebus descriptis non conveniat; perspicuum fit, Opus non esse illius, cujus titulum
praefert. Commentaria, quae nunc circumferuntur, Ambrosii in Apocalypsin, Vide nostras animadversiones ibidem.
Hieronymi in Parabolas Salomonis, & Jeremiae Lamentationes, Eucherii in primum librum Mosis, & in quatuor Regum volumina, & Junilii Afri in Hexaëmeron, nemo talium auctorum esse dicet, cum in iis legerit centones, fragmenta, ac integras paginas ex Moralibus Gregorii excerptas: nec arbitror aliquem foreusque adeo hebetem, vel protervum, qui neget hujusmodi rapsodias, ex Commentariis Gregorii haustas; sed contra potius affirmet eas a Gregorio ex illorum Doctorum fontibus in sua Commentaria derivatas: nam praeterquam quod Gregorii nomen, crebro in praedictis voluminibus citatum, id aperte demonstret; tanta est etiam in Gregorianis scriptis ubique dictionis aequalitas, tanta semper styli similitudo, ac tam apte continuata orationis series, ut nihil in illis appareat, vel, quod aliunde mutuatum, vel quod ab alio auctore profectum videri queat. Secundo, si dogmata non solum cum auctoris mente non congruunt, sed ex diametro pugnant; protinus consequitur, aut Opus non esse verum ac germanum foetum illius, cujus esse creditur; aut esse adulteratum, & a corruptoribus pessime depravatum. Quis enim ausit affirmare sexdecim Origenis tractatus in Leviticum, Cyrilli nomine ab Hervagio excusos, esse Cyrilli, cum in eis passim occurrant animae ante mundum creatae, & ob sua flagitia detrusae in corpora, tanquam in vincula; inferorum supplicia finem aliquando habitura, daemones post certa tempora ad amissam foelicitatem restituendi; atque alia permulta Origenica asserta, quae Cyrillus ubique toto pectore, totisque viribus oppugnat & expugnat? Tertia, atque omnium fortasse evidentior, ac certior conjectura est, styli diversitas; quae, veluti Lydius lapis, falsas inscriptiones a veris discernit: nam etsi cuivis impostori facile sit auctorum patriam, genus, temporaque mentiri, ac dogmata sequi: nihil tamen difficilius est, quam alterius imitari stylum. Stylum

(a) Quae N. Xystus universim S.Thomae Aquinati abjudicat, criterium certe & examen merentur. Commentarii in Genesim & Epistolas Canonicas non sunt Angelici Doctoris, ut una voce Critici, ettam Nostrates, adserunt: verum eidem fore vindicandos Commentarios in Esaiam, Jeremiam, Threnos, Matthaeum, & Johannem ex inlustribus veteribusque Scriptoribus, nimirum Tholomaeo, Logotheta, Triveto, Guillelmo de Tocho, Petro Rogerio, Valleoletano, Vielmio, innomerisque etiam exteris authoribus luculenter ostendit, & viriliter probat N.Jacobus Echardus *T. I. Script. Ord. a fol. 324. & seq.* quem consulas.

autem appello non illam exteriorem sermonis superficiem, sed orationis characterem, dictionis contextum, texturae continuitatem, elocutionis formam, figuras loquendi, dispositionis artificium, tractationis methodum, & caetera, quae cuique diserto auctori propria sunt: sicut enim suus cuique homini corporis habitus est, suus cuique vultus, suus cuique nativus color, sua cuique vox, aliaeque singulares notae, quibus a caeteris hominibus distinguatur: ita singulis ecclesiae Scriptoribus peculiares quaedam proprietates insunt, quae aut nunquam, aut raro alteri conveniant; veluti sunt plausibilis Antiochi pompa, Basilii accurata dictionis diligentia, sublimis Gregorii Theologi cothurnus, Chrysostomi sponte fluens atticismus, purissima Cypriani facilitas, Gallica Hilarii grandiloquentia, gravis & arguta brevium sententiarum in Ambrosio copia, in Hieronymo picturata rerum verborumque varietas, in Augustino cola similiter finientia, & commata similiter cadentia, in Gregorio numerosus periodorum alternatim respondentium incessus, & alia his similia; quae quantumlibet quis affectet, minime tamen assequi possit. Nec sum nescius esse, qui diversum sentiant, asserentes in deprehendendis titulorum imposturis nullum esse indicium stylo fallacius: quoniam non idem semper sit eidem dicendi modus, sed pro argumenti ratione, vel aetatis mutatione, vel studii profectu, vel affectuum diversitate; & saepe duorum auctorum character sit omnino persimilis: quod nec ipse prorsus inficior: aliter enim in epistolis scribit Hieronymus; aliter in decertationibus adversus Rufinum & Vigilantium loquitur; & aliter in Commentariis Prophetarum: alio modo dicebat, cum esset admodum juvenis, & adhuc rhetorum exercitatione calens; atque alio modo senex, cum graviora, ac solidiora sectaretur: sed ita tamen semper scribit, ac loquitur, ut ubique eum agnoscas esse Hieronymum: quemadmodum & familiaris tibi amici faciem nunc iratam, nunc mitem, nunc tristem, nunc alacrem, ejusdem semper esse hominis cognoscis. Fateor etiam inter aliquos (etsi id rarissimum sit) tantam contingere posse styli similitudinem, ut eos non facile sit discernere: tamen industrius styli artifex similitudinem a similitudine distinguet non aliter, quam adamantes, magnitudine pares, & splendore non dissimiles, internoscunt gemmarii sagaces. Verum, ut donemus discernendi judicium styli similitudine impediri: habebimus tamen non esse rem difficilem ex styli dissimilitudine, & characteris diversitate falsarum adscriptionum fucos animadvertere: siquidem Commentarios illos rudes & inconditos, soloecismis & barbarismis scatentes, qui nunc Arnobii titulo veneunt, etiam mediocriter exercitatus ex sermonis gustu sentiet non esse Arnobii illius praestantissimi Oratoris, q' i septem adversus gentes eloquentissima scripsit Volumina. Commentaria similiter in Job, & in Marcum, Hieronymianis Tomis inserta, nullus unquam suspicabitur esse Hieronymi, nisi qui eum putet Latinam linguam didicisse, & Graecam, & Hebraeam prorsus ignorasse. Non est igitur styli conjectura, meo quidem judicio, caeteris posthabenda. Atque haec pauca de notis discernendi pseudepigrapha satis sit attigisse: quae quanquam, ut ingenue fatear, non valeant aperte certeque demonstrare, cujus auctoris sit Opus, de quo ambigitur; non obscure tamen indicant Opus nequaquam illius esse, cui adscribitur. (a)

Libri quarti finis.

AU-

(a) Regulae a N. Xysto traditae ad discernenda opera genuina a supposititiis, vera a falsis, &c. citra omnem dubitationis aleam nobiles sunt, & tanto digna Viro, qui propterea Criticis cunctis praeluxit, paravitque viam ad tam difficile, tamque proficuum opus. Verum quia plura itidem sunt in praesentiarum observata sub tanti Viri norma, & in earundem regularum adplicatione recentiores Critici non modicum subiere laborem, praesertim in lustrandis innumeris, iisque celebrioribus, Orbis Bibliothecis; ad pleniorem Critices notitiam, exactiusque laudatorum operum Criterium, operae praetium est, ut ii consulantur, qui ea de re ex professo scripserunt, & de litteraria historia tractarunt, sed praesertim, qui novas PP. editiones dederunt, nimirum Mabillonius, Dupinius, Sirmondus, Petavius, Miraeus, Cotelerius, Simonius, NN. Natalis, Combefisius, Lequien, aliique saepius laudati, praecipue PP. San-Mauraei. Ex Heterodoxis autem, Cavies, Oudinus, Fabricius, Fellus, Hyperius, Spanhemius, Rivetus, aliique, qui tamen caute sunt in pluribus legendi, quum ex abusu, & fraude non semel in re Critica veritati fucum facere, & sacrosancta Orthodoxa dogmata ventilare pertentarint, ut notum est cunctis.

AUCTARIUM.

Finem criticis ac theologicis animadversionibus jam posueram, & priorem Bibliothecae Sanctae Tomum, quem propediem typis mandare festinabam, jam absolveram, quum protinus Amici, quibus placuerat labor, quibusve morem gerere religio mihi est, instanter suaserunt, & rogando jusserunt, ut veluti in appendicem, & mantissam adjicerem Elenchum Exegematicorum inlustrium Virorum, eorumque omnium, qui ad Sacra Biblia spectantia opera confecerunt, & quos N. Xystus omisit: praesertim quia eo mediante tempore, quod mihi exspectandum supererat, ut novi procuderentur characteres ad elegantiores typographicas formas, novum hoc poteram suscipere, ac absolvere opus. Ex praeterito labore nimium fatigatus gravique pressus taedio ab hoc onere me subtrahere studui, varias in excusationem similitudines proferens, ne laboriosius adgrederer opus. Ajebam enim: Spicae revera sunt, quae deciderunt ab insigni viro copiosam segetem in horrea deferentem, sat erit ab eo collecta messis, reliqua, qui eaoptat, reperire poterit in innumeris, quae hodie prostant, Ecclesiasticorum Scriptorum Bibliothecis. At reponebant Amici: Et hasce quidem spicas adligare, ac in manipulos adtollere ad notitiam & erudionem, tyronum saltem, summae erit industriae magnique decoris, quum in Divino eloquio commendetur Ruth Moabitis, quae decidentes e messoribus spicas sibi collegit. Flores, inquiebam, utique sunt, qui manus & oculos effugerunt adcuratissimi Viri, qui vel ex eo laudandus est, quia non ita claro rutilante Sole, sed sub obscuriori Coelo, innumera percurrens arva, quos potuit legit; ut quid hodie clarissimo coruscante lumine eos colligam, qui omnibus conspicui omnes delectant? Percurrant, qui exoptant, amoena prata, Criticorum adeant arva, ut sibi legant, quos cupiunt ab Xysto praetermissos: satis superque est improbus, quem subii, labor; ut quid novam arduamque adsumere spartam, quum mihi nec otium suppetat, nec tempus, quod in eo consumam? Reponebant illi: Et hoc solertiae est opus, laboris complementum, & commendabile quidem, quum in unum selectissimi flores adunentur ad solatium, & profectum eorum, qui Scripturarum studio sedulam operam navant. Meum itidem exponebam periculum, quum ego etiam in eadem deberem navigare cymba, idemque pervadere fretum; & quamvis hodie non ita salebrosum sit litterarium pelagus, totque non redundet, sicut olim, vadis syrtibus ac scopulis, vastum tamen est nimis, nimiumque profundum, ut notum est cunctis; heinc facile erat idem subire periculum, eandemque, ne dicam rigidiorem, pati censoriam virgam, quam in Xystum extenderunt, qui ab eo omissos indicarunt Auctores, inclamantes itidem quod non expresserit omnia, quae adhuc typis non erant demandata opera, quaeque in relatis Scriptoribus percenset, aliis itidem silentio pressis. Verum nec cesserunt illi, nec victas dederunt manus, qui insuper omnem moverunt lapidem, ut ad laudatum me impellerent opus. Et hoc, subdebant, dignum laude censebitur, si aliquot saltem in medium proferantur, quorumque sunt nota typis commissa opera denotentur expresse: quod si morosi institerint Critici, ii quippe sunt, qui etiam suos patiuntur lemures, in quos facillime possit faba recudi: praesertim cum adcuratissimi de litteraria Historia Scriptores nec omnium operum in vulgus editionem noverint, quamplures haud distinxerint edita ab anecdotis Scriptorum opera, idque multoties nec ab ipsis Gentilibus sciri possit, qui suorum Acta, & opera poterant bene callere. Precibus igitur hisce, verbisque devictus, ego, qui Amicis honesta, etsi ardua, jubentibus resistere nescio, propriumque consuevi despicere commodum, acquievi, submisi collum, at nonnisi centum Selectos spopondi ex omissis a Xysto dare Auctores, & plenius plures, quos ille in Catalogo solum indigitavit, sed IV. Libro penitus siluit, ut legentibus constat.

At quid? cessavit forte fortuna illorum instantia postquam ita inservire statui? Adjecerunt ultra rogare suadere stimulare, ut alterum conficerem Scriptorum Elenchum, qui post Xystum floruerunt, & de re Biblica opera vulgarunt, & quorum opera primitus conscripta, nonnisi post N. Auctoris fatum fuerunt typis demandata. Immensum improbumque primo intuitu videns mihi ex novo imperio superesse laborem, novam, eamque jure summo ab eis excipiendam, adhibere coepi excusationem, atque ad effugiendum laborem indigitavi nonnullos qui catalogum, seu indicem confecerunt de re exegetica Scriptorum, praesertim novissime Guillelmum Crovaeum (diu a me exquisitum, numquam ad manus habitum) qui teste Augustino Calmeto indicem hunc ad nobilem reduxit formam. Verum, illi instabant, urgebantque, ut saltem Clariores aliquot novo Albo adpingerem. Quid autem hoc foret, reponebam, nisi ex immenso thesauro modicam referre stipem? At illi sapienter arguteque objiciebant mihi in exemplum simul & exemplar Evangelicam Viduam, quae vel ex duobus minutis aeribus in Gazophilacium missis fuit a Domino commendata. Obmutui, consensi, parui, & plures tunc petentibus, nonnisi centum quinquaginta ex posterioribus hisce, quorum opera jam sunt in vulgus edita, me daturum spopondi, eosque dumtaxat, qui sunt e Romana communione, ne fortasse zoilus quispiam fucum mihi faceret, si aliquot e doctioribus recentioribusque Acatholicis laudarem (quamvis scrupulus hic non insederit aut Xysto, aut Mabillonio, aut Calmeto, aliisque de S. R. E. & litteraria Republica optime meritis Scriptoribus, quare in priori Elencho unum aut alterum e veteribus heterodoxis, sed ab aliis laudatum percensere haud omisi.) Quod ergo promisi uberius exsequor, & longe plures, quam spopondi, dedi: heinc de me quisque repetere poterit quod olim Horatius inquit

. . . . „ Amphora coepit „

„ Institui, currente rota cur urceus exit? „

Eosque praecipue laudavi, quos ea in re (ad studium scripturarum capessendum videlicet) consulendos proponunt VV. Cl. Bellarminus Labbeus, Possevinus, Calmetus, Mabillonius, Lelongh, Dupinius, N. Natalis, aliique. Omni itidem praejudicio eliminato, simultate omni abacta, quacumque necessitudine spreta, cunctos universim selegi, quos laude dignos existimavi: quamvis ne, caussa praejudicii eliminandi, ingratus forem Ordini, cui nomen dedi, aut injurius essem Regno, in quo natus sum, illius, & hujus haud omittendos Scriptores in Album redegi, quod ante me peregerunt ceteri erga suos Gentiles, praesertim Galli, quibus haec consuetudo sancta est, inviolabilis, atque solemnis.

Quod autem hac in re peractum ingenue fateri possum, id praecipue est, quod, ut discernerem edita ab anecdotis, genuina a spuriis, ut patriam & institutum Scriptorum expenderem (pro meo tamen virili, cum omnia ad umbelicum perducere sit plane impossibile) omnem moverim lapidem, laborem non effugerim, operam, eamque sedulam, haud omiserim: heinc lustravi Bibliothecas Hispanicam, Siculam, Belgicam, Romanam, Neapolitanam (& quae eidem

addi-

addidit Joh. Bernardinus Tafuri Patritius Neritonensis) Praedicatorum, Minorum, & Societatis Jesu: consului itidem, & fere de pagina ad paginam revolvi, (sicut & laudatas Bibliothecas) Bellarminum, Labbeum, Possevinum, Miraeum, Dupinium, Aoeatum, Mabillonium, Calmetum, Leiongh, Niceronium, Maraccium, Simonium: e NN. Natalem, Combefisium, Gravesonium, Gravina, & alios. Ex Acatholicis Fabricium, Rivetum, Oudinum, Cavium, aliosque; quinimo in fonte etiam plurium Scriptorum opera lustravi, ut observarem probaremque num ad amussim referentium ea collimarent. Quapropter si in aliquo defecerim, non mihi vitio vertatur, quum omnia non possint ex eisdem (saltem aliquibus) Collectoribus, aut Historicis plene hauriri; sed potius ut humanae debilitati indulgeatur, maxime praesertim quum in priori elencho nequiverim omnia edita ab ineditis plene distinguere (quod in Xysto plures carpunt, sed immerito quidem, pluresque id exoptarunt, sed in cassum, ob rei difficultatem) esto typis mandata non omiserim: quapropter ad discrimen eorum, quae non sunt typis commissa, *edita* ea dixi (quare dum aio *edidit*, idipsum volo expressum ac laudatum opus jam fuisse impressum) sed adcurate etiam nuperam eorum editionem aut seorsim, aut apud alios Collectores adnotaverim, nec omiserim quidem exprimere ubinam Cll. hominum MSS. serventur; quae autem non percensui, idcirco praetermissa sunt, quia nec ab Historiae literariae auctoribus colligere licuit ubi nam ea serventur: quos vero in posteriori elencho percensui, clarius distinguere potui, illorumque opera, quum enumeravi, typis commissa universim expressi dum edita dixi, ad discrimen eorum, quae MSS. aperte manifestavi.

Ad pleniariam autem notitiam MSS. omnium, quae in celebrioribus Orbis Bibliothecis adservantur, opportunum erit consulere *Bibliothecam bibliothecarum* Cl. Bernardi Montfaucon, qui eo improbo labore omnibus praeripuit palmam.

Quia vero pridie quam typographicis formis mantissa haec committeretur animadverti, quod aliquot (paucis certe) Exegematicis Scriptoribus a N. Xysto sine Epocha laudatis, aetatis, qua floruerunt, tempus non adjeci, quod in longe pluribus vario ex momento haud omisi; quamvis ex debito mei muneris, & operis ad id haud adstringerer, ne tamen vel complementum hoc operi deesset, priori huic elencho adjiciendos eos putavi, brevi tamen epigraphe, ut saltem inter auctores omissos a Xysto locum obtinerent ii, quorum aetatem ille adnotare omisit. Nec miretur Lector si quamplures etiam absque Epocha IV. Libro descriptos hic non inveniat recensitos: aut enim incertae fuerunt aetatis, aut tempus, quo floruerunt, colligi nequivit ab iis, qui de Historia litteraria egerunt: quapropter sicut consulto ab ea abstinuit Xystus, sic etiam ego data opera & sano consilio eosdem hic praetereundos existimavi.

Tandem monitum volo Lectorem, quod, dum in priori Syllabo virum aliquem virtute ac sanctimonia inlustrem *Sancti*, aut *Beati* titulo insignitum expressi, quod apud Historicos reperi, solum indigitaverim, neque per vocam, neque per hilum declinare intenderim a decretis S. R. Sedis, cui collum & fasces ultro libenterque submitto; Eos autem ita reapse nominandos colendosque fore adsero, quos Ecclesia suis Dypticis adscriptos veneratur ut tales: quos vero in vetustis Nicrologiis aut Monologiis *Sancti*, aut *Beati* titulo decoratos inveni, Ecclesiæ judicio solemnique illius decreto fore subjiciendos iterum iterumque adfirmo; esto eodem, quo a veteribus honorantur, titulo non expoliem eos, quos, historicum agens, in medium produco ut ab aliis antelaudatos.

ELENCHUS PRIOR

SACRORUM SCRIPTORUM, QUOS N. XYSTUS OMISIT.

A

S. ABBO FLORIACENSIS (alter ab Abbone Monacho S. Germani Parisiensis discipulo Aimonii) Abbas Ordinis S. Benedicti, praeter alia plura, quae lucubravit, scripsit Homilias in Evangelia, & de Coena Domini librum unum. Ad Superos evolavit Anno Domini MIV.

ABSALON SPINKIRBACENSIS, Abbas Ord. Canonicorum Regularium, probus, & eruditus, scripsit varios in Evangelia Sermones editos Coloniae Anno MDXXXIV. Ipse autem floruit Anno MCC.

ADAMUS BARKINGENSIS, Anglus, Monachus Clarofontanus, scripsit Postillas breves in Vetus & Novum Testamentum, quae MSS. servantur Cantabrigiae in Collegio S. Benedicti. Ejus prae caeteris meminerunt Vossius, & Dufresnius, qui postremus floruisse illum adserit Anno MCCXVII.

ADAMUS ESTON, Anglus, Ord. S. Benedicti, Episcopus Herofordiensis, & S. R. E. Cardinalis, Vetus Testamentum ex Hebraeo Latinum fecit. Obiit Anno MCCCXCVII.

ADAMUS DE MARISCO, Anglus, Ord. S. Francisci, quem ob eruditionem adpellarunt, juxta illius temporis morem, *Doctorem inlustrem*, scripsit Commentarium in Cantica Canticorum in I. Petri, & in Catholicam Judae epistolam, Homilias III. in Levitici Cap. XX. & totidem in Cap. III. Geneseos, duas in in Joelis III. Homilias plures in Festa SS. & Adventum Domini. Elucidarium etiam in S. Scripturam, & alia opera, quae forte apud suos MSS. servantur, quum sileat Waddingus. Claruit Anno MCCLX.

ADAMUS DE PERSENNA, seu Persenniae, Abbas Ordinis Cisterciensis (non vero S. Benedicti, ut olim sensit Trithemius, quem viriliter ex variis monumentis impugnavit Oudinus) in Episcopatu Cenomanensi, aeque doctus, ac pius, in divinis Scripturis jugi exercitatione versatus, scripsit Allegorias Veteris, & Novi Testamenti primum Parisiis impressas Anno MDI. & varios Sermones de Tempore ac de Sanctis, qui simul cum allegoriis ac epistolis ejus Romae fuerunt excusi Anno MDCLII. Floruit autem Adamus Anno MCXCI.

ADAMUS SCOTUS, Canonicus Regularis Praemonstratensis, plura scripsit (impressa postmodum Antuerpiae An. MDCLIX.) praecipue Homilias in Ramis Palmarum, in Coenam Domini, in Octavam Paschae, in Ascensione Domini, in Festo Pentecostes, & in Festo Trinitatis: similiter de sapidis Scripturae deliciis, de Martha, Maria, & Lazaro. Vivere desiit Anno MCLXXX.

ADAMUS SILVANECTENSIS EPISCOPUS, natione Gallus, cognomento de Chamilli, primum Monachus Cisterciensis, qui Concilio Lugduensi interfuit, plures in S. Scripturam reliquit Sermones, quos MSS. vidit in Bibliotheca Longipontis Ordinis Cisterciensis Casimirus Oudin, ut ipse testatur *Tom. III. col.* 156. Obiit vero Adamus circa Annum MCCL.

ADAMUS DE WODEHAM, Anglus, Ordinis Minorum, Guillelmi Okami discipulus, Doctor Oxoniensis, pluribus in Academiis S. Theologiae Professor, a Johanne Majore pro merito commendatus, scripsit Commentarios in Cantica Canticorum, & Postillas in Ecclesiasticum, & alia apud suos in Germania servata. Sermones Eucharisticos LXIX. Antuerpiae vulgatos Anno 1608. Babwellae prope Buriam decessit Anno MCCCXXXVIII.

ADRIA-

ADRIANUS, ISAGOGES AUTHOR, edidit Introductionem in Sac. Scripturam, quam commendat Photius *Codice* 2. Claruit juxta computum Jacobi Usserii circa Annum CDXXXIII.

AEGIDIUS FABER, vulgo DE SMEDT, Bruxellensis, Carmelita, Theologus Doctor Lovaniensis, ex Trithemio scripsit de Testamento Christi in Cruce, & Commentarios in Ruth, Job, & Epistolam ad Romanos. Obiit Bruxellae MDVI.

AEGIDIUS VITERBIENSIS, Supremus Eremitarum S. P. Augustini Superior, linguarum Graecae & Hebraicae peritissimus, scripsit Commentarium in tria priora Capita Geneseos. Dies explevit Anno MDXXXII.

AELFRICUS, seu AELFRIDUS, sive ALFRIDUS, vel ALFRICUS, Junior dictus, & Grammaticus, ad discrimen duorum Alfricorum, de quibus praecipue Oudinus agit, Monachus Cisterciensis & Archiepiscopus Cantuariensis, scripsit Tractatum de Novo, & Veteri Testamento publicatum Londini Anno MDCXXIII. una cum Sermone Paschali, seu de Sacrificio in die Paschae. Similiter edidit Glossas interlineares Latine, & Saxonice in Proverbia Salomonis, pluraque alia, quae etiam commemorant Vossius, Cavius, aliique. Claruit Anno CMLXXX.

S. AGOBARDUS, Episcopus Lugdunensis, natione Gallus, Leidradi Norici, doctique viri successor, scripsit praesertim contra Felicem Urgelitanum Episcopum, plura etiam edidit opera, quae cum diu latuissent, opera Papirii Massoni J.C. edita fuerunt Parisiis Anno MDCV. Inter ea plura sunt, quae ad Sacram Scripturam pertinent, praesertim ad Historiam Evangelicam, & dogmata ejusdem, nimirum de Judaicis superstitionibus, De Antichristo Tractatus II. De divinis Sententiis cum adnotationibus circa Judicii diem, & de Inferis. Ad Coelestem gloriam evolavit Anno circiter DCCCXLI.

S. AIDANUS ANINIUS, natione Scotus, Monachus Coenobii Hui, seu Hiensis in Hibernia, & deinde Archiepiscopus Landisfarnensis inauguratus Anno DCXXXV, plura scripsit, quae Tritemius, Possevinus, & alii percensent, nimirum Commentaria, & Homilias in Sripturam, sed non expendunt, quaenam ea sint opera, & an aliquando typis mandata; aut ubi serventur MSS. Ad coelestem patriam transiit Anno DCXLV, & Sanctorum fastis fuit adscriptus Anno DCLI.

Alulphus, seu Alulphus (de quo N. Xystus) floruit Anno MXCVIII.

ALANUS DE LIMNA, seu de LINNA, Anglus, Ord. Carmelitarum, virtutibus insignis, inter alia scripsit Moralia Bibliorum duobus libris comprehensa. Sermonum libros duos, Elucidarii Sac. Scripturae librum unum. Floruit Anno MCCCCXX.

ALBERTUS DE BONONIA, Ord. Minorum, composuit Postillam super universa Biblia. Quo anno claruerit, nec ea Wadingo colligere potui.

ALBERTUS CASTELLANUS, natione Italus, patria Venetus, Ord. Praedicatorum, & Sac. Theologiae Magister, cujus cum laude meminerunt clariores Italiae Historici, edidit Sacra Biblia cum concordantiis Veteris, & Novi Testamenti, ac cum correctibus Sacrorum Canonum ad margines, typis mandata Venetiis MDXIX., nec non varios Sermones, aliaque varii argumenti opera, quae N. Jacobus Echard distincte percenset. Quando obierit incertum: probabile est extremum clausisse diem circa finem XV. Seculi.

ALBERTUS JOHANNIS, Harlemius, Batavus, Ord. FF. Carmelitarum, Doctor Lovaniensis, scripsit Lecturam in Ecclesiasticum, In I. Johannis Canonicam Epistolam, & alia, quae non dum sunt edita. Mortuus est Mechliniae Anno MCDXCVI.

ALBERTUS NOVOCAMPIANUS, scripsit Scopum Bibliorum Novi, & Veteris Testamenti cum Annotationibus, & alia Dogmatica, ac Moralia, edita Cracoviae Anno MDLII.

ALBERTUS SIGEBERGENSIS, Monachus O. B. natione Germanus, scripsit Glossas in Vetus, & Novum Testamentum, quae MSS. servantur in Bibliotheca Paulina Lipsiensi. Floruit Anno MCCCCL.

S. ALDELMUS, seu ADELMUS, sive ANTHELMUS, Anglus, Kenredi filius, Inae Visi-Saxonum Regis nepos, ex Monacho Benedictino (ut Mabillonius *Sec. I. Benedict.* probat) & Bladulensi Abbate apud Scotos Episcopus Saxonum Occidentalium, sive Schirburnensis, consecratus Anno DCLXXI. plures ad Catholicam Fidem adduxit (de quo praesertim consulendus est V. Beda *Lib. V. Hist. Anglor. c. 19.*) plura etiam scripsit, quorum aliqua extant in Bibliotheca Veterum PP. alia edidit Martinus del Rio, alia apud Canisium extant, alia sunt inedita, quaeque ab Eisengern, & Possevino laudantur; praesertim vero dedit Polyanthaeam, seu de floribus utriusque Testamenti. Coelum petiit Anno DCCIX.

ALEXANDER AB ALEXANDRIA Statiellorum in Ducatu Mediolanensi, Ordinis Minorum, Provinciae Genuensis alumnus, postea Minister Generalis ordine VI. plura scripsit Theologica opera, nec non Postillas in Ecclesiasticum. In Isaiam. In Tobiam. In Evangelium Johannis, & in Epistolas Pauli, quae servantur in Bibliotheca Varicana. In munere Generalis Ministri defunctus Romae ad Aram-Coeli, ibique fuit tumulatus Anno MCCCXIV.

ALEXANDER Prior Generalis Eremitarum S.P. Augustini, & a Pio II. creatus S.R.E. Cardinalis, pietate, & doctrina insignis, dedit de Christi ortu Sermones centum, & de Coena Christi cum Apostolis Tractatum unum. Floruit Anno MCDLX.

ALEXANDER WENDOK, Anglus, Episcopus Cestriensis, scripsit Postillam scholasticam in Psalterium, & varios Sermones. Vixit An. MCCCXXXIII.

ALPHONSUS ZAMORA, natione Hispanus, ortu Judaeus, & Synagogae Doctor priusquam salutari fonte expiaretur; verum baptismate lustratus Complutensium Bibliorum editioni a Card. Ximenio adplicatus insignem navavit operam. Edidit etiam Vocabularium Hebraicum, & Chaldaicum Veteris Testamenti. Interpretationes nominum Chaldaeorum, Graecorum, & Hebraeorum utriusque Testamenti. Catalogum eorum, quae in utroque Divino Foedere amanuensium oscitantia aliter scripta sunt ac in Antiquis Bibliis Hebraice, & Graece extant: Vivebat Anno MDVI.

AMANDUS ZIERIXENSIS, Ordinis Minorum, Belga in Zelandiae Insula Scowis ad mare Germanicum, Latinae, Graecae, Hebraicae, aliarumque externarum linguarum peritissimus, Theologiae Doctor, Antiquitatum studiosissimus indagator, & Germaniae Inferioris Minister Provincialis, edidit Chronicon Mundi ab ejus exordio ad Annum Domini MDXXXIV, usque vulgatum Antuerpiae eodem Anno MDXXXIV. Commentarios in Genesim. In Jobum. In Psalmum CXVIII. In Ecclesiasten. De LXX. Hebdomadibus Danielis. De XL. Mansionibus, & alia opera a Wadingo relata, quae eodem teste Lovanii in Conventu Ordinis MSS. servantur. Excessit e vivis Anno MDXXXIV.

AMATUS CASINENSIS, Monachus S. Benedicti, & incertae Sedis Episcopus, scripsit de gestis Apostolorum Petri, & Pauli carmine libros IV. De XII. lapidibus librum I. Alterum vero de Coelesti civitate Jerusalem. Ex Leone Ostiense floruit Anno MLXX.

AMBROSIUS, patria Neapolitanus, ex Ordine Eremitarum S.P. Augustini, Episcopus Samosensis, Mantuae suffraganeus, dedit Tractatum de Mundi genitura, ubi de opere sex dierum. De tribus Magdalenis, & de unica Magdalena. Expositionem in Salutationem Angelicam, Sermones varios, & alia Polemica opera. Neapoli Studiorum Regentem agebat Anno MDXIX.

B. ANDREAS ANAGNINUS e Comitibus Signiae, Alexandri III. & IV. ac Bonifacii VIII. PP. consanguineus, Ord. Minorum S. Francisci, eximiae virtutis

tutis

rutis bono, qui Cardinalitiam dignitatem a Bonifacio VIII. sibi oblatam recusavit. Scripsit Volumen de Partu Virginis, non dum editum. Ad Dominum transivit Anno circiter MCCXCV. & ab Innocentio XIII. Beatorum fastis fuit adscriptus. Vide, quae de B. Andrea scripsit nuperrime *De Serv. Dei Beatif. & Beat. Canonizat. lib.1. cap. 31. nu.16., & lib.2. cap.24. §.41. 156. & 159.* Prosper Cardinalis Lambertinus, nunc SS. Pontifex Benedictus XIV. qui virtute ac doctrina eximia viam sibi ad Petri Solium stravit, dignus propterea, qui in suprema Cathedra sedeat, omnium ore pro merito laudandus.

ANDREAS PRESBYTER, si conjicere licet, Constantinopolitanus, incertae aetatis, contexuit Catenam amplissimam Vett.PP. in Proverbia Salomonis, & in Isaiam, quae extat MS. in Bibliotheca Vindobonensi.

ANDREAS VICTORINUS, natione Anglus, Canonicus Regularis S.Victoris Parisiensis, & Hugonis de S.Victore discipulus, scientia & moribus clarus, eleganti stylo scripsit Commentarios in Pentateuchum, In Josue, Libros Judicum, Regum, & Paralipomenon. In Proverbia Salomonis, In Ecclesiasten. In Esaiam, In Jeremiam, In Danielem, & XII. Prophetas Minores. Quae opera teste Oudin extant in Bibliotheca S.Victoris prope Parisios Canonicorum Regularium S.Augustini. Claruit Andreas Anno MCXL.

ANGELUS DE CAMERINO, Italus, Ord. Eremitarum S.P. Augustini, praeter quamplura Theologica opera scripsit etiam in IV. Evangelia, & in XII. Paulinas Epistolas Commentaria, quae servantur in Bibliothecis S.Marci Mediolani, & S.Spiritus Florentiae. Vivebat Anno MCCCXL.

ANGELUS CANINIUS, Anglariensis (teste Hayo) scripsit Historicam narrationem aliquorum locorum Novi Foederis. Claruit Ferdinando Imperatore.

B.ANGELUS SINESIUS, Siculus, Catanensis, Ord. S.Benedicti, Abbas S.Martini de Scala, regularis observantiae promotor insignis, aliisque virtutibus, ac scientia clarus, plura scripsit, praesertim (ut tradunt Pirrus, & Mongitore) expositionem in Psalmos, quae MS. servatur in eodem Coenobio. Aeternam in Coelo percepturus coronam terram reliquit Anno MCCCLXXXVI.

ANSELMUS POLONUS, Ordinis Minorum, dedit descriptionem Terrae Sanctae. Vivebat An.MDV.

Antipater Bostrensis (de quo N. Xystus) floruit Anno CDLX.

ANTONIUS BECCARIA, seu DE BECCARIIS, Italus, Ferrariensis, Ordin. Praedicatorum, Episcopus Scutanensis, plura scripsit, quae Anno MDXV. fuerunt Typis mandata, eaque inter ad rem nostram facientia extant Glossemata super Psalmos secundum quatuor sensus. Expositio per modum Lecturae super Jobum. Homiliae XL. altiori stylo super *Psalmum Beati immaculati*. Diem clausit extremum Anno MDXXIV.

ANTONIUS DELPHINI, Italus, e Casali majori, Ord. Min. Conventualium, vir doctissimus, & Vicarius Generalis sui Ordinis, edidit Commentarios in IV. Evangelia, & in Epistolam ad Hebraeos, impressos Romae MDLXXXVII. Ipse vero grandaevus Bononiae (vel Romae) suos complevit dies An.MDLX.

ANTONIUS A KONINGSTEIN, Noviomagensis, Ordinis Minorum, edidit Monotessaron ex IV. Evangeliis, Commentarium in epistolam ad Romanos, & Sententias Bibliorum. Ad meliorem vitam transiit Anno MDLI.

Antonius Nebryssensis (de quo N.Xystus) floruit Anno MCCCLXXX.

S.ANTONIUS DE PADUA, a loco sepulchri sic dictus, gente Lusitanus, patria Olysiponensis, Ordinis Minorum, sanctitate, doctrina, & miraculis clarus, varia edidit opera, pluries, & novissime etiam impressa, praecipue interpretationem mysticam in Sacram Scripturam, & Concordantiarum Moralium in S. Biblia libros IV. Ad immortalitatis gloriam adscendit An. MCCXXXI. & sequenti Anno a Gregorio IX. Pontifice Maximo inter Sanctos fuit relatus.

Arethas (de quo N. Xystus) claruit Anno DXL.

Armandus de Bellovisu (de quo N.Xystus) floruit circa Annum MCCCXXXIII.

ARNOLDUS, sive ARNALDUS BERNARDI (quem Hayus, & Possevinus perperam in duos dividunt, nimirum in Alvardum de Cadurco, & Bernardum Arnoldi, ut N. Echardus observavit) Ordinis Praedicatorum, Gallus, Aquitanus, patria, & professione Caturcensis; hinc vulgo *de Caturco* adpellatus, insignis XIV. Seculi S.Theologiae Professor, scripsit Postillam in Apocalypsin. Commentarium in aliquot Psalmos, & in Officium Defunctorum Lecturam, & Sermones in VII. Psalmos Poenitentiales, alia itidem ei adserit Bertrandus, quae omnia fortasse MSS. Tolosae servantur. Diem obiit ultimum circa Annum MCCCXXXIV.

ARNOLDUS, sive ARNALDUS BONAE-VALLIS ABBAS Ord.S.Benedicti in Dioecesi Carnutensi (unde, & *Carnutensis* dictus) edidit Tractatum de VII. verbis Domini e cruce prolatis. De Cardinalibus Christi operibus. De ablutione pedum, inter opera Cyprianica, Commentarios in Psalmum XLIV. & Psalmum CXXXII. Idem ea dedit, quae Arnulpho Anglo tribuit Hayus. Claruit Anno MCLXII.

ARNOLDUS CORBEJENSIS, Saxo, Ordinis S.Benedicti, Proverbia Salomonis heroico versu cecinit. In humanis agebat Anno MXXX.

ARNULPHUS ANGLUS, Roffensis Episcopus, Ordin. S. Benedicti, ex P.Hayo scripsit de operibus sex dierum librum I. Homilias, & Sermones. Vixit Anno MCXXVI. Sed haec opera spectant ad Arnoldum Abbatem Bonae-Vallis, ex sententia Oudini, Dachesii, & aliorum.

ARNULPHUS Monachus, Benedictinus, ex Proverbiis Salomonis convenientiores sententias, & litteram, & allegoriam metrico lepore descripsit. Vivebat Anno ML.

ASTENSIS (quem laudat Hayus) scripsit Sermones in Evangelia a Paschate usque ad Adventum. Sed quisnam sit hic Astensis non licet ex eodem colligere. Fortasse erit Asteranus Astensis in Subalpinis, cujus Summa de casibus conscientiae fuit edita Venetiis Anno MCDLXXX. ipse vero floruit sub Ludovico Imperatore Anno MCCCXXX.

AUGUSTINUS DE ASCULO, Italus, Ordin. Eremitarum S.P.Augustini, scripsit in Genesim, & de Evangeliis ad discipulos suos in Patavino Gymnasio degentes. Quae simul cum aliis ejus operibus Patavii, & Bononiae apud suos MSS. servantur. Cum hominibus conversabatur. Anno MCCCLXXXV.

AUGUSTINUS DE LEO, Ordin. Eremitarum S.Augustini, scripsit Sermones in Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam. Nil ultra de eo habet Hayus.

AUGUSTINUS TICINENSIS, Canonicus Regularis Lateranensis, inter alia plura, quae typis mandavit, edidit etiam expositionem in Psalmum *Deus in nomine tuo salvum me fac*. Vivebat Anno MDXX.

B

BALTAZAR SORIO, Ord. Praedicatorum, Aragonus, Valentiae natus, Regularis observantiae eximius cultor, ac promotor, Theologus doctissimus, cetera inter opera, quae publici juris fecit, edidit Tractatus tres exegeticos, nimirum, I. De B.Mariae Virginis genealogia, cognatis, ac consanguineis. II. De triduo Christi in sepulchro, III. De triplici Magdalena: nec non Homilias X. Paraeneticas in Psalmum XLIV. Centenario major mortem laetus adspexit Anno MDLXVII.

S.BARTHARIUS (Tritemio BARTHERIUS) natione Gallus ex regio Francorum sanguine ortus, in Monasterio Casinensi vitam monasticam amplexus, & ibi-

ibidem Abbas institutus, ad Altare sacra faciens a Saracenis Casinum invadentibus obtruncatus vera Dei victima occubuit Anno MCCCLXXXIV. scripsit Quaestiones in utrumque Testamentum, & librum unum Homiliarum in Evangelia, quae in Bibliotheca Casinensi MSS. servantur.

BARTHOLOMAEUS CAMERARIUS, Neapolitanus, ex patritia familia, Beneventi natus, Dominus oppidorum Petrae Elcinae, & Peschi, U. J. peritissimus, & sui temporis Theologus insignis, in Regia Neapolitana Studiorum Universitate Feudalis Juris interpres, a Carolo V. Regii Patrimonii Conservator delectus, deinde Regiae Camerae locumtenens institutus, varia edidit opera, cum Juridica, tum Feudalia, tum etiam Polemica, quae inter extat explicatio Dominicae Orationis praecipue ad retundendos Heterodoxos. Neapoli diem complevit ultimum Anno MDLXIV.

BARTHOLOMAEUS CLUNIACENSIS ABBAS, virtutum & doctrinae fama clarus scripsit sermones in Evangelia de Tempore & de Sanctis. Floruit Anno MCCXX.

BARTHOLOMAEUS GLANVILLUS, Ordinis Minorum, natione Anglus, ex Comitum Suffolciensium familia ortus, Philosophiam ac Theologiam Oxonii, Lutetiae, & Romae docuit: inter cetera autem sui ingenii monumenta procusa extant Allegoriae & Tropologiae utriusque Testamenti. Claruit XV. incipiente Seculo.

Bartholomaeus Parvus (de quo N. Xystus) claruit Anno MCCCXXXIII.

S. BASILIUS SELEUCIESIS, In Isauria Metropolita, S. Johanni Chrysostomo contubernalis, & necessitudine junctus, heinc Basilio huic libros *de Sacerdotio* nuncupavit Chrysostomus teste Photio *Cod. 168.* etsi hoc non probetur aliis, qui alium adstruunt Basilium Chrysostomo familiarem ex epochae diversitate, ut mox patebit, edidit Orationes XLIII. in Sacram Scripturam, nimirum, in Vetus & Novum Testamentum, & seorsim de Transfiguratione Domini. Claruit Anno CCCCXLVIII.

BASILIUS ZANGHIUS, Italus, Bergomensis, Canonicus Regularis Lateranensis, & Vaticanae Bibliothecae custos, purioris litteraturae, & admirabilis eruditionis, praeter ea, quae ad humaniores literas spectant, edidit etiam Adnotationes in S. Scripturam. Quaestiones in IV. Libros Regum, & in duos Paralipomenon Romae MDLIII. Edidit etiam Tractatum de modo, & ratione interpretandi Sacram Scripturam, Romae decessit Anno MDLX.

S. BEATUS (qui ab Hispanis vulgo S.BIECO dicitur) Abbas Ordinis S. Benedicti, qui scripsit contra errores Felicis, & Elipandi, dedit etiam Commentarium in Apocalypsin, quem MS. servari in Coenobio Hispalensi S.Isidori adstruit Possevinus. Claruit Anno DCCLXX.

B. BENEDICTUS XI. Pontifex Maximus, prius dictus F. Nicolaus Boccasinus, Ordinis Praedicatorum, cujus etiam fuit Generalis Magister, primique nominis Theologus, scripsit Commentarios in Psalmos. In Jobum. In Apocalipsin. In Caput V. Matthaei absolutissimum edidit commentarium typis Venetis commissum Anno MDCIII. De aliis etiam ejus opusculis consule Nostrates. Perusii evolavit in Coelum Anno MCCCIV. & a Clemente XII. ejus cultu ab immemorabili adprobato solemniter Beatorum fastis fuit adscriptus Anno MDCCXXXVIII.

BENIAMIN BEUPORT, Gallus, Franciscanae observantiae, Gallice Parisiis edidit Monotesseron Evangeliorum, Harmoniam, & consensum Evangelistarum. Vivebat eodem Anno, quo haec vulgavit MDLXI.

S. BERENGOSUS, Abbas Monasterii S. Maximi Trevirorum, plura scripsit, quae extant Tom. III. Bibliothecae Veterum PP. in qua praecipue est legere ejus Homilias in illud Psalmi LVIII. *Deus repulisti nos*. In illud Levitici VI. *In sartagine oleo conspersa, &c.* & super illud *Ignis in altari meo semper ardebit*. Floruit Anno MCX.

BERNARDUS DE AMBASIA, Prior Provincialis Ordinis Carmelitarum Tholosae, scripsit In Epistolam S. Jacobi librum I. & in I. Canonicam Johannis librum I. Claruit Anno MCCCLIV.

BERNARDUS ARNOLDI, Vide Arnaldum, seu Arnoldum Bernardi.

BERNARDUS DE TRILLIA, seu DE TRILHA, Ordinis Praedicatorum, Gallus, Occitanus, Nemausi natus, Parisiis sententias legit, & per omnes scholasticos agones Magisterii lauream consecutus, Provinciae suae Provincialis Prior creatus, plura scripsit cum Philosophica tum Thelogica, quae N. Echardus distincte percenset, praecipue Postillas in Psalterium. Proverbia, Ecclesiasticum, Sapientiam, Cantica Canticorum, Evangelium Johannis usque ad Cap. XI. & Apocalypsin. Avenione (ubi fortasse ejus opera MSS. servantur) in suo Convento denatus est Anno MCCXCII.

BERTRANDUS DE PARAYTE, Tolosanus, Ordinis Erem. S. P. Augustini, scripsit in Actus Apostolorum lib. I. In Epistolas Canonicas Libros XIV. In Apocalypsin librum I. . In vivis erat Anno MCCCLXX.

BERTRANDUS DE TURRE (quem Possevinus Mediolanensem dicit, & Hayus ab alio Mediolanense Minorita distinguit, quasi duo fuerint Bertrandi Minoritae; & per errorem quidem, ut Wadingus ostendit) Gallus, Aquitanus, Cadurcensis Dioecesis, Ordinis Minorum, vir doctissimus, qui pro illorum temporum consuetudine *Doctor famosus* audiebat, ex Ministro Provinciali Aquitaniae Anno MCCCXIX. ad Salernitanum Archiepiscopatum, & sequenti anno ad Cardinalitiam dignitatem adsumtus, deinde ad Tusculanam Ecclesiam evectus, pluribus Apostolicis legationibus functus, plura scripsit, quae in Bibliotheca Vaticana servantur; & ad rem nostram spectantia Explicationem in Evangelia, & Epistolas, quae per annum in Ecclesia leguntur. Sermones Quadragesimales. Fuerunt autem ex suis operibus impressi Argentorati MDL Sermones Epistolares, seu in Epistolas Missalis. Avenione suos complevit dies circa Annum MCCCXXXIV.

S. BRUNO, seu BRUNUS, Italus, Ligur, ex inlustri Astensium sanguine, Episcopus primum Signinus, seu Signiensis, deinde abdicato Episcopatu Monachus Casinensis & postea omnium Fratrum concordi voluntate Abbas electus praefuit annis tribus ac mensibus decem, sed a Paschali II. R. P. coactus ad suum rediit Episcopatum. Scripsit Commentaria in Pentateuchum. In Job. In Psalterium. In Cantica Canticorum. In Apocalypsin. In Canticum Zachariae. Homilias, seu Sermones CXLV. & quamplura alia Theologica opera, quae omnia studio & cura Mauri Marchesii, ut Cavius scribit, in unum collecta, & authori suo vindicata duobus Tomis fol. fuerunt impressa Venetiis MDCLXI. Bruno autem obdormivit in Domino Pridie Kal. Septembr. An. MCXXV.

Bruno Coloniensis Archiepiscopus (de quo N. Xystus) obiit Anno CMLXV.

C

S. CAESARIUS, gente Gallus, in Provincia Cabilonensi honestis parentibus natus Anno CDLIX. primum Monachus Lerinensis, deinde Episcopus Arelatensis, plures edidit in S. Scripturam Homilias (e quibus plures olim S. Augustino adjudicatas eidem Caesario restituimus) Tractatum etiam edidit de X. Virginibus typis quoque mandatum. Ad aeternam gloriam commigravit anno DXLII.

Cedmonus (de quo N. Xystus) floruit Anno DCLXX.

CHILIANUS LEIB, Ostrofrancus, Canonicus Regularis S. P. Augustini, edidit Tractatum de Sacrae Scripturae dissonis translationibus Anno MDLVII.

CHRISTIANUS CISTERCIENSIS ABBAS (de quo consuli possunt praecipue Fratres Sammarthani, Mabillonius, & Dufresnius ob variam *Christiani* professionem patriam & dignitatem ex varia Authorum opinione) lucubravit Collectaneum Sermonum de variis argumentis cum brevibus expositionibus diversorum S. Scripturae locorum. Habentur MSS. in Bibliotheca S.Germani Parisiensis. Floruit Anno MCLXXX.

CHRISTOPHORUS MOLHUSENSIS (non bene ab Hayo dictus *Nolhamsensis*) Anglus, Ordinis Praedicatorum, scripsit Postillas in Evangelia, in omnes Epistolas cum Paulinas tum Canonicas, & in Apocalypsin, adbuc ineditas. Vivebat Anno MCCCL.

CLEMENS LANGTHON, Anglus, Canonicus Regularis S. P. Augustini, Scripsit Glossas in Psalterium. Concordiam IV. Evangelistarum. Commentarios in IV. Evangelia. Commentarios in Acta Apostolorum, & in VII. Canonicas Epistolas, quae omnia in variis Angliae Bibliothecis servari Oudinus commemorat. Claruit Anno MCLXX.

COMPLUTENSES DOCTORES, qui in versione S. Scripturae conlaborarunt. Ferdinandus Nonnius, vulgo *Nunnes Pincianus*, Alphonsus de Zamora, Alphonsus Medicus Complutensis, & Petrus Coronellus jussu Cardinalis Ximenii Hebraicos Veteris Testamenti libros: Demetrius Lucas Cretensis, Aelius Antonius Nebrissensis, Didacus Lopez Stunica, & Johannes de Vergara omnes tam Veteris, quam Novi Testamenti libros ex Graeco in Latinum idioma transtulerunt. Claruerunt enim Doctores isti (quos simul laudare decuit) Anno MDXV.

CONANTIUS PALENTINUS EPISCOPUS in Hispania scripsit Orationum libellum de omnium proprietate Psalmorum, certe ineditum, floruit Anno DCXXXIII.

Constantinus Presbyter (de quo N.Xystus) floruit Anno CCCCIV.

S. COSMAS HIEROSOLYMITANUS, vel ut aliis placet, HAGIOPOLITES, origine Italus, Damascum a praedonibus ductus, & a Patre S. Johannis Damasceni huic discipulus concreditus ita profecit virtute & doctrina, ut ex Monacho Abbas factus, & Episcopus Majumensis, clarus & Ecclesiae & litterariae Reipublicae fuerit. Praeter alia ejus opera, quae extant in Bibliotheca Veterum PP. scripsit E'ξήγησιν, seu enarrationem metricam singulorum Psalmorum totius Psalterii Davidici carmine Jambico, quae teste Cavio habetur MS. Biblioth. Vindobon. Cod. *Theol.* juxta ordinem Lambecianum CXVIII. Nessalianum vero LIII. Floruit autem Cosmas Anno DCCXXX.

Cosmas Indicopolensis (de quo N.Xystus) floruit Anno DLXXVI.

D

DAMIANUS CRASSUS, Ripolensis, quod oppidum est in Subalpinis non longe ab Augusta Taurinorum, Ordinis Praedicatorum, Utriusque Lombardiae Provincialis Prior, praeter alios, quos edidit, Tractatus, Anno MDXV. typis mandavit librum de S. Johannis affinitate & consanguinitate cum Christo Domino. Similiter dedit Insigne commentarium in Jobum, num autem typis commissum? ignoro. Floruit Anno MDXV.

DANIEL BOMBERGIUS, Antuerpiensis, Vir pius & doctus, ac ita Hebraice eruditus, ut nomen suum omnium seculorum memoriae commendarit: Typographum namque Venetiis agens pluribus conlatis exemplaribus vulgavit Biblia Hebraea cum Masora, & paraphrasi Chaldaica Onkelosi in Pentateuchum, Hierosolymitana in eundem, & Jonathanis filii Uzielis in Prophetas. Item cum commentariis Rabbinorum, hinc Biblia Rabbinica dicta. Dedit etiam eadem Biblia Hebraica cum quibusdam variantibus lectionibus: quapropter eum pro merito commendarunt Arias Montanus, Jacobus Lelongh, aliique. Obiit Venetiis Anno MDXLIX.

DAVID DE OBUGE, Hibernus, scripsit Postillas in Sacram Scripturam. Claruit Anno MCCCXX.

DESIDERIUS ERASMUS ROTTERODAMUS, antea Gerardus Gerardi dictus, Roterodami, (seu Gaudae, ut aliis arridet) natus, primum Canonicus Regularis S. P. Augustini, deinde ex indulto Julii II. & Leonis X. RR. PP. dimisso habitu Sacerdos Secularis in Taurinensi Academia S.Theologiae Doctor renunciatus, Graece, & Latine supra omnem aetatis suae spem doctus, eaque de caussa in alios infensus, quapropter multorum vel invidiam vel censuram facile subiit (de qua re alibi disserui) & inter ceteros N. Xysto haeresis labe pollutus, fuit ab eodem omissus; mihi tamen revera catholicus, esto asperioris Critices homo, Omissorum Catalogo adscriptus in praesentiarum profertur: quamplura, eaque erudita opera (commendanda propterea sed juxta Romani Indicis correctionem) typis mandavit. Dedit autem ex inter Novum Testamentum cum adnotationibus. Paraphrases in Novum Testamentum. Adversus Judaeos Homilias V. De Visione Esaiae Homilias V. De Davide, & Saule Homilias III. Commentarios in Acta Apostolorum. In Epistolas S. Pauli II. Ad Corinthios, ad Galatas, ad Philippenses; & sparsim in alia Pauli, & Evangelii loca. De Passione Domini. De puero Jesu. De pavore, & tristitia Jesu Christi. Enarrationem Psalmorum I. II. III. IV. XXII. XXXIII. XXXVIII. & LXXXV. De Novo Testamento ad Dorpium. Vale mundo dixit Anno MDXXXVI.

DIDACUS LOPEZ STUNICA, se ZUNNICA, Presbyter Hispanus, Doctor Complutensis, Latine Graeceque doctus edidit Adnotationes in Novi Testamenti versionem, & adversus Erasmum scripsit, nimiumque in Bibliorum Complutensium editione laboravit, ut supra dixi; scripsit etiam ad Jacobi Fabri Stapulensis Scholia in S.Pauli epistolas. Fato cessit Neapoli Anno MDXXX.

DIDACUS DE VILLALOBOS, Francisci Filius, quem Carolus Imperator, & Philippus Hispaniarum Rex Medicum habuerunt, Hispanus, Concionator Regius, edidit Concordiam Evangelistarum, seu Evangelium secundum quatuor cum adnotationibus minime vulgaribus Pinciae Anno MDLV.

DOMINICANI GALLI, circa Annum MCCXXXIV. jussu B. Jordani II. Magistri Generalis Ordinis Praedicatorum exemplaria Sacrorum Bibliorum ex antiquis Codicibus emendarunt. De qua re videndus est P. Lelongh.

DOMINICUS GRENERIUS, seu GRINIA, Ordinis Praedicatorum, ex Conventu Tolosano, Doctor Parisiensis, scientia & virtute insignis, post varias in sua Provincia obitas Praefecturas, Apostolicus Romae Poenitentiarius, S. Palatii Magister, & tandem Archiepiscopus Apamiensis, scripsit in Universa Biblia Commentarios juxta litteralem ac mysticum sensum. Item seorsim in Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, & omnes alios Historicos Libros Veteris Testamenti. In Ecclesiasticum, & Proverbia Salomonis. Alia itidem opera dedit, quae in variis Bibliothecis MSS. servantur, ut videre est apud N. Echardum. Quando obierit incertum, quum emortualis ejus dies ab aliis constituatur Anno MCCCXLIII. ab aliis vero MCCCXLVII.

Dracontius (de quo noster Xystus) claruit circa Annum CCCCXL.

S.DRO-

S. DROGO (qui a S. Bernardo ASBERICUS, & ab Vuione ARNOLDUS dicitur) Monachus Benedictinus, Natione Gallus, primum Laudunensis Episcopus, deinde Ostiensis, plura scripsit, quae praecipue commemorant Lucas Dacherius, & Fratres Sammarthani, ea inter legitur in Bibliotheca Veterum PP. Tractatus de Passione Domini ; & scripsisse etiam dicitur in Psalmos Poenitentiales. Cum Coelesti terrenam vitam commutavit Anno MCXXXVIII.

E

S. ELEUTHERIUS TORNACENSIS EPISCOPUS, ordine III. Tornaci natus, & multa a Paganis pro Christo passus, plures edidit sermones, praesertim de Incarnatione Verbi, De Nativitate Christi, & de Annunciatione Dominica, qui omnes novissime vulgati sunt Insulis MDCCXXVI. Alia itidem scripsit opera, quae Oudinus, & Foppens percensent. Transivit ad Dominum Anno DXXXIII. vel juxta aliorum computum Anno DXXXI.

S. ELIGIUS LEMOVIX, ex Aurifabro Episcopus Noviomensis, ac Tornacensis, Flandrorum & Antuerpiensium Episcopus, plures edidit Homilias in Evangelia (de quibus non leve est inter Criticos dissidium) quaeque extant in novissima Veterum PP. Bibliotheca Tom. XII. Alia itidem edidit, quae in Appendice Tom. IX. operum S. P. Augustini habentur, de quibus etiam alibi verbum habui, quaeque Petrus Canisius Tom. V. habet : praecipue tamen sunt laudandae ex NN. Natale Alexandro, & Francisco Combefisio, nec non ex Bellarmino, Sirmondo, aliisque Homiliae in Capite Jejunii, Sabbato post Dominicam II. Quadragesimae de Filio prodigo, & Fer. V. in Coena Domini. Obdormivit in Domino Anno DCLXVI.

ELIGIUS EUCHARIUS, sive HOUCARIUS Gandensis Presbyter, Poeta, & Carolo V. a concionibus, edidit carmen elegiacum de Christo resurgente Anno MDXI. edidit quoque Genethliacon Christi ex Bucolicis Virgilii, alia etiam edidit Polemica. Quo anno cesserit fato nec ipse Johannes-Franciscus Foppens in Bibliotheca Belgica percenset.

ENGELBERTUS ADNOTENSIS ABBAS, natione Germanus, Ordinis S. Benedicti, & Monasterii Admontensis ad Amasum amnem Abbas, scripsit Tractatum de Vita & moribus B. Virginis Mariae impressum Lipsiae Anno MDCLXXXVI. nec non de miraculis Christi, Commentarium in Psalmum *Beati immaculati in via*, & in initium S. Johannis *In principio erat Verbum*. Floruit Anno MCCC.

ENGELBERTUS TREVERENSIS, Benedictinus, Abbas S. Matthiae apud Treveros, Vitam ac passionem XII. Apostolorum heroico carmine scripsit. Claruit Anno CMLXXXVII.

S. EPIPHANIUS CONSTANTIAE IN CYPRO ARCHIEPISCOPUS, alius ab eo, quem N. Xystus commendat, Tertius Salaminae Episcopus (fuisse autem ejusdem Urbis plures Epiphanios Episcopos praeceteris Sirmondus, & Petavius adnotarunt) cujus extat epistola Graeco-Latina in Prolegomenis VIII. Synodi Generalis : edidit Orationes plures in varia Novi Foederis mysteria ac monumenta, nimirum, duas in Festo Palmarum, unam in Christi sepulturam, alteram in Christi adsumptionem, aliaque plura ejusdem argumenti edidit, quae olim Seniori Epiphanio, seu hujus nominis primo fuerunt adjudicata, praecipue tamen huicce Epiphanio ex Petro Lambecio sunt restituendae expositiones in illud Apostoli *Spiritus enim omnia scrutatur*, & in illud Christi Servatoris : *de die autem illa, vel hora nemo scit* : item Recensio XII. operum in Hexaëmeron. Vide de hac re Allatium, Oudinum, Cavium, aliosque. Floruit autem Epiphanius Anno DCCCXX.

EPIPHANIUS HAGIOPOLITA, seu Monachus Jerosolymitanus, & Presbyter, concinnavit ad modum descriptionis situs Orbis enarrationem Syriae, Urbis Sanctae, & sacrorum ibi locorum, quod opus Graece, & Latine edidit Leo Allatius *Symmict. P. I. pag.* 481. Qua vero aetate claruerit hic Epiphanius omnino incertum.

S. Ephrem Syrus (de quo N. Xystus) floruit Anno CCCLXX.

ESAIAS, patria, ut videtur, Alexandrinus, ex patre Hispano mercatore natus, divisis cum fratre suo Paesio facultatibus, in Aegyptum secessit, ubi constructo Monasterio plures collegit discipulos, quibus propriam dedit Regulam, & ad quos plures habuit Homilias, ex quibus nunc impressae extant XXIX. inscriptae *ad Fratres in Eremo degentes*, quae etsi universim asceticae, ac paraeneticae sint, plures tamen sunt exegeticae, ut illa *de grano sinapis*, & altera in illud Apostoli *Attende tibi &c.* Claruit circa finem IV. Seculi.

EUGENIUS TOLETANUS EPISCOPUS, Junior dictus, seu secundus, natione Hispanus, e Clerico Monachus, & deinde Sacerdos factus tanta humilitate praeluxit, ut nonnisi reluctans fuerit Episcopus inauguratus, ac Seniori Eugenio suffectus, Dracontii libellos in Hexaëmeron recensuit, auxit, perpolivit, addito etiam de opere VII. diei heroico carmine. Ejus opera Jacobus Sirmondus Lutetiae imprimenda curavit Anno MDCXX. Floruit tamen Eugenius Anno DCXLVI.

EUGESIPPUS, cujus patria ignota, & incertus character, edidit Tractatum de distantiis locorum Terrae Sanctae, de quo praesertim consulendus est Leo Allatius *Symmict. P. I. p.* 540. Floruit Anno MXL.

EULOGIUS, Antiochenae Ecclesiae primarius Presbyter primum, deinde Alexandrinus Patriarcha, haereticorum acerrimus hostis & Catholicae fidei pugil invictus, inter plurima, quae scripsit, edidit etiam Homiliam in Ramos Palmarum olim S. Cyrillo Alexandrino adjudicatam, quae extat in Auctario Combefisii. Floruit Anno DLXXXV.

EUSEBIUS, incertae aetatis Scriptor, sicut & incertum an idem sit qui fuit Diaconus Alexandrinus, & qui postea Laodiceae in Syria Episcopus fuit, claruitque Anno CCLIX. ut Bellarminus ac Possevinus contendunt, an vero fuerit Episcopus, vel Archiepiscopus ex varia temporis Epocha ? Franciscus Turrianus Alexandriae in Asia eum Episcopum dicit, aliter alii sentiunt. Vetustus certe Author, qui plures edidit Orationes, nimirum, in Johannis adventum. In Resurrectionem Domini. In proditionem Judae. In Baptisma Domini. In divitem & Lazarum. Plura ejus opera extant apud Turrianum. Vide quid de eo sentiat Cavius.

Euthalius, incertae Ecclesiae Diaconus (de quo N. Xystus) & si fides Turriano, Episcopus Seleuciensis, floruit Anno CCCXCVI.

F

FLAVIANUS ANTIOCHENUS, (longe diversus ab eo, quem laudat Xystus) Monachus primum, deinde Episcopus, & Nicaenae fidei contra Arii gregales propugnator, plures dedit Homilias, & Tractatus in Evangelium Lucae, ex quibus plura exhibet fragmenta Theodoritus *in Dialogis*. De eo pariter scribit Photius *Codice* 53. Claruit Anno CCCLXXXI.

FLORUS, MAGISTER dictus, Diaconus Lugdunensis scripsit commentarium seu expositionem moralem super omnes Paulinas epistolas ex S. Augustini verbis contextam, quae habetur inter opera V. Bedae, cui perperam fuerat olim adscripta, ut peculiari disquisitione ostendit Cl. Mabillonius *Analect.* T. I. Paraphrasin Psalmorum XXII. XXVI. XXVII. quae prodiit sub nomine Depraudi Flori in Collectione

ctione Fabriciana Christianorum Poëtarum. Commentarium alium in Paulinas Epistolas ex Cypriano, Ambrosio, Hilario, & aliis IX. Patribus, qui MS. extat apud Chlifletium & Dachetium teste laudato Mabillonio. Alium absolutum commentarium in Psalmos, qui extat in Monasterio Affligemensi in Flandria ut ex Johanne Bunderio Guillelmus Cave testatur. Vivebat adhuc circa Annum DCCCLII.

FRANCISCUS ALBERTINUS, Presbyter Florentinus, inter plura, quae scripsit, dedit etiam expositionem in Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, quae simul cum aliis ejus operibus, ut ex Possevino colligere fas est, typis fuit mandata. Floruit Anno MD.

FRANCISCUS AMERLY, Belga, Ordinis Servorum B. M. V. Prior Conventus Iprensis, eruditione, & pietate insignis, praeceteris edidit Paraphrasim in Psalmum *In exitu Israël de Aegypto* Antuerpiae impressum Anno MDLI. Tunc fortasse floruit.

S. FRANCISCUS ASSISIAS, gente Italus, in Umbria natus, FF. Minorum Patriarcha insignis, cujus gloria ab ortu solis usque ad occasum, ab Aquilone & mari refulget, plura scripsit opuscula, quae edenda & inlustranda curarunt Johannes de Haye, & Lucas Waddingus, inter quae extat expositio in Orationem Dominicam. Ad Superos evolavit Seraphicus Pater Anno MCCXXVI.

FRANCISCUS GRAVANO, a Possevino dictus FRANCISCUS GRATIANUS, Italus, Genuensis, Ord. Praedicatorum, dedit Postillam in Evangelium S. Lucae, certe ineditam, sicut & alia opera, quae ei adscribunt Abbas Justiniani, Possevinus, NN. Castillus, & Altamura. Ex eisdem floruit Anno MCCCXII.

FRANCISCUS MONACHUS, Belga, Mechlinensis, Ord. Minorum, scripsit Tractatum de situ orbis, & ex professo de Paradiso terrestri editum Antuerpiae Anno MDLXV.

FRANCISCUS POLYGRANUS, Ord. Minorum, natione Germanus, ferventissimus Verbi divini praeco, & fidei pugil, edidit Postillas in IV. Evangelia Lugduni MDCLXI. In Passionem Domini eruditos & elegantes Commentarios Coloniae MDLX. & in Epistolas Paulinas Coloniae MDLXX. Fortasse hoc anno etiam in vivis erat. Legesis Waddingum & Possevinum.

FRANCISCUS SIXTUS, Neapolitanus, Carmelita, Tessarecades Genealogiae Jesu Christi ex I. Matthaei, & de Jesu Christi Regno scripsit ad Philippum II. Hispaniarum Regem, alia itidem scripsit opera, quae omnia fuerunt edita Venetiis Anno MDLXIV.

FRANCISCUS VATABLUS, natione Picardus, Hebraicae linguae Parisiis Professor, & Graece nimium doctus, quem propterea Christiani ne dum, sed Hebraei ipsi nimium suspexerunt, Biblia Hebraica Latine reddidit cum praefationibus, & adnotationibus Romae edita, sed in eis lustrandis adtendenda est censura PP. Tridentinae Synodi *Regula II.* quum plures ex notis, quas deinceps adposuit Robertus Stephanus, Vatabli non sint, sed alterius heterodoxi impostoris, idemque Vatablus se vera Catholicus Scriptor aperte declaravit, ut videre est apud eruditos, praesertim Jacobum Lelongh. Vatablus autem Lutetiae vitam suam complevit Anno MDLVI.

Franciscus Zamora (de quo N. Xystus) claruit Anno MDLIX.

FRANCISCUS ZINUS, Italus, Veronensis, acris judicii, & multae eruditionis Theologus, Commentarium in Cantica Canticorum ex Graecis Patribus a se Latine redditis concinnatum edidit Romae Anno MDLXIII.

FRECULPHUS MONACHUS FULDENSIS, Ord. S. Benedicti, & Episcopus Lexoviensis, pluribus Galliae Synodis interfuit, scripsitque Chronicon ab Orbe condito usque ad Bonifacium R. P. successorem S. Gregorii M. duobus Tomis divisum, ubi innumeros Divinae Scripturae nodos dissolvit impressum primo Coloniae Anon MDXXXIX. Ipse vero Mundo vale dixit circa Annum DCCCLIII.

FROTULPHUS, S. Michaëlis Bambergae Monachus Benedictinus, Evangelium S. Matthaei copiose exposuit. Vivebat Anno MCXLIV.

S. FRUMENTIUS, qui & ABBA SALAMA vocatur, S. Athanasio Alexandrino Episcopo subpar, Aethiopiae Metropolita, Aethiopicam totius S. Scripturae interpretationem juxta LXXII. Interpretum versionem confecit, ut praecipue adnotavit N. CL. Michael Vanslebius *in Historia Aethiopica*, & ex eo Jacobus Lelongh *Tom. II. Bibliath. Sacr.*

S. FULBERTUS CARNOTENSIS, ex Abbate Ferrariensi Episcopus Carnotensis, plura edidit opera primum edita Parisiis MDVIII. inter quae extat Commentarius in XII. Capita Actuum Apostolorum, & in Jacobaeum vaticinium: *Non auferetur sceptrum de Juda* ad Judaeos convincendos circa Messiae adventum. Coelum conscendit Anno MXXVIII.

G

GALFRIDUS ALEYCUANT, Anglus, Carmelita, scripsit Commentarios in Evangelium Lucae. Vivebat Anno MCCCXLI.

GALFRIDUS HARDEBUS, Anglus, Augustiniani Ordinis Theologus, Eduardo III. Angliae Regi a confessionibus, & Consiliis, inter plura, quae scripsit, lucubravit etiam Lecturam & Postillas in Sacram Scripturam. Londini eum obiisse dicit Possevinus, sed quando, silet.

GASPAR CONTARENUS, natione Italus, patria Venetus, ex Patricio Ordine, Philosophus, ac Theologus insignis, a Paulo III. S.R.E. Cardinalis creatus Anno MDXXIII. Philosophica, Theologica, ac Moralia opera edidit, necnon Scholia in omnes Paulinas Epistolas, & in Psalmum *Ad te levavi oculos meos*. Ad Carolum V. pro Republica Veneta, & ad eundum Pontificem pro eadem Orator missus munus suum gloriose obivit. Tandem S. Sedis Minister, & Bononiae Pontificia legatione fungens sexagenarius mundo vale dixit Anno MDLXII.

GASPAR DE LEON, Ordinis Minorum, Hispanus, Concionator insignis, edidit Homilias, & Sermones pro diebus festivis totius anni Salmanticae MDLIV. ipse vero floruit Anno MDXLVI.

S. GAUDENTIUS BRIXIANUS EPISCOPUS, inter varia diversi argumenti opera edidit Tractatus VII. in Exodum. De paralytico Evangelico. De eo, quod dixit Dominus: Pater major me est. Tractatum quoque de Maccabaeis. Vide Tom. V. Bibliothecae Veterum PP. & novissimam editionem operum ejus cum notis Pauli Galeardi Brixiani Canonici. Quo anno autem Coelum intraverit non est certum. Alii statuunt Anno CDX. Alii cum Labbeo mortuum eum adserunt Anno CDXXVII.

S. GEBHARDUS NEMETUS, Urbis Spirae Episcopus, natione Germanus, scripsit expositionem in omnes Psalmos, & varias ad Populum Homilias. Claruit Anno DCCCXLI.

GEORGIUS RHETOR CONSTANTINOPOLITANUS, & M. Ecclesiae Cartophilax, deinde Archiepiscopus Nicomediensis, Photii familiaris, plures in Evangelia edidit Homilias, praesertim in S. & magnam Parasceven, & in Christi crucifixionem, seu in illud Johannis: *Stabant juxta crucem Jesu Mater ejus &c.* quae extat Tom. I. *Auctarii* N. Combefisii. Scripsit etiam Orationem in conceptionem S. Johannis Baptistae, ejusque parentes Zachariam, & Elisabetham. In praesentationem Deiparae, &c. de quibus praecipue Leo Allatius *de Georgiis pag. 313.* In vivis erat Anno DCCCLXXX.

GEORGIUS PISIDES, Constantinopolitanae

Ec-

Ecclesiae Diaconus, & Caresphiliar, plura scripsit, ex quibus aliqua nunc extant, praesertim Cosmopoeja, seu carmen Jambicum in Hexaëmeron. Floruit Anno DCXL.

GERARDUS, sive GIRALDUS, aliis GUIDO E BRISANSONE, Ord. Minorum, Gallus, Provinciae Aquitanae, Doctor Parisiensis, S.Th. Lector Tholosae, dedit commentarios in IV. Libros sententiarum Parisiis vulgatos Anno MDXII. & Commentarios in Psalmos Poenitentiales, qui servantur in Bibliotheca Murallensi sui Ordinis. Floruit XII. incipiente seculo.

GERARDUS MATHISIUS, Geldrensis, Monrani Gymnasii, quod est Coloniae Agrippinae, Praefectus, Epistolam Pauli ad Romanos exposuit, & alii incubravit, ut ex Eisengero refert Possevinus, qui nec indicat qua hic author vixerit aetate; & Hayus in additione ad N. Xystum solum nomen & patriam Gerardi, ac expositionem epistolae ad Romanos commemorat.

GERARDUS ODDONIS, Gallus Ruthenensis, de Castro Rodulphi, Minister Generalis Ord. Minorum, ab Johanne XXII. R. P. Legatus in Siciliam, in Angliam, & in Bosnam Croatiae, & iterum Siciliam cum eodem munere missus, adversus Haereticos strenue certavit, demum creatus Patriarcha Antiochenus, & perpetuus administrator Ecclesiae Catanensis in Sicilia, multa scripsit, praesertim de moralibus: aliqua ejus opera Philosophica fuerunt typis mandata Parisiis Anno MD. Alia etiam dedit Theologica, quae servantur in Bibliotheca Vaticana, sicut & in varios scripturae textus ibidem custoditos Tractatus; nec non de figuris Bibliorum in Coenobio Mirapicensi MS. Migravit a seculo Catanae Anno MCCCXLIX.

S. GERMANUS CONFESSOR, ex Cizicaeno Episcopo Patriarcha Constantinopolitanus, plura edidit, praesertim commentarium in Orationem Dominicam, & alia, quae extant in Bibliotheca Vet. PP. Plura itidem in defensionem Sacrarum imaginum passus ad Dominum transiit anno DCCXXX.

GERMANUS II. PATRIARCHA CP. Anaplo Propontidis oriundus, ex Monacho ad Patriarchalem sedem Imperialis Urbis evectus per XVIII. Annos eam tenuit, Gregorio IX. R. P. adhaerens, strenue laboravit decertavitque pro concordia Orientalis, ac Occidentalis Ecclesiae, ut constat ex ejus epistolis ad laudatum R. P. Gregorium IX. datis, quas refert Matthaeus Parisiensis ad Annum MCCXXXVII. etsi eum postea schismaticis adhaesisse sentiant Labbeus, & Allatius, de qua re consuli potest praeceteris Casimirus Oudin *Tom. III. Secul. XIII. col. 52.* Ut ut sit, plura scripsit, quae apud eundem Oudinum consuli possunt, praecipue Homilias in Annunciationem Dominicam. In decollationem S. Joh. Baptistae. In Dominici corporis sepulturam. In primam jejuniorum Dominicam, & alias id genus, ex quibus plures extant apud N. Combefisium *in Auctario*. Vivebat Anno MCCXXXV. & fortasse e vivis excessit Anno MCCXL.

GERMANUS HOSMEISTER, Germano-Cenomanensis, Augustinianus, edidit commentarios in Matthaeum, & Lucam. Mortuus est Anno MDXLVII.

GILBERTUS FOLIOT, Leicestrensis Coenobii Canonicus Regularis primum, deinde Abbas, postmodum Herefordiensis Episcopus inauguratus, & tandem ad Londinensem Ecclesiam translatus, scripsit expositionem in Cantica Canticorum, quam Typis mandandam Londini curavit Patricius Junius Anno MDXXXVII. una cum compendio Alcuini in eadem Cantica Salomonis. Gilbertus vero obdormivit in pace Anno MCLXXXVII.

GILBERTUS SILLIBERTUS, cognomento UNIVERSALIS, natione Gallus, Episcopus Londinensis, adhuc Diaconus scripsit in utrumque Divinum Foedus: nunc superest integer in Psalmos commentarius, & expositio in Threnos Jeremiae, quae opera MSS. servantur, sed ubi delitescant nec Cavius ipse se scire profitetur. Finis vitae Gilberti fuit Anno MCXXVII.

GISELBERTUS ANGLUS (ex Hayo) scripsit Commentarios in Isaiam, & in Cantica Canticorum. Vixit Anno MCX. & de hoc etiam scribit Xystus.

GODEFRIDUS BOUSSARD, Gallus, Parisiensis, & illius Universitatis insignis Doctor ac Cancellarius, qui coram Julio II. R. P. Sermonem habuit de nomine Jesu, interfuitque Concilio Pisano, edidit expositionem in VII. Psalmos Poenitentiales. Denatus est Anno MDXX.

GODEFRIDUS CANDELARIUS, Aquisgranensis, Germanus, scripsit commentarios in Librum Sapientiae. Excessit Anno MCDCXIX.

GREGORIUS ALBAFURANGIUS, Malatiensis, Jacobita, Urbis Takrit Misrinus, seu secundus a Patriarcha Antiocheno, ex diversis interpretibus, ac scriptoribus cum Graecis, tum Syris collectionem variarum scripturarum ac lectionum edidit Syriace, conlatis textibus versionum Graecae, Armenicae, Aegyptiacae, Aquilae, & Symmachi, quin & Carcaphiensis. Obiit Anno MCCLXXIII.

S. GREGORIUS ANTIOCHENUS ARCHIEPISCOPUS, pulchram scripsit Orationem in mulieres ungentiferas, ac in Domini Nostri sepulturam, illiusque Resurrectionem, quae extant edita in Auctario N. Francisci Combefisii. Floruit Anno DLXX.

S. GREGORIUS VII. R. P. ante Hildebrandus dictus, natione Tuscus, patria Soanensis, Monachus Cluniacensis primum, deinde S.R.E. Archidiaconus, variisque pro Ecclesia legationibus functus, laboribusque fractus, tandem Anno MLXXIII. ad Pontificium Thronum adsumtus: scripsit ante Pontificatum expositionem super Matthaeum, cujus fragmentum extat apud P. Halloix *Praef. ad Joh. Parisiens.* integra vero extat MS. in Cantuariensi Archiepiscopali Lambetana Bibliotheca. Eidem quoque a nonnullis adjudicatur expositio in VII. Psalmos Poenitentiales, quae extat inter opera S. Gregorii M. Salerni obdormivit in Domino Anno MLXXXV.

GUALARDUS DE RUPE, Provincialis Ord. Carmelitarum Tolosae, plurima scripsit opera, praesertim Lectiones in Sacram Sripturam. Vixit Anno MCDXL.

B. GUIBERTUS DE NOVIGENTO, patria Bellovacensis, Ord. S. Benedicti, Abbas Laudunensis, scripsit Libros X. Moralium in Genesim: In Oseam Libros III. In Amos Librum I. Similiter in X. alios Prophetas Minores seorsim. Tractatum de Incarnatione Divini Verbi contra Judaeos, & alia diversi argumenti opuscula. Omnia ejus opera impressa fuerunt Parisiis MDCLI. a Luca Dacherio. Ipse vero floruit Anno MCIV.

GUILLELMUS BITURICENSIS Diaconus, ante quidem Judaeus, postmodum autem S. Guillelmi Bituricensis Archiepiscopi, a quo ad fidem fuit conversus, discipulus, ac susceptitius, scripsit librum, cui titulum adjecit: *Bellum Domini contra Judaeos*; scripsit quoque Sermones de Passione, & Commentarium in Lamentationes Jeremiae Prophetae. Vivebat anno MCCXXX.

GUILLELMUS BRETON, seu BRITONUS, antiquorum Britonum stirpe in Cambria natus, Ord. Minorum, Poeta, Rhetor, Philosophus, ac Theologus insignis, nec non pietate conspicuus, dedit Summam, seu expositiones vocabulorum S. Scripturae. In Prologum Bibliorum librum unum, & alia plura opera, quae Wadiogus percenset, extantque omnia in publica Bibliotheca Oxoniensi, aliisque. Apud Grimesbi devixit Anno MCCCLVI.

GUILLELMUS DE CREMONA, Italus, &

XII. Prior Generalis Ord. Eremitarum S. P. Augustini, Episcopus Novariensia, & S. R. E. Cardinalis, exposuir Evangelium libris IV. Alia itidem scripsit Theologica opera, quae omnia oum fiut Typis mandata, ignotum. Floruit Anno MCCCXL.

GUILLELMUS HERBERTUS, ex inlustri Britonum familia Wallia natus, & Ordini Minorum adlectus, Oxoniensis Doctor, & insignis Ecclesiastes, plura scripsit, praecipue in Deuteronomium Librum I. In Apocalypsin Librum I. certe non edita, ut colligi potest ex Waddingo. Decessit Herofordiae Anno MCCCXXXIII.

GUILLELMUS LEYCESTRE, Theologus, ex Possevino quamplura scripsit Theologica opera, & praesertim *De Adventu Domini* Lib. I. De Tropis Scripturarum librum I. Expositionum Evangeliorum Lib. I. Num autem omnia, quae percenset Possevinus, opera, sint edita, ignotum. Vixisse eum dicit Anno MCCX.

GUILLELMUS LISSEJUS, seu de Lisso, Ordinis Minorum, *Doctor eximius* cognominatus, scripsit postillas in Jeremiam ejusque Threnos, nec non in omnes XII. Prophetas Minores, quae MSS. servantur in Bibliotheca Oxoniensi. Claruit sub Ann. Domini MCCCXL.

GUILLELMUS MACKCLEFIELD, qui ab aliis dicitur *Mallisvielo*, *Masset*, *Massebet*, *Masfelech*, *Masset*, *&c.* natione Anglus, patria Conventriensis, Ordinis Praedicatorum, in Parisiensi Academia S. Th. Doctor, & in Oxoniensi Professor, a Benedicto XI. S. R. E. Cardinalis creatus, sed incassum, quia dum fato jam cesserat ab nesciente Rom. Pontifice eo fuit insignitus honore. Scripsit Postillas in S. Scriptoram, certe ineditas, sicut & Commentarium in Evangelium de X. Virginibus. Vitam explevit Anno MCCCIII.

Guillelmus de Melitona (de quo N. Xystus) non Ordinis Praedicatorum, sed Minorum, nec unquam Cancellarius Parisiensis, floruit Anno MCCLX.

GUILLELMUS PARADINUS, Decanus Belli-Joci, Historiarum mirabilium ex Geoesi descriptionem pictura & carmine vulgavit Anno MDLVIII.

GUILLELMUS PARISIENSIS, Ord. Praedicatorum, dictus Secundus, quia junior, & alter ab eo, qui floruit Anno MCCCXXX. fuitque per Galliam fidei Quaesitor (cui opera junioris hujusce adjudicant Raynaudus, & Waltronus, nec suppositionem hanc detexit Casimirus Oudin esto Criticus adcuratus) scripsit Postillas in Evangelia per Anni circulum secundum sensum literalem juxta concordantias Evangeliorum, & super Evangelia de Sanctis, nec non Postillas in Epistolas de Tempore, ac de Sanctis, pluries editas, sed primum Ulmae MCDLXXXVI. Eodem Anno floruisse creditur, aut paulo ante. Videsis N. Echardum *T. I. Biblioth. Ord. Praedic. fol.* 868.

GUILLELMUS PARVUS, Ord. S. Benedicti scripsit libros II. in Cantica Canticorum, num editos? ignotum. Floruit Anno MCCXX.

GUILLELMUS ROTTHUEL, Anglus, Ord. Praedicat. Insignis Theologus, & egregius Ecclesiastes, scripsit Postillas in Libros Judicum. In IV. Regum. In Psalmos. In Ecclesiasten. In Epistolas Pauli ab ea, quae est ad Romanos, I. nimirum, usque ad duas ad Thessalonicenses inclusive, olim apud Nostros Londinenses servatas. Claruit Anno MCCCLX.

GUILLELMUS DE TORNACO, Flander, Ord. Praedicator. in Parisiensi Academia S. Theol. Magister, scripsit Postillas in Epistolas S. Pauli, & fere in universa Biblia, adhuc ineditas. Pervenit usque ad Annum MCCXCIII.

H

B. HELIAS DE COXIDA, cognomen sortitus a patria, Agri scilicet Furnensis vico *Coxida* in Belgio, Ordinis Cistereiensis, sanctitate, & doctrina celebris, plures scripsit Homilias in Evangelia N. E. Ad vitam immortalem transivit Anno MCCIII.

HENRICUS DE AQUILA, Germanus, Carmelita, Doctor Parisiensis, scripsit Commentarium in Cantica Canticorum. Vivebat Anno MCCCXXX.

HENRICUS COSSELIUS, vel COSTESAJUS, Anglus, Ord. Minorum, Philosophus primi nominis, primique subsellii Theologus, triplices in Apocalypsin scripsit Commentarios. Expositionem in Paulinas Epistolas. Explanationes in varia loca S. Scripturae, & alia opera, quae omnia, ut ex Waddingo colligere fas est, anecdota sunt. Mortuus est apud Balwellam prope Burium Anno MCCCXXXVI.

HENRICUS DE ERFORDIA, seu rectius DE ERVORDIA, Saxo Ord. Praedicatorum, Theologus insignis, IV. voluminibus complexus est Chronicon ab Orbe condito ad Annum usque MCCCLV. cujus magna pars edita est in *Magno Chronico Belgico*, ut Oudinus adnotavit. Scripsit quoque Catenam auream in X. partes distinctam, ubi agit de opere sex dierum, & Tractatum in illud Christi *super Cathedram Moysi sederunt &c.* N. E. Ipsa sacra S. P. Dominico die migravit ad Dominum Anno MCCCLXX.

HENRICUS ESCEBURNUS, seu de ESCEBURNO Anglus Ord. Praedicat. reliquit Commentarium in Parabolas Salomonis, & in Ecclesiasten, sicut etiam Lecturas in Sacra Biblia. N.E. In Mundo esse desiit Anno MCCLXXX.

HENRICUS HALMESIUS, Germipolitanus, Provinciae Saxonicae Minister Minorits, dedit Tomos V. Homiliarum in Evangelia, & Epistolas omnes Canonicas, Coloniae primum excusos Anno MDL.

HENRICUS HUTTINGRONENSIS, Archidiaconus in Anglia, vir eruditus, quum plura scripserit, typis tamen mandatum habemus ejus Commentarium in Psalmum CXVIII. Mortalitatem exuit Anno MCXLVIII.

HENRICUS REGIUS, Padermonensis, Ordinis Minorum, Biblia Alphabetica vulgavit Coloniae Anno MDXXXV.

B. HENRICUS SUSO, natione Svevus, Ord. Praedicatorum, nobili progenie natus, sed nobiliori virtute clarus, admirabilis poenitentiae, & altissimae contemplationis munere inlustratus, ac magno tribulationum igne a Deo purgatus, omnium ore meruit laudari, ut ex ejus Actis, quae praecipue legere est apud Bollandistas, plura scripsit, ex quibus aliqua habemus ex Latina versione Laurentii Surii, & Ludovici Blosii, nimirum Sermones in Evangelia, centum meditationes Dominicae Passionis, ubi omnes Christi cruciatus expendit, Dialogos de Aeterna Sapientia, Tractatum de Rupibus, Horologiom Sapientiae &c. Obdurmivit in Domino Anno MCCCLXVI.

HERIBERTUS BOSHAM, seu DE BOSEHAM, natione Anglus, S. Thomae Cantuariensis discipulus olim, & postea Consiliarius, vir eruditissimus, quum plura scripserit, quae laudant Vossius, Dufrenius, & alii, MSS. reliquit Glossas in Psalmos LXXIV. In Evangelia, & in Paulinas Epistolas, quae teste Oudino servantur in Bibliotheca SS. Trinitatis Cantabrigiae. Claruit Anno MCLXX.

HERMANNUS DE CERBBECK, Teutonicus (falso a Possevino dictus Italus *Tarvisinus*) Ordinis Praedicatorum, dedit Postillas in Cantica Canticorum N. E. Floruit vel XIV. labente, vel XV. incipiente seculo.

HERVAEUS CENOMANENSIS, Gallus, Ordinis S. Benedicti Monachus Dolensis, scripsit Com-

Commentarios in Epistolas S. Pauli, falso vulgatos sub nomine S. Anselmi Cantuariensis, Commentarios in Isaiam, & Threnos Jeremiae: In extremam Partem Ezechielis: In Denteronomium, Ecclesiasten, Librum Judicum, & Libros Ruth, ac Tobiae. In Canticum Abacuch, & Annae, necnon in omnes Prophetas Minores: In omnes quoque Paulinas Epistolas, quae omnia MSS. servantur in variis Galliarum Bibliothecis. Agunt autem de eo Cangius, Labbeus, Oudin, Cavius, aliique; ex quibus constat laudatum Hervaeum floruisse Anno MCXXX.

HIERONYMUS FRANCISCHINUS, Venetus, Ordinis Servorum B.M.V. inter alia edidit expositionem in VII. Psalmos Poenitentiales. Vivebat Anno MCDLXXXIII.

HIERONYMUS TORNIELLUS, Insuber, & Vicarius Generalis Ordinis Minorum Observantium, Theologiae, ac Canonici Juris peritissimus, dedit Figuras Biblicas impressas Mediolani Anno MDX.

HILARIUS SARDUS, Romanae Ecclesiae (in qua baptismum suscepit) Diaconus, & qui aliquando Luciferiano schismati adhaesit, edidit (ut jam Eruditis omnibus est notum, & alibi adnotavi) Quaestiones in Vetus & Novum Testamentum perperam olim S. Augustino tributas, & commentarios in XIII. Epistolas Paulinas, ea dumtaxat excepta quae est ad Hebraeos, qui inter opera S. Ambrosii olim locum obtinuerunt. Vivebat Anno CCCLIV.

S. HILDEBERTUS DE LAVARDINO, dictus VENERABILIS, ex Monacho Cluniacense Episcopus Cenomanensis, & tandem Turonensis Archiepiscopus, plura edidit opera (quae omnia novissime simul edita sunt Parisiis An. MDCCVIII.) Inter quae ad Sacram Scripturam pertinentia sunt. De opere sex Dierum. Sermo in illud Isaiae XXXV. *Tunc aperientur oculi coecorum*. In illud Lucae XII. *Cui multum datum est &c.* qui extant etiam Tom. XXI. Bibliothec. Ver. PP. Liber de concordia Novi & Veteris Testamenti. Homiliae in Nativitate Domini, In Hebdomada Poenosa, In Resurrectione Domini. Extant etiam alia ejus opera in supplemento PP. edito a Jacobo Sirmondo. Claruit S. Vir Anno MXCVIII.

HINCMARUS REMENSIS ARCHIEPISCOPUS, Gallus, primum Monachus S. Dionysii in agro Parisiensi, deinde Abbas Reomacensis, & tandem Archiepiscopus Remensis, multis interfuit Synodis, multaque pertulit: ejus cum laude meminerunt Rabanus Maurus, & Lupus Ferrariensis, quaeque ad ejus Acta pertinent praesertim consuli possunt apud Cardin. Norisium, & NN. Natalem Alexandrum, & Hyacinthum Serry. Plura scripsit, quae simul collecta typis mandavit Cl. Sirmondus. Ea inter extat explanatio In illud Canticorum de ferculo Salomonis ad Carolum Regem prosa & carmine scripta. Vivere desiit Anno DCCCLXXXII.

HONORIUS I. ROM. PONTIFEX, Petronii Viri Consularis filius, natione Campanus, plures dedit epistolas, & scripsit quoque Epigramma de Apostolis ob Christi in Coelos adscensionem obstupescentibus, quod extat To. XII. Bibliothecae Vett. PP. suspicatur tamen Card. Baronius hoc opus fore adjudicandum Venantio Fortunato, qui etiam fuit dictus *Honorius*. De mundo exivit Summus Pontifex Anno DCXXXVIII.

HUGO DE S. NEOTO, Carmelita, edidit in Evangelium Lucae Librum I. Obiit Ann. MCCCXL. Haec habet Hayus. Sed num revera ejus opus fuerit typis commissum ex Hayana phrasi non constat.

HUGO DE PRATO, Etruscus, sic dictus a patrio solo, & posteriori aetate etiam a *Prato florido*, Ordin. Praedicatorum, insignia Ecclesiastes, scripsit Homilias, seu Sermones in Evangelia, & Epistolas, quae per Annum legi solent, primum editos Venetiis Anno MDLXXVII. Floruit autem ipse Anno MCCCXXII.

I

JACOBUS FABER, Stapulensis, Philosophus ac Theologus Parisiensis, edidit Initiatorium in IV. Evangelia. Commentarios in Epistolas Canonicas. Dedit etiam Psalterium Quintuplex, Gallicum, Romanum, Hebraicum, Vetus, & Conciliatum. Opuscula pariter vulgavit de tribus Magdalenis, & de triduo mortis Christi. Verum in ejus operibus, ut praesertim Molanus, & Miraeus adnotarunt, attendenda est censura Tridentinae Synodi. Vixit XV. labente, & XVI. incipiente Seculo.

JACOBUS GAUDANUS (aliis MAGDALIUS JACOBUS) Batavus, Ord. Praedicatorum, in Coloniensi Academia S. Theol. Doctor, vir multarum scientiarum, Graece, & Hebraice doctissimus, edidit Passionem Christi, magistralem, ut vocant, cum glossa interlineari Alberti M., & sententiis DD. Ecclesiae, Coloniae impressam Anno MDIV. Correctorium Bibliorum, & eorum compendium metricum, ibidem MDVII. Alia ab eo lucubrata opera legere est apud N. Echardum, & in Bibliotheca Belgica. Floruit usque ad Annum MDV.

S. JACOBUS NISIBENUS EPISCOPUS, ob summam rerum divinarum, humanarumque notitiam cognomento SAPIENS, sub persecutione multa perpessus unus fuit è Confessoribus, qui in Nicaena Synodo Arii impietatem damnarunt, prophetiae dono, & miraculorum gloria inlustris. Scripsit, Gennadio teste, Syriace ingens opus XXVI. librit continens, quos inter aliqui sunt ad rem nostram facientes, nimirum, de Circumcisione: de acino benedicto, pro quo in Isaia legitur: *non est exterminandus botrus*: de constructione Tabernaculi. Item Chronicon in quo ex divinis Scripturis Verbi divinitatem ostendit. Ei quoque adjudicantur Hexaëmeron ad Constantinum, Homiliae aliquot, & expositio in Evangelia. Legendus praecipue est catalogus librorum Lugdono-Batavae Bibliothecae, tam impressorum, quam MSS. editus a Frederico Spanhemio, ubi omnia ejusdem Jacobi opera enumerantur. Coelum conscendit sub imperio Constantini M.

JACOBUS DE SUSATO, sic ab origine dictus, in Westphalia natus, Ord. Praedicar. S. Th. Magister, ac fidei Quaesitor, pietate, & eruditione insignis, scripsit tria volumina in Matthaeum, Commentarios in Epistolas ad Titum, & ad Hebraeos, Commentarium in Librum Sapientiae, & Tractatum de hora mortis Christi, quae opera simul cum aliis pluribus ab eo relictis MSS. apud Nostrates servantur, de qua re consulendus est praesertim Echardus. Jacobus autem superstes adhuc erat Anno MDXXII.

JACOBUS DE VITRIACO, alias DE VITREJO, Argenrolii in Dioecesi Parisiensi natus, adlectus fama Mariae Ogniacensis, Sorbona relicta, & Parochiali Ecclesia, quam Lutetiae regebat, dimissa, Ogniacum ad Sabim fluvium venit, ibidemque institutum Canonicorum Regularium S. P. Augustini amplexus, eruditione, & pietate inlustris, primum Aconensis in Syria Episcopus consecratus, dein Patriarcha Hierosolymitanus, ac postremo Tusculanus Episcopus, S.R.E. Cardinalis, sedisque Apostolicae in Terra Sancta, Francia, & Germania Legatus, scripsit Sermones in Evangelia, & Epistolas totius Anni, qui prodierunt Antuerpiae Anno MDLXXV. Sermones de operibus ita dictum, & de Statu Terrae Sanctae. In Domino quievit Romae MCCXLIV.

JANNOTIUS MANETTUS, Italus, Florentinus, Graece, Latine, & Hebraice doctus, in Senatorium Ordinem a concivibus suis cooptatus, & Equestri dignitate a Nicolao Papa V. cui inter primos charus erat, honestatus, pluribusque legationibus functus, scripsit libros X. contra Judaeos, & Gentes, Apologias Psalterii ad Alphonsum Neapolitanum Regem, seu de recta interpretatione. Psal-

terium

terium Davidis, & Veteris Testamenti partem ex Hebraeo, Novum Testamentum integrum ex Graeco sermone in Latinum transtulit. Quae omnia opera MSS. servantur in Bibliotheca Pisaurensi, alia edidit opera, quae Possevinus percenset. Neapoli debitum naturae persolvit Anno MCDLIX.

JARICHUS FRISIUS, Abbas Horti Mariae, seu (ut populari lingua dictus fuit) Mariae Gardae, Ord. Praemonstratensis, vir sanctus & doctus, scripsit in Genesim Commentaria, quae passim in Bibliothecis per Frisiam haberi solent. Claruit circa An. MCII.

JOACHIMUS PERIONIUS, Cormaerianus, Ord. S.Benedicti, Congregationis Cluniacensis, Hebraice, & Graece doctissimus, earumque linguarum Professor, Anno MDLI. Parisiis edidit vitam Christi, Apostolorum, & Prophetarum, ac plura alia laude digna opera. In naturali solo requievit Anno MDLXX.

JOHANNES AUGUSTINUS BASSIANUS, Bergomas, Augustinianus, vulgavit Commentarium in Epistolam ad Timotheum. Obiit Bergomi Anno MDLVII.

JOHANNES BATMANSON, Carthusianus, edidit Commentarios in Cantica Canticorum. In Proverbia Salomonis. Super *Missus est*. Tractatus de unica Magdalena, & de Christo duodenni. Devixit Anno MDXXXI.

JOHANNES BLOXHAM, Cestriensis Coenobii Carmelita, lucubravit Adnotationes in Apocalypsin N.E. Vivebat Anno MCCCXXXIV.

JOHANNES BRISSELOTUS, Montensis, Hanno, Carmelita, S.Th.D. in Parisiensi Academia, Carolo V. a Consiliis, Desiderii Erasmi testimonio *unum e luminaribus Ecclesiae*, pluribus honoribus, ac dignitatibus potitus, ad Ecclesiam Berythensem, & deinde ad Archiepiscopatum Arborensem in Sardinia evectus, inter cetera, quae scripsit, reliquit Commentarios in Psalmos Poenitentiales, non dum typis mandatos. Mortem subiit Anno MDXX.

JOHANNES CALECA, natione Thrax, patria Aprius, Presbyter Bizantinus, Andronico Imperatori a Sacris, deinde Patriarcha CP. ejus nominis XIII. plures scripsit Homilias, quarum una die Dominica ante exaltationem Crucis a Gretsero edita est. Homiliae LVI. in Evangelia extant MSS. in Bibliotheca Vindob. ubi etiam aliae in Evangelia servantur ejusdem Authoris Homiliae. Vivebat Anno MCCCXXXI.

JOHANNES CAMPENSIS, Trans-Isulanus, Linguae Sanctae in Gymnasio Trilingui Lovanii Professor, edidit Grammaticam Hebraicam, Paraphrasin, seu potius Ecphrasin in omnes Psalmos, & Ecclesiasten juxta Hebraeum textum, Commentariolos in Epistolas Pauli ad Romanos, & ad Galatas. Peste correptus occubuit Brisgojae Anno MDXXXVIII.

JOHANNES CAPGRAVE, Anglus, Ordin. S.P.Augustini, Theologus insignis, & Angliae Provincialis, plura scripsit, praecipue Commentarios in Genesim, & in Acta Apostolorum, qui extant MSS. in Bibliotheca Orialensi Oxonii: similiter in reliquos Libros Legales, in Libros Josue & Regum. In Ecclesiasten, & Danielem. In IV. Evangelia, & Apocalypsin, satisque amplum operum ejus catalogum texunt Balaeus, & Possevinus. Obiit Linnae apud Nordovolgios. Anno MCDLXXXIV.

S.JOHANNES A CAPISTRANO, quod est oppidum in Marsis (non in Brutiis, ut Possevinus scripsit) haud procul ab Urbe Aquila in Regno Nostro, ex nobili Chiolorum stirpe ortus, primum U.J.D. & M. Curiae Vicariae Judex Togatus, deinde Minorum S. Francisci de observantia Ordini addictus, & S.Bernardini Senensis socius, ac discipulus, Cismontanae Provinciae bis Vicarius Generalis, Fidei Quaesitor, & Apostolicae Sedis Legatus, quanta pro Ecclesia pertulerit egeritque vir sanctus (quem nimis injuste carpit Philippus Brietius) & doctus, nemo est, qui ignoret. Summis Pontificibus Martino V. Eugenio IV. Nicolao V. & Callisto III. propterea charus, quum plura scripserit, praecipue tamen edidit Tractatus de Antichristo, de Passione Domini, & in illud Isaiae VII. *Ecce Virgo concipiet* &c. Coelitibus adhaesit Anno MCDLVI.

JOHANNES CHRYSOSTOMUS ZANGHIUS, Basilii frater, Italus, Bergomas, Canonicus Regularis, plurium linguarum peritus, edidit Alphabetum dictionum, & vocum S.Scripturae Graecum, Latinum, Hebraicum, & Chaldaicum.

JOHANNES COLETUS, Anglus, edidit Commentarios in Proverbia Salomonis, In Evangelium Matthaei, In Epistolas Pauli, In Orationem Dominicam. Obdormivit Anno MDXIX.

JOHANNES A CONDONETO, Hannoniensis, Carmelita, reliquit expositionem in I. Johannis Epistolam. Vivebat Anno MCCCLXXX.

JOHANNES COSTERIUS, propter innocentiam vitae cognominatus COLUMBA, Lovaniensis, Canonicus Regularis, Martino Lipsio pari animorum ac studiorum necessitudine junctus, typis mandavit ex S.Ambrosio Commentarium in Cantica Canticorum. Decessit Lovanii Anno MDLIX.

JOHANNES DADRAEUS, Theologus, Doctor Parisiensis, Glossas cum ordinarias, cum interlineares, ac postillas Nicolai Lyrani cum Paulo Brugensi magno studio purgatas suis Bibliis adposuit. Superstes erat Anno MDLX.

S.JOHANNES DAMASCENUS, Monachus Presbyter, Theologus primi nominis, Graecisque facillime Theologorum Princeps, cetera inter eximia sui ingenii monumenta edidit Orationem in Transfigurationem Domini, & Epitomen commentariorum in Epistolas Pauli. Et quamvis Casimirus Oudin solo argumento negativo, atque intemperantiori quadam Critice usus hoc postremum opus adjudicet Johanni Damasceno Juniori, qui floruit circa Ann. MXC. viriliter tamen illud Seniori nostro Damasceno vindicat Cl. N. Michaël Lequien, cui citra omnem dubietatis aleam Oudinus suos debet submittere fasces. Alias etiam Orationes ad Dei parentem spectantes edidit Damascenus, qui pro fide multa passus claruit Anno DCCXXXI.

JOHANNES EPISCOPUS HIEROSOLYMITANUS, ante Episcopatum pluribus erroribus implicitus, sed Catholicus inde factus, & ad Cathedram evectus, adhuc dubiam de sua fide reliquit sententiam, num Origenis erroribus, ac Pelagii commentis adhaeserit, extantque adversus eum Hieronymi, & Epiphanii epistolae. Plura scripsit, sed quae sub ejus nomine edita fuerunt Bruxellis duobus Tomis comprehensa a Petro Wastelio Carmelita A.MDCXLIII. certe illius omnia non sunt, & plura Latini Monachi longe inferioris aetatis universim a Criticis adseverantur. Possunt ei tamen adjudicari homiliae plures, nimirum VI. in Job. In Josephum, & de Castitate. Homiliae aliquot in Psalmos. In Marcum XIV. In Lucam V. In Johannem III. In Ascensionem Domini. De Pentecoste. De Praecursore Domini. De Davide. De coeco, & Zachaeo: & aliae In Apostolos Petrum, Paulum, & Thomam. Obiit Anno CDXVI.

JOHANNES FRAMENTARIUS, Anglus, Benedictinus Congregationis Cluniacensis, plura scripsit, praesertim Commentarios in S.Scripturam, sed ubinam extent ignotum. Vivebat An.MCDXL.

JOHANNES GEOMETRA, Graecus, scripsit Orationem in Passionem Domini ex IV. Evangelistis, & plura alia in Evangelia, quorum fragmenta nonnulla laudantur in Catenis Graecorum PP. Floruit X. Seculo.

JOHANNES GLODSTON, seu GLODESTON, Anglus, Carmelita lucubravit Commentarios

tarios in Matthaeum, & Johannem, item in Psalterium, & I. Johannis Canonicam. Degebat in mundo Anno MCCCXX.

JOHANNES GOODUVYCK, Ord. Eremit. S.P.Augustini, Anglus, in Nordovolgiae comitatu natus, Provincialis Angliae, & Hiberniae, singulari eruditione pollens, ac insignis Ecclesiastes, qui coram Regibus, Proceribusque non semel conciones habuit, plura scripsit, praesertim Lecturas in Genesim, Commentarios in Danielem, & in quaedam Pauli Apostoli dicta, Lecturas in Psalmos, & de Hebdomadibus Danielis librum unum, ac Sermones per Annum. Lymnae vivere desiit Anno MCCCLX.

JOHANNES HEROLDUS, seu HEROLTUS, natione Theuto, Ordinis Praedicatorum, scripsit Sermones in Evangelia per Annum, & per Quadragesimam, Expositionem Decalogi, Orationis Dominicae, & Salutationis Angelicae. Diu latuit hujusce Authoris nomen, & sub DISCIPULI nomine fuerunt pluries ejus opera typis mandata, sed innotuit tandem ex quodam ejus MS. quod praesertim consulere est apud NN. Querif, & Echardum. Floruit circa Annum Domini MCDXVII.

JOHANNES HESSELS, seu HESSELIUS, Lovaniensis, Theologiae Doctor, & Professor insignis, ad Tridentinam Synodum a Philippo II. Hispaniarum Rege missus, plura adversus Novatores edidit; edidit pariter Commentarium in Evangelium Matthaei, in Epistolam ad Timotheum, & in I. Petri Epistolam, in Orationem Dominicam seorsim, & in Salutationem Angelicam. Tribuuntur ei plura alia exegetica opera, quae revera sunt restituenda Adamo Sasbouth, de quo N. Xystus agit. Hesselius autem in laudata Tridentina Synodo omnium Patrum moerore, ac luctu defunctus est Anno MDLI.

JOHANNES LATHBERIUS, Ordin. Minorum, Anglus, Oxoniensis Doctor, pietate, & doctrina insignis, scripsit Explicationem Psalmorum lib.I. Commentarios in Jeremiam lib.I. in ejusdem Lamentationes lib.I. In Acta Apostolorum lib.I. Lectiones Scripturarum lib.I. ex quibus aliqua opera sunt impressa, ut Commentarii in Lamentationes Jeremiae: alia Oxonii, alia Cantabrigiae MSS. servantur. In vivis erat Anno MCDXLVI.

JOHANNES MEDER, natione Germanus, professione Franciscanus, scripsit integrum volumen de Parabola Filii prodigi ad poenitentiam insinuandam, & Homilias in Evangelia Quadragesimae, quae primum Basileae Ann. MDX. prodierunt. Floruit autem Anno MDI.

JOHANNES NOBLET, Gallus, Carmelita, S.Th. Doctor, scripsisse fertur in universa Biblia: extant tamen excusi ejus Commentarii in Canonicas Epistolas, eique ab omnibus adjudicati. Vivebat adhuc post Annum MD.

JOHANNES PECCHAMUS, Anglus, Patria Cicestriensis, Ord. Minorum, S.Bonaventurae aliquando discipulus, Doctor Oxoniensis, & Parisiensis Professor, in Palatio Apostolico aliquando Lector (non Magister) a Nicolao III. evectus ad Archiepiscopalem Cantuariensem Ecclesiam, edidit Collectanea Bibliorum Coloniae primum impressa Anno MDXIII. Postillas in utrunque Testamentum, in Cantica Canticorum, & in Threnos Jeremiae, aliaque opera Anecdota, quae Waddingus percenset. Cantuariae diem clausit extremum Anno MCCXCII.

JOHANNES PHILOPONUS, ab studiorum assiduitate sic dictus, genere Alexandrinus, Patriarcha Constantinopolitanus, esto Tritheitarum sectae adhaeserit, commendatur tamen ejus commentarius in I. Caput Geneseos, seu de opere sex dierum Tractatus Latine editus a Corderio Viennae MDCXXX. Ipse autem excessit Anno DLXXXVIII.

JOHANNES PICUS (alius a Mirandulano Comite) Gallus, Carthusiae Divionensis Prior, edidit Commentarium in Cantica Canticorum Anno MDXXIV.

Johannes de Pratis (de quo N. Xystus) claruit Anno MCCCXXXVIII.

JOHANNES-ROCHUS PORTIUS, Italus, Ticinensis, Prior Generalis Eremitarum S.P.Augustini, edidit Homilias in Evangelia Adventus, & Quadragesimae, nec non Commentarios in XIV. Paulinas Epistolas. Mortis jura subiit Anno MCDLXXI.

JOHANNES SARISBARIENSIS, Carnotensis Episcopus, natione Anglus, S.Thomae Cantuariensis Episcopi & Martyris discipulus, & in aerumnis socius, ac peregrinationum ejusdem comes, qui propterea sincere S.Thomae Acta conscripsit. Reliquit etiam Commentarios in omnes Paulinas Epistolas typis mandatos Amstelodami MDCXLVI. Floruit autem ipse Anno MCLXX.

JOHANNES SLOTANUS, a Valerio Andrea SLOOTANUS, ab Eisengrenio SCHLOTANUS, & a Possevino, & N. Fernandez corrupte SCHOLOTANUS, natione Brabantinus, patria Gessensis, professione Dominicanus in Coloniensi Conventu, literis, & moribus clarus, Latine, & Graece nimium doctus, adversus Novatores in Germania viriliter dimicavit, & inter primos primoresque Indiarum Apostolos delectus plurimum pro illorum conversione laboravit. Plura dedit opera cum dogmatica, tum exegetica, tum etiam moralia, ex quibus plurima sunt publici juris facta quinque voluminibus comprehensa, in quibus extant IX. Homiliae in Psalmum XC. De praecipuis Redemtionis nostrae mysteriis Homiliarum Libri III. De octo Beatitudinibus Sermones XIV. Adduntur etiam Postillae ac Homiliae variae in Epistolas, & Evangelia. Vide N. Echardum. Aetate matura dies suos in pace complevit Anno MDLX.

JOHANNES TYLNEY, Anglus, Nordovicensis, Ord. Carmelitarum, scripsit Postillam in Apocalypsin. Vixit Anno MCDXXX.

JOHANNES DE TYNMOUTH, Anglus, Ord. S.Benedicti: ex Balaeo, Vossio, Dufrenio, aliisque scripsit Expositionem in Genesim, In Exodum, In Leviticum, In Numeros, In Deuteronomium, In Libros Josue, Judicum, & I. Regum. Super Apocalypsim, & alia reliquit Historica opera, quae Oudinus distincte percenset, & ubi adserventur adnotat, sed de Exegeticis silet. Floruit Anno MCCCLX.

JOHANNES XIPHILINUS, Graecus, Trapezuntius, Patriarcha CP. genere Senatorio ortus Monachum in Montis Olympi Monasteriis primum egit; pluresque scripsit Homilias in Evangelia, quae nunc in Vaticana Bibliotheca MSS. servantur: Apud Gretserum ejusdem Oratio *in Tertiam jejuniorum Hebdomadam* Graece, & Latine edita extat. Plura itidem scripsit, quae ei adjudicant Baronius, Spondanus, Bzovius, Vossius, aliique. Consule praesertim Cavium *Sec.XI.* Carnem deposuit Anno MLXXVIII.

JULIANUS HALICARNASSAEUS EPISCOPUS, secta Eutychianus (quem inter Exegeticos Scriptores reponere non ambigo Xysti secutus exemplum) sed postea a Severo discrepans Phantasiastarum Coriphaeus, scripsit inter alia Commentarium in Job, cujus plura fragmenta refert Author Catenae Graecae in Job editae Londini MDCXXXVII. Vixit autem Julianus Anno DX.

S. JULIANUS TOLETANUS ARCHIEPISCOPUS (quem Cavius *Pomerium*, sed juniorem, dicit refragante Fabricio) gente Hispanus, patria Toletanus, Eugenii II. Toletani Episcopi discipulus, Anno DCLXXX. ab Evergio Rege rogatus libros de Christi adventu contra Judaeos scripsit, seu, *de demonstratione sextae aetatis*, qui habentur in *Orthodoxographis* pag. 1967. Commentarios in Nahum Prophetam ab Henrico Canisio editos: & libros duos *ἀντικειμένων*, seu contrariorum in speciem Sacrae

Scripturae locorum, qui extant in Bibliotheca Patrum, quam Andreas Scotthus ornavit. Et quamvis hosce libros N. Xystus adjudicet Richardo Cluniacensi, jure summo tamen ex testimonio Felicis Toletani S.Juliano vindicantur. Plura alia scripsit, quae consulere est apud N. Natalem, Cavium, Fabricium aliosque. Vitam immortalitate mutavit An. DCXC.

JUSTUS ARGENTORATENSIS EPISCOPUS, natione Germanus, scripsit ad Principium Nemesianse Ecclesiae Praesulem doctissimos Commentarios in Cantica Canticorum, ut refert Guilielmus Eisengerus, qui etiam *Virum Sanctum* eum adpellat, & floruisse dicit Anno DCLXXX.

IDACIUS CLARUS, fortasse Emeritae in Hispania Episcopus, vir certe insignis, inter plura, quae scripsit, dedit etiam explicationem quorundam locorum S.Scripturae Basileae primum editam cum aliis opusculis MDXXVIII. Claruit Anno CCCLXXXV.

S.ILDERHONSUS TOLETANUS ARCHIEPISCOPUS, Monachus primum in Agaliensi Coenobio, & ibidem Abbas, multa scripsit, praecipue de B. Virgine Maria, pro cujus illibata perpetua Virginitate nimium decertavit, libris hujusce argumenti vulgatis: edidit etiam Homiliam de Purificatione Deiparae Virginis, sicut & alias in aliis ejusdem Dei Genitricis solemnitatibus. Coelum conscendit Anno DCLXVIII.

IREMBERTUS ABBAS Ord. S.Benedicti edidit Commentarium in Cantica Canticorum, qui extat inter Anecdota Pezii T.II. P.I.p.388. Floruit forsan IX. Seculo.

ISAAC M. ARMENIAE CATHOLICUS, multas scripsit Orationes, quae apud N. Combisium Graece, & Latine extant *in Auctar. Tom. II. p.* 317. Item Orationes de Annunciatione Deiparae, de Christi sudore sanguineo, & de Judaicis sacrificiis, quae apud Lambecium est legere. Floruit circa Annum MCL.

ISAAC STELLAE, Ord.Cisterciensis Abbas in Dioecesi Pictaviensi, S.Bernardi ordine tertius successor, scientia, & pietate clarus, scripsit in Cantica Canticorum, & in varia loca S.Scripturae, sicut & varios Sermones de Sanctis, aliosque Tractatus, quae omnia opera MSS. servantur in Regia Galliarum Bibliotheca. Varia tamen fragmenta refert Godefridus Tilmannus Parisiensis Carthusianus in Expositione Evangelii. Consulendi sunt prae ceteris Carolus Vischius, & Casimirus Oudin. Floruit Ven. Abbas Anno MCLX.

ISAAC SYRUS, ex Episcopo Urbis Ninives Monachus & Abbas, scripsit in Evangelium Lucae, cujus symbolas plures profert Corderius in Catena Graecorum PP. Hic autem Isaac ille procul dubio est, quem Italiam venisse, & Spoleti consedisse scribit S.Gregorius M. *Lib.III.Dialog. cap.*14. De quo praesertim consulendus est N.Combefisius *Ta.V. Biblioth. Concion. in Appendic.* Teste Cavio floruit Ann. DXL.

ISIDORUS DE ISOLANIS, Italus, Insuber, patria Mediolanensis, Ord. Praedicat. S.Th.Magister eximius, omni scientiarum prope genere praestantissimus, dicendique facilitate, ac puritate gratus, plura Ingenii sui monumenta reliquit, eaque digna, praesertim ad Polemicam Theologiam spectantia: inter cetera commendatione digna est Summa de donis S.Josephi nutritii pueruli Jesu in IV. partes divisa, & edita. Floruit Anno MDXXII.

S.IVO, seu YVO CARNOTENSIS, gente Gallus, patria Bellovacensis, Abbas S. Quintiani Bellovacensis primum, deinde Episcopus Carnotensis, plura scripsit ad Ecclesiasticum jus firmandum, sacrosque Canones sartos tectos custodiendos, alia etiam edidit opera exegetica, nimirum, De Oratione Dominica, De convenientia Novi, & Veteris Testamenti, ac Commentarios in Psalmos, ut videre est in ejus operibus publici juris factis. Vixit quippe tempore Urbani II. sed supervixit usque ad Annum MCXIV.

L

LANDULPHUS CARACCIOLUS, Neapolitanus, nobilissima stirpe ortus, Ord. Minorum, ex Possevino, & Waddingo Scoti Auditor, sed ex Nicolao Toppio longe ante clarus, Episcopus Theatinus ex eodem Toppio, cui hac in re major est adhibenda fides, non vero ex Possevino, & Waddingo Archiepiscopus Amalphitanus. Scripsit in Zachariam Prophetam. In IV. Evangelia, & in Epistolam ad Hebraeos, quae omnia MSS. servantur in Bibliotheca Vaticana cum aliis ejusdem Authoris operibus. Ex eodem Toppio Regiae Camerae Archivi custode floruit Anno MCCXXV. Ex Waddingo autem obiit MCCCL.

LAURENTIUS BRACIFORTE, seu BRANCHOFORDIUS, Italus, Placentinus, Ord.Praedicatorum Theologus scripsit commentarios in Psalmos, & Sermones varios, qui apud suos Placentinos fortasse MSS. servantur. Floruit Anno MCCCL.

LAURENTIUS CUNDIUS, sive GOUNDIUS, Italus de Ripa Transonia in agro Firmano, Bibliothecam Homiliarum in Evangelia ex PP. concinnatam edi curavit, sed morte praeventus, idem opus perfecit N. Gerardus Mosanus, de quo in posteriori Elencho.

LAURENTIUS DUNELMENSIS, Anglus, Abbas Benedictinus, Orator, & Poëta haud ignobilis, scripsit Hipognosticon, seu memoriale Novi Testamenti heroico carmine satis eleganti, quod extat MS. in Bibliotheca Cantabrigiae. Vixit tempore Henrici II. Anno MCXX.

S. LAURENTIUS MELLIFLUUS, ab eloquentia sic dictus, Novariensis apud Insubres Episcopus, scripsit librum de duobus temporibus, videlicet ab Adamo usque ad Christum, & a Christo usque ad finem Mundi, qui liber interiit. In Bibliotheca PP. extant aliquae ejus Homiliae, & apud Mabillonium *Analect. T. II. p.* 18. extat Homilia de muliere Chananaea. Floruisse videtur circa Ann. DVII.

LAURENTIUS SURIUS, Germanus, Saxo, Lubecensis, Carthusianus Coloniensis, vir sedulae pietatis in propagando divino cultu, & immensi laboris in edendis vertendisque insignium virorum operibus, quem propterea S. Pius V. inter Cardinales, qui dicuntur in pectore extare, jam recensuerat, ut post S. Pontificis obitum fuit in ejusdem nota repertum, Homilias priscorum PP. in totius Anni Evangelia collectas primum ab Alcuino, a se autem recognitas in lucem emitti curavit, edidit etiam exegeticas Homilias in Epistolas totius Anni ex Ecclesiae PP. congestas. Innumera etiam alia opera edidit. Plenus dierum obiit Anno MDLXXVIII.

LAURENTIUS VALLA, Patricius Romanus, Basilicae S. Johannis Lateranensis Canonicus, elegantioris literaturae Theologus, Graece nimium doctus, post variam fortunam (de qua consuli possunt Historici de eo agentes) Romam reversus plura edidit opera (de quibus etiam consulendus est Romanus Index) praesertim Adnotationes in Novum Testamentum. Anno autem aetatis suae L. denatus Romae, in Ecclesia Lateranensi, epitaphio honestatus, fuit sepultus MCDLV.

LIBERTUS ANGLUS, Ord. Canonicorum Regularium S. P. Augustini Abbas perfecit Commentarios in Psalterium Davidis. Superstes erat Anno MCCX.

S. LEO IX. ROM. PONTIFEX, „ Vir per „ omnia Apostolicus, regali genere ortus, sapien„ tia praeditus, religione conspicuus, omnique „ doctrina Ecclesiastica apprime eruditus „ ut scribit

bit Victor III. R. P. *lib. 3. Dialog.* Tom. VIII. Biblioth. Vett. PP. Comitis Daspurgensis filius, Brono antea vocatus. Conradi Imperatoris consobrinus, & ipse Comes Dagspurgensis, sed spreto Seculi principatu cucullam Monasticam in Cluniacensi Ordine S. Benedicti induit, ex Monacho Episcopus Tullensis, & tandem invitus in Conventu Vormatiensi Romanus Pontifex electus, scripsit nonnulla opuscula exegematica, Homilias, videlicet, quae prodierunt Lovanii MDLXV. & alia opera, quae etiam typis fuere mandata. Miraculis clarus obdormivit in Domino Anno MLIV.

LEONIUS PRESBYTER, Gallus, Parisiensis Canonicus, carmine heroico Historias Novi, & Veteris Testamenti scripsit Anno MCLXXX.

LEONTIUS ARABISSI EPISCOPUS, (alius ab eo quem laudat N. Xystus) scripsit Homilias de Creatione Mundi, & de Lazaro Redivivo, cujus excerpta bene longa exhibet Photius *Cod.* 271. Floruit VI. Seculo.

S. LINTBERTUS, natione Svevus, primum Fuldensis Monachus Ord. S. Benedicti, deinde in Dioecesi Spirensi Abbas Hirsaugensis, scripsit Commentarios in Cantica Canticorum ad Rabanum praeceptorem suum. Vivebat Anno circiter DCCCXL.

M

S. MACARIUS AEGYPTIUS, Senior dictus, Monachorum Pater, & M. Antonii discipulus (ideoque alius ab Juniore) scripsit Homilias, quae in Vett. PP. Bibliotheca extant, quae autem huc spectant sunt: De statu Adami post imaginem Dei amissam. De Sabbato antiquo, & novo. Ad quid Scriptura data sit nobis? Allegoriae quorumdam sub Lege factorum. Claruit IV. Seculo.

MARINUS (qui Auberto Miraeo est DOMINICUS) GRIMANUS, natione Italus, patria Venetus, Patriarcha Aquilejensis, Episcopus Portuensis, & S.R.E. Cardinalis, edidit Venetiis MDXLI. Commentarios in Epistolam ad Romanos, Caenem deposuit Anno MDXLVI.

MARSILIUS FICINUS, Italus, Florentiae natus Anno MCDXXXIII. Philosophus Platonicus insignis, ac celeberrimus Theologus, omnigenaque eruditione refertus, plura scripsit, quae universim ab Eruditis commendantur, praesertim Commentarium in Epistolas Pauli typis mandatum, ubi prae ceteris ad lancem revocat Pauli raptum usque ad tertium Coelum. Conversatione, non fama, recessit ab Orbe Anno MCDXCIX.

MARTINUS CORDUBENSIS, Augustinianus, in Gallia juxta, ac in Hispania clarus Theologiae Professor, pietate conspicuus, ceu qui, recusato Pacensi Episcopatu, praedicationis muneri, nec sine animarum conversione, se totum adplicuit. Scripsit in III. priora Capita Geneseos. In omnes Paulinas Epistolas. In Apocalypsin. An autem ea opera sint impressa? colligere non potui ex Scriptoribus; sicut ex eisdem cognovi tantum virum fato cessisse Anno MCDLXX.

MARTINUS LEGIONENSIS, Hispanus, Ecclesiae & Coenobii Legionensis S. Isidori Canonicus, & Abbas, scripsit Commentarios in Epistolas SS. Petri, Jacobi, & Johannis, nec non in Apocalypsin, qui MSS. servantur in laudato Coenobio simul cum aliis pluribus ejusdem Authoris operibus, quae praesertim Aegidius Gundesalvus Davila percenset. Claruit Anno MCCL.

MARTINUS MARTINEZ, Cantapetrensis, Hispanus, Cl. Theologus, edidit Libros X. Hypotyposeon Theologicarum, ubi agit de sensibus S. Scripturae, & de recta illius intelligentia. De Prophetis, ubi de consensu utriusque Divini Foederis. De authoritate Verbi Dei scripti, ac de illius inspiratione: verbo dicam, de omnibus pertinentibus ad rectum usum Bibliorum. Variae extant hujusce operis editiones, sed adcuratior est Salmanticensis MDLXXII. quae ceteris est castigatior. Floruit circa dimidium XVI. Seculi.

MATTHIAS ZITTARDUS, Aquisgranensis, Ord. Praedicatorum, S.Th.M. insignis, & Carolo V. a concionibus, plura edidit Polemica opera, sicut & Homilias XXVII. in I. Johannis Canonicam. Floruit Anno MDL.

MAURITIUS DE PORTU FILDAEUS, Hibernus, Ordinis Minorum Conventualium, eximius Theologus, & peracutus Philosophus, quondam in Patavina Universitate Professor, & a Julio II. inauguratus Archiepiscopus Tuamensis in Hibernia, pietate inlustris, plura edidit, praesertim Dictionarium Sacrae Scripturae, quod post ejus mortem jubente Matthaeo Zane Patriarcha Veneto fuit vulgatum Anno MDCIII. Interfuit Concilio Lateranensi sub Julio II. Anno MDXXII. Sed Galliciae diem vidit extremum Anno circiter MDXXIV.

S. MAXIMUS CONFESSOR (alius ab eo quem N. Xystus percenset) Constantinopolitanus Monachus, fidei pugil insignis adversus Monothelitas, qui pro veritate Catholicae fidei in exilium actus, & in carcerem reclusus, ibidem gloriosa morte vitam innocuam coronavit Anno DCLXII. Theologus certe conspicuus, qui plura Ascetica, & Exegetica opera dedit. Ex posteriori classe sunt Expositio Psalmi LIX. & Expositio in Orationem Dominicam. Quaestiones LXVI. in locos Scripturae difficiles, quod opus fuse describit Photius *Cod.* 191. Omnia S. Maximi opera Graece & Latine notis scholiisque ornata edidit N. Franciscus Combefisius Parisiis Anno MDCLXXV. Extat etiam expositio in Cantica Canticorum, quam ex Maximi nostri, Gregorii Nysseni, & Nili commentariis collegit Michaël Psellus, quae extat Graece & Latine in Auctario Duccano, *Tom. II. p.* 681.

MELCHIOR FRIZOLIUS, Parmensis, Ord. Minorum, edidit Commentarios in Psalmos Davidicos, & alia ascetica opuscula. Decessit Anno MDXX.

S. METHODIUS MONACHUS, ET PATRIARCHA CP. dictus etiam *Homologeteta* seu *Confessor*, natione Siculus, patria Siracusanus (ut praecipue Mongitore *in Biblioth. Sicul.* probat) inter plura, quae scripsit, dedit etiam Orationem in illud Luc. 11. de occursu Simeonis, & Annae in Templo, & de Deipara. Orationem in Ramos Palmarum, & alia ad redemtionem Christi, sicut & ad adventum antichristi spectantia, quae omnia typis sunt mandata, extantque praesertim apud N. Combefisium. Eidem quoque ab Criticis adjudicatur commentarius in Apocalypsin, quem N. Xystus Methodio Seniori adscribit: de qua re consule eruditos Cavium, Dupinium, Oudinum, N. Combefisium, aliosque. Ad aeterna gaudia transivit Anno DCCCXLVII.

MICHAEL DE CARCANO, sive ab ARCANANO, Italus, Mediolanensis, Ordinis Minorum, edidit Basileae Anno MCDLXXIX. Sermones XI. in Decalogum ex illo Exodi XX. more scholastico, necnon varias in Evangelia Sermones.

MICHAEL PSELLUS, Vide in Xysto PSELLUS.

MODESTUS PATRIARCHA JEROSOLYMITANUS, ut a Photio *Cod.* 278. adseritur, scripsit Homilias III. videlicet: In mulieres unguentarias: In illud Lucae II. de occursu Domini, & Simeonis: Et *Εἰς τὰς μυροφόρους* in Caput VIII. Lucae: quae praesertim apud N. Combefisium extant. Claruit Anno DCXX.

MOSES BAR-CEPHA, natione Syrus, Episcopus Beth-Ramam, Ecclesiarum in partibus Babyloniae Curator, scripsit Syriace libros III. de Paradiso terrestri, quos Latine vertit Andreas Masius, eosque pariter habemus Tom. XVII. Bibliothecae Vett. PP. Claruit labente X. Seculo.

NA-

N

NATALIS BEDA, Gallus, Collegii Montis Acuti, edidit Tractatum de unica Magdalena contra Fabrum, nec non adnotationes in Commentarios Fabri in Epistolas Pauli, & IV. Evangelistas. Claruit Parisiis MDXX.

S. NICEPHORUS CONSTANTINOPOLITANUS, Augusto, ejusque Matri Irenae a secretis primum, deinde Monachus, tandem Patriarcha CP. sed ob fidei defensionem ac sacrarum imaginum cultum sede depulsus, & in exilium actus, plura scripsit cum Historica, tum Dogmatica. Scripsit etiam de Cherubinis a Mose descriptis: Chronologiam tripartitam, seu catalogum Patriarcharum, Judicum, Regum, Principumque Hebraeorum, Graecorum, ac Romanorum, quam N. Jacobus Goar Graece an Latine edendam curavit Regiis typis Anno MDCLII. *Στιχομετρίας*, seu indiculum librorum Canonicorum, Ecclesiasticorum, & Apocryphorum, additis *στίχοις*, seu versuum numeris, quibus quilibet liber constat; & quamvis hoc postremum opusculum Nicephoro abjudicet Johannes Pearsonius *Vindic. Ignatian. pag.* 1. illi tamen vindicat Guillelmus Cave Hist. *Litter. Sec. Phot. p.* 434. aut saltem alteri coaevo Scriptori fore adjudicandum contendit. Floruit Nicephorus Anno DCCCVI.

NICEPHORUS BLEMMIDA, Monachus, & Philosophus doctissimus, qui oblatam sibi Patriarchalem CP. Ecclesiam recusavit, & pro Latinis pugnavit, plura scripsit Medica & Philosophica, & ad rem nostram Encomion in Johannem Evangelistam: Ennarrationem in aliquot Psalmos: Expositionem, seu Appendicem Psalterii in Cantica Scripturae, & alia, quae omnia extant, MSS. in pluribus Bibliothecis Vaticana, Bavarica, Vindobonensi &c. Claruit Anno MCCXXV.

NICETAS DAVID, qui PAPHLAGO fuit cognominatus, ortu Bizantinus, ob nimiam eruditionem Philosophus Christianos dictus, Photii adversarius, plura scripsit, praecipue Orationem laudatoriam Archangelorum Michaëlis, & Gabrielis, Graece, & Latine cum notis editam a Petro Possino, Orationes in XII. Apostolos, Marcum, & Lucam, & Commentarium in Lucam, aliasque orationes, quas omnes Latine & Graece edidit N. Combefisius. Floruit Anno DCCCLX.

NICETAS SERRON M. Ecclesiae CP. Diaconus, & Magister primum, deinde Heracleensis Archiepiscopus, Theophylacto coaevus, plura scripsit, quae singillatim expendere oportet, nimirum Catenam in Job Graece & Latine editam a Patricio Junio Londini MDCXXXVII. Catenam in Evangelium Matthaei Graece & Latine editam Tolosae MDCXLVI. Explicationem in Psalterium Davidis, in IV. Evangelia, in Acta Apostolorum, in Epistolas Pauli, Petri, Johannis, & Jacobi, in Psalterium Davidis, in XII. Prophetas, in Ecclesiasten, & in Cantica Canticorum, aliaque varii argumenti opera, quae in pluribus Bibliothecis insignoribus MSS. servantur, praecipue in Bibliotheca Patriarchii CP. in Caesarea Viennensi, in Bavarica, in Heidelbergensi, in Medicaea Florentina, alilique. De quibus consuli possunt Possevinus, Vossius, Cavius, Oudin, aliique. Claruit insignis Scriptor Anno MLXX.

NICOLAUS DE ALCENTIA (ut scribit Hayus) Carmelita, scripsit Commentaria in Exodum, & in Apocalypsin. Vixit Anno Domini MCDXCV.

B. NICOLAUS BOCCASINUS Vide B. BENEDICTUS XI.

NICOLAUS BONETUS, Ordinis Minorum, Italus, scripsit Postillam in Genesim, quae simul cum aliis ejus operibus prodiit Venetiis MDV.

NICOLAUS A CRUCE, Italus, Venetus, Ord. Praedicatorum, divinis, ne dum, verum & humanis politioribus literis expolitus, diuque exponendis Sacris Scripturis, ac habendis ad populum concionibus deditus, plura scripsit, extantque inter edita ejus opera Homiliae in I. Epistolam ad Corinthios. Floruit Anno MDLIX.

NICOLAUS EYMERICUS, Catalannus, Gerundensis, Ord. Praedicat. Theologus, Canonista, & Ecclesiastes eximius, Avenionensis Inquisitor, & Gregorii XI. Capellanus, plura, eaque multiplicis argumenti, opera dedit XI. Voluminibus comprehensa, quae percensent Nostrates, praesertim novissime Echardus. Ad rem praesentem faciunt Postilla in Evangelium Johannis. Commentarius literalis in Evangelium Marci. Commentarii in Epistolas Paulinas ad Romanos, ad Galatas, ad Hebraeos, quae exegetica opera adhuc a Nostris MSS. servantur. Diem suum obiit tantus vir Anno MCCCXIC.

NICOLAUS S. R. E. CARDINALIS DIACONUS, linguae Hebraicae peritissimus lucubravit opus de Scripturae Sacrae emendatione, num editum, ignoro. Claruit Anno MCXLV.

NICOLAUS DE WINGHE, Lovaniensis, Canonicus Regularis ad S. Martinum in natali patrio solo, typis mandavit Tractatum de dignitate ac profunditate S. Scripturae, ac de modo eam legendi. Devixit Anno MDLII.

S. NOTTINGERUS, Benedictinus, San-Gallensis, Episcopus Constantiensis, scripsit Commentarios in IV. Evangelia, & Volumen de expositoribus S. Scripturae. Et quamvis Possevinus ea adjudicet, alteri Benedictino *Notgero* filio Ducis Sveviae, etiam Sancto ac docto, tamen Nottingero ea vindicat Eisengerus, vetustior, ac Germanicus Scriptor, cui propterea major est adhibenda fides. Plura ejus opera edita extant in Anecdotis P. Bernardi Pezii *T. I. P. I.* Vivebat S. Episcopus Anno DCCCCXVI.

O

S. ODILO, gente Arvernus, ex equestri familia natus, Abbas Cluniacensis, qui fuit etiam institutor commemorationis omnium fidelium defunctorum, plures scripsit Homilias, praesertim in Nativitate Domini, Epiphania, Resurrectione, & Adsumtione Jesu Christi, Pentecoste, ac Purificatione Deiparae, quae extant Tom. XVII. Biblioth. Vet. PP. Ad Dominum transiit Anno MXLVIII.

ODO ASTENSIS, Monachus S. Benedicti, Italus, scripsit ad S. Brunonem Signiensem expositionem super Psalmos per contemplationem exaratam, quae habetur ad calcem Operum Brunonis Signiensis Venetiis MDCLI. Claruit autem Odo Anno MVI.

ODO ABBAS S. GENOVEFAE PARISIENSIS, Ord. Canonicorum S. P. Augustini, plura scripsit, quae praecipue apud Lucam Dacherium, & Casimirum Oudin legi possunt: sunt autem ad rem nostram spectantia Homiliae de Verbo Dei. In Annunciatione Deiparae. In Epiphania Domini. II. In Rogationibus. In Adscensione. III. In Hebdomada Poenosa. In illud Pilati. *Quem vultis vobis dimittam?* Et in illud Psalm. *Foderunt manus meas* &c. quae MSS. servantur in Bibliotheca S. Germani Parisiensis *codice* 656. Plenus dierum, meritisque onustus migravit ad Dominum Anno MCLXVI.

ODO ABBAS S. MARTINI DE ELLO in Anglia, vel Normannus, vel Anglus, Monachus Benedictinus primum, deinde Ecclesiae Cantuariensis Prior, & S. Thomae Cantuariensis contemporaneus, ac familiaris, scripsit Commentarios in Pentateuchum, qui Cantabrigiae in Bibliotheca S Benedicti MSS. servantur. Moralia in Psalmos, quae etiam MSS. extant Oxonii in Bibliotheca Balliolensi. Et in Evangelia, quae etiam ibidem ita servantur. Vivebat Anno MCLXX.

ODO ABBAS MORIBUNDI: in Anglia primum,

mum, deinda Abbas Bellipraili, natione Anglus, professione Cistercienfis, dignitata tandem Episcopua Bellovacensis, sciencia, & probitate clarus, inter plura, quae scripsit, enumeratque Carolus de Visch in *Biblioth. Cisterciens.* dedit Commentarios in Sacram Scripturam, (MSS. in Anglia servatos) variosque Sermones, quos praesertim N. Combefisius laudat. Consulendi de eo sunt Fratres San-Marthani, Oudinus, Cavius, aliique. Diem clausit extremum MCLXI.

Odo Camaracensis (de quo N. Xystus) floruit Anno MCV.

ODO DE CASTRO RODULPHI, vulgo de Chateau Roux, Gallus, S.Th. Doctor, & Parisiensis Cancellarius, deinde Monachus Cisterciensis, ac demum S.R.E. Cardinalis, & Episcopus Tusculanus scripsit Homilias in Evengelia de Tempore ac de Sanctis, quae Romae in Bibliotheca Vaticana MSS. servantur. Ex legatione transmarina Romam reversus paulo post vivere desiit Urbe veteri Anno MCCLXXIII.

ODO DE SCHERITONA, Ord. Cisterciensis, natione Anglus, Theologus sui temporis eximius, qui in Galliis Theologiam docuit, plura scripsit, praecipue Homilias, seu Sermones in Dominicis super Evangelia, editos Parisiis Anno MDXX. esto sub nomine Odonis Cancellarii Parisiensis, quum certum sit ex accuratis Criticis Odoni de Sberitona sei, de Shirtona esse restiruendos. Homilias de SS. aliasque Homilias in Evangelia per Annum, quae in variis Bibliothecis Angliae, & Galliarum servantur, ut apud Oudinum est legere, sicut & opus LX. Parabolarum eidem adjudicandum. Vixit Anno MCLXXX.

ODO SVESSIONENSIS, Ordinis Cisterciensis, Abbas Ursicampi ejusdem Ordinis in Episcopatu Noviomensi, eumque Episcopus Praenestinus, Eugenio III. R. P. charissimus. MSS. reliquit Commentarios in Jeremiam Prophetam, quos praecipua commemorant Philippus Labbeus, & Carolus Du Fresne. Florebat Anno MCXLVII.

OGERIUS DE LUCIDIO in Sabaudia, Ordin. Cisterciensis, edidit insigne opus XV. Sermonum in Coena Domini, qui extant inter opera S.Bernardi, olim sub nomine ejusdem Melliflui S.Doctoris venditati. In vivis erat Anno MCL.

P

S. PAMPHILUS MARTYR, gente Phoenicius, Beryti genere haud ignobili natus, Caesariensis Ecclesiae Presbyter, ac Eusebii Caesariensis necessarius, pro Christiana religione in carceris squalore defunctus, ex autographo Hexaplorum Origenis LXX. versionem Graecam librariorum oscitantia, ac errore foedatam repurgavit, correxit, ornavit; tantaque felicitate, ut ab omnibus Palestinae Ecclesiis laudata receptaque fuerit: quae versio propterea *Palestinae* fuit dicta. Vide quae etiam de eo scribit S.Hieronymus *Cap.LXXV.* de Scriptoribus Ecclesiasticis. In persecutione Maximini laureatus heros Coelum conscendit.

PAULUS DIACONUS, genre Longobardus, Walnefridi, & Theodolindae filius, cognomento WINFRID, qui prius fuit Diaconus Aquilegiensis; & Desiderii ultimi Longobardorum Regis, victo Rege suo, inter nobiles captivos a Carulo Francorum Rege abductus, ad Arichin Beneventanum Principem confugit, eoque defuncto Monachum induit in Casinensi Asceterio, ubi virtute nimium floruit. Historiographus, Poeta, & Theologus insignis plura scripsit, quae Vossius, Cavius, aliique percensent: praecipua tamen Lectiones, Homilias, & Postillas in Evangelia festiva, ac in Dominicas totius Anni, ex operibus Origenis, Hieronymi, Augustini, Leonis I. Maximi, Gregorii M. & V. Bedae operibus compactas, quae Spirae primum prodierunt Anno MDXVII. Floruit autem Paulus hic (longe alius a Paulo Diacono Neapolitanae Ecclesiae) circa Annum DCCLXXIV.

PELBARTUS OSUALDUS, natione Hungarus, patria Temesvariensis, Ordinis Minorum, in Sacris Scripturis nimium versatus, ac insignis Ecclesiastes, scripsit Sermones de Tempore ac de Sanctis, Parisiis editos, Commentarios in Psalmos Hagonae impressos MDIV. & alia opera, quae Waddingus enumerat percensetque. Claruit sub Alexandro VI. R. P. Anno MD.

PETRUS ABELARDUS, natione Gallus, nobili progenia ortus, primum matrimonio junctus, Heloisae lectissimae puellae (ex qua ante legitimas nuptias furtivo concubitu filium suscepit nomine Petrum Astrolabium) sed postea in poenam commissi sceleris a consanguineis Heloisae dormiens castratus, uxore inter Sanctimoniales Argentolensis prope Parisios Coenobii collocata, in Monasterium S.Dionysii se recepit habitumque induit; sed ex haeresi ei impacta in Synodo Svessionensi librum de *Theologia* a se vulgatum propriis manibus ultricibus urendum flammis tradere compulsus alio divertit, & Monasticam pariter vitam agens, qui San-Dionysianis Monachis erat exosus, plura reliquit, quae inter extant Expositio Orationis Dominicae, Commentariorum in Epistolam ad Romanos Libri V. Sermones XXXII. in Festis per annum, edita Parisiis MDCXVI. Inedita vero adhuc extant alia ejus opera, praesertim Expositio in omnes Paulinas Epistolas, in Psalterium, & Genesim: de qua ea consule Oudinum, Cavium, Natalem, aliosque. In confessione verae fidei perseverans diem clausit extremum XXI. Aprilis MCXLII.

PETRUS DE ANDRIA, Italus, Neapolitanus In Regno ex naturali solo in Apulia sic dictus, Ordin. Praedicatorum, S.Thomae Aquinatis auditor, primus Vicarius Provinciae Siciliae, dum a Coelestino V. fuit haec ab Romana divulsa; deinde a Clemente V. ad Ecclesiam Vici Aequensis sub Surrantina Metropolitica evectus, edidit quaedam opuscula, quae olim inter opera S.Thomae extabant eidem S.D. adjudicata, praecipue Lecturam super Evangelium Matthaei, quae etsi ex doctrina S.Thomae elaborata, restiruenda est N. Petro. Consule praesertim N. Echardum. Floruit autem Petrus An. MCCCVI.

PETRUS ANTONIUS BEUTER, Hispanus, Valentinus, Theologiae Doctor insignis, ac eximius Concionator, sub Paulo III. R.P. Protonotarius, & Ecclesiastes Apostolicus, edidit adnotationes in Sac. Scripturam. I. nimirum, de ordine librorum apud Synagogam, & Ecclesiam. II. Quinam sint libri Canonici. III. Quomodo Ecclesia Christi eos excipiat libros, quos non recipit Synagoga. IV. Quomodo Ecclesia mutaverit ordinem Synagogae. V. De libris desideratis. VI. De authoribus sacrorum librorum. VII. De multiplici sensu S.Scripturae. VIII. De novem clavibus S.Scripturae. IX. De translatoribus Sac. Scripturae. X. An Vulgata editio sit S.Hieronymi & Salmanticae An. MDXLVII.

PETRUS BLAESENSIS, a natali loco sic dictus, natione Gallus, Londinensis in Anglia Archidiaconus, ac Cantuariensis Archiepiscopi Cancellarius, varias scripsit epistolas, variosque tractatus, ac Sermonas, praesertim de Transfiguratione Domini, de Conversione Pauli Apostoli. Compendium super Jobum, seu explicationem super duo priora, & ultimum Jobi Capita, aliosque Tractatus dedit: Omnia ejus opera primum Parisiis fuerunt impressa Anno MDXIX. Floruit autem Vir doctus juxta ac pius Anno MCLX.

PETRUS BLOMEVENNA, Leidensis, Batavus, Prior Carthusiae Coloniensis, & Visitator Provinciae Rheni per annos XXIX. Innocentiae Christianae, ac religiosae virtutis exemplar, plura, a-

que commendanda opera edidit, praecipue expositionem in Psalmum CXXVI. & Candelam Evangelicam. Sancto fine quievit Anno MDXXXVI.

PETRUS CARNOTENSIS ECCLESIAE CANTOR, reliquit Glossam in Jobum, quae MS. servatur in Bibliotheca S.Michaelis in periculo maris, &, ut Possevinus scribit, Paraphrasim in Psalmos. Vivebat Anno MCCC.

PETRUS CELLENSIS, natione Gallus, Monachus primum Cellensis in suburbio Trecarum, deinde apud Remenses Abbas, & Episcopus tandem Carnotensis, probus, & eruditus Scriptor, varia edidit opera, & ad rem nostram, De panibus ad Johannem Satisbariensem, Mosaici Tabernaculi mysticae expositionis libros III. Sermones varios in Evangelia ac Epistolas de Tempore ac de Sanctis. Omnia ejus opera studio Ambrosii Janvier Monachi San-Mauraei edita sunt Parisiis MDCLX. pluraque extant in Bibliotheca Vett. PP. alia etiam edidit Sirmondus. Terram reliquit Anno MCLXXXVII.

S.PETRUS COELESTINUS, a Pontificatus, Ordinisque ab eo instituti nomine sic dictus, Aeserniae in Samnitibus natus, Regni nostri decus, ad Summum Pontificatum invitus licet, ac recusans evectus, & Coelestinus V. dictus, post quinque menses, & octo dies raro memorabilique exemplo eidem supremo fastigio nuncium mittens ad pristinum humilitatis ac poenitentiae statum vir, in quo Adam non peccasse videretur, reversus, sanctimonia celebris plura opuscula (edita Neapoli elapso seculo), etsi simplicitate styli, Sanctorum sapientia tamen conscripta reliquit, in quibus plures extant Sermones In Evangelia, aliaeque in Sacram Scripturam Homiliae. Coelum conscendit MCCXCV.

S.PETRUS DAMIANI, a nomine fratris, quem patris loco habuit, cognomen sortitus, cum ex cognomine majorum PETRUS DE HONESTIS dicendus foret, Monachus, & Abbas Monasterii Avellanensis primum, deinde S.R.E. Cardinalis, & Episcopus Ostiensis (cui muneri simul ac digni tati sponte cedens ad pristinam rediit solitudinem) sanctitate ne dum, verum & doctrina praestans, varios edidit Tractatus, quos in unum collectos publici juris fecit Constantinus Cajetanus O.S.B. Quos inter plura extant ad Sac. Scripturam spectantia, nimirum, de Quadragesima, & XLII. Hebraeorum mansionibus. De X. Aegypti plagis, & Decalogo. De Novissimis, & Antichristo, nec non Expositio mystica libri Geneseos. Adsunt etiam Sermones, quamplurimi in festivitatibus Domini ac SS. omnes numero LXXVII. Verum ex iis XIX. ei abjudicantur ab Eruditis, & restituuntur Nicolao Clarae-Vallensi Abbati: qua de re consulendi sunt Baronius, Possevinus, Raynaudus, N.Natalis, Dacherius, Oudin, aliique. Vitam cum aeterna gloria commutavit Anno MLXXII.

PETRUS GALATINUS, Apulus, ut scribit Waddingus, sed potius Aletinus in Regno nostro, Ord. Minorum, Graece, Latine, Hebraice, & Chaldaice doctus, ac insignis Theologus, plura scripsit, praecipue in Hexaëmeron, & in Apocalypsin Commentarios, & Tractatum de recta S.Scripturae interpretatione, aliaque a Waddingo recensita, sed ut ex eo colligere fas est, adhuc inedita, excepto opere de *Arcanis*, de quo infra redibit sermo, ubi de N. Raymundo Martin agemus. Claruit sub Carolo V. Caesare.

B.PETRUS HIEREMIAS, Siculus, Panormi, nobili loco, nobilique stirpe natus, Bononiae Ordini Praedicatorum adscriptus, ac S.Vincentio Ferrerio percharus, scientia inlustris, regulari observantia ac sanctimonia insignis, ad Concilium Florentinum ab Eugenio IV. adcitus contra Graecos catholicam fidem propugnavit, in Siciliam missus Regularium, ac Episcoporum Visitator Ecclesiasticam, ac Regularem disciplinam promovit. Ad populum conciones habens plurimos ad meliorem frugem revocavit, plura itidem sui ingenii monumenta reliquit, praecipue Sermones XXV. de expositiona Orationis Dominicae editos Brixiae MDII. Sermones alios plures in Evangelia de Tempore per Annum, & de Passione Domini Hagonae MDLI. De Sanctis, de proditione Judae, de Eucharistia, & alios varii argumenti, quorum plures sunt editi, alii inediti Panormi servantur (de qua re sicut & de ceteris ejus Actis consuli possunt prae ceteris N.Jacobus Echard *Biblioth. Script. Ord. T.I.* & Antoninus Mongitore *Biblioth. Sicul.*) meritis onustus, ac miraculis clarus feliciter in Domino requievit Anno MCCCLII.

Petrus Izuzquius (de quo N. Xystus) floruit Anno MDLVII.

PETRUS LAODICENSIS dedit expositionem Orationis Dominicae, quae extat in Bibliotheca Vett. PP. Floruit VII. Seculo.

PETRUS DE LUTRA, ex Hayo, „ Ordinis
„ Praemonstratensis, scripsit in Evangelium Johan-
„ nis. Vixit Anno Domini MCCCXXX.

PETRUS NUNNEZ DELGADO, Hispalensis Presbyter, edidit expositionem Threnorum Jeremiae, & Lectionum ex Libro Job, quae in Officio defunctorum leguntur. Tractatum de Passione Christi secundum Matthaeum ex Lytano. Adnotationes in Epistolas Pauli, aliorumque Apostolorum, quae per annum in Ecclesia legi solent in Missis. Obiit Anno MDXXXV.

PETRUS PICTAVIENSIS, Episcopus Ebredunensis, Petri Lombardi fidissimus discipulus, in Parisiensi Academia S.Theologiae Magister ac Cancellarius, praeter scholastica, quae edidit, reliquit etiam Sermones, & Allegorias ordinarias super III. Libros Legis Exodum, Leviticum, & Numeros. Lectiones in Psalterium. Allegorias in Vetus, & Novum Testamentum, quae MSS. servantur in Bibliothecis Clarae-Vallis, Cantabrigiae, & S.Victoris. Claruit Anno MCLXX.

PETRUS PICTAVIENSIS alter, dictus de S.Johanne, Monachus Cluniacensis, discipulus S.Petri Mauritii, inter Poëtas sui temporis haud ignobilis, inter alia scripsit summam Historicam Bibliorum, quam suae Chronologiae praepositam edidit Huldericus Zuinglius junior Basilaeae MDXCII. Floruit autem Petrus Anno MCL.

PETRUS DE SANCTA FIDE, Anglus, Carmelita, Theologus eximius, qui ultra Theologica opera, scripsit in utramque Canonicam S.Petri Lectiones XXXVIII., ut Hayus tradit. Vivebat Anno MCDLV.

S.PETRUS, VENERABILIS dictus, seu S.PETRUS MAURITIUS, Arvernus, VIII. Generalis Cluniacensis, plura, eaque digna opera scripsit, praesertim Librum I. adversus Judaeos. Libros III. de Transfiguratione Domini. Adversus adserentes Christum se nunquam in Evangelio Deum dixisse. Epistolam elegantem ad Petrum de S.Johanne, & alia plura; quae simul collecta prodierunt Ingolstadii Anno MDXLV. Parisiis postea, & alibi etiam ipsa vero Coelum gloriosus intravit Anno MCLVI.

PHILIPPUS BEROALDUS, natione Italus, patria Bononiensis, edidit adnotationes in Jeremiam, & Danielem. Defunctus est Anno MDX.

PHILIPPUS HARVENGIUS, a natali loco, qui vicus est apud Hannoniae montes, sic dictus, & etiam ELEEMOSYNARIUS ob profusam in pauperes charitatem, Ord. Praemonstratensis, & Abbas Bone Spei, vir doctissimus, & S.Bernardo familiaris, eleganti ac puro stylo multa conscripsit, praecipue ad rem nostram Commentarium in Cantica Canticorum. De damnatione Salomonis. De lapsu primi hominis, & alia quae Duaci simul sunt edita MDCXX. Senio confectus carnis trabeam deposuit Anno MCLXXXII.

PHILIPPUS A MONTE CALERIO, Italus,

la

in Subalpinis natus, Ord. Minorum, in Urbe Poenitentiarius, apud Tholosates S.Th. Professor, scripsit Commentarios in Genesim, qui adhuc sunt inediti. Sermones in Evangalia Dominicarum impressos Lugduni MDX. Vivebat autem ipse A.MCCCXLIV.

PRIMINIUS Abbas, quin &, ut videtur, Episcopus, seu Chorepiscopus, sed cujus loci incertum, scripsit libellum de singulis libris Canonicis editum a Mabillonio *Analect. Tom.IV. pag. 569.* Floruit circa Annum DCCL.

R

RADULPHUS ARDENS, patria Pictaviensis, Gulilelmi IV. Aquitaniae Ducis Ecclesiastes, edidit Sermones in Evangelia & Epistolas totius anni excusos Antuerpiae MDLXXI. Claruit Anno MCI.

RANULPHUS HYDEN, aliis HYGEDEN, vulgo *Cestriensis* dictus, natione Anglus, O. S. Benecti, opus dedit *Polychronicon* inscriptum, editum Londini MCDLXXXII. quo universam Historiam Novi ac Veteris Testamenti, nec non Ecclesiasticam Historiam ad sua usque tempora contexuit. Scripsit etiam expositionem in Job, & Cantica, ac Sermones per annum, aliaque opera, anecdota certe, quae recensent Johannes Baleus, Casimirus Oudin, aliique. Floruit Anno MCCCLVII.

RATHERIUS LOBIENSIS, natione Lotharingus, filius Comitis Viennensis, Monachus Benedictinus „ vir nimiae simplicitatis, sed experientia „ liberalium artium nominatus. „ ut ait Segebertus ad *An. 928.* Veronensis Episcopus inauguratus, sed ab Hugone Italiae Rege quarto post Anno depulsus, ad Leodiensem Ecclesiam translatus, sed iterum Veronensis restitutus, iterumque relegatus, multa perpessus vir Sanctus, qui ita de se ipso lusit „Veronae Praesul, sed ter Ratherius exul. „ plura scripsit, praecipue Sermones de Paschate, Coena Domini, Adscensione, & Pentecoste. Tandem ad suum Lobiense Coenobium redux sancto fine quievit Anno CMLXXIV. Omnia ejus opera collegit, edidítque Lucas Dacherius *Spicileg. T. II.*

RAYMUNDUS MARTIN, Ord. Praedicatorum, natione Catalanus, S. Raymundi de Pennafort in damnandis Thalmudicis libris, convincendisque Judaeis socius, Latine, Graece, Hebraice, & Arabica doctissimus, Linguae S. Professor, quum varia scripsisset opera ad Christianam Religionem quam maxime opportuna, unum praeceteris aliquibus abhinc annis fuit typis mandatum, cui titulus *Pugia fidei* (ex quo adhuc inedito Petrus Galatinus optima quaeque depromsit, ut suum *de Arcanis* opus compilaret, quapropter Galatinus plagii accusatur ab insignioribus Criticis ne dum Orthodoxis, sed etiam ab aliis, qui extra Romanam Communionem eruditi audiunt, & videre est praesertim apud Caveum, & Oudinum.) In eo quippe Antiqui Foederis monumenta expendit adversus Judaeos. Scripsit etiam doctissimam Homiliam de ineffabili nomine יהוה aliaqua id genus eximia opera, quae praesertim Nostrates percensent. In vivis adhuc erat Anno MCCLXXXVI.

B.RAYMUNDUS DE VINEIS, natione Neapolitanus, patria Capuanus, genere nobilis, Ordinis Praedicatorum XXIII. Generalis Magister, eximia eruditione, singularique pietate ac Regulari observantia inlustris, S. Catharinae Senensis Confessarius, ac director, a Florentinis ad Gregorium XI. pro pace obtinenda Legatus, & ab Urbano VI. ad Carolum V. Franciae Regem pro ejus obedientia inclinanda Orator missus, nec non ab eodem Urbano, ac a Bonifacio IX. ad Principes, & Regna variis legationibus addictus, pro Ordine ac pro Ecclesia nimium laboravit. Praeter Historica, quae scripsit, & sunt typis mandata, Tractatum in Canticum *Magnificat* eruditum & pium reliquit, qui apud Nostrates servatur. Laboribus, ac senio fractus Nurimbergae obdormivit in Domino Anno MCCCXCIX.

REINALDUS CONFLUENTIUS, Germanus, Abbas Ord. S. Benedicti, reliquit Commentarios in Jobum. Psalmos, Esaiam, Ezechielem, & Pauli epistolas, non dum typis mandatos. Vivebat Anno MCVI.

RICHARDUS DE PRATELLIS, Abbas Ord. S. Benedicti in Normannia, scripsit Commentarium in Cantica Canticorum ad Mauritium Rotomagensem Archiepiscopum, quod MS. servatur in pluribus Angliae Bibliothecis. Floruit Anno MCCXXX.

ROBERTUS CANUTUS, Anglus, ex oppido Graecolada, Canonicus Regularis S.P. Augustini, magni nominis Theologus, ac humanioribus literis expolitus, dedit Homilias XLI. super ultimam partem Ezechielis, ubi S. Gregorius M. finivit, Cantabrigiae MS. servatas. De connubio Patriarchae Jacob, & alia plura, quae in variis Angliae Bibliothecis MSS. extant, ut praeceteris apud Johannem Baleum, & Casimirum Oudin observari potest. Floruit Anno MCXX.

ROBERTUS CARACCIOLUS, Lyciensis, in Regno nostro, Ord. Minorum, insignis sui temporis Ecclesiastes, & *Alter Paulus* dictus, Summis Pontificibus charus, inauguratus propterea Episcopus Aquinas (Aquilanus etiam dicitur a N. Xysto *lib. 3. p. 294.* Sicut & a Waddingo, quin etiam & ab hoc posteriore etiam Lyciensis Praesul adserens, a Toppio vero solum Aquinas Episcopus dictus) plures edidit Sermones, nimirum, de Christo, Deipara, ac de Sanctis, Venetiis MCDLXXXIX. De Tempore ac de Sanctis, Neapoli MCDLXXXIX. Quadragesimale de peccatis, Venetiis MCDLXXXVIII. Quadragesimale de Poenitentia, Venetiis MCDLXXII. Sermones de Adventu, & Quadragesima, Venetiis MCDXCVI. Deinceps omnia ejus opera edita sunt Lugduni MDIII. Floruit Anno MCDLXXX.

ROBERTUS SCRIBA, Natione Anglus, professione Canonicus Regularis S. P. Augustini, scripsit Commentarios in XII. Prophetas Minores, qui fortasse apud suos MSS. extant. Floruit Anno MCLXXX.

ROBERTUS DE TUMBALENIA, Gallus, Monachus Benedictinus, Abbas S. Vigoris Bellovacensis, inter alia scripsit expositionem in Cantica Canticorum, quae extat impressa apud Mabillonium *Analect. Tom. I. p.* 125. Transcripsit eandem Casimirus Oudin *Tom. II. de Script. Eccles. p. 796.* Claruit Robertus hic Anno MLXXVII.

RUSTICUS ELPIDIUS, Vir nobilis, dignitate Ex-Quaestor, & Ex-Illustris, Theodorici Gothorum Regis Medicus, scripsit Epigrammata XXIV. in totidem Novi, ac Veteris Testamenti Historias, ac carmen hexametrum de beneficiis Jesu Christi, quae extant cum notis in collectione Fabriciana, in Bibliotheca PP. *Tom. IX.* Claruit circa Annum CCCCXCVIII.

S

SERLO ANGLUS, Monachus Dorobernensis, seu Cantuariensis, praeter alia paraenetica scripsit Commentariorum in Pentateuchum libros quinque anecdotos adhuc. Vivebat Anno CMLX.

SERLO SAVIGNIACENSIS ABBAS, Ord. Cisterciensis, de Valle-badoni juxta Bajocas in Normannia, S.Bernardo familiaris, scripsit Sermones, quos edidit Bernardus Tissier Anno MDCLXIV. *Tom. IV. Biblioth. Vett. PP. Cisterciensium.* Et opusculum in Orationem Dominicam, etsi non desint qui hoc opusculum adjudicent alteri, Serloni, utimirum, sed Brabantino Abbati de Eleemosyna, Cisterciensi pariter; Floruit autem Serlo Savigniacensis Anno MCL.

SEVERUS SOZOPOLITANUS, Pisidia oriundus, ex Ethnico Causidico, Christianus, &

Mo-

Monachus, quamvis postea Eutychianae sectae adjunctus *Acephalorum* dux evaserit, dedit commentarios in Johannem, Lucam, Job, Cantica Moysia, Annae, Abacuch, & Zachariae. In orationem Ezechiae, & in Psalmos. Ejus opera passim laudantur In Catenis Graecorum Patrum, & in Catena Antonii Carafa, qua de caussa eum non praetereundum duxi. Vivebat Anno DXIII.

SIMON DE CREMONA, Italus, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, dedit Postillas super Epistolas & Evangelia Dominicarum per Annum, quae fortasse apud suos MSS. servantur. Vivebat Anno MCCCXXXVIII.

S. SOPHRONIUS PATRIARCHA JEROSOLYMITANUS, ex Damasco oriundus, Sophista primum, deinde Monachus, Johanni Eleemosynario Patriarchae Jerosolymitano familiaris, & contemporaneus, dedit Tractatum de Incarnatione editum in Bibliotheca Vett. PP. Orationes II. in Crucem, quae extant apud Jacobum Gretserum *Tom. II. de Cruce*, Homiliam in Christi natalitia, Orationem in Annunciationem Dominicam, & Orationem in Christi Baptismum, quae in pluribus Bibliorbecis MSS. servantur. Commentarium de actibus, & certaminibus Apostolorum, cujus excerptum extat in Bibliotheca Vett. PP. Encomion in S. Johannem Evangelistam, & alia plura, quae vel exhibentur, vel percensentur ab Eruditis, eaque omnia consulere potexia apud Gretserum, Cotelerium, Allatium, Oudinum, Cavium, Vossium, Papebrochium, Lambecium, aliosque. Floruit S. P. sub Mauricio Imperatore Anno DCXXX.

Stephanus Goulletus (de quo N. Xystus) floruit Anno MDXIII.

SYMEON JUNIOR, Graecus, & a quampluribus Graecis *Sanctus* adpellatus, Theologus, Presbyter CP. S. Mamantis in Xerocerco Abbas, seu Praepositus, quibus ex characteribus hic ab Symeone Metaphraste distinguitur, plura edidit Theologica, & Moralia, quae universim memorant exhibentque Leo Allatius, Jacobus Pontanus, Antonius Venderius, aliique; ex quibus etiam exegetica ab eodem Symeone scripta commemorantur, nimirum, de lectione Sacrae Sceipturae. In illud Apostoli: *Quos praescivit, eos etiam praedestinavit*, & adversus eos, qui hunc locum, & totam Scripturam pervertunt. In illud aliud Apostoli: *Novi hominem in tertium Coelum abreptum &c.* In illud ejusdem: *Redimentes tempus*. Et in illud ejusdem: *Primus homo ex terra terrestris &c.* quae praesertim in Bibliotheca Bodlejana MSS. extant. Floruit Anno MXXX.

SYNESIUS CYRENENSIS, IN PTOLEMAIDE EPISCOPUS, plura edidit, quae notis suis inlustravit Cl. Dionysius Petavius: ea inter extat Homilia in Psalmum XLVII. & Homilia in pervigilio Nativitatis Domini. Claruit Anno CCCCX.

T

THEODORUS PRODROMUS, seu PTOCHOPRODROMUS, natione Graecus, qui assumto Monastico habitu se Hilarionem vocavit, scripsit Epigrammata, quibus omnia utriusque Testamenti capita comprehenduntur, Graece edita Basileae MDXXXV. Commentarios in Psalmos, & X. Cantica Scripturae, Graece Veronae MDXXX. & Latine Parisiis pari modo impressos. In Epistolas Paulinas, sed hosce commentarios in Apostolum Paulum eosdem esse aliqui adserunt, quos novimus sub nomine Theophylacti excusos. Floruit sub Manuele Comneno Anno MCL.

S. THEODORUS STUDITES, insignis Monachus, & Abbas, sacrarum imaginum adversus Iconomachos plus cultor, & strenuus propugnator, quum plura ediderit Ascetica, quae extant in Bibliotheca Vett. PP. Jambicis tamen versibus scripsit de lapsu primi hominis, Caini invidia, & fratricidio, de Henochi innocentia, de Nohemi & filiorum ortu, nec non Panegyricum volumen in praecipua festa Domini MSS. servata in pluribus Bibliothecis, quas Oudinus percenset. Coelum petiit Anno DCCCXXVI.

THEOPHANES NICAEAE EPISCOPUS, natione Graecus, scripsit Veteris ac Novi Testamenti Concordiam, quae servatur Romae in Collegio Soc. Jesu. Et opus contra Judaeos duobus tomis comprehensum. Vixit circa Annum MCCCXLVII.

THEOPHANES CERAMEUS, Siculus & Archiepiscopus Tauromenitanus scripsit Homilias XLIV. in Evangelia Dominicalia & festiva totius anni a Francisco Scorso Panormitano Jesuita editos Parisiis MDCXLIV. Homilias II. de Cruce a Gretsero excusas *Tom. II. de Cruce*. At quo seculo floruerit, ignotum. IX. Seculo eum floruisse cum N. Gravius censent nonnulli, sed XI. Seculo eum claruisse existimant Allatius, Cavius, aliique. Videsis Antoninum Mongitore *Biblioth. Sicul.*

THOMAS DOCKINGAM, Ordinis Minorum, natione Anglus, patria Norfolcensis, in Oxoniensi Academia Doctor & Cancellarius, scripsit Commentarios in Deuteronomium, Job, Esaiam, Lucam, Epistolas Paulinas, & in Apocalypsin, qui MSS. servantur Oxonii in Bibliotheca Balliolensi. Claruit Anno MCCLXX.

THOMAS MORUS, Londini in Anglia natus, & sub Henrico VIII. M. Cancellarii munere functus, sed pro catholica fide tuenda dignitatis munere ac vita privatus, plura edidit ex quibus hic solum percensenda occurrunt: Explicatio passionis Dominicae, & Precatio ex Psalmis. Martyr occubuit Anno MDXXXV.

S. THOMAS A VILLANOVA, sic a patrio solo in Agro Toletano cognominatus, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, regularis disciplinae insignis promotor & custos, Carolo V. a confessionibus & consiliis, Valentinus deinde Archiepiscopus renunciatus virtutem suam longe lateque diffudit, Pastoralis curae conspicuum exemplar, & praesertim pauperum Pater, doctrina non minus, quam sanctitate clarus, edidit in varia Evangelia per annum Homilias solida eruditione refertas, & ut Calmetus addit, Commentarium in Apocalypsin. In Coelum migravit Anno MDLV.

V

S. VALERIANUS, natione, ut videtur, Gallus, Cemalensium in Provincia Alpium maritimarum Episcopus, XX. Homilias satis elegantes (a Sirmondo editas Parisiis MDCXII.) conscripsit, ex quibus plures in Evangelia. Floruit Anno CCCCXXXIV.

VICTOR ANTIOCHENUS PRESBYTER, Chrysostomo aetate compar, scripsit Commentarium in Evangelium S. Marci, qui Latine ex versione Theodori Peltani extat *Tom. IV. Biblioth. PP.* nec non scholia in epistolas SS. Petri, Jacobi, Johannis, & Judae, quae MSS. a se retineri Sebastianus Feschius *epist. ad Galeum* adseruit.

S. VICTOR CAPUANUS EPISCOPUS, Graece & Latine doctissimus, Diapente, seu Concordiam Evangelicam Tatiani cum praefatione Ammonii Latine reddidit adpositis etiam Canonum numeris juxta methodum Eusebii Caesariensis, quam extat in Bibliorheca Vett. PP. Reliquit etiam Catenam in IV. Evangelia ex Veterum scriptis consarcinatam, penes Fevardentium MS. servatam, ex qua ille nonnulla Polycarpi fragmenta a Victore Latine versa typis mandavit. Floruit Anno DXLV.

VINANDUS DE STEGA, Pastor Ecclesiae Bacheracensis, Hebraice doctissimus, edidit Commentarios in Libros Veteris Testamenti juxta Canonem Hebraeorum, & seorsim libros V. in Pentateu-

teu-

tenckium, Claruit tempore Concilii Basileensis Anno MCCCCLX.

VOLFANGUS SEDELIUS, Concionator Ducalis Monacensis, varia edidit opera ad S.Scripturam spectantia, nimirum de Templo Salomonis. Homilias, quas habuit ab Anno MDXXXII. usque ad MDXLVI. suntque illae in Psalmos LXXIV. XXXVI. XLI. LXXXIII. & CXXIV. in Epistolam ad Ephesios, in Jonam Prophetam, in Evangelium de Transfiguratione, de exitu filiorum Israel de Aegypto, de Filio prodigo, de Divite, & Lazaro, de Adam, & Eva, de Magdalena, de Ficulnea, de Samaritana, de Abraham, & Noe, & arca, in I. Machabaeorum, in Evangelia, & Epistolas per annum, in Epistolam S. Jacobi, de Acab, & Nabot, de Nabamano Syro, & Elisaeo, in Evangelium de Probatica, de Civitate sancta Jerusalem in Apocalypsi, in visionem Danielis, & in Caput XVIII. Matthaei. Obiisse videtur circa dimidium XVI. Seculi.

WOLBERO S.PANTALEONIS CLONIENSIS ABBAS, Ord. S. Benedicti natione Germanus, reliquit commentarium in Cantica Canticorum ab Henrico Gravin Benedictino editum Coloniae MDCL. Corporis exuvias deposuit Anno MCLXVII.

URBANUS IV. ROMANUS PONTIFEX, antea Jacobus Pantaleon dictus, Gallus, Tricassinus, scripsit Metaphrasim in Psalmos, quae habetur *in Biblioth. PP. Tom. XXV.* reliquit etiam descriptionem terrae sanctae, & alia id genus, proculdubio anecdota. Perusii decessit Anno MCCXLIV.

Z

ZACHARIAS MYTILENES Archiepiscopus, natione Graecus, origine, ut videtur, Alexandrinus, scripsit Dialogum de universitatis creatione contra Ethnicos adstruentes mundi, & materiae aeternitatem, Graece, & Latine editum Lipsiae Ao. MDCXXIV. cum notis Turriani, & Barthi: dedit etiam Dialogum de mundi opificio Latine redditum & notis inlustratum a Johanne Tarino impressum Parisiis MDCXVIII. Floruit Anno DL.

POSTERIOR SACRORUM SCRIPTORUM ELENCHUS.

A

ABRAHAM ECHELLENSIS, Maronita, Philosophiae, & Theologiae Doctor, Linguarum Orientalium Regius Professor, librum Ruth ex Syro, & Arabico sermone in Latinum transfudit. Obiit Anno MDCLIV.

ADAMUS CONTZEN, Germano-Juliacensis, Jesuitis adlectus, commentarios dedit in IV. Evangelia, litteralem praecipue sensum adversus Atheos & infideles propugnans. Vivere desiit Anno MDCXXXV.

ADAMUS LAURIPEX, Siculus, Ennensis, edidit Vitam Jesu Christi. Claruit Anno MDCXLV.

ADRIANUS CROMMIUS, Jesuita pariter, sed Oorscbotanus, Brabantus, Graece, Hebraice, & Arabice doctus, Lovanii Sacras Litteras interpretatus, Psalmos Davidicos compendiosa paraphrasi exposuit. Item Exodum, Leviticum, Numeros, & Deuteronomium, Similiter Josue, Judices, Ruth, Libros Regum, & Paralipomenon, Historiam Jobi, & Libros Tobiae, Judith, Esther, Esdrae, & Nehemiae. Tandem Evangelia dedit historico ordine in modum Concordiae digesta. Mundum reliquit Anno MDCLI.

ADRIANUS HECQUETIUS, Atrebas, Ordinis Carmelitani, Doctor Coloniensis, quum plura Theologica scripserit, dedit praesertim Enarrationem, seu Homilias in Evangelia Quadragesimalia Parisiis Anno MDLXX.

AEGIDIUS DAVID, Gallus, Neustrius, Rotomaginatus, & Ordini Praedicatorum adscriptus, ad Theologiae lauream pro merito evectus, brevem commentarium in Cantica Canticorum typis mandavit. Grandaevus vero mortem laetus adspexit Anno MDLXXVIII.

AEGIDIUS TOPIARIUS, Aspelatiensis, Flander, ex Ord. Praedicatorum, Antuerpiae & in Toto Belgio Cl. Ecclesiastes, & Polemicus insignis, edidit Enarrationem Evangeliorum, & Epistolarum totius anni de Tempore & de Sanctis. Homilias Quadragesimales in Evangelia, & Epistolas. Homilias per Annum. Antuerpiae inter excitatos ab Heterodoxis tumultus animarum saluti deditus fidelium que confirmationi ad Dominum migravit Anno MDLXXIX.

ALANUS COPUS, Anglo-Londinensis, & Vaticani Canonicus, Harmoniam Evangelicam typis mandavit, & Jansenii Gandavensis methodum secutus Jesu Christi Historiam ex IV. Evangeliis concinnavit. Obiit Anno MDCXXXV.

ALEXANDER MANERBA, Ord. Praedicatorum, Italus, Brixianus, omni eruditionis genere expolitus, praeceteris publici juris fecit expositionem in Ruth Moabitem, & Sermones in Jonam Prophetam. Viam universae carnis ingressus est Ann. MDCX.

ALEXIUS SYMMACHUS MAZOCCHI, Neapolitanus, Capuae natus, ibique primum Canonicus Theologus, deinde inter Neapolitanae Cathedralis Ecclesiae infulatos Canonicos cooptatus, & eadem die, qua ego fui Synodalis examinator institutus, mecum ipse pariter pro eodem munere juramentum praestitit coram Eminentissimo Spinelli Neapolitano Archiepiscopo; eodemque Anno, nimirum MDCCXXXVI. quo ego Primarius S. Theologiae Professor in Cathedra S. Thomae fui renunciatus, ipse etiam in eadem Regia Neapolitana Studiorum Universitate Sacrarum litterarum pro merito Primarius Interpres institutus, vir ob dum politioris litteraturae, selectiorisque Latinitatis, sed rei antiquariae, & Graecae, Hebraicae, ac Chaldaicae linguarum peritissimus, quin & eximiae probitatis (qui etiam ex humilitatis momento Archiepiscopali infulae Lancianensi, ad quam fuit a Carolo utriusque Siciliae Rege nominatus, lubentissime nuncium misit,) suavisque indolis, candidaeque conversationis, omnibus propterea amabilis, quum jam praelo commisecit laudatissimos ab eruditis Tractatus de Amphitheatro Campano, & de dedicatione sub Ascia, in quo posteriori opere agit etiam de fabrili arte S. Josephi; affectum habet Spicilegium observationum Philologicarum in S. Biblia, quod propediem prodibit in publicum pluribus tomis comprehensum. Sospitem incolumemque D. O. M. tantum virum per plurima lustra conservet.

ALOYSIUS NOVARINUS, natione Italus, patria Veronensis, Clericus Regularis Theatinus, Graece, Hebraice, & Syriace doctus, varia edidit in S. Scripturam, nimirum commentarios in Matthaeum, Marcum, Lucam, & Johannem. In Epistolas Pauli, & Acta Apostolorum. Adgressus quoque novam Bibliorum Latinam editionem innumeris recensionibus insignitam ad umbilicum perducere nequivit morte praeventus Anno MDCL.

ALOYSIUS SANSEVERINO, Neapolitanus Eques, Bisiniani Princeps, & Comes Saponariae,

U. J. D. Philosophus, & Theologus haud ignobilis, edidit Collectanea, seu Catenam PP. & Veterum DD. in IV. Evangelia. In Acta Apostolorum, & Psalmos Davidis. Annos natus LXXXIII. Christianae pietatis post se innumeris monumentis relictis requievit in Domino Anno MDCLXIX.

ALPHONSUS DE AVENDAÑO, Ord. Praedicatorum, Hispanus, Legionensis patria, & professione Beneventanus, seu in Conventu Beneventano Praedicator Generalis, edidit Commentaria in Psalmum CXVIII. & in Evangelium S. Matthaei duobus Tomis comprehensa. Obiit Pinciae Anno MDXCVI.

ALPHONSUS GIRON, Hispanus, Ord. Praedicatorum, quum plures alios scripsisset libros, Tractatum de non vernacule vertendis Sacris Scripturis publici juris fecit. Decessit Anno MDCVII.

ALPHONSUS DE HERRERA, Hispanus, Granatensis, Ord. Minorum, edidit Quaestiones Evangelicas Anno MDCXLIX.

ALPHONSUS DE HOROZCO, Oropesanus in Dioecesi Abulensi, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, a S. Thoma da Villanova habitu regulari indutus, eximius sui temporis Theologus, & Cl. Ecclesiastes, Annae Austriacae Hispaniarum Reginae, & Johannae itidem Austriacae, olim Johanni Portugalliae Regi nuptae, a Confessionibus. edidit Commentarios in Cantica Canticorum. In Canticum Magnificat. In Evangelium Lucae, aliaque alia Theologica scripsit. Novennio minus seculum vixit, & migravit ad Dominum Anno MDXCI.

ALPHONSUS MALDONADO, Ordinis Praedicatorum; Hispanus, Vallisoletanus, immensum fuit adgressus opus Historicum, & Chronologicum ab exordio Mundi ad sua usque tempora: sed ea his volumen unicum Matriti prodiit An. MDCXXIV. Hispanico idiomate conscriptum, in eoque ii extant Tractatus de Computo Annorum e Creatione Mundi usque ad Natalem Christi. De Hebdomadibus Danielis. De Consulibus, quorum tempore natus est Christus. De Anno mense & die mortis Christi. De Genealogia Christi, & de authoritate Berosi, ac Flavii Dexteri. Floruit Anno MDCXXVII.

ALPHONSUS RAMON, Hispanus, Conchensis, Ord. Redemtionis B. M. de Mercede, Theologus, & Concionator insignis, edidit Epitome Theologiae S. Scripturae. Interpretationem nominum Virorum, Mulierum, Populorum, Idolorum, Urbium, Fluminum, aliorumque, quae in Bibliis Hebraicas, & Graece scribuntur, Matriti Anno MDCXVII.

ALPHONSUS SALMERON, natione Hispanus, patria Toletanus, S. Ignatii de Loyola socius, & in Societate insignis Theologus, quem pariter egit in Concilio Tridentino, edidit Prolegomena in S. Scripturam. Scripsit in X. priora Capita Geneseos. De infantia, & pueritia Christi. De Historia Evangelica. De Sermone Domini in Monte. De Christi miraculis. De Parabolis. De disputationibus Domini. De Sacrosancta Eucharistia, & Sermone Domini in Cruce. De Passione, Morte, Resurrectione, & Adscensione Domini. Prolegomena itidem, & Commentarios dedit in Epistolas Pauli, In VII. Canonicas Epistolas, & Praeludia in Apocalypsim. Neapoli diem clausit extremum Anno MDLXXXV.

AMBROSIUS MONTESINUS, Hispanus, Ord. Minorum, edidit Commentarios in Epistolas, & Evangelia Quadragesimalia Anno MDLXXXVI.

ANDREAS DE AZITORES, Hispanus, Ord. Cisterciensis edidit Theologiam Symbolicam ad intelligentiam Litterae, Anagogiae, Allegoriae &c. Sacrae Scripturae. Inter vivos esse desiit A. MDXCIX.

ANDREAS CAPELLA, natione Hispanus, patria Valentinus, a Theologo, & Ecclesiaste Jesuita Carthusianus Monachus, deinde Episcopus Urgellensis, docte scripsit super Jeremiam Prophetam comparata editione Vulgata cum Hebraico Textu, versione LXXII. Interpretum, & Paraphrasi Chaldaica. Non sine sanctitatis odore, post expletos in Episcopatu Annos XXIII. Octogenarius obdormivit in Domino Anno MDCX.

ANDREAS CROCQUETIUS, Belga, Duacensis Monasterii Hasnoniensis O. S. Benedicti apud Hannones Prior, & primi subsellii Theologus, & Doctor, edidit Commentarium in Epistolam ad Hebraeos, & Paraphrasin, sive Conciones XXXIX. in VII. Psalmos Poenitentiales. Peste abreptus interiit Anno MDLXXX.

ANDREAS HOYUS, Flander, Brugensis, primum Seminario Mariano in Civitate Atrebatensi, hinc Scholae Bethuniensi praefectus, indeque in Duacena Academia Graecarum litterarum, Historiae, & Eloquentiae Regius Professor, ingenio ac Judicio praestans, moribus tractabilis, versu, praesertim Catulliano amoenus, plura edidit carmine & prosa, eaque varii argumenti opera; praesertim Historiam universam Sacram & profanam ab Orbe Condito ad Christi Domini Natalem. Item Orationes III. De Mardochaei pietate, & laudabili adversus Amanem Theomachum constantia. De Sociali Judae Machabaei foedere cum Romanis. De Pharisaeis eorumque secta. *Matthaeus, & Machabeus* sive CONSTANTIA, Tragoediam sacram. *Ezechiel Propheta* paraphrasi poëtica illustratus. Octogenario major defunctus. Floruit circa Annum MDXCIV.

ANDREAS DE LEON, Hispanus, Zamorensis, a Clericis Regularibus Minoribus, universum Vetus Testamentum Hebraicum, Chaldaicum Paraphrasim, & Novum Testamentum Syriacum in Latinam linguam transfudit. Polyglotta quoque Biblia typis edenda curavit. Vivebat Anno MDCXL.

ANDREAS MASIUS, Belga, Lenniaci juxta Bruxellam natus, diu Philosophiae & U. J. Lovanii Doctoralem consecutus lauream, Cliviorum Duci meruit esse a Consiliis. Vir fuit πολύγλωττος, nam praeter Italicam, Hispanicam, Gallicam, ceterasque Europae linguas, Latinam, Graecam, Hebraicam, & Syriacam perfecte calluit. A Philippo II. Hispaniarum Rege Antuerpiam vocatus, ibi cum Benedicto Aria Montano, Guidona Fabricio, aliisque DD. Regiae Bibliorum editioni adornandae praepositus non ignavam adplicuit operam. Transtulit a Syriaco Commentarium de Paradiso a Mose Bar-Cepha ante annos prope CC. editum. E Syriaco pariter transtulit librum Josue, eumque adornavit Prolegomenis, & commentariis eximiis, ex quibus tamen aliqua expungenda notant Romani Censores. Syrorum peculium, hoc est explicationem vocabulorum apud Syros passim usurpatorum. Vivere desiit Zavenariae Cliviorum Anno MDLXXIII.

ANDREAS PINTUS, Societatis Jesu, natione Lusitanus, patria Olysiponensis, moribus, & eruditione clarus, edidit commentarium in Cantica Canticorum. Scripsit etiam Selecta Sacrae Sripturae, seu Spicilegium Sacrum. Commentarium quoque in VII. Epistolas Christi ad VII. Episcopos Asiae in Apocalypsi. Fato cessit Anno MDCLIV.

ANDREAS A SOTO, Hispanus, Ord. Minorum Recollectorum, piissimus aeque ac doctus, multa Hispanico idiomate scripta edidit, praecipue de virtutibus S. Joseph. Contemplationes de Christo Crucifixo. Paraphrases in Lamentationes Jeremiae, & in Psalm. CXVIII. ac CXXI. Piam vitam pretiosa morte coronavit Anno MDCXXV.

ANGELUS PACIUCHELLI, natione Italus, patriam Montem-Politianum nactus, Ordini Praedicatorum nomen dedit, & Romanae Provinciae Prior Provincialis fuit, pietate haud vulgari, & eruditione non levi claruit, Theologus, & Divi Verbi insignis Praeco. Edidit Latine Commentarios in

Epi-

Epistolam S. Pauli ad Romanos, & In Canticum *Magnificat*. Italice vero Morales lectiones in Jonam Prophetam tribus voluminibus comprehensas, quae etiam fuerunt Latine versae. Tractatum de Passione Domini in Psalmum LXXXVI. Romae dum in Ecclesia S. Mariae super Minervam conciones per Quadragesimam haberet, morbo correptus diem obiit suum Anno MDCLX.

ANGELUS DE PAZ, seu DEL PAS, Ord. Minorum, Perpiulanus, orationi ac studio aeque deditus, Sanctitate non minus quam doctrina inlustris, Regularisque observantiae cultor & promotor insignis, in lectione Patrum apprime versatus ac elegans Scriptor, plura edidit opera, quae omnia Lucas Waddingus percensetinter ea autem principem obtinent locum Commentarii in Matthaeum, Marcum, Lucam, & tria priora Capita Johannis. Romae ad S. Petrum in Monte Aureo meritis onustus transivit ad Dominum non sine miraculorum gloria Anno MDXCVI.

ANTERUS MARIA A S. BONAVENTURA, Ligur, Genuensis, Ord. Excalceatorum S. P. Augustini, edidit Ponderationes in Acta Apostolorum Genuae Anno MDCLXXXI.

ANTIOCHUS BRONDI, seu BRUNDO, Calaritanus, Ord. B. Mariae de Mercede, in III. priora Apocalypseos Capita duo volumina paraphrasibus, & commentariis referta typis mandavit. Excessit e vivis Anno MDCXXX.

ANTONIUS AGELLIUS, Neapolitanus, patria Surrentinus, professione Clericus Regularis, seu Theatinus, trium Linguarum Latinae, Graecae, & Hebraicae peritus, Episcopus Acernensis in Regno nostro, Bibliorum Graecorum, & Latinorum editioni Romae plurimum insudavit, edidique itidem eximios Commentarios in Psalmos, In Cantica Canticorum, & in Prophetiam Habacuc. Vale mundo dixit Anno MDCVIII.

ANTONIUS DE BIRRIET, Franciscanus, Seculi XVI. Scriptor, edidit Commentarie in IV. Evangelia, impressa Parisiis Anno MDLXXXI.

ANTONIUS CARAFA, Neapolitanus, nobilissima exortus familia, & S.R.E. Cardinalis amplissimus, linguae Graecae peritissimus, Biblia Graeca jussu Gregorii XIII. edenda, & corrigenda suscepit, quae postea hortatu, & authoritate Xysti V. typis fuerunt mandata. Latine quoque reddidit Commencentarios Theodoreti in Psalmos, nec non Catenam Graecorum PP. in Cantica. Diem complevit extremum Anno MDXCI.

ANTONIUS DEUSINGHIUS, Belga, Moersae, Ducatus Clivensis, ac Dioecesis Coloniensis, Oppido natus, Medicinae, Matheseos, ac linguarum Arabicae, Persicae, Turcicaeque notitia clarus, pluribus in Academiis Matheseos, ac Physices, seu Medicinae Professor insignis, bis matrimonio junctus, quum plura, eaque doctissima opera, sui ingenii eximia monumenta post se reliquisset, ea praesertim, quae ad rem nostram faciunt, eruditus Laicus scripsit, nimirum, De Mundi opificio XII. Dissertationes. De vero systemate Mundi contra Copernicum. Naturae Theatrum universale ex monumentis Veterum, ad Sac. Scripturae normam &c. Hexaëmeron recognitum, & alia eo itidem facientia, quae percensent Bibliotheca Belgica, & P. Niceron. Annos natus LIV. denatus est Groningae Anno MDCLXVI.

ANTONIUS ESCOBAR de Mendoza, Hispanus, Vallisoletanus, Societatis Jesu, edidit opus inscriptum Vetus, & Novum Testamentum Litteralibus, & Moralibus commentariis inlustrarum, quia sic reapse erat in votis, & fortasse integrum absolutumque opus praelo, aut paraverat, aut disposuerat, re vere tamen duobus Tomis solum dedit Pentateuchum, Libros Josue, Judicum, Ruth, & IV. Regum. Seorsim quoque scripsit in Caput VI. Johannis de augustissimo ineffabilis Eucharistiae arcano moralibus mysticisque adnotationibus referto. Sicut & Commentarios in Evangelia de Tempore, ac de Sanctis, & de Vita Christi. Pius, doctusque Sacerdos animam efflavit Anno MDCLXIX.

ANTONIUS FRASSEN, Gallus, in Picardia natus, & in Ordine Minorum Cl. Theologus, quum plura Philosophica, ac Theologica typographicis commiserit formis, vulgavit quoque Disquisitiones Biblicas, idest in Biblia universa, & seorsim etiam in Pentateuchum. Decessit Anno MDCCXI.

ANTONIUS GIGGEUS, Italus, Mediolanensis, Latine vertit Hebraicos Commentarios in Proverbia Rasi, Aben Ezra, & Levi Gerson, quibus adjecit suas varias lectiones, & expositiones suas, Mediolani editas MDCXX. ipse vero vixit usque ad Annum MDCXXX.

ANTONIUS GODEAU, Gallus, Drocamensis, nobili sanguine satus, Episcopus Vincinensis, edidit Paraphrases in Canticum trium puerorum. In Psalmos Carmine. In Paulinas, ceterasque VII. Canonicas Epistolas. Gallicam quoque Novi Testamenti versionem, verbis aliquot ad explicationem intertextis, confecit. Edidit quoque Vitam S. Pauli, & Homilias in Evangelia de Tempore, ac de Sanctis, aliaque diversi argumenti quamplura opera, quae praesertim Dupinius, P. Niceron, P. Liron, aliique percensent. Animam reddidit Creatori Anno MDCLXXII.

ANTONIUS DE GUEVARA (alter ab eo, quem N. Xystus commendat) Hispanus, Philippo II. a Sacris, & Prior S. Michaelis de Escalada, scripsit Commentarios in Habacuc Prophetam, & in Psalmos Davidis. Litteralem expositionem in I. Caput Geneseos. De Vulgatae Latinae Scripturae authoritate, nec non de Concilii Tridentini decreto ea de re edito. Vivebat Anno MDLXXV.

ANTONIUS-NICOLAUS DU BOIS Vide *Gullielmus Coftetan*.

ANTONIUS RAGUCCIUS, Neapolitanus, Beneventi in Regno natus, illiusque Principis Ecclesiae Canonicus Poenitentiarius, &c. edidit litteralem, & germanam Sacrae Geneseos expositionem. Alia itidem diversi argumenti opere vulgavit, quae percensor Johannes Nicastro Episcopus Claudiopoleos in sua Pinacotheca Beneventana. Claruit autem Raguccius tempore Cardinalis Arigonii Archiepiscopi Beneventani sub initium XVII. Seculi.

ANTONIUS SANDINUS, Italus, Patavini Seminarii primum Alumnus, deinde in eodem Seminario Bibliothecae Custos, U.J.D. edidit Historiam Sacrae Familiae, & Historiam Apostolicam. Vivit adhuc vir doctus.

ANTONIUS DU SERRE, Ordinis Praedicatorum, Gallus, Salius, Belloquadrae natus, & in Ordine per omnes scholasticos agones ad magistralem lauream evectus, edidit Gallico idiomate Paraphrasim Christianam in Psalmos Poenitentiales Anno MDCCXIV.

ANTONIUS DE TORRES, Neapolitanus, origine tamen Hispanus, nobili stirpe natus, Congregationis Piorum Operariorum, cui ab adolescentia nomen dedit, Praepositus Generalis, singulari eruditione cum sacra, tum profana clarus, Graece, & Hebraice doctus, eximiaque probitate inlustris, facile haud dictu est, quot peccatores ad poenitentiam, quot tepidos ad fervorem, quotve pios ad perfectionis metam perduxerit eximius Ecclesiastes, qui Neapolitanum etiam Clerum Secularem ad nobiliora charismata reformavit. Humilitate rara Prioratum S. Nicolai de Bario, & Episcopatum Puteolanum recusavit, cumque innumera ferme opera mystica, moralia, & exegematica scripserit, omnia distribuit, ne forte post ejus obitum typis mandarentur, quo ex momento, nec loca Patrum (in quorum lectione assiduus, ac versatissimus fuit) in eisdem unquam adnotavit. Verum ea partim collecta, adnotatisque

locis

locis cura P. D. Ludovici Sabbatino de Anfora ejusdem Congregationis fuerunt in vulgua edita, nimirum; Italice Homiliae LVI. in Parabolam Filii prodigi ad Dei misericordiam exaltandam, & peccatores ad poenitentiam provocandos. Sermones de Infantia Christi, & meditationes de cruciatibus ac delisionibus ejusdem Redemtoris. Annis, ac meritis onustus, non fine miraculorum fama, nec fine specialis sanctitatis odore, obdormivit in Domino Anno MDCCXIII.

ANTONIUS DE VELASCO, Hispalensis, Ordinis Redemtionis Captivorum B. M. V. doctus eximiusque Ecclesiastes, edidit Commentarium in Psalmum quinquagesimum. Migravit e Seculo Anno MDLXXV.

ARNALDUS MILHETUS, Galius, Occitanae Provinciae, patria Varensis, S.Facultatis Tholosanae Doctor, & Praepositus Genealis Congregationis Doctrinae Christianae, brevem, distinctam, ac luculentam notitiam totius Sacrae Scripturae vulgavit Anno MDCXCIII.

ARTHURUS PITSEUS, Anglus, Cancellarius Cardin. Lotharingii, Canonicus Virodunensis, dedit Commentarios in Acta Apostolorum, ubi hujus temporis haereses impugnat, vulgavitque illos Antuerpiae MDCXXXVI.

ASCANIUS MARTINENGUS, Italua, Brixiensis, Congregationia Lateranensis Abbas Generalis, vir nobilis ingenii, magnaeque eruditionis, edidit Glossam magnam in I. Caput Hexaëmeronis duobus voluminibus comprehensam, sed incoeptum opus fortasse morte sublatus perficere nequivit. Floruit XVI. labente Seculo.

AUGUSTINUS CALMET, Lotaringus, Comercicensis, Ord. S.Benedicti, Congregationis S.Vitoni, omnigenae eruditionis, & Orientalium linguarum notitia peritus, Commentarios litterales in omnes utriusque Testamenti libros edidit, pluribus eruditisque Prolegomenis, & Differtationibus adjectis. Dictionarium etiam Biblicum aeneis figuris distinctum vulgavit, sicut & Historiam Veteris Testamenti, & Vitam Jesu Christi, quae omnia Gallice ab eo conscripta fuerunt in Latinum conversa, excepta Historia Veteris Testamenti, & Vita Christi, quae Italice fuerunt edita. Vir quidem fuit ingenii acris, improbique laboris, omnium ore commendatus. Ac quum etiam bonus quandoque dormitet Homerus, aliqua in eo notarunt Eruditi, praecipue doctissimus Johannes-Dominicus Mansi Congregationis Clericorum Matris Dei in sua Latina Lucensi versione. Mihi tamen prae caeteris displicent, quae habet in Dictionario Biblico *V. Bestia*, quae spongia sane egent, quamve nemo adhuc adhibuis, seu fortasse non omittent, quibus occasio aderit. Dum tamen ita M. Viri errorem corrigo suspicere non desino ejus ingenium, & laborem. Fortasse adhuc in vivis erit, sed mihi penitus ignotum. Vivebat quidem Anno MDCCXXVIII.

AUGUSTINUS DE QUIROS, Societatis Jesu, natione Hispanus, patria Illiturgitanus, scripsit Commentarios Exegeticos in Nahum, & Malachiam Prophetas. In Epistolas Pauli ad Ephesios, & Colossenses. In Catholicas Jacobi, & Judae Epistolas. Mexici Visitatoris obiens munus ad Dominum ivit Anno MDCXXII.

AUGUSTINUS TORNIELLUS, Italus, Novariensis, e Congregatione Clericorum Regularium Barnabitarum, expedita methodo scripsit Annales Mundi ab Orbis creatione usqua ad Jesu Christi adventum duobus voluminibus comprehensos. Obiit Anno MDCX.

B

BALDUINUS JUNIUS, vernacule DE JONGHE, Patricia, & antiqua familia in Hollandia Hagae-Comitum, Justi Lipsii Discipulus, Ordini Minorum adscriptus insignis evasit Theologus. Plura edidit opera cum Theologica, tum ascetica, cum mystica; praecipue dedit Commentaria in Cantica Canticorum impressa Antuerpiae MDCXXXI. Obiit Bruxellis Anno MDCXXXIV.

BALTHASAR CORDERIUS, Societatis Jesu, natione Belga, patria Antuerpiensis, Graece nimium doctus, in Viennensi Austriae Academia Professor, edidit Catenam Graecorum PP. in Lucam & Johannem. Johannis Philoponi in Cap.I. Genesis De Mundi creatione libros IV. Graece, & Latine. Catenam Graecorom PP. in Psalmos. Symbola Graecorum PP. in Evangelium Matthaei. Jobum elucidatum. Plura alia scripsit, quae typis fuerunt mandata. Librum Sapientiae elucidatum MS. reliquit, aliaque plura scribentem virum pium, & doctum mors manum de tabula rollere jussit Anno MDCL.

BALTHASAR ETZELIUS, Societatis Jesu, Germanus, Bremensis, Bucho, in Collegio Archiepiscopali Moguntino linguae Sanctae Professor, IV. Catholicas Epistolas, nimirum secundam Petri, & duas posteriores Johannis, & unicam Judae, simul cum Apocalypsi e Syriaco Latine vertit. Senio confectus, & octogenario major vivere desiit Anno MDCXLVIII.

BALTHASAR PAEZ, Lusitanus, Olysiponensis, Ordinis Redemtionis Captivorum SS.Trinitatis, Conimbricensis Doctor, & Regi Lusitaniae a Concionibus, edidit Latinos Commentarios in Epistolam S.Jacobi. In Canticum Moysis Exodi XV. In Canticum etiam Moysis *Audite Coeli, quae loquor*. In Canticum Ezechiae *Confitebor*, & in Canticum Virginis. Vulgari tamen Lusitano Sermone Conciones, seu Homilias plures de Tempore dedit. Floruit Anno MDCXXX.

BALTHASAR PAGLIA, Siculus, Calathajeronensis, Ord. Minorum Conventualium, Philosophus ac Theologus insignis, Nostri Neapolitani Collegii Magister de numero participantium, ac in Regia Neapolitana Universitate Philosophiae Primarius Professor, plurium S. R. E. Cardinalium, ac Regii Neapolitani Supremi Collateralis Consilii Theologus, plura, eaque erudita opera typis mandavit, praesertim Paraphrasim Epicam in Psalmos, & in Cantica ad Laudes, Vesperas, & Completorium. Vivere desiit Anno MDCCV.

BARTHOLOMAEUS DE MARTYRIBUS, Lusitanus, Ord. Praedicatorum, Archiepiscopus Bracharensis, Vir Apostolici plane pectoris, omniumque consensu inter inlustriora Seculi XVI. lomina numerandus, quem Tridentina Synodus inter clariores Patres excepit, & Orbis universus inter sanctiores Episcopos jure merito suspexit, plura edidit opuscula ascetica, quae multifariam versa, multis fuerunt praelis commissa. In S.Scripturam autem, ut ex NN. Jacobo Echardo habetur, reliquit MSS. opera, adnotationes, nimirum, in Davidicos Psalmos, In Canticum *Audite Coeli, quae loquor*, In Jeremiam, & alios Prophetas. Mortuus est autem in osculo Domini Anno MDXC.

BARTHOLOMAEUS PETRI, Belga, Linterensis, Brabantus, Duacensis S.Theologiae Doctor & Professor, Amicorum stimulis actus aliqua edidit, qui plura scripserat, praecipue Commentaria in Actus Apostolorum, Explicationem Catecheticam in Decalogum. Estii opera in S.Scripturam Typis mandavit suppletis etiam iis, quae *ἀτίθετα* Estius reliquerat, videlicet in partem primae, ac in secundam, & tertiam B. Johannis epistolam. Plenus dierum pie decessit Anno MDCXXX.

BARTHOLOMAEUS DE LOS RIOS, Y ALARCON, Ord. Eremitarum S.P. Augostini, natione Hispanus, sed Belgicae Provinciae adscitus, illiusque Diffinitor & Prior, In Universitate Duacena S.Th. Doctor, & Philippo IV. a Concionibus, plura

ra

na edidit, praecipue Christum Dominum in Cathedra Crucis docentem & patientem, seu Tractatus VII. de ultimis verbis Christi. Vitam Coelestem, seu Commentarium super Evangelia Passionis, & Resurrectionis Christi. Matrici LXXII. natus Annos mortem subiit Anno MDCLII.

BASILIUS PONTIUS, Hispanus, Granarensis, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, edidit Quaestiones IV. in Sacram Scripturam. Obiit Anno MDCXXIX.

BENEDICTUS ARIAS MONTANUS, natione Hispalensis, Ord. S. Jacobi, Poëta, & Theologus insignis, in Tridentina Synodo pariter cum honore exceptus, ne dum Hispanicam, Gallicam, Belgicam, Anglicam, & Italicam, sed praecipue Latinam, Graecam, Hebraicam, Arabicam, Syriacam, & Chaldaicam linguas apprime calluit: a Philippo II. Belgium evocatus, & Polyglottorum Antuerpiensium Bibliorum editioni adplicatus ceteris praeripuit palmam; eaque typis mandata praefatione sua adornavit. Aliam quoque editionem solus ipse confecit, quam Gregorio XIII. nuncupavit. Plura itidem, eaque insignia, opera edidit, videlicet Commentaria in XII. Prophetas Minores. Elucidationes in IV. Evangelia, & in Acta Apostolorum. Elucidationes in omnia SS. Apostolorum Scripta, & S. Johannis Apocalypsin. De optimo imperio, sive in Librum Josue Commentarium. De varia Republica, sive Commentarium in librum Judicum. Antiquitatum Judaicarum lib. IX. Historiam Naturae, seu primam in magni operis corpore partem. Davidis, aliorumque Psalmos in Latinum carmen conversos. Commentarium in XXX. priores Psalmos. Commentarium in Isaiam, Dictatum Christianum, seu aureum de vita Christi libellum. De Hebraeis idiotismis. De Arcano Sermone. De Sacris ponderibus. De Biblicis mensuris. De Sacra Geographia. De sacris fabricis. De seculis & temporibus. Tantum virum doctrina & pietate conspicuum mors tulit e Mundo Anno MDXCI.

BENEDICTUS BONSIGNORIUS, Florentinus, O. S. B. Abbas, Chrysostomum ac Bernardum imitatus edidit Homilias in omnes Dominicas & Festivitates Anni. Homilias VI. in Psalmum XLIV. Homilias IV. in Psalm. XLVIII. Homilias IV. in verba Esaiae: *Populus, qui ambulabat*. In IV. Dominicas Adventus Homilias IV. & iterum in Assumsionem Deiparae. Florentiae vitam complevit An. MDLXVII.

BENEDICTUS A S. GERMANO, in Regno Neapolitano sub Casinensium utraque ditione constituto Territorio, seu Civitate, Ord. S. Benedicti, & laudati Casinensis Coenobii Monachus primum, deinde Abbas, edidit Commentarium in Psalterium Hebraicum. Expositionem in Psalmos; & Commentaria in Epistolas S. Pauli. Vivebat Anno MDLXX.

BENEDICTUS JUSTINIANUS, natione Italus, patria Genuensis, nobili stirpe genitus, & in Societate Jesu Theologus, ac Concionator eximius, In Urbe Poenitentiarius, edidit expositiones in XIV. Paulinas, & VII. Canonicas Epistolas. Reddidit Creatori spiritum Anno MDCXXII.

BENEDICTUS MANDINA, Clericus Regularis Theatinus (Junior dictus, quia nepos alterius Benedicti Mandina, etiam Theatini, Episcopi Casertani) Neapolitanus, Melphiensis, post plurimas ex humilitate recusatas infulas, ex obedientia tandem Episcopus Tropejensis inauguratus, doctrina, & probitate inlustris, edidit volumen Commentariorum in I. Caput Jeremiae. Transivit ad Dominum Anno MDCXLVI.

BENEDICTUS PERERIUS, seu PEREYRA, Societatis Jesu, natione Hispanus, patria Valentinus, inter inlustres Philosophos, Oratores, Theologos, ac Sacrae Scripturae Interpretes merito cooptandus, publici juris fecit Disputationum, & Commentariorum in Genesim Tomos IV. ubi praecipue agit de benedictionibus XII. Patriarcharum. Commentarium etiam in Danielem, & seorsim in Canticum trium puerorum. Similiter Selectarum disputationum in S. Scripturam Tomos V. quorum I. continet disputationes in Exodum. II. disputationes in Epistolam ad Romanos. III. disputationes in Apocalypsin. IV. disputationes super IX. priora capita Evangelii S. Johannis. V. tandem Disputationes super V. posteriora capita ejusdem Evangelii. Senio demum confectus annos natus LXXV. mortuus est Anno MDCX.

BENEDICTUS XIII. ROMANUS PONTIFEX, antea Fr. Vincentius Maria Ursinus, Ordinis Praedicatorum, Neapolitanus, e Duce Gravinensium ad nostrum Ordinem invitis licet parentibus convolans, vix ante statam aetatem, nec sine speciali Pontificio diplomate, Sacerdotio initiatus, reluctans tamen, nec sine praecepto formali Sanctae Obedientiae Cardinalitiam induit purpuram, deinde ad Sipontinam Ecclesiam, ex qua ad Caesenatem, & tandem ad Beneventanam Ecclesiam regendam evectus, Regularem, quam in Ordine servaverat, disciplinam in Episcopatu retinuit, singulari charitate erga pauperes, quorum revera pater erat, zelo maximo, erga Sacrorum Templorum nitorem, & reverentiam, specialique cura circa Sacrorum Rituum observantiam, verum exemplar Episcoporum omnium sine invidia facillime evasit, unde sibi ad Summum Pontificatum praeter omnium exspectationem viam paravit, sine ambitione tamen supremi verticis, quem ex novo praecepto S. Obedientiae conscendit. Inter cetera, quae Beneventanus Archiepiscopus edidit, recitavitque, opera, locum retinent Lectiones in Exodum Beneventi ad populum habitae, ibique primum editae, alibique postea impressae. Grandaevus tandem meritisque onustus obdormivit in pace An. MDCCXXX.

BERLINGHERUS VENTIMIGLIA, Siculus, Panormitanus, ex Principibus Hieracis, humanioribus literis, gravioribusque disciplinis deditus, publici juris fecit Paraphrasim in Psalterium, Cantica, & Epistolas ad Romanos, ad Timotheum, & ad Corinthios. Vale mundo dixit Anno MDCXXXIX.

BERNARDUS LAMY, Gallus, Cenomanus, Congregationis Oratorii Domini Jesu, pietate simul, ac omnigena eruditione inlustris, Poëta, Mathematicus, Philosophus, ac Theologus insignis, Graece, & Hebraice doctus, vulgavit Concordiam Evangelicam cum commentariis. Apparatum Biblicum. De Tabernaculo Foederis, Templo Salomonis, ac Urbe S. Hierusalem volumen unum; & ex varia, quam subiit, contentione cum eruditis Gallis, Tractatum de novissimo Paschate Domini Jesu. Dies suos complevit Anno MDCCXV.

BERNARDUS DE MONTFAUCON, Gallus, Alectensis, e Castro vulgo *Roquetaillade*, Benedictinus, trium linguarum peritissimus, profana simul, ac sacra eruditione ad miraculum usque insignis, ut ex innumeris pene operibus ejus publici juris factis notum est cunctis, qui e litteraria Republica penitus non sunt extorres. Edidit etiam fragmenta Veterum Graecorum Interpretum decuplo auctiora. Opus de Bibliis Hexaplis. Tractatum etiam Historiae Judith in tres partes divisum. LXXXVII. Annos natus studio, & laboribus magis, quam devexa aetate, pressus immortalem sui nominis gloriam reliquit vita functus Anno MDCCXL.

BERNARDUS LA PALISSE, Ord. Praedicatorum, Gallus, Aquitanus, pius, justa, ac doctus Theologus, edidit Expositionem in omnes Davidicos Psalmos duobus voluminibus comprehensam. Vivere desiit Anno MDCLXVI.

BERNARDINUS PEQUIGNY, Gallus, Ordinis Capuccinorum, edidit commentarios in Evangelia, & in omnes S. Pauli Epistolas. Vivebat Anno MDCCXXVI.

BLASIUS CARYOPHILUS, Neapolitanus, Presbyrer Secularis, Poëta, Philosophus, & Theologus non ignobilis, plorium linguarum peritissimus, praeserrim Graecae, Hebraicae, Chaldaicaa, & Arabicae, io divinis etiam Scripturis versatissimus, plures edidit dissertationes miscellaneas, quas Romanis typis commisit Anno MDCCXVIII. a quibus praecipue ad rem oostram pertineot De אזוב sive Hyssopo. De דודאים. De תפוח. Et De שושנים. De Poësi Hebraeorum Italice Romae MDCCVII. Cudebat etiam de ceteris Scripturarum Sacrarum, quae Eruditi axopeans, & exspectant. Vivit adhuc doctissimus Author, & ut ab amicis accepi, Mantuae nunc degit.

BLASIUS VIEGAS, natione Lusitanus, patria Ebyrensis, Sacerdos Societatis Jesu, edidit Commentarios Exegeticos in Apocalypsin: reliquit etiam lucubrationas in Propheras Minores, Ezechielem, & Epistolam ad Romanos. Obiit Aona MDXCIX.

BONAVENTURA PONS, S.Theologiae Magister, Ordio.Praedicatorum, Provinciae Aragoniae, edidis librum, cui Titulus: Difficultates Sacrae Scripturaa inter SS. Patras controversae Lugduni Anno MDCLXXII.

C

CAESAR BARONIUS, Neapolitanos, Sorae in Regno narus, & primum Sacerdos io Congregatione Oratorii sub S.Philippo Nerio, quo etiam impellenre, nec sine prophetico spiritu, Annales Ecclesiasticos tam feliciter, tantaqoa gloria conscripsit, ut jure summo Annalium Pareos; vel ab ipsis Hetarodnxis, adpellecor: deiode ad purpuram a Clemente VIII. adsumtus ita effulsit, ut merito tet Eminantissimus dicatur, porpura, scientia, & probirate. Scripsit Historiam Evangelicam, & Apparatum àx Divinis Oraculis Messiae advaotum jam peraftum ostendens. Tantum virum invida mors eripuit ab Ecclasia, & ab Orbe Anno MDCVIII.

CAESAR BECILLUS, Urbinas, & Romani ibidem Oratorii S.Philippi Nerii Sacerdos, Concordiam Evangelicam edidit, in eaqua adnotavit quid peculiare quilibet Evangelista scripserit, quod aliis commune haud fuerit. Florebat circa A.MDCXXX.

CAESAR CALINUS, Italus, Brixiensis, Societatia Jesu, lectiones Italice in utronqua Divinum Foedus, & seorsim in piures S.Scripturae libros edidit. Vivit adhoc.

CAESAR EVOLI, Eques Neapolitanus, edidit Tractatum de Divinis Attributis, qoae ab Hebraeis *Sephirot* adpellaneur. Anno MDLXXX.

CAMILLUS PULSITO, Neapolitanos, Civitatia Theanensis, edidit Consonantiam Novi, & Veteris Testamenti ad Christum, & Deiparam pertinentem, Venetiis vulgatam Anno MDCXXVIII.

CAROLUS ANTONIUS GALLELLA, Siculus, Messanansis, in divinis literis, Sanctorumque Patrum libris versatus, edidit Tractatum de Patrum intelligentia super textum Evangeliorum ad dubiorum solutionis formam redactum Anno MDCXLIII.

CAROLUS LE PREVOST D'HEREELAY, Gallus, Parisinus, Congregationis Oratorii Presbyter, Canonicus Ecclesiaa Niverneosis, Concordiam Evangelicam Gallica edidit, & iterum cum additione vulgavit. Danatus ast Anoo MDCLXXV.

CAROLUS SAGERIUS, Gallus, Bellovaci in Picardia natus, Graece doctissimus, & Dei zelo plenus, scripsit Commentarios in Epistolas Pauli ad Romanos, & ad Ephesios, In Epistolam S.Judaa. Decessit Anno MDXCVI.

CAROLUS SIGONIUS, natione Italus, patria Mutinensis, nobilis genere, optimus ac praestantissimus Historicus, qui Romanorum, aliorumque antiquitatibus explanandis summam laudem consecutus, non minus singulari doctrina, quam rara probitate praeluxit, quum plura id genus opera omnium piane consensu probata vulgasset, edidit Tractatum de Republica Hebraeorum VIII.libris distinctum, quo cuncta ad Historiam Veteris Testamenti, praecipue quoad leges, & Ritus expendit. Sexagenarius Mutinae diem clausit extremum A.MDLXXXV.

CHERUBINUS A S.JOSEPH, Carmelita discalceatus, Tholosaa oriundus, vir immensi laboris in expendendis Bibliorum versionibus, ceterisque ad Historiam Veteris Testamenti spectantibus, quatuor edidit volumina complectentia Sacram Bibliothecam Criticam Bibliorum. Floruit XVII. labente Seculo.

CHRISTIANUS ADRICHOMIUS, Presbyter Belga, Delphias, Batavus, S.Theologiaa Doctor, & Lovanii Professor, exilium pro fide passus, & a Calvinistis depulsus, plora scripsit omni laude digna, nimirum Vitam Jesu Christi ex IV. Evangelistis contextam. Thaatrum Terraa Sanctaa cum Tabulis Geographicis. Descriptionem Urbis Jerosolymitanae. Descriptionem Terraa Sanctaa juxta XII. Tribos Israël. Chronicon Utriusque Testamenti historiam continens. Anno aetatis suaa LII. exilii a patria ob fidei caussam XIII. naturae debitum solvit Anno MDLXXXV.

CHRISTOPHORUS VEGA, Societatis Jesu, nationa Hispanus, patria Tabalensis in Navarrae Regno, scripsit Commentarios in Librum Judicum tribus Tomis comprehensos. Diem complevit suum Anoo MDCLXXII.

CLAUDIUS AQUAVIVA, Neapolitanus, filius Ducis Atri, V.Praepositus Generalis Societatis Jesu, litterarum, & religiosae perfectionis corosco inlustris, SS.Pio V. & Philippo Nerio charus, prudentia, & in agendis dexteritata pollens, magnaequa constantiae vir, plura scripsit, praecipua Meditationes In Psalmos XLIV. & CXVIII. nec oon Orationem elegantem de Passione Domini. Gloriosam vitam pia morte coronavit Anno MDCXV.

CLAUDIUS ESPENCAEUS, Gallus, Campanus, nobilissima prosapia natus, Doctor Parisiensis, & Rector Universitatis Navarricae, primi nominis Theologus, sed homilis corde, & piae nimium conversationis Sacerdos, praeter Epistolas, Ascetica, Erudita, Moralia, Ad Ecclesiae disciplinam spectantia, & Polemica, edidit etiam commentarios in Paulinas Epistolas ad Titum, ad Timotheum cum tribus digressionum libris. Homilias IV. in Filium prodigum. Paraphrasim in Orationem Dominicam. Ad Dominum transivit Anno MDLXXI.

CLAUDIUS FLEURY, Gallus, Parisiansis, & Prior Argentineosis, vir certa summae eruditionis, edidit Historiam Ecclesiasticam plurimis tomis comprehensam, Opusculom de moribus Hebraeorum, & Christianorum, & Catechismum historicum ab Adamo ad Christum usque. Annos natus LXXXIII. mortous est Anno MDCCXXIII.

CLAUDIUS LANGELLOTTUS, Gallus, Parisiensis, unus ex accolis Portus Regalis, Graece doctissimus, edidit Chronologiam Sacram cum synopsi Scriptorum Veteris ac Novi Testamenti, & de mensuris, ac moneris Antiquorom.

CLAUDIUS RANGOLIUS, Ordinis Minorum, Crespiensis, Graece, Hebraice, & Latine doctos, incomparabilis eloquentiae vir, scripsit in Lib. Regum commentarios editos Parisiis MDCXXI. Immaturus oimium, sed Coelo maturus, admirabilis ascesees, & monasticae observantiae cultor Mundum reliquit Anno MDCXXV.

CLAUDIUS THOMASSINUS, Gallus, edidit Paraphrasin Gallicam io Judith Parisiis MDCXLII. alteram in Tobiam ibidem MDCXLIII.

COELESTINUS A MONTE MAUSANAE Gallus, Capucinos, edidit Scripturae Sacrae Prosopochronica Anno MDCXLVIII.

CONRADUS HEVESBACHIUS, Germanus, Cli-

Cliviensis, Catholicus, trium linguarum peritissimus J. C. Psalmos ex Hebraeo Latinos fecit. Obiit Anno MDLXX.

CORNELIUS BUCCAFOCUS, Italus, Sarnatius in Umbria, Ord. Minorum Conventualium, a Xysto V. ad Cardinalitiam purpuram evectus, deinde inauguratus Episcopus Vercellensis, & institutus Inquisitor in Urbe, edidit plura opera Theologica, nec non Commentaria in Evangelium S. Johannis, & in Epistolam ad Hebraeos. Obiit Romae A. MDXCV.

CORNELIUS JANSENIUS, Gandavensis Episcopus, Belga, Hulstensis, trium linguarum, quas in Cruce salutifera Christus consecravit, cognitionem consecutus, & ad doctoralem lauream promotus, ac Lovaniensis Professor institutus, Concilii Tridentini Theologus, pietate, & eruditione sibi viam ad Episcopalem infulam merito stravit. Scripsit autem Concordiam Evangelicam, & ejusdem concordiae rationem IV. Evangelistarum. Commentarios in Concordiam, ac totam Historiam Evangelicam. Paraphrasim, & Adnotationes in omnes Davidis Psalmos. Commentarios in Proverbia Salomonis. In Ecclesiasticum. In Librum Sapientiae. Plura alia etiam scripsit. Laboribus autem, plusquam annis, fractus scribere, & vivere desiit Anno MDLXXVI.

CORNELIUS JANSENIUS alter, Belga quoque, Doctor Lovaniensis, & Episcopus etiam, sed Yprensis, rigidioris asceseos ac disciplinae custos, ante Episcopatum in Sacram Scripturam edidit opera, quae ab omnibus commendantur, quaeve nullam subierunt censuram (ut cetera in Episcopatu elaborata) nimirum Commentarium in Pentateuchum. Analecta in libros Sapientiales, Habacuc, & Sophoniam. Defunctus est Anno MDCXXXVI.

CORNELIUS A LAPIDE, Flander quoque, patria Eburo Bucheldianus, Jesuita clarissimi nominis, & piae conversationis, Orator, Philosophus, ac Theologus, linguarum Latinae, Hebraicae, & Graecae peritissimus, etsi infirma semper valetudine, in Sacris litteris tamen perdius, & pernox, commendatissimos edidit Commentarios in Utriusque Foederis libros, exceptis Jobo, & Psalmis, in quos imperfectam reliquit explanationem morte sublatus Anno MDCXXXVII.

COSMAS DAMIANUS HORTOLANUS, Perpiniacensis, Abbas Villae Bertrandi, ad Tridentinam Synodum a Philippo II. Hispaniarum Rege Theologus missus, edidit Commentarium, & Paraphrasin in Cantica Canticorum. Obiit An. MDLXV.

COSMAS DELGADO, Hispanus, edidit Tractatum de Sacrae Scripturae Authoritate Pinciae Anno MDXCIV.

COSMAS MAGALLIANUS, natione Lusitanus, patria Bracharensis, professione Jesuita, Philosophus ac Theologus non ignobilis, edidit Commentarium in Canticum Moysis. In Benedictiones Patriarcharum. In Sacram Josue, & Judicum historiam. In I. & II. Pauli Epistolas ad Timotheum, & in unicam ad Titum. Requievit in Domino Anno MDCXXIV.

CYPRIANUS SUAREZ, Hispanus, ex Oppido Ocaniae, Toletanae Dioecesis, multae ac variae eruditionis vir, edidit Commentarios in Psalmos, & in Cantica Canticorum. Vivere desiit Anno MDXCIII.

D

DANIEL BARBARUS, Italus, Venetus, Hermolai Barbari patrui sui, sicut in politiori Latinitate, & studiorum assiduitate socius, sic in Patriarchali Aquilejensi dignitate successor, in Tridentina Synodo Theologus Clarissimus, inter innumera, quae edidit opera, typis etiam mandavit Catenam Graecorum PP. in quinquaginta Davidis Psalmos Venetiis Anno MDLXIX.

DANIEL HERVAEUS, Nannatensis in Gallia, Sacerdos Oratorii Domini Jesu, Latinam expositionem Apocalypseos ad Ecclesiae persecutiones edisserendas vulgavit. Animam Deo reddidit Anno MDCXCIV.

DIDACUS ALVAREZ, natione Hispanus, Methymnae nobili sanguine natus, Ordini Praedicatorum adscriptus, Theologus primi subsellii evasit, qui propterea integro sexennio, toto spectante Orbe, summa contentione agitatis sub Clemen. VIII. & Paulo V. disputationibus claruit; solutisque congregationibus *de Auxiliis* dictis, in quibus pro Thomistarum sententia strenue certavit, ad Tranensem in Apulia Archiepiscopalem Ecclesiam evectus, eam per XXXVI. Annos sanctissime rexit, donec capularis senex vitam compleverit. Plura, eaque insignia, sui ingenii monumenta reliquit, ex quibus ad Exegematica spectantia sunt Commentarii in Isaiam Prophetam juxta sensum litteralem, & moralem. Migravit ad Dominum Anno MDCXXXV.

DIDACUS BAEZA, Societatis Jesu, Hispanus, VIII. Tomis Christi figuras in Veteri Testamento expressas complexus, eosdem libros allegorice expendit, & IV. Tomis Evangelicam historiam explicavit, in ea Religionis Orthodoxae articulis bene firmatis. Cessit e vita Anno MDCXLVII.

DIDACUS DEL CASTILLO, ET ARTIGA Hispanus, Navarrus, Archiepiscopus S. Fidei, seu novi Regni Granatensis, edidit Tractatum de ornatu, & vestibus Aaronis, hoc est Commentarios in Caput XXVII. Exodi, Anno MDCLV.

DIDACUS CELADA, e Societate Jesu, natione Hispanus, edidit in Sacram Scripturam Tomos VI. videlicet, In Judith commentarios litterales, & morales. De benedictionibus Patriarcharum. Electa sacra commentario litterali, & morali inlustrata. In Estherem cum duplici Tractatu de convivio Assueri mystico, idest Eucharistico, & de Esthere figurata, nimirum B. Virgine. In Rutham cum duplici Tractatu de Boozi convivio, & de figuratae ejusdem Ruthae allegoria. In Susannam Danielicam cum Tractatu de Virgine Susannae comparata. Terrae corpus reddidit Anno MDCLXI.

DIDACUS LOPEZ Jesuita, natione Lusitanus, patria Bringellianus, Philosophiae Professor Ulyssipone, & Conimbriae, Theologiae vero Professor in Eboracensi Academia, cujus & Cancellarius fuit, edidit Harmoniam totius divinae Scripturae. Ex hac vita excessit Anno MDCXLIX.

DIDACUS MARTINEZ, natione Hispanus, patria Cordubensis, Societatis Jesu, Hebraice, Graece, Syriace, & Arabice doctus, eximiusque Theologus, edidit commentarios in Apocalypsin, scripsitque de lapidibus sacris. Descriptionem Idumeae, ubi expendit Abdiam Prophetam. Commentarium in Epistolam B. Jacobi. Decessit Anno MDCXLV.

DIDACUS STELLA, Lusitanus, Ord. Minorum, Card. Gran-Velano a secretis conscientiae, & Matriti Theologiae Professor, plura ascetica scripsit, edidítque Expositionem in Psalmum CXXXVI. & uberes Commentarios in Evangelium Lucae, quorum quarta editio Antuerpiae Anni 1591. expurgata est, & correcta. Episcopali insignitus infula obiit ante An. MDLXXXI.

DIDACUS ZUNICA, Salmanticensis, nobili genere natus, ex Ord. Eremitarum S. P. Augustini, Theologus conspicuus, pluriumque linguarum peritus, edidit Commentarios in librum Job. In Zachariam Prophetam. Et de optimo genere explicandi S. Scripturam. Clarus erat sub Clemente VIII. Anno MDXCVII.

DIONYSIUS AMELOTTE, Gallus, Sancto, S. Th. Doctor, Oratorii Domini Jesu, seu Berulliani, Novum Testamentum juxta antiquam Latinam editionem Gallice reddidit cum adjectis notis, Harmoniam Evangelicam, Vitam Jesu Christi itidem

ex IV. Evangeliis, alia itidem opera edidit, quae legere est apud Moreri, Niceron, & novissime apud Magnam Bibliothecam Ecclesiasticam Genevae Anno MDCCXXXIV. Mortale corpus deseruit Anno MDCLXXVIII.

DIONYSIUS PETAVIUS, Societatis Jesu, supremae eruditionis Theologus, & magni nominis Scriptor, Aureliani in Gallia natus, plura, eaque a summis viris commendata, opera scripsit, quae autem ad rem nostram faciunt sunt Rationale, & Doctrina temporum ad Chronotaxin S.Scripturae. Paraphrasis Psalmorum omnium, & Canticorum, quae sparsim in Bibliis leguntur. Piam animam Dei Sacerdos Parisiis efflavit Anno MDCLII.

DOMINICUS DE AULISIO, Neapoli ex Neapolitanis parentibus ortus, nepos uterinus Cl. Philosophi ac Medici Leonardi de Capua (cujus nomen totum, qua late patet, reboat per Orbem) Jurisconsultus peritissimus, insignis Mathematicus, Medicinae, Astronomiae, aliarumque scientiarum corona insignia, Latine ne dum, sed Graece, & Hebraice doctissimus, tantam sibi promeruit gloriam, ut per XX. Annos in Regia Neapolitana Studiorum Universitate primariam Caesarei Juris Cathedram moderatus, & in Regiis Castris militarem Architecturam professus, ad Senatoriam Togam non semel fuerit promotus, verum tam praeclaris honoribus lubentissime cessit, ut liberius, expeditiusque studiis seriam posset operam dare. Plura edidit opera, sed quae impraesensiarum adnotanda occurrunt, sunt De Scholis Sacris Hebraeorum. De Medicis Hebraeis. De Magis Syris. Prope septuagenarius Neapoli occubuit Anno MDCCXXVII.

DOMINICUS CELAYA, Hispanus, Cantaber, Ordinis Praedicatorum, edidit expositionem in VII. Psalmos Poenitentiales. Obiitque Caesaraugustae Anno MDLXXIII. Emendandus est autem Possevinus, qui N. Dominici cognomen *Caleca* corrupte refert.

DOMINICUS GRAVINA, Neapolitanus, In hac Regni Metropoli natus, ac Ordini Praedicatorum in Conventu S. Mariae Sanitatis adscriptus, qualis evaserit vir, nemo qui doctus audit, ignorat. Theologiae Magister eximius, & in Regia Studiorum Universitate primarius Professor, pluries coram Paulo V. Orator. Congregationis nostrae Sanitatis Vicarius Generalis, Provincialis Provinciae Regni, Vicarius Generalis totius Ordinis, Pro-Magister Apostolici Palatii, Procurator Generalis Ordinis, Orbi, & Urbi spectabilis fuit, pluries obiatis infulis nuncium misit, ut humilitatem, quam corde fovebat, opere servaret; & quamvis studiis totus deditus foret, regularem observantiam ita exacte custodivit, ut prae caeteris toto vitae tempore nunquam comederit carnes, & Orator insignis, qui etiam in Primoribus Italiae Ecclesiis Conciones habuit, a rigidiori ascesi nunquam destiterit. Plura adversus Novatores edidit Polemica opera, aliaque varii argumenti commendanda monumenta reliquit, praesertim De Sacrae Scripturae authoritate, Versionibus, Interpretationibus, Antiquitate, & Universitate. Tantum virum pietate maxima, doctrina summa insignem Romae (ubi etiam cathedram rexit) muneribus, & annis, sed magis magisque meritis onustum mors intercepit A. MDCXLIII.

DOMINICUS MACRI, Melitensis, in Civitate Valletae natus, Presbyter Secularis, pietate, & doctrina nitens, Canonicus Viterbiensis, Eques auratus, Comes Palatinus, & S.Congregationis *Indicis* dictae Consultor, caetera inter, quae scripsit, dedit de contradictionibus apparentibus S.Scripturae opusculum. Vivere desiit Anno MDCLXXI.

E

EDMUNDUS MACLOT, Gallus, Ord. Praemonstratensis Abbas *d'Etagé* Dioecesis Verodunensis, exhibuit Historiam Veteris, & Novi Testamenti cum notis Theologicis. Mortuus est Anno MDCCXI.

EMMANUEL AB INCARNATIONE, Ord. Praedicatorum, Lusitanus, in Oppido Pontevel ad Santaren natus, S.Theologiae Magister, & suae Provinciae Prior Provincialis, studiorum suorum fructum dedit insigne opus, cui titulus: Matthaeus Explanatus, Ulysipone MDCCX. Grandaevus migravit a Seculo Anno MDCCXXI.

EMMANUEL DE NAXERA, natione Hispanus, patria Toletanus, Societatis Jesu Sacerdos, edidit Commentarios litterales, & morales in Josue cum appendice de Rahab, & Arca figurata, nimirum de B.Maria Virgine. In Judices. In Librum I. Regum, & In Psalmum L. Claruit Anno MDCL.

EMMANUEL SA, ejusdem Societatis, patria Olysiponensis, interfuit correctioni Bibliorum Romae una cum Petro Parra Sodali suo. Edidit Scholia in IV. Evangelia ex Veterum Patrum sententiis collecta, & mira brevitate digesta. Annotationes eodem modo in Totam Scripturam. Febre extinctus interiit Anno MDXCVI.

EVANGELISTA MARCELLINUS, Etruscus, Ord. Minorum, Regularis observantiae eximius cultor, ab omni ambitionis specie alienus, fervidus declamator, nonnisi animarum saluti sedulam navavit operam, ab seriis tamen studiis, iisque proficuis, haud abstinuit: quapropter insignis sui ingenii monumenta reliquit, quae praesertim Waddingus percenset. Praecipue vero edidit Commentarios in Libros Tobiae, Ruth, Judicum, & Regum. In Habacuc, Jonam, & Danielem. In Psalmos LXVIII. & CIX. & Cantica Canticorum. In Apocalypsin In Epistolam ad Hebraeos, & Cantica Zachariae, ac B.M.V. Non sine sanctitatis odore Romae obdormivit in Domino in Conventu Arae Coeli Anno MDXCIII.

F

FABIANUS JUSTINIANUS, Italus, Genuensis, ex patricia familia ortus, Congregationis Oratorii S. Philippi Nerii Sacerdos, & deinde Episcopus Ajacensis, exposuit Tobiam historice, additis etiam institutionibus moralibus, adjunctaque synopsi Chronologiae utriusque Tobiae, juxta Latinum, Graecum, & Arabicum textus. Edidit quoque elenchum Authorum, qui in S.Biblia scripserunt, nec non opus de Sacra Scriptura, ejusque usu, ac interpretibus. Dies suos complevit Anno MDCXI.

FELICIANUS CAPITONIUS, Italus, Narniensis, ex Ord. Servorum B.M.V. Episcopus Narniensis, edidit Promtuarium sacrum continens explicationes praecipuorum locorum utriusque Testamenti, quibus abutuntur haeretici; ad magis firmanda fidei dogmata, vero illorum sensu expenso. Obiit Anno MDLXXI.

FIRMINUS CAPITIS, Gallus, Ord. Minorum, Doctor Parisiensis in Polemica praesertim Theologia insignis, edidit Commentaria in Genesim Parisiis MDLXVII. & in Exodum ibid. MDLXXIX.

FLAMINIUS NOBILIUS, Italus, Lucensis, praeter alia, quae publici juris fecit una cum Antonio Carafa (de quo supra) sedulam navavit operam in Latina versione LXXII. interpretum, additis etiam suis adnotationibus Romae vulgatis Anno MDXC.

FLORIANUS NANNIUS, Cassius, edidit Catenam argenteam in totam fere S.Scripturam ex Scholasticis Theologis contextam Bononiae Anno MDLXXXVII.

FOR-

FORTUNATUS SCACCHUS, Italus, Anconitanus, Jacobi Oliverii Equitis filius, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, trium linguarum peritus, & Sacrarum literarum Professor, editionem Bibliorum Latinam ex variis versionibus, Hebraea Xantis Pagnini, nimirum, Romana, Septuagintavirali, & Chaldaica Paraphrasi adornatam, & Paulo V. nuncupatam publicavit Venetiis MDCIV. Alia itidem Sacro-profana, ac erudita opera typis mandavit. Postquam autem Sacristam Apostolicum per XV. Annos egit, Romae sacro tumulandum funere corpus suum dedit Anno MDCXXXIII.

FRANCISCUS AGRICOLA, Belga, Lonensis in Ducatu Juliacensi Rodingensis primum, deinde Sittardiensis Ecclesiae Pastor, & Canonicus, edidit Commentarium de Verbo Dei scripto, & non scripto. De lectione S. Scripturae, ejusque Interpretibus Orthodoxis. De aeterno, & vero Deo, nec non indubitato Christo, & Messia Christianorum Libros III. Demonstrationum Evangelicarum Libr. IV. De Christo Salvatore, ejusque regno gratiae, & gloriae cum cognoscendo, tum capessendo. Meditationes hebdomadales de Passione ac morte Dominica. Plura alia Polemica adversus Novatores scripsit. Senioque ac laboribus fractus morti cessit A. MDCXXI.

FRANCISCUS AURATUS, Sacerdos Gallus, edidit expositionem litteralem in Cantica Canticorum Lugduni MDCXCIII. ipse vero vivebat adhuc MDCCIV.

S. FRANCISCUS BORGIA, natione Hispanus, patria Valentinus, spreto Gandiae ducatu, amplissimisque honoribus, & opibus, Societati Jesu, cujus deinde fuit etiam III. Propositus Generalis, nomen dedit. Doctrina non minus, quam sanctitate inlustris, plura scripsit, & quae ad nos spectant sunt, Sermo in Illud Lucae XIX. *Ut appropinquavit Jesus videns Civitatem, flevit super illam.* Expositio Cantici trium puerorum Danielis III. De meditatione super Passione D.N.J. Christi. Reliquit etiam praeclaras, sed inexpolitas lectiones in Threnos Jeremiae, & Meditationes in Evangelia per annum. Ad Superos evolavit Anno MDLXXII.

FRANCISCUS CARRIERE, Gallus, Aptensis, Minorita, Theologiae Doctor, Concordiam Evangelistarum edidit. Claruit Anno MDCLX.

FRANCISCUS COMBEFIS, Ord. Praedicatorum, natione Aquitanus, patria Marmandensis, Claris, atque Marmandensis Urbis Primoribus ortus parentibus, vir apud Eruditos sui aevi, posterosque clarissimus, Graecis, & Latinis litteris egregie instructus, quem nulla non mirabitur aetas, ex inlustribus, quae reliquit sui ingenii monumenta Ecclesiae perutilia, ea certe ad rem nostram facere videntur, quae ad Sacram Scripturam pertinentia PP. Graecorum monumenta, aut primus edidit, & Latine vertit, aut etiam nova Latina versione adornavit, quae octo voluminibus comprehensa, simul cum aliorum Occidentalium Homiliis, quas etiam ipse e Bibliothecis eruit, primusque vulgavit, atque adposuit ad explicationem Evangeliorum, aut etiam earum solemnitatum, seu mysteriorum Domini, quae Scriptura perceoset, & Ecclesia solemni celebrat ritu. Plura etiam dedit in Auctario Graecorum PP. quibus in lucubrandis, vertendisque diu noctuque insudavit Asceta pius, justa & doctus: exsucco corpore, cibi parcissimus, vigiliarum custos, observantiae regularis cultor: sui & aurae despector, avidus non sciri, sibique vilis, & exiguus: facilis in symmistas & pronus, sibi severus, & durus, aliis suavis, & amabilis. Omnium Eruditorum encomiis decoratus vivere in terra desiit, ut Deo viveret in Coelis. Anno MDCLXXIX.

FRANCISCUS COSTERIUS, Belga, Mechliniensis, Societatis Jesu, Doctor Theologus Coloniensis, ex solida doctrina, & spiritu, quo haereticos confutavit dictus, *Haereticorum malleus*. Insignis Deiparae cultor, ejusdemque devotionis praecipuus promotor, quum plurima polemica adversus Heterodoxos scripserit, edidit etiam Annotationes in Novum Testamentum, & alia quoque ad Passionem Christi, & Evangelia per annum in Ecclesia legi consueta. Plenus dierum non morbo, sed aetati succubuit Anno aetatis suae LXXXVIII. Aerae autem Christianae MDCXIX.

FRANCISCUS FEU-ARDENTIUS, Ordin. Minorum, Gallus, Normandus, Constantiensis, Sac. Theologiae Doctor eximius, & Orator insignis, Patrum lectioni (quorum opera plurima typis commisit scholiis ornata, & correcta) plurimum addictus, nec non haereticis convincendis deditus, non pauca Theologica opera typis mandavit, edidit que praesertim Commentarios in Ruth. In Estherem. In Jonam. In Epistolas Pauli ad Philemonem. Et Canonicas Petri, Johannis, Jacobi, & Judae. Homilias in III. priora, & ultimum caput Jobi. In Danielem, Judith. Et in plures Psalmos. De Sacrorum Bibliorum authoritate, veritate, utilitate, obscuritate, ac Interpretandi ratione. Homilias XXVII. in Conceptionem, ac Nativitatem Christi, & S. Johannis Praecursoris. Homilias XXV. in Librum Job. Similiter adscitis sibi duobus aliis Theologis Parisiensibus, qui eidem suppetias in opere tulerunt, addidit Notas ad Glossam Ordinariam, & Postillas Nicolai de Lyra. Plura alia cum Polemica, tum Historica, tum etiam Moralia edidit, quae legi possunt apud Waddingum, Possevinum, Niceronium, Bayle aliosque. Vale Mundo dixit Anno MDCX.

FRANCISCUS A FONTE, sive DE LA FUENTE, Ord. Minorum, Hispanus, Toletanus, S. Th. Lector, scripsit in Evangelium Marci lib. XV. In Psalm. L. Homilias XXVI. & alia opera typis mandata labente XVI. Seculo.

FRANCISCUS DE FRANCHIS, Ordin. Capuccinorum, Veteri (sive Potentiae, ut aliqui cum Toppio existimant, sive Salerni, ut Waddingus scribit) in Regno Neapolitano natus, edidit in Oseam mysticos Commentarios tribus Tomis comprehensos. Vivebat Anno MDCLI.

FRANCISCUS HARAEUS, Ultrajectinus, Sac. Theologiae Licentiatus Duacensis, una cum Antonio Possevino, Legato in Moscoviam a Summo Pontifice Misso, eo penetravit, & redux in patriam primum Canonicus Graduatus in Cathedrali Ecclesia S. Johannis Silvae-Ducis, deinde Lovanii eadem dignitate potitus, Historica multa scripsit, & mutuato S. Thomae titulo Catenam Auream in IV. Evangelia edidit, nec non Biblia Sacra inlustrata expositionibus priscorum Patrum litteralibus, & mysticis. Finem vivendi fecit Anno MDCXXXII.

FRANCISCUS DE LEMOS, Benedictinus Abbas, Hispanus, Cl. stirpe natus, edidit Commentarios in Threnos Jeremiae Prophetae Anno MDCXLIX.

FRANCISCUS LUCAS, Brugensis, primi nominis Theologus, Ecclesiae Cathedralis Audomarensis Decanus, Latine, Graece, Hebraice, Syriace, & Chaldaice peritissimus, praeter varia, quae ad Oratoriam spectant, & ad Conciones, edidit Notationes in Biblia Sacra. Romanae Correctionis in Latinis Bibliis jussu Sixti V. Pontificis M. recogn. tia loca insignia. Concordantiam Bibliorum ad recognitionem Bibliorum jussu Sixti V. Itinerarium Jesu Christi ex IV. Evangeliis. Commentarii in Evangelia Tomos IV. Notarum ad varias lectiones in Evangelia libros II. De usu Chaldaicae Bibliorum Paraphraseos. Vita laboribusque defunctus est Vir integerrimus, ac septuagenarius Anno MDCXIX.

FRANCISCUS MACAEUS, Parisiis natus, & Pastor Ecclesiae S. Opportuni, Synopsin historicam, & Chronologicam Veteris, & Novi Testamenti vulgavit. Exivit e mundo Anno MDCCXXI.

FRANCISCUS MENDOZA, Societatis Jesu, ge-

genere nobilis, natione Lusitanus, patria Olysiponensis, scientia & pietate inlustris, edidit Commentarios in Libros Regum tribus Tomis comprehensos. Requievit in Domino Anno MDCXXVI.

FRANCISCUS MESSANA, Hieronymiani Ordinis apud S. Bartholomaeum Regium prope Lupianam non ineruditus Theologus, edidit Commentarium uberem cum Paraphrasi in Zachariam. Concisiorem Paraphrasin in reliquos XI. Minores Prophetas Antuerpiae Anno MDXCVII.

FRANCISCUS MONCAEJUS, vulgo MONCEAUX, Atrebas, Toparcha Froidevallius, vir nobilis, & Jurisconsultus, Francisci Balduini nepos, magni ingenii solertia, & elegantia expolitus, cum in poëtica, tum in arcanis S.Scripturae indagandis plurimum versatus, edidit Bucolica Sacra, sive Canticum Canticorum Salomonis Regis. In Psalmum XLIV. Paraphrasin Poëticam, Lucubrationum in Caput I. Cantici Canticorum Libros II. Ex lucubrationibus in Caput VII. ejusdem Cantici de portia Civitatis Judaeae, & de fori, Judiciorumque in iis exercendorum antiquo more librum singularem. Apparitionum Divinarum, quae de Rubo, & quae in Aegypto revertenti in diversorio Moysi facta, Historiam. Aaronem purgatum, seu de vitulo aureo non vitulo Libros II. in quibus simul Cherubinorum Moysis, Vitulorum Jeroboami, Teraphorum Michae forma, & historia explicatur. Responsionem pro vitulo aureo non vitulo. Vivebat Anno MDCXIV.

FRANCISCUS PANIGAROLA, Ord. Minorum, Italus, Mediolani ex Senatoria familia ortus, & ob praeclara facinora ingeniique sui monumenta Episcopus Astensis inauguratus, fuit Theologus eximius, Graece, Latine, & Hebraice doctus, Orator facundissimus, & insignis Polemicus: cum plura Latino, ac Etrusco idiomate conscripserit, edidit praecipue Latine Homilias in Dominicas Pentecostes usque ad Adventum. Italice Paraphrasin in Psalmos, & in Lamentationes Jeremiae. De Passione Domini, & alia plura, quae legere est apud Waddingum *Script. Ord. Minor.* Annos natus XLVI. post compositas in Galliis res, & Henricum IV. abjurata haeresi ad regnum admissum, ad suam Ecclesiam redux, obdormivit in Domino Anno MDXCIV.

FRANCISCUS DE PARIS, Gallus, Castilione prope Parisios natus, Presbyter, S.Stephani de Monte Subvicarius, Concordiam Evangelicam cum explicationibus Gallice vulgavit Anno MDCXCVI.

FRANCISCUS PAVONIUS, Jesuita, natione Italus, Neapolitanus, Catanzari in Regno natus, eruditione inlustris, sanctitate conspicuus, cujus laus praecipue in Regno nostro reboat cum gloria, Philosophus, ac Theologus insignis, quamplura opera cum Philosophica, tum Theologica, & Ascetica typis mandavit. Edidit etiam De Canonibus Isagogicis, seu de Sacrae interpretationis ratione Commentarium Dogmaticum, sive Theologicam Interpretationem Pentateuchi. Reliquit MSS. Commentarios in Cantica Canticorum, qui extant in Chartophilacio Romani Collegii. Transivit ad Dominum vir Apostolici spiritus Anno MDCXXXVII.

FRANCISCUS DE PIEDAD MACIEL, Ordin. Praedicatorum, natione Lusitanus, patria Olysiponensis ex PP. insignioribusque Interpretibus exponendum utrumque Testamentum suscepit, sed dumtaxat primum Tomum de Opere sex dierum publici juris fecit, reliquos autem edere nequivit morte praereptus. Floruit sub Magistro Ordinis Fr.Nicolao Rodulpho Anno MDCXXXVI.

FRANCISCUS DE RIBERA, e Societate Jesu, natione Hispanus, patria ex Oppido Castellae Villacastin, vir moribus, & litteris plane spectabilis, edidit Commentarios in XII. Prophetas Minores. In Epistolam ad Hebraeos. In Apocalypsin. De Templo, ac de pertinentibus ad Templum. Naturae debitum persolvit Salmanticae Anno MDCI.

FRANCISCUS RICHARDOTUS, honesto apud Burgundiones loco natus, cum Eremitarum S.P.Augustini Ordini nomen dedisset, tanta ingenii celeritate rerum Theologicarum notitiam acquisivit etiamnum adolescens, ut XX. aetatis suae Anno Lutetiae publice Paulinas epistolas magno audientium concursu explanarit. Deinde in Duacena Academia Philippi II. Catholici Regis auspiciis excitata primus Doctoris personam egit, eidem Regi a Concionibus fuit, & tandem Atrebatium Episcopus post Antonium Perenottum Cardinalem Granvellanum inauguratus, plurimum pro Ecclesia laboravit. Edidit autem prae ceteris in Orationem Dominicam Conciones VII. Commentarium in Evangelium *Missus est*, seu de Incarnatione Sermones IV. Annum agens LXVII. vitam cum morte commutavit A.MDLXXIV.

FRANCISCUS LE ROY, Insulensis, Flander, Societatis Jesu, in Duacena Academia dudum Philosophiam, ac Theologiam professus, ac in pluribus Civitatibus Concionator insignis, edidit Templum Sapientiae, ubi de Salomonico Templo. Porticum Salomonis, ubi de eodem ad anagogiam: alia itidem Theologica opera dedit. Defunctus est A.MDCLXXX.

FRANCISCUS LA RUZ, Insulanus itidem, Flander, & Doctor Medicus, scripsit de Gemmis, quarum in Apocalypsi fit mentio, libros II. Vivebat Anno MDLXXXVIII.

S. FRANCISCUS SALESIUS, genere & natalibus Allobrox, ex nobilissima Salesiorum familia Anesii in Sabaudia natus, litteris & Sanctitate inlustris, Gebennensis Episcopus, proculdubio Episcoporum gemma, & S. Caroli Borromaei ultra Alpes parelion, novusque Apostolus, in revocandis ad Catholicam veramque religionem Calviniana labe infectos quot subierit labores, quot pertulerit aerumnas, certe nemo, qui Sanctorum acta vel eminus salutavit, ignorat. Omnibus omnia factus, ut omnes Christo lucrifaceret: plura edidit opera cum ascetica, tum polemica, tum etiam mystica. In Cantica Canticorum, & in Canticum *Magnificat* Gallice nobiles vulgavit spirituales commentarios. Et in plura Evangelii loca dogmaticam expositionem. Ad Superos evolavit Anno MDCXXIII. & Sanctorum fastis fuit adscriptus ab Alexandro VII. Anno MDCLXII.

FRANCISCUS SYLVIUS, Belga, a Brania Comitis, juvenis licet Duaci ad lauream Doctoralem promotus, Guillelmi Estii in Cathedra successor, necnon Academiae Vice-Cancellarius, Vir pius juxta ac doctus, Seminarii Praeses, & Canonicus Ecclesiae Collegiatae S.Amati, primique nominis Theologus, qui S.Thomae doctrinam, nepote S.Doctoris fidelissimus discipulus, ac strenuus [illegible], & tradidit, & propugnavit, praeter Theologica, eaque ab Eruditis probata opera, quae publici juris fecit, in Sacram Scripturam quoque celebres dedit Tractatus, nimirum Commentarium in Genesim seorsim. Comentarios in IV. priores Libros Pentateuchi usque ad caput XXXIV. Numerorum. Scribendi, & pie vivendi semper invariatam consuetudinem renuit ad extremum usque vitae diem, quem laetus adspexit Anno MDCXLIX.

FRANCISCUS TOLETUS, e Societate Jesu ad Cardinalitiam purpuram adsumtus, Cordubae in Hispania natus, & inter praeclaros Hispaniae ac Orbis Theologos non immerito cooptandus, praeter Philosophica, ac Theologica ab eo edita opera, dedit quoque Commentarios in XII. priora Capita Evangelii S. Lucae. In Evangelium S. Johannis. In Epistolam ad Romanos. In Psalmum XXXI. Romae ad meliorem vitam transiit Anno MDXCVI.

G

GABRIEL D'ACOSTA, Lusitanus, Domo ex Torresvedres, Doctor, & Canonicus Conimbricensis, ac Regi Catholico a Consiliis, edidit

dit Commentarios quinque in totidem Veteris Testamenti libros, nimirum in Caput XLIX. Geneseos de Benedictionibus Patriarcharum. In Librum Ruth. In Threnos Jeremiae. In Jonam. In Malachiam. Vivebat Anno MDCXLI.

GABRIEL ALVAREZ, Societ. Jesu, natione Hispanus, patria Oropesanus, vir summae eruditionis, Typis mandavit Commentarios in Isaiam duobus voluminibus comprehensos. Octogenarius exivit e mundo Anno MDCXLVI.

GABRIEL FLAMMA, Iesins, Venetus, Canonicus Regularis, a Gregorio XIII. ad Episcopatum Clodiensem promotus, plura Etrusco, alia Latino idiomate scripsit, praesertim VI. Homilias super *Missus est*. Notas in universa Biblia. Paraphrasin in Psalmos. De Christo praesignato librum unicum. Florebat Anno MDLXXVIII.

GABRIEL SIONITA, Syrus, Edeniensis, e Monte Libano, Theologiae Doctor, linguarum Syriacae & Arabicae Regius Parisiensis Professor, Pentateuchum, & historicos libros, Jobum, & Psalmos ex Syro sermone vertit. Libros Josue, Judicum, Regum, & reliquos Veteris Testamenti ex Arabico Latinitate donavit, ediditque in Bibliis Polyglottis Parisiensibus. Floruit Anno MDCL.

GASPAR CASALIUS, Lusitanus, Johanni III. Lusitaniae Regi a sacris confessionibus, & ex Eremita Augustiniano Episcopus primum Leiriensis, deinde Conimbricensis, in Concilio Tridentino Clarus, scripsit Commentarios in Matthaeum, Marcum, & Lucam. Florebat post dimidium XVI. Seculi.

GASPAR MELO, Augustinianus, natione Hispanus, Boeturicis natus, edidit Commentarium in Apocalypsin impressum Vallisoleti An. MDLXXXIX.

GASPAR SALZEDO DE AGUIRRE, Hispanus, Primarius Theologiae Professor Beatiensis, edidit Allusiones Novi ad Vetus Testamentum vulgatas Gienii MDCVIII.

GASPAR SANCTIUS, Societatis Jesu, Hispanus, Centum-Puteolanus, Regius Complutensis Primarius Sacrarum litterarum Professor, pluribus voluminibus dedit Commentarios cum paraphrasi in IV. Libros Regum, Ruth, Esdrae, Nehemiae, Tobiae, Esther, Job, Machabaeorum. In Cantica Canticorum, quibus addidit expositionem Psalmi LXXVII. Edidit quoque Commentarios in Isaiam, Jeremiam, & Threnos ejus, Danielem, Ezechielem, & XII. Minores Prophetas. Seorsim iterum in Zachariam. In Actus Apostolorum. Praelo paratos reliquit commentarios in Sapientiae librum, & in Ecclesiastici Capita XXIV. Pius Sacerdos pia morte vitam coronavit Anno MDCIX.

GEORGIUS EDERUS, J. C. Frisigensis, Maximiliani II. Caesaris Consiliarius, plura edidit opera, praesertim tamen vulgavit Oeconomiam Bibliorum. Obiitque Anno MDXCIX.

GEORGIUS ESERUS, Germanus, Weyrensis in Austria superiori, Jesuita, Vitae Christi Monotesseron Evangelicum conscripsit. Claruit A. MDCLXX.

GEORGIUS MAYR, Germanus, Bojus, Jesuita, trium linguarum peritus, Novum Testamentum Hebraice, Graece, & Latine edidit. Obiit MDCXXX.

GEORGIUS POLYDORUS, Etruscus, Augustinianus, plura Epistolae ad Galatas loca commentariis suis inlustravit. Lucae An. MDCXXV.

GERARDUS MOSANUS, Ord. Praedicatorum, Provinciae Theutonicae, Bibliothecam Homiliarum in Evangelia de Tempore & de Sanctis per Annum ex Patribus concinnatam ab Laurentio Cumdio perfecit absolvit, & typis mandavit Lugduni Anno MDLXXXVIII. superstes tamen fuit Gerardus ad Annum usque MDXCIX.

GILBERTUS GENEBRARDUS, Gallus, Arvernus, ex Monacho Cluniacense Ord. S. Benedicti, Theologo Parisiensi & Regio Sacrae Scripturae Interprete Archiepiscopus Aquensis, vir apprime Hebraice doctus, & acerrimus fidei hostium debellator, praecipue autem adversus Hebraeos calamum acuit, eorum Thalmudicis libris viriliter confutatis. Edidit etiam commentarios in Cantica Canticorum, & in Psalmos, additis etiam Jambicis versibus ad expositionem adversus Throchaicam Theodori Bezae paraphrasin. In Joelem Prophetam cum adnotationibus trium Rabinorum. Chronologiae Sacrae librum unum. Chronographiae libros IV. quibus adjecti sunt libri Hebraeorum eodem Genebrardo interprete. Aliaque plura edidit ad Hebraeos spectantia, quae omnia singillatim exhibet Antonius Possevinus, apud quem etiam est reperire alia ejusdem Authoris, sed diversi generis opera. Mortem subiit Anno MDXCVII.

GODEFRIDUS HEZMANT, Gallus, Bellovacensis, Doctor Sorbonicus, & Canonicus Cathedralis Ecclesiae Bellovacensis, insignis Ecclesiastes, & Visitator laudatae Dioeceseos, operam dedit editioni Polyglottorum Parisiensium Vitrè. Morales etiam edidit reflexiones, seu ponderationes in Evangelium Matthaei. Naturae debitum rependit Anno MDCXC.

GUIDO LE FEVRE, Boderianus, Gallus, Graece, Hebraice, Syriace, & Chaldaice doctus, unusque ex iis, qui Antuerpiensibus Polyglottis Bibliis operam navarunt, edidit Novum Testamentum Syriace cum versione Latina, Grammaticam Chaldaicam, & Dictionarium Syro-Chaldaicum, Syriacae linguae prima elementa. Utque Baillet memoriae prodidit, diem complevit ultimum Anno MDXCVIII.

GUIDO TERRENUS, seu a Perpiniano, Quatuor unum, hoc est Concordiam Evangelicam cum commentariis edidit Coloniae MDCXXXI. plures etiam ibidem deinde typis mandatam.

GUILLELMUS ADER, Anglus, insignis Catholicus Medicus, edidit Tractatum de morbis Evangelicis (quem laudant etiam Protestantes, ut videre est *Tom. IX. Critic. Sacr.*) ut Christi virtutem et Divinitatem ex miraculorum gloria & pondere, praesertim in supernaturali incurabilium morborum curatione, manifestaret. Floruit ineunte XVII. Seculo.

GUILLELMUS ALANUS, vulgo ALLEN, Anglus, Lancastriensis, S.R.E. Cardinalis, Novum Testamentum cum aliis Anglice vertit A. MDLXXXII. & ad reformationem editionis Vulgatae Latinae a Gregorio XV. deputatus est. Viam universae carnis ingressus est Anno MDXCIV.

GUILLELMUS ALOTTUS, aliis ALLOLUS, Anglus, edidit Thesaurum Bibliorum utriusque vitae antitodum, secundum utriusque Testamenti historiam & veritatem, illudque vulgavit Antuerpiae Anno MDLXXVII.

GUILLELMUS BONJOUR, Gallus, Tholosanus, Ord. S. P. Augustini, opusculum edidit de nomine Joseph, aliisque Aegyptiacis nominibus. Romae superstes erat etiam Anno MDCCI.

GUILLELMUS COEFFETTAU, Gallus, Presbyter Secularis, & N. Nicolai Coeffettau germanus frater, inter Nostros toto tempore vitae ad ascesim, & solitudinem servandam convictor, sub nomine N. Antonii Nicolai du Bois edidit explicationem Epistolae B. Judae, ut a se vel levem gloriae famam averteret, sed eidem tanquam genuino Authori a Nostris etiam, recto criterio, & veritate servata, fuit adjudicata, ut praecetera videre est apud N. Jacobum Echardum. Vivebat laudatus Guillelmus Anno MDCXCVII.

GUILLELMUS ESTIUS, e patricia familia Gorgonii in Hollandia natus, Lovaniensis primum Doctor, deinde Doaci Professor, Seminarii primus Praeses, & illius Universitatis Cancellarius, inter Theologos nobilioris notae jure summo collocandus, sed Christiana pietate & Ecclesiastice perfectione insignior, plura, eaque omnia cedro digna, edidit opera, praesertim Commentarium in omnes Paulinas Epistolas,

las, quibus post ejus mortem ex suis met scriptis a Bartholomaeo Petri additi sunt commentarii in VII. Canonicas Epistolas. Adnotationes in difficiliora loca Sacrae Scripturae. Lovanii non fine sanctitatis odore transivit ad Dominum Ann. MDCXIII.

GUILLELMUS LINDANUS, Belga, Dordraceni ex parentibus Catholicis Patriciis Dordracenis ortus, Scientiarum & Christianae virtutis studio ab ipsa pene infantia deditus, ita in utroque profecit, ut brevi ad Theologiae, & linguarum, praesertim Graecae, & Hebraicae pleniorem notitiam pervenerit: quare Lovanii Doctoralem lauream consecutus Decani Hagae-Comitani, Consiliarii Regii, & Episcopi Ultrajectini per Bataviam, Frisiamque Vicarii munus exercuit; deinde Ruraemundensium apud Geldros Antistes designatus & consecratus, facile non est effari quanta vigilantia & zelo suum paverit gregem, quotve pro eo tulerit labores. Gandensis tandem Episcopus, in sliturna ita effulsit, ut ne dum Cardinalis Baronii, aliorumque inlustrium Romanae communionis Virorum, sed etiam Protestantium encomiis fuerit decoratus. Plura, eaque suspiciends, ne dum adversus Novatores edidit opera, sed etiam ad rem exegematicam pertinentia, nimirum De optimo genere interpretandi Scripturas Libros III. Panopliam Evangelicam, seu de Verbo Evangelico libros V. Paraphrasin, & Castigationes in Psalmum CXVIII. cum Isagoge, & Oratione Parasceuastica. Psalterium Vetus a mendis 600. repurgatum, & de Graeco, atque de Hebraico fontibus inlustratum. Paraphrases in Psalmos XXX. priores. Paraphrases in Psalmos ad laudes antelucanas decantari solitos. Mysticum Aquilonem, seu declarationem Vaticinii Jeremiae: *Ab Aquilone pandetur omne malum*: Conciones varias in Evangelia cum Morales, tum dogmaticas. Glaphyram in Epistolas Apocalypticas S. Johannis Apostoli ad Episcopos Catholicos. Paraphrasim in VII. Psalmos Poenitentiales. Cur necessaria sit SS. Bibliorum castigatio? ad Gregorium XIII. De Hebraicis Quaestionibus. De Victoria Christi contra Judaeos, & Judaizantes Bibliorum interpretes. Paraphrasin in Psalmum *Exurgat Deus*. Paraphasin in Cantica Canticorum cum adnotationibus variarum lectionum, & trium linguarum. In osculo Domini mortuus est Anno MDLXXXVIII.

GUILLELMUS OONSELIUS, Flander, Antuerpiensis, Ordinis Praedicatorum, S. Theologiae Licentiatus Lovanii, & Magister in Ordine renunciatus. Vir vitae integer, doctrina, & eloquio clarus, fervidus disertusque Evangelii praeco, plura scripsit, sed praecipue Officinam Sacram Biblicam praecipuarum dictionum S. Scripturae ordine alphabetico. Hieroglyphica Sacra, idest de Sacris Arcanis divinae Sapientiae in Scripturis. Teneramundae cedens, & a Priore benedictionem petens religiosissimus Doctor, ad pedes Prioris expiravit Anno MDCXXX.

GUILLELMUS SIRLETUS, Calaber, Stili In Regno Neapolitano natus, Theologus trium linguarum peritissimus, & S. R. E. amplissimus Cardinalis, Adnotationes confecit in varias Psalmorum Graecas lectiones. Adnotationes in Psalterium seorsim. Biblicum Apparatum, aliaque opera, quae Nicolaus Toppius in Bibliotheca Neapolitana percensef. Denatus est Anno MDLXXXV.

GUNDISALVUS DE LA CERDA, Hispanus, Eques Ord. Militaris, qui dicitur *Alcantarae*, Philippo II. a Sacris, scripsit Commentarium in Epistolam ad Romanos, editum Ulysipone Anno MDLXXXIII.

H

HENRICUS AQUILIUS, Arnhemius, Geldrus, edidit Paraphrasin Orationis Dominicae Coloniae MDLXVIII. Progymnasmatum de Passione Domini Libros III. Daventriae MDLXV.

HENRICUS JONGHEN, Hasselensis, Eburo, Ord. Minorum S. Theologiae Lector Jubilatus, Concionator emeritus, Provinciae Diffinitor, inter alia, quae edidit, vulgavit brevem elucidationem litteralem Libri Job. Scribendis libris, & laboribus Monasticis atritus vivendi finem fecit A. MDCLXIX.

HENRICUS LUYTENS, Belga, Mechliniensis, e Pastore Ecclesiae Parochialis S. Lamberti in Muysen Canonicus Ecclesiae Metropolitanae D. Rumoldi, edidit enarrationes in plura Evangelia Dominicalia. Obiit Anno MDXCIII.

HENRICUS MARCELLIUS, Societatis Jesu, natione Belga, patria Rosmaliensis, Philosophiam Machesim, & Theologiam pluribus, eisque conspicuis, in locis docuit, pluraque edidit opera, praesertim Canones explicandi Sacram Scripturam, & Commentarium in Librum Josue. Spiritum Deo reddidit Bambergae Anno MDCLXIV.

HENRICUS PHILIPPI, Societatis Jesu, Arduennas, ex fano S. Huberti, S. Theologiae Doctor, & Scholasticae ne dum, verum etiam Sacrae Scripturae Professor in Caesareis Academiis Graecensi, Viennensi, ac Pragensi, a studiis, & Confessionibus Ferdinando III. Hungariae Regi, plura edidit opera, praesertim Manuale Chronologicum Veteris Testamenti. Notas, & Quaestiones Chronologicas in Pentateuchum. Notas, & Quaestiones Chronologicas in Prophetas Majores, & Minores. Chronologiae Veteris Testamenti adcuratum examen. Spiritum efflavit Anno MDCXXXVI.

HENRICUS RAMPEN, Huensis, Eburo, Linguam Graecam, Philosophiamque Lovanii in Pedagogio Lilii docuit, Doctor deinde S. Th. & SS. Litterarum Professor, aliisque praeclaris muneribus in Belgio functus, edito Commentario in IV. Evangelia, simul cum concordia litterali, defunctus est Anno MDCXLI.

HIERONYMUS ALMONAZIR, Ord. Praedicatorum, Sac. Theologiae Magister, & in pluribus Academiis, Burgensi, Complurensi, ac Pinciana Professor, Graece, & Hebraice doctus, edidit Commentaria in Cantica Canticorum duobus Tomis comprehensa nimia eruditione referta, Complut pie deviait Anno MDCIV.

HIERONYMUS BAPTISTA DE SELLAN DE LANUZA, Ord. Praedicatorum, natione Hispanus, gente Aragonus, insignis S. Th. Magister, in Caesaraugustana Universitate SS. Litterarum Interpres, vir eximiae probitatis, Philippo II. Hispaniarum Rege nominante Episcopus Balbastrensis inauguratus, haud facile est effari, quanta vigilantia, qua prudentia, quove spiritu concreditum sibi gregem paverit, ac custodierit. Edidit autem varios Tractatus, variasque Homilias egregias in Evangelia Quadragesimae, & Festum Corporis Christi tribus voluminibus, Hispanico tamen sermone, sed Latio donata a F. Onesimo Klen Capuccino Yprense. Pius autem, & doctissimus N. Episcopus non fine sanctitatis odore, nec fine miraculorum fama mortuus est in osculo Domini Anno MDCXXX.

HIERONYMUS FLORAVANTIUS, Italus, Romanus, Societatis Jesu Sacerdos, edidit explanationes in nonnulla loca S. Scripturae. Decessit Anno MDCXXX.

HIERONYMUS LORETE, seu LAURETUS, Catalaunus, Cervariensis, Benedictinus Montis-Serrati, edidit Sylvam Allegoriarum S. Scripturae Anno MDLXX. & Genealogiam Virorum, ac Mulierum S. Scripturae MDLXVIII.

HIERONYMUS OSORIUS, *Senior* dictus ad differentiam alterius ejusdem nominis cognominisque, sui Nepotis, dicti propterea *Junioris* (de quo actutum) nobili genere Olysipone in Lusitania natus, Graece, & Latine nimium doctus, edidit commentariorum in Epistolam ad Romanos Libros IV.

Pa-

Paraphrasin in Jobum. In Psalmos. In Proverbia Salomonis. In Isaiam. Commentarios itidem in Parabolas Salomonis. In Oseam. In Zachariam. In Evangelium Johannis autem Orationes XXI. Alia quoque, & varii argumenti, opera edidit, quae in Bibliotheca Hispanica est legere. Vitam cum religiosissima morte commutavit Anno MDLXXX.

HIERONYMUS OSORIUS, alter, & *Junior* dictus, quia Senioris ex fratre nepos, Canonicus Eboracensis, edidit Adnotationes in Senioris Osorii Paraphrasin Psalmorum, & Cantici Canticorum cum aliis brevibus adnotationibus. Floruit A. MDXCII.

HIERONYMUS PRADUS, *Bajocensis*, Hispanus, Societatis Jesu Theologus, scripsit in priora XXVI. Capita Ezechielis. In posteriora autem scripsit Villalpandus (de quo infra) Alia itidem scripsit, quae P.Alegambe refert, inedita. Romae decessit Anno MDXCV.

HIERONYMUS SERIPANDUS, Ord. Eremitarum S. P.Augustini, Neapolitanus, Trojae in Apulia natus (Neapolitanum Equitem eum dicit Nicolaus Toppius in *Bibliotheca Neapolitana*) insignis proculdubio, celeberrimusque S.Th. Magister, Aquilanus primum Episcopus, deinde nominante Carolo V. ad Salernitanam Ecclesiam evectus, & a Pio V. R.P. purpura decoratus, ad Tridentinam Synodum Legatus missus, notum est cunctis, quam spectabilis clarusque fuerit Ecclesiae universae. Commentarios edidit in omnes Paulinas, aliorumque Apostolorum Canonicas Epistolas. In eadem Tridentina Synodo diem clausit extremum A.MDLXIII.

HIERONYMUS VIELMIUS, Venetiis in Italia natus, & Orbi Litterario ex omnigena scientia clarus, Praedicatorum Ordinem professus, ibique lauream magistralem per omnes scholasticos agones adeptus, Romae & Patavii Cathedram regens, ceteros inter discipulos auditorem habuit S.Carolum Borromaeum, a quo utpote dilectissimus Magister tenero fovebatur amore. Argolicensis in Peloponeso inauguratus Episcopus Concilio Tridentino interfuit. Edidit librum de opere sex dierum. Commentarium In Epistolam ad Hebraeos. Ad Ecclesiam Eumoniensem evectus, eamque per XII. Annos moderatus, vivere desiit Anno MDLXXXII.

HILARION, Genuensis, Monachus Benedictinus, Congregationis S.Justinae, seu Casinensis, edidit Commentarios, seu animadversiones ad IV. Evangelia. Obiit Anno MDLXXXV.

HIPPOLITUS CARACCIOLUS, Neapolitanus Eques, ad Canonicos Regulares convolans, eximiusque Theologus ac Orator effectus, varias edidit Conciones, variasque Homilias, & diversi Argumenti Tractatus. Edidit praecipue Commentarium in illud *Ecce ascedimus Jerosolymam &c.* scripsit etiam de Mirabilibus Christi resurgentis. De Passione Domini. De victoriis Verbi Divini &c. quae omnia Typis Venetiis fuerunt commissa Ann.MDXCIX.

HONORIUS-JOSEPHUS BRUNET, Parisiensis, Carmelita, edidit Prolegomena in Sacram Scripturam, seu Quaestiones in Novum, & Vetus Testamentum. De libris Canonicis, & Apocryphis. Paucis fortasse ab annis fato cessit.

HUBERTUS PHALESIUS, Antuerpiensis, Coenobii Affligemiensis, O. S. Benedicti, edidit Concordantias Bibliorum variis locis expurgatas, cum praeambulis ad easdem Anno MDCXLII.

HYACINTHUS CHALVET, Gallus, Occitanus, Tholosae e nobili Chalvetiorum stirpe natus, & in Ordine Praedicatorum (cui nomen dedit) eximius Ecclesiastes, & insignis S.Theologiae Magister, inter plura, quae edidit, Theologica opera XII. Voluminibus comprehensa, dedit, quae V. Tomo extat, Cosmopaejam, sive Philologiam Sacram, in qua Opera sex dierum plene expenduntur. Seorsim edidit Vitam Jesu Christi. Et de Incarnatione Verbi. Mortem haud improvisam pius, doctusque Scriptor hilaris excepit Anno MDCLXXXIII.

I

JACOBUS-BENIGNUS BOSSUET, Divionensis in Gallia e praeclarissima stirpe natus, Sorbonicae, & Navarricae Academiarum Theologus insignis, ad Meldensem Episcopatum adsumtus plura scripsit, praesertim adversus Protestantes, quos viriliter confutavit. Edidit etiam expositiones in Psalmos. In Proverbia, Ecclesiasten. Cantica Canticorum, & Apocalypsin, quam praecipue adversus Heterodoxos Romanam Ecclesiam impetentes expendit, & ita erudite, ut etiam ex testimonio doctiorum Acatholicorum Grotii, Vossii, Chaumantii, aliorumque nimium ex ea fuerit Author commendatus. Explicationem specialem adjecit ad illud Isaiae VII. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium* ad Judaeorum confutationem, quo etiam ex momento ad repellenda sphalmata, & blasphemias eorundem peculiarem edidit commentarium in versiculos XVII XVIII. & XIX. Psalmi XXI. *Foderunt manus meas, & pedes meos* &c. Fere Octogenarius mortuus est A.MDCCIV.

JACOBUS BONFRERIUS, Societatis Jesu, natione Belga, patria Dionatensis, Doctor Duacenus, Theologiae simul, & Sacrarum litterarum Professor, edidit Commentarios in Pentateuchum una cum praeloquio ad S.Scripturae intelligentiam. In Josue. In Judices. In Ruth. In Libros Regum, & Parallpomenon. Onomasticum Urbium, & locorum S.Scripturae. Paratum reliquit Tomum alterum, quo ceteros historicos libros Esdram, Nehemiam, Tobiam, Judith, Esterem, & Machabaeos, explicabat: similiter Commentarios in Evangelia. Actus Apostolorum, Paulinas Epistolas, & Commentarium in Psalmos, jamque confecerat usque ad XXXIV. quando jam Coelo maturum mors occupavit Tornaci Anno MDCXLIII.

JACOBUS DE BORDES, Normanno-Constantiensis, Capuccinus, scripsit Paraphrasin, & expositionem omnium figurarum Apocalypseos duobus voluminibus. Obiit Anno MDCLXIX.

JACOBUS CORBIN, Gallus, Bituricensis, Catholico Regi a Sanctioribus Consiliis, Gallicam totius S.Scripturae translationem edidit, & Narrationem Parisiensis editionis Genevae peractae. De vita, morte, & resurrectione Jesu Christi Servatoris. Alia itidem opera edidit, quae Niceron, & Abbas le Clerc enumerant. Auream mortalitati coronidem posuit Anno MDCXLIII.

JACOBUS GORDONUS, Societatis Jesu, natione Scotus, Lesmoraeus, patria Aberdonensis, edidit Biblia Sacra cum commentariis ad sensum litteralem, & explicationem temporum, & locorum omnium, quae in Verbo Dei scripto habent obscuritatem, tribus Tomis comprehensa. Prope nonagenarius carnis trabeam deposuit Parisiis Ann. MDCXLI.

JACOBUS HYACINTUS SERRY, Ord.Praedicatorum, Gallus, Toloni in Provincia natus, Sorbonicus Doctor, in Patavino Lycaeo primarius Sac. Theologiae Professor, politioris litteraturae, sublimiorisque Theologiae Magister, ut ex operibus ejus, praesertim ex Historia de Auxiliis, colligere fas est. Exercitationes de Christo, & Deipara dedit, quas tamen ob asperiores quasdam criticas formulas Romanus Index notavit. Plura itidem MSS. reliquit, quae praelo subjicere nequivit morte praereptus, esto septuagenario major, sed moerentibus cunctis Ordinum coetibus, Anno MDCCXXXVIII.

JACOBUS JANSONIUS, Amstelodamus, Lovaniensis Doctor, Theologiae, & Sacrarum Litterarum Professor, Decanus Ecclesiae Collegiatae S.Petri, plura edidit, quae in Bibliotheca Belgica est legere, praesertim Commentarios in Cantica Canticorum. Commentaria, & expositiones in Psalmos Davidicos. Expositionem iteratam in Psalmos a prio-

ri diversam. Enarrationem in Propheram Job. Vitam Coccineam, seu Enarrationem Passionis Dominicae. Eapositionem in Evangelium S.Johannis. Annos natus LXXVIII. non sine sanctitatis odore requievit in Domino Anno MDCXXV.

JACOBUS LATOMUS, Junior, Jacobi Latomi Senioris nepos, Belga, Lovaniensis Canonicus, Psalmos Davidis, Threnos Jeremiae, & Cantica versibus reddita typis Plantinianis publicavit, vixit ad decrepitam usque aetatem, & deviait A. MDXCVI.

JACOBUS LE LONG, Gallus, Parisinus, Congregationis Oratorii Domini Jesu Sacerdos, & Bibliothecae Parisiensis Domus Praefectus, Linguarum Orientalium peritissimus, improbo labore, sedulaque cura, innumeris perlustratis Bibliothecis, edidit Bibliothecam Sacram, qua omnes Bibliorum editiones versionesque adnotavit, ut perviam faceret ad Sacrae Scripturae notitiam semitam rectam. Syllabum quoque in posteriori parte tradidit eorum, qui Concordias, & Harmonias Evangelicas concinnarunt. Vivebat adhuc sub initium XVIII. Seculi.

JACOBUS LOBETIUS, Leodiensis, Societatis Jesu, Historicus, Theologus, & Orator, Philosophiae Professor Duacensis per plures annos, inter plura, quae edidit cum Theologica, tum Moralia, tum Concionatoria, edidit quoque Quaestiones Theologicas, historicas, & morales in Evangelia per totum Annum cum de Tempore, cum de Sanctis. Tractatum de Sacra Christi passione, & morte. Octogenarius obiit Leodii Anno MDCLXXII.

JACOBUS A LOGENHAGEN, Antuerpianus, Ordinis S.Salvatoris, seu S.Birgittae, edidit Commentarium in Epistolam Canonicam S.Jacobi. Et ex operibus S. P. Augustini confecit Commentarium in Evangelium S.Lucae. Decessit An.MDCXI.

JACOBUS MERCATUS, Monachus Silvestrinus, Italus, eruditus Theologus, Latine, Hebraice, & Graece doctissimus, edidit Hebraicae linguae Phraseologiam, & Commentarium in Cantica Canticorum Anno MDCXIII.

JACOBUS PAMELIUS, Belga, Brugensis Doctor, & Canonicus primum Lovaniensis, e nobili stirpe natus, in Vett.PP.lectione, Ecclesiae disciplina, & historia versatissimus, ut ea id genus pluribus ejus operibus publici juris factis colligitur, edidit etiam Catalogum Commentariorum Veterum Selectiorum in universa Biblia. Commentarium in librum Judith, & in Epistolam ad Philemonem. Archidiaconus Audomaropolitanus, & Propositus S.Salvatoris Ultrajecti institutus, quam sancte munus obierit, vel ex eo est conjicere, quia omnium suffragiis faventibus a Philippo II. fuit nominatus Episcopus Audomaropolitanus. Cujus rei gratia, dum Bruxellam cogitat, in montibus Hannoniae morbo, & morte corripitur Anno MDLXXXVII.

JACOBUS SALIANUS, Societatis Jesu, natione Gallus, patria Avenionensis, edidit Annales Veteris Testamenti ab Orbe condito ad Christi adventum usque, & illorum epitomen seorsim. Octogenario major occubuit Anno MDCXL.

JACOBUS TIRINUS, Belga, Antuerpianus, Societatis Jesu, haud ignobilis Scriptor, candidi viri ingenii, multaeque, ac adcuratae eruditionis, edidit Commentarium in Novum, & Vetus Testamentum Tomis III. in quibus habentur etiam Chronicon Sacrum a condito Mundo usque ad excisam per Titum Urbem, & Templum Hierosolymitanum, Collatio antiquorum Ponderum, & Mensurarum cum modernis Italorum, Hispanorum, Belgarum &c. Explicatio idiotismorum linguae Hebraicae, & Graecae, qui saepius in Scripturis occurrunt, Et Controversiae, seu Quaestiones Fidei. Desiit agere in vivis Anno MDCXXXVI.

JACOBUS VELDIUS, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, natione Belga, patria Brugensis, Theologus Lovaniensis, & sui Ordinis Prior Provincialis, ac facundus Ecclesiastes; edidit Tabulas in Evangelia, & Epistolas Quadragesimales. Enarrationem Paraphrasticam Evangeliorum Quadragesimalium. Enarrationem Paraphrasticam Epistolarum Quadragesimalium. In Passionem Domini. Commentaria in Danielem Prophetam. In Threnos Jeremiae. Pro Fide Catholica in exilium ab haereticis ministris actus Audomaropoli obdormivit in Domino Anno MDLXXXIII.

INNOCENTIUS CYBO GHISIUS, Ordin. Pradicatorum, Italus, Ligur, Januensis nobilissima familia natus, Orator eloquentissimus, plura edidit opera, praesertim etrusco sermone conscripta, & prae ceteris Discursus in VII. Psalmos Poenitentiales II. Tomis, Gallice itidem versos a Johanne Bandovin. Scribere, & vivere desiit N. Anthor Anno MDCXII.

JOACHIM DE LA CHETARDIE, Gallus, Parisiensis, Parochus S.Simplicii, figuris aeneis incisis dedit Commentarium in Apocalypsin. Obiit incunte Seculo XVIII.

JOACHIMUS HOPPERUS, Frisius, Sneeae ex antiqua Hopperorum familia natus, Philosophus insignis, & Lovaniensis Jurisconsultus, ac Professor, quum plura ad Jus Caesareum spectantia scripserit, edidit quoque Paraphrasin & explicationes in Psalmos. Obiit Anno MDLXXVI.

JOHANNES ALBA, Hispanus, Carthusianus, omni eruditionis genere insignis, edidit Selectas adnotationes in varia Utriusque Testamenti difficilima loca. Vita functus est Anno MDXCI.

JOHANNES BAPTISTA DUHAMEL, Gallus, Vivensis in Dioecesi Bajocensi, Oratorii Domini Jesu Sacerdos, maximis animi dotibus excellens, inter alia, quae publici juris fecit, edidit Institutiones Biblicas, Notas ad Biblia Vulgata (quibus P.Taurmine Societatis Jesu addidit Tabulas Chronologicas, ac Geographicas) Commentarios in Psalmos, Libros Salomonis, & Ecclesiasticum cum textu. In Pentateuchum sine Textu. Octogenario senior occubit Anno MDCCVI.

JOHANNES BAPTISTA RICCARDO, Neapolitanus, Casertanus, Ord. Praedicatorum S. Th. Magister eruditissimus, Provinciae Regni Prior Provincialis edidit Commentarios Allegoricos in XV. Psalmos Graduales. Trabeam carnis deposuit Neapoli in suo Conventu S. Dominici Majoris Anno MDCLI.

JOHANNES BAPTISTA VILLALPANDUS, seu VILLAPANDUS, Societatis Jesu, natione Hispanus, patria Cordubensis, Hieronymo de Prado (supra laudato) in Ezechiele inlustrando, & Templo Salomonis describendo, delineandoque per Architecturae scientiam, qua plurimum excellebat, mutuas operas tradidit, addiditque ei commentarios in duo capita sequentia. Edidit etiam de postrema Ezechielis Prophetae visione Partem Secundam. Apparatum Urbis, & Templi Jerosolymitani. Romae occubit Anno MDCVIII.

JOHANNES BENCE, Gallus, Doctor Sorbonicus, edidit Manuale in omnes Paulinas Epistolas Lugduni MDCVIII.

JOHANNES BOUDINUS, Furnensis, Flander, Senator primarius in Patria, edidit eruditum Commentarium de Jesu Christi in terra versantis vita, rerumque gestarum gloria. Iterum Compendium de rebus aeternis ad Vitam Christi pertinentibus Antuerpiae Anno MDXCI.

JOHANNES BOURGESIUS, Malbodiensis, Societatis Jesu Philosophus ac Theologus inlustris, sed sanctimonia praesertim clarus, plura edidit, quae in Bibliotheca Belgica, & Societatis est legere, sed ad rem nostram Historiam & Harmoniam Evangelicam Tabulis, & Quaestionibus explicatam. Commentarios in Psalmos. Tempus cum aeternitate commutavit Anno MDCLIII.

JOHANNES DU BUISSON. Vide *Joh. Rubus*.

JOHANNES BUSTAMANTIUS, Hispanus, Complutensis, & illius Universitatis primarius Medicinae Professor, edidit Tomos II. de Animalibus S. Scripturae. Vivebat Anno MDXCV.

JOHANNES CAPETIUS, Belga, ex Pago de Ascq in Insulensi Agro, Lovanii Professor Philosophiae, & Th. Licentiatus, ac Canonicus Ecclesiae Collegiatae S.Petri, plura edidit Polemica, Historica, & Moralia, praesertim vero Commentarios in Pauli, & ceterorum Apostolorum Canonicas Epistolas. Obiit Insulis Anno MDXCIX.

JOHANNES CNYFF, Patricii sanguinis, Ultrajectinus, Ordinis Minorum, primus Episcopus Groëningensis, Apostolici pectoris, ac spiritus, edidit Commentarios in Psalmos *Miserere*, & *De profundis*. Animam Creatori reddidit Anno MDLXXVIII.

JOHANNES COLUMBI, Societatis Jesu, Gallus, Manoescae in Provincia natus, edidit Commentarium in S. Scripturam a Genesi usque ad finem Librorum Regum Anno MDCLVI.

JOHANNES DIAZ DE ARZE, Hispanus, edidit Tractatum de Studiis Bibliorum Anno MDCXLVIII.

JOHANNES-EVERARDUS FOULLON, Societatis Jesu, Leodiensis, Graece doctissimus, edidit Commentarios Historicos & Morales in II. Libros Machabaeorum. Ultimum complevit diem Anno MDCLXVIII.

JOHANNES-EUSEBIUS NIEREMBERGIUS, Germanis Parentibus Matriti in Hispania natus, & Societati Jesu adscriptus, pietate pariter ac eruditione inlustris, varia edidit opera saepius typis commissa, praesertim de Origine Sacrae Scripturae, & Stromata Scripturae Sacra. Ad vitam mortis nesciam transivit Anno MDCLVIII.

JOHANNES FERDINANDUS, Ord. Praedicatorum, Hispanus, Villiensis in Aragonia natus, S. Th. Magister eximius, edidit Commentarium in Librum Ecclesiastae conlato Vulgato Textu cum Hebraico Anno Domini MDCXXI.

JOHANNES FERDINANDUS, alter, Toletanus, Societatis Jesu, Hebraice & Graece doctus, edidit Thesaurum Divinarum Scripturarum juxta PP. sententias. Migravit a Seculo Anno MDXCV.

JOHANNES-GENESIUS DE SEPULVEDA, Hispanus, Cordubensis, Canonicus Salmantinus, inter primarios Hesperiae Juris Consultos, Theologosque sui temporis habitus, Caroli V. Historiographus, & Theologus, praesertim edidit ex S.Ambrosio Commentarium in Cantica Canticorum. Vulgavit etiam quamplura cum Juridica, tum Theologica opera. Fato cessit Anno MDLXXI.

JOHANNES GUALVARRO, ET ARMENTA, Hispalensis, Eremitarum S. P. Augustini S.Theologiae Magister, Latine edidit Homilias in Dominicas Adventus & Festa occurrentia Anno MDCXVII. Hispanica Glossam moralem in Evangelia Quadragesimae An. MDCXXII.

JOHANNES HAYUS, seu DE LA HAYE Ord.Minorum, Gallus, Parisinus, primarius Theologiae Professor, & postea Ludovici XIII. ac Reginae Ecclesiastes, edidit in Genesim Commentarios, quibus praefixit Titulum *Arbor Vitae*. Edidit etiam Biblia Magna, seu Commentarios in omnes utriusque Foederis libros ex Menochio, Sa, Gagnaeo, Tirino, & Estio. Tandem Maxima Biblia concinnavit, quibus adposuit etiam Lyrani expositionem, sed detraxit Postillas Sa, ut adnotavit Calmetus. Obiit Anno MDCLXI.

JOHANNES A JESU MARIA, olim Johannes de S. Petro, natione Hispanus, patria Calaguritanus, Carmelita excalceatus, vir aeque pius ac doctus, edidit Librum Job paraphrastice explicatum. Cantici Canticorum Interpretationem. Lamentationibus Jeremiae tres adjecit paraphrases, historicam, allegoricam, & tropologicam. Expositionem dedit Psalmorum XLI. LXXXIII. & CXXXVI. ut praeteream cetera ejus opera ascetica mystica & concionatoria. Terrenam vitam cum feliciori commutavit Anno MDCXIV.

JOHANNES ISAACUS, ex Hebraeo Christianus, & Linguae Sanctae Professor Coloniensis, scripsit defensionem Veritatis Hebraicae Sacrarum Scripturarum. Emortualis ejus Annus fuit MDLXXVII.

JOHANNES LORINUS, Gallus, Avenionensis, Jesuita, edidit Commentarios in Leviticum, Numeros, Deuteronomium, & in Librum Psalmorum tribus Tomis. In Ecclesiasten. In Psalmum LXIII. seorsim. In Sapientiam Salomonis. In Acta Apostolorum, & in Epistolas Canonicas. Vita functus est Anno MDCXXXIV.

JOHANNES-LUDOVICUS DE LA CERDA, Societatis Jesu, Toletanus, Theologicis nedum, sed etiam Philosophicis, ac humanioribus expolitus scientiis, plura edidit opera, quae universim ab Eruditis commendantur, praesertim vero *Adversaria Sacra*, quibus fax praefertur ad intelligentiam Sacrarum Scripturarum. Dedit etiam Psalterium Graeco-Latinum cum Scholiis. Decessit octogenario senior Anno MDCXLIII.

JOHANNES MABILLONIUS, Gallus, Campanus, Benedictinus Congregationis S.Mauri, eximiae virtutis singularisque eruditionis Asceta, cujus opera nulla non mirabitur aetas, cetera inter, quae universim laudantur ab Eruditis, in Tractatu de Studiis Monasticis praesertim egit de Studio Sacrae Scripturae, ubi ad rem nostram non levem, nec modicam supellectilem, esto strictim, exhibet. Annos natus LXXVI. denatus est Anno MDCCVII.

JOHANNES MALDERUS, Belga, Leeuwis, S. Petri Territorii Bruxellensis municipio, honestisque parentibus natus, pietate prudentia comitata doctrina & gravitate morum praeluxit, Lovaniensis S. Th. Doctor & Professor, & Canonicus S. Petri, plurima ad Theologiam spectantia edidit, deditque etiam Commentarios in Cantica Canticorum. Ad Cathedram Episcopalem Antuerpiensem adsumtus cum eam optime rexisset per Annos XXIII. Annos natus LXXI. ad mercedem suorum laborum studiorumque fuit evocatus Anno MDCXXXIII.

JOHANNES MALDONATUS, Societatis Jesu, in ea Hesperiae parte natus, quae dicitur Magistratus S. Jacobi, in Regiis aedibus Theologus, Graece, Hebraice, & Latine doctissimus, adversus Novatores scriptis nedum, verum & disputationibus insignis fidei pugil, plura edidit Theologica opera, & in Sacram Scripturam Commentarios in IV. Evangelia. In IV. Prophetas Jeremiam, Baruch, Ezechielem, & Danielem. Expositionem in Psalmum CIX. Plura meditantem vix quinquagenarium mors rulit a Mundo Anno MDLXXXIII.

JOHANNES MARIANA, Jesuita, pariter, & Hispanus, patria Talabricensis, Theologus, & Historicus insignis, praeter Historica, Exegematica dedit, nimirum, de ponderibus, & mensuris. De die mortis Christi & Anno. Scholia brevia in utrumque Testamentum, ubi etiam Proverbia Salomonis, Ecclesiasten, & Cantica Canticorum Elegiaco carmine reddidit. Exercitam senectutem perduxit usque ad diem XVII. Februarias Ann. MDCXXIV.

JOHANNES MARTIANAY, Gallus, Occitanus, Ordinis S.Benedicti, Congregationis S.Mauri, trium Linguarum peritissimus, Psalteria tria Gallice versa cum notis literalibus, harmonicis, & ethicis dedit. Pro Hebraico textu, & Vulgatae Scripturae Chronologia Vindicias adversus Pezronium edidit, & continuationem earumdem Vindiciarum contra Vossium, & Pezronium. Vulgatam quoque Antiquam Latinam, & Italam versionem Evangelii secundum Matthaeum promulgavit. Methodum

etiam

tiam explicandi Sacram Scripturam. Harmoniam Analyticam plurium sensuum Novi & Veteris Testamenti. Prodromum Biblicum expositionis Bibliorum ex ipsa mee Divina Scriptura. Commentarium In Psalm. *Exurgat Deus &c.* Ex ipsius S. Hieronymi operibus edidit Bibliothecam Divinam, ubi praecipue agit de libris Canonicis Novi, & Veteris Testamenti, variisque Bibliorum versionibus. Aliam Vulgatam editionem adorius est vir insignis, qui vivere in hac lacrymarum valle desiit Anno MDCCXVII.

JOHANNES-MATTHAEUS CARIOPHILUS, Cretensis, Archiepiscopus Iconiensis, ex XXIII. Codicibus MSS. Graecis variantes Bibliorum lectiones congessit. Mortuus est Anno MDCXXXVI.

JOHANNES MIRANDA, Hispanus, Ord. Minorum, edidit opus de sensibus S.Scripturae Anno MDCXXV.

JOHANNES MORINUS, Gallus, Blesensis, e Calviniana secta ad Catholicam fidem vocatus a F. R. Cardinale Petronio, & Congregationi Oratorii Domini Jesu adscriptus, peritissimus Orientalium linguarum, in Sacris Ritibus, & Ecclesiastica historia admiraculum usque eruditus, ut ea aliis ejus operibus liquido constat, edidit etiam Pentateuchum Samaritanum cum versione Latina, in Bibliis Polyglottis Parisiensibus, Biblia Graeca ex Latina juxta duplicem Romanam editionem vulgavit, & variantes lectiones ea Pentateucho Samaritano collegit. Edidit pariter suas Exercitationes Biblicas omnium ore laudatas. Exercitationes Ecclesiasticas in utrumque Samaritanum Pentateuchum. Diatribam Elencticam de sinceritate Hebraei, Graecique Textus dignoscenda, & animadversiones in Censuram exercitationum ad Pentateuchum Samaritanum. Opuscula Hebraeo-Samaritica, ubi extant Grammatica & Lexicon Samaritica. E mundo exivit vir gloriae immortalis Anno MDCLIX.

JOHANNES NEERCASSEL, Gorgomiensis, Batavus, & Oratorii Berulliani Sacerdos, doctrina non minus eximia, quam singulari pietate enitens, e Cathedra, & e suggestu docuit, Sacris Missionibus incumbens facile haud dictu est quos subierit labores, quotve sparserit sudores in animarum salute promovenda, praecipue dum ab Alexandro VII. datus Coadjutor Archiepiscopo Philippensi Balduino Catzio Vicario Apostolico, ad fidem orthodoxam promovendam, ad abigendas haereses, ad vitia extirpanda omnes intendit nervos, & artus. Castoriensis Episcopus consecratus magis magisque insudavit, ut boni vigilisque Pastoris partes obiret inter tumultus illius aetatis Belgium perturbantes. Plura Polemica, ac Moralia opera dedit, sed ad rem nostram Tractatum de lectione Scripturarum. Dissertationem de Interprete Scripturarum. Laboribus fractus, ascesi maceratus, meritis onustus ivit ad Dominum Anno MDCLXXXVI.

JOHANNES DE PARYS, Belga, Antuerpiensis, Jesuita, Concionator insignis, Margaritam Evangelicam, seu Vitam Christi ex IV. Evangeliis ordinate dispositam vulgavit Antuerpiae MDCLXXVII. cum Auctario MDCLX. Obiit MDCLXX.

JOHANNES PASTRUIT, Dalmata, qui & Romae docuit, Hebraice, & Graece nimium peritus, Tractatum edidit de Siclis, aliisque ad Sacrae Scripturae Intelligentiam. Obiit Anno MDCCVIII.

JOHANNES-PAULUS PALENTERIUS, a Castro Bononiensi, Ord. Minorum Conventualium, Episcopus Laquedoniensis, Theologus eximius, edidit Commentarios in Psalterium, & Libros Machabaeorum. Obiit Neapoli Anno MDCXIV.

JOHANNES-PETRUS DE VERHOST, Episcopus Arbis in Dalmatia, lucubravit Commentarium in Machabaeos, cui praefixit titulum *Sacrae militiae typus, & historia*, praemissis etiam Prolegomenis utilibus, ac eruditis. Florebat ineunte Seculo XVIII.

JOHANNES PINEDA, Hispalensis, Societatis Jeso Theologus, edidit Commentarios in Jobum, similiter Libros VIII. de rebus Salomonis; Commentarium in Ecclesiasten, & Praelectionem in Cantica Canticorum. Devixit Anno MDCXXXVII.

JOHANNES PONTASIUS, Doctor Parisiensis, volumen unicum edidit in Pentateuchum, ubi innumeras exegeticas quaestiones resolvit, antitheses in speciem S.Scripturae conciliat, exactaque critice adtentis Hebraico, Chaldaico, Syriaco, Graeco, aliisque textibus, rem totam expendit. Vivebat Anno MDCXCI.

JOHANNES REYNOLES, Gallus, Ord. Minimorum S.Francisci de Paula, lucubravit Quaestiones litterales, & morales in Zachariam, quas typis mandavit. Morti succubuit Anno MDCXXXI.

JOHANNES RUBUS, vernacule DU BUISSON, Hannonius, Belga, Viletanus ex agro Athensi, Lovanii Philosophiae, & Duaci S.Th.Doctor ac primarius Professor, atque Academiae Cancellarius, typis mandavit Harmoniam Evangelicam. Facultatibus suis pauperibus erogatis ad coeleste praemium transiit Anno MDXCV.

JOHANNES-STEPHANUS MENOCHIUS, Jesuita, natione Italus, patria Papiensis, Latine scripsit brevem explicationem sensus litteralis totius Sacrae Scripturae Tomis II. comprehensam. Hieropoliticae, seu Institutionis politicae e Sacris Scripturis depromtae Libros III. Institutiones Oeconomicae e Sacris litteris Libros II. De Republica Hebraeorum Libros VIII. Historiam Vitae Christi: Vale Mundo dixit Anno MDCLV.

JOHANNES-VINCENTIUS A S. MARTIALI, Lemovicensis, Ord. Floriacensis, edidit expositionem in Epistolam ad Philemonem. Abiit Anno MDCXLVIII.

JOSEPH DE LA CERDA, Hispanus, Matritensis, Ordin. S. Benedicti, S.Theologiae Magister Salmanticensis, varia edidit exegematica opera. De Maria. De Verbo incarnato. De S.Josepho. Commentarium litteralem, & moralem in Historiam Judith. Requievit Anno MDCXLV.

JOSEPHUS-MARIA PERRIMEZZI, Ordin. Minimorum S.Francisci de Paula, natione Calaber, Paulae in Regno nostro natus, Theologus juxta, & Ecclesiastes insignis, pro merito a Clemente XI. ad Ravellensem Ecclesiam evectus, deinde ad Oppidensem translatus; tandem dimissa Pastorali cura, Archiepiscopus Bostrensis renunciatus, & institutus Examinator Episcoporum, & Qualificator S.Officii in Urbe, plura varii argumenti conscripsit opera cum Latine, tum Italice; praesertim ad rem nostram Latine Opusculum de natione Tortorum Christi. Similiter in Theologico Cursu sex voluminibus comprehenso, De Sacra Scriptura, ejusque versionibus, & authentica quidditate &c. Et Integro Volumine De Christo Domino in Evangeliis descripto, ubi de Evangeliorum veritate agit, & ex professo De Christo, & Deipara Historice Dogmatice Scholastice scribit. Septuagenarius Romae obdormivit in pace Anno MDCCXL.

JOSEPHUS-MARIA THOMASIUS, Clericus Regularis Theatinus, natione Siculus, patria Alicatensis, nobilissima stirpe e Principibus Cosyrae natus, S. R. E. Cardinalis amplissimus, litteris tamen, & sanctitate, plusquam sanguine, & purpura Eminentissimus, cetera inter praeclara, quae edidit, opera, vulgavit Psalterium juxta duplicem editionem Romanam, & Gallicam, seu Gothicam Francorum, cum Canticis: item Sacrorum Bibliorum, juxta editionem seu LXX. Interpretum, seu B.Hieronymi veterem, Titulos, seu Capitula, Lectiones, & Stichometries ex majori parte ante annos mille in Occidente usitata una cum antiquis prologis, argumentis &c. Sanctitatis, & Miraculorum fama industria Mundum oblene devicit A. MDCCXIII.

JOSEPHUS-MARIA TRAINITUS, Messanensis,

nensis, Tertii Ordinis S.Francisci, Theologus insignis, ac humanioribus literis nimium expolitus, plura edidit, praesertim Disquisitiones Biblicas, & Morales. Vivebat Anno MDCCXIV.

JOSEPHUS PATIN, Gallus, Delphinas, Ord. Praedicatorum, Avenionensis, S. Theologiae Professor, amoenioribus etiam delectatus Musis, Poëta, & Orator insignis, plura edidit, praecipue Theologiam Evangelicam, seu Tractatum de Vita, Morte, Resurrectione, & Adscensione Christi. Theologiam Exegeticam, seu Tractatum de Sacris Bibliis. Vivebat Anno MDCCXX.

JOSEPHUS STEPHANUS, natione Hispanus, patria Valentinus, Episcopus Oriolanus, edidit Commentarios in Libros Machabaeorum, quos inscripsit De sacro bello Religionis caussa suscipiendo. Clausit lumina morti Anno MDCIV.

JOSEPHUS DE THAMAYO, Societatis Jesu, natione Hispanus, patria Hispalensis, Missionarius, & Theologus conspicuus, scripsit Expositiones Morales in Hexaëmeron. In Jobum litterales. Et adversus errores Immanuelis Aboad Rabbini Synagogae Amstelodamensis. Vivebat Anno, quo Bibliothecham Societatis edidit P.Alegambe MDCLXXVI.

JOSEPHUS TURRE, Ligur, Genuensis, Ord. Praedicatorum S. Th. Magister, typis mandavit Institutiones ad Verbi Dei scripti Intelligentiam quatuor Voluminibus comprehensas, quibus ea omnia expendit, quae ad veritatem, authoritatem, authenticam conditionem, variasque editiones Scripturarum pertinent, adnotatis etiam Heterodoxis, qui Divinae Scripturae libros ventilarunt, aut in dubium verterunt, aliisque itidem expensis, quae ad rem exegematicam pertinent, sive Polemica ea sit, sive Historica. Vivebat Anno MDCCXII.

JULIUS ALENIUS, Italus, Brixiensis, Jesuita, ob erudicionem Confucius Occidentis apud Sinas dictus, Vitam Christi, Passionem, & mortem ex IV. Evangelistis Sinice descripsit. Obdormivit in Domino Anno MDCXLIX.

JULIUS BARTOLOCCIUS, de Celleno, Etruscus, Congregationis Reformatae S.Bernardi, Hebraicae linguae Professor in Collegio Neophytorum Romae, & Abbas S.Sebastiani ad Catacumbas, Librum Tobiae ex Hebraeo, & Cantica Canticorum ex Chaldaeo Latinitate donavit. Edidit quoque Bibliothecam Rabbinicam, qua Rabbinorum dictis blasphemias Hebraeorum retundit, eorumque insaniam manifestat. Ingressus est viam universae carnis Anno MDCLXXXIII.

JULIUS ROGERIUS, Italus, Protonotarius, & Secretarius Apostolicus, Abbas Lamularum, apud Regem Poloniae Apostolica legatione functus, inter alia, quae typis mandavit, edidit opus de Libris Canonicis, & alterum De Sensibus Sacrae Scripturae. Vivebat Seculo XVI. labente.

IGNATIUS-HYACINTHUS AMAT DE GRAVESON, Ord.Praed.Gallus in Provincia natus ex nobilissima familia Marchionum de Graveson, vir eximiae ingenuitatis, & exactioris observantiae custos, omnibus ex morum suavitate charus, omnibusque ex politiori Theologia, puriorique scientia spectabilis, ne dum inter Sorbonicos Doctores computatus, sed etiam Romae inter Casanatenses Theologos adscriptus Litterariam Rempublicam suis scriptis exornavit. Et ne a praesenti materia pedem removeamus comendanda sunt Tractatus de Mysteriis & Annis Christi, Historia Veteris Testamenti Dissertationibus distincta, & Tractatus de Sacra Scriptura. Post mortem Benedicti XIII. cui charissimus erat, ad suos gentiles redux, ibique jam grandaevus migravit a Seculo Anno circiter MDCCXXXII.

ISAAC HABERTUS, Gallus, Parisiensis, Episcopus Vabrensis, edidit Parisiis MDCLVI. Commentarios in utramque Paulinam epistolam ad Timotheum, & in postremas duas perpetua consensione. E vivis abiit Anno MDCLXVII.

ISAAC-LUDOVICUS LE MAITRE, vulgo DE SACI, Presbyter Gallus, nobili Parisina familia natus, unusque e Portus Regalis incolis, piis operibus, litterarum studio, ac solitudini nimium addictus, Gallicam Bibliorum editionem dedit, (praecipue tamen versionem Psalmorum ex Hebraeo textu, & Vulgata versione) cum suis eruditis Commentariis litteralibus, ac moralibus. Seorsim itidem Commentarium in Psalmum *Beati immaculati* ad devotionem fovendam. Advertendum tamen est, quod Dominus de Saci, non omnia ex suo molitus est, sed Thomas du Tosse Rotomagensis e suo contulit Jeremiam, Danielem, Ezechielem, & Evangelia. Reliquum vero Sacrorum librorum Alius e Saci schedis ornavit, De qua re consulendi sunt Dupinius, & Calmetus. Vivere autem desiit Dominus de Saci Anno MDCLXXXIII.

L

LAELIUS BISCIOLA, Italus, Mutinensis, a S. Ignatio de Loyola Romae in Societatem admissus, Graece doctissimus, & in Theologicis nimium versatus, edidit Rerum in omni Philologiae genere excellentium duo volumina, quorum posterius continet Observationum Sacrarum libros XII. Digressionum in Evangelia Matthaei, & Johannis, nec non in Epistolas ad Romanos, Galatas, & Hebraeos Libros IV. Edidit etiam Discursus III. super Epistolam Baruch Prophetae ad Hebraeos captivos in Babylonia. Grandaevus vivendi finem fecit Anno MDLXVIII.

LAELIUS TORRENTIUS, vulgo VAN-DER-BEKEN, Belga, Gandavensis, ex Archidiacono Brabantiae in Ecclesia Leodiensi, illiusque Principis Vicario Generali II. Antuerpiensium Episcopus, tandem III. Mechlinensium Archiepiscopus institutus, in omni re litteraria, etiam in Poesi eximius, scripsit de Partu Virginis Libros III. versu Lyrico. De Vita S. Pauli Libros II. versu Heroico. Bruxellis decessit Anno MDXCV.

LAEVINUS LEMNIUS, Ziriczaeus, Zelandus, Medicinae Doctor, quam XL. & amplius annis exercuit comitate, & charitate magna; sed elata uxore Sacris Initiatus Collegio Canonicorum S.Lebuini fuit adscriptus. Cum plura ad rem medicam spectantia edidisset, dedit quoque Explicationem similitudinum, ac Parabolarum, quae in Bibliis ex herbis, atque ex arboribus desumuntur. Obiit Anno MDLXVIII.

LAURENTIUS BRANCATI, Ordinis Minorum Conventualium S.Francisci, Neapolitanus, Laureae in Regno natus, Theologus primi nominis, primique subsellii, Canonum notitia plene eruditus, ob eminentem scientiam S.R.E. Cardinalium Collegio adscriptus ab Innocentio XI.Rom.Pontifice. Cum eximia ediderit Theologica opera, vulgavit quoque Concordiam ex IV. Evangeliis contextam. Diem clausit extremum Anno MDCXCIII.

LAURENTIUS DE PONTE, seu DE APONTE, Neapolitanus, Clericorum Regularium Minorum Theologus insignis, edidit Commentarios, Paraphrasin, & Homilias in Librum Sapientiae. Commentarios litterales, & morales in Matthaeum. Vitam complevit Anno MDCXXXIX.

LEANDER A S.MARTINO, in seculo dictus Johannes Jones, Benedictinus, Anglus, Londinensis, Doctor Duacenus, & Hebraicae linguae Professor disertissimus, Vicarius Generalis Congregationis Benedictinae Anglicanae, edidit Sacram artem ad Sacras Scripturas in promptu habendas memoriter. Conciliationem fere omnium locorum S. Scripturae, quae inter se pugnare videntur. Commentarium in Prologum S.Hieronymi. Inlustrationem in Glossam ordinariam Nicolai Lyrani. Aenigma-

tum Sacrorum Pentadem. Discessit ab Orbe Anno MDCXXIII.

LEANDER MONTANUS, seu A MURCIA, Capuccinus, Hispanus, edidit Commentarios in Estherem. Floruit circa dimidium XVII. Seculi.

LEO A CASTRO, Salmanticus, Doctor, & Canonicus Vallisoletanus, in Bibliorum nova editione Benedicto Ariae Montano socius, edidit Apologiam pro lectione Apostolica, & Evangelica, pro Vulgata S. Hieronymi, pro versione LXXII. Interpretum, & pro omni Ecclesiastica lectione Bibliorum adversus obtrectatores earum. Dedit quoque commentarios in Isaiam, & Oseam. Devixisse fertur Anno MDLXXXVI.

LEONARDUS COQUAEUS, Gallus, Aurelianensis, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, Theologus insignis, Graece, Hebraice, Chaldaice, ac Syriace doctissimus, praeter Polemica, quae typis mandavit, edidit quoque commentarios in libros Esdrae, & in Libros de Civitate Dei S.P.Augustini. Resolutionis ejus dies fuit Anno MDCXXI.

LEONARDUS MARIUS, Goësanus, Zelandus, S.Theologiae Doctor, & Coloniensis Professor, Graece, & Hebraice non vulgariter doctus, plurimis in Hollandia apud Catholicos muneribus functus, pluribusque laboribus pro Orthodoxa fide vindicanda promovendaque adtritus, non paucos ad veram Christi Ecclesiam evocavit, inter quos Jodocum Vondelium, Poëtam celeberrimum, & Jacobum Ouzellum, Reformatorum Ministrum, aliosque multos inter potiores ac ditiores Amstelodamensium familias. Praeter Polemica plura, quae alieno nomine vulgavit, edidit Commentarium in Pentateuchum. Scripsit quoque Adnotationes doctissimas in Universa Biblia, quarum prope XX. volumina MSS. hodieque adservantur in Bibliotheca Collegii D.Pulcheriae, sive Hollandici, in Academia Lovaniensi. Annos natus LXIV. de Ecclesia Dei optime meritus, cursum suum consummavit Anno MDCLII.

LIBERTUS FROMONDUS, Haecurianus, Eburo, Doctor Lovaniensis, Professor Ordinarius, Regiusque Sacrarum litterarum Interpres, Cornelio Jansenio ad Yprensem Cathedram evecto in Theologica Cathedra suffectus, ne dum insignis Philosophus, sed Matheseos, & Astronomiae, aliarumque scientiarum peritus, in pauperes munificentia insignis, & pietate haud vulgari inlustris, Decanus Collegiatae S. Petri Lovanii, & Praeses Seminarii Leodiensis, plura edidit variique argumenti opera, quae in Bibliotheca Belgica adcurate recensentur, praecipue autem Commentaria in S.Scripturam in duas partes distributa, quarum prima continet Epistolas S. Pauli, & VII. Canonicas aliorum Apostolorum: Pars altera habet Actus Apostolorum, Apocalypsin B.Johannis Apostoli, & Canticum Canticorum. Aetatis suae Anno LXVI. quod mortale erat non sine gloria deposuit Anno Domini MDCLIII.

LUCAS PINELLI, Amalphitanus, in Regno Neapolitano, Societatis Jesu, Theologus, & in Lotharingia publicus Professor, plura Ascetica, & Theologica edidit. Vulgavit quoque Tractatum de Christo, & Deipara, quo utriusque vitam ex Patribus concinnavit. Migravit a Seculo vir pius, & doctus Anno MDCVII.

LUCAS WADDINGUS, Hibernus, Waterfordiensis, Ordinis Minorum eruditissimus Scriptor, Theologus, & Historicus insignis, exhibuit etiam Concordantias Bibliorum. Occubuit An. MDCLV.

LUDOVICUS ALCAZAR, Hispalensis, Jesuita, edidit Opusculum de ponderibus, & mensuris S.Scripturae. Itidem vestigationem arcani sensus in Apocalypsi, & in eas partes Veteris Testamenti, quas respicit Apocalypsis, videlicet Cantica Canticorum, Psalmos quamplures, multa Danielis Capita, & plura aliorum librorum. Peregrinationis tempus explevit Anno MDCXIII.

LUDOVICUS AQUINUS, ex Judaeo Catholicus, Gallus, edidit notas Gallicas in librum Estheris Parisiis MDCXXIV. quas Dupinius, & Colmasius existimant esse versionem Hebraici Commentarii R. Salomonis Jarchi.

LUDOVICUS DE BAR, Gallus, Senonensis, Subdiaconus Apostolicus, Passionem Christi ex IV. Evangelistis contexuit Anno MDXCI.

LUDOVICUS FERRAND, Gallus, Tolonensis in Provincia, doctrina simul, & probitate nitens, Hebraice peritus, Parisiensis Parlamenti (ut ajunt) Advocatus, aliisque muneribus insignitus, edidit Paraphrasin in VII. Psalmos Poenitentiales. Librum Psalmorum cum argumentis, paraphrasibus, & adnotationibus Innocentio XI. R. P. nuncupatum, nec non Psalterium Latinum Gallice versum: & Dissertationes Prolegomenicas in Scripturam. Vivere desiit Anno MDCXCIX.

LUDOVICUS A S.FRANCISCO, Ord. Minorum, Lusitanus, scripsit ad Ferdinandum Mediceum tunc S.R.E. Cardinalem, & Ordinis Protectorem, postea M. Etruriae Ducem, librum cui titulus: Globus, & Canon Arcanorum linguae Sanctae, ac Divinae Scripturae, editum Romae MDLXXXIX.

LUDOVICUS GRANATENSIS, Hispanus, a patria sic dictus, Ordinis Praedicatorum, de quo repetere lubet, quod N. Echardus scripsit: „ Vir „ toto Orbe nominatus, de quo facile illud usurpes, „ fama super ethera notus. „ Theologus conspicuus, Asceta insignis, Ecclesiastes eximius, plura edidit in S.Scripturam, praesertim Postillas, & Homilias in Evangelia de Tempore, & de Sanctis. Paraphrasin in Psalmum quinquagesimum. Explicationem Parabolarum Evangelicarum. Plura alia lucubravit opera ad Mysticam, Ascesin, Conciones, & Polemica spectantia, pluribusque etiam honoribus, dignitatibus ac Infulis lubentissime nuncium misit vir eximiae virtutis, sed praesertim humilitatis, & regularis observantiae exactissimus custos, qui meritis, & annis plenus Olysipone transivit ad Dominum Anno MDLXXXIV.

LUDOVICUS-ELLIES DU-PIN, Gallus, Parisiensis Presbyter, & Doctor, e veteri Normannica familia originem ducens, vir insignis utique litteraturae, quamvis Critices asperioris, quo ex momento plura ejus opera in Indice Romano notantur, plura scripsit, quae omnibus sunt nota, praecipue in S.Scripturam Prolegomena, Praeliminarem etiam Dissertationem, quam praeposuit novae Bibliothecae Authorum Ecclesiasticorum. Notas in Pentateuchum. Psalmorum interpretationem Latinam Vulgatam ad Hebraicum textum accomodatam, & alia quae in ejus Bibliotheca passim occurrunt. Annos natus LXII. Denatus est Parisiis Anno MDCCXIX.

LUDOVICUS LEGIONENSIS, seu DE LEON, Hispanus, Ord. Eremitarum S.P.Augustini, Graece, & Hebraice doctus, Sacrarum litterarum in Salmanticensi Academia publicus Interpres, praeter Quaestiones Theologicas, & III. Libros de Christi nominibus, Librum vulgavit de Utriusque Agni, Typici, & Veri immolationis tempore, nec non Commentarium eximium in Cantica Canticorum, quem summis laudibus Martinus del Rio extollit. Mortem subiit Anno MDXCI.

LUDOVICUS MARACCIUS, Italus, Lucensis, Congregationis Matris Dei Sacerdos, piae conversationis, praecipue erga Deiparam singularis devotionis, quo ex momento cum plura de eadem scripserit, Bibliothecam quoque Marianam edidit, Vertit Novum Testamentum Arabice, & Universa Biblia Arabica recognovit vir doctus in eadem lingua peritissimus, ejusque Professor. In vivis erat Anno MDCLII.

LUDOVICUS DE MIRANDA, Hispanus, Pincianus, Ordinis Minorum, Theologus haud vulgaris, plura moralia, diversique argumenti opera, ty-

typis mandavit, praesertim vero Tractatum de sensibus S. Scripturae in XXVI. Quaestiones divisum. Romae aderat Anno MDCXII.

LUDOVICUS DE SOTO MAJOR, Ordinis Praedicatorum, natione Lusitanus, patria Olysiponensis, clara nobilique stirpe natus, S. Theologiae Cl. Magister, Angliam primum missus ad restituendam in ea fidem, deinde ad Tridentinam Synodum Theologus, tandem in Conimbricensi Universitate Sacrarum litterarum Interpres, edidit Commentarios in Cantica Canticorum. Item in easdem Cantica notas posteriores, & breviores. Commentarium in I. & II. Paulinam Epistolam ad Timotheum, nec non in ejusdem Apostoli epistolam ad Titum. MSS. reliquit lecturas in Jobum, in Partem Psalmorum, in Evangelium Lucae, & Johannis, sicut & alia, quae a Nostratibus laudantur. Dierum & laborum plenus ad finem vitae pervenit Anno MDCX.

LUDOVICUS TENA, Baeticus, Accitanus, S. Theologiae Doctor Complutensis, & Episcopus Dertusanus, edidit Isagogen in totam S. Scripturam, sive de S. Scripturae existentia, quidditate, & qualitatibus, de integritate Textus Hebraici, de Translationibus, deque singulorum librorum authoritate, Authoribus, & idiomate, quo scripti sunt. Vivebat Anno MDCXX.

LUDOVICUS THOMASSINUS, Oratorii Domini Jesu, seu Berulliani, Sacerdos, Aquis in Provincia natus, vir eximiae virtutis, animique moderationis, ac humilitatis, eximiae in pauperes charitatis, Theologus eruditissimus, & in pluribus Seminariis Professor insignis, Historiae Ecclesiasticae, Sacrorum Canonum, Veteris, & Novae Ecclesiae Disciplinae peritissimus, ut ex aliis operibus perspicuum est: Hebraice & Graece doctissimus Tractatum edidit de methodo incumbendi studio Bibliorum, nec non Glossarium insigne, ubi ex Hebraeo velut ex radice exoticarum omnium linguarum voces deduxit. Innocuum spiritum Deo reddidit Anno MDCXCVII.

LUDOVICUS DE VERA, Limae apud Occidentales Indos natus, & Ordini B. Mariae de Mercede adscriptus, illiusque Ordinis ibidem Vicarius Generalis, edidit Commentarios in IV. Libros Regum Anno MDCXXXV.

LODOVICUS YSTELLA, Ord. Praedicatorum, Hispanus, Valentinus, bis totius Ordinis Vicarius Generalis, Theologus Cl. sub Paulo V. etiam Palatii Apostolici Magister, addidit Commentarios in Genesim, & in Exodum. Elenchum quoque in Evangelia, quae per Anni circulum in Ecclesia leguntur. Romae defunctus tumulatus fuit in Ecclesia S. Mariae super Minervam ad gradus Arae Principis Anno MDCXIV.

LUPERCIUS DE HUPTE, Ordinis Praedicatorum, Aragonus S. Theol. Magister, Sacrarum litterarum studiosissimus, edidit expositionem Metaphysicam in I. Caput Geneseos ex PP. Sacris DD. & Scholasticis Theologis. Mortuus est Anno MDC.

M

MARCELLUS BARONE, Neapolitanus, Ord. Praedicatorum, Congregationis S. Mariae Sanitatis, S. Theologiae Magister, nec ignobilis Poeta, edidit opusculum Chronologicum de exacto Annorum computo a Creatione Mundi ad Christum usque, quo totius S. Scripturae Chronotaxis explicatur. Obiit Anno MDCXCIV.

MARCUS DE LA CAMERA, Complutensis, Ord. Minorum, addidit Quaestionarium conciliationis simul, & expositionis locorum difficilium S. Scripturae Anno MDLXXXVIII.

MARCUS MARINUS, Italus, Brixianus, Canonicus Regularis S. Salvatoris, Hebraice doctus edidit Commentarios in Psalmos. Grammaticam Hebraicam, & Thesaurum linguae Sanctae Anno MDXCIII.

MARCUS-VITUS PISA, Ord. Minorum Siculus, Claromontanus, Dioecesis Syracusanae, edidit Sermones super Psalmum L. *Miserere* Messanae MDLXXXIX.

MARINUS MERSENNAS, Gallus, Cenomanensis, Ord. Minimorum S. Francisci de Paula, linguis, & mathematicis instructus, prolixum edidit Commentarium in sex priora Geneseos Capita, seu potius Quaestiones in difficiliora & celebriora hujusce libri loca, potissimum ad Atheos philosophicis assertionibus convincendos. Plura alia, eaque erudita, varii argumenti opera edidit, quae legere est apud P. Hilarionem de Coste, Perrault, Niceron, & alios. Naturae debitum persolvit An. MDCXLVIII.

MARIUS A CALASIO, sic dictus ab oppido nativo, quod inter Samnitum Montana non longe ab Aquila in Regno Neapolitano distat, Ordinem Minorum de Observantia professus ita in divinis litteris, ac linguis Orientalibus profecit, ut facilius Hebraice quam Italice loqueretur. Paulo V. charus in Urbe Sanctae Linguae Magistrum ac Doctorem egit singulari elogio adhuc post mortem in Bibliotheca Vaticana clarus. Edidit Grammaticam Hebraicam. Canones Generales linguae Sanctae. Dictionarium Hebraicum. Concordantiarum Sacrorum Bibliorum Tomos IV. praegrandes, in quibus Chaldaicae etiam concordantiae librorum Esdrae, & Danielis suo loco inseruntur, deinde post Thematum, seu radicum omnium derivata, & usu latius deducta, ac linguarum Chaldaicae, Syriacae, & Arabicae, vocabulorumque Rabbinicorum cum Hebraicis convenientium, Latina ad verbum versio adjungitur: demum ad ultimi Tomi calcem nomina propria Sacrorum Codicum novo ordine diriguntur. Septuagenarius & ultra Romae Sacris Ecclesiae ritibus expiatus munitusque Psalmos Hebraica concinens perlecta coram se Christi passione obdormivit in pace Anno MDCXX.

MARTINUS-ANTONIUS DEL RIO, Societatis Jesu, origine quidem Hispanus, sed natione Belga, patria Antuarpiensis, Hebraica, & Chaldaica doctus, Philosophus, Poëta, Theologus, & Orator, plura edidit varii argumenti opera, sed ad rem nostram, Commentarios in Cantica Canticorum. In Threnos Jeremiae. Adagialia Sacra e Veteri Testamento. De difficilioribus, & utilioribus S. Scriptura locis. Ad extremam horam devenit A. MDCVIII.

MARTINUS BECANUS, Societatis Jesu, Hilvarenbeca Campaniae Brabanticae municipio oriundus, Theologus lectissimus, Ferdinando II. Caesari a Confessionibus, plura scripsit Theologica, praesertim contra Heterodoxos. Edidit etiam Analogiam Novi, & Veteris Testamenti. Viennae Austriae vivere desiit Anno MDCXXIV.

MARTINUS EISENGRENIUS, Germanus, Praepositus Veteris Oetingae in Bavaria, & Pro-Cancellarius, edidit Postillam Evangeliorum Dominicalium & Festivorum Coloniae A. MDLXVII. Et Postillam Catholicam in Evangelia totius Anni, Ingolstadii MDLXXVI.

MATTHAEUS GALENUS, Westcappellius, in Walachria Zelandia, Duacenus Doctor, Theologiae, & linguae Sanctae Professor, & deinde ejusdem Universitatis Cancellarius, edidit Commentarium in Epistolam Pauli ad Hebraeos, Homilias Catecheticas, & innumera alia optimi argumenti opera typis mandata post ejus mortem, quae accidit Anno MDLXXIII.

MATTHAEUS PETIT DE DIER, Gallus, Monachus Benedictinus Congregationis S. Vitoni, vir eruditissimus, quem praesens suscepit, ac suspexit Seculum, quum plures alias lucubrationes dederit, exhibuit quoque Dissertationes Historico-Critico-Chronologicas in Libros Veteris Testamenti. De Statu, & imperio Reipublicae Hebraeorum, ubi libros

bros Agiographos omnes expendit, omniaque ab Adamo ad Christum usqua occurentia ad trutinam revocavit, nec non quaestiones difficiliores eo spectantes resolvit. Florebat initio hujusce seculi toti Orbi litterario apprime notus.

MATTHIAS CHEFNEUX, Leodius, Ordinis Eremitarum S. P. Augustini, saeplus Prior, & S.Th. Professor, Ecclesiastes facundus, qui tamen ex humilitate nullos Accademicos gradus suscipere voluit. Edidit Explanationem in Psalmos. Speculum Chronographicum Ecclesiae Catholicae ab Origine mundi ad Christum usque. Floruit Anno MDCLXX.

MATURINUS QUADRATUS, Ebroicus, Ordinis Minorum, Doctor Parisiensis, edidit Homilias in Joëlem, Commentarios in Amos. & Conciones in Malachiam. Superstes adhuc erat Anno MDLXXXIII.

METELLUS CARACCIOLUS, Jesuita, Neapolitanus, clarissimo sanguine ortus, sed scientia clarior, edidit commentarios in Isaiam Prophetam III. voluminibus comprehensos, Inter mortales esse desiit Anno MDCLI.

MICHAEL AMATO, Neapolitanus, Regius Curatus Castri novi, seu majoris Arcis, vir omnigenae eruditionis, suavisqua conversationis, plures edidit Dissertationes, & ad Divinam Scripturam spectantes sunt De descensu Christi ad inferos. De loco inferni ad illud Apocalypses XVI. De duplici Calice in ultima Coena a Christo adhibito ad illud Lucae XXII. Opusculum etiam de Opobalsamo, ubi agit de Vineis Engaddi, & de Balsamo in Scripturis indicato. Plura meditabatur studio deditus Sacerdos, sed quia itidem animarum curae sedulo incumbebat, ex munere contracto morbo immaturus utique, sed laetus mortem excepit Anno MDCCXXVIII.

MICHAEL GHISLERUS, Romanus, Clericus Regularis Theatinus, Agellii discipulus, Orientalium linguarum peritissimus, dedit Commentarios In Cantica Canticorum. Concinnavit etiam Catenam Veterum PP. Graecorum, aliorumque DD. in Jeremiam, & Baruch, Vivebat adolescenta XVII. Seculo.

MICHAEL DE MAROLLES, Gallus, a vico natali in Provincia Turonensi nuncupatus, Abbas Villalupensis, Novum & Vetus Testamentum vertit, addiditque notas litterales & eruditas pluribus libris, necnon tres Canones adjecit pro integra Bibliorum versione, & explicatione Geneseos, Exodi, & Levitici. E vivis excessit Anno MDCLXXXI.

MICHAEL DE PALATIO, Hispanus, Granatensis, in Salmanticensi Academia Theologiae Professor, praeter alia scholastica opera typis mandata edidit etiam Commentaria in Isaiam Prophetam Anno MDLXXII.

MICHAEL PALUDANUS, Belga, Gandavensis, Ord. Eremitarum S. P. Augustini, Lovaniensis Doctor, a primis aetatis pubescentis annis adulti ac maturi ingenii judiciique, voce stiloque elegans, Ecclesiastes etiam conspicuus, inter alia edidit Sacram, & Theologicam Chronologiam & Concordantiam temporum Regni Juda, & Israël a Saule ad Cyrum usqua. Occubit Lovanii Anno MDCLII.

N

NATALIS ALEXANDER, Ord. Praedicatorum, Gallus, Neustriae, Rotomaginatus, & inter Primores Sorbonae Doctores adscriptus, Philosophiae, etiam, Rethorices, Historiae Sacrae, ac profanae, Critices, Sacrarum Scripturarum, Canonumque Ecclesiae peritissimus, cui certe ut similem pariant Secula laborabunt plurimum, quem propterea nedum Orthodoxi eruditi, sed ipsi doctiores Acatholici suspiciunt, laudantque. Inter innumera, quaa reliquit, sui ingenii monumenta, eaque omnia certe industria, laudanda in praesentiarum occurrunt Historia Veteris Testamenti duobus Voluminibus comprehansa, qua etiam quaestiones ad eam spectantes resolvuntur. Expositio litteralis & Moralis in IV. Evangelia. Commentarius absolutissimus in XIV. Paulinas Epistolas, & in VII. Canonicas aliorum Apostolorum Epistolas. LXXXVI. Annos natus vir magnae pietatis ac doctrinae denatus est Anno MDCCXXIV.

NATALIS-AUBERTUS VERSE', Gallus, e Calvinismo, & Socinianismo ad Catholicam Ecclesiam evocatus, omnes intendit nervos, ut sinistras Jurieu in Apocalypsin explicationes confutaret, quapropter eam dilucide, catholice, eruditeque explicavit duobus in eam editis Commentariorum Tomis. In sinu Ecclesiae defunctus est A. MDCCXIV.

NATALIS TAILLEPIED, Gallus, Ordinis Minorum, Doctor Parisiensis edidit Commentarios in Threnos Jeremiae Parisiis MDLXXXVIII.

NICOLAUS ABRAMUS, natione Lotaringus, patria Xernvallaeus, Jesuita, Inter cetera, quae vulgavit, opera, edidit Pharum Veteris Testamenti, sive Sacrarum in Divinum Foedus Quaestionum libros XV. Religioso fine quievit Anno MDCLV.

NICOLAUS DU BOIS (natione Belga Doctor Lovaniensis, ut scribit Augustinus Calmetus, quamvis in Bibliotheca Belgica nullimode pictum sit ejus nomen) dedit Lectionea Academicas in Acta Apostolorum. Florebat Anno MDCLXVI.

NICOLAUS CHARPI, de S. Cruce, Gallicum Commentarium in Apocalypsin exhibuit. Mortuus est Anno MDCLXX.

NICOLAUS LOMBARDUS, Societatis Jesu, natione Gallus, patria Maceriensis ad Mosam, Nehemiam, & Esdram commentario Litterali, Morali, & Allegorico inlustravit. Mortalitati cessit A. MDCXLVI.

NICOLAUS RICCARDI, Ord. Praedicatorum Italus, Ligur, Januam habuit patriam, eruditione magna polluit, quara a Philippo III. dum eum coram se concionantem audivit, Monstrum adpellatus, insignisque Theologiae Magister pluribus in locis eam docuit, ac per plures annos in Conventu Minervitano Romae in munere primarii Regentis, donec ab Urbano VIII. Sacri Apostolici Palatii Magister fuerit institutus. Quamplura etiam edidit, diversique argumenti, opera, quae praesertim Leo Allatius commendavit, praecipue Commentarios in omnes Scripturae libros cum glossis & paraphrasi ab ipso sex dierum opere, quorum nonnulli fuerunt impressi Romae Anno MDCXXXIII. Tractatum de optimo genere interpretandi Sacram Scripturam. Novum Commentarium in Cantica Canticorum de B. Virgine Maria, aliaque. Romae robusta adhuc aetate, annos vix LIV. natus, apoplexia correptus mortalitatem implevit, suorum, Aulaequae Romanae moerore A. MDCXXXIX.

NICOLAUS SERARIUS, Societatis Jesu, Lotharingus, patria Rambervillanus, in Dioecesi Metensi, Latine ne dum, sed Graece, Hebraice, & Syriace doctus, plura edidit ad Sacram Scripturam pertinentia, nimirum, De Jesuanis Sacerdotibus. De Poenitentia Salomonis. De Nahamano Syro. De Herode. De Apostolis. De S. Paulo. De Juda Proditore. Commentarios in Josue. Judices. Ruth. Tobiam. Judith. Esther. Machabaeos. Omnesque Canonicas Epistolas. Dedit etiam Prolegomena Biblica. Migravit a Seculo Anno MDCIX.

NICOLAUS TALON, Societatis Jesu, natione Gallus, patria Molinensis, edidit Historiam Sanctam totius Veteris Testamenti in IV. Partes distributam Anno MDCLV.

NICOLAUS LE TOURNEUX, Gallus, Rothomagensis, Prior Villariensis edidit expositionem literalem & asceticam in Epistolam ad Romanos excusam Parisiis Anno MDCCII. Ipse vero annos natus XLVI. decessit An. MDCLXXXVI.

NICOLAUS TOYNARD, Gallus, Aurelianensis, ex inlustri familia natus, linguarum Orientalium, & rei antiquariae peritissimus Harmoniam

Grae-

Graecam IV. Evangelistarum concionavit, adposuitque praefationes singulis Evangeliis; Chronotaxin quoque temporum ad limam, & trutinam revocavit. Ad terminum suae peregrinationis pervenit Anno MDCCVI.

O

OCTAVIANUS DE TUFO, Neapolitanus, Societatis Jesu, edidit commentarium in Ecclesiasticum. Mortem incurrit Anno MDCXXXIX.

OLIVERIUS BONARTIUS, Jesuita, Belga, Yprensis, edidit commentariom in Estherem, & Ecclesiasticum. Fato cessit Anno MDCLV.

P

PAULUS MEDICE, Etruscus, Liburni natus ex parentibus Hebraeis, ab eisque per circumcisionem & doctrinam legis Synagogae adscriptus, sed divina miserante clementia annos natus XVI. ad Christianam fidem evocatus lustralibusque undis expiatus, sincero constantique animo Christianae Religioni adhaesit, sacrisque initiatus verbo, & calamo Hebraeos impugnavit Theologus & Ecclesiastes haud ignobilis, ac Florentiae linguae Sanctae Professor. Plura edidit ad Divinam Scripturam pertinentia, nimirum etrusco idiomate Dialogos in Sacram Scripturam. De Ritibus Hebraeorum, aliosque Tractatus etiam Latine editos ad confirmandam fidem ex textibus Divinae Scripturae, vel etiam ad enucleanda vocabula Divini Foederis, eaque ad linguam Sanctam spectantia. In confessione verae fidei pia morte mundum commutavit Anno MDCCXXXIX.

PAULUS MINERVA, Ordinis Praedicatorum, & filius Conventus S. Dominici Majoris Provinciae Regni, Apulus, Barii in Neapolitano Regno natus, Philosophus, & Theologus insignis, Graece, & Hebraice peritissimus, inter alia, quae edidit, vulgavit opusculum de Nehomeniis perpetuis Salomonis. Neapoli in suo Conventu in senectute bona dies suos complevit die Sancto Thomae Aquinati sacro Anno MDCXLV.

PAULUS PALACIOS, seu DE PALACIO SALAZAR, Hispanus, Granatensis, Theologus, & Ecclesiastes insignis, edidit Commentarium in Ecclesiasticum. In XII. Prophetas Minores. In Evangelium Matthaei. Vivere desiit vir doctrina non minus quam pietate celebris Anno MDLXXXII.

PAULUS YVO DE PEZRON, Abbat Cisterciensis, natione Gallus, Hennebon in Armoricis natus, S. Facultatis Parisiensis Doctor, cum profanae, tum sacrae eruditionis laude clarissimus, edidit librum de antiquitate temporum contra Judaeos, recentioresque Theologos. Commentarium litteralem in Prophetas, pluresque Psalmos. Historiam Evangelicam, Judaeorum, ac Romanorum historiis inlustratam. Tractatum de lingua Hebraica. Historiam versionis LXXII. Interpretum. Gallicam versionem Geneseos, & Latinum commentarium in Genesin. Historiam Apostolicam, aliaque plura ad Ecclesiasticam, Divinam, & profanam Historias spectantia, quae Dupinius, & Niceron percensent, praecipue Historiam Criticam eorum, qui Commentarios in utrumque Testamentum ediderunt. Abdicata a se Abbatiali dignitate, ut liberius posset sacris studiis operam navare, LXIII. annos natus ad communem hominum metam devenit Anno MDCCVI.

PAULUS SHERLOGUS, Jesuita, natione Hibernus, patria Waterfordiensis, nobilitate sanguinis, & doctrinae cortico inlustris, edidit Antiloquia in Salomonis Cantica, & Commentarium in Cantica Canticorum. Antiquitatum Hebraicarum Diopteram, seu de Republica Hebraeorum. De antiquitatibus Biblicis. Solutus e corporeis vinculis abscessit Anno MDCXLVI.

PETRUS ALOIS, Societatis Jesu, Neapolitanus, edidit Commentariorum in Evangelia Quadragesimae Tomos III. Octogenario major vivere desiit Anno MDCLXVI.

PETRUS BACHERIUS, vulgo DE BACKERE, Gandavensis, Ord. Praedicatorum, Lovaniensis Doctor, Theologus, Poëta, Orator, & praecipue in Heterodoxos fervidus facundusque declamator, edidit Tractatum super Orationem Dominicam. Homilias in Epistolas Quadragesimales. Homilias in Evangelia per Annum, aliaque plura Theologica. Lovanii annos natus LXXXIV. quod mortale est reddidit terrae Anno MDCI.

PETRUS CALVUS, Ordin. Praedicatorum, gente Lusitanus, patria Portuensis, S. Th. Magister, & Philippi III. & IV. Hispaniarum Regum Ecclesiastes, inter plura, quae edidit, opera, typis mandavit duo volumina Homiliarum in Evangelia totius Anni. Claruit surgente Seculo XVII.

PETRUS CANISIUS, Societatis Jesu, Noviomagi apud Gelros natus, vir doctrina praestans, sanctitate inlustris, verbo efficax, haereticorum malleus rite recteque audiit, quum plurimum verbo, & scripto pro Ecclesia laborasset, plura reliquit inlustria sui animi monumenta, praesertim Commentarium de Verbi Dei corruptelis adversus Magdeburgenses Centuriatores. Notas in Evangelicas Lectiones, quae per totum annum Dominicis, Festivisque diebus in Ecclesia recitantur. Migravit ad Christum MDXCVII.

PETRUS-DANIEL HUETIUS, Gallus, Cadomi ex nobili stirpe natus, Suessionensis primum, deinde Abricensis Episcopus, linguarum Latinae, Graecae, & Hebraicae callentissimus, omnigenaeque eruditionis, cum sacrae, tum profanae Doctor, plura edidit opera. Quae autem nunc laudanda occurrunt, sunt Origeniana in Sacram Scripturam. De navigatione Salomonis. Demonstratio Evangelica. De situ Paradisi. De Claris interpretibus. Floruit labente XVII. Seculo.

PETRUS IMPENS, Belga, Lovaniensis, Sac. Th. Baccalaureus, Canonicus Regularis Ord. S. Augustini ad S. Martinum Lovanii, prae ceteris edidit Historiam Veteris, ac Novi Testamenti carmine descriptam Anno MDCLVIII.

PETRUS A JESU MARIA, seu DE LASERNA, Hispanus, Ordinis Excalceatorum S. Mariae de Mercede, edidit commentarium in Apocalypsin. In vivis erat Anno MDCXXXIII.

PETRUS LOYCX, Turnhoutanus, Protonotarius Apostolicus, & ad S. Willebrordum in suburbano Antuerpiensi Pastor, variae multaeque vir lectionis, edidit Commentaria In Psalmum CXVIII. *Beati immaculati*. Obiit Anno MDCXLVI.

PETRUS DE MARCA, Gallus, Bearnensis, Archiepiscopus Parisiensis, typis inter alia mandavit Dissertationes in Genealogiam Christi. De Magis adoratoribus. Recessit ab Orbe MDCLXII.

PETRUS MONTANUS, Parvvetanus, quod est celebre municipium Gallo-Brabantiae, ex Rectore Lovaniensis Academiae S. Francisci institutum amplexus, pro fide tuenda cum Fratribus suis e Belgio exul multa pertulit, edidit quoque Commentaria in VII. Psalmos Poenitentiales, & Enarrationem Dominicae Passionis secundum IV. Evangelistas. Obiit Anno MDLXXVIII.

PETRUS PICHIUS, Ordin. Praedicatorum, Umber, Trebias patria, S. Theologiae Magister insignis, ac facundissimus Orator, non modo Hebraicae, sed plurium linguarum, & disciplinarum peritissimus, ab Paulo V. ad Hebraeos in Urbe Concionator datus, quorum plures ad fidem, & Sacrum Baptisma perduxit, typis dedit sequentes Tractatus Latine. De partu Virginis Deiparae adversus Haebreos. Italice Epistolam ad Hebraeos ex Dei Verbo Messiam jam venisse probantem. Tractatum de Passione Messiae. Et de stolidis Hebraeorum placitis cum confutationibus.

bus. Obiit Anno MDCXXXVII.

PETRUS PITHAEUS, Dominus Savoyedic, Gallus, Trecia in Campania ex nobilissima progenie natus, U.J.D. & in utraque Historia eruditissimus, edidit opus de Latinis interpretibus, nec non de Clarla editoribus Bibliorum. Alia itidem opera typis mandavit. Devixit Anno MDXCVI.

PETRUS POSSINUS, Jesuita, Narbonensis, Graece, & Hebraice doctus, & Sacrarum litterarum Professor, quum plurima lucubraverit opera, edidit etiam Catenam Graecorum Patrum in S.Marcum Anno MDCXXXIII.

PETRUS DE ROXAS, Hispanus, Ordinis Minnrum, edidit de Concordia Evangelistarum libros duos Matriti MDCXXI.

PETRUS SERRANUS., Episcopus Cauriensis, natione Hispanus, scripsit Commentarios in Leviticum. In Ezechielem. Et In Apocalypsin. Dormivit cum Patribus suis Anno MDLXXVIII.

PETRUS SIMONIS, Flander, Tiletanus, & II. Iprensis Episcopus, doctrina clarus, & in Lovaniensi olim Academia Professor, cum varia edidisset opera Theologica, dedit quoque in Sacram Scripturam vaios Tractatus, nimirum, De Epiphania Domini. De puero Jesu cum Doctoribus in Templo disputante. De Christo transfigurato. De differentia partus Evae, & Mariae Virginis. Requievit in pace A.MDLXXXV.

PETRUS STEVARTIUS, Belga, Leodiensis, Professor Ingolstadiensis, edidit brevem explicationem VIII. priorum Capitum Epistolae ad Romanos. Disputationem desumtam ex III. prioribus capitibus I. ad Timotheum. Analysin priorum capitum Epistolae ad Hebraeos. Commentarios in duas ad Corinthios. In epistolam ad Philippenses, & in posteriorem ad Timotheum. In I. Canonicam Jacobi. Plenus dierum ac meritorum obiit Leodii An.MDCXXI.

PETRUS THIRAEUS, Soc. Jesu, Novesius, Germanus, plura edidit opera, quae Possevinus percenset, nimirum ex Biblicis. De apparitionibus Christi filii Dei novi Testamenti Mediatoris, & Commentarios in Novum Testamentum. Pro catholica fide adversus haereticos mire certavit, exiitque de mundo circa An.MDCX.

PETRUS-VINCENTIUS MARSILLO, Caesaraugustanus, Patre Senatore natus, Benedictinis Monachis adlectus, & Compostellanus Professor institutus, edidit Paraphrasin in Pentateuchum Anno MDC.

PHILIPPUS BOSQUERIUS, Ord. Minorum, Montibus Hannoniae natus, a Justo Lipsio ob ejus pietatem ac eruditionem summe laudatus, plura edidit tribus Tomis comprehensa, praesertim Homilias plures in Vitam, & Passionem Jesu Christi, Naturae debitum solvit Avesnis in Hannonia A.MDCXXXVI.

PHILIPPUS CADURCUS, Gallus, e parentibus heterodoxis natus, illorumque erroribus diu detentus, Dei gratia inlustratus, & Romanae communioni adscriptus, Galliarumque Regi a Secretis institutus, plura exegetica edidit, nimirum Commentarium in Job. Adnotationes in versus 16. 17. 18. Cap.IX. Epistolae ad Hebraeos. Similiter Gallice vertit Libros Job, & Salomonis: edidit quoque dissertationem in Genealogiam Jesu Christi. Vivebat Anno MDCXLV.

PHILIPPUS GUADAGNOLO, Neapolitanus, inter Clericos Regulares Minores cooptatus eximiae probitatis, ac literaturae specimen praebuit, Graece, Latine, Hebraice, Chaldaice, & Arabice doctissimus, Sacro Purpuratorum Collegio, & Urbano VIII. percharus, Novum Testamentum Arabice vertit: alia itidem plura dedit, quae Nicolaus Toppius refert. Terram reliquit Anno MDCLVI.

PHILIPPUS MASSARIA, Panormitanus, Jesuita, edidit Vitam Servatoris nostri J. C. e libro Psalmorum, juxta Veterum Patrum interpretationem in ordinem historiae dispositam, & adnotationibus inlustratam. Dies suos explevit Anno MDCLV.

PLACIDUS MENENSIS, Siculus, Menensis, Soc. Jesu, doctrina & pietate conspicuus, praesertim erga Deiparam singulari devotione adfectus, plura de eadem Domina scripsit, praesertim edidit expositionem litteralem, & mysticam Canticorum Salomonis. Expositionem in Threnos Jeremiae: & Meditationes in aliquot Scripturae loca. MSS. reliquit Meditationes morales in Genesim, Libros Regum, Paralipomenon, Tobiae, & duos Machabaeorum, in Actus Apostolorum, nec non in Oseam, Michaeam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Agaeum, Zachariam, Baruch. Expositiones in Psalmos, & Isaiam, ac fere in omnes libros Novi Foederis. Videsis Cl. Mongitore *Bibliot. Sicul. T. II.* Non sine sanctitatis odore, omniumque dolore Panormi decessit A.MDCXXXVI.

PROTHASIUS HENRIET, Gallus, Franciscanus Recollectus, edidit Harmoniam Evangelicam cum notis literalibus, & moralibus: eamque in tot partes divisit, quot sunt Apocalypsis sigilla, nempe VII. atque in tot capita, quot sunt Davidis Psalmi, nimirum CL. Dormivit cum Patribus suis Anno MDCLXXXVIII.

R

RAYMUNDUS PASQUEL, Ord. Praedicatorum, Barcinonensis, Theologus tota Aragonia clarus, coactus tandem edidit Commentaria in Epistolam ad Hebraeos Barcinone MDCXCVII.

RICHARDUS SIMONIUS, Congregationis Oratorii Berulliani Presbyter, Normannus, Diepensis, linguarum Orientalium peritissimus, edidit Historiam Criticam Novi, & Veteris Testamenti. Disquisitiones Criticas. Historiam Criticam praecipuorum Commentariorum in Novum Testamentum. Bibliothecam Criticam. Novorum Bibliorum polyglottorum synopsin. Gallicam Pentateuchi, ac novi Testamenti versionem. Vir certe eruditus, & cum laude suspiciendus, sed in aliquibus caute nimium legendus, quum novas quasdam, easque asperiores tenuerit opiniones ab universo Eruditorum coetu haud probatas, & ex novitate a pluribus ventilatas: quare Cardinales de Noailles Archiepiscopus Parisiensis, & Jacobus-Benignus Bossuet Episcopus Meldensis in suis respective Ecclesiis Simonii operum lectionem interdixerunt. Vide quae de eo scribunt eruditi Critici praesertim Dupinius, & Calmetus. Obiit autem Simonius Anno MDCCXII.

ROBERTUS BELLARMINUS, e Societate Jesu, S. R. E. Cardinalis, natione Italus, patria Politianus, Marcelli II. Romani Pontificis ex Sorore nepos, Archiepiscopus Capuanus, Hebraice, Graece, & Latine doctus, magnae existimationis Theologus, praesertim quia adversus Novatores e primis calamum movit. Edidit de Verbo Dei scripto contra Heterodoxos. De Septem Verbis Domini e Cruce pendentis. Commentarios in Psalmos, & Grammaticam Hebraicam. Piissimus, juxta ac doctissimus Cardinalis in Domino quievit Ann.MDCXXI.

ROCHUS MAMEROT, Ord. Praedicatorum, Gallus, Autissiodorensis, S.Th. Magister, & Sorbonicus Doctor, Catholicae fidei adversus Calvinianos strenuus pugil, & Mariae Stuartiae Jacobi V. Scotiae Regis filiae unicae haeredi, uniqueFrancisci II. Regis Francorum uxori a Consiliis, & Confessionibus, inter alia edidit Homilias in Jonam, & in Evangelia Adventus, & Nativitatis Domini. Anno MDLXXXVII. Spiritum reddit Creatori.

RODERICUS DOSMA DELAGADO, Hispanus, Pacensis, Salmantinus Doctor, & Philippi II. Hispaniarum Regis Chronographus. Hebraice, Graece, Latine, Chaldaice, & Syriace peritus, edidit Tomos II. de spectantibus ad Sanctorum Evangeliorum cognitionem. Paraphrasin in Psalmos, & in Cantica Canticorum cum adnotationibus, & scholiis,

lis, nec non de authoritate S. Scripturae Tractatum dedit. Defunctus est ante Annum MDCVII.

S

SALVATOR DE LEON, Hispanus, Murciensis, edidit Commentaria in XV. priora Capita Ecclesiastici Antuerpiae MDCXL.

SAMUEL LOYAERTS, Arthenovius, Brabantus, Doctor Lovaniensis, edidit Enodationes Evangeliorum de Tempore, & de Sanctis Tomis VI. Commentarium Flandricum in Cantica Canticorum. Decessit Anno MDCXIV.

SCIPIO SGAMBATUS, Jesuita, Neapolitanus, Graece, & Hebraice doctus, edidit Archivorum Veteris Testamenti Libros III. nimirum de rebus ad Deum spectantibus. De primis Parentibus. De viris inlustribus Veteris Testamenti. Alia itidem in S. Scripturam MSS. reliquit, quae fortasse Socii edent in vulgus, sicut novissime Archivorum opus fuit Neapoli typis commissum Anno MDCCIII. Obiit autem Sgambatus Anno MDCLII.

SEBASTIANUS BARRADIUS, Societatis Jesu, natione Lusitanus, patria Olysiponensis Theologus, & Ecclesiastes insignis, edidit Commentariorum in Concordiam, & Historiam Evangelicam Tomos IV. Itinerarium filiorum Israël ex Aegypto in Terram promissionis. E vivis ereptus abiit Anno MDCXV.

SEBASTIANUS BRAVO, Hispanus, patria Methymnensis, Ordinis Praedicatorum, scripsit Commentarios in utrumque Testamentum ex expositionibus S. Thomae Aquinatis, sed solum I. Pars continens Commentarios in Pentateuchum fuit typis mandata. Carnis molem deposuit Anno MDCVIII.

SEBASTIANUS PEREZ, Baeticus, Episcopus Uxamensis, edidit opus de sensibus S. Scripturae Burgis MDLXXXVII.

SERAPHINUS CAPPONI, a gentilitio agnomine vulgo PORRECTA dictus, Italus, Bononiensis, Ord. Praedicatorum, Theologus primi nominis, & in quampluribus Universitatibus Antecessor insignis, praeter alia Theologica edidit Postillas in Vetus Testamentum, ex cujus monumentis heterodoxos ventilavit. Commentarios etiam in IV. Evangelia, praesertim ad anagogiam pertinentes, ut nimirum contra haereticos veritatem fidei propugnaret. Tandem non sine Sanctitatis odore, nec sine miraculorum fama Bononiae, ubi etiam veluti Sanctus colitur, sancto fine quievit Anno MDCXIV.

SILVESTER PETRASANTA, Italus, Romanus, Societatis Jesu, omni genere litterarum instructus, qui etiam quamplura lectu digna vulgavit opera, edidit Sacras Bibliorum metaphoras, & ex iis documenta morum. Vitam hanc pia morte conclusit Anno MDCXLVII.

SIMON DE MUIS, vel MAROTE, Gallus, Aurelianensis, Archidiaconus Suessionensis, linguae Sanctae in Parisiensi Academia Professor, linguas fere omnes calluit, qua de caussa dicebatur ex joco nullibi natus, qui omnium linguis loquebatur: scientiis & virtutibus ornatus, comitate insigni praeditus nulli unquam displicuit, in vultu ejus itidem leporibus, & gratia ridentibus, cunctis charissimus fuit. Edidit commentarios in Genesim, ubi integrum fere Pentateuchum exposuit. In Psalmos. In Selecta Veteris Testamenti Cantica. Opus itidem vulgavit inscriptum *Varia Sacra*, quo difficillima loca a Genesi ad Librum Judicum usque expendit. Novam Vulgatam editionem ad Hebraicum Textum dedit, & adversus Johannem Morinum de veritate Hebraici textus scripsit. E lachrymarum valle probus, & jucundus homo discessit Anno MDCXL.

STANISLAUS SOKOLOVIUS, Polonus, Canonicus Cracoviensis, & Stephani Battorii Regis Theologus, ac Ecclesiastes, plura dedit Theologica, & Ascetica opera. Exegetica autem quae edidit sunt: Notae Evangelicae in Matthaeum, Marcum, & Lucam. In Christi Domini mortem ponderationum librum, cui titulum adjecit: *Justus Joseph*. Scripsit etiam de ultimo excidio Hierosolymitano. Floruit labente XVI. Seculo.

STEPHANUS FIRMANUS, Italus, Canonicus Regularis Lateranensis, circa Annum Domini MDLXX. edidit materna lingua Enarrationem in Apocalypsin, Latine redditam Antuerpiae Anno MDLXXXI.

STEPHANUS SALAZAR, Hispanus, Granatensis, ex Eremita Augustiniano Monachus Carthusianus ab Anno aetatis suae XXXVIII. Commentarium in Evangelium S. Matthaei concinnavit. Vivere desiit Anno MDXCVI.

T

THADDAEUS PERUSINUS, Italus, qui Concilio Tridentino interfuit, Ordinis Eremitarum S. P. Augustini Prior Generalis, Tomos II. explanationum in Isaiam vulgavit Perusii A. MDXCVIII.

THEODORUS GRAMINAEUS, Rutaemondanus, Mathematum Professor Coloniae, praeter alia Philosophica variis temporibus edita, dedit plura ad Divinam Scripturam pertinentia, nimirum Orationem in Esaiam. In Opus sex dierum Geneseos. Mysticum Aquilonem, sive vaticinium Jeremiae: *Ab Aquilone pandetur omne malum*, & tandem Prodromum Antichristi Coloniae Anno MDLXXVII.

THEODORUS-ANTONIUS PELTANUS, Ex Pelta Leodiensis Campiniae pago oriundus, Societatis Jesu, in Academia Ingolstadiensi Graecae, Hebraicaeque litterarum Professor, Theologus haud ignobilis, edidit varios Theologicos Tractatus, pluresque Patres e Graeco Latine vertit. Dedit itidem Paraphrasin, ac Scholia in Proverbia Salomonis, itidemque Graecorum PP. Catenam in easdem Parabolas. Homilias XVII. Graecorum PP. in praecipua Christi Servatoris festa. Ad Creatorem suum ivit Anno MDLXXXIV.

S. THERESIA A JESU (quam ab hoc Elencho arcere piaculum duxi) in seculo dicta Theresia a Zepeda, & Aumada, Hispana, nobilis Aulensis e Regno Veteris Castellae, primae Regulae Carmelitarum renovatrix, Virgo plurium illustriumque cum filiorum tum filiarum foecunda Parens, sanctitate, miraculis, & doctrina conspicua, plura scripsit aeterno cedro digna, praesertim in Cantica Canticorum librum unum. Seraphicis consumta ardoribus Angelicis coetibus socianda Coelum evolavit Anno MDLXXXII. Sanctorum fastis fuit adscripta a Gregorio XV. Anno MDCXXII.

TIMOTHEUS CIAMBRA PIMENTELIUS, Lusitanus, ex Olysiponensi Canonico Monachus Carmelita, S. Th. Doctor, Hispalique quondam Philosophiae Professor, ac Urbano VIII. in Palatio Apostolico a Concionibus, vulgavit Davidis fundam adversus Lusitaniae Judaeos. Sermones de Christo, & Apostolis. Commentaria fusissima cum Moralitatibus in Epistolam Pauli ad Timotheum. Peregrinationis suae cursum explevit circa Annum Domini MDCXXXIII.

THOMAS BEUXAMIS, Gallus, Carmelita, Theologus Parisiensis, plura dogmatica opera edidit. Similiter Homilias XXVIII. in Habacuc Prophetam. Homilias in omnia Evangelia, quae in Quadragesima leguntur. Homilias in praecipua Mysteria Redemtionis nostrae, nimirum in S. Coenam, in Passionem & Resurrectionem Christi. In Caput VI. Johannis de veritate Corporis, & Sanguinis Christi in Eucharistia. Concordiam etiam, seu Harmoniam Evangelicam ex Antiquis Ecclesiae Patribus. Mortalitatis pensum exsolvit Anno MDLXXXIX.

THOMAS LE BLANC, natione Gallus, patria

tria Victoriacensis, in Dioecesi Catalaunensi, e Societate Jesu, linguae Hebraicae, & Sacrae Scripturae interpres, eximiaeque pietatis cultor, vulgavit in Psalmos eruditissimos Commentarios pluribus voluminibus comprehensos. Funus ejus fuit Anno MDLXIX.

THOMAS DU FOSSE, Gallus, Rotomagensis, humilis nimium corde, Sacerdotio se indignum reputans, satis habuit tonsura initiatus Sacro Altari inservire, sed virtute ne dum, verum & doctrina clarus enituit. Edidit quippe Commentarios in Jeremiam, Ezechielem, Danielem, Machabaeos, & IV. Evangelia, qui omnes extant in Bibliis Sacl. Parisiis devixit Anno MDCLXXXIV.

THOMAS MALVENDA, Ord. Praedicatorum, Setabitanus, in Hispania Tarraconensi natus, Latine, Graece, & Hebraice doctissimus, innumeros pene in S.Biblia Tractatus edidit, nimirum opusculum de Hebraica voce *Hosanna*. Distribam de Ineffabili Dei nomine יהוה quod Graeci *τετραγράμματον* dicunt. De obstrusis S.Scripturae locis. Adnotationes, & castigationes locorum depravatorum in Vulgata editione ex oscitantia Scriptorum. Commentaria in Davidicos Psalmos. De Gestis Christi Salvatoris. Dissertationes plures in Novum & Vetus Testamentum. Novam versionem ex Hebraico textu, & expositionem librorum Veteris Testamenti quinque Voluminibus comprehensam, nimirum in Pentateuchum. Josue. Judices. Ruth. IV. Regum. II. Paralipomenon. Esdram. Nehemiam. Tobiam. Judith. Esther. Job. Psalmos. Proverbia. Ecclesiasten. Cantica. & Ecclesiasticum. Isaiam. Jeremiam, & Ezechielem usque ad Caput XVI. vers.XVI. Edidit quoque duo alia erudita volumina, De Paradiso terrestri unum, alterum vero de Antichristo. Alia quoque exegetica praeclara opera paraverat, sed virum doctum, ac Dei amore ferventem mors medio cursu sistere jussit Anno MDCXXVIII.

THOMAS CALONA, dictus *Panormitanus*, a natali solo in Sicilia, Ordinis Minor. Capuccinorum, edidit Commentarios in Prophetas, & in librum Judicum Panormi Anno MDCXLVI.

THOMAS SOUSA, Lusitanus, nobilis genere, Sebastiano Portugalliae Regi a Concionibus, edidit Commentarios in Oseam, & Joëlem. Claruit circa Annum MDLXX.

THOMAS STAPLETONUS, Henfildanus, in Sussexia Angliae Provincia nobilibus natus parentibus, Canonicatu sub Maria Regina in Cicestriensi Ecclesia donatus mire claruit: deinde rerum potiente Elisabetha in Duacena Academia S. Th. Doctor renunciatus, Theologiam Aquicincti docuit: Lovanii inde S. Scripturae Professor, & Canonicus S.Amati, S. Facultatis est Regens adlectus: plura scripsit cum Anglico tum Latine adversus Acatholicos recentiores, praesertim Antidota Evangelica. Antidota Apostolica in Acta Apostolorum. In Epistolas Pauli ad Romanos. & II. ad Corinthios. Promtuarium Morale in Evangelia. Et promtuarium Catholicum in eadem. Romam a Clemente VIII. ejusque nepote Card. Aldobrandino evocatus, galero Cardinalitio (ut dicebatur) aut alia certe insigni dignitate decorandus; sed senio podagricisque doloribus confectus eo adripere iter nequivit, ad aeternitatem perfecturus, suorumque laborum ab Regum Rege percepturus mercedem Anno MDXCVIII.

THOMAS-VINCENTIUS MONELIA, Ord. Praedicatorum, natione Italus, patria Florentinus, Romanae Provinciae alumnus, Graece & Latine doctissimus, varia eruditione conspicuus, edidit Dissertationes II. absolutissimas de Annis Jesu Christi Servatoris, & de Religione utriusque Philippi Augusti Romae MDCCXLI. alia quoque pracio parat vir doctus, qui impraesentiarum Pisis publici Antecessoris, nec sine laude, munus exercet.

VICTORINUS MANSO, Neapolitanus, Aversae natus, ex Abbate Coenobii SS. Sosii, & Severini Neap. Congregationis Casinensis Ord. S. Benedicti ad Scabiensem Ecclesiam evectus primum, deinde Arianensis Episcopus institutus, plura edidit Theologica opera, praesertim dedit explicationem in Ecclesiasten. Tabernaculum carnis deposuit Anno MDCXI.

VINCENTIUS AVINATRI, Neapolitanus, Congregationis Oratorii S. Philippi Nerii, pietate, & litteris conspicuus, scripsit historiam passionis D. N. Jesu Christi a novissima Coena incipiens ad sepulturam usque ex IV. Evangeliis concinnatam, PP. ac inlustriorum interpretum commentariis inlustratam, optimisque notis distinctam, pulcherrimisque aeneis figuris ornatam, ediditque ei tractatum de doloribus Deiparae Virginis. Annos natus LXXIII. coelestium charismatum ubertate repletus in Domino quievit Anno MDCLXXXV.

VINCENTIUS AVVOCATUS, Siculus, Panormitanus, Ordinis Praedicatorum S. Th. Baccalaureus, dum haec scribo, edidit libros duos de Sanctitate librorum qui Ecclesia consacrantur. Prior est cum inscriptione de Praeparatione Biblica & An. MDCCXLI. prodiit Panormi. Posterior, qui est de Demonstratione Biblica, Anno MDCCXLII. fuit in vulgus editus.

VINCENTIUS FLUMARENSIS, Neapolitanus, Ord. S. Benedicti, Vitam Jesu Christi ex IV. Evangeliis & ad amussim Propheticarum praedictionum typis mandavit. Floruit inclinante XVI. Seculo.

VINCENTIUS GILIBERTUS, e Saponaria, quae est Lucaniae oppidum in Neapolitano Regno, Clericus Regularis, seu Theatinus, ejusdem Cl. Congregationis Praepositus Generalis, edidit Volumina III. Coeli Davidici, variis in eo Psalmorum versionibus adnotatis. Dedit etiam explicationes in quinquaginta priores Psalmos, & Tractatum de Passione Domini. Ad finem dierum pervenit A. MDCLVI.

VINCENTIUS-LUDOVICUS GOTTI, Ord. Praedicatorum, natione Italus, patria Bononiensis, natus die VII. Septembris MDCLXIV. & in Ordine per omnes scholasticos agones ad Magisterii lauream promotus, Bononiae in praeclara ea Academia Controversiarum Professor, bis Prior Provincialis utriusque Lombardiae, inter Primores Theologos merito cooptandus, ut praesertim ex iis, quae adversus heterodoxos adhuc in Claustro scripsit, luculenter clarescit: morum gravitate, ac conversationis suavitate suspiciendus, a Benedicto XIII. pro merito ad Cardinalitiam purpuram adsumtus die XXX. Aprilis An. MDCCXXVIII. clarius enituit; Ea quippe in dignitate constitutus, primaevae Regularis observantiae custos, sanctiorisque devotionis cultor, prisci laboris studiique non immemor, quae inceperat in Ordine, complevit Cardinalis, opera Dogmatico-Scholastica Theologiam nempe XVI. Tomis distinctam: alia itidem, eaque commendanda opera eo in munere, sibi haud parcens, vulgavit, nimirum adversus Johannem Clericum de vera Religione seligenda, nec non XII. Tomos de Veritate Christianae Religionis, in quorum prioribus V. agit de Sacra Scriptura, ejusque authoritate, inspiratione, versionibus, &c. de singulis Canonicis libris, illorumque Authoribus, nec non de vita Christi, & de Deipara Virgine: in VI. Apostolicam Historiam expendit. Orbi toti propterea clarus & charus. At proh dolor! qui etiam supremo dignus honore se vicit, mundum subegit, haereses debellavit, victus a morte fuit. Dum enim haec typis mandantur, nimirum hoc Anno MDCCXLII. die XVIII. Septembris, tantus vir Annos natus LXXVIII. & tredecim amplius dies, dolente Urbe, moerente Orbe, solus placide laetusque mortem adspexit, pie, nempe, religioseque, ut semper vixit, in osculo Domini defunctus, post se tamen immortali relicto nomine ad Purpurae, Ordinis, Litterariae, ac Christia-

stianae Reipublicae decorem.

VINCENTIUS MOLES, Neapolitanus, germanus frater Friderici Equitis, nobilitate conspicuus, scientia clarus, Medicinae Doctor, ac Philosophus, edidit Panthologiam de morbis in Sacris literis; nec non Philosophiam naturalem corporis Jesu Christi. Vivebat Anno MDCXLII.

VINCENTIUS REGIUS, Siculus, Panormitanus, Societatis Jesu, non minus sanctimonia, quam eruditione clarus, edidit Evangelicarum dilucidationum libros VIII. & Evangelicum Enchiridion. Preciosa morte piam vitam coronavit Ann.MDCXIV.

VINCENTIUS RICCARDUS, Neapolitanus, Clericus Regularis Theatinus, Theologus, Graece, & Hebraice doctus, edidit Catenam Graecorum PP. a se Latine versorum in Lucam cum adnotationibus, & scholiis eruditis. Scripsit quoque Hebraicam Grammaticam. Alia itidem sui ingenii monumenta publici Juris facta reliquit. Claruit An. MDCXXV.

F I N I S.

Menda, quae fortasse irrepserunt, in calce II. Tomi simul cum aliis, quae forsitan ibi occurrent, corrigentur.

NOS FR. THOMAS RIPOLL

Sacrae Theologiae Professor, ac Totius Ordinis Praedicatorum humilis Magister Generalis, & Servus.

HArum serie, nostrique authoritate Officii, Facultatem, quantum in Nobis est, concedimus tibi Adm. Rev. P. M. Ex-Vicario Generali Fr. Pio-Thomae Milante Congregationis nostrae Sanitatis, ut possis typis mandare opus, cui Titulus, *Animadversiones Criticae in Xystum Senensem*, a te compositum; dummodo ab Adm. RR. PP. Magistris Fr. Thoma del Balzo, & Fr. Josepho-Maria Lopez praefatae nostrae Congregationis luce dignum judicetur, eorumque Censorio in scriptis calculo approbetur. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. In quorum fidem &c. Datum Romae in Conventu nostro Sanctae Mariae super Minervam die 5. Decembris 1741.

FR. THOMAS RIPOLL MAGISTER ORDINIS.

Reg. Pol.16. a tergo.

Fr. Vincentius Maria de Francisco Mag. & Socius.

QUa par est observantia obtemperantes mandatis Reverendissimi P. M. Generalis Ordin. Praedicatorum F. Thomae Ripoll non sine animi nostri voluptate perlegimus Bibliothecam Sanctam N. Sixti Senensis criticis, ac theologicis animadversionibus, necnon duplici adjecto Sacrorum Scriptorum elencho adauctam, & illustratam a doctissimo P.F.Pio-Thoma Milante Congregationis nostrae S.Mariae Sanitatis Ex-Vicario Generali, nostrique Conventus alumno, S. Th. Magistro, & in Regia Neapolitana Universitate Primario Antecessore, &c. eamque Bibliothecam, sic perpolitam, adauctam, & ornatam perspeximus omnibus numeris absolutam, orthodoxae fidei conformem, Saniori Theologiae consonam, & Criticae regulis omnino concordem. Hinc quemadmodum Sixti Senensis opus nunquam pro merito ab eruditis ipsis laudatum novo praelo dignum censemus, ita non impari elogio commendandum judicamus nostrum emeritissimum Theologum ejusdem operis illustratorem, qui licet variis detentus curis, variis, iisque seriis gravatus muneribus, atque oneribus, innumera pene lustravit volumina, ut meliora seligeret, sanctiora depromeret, & diu noctuque praefato operi insudando sibi non pepercit, ut aliis prodesset. Quapropter de hujusce operis Cl.Authore P.M.Milante testimonium laturi reperendum duximus, quod olim de S.Hieronymo scripsit Sulpicius Severus *Dialog.1. de virtutibus Monachor. Orientalium*. „ Vere dixerim, catholica hominis scientia, „ sana doctrina est. Totus semper in lectione, totus in libris est; non die, non nocte requiescit: aut legit „ aliquid semper, aut scribit. „ Jure optimo igitur existimamus, ut opus hoc quantocius edatur in vulgus, praesertim ut ad Ordinis gloriam, & ad multorum profectum, faustum ac felix, idemque omnino fatum sortiatur, quod sortita sunt alia Cl. Authoris opera, quae ab eruditis commendata non sine laude pervolant per orbem. Hoc, quod vere sentimus, sincere profitemur, & nostra subscriptione firmamus. E Conventu S.Spiritus Kalendis Augusti Anno Reparatae Salutis MDCCXLII.

F.Thomas-Maria del Balzo Magister Ex-Vicarius Generalis Congreg. S.M.S.
F. Joseph-Maria Lopez Magister, & Prior Conventus S.Spiritus.

EMINENTISSIMO SIGNORE

GEnnaro, e Vincenzo Muzio pubblici Padroni di Stampa in questa Fedelissima Città di Napoli, supplicando espongono all'Em.V., come desiderano dare alle stampe un'Opera intitolata: *Bibliotheca Sancta Sixti Senensis Criticis, ac Theologicis animadversionibus adaucta, & inlustrata a F.Pio-Thoma Milante Ord.Praed. S.Th.Mag. & Primario Professore, &c.* Per tanto supplicano l'Em.V. darne il permesso, e l'averanno a grazia ut Deus.

Rev. Dom. Abbas D.Franciscus Pertusio revideat, & referat. Datum Neapoli hac die IX. Julii 1741.

C. EPISC. ANTINOP. VIC. GEN.

Can. Julius Tornus pro Dom.Can.Girio.

EMINENTISSIME DOMINE

BIbliotheca Sancta Sixti Senensis, quam solidum opus sit, nemo Dogmaticae peritus est, qui ignoret; Quantique apud omnes semper habita fuerit, vel ex hoc constat, quod & ipsi Romanae Ecclesiae hostes meritis illam laudibus, & invisi non defraudarunt. Ea Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto ab Auctore primum edita, pluries deinde, sed nunquam aut via in melius, recusa, nunc tandem severissimae censurae ope, veluti ignis susorii experimento, probata, penitiorisque Eruditionis adaucta luminibus, & novorum, recentiorumque omnium, qui de Agiographis hactenus tractarunt, accessione locupletior, nitidiorque, en, Deo annuente, resurgit. Si igitur antehac istud Sixti opus, quale ab Auctore prodierat, quamplurimi aestimatum fuit, quamvis ruditatem antecedentium temporum quodammodo saperet, quanti profecto posthac erit, quando ei accessit quidquid in sacris hujusmodi studiis duo fere saecula profecerunt?

Id autem omne acceptum referimus summis laboribus, assiduisque vigiliis, quibus Eximius, Celeberque Vir Pius Thomas Milante Vetustissimi, semperque Inclyti Praedicatorum Ordinis, vastum hunc Sacrarum Litterarum agrum sagacissimae critices sarculo excolere, omnigenarum doctrinarum rivulis irrigare, & novorum Operum sobole in diem ditare feliciter pergit.

Tuum igitur est, Eminentissime Praesul, tuae istius Neapolitanae Ecclesiae adolescentem Clerum, cujus verae Eruditioni tam enixe consulis, necnon & universam omnem Ecclesiam tam praestanti Opere munificare; nam quoad me, qui illud Tuo Jussu accurate perlegi, ipsum non modo dignum, ut praelo typographico mandetur, censeo, verum &, ut mandari jubeas, ad uberiorem Dei, Christianique nominis gloriam, qua par est animi submissione precor.

Franciscus Maria Pertusius.

Attenta relatione Domini Revisoris Imprimatur. Datum Neapoli hac die XXI. Augusti 1742.

C. EPISC. ANTINOP. VIC. GEN.

Julius Tornus Canonicus Deputatus;

S. R. M.

SIGNORE

GEnnaro, e Vincenzo Muzio pubblici Padroni di Stampa in questa Fedelissima Città di Napoli, supplicando espongono alla M.V., come desiderano dare alle stampe un'Opera intitolata: *Bibliotheca Sancta Sixti Senensis Criticis, ac Theologicis animadversionibus adaucta, & inlustrata a F.Pio-Thoma Milante Ord. Praed. S.Th. Mag. & Primario Professore, &c.* Per tanto supplicano la M.V. darne il permesso, e l'averanno a gratia ut Deus.

U.J.D. D.Marcellus Cusanus hujus Universitatis Studiorum Professor revideat, & in scriptis referat. Neapoli die 4. mensis Julii 1741.

Nicolaus de Rosa Episcopus Puteolanus Cap. Major.

CRiticas animadversiones ad Bibliothecam Sanctam Xysti Senensis ab eruditissimo Viro S.T.M. atque D. F.Pio-Thoma Milante Regio S.T. Professore scriptas legi: eas deprehendi non solum Regiae Jurisdictioni & bonis moribus non refragantes, verum consonas verae Critices artis principiis, maxima Sacrarum Rerum eruditione refertas, atque tanto Viro dignas: immo etiam necessarias, ne operam navantes in Xysti Bibliothecae lectione incaute aliquos contrahant errores: & ut Scriptorum Rerum Ecclesiasticarum & illorum operum notitiam consequuti, certum de cujuslibet authoritate judicium pronunciare queant: ideo illarum editionem rei literariae maxime profuturam existimo. Neapoli III. Kal. Novembreis CIↃIↃCCXLI.

Marcellus-Papinianus Cusanus Primarius Legum Antecessor.

Die 5. Mensis Decembris 1741.

Viso rescripto S.R.M. de die 29. proximi elapsi mensis Novembris, & approbatione facta de commissione Reverendi Regii Capellani Majoris ordine M.S. per Rev. D.Marcellum Papinianum Cusanum Revisorem.

Regalis Camera Sanctae Clarae providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inserta forma praesentis supplicis libelli, & approbationis dicti Revisoris, & in publicatione servetur Regia Pragmatica. Hoc suum.

MAGIOCCO. CASTAGNOLA. FRAGGIANNI.

Illustris Marchio de Ipolito Praeses S.R.C. tempore subscriptionis impeditus.

Illustris Marchio Rocca non interfuit.

Mastellonus.

